Anul VII
nr. 309
8-14 ianuarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

ADMIRAȚIA

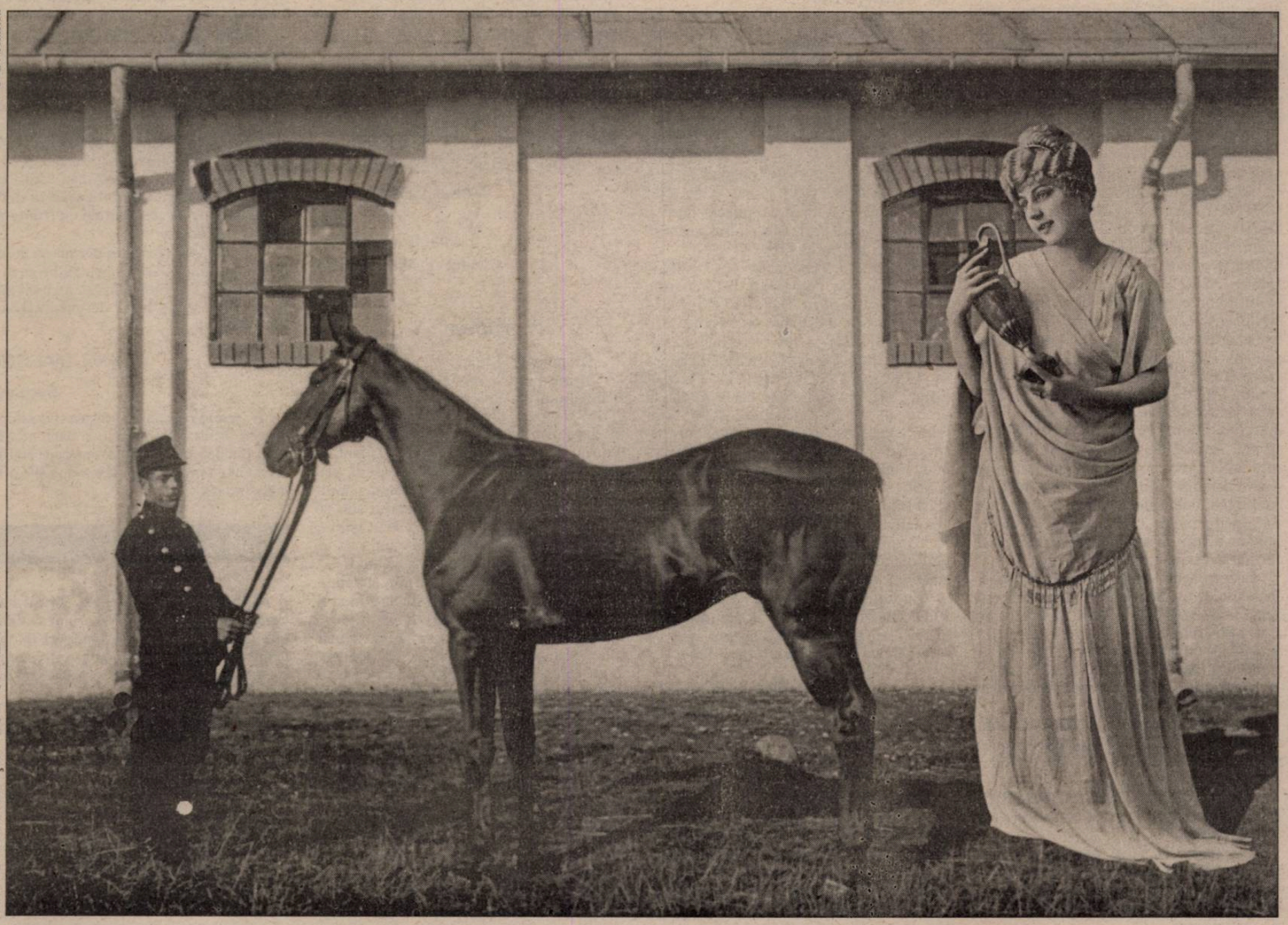

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Ce bine-i să admiri!“ i-a scris Flaubert lui Turgheniev în mai 1876. Dar cîți dintre noi sîntem prea mărunți ca să putem admira! Asta presupune o anumită dispoziție a inimii, un mare dezinteres și, mai presus de orice, tinerețe, un entuziasm destul de rar întîlnit după ce-ai depășit vîrsta de treizeci de ani.

Julien GREEN – „Jurnal“ (1955)

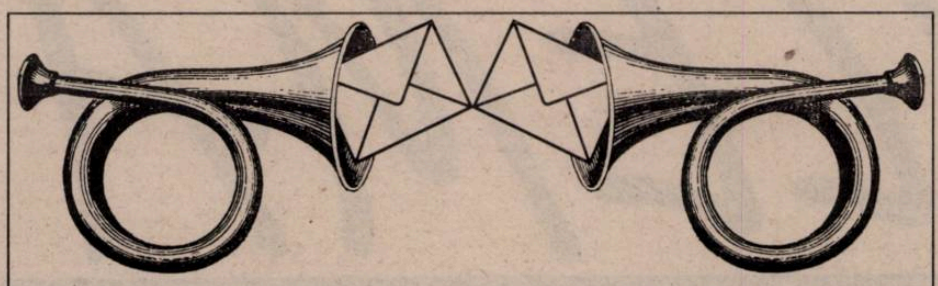

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 305: „Generaţia PRO şi CONTRA“

Nevoia unei contraputeri

Stimată redacţie,

fatalitate! Numărul 305 al revistei dumneavoastră m-a surprins la o vîrstă – 20 de ani – ce mă include (tehnic vorbind) în generaţia „PRO şi CONTRA“. Problema apare însă la conjuncţia „şi“ pe care mulţi o pronunţă cu caractere mai mici – aşa cum o scrieţi şi dvs. în titlu. O „generaţie proşicontra“ ar fi cea mai banală din cîte au existat în istorie. Am putea spune chiar că e vorba de o tautologie. La noi însă „generaţia tînără“ este o fosforescenţă opacă. Este o generaţie-oximoron. Dar să nu confundăm blocul de marmură cu opera de artă...

„Futilitate“ spune traducătoarea. Şi toţi spectatorii aflaţi în sala Cinematecii Române rîd în hohote. Cum este posibilă atîta vulgaritate? Majoritatea erau studenţi. Faptul că se aflau acolo, la un film nu tocmai facil („Pavilionul 6“) reprezenta deja o selecţie. Şi totuşi rîdeau. Actorii, indiferenţi, şi-au văzut mai departe de rolurile lor. Plus. Tineri veniţi la Ateneu îmbrăcaţi „back-street-boys“, purtîndu-se „je m'en fiche-ist“; domnişoarele care dintr-un exces de carismă mestecă chewing-gum necontenit ş.a.m.d.

Sînt toţi aceştia din generaţia PRO sau CONTRA? Amănunte. Nostalgii interbelice? Poate... În nici un caz însă nostalgia „Centralului“ sebastianesc cu tineri pendulînd între excese de bravură şi tresăriri de frică ce trădează „amintirea recentă a closetului în care îşi aprindeau pe ascuns ţigările“. Aşa cum spunea directorul (fondator) al acestei reviste, cel mai greu este să demonstrezi evidenţa. Cum aş putea să demonstrez că înseşi denumirile – „generaţie PRO“, „generaţie CONTRA“ – sînt de un ridicol pe care vă rog să-l augmentaţi dvs. cum ştiţi mai bine? Cum să dovedesc că acest... Andrei Gheorghe (că nu pot să-i spun altfel) este de un prost gust absolut (bravo domnule Ghiu!)? Prin ce metodă să fac lumea, domnule Cosaşu, să simtă nu doar „nodul în gît“, ci şi pielea zbîrlindu-se, ca la un scîrţîit de cretă pe tablă, în timpul emisiunilor „Generaţia PRO“?

Despre acest decor cu accente ionesciene (ooo... nu Nae-ionesciene, ci Eugen-ionesciene) oameni care „au capacitatea de a se obiectiva“ şi de „a analiza critic“ fenomenul ne spun că „e bine că tinerii se manifestă liber“, „sînt dezinhibaţi“, „liberi în exprimare“, „e un fenomen interesant, **mai mult decît pozitiv**“ (?!).

Oare cine sînt aceşti „membri ai Cenaclului Litere din Filologia bucureşteană“ – mamiţa sau mam'mare? (excepţia – I. Băicuş).

„Sîntem PRO“, „Sîntem CONTRA“. Toţi „fug de clişee“, uitînd că acesta este clişeul suprem.

Cîtă vreme nu se va dezvolta prin cultură o conştiinţă puternică în fiecare individ, ignoranţa va fi singura prismă prin care se va privi la libertate, interes general, datorie etc.

Uneori asumare. Uneori '89. Puseuri...

Dacă oameni influenţi ai mass-media ar fi fost responsabili şi făceau din spiritual şi din cultură un scop principal, acum exista poate o altfel de generaţie pe care ei „doar s-o numească“.

Variante. Eschive. Continuăm.

Anomie. Derivă. Generată de explozia mediatică? Se simte nevoia unei contraputeri pentru a stabili un echilibru. Poate fi şcoala. Dacă învăţămîntul ar depăşi informalul poate s-ar schimba ceva. Mai multe ore de filosofie, de istoria artei, o „propagandă“, dar care să le explice tinerilor valorile fundamentale ale oricărei societăţi umane civilizate. Idei. Există în MEN experţi, super-experţi, sociologi, pedagogi etc.

Le este dificil să facă legături teorie-practică? Unde au făcut şcoala? Sexul îngerilor.

Glasul meu se va pierde probabil în vacarmul de păreri şi strategii. Poate nu se va auzi din cauza celor 100001 de Andrei Gheorghe sau a altor cîteva sute de mii de fraţi Vintilă şi de prezentatoare meteo dezinhibate.

„Noi vorbim, nu gîndim!“ Felicitări!

Fidel spectator al revistei dumneavoastră,

Titi R.

Celor aflaţi în starea de blue-jeans

Cînd iei colţul şi dai de firma „Tică“ (str. Ieremia Grigorescu), dup-atîtea neologisme de mare bulevard, aproape te crezi absolvit de frivolitatea prezentului. Pe mine, una, m-a invadat aceeaşi stare din metroul praghez la urcarea tînărului care-şi purta bagajul de vacanţă într-un butoi de plastic. Nu ştiu dacă ştia de Diogene, dacă era doar o idee copiată sau o expresie a sinelui. (Care şosetă s-o fi visat castravete?!) Ştiu doar că ambele, Tică şi butoiul, degajau normalitate. Îmi venea să expir lung. A Contra Pro!

Dilema „a fi PRO fără a fi CONTRA“ este una foarte personală. Întotdeauna rămîne loc pentru PRO-ALTFELUL – evadarea din uniformă ca salvare din cîrdul majorităţii. Dar ce te faci cu nebunia de timp, care se joacă pînă te aduce de la PRO la CONTRA? De la PRO MODĂ (tălpi groase/subţiri, inele, belciuge, cercei – unde nu –, mini/maxi/midi, strîmt/larg-lălîu, creste vopsite/ras în cap/plete, rucsac, chewing-gum, unghii XXL în curcubeu, limbaj de gaşcă) la PRO COMOD şi-atît.

Timpul atenuează maniheismele, adăugînd nuanţe. Revolta PRO/CONTRA lasă urme doar dacă pornirea e una de profunzime. Dacă eliberează eul, rezonînd cu el.

Eu totuşi sper ca ideea de „Generaţia PRO“ (fie şi CONTRA!) să rămînă doar înscrisul de pe un T-shirt pe care, ieri, s-a scris „Make love, not war“. Iar mîine...

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazul 6
Rîşnov

O dezamăgire

Stimată redacţie,

Trebuie să spun că mă aşteptam la cu totul altceva de la nr. cu tema „Generaţia PRO şi CONTRA“. Mă aşteptam să fie plin de efervescenţă, să explodeze, să trezească discuţii cel puţin la fel ca nr. despre Eminescu. Deziluzia a fost totală. Sau poate aşa era menit să se întîmple, poate că problemele unei generaţii în formare nu au aceeaşi importanţă ca cele privitoare la „Luceafărul“ naţional. Desigur că aşa e, doar românul s-a născut poet, adică undeva deasupra tuturor lucrurilor de unde să le poată privi cu detaşare, cu superioritate, în procente.

Nu v-aţi făcut tema cum trebuie! Aţi împrăştiat doar pelicula de praf de pe suprafaţa problemei cu pricina, lăsînd mîzga intactă în aşteptarea unui nou strat de praf, care să o acopere (îngroape) pentru a fi redescoperită prea tîrziu. Nu aţi făcut decît să ciupiţi Generaţia PRO (fără să o învineţiţi) cînd ar fi trebuit să o zgîlţîiţi din temelii, să o ţintuiţi la pămînt sau să o ridicaţi în slăvi, adică aţi tratat o imagine superficială şi comercială a tineretului într-un mod la fel de superficial. Şi cred că ştiţi că ciupiturile trezesc orgoliul.

Aţi privit lucrurile din exterior, cu prea multă detaşare, abstract. Din interior, analiza ar fi fost mult mai vastă şi de o acurateţe mai mare. Aţi făcut anchete printre tineri (23-27 de ani), care nu au nici o legătură cu generaţia vizată (14-19 ani) dar ale căror păreri sînt, bineînţeles, în mod necesar, pertinente doar pentru că ei sînt cu un picior în lumea adulţilor (care se pare că se zbînţuie cu toţii, „întocmai ca cei din Generaţia PRO“; pe muzică diferită, dar rezultatul... acelaşi). Ne-aţi prezentat părerea unor oameni din Univers(al)itate pentru care nu sîntem decît un concept (şi de mucava, pe deasupra), nu sîntem decît nişte adolescenţi neliniştiţi şi nevrotici (fără riduri pe creiere). Şi, ca meniul să fie complet, ne-aţi „diagnosticat“ în procente, de parcă concretul din viaţa noastră ar fi constituit din n% angoasă, k% stress, t% comportament depresiv...

M-aţi dezamăgit. Şi mă gîndesc că poate dezamăgirea mea nu vă afectează cu nimic. Şi atunci chiar că nu îmi rămîne altceva de făcut decît să continuu „cu: blugi, şcoală, coşuri, MTV, SÎMBETE...“

Cu respect, avînt şi devoţiune

Marius CETĂŢEANU
cl. a XII-a
Liceul „Dragoş-Vodă“
Cîmpulung Moldovenesc

„My Generation“...

Draga mea *Dilema*,

M-am hotărît să vă scriu, incitat de tema din nr. 305: Generaţia PRO şi CONTRA. Deunăzi, domnul Octavian Paler se declara „contra“, enervat probabil de acea emisiune de televiziune ce a lansat sintagma „Generaţia PRO“. În ceea ce mă priveşte, cred că este nevoie de ceva mai mult pentru a defini astfel pe tineretul sub 20 de ani, fie el abonat la Dialog sau Connex. Îmi permit astfel o încrucişare amicală de floretă cu părerile unora din membrii *Cenaclului Litere*, pe care îi respect şi admir, atît pentru articolele publicate în *Dilema* şi *Vineri*, cît şi pentru creaţiile lor în proză sau poezie, dar îndrăznesc să-i contrazic un pic asupra acestui subiect. În Occident s-au vehiculat mai multe încercări de a defini tinerii anilor '90: Generaţia MTV, generaţia Internet etc. Nici una din ele nu a rezistat în timp. Cred că trăim un moment în care spiritul individual e mai presus de orice etichetă, înregimentare, în care opţiunea personală predomină asupra celei de grup, ceea ce nu mi se pare deloc rău. Nu mai există azi acea uniformitate a tinerilor în ceea ce priveşte îmbrăcămintea, freza şi admiraţia împinsă pînă la idolatrizare a 2-3 formaţii sau solişti de muzică pop. (Iniţiativa purtării părului vopsit blond deschis a fost, se pare abandonată, consecvenţa în acest caz ar fi fost de preferat pentru promotorii „Generaţiei PRO“). Prima generaţie recunoscută ca atare a fost cea reprezentată de tinerii din a doua jumătate a anilor '50. Prefigurată de Marlon Brando în „Sălbaticul“ şi de James Dean în „Rebel fără cauză“, pe plan muzical a fost ilustrată de rock'n roll şi de cel ce va deveni primul idol al adolescenţilor: Elvis Presley. Tinerii merg cu motociclete Harley Davidson, poartă părul pieptănat peste cap, haine de piele neagră cu gulerul ridicat, totul pentru a-şi imita idolii. Zece ani mai tîrziu, este rîndul generaţiei „beat“: Beatles şi Rolling Stones domină cu autoritate nu numai muzica, instantaneu tinerii îşi lasă părul lung, cu breton, iar marijuana, LSD-ul, consumate din plin de membrii celor două formaţii, devin şi pentru admiratorii lor un ritual cotidian. Întîmplător sau nu, în 1965 apare cîntecul „My Generation“ cîntat de The Who, ce subliniază cele de mai sus. Dar, generaţia pe seama căreia a curs cea mai multă cerneală şi care a stîrnit cele mai multe controverse a fost cea „hippy“. Numită şi cea a războiului din Vietnam, sau ce a „pletoşilor“, a reprezentat apogeul înregimentării în anumite tipare. Între anii 1967 şi 1973 a avut dezvoltarea maximă, dorindu-se a fi de un nonconformism exacerbat, dar sfîrşind prin a cădea într-un conformism la fel de rigid precum cel pe care-l detestau atît. Pare de neconceput azi ca forme aproape tribale de convieţuire să fi avut un asemenea succes şi să ia astfel de proporţii de masă. După acest moment de maxim, generaţiile ce s-au succedat pînă în zilele noastre au devenit tot mai greu de definit printr-o singură particularitate.

După acest lung istoric al unor exemple de generaţii ce mi s-au părut relevante, ce aş mai putea spune despre „Generaţia PRO“? Nu neg că emisiunea în cauză este urmărită de mulţi tineri, poate cei mai mulţi sub 20 de ani, dar sînt convins că printre cei de această vîrstă există destui care se uită la emisiuni precum „Pro şi Contra“ sau „Profesiunea mea, Cultura“, părere care coincide de data aceasta cu cea a uneia din reprezentantele de frunte ale *Cenaclului Litere*.

P.S. Cu întîrziere îmi permit să doresc din toată inima *Dilemei* o viaţă din ce în ce mai bună şi mai lungă, în aşa fel încît pînă la nr. 1000 să fiţi la fel de inspiraţi ca şi pînă acum.

Alex. DIACONU
Bucureşti

N. red.: Precizăm că acestea sînt primele scrisori printre cele primite la tema nr. 305. Vom publica în continuare pe cele mai interesante – nu puţine, tema suscitînd un mare interes.

Poşta redacţiei

Gabriela Baicu-Cerkez, Zürich: Fără exagerare – *Dilema* n-a mai primit vreodată felicitări de un asemenea bun gust (la propriu!) ca acelea transmise de D-voastră. Ne-aţi topit! Vă dorim un an pe măsura lor.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Occidentul**
- **Scara de bloc**
- **Alexandru Ioan Cuza**

La început de an

Pentru România, anul 1999 începe sub semnul urgenţei. Începe, în definitiv, aşa cum s-a încheiat 1998. Trecerea dintr-un an în altul nu are decît o pură semnificaţie calendaristică şi îngăduie, cel mult, un festiv armistiţiu conjunctural. Armistiţiu, pentru că România se află în stare de conflict. Nu însă unul militar, intern sau cu vreunul dintre vecinii săi. Se află în stare de conflict cu sine însăşi. Deşi starea economică a ţării este deplorabilă, deşi administraţia funcţionează modest şi ineficient, deşi nemulţumirile şi suferinţele sociale au crescut, acest conflict nu este nici de natură economică, nici de natură socială. Desigur, componentele economice şi sociale nu pot fi excluse. Dar veritabilul conflict care macină, uzează şi epuizează România, de după prăbuşirea sistemului comunist este mai degrabă unul de ordin moral şi cultural. Criza în care ţara s-a adîncit progresiv a luat inevitabil forme economice şi sociale, dar rădăcinile ei trebuie căutate în debusolarea etică şi în deruta intelectuală. În Europa, România nu este singura ţară cu o economie înapoiată şi greoaie, România nu este singura ţară în care există frapante inegalităţi sociale, România nu este singura ţară în care există corupţie, România nu este singura ţară în care există politicieni imorali şi demagogi. Ceea ce dă însă multor români, iar după ultimele sondaje de opinie aceştia reprezintă de pe acum majoritatea, sentimentul unicităţii absolute în rău este o lipsă generalizată de încredere în posibilităţile de progres, indiferent în ce anume plan. Domină un fel de scepticism dizolvant, orice iniţiativă e privită cu suspiciune, fiecărei atitudini pozitive şi fiecărui impuls dinamizator i se caută dedesubturi compromiţătoare. Această neîncredere începe de altfel să capete forme ameninţătoare pentru instituţiile democratice şi în general pentru formele de viaţă democratică. Creşterea statornică în opţiunile electoratului a Partidului România Mare şi a lui Corneliu Vadim Tudor echivalează cu un avertisment serios pentru toţi politicienii democraţi din România. Cu condiţia, desigur, a existenţei unei veritabile conştiinţe democratice, nu a uneia surogat. Orientarea spre soluţii autoritariste şi radicale pe care o exprimă asemenea opţiuni trădează nu atît o neîncredere crescîndă în valorile şi principiile democratice, cît un masiv refuz al situaţiei imediate. Un refuz concret al unei situaţii concrete. Iar a susţine că nu există alternative nu e decît o iluzie primejdioasă, dacă nu chiar o curată prostie. Fiindcă neîncrederea generalizată provine, între altele, şi din sentimentul difuz, dar nu mai puţin dominant, al lipsei de autenticitate şi de consistenţă a multora dintre actorii vieţii publice româneşti. Inconsecvenţele în serie, slalomul printre principii şi valori, un fel de avocăţism dubios şi insolent practicat pe scară largă, nepotismul multilateral dezvoltat, transformarea pe faţă, neruşinată, a responsabilităţilor politice în surse de îmbogăţire, toate acestea creează în mod cert o atitudine defensivă şi o suspiciune toxică faţă de politică, faţă de politicieni, faţă de partide. Nici un partid nu a luat atitudine fermă, în aceşti nouă ani de construcţie a democraţiei în România, faţă de eventualii mari corupţi din rîndurile sale. Nici una dintre instituţiile mari ale statului nu s-a debarasat, în aceşti nouă ani, de vreun eventual mare corupt. Nulităţile şi mediocrităţile prosperă, la adăpostul imunităţilor politicianiste. Au avut loc numai reglări de conturi pe motive politice de faţadă şi, mai ales, s-a asistat la un nesfîrşit război verbal, la o logoree agresivă şi abuzivă, din care nimeni nu a ieşit imaculat. În schimb, moderaţia, echilibrul, atitudinile raţionale, bunul-simţ chiar, s-au manifestat rar, palid, neconvingător. Cînd n-au lipsit cu desăvîrşire din spaţiul atît de tulbure şi atît de zgomotos al vieţii publice româneşti.

Urgenţa principală rămîne de aceea, şi pentru 1999, ca şi pentru 1998, ca şi pentru anii de dinainte, cea a intrării în raţionalitate. A ieşirii din zodia nefastă a improvizaţiei, a excesului şi a aţîţării permanente. A dobîndirii echilibrului şi încrederii în sine. Ieşirea României din prelungita criză în care se află depinde exclusiv de românii înşişi. Aşa cum de altfel a fost în permanenţă după decembrie 1989. Nu este însă doar o şansă, este în egală măsură şi o probă. Dar o probă vitală. Energiile morale şi intelectuale ale României există, nu sînt o ficţiune. Dar mobilizarea şi punerea lor în valoare întîrzie. Iar timpul nu mai are răbdare. Nici oamenii. Şi nici ţara, care nu este doar suma aritmetică a celor care o locuiesc. Schimbarea de atitudine va fi fundamentală pentru viitorul României.

Mircea IORGULESCU

Sorcova

Everyday I have the blues; şi ţambalul de colo: *ză bluzîîî, of, offf...*

Cam aşa s-au petrecut nopţile mele de sărbători: cu *Ciocîrlia* pe umărul lui *Hoochie Coochie Man*, precum leuşteanul în borşul rusesc. Adică, pentru necunoscători, cu băieţii de la Cluj de îşi zic *The Nightlosers*, distilînd bluesul din ţuică (albumul se cheamă *Plum Brandy Blues),* de l-au făcut pe un amic francofon din stepa vecină şi prietenă să se întrebe, patetic:

Esprit, est-tu là,
dans la sarmà?

Şi Spiritul s-a revelat fără ifose, oferindu-ne, în ton cu vremurile, mondializare pe pîine. Căci ce altceva poate fi sufletul bluesului de pretutindeni, oftat subtil lăutăreşte de nişte saşi pe corzile ţambalului neaoş româno-maghiaro-ţigănesc ?

Vorbe de beţiv, veţi zice. Dar staţi aşa, nu mai mînaţi intempestiv şi vorba-mi ascultaţi! Sau mai bine – deoarece simt că, de griji, vi s-au închis deja Cerurile şi nu mai sînteţi disponibili la vorbe sărbătoreşti – să-l ascultăm pe Mircea Vulcănescu, om serios şi cu dragoste indubitabilă de cultura românească. Iată cum ne prezintă acesta *Omul românesc:* „Există astfel, în sufletul acestui neam, o ispită a Romei, una a fondului nostru nelatin, o ispită greco-bizantină, o ispită – poate chiar două – slave: una slavo-balcanică, alta a Rusiei lui Dostoievski. Există, de asemeni, ispite franceze şi germane atît de puternice, încît ne-au putut înstrăina. O ispită polono-maghiară de trufie, mai ales în Ardeal". Şi lista e mai lungă: ispita ovreiască, ispita ţigănească, ispita occidentală şi cea orientală, ispita Nordului şi cea a Sudului. Şi, în final, o notă scurtă: „români reprezentativi: sintetici".

Aici vroiam să ajung, la „românul sintetic", cîntîndu-şi ispitele cu seninătatea zîmbitoare a bărbatului ajuns la vîrsta cînd a murit fiara din om, vorba lui Noica, şi care a trecut de exclusivismul amantelor de o vară. Care ţese Frumuseţe din amintirea plăcerilor diverse şi controversate. Căci multe plăceri şi ispite ne-au traversat şi mult ne mai dezbină încă amintirea lor neîmpăcată!

Ne place astfel să ne lăudăm că sîntem „la porţile Orientului" de cîte ori ni se închid în nas uşile Occidentului. Şi că sîntem „în Europa" de cîte ori privim peste Dunăre. Ne scoate din sărite frontiera culturală a lui Huntington, dar o percepem doar cu ochi suspicioşi de vameşi. De fapt, sîntem acolo unde sîntem, dar şi aiurea, prin „ispitele" noastre profunde. Şi apoi, a fi „la porţile", a fi „frontieră", nu înseamnă, cultural vorbind, **sau – sau**, ci **şi – şi** ! Obsesia **specificului** naţional, oportună la vreme de întemeiere naţională, devine, la vreme de maturitate, castratoare de **cultură** naţională.

Iată de ce, purtat de un elan mesianic, era cît p'aci să exclam: cultura română va fi *Nightlosers* sau nu va fi! Îmi strunesc însă Ironia post-modernistă şi o dau pe tradiţional: luaţi-o ca pe o urare de sărbători, o sorcovă naţională, sinceră şi optimistă.

La anu' şi la mulţi ani!

Vintilă MIHĂILESCU

Cîte opriri mai are ultimul tren?

La 1 ianuarie, în 11 ţări din Uniunea Europeană a intrat în vigoare o nouă monedă: euro. *Pe 4 ianuarie, în prima zi de lucru a acestui an, moneda europeană unică a debutat triumfător în bursele din toată lumea, impunîndu-se în faţa dolarului şi a yenului. Cei mai mulţi cetăţeni ai celor 11 ţări s-au convins astfel că eforturile pe care le-au făcut în ultimii ani pentru a „prinde" trenul integrării monetare n-au fost în zadar: au plătit impozite mai mari, au suportat bugete de austeritate, au acceptat îngheţarea salariilor sau renunţarea la al 13-lea salariu, dar a meritat. Tot pe 4 ianuarie, minerii din România intrau în grevă şi ameninţau că vor veni din nou la Bucureşti pentru a-şi susţine revendicările. Acestea se reduc, în ultimă instanţă, la un singur lucru: să rămînă în continuare în braţele calde ale statului, cu salariile neatinse şi cu datoriile veşnic preluate la buget. Cele două întîmplări de la acest început de an exprimă două moduri de a vedea raporturile cetăţeanului cu banii şi cu bugetul. Între ele, lungă şi întortocheată, distanţa pe care o mai avem de parcurs pînă la integrarea europeană.*

Bumbeşti-Livezeni

Cererile minerilor – unele aberante, altele disperate, altele improvizate doar aşa, pentru impresie – exprimă, în felul lor, întreaga întindere a stagnării din ultimii nouă ani. Din teamă sau din motive electorale, toate guvernele de după 1989 au întreţinut în Valea Jiului (prin măriri de salarii şi alte avantaje) o mentalitate asistenţialistă şi, în numele „protecţiei sociale", au distrus orice idee de rentabilitate şi de muncă eficientă. În acelaşi timp, incapabili să gîndească dincolo de ziua de mîine, guvernanţii de pînă acum n-au avut nici forţa, nici intenţia de a crea, în zonele miniere, programe de dezvoltare. Evident, minerii s-au bucurat că treburile merg „bine", că salariile sînt bune, că locul de muncă e sigur. Acum, chiar şi liderii minerilor au afirmat că restructurarea ar fi trebuit începută încă din 1990 şi însoţită de aplicarea unor proiecte alternative de dezvoltare. Reprezentanţii executivului îşi motivează foarte corect decizia de a închide minele, dar fermitatea şi curajul de care sînt cuprinşi sînt produse mai curînd de apropiata vizită a FMI decît de dorinţa fermă şi necondiţionată de a pătrunde cu trenul reformei prin defileul îngust dintre Bumbeşti şi Livezeni. Minerii au dreptate cînd spun că restructurarea trebuia gîndită şi începută încă din 1990. Atunci erau însă de altă părere. Executivul de acum vrea să le inculce rapid o mentalitate de *self made men*, să-i vadă plasîndu-şi cele 20 de salarii compensatorii în afaceri, să-i înveţe peste noapte cum să se asocieze în SRL-uri şi să atragă valuri de investitori. Şi executivul are, în felul lui, dreptate. Problema este că, din 1990 şi pînă acum, şi politicienii, şi minerii au beneficiat de pe urma stagnării şi a „soluţionării" asistenţialiste a problemelor din Valea Jiului. Dacă executivul a prins acum curaj de teama FMI-ului, minerii n-au cum să înveţe tot atît de repede cum se fac afaceri pornind de la 20 de salarii. Şi nici investitorii nu se vor repezi să beneficieze de avantajele oferite de zona defavorizată în care trăiesc „Cozma şi ai lui".

Nu doar minerii au cerut, însă, bani de la buget. Li s-au alăturat, din alte raţiuni şi cu alte argumente, chiar cîţiva miniştri. Prezentarea bugetului a determinat reacţia ministrului Învăţămîntului şi a ministrului Apărării, care s-au plîns de insuficienţa fondurilor alocate. În aceste condiţii, a declarat dl Babiuc, „şansele României de integrare în NATO s-au redus la zero" şi este serios afectată capacitatea de apărare a ţării. În învăţămînt, a atras atenţia dl Marga, banii abia ajung pentru salarii (şi acelea mici). Dl Decebal Traian Remeş a afirmat că bugetul reflectă fidel starea economică a ţării. Punînd laolaltă declaraţia (foarte corectă, de altfel) a ministrului de Finanţe cu punctele de vedere ale colegilor săi de la Învăţămînt şi Apărare, înseamnă că sîntem, deocamdată, o ţară incapabilă să le asigure o educaţie de calitate copiilor şi incapabilă să-şi asigure o capacitate de apărare eficientă. Nici vorbă, aşadar, de ideea integrării NATO după summitul de la Washington din aprilie 1999; rămîne pe altă dată. Cînd, e şi mai greu de spus, iar un popor care nu este în stare să le asigure copiilor un proces educativ nu trebuie să viseze prea mult cu ochii deschişi. Aşadar, cu perspectivele integrării euroatlantice trecute la rubrica „deocamdată, nu", cu educaţia şi învăţămîntul (adică investiţiile pe termen mediu şi lung) reduse sub nivelul de supravieţuire, începem un nou an „hotărîtor pentru viitorul ţării". Viitorul imediat înseamnă negocierile cu Fondul Monetar Internaţional şi speranţa semnării unui acord. După aceea, totul e nebulos. Reuniunea NATO de la Washington ne va aduce, probabil, mesajul clar privind amînarea celui de-al doilea val al extinderii Alianţei către est. Uniunea Europeană a spus, în ceea ce ne priveşte, cam tot ce avea de spus. Tot ce ne-a mai rămas de făcut este să reparăm, din mers, greşelile trecutului şi să încheiem perioada de „retorică a reformei". Prin semnarea, în ultima clipă, a unui acord cu FMI, vom prinde, probabil, „ultimul tren". Este însă tot mai neclar în ultima vreme încotro se îndreaptă acest tren şi cîte opriri mai are de făcut.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Ministerul Afacerilor Externe

La sfîrşit de an, cred că ar fi nimerit să încerc un discurs despre acea instituţie din administraţia publică centrală pe care o cunosc cel mai bine: Ministerul Afacerilor Externe. Mai exact, socotesc că ar fi util să încerc o descriere a chipului acestui minister la sfîrşitul lui 1998 şi să sugerez direcţiilor în care cred că trebuie să evolueze în 1999. Voi vorbi despre acest minister, atît de discutat şi disputat, urmărind trei coordonate care îl pot defini şi îi pot evidenţia calităţile şi defectele. Aceste coordonate sînt *instituţia, diplomaţii* şi *politica externă*. Precizez, încă de la început, că îmi asum eventualele erori de apreciere a căror explicaţie poate fi aceea că eu însumi sînt implicat direct în restructurarea instituţiei.

I. *Instituţia*. Diplomaţia română nu este nici mai bună nici mai rea decît administraţia din care provine. A avea aşteptări enorme de la diplomaţia noastră în timp ce privim cu îngăduinţă alte instituţii, a fi exigenţi pînă la limită cu Ministerul Afacerilor Externe simultan cu acordarea de circumstanţe atenuante altor autorităţi administrative, este o greşeală de evaluare şi o iluzionare naivă, în acelaşi timp. Nu poţi să ai o diplomaţie impecabilă cînd efortul la nivel naţional vizează onorabilul şi nu poţi jongla genial cu politica externă atîta timp cît nu ai recuperat normalitatea.

Sfîrşitul de an 1998 înseamnă pentru Ministerul Afacerilor Externe sfîrşitul anului în care a început cel mai serios proces de restructurare a instituţiei. Un proces riscant, plin de neprevăzut, dar necesar cu titlu de urgenţă şi aşteptat de cei mai mulţi. O nouă organigramă, un nou sistem de salarizare, o politică de personal dinamică şi curajoasă sînt un început care poate produce redesenarea conturului Ministerului Afacerilor Externe, cu condiţia continuării promovării unor măsuri administrative întemeiate pe acelaşi spirit. Mai sînt multe de făcut, mai este nevoie de inteligenţă şi nervi investiţi aici, mai este nevoie de imaginaţie şi curaj, mai este nevoie de timp.

Schimbările din minister irită pe unii, stupefiază pe alţii, provoacă pe toţi. Important, acum, este ca cei care cred în aceste schimbări să le facă să devină ireversibile şi să legalizeze proceduri şi reguli care să transforme ministerul într-un mecanism capabil să lucreze eficient indiferent de derapajele unuia sau altuia. Un nou statut al corpului diplomatic, revederea reglementărilor în materie consulară, centrul de pregătire şi perfecţionare profesională a corpului diplomatic, instituirea evaluării profesionale anuale într-o manieră profesionistă, un alt regulament de organizare şi funcţionare trebuie să devină cît mai curînd posibil realităţi producătoare de consecinţe.

Greşesc cei care spun că nu s-a schimbat nimic în Ministerul Afacerilor Externe, după cum greşesc cei care spun că reforma acestei instituţii s-a încheiat. Pe drumul spre instituţia de elită pe care ne-o dorim am făcut, în ultimii nouă ani, doar primii doi-trei paşi. Întîrzierea restructurării ministerului este simultană întîrzierii reformei în România în general. Ministerul de Externe s-a schimbat în ritmul reformei generale. Din acest punct de vedere, nimic special nu se poate reproşa ministerului. Există, însă, un plus de inerţie în interior şi, parcă, o mai abilă rezistenţă la schimbare decît în alte structuri. Îmi impun să privesc latura pozitivă a acestui specific şi îmi spun că, după ce restructurarea instituţiei va reuşi, rezultatele ei vor fi „apărate" de sistem cu acelaşi eficient conservatorism bine mascat dacă, Doamne fereşte!, cineva se va gîndi să readucă în actualitate vechi apucături.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL PUBLIC

Sărbătoarea golului

Vacanţa s-a sfîrşit, se umple iar locul. Anul scîrţîie, dar porneşte. Ce bine-i de sărbători, fără politicieni la televizor, cînd telejurnalele devin, ca-n basmele copilăriei, teleenciclopedii cu „materiale", care de care mai colorate, despre obiceiuri de iarnă care de care mai... neobişnuite.

Căci ce mai e, azi, pentru noi, obişnuitul tradiţiei? Doliul porcului, transhumanţa sat-oraş pe lîngă porcul mort din sacoşe... Şi cam atît. Nu prea mult, şi mai nimic. Putem, în sfîrşit, să contemplăm şi să gustăm, chiar, „tradiţia", am ieşit din ea, ura!: „uite, se dă tradiţie la televizor!". Tradiţia a ajuns la televizor. Fie-i ţărîna uşoară! Tradiţia e vie. Nu sîntem tribali, iar bunii noştri sînt în poziţie de amazonieni, în vreme ce noi, ei bine, noi, cei ajunşi la oraş, cu televizor în loc de ochi, sîntem occidentalii orientalilor noştri, antropologii de sărbătoare ai primitivilor noştri – tot de sărbătoare. Transparenţă de sărbătoare, moment de clarviziune, de dezvăluire – cum altfel decît apocaliptică. În restul anului, cînd locul, spaţiul şi timpul publice sînt pline (= umplute din nevoi sociale), noi nu ne vedem, sau, mai exact, (nici măcar) nu ne avem în vedere. Ne înghesuim, egali, omogeni, unii în alţii – ne „socializăm". Acum, simetrie în sfîrşit revenită, sacru reinstituit, ne re-vedem, putem să ne vedem, pur şi simplu. Într-o diferenţă care ne face să ne simţim, pe toţi, bine. Fie şi doar pentru, vai, atît de simplul beneficiu al stabilităţii şi clarităţii rolului social, care numai în vis, poveste şi la televizor ne-a mai rămas accesibil.

Locul gol e cultura. Cultura mai e doar acum, în vacanţe, de Sărbători, cînd, cum spuneam, locul se goleşte de

© V. Dorolţi

fiinţele silnice de peste an.

Iată un tip de enunţ care ar merita analize infinite: „Mă simt foarte bine *în prezenţa* muzicii" (Goran Bregovici). Vă daţi seama: „în prezenţa" muzicii! Ce nebunie de enunţ! Aşa le trebuie artiştilor, chiar şi cînd au succes: să fie exilaţi, sînt un prost exemplu pentru umanitate: ştiu să fie fericiţi fără ajutor din afară, rămînînd, tocmai, în afară, pentru a putea fi „în prezenţa": muzicii, scrisului (scris da, literatură nu!...) etc. Fericit-în afară(= în prezenţa): fericit-prin-prezenţa, datorită prezenţei... Nu este, asta, însăşi definiţia socialului, cea mai idealistă dintre ele?... Să fie! Ah, pilda lor nesănătoasă, fericirea fără de noi, providenţialii, oamenii politici. Dar poate că REPUBLICA nu-i posibilă decît tocmai între nesănătoşii, dăunătorii aceştia, poate că REPUBLICA (scriu aşa ca să vedeţi de departe, la o simplă răsfoire) nu poate fi decît una a valorilor. Restul, poate, doar dictatură, de sus în jos sau de jos în sus, nu contează...

Pe ARTE, Sollers din/despre Michaux: „în stradă, mobilizare a automatismelor". Şi iată societatea! Şi iată şi literatura, adică scrisul, literatura adevărată, literatura secolului XX – experienţa depăşirii corpului, împotriva *mistagogismelor* de tot felul – iar oamenii politici, predicînd prin emisiunile pe unde mai sînt, încă, invitaţi dintr-o biblie din care nu înţeleg mai nimic, ce altceva decît supremii mistagogi laici sînt?

Asta e literatura. Dacă vă place, bine, *„sinon allez voir le Dalaï Lama!"*

Bogdan GHIU

Economie

1999: un an cu preţuri calme?

Eposibil ca în '99 să avem cea mai mică rată a inflaţiei din 1991 încoace. Un semn încurajator această mişcare a unei inflaţii în pierdere de viteză. De va fi aşa cum sună prognoza înseamnă că va fi început procesul calmării preţurilor.

De ce ne bucurăm că se domoleşte inflaţia? Motivele sînt numeroase. Le voi înşira pe cele mai importante.

În nici unul dintre anii cu inflaţie foarte mare, uneori galopantă sau chiar explozivă, de după 1989, economia nu a funcţionat bine. Dar inflaţia mare a indus iluzia de bine. În această plasă au căzut întreprinderile de stat, cu deosebire cele monopoliste. Aceste întreprinderi au făcut profit din preţuri umflate după bunul lor plac. Acum, e foarte greu să fie dezvăţate de drog. Un drog puternic, care le dădea senzaţia de bine, în timp ce le ucidea treptat. Toate aceste întreprinderi vor avea nevoie, ca să supravieţuiască, de muncă îndîrjită, de organizare raţională a muncii, de asumare a riscului în afaceri şi de iniţiativă, de management performant. Valori cu care ele nu sînt deloc obişnuite.

Inflaţia mare ne-a făcut rău şi prin faptul că a lovit puternic în stimulentele muncii. Preţurile căţărătoare au îndepărtat numeroase categorii sociale de fluxul real al pregătirii şi performanţei profesionale. Din această cauză, în primul rînd, noi nu avem decît o eficienţă modestă. Munca nu este competitivă şi nici nu e stimulată să fie competitivă.

De frica inflaţiei, s-au făcut încercări de deblocare financiară prin compensări, fără să se înţeleagă că adevăratele cauze ale arieratelor sînt ineficienţa, indisciplina financiară şi lipsa celui mai elementar respect faţă de contractul economic.

E limpede că românii s-au săturat de preţurile în creştere neîncetată. Şi că suportă tot mai greu inflaţia. Iată de ce, între marile teme ale anului 1999 a fost deja nominalizată ofensiva împotriva inflaţiei.

Care va fi costul bătăliei cu inflaţia? Întrebarea trezeşte şi ce îngrijorări. Se consideră că domolirea inflaţiei va costa mult. Preţul ar putea fi, în primul rînd, explozia şomajului.

Dar cuminţirea inflaţiei poate avea ca revers creşterea şomajului doar pe termen scurt. Pe termen mediu, însă, lupta împotriva inflaţiei constituie cea mai bună soluţie a menţinerii locurilor de muncă.

De altfel, în cursa preţurilor nu s-a mai alergat la galop începînd din primăvara lui '98. Şi nici la sfîrşitul anului preţurile n-au explodat. Ceea ce nu înseamnă că bătălia e deja cîştigată. Inflaţia e un duşman perfid, ce ar putea lovi oricînd pe neaşteptate. Pentru că, în societatea românească persistă încă un climat inflaţionist. Un climat periculos, în sensul că s-a ajuns la exacerbarea componentei psihologice a creşterii preţurilor. Sînt induse anticipaţii aiurea, ce derutează pieţele şi răvăşesc economia. Din această cauză, au loc deseori mişcări anapoda ale preţurilor, care au o sensibilitate accentuată la factorii emoţionali.

Sigur, important este că procesul de calmare a inflaţiei să evolueze în condiţiile menţinerii adevărului preţurilor, al cursurilor acţiunilor şi banilor, al dobînzilor. Mai cu seamă că acest adevăr e aproape un bun cîştigat. Din nefericire, însă, măsura nu a putut fi corelată cu liberalizarea totală a concurenţei. Marii producători încă pot să dicteze preţurile şi să comande pe piaţă. Ei vor inflaţie, fiindcă numai astfel îşi permit să producă mai puţin, cu costuri mai mari, dar să vîndă mai scump.

Calmarea inflaţiei va fi posibilă în '99 numai dacă vor fi „calmate" marile monopoluri. Prin concurenţă, în primul rînd.

Adrian VASILESCU

© A. Paul

Povești suprapuse

Imobiliare (I)

Turnulețele aristocrate

În ciuda primei impresii, în București se construiește mai mult decît credem sau, în orice caz, mai mult decît ar da de înțeles discursul egal de univoc al celor ce apără sau acuză Primăria pe tema *imobilismului imobiliar* (!). De fapt, precum în București, la fel în țară: există o frenezie constructivă pe care doar orb să fii – sau înlăcrămat de profesie pe lîngă o cruce anume din Ghencea – să nu o observi. Un ecou trezit la viață din *beobe*-urile de altădată ne spune că *mai există, încă, unele mici probleme:* prima privește repartiția meritului ctitoricesc – nu statul este cel ce construiește, ci oamenii cu oarece dare de mînă. Nostalgicii orașelor-șantier din filmele tinereții lui Iurie Darie vor mai trebui să aștepte, neconsolați, spre a revedea minunea: ca statul însuși să mîne-n luptă vijelia prăfoasă de camioane, cimentiere și macarale spre zarea vreunui nou cartier livrat la cheie unei alte generații de uvrieri dintr-o fabrică de stat.

A doua problemă este una de gust, grevată de faptul că deseori cei ce au bani și poftă de construit nu au și considerație pentru criteriile estetice minimale. Acum vreo treizeci de ani, Pierre Nora avea ideea *structurării* istoriei Franței după ceea ce el numea *les lieux de memoire* ale istoriei respective; cu riscul de a fi fără voie ireverențios față de Nora, îi preiau prin parafrază *locurile* și, astfel, îmi este efectiv ușor să-mi închipui că istoria tranziției românești, cînd se va scrie, va avea *locuri ale memoriei* cît nu va putea duce. Precum palatele (zise *țigănești,* dar atrag atenția asupra relativismului atribuirii!) cu turnulețe care au apărut peste tot, într-un timp atît de scurt (*scurt* istoric sau sociologic, cum vreți s-o luați) încît sîntem obligați să reflectăm serios la consistența tradiției noastre arhitecturale – asta în cazul în care mai vrem să vorbim despre această tradiție și peste cincizeci de ani.

Subiectul poveștii de azi este orașul, aș spune *legendar*, Strehaia. Am curajul să pariez că, dacă lucrurile o țin tot așa, considerabila dificultate de a localiza pe hartă această modestă urbe va deveni amintire – cu alte cuvinte, dacă febra constructivă a strehăienilor nu va păli curînd, acest anonim orășel va da numele unui capitol aparte în istoriile, sociologiile și demografiile noastre; un capitol îndeajuns de cuprinzător pentru a vorbi despre *economia informală*, despre *variante de asimilare,* despre *cvasi-servaj rasial* etc. În Strehaia, epocile s-au luat la trîntă: decenii de agoindustrializare au fost înfrînte net de către cei cîțiva ani de tranziție. Strada principală este de la an la an mai *alta,* iar stratificarea societății devine tot mai vizibilă: cei din turnulețe capătă un aer cert de aristocrați ai locului (nu este o figură de stil!), în timp ce viețuitorii din sălașele ordinare (și *ordinar* este tot ce nu are turnulețe) tind să devină cetățeni de rangul doi minus. Forma – și nu fondul – arhitectonic primează: există, în ordine, palate cu turnulețe, apoi case cu turnulețe, urmează casele simple și, în fine și la urmă, *apartamentele*, cîte or fi ele. Piața muncii reacționează în consecință: locuitorul de apartament se angajează la proprietarul de palat, dar niciodată invers. Cei familiarizați cu tipul clasic și tacit-acceptat de *discriminare* din învățămîntul nostru primar vor înțelege surpriza învățătoarei care-mi spune că tinerii din turnulețe încep să umple cataloagele claselor *A*, de unde *tradițional* îi găseai mai pe la coadă, de la *C* în jos. Este într-adevăr interesant cum la Strehaia turnulețul de deasupra streașinei devine blazon.

Rămîn la copilași: mulți dintre ei citesc în manuale despre stratificarea socială a dacilor: cei cu stare și cu căciulă trăiau în cetăți, pe înălțimi, iar cei cu părul liber mai la vale, la răcoarea cîmpului deschis. Unii spun că istoria se repetă, alții spun că din contră.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Previziuni

Citite la un an distanță, cele mai serioase publicații de la sfîrșitul anului trecut sînt pline de pronosticuri neîmplinite, de alarme false și de speranțe nejustifcate; și totuși, nici anul acesta, analiștii n-au renunțat la plăcerea de a detalia viitorul previzibil. Ciudat este nu doar că pesimiștii și optimiștii pornesc de la aceleași date pentru a-și formula concluziile, dar și că aceleași concluzii sînt considerate de unii îmbucurătoare, iar de alții rău prevestitoare. În ediția engleză a publicațiilor **The Economist**, Dudley Fishburn, redactor-șef, ne previne: „Anul 1999 va fi un an al vacilor slabe. Creșterea economică va scădea încetul cu încetul. Oamenii din lumea întreagă vor economisi mai mult și vor cheltui mai puțin. Furtuna financiară din 1998 va deveni o catastrofă în 1999? Vor fi desigur victime: vor fi mai mulți șomeri, corporațiile vor face profituri mai mici, se va încerca o și mai severă reducere a costurilor. Peste tot vor fi surplusuri. Prea mult petrol. Prea multe linii de producție. Prea multă mîncare. Cu toate că, la un moment dat, probabil în iunie 1999, computerele de la Națiunile Unite vor anunța nașterea unui copil care va rotunji cifra populației globului la șase miliarde. S-ar putea să fie indian (fiecare a patra persoană din lume va fi). Se va naște sărac, dar va muri tîrziu deoarece speranța de viață crește la 90 de ani și va fi mai bogat decît locuitorii de astăzi ai Occidentului. În ciuda tuturor problemelor iscate de piețele noi, India și China (o treime din populația lumii) vor termina deceniul de două ori mai bogate decît l-au început: unul dintre cele mai mari succese ale omenirii. Pe 1 ianuarie, în Europa se introduce o nouă monedă și unsprezece monede vechi, pe vremuri faimoase, urmează să dispară. Euro se naște la termen, exact așa cum s-a prevăzut, o monedă puternică care în următorii zece ani va schimba în bine modul de a gîndi și de a face afaceri în Europa. Britanicii deocamdată n-au „intrat în joc“ și vor fi vexați, dar treptat și ei vor renunța la obiecțiile lor. Oamenii nu vor mai discuta despre Euro așa cum nu mai discută la viitor despre Internet. A intrat în cotidian. America va intra în cel de-al nouălea an de creștere neîntreruptă: cea mai lungă perioadă de prosperitate de după cel de al doilea război mondial. Va avea un imens surplus bugetar și un imens deficit al balanței de plăți curente: ambele sănătoase în acest stadiu al ciclului economic. Va primi aproximativ un milion de imigranți: de asemeni un semn de sănătate. Vor crește cheltuielile de apărare, sporind astfel rolul preponderent al Statelor Unite față de restul lumii, ceea ce le va permite să asigure încă un an de pace internațională. Statul-națiune, o realitate mai maleabilă decît ar dori teoria să fie, își va modifica forma în anul 1999. Australia va vota ca să scape de monarhie. Scoția va vota pentru primul ei parlament național din 1707. Anglia își va modifica Constituția. Germania își va muta capitala. S-ar putea să se nască noul stat palestinian. Părți mari din Rusia vor începe să se autoconducă, fără să mai țină seama de pretențiile Moscovei. Și cum Nelson Mandela se va retrage, lumea va vedea în Africa de Sud o națiune și nu o persoană. Peste tot, din California pînă în Catalonia, va crește puterea regiunilor. Dictatorii, în special cei din Asia n-or să mai fie“.

În ediția franceză a acelorași publicații, Madsen Pirie, președintele Institutului Adam Smith, observă că sfîrșitul mileniului nu a declanșat nici un fel de febră catastrofică și că „astăzi, marele absent este fatalismul. (...) Cei care de-a lungul secolului n-au contenit să anunțe moartea capitalismului au asistat consternați la implozia sistemului colectivist al economiei planificate. Alte semne pretins de rău augur: eroziunea valorilor sociale și presupusa prăbușire a societății civile. Contestată decenii de-a rîndul, familia rămîne cea mai populară dintre toate instituțiile. La un moment sau altul al vieții lor, cei mai mulți dintre oameni se unesc cu un partener de sex opus și fac copii“.

Așa cum observa André Fontaine în **Le Monde** (22 decembrie 1998) paradoxul rămîne: „Persistentul marasm japonez, falimentul «tigrilor» asiatici, totul pare să meargă în aceeași direcție: ni se spune și ni se repetă că spiritul uman trebuie să refuze înclinația sa naturală, care îl face să creadă că ceea ce există va dura și deci să prelungească la infinit curbele. Așa fac acum americanii: ei sînt convinși că țara lor va continua încă mult timp să înainteze cu vîntul în pupă, în timp ce ei vor reduce volumul investițiilor, iar cel al datoriei va crește. Înseamnă oare că previziunile sînt o artă prea aleatorie pentru a fi practicată? Bineînțeles că nu: nu se poate trăi fără proiecte și deci în afara încercării de a face previziuni“. (**M. B.**)

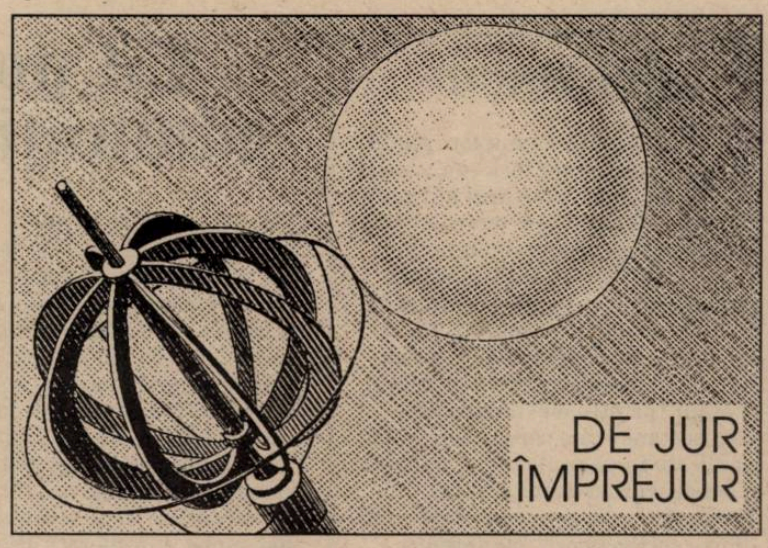

Dezamăgiri

În toate cartierele planetei, ziarele, presupuse a reprezenta gîndirea și atitudinile poporului, deplîng și acuză meschinăria stupidă a clasei politice, incapabilă să facă față provocărilor economiei globale și sfidărilor politice ale fostelor și actualelor mari puteri, intoleranței și agresivității devenite politică de stat pentru unele puteri regionale. Politicienii din țările mari nu știu să-și țină rangul, ceilalți sînt fie prea slugarnici, fie prea aroganți.

Orice ar face de acum înainte președintele Statelor Unite, scandalul Lewinsky își pune pecetea pe toate deciziile lui și votul din Camera reprezentanților recomandînd demiterea sa a făcut ca pentru un timp politica bipartizană să devină imposibilă. Clinton este convins că republicanii îi vor capul și se folosesc de comportările lui „nepotrivite“ în probleme minore, adversarii lui consideră că un om cu standarde morale atît de joase nu poate ocupa cea mai înaltă funcție în stat. Va fi nevoie de multă răbdare și argumentare avocățească pentru a negocia un compromis care să facă posibilă politica, orice politică, la Casa Albă.

În Rusia, crizele de activism ale președintelui Elțîn conferă imprevizibilitate evoluției unei maladii cronice, a lui și a țării. Prim-ministrul Primakov devine o figură liniștitoare pentru că nu ia decît deciziile strict necesare pentru menținerea crizei, ferindu-se și de adîncirea ei dar și de rezolvarea ei. Corupția devenită crimă organizată face legea în teritoriul de care ar trebui să se teamă. Măsurile incomplete luate de liderii democrați și reformiști, aflați pentru un timp la guvernare, au compromis însăși reforma devenită pentru populație simbolul sărăciei și al dezordinii. Viața publică a Rusiei nu oferă date pentru a considera că naționaliștii și comuniștii se bucură de o popularitate care să le permită accesul pașnic la putere. Ei nu reprezintă o majoritate, ci o numeroasă și zgomotoasă minoritate, ambiționînd să ia puterea profitînd de slăbiciunile celor ce o dețin acum și de neutralitatea Occidentului al cărui obiectiv realist, pentru Rusia ca și pentru alte țări, este ordinea nu democrația sau economia de piață. Activiștii se exersează în găsirea unui țap ispășitor – nici generalul Makașov nu crede că izgonirea sau omorîrea evreilor din țară ar asigura ieșirea din criză. Campania dusă de el, cu aprobarea comuniștilor, nu vizează decît schimbarea echipelor cu acces la sursele de cîștig ilegal. Alcătuită în principal din persoane aduse de valul schimbărilor și din palavragii iresponsabili, „clasa politică“ din Rusia pare a fi doar o gașcă a cărei solidaritate este o variabilă condiționată de rețeaua relațiilor obscure între lumea politică și promisiunea impunității pentru marele capital.

Corupția minează și credibilitatea unor politicieni din țări despre care se crede că și-au elaborat de mult timp mecanismul de selecție a conducătorilor. În Marea Britanie, doi miniștri importanți demisionează în urma unor acuzații privitoare la amănuntele unui împrumut. Nu e prea plăcut pentru premierul Tony Blair și Partidul Laburist care și-au făcut din demascarea corupției una din temele principale ale campaniei electorale și se presupune a fi fost unul din resorturile principale ale victoriei.

Viața coalițiilor este peste tot amenințată. Cea de dreapta din Israel a reușit să voteze împotriva propriului guvern determinînd alegeri anticipate într-o situație de criză, cînd acordurile de pace slujesc la amenințarea cu violența, iar sprijinul Statelor Unite pare a se deplasa către palestinieni. Faptul că deocamdată își anunță candidatura la funcția de lider al dreptei oameni din tabăra lui Netanyahu exprimă frămîntările grupului dur în fața perspectivei continuării conflictului. Și aici politicienii cei mai zgomotoși se sprijină pe o minoritate activă, încercînd să se impună în fața unei majorități derutate, ușor de speriat.

Nici în ambianța pașnică a Franței, compromisul nu se practică senin. Coabitarea între un președinte de dreapta și guvernul de stînga prilejuiește primului o tactică politicianistă greu de combătut: cînd guvernul are succese, președintele a fost înțelept, cînd lucrurile merg prost, președintele critică acțiunea guvernamentală. Cu ochii la viitoarele alegeri, tactica se poate dovedi profitabilă. Dar chiar și în sînul coaliției de stînga rivalitățile între socialiști și comuniști, între aceștia și verzi, între Dominque Voynet, reprezentanta ecologiștilor francezi, și Daniel Cohn-Bendit, ecologist german, candidînd pentru un mandat în Parlamentul European, expun o realitate umană destul de accidentată sub raport moral.

În China, unde Partidul Comunist încearcă să-și asigure propria opoziție, mișcările bruște de la vîrful puterii ca și zgomotoasele procese de corupție arată că nici acolo nu s-a găsit formula politicienilor care să se poată menține deasupra oricărui reproș.

Pînă și președintele Havel are de citit un sondaj unde 55% dintre cei chestionați îi cer să demisioneze pentru că are probleme de sănătate, pentru că și-a pierdut prestigiul și din cauza influenței negative exercitate de soția lui.

Singurul conducător care nu are a se confrunta cu nemulțumirea și dezamăgirea propriilor compatrioți este Saddam Hussein.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Numărul de faţă a fost gîndit iniţial ca un test: am vrut să verificăm adevărul afirmaţiei lui Julien Green (vezi motto-ul de pe prima pagină) interesîndu-ne Pe Cine – sau Ce – admiră tinerii de pînă în 30 de ani astăzi... Iniţiativă parţial ratată: cu excepţia cîtorva studente din anul 4 UATC/secţia Comunicare audiovizuală şi a unui „desant“ printre elevii unor licee bucureştene – ale căror păreri sînt publicate în paginile 8-9 –, tema nu a stîrnit entuziasmul scontat. Prudenţă – aşa cum consideră unul dintre colaboratori? Indiferenţă, care ar da apă la moară ideii că tinerii trăiesc din plin „Era Blazării“? Disoluţia „eului-centru“ într-o postmodernitate în care orice este echivalent cu orice? Epuizarea tuturor posibilităţilor? Oricare ar fi nivelul la care punem întrebările, răspunsurile rămîn deschise.

Marilyn Monroe admira trei bărbaţi celebri: pe Albert Einstein, Albert Schweitzer şi Abraham Lincoln. Psihanaliza ne-ar putea explica şi de ce, dar dincolo de psihanaliză regăsim, probabil, acelaşi adevăr simplu exprimat într-o frază: *Spune-mi pe cine admiri ca să-ţi spun cine eşti!* În măsura în care admiraţia nu înseamnă obnubilare a propriei personalităţi ci – dimpotrivă – afirmare a ei, definire-prin-îmbogăţire, este puţin deconcertantă această teamă de admiraţie printre tineri...
Fanatismul, idolatria duc, în mod paradoxal, la o aceeaşi disoluţie a personalităţii ca şi lipsa entuziasmului; un caracter puternic nu se teme de admiraţie tocmai pentru că ştie că nu există riscul ca el să „dispară“ în procesul admirării. Poate că avem de-a face, într-adevăr, cu un cerc vicios: absenţa entuziasmului face imposibilă admiraţia; absenţa admiraţiei face imposibilă forjarea unui caracter puternic; iar absenţa unui caracter puternic face imposibil entuziasmul... Julien Green – omul entuziasmelor juvenile şi al admiraţiilor mature – pare să se fi înşelat, cel puţin în privinţa tinerilor acestui sfîrşit de mileniu.

Sau poate că el are dreptate iar micul nostru test este irelevant... A face o asemenea investigaţie astăzi – cînd totul este politică *hard*, de la opţiunile profesionale la părere pur şi simplu – ţine poate de naivitate, de un rest de entuziasm care permite, iată, asemenea întrebări. Oamenii care s-au „îmbarcat“ în aventura acestui număr, deşi de vîrste diferite, au, toţi, *pînă în 30 de ani:* îi uneşte calitatea de a lăsa deoparte „treburi mai importante“ pentru a scrie, cu entuziasm, despre admiraţie! Şi am păstrat special ca epilog (pentru pag.16) ecoul stîrnit într-o cititoare de numărul despre „Snobism“; el „dublează“, într-un fel, pagina „entuziaştilor fără frontiere“ care scriu la *Dilema* – numai că am simţit, de astă dată, aproape obligaţia de a-l publica in extenso: nu este oare snobismul, pînă la urmă, o formă de admiraţie distinsă, disimulată, ce-ar vrea să treacă drept opusul ei?... Lăsînd altora admiraţiile unanime şi uniforme, snob(ism)ul face din practicarea unui entuziasm tenace regula sa primordială şi din rezistenţa la „folii“ facile, etica sa inconturnabilă. Într-o lume blazată la unison, admiraţia este probabil snobismul suprem... **(a.l.ş.)**

Cît poate să în-semne admiraţia şi ce gust are ea

Încerc să înţeleg cuvîntul. Îl plimb prin minte ca să-i simt consistenţa, savoarea – admiraţie... a admira... admirabil. Încep să-l mărunţesc şi-i aflu ingredientele: lat. *mirari* („a se mira de“) dimpreună cu lat. *ad* („către“). Mă joc deja cu mai multe piese: pun faţă în faţă pe „a se mira“ cu „a admira“ şi văd că primul e mai vioi, mai neastîmpărat, se învîrte după cum îi sună a nou, a neaşteptat, pe cînd celălalt pare mai aşezat, adăstînd cu privirile asupra a ce e consacrat, deja canonizat, teoretizat (contemplat şi legiferat). Primul exclamă. El cunoaşte. Celălalt afirmă, confirmînd, recunoscînd. Şi-mi vine în gînd o primă punere în relaţie: pentru a nu înţepeni, pentru a nu da naştere la vorbe goale – simple monezi circulate cu graţioasă snobenie („Admirabil!“, „Excepţional!“) –, pentru a rămîne deci un adevărat semn al distincţiei, admiraţia are nevoie de o infuzie regulată de mirare – mirarea iniţială a descoperirii, a ridicării vălului. Va fi astfel cu adevărat o recunoaştere: cunoaştere din nou cu prospeţimea primei priviri.

Mă opresc puţin şi mă uit înapoi. Îmi aduc aminte că mai aveam o piesă de joc, lăsată deoparte de nevolnică ce părea (bucata aia de vorbă, *ad);* mă uit mai bine la ea şi descopăr ditamai înţelesul: „către“ cu sensul de „mişcare sau direcţie către“, „schimbare înspre“, „creştere“, „sporire“, „intensificare“. Ne-isprăvitul ăsta, mă gîndesc, este aşadar cel care dă greutate bătrînului „a admira“, cel care îi plasează pe cel care admiră şi obiectul admiraţiei sale pe acelaşi traseu al oglindirii (că de la *mirari* se trag fr. *miroir* şi engl. *mirror* s-a scris deja în cărţi), pe aceeaşi undă sporitoare. Nu stau mult să mă mir de aşa vînă înţeleaptă la micuţ şi-mi fuge gîndul la o vorbă aruncată mai devreme: cum că admiraţia atinge canon(ic)ul. Admiri acele lucruri (persoane, opere, gesturi etc.) care trădează în mod esenţial sîmburi de semnificaţie însemnaţi cu marca nobilului spiritual, a maiestăţii valorii. Înţeleg canonul în primul rînd nu ca pe un set de exemple (nume şi titluri în cazul canonului literar), ci ca pe unul de valori – recognoscibile oriunde şi oricînd s-ar manifesta atîta vreme cît nu pierdem exerciţiul admiraţiei faţă de „numele şi titlurile“ cunoscute deja (acea admiraţie permanent împrospătată de mirare).

Acesta ar fi pentru mine canonul – noţiune flexibilă, generoasă, stimulantă. Şi nu un corp mort, numai bun pentru re-scrieri radical relativizante. Mă opresc din nou şi mă uit în urmă. „Valoare“, „nobil“, „distincţie“, „esenţă“, „model“, „canon“ – oribile ziceri pentru mintea modulară a relativistului extrem. Şi ca să revin: mai admiră el, acesta din urmă? se mai miră? Mi se pare că nu mai vrea să admire şi că a uitat să se mire. Şi totuşi, se miră şi el, dar altfel. Cum să diferenţiez? Gîndindu-mă la cei doi poli ai traseului (ad)mirării. Relativistul acesta rigid a operat o mutaţie: discreditarea *modelului* în favoarea *curiozităţii*. El nu se mai uită în sus la modele: el se înconjoară de curiozităţi, pradă unui exotism prost al agoniselii de semne goale, satisfăcîndu-şi astfel setea de diversitate în dauna unei înţelegeri profunde. Un estetism devenit propagandă ideologică multiculturalistă alimentează o curiozitate detaşată, condescendentă. Avem de-a face cu mirarea vizitatorului unei grădini zoologice, a turistului (şi nu a călătorului inspirat de o ţintă). O astfel de mirare nu poate duce la admiraţie – admiraţia, îmi spun încă o dată, se naşte atunci cînd te îndrepţi înspre obiectul admiraţiei tale, cînd te oglindeşti în el şi cînd el se reflectă în tine, printr-un efort al imaginaţiei (ca transformare în imagine şi reflectare/asimilare a ei), cînd vrei într-adevăr să-l cunoşti pentru a te cunoaşte şi pentru a-l putea recunoaşte. Mirarea vizitatorului/turistului este a individului zăvorît în propria-i celulă neapărat *diferită*, maimuţărind o curiozitate estivală, materializată în exclamaţii adunate la pojghiţa sentimentului („Ce ciudat!“ „Ce interesant!“, se miră doamna în timp ce-şi verifică cu coada ochiului taiorul). Bine montat într-o formă cu tăieturi ferme, individul acesta şi-a pierdut privirea oglinditoare, privirea *com-pasionată* – aceea care se „adună“ cu obiectul său; el are acum o privire *distrată* – una care se „trage“ din faţa obiectului.

Aş zice că diferitele tipuri de mirări şi prezenţa/absenţa capacităţii de a admira nuanţează opoziţia varietate „generoasă“ (a mai multor voci) – model unic, canonic, autoritar. Mirarea turistică şi refuzul admiraţiei fac din diversitatea relativistă una doar profesată, cînd de fapt „vocile“ invitate nu pot comunica, închistate în specificul lor, fără deschidere către dialog. Generozitatea, comunicarea, poliglosia sînt de fapt atributele celuilalt model, atîta timp cît este unul flexibil: mirarea cu deschidere către admiraţie face posibilă circulaţia de sens, întîlnirea între privitor şi obiectul privit. Mă ajută aici titlul unei cărţi a lui Anton Dumitriu: a sa *Carte a întîlnirilor admirabile* vorbeşte despre Don Quijote, Faust, Ulise şi Orfeu, despre Dante şi Descartes, despre „întîlnirea cu pămîntul natal“ – tot atîtea surse de înţeles valoros (poate că „surse“ este un cuvînt mai bun decît „modele“ – el dă măsura mişcării *ad*miraţiei). Întîlnirea admirabilă stă sub semnul necesarului, ea este izvorîtoare de ţesături de sens – nu neapărat închegate, terminate, ci oferind trama fundamentală pe baza căreia întîlnirea se poate prelungi la nesfîrşit. Dimpotrivă, întîlnirea întîmplătoare nu poate fi admirabilă tocmai pentru că este întîmplătoare: ea este o simplă aducere laolaltă, haotică, a unor elemente nelegate, neputînd comunica, refuzînd orice întrepătrundere.

Ca să închei, mă-întorc la ce spuneam la început despre pericolul înţepenirii admiraţiei în lipsa mirării. Mi se pare însă că pericolul nu este chiar atît de mare: „admirabil“ este un cuvînt care nu s-a demonetizat într-atît precum altele asemenea. Există „stimabilul“, „onorabilul“ domn Costică, dar nu „admirabilul“ Costică. Dacă n-ai chef, nu-ţi pasă sau chiar nu ai ce spune cînd ţi se cere părerea despre..., mai degrabă arunci un „interesant“, decît un „admirabil“. Mai există parcă o pudoare a vorbitorului faţă de cuvîntul acesta care pare a opune singur rezistenţă la transformarea într-o simplă vorbă. Poate că încărcătura lui de substanţă nu-i dă voie. Rămîne rezervat momentelor de adevărată recunoaştere. Îmi vine să zic că e un cuvînt *cărnos*, potrivit doar pentru festinuri ale minţii. Dar ştiu şi eu de-o fi bună vorba asta?

Sorana CORNEANU

Maestrul şi discipolul

Cînd Eriximah propune la banchetul din casa lui Agaton ca participanţii să aducă un elogiu lui Eros, singurul zeu, pare-se, nelăudat de „nici unul dintre mulţii şi marii poeţi care au fost“, Socrate îi răspunde: „Nimeni nu se va arăta, Eriximah, împotriva propunerii tale, şi cu atît mai puţin eu, care susţin mereu că doar la atîta mă pricep, la cele ale iubirii“.

Cam aşa începe *Banchetul* lui Platon, cu ciudatele vorbe ale lui Socrate: după ce ne-a obişnuit să ne spună mereu că ştie doar că nu ştie nimic, se declară acum cunoscător în cele ale iubirii. Cîteva pagini mai încolo, Platon ne lămureşte că Socrate se referea în mare măsură la sentimentul născut între bărbatul matur şi cel tînăr în cadrul relaţiei paideice a lumii antice. Or, ceea ce îi unea pe cei doi, maestru şi discipol, în această legătură formatoare, era admiraţia. În orice timp, de altfel, fie că este vorba despre Grecia lui Socrate sau contemporaneitate, nu putem privi relaţia dintre mentor şi învăţăcel în afara comunicării dintre doi oameni diferiţi, legaţi unul de celălalt printr-un puternic sentiment de iubire, provenit din admiraţia reciprocă.

Relaţia între maestru şi discipol poate fi privită ca o comunicare între un individ cunoscător şi un altul doritor de cunoaştere în domeniul primului. Definiţia este, bineînţeles, simplistă, dar, pornind de aici, putem înţelege mai bine admiraţia diferită a unuia pentru celălalt şi, prin ea, să reprecizăm întreaga situaţie de comunicare.

Luîndu-l pe omul matur, mentorul, el nu admiră omul prezent din tînăr. Sau, oricum, îl admiră pe cel prezent ca pe o posibilitate, ca pe o promisiune. El vede încă de la început potenţele învăţăcelului, ceea ce se află deja în el, dar nu este descoperit. Maestrul nu îl iubeşte pe tînărul dependent de el, cel care intră în relaţia paideică pentru a se elibera de necunoaştere, de necunoaşterea propriului său eu. Dimpotrivă, el îl admiră pe cel liber, liber de necunoaştere, adică exact de ceea ce încă îl leagă de maestru.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul discipolului. În maestru, el îşi vede eroul; îşi vede calităţile pe care ar vrea să le aibă. Şi apare, bineînţeles, nevoia de emulaţie, cu primii paşi ai imitării. Din nou, ca şi în cazul omului matur, tînărul nu admiră la început persoana din celălalt, individualitatea lui totală, ci acele determinaţii pe care şi le doreşte şi el. Iubirea se transferă de la acestea către persoană, şi nu invers. Dar mai este încă un lucru. Învăţăcelul se iubeşte pe sine, pe sine cel din ochii maestrului. Or, cum să nu te admiri cînd te vezi în ochii celuilalt deplin? De altfel, aşa apare iubirea în multe cazuri: te simţi valorizat, te simţi considerat ca individ, ca personalitate şi ca scop ultim. Pentru că relaţia maestru-discipol are ca scop acea persoană posibilă admirată de către mentor, una şi aceeaşi cu cea pe care o admiră şi tînărul în ochii acestuia. Tînărul şi omul matur se împletesc în iubire pentru a da fiinţă acestei persoane, obiectul admiraţiei lor comune. O dată cu naşterea ei, se sfîrşeşte şi relaţia dintre rolurile de mentor şi învăţăcel. Cei doi intră acum într-o altă comunicare, ca doi indivizi liberi şi diferiţi. Primul tip de admiraţie, de unde a pornit iniţial relaţia lor, s-a încheiat şi lasă locul unui alt sentiment, de data aceasta personal. Acum, cei doi îşi admiră reciproc individualitatea.

Aşa s-ar înţelege mai bine acele vorbe ale lui Socrate, cum că nu s-ar pricepe decît la cele ale iubirii.

Octavian GABOR

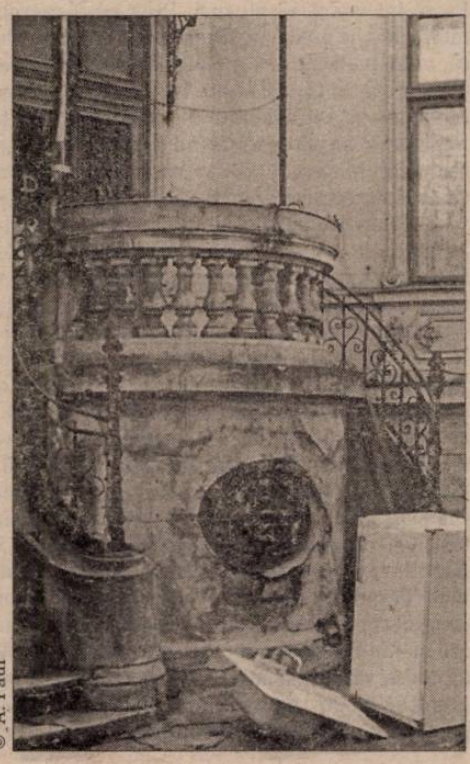

© A. Paul

George BANU
critic de teatru

Admiraţie rebelă

Cioran a scris *Exerciţii de admiraţie,* ceea ce presupune ideea unui antrenament continuu: exerciţiul implică dorinţa de formare şi obstinaţie în căutare de perfecţiune. În acelaşi timp, utilizarea pluralului atestă o relativizare şi nicidecum o polarizare în funcţie de autoritatea unei singure practici. *Exerciţii* şi nu *exerciţiul*... Pe de altă parte tocmai pentru că se exersează, Cioran se recunoaşte în căutare, şi nu în posesie, de admiraţie. Ea nu îl absoarbe, căci el îi experimentează ipotezele diverse. Cioran vorbeşte în fond despre admiraţii. Despre o succesiune şi nu despre o fuziune. Despre o mişcare şi nu despre o stagnare. Despre o preparare şi nu despre o identificare. Şi, o ştim de la Goethe, acolo unde o pluralitate subzistă, spiritul critic, sau demonic, depinde de apelaţia pe care i-o acordăm, persistă. Admiraţia deplină îi e străină lui Cioran.

Pe de altă parte, Brâncuşi, în celebrul refuz adresat lui Rodin ce-i deschidea porţile atelierului său, afirma necesitatea unei precauţii binevenite: „la umbra unui mare arbore nu creşte nimic" răspunde maestrului incontestat tînărul sculptor. Fraza admite admiraţia, dar în acelaşi timp alertează contra sterilizării ce, pe termen lung, o poate produce: fraza dublă! Admiraţia, Brâncuşi o recunoaşte ca necesară, în schimb însă îi contestă longevitatea căci presimte ameninţarea asfixierii prin absenţa de aer proaspăt. Intimitatea prelungită cu maestrul converteşte admiraţia care iniţial e activă în pasivitatea fascinaţiei ce dizolvă o identitate şi orbeşte o vocaţie. Brâncuşi se revoltă nu contra admiraţiei ci contra persistenţei sale şi de aceea elevul ce refuză să rămînă în apropierea lui Rodin se eliberează luîndu-şi drumul. Fugind, şi-l descoperă.

Grotowski, cînd vorbeşte despre Stanislavski şi relaţia tumultoasă pe care Meyerhold a întreţinut-o cu maestrul Teatrului de Artă din Moscova, reflectează implicit asupra regimului de funcţionare justă a admiraţiei. Meyerhold, o ştim, a jucat pe Kostia, artistul în căutare de sine, din *Perscăruşul,* spectacol ce a fondat estetica stanislavskiană. Apoi, căci prea perturbator, a fost alungat de Nemirovici-Dancenko, colaboratorul lui Stanislavski care însă îl va invita cîţiva ani mai tîrziu pentru a anima un studio, a cărui vocaţie trebuia tocmai să fie polemică faţă de propriile-i principii artistice. Maestrul însuşi convoca discipolul nesupus pentru a-i reactiva arta: strategie a unui artist ce şi-a împlinit vocaţia şi se preocupă să-i întreţină dinamica. Relaţia între cele două figuri tutelare ale teatrului rus a funcţionat constant pe baza acestei alternanţe de contracţii şi dilatări sismice... fiecare îi era necesar celuilalt. Grotowski considera că discipolul rebel întreţine o relaţie contradictorie cu maestrul şi, doar el, face din admiraţie o relaţie fecundă. Discipolul rebel şi nu discipolul sedus e cel care, pe fond de raport critic, interzice mortificarea maestrului, căci nu încetează să-i recunoască importanţa ca necesar termen polemic indispensabil formulării propriei sale estetici. Fiind ambivalentă, admiraţia e productivă. De aceea Occidentul a inventat revolta ca premiză a identităţii, în timp ce Orientul, civilizaţie a admiraţiei, a făcut din imitaţie şi transmisie practicile sale privilegiate. Acolo admiraţia îmbălsămează, aici ea apare ca un necesar, dar depăşibil, stadiu de formare.

Admiraţia eliberează şi de scepticismul lipsei de valori şi de egoismul reducerii la sine. Dar în acelaşi timp ea reclamă o adevărată strategie defensivă pentru a nu eşua în stagnarea admirativă ce produce epigoni fără şansa de acces nici la identitate, nici la posteritate. De aceea, încă şi azi, o observaţie făcută de mult rămîne pertinentă: succesorul desemnat, incondiţional discipol al maestrului, nu se impune în timp. El nu rezistă... căci admiraţia ce s-a degradat în fascinaţie i-a epuizat eul şi îi interzice opera. El nu e decît o prelungire, un ecou, o stingere. Admiraţie supusă, şi nu admiraţie rebelă.

P. S. – Brook spunea că face teatru gîndindu-se la Grotowski. El recunoştea astfel necesitatea unui unic destinatar. Aici admiraţia intervine ca principal impuls pentru creatorul ce nu se satisface nici de el însuşi singur, nici de masa indefinită a unui public: opera nu i se justifică decît prin reacţia acestui partener de excepţie pe care admiraţia îl legitimează şi-l erijează în principal arbitru. Cioran nu-şi visa decît un singur cititor, Beckett şi Andrei Şerban un singur spectator, Brook. Aici admiraţia se fondează pe sentimentul că de astă dată consumatorul se înscrie pe calea trasată de artist, cale ce într-un fel a împlinit-o deja el însuşi în propria-i operă. El apare artistului ce-l convoacă pentru a-i aprecia opera ca referinţă legitimată pe baza unei recunoaşteri reciproce. Admiraţie a producătorului, deschidere a consumatorului ales.

Paris, 23 decembrie

© S. Gheţie

Alexandru A. POPOVICI
conferenţiar, „Universitatea Româno-Americană"

Angoasa devotamentului împărţit

Cred că obiectul admiraţiei ne poate apărea în două moduri: ca un punct stabil după care ne orientăm, sau ca o valoare cu care concurăm. În ce mă priveşte, am crescut de la 4-5 ani sub farmecul personalităţilor lui Camil Petrescu şi lui Gr. C. Moisil; la început, inconştient şi fără acces la operă. Primul, vecin de etaj cu părinţii mei, iar al doilea – coleg la Universitate şi la Societatea de Matematică, şi prieten cu tatăl meu. Nu întîmplător, Camil şi Moisil erau şi ei prieteni, cred că încă dinainte de război. Pentru mine, aveau să fie, unul – o întruchipare a artei, altul – a ştiinţei exacte, cei doi poli între care m-am mişcat din totdeauna. Dar am putea să-i vedem şi ca reprezentanţi ai dramei, respectiv ai umorului şi spiritului socratic. Datorită lui Moisil am devenit matematician şi informatician; i-am fost student (nu dintre cei mai buni, dar în momente grele pentru mine, mi-a arătat o încredere sperată, dar neaşteptată) şi i-am închinat două dintre cărţile pe care le-am publicat. Lui Camil îi datorez alte încercări, ce-şi aşteaptă încă finalizarea.

Admiraţia mea n-a fost oarbă: cu timpul am ajuns să cred că nu totdeauna avuseseră dreptate (Camil despre Freud sau O'Neill, Moisil despre eficienţa matematizării unor ştiinţe umane), dar încrederea fundamentală în ei a persistat (datorită bunei lor credinţe) şi îmi vor rămîne mai departe ca stele polare. Pot să înţeleg ca unii să nu-i recepteze ca spirite directoare (o nepotrivire structurală), dar mărturisesc că îmi provoacă aproape repulsie lepădarea altora, după ce au crezut în ei. Cred că renegarea lor e determinată ori de motive politice conjuncturale, ori de motive mai ascunse (urmare a unei admiraţii de al doilea tip): imposibilitatea de a-i ajunge, de a realiza o operă pe măsura aşteptărilor proprii, comparabilă cu a acestora.

Un moment de cumpănă în judecata mea asupra lui Camil l-a constituit întîlnirea (la 16 ani) cu *Istoria* lui Călinescu (în vremea aceea, interzisă), pe care am parcurs-o de multe ori şi care mi-a format într-un fel gustul artistic, mai ales pentru poezie. Dar negarea ocolită, de către Călinescu, a romanelor lui Camil (în opoziţie cu aprecierea teatrului), m-a pus aparent în situaţia de a alege între cei doi. Aceasta, pînă cînd am înţeles că părerile lui Călinescu erau cu atît mai valabile cu cît se depărtau mai mult de domeniul către care-şi îndrepta aspiraţiile de creator: subiectivitate maximă în critică şi roman, entuziasm şi pricepere în poezie. Acestea, spre deosebire de Camil, atît de înţelegător cu romancierul Sebastian sau cu dramaturgii Mircea Ştefănescu şi G. M. Zamfirescu.

Unui bun prieten (a cărui spontaneitate expresivă o admir), pasionat şi el de calculatoare şi artă, care mă întreba de ce parte sînt, îi spuneam nu de mult că, fiind un koestlerian, socot nerelevantă împărţirea politicii şi culturii în „de stînga" şi „de dreapta" (am publicat o traducere a eseului *O dilemă depăşită* în *Contrapunct*, nr. 2 şi 3 din 1991), după cum tot Koestler vorbea, în autobiografia sa, despre „angoasa devotamentului împărţit" între mamă şi tată. Prietenul îmi opunea un şir de alternative preferenţiale, ce ar fi dezvăluit „orientarea" unui intelectual: Stendhal sau Flaubert, Rimbaud sau Baudelaire, Brahms sau Wagner, Mahler sau Bruckner. Mărturisesc că, dacă de Stendhal (şi mai ales de Beyle) mă simt cel mai apropiat, apreciez *Educaţia sentimentală* în cel mai înalt grad. *Les fleurs du mal* mi-a stat la căpătîi în primii ani de studenţie, cînd citeam din ea în fiecare seară, ca alţii din *Biblie*. Brahms mi-a fost multă vreme compozitorul preferat, după Beethoven şi înainte de Mozart, iar pentru drama wagneriană am căpătat din ce în ce mai multă înţelegere, odată cu schimbarea de perspectivă asupra mitului, produsă de citirea lui Frazer (prin 1975) şi a cărţii lui Al. Paleologu despre Sadoveanu, ca şi prin intuirea teatralităţii operelor mozartiene.

© S. Gheţie

Această depăşire a unei atitudini cumva maniheiste o regăsesc în mai toate admiraţiile şi opţiunile mele, fie ele culturale sau politice. Sînt, cam de vreo 30 de ani, un „extremist de centru", şi i-am scris lui Radu Cosaşu cînd am citit, în nuvela sa *Camil, Scylla şi Caribda*, că „cine-l iubeşte pe Camil nu poate fi un provocator". În biblioteca şi în mintea mea stau foarte bine împreună Stendhal şi Balzac, Dostoievski şi Tolstoi, Ibsen şi Strindberg, Eminescu şi Caragiale, Arghezi şi Blaga, Al. Paleologu şi Paul Georgescu, Ştefan Aug. Doinaş şi Nichita Stănescu, Moisil şi Anton Dumitriu, Barbilian şi Onicescu.

Visez de multă vreme la o carte despre Paul Claudel şi Romain Rolland, Sartre şi Montherlant, legaţi prin fire mai puţin vizibile, ca rădăcinile unor arbori ce se împletesc sub pămînt, neţinînd seama de hotare. *Tête d'Or* şi *La ville* ale lui Claudel îşi trag seva din revolta rimbaldiană nu mai puţin decît *Liluli* şi *Le voyage intérieur* ale lui Rolland din misticismul Ioanei d'Arc, după cum puţine opere refuză mai profund comunismul decît *Les mains sales* a lui Sartre sau contestă Franţa burgheză ca Montherlant în poate cel mai frumos roman al său, *Le chaos et la nuit*, al cărui erou este un bătrîn anarhist spaniol, fost luptător în războiul civil (ultimele opere fiind, de altfel, ca şi necunoscute la noi). Aşa cum, peste ani, Călinescu făcea roman epistolar în *Scrinul negru*, iar Camil aborda, balzacian, totalitatea societăţii în *Un om între oameni*, învingînd dogmatismul pe propriul teren şi arătînd că o revoluţie adevărată se face nu numai cu mase, ci şi cu intelectuali, de către toţi „cei care plătesc cu viaţa".

Prietenul meu propunea, într-un eseu incitant din *Riscul declinului*, o analogie: „stînga" şi „dreapta" ar fi pentru societate asemenea emisferei stîngi (raţionalistă şi analitică) şi celei drepte (intuitivă şi sintetică) a creierului uman. Îmi place ideea, cu observaţia că, în spirit camilian – „cîtă luciditate, atîta pasiune, deci atîta dramă", deci că cele două emisfere cerebrale nu pot funcţiona normal decît împreună, ba mai mult, după cum experienţa medicală o dovedeşte, atunci cînd o emisferă e lezată, cealaltă e capabilă să-i preia funcţiile şi chiar o face. Unii sînt convinşi neapărat să aleagă, dar eu cred că fiinţa noastră este şi trebuie să fie eminesciano-caragialiană.

Parfum pentru un balerin

Îmi aduc aminte şi acum de mirosul şi gustul răcoros al smochinelor aurii aduse de Reli, pe o frunză de cinci degete, la intrarea din spate a Teatrului Naţional. Eram prima oară la o repetiţie de dans. Mă aşteptam să văd o balerină pe poante şi rochiţă de voal şi m-am înroşit cînd am văzut un tînăr palid surîzînd senin. A privit smochinele îmbietoare cu un zîmbet bucuros de copil şi s-a înfruptat cu poftă din ele. Simt şi acum parfumul locului unde s-a repetat un dans expresiv pe muzici electronice şi orientale. Eram pe palierul unde o uriaşă tapiserie ne privea cu zeci de mecanisme explodate. Holul acela mirosea tare a talent cu puţin praf. M-am întors acasă ameţită de emoţie pentru că acum ştiam cît de greu se pregăteşte frumuseţea mişcărilor în dans.

Am rupt o frunză pe drum şi am ţinut-o la piept. Mi-am amintit pe loc parfumul dansului lui Răzvan: căpşuni cu nămol.

Mirosul iubirii: soare cu frişcă.

Mirosul geloziei: detergent cu lapte acru.

Mirosul unei amintiri: păr de motan birmanez.

Iris SPIRIDON
13 ani

Trainspotting şi Doamna T.

În dorinţa de a vedea pe cine mai admiră tinerii de astăzi, am mers la cîteva licee bucureştene, unele adevărate fortăreţe păzite de „badigărzi" îmbrăcaţi în combinezoane negre.

Printre admiraţi nu am descoperit nici un Nae Ionescu, iar printre admiratori nici un Mircea Eliade. Majoritatea adolescenţilor îşi admiră părinţii sau vor să fie originali. Altfel domină detaşat B.U.G. Mafia (sînt „băieţi de băieţi", „cei mai şmecheri", „cei mai pa!"), Janine şi Loredana Groza.

Bineînţeles, există şi alte preferinţe ce pot alcătui un adevărat „profetism românesc":

Ramirez (cl. a XI-a): Se poate spune că eu îl admir pe Drefan Warner care se mai numeşte şi Marilyn Manson. Aşa. E tîmpit omu'... Mai e unu care mă distrează – The Masoquist – e un DJ în hardcore. Nu vreau să devin ca ei, da' şi-au pus în valoare unele idei. Au avut curajul să exprime ceea ce simt.

B. B. (cl. a X-a): Stallone, Schwarzenegger – au muncit mult şi acum au sute de mii de dolari.

Stănescu (cl. a X-a): Bruce Willis – are stilul lui, e rebel, apare nebărbierit prin filme.

Haralambie (cl. a X-a): Michael Jordan. Îl admir pentru că e supranatural. Aş vrea să fiu baschetbalist, dar cred că m-am trezit tîrziu. Alegi ori cartea ori baschetul. Şi e nasol că dacă nu-ţi iese în baschet ai terminat-o cu viaţa.

M. Bogdan (cl. a X-a): Eu admir echipa Steaua. Aproape 75% din toată România ţine cu Steaua şi eu sînt şi din familie stelistă. În mod deosebit îl admir pe Lăcătuş. Pe domnul Lăcătuş. Face tot spiritul echipei.

C. George (cl. a X-a): Perseverenţa, seriozitatea, ambiţia... Asta admir eu... Pentru că nu le am şi aş vrea să le am. Aş vrea să fiu şi eu ambiţios, da' nu sînt...

Mădălina (cl. a XII-a): Eu o să dau la politehnică, dar mi-ar plăcea să lucrez în domeniul vestimentar. Ar fi ceva care să-i facă pe oameni să meargă spre frumos. O admir pe Janine. Extravaganţa ei. A avut curajul de a fi ea însăşi.

A.C. (cl. a XI-a): N-aş putea să admir o persoană care există în realitate fiindcă realitatea lasă de dorit. Aş putea să admir anumite aspecte. Mai uşor admir un personaj. De exemplu, admir deopotrivă personajele lucide şi nebunii. Pe tipii din *Trainspotting* îi iubesc la nebunie. O admir la fel de mult pe Doamna T.

Marcel (cl. a XI-a): Ronaldo – e cel mai bun fotbalist din lume – talentat, inteligent, frumos, vede jocul...

Blondă, sîni uriaşi (cl. a X-a): O admir pe Pamela Anderson. Pentru că aşa îmi zic mie toţi din liceu şi aşa m-am obişnuit. Urmez linia asta.

Adolescent (cl. a X-a): Idolul meu est Jigaro Kano. El a creat stilul de luptă judo. În viitor aş vrea să devin un maestru în arte marţiale. Judo înseamnă calea supleţei. Sper să ajung pînă la centura maro.

Adolescentă (cl. a X-a): În ziua de azi e probabil că majoritatea tinerilor îşi găsesc un model demn de urmat în persoana unor cîntăreţi. Eu nu am un singur model, ci... 4! Cele 4 fete de la Spice Girls întruchipează idealurile mele, modelele pe care doresc să le urmez. Au tupeu – calitate foarte importantă şi pe care, din păcate, nu prea o am.

Lăzăroiu Daniela (cl. a IX-a): Fiecare om este unic. Deocamdată sînt destul de mulţumită de mine.

Probabil unul dintre aceşti tineri va „împăca România cu Dumnezeu". Pînă atunci mitul „tinereţii fără bătrîneţe" poate porni şi de la: Andreea Esca, Bon Jovi, Leonardo di Caprio, Back Street Boys, Dan Bitman, Al Pacino, Madonna, U2, Nicolas Cage, Ionuţ Lupu, Mădălina Manole, Ivanon, Demi Moore şi nu în ultimul rînd Dali.

Cătălin MANOLE

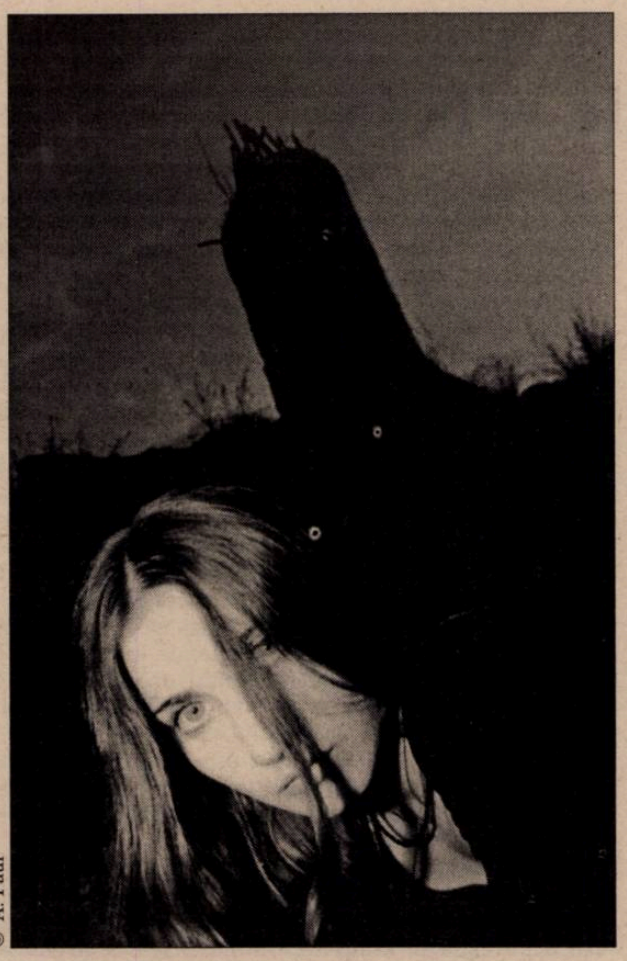

© A. Paul

Nevoia de admiraţie?

Uneori ne gîndim că este mai bine să trecem prin viaţă blazaţi. Cu o superioară grimasă condescendentă în colţul gurii. Să ne ferim de dureri vegetînd împietriţi, sustrăgîndu-ne vieţii, căznindu-ne să nu-i zărim pe cei puţini care încă mai au nebunia să ardă. Combustia lor e indecent de vie în raport cu amorţeala uscată care ni s-a pripăşit în suflet. Şi atunci încercăm să folosim scutul indiferenţei, despre care credem că ne poate păzi de aceà groaznică clipă în care va trebui să ne privim în străfundul sufletului şi să-l vedem aşa cum este aievea, şi cum, de fapt, îl simţim, să-l zărim cu hăurile sale îngheţate, întunecate, pustii şi sterpe. Credem că putem anula ceea ce nu ne place prefăcîndu-ne orbi şi surzi, credem că putem amîna scadenţa dacă refuzăm să ne asumăm condiţia, complăcîndu-ne într-o inerţie amorfă. Doar că truda ne e zadarnică: chiar dacă nu îndrăznim să privim spre inima noastră, simţim, cu dureroasă acuitate, acea gaură neagră şi moartă pe care o purtăm în piept.

Dar cum este, totuşi, viaţa în absenţa iubirii? Putem fi noi altceva decît nişte bicisnice sisteme fiziologice, hăituite doar de meschine pofte şi neplăceri, dacă nu învăţăm a iubi pe cineva sau ceva? Nu îndrăznesc a spune „dacă nu iubim", pentru că puţini dintre muritori, vreodată, au ştiut, cu adevărat, să iubească. Nouă ni se pare, însă, o aberaţie însuşi efortul de a mai încerca. Ni se pare, oricum, că iubirea este unul şi acelaşi lucru cu pretenţia noastră egoistă de a fi mereu buricul pămîntului. Nu ne gîndim, nici măcar o singură clipă, că a iubi înseamnă a dărui fără a cere nimic în schimb şi facem din actul iubirii un troc. Ne prefacem a nu şti că generozitatea simplă, izvorîtă din preaplinul sufletului, se răsplăteşte, înmiit, prin ea însăşi. E greu să avem iniţiativa dăruirii, mereu trebuie să ne vină ceilalţi cu plocoane, fie ele şi sufleteşti, la picioare. De altfel, nici nu ne mai dorim altceva decît un soclu pentru viitorul monument şi o pastilă de Viagra, în chip de *ersatz* pentru dor. Noi doar ne umplem viaţa cu nevroze pe care le denumim „iubire" şi scurmăm în noroi, luînd reflexia din băltoace drept astru al zilei.

Spune unul din personajele lui Dostoievski că, dacă în toată viaţa noastră am da pomană, unui sărac, doar un singur fir de ceapă, de acel fir ne-am putea agăţa în Ziua Judecăţii, acel biet vrej ne-ar putea salva sufletul de la moartea cea veşnică. La altă scară, umilul fir de ceapă ce sîntem datori a-l oferi drept ofrandă pentru ridicarea din mîl ar putea fi chiar şi numai simpla noastră admiraţie pentru ceva sau pentru cineva. Nu ne costă nimic. Nu trebuie să dăm nimic, nu trebuie să sacrificăm nimic. Trebuie doar să lăsăm să înmugurească în vreun ungher uitat al sufletului căldura preţuirii sincere a vreunui lucru sau a vreunui om pe care îl simţim a fi bun, valoros. Nu trebuie, nici măcar, să mărturisim această căldură. Trebuie doar să-i îngăduim să existe. Atît. Dar în loc să lăsăm iubirea, admiraţia să ne rodească în suflete, ne lăsăm năpădiţi de neghina ucigătoare a pizmei sau de acreala stătută a indiferenţei. Fără măcar să ne sinchisim că ne urîţim sufleteşte, că devenim, lent, dar iremediabil, morţi mişcători, cu luminile sufletului stinse. Că orice orizont spiritual al nostru a pierit. Sufocat de indiferenţa şi de indolenţa noastră. De vidul de neiertat pe care-l purtăm în loc de inimă.

Ne putem, deci, dispensa de exerciţiul admiraţiei şi al iubirii? Probabil că da, în măsura în care ne putem dispensa de viaţă, de viaţa roditoare a sufletului, acea viaţă ce renaşte, mereu, din cenuşa pătimirii şi a iubirii. Dar de ce ne-am complica existenţa cu astfel de dileme cînd e mai comod, nu-i aşa?, să trecem, prin viaţă, blazaţi.

Cleopatra MEDVEŢCHI

Încredere

Cred că îmi este mai uşor să vorbesc despre vecinătăţile antinomice ale acestui sentiment pentru că, de ce nu, răul este mai palpitant şi mai tactil, dezgustul sau blazarea sînt mai obsesive. Şi cauza acestor lucruri cred că se află în lipsa de valori adaptate ritmului interior generaţiei mele. O lipsă rezultată din îndepărtarea valorilor adevărate şi înlocuirea lor cu valoarea banului. Este o ecuaţie des întîlnită de-a lungul timpului, dar la ea se mai adaugă şi minciuna în care trăim de la Revoluţia din '89.

Nu pot să accept absurdul unui cimitir de tineri ce au murit pentru un imposibil «mai bine», pentru o imposibilă «libertate» (daţi-mi voie să văd şi să conştientizez că ceea ce trăim noi azi nu se poate numi «Libertate» ci doar cu indulgenţă şi eleganţă «falimentul democraţiei»).

Şi cum viaţa mea nu se poate raporta doar la social, la istoria pe care o trăiesc (sau mai bine zis care mi se impune), ci este compusă şi din palierul profesional-studenţesc, cum era de aşteptat şi aici lipsa unor reale valori face loc imposturii, minciunii, reziduurilor comuniste pe post de pedagogi, demagogiei.

Nu sîntem o generaţie care să credem în entuziasm şi admiraţie. Mă uit în jur şi mă simt în plină atmosferă kafkiană, mă uit în jur şi nu găsesc nici măcar un motiv pentru ca vieţii mele să-i dau încă un minut în această lume.

Şi totuşi simt că există în mine un puternic instinct de conservare; şi poate de aici se naşte nu resemnarea, ci un mic, foarte mic impuls al speranţei. Conştient, nu ştiu de ce continuă să trăiască. Dar ştiu că este acolo şi atunci cînd păsările călătoare se întorc din lunga lor călătorie, cînd apar primii fulgi de zăpadă, cînd cad primele frunze de toamnă în munţi speranţa din mine pulsează din nou. O simt, o ascult şi-mi promit ca în anul care începe mereu şi mereu voi găsi *Entuziasmul* care să-mi dea puterea să-mi trăiesc viaţa.

Poate voi reuşi măcar anul acesta să răspund la întrebările pe care mi le pun în legătură cu viaţa pe care o duc, facultatea pe care o fac, oamenii cu care mă întîlnesc, întrebări în legătură cu lucrurile în care cred sau pe care le scriu.

Poate că măcar anul acesta voi găsi răspunsurile pe care mi le pun în legătură cu mine şi cu ce am făcut în aceşti patru ani cu viaţa mea, cu visele mele despre această lume.

Poate măcar anul acesta voi reuşi să întîlnesc acel *CEVA* pe care unii îl numesc admiraţie, alţii entuziasm, dar eu mă mulţumesc să-l numesc *Încredere*. Cred că e maximum a ceea ce pot simţi după ce atît de multe lucruri mi-au înşelat şi continuă să-mi înşele încrederea.

Sper din tot sufletul să vină momentul în care oamenii de lîngă noi vor înţelege şi vor accepta în egoismul lor că au nevoie de noi, aşa cum sîntem, mai şchiopi, mai firavi, dar existăm şi vom continua să credem în idealurile noastre.

Lucia DARIAN

Entuziasm

O străfulgerare de fericire maximă, intensă şi trecătoare, sau o stare de spirit de-o viaţă pe care ţi-o asumi. Un termen prea uzat de „entuziasmul" clasei muncitoare, sau un cuvînt cu adînci rezonanţe greceşti, ce trimite la inspiraţia divină. O manifestare de exaltare atribuită adesea tinerilor, dar care trebuie căutată mai degrabă printre cei tineri în spirit, în gîndire şi în mentalităţi.

© S. Gheţie

Ca om de film, ca viitor cineast pasionat de meseria pe care mi-am ales-o, sînt susceptibilă de a mă îndrăgosti de obiectul muncii mele: de filme, de regizori, de idei... Jonglez cu ficţiunea şi cu realul, mă lupt cu personajele care nu se lasă manipulate, ci îşi caută singure drumul lor, îmi scormonesc imaginaţia şi atunci cînd întîlnesc o idee (oare cine mi-o fi trimis-o?), mă cuprinde febra scrisului, un fel de bucurie tensionată şi efervescentă, spuneţi-i entuziasm, dacă vreţi, sau „inspiraţie divină". Atunci cînd începem prin a căuta frumosul în noi, îl descoperim cu mai mare uşurinţă în afară. O idee la care să vibrez poate fi mesajul unui film bun, sau esenţa unui roman, sau gîndul unui contemporan inteligent; căci important e să ştii să priveşti în jur, să descoperi micile perle îngropate în mizeria problemelor cotidiene, să fii îndrăgostit, bucuros şi fericit – să fii entuziast, măcar şi pentru o clipă.

Entuziasmul presupune o admiraţie activă, o emoţie sinceră, şi nu o contemplaţie rece şi distantă. Entuziaştii – oameni care trăiesc intens, care se consumă puternic, care suferă şi se bucură, care au un ideal pentru care vor să se zbată – sînt oare o specie pe cale de dispariţie? Îmi place să cred că mai sînt destui bolnavi de „entuziasm", nebuni frumoşi şi temerari, care încearcă să transmită unei societăţi a nepăsării şi apatiei, energia lor creatoare.

Andra BĂRBUICĂ

Din viaţă scapă cine poate

Privim peste gardul societăţii în care trăim şi sîntem surprinşi, miraţi sau dimpotrivă, constatăm de la distanţă că sărăcim: pe plan moral, material, spiritual, dar mai ales moral. Ne pierdem, ne lipim de noi, ne ascundem de noi, aşa încît nimeni nu-şi dă seama cu adevărat cine sîntem, ce vrem, dar mai ales ce simţim. Pare stupid, penibil, perimat să laşi pe cineva să pătrundă în căptuşeala intimităţii tale. Ne uniformizăm. Devenim o masă de paltoane, căciuli, bocanci. Mergem în vîrful picioarelor şi nu vrem să mai deranjăm. Am încercat s-o facem, dar fără folos. Împingem orice urmă de entuziasm departe, să n-o mai găsească nimeni şi lăsăm blazarea să ne invadeze treptat, pînă ne fură cu totul. Entuziasm nu, revoltă, nici atît. Acolo unde nu-i revoltă, entuziasmul nu-şi găseşte nici el locul. Stă chircit şi aşteaptă la coadă să-i vină rîndul. Foarte rar acea masă de paltoane, căciuli, bocanci capătă o pată de culoare mică, rebelă şi discretă (ca într-o secvenţă din filmul lui Spielberg, *Lista lui Schindler).* Este captată, asimilată sau respinsă şi împinsă într-o parte. Este entuziasmul unui purtător de palton, căciulă, bocanci care înoată prin blazare. Împrăştie prin jur cu entuziasm. Se întinde molima sau nu se întîmplă nimic. Poate că şi a admira, a dori să ştii, să vezi, a devenit un fenomen care acţionează în masă.

Mă uit în jur şi văd că entuziasmului meu (care urcă şi coboară ca indicele unui termometru) i se alătură din ce în ce mai rar un altul, al altcuiva. Aş fi vrut să fur ceva din pasiunea fiecăruia, să o porţionez şi să o adaug energiei mele cotidiene. În schimb, iau porţia de cuminţenie zilnică, spaima de revoltă, de a experimenta, de a te însufleţi. E mai bine să arăţi că nu-ţi pasă, că eşti dezinteresat, indiferent faţă de ceea ce faci. Eşecul poate fi primit mai uşor („ştiam că n-o să..."), cel puţin aparent, cît să nu te supere la suprafaţă. E stupid, e demodat, perimat să stropeşti cu o pată de afecţiune peste ceea ce faci. E mai bine să stai cu un „Je m'en fous" pregătit pe buze în timp ce mesteci flegmatic chewing-gum. Să nu admiţi că-ţi place să visezi (chiar dacă e pe gratis), să călătoreşti, să vezi filme, să crezi în acel ceva al tău etc. Poate că ar trebui să „greşim" din cînd în cînd, să ne bucurăm de ceea ce vedem, de ce ni se întîmplă, să nu ne mai furişăm şi să tropăim cînd păşim. Să ne deschidem paltoanele şi să înfruntăm gerul, să ne aruncăm căciulile de pe cap. Să deschidem robinetul admiraţiei, nebuniei, revoltei, să le lăsăm să curgă pînă la ultimul strop, ca apoi să o luăm de la început. Din viaţă scapă cine poate. Aşa cum poate.

Josephina WESSELLY

O provocare

A ţi se cere să scrii despre entuziasm şi admiraţie, astăzi, pare mai curînd o provocare. Şi probabil că este, avînd în vedere că, de pe la *„dubito, ergo cogito..."* încoace, capacitatea de a te entuziasma rimează mai degrabă cu naivitatea. În primul rînd, pentru că entuziasmul se produce în faţa *noutăţii,* a ceea ce credem că reprezintă noutatea de fond, nu de formă, a acelei noutăţi care promite să aducă – păstrînd redundanţa de limbaj a străzii – „ceva nou". Adică speranţă. Or, lumea cît de cît instruită este în general de acord că tot ce poate fi nou sub soare s-a cam epuizat. Desigur, progrese fac şi vor continua să facă ştiinţa şi tehnologia, ele reprezintă cam singura pepinieră legitimă – mental (?) – a entuziaştilor (creatorul oilor Dolly nu poate fi decît un mare entuziast...).

În privinţa ştiinţelor despre om, a artei şi a religiei nu prea se poate vorbi de progres; problema se pune aproape invers, nu în găsirea noutăţii, ci în regăsirea unei amprente a originarului pierdut, ceea ce ţine, mai degrabă, de har. Orice început de civilizaţie, generat de încolţirea unor idei noi, generatoare, este primit şi trăit cu entuziasm.

Un soldat în slujba celui de-al III-lea Reich era animat, în general vorbind, de mai mult entuziasm decît unul de pe vremea lui Goethe; primul, tot statistic vorbind, *credea* în ceea ce face, înaintaşul său era, în schimb, mînat de decadenţa imperiului pe care îl slujea fără, însă, *să creadă* în el; adesea, luciditatea este invers proporţională cu entuziasmul. Un yankeu lupta cu mai mult entuziasm pentru cucerirea *pămîntului făgăduinţei,* decît confratele său *sioux,* pentru păstrarea acestuia; entuziasmul pare un motor al victoriei...

...Şi ţine, mai degrabă, de tinereţea şi simplitatea – aşadar, de potenţialul de acţiune – ale ideilor care animă o civilizaţie în formare. Într-o cultură decadentă – fie ea neoclasică, postmodernă sau antichitatea romană tîrzie – nu se poate vorbi de entuziasm, pentru că nu există *credinţa* că universul cultural – consumat sau creat – te poate înălţa existenţial, elibera, mîntui...; de asemeni, nu există *credinţa* că o castitate a moravurilor te poate, iarăşi, înălţa, elibera, mîntui...

În plus, tristele amintiri ale *tuturor* revoluţiilor sociale, cu comandamentele lor morale şi ideologice impuse, au vindecat subconştientul colectiv de orice symphatie cu *entuziasmele, fatalmente mobilizatoare.*

Postmodernitatea nu poate fi asimilată, axiologic, nihilismului, ci unei anumite suprasaturări formale, informaţionale, simbolice etc., a cărei consecinţă nu poate fi decît *dezorientarea* axiologică. Consumatorul contemporan (mai mult sau mai puţin avizat) asta aşteaptă, pînă la urmă, de la produsul artistic: o *reorientare,* oferirea unor valori existenţiale care să scape de sub aripa dubiului (dar ce poate scăpa de sub aripa dubiului?). Într-o cultură secularizată, arta uzurpă (este investită cu) atributele religiei; şi lectorul aşteaptă, caută să primească de la ea ceea ce refuză să caute în religie. Totuşi, întrevederea sacrului într-un produs artistic nu generează *entuziasm, admiraţie;* sentimentul se apropie, mai degrabă, de catharsis, este de esenţă parareligioasă şi este departe de simplitatea juvenilă a *entuziasmului* ori de civismul *admiraţiei.*

Pe scurt, *admiraţia* ţine mai mult de sfera civicului şi a eticului şi lezează, în esenţa sa, esteticul (este ca şi cum, pentru a o cuceri, i-ai declara *admiraţie* persoanei iubite); un arc de triumf poate stîrni alte sentimente militarului decît istoricului de artă; în arhitectură, civicul predomină, adesea, esteticului.

În schimb, artele neobligate la o convieţuire directă cu civicul nu-şi propun, de la avangarde încoace, să stîrnească sentimente de admiraţie şi entuziasm, pentru că însăşi categoriile estetice cultivate sînt tot mai îndepărtate de aceea a frumosului. Nu cultivăm admiraţia pentru că nu credem în frumos, ca valoare supremă a artei; nu cultivăm entuziasmul pentru că nu credem, cu adevărat, în înnoire ontologică.

Căci, într-adevăr, nu pot stîrni antuziasm decît universul sau persoana care oferă, credibil, acea înnoire interioară regeneratoare; se găsesc acestea în sfera artei, ori – de la Platon citire – arta este numai o oglindire a lor?

Elena DULGHERU

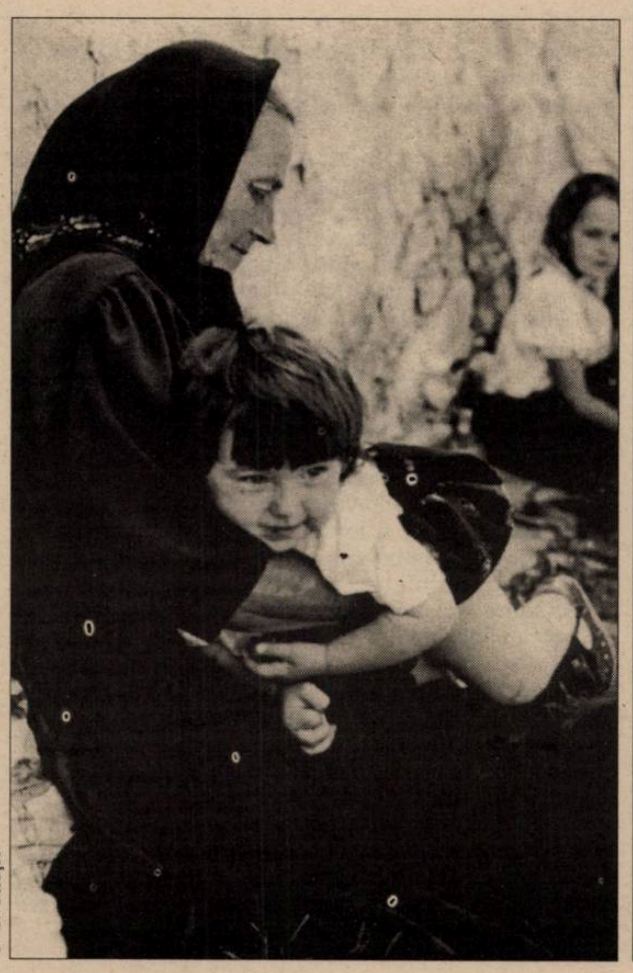

© S. Gheţie

Adrian MIHALACHE
profesor universitar

Mai bine zelos

În *Mănăstirea din Parma,* viitorul eroului principal, tînărul Fabricio del Dongo, este luat de timpuriu în mîinile pricepute ale celor doi cinici maturi: contele Mosca şi ducesa Sanseverina. O primă condiţie a succesului este existenţa unei pasiuni ca manifestare a energiei personale. „Dacă cerul i-ar fi dăruit o adevărată pasiune, indiferent pentru ce, fie şi pentru pescuitul cu undiţa, i-aş respecta-o" spune contele Mosca despre Fabricio, iar suveranul Parmei, inteligentul prinţ Ernest Ranucio al IV-lea, reflectează asupra aceluiaşi: „Rămîne de văzut acum dacă acest tînăr frumos poate să se şi pasioneze pentru ceva, caz în care ar fi complet". Timpurile sînt însă în plină schimbare, este greu de prevăzut în ce parte se vor aşeza, de aceea orice exhibare a entuziasmului este periculoasă. „Prima calitate a unui tînăr astăzi, adică poate în următorii cincizeci de ani, atîta vreme cît ne vom mai teme (...) este să nu fie susceptibil de entuziasm şi să n-aibă spirit *(critic)",* mai spune contele Mosca, părînd că se contrazice. În realitate, nu este vorba despre negarea entuziasmului, ci despre necesitatea disimulării lui. De ce oare, se întreabă Fabricio, această oroare de entuziasm şi de spirit din partea autorităţii, chiar dacă acestea s-ar exercita în sprijinul ei? Deoarece, răspunde versata Sanseverina, un capriciu sau o jignire îl pot arunca pe omul entuziast în braţele partidului opus celui pe care-l va fi servit pînă atunci. Cu alte cuvinte, fidelitatea va fi mereu preferabilă în raport cu creativitatea, iar inteligenţa va fi mereu devalorizată în raport cu zelul. Vremurile în care Talleyrand recomanda unui nou-numit ambasador „surtout, pas de zèle", tocmai apuseseră, rîvna era mai preţuită decît originalitatea, conformismul era de preferat activismului. Noile reguli ale epocii trebuiau acceptate ca neutre, ca şi cum ar fi fost convenţiile unui joc de cărţi („Te-ai revolta împotriva regulilor whist-ului?" îl întreabă Sanseverina pe Fabricio). Mai presus de orice, strălucirea spiritului trebuie ascunsă: „Dacă-ţi vine o idee deşteaptă, o replică zdrobitoare care ar pune capăt unei dispute şi ar schimba cursul conversaţiei, nu ceda tentaţiei de a străluci, păstrează tăcerea. Oamenii perceptivi vor vedea sclipirea în ochii tăi. În ceea ce te priveşte, vei avea timp să ai spirit cînd vei fi ajuns arhiepiscop".

Schimbînd ceea ce e de schimbat, vremurile de acum amintesc Restauraţia descrisă de Stendhal. După un lung ocol prin aventura ideologică a secolului XX, lumea îşi revine în matca economiei de piaţă şi a valorilor claselor mijlocii. Ieşiţi din epoca totalitară, în care singurul refugiu era spaţiul intimităţii, reînvăţăm „regulile whist-ului", adică noile vechi reglementări ale spaţiului social. Obsedaţi de libertate, pe care am fost învăţaţi să o privim ca pe o necesitate înţeleasă, ne obişnuim să vedem în ea simpla disponibilitate de opţiuni, multiplicarea posibilităţilor de a alege. Mîndra lume nouă ne cere să ne disimulăm vivacitatea şi să ne învăluim lecturile în discreţie, căci prezenţa de spirit şi lărgimea de vederi nu sînt nici pe departe lucrul care se aşteaptă de la noi. Odată cu retragerea statului, compromis de o prea intensă imixtiune, în absenţa religiei, redusă la rituri benigne, în lipsa celulei familiale, devenită neputincioasă, corporaţia, întreprinderea, firma, compania sînt cele care deţin armele de disciplinare a corpului social. Ele absorb timpul activ al fericiţilor angajaţi, care-şi făuresc acolo nu numai destinul profesional, ci şi cel personal. Relaţiile sociale şi cele profesionale se confundă, capacitatea de a coopera în cadrul echipelor primează în faţa originalităţii, puterea de muncă în condiţii de presiune trece înaintea aprofundării soluţiilor tehnice. Recreaţia, în măsura în care e avuabilă, trebuie să se desfăşoare în cadrul sporturilor care întăresc reflexele de cooperare, în timp ce lectura sau frecventarea teatrului, ca activităţi individuale cuasisubversive, trebuie învăluite în discreţie. Manifestarea profesională, oricît de valoroasă, nu e bine să fie stridentă, prestaţia angajatului trebuie să fie eficientă fără a ieşi însă din tipic, din aşteptările trasate de cultura de întreprindere. Oricum, va fi timp să ai spirit cînd vei fi, dacă nu arhiepiscop, ca Fabricio del Dongo, atunci manager superior, CEU, PDG sau propriul tău patron.

Să nu ne mirăm atunci de aparenta placiditate a generaţiei care se confruntă cu dificultăţile adaptării la timpurile în schimbare. Prudenţi, mai mult din calcul decît din temperament, ei nu-şi etalează inteligenţa, ştiind că e suspectă de trădare, nu-şi arată ardoarea, căci ea este roaba capriciilor, îşi lasă fervoarea să fie canalizată doar prin trasee admisibile, altfel riscă să fie acuzaţi de o condamnabilă risipă. În condiţiile unor vremuri instabile, în care sistemele de recompensare şi de penalizare nu sînt tocmai clare, este mai bine să fii prudent decît remarcabil, mai bine zelos decît entuziast, mai bine conformist decît comunist.

Z. ORNEA

Admiraţie pentru eroii biografiilor mele

Dintre toate genurile istoriei literare, cu siguranţă că biografia este cel mai dificil. Pentru că, în acest caz, nu sînt suficiente documentaţia scrupuloasă şi perfecta stăpînire a subiectului ci şi altceva. Anume să-ţi cunoşti personajul atît de bine încît să intri, dacă se poate spune aşa, în pielea şi în sufletul său pînă la confundarea cu trăirile lui. Altfel zicînd, trebuie să-ţi iubeşti şi să-ţi admiri personajul (personalitatea) a cărei viaţă o reconstitui cu calităţi, obligatoriu, expresive, încît cititorul să citească biografia respectivă ca pe un roman. Nu ştiu dacă am izbutit aceste performanţe în cele trei biografii (Gherea, Maiorescu, Stere) pe care le-am scris din 1982 pînă în 1991. Nu e rostul meu să mă pronunţ (cei ce au scris, destule condeie autorizate, au fost favorabili în aprecieri). Sigur e însă faptul că mi-am iubit (altfel zicînd le-am admirat) personajele celor trei biografii, în aşa fel încît, scriind despre ele, am retrăit, împreună cu ele, toate dramele şi suferinţele lor şi fatal puţinele bucurii de care au avut parte. Pentru că, nu-i aşa?, într-o biată viaţă de om (oricît de înalt ar fi situat în spiritul public) ceea ce predomină sînt suferinţele şi tragediile, bucuriile fiind, fatal, puţine şi de scurtă durată. Şi să mai adaug o mărturisire. Eroii celor trei biografii îmi erau familiari şi îi cunoscusem bine încă din vremea liceului, citindu-le, încă de atunci, cărţile sau revistele pe care le-au întemeiat. Fără o prealabilă cunoaştere, din interior, a acestor personalităţi biografia lor nu poate fi realizată. M-a ajutat enorm faptul că, înainte de a le scrie „viaţa", publicasem, în tomuri respectabile, monografii sau studii de sinteză despre curentele de idei pe care le întemeiaseră *(Curentul cultural de la „Contemporanul", Poporanismul, Junimea şi junimismul)*. Dar deşi îmi admiram eroii nu am abandonat spiritul critic, ferindu-mă să mă las dus pe căile lor favorabile prin documentele biografice lăsate posterităţii (jurnal, roman autobiografic etc.). Am fost prudent şi mefient, confruntînd mereu aceste mărturii cu alte probe documentare, inclusiv cu presa vremii pentru a obţine o imagine obiectivă şi adevărată. Mi-am surprins, nu o singură dată, eroii mei, pe care – repet – îi admiram şi îi admir nespus, că vor să mă înşele, îndreptîndu-mă spre piste favorabile lor. M-am ferit să cad în capcană şi, mereu prevăzător, m-am străduit să reconstitui cu obiectivitate scrupuloasă personalităţile evocate aşezînd la locul lor luminile şi părţile umbroase, neabătîndu-mă cu un milimetru de la această rigoare. Altfel spus, înfăţişînd întregul dosar al existenţei lor, minuţios reconstituită în toată grandoarea lui tragică.

M-am gîndit adesea (ba chiar am fost efectiv obsedat) cînd am scris fiecare dintre aceste trei biografii la vestita apreciere a lui Sartre după care orice viaţă e un eşec iremediabil. Un eşec viaţa lui Maiorescu, care s-a aflat mereu pe creastă? Sau cea a lui Gherea sau Stere? Sigur, Gherea a suferit enorm de pe urma înfrîngerilor sale (abandonarea, în 1899, a mişcării socialiste, care se întemeiase prin efortul său, de către tinerii generoşi trecuţi în Partidul Liberal şi chiar abandonarea, de pe la sfîrşitul secolului trecut, a criticii literare, hărţuit şi bolnav incurabil de nervi cum era). Dar, cu toate acestea a fost viaţa lui Gherea un eşec total? Nu cred. Ba sînt sigur că nu a fost. Fie şi faptul că a lăsat în urma lui o operă *Neoiobăgia* din 1910 rămîne o carte fundamentală pentru fenomenul românesc antebelic şi nici faptul că a întemeiat, la noi, critica literară de tip analitic nu a fost ignorat ci afirmat de Lovinescu şi Călinescu şi o pildă de comportament, prin bunătatea lui proverbială, fiind iubit şi respectat enorm de personalităţi de primă mărime (Caragiale e cel mai bun exemplu) e o dovadă că nu eşecul e în această viaţă trăsătura copleşitoare. Dar Stere? Aici lucrurile sînt, desigur, mai complicate. Cu o copilărie frustrată datorită unei mame care nu l-a dorit şi nu l-a iubit, adolescentul Stere ajunge narodnic revoluţionar în Basarabia ocupată de ruşi şi petrece opt ani în surghiun siberian. Stabilit, la Iaşi, în 1892 (la 25 de ani), absolvă, aici, Facultatea de Drept şi devine bine cunoscut prin militantismul socialist. Dar, chiar acum, întemeiază doctrina poporanistă şi pregăteşte abandonul mişcării socialiste a generaţiei sale de tineri intelectuali şi intrarea în Partidul Liberal, unde devine, curînd, sfetnicul de taină al lui Ionel Brătianu, pe care îl ajută să ajungă, în 1909, şeful PNL, după ce acesta îi dăduse o decisivă mînă de sprijin pentru ca „siberianul" să ajungă, în 1901, deputat şi, în acelaşi an, fără doctorat, profesor universitar la Iaşi. Iar în 1906 întemeiază, împreună cu Ibrăileanu, *Viaţa Românească*, repede devenită cea mai prestigioasă publicaţie de cultură a ţării, doctrina poporanistă rotunjindu-se şi recomandîndu-se un important curent de idei în spiritul public. Era, pînă în august 1914, o personalitate mult preţuită, dar şi mult duşmănită pentru consecvenţa militantismului său filoreformator. Şi, deodată, cînd se afla undeva la zenit, izbucneşte războiul mondial. Ca basarabean nu poate accepta ideea aliantei necesare a României la timpul potrivit, cu Antanta, spre care năzuia şi prietenul său Ionel Brătianu, atunci primul ministru al ţării. Pentru Stere Antanta însemna nu Franţa ci Rusia şi i se părea o efectivă monstruozitate ca România să fie aliata Rusiei, care ne subjuga, din 1812, Basarabia. Puterile Antantei ne promiteau, în schimbul alianţei cu ele, după război, Ardealul şi Bucovina. Deci Basarabia lui natală rămînea, în continuare, abandonată subjugării, deşi acolo conştiinţa naţională românească era mult mai amorţită decît în Ardeal. S-a trezit, deodată, de-a curmezişul opiniei publice, foştii săi prieteni liberali evitîndu-l iar Brătianu refuzînd să-l primească pur şi simplu pentru a-i asculta argumentele. Ferm în convingerile sale, Stere a rămas el, ieşeanul, în Bucureştiul ocupat de nemţi pactizînd cu inamicul şi după armistiţiul din 1918, ducîndu-şi opiniile pînă la ultimele consecinţe, întemeiază ziarul *Lumina* care, deşi era urgisit şi de ocupant şi de guvernul Marghiloman, a fost considerat un act politic trădător. Degeaba a participat, în martie 1918, la înfăptuirea actului unirii Basarabiei cu ţara (prin decizia Sfatului Ţării, pe care a pregătit-o cu stăruinţă) realizîndu-şi, astfel, deziderатul de o viaţă. În ochii elitei politice româneşti apărea ca un trădător. În 1919 suportă, de aceea, cîteva săptămîni de încarcerare la închisoarea Văcăreşti, destul de repede eliberat, fără a i se intenta proces, şi plecînd, cu familia sa nouă, în Elveţia. Totul părea pierdut iremediabil pentru Stere (deşi, să ne gîndim o clipă, ce s-ar fi ales din visul de reîntregire a ţării, dacă în Rusia n-ar fi izbucnit revoluţia şi ar fi fost, la Conferinţa de pace de la Paris, un factor de decizie? Norocul a zîmbit, atunci, României, ea căpătînd Ardealul şi Bucovina dar şi, neaşteptat, Basarabia). Deşi urgisit şi expatriat, Stere e invitat, în ţară, de basarabenii săi, fiind cooptat fruntaş (chiar conducător) al Partidului Ţărănesc Basarabean, apoi, după fuziune, al Partidului Ţărănesc condus de Ion Mihalache. Deşi reajuns lider politic, (îşi pierduse însă catedra universitară), continua să apară mereu ca un fost trădător. Ionel Brătianu i-a trimis vorbă, prin 1920, printr-un emisar de încredere, să se dea la fund cîţiva ani, apoi i se va îngădui să revină în PNL, unde va căpăta demnităţile pe care le merita. Evident, răzvrătitul Stere a refuzat tîrgul. În consecinţă, procesul său (pe care îl solicita mereu) nu a avut loc niciodată, fiind ţinut ca obiect de şantaj tot restul vieţii. Stere a fost un factor determinant al actului fuziunii Partidului Ţărănesc cu Partidul Naţional transilvan. Dar în nou creatul PNŢ nu e admis în organismele de conducere şi, în martie 1930, printr-o cabală a liberalilor de convenienţă cu liderii PNŢ, e silit să demisioneze din partidul la a cărui creare contribuise hotărîtor. Îl va detesta pe Iuliu Maniu – care determinase demisia sa silită din PNŢ –, înfăţişîndu-l, în 1930, într-un celebru portret intitulat *Domnul preşedinte*. Îşi creează o grupare politică proprie, care îl alege, constant, deputat în judeţele basarabene (Soroca şi Lăpuşna) şi trece, în 1930, la elaborarea unui impunător roman ciclic (opt volume), *În preajma revoluţiei*, care se încheie în 1936 (de fapt, nu a apucat să-l termine), trezind mare interes (avea un pronunţat caracter autobiografic) şi cucerind atenţia publicului şi a criticii literare. Moartea l-a surprins în 1936 castelan cuprins la Bucov (proprietate a celei de a doua soţii, Ana Radovici-Stere) şi, indiscutabil, în culmea gloriei. Ştiuse să-şi convertească eşecul în succes incontestabil.

Revenind la întrebarea de mai înainte dacă viaţa lui Stere a fost un eşec total, voi răspunde că dincolo de toate tragediile şi înfrîngerile suferite, ea ne apare azi, în optica posterităţii, ca o împlinire durabilă şi nu ca un eşec iremediabil. Şi dacă şi Stere a învins, cum aş putea admite că viaţa lui Maiorescu sau cea a lui Gherea (neferită de inevitabile nefericiri) ar fi fost un eşec. Admiraţia mea pentru eroii cărţilor mele e, aşadar, deplin justificată şi viaţa lor merită studiată, cunoscută şi mult preţuită. Asta nu înseamnă, oare, chiar admiraţie?

Norbert DODILLE
profesor universitar

Totul e relativ

Pe vremea cînd eram directorul Institutului Francez din... am avut onoarea să-l primesc pe un faimos filozof francez cunoscut în toată lumea, veritabilă vedetă a mediului universitar american. Personajul îşi petrece jumătate din an în Statele Unite, invitat de cele mai prestigioase universităţi. Gurile rele spun că puţini îl înţeleg cu adevărat, chiar dintre studenţii cei mai francofoni, dar că doamnele se dau în vînt după el. Misterele spiritului şi ale puterii sale! Sala în care şi-a ţinut conferinţa era plină-ochi de inteligenţia cea mai fină din... Erau acolo filozofi şi scriitori cu tot atîtea merite ca şi invitatul francez, doar că aceştia nu beneficiaseră de efectul modei care-l purtase pe filozof pe culmile celebrităţii. Aşa se face că, în întrebările pe care i le puneau, se simţea, oricît de bine disimulată, înţepătura geloziei. Enigmele gînditorilor şi ale comunităţii lor internaţionale!

Seara, după conferinţă, l-am condus pe filozof la ambasadă, unde era găzduit. Ambasadorul se obişnuise să profite de prezenţa personalităţilor renumite pentru a-şi asezona cu puţină meditaţie serile sale libere. Era şi cazul acelei seri, drept care îl primi pe filozof cu formula de rigoare: regreta că obligaţiile diplomatice îl împiedicaseră să asiste la conferinţă, dar, cum avusese totuşi plăcerea să rămînă în sală cîteva minute, prinsese cîteva vorbe.

Ca mulţi diplomaţi francezi, ambasadorul era un pur produs al ENA (Şcoala Naţională de Administraţie) unde învăţase rigoarea în toate cele, inclusiv în limbaj.

„V-am auzit, domnule filozof, sau cel puţin mi s-a părut că vă aud pronunţînd aceste cuvinte: *intrinsec esenţial*. Dacă e esenţial, totuşi, nu poate fi decît intrinsec, iar dacă e intrinsec, e esenţial, nu credeţi?"

Filozoful, care dezbătuse timp de două ore cele mai dificile probleme filozofice şi care venise să bea, să mănînce şi să profite de cadrul agreabil al ambasadei pentru a practica – lucru pe care-l făcea la perfecţie! – conversaţia mondenă, se arată deconcertat. Cunoştea bine gramatica, de vreme ce-i consacrase chiar o carte, şi nu mai puţin logica, pe care toată lumea ştie că o „deconstruise" atît de modern; şi totuşi, în faţa obiecţiilor ambasadorului, rămase mut.

Eu însumi nu mai aveam glas. Era ca şi cum Dumnezeu-din-ceruri ar fi fost muştruluit pentru că murdărise preşul de la intrare.

Lucru, de altminteri, perfect posibil.

Altădată, am avut din nou bucuria să conduc, în alt loc, tot un institut francez, şi să primesc vizita unui dramaturg care figura, ca şi filozoful de mai sus, în *Micul Larousse*. Venise să prezinte o retrospectivă a filmelor sale, căci, pe lîngă teatru, se ocupase şi cu aşa ceva. Şi aici, sala era plină, de studenţi mai ales, căci celebritatea lui se întindea pînă la tînăra generaţie. A ţinut o conferinţă uluitoare, în care ne-a mărturisit mirarea lui că problemele foarte personale ale relaţiei sale cu mama sau imaginea tatălui – lucruri evocate în opera sa şi pe care le considera intime şi de neînţeles – puteau să aibă un ecou atît de puternic în rîndul publicului şi să-i intereseze pe alţii.

Ceea ce el nu spunea, dar pe mine unul mă surprindea şi mai tare, era cum se putea ca filmele sale, foarte violente şi adesea pornografice, să fi obţinut totuşi distincţii oficiale. De bună seamă cei care i le acordaseră nu prea-i cunoşteau opera, sau poate considerau că, odată depăşit un anumit nivel de celebritate, şi pornografia devine sacră. Lucrurile cele mai crude pe care le scrisese şi filmase se conservaseră astfel, ca fructele confiate, în zahărul gloriei.

După proiecţie, consilierul cultural al ambasadei a venit spre mine rugîndu-mă să-l prezint marelui om. Marele om era, de fapt, mic, bărbos şi negricios ca un pitic, în timp ce consilierul cultural era un tip înalt, suplu şi cu ochelari cu ramă metalică. Economist, specialist în cooperare ştiinţifică şi mai puţin culturală, era totuşi un pasionat de cinema şi, în această calitate, ţinea să-i împărtăşească cineastului părerile lui despre film. Le-am făcut prezentările. Consilierul cultural îl bătu pe umăr pe celebrul pitic şi-i zise: „Îmi permiteţi să vă fac un compliment sincer în legătură cu filmul dvs.? Ştiţi, eu sînt un om direct, nu mă pricep să flatez." „Dar vă rog", îi răspunse celălalt surîzînd şi-nchizînd ochii, ca un motan care se pregăteşte să toarcă. „Îmi place critica sinceră", mai adăugă el întorcîndu-se spre grupul de studenţi care se masase în jurul lui. „Păi atunci, iată – nu v-aş fi spus-o dacă n-aş gîndi-o sincer în sinea mea –, filmul dvs., cum să zic, se ţine bine încă. A îmbătrînit un pic, dar nu cine ştie ce." „Doar *un pic?*" se schimonosi măreţul personaj. „Ce să vă spun, sînt încîntat de-a dreptul."

Încă o dată, nu mi-am găsit cuvintele. Era ca şi cum i s-ar fi zis Dumnezeului-din-ceruri, invitat la cină, că are un costum, e drept, cam demodat, dar nu cine ştie ce.

Lucru, iarăşi, cît se poate de posibil.

Simone WEIL

ATENŢIA ŞI EFORTUL MUSCULAR

Traducem aici un fragment din volumul Attente de Dieu *care e, în dublu sens, un scurt exerciţiu de admiraţie: întîi prin sensibilitatea spirituală cu care sînt utilizate date ale altor tradiţii decît cea creştină, apoi prin distincţia netă între efortul brut al voinţei şi inefabila eficacitate a privirii bine orientate. (A. M.)*

Dacă am învăţat să ne aţintim privirea spre desăvîrşita puritate, numai durata limitată a vieţii omeneşti ne mai împiedică să fim siguri că vom atinge, încă de aici de jos, desăvîrşirea. Pentru că sîntem fiinţe finite, răul din noi este şi el finit. Puritatea oferită ochilor noştri este, în schimb, infinită. Dacă n-am fi limitaţi de timp, oricît de puţin rău am distruge cu fiecare privire, e cert că repetînd operaţia destul de des răul ar fi distrus la un moment dat. Iar noi am putea ajunge pînă la capătul răului, după expresia splendidă din *Bhagavat-Gîtâ*. Am distruge răul pentru Domnul Adevărului şi i-am aduce adevărul, aşa cum o spune *Cartea morţilor* egipteană.

Unul dintre adevărurile capitale ale creştinismului, nemaiînţeles astăzi de nimeni, ne spune că privirea e cea care salvează. Şarpele de aramă a fost înălţat pentru ca oamenii, ce zac mutilaţi în adîncul degradării, să-l privească şi să fie salvaţi.

În clipele în care ne simţim „prost dispuşi", incapabili să ne înălţăm cum se cuvine sufletul către lucrurile sacre, mai ales atunci e eficace privirea îndreptată spre desăvîrşita puritate. Pentru că în aceste momente răul ori mai degrabă mediocritatea iese la suprafaţa sufletului, fiind cel mai potrivit plasată pentru a se consuma în contact cu focul.

Însă actul privirii este în aceste momente şi cel mai dificil de împlinit, aproape imposibil. Toată partea mediocră a sufletului se teme atunci de moarte cu o spaimă mai violentă decît cea pricinuită de apropierea morţii fizice, se revoltă şi suscită minciuni spre a se proteja. Efortul de a nu da ascultare minciunilor – pentru că ascultîndu-le nu ne-am putea împiedica să le credem –, efortul de a privi spre puritate sînt în acele momente de o violenţă extremă; e totuşi o violenţă cu totul diferită de ceea ce numim în general efort, act de voinţă, violenţă asupra noastră însine. Ar fi necesare alte cuvinte pentru a desemna ceea ce se întîmplă în acele momente, însă limbajul nostru nu le posedă.

Efortul prin care sufletul e salvat se aseamănă cu cel necesar pentru a privi, pentru a asculta, cu efortul unei logodnice de a spune da. E un act de atenţie şi de consimţămînt. Ceea ce limbajul numeşte voinţă e, dimpotrivă, analog cu efortul muscular. Voinţa se situează la nivelul natural al sufletului. Un bun exerciţiu al voinţei se numără, fără îndoială, printre condiţiile necesare mîntuirii, dar e condiţie marginală, inferioară, puternic subordonată, pur negativă. Eforturile voinţei nu-şi găsesc locul decît în împlinirea unor obligaţii stricte. Oriunde nu avem de a face cu o obligaţie strictă, trebuie să ne urmăm fie înclinaţia naturală, fie vocaţia, adică porunca pe care divinul ne-o adresează. Actele ce decurg din înclinaţie nu cer, evident, un efort de voinţă. Iar în cele de supunere lui Dumnezeu fiinţa e pasivă; oricare ar fi durerea ce însoţeşte supunerea, oricît de mare ar fi desfăşurarea aparentă de activitate, în suflet nu se produce nimic analog efortului muscular; el este plin doar de aşteptare, de atenţie, de tăcere, de nemişcare – în suferinţă ca şi în bucurie. Christos pe cruce e modelul tuturor actelor de supunere. Acest tip de activitate pasivă, cea mai înaltă din toate, este perfect descrisă în *Bhagavat-Gîtâ* şi în Lao-Zi. Acolo avem de a face, de asemenea, cu o unitate supranaturală a contrariilor, cu o armonie în sens pitagorician.

Efortul voinţei către bine constituie una dintre minciunile secretate de partea mediocră a sufletului nostru în spaima ca nu cumva să fie distrusă. Efortul acesta nu o ameninţă cîtuşi de puţin, nu-i diminuează nici măcar confortul, chiar dacă presupune oboseală şi suferinţă. Fiindcă partea mediocră din noi însine nu se teme de oboseală şi de suferinţă; se teme să nu fie ucisă.

Există oameni care încearcă să-şi înalţe sufletul cam cum ar încerca un om să sară cu picioarele lipite în speranţa că, tot sărind, sărind mereu mai sus, într-o bună zi nu va mai cădea pe pămînt, ci se va ridica la cer. Ocupat cu săriturile, el nu mai e în stare să privească cerul. Noi înşine nu putem face nici un singur pas spre cer. Direcţia verticală ne este interzisă. Însă dacă privim îndelung spre cer, Dumnezeu coboară şi ne ridică împreună cu sine. Ne ridică cu uşurinţă. Pentru că, aşa cum spune Eschil, „ceea ce este divin nu cunoaşte efortul". Salvarea presupune o uşurinţă mai dificilă decît toate eforturile noastre...

Voinţa e incapabilă să realizeze salvarea omului; de aceea noţiunea de morală laică constituie o absurditate. Fiindcă ceea ce numim morală nu face apel decît la voinţă, la voinţă în ceea ce are ea mai muscular am putea spune. Religia corespunde, dimpotrivă, dorinţei şi dorinţa e cea care salvează.

Anca MANOLESCU

IUBIREA DIN ADMIRAŢIE

„Am pierdut afectul fundamental care face cu putinţă civilizaţia: iubirea din admiraţie" spunea Gabriel Liiceanu despre mediul românesc actual în finalul unui recent articol din revista „22" .

Avertismentul e cu atît mai valabil cînd este vorba despre cultura (ori pur şi simplu civilitatea) privitoare la chestiunile spirituale, nemaivorbind despre aşezarea efectivă în cîmpul unei tradiţii propriu-zise. Iubirea din admiraţie (ori măcar capacitatea de a admira) nu constituie ele oare una dintre cele mai *pline de graţie* posibilităţi de a uita pentru o clipă de sine, de a-ţi suspenda certitudinile şi achiziţiile pentru a te lăsa surprins, cucerit, fermecat de un nou fapt spiritual, *recunoscînd* evidenţa – în acelaşi timp firească şi uimitoare – cu care el apare şi se propune atenţiei tale?

O virtute a distanţei

A pierde această aptitudine, a nu o fi avut niciodată sau a o ignora riscă să facă din omul religios un înfirm ori un rudimentar. Incapabil de admiraţie, nu riscă el oare să-şi întîmpine şi să-şi trăiască credinţa cu facultăţile mediocre ale fiinţei, ca pe o certitudine închisă, finită, lipsită de posibilitatea oricărei „descoperiri"?

Cum poţi, de pildă, să aderi la calea propriei tale religii, să-i pătrunzi doctrina, să percepi frumuseţea simbolică a practicilor sale şi, în acelaşi timp, să negi ori să desconsideri alte forme sub care Adevărul a ales să se comunice? Incapacitatea de a recunoaşte *calitatea* suflului care animă aceste forme nu pune oare la îndoială chiar modul cum îţi percepi propriile valori, cum te situezi pe propriul tău drum? Reciproc, a practica admiraţia – care e o bună situare faţă de celălalt – nu contribuie oare la acumularea de experienţă pentru o adecvată orientare faţă de Cel cu totul altul? Despre un asemenea exerciţiu de admiraţie spirituală vorbea Heinrich Zimmer la capătul parcursului său printre *Mituri şi simboluri ale Indiei*, interpretînd o parabolă hassidică (ce îşi are de altfel paralele şi în Islam): e povestea rabinului Eisik din Cracovia pe care un vis peremptoriu îl trimite la Praga pentru a căuta o comoară ascunsă sub podul ce duce la palatul regal. Ajuns la destinaţie, el va afla visul similar al căpitanului gărzilor palatului despre comoara aflată într-un colţ obscur al propriei sale case din Cracovia – pe care numai graţie călătoriei, şi la capătul ei, o va putea descoperi. „Tot aşa", conchide Zimmer, „miturile şi simbolurile hinduse, precum şi alte semne, venite de departe, ale înţelepciunii ne vor vorbi despre comoara ce ne este proprie. O comoară pe care trebuie să o dezgropăm din adîncurile uitate ale fiinţei noastre. Abia atunci va lua sfîrşit vremea căutărilor şi nevoinţelor noastre şi... vom fi în stare să înălţăm un templu al Duhului viu".

Admiraţia, am putea induce de aici, e virtutea de a combina *distanţa* şi *intimitatea*, fără a pierde caracterul nici uneia din ele. Dimpotrivă, tocmai realizarea distanţei, conştiinţa ei intensificată, exaltarea distanţei pot opera eficace asupra sinelui nostru profund, de care ne-am îndepărtat. Admiraţia presupune de aceea, cred, şi un potrivit dozaj între uimire şi luciditate: uimirea resimte distanţa şi se lăsă atrasă, absorbită de ea; luciditatea „aplică" formativ distanţa asupra propriei fiinţe, menţinînd discriminarea între cele două. Dacă nu menţii conştiinţa distanţei, a anvergurii ei, admiraţia riscă să decadă într-o grăbită, iluzorie identificare cu modelul. Or, admiraţia trebuie gîndită, dimpotrivă, ca o virtute asimptotică.

* * *

Pentru Franz Xavier von Baader, unul dintre filosofii romantici şi gînditorii religioşi germani cei mai îndrăzneţi, mai creatori, religia trebuie să aibă rigoarea unei ştiinţe, iar ceea ce poate declanşa această ştiinţă este tocmai admiraţia; pentru că, spunea el, a cunoaşte înseamnă a deveni conştient de cunoaşterea pe care divinul o are despre noi. În acest caz, admiraţia nu este numai deprinderea de a privi spre un zenit infinit depărtat, ci şi disciplina prin care încerci, te pregăteşti, te deprinzi să-ţi priveşti intimitatea cu ochiul acestei atotcunoscătoare depărtări. „Atunci" (în momentul apocalipsului, al descoperirii ultime şi depline), spune sf. Pavel *(Corinteni* 13, 12), „vom cunoaşte aşa cum sîntem cunoscuţi". În varianta lui Baader, admiraţia este o metodă de a obţine încă de aici această perspectivă globală, e tentativa de a adopta punctul de vedere al eschatonului.

Ţinte ale admiraţiei

Jocul între distanţa radicală a modelului şi interioritate poate fi regăsit chiar în centrul problematicii creştine: e vorba despre doctrina *imaginii divine* – imprimată indelebil în inima omului – spre care acesta poate să tindă, să se construiască asimptotic, prin *asemănare*. „Grăbeşte să-ţi transformi imaginea (proprie) prin asemănare cu arhetipul" – sună ultimul îndemn al *Gnosticului* lui Evagrie. A obţine acea calitate a privirii capabilă să discearnă arhetipul christic prezent în centrul fiinţei tale şi a te modela după trăsăturile lui – iată programul „gnosticului", al contemplativului. Program care nu constă într-o „expansiune", într-un salt către model, ci în efortul de a realiza calmul lăuntric, de a da ochiului inimii limpiditatea impasibilă a oglinzii. „Să ne păzim cu toată atenţia inima de gîndurile care ar putea întuneca oglinda sufletului, în care obişnuieşte să se întipărească şi să se înscrie cu caractere de lumină *(photeinographeístai)* Iisus Christos" (Filotei Sinaitul, *Capete despre trezvie* 23).

„Fotografia", înscrierea cu caractere de lumină a arhetipului pe suportul inimii e, probabil, una dintre cele mai rafinate şi mai precise metafore pentru procesul care transformă fiinţa în conformitate cu modelul: obţinîndu-şi puritatea, inima devine sensibilă la lumină, se lasă „impresionată" de caracterele luminoase ale chipului divin, reproducîndu-l în propria ei substanţă – fără a-l particulariza într-o figură, fără a-i impune conture limitative. Înrudit cu oglinda, suportul fotosensibil redă mai fidel substanţa experienţei contemplative: un atare suport se impregnează de lumină, absoarbe ceva din calitatea ei, îi păstrează mai tenace amprenta decît evanescenta strălucire a oglinzii. Expresia *photeinographeístai* desemnează, pînă la urmă, cunoaşterea participativă a unui trans-imaginal.

E o experienţă pe care o resimt, în aceleaşi date, adepţi ai altor căi spirituale, precum poetul mistic persan Al Hallaj: „La capătul zborului, după ce trecusem dincolo de orice limită, rătăceam în cîmpiile Proximităţii... şi deja iubirea îmi gravase în inimă cu fierul înroşit al dorinţei uimitoarea Sa amprentă." (Al Hallaj, *Dîwân*, trad. şi prezentare L. Massignon).

Prelucrarea fiinţei în funcţie de lumină poate cunoaşte intercesori, călăuze şi etape. Referindu-se la tradiţia mazdeană, H. Corbin evocă întîlnirea între suflet şi o entitate celestă ce reprezintă dublul său de lumină, îngerul Sufletului, *anima caelestis*. La intrarea pe puntea Chinavat – aruncată din vîrful lumii sensibile spre „lăcaşul imnurilor" – fiinţa va fi întîmpinată de Daênâ, „eu"-l transcendent, denumit şi *ravân-irâs* („suflet pe cale"). Imaginea celestă a persoanei are calitatea „îngerului"; or îngerul e un „mesager", un „trimis" a cărui misiune, în acest caz, e aceea de a trezi capacitatea vizionară a sufletului, cît şi pe cea dinamică a similitudinii. „Numele însuşi de Daênâ aduce în coerenţă – spune Corbin – mai multe aspecte ce nu trebuie nici fragmentate, nici opuse, ci resimţite în unitatea proprie acestei «persoane». Din punct de vedere etimologic (cf. avesticul *dây*, sanscritul *dhî*), Daênâ e sufletul vizionar sau organul vizionar al sufletului, lumina pe care el o proiectează, făcîndu-l să vadă, şi – simultan – lumina care e văzută, Figura celestă cu care sufletul se confruntă în pragul eternităţii..." (*Corps spirituel et terre céleste*). Prin atracţia resimţită de sufletul vizionar pentru Figura celestă ce îl călăuzeşte, traseul lui se perpetuează, înaintarea se intensifică, conducînd spre întîlnirea cu lumina Chipului ultim.

Album

Firescul de ieri

Cum să se poarte cineva cînd face vizite mai cu seamă în casele persoanelor mari şi distinse

În relaţiuni convenţionale cu cei mari, un grad oarecare de gravitate şi de seriozitate e o condiţiune indispensabilă. Ei, cărora le place atât de mult să'şi dea un aer de seriozitate şi demnitate, cer aceste calităţi şi de la aceia cărora le permit intrarea în casa lor. Consideraţiunea şi respectul cată să se citească prin urmare pe faţa noastră.

Să lăsăm totdeauna cuvântul, persoanei care este cea mai considerabilă şi să ne mulţumim cu onoarea de a'i răspunde la întrebările sale, sau să emitem cu modestie nişte păreri scurte asupra cutărei sau cutărei chestiuni. Nu trebuie nici de cum să o contrazicem în ceva; cată să arătăm într'un mod vizibil că ne interesăm despre tot ce vorbeşte şi face; să avem cea mai mare atenţiune şi serviabilitate de a'i preveni dorinţele, să nu'l numim pe acest om *amic*, ci *protector*, iar în locul cuvântului *bunătate*, ce se întrebuinţează la persoane de un rang mai mic, să ne servim faţă cu ele de expresiunea *bună-voinţă, condescendenţă*.

Când eşim din casa unui om mare nu se cuvine să ne întoarcem cu spatele la el, ci să căutăm să ajungem la uşă mergând cam la o parte sau ne retragem făcând plecăciuni.

La plimbare

În trăsură bărbatul de distincţiune sau doamna şeade la dreapta în partea dinainte, colţul din stânga îl ocupă a doua doamnă sau în lipsa acesteia bărbatul mai în vârstă; pe scaunul din faţă în faţa locului întâiu şeadă iarăşi dama, şi candidatul ocupă locul de lângă dânsa. Dacă sunt două dame, şi doiu bărbaţi aceştia din urmă se aşează în faţa celor d'întâi, cari ocupă, se înţelege, locurile de onoare.

La o cavalcadă călăreşti la stânga superiorului sau a damei cu un pas mai îndărăt de cât calul acesteia. Aflându-vă în partea despre care bate vântul, aşa că dama e expusă prafului, schimbaţi locurile. Întâmplându-se să treceţi peste un şanţ, pârâu, smârc, călăreşti, ori înainte ori în urmă, însă în acest caz la o distanţă potrivită, astfel ca să nu poată calul să stropească cu apă sau cu noroiu pe persoana care se află înainte.

Poveţi pentru fumător

Uzul tutunului, devenit aşa de general, obiceiul fumatului care este aşa de nenorocit şi aşa de vătămător sănătăţei, ar trebui mărginit, sau cel puţin băieţii tineri ar trebui să se abţină cu totul de la fumat. Nimic nu e mai ridicol ca un flăcăiandru care n'are încă nici mustaţă, şi care ne-ar fi simpatic altmintrelea, nimic nu e mai ridicol, zic, ca un asemenea copilandru, ţinând ţigara în gură cu aerul grav şi satisfăcut al unui om în vârstă.

În timpul fumatului să caute a nu umple toată odaia de fum şi a nu mânji totul cu praf de tutun şi cu scrum. Când a isprăvit de fumat să'şi clătească gura şi dinţii cu apă, şi numai după aceea să îndrăznească a vorbi cu aleasa inimei sale. Nici la plimbare nu se cuvine să fumeze cineva în prezenţa damelor, iar pe stradă şi în localurile publice să lase fumatul pe seama acelora cari au o ideiă falşă despre manierele fine şi elegante, şi vulgului.

(dintr-un *Cod al manierelor elegante)*

Telexul la 8 ianuarie 1999

Ale mele agenţii de presă transmit:
Lîngă Viena, un om mulge o vacă, dimineaţa.
Lîngă Gibraltar, o vacă naşte un viţel alb, în zori.
Lîngă Fiume, o trăsurică galbenă trece pe o stradă însorită,
la amiază. Lîngă Split, două trenuri trec în mare viteză,
unul pe lîngă altul. Lîngă Budapesta, patru oameni
formează un cvartet, după-amiaza. Lîngă Helsinki, o femeie
frumoasă îşi cumpără o pălărie cu voaletă, la orele 17.
Lîngă Varna, o veveriţă sare dintr-un copac în altul,
într-o pădure amurgită. Lîngă Dunăre, un secretar
de redacţie din Bucureşti prinde un somn greu de
patru kile şi patru zile. Lîngă New-York, o femeie cade
de drag în braţele unui bărbat. Lîngă Londra începe să
plouă şi pe terasă bea ceai un domn care în registrul
de la recepţia hotelului figurează sub numele de William
Shakespeare. Lîngă Oslo, într-un şlem de 6 pici
contrate şi recontrate, nu iese un impas pe stînga
şi tînărul declarant închide ochii. Lîngă Famagusta,
un văr cere mîna verişoarei sale, la cină. Lîngă
insulele Canare, bucătarul pachebotului pune la
prăjit felii de pîine, pentru ulceroşi. Te iubesc,
te iubesc: lîngă Apahida, un bărbat spune
telenovelistei de serviciu „te iubesc".
Lîngă Sidney, un farmacist deschide noaptea Larousse-ul.
Lîngă Kyoto, soţia unui farmacist îl anunţă că e gravidă.
Lîngă Noile Hebride, un critic muzical din Vancouver
demonstrează că al patrulea cvartet, op. 18, de Beethoven
nu are nici o mişcare lentă şi ridică pînzele spre
alte ţări. Lîngă Torino, un inter rătăcitor se antrenează
singur. Lîngă Copenhaga, se fierbe un lichid cu care
să se ungă toate paratrăsnetele ruginite ale caselor.
Lîngă Varşovia, un pianist orb îşi cumpără o umbrelă înflorată.
Lîngă Oceanul Atlantic, un fugar român visează
că Amazonul se varsă în Oceanul Pacific. Lîngă
Căldăruşani, îţi dăruiesc toate hărţile mele
să-ţi cumperi ce vrei din ele.
Lîngă Bucureşti, e noapte.
Lîngă Băneasa, ai stins farurile.
Lîngă mine, ai adormit tu.
Lîngă noi, a sărit o veveriţă.
Toate acestea s-au petrecut ieri şi exact în
urmă cu 20 de ani, pe cînd un dramaturg
universal încerca să-şi îmblînzească iubita,
precum un altul, ceva mai local, scorpia de lîngă el.
Ultima ştire imprimată pe acest telex
e din urmă cu un an şi a fost publicată în ziarul „Le Monde" datat 16
decembrie 1997:
un bărbat a privit printr-o fereastră, o femeie goală,
acoperind geamul cu sărutările sale.
Poliţia din Virginia l-a arestat
mulţumită amprentelor lăsate de buzele lui.
De atunci, telexul acesta a amuţit.

Radu COSAŞU

Bazar

Parlament

Actualele formaţii de muzică pop, rock (sau ce o mai fi) au învăţat să-şi aleagă altfel denumirile: mult mai ancorate în cotidian. Citäm, la întîmplare şi cu incultura în domeniu cîteva nume foarte la îndemînă: *Parlament* (din actualitatea politică), *B.U.G. Mafia* (din actualitatea economică) sau *Capucino* (din actualitatea de consum). Subiectele tratate (cel puţin o parte dintre ele) nu mai proslăvesc infinitul şi iubirea fără de speranţă. Unele narează şi comentează telenovelele, altele-celularul, buticul, maşina. Cele mai curajoase dintre ele – *Parlamentul* însuşi. Acest lucru îl face, cum era de aşteptat, însăşi formaţia *Parlament*. Versurile dezvoltă locul comun al inerţiei parlamentare: efort minim cu maxim de avantaje: *„Azi ne jucăm / Mîine improvizăm / Azi ne scobim în nas / Mîine – dormim pe ceas. R.: Dacă vrei şi dacă-ţi place / Lasă şcoala, vino-ncoace, / Vino, vino în Parlament! / Avem bani, avem de toate, / Mergem şi-nstrăinătate / Vino, vino în Parlament."*

Iubirea, motor al cîntecelor de toate felurile, nu lipseşte nici de aici. Ea este asociată, chibzuit – cu viitorul, şi psihanalitic – cu culpabilitatea: *„Ne vom iubi / Pînă-n anul 2000 / Dar nu uita / E vina ta..."*

Iubirea apare, tot în formă instituţionalizată şi într-un alt cîntec al formaţiei *Parlament – Hot Line: „La telefon / Spui că ţi-e dor / Că mă iubeşti / Că mă adori / Iubirea ta / Mă costă scump / 8000 de lacrimi / Pe minut."*

„Iubirea" capătă valenţe tot mai neaşteptate şi mai disperate: *Lumea asta-i cam nebună / Totul este o minciună / Preşedintele mă iubeşte / Şi-mi vrea binele lupeşte."* (Titti Ritti)

O concluzie a „iubirii" infernale a *Parlament*-arilor muzicali ar putea fi următoarea strofă (din Casa mea): *„Iubire, sentiment de ţeavă / Vii doar cu apă caldă / Spală-i pe toţi de-ndată. / Vreau să dispar / Dar ei nu mă lasă."*

Iaromira POPOVICI

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" – RELINK
CONCURS PENTRU BURSELE 1999-2002

„New Europe College" anunţă concursul pentru 10 burse RELINK pentru perioada 1999-2002. Programul RELINK sprijină tinerii cercetători români din domeniile ştiinţelor umaniste, economice şi sociale (sociologie, drept, şi discipline conexe), care au beneficiat de burse/stagii de cercetare în străinătate. Bursa, în valoare globală de 18.000 USD, va permite fiecărui bursier:

– efectuarea unei călătorii de cercetare de o lună/an în străinătate;
– achiziţionarea de literatură de specialitate;
– folosinţa personală a unui computer (notebook).

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor avînd sub 45 ani;
3. candidatul trebuie să facă dovada unui stagiu de cercetare în străinătate;
4. foarte bună cunoaştere a cel puţin două limbi străine de circulaţie internaţională.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul RELINK presupune, de-a lungul celor trei ani ai bursei, organizarea de către fiecare bursier a unui seminar de probleme de specialitate, ţinerea unui număr de conferinţe, participarea la diverse colocvii, simpozioane, mese rotunde, etc., organizate de către „New Europe College".

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marţi, joi şi vineri, între orele 12-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă sau e-mail.

Termenul limită de depunere a dosarului completat:
8.02.1999.

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel/fax (01) 642.54.77 sau 210.76.09 între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare sau la e-mail nec@ap.nec.ro.

Adresa: New Europe College, Str. Matei Voievod 18, 73222 Bucureşti

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE"
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 1999-2000

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru 10 burse de cercetare pe durata unui an universitar (1.10. 1999-31.07.2000) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, economice şi sociale (sociologie, drept, şi discipline conexe).

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor avînd sub 45 ani;
3. foarte bună cunoaştere a cel puţin două limbi străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Prin urmare, proiectele de un interes restrîns sau cele cu un caracter de strictă specialitate au puţine şanse să fie acceptate.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 600 DEM lunar (plus 5.000 DEM pentru călătoria de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marţi, joi şi vineri, între orele 12-17. Pentru candidaţii din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poştă sau e-mail.

Termenul limită de depunere a dosarului completat:
8.02.1999.

Relaţii suplimentare la tel./fax (01)642.54.77, (01)210.76.09 între orele 10-17 (luni-vineri) sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, str. Matei Voievod 18, 73222 Bucureşti

Spectacol

Desen cu om de zăpadă

Copiii străzii au ajuns un loc comun, un argument perfect pentru a putea înfiinţa o organizaţie non-guvernamentală sau pentru a cere ajutoare de pe la străini, haine şi jucării, dintre care pe cele mai frumoase le-ar lua întotdeauna, desigur, organizatorii. Ne-am obişnuit să avem gînduri bune pentru aceşti copii şi, în acelaşi timp să traversăm pe trotuarul celălalt dacă-i întîlnim pe o străduţă mai lăturalnică. Ei sînt exemplul negativ pe care-l dăm, mai nou, propriilor noştri copii. Copiii noştri sînt obligatoriu mai buni pur şi simplu pentru că nu sînt singuri pe lume, mai precis pentru că ne au pe noi. Ne-am mai obişnuit să credem că orice tentativă de recuperare, chiar organizată, a acestor copii este o teorie frumoasă, dar inutil de pus în practică, pentru că ei se vor întoarce din nou în stradă.

În seara de 18 decembrie, la Teatrul Act, într-o sală mică şi primitoare, am văzut cîţiva copii care cîntau, dansau şi mînuiau păpuşi. *Adidaşii* la fel şi papioanele identice erau singurele detalii care trădau oarecum faptul că trăiau într-o casă de copii.

Fetiţele care urmau să deschidă spectacolul au aşteptat pline de răbdare şi tenacitate să se termine discursurile de început, aruncînd priviri scurte în sală pe sub măştile lor de cerbi făcute din hîrtie albă. Şi-au mînuit apoi cu delicateţe păpuşile dintr-o poveste asemănătoare celei cu *Fata moşului şi fata babei*, în care personajele păreau decupate dintr-un desen de copil pentru tema „A venit iarna".

Băieţii au cîntat ca nişte adevăraţi artişti, îmbrăcaţi la patru ace, fără să-şi poată reţine cîte un zîmbet larg sau o hlizeală mică, ori de cîte ori cei de pe margini, profesorii lor sau actorii care i-au îndrumat (Oana Pellea, Marcel Iureş, Adrian Titieni) le făceau semne de încurajare.

Toţi aceşti copii cuminţi pe care aţi putea oricînd să-i daţi de exemplu copiilor voştri, l-au văzut la sfîrşit cu ochii lor pe Moş Crăciun, şi-au primit cadourile binemeritate, şi-au trăit pînă la capăt triumful lor de mici vedete neconvenţionale, dînd interviuri, primind o mulţime de laude, desfăcînd portocale şi ouă de ciocolată.

Acest spectacol care a semănat în întregime cu un desen simplu de copil, cu mult alb şi în care singurele culori tari sînt cele folosite pentru ochii şi pentru nasul omului de zăpadă, pare să fi motivat într-adevăr munca şi energiile cheltuite în culisele sale.

Copiii de la Casa de Copii „Sfîntul Paul" Bucureşti şi din „Ferma" de la Ariceşti Rahtivani, judeţul Prahova, aflaţi sub tutela *Fundaţiei Teatrul Act* şi a *Fundaţiei de caritate Concordia*, au demonstrat că programele de recuperare a copiilor străzii sînt plictisitoare doar atunci cînd nu sînt puse în practică şi că destinul, oricît de implacabil ar părea, poate fi schimbat.

Svetlana CÂRSTEAN

Imaginarul publicitar

Podul mobil

De multe ori, podul mobil care leagă lumea de femeie se retrage şi viaţa continuă la o distanţă de milimetri, fără ca ceva dinafară să umple hiatusul. Una din cele mai chinuitoare spaime ale sexului slab este: gîndesc, deci nu sînt femeie – oare cît o să mai pot ascunde asta? Sau: într-o zi o să vreau să intru undeva să dansez aşa cum intră bărbaţii într-un bar să bea. Voi vrea să fac asta net, fără compromisuri. Fără o *manta de vreme rea* şi fără tratament de *puicuţă*.

Sînt lucruri pe care bărbaţii trebuie să le facă singuri şi lucruri pe care o femeie ar vrea să le facă măcar o dată în viaţă. Cei din generaţia care iese acum de pe băncile liceului nu mai respectă canoanele şi învaţă să construiască lumea cu cărămizile lor. Sper doar că vor da molozul la o parte.

O prejudecată derizorie care a „hărţuit" mult timp femeia a fost cea care condamna fumătoarele. Dacă fumai, erai fie *uşoară*, fie *masculină*. Evident, nu am prins vremea aceea, dar cunosc pe cineva care îi ascunde soţului de o viaţă întreagă faptul că fumează, în timp ce ţigările lui au forţa inamovibilă de a îngălbeni pereţii şi de a face perdelele să se înnegrească. Nu fumez (şi nu îndemn pe nimeni la asta), însă cred mai degrabă în aerul feminin al fumului de ţigară, în năzuinţa lui volatilă de a umple spaţiile sociale moarte, decît într-o descendenţă istoric patriarhală.

Gîndindu-mă aşa, fără cenzură şi fără nici un sentiment de vinovăţie pentru felul în care văd lucrurile, îmi dau seama de ce îmi place reclama la *Nicorette*. Am în faţă o femeie frumoasă, cu ochi inteligenţi şi zîmbet indicibil, de o eleganţă rafinată şi totuşi fabuloasă care intră într-un bar neînsoţită, cu dezinvoltura cu care Eva ar fi muşcat din măr şi fără şarpe. Iar bărbaţii din bar sînt la fel de inteligenţi ca să nu confunde situaţia. O înconjoară admirativ şi instinctul le spune că în momentul în care ea îşi deschide poşeta nu va scoate un ruj sau o pudrieră, ci un pachet de ţigări. Gentlemeni, îi preîntîmpină gestul aprinzîndu-şi brichetele pentru a-i oferi un foc. Se simte competiţia fiindcă toţi au reflexe bune şi brichetele se aprind în acelaşi timp. Dar, stupoare! Ceea ce scoate femeia din poşetă nu sînt ţigări, ci *Nicorette* antitabac. *De la o femeie trebuie să te aştepţi la orice...*

Alice POPESCU

Secolul 20
BRAZILIA

A apărut numărul 8-9-10 pe 1998 al revistei *Secolul 20* (coordonat de Maria Dinescu, la realizarea lui contribuind Michaela Ghiţescu şi Mioara Caragea). Numărul este structurat, ca de obicei, în capitole („Un creuzet al raselor", „Devorarea modelelor", „Clasici ai modernităţii", „Ordine carnavalească" etc.) şi el conţine articole, eseuri, traduceri.

„Fenomenul brazilian – afirmă Ştefan Aug. Doinaş în editorial –, *care îmbină realul miraculos cu fantasticul, care de-a lungul timpurilor a armonizat acţiunile – de atîtea ori opuse – exercitate de pionieri, de călăuze şi de fondatori, care amalgamează indigenismul cu revoluţia, se configurează ca un cosmos naiv, surprins în primele zile ale Genezei."*

FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ
vă invită
vineri, 15 ianuarie, ora 17.00
cu ocazia împlinirii a 6 ani
de la apariţia revistei ***Dilema***
la **Galeria Craii de Curtea Veche**
(str. Covaci nr. 14)
la întîlnirea redacţiei cu
colaboratorii şi cititorii
Propunere de *Dilemă:*
● **România profundă şi Occidentul**

Sponsori:
GRUPUL TRANSNAŢIONAL ALEXANDRIA
(tel. 092215175)
AVAS-SERV S.R.L. DEALER DAEWOO AUTOMOBILE ROMÂNIA
(tel. 014104724)
CONCERNUL AUSTRIAC BRAUN-UNION
(tel. 094587993; 2223788)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Plugul, calul şi progresul

Comparativ cu alte ţări europene, România are un potenţial agricol remarcabil: 9,3 milioane hectare de teren arabil, dintr-un total de 14,8 milioane hectare, din care 3,1 milioane hectare teren irigat. În raport cu acest enorm capital, rezultatele sînt neperformante. Fărîmiţarea pămîntului arabil într-o miriadă de loturi individuale, nu mai mari de un hectar; degradarea inventarului agricol, îmbătrînirea populaţiei rurale şi, nu în ultimul rînd, lipsa oricărei politici agricole, au ca rezultat reducerea treptată a terenurilor cultivate şi chiar compromiterea recoltelor. Cu arăturile de toamnă executate doar pe nici jumătate din suprafeţele agricole şi însămînţările ratate, 1999 se prefigurează de pe acum ca un an deosebit de slab.

Sub burniţa deasă şi rece, Vasile-tatăl şi Vasile-fiul ţărani din Ghermăneşti SAI, tractorişti la secţia de mecanizare din Periş, calcă apăsat cu bocancii lor fără şireturi. Tatăl arată undeva, peste cîmpul acoperit de resturi vegetale: „Pămînt nelucrat – şi acu' vine zăpada. Din 1990 secţia noastră nu a mai primit nici un tractor şi nici o piesă de schimb. Pe-atunci noi aveam 18 tractoare şi 7 combine, azi au mai rămas 10 tractoare şi 2 combine. Noi, tractoriştii le reparăm, plătim din buzunar piesele de schimb şi chiar motorina. Aratul la hectar e cam 400.000, oamenii, din lipsă de bani, intră în vreo Asociaţie, dau cupoanele, mai dau şi ceva în plus. Nouă, tractoriştilor, Asociaţiile din zonă ne sînt datoare-vîndute, speranţa e să primim produse. Din 40 de ani vechime în branşă primesc 450.000 de lei pe lună; băiatul – 300.000. Ce să faci cu ei? Trăim din păsările din curte şi din grîul pe care-l măcinăm şi facem pîine. Pămînt am un pogon, dar Primăria mi l-a dat unde a vrut, loc prost. Banii pentru ţărani, de care se tot vorbeşte, ajung pe la fostele IAS-uri şi pe la ferme, de unde se îmbuibă şefii. Pămîntul, bietul, moare încet, nelucrat."

Cei doi Vasile ne fac o socoteală scurtă a costurilor la hectarul de proumb: 400.000 lei aratul; 250.000 lei discuitul; 200.000 lei semănatul; 200.000 prăşitul; 500.000 lei ierbicidul prost, 1 milion cel bun. Se adaugă sapa manuală şi culesul – ziua de muncă se plăteşte cu 50.000 lei plus mîncare şi băutură. *Total, la hectar: minim 2.000.000 lei.* Producţia maximă, în anii buni, e de 4-5000 kg/ha (comparativ în ţările europene cu agricultură performantă e de 8000 kg/ha). Ţăranul, lipsit de ajutor şi venituri (pensiile variază între 40.000-150.000 lei) se înscrie în Asociaţii, de unde primeşte sub 1000 kg/ha, adică nici 20% din producţie. Cum nu are bani pentru reluarea ciclului agricol, pămînturile se transformă, treptat, în pîrloage.

Agricultură de milioane!

Inginerul agronom N. Marian Marinescu, primar al comunei Snagov, este şi preşedintele Asociaţiei de la Lunca-Gruiu. Vrem să ştim dacă investiţiile de muncă şi capital în agricultură mai sînt astăzi rentabile. „Adevărul este că lucrînd pămîntul mecanizat, cu utilajele mele şi ale asociaţilor – avem 10 tractoare şi 1 combină şi am luat în arendă 215 hectare – se poate vorbi de profit, altminteri nu, precizează N. M. Marinescu. Noi cerem 300.000 lei la hectarul arat – nu e mult, să ştiţi. Desigur, preţurile prestărilor de servicii sînt exagerate pentru că nu există concurenţă între posesorii de utilaje aşa că proprietarii stabilesc preţul. Iată de ce se impune subvenţionarea directă producătorilor şi nu a resturilor agriculturii socialiste, adică fostele IAS-uri, aşa cum se procedează acum. E grav că România nu are o politică agricolă."

Diferenţa enormă între preţul produsului agricol şi cel al produsului industrial folosit în agricultură nu dă nici o şansă micului producător: un kg de grîu sau de porumb se vinde cu 800 de lei, în vreme ce o combină costă 1 miliard, un tractor peste 100 de milioane, iar un 1 kg de hibrid de calitate 1 milion de lei. Lipsa unei legislaţii corespunzătoare a valorificării produselor incapacitatea statului de a asigura desfacerea acesora au şi ele un efect devastator. Dacă Unirea principatelor şi cîştigarea independenţei naţionale au aşezat România pe făgaşul statelor moderne dar agricultura a continuat să fie de tip feudal. Din nefericire şi astăzi, la sfîrşit de secol 20, România are cu precădere o agricultură familiară rudimentară – ţăranul îşi munceşte petecul de pămînt cu palmele, cu plugul şi cu calul, dacă îl are. „Şefii fostelor IAS-uri îşi cumpără cu banii din subvenţiile statului, ale Uniunii Europene sau fonduri PHARE, maşini de lux ori îi investesc în firmele personale. Pămînturile acestor uriaşi perdanţi trebuie înapoiate urgent proprietarilor de drept – acum vorbesc şi în calitate de primar, subliniază N.M. Marinescu. Să lăsăm de-o parte tîrguielile şi interesele electorale – înţeleg că personalul fostelor IAS-uri îi va vota pe cei ce îi susţin material şi moral – şi să salvăm agricultura României!".

Printre sute de tractoare...

În după-amiaza zilei de 8 octombrie, la sediul Ministerului Agriculturii, ex-ministrul Dinu Gavrilescu s-a întîlnit cu membrii ONC a PNŢCD pentru a răspunde cîtorva întrebări. Tonul optimist a fost dominanta discursului ministerial: nu vor mai fi probleme în aprovizionarea populaţiei; produsele agricole au înregistrat indicii de inflaţie cei mai mici; bugetul agriculturii a crescut, în special comparativ cu cel al Sănătăţii şi Educaţiei. D. Gavrilescu recunoştea şi unele nereuşite: „Multe realizări s-au obţinut pe spatele ţăranilor, care şi-au vîndut pe nimic grîul şi animalele (...) Nu sîntem capabili să asigurăm desfacerea produselor agricole (...) Procesul de privatizare e foarte lent, reforma în agricultură e blocată într-un punct fundamental: în procesul de reparaţii şi respect faţă de proprietar prin opoziţia unui partid din coaliţie (...) În legătură cu mecanizarea, am iniţiat în aprilie două contracte avantajoase nouă cu firme din SUA dar finalizarea lor a fost obstrucţionată de domnul Duvăz. Finalul a revenit la tonul iniţial: Conferinţa miniştrilor agriculturii, de la Liubliana a constituit *un moment liniştitor:* „Multe ţări sînt în urma noastră, în Georgia, Armenia, Bosnia, producţia a scăzut de 20, 30 şi chiar 50 de ori, acolo literalmente se moare de foame!". Dinu Gavrilescu a răspuns, fără ezitări şi la observaţia că ţăranul român îşi lucrează pămîntul ca în evul mediu: „Am străbătut ţara şi am văzut, pe sute de hectare, sute de tractoare şi de combine de lucru. Aceasta e realitatea, nu cea vînturată de presă, care ne tot arată fotografii cu vreun cal prăpădit, înhămat la plug...".

Aşadar imaginea este un loc comun: un om cu umerii aduşi trage de frîu un cal roşcat, acoperit de spumă albicioasă. Căruţa e plină de coceni. Nea Nicolae Oană, din Ciofliceni SAI, nu prea are timp de vorbă: „Ne aşteaptă oamenii, să pună porumbul în pătul. Curînd o să începem aratul, eu şi calul ăsta. Porumb ca al meu nu obţine nimeni, oamenii au uitat cum se munceşte pămîntul. La prima sapă, cea mai importantă, se ia toată buruiana şi se adună ceva pămînt pe lîngă rădăcini, să le apere; şi înfigi fierul cu nădejde, nu doar să zgîrii ţărîna. Ce adun ne ajunge la 5 oameni pe un an juma', pămîntul te răsplăteşte – spetesc şi calul, dar obţin 4000 de kg porumb la hectar. Ăi de se duc la Asociaţie nu primesc mai nimic, 310 kg de grîu şi 200 de orz, la hectar. Vai de lume!".

Ninge cu intenţii albe şi negre

MAA a anunţat că pînă la căderea zăpezii, 5 milioane de hectare au rămas nearate ca urmare a nedecontării de către bănci a creditelor agricole, precum şi a neaplicării H.G. privind acordarea creditului bugetar de 700 miliarde lei. De pe mari suprafeţe de teren proprietatea primăriilor, cocenii şi resturile vegetale nu au fost strînse.

Vizitele de lucru ale mai-marilor din agricultură se îndreaptă cu precădere în judeţele unde indicii sînt mulţumitori şi către fermele-model, cu vaci Holstein, porci graşi (Căzăneşti), păsări săturate în aminoacizi (Avicola Mangalia) mioriţe bălaie şi miei zburdalnici (Balaciu), ignorînd judeţe precum Timiş, Alba, Bihor, Hunedoara şi chiar Sibiu, unde suprafeţele arabile se transformă în pîrloagă iar serele şi complexele zootehnice în ruine. Lupta acerbă pentru menţinerea proprietăţii statului în agricultură – amalgam greţos de mentalitate comunistă şi interese necurate – consumă enorme energii.

Prin recenta restructurare a bugetului, ministerul agriculturii a pierdut 100 de miliarde. Prin remanierea guvernului, a căpătat însă un nou ministru, Ioan Mureşan, care îşi propune nu doar restructurarea şi privatizarea fostelor IAS-uri şi revigorarea programului ASAL, dar şi mari schimbări la nivelul directorilor din minister: mai mult de jumătate din aceştia vor fi înlocuiţi cu angajaţi de la Consiliul pentru Reformă. E de dorit să aibă intuiţia unei mişcări salvatoare, încît nimeni să nu-i amintească proverbul cu a da mere pe pere.

Pînă atunci, peste cîmpurile sterpe şi îngheţate ninge cu stoluri de ciori.

Diana TURCONI

© V. Dorolţi

Triumful stagnării

La sfîrşitul unui an resimţit de mulţi ca un preludiu al apocalipsei, în vreme ce atmosfera generală capătă coloratura tot mai purpurie a nostalgiei comuniste, Camera Federativă a Medicilor jubilează: Curtea de Apel din Bucureşti i-a dat cîştig de cauză la prima înfăţişare din cadrul procesului intentat guvernului. Drept urmare, Legea asigurărilor sociale de sănătate (LASS) se amînă din nou, înlăturîndu-se astfel temerile celor ce se erijează în apărători ai pacienţilor şi medicilor deopotrivă, victime nevinovate ale legii nemiloase. Vocile indignate de aplicarea aşa zis prematură a LASS de la 1 ianuarie 1999 au căpătat satisfacţie: travaliul prelungit de atîţia ani hărăzit zămislirii unui cadru cît de cît acceptabil a fost în zadar; acum trebuie să se discute din nou, să se renegocieze, să se pună de acord casele de asigurări etc... Nimic mai favorabil menţinerii pentru cine ştie cît timp a aceleiaşi situaţii de incertitudine în care fiecare se preocupă de ziua de azi, pentru cea de mîine nemaiavînd oricum nici o speranţă.

E drept, în contextul general al regresului, stagnarea din sistemul sanitar poate fi privită ca o stare pozitivă. Cu alte cuvinte, mai bine să treacă şi iarna asta, să vedem ce ministere se mai desfiinţează, ce va fi cu războiul din Golf, cu datoria externă, cu greva minerilor şi a gunoierilor. Să continuăm să suplinim lipsa de asistenţă socială, căzînd şi hrănind acei nefericiţi boschetari, bătrîni fără familie, oameni de care nu se sinchiseşte nici o autoritate, pentru care spitalul reprezintă o oază în deşertul singurătăţii şi mizeriei. Numărul insuficient al unor instituţii speciale pentru aceste „cazuri sociale", lipsa unei reţele eficiente de asistenţi sociali care să aibă în vedere nu numai copiii străzii ci şi bătrînii ei, contribuie indirect la falimentul mascat al sistemului sanitar. Să internăm în continuare oameni ce pot fi trataţi foarte bine în ambulator dar care sînt trimişi de către medicul de familie direct la spital, din comoditate sau la rugăminţile familiei care vrea să scape de ei, procedura total neeconomică şi neprofesională. În sfîrşit, să aşteptăm iarăşi firimiturile din tortul PIB-ului naţional, plîngîndu-ne pe drept cuvînt, dar în zadar, de lipsa de voinţă politică a guvernului.

Nu mă mai întreb cine doreşte ca legea asigurărilor de sănătate să se poticnească din nou. Dacă e vorba de agenturi străine, foarte oculte, mafie albă sau roşie, jocul este acelaşi: vechea structură este menţinută prin orice mijloace pînă cînd grila noilor funcţii de conducere este acoperită de anumite persoane, apoi totul merge ca pe roate, nimeni nu se mai împotriveşte, lucrurile se aşează ca de la sine, încet, încet. În fond, interesul poartă nu numai fesul ci şi halat alb, uneori.

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Pagină realizată de
Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Maestrul Valerică, expert în cîntărit oamenii

Ce faceţi dvs. aici?

Ce facem noi acilea cred că merită mai mult. 100 de lei cîntărit, 200 de lei măsuratul, 200 de lei explicaţia la planşă.

De ce cîntăritul e mai ieftin ca măsuratul?

Ne prezentăm la finişul lucrării cu carne macră cu os la domni şi carne macră fără os la doamne. Asta la cîntărit, care şi-l fac ei de buna lor voie. La măsurat, trebuie aşezaţi cu spatele la nea Valerică şi cu privirea la Ierusalim, în cazul sexului femeiesc, şi cu ciocănelul la mine şi cocoşelul la cine vine, în cazul sexului masculin. Aşa îi reprezint eu estetic la modul constructiv. De asta costă mai mult.

Care este operaţia cea mai pe placul dvs.?

Să discutăm ca de la familist la familist: lovitura cu tigaia pe la spate în moalele capului, că-i ultima operaţie în verificarea greutăţii. Îi am la mînă pe cei ce vor să ştie maximum de sănătate.

Ce reprezintă practic recomandările dvs. pe planşele de greutate în raport cu înălţimea?

Tabele cu greutatea ideală în raport cu greutatea şi înălţimea numai eu am. Am fost căpitan auto la miliţie şi data viitoare voi trage mai bine-n cine ştiu eu bine. Am ieşit pe pensie şi sînt singurul cu acest talent enumerat mai sus din ţară. Fac statistica mondială a sănătăţii întîi cu cîntăritul, apoi cu măsuratul şi, ultima, la planşă, în funcţie de vîrstă şi sex. Greutăţile sînt de mai multe feluri şi sînt în măsură să mă pronunţ că primul care e idealul italienesc, mai mult de 10%, sub greutatea recomandată medical, adică ceea ce depăşeşte minus la 10% adică e vorba de idealul parizian sau franţuzesc. Idealurile italieneşti e vorba de 7-8 kile, depinde şi de talia ce-o deţine sexul.

Ce semnificaţie vedeţi în meseria dvs.?

Văd o măsură puternică pentru anii cînd organismul ajunge la maturitate, cînd luăm proporţii e ceva normal din punct de vedere medical: pătrund straturi de grăsime în ţesutul muscular, îl deformează şi devin glandele de obezitate. Aparatul locomotor munceşte în condiţii excelent de grele. Pîndeşte infarctul şi colo la toaletă, unde noi nu dorim.

Ce este viaţa, în aceste condiţii?

Vedeţi, ca şi calorii, berea e bună. Apoi, fetei îi stă bine transparentă, că altfel masculul sare gardul la puica altuia. Şi-n ultimul caz, aruncarea în biboaştcă energic, cu lupte crîncene cu amazoanele. Rareori să se întoarcă bărbatul în dezordine şi grabă.

Stînd în plin soare, nu credeţi că vi se deformează cîntarul?

Soarele bate nu chiar complet orizontal, ci puţin mai departe de cîntarul meu. Sînt sub o cupolă, aşa cred eu, pentru că cîntarul niciodată nu se încălzeşte. Sănătate maximă, salut precis şi să trăiţi frumos.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

PENTRU ULTIMUL AN NU MAI SÎNT LOCURI

● La trecerea în 1999, gazete şi posturi de televiziune de la care, orişicît, avem şi noi pretenţiile noastre, editorialişti sobri şi cronicari atenţi, ba chiar şi o astroloagă de la o emisiune matinală, ne-au anunţat că „am intrat în ultimul an al secolului şi al mileniului". Pentru că există situaţii în care nu încape nici cea mai mică dilemă, trebuie să precizăm că 1999 este – *hélas?* – doar *penultimul an* al secolului şi al mileniului. *Ultimul* este – aţi ghicit – chiar anul 2000. **(M. V.)**

● Responsabilul firmei numărul 1 în materie de voiaje a anunţat pe CNN că locurile cele mai frumoase ale planetei au fost deja închiriate pentru Revelionul 2000! Sfatul lui: „încercaţi să găsiţi un loc în care să nu vă pară rău să rămîneţi în caz că nu vă mai puteţi întoarce!". **(a.l.ş.)**

PRESIMISM

● Din prima zi de apariţie în 1999, presa a vibrat în doi peri la rezultatele unui sondaj internaţional Gallup care-i scotea pe români drept cei mai pesimişti europeni. De ce nu se bucura ea din toată inima? Rezultatul sondajului era o expresie strălucită a sincerităţii româneşti. A inteligenţei noastre. A puterii de a privi realitatea „verde în faţă". Era o victorie chiar a presei noastre, a editorialiştilor ei sumbri, a analiştilor ei sinistrofici, a pamfletarilor ei neîntrecuţi, a „primei ei pagini" care, conform unor surse strict secrete, ocupă primul loc, da, primul loc mondial în isteria, vulgaritatea şi deriziunea cu care educă temeinic populismul natural al maselor. Presa română ar fi trebuit să fie mîndră de acest sondaj care o consacră ca suflet din sufletul neamului ei. **(R. C.)**

● „Trei japonezi din patru sînt de părere că politicienii sînt corupţi, iar împotriva acestui fapt nu se poate întreprinde mai nimic". *(Naţional*, nr. 474). Fără să declare deschis că au ales „modelul japonez" – românii s-au dovedit cei mai pesimişti locuitori ai continentului (european, *n.n.)* în previziunile pentru 1999 – după cum ne informează un recent sondaj *(Adevărul*, 4 ianuarie 1999). Din aceleaşi motive, oare? **(T. C.)**

EU, RIGOBERTA MENCHU – EU, ŞTEFAN

● Laureata premiului Nobel pentru pace din 1992, Rigoberta Menchu, şi-a cîştigat popularitatea, pentru ea şi pentru cauza ei (drepturile populaţiilor autohtone din America de Sud), printr-un volum autobiografic: **Eu, Rigoberta Menchu**. Un gazetar american a publicat recent o carte în care dă la iveală mărturii ale unor „vecini şi prieteni" care contestă versiunea Rigobertei despre adevărul vieţii ei: conflictul de proprietate nu fost un conflict de clasă, ci unul tribal, tînărul frate, mort de foame, n-a existat niciodată, ea a avut parte de o educaţie corespunzătoare nivelului de colegiu, în timp ce pe prima pagină a cărţii ea a afirmat că n-a fost niciodată la şcoală etc. Fireşte, Rigoberta contestă bunele intenţii ale americanului dar, avînd în vedere extraordinara eficacitate a ficţiunii ei, poate că ar fi nimerit să i se dea în locul premiului pentru pace, Nobelul pentru literatură. **(M. B.)**

● În ultima zi din '98, cineva găseşte un motiv de fericire mai puţin obişnuit: „mii de mulţumiri cotidianului *Naţional*, pentru simplul fapt că am avut posibilitatea să ies din anonimat (...) *Ştefan (Naţional*, 31 dec. 1998). Deşi, după cum se vede, n-a ieşit decît pe jumătate din anonimat, omul e încîntat şi de-atît. Unii ar putea spune că e puţin. Nu ne numărăm printre ei. Ne face plăcere să observăm că, fără să dea vreun „tun" răsunător, fără să devalizeze vreo bancă, fără să insulte Parlamentul sau să se declare scîrbit de România, domnul Ştefan a devenit cunoscut doar anunţînd într-un ziar că există, pe numele mic. Imens orgoliu, mare chef de viaţă. Şi tot român şi el...**(T. C.)**

SARMALBURGERII ŞI SACII LUI ILIE BALACI LA *SCORBURA „ANIŞOAREI"*

● Nu mi-au priit sarmalburgerii de sărbători din cauza programelor TV fără sare şi piper, cînd politizate excesiv, cînd porcoase, cînd fosilizate prin reflexe şi clişee din ceauşism. Televiziunile au demonstrat că nu au suflu pentru o noapte întreagă, nici idei şi nici fantezie. La anul mă duc la munte. **(C. M.)**

● Scenă la sărbători: copiii de romi, dintr-o casă părăsită de pe str. Matei Basarab, căutînd în sacii albaştri de plastic cu gunoaie, alături de o familie de căţei. Sacii de culoarea cerului se pare că proveneau de la locuinţa lui Ilie Balaci, din apropiere. **(I. P.)**

● Cîteva nume de firme şi societăţi comerciale întîlnite pe drumuri (naţionale şi judeţene) ale sudului dinspre-dunărean ţin să confirme parcă o idee din ultima carte a lui Sorin Alexandrescu: *românul s-a născut poet* e un fel de a spune că punctul său tare nu este simţul critic. Pentru că numai astfel se explică firme precum **YuYu SRL, SC Nije, SC Jacu, SC Tentacule, Tandreţe SRL, Piţi Group International, Mijex Impex SRL** şi, bineînţeles, (atenţie la ghilimele) **Restaurant la Scorbura „Anişoarei"**. **(A. C.)**

UN NOU DOSTOIEVSKI, UN GEORGE *OLD FASHIONED*

● „Intelectualii care îl contestă pe Emil Constantinescu oferă un spectacol jalnic şi nu reuşesc decît să se descalifice ca intelectuali. Pentru investigarea abisurilor lor sufleteşti ar fi nevoie de un nou Dostoievski" – afirma decis, prea decis, dl Alex. Ştefănescu în ultima sa „tabletă de miercuri" din '98, în *România liberă*. Ca intelectual nu prea abisal, cred că în frazele de mai sus au loc, mai întîi, o supraestimare a lui Dostoievski care, cît o fi fost de etern, n-a cercetat niciodată abisurile unui regim parlamentar, republican, caragialo-eminescian şi, în al doilea rînd, o subapreciere a valorilor noastre naţionale. Adică, de exemplu, aşa, o „Gorilă" rebrenistă nu ne-ar fi suficientă pentru a-i înţelege pe cei pro sau contra Emil? Sau un biet nou Ioanide...? O bibliotecă bună stă la dispoziţia abisalului român pentru a-l feri, pînă una alta, să cadă în gropi şi să emită prăpăstii. **(R. C.)**

● Trei puşti de 12-13 ani în autobuzul 131. Unul zice: „Pe mine mă cam oftică George, e *old fashioned!*" Îi place cum sună, aşa că repetă: „old fashioned". Dacă ar fi zis *desuet*, aş fi încremenit pe loc! **(a.l.ş.)**

NUME „BUNE" LA ÎNCHIDEREA UŞILOR

● Pe canalul „Hallmark" am putut vedea, în seara de 1 ianuarie, o minune de film biografic („Biopic", cum zic americanii): *The Passion of Ayn Rand*. Ayn Rand a emigrat din URSS în anii '20, devenind o neobosită „avocată" a filozofiei business-ului în Statele Unite – printre puţinii care au avut curajul de „a da capitalismului un nume bun"; una din cele mai fascinante femei ale acestui secol, posibil *„role model"* pentru mulţi – dar, în România, nevăzută-necunoscută (cu excepţia unei traduceri-eveniment în „L.A.I."-ul de odinioară!)... **(a.l.ş.)**

● De curînd o doamnă jignită a intentat un proces fostului prim-procuror al Parchetului de pe lîngă Curtea de Apel Oradea: „femeia acuză că atunci cînd a „diagnosticat-o" isterică, magistratul a profesat medicina ilegal" *(Evenimentul zilei*, nr. 1976). Soluţia aleasă de ea s-ar putea dovedi foarte bună în cazul numeroaselor procese de calomnie care trenează: de pildă, cei care utilizează, verbal şi în scris, insulte de genul „bou", „măgar", „ţap", „vită încălţată" ar putea fi sancţionaţi ca unii care pozează în medici veterinari fără a avea diplomă, iar cei ce lansează la adresa adversarilor calificative cum ar fi „cretini", „idioţi", „ramoliţi", „oligofreni" ar putea fi amendaţi fiindcă uzează de o calitate de psihiatru „pe puncte". Dacă nu pot fi civilizaţi pe altă cale, atunci să le contestăm competenţa profesională! **(T. C.)**

● În ajun de Crăciun, intru într-un vagon de metrou. Se aude obişnuitul anunţ *Atenţie, se închid uşile!* Uşile se închid. Şi, imediat, glasuri de colindători: *Deschide uşa, creştine...* **(D. S.)**

Televedenii

Atracţia vulgarităţii

„...oamenii de rînd nu înţeleg prea multe virtuţi alese. Virtuţile cele mai joase stîrnesc în ei mirarea sau admiraţia; dar pentru virtuţile cele înalte nu au deloc simţul percepţiei. Iar spectacolele, sau *aparenţele care par virtuţi*, au cel mai mare efect asupra lor" (Francis Bacon). Sub semnul acestei admiraţii pentru *virtuţile joase* au stat Revelioanele televiziunilor române, comerciale şi necomerciale, laolaltă. Prezentate cu surle şi trîmbiţe în spoturi publicitare de foarte bună calitate, ele se anunţau dacă nu un succes garantat, cel puţin un pas înainte, o mare schimbare faţă de platitudinea anilor trecuţi. În reclamă, *Revelionul TV* arăta apetisant la *TVR1* şi *PRO TV* şi decent la *Antena 1*. Cînd pachetul a fost însă desfăcut, din el s-a revărsat o avalanşă de grosolănii, vulgarităţi gratuite, glume fumate, dialoguri plictisitoare, coregrafii cum vedem la *TVR* de la înfiinţarea ei încoace, balerine trecute şi nesincronizate, muzici de toate soiurile, un amalgam buimăcitor pentru orice telespectator cu bun-simţ.

Pentru întregirea atmosferei, decoruri din folii de plastic ne-au plasat nu la început de 1999, ci în plini ani '60. Cu o asemenea întoarcere în timp anul începe sub auspiciile consumării, pas cu pas, a etapelor „sărite" de televiziunea română în anii comunismului. Şi dacă este oarecum normal ca TVR să adopte acest principiu şi cei care au suferit de pe urma cenzurii să sufere acum de autocenzură, strecurînd timid cîte o jumătate de înjurătură sau o aluzie sexuală voalată într-un text interminabil şi plictisitor, această invazie în forţă a vulgarităţii şi a ieftinului (de la text la decor, ambele vădind gustul îndoielnic) la televiziunile comerciale, chiar şi cele care păreau a tinde hotărît spre sincronizarea imediată şi necondiţionată cu MTVismul, este gravă şi, mă tem, simptomatică pentru anul tv românesc care începe, iată, prost.

Jean Constantin era la un moment dat simultan pe trei canale (e drept, spunînd lucruri diferite), în timp ce *Acasă* se mutaseră, în grup, cei care cîntaseră pe TVR2 în aceleaşi costume populare, cu acelaşi machiaj, cam aceleaşi melodii de petrecere, după ce prezentatoarele fără nume (pentru mai multă intimitate, ca în casă, ele au doar prenume) jucaseră rolurile eroinelor celor mai bune telenovele pe care numai a(A)casă le poţi vedea, în scenete cu un umor prea subtil pentru publicul acestor telenovele şi inaccesibil celor care nu le urmăresc. Extragerea miliardului la PRO TV a fost, parcă, mai rapidă şi mai decentă ca în alţi ani. Şi, cine ştie, poate că a fost doar o mică scăpare a editorului sau graficianului faptul că acum nu a mai scris pe ecran, ca-n alte dăţi, simplu şi vizibil: *În direct*. Şi, coincidenţă, chiar şi prezentatorul a uitat să menţioneze. Dar ce contează amănuntul la ditamai miliardul? Cîştigătorul să fie sănătos.

Singurul lucru care a avut o oarece coerenţă şi un stil cît de cît legat (nivelul este o altă chestiune) în noaptea Revelionului au fost clipurile muzicale. De ce, atunci, toate televiziunile noastre preferă, de Revelion, melanjul care plictiseşte pe toată lumea (cine gustă scheciurile cu dialoguri politice trase de păr înjură la orice clip cu muzică neromânească, cine vrea rap mută pe alt canal cînd încep glumiţele de platou) soluţiei simple şi mult mai puţin riscante de a se specializa într-o anumită specie tv pentru Revelion, fie ea clipul muzical (care reuşeşte binişor PRO TV-ului), fie monologul pe text clasic (care accidental reuşeşte la TVR), fie...concursul cu oale (cam singurul lucru amuzant la Antena 1) – cel puţin pînă cînd vor avea capacitatea de a produce programe bune.

Televiziunile române au puterea de a influenţa, de a modifica, de a educa *gusturile publicurilor lor*, şi, în cele din urmă, de a forma altele. O putere; deocamdată, prost folosită.

Cipriana PETRE

arh. Mihaela GAVRIŞ
lector universitar, Institutul de Arhitectură „Ion Mincu"

Iar snobismul...

Snobism în genere

Manifestările snobismului merg de la kitsch (limita inferioară, pe care însă nu o înglobează, pentru că nu trece în domeniul prostului gust decît cu preţul transformării în kitsch propriu-zis), la manierism (înţeles ca afectare a bunului gust, preţiozitate, exces de rafinament, artificialitate), tinzînd fie spre elitismul autentic, fie spre dandysm. Snobul imită manierele dandy sau ale elitei şi le difuzează într-un cerc mai larg, de unde apoi sînt preluate şi vulgarizate de kitsch. Punte de legătură între cultura înaltă şi cultura de masă, snobul este un fel de curea de transmisie în imensul angrenaj social.

Între aplombul dispreţuitor al dandy-ului şi dezinvoltura elitarului, aristocrat sau intelectual, pe de o parte, şi siguranţa de sine a omului kitsch, care îşi edifică tenace micul surogat de paradis, pe de altă parte, snobul, oricît de frivol sau cabotin, este un personaj complex, uneori tragic în încercarea de a ieşi din mediocritate.

Dar atenţie: nici ţăranul care se îmbracă la „Doraly", nici perifericul în haine de la „Steilmann", nici rudarul în Nissan nu pot fi numiţi snobi, chiar dacă şi ei vor să pară mai mult decît sînt. Snobul este o specie care înfloreşte la marginea unei elite, a unei culturi înalte – margine socială sau intelectuală, dar şi geografică sau temporală. Există un snobism conformist al indivizilor care vor să se integreze elitei, venind dintr-un cerc imediat inferior, şi un snobism nonconformist al elitarilor dornici să îşi surclaseze grupul; un snobism al provinciilor (de fapt al elitelor provinciale) care imită centrul sau îl reneagă, cultivînd neaoşismul; un snobism al decadenţei oricărei epoci sau civilizaţii, vizibil fie în rafinamentul excesiv, nostalgic, şi în supralicitarea unor însemne ale gloriei pierdute, fie în cinismul ostentativ al saţietăţii, care se întîlneşte cu snobismul dezintegrator al avangardei.

Chiar dacă pot fi identificate manifestări izolate încă din antichitate, snobismul ca atare este un produs al epocii moderne, alături de kitsch şi dandysm – o dovadă a pierderii inocenţei de către specia umană. Erodarea structurilor şi a ierarhiilor imuabile ale societăţii feudale, care justificau privilegiul rangului, şi transformarea lor într-o reţea de convenţii şi aparenţe, uşor de mimat; descoperirea libertăţii, care face posibilă migrarea dintr-o castă în alta, şi utopia egalităţii care anulează castele; emanciparea conştiinţei de sub tutela autorităţilor tradiţionale (biserica, regele, suveranul), cărora li se substituie cultul abstract al raţiunii; relativizarea valorilor şi destrămarea unităţii profunde între etic, estetic şi metafizic – sînt tot atîtea premise ale apariţiei snobului, individul monden care cultivă aparenţa estetică a unui alter-ego superior.

Invenţii ale modernităţii, conceperea timpului ca liniar şi ireversibil, autonomia esteticului şi transformarea consumului în motor al societăţii conduc la înlocuirea tradiţiei prin *stil* şi *modă*, aceasta din urmă fiind deseori invocată în definiţiile snobismului. Inaugurat de libertinajul blazaţilor *cortigiani* ai perioadei manieriste, martori ai dezagregării simultane a idealurilor creştine, cavalereşti şi umaniste, snobismul ca atitudine se cristalizează în saloanele secolului 18, unde vlăstarele unei nobilimi degenerate se întrec într-un joc al aparenţelor iluzorii cu exemplarele cele mai rafinate ale unei burghezii îmbogăţite. Snobii de acum vor deveni conformiştii perioadei post-napoleoniene, împotriva cărora se va ridica noul val de snobi ai generaţiei romantice – şi istoria modernă va curge mai departe, oferind mereu, în succesiunea tot mai rapidă a modelor, curentelor şi ideologiilor, condiţii ideale de afirmare a snobismului.

Odată cu secolul 18, realitatea începe să fie privită din punct de vedere estetic, lucru care ne marchează pînă astăzi. În 1927, arhitectul vienez Josef Frank scria: „Omul preferă să fie acuzat de crimă mai curînd decît de prost gust." Nu ar putea fi deviza snobilor dintotdeauna şi de pretutindeni?

Snobism în arhitectură

Smobismul comportamental presupune interpretarea unui rol, deci o ficţiune. Dintre manifestările spiritului uman, numai cele care implică subiectivitatea pot fi „infestate" de snobism: în primul rînd arta, bazată pe ficţiune, dar şi critica de artă sau gazetăria. Un tratat ştiinţific nu poate fi snob, chiar dacă autorul său este.

În artă trebuie să distingem între snobismul ca atribut al omului în calitate de creator sau destinatar/comanditar, şi snobismul ca atribut al operei, obiect care capătă o anumită autonomie faţă de autor şi societate. Atitudinea *snob* a autorului sau a beneficiarului nu este obligatoriu să se transmită operei, iar o operă etichetată ca *snob* de către contemporanii săi îşi poate schimba semnificaţia în timp, cucerindu-şi normalitatea.

Arhitectura, din cauza multiplelor condiţionări exterioare care se interpun între autor şi operă, permite exprimarea personalităţii creatoare mai puţin decît oricare alta dintre arte. Care artă este mai încorsetată în chingile pragmatismului şi mai supusă legilor pieţei? Care artă mai este încadrată la „prestări servicii"? Care artă este mai puţin artă?

Cum arhitectura vorbeşte mai puţin despre individ, artist sau comanditar, şi mai mult despre grupul căruia îi aparţin, snobismul, ca fenomen individual, se materializează mai greu, excepţie făcînd desigur reşedinţele particulare.

Snobul, arhitect sau beneficiar, adoptă modelul „la modă" atunci cînd este nou, şocant şi indigest – sau îl reneagă atunci cînd se generalizează, devenind banal. Dar preluarea de modele, chiar în formula „forme fără fond", nu devine un apanaj al snobismului, ci rămîne o premisă esenţială a creaţiei arhitecturale.

Aici se poate face simţit snobismul comanditarului. Spre exemplu, odată cu secolul al 18-lea, domnia aparenţelor transpare în rolul faţadelor, care încetează a mai fi demonstraţii ale unei ordini şi autorităţi invizibile, pentru a se transforma în instrumente de reprezentare a opulenţei, lipsite de orice antecedent spiritual. După cum observa cu fineţe Jean Starobinski, faţada la stradă, spre „ceilalţi", oferă iluzia autorităţii, în timp ce, în interiorul domeniului privat, parcurile presărate cu pagode, temple şi ruine gotice, ca şi lambriurile sau oglinzile saloanelor, stabilesc autoritatea iluziei. Dar autoiluzionarea comanditarului snob în căutarea unei charisme nobiliare nu a produs numai bagatele, folii sau excentricităţi, ci şi veritabile capodopere, dînd adesea mînă liberă unor mari creatori.

Snobismul arhitectului se poate concretiza în copierea unor forme la modă, inofensivă sau chiar benefică dacă este aplicată abil unui context particular, sau se transpune în formalism excesiv, teribilism, exhibiţionism. Din umil prestator de servicii, arhitectul poate deveni un adevărat tiran pentru un beneficiar docil de tipul „burghezului gentilom". Este cazul ridiculizat de Adolf Loos (un snob şi el, de altfel, în ciuda aurei de profet al purismului) într-o satiră la adresa designului „total" promovat de arhitectura Art Nouveau sau Sezession – cu aluzie la artişti ca Henry van de Velde, Hector Guimard sau Josef Maria Olbrich. În această parabolă anti-Gesamtkunstwerk, stăpînul casei este terorizat de arhitect pentru că poartă în salon papucii brodaţi, proiectaţi anume pentru dormitor, distrugînd cu inconştienţă magnifica unitate a compoziţiei de ansamblu.

Există şi posibilitatea ca un obiect arhitectural să rezulte snob pentru că se supune legilor pieţei, indiferent de cota de snobism a autorului sau a beneficiarului. Din raţiuni de imagine corporativă, noul sediu *Bancorex* de pe Calea Victoriei ţine să se evidenţieze în context, să concureze monumentele din jur, să-şi pună în valoare *look*-ul occidental. Poate că timpul îi va reduce din agresivitate, aşa cum s-a întîmplat cu sediul Centrului Pompidou de la Paris (păstrînd proporţiile); dar pentru moment, caroseria sa impecabilă şi strălucitoare, fără detalii, care avansează prea mult spre Calea Victoriei şi contrastează flagrant cu caracterul zonei, tratează situl cu nepăsarea snobului superior.

Oraşul modern, spre deosebire de oraşul tradiţional, în care fondul construit se dezvolta după tipare unificatoare, a permis individualizarea fiecărei clădiri în detrimentul omogenităţii şi coerenţei ţesutului urban. Snobismul s-a putut astfel manifesta liber, în toate ipostazele sale.

Zodia snobismului arhitectural marchează tendinţe diverse, de la cele „decadentiste" – manierism, rococo, Art Nouveau, Art Déco – la avangardele secolului 20. Snobismul se insinuează chiar şi în atmosfera rarefiată a modernismului ca estetică pură sau ca etică a reformei sociale. Publicul obişnuit abia se familiarizase cu geometria netedă a albelor cuburi tencuite sau a zgîrie-norilor transparenţi, că irumpe sensibilitatea brutalistă a betonului aparent. Etalării ostentative de exhipamente tehnice şi de elemente constructive propuse de *high-tech* îi răspund excesul de citate şi aparenţa de butaforie a postmodernismului istoricist. Şi exemplele pot continua cu mereu alte *hit*-uri lansate pe piaţă: modele retro (am ajuns deja la anii '70), *pop-architecture*, metabolism, biomorfism, deconstructivism...

Dacă moda este un fenomen relativ recent, care alimentează snobismul, modelul în artă şi arhitectură se confundă cu originile. Preluarea de modele este o componentă fundamentală a demersului creator, complementară invenţiei. Pentru arhitectură, aspectul inovator chiar decurge din cel referenţial, reprezentînd răspunsul dat realităţilor social-istorice concrete prin interpretarea şi depăşirea unei experienţe sintetizate în modele. Pînă în perioada Renaşterii, adică în societăţile tradiţionale, caracterizate prin stabilirea structurilor, creaţia arhitecturală s-a bazat nu pe proiect, ci pe modele şi reguli consacrate. Fenomenul snob apare în epoca modernă, care pune în discuţie valabilitatea şi universalitatea modelelor, dînd libertate de manifestare personalităţii individuale. Accentul pus pe invenţie nu diminuează rolul modelelor, ci conduce numai la înlocuirea şi diversificarea lor, în pas cu cerinţele tot mai complexe ale societăţii.

Modele nu înlocuiesc modelele, ele cel mult propun periodic schimbarea modelelor sau resemantizarea lor. Snobul, arhitect sau beneficiar, adoptă modelul „la modă" atunci cînd este nou, şocant şi indigest – sau îl reneagă atunci cînd se generalizează, devenind banal. Dar preluarea de modele, chiar în formula „forme fără fond", nu devine un apanaj al snobismului, ci rămîne o premisă esenţială a creaţiei arhitecturale. În acelaşi timp, alegerea modelelor este un factor determinant pentru proiectul cultural al unei societăţi, pentru sistemul ei de valori, principii şi convenţii.

Astfel, opţiunea pentru modelul palladian al arhitecturii engleze şi americane din secolul 18 nu este o chestiune de snobism, cît de orientare ideologică şi pragmatică. Societatea anglo-saxonă a intuit corect noua disponibilitate atribuită lexicului clasic de către Palladio, care a îndrăznit să utilizeze cupola şi frontonul la edificii profane (chiar la vile rustice), fiind considerat primul modern pentru metoda sa anti-utopică, anti-retorică şi funcţionalistă avant-la-lettre. Urmînd aceeaşi logică, nu pot fi revendicate ca manifestări ale snobismului neoclasicismul sau eclectismul ca fenomene generice, foişorul lui Dionisie sau alte mărturii ale circulaţiei modelelor occidentale la noi, care tot vorbesc despre eforturile de înnoire ale unor lumi în căutarea mijloacelor proprii de expresie, adecvate noilor realităţi.

Snobul din mine nu poate accepta nici eticheta de „snoabe" aplicată unor produse arhitecturale precum vilele ţiganilor sau Casa Republicii, care aparţin evident kitschului, oricît de difuză ar fi graniţa între cele două categorii. Forma snob este preţioasă şi distantă, pretinzînd observatorului să se ridice la nivelul de gust al unui original de prestigiu, pe care încearcă să îl copieze fidel. Forma kitsch este ieftină şi „democratică", ea interpretează originalul într-o manieră vulgară, de regulă cu mijloace de serie, şi se coboară la nivelul observatorului devenit consumator, pentru a-i produce o satisfacţie imediată. Poate de aceea snobismul este mai puţin nociv decît kitschul.

În arhitectură, snobismul se opune normalităţii. Anormalitatea sa este digerabilă în doze mici; uneori poate fi benefică (precum un vaccin), alteori chiar necesară, acolo unde normalitatea se transformă în dogmă. Însă normalitatea în sens superior nu înseamnă depersonalizare şi monotonie, ci măsură, armonie a omului cu lumea, echilibru – valori pe care arhitectura este menită să le ilustreze. Arhitecţii trebuie să înveţe întîi ce este normalitatea, pentru a-şi permite luxul anormalităţii în sensul snobismului.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 309 ● 8 – 14 ianuarie 1999 ●

Anul VII
nr. 310
15-21 ianuarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

OCCIDENTUL
– mod de întrebuinţare –

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Teodor BACONSKY, Romaniţa CONSTANTINESCU, Claude KARNOOUH, N. C. MUNTEANU, Liviu PAPADIMA, Alexandru PINTILIE

– Interviu cu prof. dr. Marian PAPAHAGI –

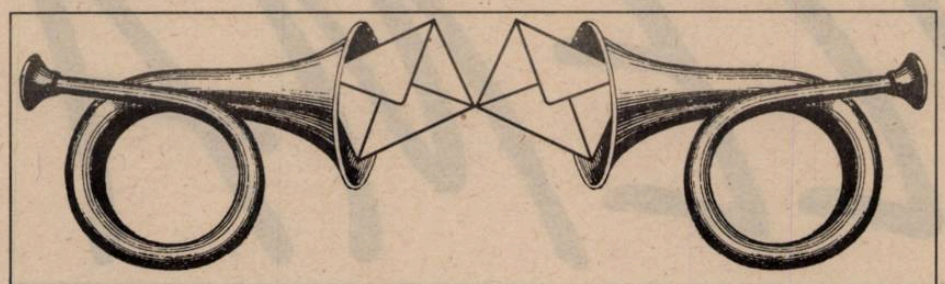

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 308: „De Crăciun“

Crăciun nefericit

Veneam de la gară, în acea dimineaţă senină de duminică, după ce am cumpărat ultima *Dilemă* şi ne întorceam bucuroşi acasă, frunzărind paginile în timp ce tramvaiul aluneca oscilant printre străzile recent înzăpezite. Căutam entuziasmaţi temele următoarelor numere cu speranţa de a încerca încă o dată să găsim numele nostru alături de cel al lui Radu Cosaşu şi Iaromira Popovici. Crăciun. Ca şi pişcăturile unor insecte al căror venin se inoculează încet dar progresiv, acest cuvînt euforic m-a condamnat la două săptămîni de îngîndurare. Acesta este primul Crăciun pe care nu-l voi petrece acasă. Nu sînt credincios, nici prea sentimental, dar de atunci, s-au prăbuşit peste mine toate amintirile ce ţin de acea cină, decembrie 24. În 1990, o întîrziere a unei legături din Moscova ne obliga pe mine şi pe colegii mei să ne cazăm într-un hotel sinistru de la marginea oraşului, între 23 şi 27. Aproape că i-am ameninţat cu un scandal diplomatic dacă ne obligau să ne petrecem acolo acea noapte simbolică. Acum doi ani, am condus într-o singură etapă mai mult de o mie de kilometri pentru a ajunge la Madrid înainte ca familia mea să se aşeze la masă. Anul trecut am făcut încă şase mii într-o săptămînă cu unica intenţie de a nu lipsi de la această întîlnire. Iar acum mă străduiesc să nu mă numesc laş şi să recunosc că putem lupta împotriva a tot, dar nu contra destinului nostru. În această jumătate de lună, pînă cînd începerea cursului şi a rutinei va micşora prezentul făcîndu-l trecut, mă voi plimba în acest peisaj cvasi submarin de ceaţă şi ramuri îngheţate în formă de corali, voi asculta Crăciun Fericit într-o limbă care nu-i a mea, voi face umbre cu nişte lumini care-mi sînt necunoscute şi voi asimila această nouă experienţă de a renunţa, care se depune ca un sediment invizibil în sufletele persoanelor şi le recompensează cu maturitatea. Nu mă preocupă bradul luminat într-un colţ al holului, darurile pregătite de părinţi, hărmălaia fraţilor mei; îi voi regăsi la anul sau în cei ce urmează. Dar zîmbetele lor nu vor mai fi aceleaşi şi nu voi putea evita teama ce mă încearcă de acum trei veri cînd l-am pierdut pe bunicul meu în timp ce parcurgeam în toată lăţimea lor autostrăzile din Europa. Şi cîteva seri voi purta în buzunar această bucată a sentimentelor mele, definitiv desprins de vanitatea şi dorinţa faimei, sperînd că timpul îmi va răspunde şi-mi va da un motiv pentru care să-i oblig pe ceilalţi să suporte cîteva minute amărăciunea care în aceste zile doar mie îmi aparţine. Cînd scriu, mă simt justificat numai de supoziţia că nimic nu-i face mai umani pe oameni decît suferinţa, orice suferinţă, aşa cum am început să-l iubesc pe tatăl meu în clipa în care l-am văzut îndoindu-se. Poate că cineva îşi va aduce aminte de acest articol într-un moment de decădere, şi va fi mirat simţind o stranie satisfacţie în interiorul tristeţii. Poate, totuşi, acest paragraf va avea vreun sens. Poate. Dar nu de Crăciun. Din fericire nu sînt eu ultimul care decide.

Jorge GONZALEZ
Timişoara

Nr. 305: „Generaţia PRO şi CONTRA“

PROcultura

În cartierul meu am cîţiva prieteni cu care obişnuiesc să joc din cînd în cînd o partidă de fotbal. Spunem cîte un banc, încropim o discuţie ca între băieţi. Am ieşit seara trecută să îi revăd, după o absenţă îndelungată. Erau strînşi cu toţii în acelaşi loc unde-i lăsasem cu ceva timp în urmă. A venit şi Silvia cu Dolly, o căţeluşă albă şi simpatică, dar a plecat repede. E o fată inteligentă şi frumoasă. A ştiut să plece la momentul potrivit.

Amintindu-mi cît de mult îi place Silviei să citească, m-am gîndi să aduc o carte care m-a desfătat spiritual – „Dublu CD“ a lui Mircea Cărtărescu. Doream să le împărtăşesc şi lor, prietenilor mei, bucuria unei descoperiri. A fost o greşeală pe care ar fi trebuit, poate, să o anticipez. Le-am dat să citească „Fiara“ căci, după cum credeam că-i ştiu, le-ar fi plăcut ceva diferit de monotonia poeziilor din manualele şcolare, ceva în care să existe şi erotism şi noncoformism.

Şi-au bătut joc. Au încercat să silabisească imitînd ritmul melodiilor unor formaţii ca B.U.G. Mafia, 3rei Sud-Est, Gaz pe foc sau Genius.

Am să încerc o reproducere „fardată“ a replicilor lor:

— Cine-i Cărturaru sau Cărtăroiu ăsta, bă?

— (dacă ar fi apărut pe post la PRO TV ar fi ştiut cu toţii cum îl cheamă.)

— Pleacă de-aici cu cartea ta! Ce, crezi că noi sîntem inculţi? Am mai citit şi noi cîte ceva!...

Am aflat astfel că, adunînd numărul cărţilor citite de cinci dintre ei, totalul nu depăşeşte douăzeci. PATRU cărţi de căciulă, la 14 ani! Alarmant.

Cifra este o medie aritmetică. Unul dintre „prietenii“ mei se mîndrea că el nu a citit decît o singură carte: „Cei trei muşchetari“. Doar primul volum! Bineînţeles că nu-şi mai amintea numele autorului...

După afirmaţiile lor ar trebui, probabil, să-mi fie ruşine să umblu pe stradă cu o carte bună în mînă. O Sandra Brown, o Susan Hill sau o Lori Copeland îmi sînt totuşi permise... Aş vrea să cred că fenomenul e unul întîmplător.

Din păcate, nu este aşa. Generaţia mea nu mai citeşte! Poate doar „Pro sport“, „Bravo“ sau „Popcorn“. În rest nimic. Excepţiile sînt rare.

Caut de cîteva săptămîni reviste literare sau de cultură. Am întrebat pe la tarabe şi pe la chioşcurile „Rodipet“ de „Art Panorama“, „România literară“, „Luceafărul“ sau „Apostrof“. Cred că dacă le-aş fi cerut o revistă porno nu s-ar fi uitat atît de urît la mine. „Art Panorama“? Ce-i asta? N-am auzit de aşa ceva!“ Mi-au oferit în schimb „Paranormal“...

Aruncaţi o privire pe tarabele de ziare şi reviste şi veţi avea în faţă cultura unei ţări. Observ că au apărut acum pe piaţă „Sexy Bravo“, „Bravo Sport“, „Galleria“, „Cupluri“, „Playboy“ şi alte cîteva zeci de reviste cu menţiunea „Interzis minorilor“. Suprinzător, acestea sînt singurele reviste care se vînd. Şi încă bine.

De unde atîta lehamite pentru tot ce înseamnă literatura, arta, cultura? Cum a ajuns generaţia mea să nu se mai satureze de dezacordurile şi rînjetele idioate ale Geaninei Corondan şi ale lui George Vintilă?

Pentru toate acestea (şi pentru multe altele) te salut, Generaţie PRO!

Cristian NEAGOE
14 ani
Aleea Mozaicului nr. 4, bl. B 2, sc. C, ap. 95, sector 2
Bucureşti

Am uitat să spunem „Nu!“

Stimată redacţie,

Am ascultat îndelung explicaţiile celor de lîngă mine. Am ascultat vocea celor nebuni, dar şi vocea celor drepţi. Am ascultat motivele celor huliţi, dar şi motivele celor respectaţi. Am crezut în intelectuali, apoi în semidocţi, în parşivi, în demagogi, în securişti, şi din nou în oamenii de cultură, în miniştri, în personalităţi.

Ce au toţi aceştia în comun? Indiferenţa. Pasivitatea. Deşi se cred rivali, inamici, duşmani... se completează reciproc, susţinîndu-se, putînd deveni fiecare (la rîndul său) atît gen proxim, cît şi diferenţă specifică.

Iar eu privesc. Sînt aici, în România, şi descopăr cu oroare că timpul s-a transformat în tragedie, că semnificaţiile ontologice ale afirmaţiilor noastre au devenit nule. S-a abrutizat propria noastră fiinţă, iar cuvintele s-au îngropat într-o mare de înjurături. Minciuna domină voinţa şi de o parte şi de alta a baricadei. Sîntem prinşi în propria mizerie neştiind cine sau ce anume a generat-o.

Laşitatea. Laşitatea tuturor – a noastră, a lor – poartă vina dezastrului. Verbul „a fi“ trăieşte numai la prezent, iar greutatea lui Sisif a căzut pe noi. Însă voi aţi distrus speranţa. Voi ne-aţi transformat în prizonieri. Ne aflăm într-un spaţiu în care nu mai are valoare nici măcar metafora socratică a trupului-închisoare de care se lega o speranţă.

Ritmurile barbare ale fiinţelor noastre s-au rărit. A apărut amorţeala şi va urma reificarea. Sîntem aceeaşi generaţie de sacrificiu care există de sute de ani. Lăudăm aceleaşi valori ale neamului, ne mîndrim cu succesele celor scăpaţi de măcel şi vegetăm liniştiţi pe acest tărîm mioritic.

Şi totuşi încercăm să ne explicăm greşeala. Căutăm să vă salvăm, căutăm să ne amăgim, gîndind că noi am fost cei care am greşit fiind tineri, că am greşit privind pe uşa necunoscutului, că am greşit visînd, dorind propriul nostru ceremonial. Dar n-a fost niciodată aşa. România, ţara fiinţelor desuete, ţara „supra-intelectualilor“, este guvernată de două drepturi fundamentale: cel de a minţi şi cel de a tăcea. România nu mai este ţara paradoxurilor, ci ţara ruşinii. România este locul în care Struţocămila a devenit zeu, iar noi marionetele neşansei.

Rîdem de neşansa noastră şi manifestăm, încercînd să aflăm care este principiul cîrmuitor, cel împăciuitor şi cel ascultător. Manifestăm întrebînd care este calea *(roji-ul)* către iluminare.

Însă aici este locul în care parveniţii, snobii, dilentanţii, agramaţii stau în faţa noastră şi ne propovăduiesc cumpătarea.

Rîdem din nou.

Ce păcat că am uitat să spunem NU!?!...

Cu respect,

Milá WISCHNER
studentă, 19 ani

Un paradox sau poate nu

Am mers 4 ani la şcoala primară, 4 la gimnaziu, încă 4 m-am dus la liceu, 1 an am stat acasă, de 2 ani merg la facultate.

În primii 6 ani am făcut parte dintr-o altă generaţie menită „să urce socialismul“ sau „comunismul pe şi mai înalte culmi de dezvoltare şi progrese“ (parcă aşa suna...) În următorii 6 ani s-a ştiut că reprezentăm (eu, noi) „generaţia de sacrificiu“. Numai că, pe parcurs, au apărut unele nuanţe. Ba eram (eu, noi) „generaţia decadentă“ (nu citim, nu învăţăm, nu ştim nimic), ba eram „generaţia contra“ (nu ne plăceau (mie nouă) directorii, materiile, profesorii, regulamentele, conţinutul manualelor, programa de bac, tezele, examenele pentru facultate). Ei bine, pentru că protestele noastre nu depăşeau pereţii şcolii, pentru că nu am ieşit în stradă, pentru că nu ne-am trimis delegaţii la ministru, pentru că nu am zguduit viaţa cetăţii, demonstrînd că existăm, deci gîndim, înseamnă că, poate, eu, noi eram „GENERAŢIA PRO“.

În actuala, celebra şi mediatizata „generaţie PRO“ se regăsesc azi protestatarii de ieri. Nu mai cer şi nu mai vor nimic, semn că, acum, au tot ce le trebuie!

Să fii PRO la 15, 16 sau 17 ani, să te pronunţi, mai cu seamă, în favoarea PROstiei fără limite, pe toate planurile, în orice cantitate, dar împotriva a tot ce eu, noi şi alţii înaintea noastră am fost pentru, nu prevesteşte nimic bun.

Ceea ce înseamnă că, paradoxal sau poate nu, „GENERAŢIA PRO“ e CONTRA“

Alexandra TUDORAN
Bucureşti

Am zîmbit la...

● Unul dintre corespondenţii dv. se întreba ce înseamnă că (în decembrie '89) şi-a „întors Dumnezeu faţa către noi“. Probabil că între timp a aflat că e vorba de o expresie metaforică, însemnînd „A fost o zi fastă“, „Am avut noroc“, cam aşa ceva.

Acelaşi se interesează cum a fost înainte.

Pe d-sa, pe tinerii care nu l-au apucat pe înainte, pe vîrstnicii hiperamnezici, îi putem informa că a fost prost; din cele mai multe puncte de vedere mai prost chiar decît acum. Aşa că, vă închipuiţi...

● Mai anţărţ, un avocat bucureştean a încercat să înfiinţeze un Partid al Proştilor. Desigur am trimis o adeziune, dar, totodată, mi-am exprimat temerea că-n lume nu se vor găsi 251 de români proşti. Şi nu s-au găsit.

Dac-o fi să dedicaţi cîndva un număr (vai, ar fi necesare mai multe) acestei probleme, cred că n-ar fi tocmai potrivit să ziceţi „Prostia românească“; cine ştie cine s-ar mai putea supăra. Mai bine ar fi „Mintea românului“ (fără adaosul de pe urmă), sau, şi mai bine, „Românii e dăştepţi“. Dacă-i ataşăm o melodie, această celebră afirmaţie poate deveni şlagăr. Ascultaţi, numai: Românii e dăştepţi/ Românii e dăştepţi,/ Ai, hai, iubita mea,/ Românii e dăştepţi.// Ei are cap rotund/ Ei are cap rotund,/ Ei, hai, iubita mea/ Ei are cap rotund.// Ei n-are cap pătrat,/ Ei n-are cap... Etc.

Ilie TRIFON POP
Orăştie

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Alexandru Ioan Cuza**
● **Scara de bloc**

Ce lipseşte

DORIN Tudoran sfidează din nou: Provocator dîrz şi consecvent, mai mult însă prin temperament şi natură decît prin vocaţie, el risipeşte ultimele posibile speranţe că s-ar putea cîndva, în sfîrşit!, domestici, intra în rînd şi alinia cuminte sub protectoarea umbrelă a conformismelor mereu în floare.

Iată, acum Dorin Tudoran îşi republică, fără nici o modificare, fără nici o „revizuire", interviurile cu scriitori pe care le-a realizat vreme de patru ani, între 1974 şi 1978, pentru revista *„Luceafărul" (Onoarea de a înţelege,* Editura Albatros, Bucureşti, 1998). Nu este însă doar o recuperare pioasă a unor pagini devenite inaccesibile sau măcar greu accesibile; este, poate în primul rînd, afirmarea unei atitudini decente şi oneste într-un moment şi într-o lume de nestăvilite indecenţe şi trişerii dezinvolte. „Azi, cînd atîţia români – indiferent de locul unde trăiesc – sînt angajaţi într-un efort de a ficţionaliza realitatea, inventîndu-şi autobiografii eroice şi scriind biografii calomnioase, autorul cărţii de faţă, de comun acord cu Editura Albatros, a găsit de cuviinţă să restituie integral aceste pagini circuitului public" – scrie Dorin Tudoran într-un explicativ *„cuvînt înainte"*. Şi continuă aşa: „Cititorii vor da peste întrebări de circumstanţă, peste invocarea unor nume ce nu puteau lipsi la timpul realizării acestor dialoguri, peste numirea de «evenimente» etc. *Pentru autorul acestor dialoguri, asumarea realităţii aşa cum a fost constituie singura garanţie a unei reconcilieri autentice cu noi înşine. Fără ea şi pierzîndu-ne vremea cu neîntrerupta invocare a unor conjuncturi nefericite, reconcilierea cu ceilalţi nu are nici o şansă"* (s.m., M.I.). Iar ca supremă probă de onestitate (şi pradă sigură pentru gardienii noilor conformisme), această precizare: „Indiferent de felul în care s-au despărţit drumurile lor şi poziţiile foarte diferite pe care se află de mai bine de două decenii, autorul acestor rînduri mulţumeşte celor care i-au oferit şansa acelei rubrici – Nicolae Dragoş şi M. Ungheanu".

Sărmanul Dorin Tudoran!

Într-o carte publicată anul trecut la Paris (Rose-Marie Lagrave: *Voyage aux pays d'une utopie déchue,* PUF) se făcea observaţia că în fostele state comuniste din răsăritul Europei spiritul critic este încă subdezvoltat, dacă nu chiar, pe alocuri, de-a dreptul inexistent. „Deficit critic" – notează autoarea, uimită şi încercînd să înţeleagă, să analizeze, să explice (e de profesie sociolog) cum a fost posibil ca o gîndire unică să fie înlocuită de o altă gîndire unică. Cu toate că, observă ea, era legitim să se presupună că ordinii totalitare îi va urma pluralitatea doctrinelor şi că intelectualii vor fi cîntăreţii acestei pluralităţi, „disidenţii gîndirii totalitare de ieri au devenit ortodocşii gîndirii liberale de astăzi". Deşi crezuse că „eşti disident pe viaţă", autoarea acestei cărţi constată în ţările din Europa Centrală şi de Est, după şapte ani de la prăbuşirea regimurilor comuniste, „non-autonomia cîmpului intelectual" şi „deficitul de intelectuali critici", supravieţuirea şi chiar înflorirea maniheismelor, izolarea intelectualilor de mişcările sociale, divorţul dintre elite şi „popor", refugiul celor dintîi într-un umanism abstract şi lăsarea „poporului" în seama populismelor de tot felul şi a anti-intelectualismelor etc.

Să fie Dorin Tudoran un „disident pe viaţă", unul dintre cei doar cîţiva autentici „intelectuali critici" români? Noua-vechea lui carte e, în orice caz, şi un manifest indirect.

Mircea IORGULESCU

Timp, şerpi şi sondaje

Ca tot omu', am primit şi eu pe noul an o serie de telefoane de felicitări. Cam toate se derulau în rutina zglobie a sărbătorilor, cu „la mulţi ani", „sănătate", „fericire" etc. şi sfîrşeau aproape invariabil cu ***un an mai bun!*** Ca şi cum era evident că nu avusesem un an prea bun! Şi cum această formulă pare să se fi generalizat în acest an, ea capătă valoare de sondaj de opinie, cu o semnificaţie de genul: românii au avut un an prost, dar în prag de an nou îşi regăsesc o doză de speranţă. Stranie apucătură, dacă stai să te gîndeşti bine, căci, din cîte am observat eu, pe 31 decembrie nimic nu ne îndreptăţea să credem *raţional* că de pe 1 ianuarie lucrurile or să meargă mai bine! *Iraţional* însă, între 31 decembrie şi 1 ianuarie se întîmplă ceva, intrăm în *noul* an, adică în *altceva*, care poate fi deci şi *altfel*.

Am primit însă şi cîteva telefoane de alt gen, care mi-au atras atenţia prin abaterea lor de la această rutină: *la mulţi ani, şedinţa s-a amînat pe mîine*. „La mulţi ani!" era acolo, dar ca un fel de „bună ziua", după care urma informaţia, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Între 31 decembrie şi 1 ianuarie nu mai era un prag, o reînnoire a Timpului, ci o continuitate, o banală trecere de la o zi la alta. Tranziţia pusese stăpînire şi pe Timp, îl des-făşurase, şi din ciclic îl făcuse linear şi curgător, fără reveniri şi înnoiri...

Nu m-am putut împiedica să visez la această diferenţă, aproape imperceptibilă. Şi tot visînd, gîndul m-a dus la un soi de reprezentare cosmogonică încă vie şi răspîndită în folclorul nostru, care poartă numele de „bătutul mărgicii". Cică în fiecare primăvară (sau o dată la 7 sau la 9 ani), toţi şerpii din lume se adună într-o rîpă, se bat în limbi şi fac, aşa, o spumă, din care se leagă o mărgică sau o piatră nestemată. Acela dintre şerpi care o va înghiţi, se transformă în balaur, se urcă la ceruri şi poartă ploile. Ce nu mai spune povestea este faptul că aceşti Balauri, ipostaze palide ale unei divinităţi vegetale şi „cosmocratice", au o soartă efemeră: nici nu apucă bine să fie, acolo sus, stăpînii apei aducătoare de viaţă şi „cad", pentru ca în anul următor totul să se reia de la capăt.

Nu m-aş grăbi să vorbesc aici de un „arhetip al Timpului" în cultura română, dar nici nu aş trece total nepăsător pe lîngă această expresie semnificativă a unei sensibilităţi colective, proprie altminteri majorităţii culturilor „tradiţionale". S-ar zice că, inconştient, ea ne atinge în fiecare început de an nou, cu o speranţă confuză, profundă şi iraţională, de înnoire a Timpului (şi a lumii), de schimbare, de luat viaţa de la capăt. E ca într-un joc de tenis, unde, cu fiecare ghem, se reia, în principiu, jocul de la zero, cu noi şanse de reuşită. Timpul trece, desigur, jocul continuă, dar există praguri, care pot fi tot atîtea cotituri pe drumul Timpului.

Mă uit apoi pe sondajele de opinie din ultimii ani: nici măcar un sfert din populaţie nu este de părere că anul viitor va trăi la fel ca în anul prezent. Pentru majoritatea oamenilor, după 1 ianuarie ceva se va schimba, în bine sau în rău. Pentru alţii, iată, şedinţe'au fost, şedinţe'or fi şi mîine. Anul nou nu schimbă nimic.

Acum, eu nu ştiu ce să cred: s'o schimba? nu s'o schimba?

Vintilă MIHĂILESCU

Din subteran în subteran

În plină grevă a minerilor, al căror ţel este în continuare acela de a veni la Bucureşti, puterea s-a văzut pusă la colţ de încă un scandal: cel declanşat de Corneliu Vadim Tudor în legătură cu pretinsa „relaţie nepotrivită" a preşedintelui Constantinescu. Nu este pentru prima dată cînd, în momentul în care urmează să se întîmple ceva semnificativ în sensul reformei, izbucnesc tensiuni, diversiuni şi manipulări ale opiniei publice. Dincolo de modul în care se vor încheia cele două conflicte, se desprind cîteva semnificaţii ale lor care arată că, în România, „viaţa în subteran" continuă să fie extrem de importantă.

Legături primejdioase

Minerii din Valea Jiului continuă să fie, pe toate planurile, victime. Nu numai ale restructurării industriei, dar şi ale „legendarului" lor lider, care a încetat de mult să le mai reprezinte interesele. În acest moment, ar fi spre binele minerilor ca minele, care nu le mai pot asigura un viitor, să fie închise, iar pentru ei să fie puse în aplicare programe alternative. Cei din Oltenia au căzut de acord cu guvernul tocmai în acest sens, luînd în discuţie exclusiv criterii economice şi sociale. Miron Cozma, în schimb, vrea discuţii cu premierul şi cu preşedintele, instigă la dezordine şi nu are în vedere, de fapt, nici un fel de soluţie pentru rezolvarea situaţiei ortacilor. Dimpotrivă. „Subteranele" în care acţionează liderul din Valea Jiului nu mai sînt de mult cele în care lucrează minerii: ele înseamnă manipulare, diversiune şi politizarea conflictului de muncă, aşa încît ceea ce ar trebui să fie exclusiv o reacţie (firească, pînă la un punct) de apărare a locului de muncă, a salariului, a condiţiei sociale, devine o luptă haiducească împotriva guvernului, avînd drept efect destabilizarea puterii şi inducerea ideii că în România nu se poate face reformă. Din 1991 încoace, întreaga „activitate sindicală" a lui Miron Cozma s-a desfăşurat exclusiv pe aceste coordonate. Din păcate, acţiunile lui, chiar şi cînd au trecut peste marginile legii, au fost tolerate (cînd nu de-a dreptul încurajate) de puterea de pînă în 1996, iar cea de acum nu a reuşit să-i sancţioneze ilegalităţile. Despre „legăturile sale subterane" s-a vorbit mult. La suprafaţă nu au existat însă nici un fel de consecinţe. Aşa încît puterea de acum continuă să plătească incapacitatea sa de a încheia conturile cu trecutul.

Imunitate şi Securitate

Mult mai grave sînt însă „subteranele" afacerii declanşate de senatorul Corneliu Vadim Tudor, un alt personaj în faţa căruia nu s-a reuşit, pînă acum, aplicarea legii. Printre norii de fum stîrniţi de povestea prezentată de preşedintele Partidului România Mare (care, împreună cu structurile aflate în spatele său, a găsit un moment potrivit pentru a atinge două scopuri: să mai dea o lovitură ideii de reformă şi, eventual, să mai cîştige nişte opţiuni electorale), ies în evidenţă două lucruri. Întîi, faptul că diverse structuri instituţionale ale statului s-au grăbit să repună pe tapet problema imunităţii parlamentare. Ridicarea imunităţii senatorului se cere, acum, pentru „ofensă adusă autorităţii", după ce ani în şir ea nu a putut fi clintită în legătură cu zecile de calomnii aduse de Corneliu Vadim Tudor unor personalităţi culturale şi politice sau unor „simpli cetăţeni". La rădăcina răului stau, alături de personajul în cauză, toţi cei care au votat actualele reglementări în legătură cu imunitatea, care îi transformă pe aleşii poporului într-un fel de semizei intangibili, de mici despoţi judeţeni sau zonali, pentru care legea e o simplă bucată de hîrtie, oricînd manevrabilă în favoarea oricui. Faptul că în România funcţionează asemenea reglementări este o urmă de mentalitate medievală, bazată pe privilegii. Cei care le-au votat ar trebui să nu mai pomenească multă vreme sintagma „stat de drept".

© A. Paul

Încă şi mai grave sînt însă implicaţiile „dezvăluirilor" făcute de Corneliu Vadim Tudor, în emisiunea lui Marius Tucă, în legătură cu actriţa Rona Hartner. Senatorul a prezentat o mulţime de amănunte despre ea: cu ce notă a intrat la facultate, ce prieteni are, cît a plătit factura telefonică la Paris, cît cîştigă, cu cine şi ce vorbeşte, ce şi unde mănîncă etc. Faptul că în România care, acum mai bine de doi ani, a votat schimbarea, există încă posibilitatea ca structuri subterane să poată culege asemenea date despre un cetăţean este, probabil, dovada cea mai consistentă că schimbarea n-a avut loc cîtuşi de puţin, dincolo de orice vorbe despre reformă. Instituţionalizate, „spontane" sau organizate în „firme de pază şi protecţie", susţinute de noi capitalişti sau de diverse grupuri de interese, frînturi, aripi şi aripioare ale fostei Securităţi fac în continuare jocuri de tot felul, ieşind la iveală la momentul oportun. În acest context, din punctul de vedere al statului de drept, despre care ni se vorbeşte atît, problema nu mai este moralitatea preşedintelui, ci posibilitatea ca un cetăţean liber să fie spionat ca pe vremea lui Ceauşescu, iar cei care patronează asemenea acţiuni să aibă mai multe privilegii decît aveau atunci. Dacă nici de această dată nu se întîmplă nimic, statul de drept rămîne, în România, o iluzie, iar „schimbarea" votată în noiembrie 1996 se dovedeşte doar o nouă victorie a atottriumfătoarei Securităţi.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Ministerul Afacerilor Externe (II)

II. *Diplomaţii*. Într-o lucrare de referinţă pentru teoria diplomaţiei se spune despre diplomat că „trebuie să întrunească toate calităţile comune compatrioţilor săi care sînt oameni de afaceri de succes, buni administratori sau funcţionari civili, dar el este specialist în ceva care necesită o dimensiune în plus: el trebuie să înţeleagă alte ţări, alte culturi şi alte societăţi şi ce este cu adevărat semnificativ în acestea". Nu citez acest fragment ca pe o definiţie a diplomatului. El este, însă, sugestiv pentru ceea ce ar trebui să fie un diplomat.

În legătură cu diplomaţii noştri circulă, mai ales, două idei care sînt false dar care, din cauza repetării obsesive, au valoare de adevăr pentru mulţi compatrioţi. Ele creionează un portret fals al diplomatului român şi induc o impresie greşită despre diplomaţie. Prima este aceea a diplomatului-dinozaur. Ministerul Afacerilor Externe este, încă, majoritar populat de cei care înainte de 1989 au prestat penibila muncă de promovare a politicii externe a lui Nicolae Ceauşescu. În realitate, la sfîrşitul lui 1998, aproape 75% din diplomaţii români au venit în minister după 1990. Sigur, noii veniţi nu sînt neapărat geniali şi oneşti; dezamăgirile cele mai mari vin, astăzi, de la cei noi.

A doua idee este aceea a hiper-profesionalismului. Se explică, adesea, că diplomaţia este o profesie atît de tehnică, atît de sofisticată, atît de elevată, încît te poţi numi diplomat numai după ce ai ucenicit 10-15 ani. Nu cred că lucrurile stau aşa şi ştiu ce îmi asum cînd afirm public că un tînăr care cunoaşte două limbi străine, care are o instrucţie acceptabilă şi o educaţie sănătoasă devine un diplomat plauzibil în 2 ani. Diplomaţia nu este, în fond, nici alchimie şi nici medicină. Tehnica meseriei diplomatice se poate învăţa la fel de repede ca tehnica oricărei alte îndeletniciri intelectuale de acest tip şi, în acest spirit, Ministerul Afacerilor Externe pregăteşte inaugurarea propriului centru de pregătire şi perfecţionare profesională. Experienţa, care nu se dobîndeşte neapărat în decenii, valorează în diplomaţie exact cît valorează în orice altă profesiune. Nu experienţa este calitatea determinantă pentru reuşita în cariera diplomatică.

Calitatea principală pentru un diplomat este reprezentativitatea. Adică o sumă a unor deprinderi şi însuşiri care duc la o prezenţă remarcată şi convingătoare. Această calitate, însă, nu face două parale dacă ea nu are ce să exprime. Cum poţi să fii reprezentativ cînd nu ai ce reprezenta?

Cele mai des vehiculate critici aduse Ministerului de Externe, dar şi cele mai îndreptăţite, vizează problemele de personal ale ministerului. O politică de personal eficientă se realizează, însă, foarte greu, în primul rînd datorită legislaţiei actuale. Un cod al muncii clădit pe o viziune de mult depăşită a raporturilor de muncă şi o rigiditate incredibilă în ceea ce priveşte posibilitatea remunerării diplomatului conform competenţei sale – iată principalele cauze care paralizează efectiv orice elan în instituirea unui management modern al resurselor umane. Noul sistem de salarizare, introdus pe calea ordonanţei şi grăbirea aplicării noului statut al corpului diplomatic sînt soluţiile pentru depăşirea acestor piedici.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL

PUBLIC

„Nimica mişcă"!

Nu tot ce-i înflorat e şi divers. Nu tot ce-i „de piaţă" trebuie să arate neapărat ca o piaţă, ca un iarmaroc...

Vorbeam (aşa...) despre presa românească scrisă, cea cotidiană adică: un fel de „Răpire din Serai" zilnică, un butic cu pretenţii de... *„one-stop shop"*...

Căci dacă pentru televiziune (televiziuni) există Consiliul Naţional al Audiovizualului (lăudabil mai mult prin simplul – şi teoreticul – fapt că există ca formă, ca instituţie, nu neapărat prin ceea ce – nu – face), pentru presa scrisă nu există decît Codul Penal, obrazul şi foamea. Adică chiar nimic.

Mi-e dor de timpurile cînd puteam să scriu despre televiziune. Acum, în legătură cu „spaţiul public", bîjbîi, mă-mpiedic: gropi şi grămezi. Spaţiul public este, la noi, maidanul public, unde cu toţii ne depunem/depozităm gunoaiele: ne exprimăm public!

Un început, în acest sens, a fost, însă, făcut: Antena 1 s-a văzut nevoită să-l taie de la sonor pe Corneliu Vadim Tudor. Oare vom fi realizat, în sfîrşit, cu toţii că respectivul este *infrecventabil*, de ocolit şi de redus la tăcere prin simplu boicot, prin ignorare? Lui CVT trebuie să i se taie puntea spre atenţia – bolnăvicioasă – a publicului, asupra lui nu trebuie să se mai exercite, neobosit, decît atenţia justiţiei. Ins cu totul aparte, respectivul merită ceea ce cere şi nimeni, de atîta amar de ani, nu-i dă: să fie pus, în sfîrşit, deoparte. O gazetă de perete cu circuit închis, sau, şi mai simplu, un perete care să-i fie văruit zilnic nu cred că sînt eforturi prea mari pentru un om cu vocaţia deşertării şi depozitării în spaţiul public, adevărat Sisif hotărît să mute Groapa Glina în Piaţa Universităţii.

Marius Tucă a riscat invitîndu-l pe CVT la „Şoul" său. (Apropo: s-a umplut Antena 1 de „şouri": e tot mai bine; după ce va fi terminat de preluat tot ce se mai poate prelua, din toate punctele de vedere, de pe la PRO TV, va fi perfect; Mihaela Rădulescu mă face, însă, cel mai fericit: o adevărată Marina Almăşan!) Spectacolul poate fi, uneori, mai tare decît omul. Ceea ce s-a şi întîmplat. În goană după senzaţional, după audienţă cu orice preţ (O, Dyo! Cu adevărat înnebunitoare concurenţa dintre diferitele mărci de vopseluri acum, iarna, cînd, cum se ştie, tot omul vopseşte...). Marius Tucă şi-a minat singur emisiunea, şi doar gîtuind-o înainte de vreme a mai reuşit s-o salveze. Lecţii, domnilor! Unde nu-i şcoală, e bun şi datul cu capul de prag (să fie de sus? să fie de jos?). Măcar de-ar fi de învăţătură!

E bine. Comportamentul, spectacolul (cu) public românesc mă face, şi pe mine, folcloric. Un singur curent de aer, o singură, parcă, mişcare: Eminescu (pronunţă diftongat, ca să fie mai moale gurii noastre) devine, tot mai hotărît, un foarte bun – şi de viitor – poet basarabean! Mii de discuţii şi nici o analiză, acolo, de text. S-ar părea că are dreptate Grigore Vieru: Eminescu (pronunţă *idem*) este, acum, un poet pentru vîrsta II-III! El, tînărul, pe care nimeni, se pare, nu-l mai simte, nu-l mai vede, şi care aşteaptă biografii tinere, în care să poată, măcar o clipă, să locuiască, nu doar, ca acuma, să bîntuie – prin locuri unde i se refuză pînă şi trupul propriu, de glorie: propriile versuri. Eminescu, poetul-fantomă prin lungi discursuri, şi goale...

Bogdan GHIU

© C. Bumbuţ

Economie

Cruciadă împotriva pierderilor

Folosim zilnic, pînă la demonetizare, sintagma „reforma întreprinderilor". Apare pericolul să facem din restructurare un scop, cînd de fapt e doar mijloc.

De ce au întreprinderile româneşti nevoie de reformă? E clar: fiindcă au nevoie de eficienţă. Reforma nu înseamnă altceva decît transformarea unor întreprinderi care produc pierderi în întreprinderi care fac profit.

Motivaţia o aflăm chiar la noi în ţară, în acele puţine întreprinderi de stat care au trecut din poziţia *cu spatele la piaţă* într-o poziţie nouă, neobişnuită pentru ele, dar extrem de avantajoasă: *cu faţa la piaţă*. Şi o mai găsim în întreprinderile private de elită – puţine şi ele, din nefericire – unde se lucrează cu ochii pe productivitate, pe costuri şi pe vînzări. În toate aceste întreprinderi eficienţa a devenit o realitate benefică.

Sînt, desigur, întreprinderi de stat care au reuşit să obţină un spor de eficienţă (e drept, nu prea mare) fără să-şi restructureze întregul proces de producţie. Ele au folosit calea cea mai simplă: au trimis în şomaj o parte din personal. Eficienţa a crescut prin eliminarea surplusului de salariaţi. Dar cei care şi-au păstrat slujbele au văzut că salariile lor au rămas mici, fiindcă la fel a fost şi plusul de productivitate obţinut. Iar cei care şi le-au pierdut, devenind şomeri, au fost nevoiţi să înfrunte o piaţă a muncii ce le-a oferit prea puţine şanse. Asta fiindcă s-a investit prea puţin în România, în anii din urmă. Numărul de locuri de muncă în loc să crească... a scăzut. Personalul dislocat nu a putut fi absorbit de oferta noilor firme, încă destul de restrînsă.

Restructurarea are scopul de a schimba această realitate, printr-un proces complex, care se poate înfăptui numai cu inteligenţă, scopuri clare şi bani pentru investiţii... Inteligenţa nu ne lipseşte, la scopuri clare s-ar putea ajunge cu ceva efort; problema-problemelor o constituie însă banii pentru investiţii. Cine să-i dea?

Statul nu-i are. Statul Român a pierdut cursa investiţiilor încă din 1980. Multe cărţi, nu neapărat marxiste, au teoretizat nevoia de superacumulare, ce aduce, pe termen scurt, o scădere uneori drastică a fondului de consum; dar pe termen lung fondul de consum ar creşte substanţial. Din astfel de „norme" s-a inspirat şi Nicolae Ceauşescu, pentru a-şi justifica rata înaltă a acumulării. De 30-33 la sută din venitul naţional. Ne amintim că, în epocă, au fost economişti români care au anticipat eşecul acestei politici. Ei au subliniat nevoia unui echilibru optim între fondul de acumulare şi fondul de consum. Dar cine să-i fi ascultat!? A fost ignorat faptul că stricarea echilibrului optim va duce la pierderea suflului investiţional. Şi, în acelaşi timp, la degradarea consumului. Aşa s-a şi întîmplat. Şi iată că vin, acum, în plină criză mondială a pieţelor financiare, se vorbeşte cu insistenţă despre două fenomene contrarii, la fel de periculoase: suprainvestiţia şi subinvestiţia. Noi, românii, am sărit dintr-o extremă în alta: de la superinvestiţii la subinvestiţii.

Se poate spune: atît avem, atît investim! Numai că, ani la rînd, cei care au investit capital privat au primit prea puţin sprijin. Dacă nu, mai degrabă, au simţit că li se aşază în faţă tot felul de obstacole, pînă la arătarea cu degetul – gest însoţit de o obsesie verbală: „speculanţii!". În timp ce întreprinderile de stat s-au întrecut în pierderi.

Cruciada împotriva pierderilor a întîrziat. În schimb, am avut parte, în toţi aceşti ani, de mai multe cruciade împotriva întreprinzătorilor privaţi. Astăzi înţelegem că, în economie, nu mai are rost să refacem timpurile apuse, cu specificul lor. Trebuie să plonjăm direct în prezent. Dacă privatizarea ar fi fost încurajată, în domeniile cele mai diferite, de la comerţ pînă la servicii şi mică producţie pînă la marea producţie, aici s-ar fi putut aduna capital mult, capital naţional ce ar fi putut să fie învestit acum în marea sau în mica industrie. Starea financiară a ţării ar fi fost azi alta.

Dar decît niciodată, mai bine mai tîrziu. Important este să nu mai dăm înapoi.

Adrian VASILESCU

© A. Paul

Povești suprapuse

Imobiliare (II)

Și noi, pe după garduri

La o analiză grăbită de lentoarea începutului de an (!), prima impresie ar fi că o constantă în decorul prozei românești cu subiect rural este *gardul din coceni de floarea soarelui*. Filmele de arhivă de la începutul secolului ni-l prezintă fără complexe; cei mai dăruiți în amintiri sau în imaginație pot să-l (re)vadă cu ușurință pînă tîrziu, prin anii '50. Evident că oricît de poetic (sau ecologist) ar suna, pe eficiența unui astfel de gard n-ar trebui să parieze nimeni; dar cred că tocmai acest relativism ar trebui să ne pună pe gînduri. Acestui gard – care de fapt era o *îngrădire*, a cărui fragilitate ne spune foarte multe despre respectul proprietății cel care a fost altădată –, i-a urmat apoi, după moda urbană, gardul de *lănțeți* – scînduri subțiri de lemn, eventual fasonate, prinse într-o structură cimentată sau nu. Culoarea? Ei bine, cine poate uita culoarea acestui gard, un verde pătrunzător de vopsea cumpărată din cooperativele sătești? Și tot implantat din mediul urban (rămas, inevitabil, multă vreme burghez, bine-bine pînă prin anii '60-'70, mult după dispariția burgheziei), pentru a înlocui – sau, eventual, coabita – cu gardul de lemn, a venit apoi gardul de fier forjat: tablă, fier cornier, plasă împletită și țeavă dacă e cazul, totul pe un fond de *raze* și *înfloriturі* mai mult sau mai puțin măiastru lucrate. Culoarea: verde, se înțelege, dar și nuanțe de maro și chiar albastru sau roșu, pentru cei pe care-i bănui drept lipsiți de gust sau daltoniști de-a dreptul. În orașele României moderne, de la străzile bune ale capitalei pînă la străzile bune ale provinciei, gardul de fier a fost, orice ar spune triștii detractori, o instituție în sine. Este îndeajuns, azi, să citești *Cuibul de viespi* al lui Kirițescu pentru a-ți imagina gardul curții teribilelor eroine oltence. Sau, semn că în fața unui gard orice graniță și sincronie pălesc anemice, este îndeajuns să observăm asemănarea de formă și fond dintre gardul de fier al casei Enescu de pe Calea Victoriei și gardul *Jardin*-ei *de Luxembourg* din Paris. Și e destul.

Dacă tot cădeam săptămîna trecută de acord asupra efervescenței constructive din țară, e cazul să părăsim tărîmul miracolelor etnico-sociale de la Strehaia pentru un excurs a cărui destinație, într-adevăr, poate fi pe deplin aleatorie. Fără nici o indicație geografică sau regională, punctul nostru de reper poate fi oricare nouă construcție. O construcție ridicată obligatoriu după 1990, un cămin al unor oameni așezați și cu dare de mînă, oameni a căror ascendență, evident, nu ne interesează acum. Ceea ce ne interesează este, însă, *gardul* acestor construcții noi. Cu reținerea unui admirator frenetic al lui Raymond Aron, voi spune că cititorii lui Jorge Amado (scriitorul deputat comunist în Brazilia anului 1946!) vor trăi eterna impresie că știu acest gard de o veșnicie: un gard pe care Amado, dacă ar fi vorbit spaniola, l-ar fi numit gard de *hacienda:* înalt, masiv, din cărămidă, bine zidit și vopsit în alb – acesta este gardul vilelor românești din anii '90. Fără nici o tradiție dar cu multe motivații – iată gardul prin care românilor cu stare le place să se despartă de stradă. Adică de ceilalți.

Ce semnifică acest gard, e treaba fiecăruia s-o spună, pe măsura a ceea ce crede. Nu grosimea zidului este cea mai sugestivă trăsătură, ci ascuțișul țepilor pe care gardul îi arborează, ca pe un semn de *virilitate frontalieră* (sau sticla spartă, sau sîrma ghimpată prinse în ciment). Un semn al temerii de infracțiune, un semn al fricii de intruziune, neîncredere în eficiența legii (adică în fragilitatea statului?) ș.a.m.d.

Luînd partea bună a lucrurilor, aș spune că e cazul să ne bucurăm; românii redescoperă, puțin contondent, sensul sfînt al proprietății.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Un deceniu de confuzie

E prea devreme pentru concluzii, par a spune aproape toți autorii solicitați de revista **Transitions** (ianuarie 1999) să pună ordine în mulțimea de confuzii și iluzii care au ilustrat și însoțit căderea comunismului în 1989. Aproape toți autorii sînt jenați, dacă nu scîrbiți, de neașteptata continuitate a persoanelor din aparatul comunist ajunse în posesia noului vocabular și a avantajelor decurgînd din această rapidă adecvare.

„În Ungaria, calea contractuală spre democrație a fost parcursă în două etape – scrie Miklos Haraszti, unul dintre fondatorii mișcării de opoziție democratică. Jumătate din treabă s-a făcut la masa rotundă la care au stat comuniștii și opoziția unită. Cealaltă jumătate s-a făcut după primele alegeri, cînd conservatorii victorioși și liberalii din opoziție au încheiat un pact. Rezultatul acestor compromisuri a fost o constituție complet restructurată, în conformitate cu cele mai stricte standarde occidentale: separația puterilor, un bun sistem de control și echilibru al puterilor, asigurînd practica guvernării. Singure, nici nomenklatura, nici vreun alt partid izolat nu ar fi putut înfăptui ceea ce alegerile libere și reforma constituțională au reușit să construiască. Acum, în retrospectivă, se poate afirma că tranziția de tipul «să batem palma» a fost o binecuvîntare. Mulțumită originilor sale contractuale democrația postcomunistă din Ungaria este cu un pas înaintea propriei noastre societăți postcomuniste. Remarcabilă este vigoarea economiei liberale. Strîngerea de mînă inițială a consfințit importanța drepturilor omului mai ferm decît este prezentă ea în mintea publicului; presa din Ungaria este mai liberă decît gazetarii; structurile capitalismului sînt mai implicate în structura națiunii decît în sensibilitatea populară. Sistemul a evoluat într-o direcție liberală sub administrațiile consecutiv partizane. Pe vremea coaliției de dreapta conservatoare a lui Jozsef Antall și pe vremea coaliției socialiste conduse de Gyula Horn, drepturile și libertățile s-au întărit și dezvoltat."

În continuare, autorul citează cîteva intervenții ale Curții Constituționale dovedind, și ele, că pactul inițial dăinuie în pofida realităților: „Fără spiritul liberal și într-un anume sens elitist al tranziției de tipul «să batem palma» ar fi fost imposibil să se ajungă, pe cale democratică, la totala reorganizare a vieții: o economie privatizată, globalizată, demonopolizată, și cu tot mai mari diferențieri de clasă. Cu puține excepții, săracii din timpul comunismului au devenit și mai săraci, iar puternicii vechiului regim au devenit noua clasă suprapusă (...) După 15 ani de scădere continuă a nivelului de viață, în orice democrație occidentală ar fi avut loc fie răzmeriție stimulate de sentimente populiste, fie aventuri extremiste, fie ambele". Haraszti observă că tînărul premier Viktor Orban pare să renunțe la guvernarea consensuală, preferînd tactica lui „ei sau noi". Poate fi o manevră politică „pentru a unifica partidele de dreapta sau stilul unui politician cu prea multă personalitate, setos de conflicte", încheie eseistul maghiar.

Din Polonia, alt fost stîlp al mișcării disidente, Czeslaw Bielecki, este revoltat de urmările compromisurile implicate de felurite mese rotunde: „Poți ierta sau uita doar în nume propriu. Dacă ești, așa cum au fost mulți dintre cei de la Masa Rotundă, un reprezentant patriotic (în sensul pozitiv al termenului), atunci trebuie să fii atent la gesturi și zîmbete. Ecumenismul nostru timpuriu ne-a costat scump N-am fost preocupați de purificarea pașnică a societății sau de de-comunizarea ei – limitată la desovietizare – și astfel și-au făcut loc demagogii. În Polonia, unde au existat la un moment dat trei milioane de membri de partid, iar Solidaritatea în vîrful ei de popularitate (1980-1981) a numărat zece milioane de aderenți, este necesară o clarificare a conștiințelor. Masa Rotundă ne-a deschis drumul spre libertate, dar libertatea a fost pentru noi ca o cameră de hotel lăsată în dezordine pentru a merge cît mai repede la plajă. Marea și plaja sînt atrăgătoare, dar în cameră e încă dezordine"

Dezordinea și confuzia morală sînt observate de mai toți autorii (situația din România este analizată de Dan Pavel), dar soluțiile sînt lăsate pe seama timpului. Zece ani nu sînt suficienți. **(M.B.)**

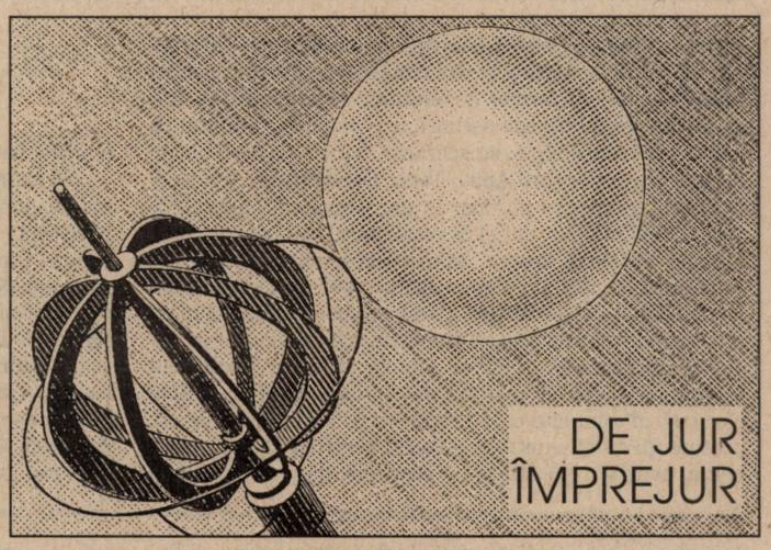

Alternativa Europa

Rezultat al ambiției unor politicieni vizionari și al unor economiști care știu să citească prezentul, moneda unică europeană și-a făcut intrarea triumfală în lume luni 4 ianuarie 1999. Triumfală nu doar pentru că tehnic a fost grijuliu și metodic pregătită, ci și pentru că a fost de îndată acceptată și inclusă în tranzacții ca și cum ar fi existat de cînd lumea. Considerat un produs al unei tehnocrații elitare, moneda unică este începutul unor modificări cu urmări imprevizibile. O revoluție ale cărei redute cucerite se exprimă în indici, procente și cifre cu o semnificație obscură pentru neinițiați. Deocamdată o unitate convențională funcțională în bănci, moneda unică va deveni o realitate concretă de abia peste trei ani, cînd va înlocui și în buzunarul cetățeanului din unsprezece țări europene moneda națională. Numele ei – euro – precum și desenul ei – abstract, fără poze ale unor oameni celebri sau simboluri semnificative, legate de istoria sau geografia unei singure națiuni – exprimă foarte clar ezitările și complexele proiectanților unei Europe unite. Moneda unică se bazează pe respectarea strictă a unor standarde economice și fiscale, omogenitatea lor promițînd stabilitatea și unificarea unei piețe rivalizînd cu cea a Statelor Unite.

O politică economică unică presupune organisme supranaționale de decizie, perspectivă neplăcută, pentru unii chiar inacceptabilă. Transferul deciziei economice este o cedare a suveranității, spun adversarii europeni ai Uniunii Europene, și nu popoarele prin aleșii lor vor face politica, ci funcționarii organismelor comunitare, nealeși, deci neresponsabili. Departe însă de a fi scopul ultim, moneda unică de abia deschide discuția despre viitorul comun al Europei. Faptul că cele unsprezece țări au făcut față crizei economice mondiale pare a spune că eforturile solidare de însănătoșire ale bugetelor naționale au fost eficiente și că „birocrații de la Bruxelles" au totuși o viziune clară și constructivă despre viitorul politicii europene. Dar nici individual, nici colectiv, nimeni nu poate fi recunoscător pentru că n-a trecut printr-o criză.

Deocamdată, în ciuda succesului monedei unice, Europa unită este o perspectivă îndepărtată. În primul rînd, mai trebuie verificată flexibilitatea economică: dacă moneda unică va reuși să facă față unei eventuale recesiuni, dacă va reuși să faciliteze o politică socială comună, așa cum cer acum guvernele socialiste majoritare în Uniune, dacă va putea să suporte și să acopere pretențiile țărilor mai puțin bogate de a se bucura în continuare de facilități și refuzul celor bogate de a mai subvenționa aceste facilități. Germania nu mai vrea să achite o parte atît de importantă din bugetul comun, Franța dorește să-și subvenționeze în continuare agricultura, Irlanda, Spania, Grecia, Portugalia nu sînt dispuse să renunțe în favoarea unor eventuale noi membre la sprijinul comunitar primit pînă acum. Moneda unică există, dar sentimentul comunitar este încă o proiecție. Nimeni nu este dispus să plătească impozite pentru a asigura bunăstarea vecinului. Cetățenia europeană facilitează turismul, afacerile și nu în ultimul rînd mobilitatea forței de muncă. Dar identitatea europeană nu este încă o realitate în numele căreia să se ceară sacrificii, la nevoie chiar și cel al vieții, așa cum are dreptul să ceară orice stat național în numele identității pe care o reprezintă. Organismele comunitare au o activitate rău percepută de cetățeni și recentul scandal de corupție din Comisia Europeană nu îmbunătățește cîtuși de puțin perspectivele. În toate țările izbucnesc din cînd în cînd scandaluri în legătură cu corupția clasei politice. Recentele rapoarte dovedind risipa și clientelismul funcționarilor europeni, precum și eforturile de a-l înlătura pe cel care vrea să le dezvăluie, adaugă la corupția națională una supranațională, necompensate pentru cetățeanul obișnuit prin stabilitatea ratelor de schimb. Chiar în țările unde democrația funcționează de mult, elaborîndu-și un sistem satisfăcător prin care cetățeanul influențează puterea, deciziile macroeconomice sînt apanajul unor tehnocrați uneori simpatici, alteori pricepuți, adesori și una și alta, inteligibile nu prin intenții, ci numai prin consecințe, pentru contribuabil.

Partizanii uniunii politice susțin că numai astfel Europa va putea fi un partener al Statelor Unite. Pînă la egalitatea cu Statele Unite, țările mici se întreabă ce fel de egalitate se va putea menține între puteri nucleare, cu drept de veto în Consiliul de Securitate, cum sînt Franța și Marea Britanie, și celelalte membre ale Uniunii Europene. E greu de presupus că politica de apărare, comună la nivelul principiilor, va asigura posibilitatea concretă de a interveni rapid rezolvînd o criză europeană. Pentru cele unsprezece țări care au adoptat moneda unică, pentru cele patru membre ale Uniunii care se abțin deocamdată, pentru candidatele privilegiate ca și pentru cele amînate, Uniunea Europeană nu este un premiu, ci o materie de studiu cu multe inovații teoretice și grele probe practice. Precedentul adoptării monedei unice, a extins termenele primirii de noi membri: Uniunea este un club select unde cei bogați pot să nu intre, dar cei săraci, oricît de simpatici ar fi, nu au ce căuta. Nu există o alternativă Statele Unite sau Europa: cînd ești bun pentru unii, ești acceptabil și pentru ceilalți.

Magdalena BOIANGIU

Argument

De cînd s-a pogorît tranziţia pe meleagurile carpato-danubiano-pontice, Occidentul a (re)devenit, pentru noi toţi, un termen de referinţă: cu iubire sau cu ură, cu invidie declarată sau ascunsă, cu complexe sau fără, cu năduf sau cu nostalgie, cu speranţă sau cu blazare, ne-am apucat să privim spre Apus. Tema Occidentului şi a valorilor sale a pătruns nu doar în dezbaterile intelectualilor sau ale politologilor, dar şi în vocabularul cotidian. Vorbim, aproape automat, despre „salarii occidentale", „magazine occidentale", „nivel de trai occidental" etc. De la legislatori la administratori de cantine, cînd nu ştim ce decizie să luăm într-o problemă sau alta ne pomenim întrebînd: „dar în Occident cum se face?...". Fie că l-am văzut la faţa locului sau în filme, „Occidentul" ne-a devenit aproape familiar, sîntem convinşi că ştim cîte ceva despre el şi îl folosim la ocazii, precum un as bine pitit în mînecă, pentru a lămuri sau a epata, pentru a riposta sau a conchide, deopotrivă în faţa amicilor sau adversarilor. Şi totuşi...

Se întîmplă ca ideea noastră despre Occident să nu coincidă, adesea, cu Occidentul însuşi. Şi apoi, despre care „Occident" vorbim? În imaginarul nostru predomină, atunci cînd ne reprezentăm valorile occidentale, cîteva idei foarte generale: democraţia, libertatea, dezvoltarea tehnologică şi, nu în ultimul rînd, bunăstarea. Adică acele cuceriri pe care ţările occidentale le-au atins relativ recent (dacă privim la scara istoriei), după eforturi îndelungate şi muncă susţinută. Apoi, seduşi de suprafaţa strălucitoare şi unificatoare a bunăstării şi a civilizaţiei, uităm adesea că lumea occidentală este una care a asimilat o mare diversitate, că Uniunea Europeană, de pildă, este un conglomerat bazat pe reguli comune, dar viaţa la Dublin diferă de cea de la Barcelona, iar *acquis*-ul comunitar nu implică neapărat renunţarea la tradiţiile locale. La urma urmei, valorile comune *întregii* lumi occidentale sînt cu mult mai interesante dacă le proiectăm pe fundalul diferenţelor şi al localismelor de tot felul.

Am pus laolaltă, în acest număr, cîteva opinii despre felul în care ne raportăm la Occident şi la valorile sale. De la reformele economice la demilitarizarea („civilizarea"?) poliţiei, de la cum se reconstruieşte, mental, Mizilul în Germania, la motivele care ne-au făcut să credem, decenii de-a rîndul, că literatura noastră este o poartă spre „universal" (*ergo*, spre „occidental"), am trecut în revistă diferite lucruri care se pot spune, la începutul anului 1999, despre tema în cauză. Deocamdată, atît. Vom reveni, desigur, pe parcursul tranziţiei. Şi, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Occidentului, chiar şi după. **(M. V.)**

Teodor BACONSKY
ambasadorul României la Vatican

Noi. Şi ei

Atunci cînd idealizăm Occidentul uităm că acest *Eldorado* e cu mult mai prosper decît noi de numai trei decenii. Complexul nostru de inferioritate şi proasta întocmire a „tranziţiei" ne tulbură percepţia: ne credem înapoiaţi cu un mileniu şi pentru încă unul. Or, nu e aşa. În trecut, Europa a fost „unită" prin sărăcie, prin pasiunea religioasă şi prin pecetea războiului (ca expresie a naţionalismului monarhic). Acum abia se modifică peisajul: se produce bogăţie, se defineşte noua arhitectură comunitară, se doreşte pacea (pornind de la principiul că democraţiile nu se pot ataca între ele).

În 1950, Bucureştiul comunist semăna – de l-am fi văzut într-un film mut – cu orice capitală occidentală: diferenţa rămînea invizibilă, pentru că ţinea de imponderabile culturale precum sistemul politic, corpul juridic, organizarea producţiei şi regimul proprietăţii. Asemenea raporturi abstracte ne-au bifurcat destinul, orientînd binele „lor" spre zenit şi degradîndu-l pe al „nostru" pînă la mizeria generalizată. Dacă observaţiile de mai sus sînt corecte, atunci nu putem vedea în triumful postcomunist al liberalismului revanşa postumă a determinismului economic marxist. Dimpotrivă. Din ele rezultă că spiritul *bunăstării* este întreţinut de bunăstarea *spiritului*. Altfel spus, Occidentul a „învins" pentru că *sistemul său de credinţe* a fost mai autentic, mai popular şi mai bine articulat decît cel aplicat cu forţa la noi, care s-a dovedit fals, impopular şi incoerent. Evident, prin „sistem de credinţe" nu înţeleg *imaculata concepţie*, ci dublul adevăr scolastic, din care a decurs progresul ştiinţelor naturale, construcţia democratică şi, într-un tîrziu, explozia tehnologică. Pentru mine, aceste evoluţii au fost conforme creştinismului. Eficienţa normelor, gestiunea raţională a timpului şi a complexităţii, nivelul crescînd al educaţiei, participarea cetăţenilor la viaţa publică, respectarea drepturilor individuale şi a legilor, generarea consensului axiologic în jurul marilor proiecte colective, libertatea iniţiativei, protejarea patrimoniului şi a mediului – pe scurt, *fundamentele imaginarului social occidental* – nu contrazic în nici un fel învăţătura lui Iisus Hristos. Pînă la urmă, Occidentul a rămas mai fidel Evangheliei întrucît, spre deosebire de încremenita lume comunistă, nu a absolutizat *modernitatea*. A preferat să o *epuizeze*, consumîndu-i avantajele şi tatonîndu-i limitele, suportîndu-i erorile şi împlinindu-i latenţele, cu privirea mereu înainte, spre ţinta naiv-providenţială a unei umanităţi ameliorate.

Ce-a fost a fost. Important pentru noi este faptul că Europa se adînceşte (graţie forţei integratoare a monedei unice) şi *se extinde*. Care ne-a fost replica? Din 1990 încoace ne irosim printre diateze: „intrăm în Europa" sau „sîntem integraţi"? „Le arătăm noi lor" sau cerşim o tutelă cu scadenţe incerte? „Occidentul" sau „ţărişoara"? Două noţiuni capitale – *paradigma civilizaţiei occidentale* şi *spaţiul politic al identităţii româneşti* – sînt utilizate parodic, pe fondul unor sforţări mai degrabă electorale decît analitice. Rezultatul se vede cu ochiul liber: ambele s-au devalorizat, cu urmarea că ne aflăm acum la aceeaşi înfricoşătoare distanţă faţă de Occident şi faţă de noi înşine.

Cred că acest blestem al maimuţărelii se mai poate încă dezlega, cu condiţia să înţelegem că vom fi cu atît mai europeni cu cît ne vom apropia de propria noastră fire. Luaţi bunăoară contraexemplul lumii arabe, ca oglindă meridională a Uniunii Europene: de ce nu reuşesc să se unifice acele popoare în pofida identităţii lor rasiale, culturale, lingvistice, religioase şi a atîtor experienţe istorice comune? Pentru că *asemănările excesive* blochează armonizarea *diferenţelor efective*. Iată de ce naţionlismul demagogic şi oportunismul pro-occidental ne ţin *deopotrivă* la uşile Europei.

Am asistat de curînd la entuziasta primire, în Italia, a ştirii că bursele din toată lumea au reacţionat pozitiv la introducerea valorii *euro* pe piaţa schimburilor interbancare. Căpăta astfel expresie mediatică o ditamai exaltarea naţională: orgoliul că *Italia* a fost în stare să participe la acest epocal experiment, bucuria că *italienii* s-au arătat – cu economia lor dinamică – mai vrednici de Europa decît alte naţii, precum englezii, care trăiau, în aceeaşi zi, o nemărturisită melancolie a izolării... Sentimente similare vor fi avut şi polonezii, cehii sau maghiarii odată admişi în NATO. Succesul lor nu are la origine bafta de a fi fost ocoliţi de „marele complot mondial" sau privilegiul de a fi fost răsfăţaţi cu masive investiţii străine, cît mîndria de a demonstra că pot asimila *noua regulă a jocului:* a munci cu tenacitate, chiar dacă înainte trîndăveau pentru a „submina" dictatura, a suporta privaţiunile tranziţiei (mai ales dacă guvernul operează o reformă veritabilă), a-şi asuma şomajul sau chiar exilul temporar, a-şi continua studiile, a se recicla profesional, a se lipsi de falsa „protecţie socială" oferită cîndva în schimbul sărăciei, fricii şi al imbecilizării...

Poate suna prezumţios sau apocaliptic, dar nu mă sfiesc să spun ce cred: declinul nostru naţional continuă dat fiind că *sistemul de credinţe* despre care vorbeam nu a fost interiorizat. Nici „Patria", nici „Occidentul" nu sînt *substanţe*, ci *modele* validate prin capacitatea de a inspira disciplina unei renaşteri. Pentru a nu ne mai jena de noi înşine şi pentru a nu-i mai stînjeni totodată pe ceilalţi, nu e nevoie să preamărim şi nici să detestăm Occidentul: e suficient să recunoaştem că – pînă acum – nu am jucat cinstit.

N. C. MUNTEANU
jurnalist

Aproape ca acolo

Tare ne mai place Europa, Occidentul în general! Vrem Occidentul, vrem Europa! Măcar Europa, dacă mai mult nu se poate. Aici, acolo, n-are importanţă. Ideal ar fi acolo. Dar dacă nu se poate, poftim, Europa poate să vină ea la noi. Cu „năuhăul" ei! Şi mai bine ar fi să vină cu banii ei. Ştim şi noi să-i cheltuim, nu? Sau să-i dăm minerilor, să-i îngroape ei cît mai adînc. Să trăim şi noi ca în Occident! Şi să muncim ca în comunism, ce mama dracului, că doar am suferit destul sub comunişti. Adevărul e că, pe ici, pe colo, am şi început să fim ca în Occident. Am rezolvat o mulţime de probleme. Am rezolvat problema taxiurilor, problema apei minerale, problema băuturilor răcoritoare, întotdeauna Coca-Cola, şi chiar şi problema ouălelor. Se găsesc ouă! Cine ar fi crezut! Ca în Occident! E adevărat, aduse de la mama dracului, tocmai din Orient. E mai apropiat.

Oricum magazinele gem, nici la piaţă nu e rău. Găsim de toate. Pînă şi pătrunjel. Din Turcia. Altele nu le aducem noi. Nici măcar din Turcia. Iei nişte banane, nişte portocale. Vînzătorul, amabil altfel, îţi dă şi pungă. Una mică, subţirică, prăpădită, dar pungă. Ca în Occident, ce mai vrem? Faci doi paşi, şi toate portocalele sînt pe jos, prin mîzgă, mîzgă de-a noastră, românească. Vînzătorul, un bou, rîde de se prăpădeşte. Te uiţi urît la el şi-şi ia seama. Te ajută să le aduni de pe jos, amabil, cum spuneam, îţi dă altă pungă, îşi cere scuze, pungile sînt proaste, aşa le fabricăm. Se dau portocale ca în Occident, dar nu sîntem în stare să facem nişte nenorocite de pungi ca acolo, care să nu se rupă.

Bine. Intri într-un magazin cu de toate. Geme şi acesta de marfă. Ca în Occident. Adusă tot de acolo. Vînzătoarea, tinerică, drăguţă, dar cam plictisită. Pare soţa boului din piaţă. Mestecă gumă, ca în Occident, dar o încearcă un plictis cosmic, ca la noi. Moştenit de pe vremea cealaltă. Mă întreabă ce vreau. O muşama. Măsoară cît vreau şi-mi face un bon. De mînă. Mă duc la casă. Cu bonul. Casiera, pare sora vînzătoarei, mestecă şi ea gumă. Mă măsoară pe mine şi mă întreabă ce vreau. Să plătesc. Nu, ce marfă vreau. Nu scrie acolo? Nu! Aha! Ia bonul, îl măsoară şi pe el, tacticoasă bate suma în casă. Înainte să-mi dea restul, ia bonul de mînă, îl ia şi pe cel din casă şi le trece tacticos, de mînă, pe un borderou. Casa e o minune de aparat, de altfel e din Occident, face socoteli, adună, scade, înmulţeşte, face totalul parţial, face totalul total, ţine evidenţa mărfurilor ieşite din magazin şi din magazie, poate face şi copii, cine ştie, dar casiera nimic, metodică, trece toate bonurile în borderou. De mînă! De ce, nici Dumnezeu nu ştie. Totul e ca în Occident, aproape ca acolo, însă socoteala o ţinem cu borderoul, ce e sigur, e sigur, aşa ne-am învăţat. Nu le putem avea pe toate dintr-o dată! Corect? Corect!

Însă de făcut, facem paşi mari spre Occident. Uite poliţia, de exemplu. Se „civilizează"! Gata, s-a terminat şi cu miliţianul devenit „poliţian". Se demilitarizează Poliţia. Ca în Occident. Poliţistul va fi în serviciul comunităţii, acum şi în vecii vecilor, primarul va avea şi el un cuvînt în numirea poliţiştilor, mai mari sau mai mici! Aşi! Poliţia va fi demilitarizată, însă poliţistul va deveni „funcţionar public cu statut special", va continua să poarte uniformă şi armă şi să fie judecat de tribunale militare. Primarul, însă, primarul va avea un cuvînt de spus în numirea poliţiştilor? Cît poftеşte! Însă cuvîntul decisiv va rămîne tot Ministerului de Interne, care cel mult poate da un răspuns scris primarului în caz de respingere a propunerii. Încolo, nici o activitate a Poliţiei nu va trece în subordinea autorităţilor locale, nici măcar Evidenţa Populaţiei sau Circulaţia, „încă nu sîntem pregătiţi pentru acest proces", a zis ministrul Gavril Dejeu, omul care pe vremea cînd se afla în opoziţie era partizanul demilitarizării poliţiei. Acuma a devenit ceva mai nuanţat. Normal! E înconjurat de atîţia generali, de-ai noştri, dintre noi, pentru noi. De pe vremea şi cam de pe lumea cealaltă. Le place haina militară, gradele mai ales. Da, dar nu vom mai avea sergenţi majori, plutonieri, sublocotenenţi, locotenenţi, căpitani, colonei şi generali! Vom avea agenţi de poliţie, subinspectori, inspectori, subcomisari, comisari şi chestori. În rest, poliţia noastră va fi demilitarizată, ca în Occident. Dar nu chiar! Va fi un fel de altă gîscă, însă în aceeaşi traistă. Avem şi argumente! În ţări vecine, cum ar fi Bulgaria, Ungaria, Ucraina şi Moldova activitatea Poliţiei nu a fost demilitarizată. Privim spre Europa, ne şi vrem în Europa, însă ţinem seama de rana din picior. Care nu ne lasă! Ne raportăm doar la experienţa şi la vecinii din fostul lagăr comunist.

Păcatul etern românesc al formelor fără fond? Cam pe-acolo! Demilitarizăm poliţia, poftim, bunăvoinţă avem, avem şi Poliţie ca în Occident! Dar şi ca la noi! În aceeaşi formă... fără uniformă. Uniforma ne mănîncă! Asta nu înseamnă ca Occidentul nu ne place. Ne place! Chiar! De ce să nu ne placă? Ce, sîntem noi mai proşti? Nu sîntem! Dar mai şmecheri, în mod sigur. Ne furăm căciula, ne furăm uniforma, furăm tot! Numai ce trebuie nu furăm. Sîntem şi cinstiţi, ce-i drept, e drept!

© V. Dorolţi

Claude KARNOOUH
profesor de filosofie

Societate civilă

Formulată diferit, „să intrăm în Europa“, „să intrăm în NATO“, „să intrăm în Uniunea Europeană“, „să ne sincronizăm“, „să privatizăm“, „să facem reforma“, tema Occidentului umple pînă la saţietate discursul politic românesc al postcomunismului. Singurul lucru care ar trebui adăugat ar fi de ordin caragialesc: „să se schimbe, dar să rămînă totul cum a fost“. De aceea este şi dificil să se mai adauge vreo lozincă nouă acestui torent incantatoriu. Dar oricît ar fi de lamentabilă frenezia verbală şi repetitivitatea ei dogită, ea adăposteşte şi disimulează în acelaşi timp un adevăr. Ar reieşi că dacă trebuie să intrăm în Europa, aici la răsăritul periferiei ei, nu sîntem în ea şi asta în pofida limbii, a zoologiei şi a botanicii! De unde provine acest adevăr difuz enunţat grosolan în lozinci? Trebuie oare să-i căutăm originea în experienţa comunistă, considerată aici o nefastă „influenţă asiatică“ asupra unei societăţi occidentale, şlefuite şi civilizate? Răspunsul afirmativ nu se verifică prin comportamentul dominant din decembrie 1989. Cîţiva observatori şi cîţiva artişti au crezut că văd revenind atitudinile descrise cu mult timp înainte de instaurarea regimului comunist. Cum să explici altfel această absenţă, această *lipsă* făcînd din funcţionarea instituţiilor din societatea românească un *patchwork* de alcătuiri potemkiniste, ca satele miraj pictate pe pînză şi oferite împărătesei Ecaterina cea Mare de către favoritul ei pentru a fi contemplate doar din depărtare. Cîteva cuvinte spun totul: absenţa societăţii civile. Între puterea politică administrînd autoritatea (armata, poliţia, diversele instituţii de control), puterea religioasă (acum prezentă în toate şcolile) şi puterea economică determinată mai curînd de jocurile mafiote decît de legile concurenţei e dificil de detectat o societate aptă să-şi apere ceea ce englezii numesc *Commonwealth* şi francezii *l'Etat de droit*, adică un contract relativ la drepturile şi îndatoririle cetăţeanului, exprimînd voinţa generală.

În esenţa ei, societatea civilă este o societate contractuală unde termenii contractului sînt definiţi chiar de contract, fiind excluse, în măsura posibilităţilor, relaţiile venite din sfera privată, ale dependenţelor personale de rudenie, cele determinate de o formă bastardă a feudalismului – clientelismul –, ale constrîngerilor religioase şi politice.

O asemenea organizare nu ţine de darul divin sau imediat al conştiinţei, ea vine din istorie, are o origine, o evoluţie, un moment de epuizare, conflicte, uneori este ameninţată. De fapt n-am făcut decît să descriu istoria Europei, a acelei părţi din Europa situate în Occident.

Un observator atent ar remarca forma de patrulater a inimii acestei Europe contractuale unde intră Nordul şi centrul Italiei, Anglia, Benelux, Olanda, Germania Occidentală şi Nordul Spaniei. Locurile unde s-au ridicat cele mai puternice oraşe medievale, cu privilegiile lor, cu libertăţile lor garantate de legi, conduse de patricieni (negustori, apoi artizani, toţi cu ghildele lor), cu universităţile lor. Oraşe unde în secolul XII au apărut primele conflicte între credinţă şi raţiune şi ereziile ce au dus la Reformă, o puternică industrializare medievală, primele conflicte care, în accepţiunea modernă, s-ar putea numi conflicte de clasă. Acestea sînt locurile unde s-a născut şi s-a dezvoltat dinamica societăţii civile, unde s-a format, unde a fost teoretizată de filozofi, unde s-a elaborat diferenţa modernă între public şi privat, nemaiavînd nimic în comun cu cea din antichitate, care presupunea existenţa sclavagismului. În oraşul medieval, valoarea socială şi morală a muncii devine valoarea centrală a societăţii civile, avînd nevoie de garanţia unui contract pentru a-şi dezvolta în timp autonomia.

În centrul acestui patrulater, s-au confruntat raţiunea şi credinţa încă din secolul XII şi s-au ivit condiţiile spirituale favorabile evoluţiei tehnice, dezvoltată doar – conform opiniilor unor istorici – în secolele XVII şi XVIII. E de la sine înţeles că societatea civilă este un produs al capitalismului şi al dezvoltării inovaţiilor tehnice (de exemplu, rolul orologiilor în scandarea timpului oraşului, un timp comun pentru toate activităţile, politice, religioase, comerciale şi artizanale). Astfel, oraşul medieval nu mai este organizat conform unei topografii divine, iar biserica devine şi ea un spaţiu public unde corporaţiile discută despre activitatea lor şi raporturile lor cu alte sfere ale societăţii. Mişcările de secularizare ale activităţii sociale permit constatarea că centrul oraşului nu mai este catedrala, ci un spaţiu definit printr-un patrulater ale cărui culmi ideale sînt sediile puterii politice, palatul, lăcaşurile puterii religioase, catedrala şi soborul ei de preoţi, puterea intelectuală care se naşte. Universitatea şi învăţămîntul artelor liberale, puterea socio-economică şi sediile ghildelor. În acest patrulater al conflictelor s-a elaborat de-a lungul secolelor modernitatea contractului social formulat de Hobbes la început şi apoi de către Rousseau, fiecare în felul lui, dar opus unul altuia, şi s-au construit fundamentele lui metafizice. Dar, ca de obicei în filosofie, ei teoretizau ceea ce se trăise de multe.

Pe de altă parte, experienţa regimurilor comuniste şi numeroasele experienţe de decolonizare din contemporaneitate ne-au arătat că modernizarea tehnică nu poate fi confundată cu modernizarea politică. Altfel spus, tehnicile pot fi uşor transportate dintr-o cultură în alta; cu timpul, se poate chiar observa cum aceste culturi trec la propriile inovaţii tehnice, inventive (cine le poate nega ruşilor marea lor ştiinţă în tehnicile spaţiale?), dar altfel se petrec lucrurile cu modelele de sociabilitate şi experienţele existenţiale trăite de-a lungul secolelor. Nu e greu de observat absenţa acestei dinamici în istoria românească, chiar dacă au existat, ici şi colo, în Transilvania, rudimente, repede abandonate, din cauza labilităţii istoriei politice. Nimeni nu poate nega că românii ca grup etnico-religios au fost excluşi din schiţele de societate civilă urbană, aceasta rămînînd apanajul saxonilor şi ungurilor. Altfel spus, ceea ce caracterizează lumea românească contemporană este acest vechi hiatus urban accentuat şi nu anulat de violenta neologizare din secolele XIX şi XX. Noile cuvinte nu au o substanţă trăită istoric.

Or, elitele româneşti cred că mimetismul lingvistic şi instituţional, ba chiar cel comercial, sînt suficiente pentru a intra în Europa. Este o gravă eroare. Desigur, nici occidentalii nu sînt inocenţi, cînd din meschine motive politice se prefac că iau în serios, discursurile şi practicile mimetice (naivii obişnuiţi cu etnocentrismul incult cred că ei sînt sinceri). Nu cu asemenea discursuri se construieşte o societate civilă; nu adunînd la întîmplare cuvinte, al căror înţeles va fi clar mai tîrziu. Deocamdată e important ca totul să fie „ca şi cum“, cu speranţa că dinamica socială se va crea de la sine şi va fi capabilă să impună societatea civilă. Dar o vor oare elitele cu adevărat? Dubiile apar observînd zi de zi comportamentul lor de după 1989. Ele sînt confirmate de dezbaterea ridicolă despre multiculturalism şi autonomia universităţilor maghiare, de dezbaterile bizantine despre privatizare, de permanentele scandaluri de corupţie fără nici un fel de urmări judiciare.

Şi atunci, nu e de mirare că cei mai buni tineri dintre studenţi, profesori, ingineri, medici, români şi unguri la un loc, doresc să părăsească ţara? Răspunsul e aici, sub ochii noştri, în neputinţa societăţii civile de a se formula ca atare, în laşitatea celor mulţi care nu-şi înalţă capul în apărarea unei libertăţi (libertatea de a trăi în mod demn de pe urma unei munci oneste) care nu se confundă cu legea junglei îndrăgită de mafioţi şi de corupţi, nici cu servilismul faţă de micul potentat politic sau birocratic al momentului cerînd mită ca să acorde ceea ce legea permite *de jure*.

Societatea civilă nu este ceva care se primeşte asemeni împrumuturilor internaţionale, nu e ceva care se dă ca subvenţiile sau bursele organismelor internaţionale şi ale universităţilor străine. Societatea civilă nu este un dar filantropic, istoria occidentală ne învaţă că ea se cucereşte, că ea este rezultatul unei lupte lungi şi dureroase şi, ca orice bătălie, comportă riscuri...

Ce are Vestul cu noi?

„Nu ne lasă Occidentul să murim“, aşa îl liniştea cu puţin timp în urmă Silviu Brucan pe interlocutorul îngrijorat din cauza crizei economice. Înainte de Madrid, acelaşi analist ne asigura că nu-şi permite Occidentul să lase România pe afară.

De această viziune globalist-superficială pare să sufere spaţiul public românesc atunci cînd vine vorba de Vest, pare a se şti foarte bine ce vrea Vestul, ce gînduri are Vestul sau ce părere are Vestul despre România. Însă, dacă am întreba la care anume instituţii se referă, ce tip de politici iau în considerare, şi care sînt punctele de decizie analizate, probabil, globaliştii noştri ar considera că ne pierdem în amănunte neinteresante.

Şi ca urmare a acestei abordări, ultimul raport al Comisiei Europene a constituit o surpriză şi a produs panică. Despre România nu se spunea mai nimic de bine, în schimb se primeau critici, chiar dacă voalate în limbajul diplomatic al celor de la Bruxelles. Pînă şi Bulgaria, termenul de referinţă în ultimul timp, era evidenţiată.

Am auzit cu toţii, de la politicieni şi ziarişti, că România îndeplineşte criteriile politice, cu unele „mici excepţii“ şi stă foarte prost în ceea ce priveşte criteriile economice. Dar, care sînt micile excepţii din domeniul politic?

Să le luăm pe rînd. Comisia se arată îngrijorată de numărul mare de ordonanţe de urgenţă care scurtcircuitează procesul normal, parlamentar, de legiferare. Deşi în ultimul timp s-a renunţat la această practică, cred că ordonanţele vor rămîne în continuare un minus al sistemului politic românesc. În condiţiile în care cele două camere ale Parlamentului sînt alese în mod identic (deci, reprezintă aceeaşi împărţire a spectrului politic) şi nu şi-au delimitat atribuţiile, Parlamentul român suferă de un paralelism instituţional cronic ce face să se dubleze, cel puţin, timpul de legiferare. Astfel, Parlamentul nu reuşeşte să ţină pasul cu ritmul de trimetere a proiectelor de către guvern, forţîndu-l pe acesta să recurgă la practica ordonanţelor.

În ceea ce priveşte puterea executivă, Comisia afirmă că rămîne de clarificat problema responsabilităţii ministeriale, iar dacă ne gîndim la tergiversările la care a fost supusă legea cu pricina, această mică excepţie ne dă dureri de cap.

Partea cea mai consistentă este rezervată puterii judecătoreşti. Deşi se remarcă cinci progrese importante (între care amendamentul la legea organizării judecătoreşti şi Institutul Naţional al Magistraţilor) se menţionează şi durata exagerată a proceselor, retribuţia mediocră a procurorilor şi judecătorilor. De asemenea, se aminteşte faptul că demilitarizarea şi reorganizarea poliţiei a fost anunţată, dar fără un calendar concret de acţiune. Deşi această reformă era una care nu necesita un efort financiar deosebit, este greu de înţeles imobilismul care s-a manifestat în domeniu după 1996. Pot fi două cauze: fie la nivelul cel mai înalt de decizie (mă refer la domnul Dejeu) nu există voinţă politică pentru a acţiona în acest sens, fie de la eşalonul imediat următor, şi coborînd pe ierarhia militară, se manifestă o împotrivire energică şi tăcută care transformă în literă moartă orice proiect în acest sens. Tind să cred că ambele cauze posibile acţionează într-o măsură mai mică sau mai mare.

Tot în raport se recomandă transferul de competenţe de la curţile militare spre cele civile în ceea ce priveşte judecarea cazurilor de abuz ale poliţiei. Ar înceta astfel aberanta situaţie în care nişte militari (cum sînt poliţiştii la momentul actual) comit abuzuri asupra unor civili şi sînt judecaţi tot de către militari. Dacă ne amintim proverbul „corb la corb nu-şi scoate ochii“, situaţia de fapt transformă teoriile despre societatea civilă şi puterile ei în basme cu Moş Crăciun.

În ceea ce priveşte lupta anti-corupţie, abţinîndu-se în mod diplomatic de la a remarca paralelismul creat prin comisiile şi comiţiile instituite după 1996, cei de la Bruxelles amintesc doar de „responsabilităţi instituţionale neclare“ şi „lipsa unui corp de specialişti special pregătiţi“. Nu mai comentez (mai ales după ce am văzut săptămîna trecută un poliţist, la ieşirea de la staţia de metrou Titan, salutînd un individ care vindea la o măsuţă ţigări fără timbru în timp ce se autoservea cu un pachet de Kent).

Un alt punct important al raportului este cel dedicat drepturilor omului şi protecţiei minorităţilor. Sînt evidenţiaţi paşii pozitivi realizaţi de autorităţi şi ONG-uri în ceea ce priveşte programele de asistenţă pentru copiii străzii, sprijinite cu fonduri PHARE. Dar tot aici se remarcă faptul că proiectul de reformă a Codului Penal din iulie anul trecut, vizînd eliminarea articolelor care îi incriminau pe homosexuali şi pedepseau insulta şi ofensa adusă autorităţii, a fost retrimis de Parlament la Guvern. Alte bile negre le-ar constitui abuzuri ale poliţiei asupra romilor, copiilor, prizonierilor şi homosexualilor, condiţiile de penitenciare, perioadele lungi de detenţie de dinaintea pronunţării sentinţelor, închiderea unor ziarişti pe baza articolului mai sus menţionat privind ofensa adusă autorităţii.

La capitolul minorităţi naţionale, aş cita o frază: „În ceea ce priveşte minoritatea maghiară din România, situaţia denotă semne de îmbunătăţire la toate nivelele vieţii publice, incluzînd hotărîrea autorităţilor române de a găsi o cale de a crea universitatea ungaro-germană.“ Numai că, între timp, Curtea de Apel a declarat neconstituţională hotărîrea de creare a acestei instituţii (demonstrînd astfel că în România se respectă un alt principiu debază al UE: independenţa justiţiei).

Aşadar, „micile excepţii“ de la criteriile politice nu ating puncte cu adevărat vitale în funcţionarea unui sistem social, dar ele se înscriu în acel nivel de bază al fiecărei democraţii consolidate. Temele de mai sus ar fi venit oricum în atenţia publică într-o evoluţie democratică normală. Acest fapt, cît şi minimele resurse pe care le presupun reglementările vizate ar fi cerut ca recomandările europene să le corespundă un plan concertat între Guvern şi Parlament de adoptare rapidă a legilor necesare. Unul dintre motivele pentru care Bulgaria ne surprinde prin evoluţia sa din ultima vreme este şi acordul la care s-a ajuns în legislativul de la Sofia prin care orice lege care ţine de adoptarea *aquis*-ului comunitar este dezbătută prin procedura de urgenţă.

Un alt element vital de care România se preocupă mai puţin este managementul resurselor umane necesare aderării. Pentru ca mecanismele necesare să funcţioneze este nevoie, pe lîngă voinţă politică, de o linie numeroasă de specialişti capabili să lucreze cu tratatele constitutive ale UE şi cu întreaga legislaţie comunitară, să cunoască instituţiile şi mecanismele de luare a deciziilor. Aceştia vor constitui viitoarele echipe de negociatori, iar pînă atunci vor asigura interfaţa între România şi Uniune. Ar trebui să urmeze pregătirea unor traducători pentru toate cele 15 limbi oficiale şi derularea unor programe de pregătire a lucrătorilor din administraţia centrală, regională şi locală. Am putea urma exemplul Poloniei care, în „Strategia naţională pentru integrare“, a rezervat o parte consistentă (a VI-a) pentru resursele umane. Este vizibilă preocuparea pentru desfăşurarea unei strategii unitare de pregătire şi folosire a resurselor umane.

În „Programul Naţional de Aderare“ emis în iunie 1998 de Departamentul Integrării de la Bucureşti lipseşte o asemenea strategie. În ceea ce priveşte resursele umane apar referiri disparate, ce par a fi produsul diferitelor departamente de integrare create în fiecare minister, şi nu rodul unei concepţii unice. Aş aminti numai un exemplu: în partea a II-a este preconizată înfiinţarea Consiliului Naţional pentru Formare Profesională (cu participare tripartită: **administraţie**, sindicat, patronat?!), pentru ca în partea a III-a să se vorbească de un Institut Naţional al **Administraţiei** Publice (asta în varianta optimistă, în cea pesimistă, nu vom mai auzi de ele).

Nu-mi rămîne decît să mă întreb şi eu, ca orice globalist consecvent: ce are, dom'le, Vestul cu noi?

Cristian GHINEA

Romaniţa CONSTANŢINESCU
asistentă universitară, Facultatea de Litere, Bucureşti

Românii între *undeva* şi *nicăieri*

Este de dorit ca România să renunţe la o înţelegere de sine monoculturală şi autarhică. Perspective interne pure asupra propriei identităţi nici nu există, nici perspective străine pure; fiecare naţiune îşi trăieşte identitatea în focusul unei pluralităţi de perspective mai mult sau mai puţin dezvoltate. Pînă şi naţionalismul românesc este nu un produs original, autohton, ci rodul unei influenţe. Lovinescu demonstrase că doctrinele naţionaliste interbelice, izvorîte din poporanism şi sămănătorism, se inspirau din curente similare ruseşti, acestea înseşi alimentînd albia bogată a romantismului european. Astfel, o carte despre imposibilitatea europenizării Rusiei era o „traducere" cuvînt cu cuvînt a unei cărţi nemţeşti despre neapartenenţa funciară a Germaniei la Europa, despre insularitatea ei naţională. Rusia şi Germania le păreau naţionaliştilor din cele două ţări fără nici o problemă interşanjabile, deşi toţi perorau pe tema imuabilului specific naţional.

Unul dintre stimulentele unei înţelegeri de sine multiperspectiviste, cosmopolite a naţiunii este dialogul cu fostul „exil", actuala „diaspora". Dincolo de toate reproşurile crude ce se aduc exilului românesc, cei plecaţi au făcut o experienţă utilă tuturor, aceea a **alienării pozitive**. Într-o lume nouă, ei a trebuit să facă dovada unei anume competenţe social-psihologice care să identifice noi roluri, intenţii şi pacte sociale, regulile încrederii, pragurile de toleranţă şi să manifeste o anume capacitate comunicativă în situaţii deschise, contradictorii şi opace în raport cu prima socializare din ţara de origine. Ei au trecut nu numai graniţe politice, ci, mult mai important, graniţe culturale, trăind din plin contemporaneitatea unor istorii diferite. Iată cum vedea Johann Baptist Metz reflectarea evantaiului unei lumi multiculturale, decentrate şi necontemporane în biografia proprie: „Vin dintr-un mic orăşel bavarez profund catolic. Dacă vii de acolo, înseamnă că vii de departe. De parcă nici n-ai fi născut acum cincizeci sau şaizeci şi cinci de ani, ci dincolo de marginile apunînd ale Evului Mediu. A trebuit să descopăr cu efort multe lucruri, pe care ceilalţi, «societatea», aşa se părea, le descoperiseră demult...: democraţia în cotidianul politic, de pildă, modul de a coopera cu un spaţiu public difuz, regulile de joc ale conflictului, chiar şi în viaţa de familie etc. Multe mi se păreau străine şi rămîneau chiar înstrăinătoare". Înţelegerea interculturală nu înseamnă asimilarea, eventual fără rest, a unei tradiţii la alta, o convertire mistică. Chiar la cei care de multă vreme stau pe muchia dintre două sau mai multe lumi, persistă nevoia de a lua distanţă faţă de o apartenenţă sau alta, pînă la nerecunoaştere absolută de sine. Difuziunea identităţii dă naştere la fisuri existenţiale. Virtutea cea mai de preţ pe care o exersează cei care trăiesc modern-„diasporesc", cum spunea Hermann Broch, este ceea ce se cheamă în sociologie „toleranţă la ambiguitate": capacitatea de a fi pregătit să te expui unor determinări şi interpretări contradictorii, de a suporta identităţi perpendiculare şi de a răspunde unor aşteptări încrucişate. Omul diasporesc desenează perspective şi este apt de a le gîndi şi însoţi o bună bucată de vreme, în mod real sau strict heuristic, identificîndu-se sau distanţîndu-se de ele, dar fără să abandoneze niciodată multitudinea, viziunea caleidoscopică. Astfel, toleranţa culturală este întotdeauna mai mult decît un act moral de recunoaştere a Celuilalt, este un act al percepţiei şi înţelegerii larg multiperspectivice. Se întîmplă să observăm că cei plecaţi din ţară îşi manifestă deseori acordul sau sînt dispuşi să urmărească cu bunăvoinţă tendinţele cele mai avangardiste, mai radicale şi mai riscante sau mai exotice ale societăţii româneşti. Acest lucru se datorează, cred, tocmai disponibilităţii lor de a proiecta soluţii şi competenţei de a gîndi contradicţia, de a suporta şi desluşi ceea ce este doar o schiţă ambiguă pentru cei mai mulţi. Mi se pare profund greşit şi nedrept să interpretăm această venire a lor în întîmpinarea noastră drept atitudine ostilă de superioritate împletită cu iresponsabilitate şi superficialitate. Curajul acestor oameni de a gîndi dificultatea şi de a suporta plini de iniţiativă şi energie greutatea necunoscutului nu trebuie subestimat. De unde să fi provenit altminteri succesul lor?

Pînă aici am înfăţişat lucrurile în latura lor pozitivă. N-am vorbit despre oboseală şi teamă, despre refugiile preţioase, dar precare ale fiecăruia, despre micile laşităţi necesare, despre erori şi eşecuri. Ne este cunoscută încercarea de a readuce o identitate difuză în balans tocmai prin reducerea disonanţelor şi nu prin exersarea capacităţii de a le suporta. Fără să ştie cum s-ar putea exprima mai bine pe sine în străinătate, cel plecat de acasă îşi caută acest rezervat iniţial în lumea nouă, reinterpretînd-o aşa cum îi vine la socoteală. Mulţi români din Germania mi-au destăinuit că au ales ca a doua lor patrie această ţară pentru că le aducea mai bine aminte de locul lor de origine, de oraşul lor de provincie, de satul lor natal, mai bine decît ar fi putut să o facă, de pildă, o Franţă citadină sau, *horribile dictu*, America învălmăşită, cu ritmuri ameţitoare. Ceasul cu cuc din Pădurea Neagră marca acelaşi timp cu care se obişnuiseră. Cel puţin la prima vedere, pentru că universul rural şi provincial românesc n-are nici un corespondent în lumea vestică, nici măcar în Germania. Cei mai mulţi confundau practic micile burguri şi aşezări monastice cu o lungă tradiţie medievală, unde agricultura nu se mai practică de secole, cu tîrgurile şi satele noastre. Unde nu te aştepţi răsare cîte un Mizil, un Paşcani, o Craiovă sau o coamă mioritică de deal în

© A. Paul

Nordrhein-Westfalen sau în Baden-Würtenberg. Locuitorii lor nu iau în seamă oraşele în care trăiesc decît în funcţie de traseele geografice, psihologice, politice şi sociale care le amintesc de lumea lor de acasă. Se înţelege că dinamica lor este în felul acesta substanţial redusă. În plus, Mizilul, Paşcanii sau Craiova reconstituite cu tremurul sufletului sînt nişte locuri care nu mai seamănă nici într-un chip cu omoloagele lor româneşti. Identificările ulterioare, tardive şi idealizante cu lumea de acasă fac sarea şi piperul tragicomediei pe care cei plecaţi „fără chemare" o trăiesc. Nostalgiile sînt ridicole şi înstrăinătoare pentru ruda venită din ţară în vizită la cel plecat. Ei nu-şi amintesc acelaşi oraş, aceeaşi istorie, aceleaşi constelaţii de prietenii şi vrăjmăşii. Amintirile celui plecat sînt estompate, deformate, idilice atunci cînd foloseşte asemenea resturi groteşti pentru a-şi face adăpost într-o lume pe care n-are curajul sau plăcerea s-o exploreze. Ne-am întors la autarhie şi monoculturalism acolo unde ne-am fi aşteptat cel mai puţin. Unii dintre noi şi-au găsit locul între graniţe (ale noastre, ale altora) şi *în acelaşi timp* peste ele, alţii – de aici sau de departe – vieţuiesc undeva în Nicăieri, un Nicăieri despre care ei cred că ştiu foarte multe lucruri.

Aduse cu poşta (electronică)

Republica Socialistă Canada

Juxtapunerea cuvintelor de mai sus face apel la prejudecăţile semantice ale cititorului pentru a crea efecte variind între surpriză şi indignare. Acum, dacă v-am captat atenţia, sper că voi reuşi să clatin cîteva din aceste idei preconcepute şi vă invit, la sfîrşitul articolului, să recitiţi titlul şi să vă gîndiţi la adevăratul lui sens.

Sîntem cu toţii de acord că pămîntul Canadei este cea mai bună aproximare a raiului de pe planeta noastră. De asemenea, ştim cu toţii ce a însemnat pentru români epoca lui N. C., Ucigă-l Toaca. Avînd în vedere că Diavolul e un înger căzut şi că iadul însuşi e pavat cu intenţii bune, n-ar trebui să ne mirăm că există (unele) paralele între ridicol şi admirabil, între utopia din lozincile româneşti şi know-how-ul social al canadienilor.

DACIADA. Canadienii sînt pasionaţi (chiar obsedaţi) de sporturi. Le sînt puse la dispoziţie facilităţi deosebite: terenuri de fotbal (cu gazon), de tenis, baseball sau basket – majoritatea gratuite – în fiecare din numeroasele parcuri. Oameni de 60 + ani „joggează" în fiecare zi. Marea majoritate a canadienilor (între 3 şi 63 ani) schiază, patinează şi înoată. În felul acesta sînt fericiţi şi sănătoşi, deci productivi.

CÎNTAREA ROMÂNIEI. Majoritatea copiilor canadieni învaţă să cînte la instrumente şi mulţi merg cu plăcere la cor. La şcoala la care predau cam 3/4 din copii participă (sau au participat) la fanfară, jazz band, cor sau orchestră. Nu există clase speciale de matematică şi fizică (au emigranţii români şi chinezi care vin cu matematica ştiută), dar au clase speciale de artă (care includ muzica, arta plastică şi drama).

MUNCA VOLUNTARĂ. Elevii, studenţii şi noii emigranţi se înghesuie să găsească un loc unde să-şi „voluntarieze" munca. Atunci cînd cineva depune cerere să lucreze remunerat, amploiatul de la personal se uită foarte atent unde şi cum a voluntariat candidatul. Elevilor li se cere de la şcoală să petreacă un număr de ore ajutînd la spitale, la căminele de bătrîni sau la cantina săracilor. Din cîte am observat, copiii fac asta cu sentimente variind între sinceră plăcere şi conştiinciozitatea datoriei. Nu am remarcat la mulţi dorinţa de „a fenta".

PRACTICA ÎN PRODUCŢIE. La universităţi bătaia cea mare e pentru intrare la facultăţi care au Coop, adică practica în producţie. Un trimestru de învăţătură e urmat de un trimestru în care studentul face ucenicie într-o companie din aria lui de viitoare expertiză. Beneficiile sînt colosale. Studentul află pe viu în ce fel de mediu va lucra la absolvire, cîştigă experienţă, îşi face relaţii şi chiar cîştigă ceva bani să-şi plătească studiile universitare. Companiile ajung şi ele să cunoască viitorii posibili angajaţi şi să racoleze pe cei mai harnici şi talentaţi.

STICLE ŞI BORCANE. Reciclarea e făcută cu furie şi mîndrie. Să ferească sfîntul să mă prindă soţia mea că pun la gunoi ambalajul de carton al cerealelor!

SĂ NE CUNOAŞTEM PATRIA. Canadienii au numeroase tabere în mijlocul naturii unde copiii învaţă să meargă cu căiacul şi cu canoia, să se caţere pe stînci, să trăiască în mijlocul naturii, să se urce în copaci, să tragă cu puşca şi cu arcul, să meargă cu bărci de cauciuc pe rîuri de munte. Alte tabere îi învaţă să se descurce iarna (!), în cort (!) în nordul (!) Ontario-ului (!) la temperaturi la care mi-e frică să mă şi gîndesc.

PRETINI CU TOATE POPOARELE. Cam un milion din locuitorii Torontului sînt emigranţi, veniţi din vreo sută de ţări diferite. Canadianul blajin nu numai că i-a primit pe toţi cu ospitalitate, dar le respectă individualitatea şi cultura. Uneori le tolerează chiar şi exagerările. Ciudat lucru, după un timp, chiar emigranţii înşişi devin blajini canadieni. Sinagoga e gard în gard cu moscheea, croatul şi sîrbul cooperează la aceeaşi firmă de software, tamilul şi sinhalezul lucrează la acelaşi proiect pentru ora de limba engleză. Domnii de la UDMR şi România Mare ar da faliment în Canada.

SERVICIU MEDICAL GRATUIT. În Canada e atît de gratuit încît nici măcar plicul cu bani, sticla de Campari sau cartuşul de Kent nu sînt necesare.

FORMAREA OMULUI NOU – ascultător şi lipsit de opinie. Uneori te miri cine îl sfătuia pe Nea Nicu. Pe de o parte, şcolile erau menite să dea individului o educaţie academică distinsă: fizică din clasa a şasea, două limbi străine, literatura română şi universală etc... şi la un nivel de exigenţă ridicat. Pe de altă parte, mare era mirarea stăpînirii că discursuri interminabile, repetitive şi imbecile nu reuşeau să convingă mulţimea. În America de Nord, sistemul educativ e în principal o creşă la care tinerii sînt ţinuţi în perioada cînd părinţii sînt la lucru. Ideea definitorie a şcolii e „fun"-ul, pe românеşte, distracţia lipsită de griji. Scrisul, cititul, aritmetica şi obiectele de cultură generală sînt şi ele tolerate atîta timp cît conţin suficient „fun". Omului nou, astfel format, i se adresează ore în şir – nu de discursuri despre rachetele Pershing – ci de soap-opera şi sport. Televizorul are (mult) sport în fiecare zi. Campionatul de hockey începe cu 80 de meciuri pentru fiecare echipă. După aceea au loc eliminatoriile (playoffs) la care participă din nou aproape toate echipele iniţiale. Se joacă şaisprezecimi (pînă la 7 meciuri pentru fiecare echipă), apoi optimi (alte 7 meciuri pentru fiecare din cele rămase) şi aşa mai departe. Să nu mai vorbim de baschet, football sau baseball, după sezon. Nordamericanului nu i se interzice accesul la Hemingway, Tolstoi, Ibsen sau chiar Marx, dar imensa majoritate preferă pe Michael Jordan sau Pamela Anderson. Pe vremea lui Ceauşescu, în România o revistă ca *Dilema* ar fi fost interzisă, pe continentul tuturor oportunităţilor ar da faliment.

În definitiv, iadul nu e decît un rai în care lucrurile se fac de mîntuială.

Aşadar, ca să-l parafrazăm pe Heliade-Rădulescu, „Faceţi băieţi orice, numai faceţi temeinic!".

Alexandru PINTILIE

Liviu PAPADIMA
lector universitar, Facultatea de Litere, Bucureşti

Te Deum pentru noi înşine

Un personaj dintr-un serial tv poliţist – nu importă care –, un anarhist cumsecade, scrisese şi editase o carte cu titlul „Cum să arunci orice în aer. În zece lecţii uşoare". Eu nu pot să vă ofer decît „Cum să cunoşti literatura română în cîteva pagini". Şi chiar dacă am să mă refer aproape exclusiv la împrejurările şi la formele creaţiei beletristice româneşti, nu aceasta e propriu-zis tema prezentului eseu. Vă propun să discutăm despre felul în care românii se percep şi se prezintă pe ei înşişi prin felul în care îşi percep şi îşi prezintă literatura. Despre şansele pe care şi le acordă pentru a intra într-un dialog intercultural prin intermediul „produselor simbolice" create pe teren autohton. Persistă încă ideea că, în contactele dintre popoare, arta în general, literatura în special, ar fi o bună monedă de schimb, cel puţin în faza negocierilor preliminare. Primii oameni în lună *ai lui H. G. Wells încercau să intre în comunicare cu seleniţii desenînd figuri geometrice. Tehnicienii* Întîlnirii de gradul trei *a lui Spielberg au ales ca modalitate de dialog cu extratereştrii scheme muzicale. În contactele terestre, interetnice, par însă a fi preferate forme de expresie care trec mai curînd drept opusul oricăror presupuse universalii logico-matematice.*

Cultura sub zodie corporatistă

Oamenii veacului trecut credeau cu tărie că literatura unui popor exprimă ceva ce s-ar numi „spiritul" acestuia. De aici puteau fi derivate o serie de consecinţe practice. Vrei să-i cunoşti, să-i înţelegi pe englezi, pe francezi, pe germani, pe ruşi, pe români...? Citeşte-le scrierile. Evident, însă, privilegiul acordat literaturii naţionale, de purtător de solie, nu se distribuie egal între toate operele care o compun. Lucrul acesta a cauzat, din capul locului, dificultăţi de opţiune. Unele opere, sau tipuri de opere, au fost sau sînt socotite mai reprezentative, mai „autentice" sau chiar, într-un anume sens, mai „adevărate", altele, dimpotrivă, au trecut sau trec drept nesemnificative, marginale, deviante, dacă nu chiar drept „false" sau „mincinoase". În cultura română, acest tip de discernere a apărut şi s-a fortificat rapid pe la mijlocul veacului trecut. El a condus, în timp, la articularea unei dialectici bizare, la mare preţ prin anii '70 şi '80 ai secolului nostru. Premisa acestei dialectici pare să fie un argument pe care bunul-simţ cu greu l-ar refuza: ca să poţi intra în dialog cu ceilalţi, fii tu însuţi! Concluzia... inundă nenumăratele pagini însăilate cu fervoare pe tema „naţional şi universal". O antologie din 1975, chiar aşa intitulată, alăturînd, în vreo 400 de pagini, nume din cele mai onorabile ale culturii române, de la Kogălniceanu încoace, se străduie să convingă de validitatea ecuaţiei „cu cît mai naţional, cu atît mai universal". În ce măsură îndemnul pseudosocratic adresat individului poate fi transferat asupra colectivităţilor se trece sub tăcere – cînd nu ni se spune de-a dreptul că nu poţi fi tu însuţi decît în raport cu colectivatea căreia îi aparţii, aşa cum face, de exemplu, Ibrăileanu. Omul de la oraş, de pildă, nu poate fi „autentic" din această pricină, pentru că el este, prin natura traiului pe care îl duce, cosmopolit.

Cultura română modernă s-a născut sub zodie corporatistă. Pentru mare parte din oamenii luminaţi de la mijlocul veacului trecut, colectivitatea însemna un „corp" pe care scriitorii aveau putinţa – şi datoria – să-l facă „ins". Acest *ens* paradoxal, indubitabil şi inefabil, înglobator şi particularizant, impregnează percepţia ulterioară a literaturii noastre ca întreg „organic", ca ansamblu în care piesele sînt şi trebuie să fie asamblate într-un tot irigat de ascunse seve vitale. Numai că, aşa cum era să se întîmple, asamblajul s-a dovedit, din capul locului, a nu fi lesnicios.

O serie de scriitori, majoritatea implicaţi în politică, îndemnaţi de ideile revoluţiei franceze, pe care şi le însuşiseră de regulă în timpul studiilor în străinătate, s-au confruntat, începînd de pe la 1840, în diferite feluri, cu principala dilemă a timpului: încotro urmează să se îndrepte societatea românească? „Oamenii începutului de drum", cum inspirat au fost numiţi mai tîrziu, au avut norocul şi neşansa unui timp de frenezie şi de frustrare: era atît de mult de făcut, încît se putea face dezamăgitor de puţin. În plus, năzuinţele lor se dovedeau nu o dată contradictorii. Ei credeau în adevărul universal al ideilor de libertate, dreptate, egalitate, vedeau în progres o lege sau cel puţin o cerinţă indiscutabilă a istoriei, dar se temeau totodată de consecinţele alienante pe care modernizarea rapidă a Principatelor Române le făcea deja vizibile. În vreme ce revoluţionarii munteni se declarau cu orgoliu – şi diplomaţie! – „fii ai Franţei", în special în scrierile moldovenilor, în proza unui Alecsandri, Alecu Russo sau Negruzzi de pildă, apare în repetate rînduri reticenţa faţă de imaginea unei societăţi „amfibie", o alcătuire hibridă, plină de contraste – occidentală şi orientală, modernă şi primitivă, luxoasă şi pauperă –, dacă nu chiar nostalgia făţişă după puritatea vremurilor „patriarhale". Apologeţii „civilizaţiei" occidentale, revoltaţii împotriva „barbariei" orientale pămîntene se străduie, deopotrivă, să prescrie leacuri pentru ceea ce ei denunţau ca „xenomanie" sau „manie a imitaţiei": între altele, nu în ultimul rînd, creaţia populară. Postura de „navetişti" a literaţilor de la mijlocul veacului, pendulînd între „luminile Occidentului" şi „duhul naţional", între „drepturile omului" şi „geniul populilor", între „propăşire" şi „regeneraţiune" şi, de multe ori, navetînd efectiv între bucolica moşiei şi urîciunea oraşului în care se sacrificau în slujbe publice explică oarecum percepţia atît de diferită a „paşoptiştilor" în posteritate: animaţi de „o voinţă de creaţie nebunească, înspăimîntătoare" (Mircea Eliade), de „sete de istorie" (Cioran), aşa cum i-au văzut criterioniştii, „eroi civilizatori" fermi şi pragmatici, aşa cum îi recomandă Adrian Marino, sau împovăraţi de o *mauvaise conscience* ţărănistă, aşa cum îi înfăţişează Patapievici? Spaimele identitare ce-şi fac loc în conştiinţa scindată a literaţilor de la mijlocul secolului trecut îi îndeamnă să susţină, pentru prima oară insistent şi concertat, ideea – deloc originală în plan european – literaturii ca reprezentare de sine a unei naţiuni. Literaturile sînt un fel de idiomuri şi, ca şi limbile naţionale, transcend individul: creatorii „vorbesc" o anume literatură, aşa cum mostrele selectate pentru cele dintîi expoziţii universale povestesc o anume civilizaţie. Ne aflăm încă şi astăzi încurcaţi în mrejele acestei seducătoare – şi sumbre – utopii.

„Contopire", „sinteză", „conlucrare", „unire"

Dacă veţi dori să aflaţi, de exemplu, o serie de caracteristici ale literaturii române, este foarte probabil să vi se răspundă că ea se individualizează prin contactul persistent şi de profunzime cu creaţia populară. Această observaţie, nu lipsită de temei, a fost confirmată, între alţii, de un comparatist, estetician, stilistician şi critic literar de mare autoritate în perioada interbelică şi după război, Tudor Vianu. Eu unul am încetat să mai cred în utilitatea strădaniilor de a inventaria „caracteristici" ale producţiei literare în vreo limbă anume. Ele culminează, de regulă, în stereotipii restrictive. Explorarea unei literaturi se face pe poteci, nu pe autostrade. Între altele, zelul identificării unor trăsături definitorii ale literaturii noastre a dus, de prin anii '70 încoace, la alcătuirea de numeroase studii individuale sau colective şi de antologii menite să demonstreze iradierea modelelor folclorice pînă în stricta contemporaneitate, existenţa unui concept al „frumosului românesc" sau de permanenţa unui „aesthesis carpato-dunărean".

Vi s-ar mai putea răspunde, iarăşi, cu încă şi mai mult temei, că literatura română este un „spaţiu al interferenţelor".

Pînă în secolul al XIX-lea, domină modelele culturale slave şi bizantine, cu o influenţă crescîndă a celor neogreceşti în secolul al XVIII-lea. Uneori proximităţile culturale mediază accesul erudit către Occident. Şi mai rar încă se petrec descinderi „la sursă", cum e cazul stolnicului Constantin Cantacuzino, de pildă.

Veacul al XIX-lea aduce în Principate patima călătoriei, uzanţa studiilor în străinătate, fracul şi pantalonul, fiacrul vienez, salonul, *les soirées dansantes*, pensioanele, lorneta, whistul, mersul la teatru, promenada, *vive le son du canon*, pe Lamartine, pe Victor Hugo, pe Byron – prin traducere franceză – dar şi pe Jean Jacques Rousseau, pe Voltaire, pe Marmontel, pe Fénelon, pe La Bruyère sau pe Boileau, pe Balzac dar şi pe Eugène Sue sau pe Paul de Kock. „Ideea romană", întrezărită în răstimpuri de învăţaţii Evului Mediu, se instaurează temeinic în conştiinţa publică, întărită de prestigiul şi de sprijinul Franţei. În a doua jumătate a veacului cultura germană face concurenţă serioasă între intelectualii francofiliei române. S-a spus mai tîrziu, cum bine se ştie, de către Blaga, el însuşi de formaţie germană, că această a doua influenţă masivă ar fi catalizat descoperirea propriei individualităţi culturale: Eminescu, Caragiale, Creangă şi Slavici. Un romantic vizionar şi melancolic, de felul unui Hölderlin sau Shelley, un ironist cehovian, redutabil caricaturist, un povestitor sfătos, asemănat cînd cu Mark Twain, cînd cu Rabelais, şi un moralist grav şi auster. Posteritatea s-a căznit destul să-i înşurubeze într-un agregat unic. O frază de manual, trecută prin mai multe generaţii, îi înfăţişează pe Slavici, pe Creangă şi pe Caragiale – un ardelean, un moldovean şi un muntean – alcătuind „un triunghi simbolic al spiritualităţii româneşti, în mijlocul căruia se înalţă ca o coloană a infinitului – simbolul lui Eminescu", apoteoză a esenţei naţionale. Literatura rămîne pe mai departe un edificiu cu porţile zăvorîte.

Tot în a doua jumătate a veacului trecut originile dacice, evocate de predecesori ca o componentă a fericitului mariaj al etnogenezei, încep să le concureze pe cele romane. Alecsandri vedea în înfruntările din baladele populare vitejeşti o reminiscenţă a luptelor de gladiatori. Eminescu imaginează mitul unei Dacii edenice distruse de trufia romană. Nunta se preschimbă în traumă primordială. În 1921, peste cam jumătate de veac, Lucian Blaga elogia *Revolta fondului nostru nelatin*: „suntem morminte vii ale strămoşilor".

Perspectiva interferenţelor, urmărită „cu ochiul liber", arată totuşi un peisaj variat şi dinamic, încă şi mai mozaicat în secolul nostru. Perioada interbelică cunoaşte o paradoxală expansiune a literaturii în direcţii foarte felurite, pe fondul unor încrîncenate dispute ideologice, între autohtonişti şi europenişti, între tradiţionalişti şi modernişti. Literatura română îşi dobîndeşte libertatea de mişcare, chiar dacă îi vine încă greu s-o recunoască.

Avem, s-ar zice, o literatură pestriţă, aptă să producă o sumedenie de amalgamaje interesante. Nu văd nimic rău în asta. Mi se pare, din contră, un semn de vitalitate. De regulă însă veţi auzi vorbindu-se despre „contopire", despre „sinteză", cuvinte apte să evoce protecţia unui concept organicist de literatură. Între clişeele manevrate de elevii noştri, la loc de frunte se află „scriitorul X şi-a adus o contribuţie însemnată la dezvoltarea...". Ceea ce pare întrucîtva valabil pentru perioada paşoptistă, cînd scriitorii pledau într-adevăr sus şi tare pentru „conlucrare", pentru „unire", făcînd adesea, cum se întîmplă, manevre complicate pentru a-şi pune ambiţiile şi orgoliile sub justificarea unor principii altruiste. Apeluri colectiviste, pentru o lucrare convergentă în cîmpul literaturii şi al culturii, s-au făcut insistent auzite, de asemenea, la cumpăna veacurilor al XIX-lea şi al XX-lea. Perioada interbelică abundă în polemici de direcţie, prin care combatanţii caută să prescrie „calea cea justă", să separe literatura „sănătoasă" de cea „bolnavă". O critică „sanitară" de acest fel au practicat personalităţi de prim rang, precum istoricul Nicolae Iorga. Din fericire, scriitorii au o tendinţă firească spre indisciplină.

Un Te Deum *presupus*

M-am plimbat în sus şi în jos prin istoria noastră literară. Vă propun un ultim popas.

Aţi auzit de Nicetas de Remesiana? Eu, drept să spun, abia de curînd, într-un anume concurs de împrejurări. Nicetas a fost, către sfîrşitul secolului al IV-lea, episcop de Remesiana, azi localitatea Bela Palanka, de lîngă oraşul Niş din Serbia. A dus aici acţiune de misionar şi a compus scrieri teologice în latină, între care, se presupune, un *Te Deum*. Şaispreze secole mai tîrziu, Nicetas, împreună cu alţi scriitori în limba latină din secolele IV-V, denumiţi generic „scriitori străromâni", ajung subiect de acerbă dispută academică şi pedagogică. Sîntem aproximativ în anii 1994-1998, cînd în România începe să se deruleze, cu multe opinteli, reforma învăţămîntului. Programa de literatura română pentru liceu suscită nesfîrşite polemici. Pe de o parte, devine tot mai limpede că trebuie renunţat la stufărişul de nume şi date, la galopul prin sumedenia de texte care „nu pot să lipsească", la un istorism de tip universitar care îi împovărează inutil pe elevi şi le taie cheful de lectură. Pe de altă parte... trebuie cunoscute valori pînă acum ignorate în şcoală. Ca, de pildă, poeţii străromâni, cei despre care se afirmă fie că sînt originari din locuri azi aflate în ţara noastră, fie că ar fi trecut pe aici sau au intrat în contact cu populaţiile băştinaşe. Elevii vor citi, toţi, *Te Deum*. Sîntem, să nu uităm, în secolele IV-V, cînd poporul român încă se străduia să se nască, cînd limba română încă îşi căuta vorbitorii. Un subiect demn de toată stima pentru cercetătorul scrupulos devine obiect de supralicitare simbolică. Înţeleg acum mai bine forţa de seducţie a „protocronismului" în vogă prin anii '70-'80: el proiecta logica organicistă a „premierelor" şi a „contribuţiilor" în universal, preschimbînd dialogul intercultural într-o competiţie autoflatantă, cu presupuşi învingători şi învinşi. Literatura ia alură de erou popular: ia de la bogaţi şi dă la săraci. Cultică, hagiografică, simbolic compensatorie, percepţia autohtonă a propriei creaţii beletristice se zăvorăşte în ea însăşi.

(Text bazat pe comunicarea *Literatur: Selbstbetrachtung und Selbstdarstellung*, ţinută la colocviul *Romania in European Context*, Viena, 7-8 mai 1998)

Z. ORNEA

Între Orient şi Occident

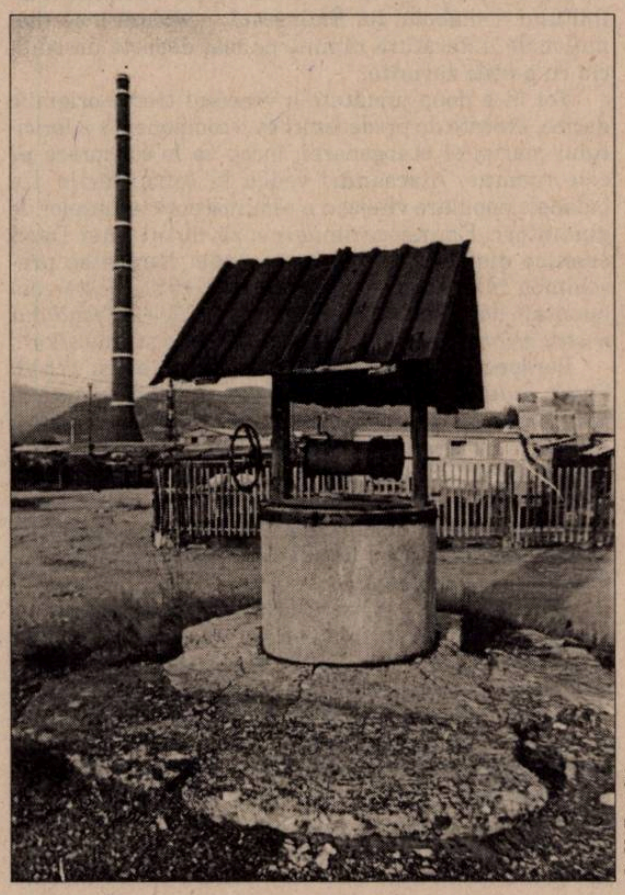

© V. Dorolţi

Aspiraţia legitimă a ţărilor române spre înnoire era legată, indisolubil, de apropierea de Occident. Împrejurări speciale au determinat, cu secole înainte, ca, aici, ţările române să se fi rupt de lumea Europei de Apus, căzînd în moştenirea Orientului. Suveranitatea Porţii otomane şi dependenţa totală de puterea discreţionară a Stambulului au izolat această parte a Europei de zonele ei occidentale. La aceasta a contribuit, deloc puţin, şi ortodoxia, sub raport spiritual totul depinzînd de Bizanţ, Iorga socotind chiar că ţările române au misiunea să devină „Bizanţul după Bizanţ". Iar vecinătatea cu ortodoxia slavă a contribuit, de asemenea, la configurarea acestui fenomen, ştiut fiind că destule veacuri slavona a fost, la noi, limba de cancelarie şi, în general, a subţiraticei pături culte. S-a desenat, astfel, ceea ce azi se numeşte linia Huntington. Toate acestea, şi încă altele, au configurat, fără îndoială, o stare de fapt, cu rădăcini şi trăsături specifice. Constituiau ele cum au pretins mai tîrziu, în interbelic, orientările autohtoniste, singura tradiţie reală care trebuia apărată cu străşnicie? Că aşa se constituise tradiţia românească, e incontestabil. Dar ea era retardară, ca şi întreg fenomenul românesc. De năruirea acesteia depindea, hotărît, progresul. De aceasta şi-au dat seama, cei dintîi, paşoptiştii, care şcoliţi în Apus, au decis schimbarea semnului (a canonului), îndreptînd civilizaţia românească pe un nou făgaş. (De aceea tocmai, vor fi atît de stigmatizaţi de curentele de idei tradiţionaliste). Dar, să ne întrebăm, gestul lor era unul subiectiv şi nejustificat istoric? Răspunsul ferm negativ la această absorbantă întrebare (în jurul căreia a curs imens de multă cerneală) e singurul care trebuia formulat. Ei au înţeles, cu un remarcabil simţ istoric, necesitatea fenomenului, străduindu-se să modifice fizionomia realităţii româneşti, creîndu-i altă albie. Li s-a reproşat, între războaie, că n-au simţit românește. Dimpotrivă, au avut această calitate. Dar socoteau că ideea de românitate şi de românism trebuie să capete o nouă conformaţie tipologică, trecîndu-se de la orientalism la occidentalism. Sigur că această răsturnare revoluţionară de strategie esenţială nu s-a făcut peste noapte. A fost un proces care a durat un secol şi mai bine. Şi dacă apreciem lucid lucrurile nu s-a sfîrşit nici astăzi. Dar, repet, începutul paşoptismul l-a făcut. În explicitarea acestei iniţiative istorice a paşoptismului s-au oferit două explicaţii aparent antinomice, dar care, finalmente, se conciliază. În prima jumătate a anilor douăzeci ai secolului nostru două cărţi capitale, *Burghezia română* a lui Ştefan Zeletin (1925) şi *Istoria civilizaţiei române moderne* a lui E. Lovinescu (1924-1925), au oferit explicaţia acestui proces radical de modificare. Zeletin a considerat că fenomenul se datorează unei cauze economice: tratatul de la Adrianopole din 1829, care a anulat monopolul turcesc asupra comerţului românesc, în consecinţă, în porturile dunărene au pătruns masiv navele occidentale, începînd relaţii de schimb cu ţările Europei de apus. Aşa s-au petrecut lucrurile peste tot în ţările europene. Şi aşa trebuia să se întîmple şi la noi. „Dezvoltarea burgheziei române – scrie Zeletin – începe tot cu momentul cînd ţara noastră cade sub influenţa capitalului străin... Toţi scriitorii care au atins această chestiune, fie şi numai în treacăt, au înţeles că încheierea tratatului de la Adrianopole înseamnă momentul cînd începe procesul de dizolvare a «vechiului regim» românesc, pe ale cărui ruine se deschide «era nouă» burgheză, de europenizare a vieţii noastre sociale". Şi mai încolo adaugă: „Cînd o ţară capitalistă înaintată (aceasta era, pentru noi, Anglia – n.m.) pătrunde într-o ţară agricolă primitivă, ea se vede pusă în faţa acestei probleme: să determine a produce pentru schimb, deci a munci în chip intensiv, pe nişte ţărani, ce pînă atunci erau obişnuiţi a produce numai pentru nevoile lor proprii şi eventual ale stăpînilor pămîntului pe care erau aşezaţi". Dimpotrivă, E. Lovinescu a postulat că acest proces de racordare spre Europa de Apus înfăptuit de paşoptism nu e rezultanta unui fenomen cauzal economic. Dimpotrivă, e rezultatul pur al contagiunii ideologice, care s-a realizat, atunci, în preajma anului 1848. „Fără a tăgădui deci însemnătatea, în unele privinţe a acţiunii factorilor economici – scria Lovinescu în primul volum al cărţii sale – vom dovedi, în procesul formaţiei noastre, anticiparea influenţei ideologiei sociale asupra influenţei capitalismului apusean. Dezvoltîndu-se tîrziu, capitalismul naţional n-a avut nici un rol în epoca eroică de renaştere a poporului român; numai după 1866 se poate vorbi de o burghezie cu anumite tendinţe de clasă şi de acţiune politică... Afirmăm deocamdată anticiparea acţiunii ideologiei sociale asupra procesului de dizolvare şi de reconstituire a capitalismului. Aprinzîndu-şi torţa mai întîi, ideea a creat forme de viaţă corespunzînd mai mult unor tendinţe morale ale timpului decît unor realităţi sociale". Să adaug că Lovinescu considera că Declaraţia drepturilor omului din 1793 a împrăştiat, prin contagiune mintală şi prin sabia cuceritoare a lui Napoleon, un nou suflu de viaţă popoarelor, aruncînd în Principatele dunărene „germenii tuturor prefacerilor politice şi sociale". Cum spuneam, aceste opinii divergente se întîlnesc fericit în demonstrarea necesităţii sociologice a prefacerilor româneşti prin intermediul Occidentului deopotrivă determinant. Cele două lucrări fundamentale la care m-am referit au stîrnit o încinsă polemică de idei. N-am spaţiu să refac aici întregul dosar. Poate nici nu este nevoie. (Am făcut-o, cu trudă infinită, în cartea mea din 1980 *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea).* Să citez un singur exemplu. În 1926 Nichifor Crainic îndreaptă, în *Gîndirea*, o filipică acerbă împotriva cărţii lui Lovinescu, simptomatic intitulată *A doua neatîrnare*. „Nimeni din cei care au vorbit pînă acum elogios de reformele politice, sociale şi economice ale revoluţiei paşoptiste n-au fost ispitiţi să dogmatizeze eroarea şi s-o înfăţişeze ca un destin inexorabil al culturii româneşti. D. Lovinescu o face". Şi: „integral revoluţionară, doctrina lovinesciană e antitradiţionalistă: *tabula rasa*. Tradiţionalismul ar fi o «imposibilitate sociologică» de vreme ce n-are la bază un «trecut cert» şi o epocă de clasicism pe care să se razime". Şi după ce apără, inconsistent, tradiţionalismul, doctrinarul vine, spre sfîrşit, cu o întrebare, pe care o consideră infailibilă: „În creaţia noastră culturală ne vom orienta după Eminescu sau după Lovinescu? După noi înşine sau după Europa?". Răspunsul vine azi, ca şi în 1926, de la sine. Dreptate n-a avut, din păcate, Eminescu ci Lovinescu, iar între tradiţionalism şi Europa occidentală nu era de ales, aceasta din urmă fiind singura cale posibilă şi necesară de urmat. Să mai adaug o apreciere autohtonistă a doctrinarului Nichifor Crainic, antioccidental şi antieuropenist, din eseul *Sensul tradiţiei:* „Cine preconizează orientarea spre Occident rosteşte un non-sens. *Orientarea* cuprinde în sine cuvîntul *Orient* şi înseamnă îndreptarea spre Orient, după Orient. Altarele se aşează spre Orient, icoanele căminului se aşează pe peretele dinspre Orient... Occidentalizarea înseamnă negarea orientalismului nostru, nihilismul europenizant înseamnă negarea posibilităţilor noastre creatoare." Iar Nae Ionescu, în cam acelaşi spirit, cerea, în 1930, pur şi simplu „decuplarea noastră de Occident".

Lucrurile au căpătat, din fericire, dezvoltarea ştiută. România Mare s-a îndreptat, împotriva postulatelor tradiţionalismului, spre civilizaţia occidentală, adoptînd-o ca model de la sfera politicului, la cea economică şi, de aici, la acea literar-culturală. Înflorirea noastră economică şi literară din interbelic e un rezultat al adoptării noii căi spre modernizare şi modernitate. Şi noua cale (cu cîtă înverşunare s-a pus, în anii douăzeci, întrebarea „pe ce cale evoluăm?", de parcă aceasta nu ar fi fost rezultatul unor influenţe sociologice indubitabile) a însemnat calea spre occidentalizare. Dar rămînea în litigiu, ca o piedică inexorabilă, discrepanţa dintre rural şi urban. Să nu se ignore faptul că între războaie 82% din populaţia ţării (şi cam tot atîţia din cea activă) locuia la sate. Şi, acolo, în lumea satului, retardarea continua să fie un fenomen îngrijorător (a se vedea, pentru asta, vestita lucrare condusă de D. Gusti *60 de sate româneşti* şi datele din primul volum al *Enciclopediei României*, din 1936), un greu handicap în dezvoltarea întregii ţări. Şi, din păcate, şi astăzi în mediul rural locuieşte 42% din populaţia ţării. Realitatea discrepanţei mult îngrijorătoare dintre sat şi oraş a constituit, între războaie, un grav factor frenator al dezvoltării, chiar dacă se adoptase, decis, calea occidentalismului, ţinut la mare preţ.

În legătură cu opţiunea fermă a factorilor de decizie, într-un întreg secol (perioada comunistă a semnificat de fapt, cu adevărat „decuplarea" noastră de Europa apuseană), spre Occidentul Europei nu poate fi ignorat tratamentul aplicat României de ţările Occidentului imediat după al doilea război mondial. Se spune – nu fără motiv – că Occidentul (în speţă Anglia şi SUA) a lăsat România, abandonată total Rusiei sovietice. Aşa a fost, din păcate. Dar legile războiului şi interesele marilor puteri au înfăţişări speciale. Înţelegerile de la Yalta între aliaţi din februarie 1945, cele de la Conferinţa de la Teheran din decembrie 1943 şi, mai ales, înţelegerea Stalin-Churchill de la Moscova din 9 octombrie 1944 ne-au decis soarta. Era evident că România e cedată zonei de influenţă sovietice (ca şi alte ţări ale Europei de est) şi speranţele cercurilor partidelor istorice româneşti în tratativele purtate cu puterile aliate că Anglia şi SUA ne vor apăra erau fără nici o acoperire, determinînd o strategie negreşit eroică dar perfect contraproductivă. A face din această prea tristă realitate, astăzi, un temei al argumentaţiei antioccidentale mi se pare o efectivă absurditate, chiar dacă ne-a adus daune incalculabile, inclusiv morale. Unica soluţie este, astăzi ca şi ieri, reintegrarea (sau numai apropierea) de Occident. Că deocamdată nu sîntem agreaţi de organismele euro-atlantice, aceasta nu e vina lor ci a retardării noastre în materie de reformă economică. Mai devreme sau mai tîrziu, zăgazurile acestea (stînjenitoare, negreşit) vor cădea şi România îşi va regăsi sau recuceri locul în civilizaţia de tip Occidental. Acesta e mersul firesc al dezvoltării şi ea se va împlini.

Emoţii

Spre deosebire de cea de secol XIX, elita românească naţionalistă de azi este antioccidentală şi resentimentară. Antioccidentală fără a-şi fi dezvoltat nici prea multe simpatii „zonale" şi resentimentară vizavi de Yalta şi Malta. În secolul trecut, Eminescu, spre exemplu, avea, dincolo de orice dubiu, puseuri naţionaliste şi antisemite. Era vîrsta patriotismului de esenţă şi retorică romantică. Cu toate acestea nu era un antioccidental. Însăşi formarea sa în universităţile din vest nu o permitea. Naţionalismul său era „doar" antibalcanic, vezi *bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subţire*, antiturcesc (mai precis antifanariot) sau antirusesc ca în *Doina*. Tot în sens contrar obiceiurilor balcanice acţiona şi conservatoarea, dar nu naţionalista Junimea. Ca paradigmă opusă paşoptismului, Junimea se împotrivea de fapt „balcanizării" instituţiilor occidentale, constituind un factor frenator la adresa acestui proces accelerat în epocă. În sensul acesta trebuie citită pretenţia lui Maiorescu de a regăsi pe teren autohton şi fondul, nu numai forma instituţiilor importate din vestul Europei.

România profundă, naţionalistă sau nu, este ruptă, ca o femeie frumoasă curtată simultan de mai mulţi bărbaţi, între simpatii şi antipatii faţă de democraţia în exces (ca forme ale ei: multiculturalismul „tare" şi relativismul radical de care vorbea H.-R. Patapievici) sau faţă de stîngismul unei părţi a elitei de „afară" (suspect, compromiţător şi neînţeles aici după „paranteza comunistă" – expresia este elocventă pentru neasumarea trecutului recent. Este vorba de neasumarea *colectivă* a acestui trecut ca formă de refuz al realităţii prin tactica struţului, nu de cea *individuală*, unde apar nuanţări şi sînt acceptate circumstanţe atenuante).

România mai puţin profundă este şi mai puţin preocupată de nuanţări privind propriul trecut. Ea cade din polul admiraţiei necondiţionate şi hrănite de speranţe fatalmente înşelate, gen „vin americanii", în celălalt pol, al sentimentalismelor păşuniste şi agresive de tipul „nu ne vindem ţara". Căderea este abruptă; Occidentul este iubit (invidiat) sau urît (şi în ascuns tot invidiat) la modul total, monocolor, „verde în faţă", „dintr-o bucată". Invidia, ca element stabil al fascinaţiei reale pe care o exercită Occidentul asupra boborului, este motivată întotdeauna economic (ca standard de viaţă), mai rar cultural şi aproape niciodată politic.

România, fie ea profundă sau mai puţin profundă, se raportează la Occident într-o manieră *personală, feminină, emotivă*. Maturitatea, competenţa sa politică stau, din această cauză, sub semnul întrebării. Apetenţa sa pentru politică, însă, nu. O ştim încă de la eroii lui Caragiale.

Cristian MUNTEANU

Vlad ALEXANDRESCU
lector universitar, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti

MASCA LUI DESCARTES

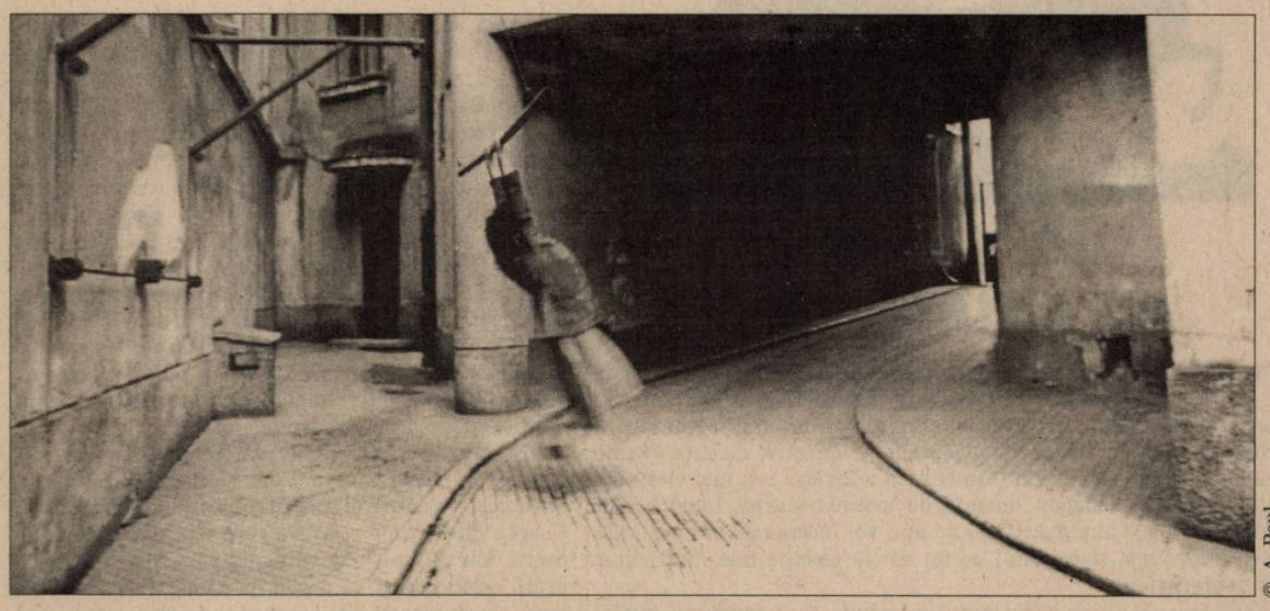

© A. Paul

Una din atracţiile istoriei culturii este, fără îndoială, decupajul „anabazic", practicat, cum voi încerca să arăt în cele ce urmează, nu numai de practicienii post-modernismului (ce altceva este post-modernismul decît o practică, aşa cum ce altceva este psihanaliza decît o terapie?), dar şi de savanţii cu alura severă, specialişti în evoluţia formelor literare sau în istoria curentelor de idei.

De ce a trebuit, vreme de două sute de ani, ca francezii, şi, în urma lor, alţi europeni, să înveţe la şcoală că Descartes a adus o lovitură de graţie Bisericii catolice, de ce laicismul francez a socotit întotdeauna ca o Biblie *Discursul asupra metodei*, de ce pozitivismul ateu al veacului al XIX-lea a folosit noţiunea de „idee clară şi distinctă" ca un strigăt de luptă împotriva curentelor spiritualiste? Acestea nu sunt deformări istorice, aşa cum au încercat să le descalifice adepţii catolicismului militant, ci sunt ele însele fapte culturale, dovezi ale unei mişcări vii a spiritului, în dorinţa lui de a urca în timp, de a se origina într-un început incontestabil.

„Larvatus prodeo"

Înainte de ultimul Război, o generaţie de studioşi francezi s-a aplecat asupra istoriei veacului al XVII-lea francez, în dorinţa de a descoperi premisele spiritului „modern", eliberat de prejudecăţi şi de tutela creştinismului. Roger Pintard a publicat o faimoasă teză despre *Libertinajul erudit în prima jumătate a secolului al XVII-lea* (2 vol., 1943), căutînd originile libertinilor Luminilor în atitudinea de *libre pensée* a unor cercuri sceptice şi adepte ale metodelor experimentale în societatea franceză sub Ludovic al XIII-lea. Direcţia aceasta de cercetare a dat roade. John Spink, un savant englez, Antoine Adam, profesor de istoria literaturii franceze la Sorbona, mai tîrziu Richard Popkin în Statele Unite, au cercetat istoria acestui neo-scepticism, pe care îl întîlnim de la Montaigne la Molière, în La Fontaine sau în La Bruyère. Cercetătorii manuscriselor lui Descartes au găsit într-un caiet de însemnări al exilatului în Ţările de Jos notaţia: *„Larvatus prodeo"*, „Înaintez mascat", care a făcut înconjurul lumii ca o dovadă (singura?) a ateismului disimulat al întemeietorului filosofiei moderne.

Acestor eruditi le-au răspuns alţii, în frunte cu Henri Bremond, autorul unei monumentale *Histoire littéraire du sentiment religieux en France* (11 vol., 1916-1939), care rămîne şi astăzi un izvor excepţional pentru cunoaşterea literaturii creştine franceze, dar, mai recent, Henri Gouhier, autorul unor splendide comentarii filosofice asupra marilor texte ale veacului al XVII-lea, de la Descartes la Malebranche, de la Pascal la Fénelon, şi Jean Mesnard, creatorul unei şcoli noi şi de o mare vitalitate în studiile pascaliene, editorul cel mai avizat al operei lui Blaise Pascal. Dar „larvatus prodeo", mai degrabă decît semnul unui ateism secret, sau al afilierii prezumtive (respinsă azi de comunitatea ştiinţifică) la confreria rosi-cruciană, nu era oare o mărturisire a sentimentului singurătăţii, care l-a însoţit pe Descartes de la perioada petrecută în serviciul principelui de Orania, pînă la epoca ultimului portret pe care i-l datorăm lui Frans Hals? Nu numai tematizată, în *Discursul asupra metodei*, ca o experienţă „existenţială", dar incorporată în modul cel mai intim în sistemul său filosofic, singurătatea devine un ingredient ultim al modernităţii, pentru care orice întrebare de tipul „Ce este lucrul acela ?" se dezleagă numai prin întrebările „Cine sunt eu?", „Cum pot vedea lucrul acela?", „Ce legătură este între mine şi lucrul care îmi este exterior?".

Cardinalul

Decupaj „anabazic", aşadar. Să încercăm, o dată ce ne-am dat metoda în vileag, să „urcăm" şi noi către un început posibil, sperînd că acela este începutul viu. Să ni-l imaginăm aşadar pe Descartes, după experienţa sa militară, pasionat de studii de inginerie, şi la capătul unei perioade de şapte ani în care făcuse diferite călătorii, în Franţa, poate la Praga, unde lucrau Tycho Brahe şi Johannes Kepler, la Veneţia, la Roma şi la Florenţa, unde Descartes afirmă că nu l-a întîlnit pe Galilei. Ani sub semnul prieteniei cu Beeckmann, matematicianul olandez care l-a fascinat pe Descartes, ani în care a lucrat serios în domeniul algebrei şi a dezvoltat, în *Regulile pentru îndrumarea intelectului*, proiectul unei metode universale de sorginte matematică, *mathesis universalis*. La capătul acestei perioade, o întîlnire fără martori, pe care contemporanii o numesc *„une grande réunion"*, la Paris, probabil în noiembrie 1927 (după datarea ultimei biografe, Geneviève Rodis-Lewis, *Descartes*, Calman-Lévy, 1995), cu Pierre de Bérulle, marele contemplativ al veacului al XVII-lea, autorul unor scrieri mistice de prim plan, membru al „Companiei lui Iisus". Un soi de întoarcere în sînul congregaţiei care l-a format, în Colegiul La Flèche, acolo unde Descartes şi-a învins tuberculoza din adolescenţă şi a găsit înţelegere pentru un program de studiu privilegiat („Mi-aţi ţinut loc de tată, îi scria Descartes Părintelui Charlet, mult mai tîrziu, în 1645, în toată vremea tinereţii mele"), o întoarcere la superiorii ordinului iezuit, care îşi dădeau seama că aristotelismul scolastic ajunsese la capătul carierei sale şi că era nevoie de o nouă filosofie, care să dea un nou impuls mişcării spirituale a veacului.

Prilejul acestei întîlniri l-a oferit, se pare, o conferinţă a unui personaj suspect, Chandoux, ce avea să fie spînzurat în 1631 pentru a fi fabricat monede false, ţinută acasă la nunţiul papal, la care erau de faţă cardinalul de Bérulle, Mersenne, Descartes, „precum şi o seamă de persoane de vază şi învăţate, care se strînseseră la nunţiu pentru a asculta acea conferinţă", cum scrie Descartes într-o scrisoare, transcrisă de Adrien Baillet, primul mare biograf (1691) al autorului *Meditaţiilor*. La sfîrşitul acelei conferinţe, Descartes le-a arătat „tuturor ce efecte are arta de a raţiona bine asupra minţii acelora care sunt doar pe jumătate învăţaţi şi că propriile sale principii sunt mai bine stabilite, mai adevărate şi mai fireşti decît toate cîte se bucură de trecere printre oamenii de studiu". Cardinalul va fi înţeles desigur mai mult din spiritul polemic al lui Descartes decît toţi ceilalţi, izbutind să vadă în el, ca un adevărat director de conştiinţă, nu numai conţinutul spuselor sale, dar şi ceva din neliniştea ce le prilejuise. „Dintre toţi, cardinalul de Bérulle aprecie cu prisosinţă tot ce ascultase, şi îl rugă pe dl Descartes să-l mai poată asculta o dată despre acelaşi subiect, între patru ochi. Dl Descartes, mişcat de onoarea ce i se făcea printr-o propunere atît de îndatoritoare, îi făcu o vizită puţine zile mai tîrziu şi îl întreţinu despre primele gînduri care-i veniseră despre filosofie, după ce îşi dăduse seama de inutilitatea mijloacelor folosite de obicei pentru a o studia.(...) Cardinalului nu-i fu greu să înţeleagă însemnătatea acestui proiect şi, socotindu-l pe Descartes foarte nimerit pentru a-l duce la îndeplinire, folosi autoritatea pe care o avea asupra spiritului său pentru a-l convinge să se apuce de această mare operă." (Adrien Baillet, *Vie de M. Descartes*, 1691, vol. 1, p. 165-166).

Atîta spune biograful, cu eleganţa şi simplitatea proprie veacului clasic, reconstituind întîlnirea din documente. Ce se ştie astăzi este că aceea a fost probabil singura întîlnire dintre Bérulle şi Descartes, cardinalul murind la puţin timp după aceea, în 1629. Dar este de asemenea probabil că Bérulle a avut o influenţă decisivă în hotărîrea lui Descartes de a se retrage singur în ţările de Jos. Exegeţii mai presupun că, în cursul întrevederii de taină dintre cei doi, Bérulle i-a cerut lui Descartes să scrie un tratat despre Dumnezeu. Fapt este că, în iarna consecutivă întîlnirii, Descartes a întreprins meditaţia despre Divinitate, şi a descoperit argumentul *cogito*-ului, elemente care au devenit nucleul *Discursului asupra metodei*, din 1637, şi al *Meditaţiilor*, din 1642.

Exerciţii de eternitate

Început la care ne raportăm fără încetare, dar care se ascunde în faldurile biografiei. Desigur este o temă carteziană dorinţa de a ajunge la secretul persoanei din faţa mea, care se izbeşte de fiecare dată de accidentele exterioare. Cum să recunosc substanţa gînditoare dincolo de ceea ce, indicîndu-mi-o, o răspîndeşte în obiectualitatea lumii? Ce pot face altceva decît să arăt, la rîndul meu, acest început, prin densitatea evenimentelor şi transparenţa gîndurilor, nădăjduind că el va deveni reverberant înlăuntrul unei alte persoane?

După cele biografice, cîteva argumente extrase din structura operei. *Meditaţiile*, scrierea fundamentală a lui Descartes, preiau un model spiritual celebru în circuitul epocii, al căror început era desigur în *Exerciţiile spirituale* ale Sf. Ignaţiu de Loyola, fondatorul *Companiei lui Iisus*. Dar să privim un text încă mai apropiat lui Descartes, datorat unui alt mare autor spiritual iezuit, Sf. François de Sales, autorul *Introducerii la viaţa cucernică* (1609). Meditaţia era actul (în care, ca în orice act, timpul aduce săvîrşirea acţiunii) prin care omul se întoarce cu gîndul spre Dumnezeu şi, prin aceasta, hotărăşte să-şi schimbe atitudinea faţă de lume şi de propria lui viaţă. Pentru François de Sales, meditaţia are patru etape distincte: pregătire, consideraţii, afecţiuni şi hotărîri, concluzie şi buchet spiritual. Toate facultăţile sufletului, de la imaginaţie la voinţă, sunt chemate, într-o succesiune şi o dozare precise, să provoace schimbarea propriei vieţi. Elementul cel mai frapant pe care, în opinia noastră, l-a preluat Descartes din aceste modele este împletirea timpului meditaţiei ca act cu timpul meditaţiei ca operă. Pe măsură ce se desfăşoară procesul întoarcerii către Divinitate, omul îşi găseşte noi temeiuri, noi idei şi le consolidează în hotărîrea de a trăi o nouă viaţă. Acesta este exact demersul lui Descartes în *Meditaţii*, şi prin acest demers, el se află în ruptură cu toată filosofia sistematică ce îl precede (îl excludem desigur pe Platon şi tradiţia vie a înţelepciunii orale anterioare lui). Descartes propune o articulaţie, cu totul originală în istoria filosofiei, a timpului meditaţiei ca act (timp care este smuls timpului vieţii, în acelaşi mod în care autorii spirituali îndeamnă la a consacra un timp din viaţa cotidiană pentru salvarea individuală) cu eternitatea ideilor. Tematizat explicit devine aşadar accesul la idei, şi, prin el, ridicarea timpului vieţii la veşnicia adevărului. Privit din unghiul acesta, demersul filosofic cartezian are o dimensiune pregnant soteriologică, în opinia noastră, izvorîtă din comuniunea de modele cu autorii spirituali ai epocii sale.

Medierea divină

Dar argumentul cel mai puternic este chiar locul pe care îl are certitudinea existenţei lui Dumnezeu (pe care Descartes o demonstrează şi printr-un argument original, socotind că Dumnezeu este cauza ideii pe care o am despre el în mine) în economia itinerariului filosofic. Anterior, în acest parcurs, nu este decît *cogito*-ul, adică certitudinea propriei mele existenţe; tot restul, de la adevărurile matematice pînă la existenţa lumii, nu vine în ordinea filosofică decît după ce Dumnezeu a fost aşezat la temelia cunoaşterii. Am văzut ce importanţă are la Descartes ordinea argumentelor, succesiunea lor închipuind o temporalitate a filosofării care este şi una a salvării. Atragem aici atenţia asupra rolului argumentului existenţei lui Dumnezeu care funcţionează ca mediere între certitudinea propriei mele existenţe şi aceea a lumii. Dumnezeu, fiinţă perfectă a cărei esenţă implică existenţa, după argumentul ontologic descoperit de sf. Anselm şi reluat de Descartes, este mediatorul dualismului cartezian, puntea între substanţa extinsă (corpurile fizice) şi aceea gînditoare *(ego cogitans)*, de vreme ce eu îmi pot reprezenta lumea înconjurătoare înlăuntrul gîndurilor mele, iar această lume, conform principiului cartezian al veracităţii divine, are o existenţă reală. Dumnezeu mai asigură însă o a doua mediere, mai tainică, înlăuntrul substanţei gînditoare înseşi, de vreme ce pentru mintea mea el este garantul adevărurilor eterne (care sunt legi matematice, fizice etc). Prin acest al doilea principiu (Dumnezeu creator al adevărurilor eterne, pe care le menţine aidoma în mod constant), Descartes arată că Dumnezeu este mediatorul între eul transcendental şi ideile clare şi distincte, adică reprezentările intelectuale cu ajutorul cărora eu însumi cuprind realitatea.

Aduceam la începutul acestor rînduri o nouă interpretare măştii lui Descartes, propunînd să vedem în spatele ei sentimentul de singurătate introdus de filosof ca premisă a propriului său sistem şi propulsat astfel între ingredientele modernităţii. Arătam că Dumnezeul cartezian, care se caracterizează şi prin atributul infinităţii, se revelă în propria mea finitudine. Cum pot eu, fiinţă finită, să descopăr în mine ideea infinitului? Am văzut că din acest simplu raţionament, Descartes deduce existenţa lui Dumnezeu. Acest argument este o traducere filosofică a temei mistice tradiţionale a lui Dumnezeu mai apropiat mie decît mine însumi. Afirmînd că, în finitudinea mea, eu descopăr o fărîmă din oglinda lui Dumnezeu, Descartes pune infinitul la temelia însăşi a cunoaşterii. Singurătatea, partea mea tragică de infinit, devine condiţia deschiderii mele către lume.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Bunicuţa publicitară

O frizură admirabilă, o înfăţişare distinsă...

Un păr frumos aranjat contribue mult la buna înfăţişare a omului şi ne dă un farmec nespus de atrăgător.

Dar, pentru fixarea părului, – savanţii opresc întrebuinţarea brillantinelor şi uleiurilor grase – vătămătoare pentru păr. După îndelungate experienţe, Laboratorul nostru a reuşit să prepare GUMINALUL VOREL, compus numai din substanţe vegetale – (fără nicio urmă de substanţă grasă), – care are proprietatea preţioasă de a fixa şi a coafa admirabil părul. Guminal este un fixator perfect: părul odată pieptănat şi aranjat dimineaţa cu Guminal rămâne frumos fixat toată ziua. Dacă veţi respecta întocmai modul de întrebuinţare arătat în prospect, veţi putea dansa şi face orice sporturi de ex: foot-bal, tenis, patinaj etc. vă veţi putea plimba cu automobilul cu viteze cât de mari, fără ca pieptănătura să se strice. Spre mirarea tuturora frizura d-v., chiar seara, va fi mai frumoasă ca'ntotdeauna. Guminalul Vorel e brillantina lumii elegante.

Sănătatea este izvorul frumuseţii

Adevăraţi bujori în obrajii d-v.!

Taina adevăratei frumuseţi este un sânge sănătos, puternic, *seva vieţii* şi în acelaşi timp *izvorul frumuseţii!* El dă feţei culoarea roză naturală, atât de fermecătoare. Dacă obrajii d-v. sînt palizi, galbeni, dacă tenul d-v. este ofilit sau nu are farmecul pe care-l doriţi, urmaţi un tratament cu preparatele Hemoneurol şi Vin Vorel. Sângele-reînnoit şi îmbogăţit cu milioane de globule roşii – va reda feţei d-v. acea minunată culoare roză pe care n'o poate atinge niciodată sulemeneala cea mai meşteşugită... Şi astfel obrajii d-v. mai plini şi strălucitori de vieaţă vor fi într'adevăr frumoşi ca bujorii..., oglinda sănătăţii redobândite. Pentru tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, tratamentul cu Hemoneurol şi Vin Vorel este un izvor de sănătate şi voie bună.

INSTITUTUL DE STUDII LIBERALE

oferă **finanţări pentru proiecte de cercetare** în următoarele domenii:

- doctrină politică
- istoria naţional-liberalismului
- reforma instituţională
- analiză politică
- doctrină şi reformă economică, integrare europeană
- comunicare-imagine

Institutul de Studii Liberale îşi propune să contribuie la găsirea de soluţii liberale la problemele cu care se confruntă societatea românească postcomunistă.

Pot solicita finanţare cercetători, cadre didactice, studenţi şi alte persoane care, prin natura activităţilor şi a preocupărilor lor, pot contribui la atingerea scopurilor Institutului. Finanţările se acordă atît proiectelor realizate de persoane fizice, individuale sau în grup, cît şi celor realizate de persoane juridice.

Termenul-limită de depunere a cererilor de finanţare este **15 februarie 1999.**

Formularul de cerere de finanţare şi informaţii suplimentare pot fi obţinute de la sediul Institutului de Studii Liberale din Bucureşti, bd. Naţiunilor Unite nr. 5, bl. 110, sector 5, tel. (01) 336.51.01; (01) 336.52.35; (01) 336.91.17

Sub vremuri de cataclismă

Cred că nu e prea tîrziu ca să consemnez – cu toate riscurile de a produce o impresie proastă în atmosfera noastră cataclismatică – că am petrecut un sfîrşit şi un început de an mediu dezvoltate între interesant şi plăcut, două adjective de care o lume largă s-a plictisit, dar eu nu. Aşa cum m-a învăţat cea mai vîrstnică iubită a mea, Sei Şonagon, doamnă de onoare la curtea Împăratului Icigro al 66-lea, acum exact 100 de ani, voi încerca să ordonez cele trăite, dezordinea speriindu-l pe un om ca Goethe mai mult chiar decît nedreptatea.

Vorbe care mi s-au părut mai interesante decît buletinul meteo: Urările de sănătate urmate imediat şi sistematic de veşti despre cîte unul care „ştii că nu e bine deloc?". O pensionară care conspecta în holul blocului listele cu întreţinerea şi care, deodată, văzîndu-mă că o surprind într-un moment penibil, m-a întrebat: „De unde să dau eu cu pensia mea, atîţia bani?" „Eu cu pensia mea" formau un singur cuplu. „Domnule – a conchis tot ea – ăla ne-a terminat, ăştia ne îngroapă".

Lucruri şi oameni în faţa cărora m-am încordat şi am răzbit: Zdravenele plăci de gheaţă de pe străzile Capitalei, murdare şi negre care te sileau să mergi, ca la ţară, pe mijlocul drumului, pe acolo unde fie soarele rece, fie maşinile fără astîmpăr, uscaseră caldarîmul, şoferii claxonîndu-te, cu o anume blîndeţe, în pacea oraşului, să te dai deoparte. Un domn necunoscut cu care aşteptînd împreună, pe hol, vreo oră ca să ne iasă o adeverinţă de la instituţie, mi-a povestit pe larg drumurile sale prin toată lumea, insistînd îndelung în descrierea muzeului Al. Capone din Chicago, conjurîndu-mă „să nu-l scap" şi „să nu ratez America".

Generalizări la care avem tot dreptul: Tăcerea densă a oraşului în prima zi de Crăciun şi a Anului Nou, de dimineaţă pînă pe seară, cînd bucureştenii – plural perfect îndreptăţit – dorm, moţăie sau se mai întind la un somnuleţ, sarma sau păhărel. Părerea unui domn elegant şi grav într-o farmacie de serviciu: „Calm şi delicateţe nu mai pretind azi decît supozitoarele".

Clipe cînd simţi că eşti mare, ferindu-te de a te crede şi important: în conformismul mondial care-l consacra pe Zinedine Zidane cel mai bun fotbalist al anului, „Corriere della Sera" şi „Gazzetta dello Sport", ziarele cele mai citite în ţara celui mai competent campionat din lume, îl indică pe Batistuta ca number 1, exact ca mine în „Prosport".

Gînduri pe care auzindu-le sau citindu-le la alţii, zici că-s ale tale: Cîntăreţul italian Al Bano: „Sînt un non-conformist prin normalitate". Graficianul român Dan Perjovschi în „22"-ul de Crăciun, despre 23, 24, 25 decembrie 1989: „Am crezut pe cuvînt tot ce se spunea la televizor. Mi-a fost ruşine că mi-e frică şi totuşi, cînd gloanţele au început să şuiere, m-am ascuns în casă. Am plîns de bucurie şi de gaze lacrimogene. M-am simţit pentru prima dată aproape de oamenii din jurul meu. Am ţopăit de fericire cînd l-au împuşcat pe Ceauşescu. Mi-erau dragi Iliescu şi Grupul pentru Dialog Social. Mi se părea natural ca miliţienii să fie linşaţi"... Şi tot în „22", de Bobotează!, intransigentul, tăiosul, durul nostru amic, Dan C.: „Ni se pare că moderaţia înseamnă spirit căldicel sau laşitate. Nu. Astăzi moderaţia înseamnă un act de curaj".

Clipe de libertate fără de precedent în insisificarea mea: să formez un număr de telefon din vreo 12 cifre, acasă, la mine, în Boteanu şi să găsesc glasul unui prieten din Toronto, Paris, „nu mai departe Londra", primul apel fiind către o mătuşă din Tel Aviv pentru ca să aflu dacă a ieşit cu bine din spital, ea spunîndu-mi doar cu o săptămînă înainte: „82 de ani, dragul meu, nu-s 81".

Imagini cu care m-am desfătat de dimineaţa pînă seara: Titlul cărţii la care lucrează Aurora Cornu: „Serile în sat, la Paris". Titlul cărţii pe care o citea „Piticul", un cunoscut şofer din Piaţa Victoriei, cînd m-am urcat în ajun de Crăciun, în taxiul său: „Iluzii pierdute" de Honoré de Balzac. Cele două bucăţele de conopidă murată identice cu două planşe în manualele de anatomie ale circumvoluţiunilor de pe creier. Schimbul de felicitări, cu prilejul zilei Sfîntului Ion, între preşedintele principalului partid de opoziţie şi preşedintele principalului partid de guvernămînt, într-o ţară „fostă comunistă" care nu e Cehia, Polonia sau Ungaria.

Un nume care face, în sfîrşit, caducă ideea lui Borges care afirmase odată că ar fi vrut să fie preşedintele Elveţiei fiindcă nimeni nu ştie, niciodată, cum îl cheamă: De la 1 ianuarie 1999, preşedintele Elveţiei este, pentru prima oară, o femeie de 56 de ani, francofonă, socialistă, feministă, evreică – Ruth Dreifuss. Cum? Chiar cu i în loc de y, cu doi de s în final, e de neuitat. Să fie încă o invenţie borgesiană?

Radu COSAŞU

Bazar

Paraziţii

Dacă *Parlament* dă noi înţelesuri iubirii, apropiind-o de public şi pragmatic, formaţia *Paraziţii* cîntă banul şi filozofia lui. Însăşi îmbrăcămintea casetei e prezentată, de altfel, ca o bancnotă de 100 de lei, din cea veche şi albastră; singura diferenţă este că, în locul chipului lui Bălcescu apare o funie şi un soi de chip al unui spînzurat. Două din melodiile formaţiei poartă chiar denumiri explicite în domeniu: *Banii nu aduc fericirea* şi *Suta*. Banul e cîntat, însă, în cam toate piesele *Paraziţilor*. Ritmul pe care îl cîntă este rap-ul. Înainte de-a asculta caseta, aveam prejudecăţi: rap-ul e o prostie monotonă, cu versuri asemenea. Dacă e să te iei doar după rime, teoria se verifică: *dai* rimează cu *ai; face* cu *pace* şi *place; vere* cu *avere, plăcere* şi *cere; iei* cu *lei* şi *vrei*. Toate rimele sînt alăturate şi nenumărate (şi, pe deasupra molipsitoare).

Dincolo de versificaţia facilă, *Paraziţii* au teorii coerente, cu locuri comune, dar şi cu sclipiri. Rap-ul înlocuieşte, pentru ei, poeziile clasice cu formă fixă. Caseta *Paraziţilor* e o epopee a deriziunii vieţii şi averii. Mitologicalele de altădată sînt înlocuite de expresii colocviale şi de argou, precum: *„te-ai scos", „te face", „bagă mare", „hai să dăm o gheară", „vere", „pui botu'", „nu-l rupe"*. Componenta colocvială dă mai multă culoare unei filozofii, ce, altfel, s-ar putea reduce la un loc comun: *„Banii n-aduc fericirea"*. O filozofie diferită de cea a cantautorilor de manele, gen *Fraţii Peşte* pentru care un Cielo, un celular şi un butic sînt suficiente să-ţi aducă *„respectul"*. *„Respectul"* e valoare de bază în cîntecele *Paraziţilor*, alături de *„adevăr"*. Toate eforturile le faci ca să fii şi să rămîi, *„adevărat"*. Refrenul din cîntecul *Prieteni* sună aşa: *„Ştiu adevărul / Nu e ce pare a fi"*. Pentru Paraziţi, lumea e rea, sau mai bine-zis, vicleană, şi-ncearcă *„să te facă"*; nu poţi avea încredere în nimeni, nici măcar în prieteni; n-are sens să construieşti, căci totul se năruieşte. Alternativele suspiciunii sînt doar *beţia* şi jocurile de noroc: *„Alcool este viaţa / Şi viaţa e alcool / Din zori pînă-n noapte / Trăim în pericol"*. Cu banii, autorii cîntecelor au o relaţie controversată: *„Pun mîna pe picior lui Dumnezeu / Pentr-un leu / Te fac şi zeu"*; dar – *„Banii zboară / Din nou atît de mic / Realizezi că nimic ai avut / Nimic ai rămas / Dumnezeu / C-o mînă ţi-a dat / Cu două ţi-a luat"*; şi *„Banii n-au valoare / Oamenii au valoare" (...) Cu adevărat / De valoare / E doar tovărăşia şi respectul reciproc / Nu o hîrtie oarecare". (Suta)*

Ajungem, deja, la nivelul ultim de profunzimi spirituale al *Paraziţilor*. Aici membrii formaţiei ne îmbogăţesc cu sentinţe şi paradoxuri: *„Norocul este mult / În lumea asta mare / Şi s-a-mpărţit egal / Dar nu la fiecare"*; continuă, pe linia *Glossei* eminesciene: *„Toţi lîngă tine / Şi nici unul prea aproape"* şi sfîrşesc în metafore: *„Visele se-neacă în pahar / Cînd îl spargi / În mii de cioburi / Se prefac şi dispar". (Am tot şi nimic)*

Concluzia *Paraziţilor* (auto-prezentaţi pe casetă drept B-I-P, I.E.S şi Tenie este dublă: pe de o parte un soi de *Carpe diem!: „Mai mereu (...) voi rămîne derbedeu"* (n.a.: adică sărac, liber şi cu prieteni); pe de altă parte, vei rămîne un *„limbric"*, un *„nimic – pitic / Neglijat / supersclav în aparatul de stat". (Supersclavi)*

Iaromira POPOVICI

Despre trei filme recente

Într-un mai vechi „Jurnal de cinefil", Mihai Ignat observa cu justeţe că filme precum **Face/Off** al lui John Woo tind să obişnuiască spectatorul de cinema cu un ritm al imaginii care produce dependenţă: este din ce în ce mai greu – susţinea în esenţă M.I. – să revedem acele pelicule din „vîrsta de aur" a cinefiliei (Tarkovski, Bergman etc.) fără a înregistra, conştient sau nu, că răgazul meditativ indus de acestea are astăzi un efect aproape alienant... Ochiul adaptat vitezei devine, paradoxal, un ochi „leneş", instalat confortabil în inerţia paroxistic-MTV-istică a naraţiunilor curente, care resimte ca un disconfort planurile lungi ale cinematografului „realist" – aşa cum a fost el teoretizat, odinioară, de André Bazin pornind de la Renoir, Welles şi Rossellini.

Ce mi se pare interesant este că problema timpului (adusă în discuţie de M. Ignat şi analizată, deja, de un Gilles Deleuze în *L'Image-Temps*) este, de fapt, un efect secundar al problemei – centrale – legate de spaţiu; în fond, atunci cînd Bazin formula teoria sa asupra unui cinema opus cinema-ului zis „de montaj" (à la Einsenstein), exemplele invocate de el aveau, toate, un element comun: „geografia" mizanscenei. Cinema-ul „realist" este, în esenţă, un cinema al *spaţiului ideal*, care permite desfăşurarea – fără ingerinţe „auctoriale" – a naraţiunii, deci a timpului; un timp resimţit ca „firesc", pentru că el corespunde însăşi „trării" lui de către spectator... Nu este locul aici să ne întrebăm dacă *acest* spaţiu – şi *acest* timp – nu sînt de fapt, pînă la urmă, tot o convenţie (cinema-ul „realist" nu manipulează el mai convingător – pentru că mai insidios?); preambulul de pînă acum era însă necesar pentru a analiza cîteva filme recente într-un context ceva mai larg.

Spaţiul infinitezimal. Ultima peliculă a regizorului hongkonghez Tsui Hark – **Knock Off**, tradusă prin **Afaceri necurate** – ar putea fi privită ca apogeul delirant al „miniaturizării" percepţiei... Aparatul (cu siguranţă *aparatele!*) se strecoară în pantofii personajelor, în ţevile revolverelor, căutînd, parcă, o dată cu unghiurile cele mai greu accesibile, o imagine în trei dimensiuni a realului. Un real hipercinetic, cvasi-tactil, pentru care înseşi facilităţile montajului se dovedesc insuficiente – şi atunci, într-un colţ al ecranului apare, încrustat numeric, un detaliu, imposibil de observat altfel! Acest tip de cinema postmodern, exuberant şi aberant, expediază naraţiunea în marginile filmului (de unde impresia de totală incomprehensiune!), punînd în centrul lui terenul de încercare a „tirurilor" tehnice: în această zonă, performanţele sînt inhibante, aducîndu-ne în faţa evidenţei că, dacă westernul s-a născut în SUA, filmul de acţiune s-a născut în Hong Kong! Hon Kong-ul, labirint plin-ochi, „imperiu al semnelor" recurent-hipnotice pe care filmul de acţiune – de la aventuri la comedii cu Jackie Chan – îl mitologizează *in progress*, făcînd din el locul prin definiţie al urmăririlor cu sufletul la gură; spaţiu infinitezimal, care comprimă viteza.

Spaţiul clasic. **O crimă perfectă**, remake-ul lui Andrew Davis (autorul altui remake, **Evadatul** – după serialul de televiziune), este extrem de abil în a *locui* originalul (miticul **Dial M for Murder**, singurul Hitchcock în 3-D!) şi a-l *înlocui*, finalmente, printr-o eficientă actualizare a poveştii (care se baza, şi ea, pe o piesă de teatru!). Convenţia este suficient de străvezie pentru a suporta transferul: un soţ, o soţie infidelă, amantul ei şi complicele lui... Ca şi în cazul lui Tsui Hark, povestea este „jetabilă" – un simplu cîrlig. Ce contează într-adevăr este spaţiul: imensul apartament newyorkez, capcană perfectă pentru ochii spectatorului, şi mai ales bucătăria: scena crimei. Or, tocmai aici, în plină desfăşurare „unsă" a scenariului, *detaliul care incriminează*: telefonul (esenţial şi în versiunea originală din 1954!)...

Scenariştii ar vrea să ne facă să „înghiţim" anacronismul flagrant că, într-o locuinţă hipermodernă din 1998, nu există telefon celular la îndemîna femeii – ea trebuie să iasă din cadă, cu apa şiroind, pentru a răspunde la telefonul de perete din bucătărie! Un „gimmick" hitchcockian, de bunăseamă: este nevoie ca gesturile crimei să se *calchieze* pe original... Este nevoie de un spaţiu – *acelaşi*, clasic, chit că *deceptiv-clasic!* – care să permită segmentarea acţiunii în timpii corespunzători; în lipsa acestui spaţiu, nu există crimă – şi nici „rimă" posibilă...

Spaţiul planetar. Evident, spaţiul „soap-ului global" din **Truman Show**: aici, viteza de reacţie a publicului-din-film corespunde conceptului Medium=Message. Truman Burbank, personajul lui Jim Carrey, trăieşte într-un mediu devenit *ipso facto* mesaj – mediu fatalmente închis, spaţiu construit/deconstruit prin simplă apăsare pe buton... Fiind un „produs televizual", Truman nu poate evada decît atunci cînd – într-un final fabulos-fellinian – ajunge să atingă limita artefactului (limită fatalmente spaţială). Nu „ieşirea din timpul de emisie" este salvarea lui Truman (încercările lui în acest sens sînt sortite eşecului pentru că – firește – „televiziunea nu cunoaşte odihnă!"), ci ieşirea din *spaţiul-medium: no medium=no message*. Postulînd tot o convenţie (realitatea unui show urmărit nonstop de toată planeta este o iluzie în epoca zappajului capricios-aleator...), Peter Weir şi scenaristul Andrew Niccol imaginează credibil satelitul cel mai ascuns de cînd omul a păşit pe Lună.

Alex. Leo ŞERBAN

Am primit, din partea Inspectoratului pentru Cultură al Judeţului Botoşani, invitaţii la *Zilele „Mihai Eminescu"*, ediţia a XXX-a, pentru 15-16 ianuarie 1999. Organizatorii ne mai informau că, în cadrul acestei manifestări, va avea loc, în dimineaţa zilei de 16 ianuarie, un colocviu-dezbatere „Dilema – Eminescu", unde redactorii de la *Dilema* urmau să fie actori principali. Din nefericire, invitaţiile ne-au parvenit cu vreo cinci-şase zile înaintea evenimentului respectiv. Cam tîrziu, chiar şi în cazul în care am fi fost doar simpli invitaţi (avînd în vedere că Botoşaniul nu este chiar la o aruncătură de băţ). Mai mult, atunci cînd se iniţiază manifestări în care ni se distribuie roluri principale, este de preferat să ştim şi noi. Dacă am fi discutat de la început, organizatorii ar fi aflat că, exact în aceeaşi perioadă, *Dilema* sărbătoreşte şase ani de la apariţie. Aceasta i-ar fi scutit de multe neînţelegeri, inclusiv de prezumţia că am ezita să ne susţinem punctul de vedere – aşa cum au avut amabilitatea să ne comunice, ulterior, prin telefon. **(n. red.)**

FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ
vă invită
vineri, 15 ianuarie, ora 17.00
cu ocazia împlinirii a 6 ani
de la apariţia revistei ***Dilema***
la **Galeria Craii de Curtea Veche**
(str. Covaci nr. 14)
la întîlnirea redacţiei cu
colaboratorii şi cititorii.
Propunere de *Dilemă:*
● **România profundă şi Occidentul**
Sponsori:
GRUPUL TRANSNAŢIONAL ALEXANDRIA,
DEALER DAEWOO AUTOMOBILE ROMÂNIA
(tel. 092215175), CONCERNUL AUSTRIAC
BRAUN-UNION (tel. 094587993; 2223788)

Cronica literară de tranziţie

Lumea lui Balotă, între atunci şi acum

Stimabile cititor, am lipsit o vreme de la această rubrică. Motive, pe toate drumurile – nu motivele contează. Şi ea mi-a lipsit mie. Nu-mi sunt acasă, nu-s în pace cu mine însumi dacă nu scriu despre cărţi. Nu ştiu dacă sunt acelaşi, după această pauză de cîteva luni. Sunt mai exasperat, mai doritor de brevilocvenţă, de lapidaritate, de esenţial. Reacţie la disoluţia generală, la babilonia buboasă, la trăncăneala sterilă din jur? Poate. Te voi ruga să mă accepţi aşa, cititorule.

Revin în coloanele *Dilemei* împins şi de o carte fericitoare. Nu-i acesta, în fond, unul din resorturile nucleale ale criticii, statuat de vorba scurtă şi clară a lui J.-M. Guyau: *Quand je vois le beau, je dois être deux* (cînd văd frumosul, *simt nevoia să fiu* doi)?

Cartea este *Caietul albastru** al lui Nicolae Balotă. Un jurnal dintre anii 1954 şi 1956, intercalat cu ample pasaje (sub genericul „Remember") din anii '90, care detaliază, comentează, amendează notaţiile primare. Fără să scobor cu nimic opera lui Nicolae Balotă (pentru că omul are realmente o *operă*, şi e trist că Academia îl ţine la distanţă), fără să uit cu ce delicii descopeream în 1969, în volumul *Euphorion*, un mare eseist, de adîncime, venit din întuneric, fără să uit *Labirint*-ul din '70, *Despre pasiuni* din '71, *Umanităţi*-le din 1973, *Artele poetice ale secolului XX* din '76, *Arta lecturii* din '78 – cred că acest *Caiet albastru* e opul cel mai – cum să spun? – cel mai „frumos", cel mai „bun", cel mai „foarte uman" al autorului. Balotă are o radicală vocaţie a jurnalului, a transformării vieţii în text (pe cît e cu putinţă fără *rest*): *„Un bas continuu al existenţei... Jurnalul este forma cea mai apropiată de acea confesiune-naraţiune-construcţie-proiecţie în ficţiune"* (II, 374). Structura sa este una montaigneană: *„cele mai multe texte «critice» ale mele despre mine vorbesc, sub pretextul de a vorbi despre alţii"* (II, 358), pandant perfect la *„c'est moy que je peins... je suis moy-mesmes la matiere de mon livre"*. Astfel că jurnalul, în concepţia şi în realizarea lui N.Balotă, este o scriere „completă", o hartă în relief şi în profunzime a spiritului său: meditaţie filosofică, eseu romanesc, istorie trăită, cumpănire morală, reflexie religioasă şi politică. Faptul că, în mai multe rînduri, autorul consemnează lecturi cu voce tare din jurnal, către apropiaţii săi, denotă că-l socoate o scriere care-l reprezintă pe deplin – şi nu greşeşte.

Eu voi împărtăşi aici, cu conştiinţa parţialităţii, doar ce mi-a provocat, cu deosebire, vibraţie în această carte pe care am parcurs-o dintr-o suflare, cu mîhnirea că nu e infinită. Am căutat aerul sinistru al vremii (prima jumătate, cruntă, a deceniului 6), şi l-am găsit (deşi Balotă nu era preocupat, ca un, de pildă, Pericle Martinescu, de aspectul social; dezinteresul său era însă departe de abstragerea absolută, de evaziunea în estetism pur, a lui Radu Petrescu) în însemnările despre ignominiile lui Baconsky (I, 36; II, 296: *„«acest individ, Cornel Regman, este amicul unei bande de ticăloşi, parte închişi, parte încă liberi, dar de teapa lui Negoiţescu»"*), slujba de păzitor de tarabă într-un parc a lui Streinu (II, 120), privirile speriate în jur ale lui Vianu (I, 355), simulările terorizate ale lui Radu Enescu (I, 304; II, 75), opulenţa sfidătoare a lui Beniuc (II, 88: *„cîştigă nu ştiu cîte zeci de mii de lei pe lună* <autorul avea vreo 750 lunar; n.GP> *şi îşi cumpără pe nimic tablouri şi «antichităţi»"*), afişele care incită la ură, de pe Magheru (II, 98) „demonstraţia" de 1 Mai (II, 62), înmormîntarea Hortensiei Papadat-Bengescu (*„fără discurs, fără prieteni, fără admiratori... ruşine generaţiei sale, ruşine nouă, ruşine romancierilor, ruşine lui Vianu, ruşine lui Cioculescu, lui Streinu, lui Perpessicius, lui Chinezu, tuturor criticilor şi scriitorilor..., ruşine literaturii române"* – I, 302), spaimele şi umilinţele unui Blaga intimidat şi dispus plierii (I, 57; II, 73) după ce Ivaşcu îşi exersase diplomaţia (*„M-am folosit de fricile, ca şi de poftele lui"* – I, 60) în a-l convinge să *„facă şi el un gest de înţelegere... simpla admitere a «realităţilor socialiste»"* (id.)...

Plină de mizeriile timpului, ce carte luminoasă e totuşi acest *Caiet albastru*! Nu mi-am reprimat exclamaţia, pentru că la fiecare pagină am fost învăluit, persuadat, sensibilizat de amenitatea, de incandescenţa sufletească, de mansuetudinea naturii lui Nicolae Balotă. Dominat de o conştiinţă morală acerbă, Balotă este un magnanim, care are antene pentru ce este nobil în om. În jurnalul său, „otrăvurile" sunt copleşite de „balsamuri": cu ce iscusită generozitate îl apără pe Edgar Papu de bănuiala că s-ar fi înregimentat (cu „protocronismul" său) *„unei cauze naţionalist-extremiste"* (I, 121)! Cîtă căldură în lunga prietenie cu Sorana şi Dominic Stanca sau cu Negoiţescu (de a cărui feldeinţă sexuală era eminamente străin – paginile tandre despre femei au gingăşia artei, *e.g.* p.203)! Ce curată e gratitudinea faţă de ajutorul salutar al lui Mihai Şora (II, 369)! Cît de decentă, compasiunea pentru lovitura sub centură aplicată lui Petru Dumitriu de editorul Gallimard, rău sfătuit (I, 296).

N-aş vrea, însă, ca lectorul să rămînă cu impresia unui „ami de tout le monde". Spiritul critic al lui Balotă nu face concesii, mergînd pînă la intransigenţe contondente. Văzînd în Noica un *„om cu o gîndire filosofică vie, stringentă, aproape continuă"* (II, 303), Balotă nu-şi pune surdină reprobării faţă de antioccidentalismul rigid al gînditorului (II, 339), ca şi faţă de totala sa lipsă de priză la sacru (II, 365). Despre I.D. Sîrbu crede că *„e un sentimental perfect amoral... cu o mare sete de parvenire... nu are despre literatură o idee prea înaltă... s-a depărtat de noi şi de ruşine că făcea sau se pregătea să facă paşi spre apropierea de puterea actuală"* (II, 223). Faţă de Arghezi, deşi îl ascultă *„cu multă plăcere"*, are o categorică mefienţă: *„deşi tot ce spune este verosimil, nu cred nimic. Lipseşte creditul pe care-l acorzi cuvîntului spus de altul... Toate vorbele bătrînului poet îmi par găunoase; prin toate circulă un fel de neseriozitate funciară. Suflă vîntul prin ele. Şi nu este vîntul Duhului"* (II, 211). Cu Petru Dumitriu (dezamăgit şi de un gest oportunist al aceluia, de după '89, într-adevăr gratuit – şi eu însumi îl sfătuisem, la Metz, să nu-l facă!), în finalul crochiului pe care i-l consacră (în '96), e nemilos: *„Sper să nu mai aud niciodată vorbindu-se despre Petru Dumitriu...* «Salaud un jour, salaud toujours»" (II, 297) – ceea ce e excesiv, pentru că de romancierul de talent din Petru Dumitriu, istoria literară va avea de vorbit. De-a binelea nedrept e faţă de Călinescu (*„odios, prea puţin interesant, prin nimic atrăgător pentru mine"*; şi în *Euphorion* există asemenea aserţiuni tăioase la care nu pot nicicum subscrie), în însemnarea din oct. 1955 (I, 338) : *„Adio, Călinescu! Adio în eternitate!"* De ce? Doar pentru că profesorul refuzase să primească nişte oaspeţi necunoscuţi şi neanunţaţi?! În fine, dacă tot mi-am pomenit rezervele, să spun şi că, pe alocuri, rar, am fost stînjenit de o anume preţiozitate.

...Dominantă rămînînd, cu asupra de măsură, bucuria unei cărţi de o bogăţie intelectuală şi morală copleşitoare.

George PRUTEANU

* Nicolae Balotă, *Caietul albastru (Timp mort 1954-1955, Remember 1991-1998)*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Buc., 1998, 2 vol. (376 p., 404 p.).

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Lume, lume!

De la pustnicul Vasile la pucinicul Vadim

Dovezile lipsesc, dar argumentele abundă: astfel poate fi definită campania anti-Constantinescu a senatorului Vadim Tudor. Cît de eficientă poate fi o campanie bazată pe stimuli emoţionali adresaţi unei populaţii dezamăgite şi dezorientate – ne-o vor indica viitoarele sondajele de popularitate. Ar fi interesant însă, pînă atunci, să analizăm mesajul (în fond de tip electoral) al polemistului PRM-ist. Voi lega din capul locului observaţiile de mai jos de unele mai vechi, de cînd abia inaugurasem *Televedeniile*, în care consideram discursul lui Adrian Păunescu mai eficient şi mai caracteristic televizual decît „contrele" raţionalizante ale unor interlocutori din rîndul *inteligheţiei* democratice şi atrăgeam atenţia (şi cu acea ocazie) asupra pericolului subevaluării, de către puterea actuală, a rolului comunicării politice.

Dovezile lipsesc, mai bine zis nu sînt verificabile, deci acuzaţiile de imoralitate aduse preşedintelui sînt nefondate: astfel se rezumă în termeni logico-juridici cazul Rona Hartner. Iar dacă, mai mult, jurnalul Ronei se dovedeşte fals, întregul raţionament vadimian se năruie – ne spun ziarele. Numai că acesta nu este un raţionament autentic, ci un paralogism condus cu abilitate în direcţii care evită sau anulează din capul locului autoritatea apărării. Dezminţirile actriţei sînt respinse prin argumente *ad personam* care o prezintă fie mincinoasă, fie labilă psihic, fie ne-româncă. Expertizele grafologice girate de justiţie ar fi din capul locului suspecte, deoarece „cazul s-a politizat". Însuşi canalul de difuzare ar fi dubios, dincolo de prestigiul unui mediator ca Marius Tucă, întrucît patronul postului TV ar avea obligaţii faţă de partea adversă.

Împotriva acestui pretins imperiu al minciunii, liderul PRM se înfăţişează pe sine ca un tip sincer, poate cam pătimaş cîteodată, dar cu ţeluri nobile, întrucît bun român, fără alte datorii politice decît cea faţă de neam, ţară etc. Şi, mai ales, el ar spune întotdeauna adevărul. Poate că uneori o face cu efecte stilistice cam tari, dar este Adevărul. Unii zic că-i cam nebun, dar îl votează, fiindcă nebunia sa place, atrage, satisface una din nevoile societăţilor fragile: el joacă rolul copilului fără minte (dar curat la suflet) care clamează în piaţa publică goliciunea împăratului.

Însă argumentul suprem, dincolo de orice altă probă la dosar, este de natură mitologică: Constantinescu, în calitate de şef al unui regim democratic cu aspiraţii pro-occidentale, s-ar situa în paradigma preşedintelui Clinton. Nu trebuie să dovedeşti mai mult: Emil e tot un soi de Bill! Dacă, în plus, subiectul are antecedente de infidelitate conjugală, origine dubioasă, familie dezbinată şi fire perversă, odată caţărat pe tron, e clar din capul locului că va abuza de putere pentru a-şi satisface poftele josnice.

Am mai spus-o în noiembrie '96, alăturîndu-mi vocea firavă unora mai prestigioase: Emil Constantinescu a avut un moment de inconsecvenţă a discursului politic atunci cînd, în campania prezidenţială, a recurs la propaganda de tip mitico-istoric, prezentîndu-se ca un continuator al voievozilor de odinioară. Campionul democraţiei a făcut uz, pentru o vreme, de registrul retorico-imaginar de tip totalitar! Unii intelectuali cu autoritate spun că, fără itinerarii à la Cuza, atitudini anti-corupţie à la Ţepeş şi consfătuiri cu eremiţi misterioşi à la Ştefan cel Mare, Emil n-ar fi învins alegerile. Iată-l astăzi atacat cu aceleaşi arme! O soluţie eficace a instituţiei prezidenţiale ar fi aşadar să reaprindă (şi eventual să sporească) aura legendară a candidatului de acum doi ani. Paradigma voievodului îi e parcă mai apropiată decît cea a preşedintelui saxofonist şi yupiot de peste mări. Calea mai anevoioasă a unor dezbateri democratice autentice, rămîne alternativa pe care o pot opune guvernanţii actuali.

Florin DUMITRESCU

Şcolile particulare – o alternativă mai puţin conservatoare

Pentru multe generaţii, învăţămîntul mediu de stat a însemnat mai ales rutină, conservatorism, repetiţie. Copiii au fost învăţaţi că locul lor e bine stabilit, că fac parte dintr-o colectivitate, că profesorul e omniscient şi infailibil; că şcoala e un lucru grav şi solemn, în care joaca şi iniţiativele nu-şi au locul decît în pauze. Multe din şcoli îşi propun să înlocuiască parada de seriozitate cu metode de predare mai fireşti şi mai puţin convenţionale, dar la fel de serioase. Aceste şcoli sînt deocamdată puţine şi nu prea cunoscute, spre deosebire de universităţile private în jurul cărora se face mai multă publicitate. Pentru părinţi, o şcoală particulară e o garanţie de seriozitate, lucru care nu se întîmplă în cazul universităţilor particulare. S-ar putea spune că reclama e invers proporţională cu valoarea.

Ne propunem să investigăm o mică porţiune a acestei alternative discrete la învăţămîntul de stat: dacă pentru moment am ales prezentarea unei variante religioase, într-un număr viitor ne vom opri şi asupra cîtorva şcoli laice. **(I. P.)**

Aceeaşi programă, alte metode

O reformă nu se poate face dacă sîntem mereu consecvenţi cu noi înşine şi nu încercăm şi noul. Iar înfiinţarea de şcoli particulare face parte din reformă, afirmă **Maria Popescu, inspector general la Direcţia de învăţămînt preuniversitar din Ministerul Educaţiei Naţionale.**

Deşi mai puţin cunoscute decît universităţile înfiinţate din iniţiativă privată, unităţile particulare din învăţămîntul preuniversitar au început să fie acceptate şi, implicit, căutate. Regimul lor este asemănător cu cel al facultăţilor: sînt instituţii non-profit şi constituie o alternativă la educaţia tradiţională, de stat. Aşa cum subliniază Maria Popescu, nu este vorba despre o privatizare a învăţămîntului, ci despre oferirea şi acceptarea unei alternative. Ea crede că *nu putem vorbi despre reformă dacă nu acceptăm şi alte metode*. Ele respectă însă curriculumul naţional, iar, dacă o şcoală doreşte să adauge anumite discipline, ministerul trebuie să îşi dea acordul. De altfel, pentru a-şi putea desfăşura activitatea, şcolile trebuie să primească avize de funcţionare de la Comisia de Evaluare şi Acreditare pentru învăţămîntul preuniversitar.

Şcolile particulare îi atrag pe părinţi prin modul interesant de a preda şi prin seriozitate. Oamenii se simt mult mai bine, mai siguri, cînd plătesc ei înşişi, în mod direct, pentru educaţia copiilor. Ceea ce face ca numărul acestor şcoli să fie în creştere.

Fenomenul provoacă o anumită teamă de concurenţă din partea sistemului tradiţional. Teamă care poate să ducă, în mod negativ, la conflicte între cele două tipuri de învăţămînt sau, în mod pozitiv, la o încercare permanentă de depăşire a celuilalt. Ceea ce face ca părinţii să poată alege liber, dintr-o ofertă mai mare, felul de educaţie pe care ar dori să îl ofere copiilor.

Cele mai cunoscute instituţii particulare sînt şcolile **Waldorf** şi **Step by Step**. Maria Popescu afirmă că ele sînt programe alternative de stat la sistemul tradiţional de educaţie. Deşi ambele sînt iniţiative particulare, în România acestea sînt finanţate de la buget. Ele au dreptul să-şi obţină propriile resurse, independent de minister, prin acorduri financiare interne sau externe, dar plata cadrelor didactice, chiriile – în general, cheltuielile de funcţionare şi de personal – sînt suportate de M.E.N. La **Waldorf** se lucrează mai mult în colectiv. Învăţarea trebuie făcută cu plăcere: prin muzică, dans, copiii ajung la concepte. La **Step by Step**, se lucrează cu ritmul propriu al fiecărui elev, favorizînd individualizarea, cum afirmă Maria Popescu. Ambele programe se diferenţiază în principal de sistemul cunoscut prin metodele non-tradiţionale de învăţare.

În afară, însă, de cele două instituţii, cu filiale în mai multe oraşe, s-au înfiinţat şi şcoli particulare nefinanţate de la buget. Fiecare dintre ele are dreptul să stabilească o taxă pentru înscrierea la şcoală a unui copil. Fie că, de multe ori, sînt ale unor biserici (vezi reportajul alăturat), fie că sînt iniţiate de diferite fundaţii sau pur şi simplu de persoane individuale, acestea se descurcă prin ele însele, integrîndu-se ca alternative la sistemul tradiţional de învăţămînt.

Sora învăţătoare

Mie îmi place aici pentru că pînă ajung la şcoală mă înviorez. Tuns scurt, îmbrăcat cu o cămaşă groasă în carouri şi pantaloni cu bretele, Paul spune aceste cuvinte ridicat în picioare, pe un ton serios, luînd poziţia de drepţi. Parcă ar răspunde la o întrebare pusă de învăţătoare. Ea, însă, la fel ca şi clasa, izbucneşte în rîs: *Niciodată nu mi-ai spus asta.*

Copiii nu o numesc „domnişoara învăţătoare", ci „sora". Sora Maria Claudia. Ea este singura care, prin hainele ei negre, schimbă imaginea unei şcoli obişnuite. Şi mai e crucea de deasupra tablei, locul unde, cu ani în urmă, eram obişnuiţi să vedem tabloul lui Ceauşescu. Toate acestea pentru că şcoala este puţin diferită: e o şcoală particulară catolică, Şcoala Primară „Sfîntul Anton", din spatele Catedralei Sfîntul Iosif. Totuşi, surorile spun că nu se simt separaţi de celelalte şcoli. *Participăm la aceleaşi şedinţe cu toate învăţătoarele*, explică Sora Emilia, *iar programa este aceeaşi cu cea din şcolile de stat.* Mai mult, nici pe religie nu se pune accentul: o singură oră pe săptămînă, iar pe tablă 2 plus 2 fac tot 4. Deosebirea e pronunţată cu un mic zîmbet ironic: *Noi nu beneficiem de gratuităţi.*

De altfel, şcoala pare să se descurce greu. Fără sponsori, obligaţi să plătească pentru orice material didactic, inclusiv carnete de note, cei din şcoală se gîndesc serios la un moment final. *Batem în retragere*, spune cu amărăciune Sora Emilia. Înaltă, destul de veselă şi directă, la vreo 25-30 de ani, te tutuieşte imediat şi îi face plăcere să fie tutuită. Şi ea, şi Sora Maria Claudia, şterg imediat imaginea surorilor sfioase şi timide. La clasă, e o învăţătoare ca toate celelalte – au făcut şi ele Liceul Pedagogic –, stă picior peste picior sub haina neagră bisericească şi încearcă să împletească blîndeţea cu autoritatea. *Copiii ne văd ca pe surorile lor mai mari*, zîmbeşte Sora Maria Claudia. *Ne-a fost teamă, la început, că îmbrăcămintea neagră provoacă o reacţie de respingere, dar nu*, adaugă cealaltă.

Într-adevăr, copiii sînt deschişi şi par a se simţi bine aici. Nu sînt doar catolici. Sora Emilia spune că la înscrierea în şcoală nu se ia în considerare religia de care se simt legaţi părinţii. *Ei spun că au nevoie de o educaţie aleasă pentru copiii lor şi de-asta îi aduc aici*, afirmă ea. *Probabil că şi uniforma noastră le spune mult.* Oricum, ei preferă această şcoală, chiar dacă plătesc 80.000 de lei pe lună.

Cert este că aici sînt şi copii care au fost la şcolile de stat, după care s-au mutat. Daria este unul dintre ei. E veselă, se mişcă încontinuu pe melodie în timp ce cîntă cu ceilalţi. Pare deja integrată în grup. *Nu prea îmi plăcea acolo*, povesteşte ea. *Ne bătea învăţătoarea. Aici ne ia doar puţin de ciuf.* Sora zîmbeşte, iar copiii rîd. Cristi, cu o figură de şmecheraş şi doi ochi care se mişcă tot timpul, stă cu mîna sus să prindă şi el o întrebare. E în spatele Dariei şi nu ratează ocazia: *şi pe mine m-a tras de ciuf!* Apoi se retrage parcă speriat de propria iniţiativă şi adaugă cu voce scăzută: *dar nu mai ştiu de ce.*

Copiii sînt la fel ca peste tot. În pauză, aleargă prin sală, fac karate, o puştoaică se ridică pe bancă, stă picior peste picior şi pozează într-o poziţie cochetă. În timp ce repetă pentru o serbare se trag de păr pe la spate, se pîrăsc unii pe alţii. Cu toţii sînt dornici de comunicare, vorbesc cu uşurinţă despre ei sau despre părinţi şi parcă îţi cer să îi bagi în seamă.

Nu par copii de bani gata, chiar dimpotrivă. Unii au ghete vechi, poate moştenite de la fraţii mai mari, penarele nu sînt chiar burduşite. Totuşi, fiecare dă culoare, în felul lui, clasei. Culoare întărită de jachetele roşii sau albastre ce stau pe scaune, caietele şi penarele colorate sau desenele lor atîrnate pe pereţi.

Sînt foarte mulţi care au fraţi mai mari aici, spune Sora Emilia. Şcoala este într-o clădire ce mai adăposteşte trei instituţii, printre care şi un institut catolic. Cei mici sînt astfel într-o permanentă comunicare cu cei mari. Chiar lîngă sala clasei a III-a este un bar, iar în pauză copiii intră să-şi cumpere biscuiţi sau sucuri. Nu rămîn mult înăuntru: e un fum dens. Dar cînd ies fac pe nebunii. Încep să tuşească, îşi dau coate, îi imită pe cei mari. Adevărul e că, dacă nu ai vedea statuia Madonnei pe odihna de la scările ce duc la etajul I, crucea din sală sau hainele negre ale învăţătoarelor, nici nu te-ai gîndi că e vorba despre o şcoală catolică. Dar se simte, totuşi, un sentiment al comunităţii. Mai ales cînd se pregătesc să facă un lucru împreună.

Sora Maria Claudia se urcă sportiv pe un scaun de lîngă dulap şi dă drumul la casetofon. Se pregătesc pentru o serbare. Cîntă împreună, dansează. Apoi se pregătesc pentru faza finală. Înconjoară clasa într-un pas lent, pe muzică, cu lumînări imaginare în mîini. Se aşează în cerc, ridică lumînările, le lasă în jos, iar în sus, zîmbesc, se joacă. Deşi fiecare face ce vrea, se armonizează unii cu alţii. Din cînd în cînd, se aude vocea sorei: *Mişcă-te înapoi. Dreapta. Mai sus, Valentin.* Fiecare se produce într-un anumit fel, propriu lui. Spectacolul pe care îl pregătesc e pentru părinţi. Pînă la urmă, spectacolul vieţii.

Octavian GABOR

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Ioana Palade, pălărieră

Aţi prins vremurile cînd se puneau păsări pe borul de la pălărie?

Arăt aşa de bătrînă? Chiar credeţi tot ce se scrie? Cînd s-a pus pasăre pe pălărie? Niciodată!

Dar flori s-au pus?

Credeţi? Se pun şi acum, din pînză. Dar din ce credeţi că e o pălărie?

Din material englezesc, cehesc sau unguresc. Aşa-mi cerea bunicul meu să-i cumpăr pălăria.

Nu, dom'le. Nu. Pălăria e făcută din multă dragoste.

Ce-are a face sentimentul?

Fără dragoste să împodobeşti cea mai importantă parte a corpului omenesc?

Aceeaşi părere, că-i cea mai importantă parte, poate s-o emită şi o constructoare de chilóţi sau de ochelari...

Sub pălărie stă centrul nervos fără de care nu mişcă nimic. Sub pălărie stau inteligenţa şi activităţile principale ale omului: cusutul şi uitatul la televizor şi cele două în acelaşi timp.

Dar inima şi dragostea nu-s acolo, sub pălărie.

Aţi verificat dvs.? Ştii, eu am iubit şi ştiţi de unde mi-a venit? Nu ştiu, dar am renunţat la acel iubit. Sentimentul de dragoste m-a făcut să gîndesc că e bine să-l refuz.

Aţi iubit mult?

Vreau să vă fac o destăinuire. Mie mi-au plăcut toţi bărbaţii care veneau cu cucoanele lor la potrivit de pălărie, măsurat şi împodobit. Îi iubeam, tresărea inima în mine. Ei se uitau la mine şi mă priveau insistent şi mie îmi zbura inima. Speram să se întoarcă la mine şi să petrecem cele mai frumoase clipe împreună aici, în centrul meu cît un ac de barză.

V-aţi căsătorit vreodată?

Da, cu un cîrpaci de aici, de pe Lipscani. Mi-a mîncat zilele. Da' ştiţi cum? Nu că era beţiv, nici cumva nu era... Îi plăceau ucenicii... mult, atît de mult că l-am văzut în oglindă, într-un prînz, cu unul giugiulindu-l. I-am spus. Mi-a spus. Am terminat. N-am avut noroc. De atunci mi s-a terminat viaţa. Pălării nu se mai fac. Una-două pe an. Trăiesc din pensie, eu şi casa asta.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

TRANSATLANTICE, TRANSREALE, TRANSGRAMATICALE

● Una din cele mai triste poveşti auzite vreodată (într-o emisiune de pe „Discovery Channel" despre transatlantice): o femeie agoniseşte toată viaţa banii necesari unei croaziere, sperînd să găsească, plimbîndu-se pe punte la asfinţit, Bărbatul visurilor sale... Pe vapor, numai cupluri şi văduve – nici-un holtei disponibil... Femeia se sinucide aruncîndu-se în ocean... (**a.l.ş.**)

● În Italia, interpreţii anonimi din *reality show* – emisiuni cu titluri diferite povestind situaţii reale cu personajele reale (cupluri în criză, amanţi nefericiţi, şomeri disperaţi) – au protestat, arătînd că ei nu sînt decît nişte actori care au acceptat anonimatul, fiind plătiţi pentru a juca în nişte scenarii inventate de la început pînă la sfîrşit. Acum anonimii se plîng că n-au nici glorie, nici bani. Viaţa în direct s-a dovedit a fi o mică şmecherie prost plătită. Realizatorii şi-au dat seama că multe personaje reale par inventate, dar cu adevărat dezamăgiţi sînt acei spectatori care sperau că drama lor personală le poate asigura, cu puţin noroc, condiţia de erou. (**M. B.**)

● Pe un *banner* arborat în Piaţa Romană, un îndemn adresat doritorilor de „acces nelimitat pe Internet" pare mai degrabă o înjurătură, cu trimiteri (aproape fără echivoc) scatologice: „DUTE-N MARO*Net!*". Cei cărora le-a ieşit un asemenea porumbel din gîndire au avut, s-ar zice, un acces limitat la Gramatică, fiindcă scriu *dute-n* în loc de *du-te-n* şi astfel se fac de MARO*Net*... (**D. S.**)

MIŢA ŞI CĂMILA

● *Variantă umanist-moralistă:* În Piteşti, pe strada din faţa primăriei, funcţionează, în perioada iernii, un „Orăşel al copiilor". Exact în faţa primăriei, acolo unde, în urmă cu cîteva luni, televiziunile filmaseră o femeie în flăcări, pot fi întîlniţi fotografii la minut, îmbrăcaţi în Moşi Crăciuni. Cei mai căutaţi sînt cel care are o maimuţică şi cel care are o cămilă (în carne si oase). Încearcă şi ei să-şi atragă publicul. Oricum, mult mai paşnic decît fraţii lor mai mari, cameramanii.

Variantă cinic-scandaloasă: În Piteşti, în locul unde, în urmă cu cîteva luni, îşi dădea foc o femeie, poate fi văzută, de sărbători, o cămilă în carne şi oase. Să fie vorba de un happening promoţional pentru o binecunoscută marcă de ţigări?

Variantă suprarealist-scandaloasă: În Piteşti, acolo unde cîndva puteai vedea pe stradă femei arzînd, acum te poţi întîlni cu cămile, purtate de dîrlogi, printre nămeţi, de Moşi Crăciuni. Tabloul nu e complet, pînă cînd nu vezi, cocoţat pe cocoaşă, pe neica Ion, care vrea să le ducă alor săi o amintire de la oraş. (**C. P.-B.**)

VENIŢI MÎINE CU UN SAXOFON ŞI O MICĂ AFECŢIUNE ENDOCRINĂ

● Deşi magazinul închidea la 18,00 şi ceasul arăta 17,57, vînzătorul de la raionul de televizoare plecase deja. „Veniţi mîine", mi s-a spus pe un ton nepotrivit prin uşa de sticlă prematur încuiată. Nu ştiu de ce toţi vînzătorii şi tarabagiii din România se cred monopolişti. (**C. M.**)

● Dialog la *Tele 7 abc* în legătură cu amanta preşedintelui:

Dan Diaconescu: „Dumneavoastră spuneţi că Rona Hartner este un fel de Monica Lewinsky a României".

C. V. Tudor: „Păi, dom'le, am şi o poză a ei cu un saxofon". (**C. G.**)

● Economia de piaţă liberă ne-a făcut pretenţioşi, libertatea de expresie ne-a dat curajul de a ne susţine preferinţele în chip nuanţat. Anunţurile matrimoniale sînt o dovadă în acest sens. De exemplu, un domn de 35 de ani din Tg. Ocna, locuind pe strada *Gîndului*, doreşte să cunoască pentru căsătorie o doamnă „cu vîrsta de pînă la 48 de ani, dar numai cu greutatea corporală de peste 85 kg" (!). Mai modest, neumblînd neapărat după cantitate, un „tînăr deosebit de prezentabil" doreşte să cunoască, tot în vederea căsătoriei, o domnişoară „care să aibă o *mică* (s.n.) afecţiune endocrină" (*Naţional*, 11 ian.) (**T. C.**).

REMEŞ, POVARĂ, GOETHE

● În zilele noastre reproşurile în amor nu ignoră nicidecum contextul politic intern şi internaţional. Printre „declaraţiile de dragoste", apărute acum cîteva zile în *Naţional* (nr. 481), citim: „Îmi pare rău că am fost liberal şi am luptat pentru ţelurile liberale. Ministrul Remeş mi-a fărîmat toate sentimentele de liberalism" (un liberal din Bîrlad). O catastrofă asemănătoare provoacă o oarecare Manuela în sufletul amărîtului Gheorghe, care-şi plînge necazul la aceeaşi rubrică: „Ai intrat în sufletul meu ca avioanele americane în Irak şi ai ieşit la fel de repede, lăsînd în urmă dezastru şi suferinţă". (**T. C.**)

● Un număr de opt persoane au fost arestate în ultimile zile la Constanţa, acuzate de a fi violat o minoră. Numele a trei dintre ele sună a „fatalitate onomastică": Ionuţ *Cotaie*, Dragoş *Sac*, Ionuţ *Povară*. Li se adaugă Viorel *Drăguţ*, „care a scăpat de arest, întrucît are numai 12 ani" (*Naţional*, nr. 478). (**T. C.**)

● „Ultima" cu Goethe, o ştiţi? Un profesor american de la Universitatea Berkeley demonstrează că „olimpianul" era ceea ce azi numim lejer „un spion al Puterii", informînd autorităţile vremii asupra a tot ce le trecea prin cap şi pe hîrtie studenţilor şi scriitorilor prea liberali... Goethe-STASI, *même combat?* Încet-încet, n-o să mai rămînă pe lume decît un singur scriitor imaculat... Ei, care? Român de-al nostru. (**R. C.**)

LA NOI, ÎNTRE MADAGASCAR ŞI SANTA FE

● Într-o emisiune pentru insomniaci de la *Radio 21*, un ascultător îl acuza pe un anume Dragoş că ar avea ceva cu evreii. Dragoş revine cu un drept la replică şi, aureolat de cele două diplome universitare cu care se lăuda, ne lămureşte: „Nu că am eu ceva cu evreii, umanitatea întreagă are ceva cu evreii". Aş fi curios să cunosc un antisemit din Madagascar. (**C. G.**)

● Luni de dimineaţă *România liberă* a fost singurul ziar important care anunţa pe prima lui pagină recomandarea – favorabilă cît de cît României – făcută de banca Merryl Lynch. Celelalte organe centrale au paginat-o pe undeva, în interior, pe „front page" neavînd loc decît „nebuniile la zi". Dar dacă Merryl Lynch ne mai arunca o vorbă proastă...? O, vocea aceea admirabilă în lehamitea ei însoţind reclama la un ziar bucureştean: *Si-gur că da...* (**R. C.**)

● Tot ce ne-am dorit cîndva se împlineşte, însă domol: a apărut *Lollipop Club* (undeva pe Galaţi), un loc plăcut care încurajează familia. În sfîrşit, un restaurant în care îţi poţi aduce copiii fără să-i fugăreşti tot timpul printre mese: există „personal specializat" care să ţi-i preia şi să-i distreze (la bar, la calculator, la desene animate...) Aşteptăm primele grădiniţe la locul de muncă... (**I. P.**)

● Bucureştiul se face tot mai cosmopolit (cel puţin gastronomic). În plină piaţă Lahovary, a răsărit un restaurant mexican – *Santa Fe*. Poţi mînca *Fajitas Tapatias, Chimichangas, Tostados Pollo, Guacomole* etc. Nu contează ce înseamnă, nici dacă bucătarul e cu adevărat mexican. Sună bine, sînt picante şi novatoare. (**I. P.**)

● Pentru o ilustrare, fie şi grăbită, a ceea ce poate să însemne recurenţa (sau redescoperirea) mentalităţilor de colonie, sediul REBU de pe strada Berzei îşi oferă micul obol. Sediul are, la stradă, un cabinet medical; Cîteva cuvinte scrise chiar pe firma acestuia ne asigură că dotarea acestui cabinet a fost asigurată de firma X, parcă ruda mai mare şi din Germania a firmei noastre. Că or fi cerut nemţii ca această reverenţă să fie trecută chiar pe firmă (probabilitate mai mică), că s-or fi oferit ai noştri (probabilitate mai mare) – n-ar conta. Ceea ce contează este că strada nu e mai curată nici măcar în faţa firmei care face curăţenie în oraş. (**A. C.**)

● Înaintea sărbătorilor care au trecut, presa – la unison cu o bună parte a politicienilor – s-a văicărit nesfîrşit pe tema greutăţilor cu care se confruntă ţara. După aceste proroci părea că va urma să ne înfundăm într-o criză economică pînă la gît. De sărbători am auzit însă în popor o cu totul altă expresie: „Nu mai aduceţi, bă, nimic, că în cămară e deja *mîncare pînă la genunchi*". (**A. M.**)

Televedenii

Sancţiuni

Cum era firesc, televiziunile nu au ratat singurul eveniment apt a face concurenţă subiectului Valea Jiului; acesta este, în fond, sensul de a fi al televiziunii: să mediatizeze actualitatea. Pînă aici, totul e în regulă: dacă limităm profesionalismul la promptitudine, televiziunile noastre sînt profesioniste. Că ele au *redat* evenimentul, este deci normal; că, însă, o televiziune, *Tele 7abc*, l-a *provocat*, este nu numai anormal şi grav – ci şi periculos, pentru că în cele din urmă riscă să arunce o pată asupra televiziunii ca instituţie publică, aşa cum funcţionează ea azi în România – în totală libertate, într-o atît de mare libertate încît, iată, poate deveni cu uşurinţă, în orice moment, instrument de manipulare politică. Pentru că *incidentul* născocit de dl Vadim nu ar fi devenit *eveniment* fără contribuţia esenţială a televiziunii *Tele 7abc*, ci ar fi rămas un simplu număr de bufonerie ieftină şi vulgară (încă unul dintr-o lungă listă) în paginile *României mari*, adică al unei reviste de mică circulaţie. Dacă în tot ce s-a întîmplat în ultimele zile există ceva cu adevărat scandalos, acesta este în primul rînd faptul că un post de televiziune îşi arogă dreptul ca, sub pretextul *dreptului la informare*, să lanseze (e drept, indirect, nu prin gura realizatorului, ci a invitatului) acuzaţii *neverificate* – gravă abatere de la un minim profesionalism jurnalistic, indiferent cine ar fi fost ţinta lor. Mai mult, *Tele7abc* a făcut acest lucru în absenţa părţii incriminate. În aceste condiţii, reacţia CNA (mult dezbătuta şi acuzata pe nedrept de tot felul de jurnalişti în alte emisiuni televizate) de a soma postul Tv să îl sancţioneze pe realizatorul emisiunii (şi să facă publică această sancţiune) este perfect întemeiată. Nu pentru că acel conţinut sordid, mizerabil al discursului invitatului i-a produs realizatorului (dreptul lui) la un continuu zîmbet de satisfacţie; nu pentru că emisiunea pretinde a fi una de revista presei şi de fapt a fost orice în afară de asta; nici măcar pentru iresponsabilitatea de a invita în studio, fără nici un oponent în faţă, un personaj care incita o parte a populaţiei ţării printr-o scrisoare de care realizatorul emisiunii avea deplină cunoştinţă (scrisoarea a fost, de altfel, unul dintre motivele invitaţiei, ni s-a spus); ci măcar pentru *lipsa lui totală de reacţie* (care dovedeşte fie incapacitate profesională, fie acord tacit cu acuzaţiile lansate în prezenţa sa pe post) în faţa devierii evidente de la scopul declarat al emisiunii: discutarea situaţiei din Valea Jiului şi a felului cum aceasta a fost reflectată în presa scrisă. Normal ar fi fost – dacă intenţia postului nu ar fi coincis cu cea vădit părtinitoare a moderatorului – ca *Tele 7abc* să ia din proprie iniţiativă o decizie în ceea ce îl priveşte pe realizator, cîtă vreme acesta a dovedit o memorie atît de scurtă, încît nu a dat nici cel mai mic semn că şi-ar aminti lucruri pe care chiar el le afirmase, făcînd revista presei, în propria emisiune; astfel, dacă moderatorul nu putea, să zicem, contrazice afirmaţiile invitatului Vadim privind ziarele *Adevărul* şi *Ziua*, dacă nu a putut stăvili valul insultelor la adresa dlui Tinu şi a dlui Cristian Tudor Popescu, el putea reacţiona măcar atunci cînd dl Vadim a pronunţat o minciună grosolană: anume că Romtelecom încă nu a primit banii de la partenerii greci. Or, tocmai dl Dan Diaconescu ne anunţase, în ziua tranzacţiei, că aceasta a avut loc. Sigur, realizatori incompetenţi de emisiuni au fost întotdeauna. Vina nu e a lor că sînt proşti, ci a televiziunilor că îi angajează. Sancţiunea aplicată de CNA este perfect justă, dar insuficientă: sancţiunea principală ar trebui să fie cea a telespectatorului. Care, deocamdată, savurează îngrijorător de mult circul şi confundă discursul schizofrenic, căruia oricum i s-a acordat în ultima vreme un spaţiu publicitar disproporţionat de mare, cu spectacolul de varietăţi.

Cipriana PETRE

Occidentul, Sudul şi Balcanii

– interviu cu prof. dr. Marian PAPAHAGI, directorul Academiei României din Roma –

Ritm şi creativitate

Discursul public de la noi este dominat în ultimii ani de „valorile occidentale", de „spiritul Occidentului". Care credeţi că sînt cele mai importante şi, totodată, cele mai caracteristice dintre valorile occidentale?

Mie mi se pare că se poate prelua o idee a lui Ralea conform căreia ceea ce caracterizează în ultimă instanţă Occidentul este un activism de substanţă şi din acest punct de vedere cred că paradigma pe care o dau ţările nordice, extinsă apoi şi la ţările sudului european, permite o imagine cuprinzătoare asupra Occidentului: un spaţiu al schimbării, al modernizării permanente, al unei continue încercări de a atinge o formă de perfecţiune care este de îndată abandonată şi, pe calea tehnologiei şi a inventivităţii nesecate, este mereu supusă modificării. Am senzaţia că, în ceea ce ne priveşte, nu izbutim să menţinem un ritm al dezvoltării. De foarte multe ori, pe bună dreptate poate, căutînd nişte raţiuni pentru o imagine pozitivă despre noi înşine, ne mîndrim cu rezultatele copiilor noştri: sînt foarte buni, iau premii la olimpiade ş.a.m.d. După o vreme, constatăm că aceşti copii au dispărut într-un fel de neant, sau au plecat, sau urmează să se valorifice în altă parte; în orice caz, ei n-au mai reuşit să-şi ducă pînă la capăt extraordinara promisiune pe care o reprezentau. Noi ne epuizăm adesea în faza marilor promisiuni, nu reuşim să le validăm; acea constanţă din care se compune pînă la urmă activismul de care vorbeam nouă ne lipseşte într-o bună măsură. Activismul ar fi, aşadar, cea dintîi componentă pe care trebuie s-o luăm în discuţie.

Noi sîntem însă contemplativi şi creativi...

Creativitatea noastră este rapsodică şi tinde să se exprime cu foarte mari variaţii. Sîntem o societate în care oameni extrem de capabili, de mare valoare intrinsecă, se epuizează pînă la urmă în scînteietoare metafore şi uită de partea mai solidă a disciplinei lor, pe care ar trebui să o urmărească. Această creativitate are şi ea o măsură – ceea ce nu înseamnă a o încorseta, a-i pune frînă, ci a-i da o normă. Trebuie să găsim acest raport ideal între creativitate şi normativitate. A pune normă creaţiei înseamnă să găsim un ritm în producţia de valori şi-n producţia de gîndire şi-n producţia de bunuri, şi acest lucru ar trebui să fie inculcat chiar în conştiinţa copilului, încă din şcoală. Noi sîntem capabili de mari performanţe pe perioade scurte, dar nu izbutim să păstrăm aceste performanţe, această spectaculoasă strălucire de la un moment dat. Acest lucru se verifică şi în sport, şi în cultură, şi în ştiinţă, şi în artă.

Mai sînt cîteva lucruri care ar trebui semnalate. În raport cu Occidentul, sîntem mai puţin în stare să producem schimbarea atunci cînd ni se pare că un lucru începe să funcţioneze. Schimbarea trebuie să fie însă permanentă. Avem tendinţa ca atunci cînd un lucru capătă un aspect cît de cît civilizat şi ni se pare că ar putea să fie mai mult sau mai puţin acceptabil, îl lăsăm într-o încremenire care sfîrşeşte prin a sublinia şi mai puternic această incapacitate a noastră de a păstra ritmul. Noi trebuie să învăţăm în egală măsură să acceptăm noul, dar şi să renunţăm cu oarecare uşurinţă şi fără mare nostalgie, fără mare regret la ceea ce ni se pare la un moment dat că este bun.

Există modele la care să ne putem raporta, din acest punct de vedere?

Mi se pare că exemplul ţărilor meridionale este elocvent. S-a întîmplat să fiu student în Italia şi să pot călători la sfîrşitul anilor '60 şi începutul anilor '70, în perioada acelui relativ „liberalism" al societăţii româneşti. Am călătorit atunci în Portugalia şi în Spania, ţări care faţă de restul Occidentului erau încremenite într-un fel de amorţeală. Iberia mi-a lăsat atunci senzaţia unei margini de lume. După douăzeci de ani am putut să mă întorc în Spania (acum trei ani am petrecut mai multe luni acolo) şi am fost izbit de extraordinara schimbare şi modernizare a acestei societăţi. Spania este la ora actuală una dintre societăţile cele mai dinamice şi senzaţia pe care o ai la fiecare pas este că şi-a găsit într-adevăr un nou ritm. Nu mă refer doar la ritmul dezvoltării, dar şi la o mentalitate în schimbare, în care toate valorile unui Nord activist au putut să fie bine însămînţate şi în solul iberic. Acelaşi lucru se putea observa şi în anii *boom*-ului economic al Italiei. Or, ne aflăm într-un spaţiu al creativităţii latine, explozive, care ar fi putut pînă la urmă să ducă la o formă de anarhie spectaculară.

Specificitatea inconvenientelor

Aceste ţări s-au „occidentalizat", aşadar, pentru că şi-au găsit ritmul şi norma. Dar ce au pierdut în urma acestui proces? Nu cumva şi-au pierdut specificul, particularităţile? La ce au trebuit să renunţe pentru „a intra în Europa"?

Eu nu sînt un nostalgic al specificului. Sînt fericit că în cultura română a existat o direcţie cum este cea reprezentată de Eugen Lovinescu. Am senzaţia că societăţile moderne trebuie să urmeze pînă la urmă aceeaşi paradigmă pe care o numim „a Occidentului" şi care, în ultimă instanţă, a fost şi cea care a dat dinamism şi realitate societăţii româneşti. Societatea românească nu s-a dezvoltat – sub aspect economic, dar şi sub aspectul instituţiilor, care sînt extrem de importante – prin amplificarea specificului. Dimpotrivă, aş spune că a realizat o sistematică renunţare la specific, mai precis o adaptare a specificului la ceea ce însemna această dezvoltare. Dacă ar fi să luăm exemplele de mai înainte, ţările sudice au renunţat la un anumit pitoresc pe care îl găsim în toate jurnalele de călătorie din secolul trecut şi de la începutul acestui secol; acum au devenit funcţionale, în ciuda caracteristicilor lor au reuşit să găsească o aşezare în ceea ce este normalitatea Occidentului de astăzi. Nu mi se pare că Spania, Italia sau Portugalia ar fi pierdut ceva esenţial: poţi să asculţi şi acum un *fado* excelent la Lisabona, după cum poţi să mănînci o excepţională *paella* în Valencia sau în altă localitate din sudul Spaniei, dar nu înseamnă că nu poţi să admiri extraordinarele autostrăzi care au fost făcute în Catalonia sau splendidele trenuri care fac legătura Madridului cu împrejurimile sale. Convulsiile Italiei le-am văzut în anii 1969-1970, cînd a avut loc „toamna fierbinte", apoi a cunoscut „anii de plumb", terorismul de dreapta şi de stînga, un sindicalism anarhic. Dar dincolo de asta, mi se pare că Italia este un foarte mare exemplu pentru felul cum o societate cu foarte multe probleme şi cu o mentalitate destul de tradiţională înaintează impetuos spre un loc de frunte între naţiunile lumii. Sigur, există şi aici probleme: discrepanţe între Nord şi Sud, mafia, munca la negru, „lumea a treia internă".

Chiar partenerii din Uniunea Europeană s-au plîns adesea de lentoarea cu care Italia s-a înscris uneori în normele comunitare, de corupţie şi de alte asemenea probleme.

Dar nici celelalte ţări europene nu sînt scutite de probleme. Am petrecut cîteva luni în Danemarca, unul dintre modelele de urmat ale Europei. Şi acolo, oamenii se plîng de foarte multe lucruri: de impozitele mari, de faptul că statul asistenţial excesiv a încurajat mediocritatea (fenomen întîlnit şi în Suedia). Cei care locuiesc în Franţa se plîng de un excesiv statalism, englezii au şi ei obiecţiile lor, în Germania se ştie prea bine ce dificultăţi au apărut după unificare. Există şi o specificitate a inconvenientelor: inconvenientele Italiei nu sînt şi ale Germaniei, după cum şi căile după care o societate îşi găseşte norma, ritmul, aşezarea în matcă, nu sînt peste tot aceleaşi. Nici premisele nu sînt aceleaşi. Premisele Italiei mi se par mai interesante decît altele pentru că, după cum se ştie, ea a aşezat bazele unei societăţi moderne încă din Evul Mediu, inventînd sistemul bancar, inventînd ceea ce am putea numi o societate de tip industrial înaintea revoluţiei industriale din ţările nordice şi altele. Apoi, Italia a rămas într-un con de umbră timp de cîteva secole, dar a ştiut să-şi regăsească ritmul. Această ciclicitate este posibilă şi îmi dă speranţe şi în situaţia noastră. Şi societatea românească îşi găsise, în cei aproape cincizeci de ani ai domniei lui Carol I, o anume cadenţă. Nu sînt un lăudător al acelor timpuri, dar trebuie să observ că societatea românească a făcut paşi uriaşi faţă de ea însăşi. În cei 150 de ani care ne despart de revoluţia de la 1848, dintr-o societate orientalizată pînă în exces şi rurală pînă la lipsa de speranţă, a reuşit să devină compatibilă cu nivelul occidental. Este fructul apropierii noastre de această paradigmă a Occidentului, care nu este neapărat o formulă idilică şi salvatoare; este un model plin de imperfecţiuni, dar un model de la care nu avem cum să ne îndepărtăm. Toate nostalgiile noastre nu-şi au sensul: nu vom pierde nici muzica populară, nici celelalte lucruri care formează aşa-numitul nostru specific. Cred că existenţa civilizată presupune cîteva elemente care sînt universal valabile şi care nu trebuie gîndite în opoziţie cu ceea ce ne-ar da o identitate esenţială.

Respectul de sine

La noi se spune însă adesea că sîntem balcanici sau că pur şi simplu nu putem adopta normele occidentale, considerate incompatibile cu natura noastră profundă. Există într-adevăr contradicţii ireductibile între „felul nostru de a fi" şi paradigma occidentală de care aţi vorbit?

Despre noţiunile de balcanism şi balcanitate am putea vorbi mult. În ce mă priveşte, nu-mi reneg deloc identitatea eventual balcanică. Balcanii sînt o veche vatră de civilizaţie şi ideea însăşi de Europa se întemeiază şi pe ceea ce numim astăzi „Balcani", uneori cu un subînţeles disprepuitor. Dar eu nu cred că avem o marcă indelebilă a unei incompatibilităţi funciare cu dezvoltarea; Balcanii înşişi nu au această marcă, dacă ne gîndim de pildă la saltul spectaculos pe care l-a făcut Grecia (or, ţară mai balcanică decît Grecia nu există). Sînt însă foarte multe elemente care ne pun într-un contratimp. Noi sîntem o ţară cu o anumită ereditate rurală, care a trecut printr-un proces dur de inginerie socială, în urma căruia un sfert din populaţia ţării a trecut de la sat la oraş, printr-o industrializare convulsivă care la ora actuală este marea noastră problemă. Aceste convulsii sociale sînt ca nişte răni în trupul societăţii, care nu pot fi vindecate foarte simplu. Nu mi se pare însă că este imposibil ca ele să fie vindecate. Ar trebui să găsim o cale prin care să depăşim marea jelanie naţională care funcţionează în permanenţă, din '89 încoace, în spaţiul societăţii româneşti: toată această violenţă, tot acest limbaj convulsiv, toată această autointoxicare cu mizeria pe care o practicăm. Noi funcţionăm într-un regim al mizerabilismului. Insistînd obsesiv asupra acestui aspect, sfîrşim prin a pierde ceea ce este absolut important în orice societate, ceea ce englezii numesc *self respect*. Dimensiunea unui respect de sine cred că n-ar trebui să lipsească nici din cele mai incisive şi corozive dintre criticile pe care ni le aducem, pînă la autoflagelare, în fiecare zi. Nu sînt partizanul ideei de a avea o viziune mai mult sau mai puţin roză a ceea ce înseamnă viaţa noastră de astăzi. Totuşi, nu se poate să nu ne dăm seama că nu sîntem atît de ticăloşi cum credem că trebuie să ne înfăţişăm. Atunci cînd ne privim cu cei mai autocritici ochi cu putinţă, trebuie să punem în balanţă şi ceea ce este cît de cît sănătos în corpul social. Fără un respect de noi înşine nu putem construi nimic.

Nu cumva această recuperare a respectului faţă de noi înşine trebuie să plece de la nivelul individual, de la un nou mod al fiecăruia de a se vedea pe sine?

Cred că, la nivelul individului ar trebui să fie stimulată, dincolo de dorinţa de cîştig, şi dorinţa de a păşi într-un alt tip de conştientizare a propriei realităţi. Oamenii trebuie să-şi gîndească existenţa ca pe ceva în care ei înşişi pot interveni; pînă acum erau obişnuiţi să-şi vadă existenţa drept ceva în care *altcineva* trebuia să intervină cu deciziile fundamentale: părintele, tătucul, statul, partidul etc. Acest *altcineva* trebuie pus între paranteze. În măsura în care omul va înţelege şi la noi că de el depinde mai tot ceea ce-l priveşte (sau că foarte multe depind de el) şi că inteligenţa constă şi în a face maximum posibil cu acel minim de condiţii în care eşti obligat să trăieşti, atunci cred că lucrurile vor începe să meargă bine.

A consemnat Mircea VASILESCU

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 310 ● 15 – 21 ianuarie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

Anul VII
nr. 311
22-28 ianuarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cazul Alexandru Ioan Cuza

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Dan BERINDEI, Florin CONSTANTINIU, Laurenţiu CONSTANTINIU, Nicolae MANOLESCU, Adrian NICULESCU, Alexandru PALEOLOGU, Andrei PIPPIDI, Dumitru VITCU, Alexandru ZUB

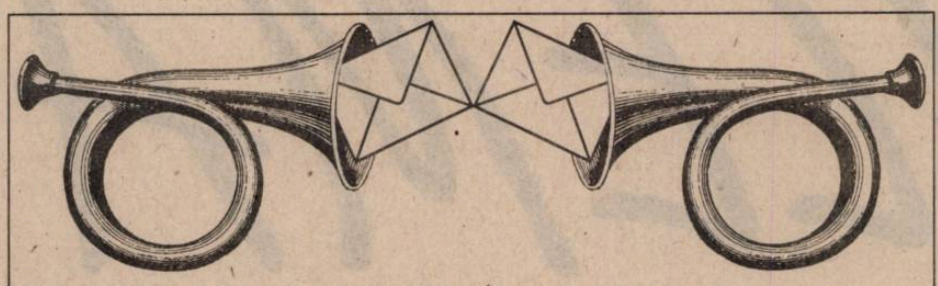

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 305: „Generaţia PRO şi CONTRA“

„Ador generaţiile“...

Aş vrea să vă comunic punctul meu de vedere în legătură cu tema nr. 305 din *Dilema*.

La 9 ani distanţă de la căderea sistemului comunist în România foarte mulţi dintre cei tineri şi foarte tineri simt nevoia de a adera la o „generaţia-tip“. Fie ea PRO sau CONTRA. Modelul extrem de paternalist impus vreme de mai bine de patru decenii de comunişti îi fac pe mulţi (dureros de mulţi...) să adere necondiţionat la ceva gata pregătit. Gata „mestecat“. Numai bun de servit.

Iar exemplul cel mai bun este constituit chiar de „Generaţia PRO“ lansată de postul PRO TV. Trecînd peste multele realizări nu se poate să nu remarci şi multele „note“ false. Subţirimea ideilor. Lipsa de consistenţă. Decibelii ce vor să înlocuiască totul – inclusiv ideile.

Poate că sînt prea critic. Poate că aşa este bine. Dar, TOTUŞI, nu cred că un tînăr cu un IQ mediu poate fi 100% PRO. E normal ca percepţia să fie – măcar uneori – diferită de „tipul“ la care ai aderat.

Visez o Românie la început de mileniu III în care să nu existe „generaţia“... (Nici PRO, nici CONTRA). Ci, pur şi simplu români liberi ce au *regăsit* gustul inconfundabil al gîndirii *proprii*.

Pînă atunci redau cuvintele spuse cîndva de Baranga: „Cunosc un plural mai sărac decît singularul lui. De aceea iubesc libertăţile, dar ador libertatea.“

Parafrazîndu-l, aş încheia astfel: „iubesc generaţia, dar ador generaţiile“.

Un tînăr din generaţia '74, nici PRO, nici CONTRA.

Arin POPESCU
str. L. Pătrăşcanu 13
bloc G1, apt. 67, Bucureşti

Contra ce?

Dragă *Dilema*

– dilemele sînt *dragi* sau doar *necesare*? Cred că ambele –

Ţi-am scris de puţine ori – de două ori, cred, deşi te citesc de la numărul 265 (doar). Multe subiecte propuse mă inspirau (în sensul că apreciam că aş avea ceva de spus), pe altele le aşteptam cu nerăbdare să fie dezbătute, pentru că simţeam mai mult nevoia de a fi informată decît pe cea de a produce eu însămi informaţie (sau doar de a expune păreri).

De cele mai multe ori însă, am considerat că scrisoarea mea ar fi, dacă nu puţin importantă, cel puţin că nu ar fi adus multe noutăţi în aprecieri şi comentarii. De-abia după notaţiile dlui Zigu Ornea din „Numărul 300“ mi-am dat seama cît de important este *feed-back*-ul nostru, al cititorilor, pentru tine.

Mi-a atras atenţia formularea subiectului *Generaţia PRO şi CONTRA*. Dacă ar fi apărut într-un ziar obişnuit, m-aş fi gîndit că dă dovadă de un reducţionism şi o superficialitate des întîlnite în presa românească. Apărând în *Dilema* însă, formularea nu poate decât să ironizeze maniheismul (cvasi) inconştient al multor jurnalişti.

Una dintre lozincile PCR era, pe vremuri, atît cît îmi pot eu aminti (aveam 15 ani în 1989 – de ce nu pot să scriu „ aveam 15 ani la Revoluţie“?), că *Cine nu e cu noi, e împotriva noastră*. Acest slogan era emblematic pentru o societate totalitară, rigidă şi intolerantă, în care orice opinie diferită – fără a fi neapărat divergentă sau „contra“ – reprezenta o ameninţare la adresa sistemului. Trebuia să-ţi declari pe faţă adeziunea. Expectativa, îndoiala, *dilema* (cu toate fructuoase, fără îndoială, atît atunci, cît mai ales acum) erau privite mai mult decît circumspect de reprezentaţii Puterii. Opţiunile (şi sentimentele) se cereau rostite cu voce tare, strigate, ovaţionate, aplaudate. Zgomotul din afară trebuia să acopere liniştea/zbuciumul (sau uneori goliciunea) din interior.

Declaraţia zgomotoasă de apartenenţă în afară nu era însă dublată şi de sentimentul apartenenţei. Sau, in extremis, te simţeai aparţinînd *unei culturi negatoare a sistemului*, unei solidarităţi populare şi subterane. Solidarii erau mai mult sau mai puţini organizaţi, ştiau mai mult sau mai puţin unul de celălalt. Marea iluzie a fost, *cred*, că s-a crezut că există o solidaritate naţională, a poporului, împotriva Puterii nelegitime. Solidaritate în tăcere, pasivă, poate.

A fi PRO înseamnă, în linii mari, *identificare*. Cu o idee (sau mai multe), cu un set de valori, cu un document programatic, cu o organizaţie sau cu toate la un loc.

Atunci, erai *PRO* din punct de vedere politic şi public, vizibil, şi *CONTRA* în viaţa personală. Nu puteai fi *PRO* (şi să crezi în asta) decît pentru lucruri prohibite (de ex., exprimarea liberă prin cultură).

Am auzit de multe ori spunîndu-se că revoluţia a răsturnat ierarhia de valori instituită (şi funcţională?) în perioada comunistă, fără să construiască o alta în loc. Sînt de acord mai mult cu bulversarea valorilor actuale şi mai puţin cu existenţa unei scale de valori reale în perioada ante-1989. Şi mă explic.

Înainte vreme (de ce mi se pare că a trecut atît de mult, deşi stăm pe loc?) sistemul (dacă exista) de valori se manifesta *duplicitar* şi *negativ*. Codul valorilor omului de rînd prescria reguli de supravieţuire socială, mai mult sub forma lui „să nu...“: să nu vorbeşti împotriva regimului, să nu încalci regulile, să nu te revolţi public, pentru că nu obţii nimic, *să nu*... Pe de altă parte, codul valorilor public acceptate era definit pozitiv: să asculţi orbeşte, să îndeplineşti fără crîcnire, să-ţi demaşti colegul care cîrtea împotriva regimului, *să*... Nu exista un „să...“ constructiv, apreciat social şi internalizat ca imperativ cu valoare pozitivă (dar nu numai pentru protejarea familiei şi păstrarea serviciului).

Din 1990, ne-am trezit brusc că trebuie să învăţăm să fim *PRO* în mod public, pentru lucruri la care chiar aderăm fără rezerve. Nu mai trebuie să fim „PRO“ în mod demonstrativ, ci real, să ne manifestăm (mai mult sau mai puţin zgomotos) pentru lucruri în care chiar credem.

Exerciţiul acesta ne lipseşte în continuare. Şi *Generaţia PRO* este un exemplu.

Care sînt valorile Generaţiei PRO? *Pentru ce militează* Generaţia PRO? *Să fie doar simbolul generaţiei televizuale create de PRO TV? Care sînt valorile după care se ghidează tinerii noştri ascultători de Prodigy?*

A nu face parte din Generaţia PRO *înseamnă a fi* CONTRA? *Contra ce?*

Astăzi, în România se manifestă mai mult *CONTRA*. Nu-mi amintesc să fi văzut vreun miting *PRO*, în sensul pur al cuvîntului. *Pro* ceva nou. A manifesta *PRO* nu era decît subtextul manifestării *contra:* manifestăm *CONTRA* Guvernului, *CONTRA* salariilor mici, *CONTRA* închiderii întreprinderilor, nu manifestăm *PRO* (recte „pentru“) nici o idee, *PRO* nici o organizaţie, *PRO* nimic creator, constructiv.

Astăzi nu avem valori în sensul că sistemul duplicitar s-a păstrat. E drept, nu sub tutela fricii, ci a individualismului dus la extrem, a interesului personal, a suspiciunii generalizate. Relaţiile cu autorităţile sînt în continuare precare şi dominate de desconsiderare (din partea acestora) şi de lehamite şi neîncredere (din partea cetăţenilor care au nefericirea să li se adreseze). Relaţiile personale stau mai mult sub semnul afacerii (nu neapărat economice, ci reciproc avantajoase).

Am pierdut sentimentul de solidaritate care, paradoxal, trebuia să se manifeste liber şi plenar tocmai într-o societate fundată pe principii democratice. Probabil însă că încă nu le-am descoperit încă.

Mai eficient ar fi, la noi, să creezi o *Generaţie CONTRA*. Ar fi mai productiv.

Alina Monica SOCOLOV
sociolog

(în scrisorile anterioare mă numeam Stepan, dar... ceasul rău, pisica neagră, dragostea...)

Împotriva „bizonului tînăr“

Sincer cred că există o generaţie, să-i spunem pe mai departe tînără, cu toate că termenul are aici valoare circumstanţială, aşadar o generaţie „so 90's“ (apud MTV), ce nu are nimic în comun cu generaţiile anterioare prin prisma preocupărilor „intelectuale“ ce-i animă arena culturală. O generaţie dezmoştenită, distrusă de păcatele părinţilor ei, o generaţie de Vineri ce îşi aşteaptă la nesfîrşit Robinsonii care să-i cheme în lume, o generaţie schizoidă şi nevrotică, condamnată la o rapidă îmbătrînire şi la o moarte fără durere.

Tot circumstanţial o vom numi *Generaţia PRO*, însă ea nu este cea pe care o anatemizăm zi de zi, cea creată de PRO TV, dar una mult mai numeroasă şi mai bogată în exemple de vid intelectual, din care, trebuie să mărturisesc spre marea mea ruşine, fac şi eu parte.

Această generaţie are în faţa actului de cultură privirea măgarului defunct din „Cîinele andaluz“ cu care ne-au blagoslovit Buñuel şi Dali.

Refugiaţi într-o fals-liniştitoare „realitate a oamenilor mari“, scuturaţi de visele unor imediate realizări materiale, închidem ochii la semidoctismul şi mediocritatea pe care le respirăm în fiecare clipă. Printre aceste semne distincte, bîntuie pericolul ca această ceţoasă *Generaţie PRO* să ajungă să se legitimeze de pe urma criticilor ei, continuînd să-şi ducă existenţa sfidînd la nesfîrşit evidenta ei incultură. Paradoxal este faptul că această damnată *Generaţie PRO* are şi o cultură pro-prie (există pro-cărţi, pro-filme, pro-magazine), cu toate urmărind pro-păşirea binelui în spaţiul mioritic, sub semnul unui tribalism visceral. Din această cauză conflictele între generaţii au ajuns să fie discutate, acum, în revistele pentru gospodine, între reţeta terciului de dimineaţă şi cea a mămăligii ce explodează seara tîrziu, în faţa televizorului.

Prostia ca „încremenire în proiect“ (Gabriel Liiceanu) devine stindardul unei turme Dolly, clonate la nesfîrşit de un „mod scientist“ ieşit parcă din laboratorul lui Dexter, grup uniform ce se dezvoltă între un trecut pe care nu îl înţelege şi un viitor pe care l-a şi consumat.

În această suburbie a societăţii româneşti, nicidecum vindecată de fantasmele comuniste, copiii trăiesc sub semnul lui „n-ar mai fi nimic de spus“, dialogul sucombă în epuizarea prematură a subiectelor ce sînt sufocate de minciuna cerebrală şi sufletească. Devenim imobili şi abulici în faţa dorinţelor pe care nimeni nu şi le mai pune. Cu toţii aşteptăm ceva ce, în nici un caz, nu se va întîmpla datorită nouă, răpindu-ne astfel posibilitatea de a lua parte la viitorul nostru. Aici idealurile se zbat între apucatul-din-moşi-strămoşi şi apucatul-de-prin-mahalale.

Mentalul nostru, bîntuit de vedenii ce nu ne aparţin, într-un delir al capetelor înfierbîntate de ură, reuşeşte să mute spartul seminţelor din spaţiul-autobuz în spaţiul-cultură. Şi aşa îmbolnăvit de zgomotos infantilism şi mojicie. Aici şi acum, autosuficienţa şi superficialitatea mesajului nostru demonizează valoarea.

Mimetismul nostru cultural, generat de convenţionalismul şi clişeele înoculate de şcoala românească, modern de vetustă, zvîcneşte între festivismele de gen „Cîntarea României“ şi Cenaclul Flacăra. Aceste forme kitsch, îmbibate cu mititei şi bere, au fost miraculos resuscitate în perioada de după Revoluţie, asemeni unor monstruoase Păsări-Phoenix. Avînd aspectul unor triburi alcătuite din profeţi fioroşi ai altor triburi viitoare, care înfricoşează proiectînd spaime în ceilalţi, plini de tirani ei înşişi, am dat năvală într-o istorie care nu ne-a aparţinut niciodată.

Tipologia tînărului reprezentant al *Generaţiei PRO* cuprinde, printre altele, lipsa totală a unei identităţi sociale precise, mai degrabă nomad afectiv care îşi duce existenţa într-o sărăcie emoţională îngrozitoare. Narcisist prin excelenţă, bizonul tînăr devine agresiv de îndată ce îşi vede primejduit consensul estetic în care respiră şi transpiră şi iese la atac, „călcînd în picioare tot ce îi apare în cale, murdărind tot ceea ce atinge“.

Între pornografia culturală pe care o practică consecvent şi idealul de la care se revendică (de preferinţă, cît mai înălţător şi mai neclar) el îşi zbiară preferinţele intelectuale (de preferinţă cît mai diverse şi imprevizibile, între Prodigy şi Varese, Joaquin Rodrigo şi Ivy, Steiner şi Copeland).

Îmbuibat de sub-mitologii spirituale ce amintesc de misticismul organizaţiilor pio-nieriste ori uteciste, pro-mitocanul tînăr are cultură filozofică (Nietzsche, Cioran, Kirkegaard, Noica, Ţuţea, Kant şi „lista neagră“ ar putea continua la nesfîrşit), el este profund religios (ortodox verde, sănătos, cu toate că nici ciorba yoghino-tantrică, ce face ravagii astăzi, nu îi este străină). El citeşte puţin şi prost, în schimb vorbeşte mult şi la fel de prost, căutîndu-şi un auditoriu cît mai numeros şi mai dispus a-i digera băşcălia intelectuală.

Aş vrea să mai pot continua, dar simt cum apare în mine scîrba prezidenţială şi mă opresc aici, cu rugămintea de a-mi îngădui să fiu, astăzi, pro „în contra direcţiei“ contemporane.

Gabriel BUIA
Tulcea

Firitisiri

PENTRU „DILEMA“ ADUNATĂ LA ANIVERSARĂ

– PRIN AMABILITATE –

SÎNT CU VOI STOP NU ESTE OBLIGATORIU CA A ŞAPTEA VACĂ SĂ FIE MAI COSTELIVĂ DECÎT CELELALTE ŞASE VITZELE STOP LA MAI MULTE SĂRBĂTORI SĂ FIM (FIŢI) CU TOTZII ÎMPREUNĂ.

14 IAN. 1999

TEDDY SUGÁR

(PROTOMOASHA, SAU SIXT AL VII-LEA CĂTRE REÎNCARNARE)

N. red.: Teddy Sugár a fost primul nostru secretar general de redacţie. E de neînţeles cum – cu cunoştinţele sale ample – a putut să ne trimită acest text scris cu litere de tipar, acum, în 1999, cînd se ştie ce înseamnă azi litera de tipar, în România...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Scara de bloc**
- **Fundaţia Culturală Română**

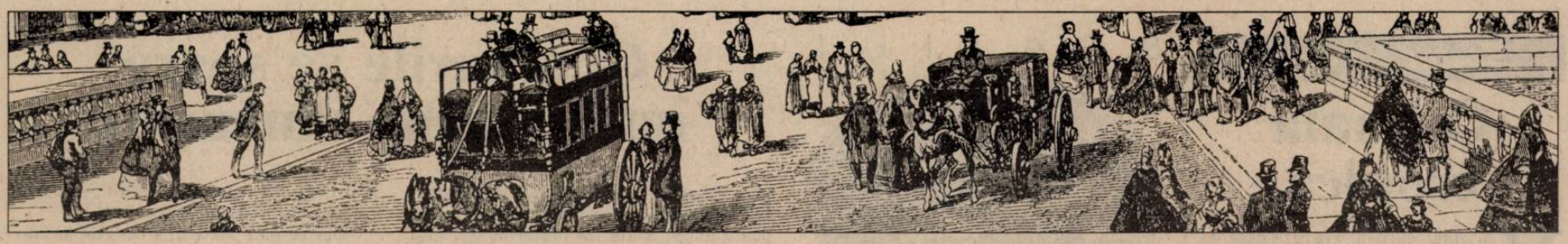

Gîndirea de-a gata faţă cu realitatea

Fără să aibă între ele vreo legătură directă, două crize au inaugurat pentru români anul 1999.

Cea dintîi sau, mai exact, prima resimţită ca atare, a fost **criza plăţii impozitelor**. Abia ieşiţi din tunelul celor două săptămîni de sărbători, cetăţenii României aveau să descopere că la capăt îi aştepta, ca o bombă cu explozie întîrziată, ultimativa Ordonanţă de urgenţă nr. 62. Fusese publicată, cum se şi cuvine, în „Monitorul Oficial", dar cu un veritabil geniu al camuflajului: chiar în ajunul Revelionului.

Era un alibi perfect. Ordonanţa se afla la vedere, fusese făcută publică, dar era de fapt invizibilă, „Monitorul Oficial" nefiind o publicaţie de mare tiraj şi cu atît mai puţin una de citit de Anul Nou. Prin această ordonanţă se stabilea o mărire considerabilă a impozitelor, erau schimbate normele de calcul şi se cerea contribuabililor să completeze şi să depună, în termen de trei săptămîni, o declaraţie-tip, pentru care, în bună tradiţie a locului, formulare încă nu existau. Pentru o dată nedivizaţi pe criterii politico-politicianiste, jurnaliştii au întrebuinţat frecvent termenii **coşmar** şi **balamuc** încercînd să descrie şi să califice intrarea în vigoare a ordonanţei.

Răbdătoare, cuminte, foarte cuminte, populaţia contribuabilă băştinaşă s-a isterizat doar individual sau în spontane grupuri mici, consumîndu-şi nemulţumirea în hărţuieli verbale cu funcţionari şi ei isterizaţi; prin alte locuri, s-ar fi ieşit masiv în stradă, pînă la retragerea, cu scuze publice, a ofensatorului document. Aflată încă în stadiu de ficţiune instrumentalizată, „societatea civilă" n-a tresărit, deşi era caz de cerere a unei demiteri – sau chiar a unor demiteri – la nivel cel puţin ministerial. Nu neapărat pentru mărirea impozitelor (deşi...!), cît pentru stilul dispreţuitor şi arogant în care se procedase.

Dar nici unul dintre deţinătorii de responsabilităţi în stat nu a găsit de cuviinţă să spună, măcar cu titlu de opinie personală, **aşa nu se face**.

Cealaltă criză, neîncheiată în momentul scrierii acestui articol, a pornit de la un banal protest împotriva unor concedieri anunţate în Valea Jiului. Cum, în linia unei mai vechi pudori terminologice, moştenite direct din gîndirea, comportamentul şi stilul funcţionarilor regimului comunist, actualul limbaj oficial evită atît termenul de „concediere", înlocuit cu „disponibilizare", cît şi pe cel de „şomer", înlocuit, fireşte!, cu „disponibilizat", concedierea unui număr apreciabil de mineri s-a prefăcut într-o neutră operaţiune tehnică de „disponibilizare". Previzibila mişcare de protest a viitorilor şomeri a fost bagatelizată prin aplicarea formulelor derivate dintr-o confortabilă **gîndire de-a gata**. Viitorii şomeri n-au mai fost viitori şomeri, ci forţe antireformiste. Protestele lor, s-a spus, îi alungă pe investitorii străini, ca şi cum pînă atunci aceştia ar fi dat năvală în România. Cum era vorba despre mineri din Valea Jiului, li s-a reamintit trecutul culpabil, ca şi cum ar fi fost nişte cetăţeni de categoria a doua, cu drepturi limitate şi aflaţi sub supraveghere. Particularismele locale au fost suveran ignorate, dar de fapt în acest chip li s-a creat spaţiu liber de manifestare. Un lider mai degrabă folcloric al minerilor a fost proiectat în rolul dublu de sperietoare şi de ţap ispăşitor, ceea ce l-a ajutat să (re)cîştige rapid o poziţie dominantă. Deşi putea fi atenuat şi chiar stins, dacă era luat în serios, conflictul de muncă s-a transformat într-o confruntare de forţă, iar această confruntare a fost intens, iresponsabil şi aproape unanim politizată.

Ravagiile **gîndirii de-a gata**...

Mircea IORGULESCU

Economice

La recenta întîlnire a *Dilemei* cu cititorii săi, redacţia a avut, printre altele, şi plăcuta surpriză de a constata interesul (nesatisfăcut) al unor tineri pentru problemele economice. Formulată ca un reproş direct la adresa revistei, nedumerirea unora dintre vorbitori era mai profundă şi viza ceea ce aceştia considerau a fi o devalorizare a economicului. *Iată, de pildă, cazul micilor întreprinzători, numiţi generic şi peiorativ „buticari", ca şi cum producerea banilor nu ar fi şi ea o valoare socială, centrală chiar într-o economie de piaţă!* – îşi ilustrează comentariul un student în economie.

E adevărat, nimeni nu pare să-i iubească pe „buticari". O arată sondajele de opinie, o dovedeşte politica guvernului. O confirmă, trebuie să o recunoaştem, şi interesul publicistic în general redus care li se acordă. M-am întrebat şi eu de ce?

S-ar părea că există cel puţin două motive, unul mai generic şi nespecific şi altul mai direct legat de fenomenul în cauză.

Primul ar fi starea de anomie, care este legată aproape normal cu aceea de tranziţie. Există astfel o lege a circulaţiei, dar cine o mai respectă, altfel decît constrîns de amenzi? Există totuşi o lege a audio-vizualului, dar practica ne omoară. În aceste condiţii, orice se poate întîmpla, totul pare a fi posibil, iar individul nu mai ştie la ce să se aştepte. Drept care se aşteaptă la tot ce poate fi mai rău. Insecurizat de viaţa cotidiană, devine suspicios faţă de toţi şi de toate şi, ca o consecinţă psiho-logică, agresiv faţă de toţi şi de toate, de la şoferul sau pietonul de alături pînă la ministrul din Palatul Victoria. Buticarul nu este, din acest punct de vedere, decît una dintre „victimele" unei neîncrederi şi agresivităţi generalizate: *mai dă-i dracu' pe toţi!*

Cel de al doilea motiv este mai specific şi mai profund. El poate fi rezumat printr-o parabolă pe care am mai amintit-o şi cu altă ocazie: în sfaturile de viaţă pentru compatrioţii săi, Franklin scria, printre altele: *Cine taie o scroafă, nimiceşte pe toţi urmaşii ei pînă într-a mia generaţie.* Pe de altă parte, un ţăran român căruia tocmai îi fătase vaca, mi-a explicat că nu are de gînd să ţină viţelul, de vreme ce *o vacă îmi ajunge pentru trai!*

Aici este diferenţa: rostul lui Franklin este acumularea, efortul depus pentru dezvoltare; cel al ţăranului stă în satisfacerea nevoilor de viaţă şi este limitat de către acestea. Mai mult decît atît, depăşirea celor necesare este o ieşire din rînd, deci din rînduială şi ca atare blamată sau chiar demonizată. Este „ispita Diavolului" şi, în consecinţă, suspectată ca „necurată".

Or, „buticarul", dacă este serios, a „ieşit din rînd" şi a început să acumuleze, să se dezvolte. Morala tradiţională, atîta cîtă mai este, se trezeşte şi-l suspectează. Iar cînd se cheamă politică de stat, îl impozitează. Ca şi cum această haiduceală contabilă s-ar legitima implicit printr-o restabilire a bunei rînduieli, luînd de la cei care au şi împărţind la cei care nu au. Nu spun că nu este şi aceasta o morală, ci doar că ea este diferită. Şi asta pare a fi problema.

Drept care spun şi eu precum un editorialist de la Caţavencu: *buticari din toată ţara, uniţi-vă!*

Vintilă MIHĂILESCU

În amintirea lui Marian Papahagi

În ziua cînd scriu de obicei articolul din acest colţ de pagină, de la Roma a venit o veste copleşitoare: Marian Papahagi a părăsit această lume. Avea 51 de ani şi proiecte cît pentru două vieţi. Avea, mai ales, o energie uriaşă şi o dispoziţie sufletească mereu egală cu sine: iremediabil optimist, trecînd cu uşurinţă şi cu umor fin peste orice piedici, reuşea să transmită celor din jur încredere şi siguranţă. Întîmplarea face să-l fi cunoscut, în 1995, chiar la Roma, unde eram lector de limba şi literatura română la Facultatea de Litere (instituţie unde fusese, la începuturile anilor '70, un strălucit student). Cît am mai rămas acolo, ne-am întîlnit cel puţin o dată pe an: era mereu invitat în Italia, la congrese sau conferinţe. Ultima dată l-am văzut tot în Cetatea Eternă, în decembrie 1998, cînd i-am luat un interviu (care a avut trista soartă să fie ultimul), apărut în numărul trecut al Dilemei. *Îmi îngădui, aşadar, să las deoparte, de această dată, zădărniciile lumii în care trăim, şi să evoc cîteva dintre urmele pe care profesorul Marian Papahagi le-a lăsat la Roma.*

A parcurge străzile Romei împreună cu Marian Papahagi a fost o experienţă de neînlocuit: nu doar pentru că ştia fiecare monument şi fiecare clădire, ci mai ales pentru că felul său de a vorbi despre Italia şi despre cultura italiană era fascinant, dîndu-i interlocutorului senzaţia de confort intelectual şi de adîncă pătrundere a tainelor acestei lumi. Roma despre care vorbea era *a lui* în aceeaşi măsură în care era *a lumii*: încărcătura istorică şi culturală era însoţită de amintirea anilor de formare intelectuală, vasta sa erudiţie era înnobilată de o umanitate simplă şi directă. Eminent filolog şi strălucit interpret al literaturii italiene, trecuse dincolo de cunoaşterea pe care orice savant o atinge atunci cînd se apropie de cultura unei ţări; înţelesese Italia profundă, şi era o bucurie rară aceea de a-l asculta făcînd „hermeneutica" micilor gesturi, expresii sau habitudini ale italienilor şi extrăgînd din ele semnificaţii adînci. Părea să ştie totul şi te făcea să înţelegi totul. Avea, mai ales, bucuria de a-şi comunica ideile şi experienţele: sociabilitatea sa naturală îşi găsise un teren perfect de desfăşurare în plăcerea de a comunica a italienilor. I-am admirat de mai multe ori uşurinţa cu care, cerînd o informaţie banală de la un şofer de autobuz sau cumpărînd un ziar, lega imediat o conversaţie, aşa cum se întîmplă în orice comunitate între oameni care se simt – şi sînt – de-ai locului.

La Roma, Marian Papahagi era acasă şi oamenii pe care îi cunoştea îl considerau de-al lor. Invitat la un congres internaţional organizat de Departamentul de Studii Romanice al Facultăţii de Litere, a ajuns tîrziu (trenul de la Cluj întîrziase şi pierduse legăturile), cînd lucrările erau în plină desfăşurare. Toată dimineaţa, participanţii ne întrebaseră pe noi, cei de la catedra de română, „cînd vine Marian". Cînd a intrat, tiptil, să nu deranjeze, profesorii departamentului (unii îi fuseseră colegi în studenţie, alţii îl cunoşteau din prezenţele lui anterioare la asemenea manifestări) au izbucnit în aplauze. Directorul departamentului a spus atunci o frază care, mi-am dat seama, nu era deloc de convenienţă: „Ne bucurăm că a venit Marian; astfel vom avea parte din nou de o perfectă lecţie de limba şi literatura italiană".

* * *

Puţină lume ştie, în România, ce înseamnă, de fapt, *Accademia di Romania in Roma*, unde Marian Papahagi a fost director din toamna lui 1997. Fondată de Vasile Pârvan şi construită la începutul anilor '30 după planurile arhitectului Petre Antonescu (o clădire frumoasă şi funcţională, aşezată într-un loc minunat), ea face parte din sistemul de academii şi institute străine din Cetatea Eternă. Rolul lor este de a găzdui bursieri ai ţărilor respective care vin să studieze mai ales acele domenii în care Roma este de neegalat: arheologie, istorie antică, arte, dar şi litere sau filozofie. Pe aceste coordonate a funcţionat şi „Şcoala Română din Roma" (cum s-a numit iniţial) înainte de război. După război, a rămas o vreme abandonată. A fost redeschisă în 1969, dar nu cu menirea de la început, ci ca simplu centru al unor „acţiuni" mai mult sau mai puţin culturale. În plus, faptul că îi adăpostea pe diplomaţii români sau pe delegaţii veniţi din ţară i-a creat o imagine dubioasă şi a izolat-o de celelalte academii (care au programe comune şi chiar o asociaţie proprie). După '89, n-a reuşit să-şi schimbe nici statutul, nici imaginea. Aşa cum numai el ştia să o facă, Marian Papahagi şi-a dedicat întreaga energie acestei instituţii: într-un an a reuşit să refacă sistemul de burse (unul normal, transparent, prin concurs public), să înceapă renovarea clădirii după planurile iniţiale, să o doteze cu tot ce le trebuie bursierilor, să repună biblioteca în ordine. În decembrie, cînd am fost la Roma şi am văzut Academia, Marian Papahagi era bucuros că a reuşit să o reintegreze în circuitul normal al Romei culturale şi al institutelor străine. Se bucura, mai ales, pentru viitorii bursieri, a căror sosire o aştepta copilăreşte, cu entuziasmul de a-şi retrăi, prin ei, propria studenţie romană. Şi, bineînţeles, făcea în continuare proiecte, nemulţumindu-se cu performanţa (unică, în anii noştri tulburi) de a fi reconstituit prestigiul şi valoarea unei asemenea instituţii.

Prima serie de bursieri a ajuns la Roma chiar în aceste zile triste, cînd directorul Academiei (cel mai bun care se putea imagina) nu mai este. Îi vor călăuzi însă imaginea lui senină, spiritul lui mereu efervescent, eficienţa cu care trecea, zîmbind, peste orice obstacol. Într-o lume ca a noastră, amintirea unui asemenea om, respectată cum se cuvine, poate ea singură să fie un inegalabil reper moral şi spiritual.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

O boală cronică

Mă urmăreşte o întrebare pe care, cu patetismu-i bine ştiut, dl Octavian Paler a formulat-o retoric într-o recentă apariţie televizionată. Ce fel de stat de drept e acela în care se pot spune despre tine cele mai abjecte minciuni şi nimeni nu te apără? – spunea distinsul eseist.

Am argumentat, cu ceva vreme în urmă, ideea că statul de drept este un stat puternic în adevăratul sens al cuvîntului. Cred şi acum că slăbiciunea, ezitarea, fragilitatea nu sînt atribute ale statului de drept. Aş răspunde, deci, dlui Paler că statul incapabil să-şi protejeze cetăţenii de eventuale prejudicii nu este un stat de drept. La fel, statul care nu ştie cum să asigure justa reparaţie a prejudiciului deja produs unui cetăţean al său nu este stat de drept.

Şi eu sînt unul din milioanele de români stupefiaţi de scandalurile iscate irresponsabil în România ultimelor săptămîni. Felul în care statul român reacţionează la aceste scandaluri mă face să intru în panică. Oare statul al cărui cetăţean sînt este şubred pînă la debilitate?

Scandalul Rona Hartner mi se pare o poveste grotescă cu personaje jalnice. Senatori bolnavi, artişti marginali, jurnalişti dubioşi se amestecă într-un scenariu ameţitor care îl vizează direct pe şeful statului, din care nu lipsesc vilele de protocol şi bolile venerice. Povestea capătă dimensiuni naţionale. Se cere, imperios, intervenţia statului. Statul, însă, e neputincios: undeva, o procedură paralizează totul. Procedura care face posibilă toată mizeria şi care lasă neatins autorul este, culmea!, una specifică statului de drept. Îmi vine în minte un text constituţional: „Libertatea de exprimare **nu poate prejudicia** demnitatea, onoarea, **viaţa particulară** a persoanei şi nici **dreptul la propria imagine**." (art. 30 alin. 6)

În Valea Jiului, statul e, din nou, neputincios. Un infractor obraznic poate să arunce în aer stabilitatea politică a ţării, ameninţă direct vreo cîteva milioane de români, sfidează de ani buni orice instituţie. Statul român negociază infinit cu acest individ despre care se ştie limpede că nu vrea să negocieze nimic. Negocierea este, nu-i aşa, o deprindere democratică. Chiar o obligaţie, am putea spune. Să fi uitat autorităţile române că art. 54 din legea fundamentală impune tot ca pe o obligaţie exercitarea drepturilor şi libertăţilor constituţionale **cu bună-credinţă** şi **fără încălcarea drepturilor şi libertăţilor celorlalţi**?

Undeva departe, pe oceanele lumii, trei concetăţeni de-ai mei sînt ţinuţi ostatici de o mînă de înapoiaţi care au învăţat să tragă cu puşca. Românii fac parte din echipajul unui vas al cărui armator italian este somat să plătească o sumă pentru eliberarea navei. Statul român pare inert. Mă întreb, dacă cei trei erau cetăţeni americani sau israelieni cum ar fi reacţionat administraţiile de la Washington ori Tel Aviv? Recitesc, melancolic, prima teză a art. 17 din Constituţie : „Cetăţenii români se bucură în străinătate de **protecţia statului român**..."

S-ar putea deduce lesne că statul român este, cel puţin în parte, incapabil să-şi îndeplinească obligaţiile constituţionale în raport cu cetăţenii săi şi să aplice dispoziţii ale legii fundamentale. Românii, fie la ei acasă, fie aiurea, nu se pot bucura de protecţia efectivă a statului. Este, cred, cea mai gravă disfuncţiune a unui stat contemporan. Şi cei care se vor grăbi să politizeze partizan spusele mele, să se mai gîndească o dată. Incapacitatea statului român de a proteja cetăţeanul român este o realitate care există, fără întrerupere, de cîteva decenii. Ca o boală cronică.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL PUBLIC

Geamurile se sparg întotdeauna dinăuntru

Marţi seara, la TVR 1 fusese anunţat spre difuzare filmul-ecranizare *Germinal*. N-a mai fost să fie: realitatea i-a luat locul.

Realitatea? Mă rog, jurnalele de actualităţi, transmisiile *live*, dublul duplex Bucureşti-Gorj organizat de PRO TV şi Antena 1. 2 x 2 = 4. Multiplicare a realităţii, pierdere, mediatică, a oricărui control asupra ei.

Pentru tot omul, adică pentru tot telespectatorul, adică pentru toţi, *noi* toţi – public = populaţia, poporul –, realitatea e una singură, şi e una nevăzută, deşi neascunsă: rama micului ecran, cu ce se află îndărătul ei. Că-i film de ficţiune, că-i transmisie în direct, tot televiziune se cheamă. Iar noi toţi, cum spuneam, am devenit *publicul*: debordiana separaţie s-a săvîrşit, nu mai sîntem decît subiectul prezumat al telecomandelor noastre. Care, în ceea ce-i priveşte pe români, nu poate alege, acum, ca performanţă, nu-i aşa, autohtonă de televiziune, adică de *realizare a realităţii*, decît între, cum spuneam, PRO TV şi Antena 1. Şi, eventual, nimic, variantă pe care, însă, cine ar avea răbdarea să şi-o, măcar, figureze?... Nimicul în forma lui nudă, adică autentică, nemascat în de-ale lumii (gurii, ochiului etc.), nici nu există pentru noi. Căci de ce-ar exista ceea ce nu e decît ceea ce e?...

În fine... Vin minerii, şi noi ne ţinem de prostii, de nimic(uri), de poveşti...

Dublu duplex, spuneam, duel între Antena 1 şi PRO TV, combinaţie de *live* şi *talk-show*: invitaţi şi discuţii şi *aici*, şi *acolo*. Marius Ţucă pe jilţ, îmbrăcat, discret, în O'Neill, „revenim la faţa locului după publicitate". Stelian Tănase şi Alin Teodorescu aduşi la luptă, la harţă, ha, nu-i rău!

PRO TV face, intern, ceea ce face CNN la nivel planetar: ne ţine conectaţi, un *frame* aproape gol, dar *în direct*. Realitatea se ritualizează, se sacadează, se ritmează, se repartizează în episoade, ceea ce e haos devine poveste, epic, publicul se isterizează, venirea minerilor devine implacabilă, aşteptată, epopeică... Minerii pot nici măcar să nu mai existe!

Dar se mai poate afla ceva de la faţa locului? Mai este, dacă a fost vreodată, altundeva decît în religia *news*, adevărul la faţa locului? Tocmai protagoniştii, în astfel de cazuri, nu mai trebuie ascultaţi, pentru ei vorbesc faptele lor, vorbele şi declaraţiile de intenţie manipulează, dezinformează de la sine, automat, inerent.

Ce vreau, însă, să spun este că recunosc puterea: se poartă cu minerii aşa cum s-a purtat şi cu reforma: aşteptînd ca dezastrul să bată la porţile oraşului. Căci minerii sînt, desigur, chipul realităţii: *care, acum, vine spre guvernanţi*, aşa cum, de altfel, nu a încetat să vină de la bun început. Dar, în sfîrţit, pentru a-i trezi pe puternici la realitate, muntele s-a hotărît să vină la Mahomet. Dar Mahomet o mai fi acolo unde ştia muntele că e? Căci, da, minerii cred că puterea se mai află la Bucureşti, că la Bucureşti se mai află vreo putere, ceea ce-i departe de a mai constitui o evidenţă. Complotul e inutil: ca s-o cucerească cineva, puterea trebuie, măcar, să existe. Există?...

Bogdan GHIU

Economie

Cine se teme de calmarea preţurilor?

Autorităţile au prognozat, pentru acest an, o inflaţie de 25 la sută. De îndată au apărut voci care au afirmat că aşa ceva e imposibil. Şi au avansat alte cifre: 35 ori chiar peste 40 la sută. Pe ce se bazează? Multe dintre aceste voci nu exprimă decît o dorinţă: să nu scadă inflaţia?

Inflaţia, scăzînd, va lovi în profituri. De fapt, în falsele profituri, obţinute din preţuri de vînzare umflate şi nu din cifre de afaceri mai mari decît costurile.

O creştere mai mică de preţuri va aduce, fără îndoială, un venit mai mic la bugetul statului. Dar un venit adevărat. Iată motivul pentru care inflaţia trebuie să fie domolită. Lucru nu tocmai uşor. Din două motive contradictorii: pe de o parte, e nevoie să fie calmate preţurile pentru a nu descuraja consumul; pe de altă parte, trebuie să fie dusă mai departe operaţiunea „adevărul preţurilor", încă neîncheiată.

Nu-i deloc simplu să calmezi inflaţia atît timp cît, pentru a continua operaţiunea „adevărul preţurilor", se impune apăsarea acceleratorului pînă la capăt. Fiindcă nu vom mai putea să mergem înainte cu „inflaţie ascunsă", bazată pe acumulări de preţuri neadevărate, care pînă la urmă tot fac explozie. Corecţiile de preţuri nu calmează inflaţia. Dimpotrivă, o accelerează. Pe acest fond, devine cu atît mai grea bătălia pentru stabilizarea preţurilor. Mai ales că, de multe ori, societatea primeşte semnale false, în sensul că orice discuţie despre inflaţie alunecă spre cauzele ei monetare. Desigur, aceste cauze sînt reale, dar nu sînt esenţiale. Principalul focar inflaţionist este economia reală, care încă nu şi-a reparat pompele ce-i sînt necesare pentru a atrage, în afaceri şi în investiţii, banii existenţi. Ceea ce dovedeşte că economia noastră este încă ineficientă.

Totodată, trebuie să scăpăm de inflaţie, care ne-a adus destule necazuri. Inflaţia n-a corectat dezvoltarea, cum ar fi fost normal, ci a jucat în exclusivitate rolul de aspirator: a adunat de pe piaţă banii pentru care nu exista ofertă. Cînd a început creşterea, au fost puse „sub control" multe dintre preţurile produselor de bază: la energie, la unele materii prime vitale, dar şi la multe produse alimentare. Creşterea a primit semnale mincinoase şi a greşit drumul.

Acum se impune să ajungem la un adevăr deplin al preţurilor, pe baza semnalelor date de piaţă. Pentru aşa ceva, însă, e nevoie să facem din concurenţă un fapt real. Mai departe, să fie asigurat un sistem integrat de pieţe libere, de producţie, de consum, de bani, concomitent cu înfăptuirea restructurării şi privatizării. Pentru că soluţia redresării economice, atît de mult aşteptată, nu poate să vină decît dintr-o altă relaţie producţie-consum-proprietate, bazată nu numai pe adevărul preţurilor, ci şi pe adevărul costurilor. Desigur, într-un climat concurenţial.

Nu va fi deloc uşor, în acest an, să fie menţinută creşterea preţurilor în jur de 1,9 la sută pe lună. Industria noastră se sufocă sub greutatea personalului supraponderal; în acelaşi timp, competitivitatea mai are un drum lung pînă la intrarea în normalitate. Şi, în sfîrşit, faptul cel mai grav: economia este dominată de un climat inflaţionist care e un fel de stare de mahmureală continuă. În aceste condiţii, e greu să fie stabilizată inflaţia. Dar nu imposibil.

Un medicament amar la care nu putem renunţa – trecerea la adevărul preţurilor –, va trebui însă administrat împreună cu un alt medicament şi mai amar: adevărul costurilor în economia reală. Mulţi vor spune: această combinaţie va produce şomaj. Aşa este. Şomajul în creştere va fi preţul calmării inflaţiei şi al trecerii la adevărul costurilor. Cîştigul va fi însă imens: ieşirea din minciună. Fiindcă mulţi dintre cei care îşi vor pierde locurile de muncă, în urma restrîngerii unor activităţi de producţie, nu vor deveni şomeri abia acum. Ei sînt şomeri de ani de zile, şomeri mascaţi în angajaţi ai unor fabrici care n-au trăit, ci doar s-au prefăcut că trăiesc. Acum îşi vor oficializa însă acest statut, prin trecerea de la şomajul mascat la cel efectiv. Cei care se tem de acest necunoscut, care este ieşirea din ficţiune, şi-ar dori să mergem înainte aşa cum s-au obişnuit: pe valurile inflaţiei.

Efectul calmării inflaţiei va fi însă benefic. Economia va începe să se însănătoşească. Întreprinderile vor produce bani, care să stimuleze consumul. Pentru a stimula astfel producţia.

Adrian VASILESCU

© C. Bumbuţ

Poveşti suprapuse

Actriţa şi sălbaticii

Senzaţional! Presupusa amantă a preşedintelui a fost colegă de liceu cu viitoarea noră a acestuia!
(dintr-un ziar)

Fata unor prieteni de familie a fost colegă de liceu cu băiatul actorului Bănică, băiat el însuşi actor azi. Aceşti prieteni de familie, ajunşi în America, mi-au trimis o casetă audio cu Bănică jr., casetă pe care figurează o piesă numită, atenţie, *Diriga*. Din aceste date absolut reale eu trag concluzia că nici lui Bănică şi nici fetelor prietenilor de familie nu le-a plăcut şcoala şi, pe firul logic, am probe (ca să nu spun mai mult!) că eu însumi am fost coleg de facultate, o vreme, cu unul dintre realizatorii tv ai momentului, pe nume Andronic. Ţinînd seama de cele de mai sus, ca şi de faptul că, în vara lui 1997, am văzut-o cu ochii mei pe Cristina Ţopescu aşteptîndu-l la Universitate pe Bill Clinton, mi se pare absolut normal ca acum, după cum spune un ziar, Andronic şi Ţopeasca să fie prieteni (ca să nu spun mai mult...!). Povestea continuă, pentru că unul dintre domnii de mai sus obişnuieşte să spună, cu martori, că Franţa nu merita, în anul trecut, Cupa Mondială. De ce tocmai Franţa, frate? – întreb. Nu cumva pentru că la Paris trăieşte Rona Hartner şi tot la Paris a declarat şi Monica Lewinski c-ar vrea să trăiască? Legătura, în mintea mea, se face imediat, pentru că, altfel, să-mi spună mie mutu' cum se face că şi Monica, şi Rona, şi Golda Meir sînt evreice? Nu înseamnă asta că noi trebuia să ajutăm Irakul prin programul de înarmare codificat *ceaşca de ceai*? Nu înseamnă asta că între trabucul de la Washington şi Ţigareta de la Otopeni este o strînsă legătură, mediată chiar de cel pe care o revistă (academică!) încă-l mai trimite să cumpere ţigări lui Coposu? Şi, dacă tot am vorbit despre trimişi, nu rezultă din asta că ambasadorul nostru la Washington este omul lor? (cum, *al cui?* al francezilor, se înţelege! Altfel cum se explică faptul că *Renault* şi *Société Générale* vin să ne ia mierea din fagure la fix, chiar la momentul cu jurnalul Ronei?). Lucrurile sînt evidente şi pot declara că am probe, *I have pictures,* cum aş spune pe Euronews, am fotografii atît cu maşina Renault, cît şi cu Nadia Comăneci la bîrnă şi cu Mao dînd mîna cu un ţăran chinez! Vă spun clar: sînt programat să vă uimesc pînă la capăt! Tot în Statele Unite, a trăit pînă acum vreun an – l-am întîlnit personal – un coleg de liceu de-al lui Ovidiu Marina, băiatul fostului patriarh Justinian. Cum băiatul patriarhului a scris o carte de călătorie în URSS şi cum fostul lui coleg a fugit în SUA, de aici mi se pare, iarăşi, evident că la Malta chiar ruşii şi americanii şi-au dat mîna peste noi, sabotîndu-l mîrşav pe *tataie* al nostru, aşa bun sau rău cum era el. Căci, orice-aţi spune despre *tataie,* nimeni nu poate nega un lucru, pe care-l ştiu numai eu – că veni vorba, ştiu şi laptele pe care l-aţi supt, asta să vă intre bine în cap! Ştiu că, prin '80 şi ceva, într-o vară, în timp ce, la Costineşti, eu luam pe un disc rock un autograf de la Iosif Sava, o fostă colegă de liceu a unei prietene de-ale mele ajungea, la Mamaia, să facă dragoste (ca să nu spun mai mult!) cu unul dintre cîntăreţii noştri mai cunoscuţi, n-are rost să-i dau numele, are omul nevastă şi copii. Un prieten intim al tinerei mi-a povestit că, în timp ce *lugu-lugu,* cîntăreţul i-a spus că parcă este o frumuseţe americană din anii '50. Hoopaa! Şi atunci, zic eu (care ştiu şi eu ceva istorie, nu degeaba am petrecut un Paşti la *Sfîntul Ştefan* din Viena), nu cumva formaţia lui Bănică jr. se cheamă chiar *The 50's?* Vedeţi cum se leagă toate şi cum vă bateţi joc de ţara asta, pune-v-aş pielea pe băţ?

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Proba guvernării

Echipa este un atribut esenţial al succesului în politică şi pregătirea ei prin selecţie şi omogenizare este una dintre preocupările esenţiale ale oricărui partid de opoziţie doritor să preia puterea de la cei pe care îi critică. Guvernul laburist din Marea Britanie a avut 17 ani la dispoziţie pentru alcătuirea unei echipe reprezentative. Şi într-o primă fază părea că a izbutit. Pe urmă au început să apară crăpăturile.

Întîi, s-a aflat că lui Ron Davies, ministru pentru Ţara Galilor, i s-au furat actele şi automobilul într-un parc public destul de deocheat, loc de întîlnire pentru homosexuali; a demisionat în octombrie. Apoi, Geoffrey Robinson, miliardarul ministru al Finanţelor cu interese financiare tulburi, a demisionat în ajunul Crăciunului, alături de marele favorit al „patronului", Peter Mandelson (comerţ); pe toată durata controlului efectuat de departamentul lui Mandelson asupra afacerilor lui Robertson, acesta a „uitat" să declare un important împrumut personal aşa, ca între prieteni (circa 600.000 de dolari folosiţi pentru achiziţionarea unei case într-un cartier bun). „Mişmaşuri scoase la lumină de o presă bătăioasă, care prin loviturile din această iarnă a atacat cu succes statuia de paznic al moralităţii înălţată chiar de laburişti. (...) Certuri personale, conflicte de ambiţii, diferenţe ideologice profunde, totul dispăruse: noul laburism încarnat de primul ministru reuşise o sinteză internă, înainte de alegerile triumfale din 1997, acum partidul său pare un viespar.(...) Ultima lovitură a venit de la fosta soţie a ministrului de Externe, Robin Cook. Ea şi-a vîndut exclusivitatea amintirilor unui săptămînal de duminică: infidel, irascibil, beţiv şi oportunist, aşa apare Robin Cook din grămada de rufe murdare aruncată de soţia părăsită"(**Le Monde**, 14 ianuarie). Chiar şi într-un ziar imposibil de suspectat pentru simpatii laburiste, **The Daily Telegraph**, tonul este revoltat: „Pînă la ce nivel de josnicie ne putem coborî şi cu ce am greşit ca să meritäm aşa ceva?"

Greşeala poate veni chiar din argumentele victoriei. Cînd se afla la putere, guvernul Major a început să fie atacat pe tema moralităţii după ce prim-ministrul a lansat lozinca „Înapoi la bază", adică înapoi la valorile morale fundamentale. Din acel moment, membrii guvernului Tory au devenit ţinta atacurilor de presă scoţînd la lumină toate informaţiile prăfuite: ele au devenit interesante doar prin raportare la discurs. Laburiştii nu au avut asemenea ambiţii şi de aceea, după cum scrie revista **The Economist** (16 ianuarie), „divorţul domnului Cook sau homosexualitatea lui Nick Brown, ministrul Agriculturii, nu sînt motive de demisie. Dar în materie de delicte financiare, laburiştii sînt în pericol de a cădea în capcană. Atacarea neglijenţelor financiare ale demnitarilor Tory a fost o temă centrală a campaniei electorale, laburiştii promiţînd o politică curată. Exagerarea i-a determinat pe gazetari să se străduiască să demonstreze contrariul".

Atacul asupra membrilor cabinetului nu l-a dezechilibrat încă pe Tony Blair, deşi e evident că recentele demisii îi descompletează echipa. Posturile de miniştri recent eliberate nu vor rămîne multă vreme vacante. Dar după cum observă şi comentatorii, există pericolul alterării liniei politice. „Noul laburism", „a treia cale", încercarea de a combina eficienţa dreptei cu politicile sociale ale stîngii nu sînt acceptate fără reţineri de vechii laburişti. Prin înlăturarea pe motive spectaculoase dar neesenţiale a „oamenilor" lui Blair, adversarii lui cîştigă teren. Tot din **The Economist** (2 ianuarie): „Omul (Peter Mandelson) poate fi discreditat, stilul lui poate fi discutabil. Dar politicile lui – sfîrşitul luptei de clasă, susţinerea competiţiei şi a flexibilităţii pe piaţa muncii – nu au fost discreditate. Dimpotrivă. Noii laburişti n-ar fi cîştigat ultimele alegeri dacă nu ar fi înlăturat ideile discreditate ale vechilor laburişti care, alături de cei care se bucură de plecarea domnului Mandelson, speră să le promoveze din nou. În guvern nu sînt prea mulţi asemenea oameni, dar ei există. În primul său interviu de după demisia domnului Mandelson, domnul Blair a ţinut să-i avertizeze pe potenţialii revizionişiti că noul laburism este mai puternic decît orice individualitate, şi că nu se va reîntoarce la vechile principii politice". (**M. B.**)

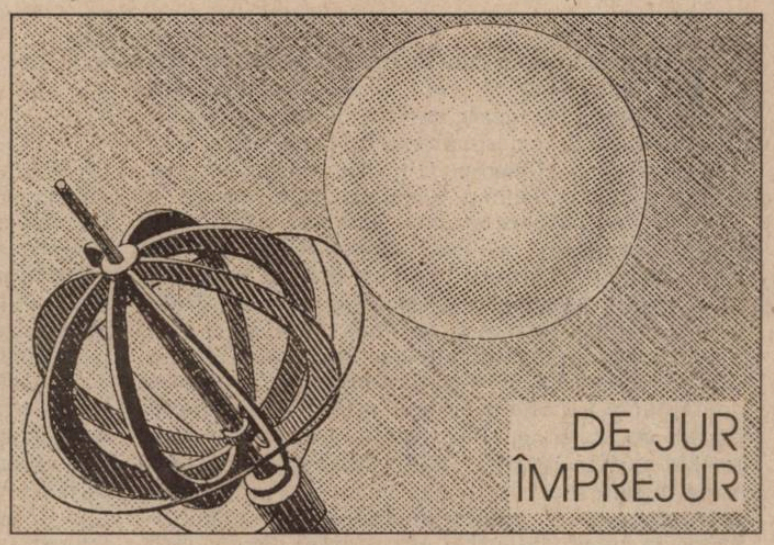

Ordinea

Nu doar în democraţiile care de abia învaţă să vorbească, ci şi în acele ţări unde arta oratoriei netezeşte colţurile, echilibrul dintre libertatea individului şi ordinea socială este mereu pus în discuţie. În numele ordinii publice, statul îi pedepseşte pe escroci, hoţi şi criminali, dar ezită în faţa contestaţiei grupurilor defavorizate, chiar cînd acestea distrug proprietatea publică sau privată sau produc cu sistem acte de vandalism. Discursul perceput ca antidemocratic revendică mereu şi peste tot necesitatea de a introduce rînduiala bunelor principii, impunerea regulilor acceptate de toată societatea. Este admis ca valorile universale legitimate de obicei şi prin autoritatea divină, interiorizate de majoritate, să fie impuse cu forţa unor minorităţi sau unor indivizi care îşi afirmă libertatea fără să ţină seama de limitele impuse de libertatea celuilalt.

În teorie, egalitatea, libertatea, dreptul la urmărirea fericirii sînt tot atîtea componente ale psihologiei individualiste, cînd persoana este preocupată cu precădere de satisfacţiile proprii, existenţa comunitară reglîndu-se prin armonizarea spontană a intereselor particulare. În practică, toate societăţile îşi pun la punct mecanisme de represiune împotriva acelor individualităţi care contestă prin violenţă ordinea acceptată de majoritate. Dar nicăieri raportul nu este static. Intelectualii de stînga au impus chiar şi adversarilor lor de dreapta ideea că delincvenţii, orice ar face, sînt mai puţin vinovaţi decît societatea. Pedepsirea vinovaţilor este însoţită adeseori de un discurs deculpabilizant, aruncînd vina asupra inegalităţilor generate de sistem. Dar îmbunătăţirea sistemului nu îi îmbunătăţeşte şi pe indivizi, fie ei majoritari sau minoritari.

În Statele Unite, victoria pe plan legislativ a militanţilor din anii 60 pentru drepturile negrilor nu a fost însoţită de o acceptare unanimă şi de integrarea reală a negrilor în învăţămînt, în societate, în ierarhiile reale ale succesului. Mentalităţile au rămas în urma legilor şi nu rareori procesul legislativ este obligat să ţină seama de pretenţiile contribuabililor. Generoasele programe de protecţie socială nu au dat rezultatele scontate, majoritatea beneficiarilor lor nu le-au utilizat provizoriu pînă la obţinerea unui statut egal cu al celorlalţi membri ai societăţii; s-a ajuns la a treia generaţie dependentă de ajutoare. Violenţa este o ameninţare perpetuă în cartierele defavorizate, dînd în clocot din cînd în cînd. Departe de universităţile multiculturale şi de vocabularul corect politic, populaţia de culoare din Statele Unite produce un procent însemnat de delincvenţă şi de ocupare a închisorilor. Marile oraşe americane îşi schimbă formatul şi structura, învăţămîntul îşi modifică sursele de finanţare: majoritatea albă, anglo-saxonă şi protestantă se apără în felul ei de ceea ce resimte a fi o neputinţă a autorităţii în eradicarea violenţei generate de o categorie a populaţiei americane, de un relativsim al valorilor străin mentalităţii majoritare. Toată lumea vrea ordine, cu condiţia ca ea să fie în acord cu propriile valori şi gusturi. Cei care nu dau doi bani pe drepturile omului şi le asumă ca pe nişte principii preţioase, cînd ele nu sînt respectate în ceea ce-i priveşte. Discuţia despre ordine are şanse să devină eficientă cînd se înlătură vorbele mari şi explicaţiile generale: poliţia din New York a adoptat principiul „toleranţei zero" începînd să-i amendeze pe autorii de graffiti de pe ziduri (considerate şi în dicţionarul Webster semne ale declinului unui cartier), pe cei care nu plătesc biletul de metrou, pe cei care sparg geamurile. Desele incursiuni în staţii de metrou şi prezenţa vizibilă pe străzi, verificările şi arestările au făcut ca metroul şi strada să devină spaţii antipatice pentru vînzătorii şi cumpărătorii de droguri, pentru toate persoanele în conflict cu poliţia. Pedepsirea delictelor considerate neînsemnate a creat o dinamică a reducerii marii criminalităţi, victorie revendicată acum de o serie de personalităţi ale marelui oraş, aspirînd la funcţii eligibile. Succesele sînt importante, fără a fi izbutit să elimine cu desăvîrşire criminalitatea şi fără a fi rezolvat problema culpabilizării grupurilor.

Libertatea de a trăi într-un mediu omogen este apărată de fiecare printr-o politică restrictivă de vînzări şi de închirieri ducînd la ghetoizare, la apariţia unor zone cu probleme. Şcolile acestor cartiere poartă şi ele pecetea unui mediu ostil dobîndirii de cunoştinţe. Astfel se perpetuează inegalitatea şanselor provocînd, la rîndul ei, două feluri de libertate. Discursul democratic se întemeiază pe toleranţa zero faţă de delincvenţă, dar şi pe efortul întregii societăţi de a desfiinţa zonele unde este necesară o toleranţă sporită. Confruntat, la altă scară, cu acelaşi tip de probleme, guvernul francez se pregăteşte să adopte reglementări severe pentru a stăvili violenţa devenită cotidiană a cartierelor şi şcolilor cu probleme. Este ordinea o valoare de stînga?, se întreabă adversarii măsurilor energice preconizate de guvernul socialist. Este o valoare de care atît stînga, cît şi dreapta au nevoie ca să existe.

Magdalena BOIANGIU

Argument

„Cît va avea această ţară o istorie, cea mai frumoasă pagină... va fi aceea a lui Alexandru Ioan I“: aceste cuvinte le rostea Mihail Kogălniceanu la înmormîntarea lui Cuza-Vodă. Dar cea mai frumoasă pagină se încheiase cu abdicarea silită a primului Domn al României şi cu plecarea sa în exil. Cînd părăsea scaunul domnesc, Alexandru Ioan Cuza realizase mai toate dezideratele importante exprimate de Divanurile ad-hoc, punînd temeliile modernizării României, cu temeritate şi spirit demn de clarvăzător. Despre Cuza-Vodă s-a spus că şi-a ţinut totdeauna cuvîntul: într-o scrisoare adresată din exil principelui Carol el îşi face un punct de onoare din faptul că în Divanul ad-hoc, în 1857, s-a numărat printre cei dintîi deputaţi care „au exprimat şi subsemnat dorinţele ţării“ – Unirea Principatelor şi aducerea în ţară a unui principe străin. De la lucrurile mari, importante, pînă la amănunte – de pildă, fiindcă, în spirit paşoptist, era adeptul emancipării ţiganilor, refuză atunci cînd se însoară să primească drept zeste robii de pe moşiile soţiei – Alexandru Ioan I îşi trăia principiile şi-şi respecta făgăduielile. Urcarea pe tron nu-i schimbă firea, rămîne amabil, direct, plin de humor; deşi plin de curtenie faţă de doamne, „nu a despărţit nici un bărbat de femeia sa; nu a făcut să plîngă nici o mamă pentru fiica sa răpită“ – după cm consemnează unul din primii săi biografi, Dimitrie Bolintineanu. Omul care şi-a dobîndit o vocaţie de întemeietor dornic să dea ţării reforme şi legi importante este în egală măsură un sprijinitor constant al ştiinţei şi artelor, printre cei cărora le acordă ajutor numărîndu-se Hasdeu, Nicolae Filimon, Matei Millo, Alexandru Odobescu ş.a. Virtutea cardinală pe care nimeni nu i-a contestat-o vreodată a fost patriotismul ce l-a animat pînă la sfîrşitul vieţii; chiar actul abdicării sale fără împotrivire are acest temei. De ce, atunci, fără a fi lăsat să-şi îndeplinească ultima misiune, aceea de a preda puterea în mod paşnic, este alungat de pe tronul ţării un om atît de devotat ţării şi iubit de supuşi? Fără îndoială, epoca lui a fost una de mari prefaceri şi contraste, un timp de tranziţie cum ar veni, al cărui gust nu s-ar putea spune că l-am pierdut de-atunci încoace, aşa cum n-am scăpat nici de nostalgia omului providenţial, în stare să rezolve singur toate problemele ţării, legendă publică bine alimentată. Contemplat dincolo de clişeele cu care sîntem obişnuiţi, cazul lui Alexandru Ioan Cuza, figură patetică în felul său, ar putea ridica o întrebare: în ce măsură patriotismul său incontestabil şi bunele intenţii personale aveau şanse de izbîndă în faţa unor colaboratori imorali, lacomi de averi şi privilegii, pe care însuşi Domnul îi alesese să-i stea în preajmă sau măcar îi tolera? Spre deosebire de Carol al II-lea, el însuşi un personaj cinic şi corupt, şi, la rîndul lui, silit să abdice de forţe interne, Cuza personal a rămas „sărac şi curat“ toată viaţa, cum se spune, nefăcînd avere de pe urma domniei şi nemaculat de afaceri oneroase. Dar acea frumoasă pagină de care vorbea Kogălniceanu la moartea Domnitorului avea probabil şi o „formă brută“, multă vreme rămasă necunoscută publicului şi chiar istoricilor. În noaptea detronării, complotiştii, care l-au silit să iscălească abdicarea, au confiscat arhiva lui Cuza; ea n-a fost predată Arhivelor Statului, ci a rămas la D. A. Sturdza, unul din conspiratori, pînă în 1912, cînd o predă Bibliotecii Academiei, punînd condiţia să nu fie accesibilă publicului o bună bucată de vreme. Aceasta a putut fi consultată abia din 1928 încoace, adică la distanţă de 62 de ani de la arestarea lui Cuza, după ce murise nu numai unul din cei ce-l răsturnase, I. C. Brătianu, dar şi fiul său – Ionel Brătianu, fost primministru al regelui Ferdinand I. Prin forţa lucrurilor, vremurile de tranziţie oferă nu numai ritmuri rapide de prefacere, cariere spectaculoase, ci şi motive de reflexie fertilă asupra istoriei care ne-a format aşa cum sîntem. (**T. C.**)

Alexandru Ioan Cuza: repere biografice

20 martie 1820 – Se naşte, probabil, la Bîrlad, Alexandru Ioan Cuza, descendent al unei vechi familii de boieri moldoveni din Fălciu. Tatăl său, Ioan Cuza, stăpînea moşiile Bărboşii, Bujorul şi o parte din moşia Delenii. A ocupat diverse dregătorii (ispravnic de judeţ şi postelnic). Mama sa, Sultana, născută Cozadini, provenea dintr-o familie greco-italiană românizată.

1831 – A. I. Cuza absolvă pensionul francez al lui Victor Cuenin, de la Iaşi, şi pleacă la Paris pentru studii secundare.

1835 – Îşi ia bacalaureatul în litere la Paris. Înscris la Facultatea de Drept, o părăseşte înainte de încheierea studiilor şi se întoarce în ţară.

15 septembrie 1837 – Intră în armată cu gradul de cadet, dar demisionează trei ani mai tîrziu.

1843 – Este membru al Judecătoriei ţinutului Covurlui.

30 aprilie 1844 – Se căsătoreşte cu Elena Rosetti, fiica postelnicului Iordache şi a Ecaterinei (născută Sturdza).

1845 – Demisionează de la Judecătoria Covurlui.

1848 – Participă la mişcarea revoluţionară de la Iaşi, de la 27 martie, şi este arestat. Izbuteşte să scape în timp ce era trimis, împreună cu alţi participanţi la mişcare, în Turcia. Trece în Transilvania, unde asistă la Adunarea de la Blaj (3/15 mai), apoi pleacă în Bucovina, şi de aici la Viena, Paris şi, în sfîrşit, la Constantinopol.

1849 – Reîntors în ţară, cu noul domn, Grigore Ghica, este numit preşedinte al Judecătoriei Covurlui.

15 februarie 1851 – Devine director în Ministerul de Interne, funcţie din care demisionează în acelaşi an, la 1 octombrie.

7 iunie 1856 – Este numit pîrcălab al portului şi oraşului Galaţi.

16 martie 1857 – Reintră în armată, ca protejat al caimacamului Nicolae Vogoride, şi în decurs de cîteva săptămîni ajunge maior (3 mai). Raporturile cu caimacamul, adversar al Unirii Principatelor, se deteriorează şi, la 24 iunie 1857, demisionează, gestul lui avînd un puternic ecou, astfel că este ales deputat de Galaţi în Divanul ad-hoc.

12 septembrie 1858 – Reconciliat cu Vogoride, Cuza este avansat colonel şi promovat hatman al miliţiei.

5 ianuarie 1859 – Este ales domn al Moldovei.

24 ianuarie 1859 – Cuza devine şi domn al Ţării Româneşti, dubla sa alegere punînd bazele statului român modern.

11 decembrie 1861 – În urma recunoaşterii de către Poarta otomană a dublei alegeri (dar numai pe timpul domniei lui Cuza), principele dă o proclamaţie către naţiune în care afirmă: „Unirea este îndeplinită, naţionalitatea română este întemeiată“.

24 ianuarie 1862 – Se deschide la Bucureşti primul parlament al noului stat român.

17 decembrie 1863 – Secularizarea averilor mănăstireşti, ale căror moşii acopereau 25-26% din suprafaţa ţării.

2 mai 1864 – Lovitura de stat a lui Cuza, care dizolvă Adunarea electivă, ostilă reformelor, în primul rînd reformei agrare.

4 iulie 1864 – Prin decret domnesc se înfiinţează Universitatea din Bucureşti.

14 august 1864 – Legea rurală, prin care sunt împroprietărite cu pămînt 511.896 de familii.

11 mai 1865 – Cuza adoptă pe Alexandru, fiul său natural cu Maria Obrenovici. Cîteva luni mai tîrziu, la 5 noiembrie 1865, adoptă al doilea fiu natural, Dimitrie, a cărui mamă era tot Maria Obrenovici. Aceste adopţiuni alimentează zvonurile despre intenţia domnului de a institui o dinastie.

3 august 1865 – „Monstruoasa coaliţie“, alianţa dintre conservatori şi liberalii-radicali, organizează mişcări de stradă reprimate dur de armată. Domnitorul este tot mai izolat, în timp ce abuzurile camarilei din jurul său, în frunte cu Cezar Librecht, aruncă o umbră şi asupra lui Cuza.

5 decembrie 1865 – Mesajul lui Cuza către Parlament, în care declară că „(...) niciodată persoana mea nu va fi nici o împiedicare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic“.

11 februarie 1866 – În urma unui complot, Cuza este silit să abdice şi este, apoi, expulzat din ţară (13 februarie). Ultimele cuvinte, rostite la Cotroceni, înainte de a părăsi palatul, au fost: „Să dea Dumnezeu să-i meargă ţării mai bine fără mine, decît cu mine. Să trăiască România!“

1866 – După scurte şederi la Viena, Milano şi Paris se stabileşte la Döbling, în apropiere de Viena (1867).

14 mai 1867 – Carol I primeşte o scrisoare de la Cuza prin care solicită permisiunea de a se reîntoarce în ţară. Cererea este refuzată pentru a nu se destabiliza situaţia politică, care era, de altfel, agitată.

1870 – Cuza este ales, în lipsă, deputat în judeţul Mehedinţi, apoi senator la Turnu Severin. Nu se reîntoarce în ţară pentru a nu crea dificultăţi lui Carol.

2 mai 1873 – Cuza moare la Heidelberg, în urma unei boli cardiace. Trupul său a fost adus în ţară şi îngropat la Ruginoasa.

2 aprilie 1909 – Moartea, la Piatra Neamţ, a Elenei Cuza.

(Au fost utilizate lucrările:

A. D. Xenopol, **Istoria românilor din Dacia Traiană,** ediţia a III-a, vol. XIII-XIV, Buc., f.a.

Constantin C. Giurescu, **Viaţa şi opera lui Cuza Vodă,** Buc., 1966.

Istoria României în date, sub redacţia lui Constantin C. Giurescu, Buc., 1971.)

Laurenţiu CONSTANTINIU
student, Facultatea de Istorie

Ultima ungere de domn român după tradiţia bizantină

O informaţie, trecută cu vederea de toţi cercetătorii epocii lui Alexandru Ioan Cuza, ne arată (...) că Patriarhia ecumenică a consfinţit totuşi, în chip surprinzător, în pofida tensiunilor existente, consolidarea autorităţii domnului, înlesnindu-i opera de desăvîrşire a unităţii statului român şi de impulsionare a evoluţiei lui pe calea deplinei autonomii şi a modernizării. (...) Alexandru Ioan Cuza, care nu fusese nici uns, nici încoronat vreodată şi era socotit primul domn constituţional al românilor, a fost uns şi el, asemenea predecesorilor săi imediaţi, Barbu Ştirbei, domnul Ţării Româneşti şi Grigore Alexandru Ghica, domnul Moldovei, la 12 iunie 1864, la Constantinopol, domn al Principatelor Unite de către patriarhul ecumenic, cu acordul prealabil al sultanului, potrivit tradiţiei bizantine, preluate, adaptate şi folosite în serviciul intereselor sale de Imperiul otoman (...)

Dacă ne gîndim la contenciosul relaţiilor dintre statul român şi Patriarhie, nu putem să nu presupunem că săvîrşirea ungerii domnului fusese nu numai îngăduită, ci impusă, probabil, de către sultan patriarhului ecumenic. Ea confirma, aşadar, în chip solemn, consimţămîntul Imperiului otoman la schimbarea de regim înfăptuită de Alexandru Ioan Cuza şi protecţia acordată de Poartă domnului şi statului român. Ungerea de către patriarhul ecumenic, singurul element repus în vigoare din protocolul otoman anterior al investirii domnilor români, marca totodată reapropierea Principatelor Unite de Poartă, în spiritul tradiţiei, chiar dacă renunţarea la gesturile umilitoare pentru domnii români din trecut dovedea că suzeranitatea otomană era simţitor atenuată. (...) Ca şi în zilele voievodului Nicolae Alexandru, Patriarhia ecumenică, cel mai înalt scaun arhieresc din lumea creştină ortodoxă şi Imperiul constantinopolitan, atunci bizantin, acum otoman, suprema autoritate laică din această lume, consimţeau, în pofida divergenţelor existente cu statul român, să-i sprijine, în numele unor interese comune, afirmarea autonomă.

Alexandru Ioan Cuza este ultimul principe român uns domn de un ierarh al Bisericii răsăritene, potrivit tradiţiei bizantine. Urmaşul său, Carol I, principe de Hohenzollern-Sigmaringen, primul monarh cu adevărat constituţional al românilor, a refuzat, din scrupule juridice şi ideologice, propunerea mitropolitului ţării de a se lăsa uns rege al României, în 1881. Carol I şi nu Alexandru Ioan Cuza este, aşadar, cel care a inaugurat, la români, un nou ceremonial al investirii principelui, în deplin acord cu doctrina modernă a monarhiei constituţionale, potrivit căreia toate puterile suveranului emană de la naţiune, iar acesta nu are altele decît cele acordate lui prin Constituţie.

*(**Nicolae-Şerban Tanaşoca „Ultima ungere bizantină de domn român“**, apărut în **„Naţional şi universal în istoria românilor“**. Studii oferite prof. dr. Şerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani, Ed. Enciclopedică, 1998.)*

Andrei PIPPIDI
istoric

Despre popularitate în epoci de tranziţie: ascensiunea şi decăderea lui Cuza

În jurnalul său, Titu Maiorescu, aflat atunci la Iaşi ca debutant în avocatură, notează la 11 februarie 1866 vestea adusă de telegraf: „principele Cuza a fost detronat azi-dimineaţă, la orele 5". Formarea unei locotenenţe domneşti, cu doi generali şi un civil, acest triumvirat numind la rîndul său un guvern provizoriu în care intrau nume din cea mai mare boierime, dar, ca persoane, cîştigaţi de politica liberală, a produs, cum se vede din aceeaşi însemnare, „o indescriptibilă bucurie generală".

Cum se explică această reacţie? În nici un caz n-o determina separatismul moldovean, de vreme ce mişcarea din aprilie 1866, provocată de intrigi ruseşti şi de vanitatea unui pretendent la domnie („Messieurs, Nicolas accepte", declara redutabila lui mamă, primind omagiile conspiratorilor în palatul Roznovanu), nu va aduna în stradă decît o ceată de pripas, gata să se destrame la ordinul dat soldaţilor să tragă.

Dacă cineva vrea să ştie cum s-a putut ca, după o domnie de harnică reorganizare, lungă cît un septenat al preşedinţilor Republicii Franceze de astăzi, un domn popular să fie trimis în exil de o revoluţie de palat, trebuie să dăm la o parte tot ce mitul glorificator a sedimentat în memoria socială. Nu e vorba de „monstruoasa coaliţie şi alte etichete comode pe care, de vreo 50 de ani, învăţămîntul le-a folosit din plin ca să înlocuiască efortul personal de reflecţie prin propagandă. Terenul fusese pregătit încă de la 1900 printr-un cult al domnului Unirii, rodul acţiunii unui grup minoritar, dar foarte dinamic, care milita pentru o a doua reformă agrară, întorcînd un prinos de recunoştinţă către autorii celei dintîi: Cuza şi Kogălniceanu. Ceea ce nu înseamnă că doar acel moment istoric a adus o cauţiune tîrzie faptelor lui Alexandru Ioan I. Încă din timpul domniei sale, semnele unei adeziuni populare sînt evidente.

Recunoaşterea lui Cuza ca apărător al celor mulţi a fost oficializată imediat prin telegramele din toate judeţele, care-l felicitau cu regularitate („Dumnezeu să proteje preţioasele zile ale Măriei Voastre. Expresiile Înălţimei Voastre sunt sentimentele naţiunei române"). Dacă locuitorii comunei Pietroasa de Jos – 106 iscălituri legalizate de notar! – ţineau să-şi manifeste sentimentele patriotice, cu nimic mai prejos de cele transmise în acelaşi fel de alte zeci şi zeci de sate, acesta este rezultatul circularelor ministrului de Interne, Kogălniceanu însuşi. Ele sunau cam aşa: Domnule Prefect, veţi binevoi să adresaţi o telegramă de felicitare Alteţei Sale Domnitorului... Procedeu care, pe de o parte, este o moştenire a Revoluţiei Franceze, cu mesajele stereotipe ale iacobinilor din orice colţ de provincie către Convenţia Naţională, pe de alta, îşi are originea în dispoziţiile date de Vodă-Mavrogheni boierilor de pe la 1785, ca să facă cunoscută la Stambul satisfacţia cu care actele domnului erau primite de toată Ţara Românească.

Însă un autentic contact al lui Cuza cu poporul nu poate fi tăgăduit. El a fost primul care a declanşat sistemul „vizitelor de lucru" – nu simple inspecţii, ci ocazii de a sta de vorbă cu oamenii, a le asculta păsurile şi a-i îmbărbăta cu asigurarea că alesul lor veghează. Tradiţia este a despotismului luminat: aşa l-au cunoscut ţăranii din Ardeal pe Iosif al II-lea, care chiar se căznea să le spună cîteva vorbe româneşti. De degenerarea ei în formalism şi în demagogie populistă nu e vinovat Cuza. Dovadă că această relaţie umană avea sensul ei întreg într-o societate încă patriarhală, unul dintre ofiţerii care au participat la lovitura de stat, Candiano-Popescu, recunoştea chiar atunci: poporul „este fermecat de legenda lui Cuza, de pămîntul dat de Cuza, de ocaua lui Cuza".

El, poporul, nu s-a înşelat. Omul era de bună credinţă, generos, brav. Demnitatea lui firească era mai presus de a prinţilor născuţi. Repeziciunea cu care inteligenţa lui învăţa şi se adapta la situaţii neprevăzute îi permitea să trateze de la egal la egal cu politicienii experimentaţi. Nici un neadevăr n-a alterat formula personajului istoric care a pătruns adînc în mentalitatea populară. Mitul păcătuieşte numai prin omisiune. Ceea ce a reţinut el au fost calităţile personale ale lui Cuza, iar ceea ce a uitat – fiindcă, o ştim de la Renan, o naţiune în căutarea identităţii sale trebuie să uite multe – au fost dificultăţile situaţiei, cărora Cuza, aşezîndu-se în fruntea acţiunii de modernizare şi de corectare echitabilă a unei societăţi rurale, ar fi fost dator să le găsească remediul, dar care l-au învins.

Xenopol, în concluzia cărţii excepţional de cinstite pe care a consacrat-o domniei lui Cuza, a repetat ideea lui Kogălniceanu după care „nu greşelile, ci **faptele**", deci actele curajoase, reformatoare ale acestei domnii i-au adus sfîrşitul, din cauza duşmăniilor implacabile pe care ele le-au provocat. Aceste acte au fost trecerea averilor mănăstirilor închinate în proprietatea statului, lovitura de stat din 1864, care, deşi a concentrat puterea în mîinile domnului, a lărgit baza socială a reprezentării naţionale în limitele sensului, şi legea care a dat pămînt pentru trei milioane de ţărani (într-o ţară cu patru milioane de locuitori).

Statuia lui Cuza Vodă, din Iaşi, inaugurată în 1912

S-a sugerat astfel că vina detronării lui Cuza o poartă dreapta conservatoare (marii proprietari şi Biserica) sau coaliţia formată de aceştia cu adversarii lor liberali, calificată drept „monstruoasă". Dacă ne apropiem de realitate prin lectura documentelor, oficiale sau confidenţiale, se înţelege însă că **democraţii radicali** – fiindcă liberali erau domnul şi, din 1862, miniştrii săi – aveau motivele **lor** de nemulţumire, moderaţia reformelor şi tergiversarea aplicării lor, ambiguitatea politicii externe şi caracterul autoritar al regimului impus în 1864.

Care ar fi celelalte greşeli pe care istoricul obiectiv e nevoit să le recunoască? Nepotismul: domnitorul s-a înconjurat de o camarilă din care făceau parte rude (N. Docan, Iordachi Lambrino, dar nu şi cumnaţii Rosetti), foşti camarazi deveniţi aghiotanţi (Savel Manu, N. Pisoţchi), precum şi cîte un aventurier străin, ca belgianul César Liebrecht. Cu excepţia acestuia din urmă şi a secretarului francez Baligot de Beyne, oamenii de încredere ai lui Cuza erau tot moldoveni, motiv de iritare la Bucureşti. Apoi, viaţa privată: arestarea în dormitor, în flagrant delict de adulter, are o notă penibilă. Cuza avea doi fii, nu legitimaţi, ci adoptaţi ca „orfani", din această veche legătură cu Maria Catargiu, despărţită de soţul ei cneazul Efrem Obrenovici (stradă la Belgrad) şi mama viitorului rege Milan al Serbiei. Conspiratorii afectau un puritanism neobişnuit în moravurile noastre. Adevărul este că existenţa copiilor trezise bănuieli că Alexandru Ioan I se şi vedea întemeietor de dinastie.

Într-o epocă de pasionate polemici, acestea au introdus şi în presă un limbaj agresiv, pe care cenzura nu-l putea tolera, mai ales cînd ataca instituţiile statului. De aceea, ziarele care-şi făcuseră o specialitate din critica violentă a cîrmuirii au fost suspendate sau suprimate, chiar dacă reapăreau sub un nume nou. Aceasta va fi fost, cel puţin pentru contemporani, a treia greşeală a lui Cuza.

Dar, ca factori de deteriorare şi de risc, realităţile care au contribuit cel mai mult la izolarea lui Cuza au fost criza economică şi instabilitatea politică.

Dezordinea financiară, accentuată spre sfîrşitul domniei, a adus în 1865 un deficit bugetar de opt milioane, cel lăsat moştenire în 1866 fiind de 20 de milioane. Sînt cifrele pe care le prezintă Paul Michelson, autorul american al unui excelent studiu asupra epocii. Bugetele, a căror votare era sistematic întîrziată de către organul legislativ, creşteau din necesitatea de a spori numărul funcţionarilor pe măsura complexităţii unei administraţii moderne, dar erau dezechilibrate de evaziunea fiscală, de corupţie şi de sinecurile costisitoare. În loc să aducă venit, exploatarea salinelor (alte mine nu erau în ţară) producea pierderi. Costul unui kilometru de şosea a crescut de patru ori şi jumătate în trei ani. În aceste condiţii, s-a contractat primul împrumut extern, la o bancă din Londra. Deşi exportul de grîne era încă foarte profitabil, cîştigurile lui întreţineau luxul unor particulari, după cum se constată astăzi din proporţiile impunătoare ale unor palate din Bucureşti, Iaşi sau Craiova. Statul era silit să recurgă la investitori străini. C. A. Rosetti, în instrucţiunile trimise unui emisar aflat în Anglia, îl îndemna să ofere ţara ca „cea mai mare Californie, o Americă în Europa pentru industria şi comerciul englez".

În contrast cu îmbogăţirea rapidă a elitei urbane, condiţiile de trai ale populaţiei rurale în ajunul împroprietăririi din 1864 erau mizerabile: în Muscel, ţăranii consumau pentru hrană, **anual**, un miel la 66 de locuitori şi un porc la 120. Însăşi reforma agrară a agravat situaţia economică, prin scăderea producţiei de cereale şi prin complicaţiile create, pentru multă vreme, de aplicarea legii.

Mai dramatică era instabilitatea politică. Cîte guverne s-au perindat în anii 1859-1866? Numai în 1859 şi doar în Moldova, care-şi avea încă propriul ei executiv, au fost cinci. Cu un prim-ministru asasinat, cu o lovitură de stat anti-parlamentară de tip bonapartist, cu o opoziţie de dreapta care-l acuză pe principe de „comunism" şi o opoziţie de stînga care organizează, la fiecare aniversare a victoriilor ei din trecut, manifestaţii la care poliţia confiscă puşti, topoare şi suliţe, echilibrul pare extrem de fragil. Conspiraţii împotriva lui Cuza au fost descoperite şi în 1859 şi în 1864. „Oarecari neorînduieli" izbucniseră la Craiova în 1860: ele s-au soldat cu opt morţi. Riposta a fost de o duritate exagerată, 400 de soldaţi şi 600 de jandarmi ocupă oraşul, sînt arestaţi peste o sută de oameni, dar prefectul poate raporta: „Societatea împăcată şi mulţumită. Felicitaţii am primit din partea tuturor notabililor". În 1865, la Bucureşti, o răscoală a aceleiaşi categorii sociale, semi-rurale, meseriaşi sau precupeţi, care arătase de ce e în stare în 1848, a lăsat pe caldarîm şapte morţi şi vreo 30 de răniţi, trupa uzînd de artilerie şi făcînd 150 de prizonieri. În noaptea de 11 februarie, văzînd Piaţa Palatului goală, colonelul Haralamb va întreba: „Unde este poporul D-tale, d-le Rosetti?" Răspunsul se găseşte în acea zi de 3 august 1865, cînd soldaţii au tras în mulţime.

Închizîndu-şi ferestrele deasupra luptelor din stradă, conspiratorii de salon îşi continuau întîlnirile secrete şi se angajau reciproc să susţină alegerea unui prinţ străin. Acesta a fost chiar găsit în persoana lui Amedeu de Savoia, un fiu al regelui Italiei, căruia i se propusese în 1862 tronul Greciei şi care, în 1867, va fi chemat să domnească în Spania, după acelaşi model care răsădea în ţări „noi" sau cu grave probleme interne vlăstarele unor vechi dinastii. Candidatul apărut din senin în 1866 a fost fratele regelui Belgiei, proclamat sub numele de Filip I înainte să fi fost măcar întrebat dacă e de acord (n-a fost).

Nici opoziţia ascunsă, nici revolta populară nu l-ar fi înlăturat pe Cuza de la cîrma ţării, dacă n-ar fi fost armata. Acest „pronunciamiento" a rămas ultimul din istoria noastră şi, de altfel, militarii n-au luat puterea pentru ei, ci au încredinţat-o unei autorităţi civile pentru a organiza alegeri şi un „plebicist". Ierarhia militară era mai puţin dominată decît cea civilă de elementul boieresc. Acest nucleu iniţial era diluat prin prezenţa fiilor unor familii din clasa de mijloc provincială. Toţi ofiţerii de la 11 februarie erau boiernaşi sau burghezi, mare boier fiind doar colonelul Creţulescu. Reprezentînd o meritocraţie, cu independenţa materială necesară, ierarhia militară avea şi avantajul de a fi imună la corupţie. Codul etic al acestui corp de elită era destul de dezvoltat ca, pentru un N. Haralamb, încălcarea jurămîntului militar să fie o problemă de conştiinţă. Dar catalizatorul dintre opoziţia conservatoare, carbonarismul internaţional şi nemulţumirea unor ofiţeri l-a constituit ostilitatea faţă de o experienţă constituţională hibridă, cu un regim de autoritate personală.

După patru ani, 1866-1870, românii vor critica la fel de violent regimul următor şi, dacă n-ar fi fost Lascăr Catargiu care să-l împiedice pe Carol să abdice, tînărul Hohenzollern ne-ar fi lăsat în plata Domnului cu constituţie cu tot, înainte chiar de Independenţă. Dar în 1870 a fost şi generalul Solomon cu şarja lui de cavalerie ca să împrăştie mulţimea care spărgea geamurile la Capşa.

Concluzia se cuvine să rămînă a celor care, neclintiţi în devotamentul faţă de Cuza, s-au străduit să-l ferească de greşeli sau să le îndrepte înainte de a veni ceasul să fie plătite. Costachi Negri, căutînd să-l convingă pe Cuza să nu abdice, cum ar fi vrut încă din 1861, îl asigura că „micile furtuni stîrnite astăzi în ţară de nenorocite patimi personale se vor potoli cu vremea. Unde nu s-au întîmplat ele în epoci de tranziţie ca a noastră?" Şi adăuga cu melancolie: „Nepăsarea şi nepriceperea noastră, dar îndeosebi îngîmfarea noastră patriotică, vor face ţara să mai stagneze timp îndelungat în condiţiile de mizerie în care se află acum. Dar ce să-i faci? Este nevoie, se pare, să trecem prin toate etapele ţărilor noi şi, cu ochii închişi, să ne dăm cu capul de opreliştile din dreapta şi din stînga, pînă-i vom deschide ca să putem păşi pe drumul cel drept. Răbdare!"

Alexandru ZUB
istoric

Recuperarea simbolică: avataturile unei statui

Posteritatea lui Al. I. Cuza, ca om, a început la 29 mai 1873, cînd cobora, plîns de atîta lume, în cripta de la Ruginoasa. Pentru Domnul Unirii ea începuse la 11 februarie 1866, cînd a fost silit să părăsească tronul Principatele Unite, ajunse deja să se cheme România, pentru a lua definitiv calea exilului. A domnit şapte ani, i-a fost dat să mai trăiască şapte dincolo de fruntarii, la Viena, Veneţia, Heidelberg, aproape uitat de lumea politică, nu însă şi de lumea tăcută, care l-a perceput întotdeauna ca pe un apărător al ei.

La coborîrea în cavou, M. Kogălniceanu a ţinut să asigure mulţimea îndoliată că nu greşelile, ci faptele-i mari au dus la eliminarea lui Cuza din viaţa politică. Luată oarecum prin surprindere, clasa dominantă acceptase situaţia creată de elita ei la 1859. Ea şi-a revenit însă la timp spre a-şi instrumenta rezistenţa pe toate căile. Nobilele avînturi de frăţie s-au stins îndată, vechea morgă aristocratică reapăru, ca sub blestem, odată cu deosebirea dintre boieri şi ţărani, „patricieni" şi „plebei", cum avea să observe Pârvan în 1906, la patru decenii după abdicarea lui Cuza.

Situaţia se limpezise între timp destul pentru a îngădui o judecată mai corectă asupra domniei septenale a acestuia. Era la capătul unui proces recuperator, în faţa căruia clasa politică nu cedase decît sub îndelungă presiune. Simbolul suprem al recuperării se înălţa acum, la Iaşi, în Piaţa Unirii, după stăruinţe neverosimile care au durat peste un deceniu. *Statuia lui Cuza Vodă*, inaugurată în 1912, e o sintagmă la fel de cunoscută azi ca şi *Domnia lui Cuza Vodă*, monografia pe care istoricul A. D. Xenopol o publicase în 1903, ca parte a procesului amintit. Cum s-a ajuns acolo, e un segment de istorie culturală ce merită atenţie.

Să spunem mai întîi că schimbarea de regim produsă la 11 februarie 1866 (unii au numit-o chiar „revoluţie") a însemnat pentru Cuza intrarea într-un con de umbră, pe care membrii „coaliţiei" s-au silit să-l cultive cu grijă. Arhiva domnitorului, ţinută „sub cheie" de D. A. Sturdza, unul dintre „februariştii" de marcă, n-a devenit accesibilă decît după 1900, dată coincidentă cu iniţiativa lui Xenopol de a scrie *Domnia lui Cuza Vodă* şi cu demersul unui grup ieşiot de a ridica o statuie domnitorului Unirii.

Nu era, desigur, întîiul monument ce se înălţa în memoria unui personaj care simboliza marile idealuri ale naţiunii române. Era însă cel mai somptuos, de natură a limpezi imaginea unui timp şi amintirea unei mari figuri a istoriei noastre. Detronarea, exilul, aducerea prinţului străin şi campania ostilă ce i-a urmat n-au fost în măsură a diminua simpatia populară faţă de Cuza. Se poate spune, din contra, că noile evenimente i-au sporit aura de legendă. În 1870, a fost ales deputat de Mehedinţi, apoi senator, funcţii pe care, firește, nu le putea primi.

Decenii în şir, el a continuat să fie obiect de dispută, fiind contestat de adversarii politici şi adulat de mulţime în cîntec, legendă, anecdotă, povestire. O comună din judeţul Roman lua, la 1878, numele de *Cuza Vodă*. O societate-cooperativă din Filioara solicita, peste doi ani, aceeaşi favoare, în timp ce la Galaţi se ridica o şcoală în memoria marelui domn, al cărui bust, comandat la Paris, urma să fie pus într-o nişă a faţadei. Alte aşezări, pieţe, străzi i-au luat numele, de-a lungul anilor, pentru ca apoi să se ridice, la Iaşi, cu nespuse eforturi, statuia din Piaţa Unirii.

Istoria acestei statui e aproape dramatică. Lansat în 1903, curînd după ce apăruse *Domnia lui Cuza Vodă*, proiectul a fost primit oficial cu rezerve şi sabotat în consecinţă, discret sau deschis, fiindcă se pretindea că e un afront la adresa dinastiei. Au fost invocate cercurile de la Palat, dar în fond rezistenţa, ocultă, venea din sînul liberalilor, îndeosebi prin D. A. Studza, a cărui influenţă, deşi în descreştere, continua să fie destul de mare pentru a submina cu succes un asemenea proiect. A fost nevoie de o lungă campanie de presă, de reuniuni şi conferinţe pentru a-l impune. Mai mult încă, A. D. Xenopol a cerut audienţă la Palat şi a fost primit, împreună cu Riria, de către Suveran, ocazie cu care i-a oferit *Domnia lui Cuza Vodă*, solicitîndu-i totodată sprijin pentru finalizarea statuii. Regele a făcut o subscripţie din caseta personală, ceea ce a netezit calea „dezvelirii", dezarmîndu-i pe ultimii opozanţi. D. A. Sturdza va fi fost cel din urmă, însă era prea atent la gesturile regale pentru a nu se conforma.

Este posibil ca gestul ieşenilor să fi fost receptat la Bucureşti ca o replică şi o provocare, deoarece acolo se pregătea tocmai înălţarea statuii lui I. C. Brătianu, unul din „complotiştii" de la 11 februarie şi cel mai de seamă om politic din perioada care a urmat. La 15 mai 1903, i se dezvelea statuia din capitală, la cîteva săptămîni după ce un comitet condus de Gr. Ghica-Deleni se ocupa, la Iaşi, de ridicarea unei statui lui Cuza Vodă.

Tensiunea dintre cele două capitale nu se stinsese, după atîtea decenii, iar statuia domnitorului Unirii a funcţionat pesemne ca un revelator, conducînd la limpeziri dintre cele mai semnificative. Era oarecum şi cazul statuii lui Kogălniceanu, dezvelită la 28 septembrie 1911, în timp ce statuia lui Cuza mai aştepta ultimele pregătiri. „Desnodămîntul dramei" (expresia lui Xenopol) s-a produs efectiv la 27-28 mai 1912, după un mare pelerinaj la Ruginoasa şi în prezenţa Suveranului, care a conferit ceremoniei sensul unui verdict istoric.

Doi ani mai tîrziu, D. G. Oproiu, ţăran din comuna Vulcana, propunea să se ridice un monument lui Cuza Vodă şi în capitală, „pe locul gol din faţa palatului, de unde, în noaptea de 11 februarie 1866, a fost izgonit fără ştirea, fără voinţa poporului".

Nu-l are nici pînă azi, oricît ar părea de neverosimil. E încă un paradox, din atîtea, al istoriei noastre.

Nicolae MANOLESCU
critic şi istoric literar

Paradigma Cuza

Legenda lui Alexandru Ioan Cuza datează de la sfîrşitul secolului trecut şi e deplin constituită în primul deceniu al secolului nostru. Printre scriitorii care au contribuit la ea se numără Ion Creangă, autor al istorioarei publicate, cu începere din 1883, în mai multe rînduri, inclusiv în serioasele *Convorbiri literare*, Mihail Sadoveanu, George Tutoveanu şi alţii. Contemporanii (Alecsandri, Bolintineanu, Bolliac etc.) nu-l privesc încă pe domnitorul Unirii ca pe un erou de basm. Imaginea aceasta o datorăm folcloriştilor şi... tipografilor, care adună în culegeri mărturii şi poveşti despre Cuza, răspîndite atît în Moldova, cît şi în Muntenia, una dintre cele mai vechi fiind aceea a lui M. Schwartzfeld, de la Craiova, în două ediţii, reluînd, dacă nu greşesc, şi textul lui Creangă **Ioan Roată şi Vodă Cuza** la care m-am referit. În 1873, „Asociaţiunea lucrătorilor tipografi români" publica deja o broşură, intitulată **Doliul ţerii la moartea lui Alexandru Ioan Cuza,** în care se pot afla unele din cele dintîi „documente" ale imaginaţiei populare privitoare la domnitor. Cea mai consistentă culegere este **Istorisiri pentru popor** din 1909, avînd ca autori pe L. Mrejeriu, S. T. Kirileanu şi Gh. Popescu-Vînători. Obiceiul colectării s-a păstrat şi între războaie. Iar în 1970, V. Adăscăliţei a întocmit din toate o carte cu titlul **Cuza-Vodă în tradiţia populară,** din care lipsesc doar scriitorii propriu-zişi.

Toată lumea cunoaşte aceste povestiri. Cuza nu este singurul domnitor care a avut parte de o transfigurare mitică. Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare, Al. Lăpuşneanu sau Matei Corvin s-au bucurat, la vremea lor şi mai tîrziu, de un tratament similar. În trei privinţe însă Cuza se deosebeşte de toţi. Mai întîi, sub raportul cantităţii. Numărul istorioarelor populare despre Cuza îl întrece cu mult pe al tuturor domnitorilor mitologizaţi. În al doilea rînd, Cuza este un domnitor recent, singurul de fapt din epoca modernă, cînd locul cronicarilor medievali e luat de oameni din popor, stimulaţi, e drept, de scriitori şi de culegători profesionişti. În fine, dată fiind apropierea în timp de noi, portretul rezultat din fantezia populară este nu numai cel mai uimitor din toate, dar şi cel care tinde să ofere o paradigmă a domnitorului iubit de popor, un model a ceea ce el reprezintă pentru români, o sumă de trăsături atribuite liderului politic suprem.

Interesul acestui model provine, înainte de orice, din faptul că el pare a rămîne valabil într-o epocă în care instituţiile democratice începuseră să se dezvolte şi în care regimul politic se deosebea principial de acelea care dăduseră naştere **bunilor autocraţi** din Evul Mediu. Modelul se constituie în timpul regalităţii luminate a lui Carol I, se perpetuează după primul război (cînd avem culegeri numeroase) şi nu-şi pierde valabilitatea nici după al doilea, cînd imaginarul comunist îl ţine la mare preţuire, opunîndu-l, pe de o parte, regilor străini, de după 1866, şi, pe de alta, oferindu-l spre rumegare ideologică noului naţionalism. Mai mult: acest imaginar nu pare să fi secat nici după 1989, dovadă atît ataşamentul multora faţă de istorioarele populare avîndu-l în centru pe Cuza, cît şi comportamentul unor oameni politici, visînd, s-ar zice, să repete modelul. În pofida tentativelor fireşti de demitizare a istoriei naţionale, mitul Cuza se dovedeşte rezistent şi actual. Străduinţa istoricilor de a-l privi pe domnitorul Unirii într-o lumină nouă se izbeşte de îmbrăţişarea lui Cuza, cu admiraţie şi iubire, de către numeroşi evocatori, politicieni sau oameni simpli.

Întrebarea care se pune, la 140 de ani de la Unirea Principatelor, este dublă: dacă mai există cu adevărat o legătură între paradigma de lider politic întruchipată de Cuza şi democraţia modernă; şi din ce pricini se perpetuează această paradigmă în condiţiile de astăzi. Se înţelege, din chiar felul în care am pus întrebările, că, răspunsul normal la cea dintîi fiind negativ, răspunsul la cea de a doua nu ne poate conduce decît la ideea unei incorecte perceperi populare a înseşi democraţiei contemporane din România de tranziţie.

În definitiv, portretul lui Cuza fixat de tradiţie este acela al **bunului autocrat**. Instituţiile care s-ar cuveni să se afle în spatele domnitorului sînt sublime, dar lipsesc cu desăvîrşire. Toate nădejdile poporului sînt puse în domnitorul însuşi. El e perceput ca cel care a dat pămînt ţăranilor, a desfiinţat şerbia, s-a opus turcilor, hrăpăreţei clase boiereşti şi călugărilor greci (atenţie!), hulpavi şi neomenoşi. În definitiv, nici una dintre instituţiile statului nu iese bine din confruntarea cu simţirea populară: nici biserica, nici armata, nici administraţia, nici partidele politice. Toate sînt incapabile să-şi facă datoria. Singurul care rezolvă dificultăţile este domnitorul. Întrebarea dacă e firesc ca un om să suplinească instituţiile nici măcar nu se pune. Pare firesc ca toate plîngerile să ajungă în mîna lui Cuza, care primeşte oricînd şi pe oricine. Pare firesc ca obrazul ţăranului scuipat de boier să fie sărutat de vodă, care spală astfel ruşinea. Pare firesc ca domnitorul să ştie tot şi să se amestece în toate: pedepsindu-i pe ofiţerii brutali şi răsplătindu-i pe soldaţii nedreptăţiţi, urmărindu-i pe negustori să respecte **oca** lui Cuza (adică măsura de patru litre pe care domnitorul o instituise ca legală), fie şi cînd e vorba de simpli beţivi, alungîndu-i din mănăstire pe călugării petrecăreţi şi nesimţitori la sufletului omului, dăruind bani săracilor, ca Sfîntul Nicolae şi aşa mai departe.

Acest Cuza omniscient şi omnipotent este şi omniprezent. „Ca chiperiul", ca piperul adică, după cum spune un povestitor moldovean. Amintirea colectivă îl regăseşte în şcoli, însoţit de un harap mai negru la chip decît fundul tuciului de mămăligă (bodyguardul epocii!); la ocnă, unde, pe deasupra hotărîrii judecătoreşti, face dreptatea lui domnească, eliberîndu-l pe un criminal numai fiindcă este singurul care se recunoaşte vinovat; pe ogoare, mîncînd ceapa ţăranului care ară, şi scoţînd de sub straiele înşelătoare butelcuţa cu vin domnesc; şi unde şi mai unde. Legenda lui Cuza conţine un capitol special rezervat acestei ubicuităţi a domnitorului, care, îmbrăcat ca simplu ţăran, negustor ori cerşetor, colindă ţară, bate la porţi, înnoptează în casele oamenilor, bea la crîşmă cot la cot cu oricine. Aceste inopinate vizite de lucru nu sînt invenţia lui Cuza (sau, mă rog, a poporului care vorbeşte despre el) şi nici nu dispar o dată cu el. Dar fac parte din substanţa mitului. Trăsătura principală a **bunului autocrat** este populismul. Imaginaţia oamenilor a contat dintotdeauna pe apropierea şi pe iubirea conducătorilor. Nici un alt domnitor n-a pătruns însă mai adînc decît Cuza în acest tipar moral. El înţelege necazurile tuturor şi încearcă să îndulcească viaţa cui se nimereşte. Ca erou de basm, poartă cu sine punga de galbeni, din care fericeşte pe săraci sau pe bolnavi. Desigur, problema sursei acestor bani nu se pune. Pare firesc (încă o dată) ca domnitorul să aibă galbeni disponibili. Populismul constă, între altele, în aceste daruri asupra provenienţei cărora se tace. Tot populism se cheamă şi întreţinerea iluziei că reforma socială şi morală este operă de filantropie. În definitiv, Cuza nu rezolvă nimic: ameliorează. Şi nu are în vedere categorii, ci indivizi. Poporul l-a reţinut ca pe un om bun, înconjurat de oameni răi, avînd puterea şi prestigiul de a-i ţine pe aceştia din urmă departe de mulţii amărîţi din ţară, de a-i obliga să-şi repare ticăloşiile şi, la rigoare, de a-i pedepsi. L-a simţit ca pe unul de-ai lui, chiar dacă sub hainele grosolane de cînepă se ascunde mantaua domnească strălucitoare. Cuza apare plugarilor sau negustorilor întîlniţi ca un erou care se deghizează în om de rînd şi, deopotrivă, ca un om de rînd care îmbracă straiele puterii numai ca să poată îndrepta lucrurile. „Cuza Vodă nu era fudul. Umbla aşa ca noi, şi de multe ori, ca să prindă pe mulţi slujbaşi cu ocaua mică, îşi schimba faţa şi hainele, să nu-l cunoască nimeni. Unde pomeneai la el trăsuri şi slugi puzderie...?", spune un povestitor. Este aici o ambiguitate tipică pentru populişti. Şi, nu în ultimul rînd, se amestecă în atitudinea atribuită lui Cuza un mic element xenofob. E drept că el nu face deosebirea între soldatul român şi soldatul evreu, avansîndu-l pe cel din urmă fiindcă e valoros, şi că stabileşte nivelul ocalei plecînd de la dorinţa unui ţigan beţiv, dar totodată are ce are cu grecii din mănăstiri, în care imaginaţia poporului vede tot răul, iar pe sultanul turc îl pune la punct, cu o demagogie magistrală, strigîndu-i: „Aşa m-a trimis pe mine ţara!", cînd acesta e stupefiat de lipsa de sfială cu care ghiaurul dă la o parte paza şi pătrunde în palat. Poporul român nefiind rasist, iubeşte totuşi astfel de orgolioase sublinieri ale mîndriei naţionale şi ar prefera să dea toată vina pe străini. Cel puţin aşa rezultă din felul în care comportarea şi cuvintele domnitorului sînt apreciate de făuritorii legendei.

O legendă a cărei actualitate ar trebui să ne dea de gîndit. În ce mă priveşte nu mă sfiesc să spun că vivacitatea ei este alarmantă pentru nivelul democraţiei româneşti. Numai cînd Cuza îşi va ocupa locul real, nemitologizat, în istoria noastră, vom fi la adăpost de sechelele unei mentalităţi înapoiate, care îl aşează pe liderul maxim mai presus de instituţii şi vede rezolvarea tuturor dificultăţilor ca pe darul miraculos al unui singur om. Despărţirea de acest trecut înseamnă despărţirea de omul providenţial, pe care Cuza îl întruchipează încă.

Dan BERINDEI
istoric

„O frunte ridicată“

Alexandru Ioan Cuza a fost un om dezinteresat, n-a urmărit obţinerea domniei, dar cînd, printr-un joc al destinului, a căpătat-o, iar, cîteva săptămîni mai tîrziu, prin dubla sa alegere, avea să devină simbolul unificării Moldovei şi Ţării Româneşti, el a intrat în rolul ce-i revenea şi l-a îndeplinit cu demnitate. El a întruchipat, totodată, ceea ce i-a cerut Kogălniceanu în discursul ce l-a rostit la 5 ianuarie 1859, de a fi „domnul cel nou“, marele înnoitor, domnul reformelor. Dar Cuza Vodă a mai fost, ca toţi făuritorii României moderne, însufleţit de un ardent spirit patriotic, de puterea de a se dedica unei cauze, nu cu gîndul de a se înstări, ci doar cu acela de a fi cel dintîi slujitor al ţării.

„Neadormit“ în domeniul relaţiilor externe – cum remarca memorialistul Radu Rosetti – Alexandru Ioan Cuza a ştiut să arate reprezentanţilor marilor puteri „o frunte ridicată“, după cum spunea Dimitrie Bolintineanu, unul dintre apropiaţi şi totdeodată, unul dintre miniştrii săi şi a făcut acest lucru într-o vreme cînd tînărul stat naţional era încă vasalul Porţii otomane. Concentrînd în mîinile sale activitatea externă, mai ales că în primii trei ani de domnie separaţia politico-administrativă trebuise a fi menţinută şi deci unirea n-o reprezenta decît domnitorul, el a ştiut să facă acest lucru cu măiestrie. Fermitatea, care a stîrnit o legitimă admiraţie, a combinat-o cu tact şi pricepere politică. Într-un cadru „modern“ şi totodată similar sau apropiat de cel care beneficiau, pentru a exercita politica lor externă, statele independente europene, Principatele Unite sub conducerea sa şi-au afirmat o linie politică proprie, pregătind Europa să le recepteze într-un viitor apropiat ca o entitate statală deplin neatîrnată.

În situaţia dată, tînăra Românie s-a supus sistemului garanţiei colective a puterilor – pe care boieri munteni îl solicitaseră încă din veacul al XVIII-lea! – şi a acceptat mai departe şi suzeranitatea Porţii otomane, dar domnitorul a ştiut să se comporte cu destoinicie şi totodată cu o evidentă demnitate. Sub Alexandru Ioan Cuza, Principatele Unite s-au manifestat faţă de Poarta otomană ca un stat aliat aflat în preziua dobîndirii statutului de independenţă. Domnitorul a ţinut însă seama de un sfat pe care-l dăduse Thouvenel, ambasadorul francez la Constantinopol, care remarcase că Imperiul otoman era ca o femeie bătrînă căreia îi face plăcere a fi curtată! Un istoric francez, bun cunoscător al realităţilor istorice româneşti, remarca acum şapte decenii că în vremea lui Cuza se practicase faţă de Poartă o politică care putea fi astfel definită: „întrebuinţarea simultană a şireteniei, răbdării şi a unor viguroase îndrăzneli, îndeplinite pe neaşteptate, dar pregătite din vreme şi în taină“.

Încălcările ţărmului muntean al Dunării nu au fost îngăduite, s-a cerut restituirea unor insule danubiene, Principatele Unite au impus respectarea propriilor paşapoarte atunci cînd Poarta a început a le înlocui cu paşapoarte otomane, în mod repetat s-au încheiat convenţii directe cu alte puteri, neţinîndu-se în seamă dependenţa de imperiul suzeran. Dar poate cele mai semnificative, pentru a demonstra noul stadiu al relaţiilor româno-otomane, au fost vizitele pe care Alexandru Ioan Cuza le-a întreprins la Constantinopol, în 1860 şi 1864. Cea dintîi vizită n-a fost decît o „vizită de curtoazie“ şi ea a concretizat saltul uriaş care fusese făcut într-un deceniu. În 1849, Barbu Ştirbei şi Grigore Ghica fuseseră siliţi la cereri moniale umilitoare, mergînd pînă la sărutarea papucului sultanului şi a scării şeii unui armăsar dăruit de sultan. De data aceasta, Cuza impusese să fie primit ca un principe suveran. Acelaşi lucru s-a petrecut şi la începutul verii anului 1864, cînd domnitorul a făcut a doua vizită la Constantinopol, manifestînd aceeaşi demnitate, care a impus respect interlocutorilor săi, ca şi diplomaţilor străini acreditaţi pe lîngă Poartă.

Stadiul relaţiilor cu puterea suzerană în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza s-a definit cel mai clar cu prilejul unui schimb de scrisori dintre marele vizir şi domnitor, în toamna anului 1865, cînd cel din urmă a respins cu o superbă neînfricare încercarea de imixtiune a Porţii otomane în treburile ţării sale. „Mă văd silit a aduce aminte aici – scrisese el – că Principatele Unite, în termenii formali ai Convenţiei, se administrează liber şi fără de tot amestecul Înaltei Porţi şi dacă augusta Curte suzerană are dreptul de a provoca măsuri de ordine publică în România, este atunci numai cînd ordinea ar fi fost compromisă şi, al doilea, cînd ar fi urmat înţelegere între Înalta Poartă şi Curţile garante“. Alexandru Ioan Cuza marca astfel, clar şi răspicat, situaţia cvasiindependentă a statului român şi evidenţia, încă o dată, o atitudine politică rămasă pilduitoare peste veac.

Alexandru PALEOLOGU
scriitor

Vodă Cuza

Tot ce pot să spun despre Vodă Cuza este că mi-a fost totdeauna foarte simpatic. Bineînţeles, pe baza unor impresii cu totul superficiale dar consecvente de-a lungul unei vieţi ea însăşi lungă: impresii produse de imaginea lui din cărţile de şcoală, din cele de Istoria românilor ilustrate pe care le-am răsfoit mereu, din literatură, memorii etc., din Ion Ghica şi aşa mai departe. Cînd eram copil de 6, 7, 8 ani, poate şi mai tîrziu dar nu mult, am apucat să văd (nu să cunosc) la Iaşi pe un bătrîn domn, Conu' Nicu Cozadini, nepot sau în tot cazul rudă apropiată a Principelui, pe care la rîndul său îl apucase, nu doar ca copil ci chiar ca mai mult decît adolescent. Dar, culmea, Conu' Nicu Cozadini era un ireductibil anti-unionist. Zicea despre munteni că sînt „papugii“.

Din tot ce am reţinut despre Cuza Vodă am rămas cu ideea că era un om foarte inteligent, uşor cinic, leneş, cultivat, foarte distins. Pe urmă mi-am zis că dacă din conjuraţia care l-a răsturnat făceau parte oameni care îi fuseseră prieteni, partizani şi colaboratori, înseamnă că aveau serioase motive să-l dezaprobe. Nu din motive de morală puritană stupidă (ca în cazul Clinton) şi nici din motive publicitare (ca în zarva de acum, făcută de Vadim fără nici un rost, căci la noi astfel de poveşti, veridice sau (mult mai probabil) nu, sînt cu desăvîrşire nule dincolo de bîrfă). Era vorba în cazul lui Vodă Cuza de probabila (vizibila) sa intenţie de a-şi instaura o dinastie legitimată, ceea ce era contrar angajamentelor Divanului Ad-Hoc şi dezideratelor partidei naţionale. Plus „secularizarea“ despre care eu unul nu am o părere hotărîtă (mai ales că nici nu contează).

Doar atît: e una din cele mai simpatice, din punctul meu de vedere (punct de vedere fără nici o greutate) – una din figurile cele mai simpatice ale istoriei noastre moderne.

Dumitru VITCU
istoric

Reper al moralităţii politice

Cu o reflecţie sugerată de experienţa trecutului şi dictată de solemnitatea cernită a momentului, Mihail Kogălniceanu – aflat, parcă, într-o imaginară controversă cu **Eclezias-tul** solomonian – întîmpina astfel rămăşiţele pămînteşti ale ex-domnitorului Unirii, coborîte în cripta de la Ruginoasa, la 29 mai 1873: „Nu este în lumea aceasta totul deşertăciune, rămîne ceva statornic; rămîn faptele mari, care sînt nepieritoare“. Se va fi gîndit, oare, atunci, oratorul şi la păcatele „lumeşti“ ale marelui dispărut, păcate îndeobşte tolerate sau chiar uitate în cazul muritorilor de rînd la întîlnirea cu veşnicia, dar care, amplificate şi exacerbate în cazul lui Cuza, folosiseră adversarilor săi politici drept pretext pentru a-l îndepărta de la tron în noaptea de 10/11 februarie 1866? Poate. Cu siguranţă, însă, acele **fapte mari**, de care principalul său sfetnic nu era străin, anulînd orice efort denigrator din unghiul vieţii particulare, constituiau jaloanele unei posterităţi deschise prin cuvintele memorabile din finalul aceluiaşi discurs funebru: „Şi cît va avea ţara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan I“.

Absolutizată, aprecierea istoricului avea în vedere, prioritar, faptul că Al. I. Cuza simboliza Unirea Principatelor şi acel dens şi novator program de reforme structurale, a căror realizare a semnificat piatra de temelie a României moderne. Cel care a dat expresia cea mai înaltă, mai fidelă şi mai durabilă binemeritatei preţuiri, ratificînd peste timp judecata istoricului, a fost poporul român însuşi, în amintirea şi în sufletul căruia Cuza Vodă a rămas personalitatea istorică etalon a epocii noastre moderne, virtutea politică fără de pată, patriotismul netrîmbiţat şi autentica demnitate.

Faptele cele mari ale **domnitorului**, cunoscute astăzi prin eforturile succesive ale cîtorva generaţii de istorici, n-au putut fi şterse, nici măcar diminuate, în memoria colectivă, prin silinţa denigratorilor, atenţi doar la păcatele mici ale **omului**, iar detronarea sa, efect al trădării şi al bizantinismului nostru politic, exilul autoimpus, aducerea prinţului străin în locul său şi vehementa campanie de presă circumscrisă acestui nefericit epilog n-au izbutit să ştirbească simpatia populară faţă de Cuza, simpatie care a dobîndit, odată cu scurgerea vremii, veşmînt de legendă. Paradoxal, silinţele contestatare şi patimile generate de interese meschine, de mirajul puterii, de invidii şi de alte slăbiciuni omeneşti, în loc să întunece tabloul înfăptuirilor sale, i-au aureolat deopotrivă caracterul şi demersul în timpul mandatului septenal, care semnificase, în chiar viziunea retrospectivă a reformatorului: Unirea, împroprietărirea clăcaşilor, secularizarea averilor mănăstireşti, legile electorală şi comunală, crearea oştirii naţionale, autonomia ţării şi a bisericii, instrucţia publică gratuită şi obligatorie etc., acte ce aparţineau definitiv istoriei, în al cărei spirit justiţiar n-a încetat să creadă. Trăinicia şi forţa lor moralizatoare în cadrul societăţii româneşti îl vor fi îndemnat pe celălalt sfetnic şi prieten credincios, Vasile Alecsandri, să-şi exprime convingerea că numele lui Vodă Cuza avea să rămînă „neclintit pe al timpului hotare“ şi că „secolii“ i se vor închina, recunoscînd în taină, dincolo de înţelesul mărginit al clipei, perenitatea faptei sale.

Radiografiat din varii perspective, chipul unificatorului de ţară a fost admirabil surprins de Nicolae Iorga în ceea ce a fost latura instructivă a unei ţinute morale fără de seamăn a fostului domn, confruntat finalmente cu aspra şi nemeritata povară a exilului. „Cuza – nota savantul – n-a fost un om solemn, pompos, formalist. Nu învăţase nicăieri eticheta Habsburgilor şi ceremonialul lui Carol Quintul sau al lui Filip Tenebrosul; nu ştia şi nu voia să ştie cum se orînduiesc la un jubileu faetoanele, de la cel mai măreţ oaspete străin, pînă la cel din urmă lingău de curte. Eticheta a suferit continuu de pe urma unui domn care se cufunda bucuros în rîndurile mulţimii ca să afle, ca să îndrepte, ca să pedepsească şi să mîngîie“.

După detronare, a cerut să fie scos din ţară, nu pentru că îl dezgusta pămîntul ori îl înăbuşea aerul, ci din convingerea că prezenţa sa periclita pacea, atît de necesară noilor instituţii spre a se înrădăcina şi regimului cel nou spre a se consolida. Din străinătate, unde a rămas vreme de şapte ani pînă în ultima clipă a vieţii, „n-a venit de la dînsul nici o protestare, nici o plîngere, nici o aţîţare, pe care le dispreţuia deopotrivă. Nobilele lui scrisori (din anii 1867 şi 1870 – n.n.s) către principele Carol, înlocuitorul său, sînt vrednice de a fi cuprinse în orice carte pentru cultura politică a poporului“. Din dragoste şi respect pentru liniştea ţării şi pentru a nu încuraja aventuri politice într-o vreme în care starea de spirit antidinastică cîştigase teren, Cuza a sacrificat neuitarea compatrioţilor săi mehedinţeni, care-i oferiseră un fotoliu parlamentar în anul 1870, preferînd peregrinajul printre străini unei potenţiale reveniri cu aer de vendetă. Risipind îngrijorarea ce însoţea invitaţia formală dar tardivă a noilor autorităţi pentru a-l avea oaspete în acel an, el îşi motiva astfel neonorarea vizitei: „Patriotismul meu, Principe, este deopotrivă cu a mea demnitate; el îmi interzice un demers care ar putea crea – este loc de a se teme – serioase încurcături Alteţei Voastre şi lealitatea mea mă osîndeşte la surghiun. Nu pot da scumpei mele ţări o dovadă mai reală a iubirii adînci ce am către ea şi Alteţei Voastre o mărturisire mai curată a simpatiilor mele pentru fericirea şi dăinuirea ei“. Fără să fi fost neapărat moralizator, răspunsul său amintea de un altul, anterior, la fel de franc, oferit prin viu grai ducelui de Grammont, la Viena, cînd acesta încercase zadarnic a-l ispiti cu... tronul României, în eventualitatea vacantizării.

Trăindu-şi astfel ultimii ani, Cuza a adăugat – în opinia lui N. Iorga – învăţăturii că „nu trebuie să ocupi locul la înălţimea căruia nu te poţi ridica, o a doua: că e dator un suveran să rişte şi situaţia sa pentru a da o soluţie curajoasă problemelor mari ale timpului; şi o a treia, că jertfa pe care ai făcut-o odată pentru binele neamului şi al ţării n-ai dreptul s-o retragi“.

Z. ORNEA

Cuza şi hazardul istoriei

Istoria ştie adesea să-şi realizeze menirea prin mijloace care ţin de hazard. Cine s-ar fi aşteptat ca, în 1859, Alexandru Ioan Cuza, fost pîrcălab de Galaţi, să ajungă domnitor! Sigur, fusese, şi el, participant la revoluţia din 1848 în Moldova, repede eşuată, petrecînd, apoi, un scurt exil în străinătate, făcuse, în tinereţe, la Paris, studii neterminate de medicină şi Drept, unde devenise, firește, mason. Făcea, deci, parte din elita intelighenţiei progresiste moldovene, îmbrăţişînd, ca destui alţii, cariera armelor şi pe cea administrativă. Dar, în comparaţie cu competitorii la tronul Moldovei, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, era, să nu ne înşelăm, o figură ştearsă. Însă în rivalităţile pentru tron, ca să nu izbîndească vreun pretendent retrograd şi antiunionist, adepţii proeminenţi ai unionismului se opresc, neaşteptat, la persoana lui Alex. Ioan Cuza şi depun toate stăruinţele pentru a fi ales. Patriotismul şi înaltul deziderat al idealurilor care îi călăuzeau i-a determinat să se dea la o parte din competiţie, în favoarea unei persoane cu mai mari şanse de a fi ales, tocmai pentru că nu se afla în prim-plan. A fost ales la 5 ianuarie 1859, la Iaşi, şi Kogălniceanu, cît era el de proeminent, a ştiut să se plece, apelîndu-l, imediat, într-un discurs, cu „Măria Ta". Şi abnegaţia se va repeta la Bucureşti, unde fruntaşii unionismului, precum, de pildă, Ion Ghica, se retrag din competiţie pentru ca Alex. Ioan Cuza să aibă parte de dubla alegere la data devenită istorică de 24 ianuarie 1859. Cuza, un tînăr de nici 39 de ani, devine domnitorul Principatelor Unite. Legatul paşoptismului se înfăptuise într-unul din capitolele sale importante. Au sperat oare, nu e inutilă întrebarea, fruntaşii unionismului că noul domnitor nu va ieşi din cuvîntul lor, dîndu-le ascultare în toate? Greu de răspuns într-o singură linie, dar nu e deloc exclusă această posibilitate. Mai ales că noul domnitor se va înconjura de îndată de unele dintre aceste personalităţi proeminente, încredinţîndu-le posturi cheie. De vor fi fiind astfel de proiecte de ghidare din umbră, ele se vor spulbera destul de devreme, din aparent supusul (mai înainte) domnitor al ambelor principate româneşti dezvăluindu-se un ambiţios, urmărindu-şi, atent, propriile planuri. Din omul fără suprafaţă s-a ivit, destul de repede, personalitatea, care înţelegea chiar să domnească în chip absolutist.

La început, preocupările domnitorului şi ale oamenilor poliţiei au fost absorbant legate de obţinerea recunoaşterii dublei sale alegeri de către marile puteri europene, inclusiv de Poarta Otomană. Printr-o abilă strategie (de mare folos, cu totul dezinteresat, a fost Const. Negri, trimis al Principatelor Unite pe lîngă sublima Poartă), la care toţi oamenii politici au contribuit, potrivit poziţiei pe care o deţineau, a fost obţinută aceast înalt scop. Dubla alegere (ea însuşi o mare iscusinţă) este admisă peste tot unde era nevoie, inclusiv, finalmente, la Poarta Otomană şi Cuza obţinea recunoaşterea sa ca domnitor al Principatelor Unite. A fost aceasta, repet, o mare izbîndă politică, pentru desăvîrşirea ei Cuza a condus magistral ostilităţile. Nu vreau să neg rolul emisarilor săi plenipotenţiari (pe lîngă Negri, să nu-l uităm pe Iancu Alecsandri, fratele poetului, ca emisar al principelui la Paris) şi a celor care întocmeau, la Bucureşti, adrese şi scrisori meşteşugite diplomatic, sau căpătau misiuni cu caracter special pe lîngă marile capitale europene. Dar e incontestabil că domnitorul a condus bine toată această campanie încununată cu succes răsunător, ţinînd strîns în cuget toate iţele ei complicate. Odată dobîndită această izbîndă de mare prestigiu (care, de abia de acum încolo, se sancţiona legalitatea internaţională a dublei alegeri din 24 ianuarie 1859), principele a năzuit să înfăptuiască înaltul legat al paşoptismului. Sigur, paralel, s-a realizat înfăptuirea administraţiei unice pentru ambele principate. Dar, înainte de toate, pe primul plan stătea reglementarea problemei ţărăneşti, printr-o reformă agrară care să-i împroprietărească pe ţărani cu pămîntul pe care îl lucrau. Să nu uităm că şi în *Proclamaţia de la Islaz* şi în *Dorinţele partidei naţionale în Moldova* (redactată de Kogălniceanu la Cernăuţi) se postula necesitatea acestei măsuri reformatoare, care, la Bucureşti, a făcut, vreo trei luni, obiectul dezbaterii Comisiei proprietăţii, neputîndu-se concilia contrariile. Această măsură reformatoare, într-o ţară în care 90% din populaţie locuia la sate şi se ocupa cu agricultura, era de cea mai acută stringenţă. Dar principele şi unii dintre apropiaţii săi legaţi de înfăptuirea acestei reforme s-au izbit de o acerbă împotrivire. Ea venea, hotărîtor, din partea moşierilor, al căror purtător de cuvînt a devenit Barbu Catargi, prim-ministru de cîteva ori. Iar Camera Deputaţilor (apoi şi Senatul), datorită regulamentului electoral în vigoare, era consecvent majoritar conservatoare opunîndu-se, cu străşnicie, oricărei reforme agrare. Culmea era că şi cercurile politice radical liberaliste (Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Eugeniu Carada etc.) se opuneau reformei agrare, găsind-o prea restrînsă, încît, de mirare, se înţelegeau mai bine cu forţele conservatoare decît cu principele, căruia îi făceau opoziţie constantă. Domnitorul nu avea timp să aştepte şi trata opoziţia (mai ales cea radical liberală, denumită a „roşilor") prin măsuri de mînă forte, hotărît antidemocratice, cenzurînd presa fără milă, adesea supendîndu-i gazetele socotite prea incendiare. Pornit pe această cale şi exasperat de opoziţia unită în parlament, principele adoptă metodele cezariste şi, ajutat de primul său ministru, M. Kogălniceanu, la 2 mai 1864 dă celebra lovitură de stat, prin care dizolvă corpurile legiuitoare, stabilind un alt regulament electoral, defavorabil marilor proprietari de pămînt. Cu aceste mijloace dictatoriale, emite, apoi, decretul reformei agrare, negreşit un mare succes socio-economic şi politic. Asta cu toate că, apoi, peste decenii, reforma agrară a lui Cuza-Kogălniceanu a fost găsită insuficientă. Dar un biograf al lui Cuza, istoricul Const. C. Giurescu, a apreciat, poate cu dreptate, că reforma lui Cuza a întîrziat răscoala din 1907 cu cîteva decenii bune. Nu e aici locul unei ample analize a acestei reforme agrare (care a fost, de fapt, şi ineficient aplicată). Oricum, e de repetat, a fost o mare înfăptuire. Principele a crezut că, prin reforma sa electorală, va domni asupra unui parlament docil. Nu va fi aşa, de la o vreme încoace. Şi cum tendinţele sale cezariste se accentuează, forţele politice radical-liberale („roşii") continuă să-i facă zile amare, aliindu-se într-un complot menit să-l detroneze pe domnitor, cu forţele politice conservatoare, complot denumit în epocă al monstruoasei coaliţii. Principele reacţionează dur, cenzurînd drastic presa, poliţia sa arestîndu-i pe gazetarii recalcitranţi şi suspendîndu-le adesea, gazetele. (Se povestea, în epocă, de păţaniile lui N.T. Orăşanu, care, după ce publica un articol violent în gazetele sale umoristice, lua o birjă şi pleca singur la Văcăreşti, unde îi cerea directorului să-l întemniţeze. La răspunsul directorului că nu a primit ordin de încarcerare, Orăşanu spunea imperturbabil că ordinul va veni negreşti şi e bine să fie acceptat în închisoare). Colac peste pupăză, principele îl bănuieşte pe Kogălniceanu că urmăreşte să-i uzurpe locul (în urma călătoriei triumfale a primului-ministru în Oltenia, după promulgarea legii reformei agrare), începînd să-l submineze, pînă ce îl determină pe marele om politic să demisioneze. Era, pentru Cuza, începutul sfîrşitului, pentru că noii prim-miniştri (inclusiv, mai ales, C. Kreţulescu) nu au nici valoarea lui Kogălniceanu, nici nu sînt eficienţi. Tendinţele cezariste se accentuează şi, ca întotdeauna, ele sînt sprijinite de o camarilă în jurul principelui. Exponentul acestei camarile (ca întotdeauna coruptă) era Cesar Librecht, pe care principele îl cunoscuse cînd fusese pîrcălab de Galaţi, ca şef al Biroului poştelor şi telegrafului în acel judeţ. Cuza îl aduce la Bucureşti, îl urcă, rapid, în grad militar şi civil, numindu-l directorul poştelor şi telegrafului pe întreaga ţară. Acest Librecht, corupt pînă la refuz, face o mare avere, intermediind numiri în posturi, împrumuturi externe, concesiuni şi altele asemenea. Averea sa era imensă, în bani şi clădiri (actuala clădire a Casei Universităţii de pe strada Dionisie Lupu din Bucureşti a fost înălţată de acest veros Librecht). Pe lîngă Librecht, din Camarilă făcea parte ruda principelui, Docan, un Cozadini, Pisoski şi, firește, secretarul particular al lui Vodă, Baligot de Beyne. Despre matrapazlîcurile Camarilei se vorbea curent şi unii lăsau a se înţelege că principele nu e străin de aceasta. Chiar dacă nu a profitat de veniturile camarilei, oricum a apărat-o. Şi, pe deasupra, nu a lipsit, din jocul de interese, nici femeia. Era notoriu că frumoasa Maria Obrenovici era amanta oficială a lui Vodă, cu care concepuse şi doi copii, pe care, spre sfîrşitul domniei, i-a şi recunoscut legal. Iar Librecht, Baligot de Beyne, Maria Obrenovici şi alţi membri ai Camarilei decideau sau intermediau, pe lîngă altele, chiar şi acte politice, ceea ce indigna opinia publică şi înalţii demnitari ai ţării. N-a fost o Camarilă atît de hulpavă şi sfidător atotputernică precum cea din jurul regelui Carol al II-lea, dar, oricum, o Camarilă.

Principele Cuza apucase pe o cale care nu era, din păcate, a democraţiei. Coaliţia unită a opoziţiei s-a dovedit a fi mai puternică, silindu-l să abdice în noaptea spre 11 februarie 1866 (a fost găsit, în pat, cu Maria Obrenovici). A fost un act mişelesc, dar pe care, din păcate, Cuza l-a favorizat prin comportarea sa. Nu trebuie diminuat rolul istoric al lui Alexandru Ioan Cuza. Dar rămîne un fapt. Adevăratul înfăptuitor al fundamentelor României moderne a fost Partidul Liberal, în fruntea căruia s-au aflat, ca bărbaţi de stat proeminenţi, I. C. Brătianu şi C.A. Rosetti, adică foştii vrăjmaşi ai principelui Alex. Ioan Cuza. Radicalii roşii de odinioară au devenit bărbaţi de stat pragmatici (mai ales I.C. Brătianu), care au ştiut să pregătească, în temeliile ei, România modernă. E, şi aceasta, o viclenie a hazardului istoriei.

Adrian NICULESCU
istoric

Cealaltă faţă: cramponarea de putere

Membru al delegaţiei Adunării muntene, trimisă la Iaşi spre a-i remite alesului Moldovei «coroana lui Mihai Viteazul», pe care să şi-o adauge celei «a lui Ştefan cel Mare», C. A. Rosetti, părintele nobil al democraţiei româneşti, este amintit a-i fi ţinut lui Cuza un discurs care suna cam aşa: «Măria Ta, atîta timp cît te vei ţine de angajamentele luate şi vei respecta principiile care ne sînt comune, voi fi cel dintîi dintre servitorii Măriei Tale. Dar dacă te vei îndepărta fie şi cu o iotă de ele, în mine vei găsi pe cel mai aprig duşman».

Principiile şi angajamentele despre care vorbea marele Rosetti sînt cele clasice ale liberal-democraţiei. În ultimă analiză, primatul moralităţii şi al disiciplinei în politică, valori care se confundau cu cele masonice împărtăşite de amîndoi, ca şi de toţi ceilalţi Părinţi ai Naţiunii. În stilul franc şi direct ce-l caracteriza pe Rosetti, Cuza era avertizat. Aşa a şi fost.

Singurul punct al Divanurile ad-hoc din 1857, respins de Conferinţa de la Paris din 1858, a fost (alături de refuzul numelui «subversiv» de «România»), cel referitor la «Domnul străin, din casă domnitoare europeană». **Se ştia la Conferinţă că un domn străin, aducînd după sine prestigiul casei sale, însemna obţinerea, într-un timp scurt, a independenţei naţionale.** Adică exact ceea ce se urmărea în ţară (şi s-a petrecut după 1866!), dar care era departe de a face unanimitatea printre Marile Puteri...

Dubla alegere a lui Cuza a constituit un ingenios escamotaj găsit de români pentru a răspunde unor condiţii imposibile impuse de Convenţia de la Paris,din 1858 (ex.: doi domni diferiţi în fiecare dintre Principate!). Desemnarea-surpriză a lui Cuza, o personalitate puţin cunoscută, în Adunarea electivă a Moldovei, drept soluţie de compromis (după atîtea candidaturi prestigioase, gen Alecsandri) trebuie să se fi datorat – dincolo de meritele reale ale sale şi ale familiei sale – faptului că se afla la conducerea celei mai importante loji masonice din ţară, cea de la Galaţi. În sfîrşit, după toate probabilităţile, avem temei să credem că alegerea lui Cuza s-a făcut, pe baza unui **gentlemen's agreement**, pentru o perioadă de 7 ani (conform unei cutume afirmate în mai multe rînduri în Principate, de la Akkermann – 1826, la Balta Liman – 1849), deşi Convenţia de la Paris îi permitea **domnia pe viaţă**. Aceasta explică de ce, în faţa tergiversării sale de a abdica (ce trebuia să se producă între 5 şi, maximum, 24 ianuarie 1866!) s-a recurs la forţă. Semne în acest sens existau, cum ar fi discursul său de la deschiderea Camerelor din 5 decembrie 1865, cînd, vorbind despre domnie ca despre un «depozit sacru» în aşteptarea realizării desideratului naţional al Domnului străin, a evocat concret posibilitatea de a se retrage. **Scopul acestui** acord tacit **era, deci, ca noul domn să se facă, la capătul celor 7 ani, transmiţătorul de ştafetă către viitorul prinţ străin aşteptat ca un izbăvitor, marea aspiraţie naţională ce făcea, se pare, quasi-unanimitatea (restrînsei) societăţi civile româneşti a epocii...** (v. D. Onciul, *Alegerea Regelui Carol I al României*, Bucureşti, Socec, 1906, pp. 14-15). De altfel, ca să nu rămînă nici un dubiu, în chiar ziua alegerii lui Cuza, Adunarea Moldovei a ţinut, în prealabil, să voteze în unanimitate o rezoluţie reafirmînd că *«Unirea Principatelor sub un principe străin, cerută în unanimitate în memorabilele zile de 7 şi 9 Oct. 1857, a fost, este şi va fi dorinţa cea mai vie, cea mai aprinsă, cea mai generală a Naţiei române». (ibid, p. 18)*

Divorţul dintre Cuza şi idealurile majorităţii fraţilor săi căuzaşi (cărora, nemijlocit, le datora puterea!) – s-a consumat încă de timpuriu. **Începutul a ceea ce putem numi involuţiunea sa autoritară se plasează, după părerea noastră, în momentul cînd, la 2 decembrie 1861, sultanul a emis un firman prin care recunoştea Unirea numai pe timpul domniei sale** («nota restrictivă»), act validat şi de celelalte Mari Puteri. Aşadar, el singur devenea garantul personal al Unirii, iar Convenţia de la Paris, am văzut, nu-i interzicea domnia pe viaţă... Putea, deci, în aceste condiţii, să se gîndească la nesocotirea **gentlemen's agreement**-ului de domnie pe 7 ani, şi chiar la o guvernare de mînă forte. Cu alte cuvinte, **dacă se voia păstrarea proaspăt încropitului edificiu naţional, el, Cuza, devenise inamovibil! Nimeni nu-l mai putea clinti din loc fără un risc major pentru Unire**. Aici, în îndărătnicia sa de a-şi păstra tronul (în 1865, adoptînd oficial pe cei doi copii avuţi de la Maria Obrenovici, a schiţat chiar gestul întemeierii unei dinastii... Or, se ştia, o dinastie pămînteană, contrar aparenţelor, nu ar fi reprezentat o şansă reală pentru noul stat – v. cazul Serbiei), este de găsit unul – dar nu şi singurul – focar de conflict între Cuza şi societatea civilă românească. Paradoxal, prinţul Unirii risca să devină un obstacol în calea realizării idealului naţional...

Henri-Charles PUECH

TIMP ŞI ISTORIE LA ÎNCEPUTURILE CREŞTINISMULUI

Autoritate de prim rang în cercetarea gîndirii gnostice şi manicheene, istoric al Bisericii primare, profesor la Collège de France, coordonator al unei Istorii a religiilor *(Encyclopédie de la Pléiade), Henri-Charles Puech a reunit în volumul I din lucrarea* En quête de la Gnose *(Paris, Gallimard, 1978) prelegeri şi articole relative la percepţia timpului în elenism, creştinism şi gnoză. Traducem aici fragmente din capitolul „Timp, istorie şi mit în creştinismul primelor veacuri", unde autorul analizează elementele proprii creştinsimului din care s-a putut constitui concepţia unui timp rectiliniu şi a unei teologii a istoriei. Dacă insistă asupra unei linii „realiste" a gîndirii creştine – care ajunge să dea atenţie preponderentă timpului şi istoriei concrete –, H.-Ch. Puech menţionează, în contra parte, curentul patristic general (mai ales linia lui Origen şi a alexandrinilor) pentru care devenirea concretă, „orizontală" e organizată, animată şi absorbită de o perspectivă verticală, atemporală. (A. M.)*

A concepe ori chiar a resimţi timpul şi istoria ca desfăşurîndu-se pe o linie dreaptă de-a lungul căreia situăm, în ordine ireversibilă, o succesiune de evenimente trecute, prezente, viitoare; a atribui fiecărui eveniment un caracter unic, iar timpului realitate, eficacitate şi direcţie; a afirma că timpul contează, că el realizează ceva şi că se scurge într-un sens bine definit: toate acestea ni se par atît de simple, de fireşti încît sîntem înclinaţi să le socotim un dat imediat, spontan al sensibilităţii şi al înţelegerii noastre. Un alt fapt – devenit banal prin obişnuinţă pentru noi, occidentalii de astăzi – e modul cum ne utilizăm cronologia, calendarul... Din secolul al V-lea pe alocuri şi sistematic din secolul al XVIII-lea, înşirăm şi numărăm anii pornind de la un punct central: naşterea lui Christos. Din acest punct urcăm la nesfîrşit în trecut; din punctul acesta înaintăm la nesfîrşit în viitor... Istoria globală a lumii-e astfel ordonată în funcţie de venirea lui Iisus, punct de încheiere pentru întreaga perioadă anterioară şi, simultan, punct de plecare pentru noua perioadă ce curge de aici înainte.

Ambele concepţii ne-au fost impuse de creştinism. Prima constituie elementul esenţial al viziunii sale asupra lucrurilor şi asupra destinului uman; a doua este o exactă oglindire a teologiei sale privind timpul şi istoria. Cu toate că nu le mai percepem originalitatea, amîndouă îşi dovedesc, comparate cu ideile dominante în mediile unde s-au răspîndit iniţial, caracterul novator, revoluţionar am putea spune.

Legi de decadenţă, nu de dezvoltare

Ele contrastează mai ales cu atitudinea general adoptată în această privinţă de greci şi de spiritele formate în cultura elenă. Pentru elenism, desfăşurarea timpului este ciclică, nu rectilinie. Dominat de un ideal al inteligibilităţii care asimilează fiinţa autentică şi deplină cu ceea ce *este în sine* şi rămîne identic sie-şi, cu eternul şi imuabilul, elenismul socoteşte mişcarea şi devenirea drept trepte inferioare ale realităţii, unde identitatea nu mai e percepută decît cel mult sub formă de permanenţă şi de perpetuitate, iar, pornind de aici, de *recurenţă*. Mişcarea circulară care asigură, prin repetiţie, prin reîntoarcere, menţinerea aceloraşi lucruri este expresia cea mai nemijlocită, mai desăvîrşită şi, ca atare, cea mai apropiată divinului pentru ceea ce, în vîrful ierarhiei, e absolută imobilitate. Conform celebrei definiţii platoniciene, timpul – care determină şi măsoară rotirea sferelor cereşti – e imaginea mobilă a nemişcatei eternităţi, pe care o imită desfăşurîndu-se în cerc. Întreaga devenire cosmică, precum şi durata acestei lumi a generării şi a degradării, căreia îi aparţinem, se vor dezvolta în consecinţă circular ori într-o succesiune indefinită de cicluri în cursul cărora aceeaşi realitate se alcătuieşte, se dezalcătuieşte şi se realcătuieşte, conform unei legi şi unor alternative imuabile... Au existat chiar gînditori ai antichităţii tîrzii – pitagoricieni, stoici, platonicieni – ce au sfîrşit prin a admite că înăuntrul fiecărui ciclu, în interiorul acestor *aiônés*, al acestor *aeva*, se reproduc aceleaşi situaţii deja produse în cicluri anterioare, pe care cicluri viitoare le vor reproduce la nesfîrşit. Nici un eveniment nu e unic şi nu se petrece o singură dată (condamnarea şi moartea lui Socrate, de pildă), ci s-a petrecut, se petrece şi se va petrece perpetuu...

De aceea, spre deosebire de creştinism, elenismul nu a ajuns niciodată să elaboreze o filosofie şi cu atît mai puţin o teologie a istoriei. Cel mult – şi foarte tîrziu de altfel, prin Polybios şi Diodor –, el şi-a propus să explice o anume convergenţă a faptelor istoriei universale (concepută în sfîrşit drept alcătuind un corp unic) printr-o acţiune de tip natural, „fizic" a Fortunei ori Hazardului *(Tyché);* sau a încercat să subsumeze fie devenirea istorică, fie evoluţia regimurilor politice unui ritm, el însuşi ciclic. Sau, prin Platon de pildă, a speculat asupra unor modele ori scheme ideale de state şi constituţii sociale din care e dedusă o succesiune necesară, atemporală, aplicabilă oricărei deveniri; legile astfel obţinute sînt „legi de decadenţă, mai degrabă decît de dezvoltare" (Émile Bréhier): pornind de la o stare ideală primă, considerată sub specia mitului, ele supun devenirea unei degradări; constituţiile nu cunosc creşterea, ci coruperea; istoria guvernărilor e istoria unei decăderi. Surprindem astfel simţămîntul de adînc al grecilor faţă de timp: timpul e degenerescenţă. Nici nu pune problema ca el să reprezinte un progres continuu. Şi cum ar fi altfel în cazul unei concepţii pentru care desăvîrşirea, expresia supremă şi totală a fiinţei e oferită o singură dată şi pentru totdeauna în lumea Esenţelor ori a Modelelor inteligibile ce transcend timpul?... Pentru grec, acesta din urmă nu posedă un punct central de referinţă în raport cu care s-ar putea defini în mod absolut şi s-ar putea ordona un trecut şi un viitor istoric. Pentru grec nu există un eveniment unic, petrecut o dată pentru totdeauna, care i-ar furniza acest reper indispensabil spre a orienta într-un sens, şi el unic, cursul – în acest caz ireversibil – al istoriei.

O dată pentru totdeauna (hapax)

O viziune şi o apreciere cu totul diferite ale timpului, o teologie a istoriei: iată, dimpotrivă, ceea ce vom întîlni în creştinism. Trei factori, foarte generali încă, i-au favorizat apariţia.

Creştinismul ia naştere, în primul rînd, într-un climat de universalitate şi capătă curînd un caracter ecumenic. Dincolo de orice distincţie naţională, rasială, lingvistică sau culturală, el consideră umanitatea drept alcătuind un singur corp; socoteşte că destinele ei fac un tot, că istoria ei nu poate fi tratată şi înţeleasă decît din unghiul unităţii şi al universalităţii. *Ekklêsia katholikê* se asociază, pentru a relua expresia lui Polybios, cu o *historia katholikê*. În al doilea rînd, creştinsimul înţelege să se întemeieze pe o revelaţie istorică, apărută în cursul istoriei, marcată printr-o serie de evenimente istorice, sau declarate astfel, şi consemnată în cărţi pe care le consideră ca pe nişte veritabile Anale: *Geneza*, ca şi *Evangheliile* ori *Faptele Apostolilor*. În sfîrşit, spre deosebire de elenism, lumea e percepută de creştini drept creată o dată cu timpul şi trebuind să sfîrşească o dată cu el. Iar creaţia, timpul intermediar şi Judecata ultimă sînt unice. Iar acest univers creat şi unic, care a început şi se va sfîrşi o dată cu timpul e o lume *finită*, mărginită la ambele capete ale istoriei sale.

Am văzut că ceea ce lipsea elenismului pentru a constitui o filosofie a istoriei era situarea unui centru absolut sau a unor puncte fixe de referinţă în raport cu care să fie ordonată desfăşurarea timpului. Or, acest reper central e dat creştinismului de venirea lui Iisus... Întruparea este un fapt unic. Aşa cum insistă capitolul IX al *Epistolei către Evrei* şi *Prima Petri* 3, 18, Christos nu a murit pentru păcatele noastre decît o dată, o dată pentru totdeauna *(hapax, éphapax, semel);* nu este un eveniment reiterabil, ce s-ar putea produce de mai multe ori *(pollakis)*. Desfăşurarea istoriei e astfel guvernată şi orientată de un fapt unic, radical singular. Şi, prin urmare, destinul umanităţii în întregul ei precum şi destinul particular al fiecăruia din noi, se joacă de asemenea o singură dată, într-un timp concret, de neînlocuit, care e cel al istoriei şi al vieţii.

Această concepţie creştină a unui timp unilateral, în care nimic nu poate fi văzut de două ori, timp pe care îl domină – înfiptă în centrul său – Crucea unde a fost suferită o Patimă ce nu va mai avea niciodată loc şi ale cărei repercusiuni asupra întregului istoriei, trecute şi viitoare, sînt definitive se opune punct cu punct aşadar teoriei elene a timpului circular. Un Origen, în sec. III, un Siger de Brabant în sec. XIII vor imagina totuşi timpul ca dezvoltîndu-se în cicluri succesive. Dar va fi ajuns Origen să susţină, aşa cum a fost acuzat, că în sînul fiecăruia din aceste cicluri Patima se repetă şi se va repeta? Oricum ar fi, avem de a face cu o contra-probă instructivă: a crede în reiterarea dramei de pe Golgotha constituie pentru Biserică eroarea prin excelenţă. În cazul că Origen a susţinut această erezie, el a făcut-o tocmai sub influenţa elenismului, aşa cum Siger a făcut-o sub influenţa lui Averroes şi a aristotelismului...

Progresie şi progres

Creştinismul se naşte dintr-o fermentaţie apocaliptică. El a fost dominat – după unii critici, în mod exclusiv la origine – de o aşteptare eschatologică care a încordat spiritul credinciosului către viitor, către apariţia unui eveniment concret destinat să încheie opera celuilalt eveniment grandios: prima parusie, prima venire. Prezentul apare astfel legat, sudat de un viitor apropiat pe care pare aproape să-l atingă, în care e, poate, deja angajat. Sigur că acest Sfîrşit al Timpurilor va fi socotit din ce în ce mai îndepărtat şi că sentimentul mai mult ori mai puţin intens de aşteptare se va atenua. Dar chiar şi atunci cînd iminenţa evenimentului final va apărea din ce în ce mai puţin înspăimîntătoare, cînd progresiv – şi foarte devreme de altfel – se va produce un regres al perspectivelor apocaliptice, atitudinea creştinului din primele secole va păstra în continuare un elan ce-i va solicita atenţia şi i-o va încorda spre viitor, spre încheierea unei durate ce se scurge într-un sens bine definit şi ale cărei clipe sînt numărate. Apropiat ori nu, termenul eschatologic orientează prezentul spre viitor, le leagă pe unul de celălalt, desăvîrşind astfel aşezarea timpului pe o direcţie unilaterală...

S-ar putea susţine despre creştinismul primelor veacuri că el a rămas fidel concepţiei liniare a timpului şi impermeabil la viziunea elenă asupra lumii, că a rezistat ispitei de a-şi transpune în atemporal perspectivele teologice atîta vreme şi în măsura în care a fost pătruns de sentimentul eschatologic. Se poate iarăşi demonstra că eschatologia e cea care a favorizat în mare măsură apariţia precoce a teologiilor creştine ale istoriei: problema a fost menţionată în legătură cu *Cetatea lui Dumnezeu* a sfîntului Augustin. Ea ar merita şi mai mult analizată în ce priveşte lucrarea *Adversus haereses* a sfîntului Irineu, acest milenarist convins care e în acelaşi timp cel mai vechi şi cel mai autentic reprezentant al unei astfel de teologii...

Ar fi de remarcat că această concepţie specifică asupra timpului a slăbit progresiv, devenind secundară, tocmai datorită influenţei filosofiei şi mentalităţii elene asupra gîndirii creştine. Ar fi de analizat grupul acelor fenomene convergente care au condus pe Părinţi (mai ales pe Origen şi pe alexandrini) la un efort din ce în ce mai exclusiv de a gîndi creştinismul, omul şi lumea nu conform unei perspective strict istorice şi, aş spune, orizontale, ci unei perspective atemporale, ierarhice şi verticale...

Irineu e partizanul decis al unei eschatologii milenariste în interpretarea ei cea mai realistă. Pentru el, nu există revelaţie sau cunoaştere a lui Dumnezeu decît în istorie. Timpul e o *dispositio* sau o *dispensatio* a lui Dumnezeu şi el manifestă gîndurile şi voinţele divine *(dispositiones* şi *dispensationes)*. Timpul e *praefinitum* şi *praecognitum* în Dumnezeu, iar în sine este finit *(finitum)*. De la Creaţie şi pînă la Judecata ultimă, el e traversat dintr-un capăt în celălalt de un proces de redempţiune şi de revelaţie, de acţiunea neîncetată şi progresivă a „Verbului neobosit" al lui Dumnezeu, necontenit prezent în faţa umanităţii, căreia i se face din ce în ce mai apropiat, ajungînd în cele din urmă să-i asume forma pentru a deveni direct şi concret vizibil... Timpul este pe deplin concret; e necesar şi eficace. El e *experimentum*, *experientia*: nu numai o realitate empirică, ci o experienţă, un exerciţiu, o încercare prin care umanitatea se obişnuieşte şi se adaptează progresiv divinului, iar Dumnezeu, sau Verbul său, umanităţii. Timpul e instrument pedagogic şi uneşte, într-o inserţie din ce în ce mai strînsă, umanul cu divinul...

Timpul devine astfel progresie şi progres, creştere şi maturare: *augmentum*, *tempus augmenti*, sinteză în care trecutul se continuă şi se dezvoltă pînă la plinătate în prezent, *plenitudo et extensio praeteritorum*. Ceea ce înseamnă că sfîrşitul istoriei va aduce un plus faţă de începutul ei. Timpul realizează ceva ce nu exista în punctul său de pornire, sau care exista doar sub o formă precară, abia schiţată: el merge de la un mai puţin spre un mai mult. Într-o primă accepţie, timpul pare să fie conceput de Irineu ca o *restauratio*, o restabilire a situaţiei anterioare (e unul dintre sensurile teoriei sale despre *anaképhalaiôsis* sau *recapitulatio*). Prin actul Întrupării şi pornind de la el, timpul recapitulează, adică reproduce şi rezumă întregul trecut pentru ca finalmente să reintegreze (*reintegratio*, *apokatastasis*) umanitatea în condiţia sa primă. Dar dacă există concordanţă, corespondenţă între istoria anterioară venirii lui Christos şi cea posterioară venirii sale, ba chiar, într-un anume sens, repetare a primeia în cea de a doua, dacă există pînă şi un soi de întoarcere circulară, de *recirculatio* a Sfîrşitului în Principiu, nu ne aflăm totuşi în faţa unui timp ciclic de tip elen. Pentru că, în acest diptic, a doua aripă conţine un spor faţă de prima, nu o reproduce identic; are mai ales un alt grad de realitate şi de plenitudine... Dacă obiectul final al „recapitulării" va fi restabilirea omului în condiţia lui Adam dinaintea căderii şi dacă astfel ea va duce într-un anume sens la închiderea timpului asupra lui însuşi, umanitatea restaurată nu va fi totuşi absolut identică cu cea pierdută la originile istoriei. Adam era copil atunci cînd a greşit, iar greşala sa a fost determinată tocmai de acea stare a unei infantile lipse de experienţă. Dimpotrivă, omul ce va fi restituit în integritatea sa la Consumarea lumii va fi un Adam de vîrstă adultă, antrenat în credinţă de-a lungul istoriei, pe care o experienţă acumulată în cursul timpului ei global îl va fi maturizat, făcîndu-l mult mai puţin capabil sau cu totul incapabil de a mai rupe prin nesupunere unirea sa cu Dumnezeu. În Adam cel regenerat va fi un mai mult decît în cel paradisiac: pentru că între unul şi celălalt va fi fost încercarea, lecţia, progresul eficace al timpului.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Album

Scrisori întredeschise

14.V.1988

Dragă Nicule

Încă de la început te pot anunţa că ne găsim bine toţi sănătoş care sănătate ţo dorim şi ţie. Nicule nu ştiu cum de teai gîndit să îmi mai scri şi mie că nu ai mai dat nici un semn de viaţă Nicule să şti că noi team aşteptat şi în concediu dar nuştiu care a fost sfîreara pe aci.

Nicu te rog să îmi spui dacă mai vrei să fim prieteni sau nu şi să fim 2 prieteni adevăraţi nu eu cu 1 şi tu cu alta.

Acuma te liberezi şi o să fie altă viaţă.

Şi bine înţeles tu să nu te mai iei după gura lui Rodica că Rodica îi schimbătoare către tine zice întrun fel şi către mine în altul.

Şi te rog să vi prima dată la noi cînd te liberezi că dacă nu vi să şti că mă supăr.

Nicule şi te rog să îmi cumperi o pereche de pantaloni ori din ăia mai supţiri de vară ori o pereche de blugi sau o geacă de vară dar nicule te rog din ăstea 3 lucruri să îmi iei ceva te rog foarte mult şi insist mult de tot că din 3 imposibil să nu găseşti ceva.

Nicule să nu faci cumva să te duci întîi acasă că mă supăr urît de tot şi Nicule lasă ce o fost între noi atunci cînd am fost la socri mei acasă cînd team jicnit cu acel cuvînt că ce te rîzi ca un prost te rog să uiţi

Cu aceasta închei mica mea scrisoare îţi doresc zile uşoare şi o viaţă îndelungată să să o luăm dela început să uităm tot cea trecut.

Nicu te rog să nu uiţi de ce ţiam zis ieu să vi la noi cîn scapi şi să îmi iei că din 3 ceva găseşti tu

Ÿ LOWEI IOU

Nicu te aştept cu drag a ta

V–––––e S––e Oana

TE AŞTEPT CU NE RĂBDARE

PA ne întîlnim peste 8 zile

CU DRAG OARA SCHIOPULUI

TE AŞTEPT CU N RĂBDARE ŞI TE ROG SĂ ÎMI IEI

ŞI SĂ NU UIT AM CUMPĂRAT CAL A PARDON ÎI IAPĂ ŞI AM

dat pe ia 25.000

Bazar

Racla

Paraziţii cîntau banul, într-un soi de anti-utopie şi ni se adresau direct (cu „vere“, de pildă), ca nişte profeţi capabili să ne pună în gardă. *R.A.C.L.A.* nu ne mai îndeamnă, nu ni se mai adresează prieteneşte la persoana a II-a singular. Membrii formaţiei sînt nişte barzi oripilaţi (se simte din tonul vocii lor) de tot ce văd în jur. Ceea ce ne prezintă ei nu mai sînt îndemnuri, ci sentinţe de netăgăduit: *„Niciodată nu veţi evada de-aici / Din templul pe care dracu' l-a scornit / O să plezniţi de lovituri de bici / În Templul Suferinţei (Templul suferinţei). Racla* nu ne mai dă nici o şansă; de fapt, ne atribuie (nouă tuturor) etichete irevocabile: *„suferinzi“, „nevrotici anxioşi“* etc.

Veţi spune că *Racla* asta e o formaţie de-aia, satanistă, ne dezicem... Imaginile lor infernale sînt metafore sociale; *Racla* ne propune o imagine intolerantă şi extrem de furioasă asupra lumii în care trăim: *„Chimia lumii dimprejur se schimbă-ncet dar sigur / Zadarnic invocat e cel de sus că fiecare este singur / Lumină nu mai e-n oraş rataţii orbecăie-n echipă / În fauna din preistoria lumii văd prima apocalipsă“ (Meloterapie la Nevroticul Anxios).* Trăim într-un Infern fără putinţă de scăpare: *„Am încercat să urc pe treptele ce leagă iadul de lumina zilei / (Dezgustat) de calvarul vieţii duse la cheremul milei / (Mult mai jos) mîinile se-nalţă după ajutor / (...) Stupoare: deasupra întunericu-i mai mare / Din beznă vor primi în plin lovitura care / Îi va arunca din nou printre grămezile de carne.“ (Templul Suferinţei)*

Imaginile stil Bosch se referă, în general, la universul în care ne ducem zilele. Ele sînt completate de altele, mai particulare, explicînd persoanele ce populează această lume: pe de o parte, *obidiţii, suferinzii, nevroticii anxioşi* care *„s-au transformat / În fiare hăituite numai bune de-mpuşcat.“ (Meloterapie la Nevroticul Anxios)* şi care *„(...) caută în disperare / Pe maidane (prin canale) prin gunoaie părăsite / Alimente expirate sau conserve putrezite“ (E foamete...);* pe de alta, *Ologii mintali*, după *Racla* (în 1997) – cei care ne conduc, *„gropari care sapă tone de penibil / Şacalii ce ne fac traiul imposibil“* (ologii mintali).

Scopul acestei înşiruiri de imagini groteşti nu a fost oripilarea cititorului, ci prezentarea unei viziuni alternative coerente asupra lumii în care trăim, tot mai departe (din fericire!) de tradiţia „albastrului infinit“ (din cîntecele Angelei Similea de altădată). Metaforele damnate ale *Raclei* devin chiar hilare şi inofensive prin prea marea lor densitate şi aglomerare. Rămîn, însă, o curiozitate.

Melodiile *Raclei,* ca şi ale *Paraziţilor,* sînt greu fredonabile. Versurile lor sînt prea diverse şi lipsite de repetiţii pentru a fi cantabile. Nu-mi pot imagina pe nimeni lălăind vesel, în baie, *O să plezniţi de lovituri de bici / În Templul Suferinţei*. Scopul sus-amintitelor formaţii nu pare a rămîne strict muzical: mai curînd civic, educativ. Versurile cîntecelor „clasice“ de muzică uşoară românească deveneau lipsite de semnificaţii prin şirul de abstracţiuni narate; textele *Raclei* sau ale *Paraziţilor* pot deveni nedigerabile prin excesul de realitate. Salutar, la ele, e curajul înnoirii. Înduioşătoare, naivitatea teribilismului.

Iaromira POPOVICI

Schiţă de monstru drăguţ

Accept că bucuria cu care mă reped – nu foarte des – să felicit un confrate pentru un articol bun poate părea deplasată în lumea noastră apatică la tot ce e frumos, rece la minunea unei plăceri, profund mohorîtă între două indignări strălucite.

Accept că exuberanţa mea poate fi luată ca o extravaganţă într-o societate mai mult sumbră decît sobră în prejudecăţi mofturoase.

Accept că felicitările mele pot fi suspectate de frivolitate într-un sistem care, se ştie, va muri din cîtă rigoare şi seriozitate depune în fiecare mişcare a sa.

Accept să fiu luat drept monden.

Sau „copil“. Sau senil.

Accept să fiu tratat ca sentimental, ca duios, prea duios.

Accept să mi se spună – în gînd, nu pe faţă, nimeni nu e atît de „mazo“ auzindu-se lăudat – că fac un gest de politeţe, deşi nu ştiu ce ar căuta politeţea cînd îi zici cuiva că „mi-ai mers la inimă“, dar cine mai ştie ce e politeţea şi la ce se foloseşte ea?

Accept că pot fi socotit un nărod, ca tot omul care exprimă exact ce simte şi gîndeşte.

Accept să fiu învinuit că-mi dau importanţă, ceea ce ar fi cea mai neplăcută nedreptate, gata, totuşi, s-o suport, fără s-o combat, fiindcă nici nu am ipocrizia de a mă considera un nimic.

În sfîrşit, accept orice (chiar că-s bun la suflet).

Cu o excepţie: să nu mi se spună: „mulţumesc, eşti/sînteţi foarte drăguţ“.

Drăguţ?

Şi încă „foarte“?

Mă ia cu nebunie.

Îmi vine să urlu.

Îmi vine să-mi iau înapoi felicitările şi să trec la alternativa română pentru tot ce-i facere de bine.

Simt ceva îngrozitor: mă ia cu explicaţii!

Se ridică aşa, în mine, ca un val, să-l apuc de gît pe cel omagiat şi să-i explic că

(drăguţ e tot ce vrei, numai o carte bună, un articol bun, un poem bun, nu!,

şi prin urmare nu poate fi drăguţ nici omul care te laudă, fiindcă un articol bun nu se scrie în fiecare zi, cum nu se fac stelele şi iarba în fiecare zi,

iar dacă mai vrei să mă asculţi, află că ţi-am spus ceva apăsător, nu drăguţ, apăsător şi pentru tine şi pentru mine,

ceva afurisit,

ceva păcătos,

ţi-am spus că ai talent, domnule,

ţi-am spus că ai talent, doamnă,

ţi-am spus că ai talent, domnişoară,

nu-i nimic drăguţ în a avea talent literar sau gazetăresc,

precizare necesară, şi dacă ţi se pare drăguţ că ai talent, cu atît mai rău,

de fapt ar trebui să-ţi fiu antipatic pentru această felicitare care nu e felicitare, ci blestem, blestemul încrederii,

dar nu-mi spui că-ţi sînt antipatic, fie fiindcă nu-ţi sînt, ceea ce înseamnă că eşti mai nărod decît mine, fie fiindcă-ţi face plăcere şi nu ştii că o plăcere cu cît e mai adîncă se tace şi n-are adjectiv, iar dacă îi pui unul e o prostie, aşa cum ne-a lăsat vorbă o preoteasă a amorului în Orientul Mijlociu, niciodată mediocru: „taci!, tot ce se spune *după,* sînt prostii!“)

Închid paranteza. Sucesc gîtul explicaţiilor, mi le înghit, nu-mi rămîn din ele decît gustul şi impulsul de a bate cu pumnul în masă, strigînd totodată:

– Domnule, doamnă, domnişoară, nu sînt drăguţ! Sînt un monstru!

Aiurea! Fiindcă sînt un ipocrit, un monden, un politicos, un vigilent la tot ce încearcă să se dea important, un nărod,

dacă nu chiar, Doamne Dumnezeule, un drăguţ,

mi se năzare că-mi joacă o pleoapă şi mă rezum să duc un deget către ea, s-o liniştesc.

– Sînteţi foarte drăguţ! mi se repetă stăruitor în faţă.

– Mulţumesc

Radu COSAŞU

Erată: Numai viaţa asta plină de zero-urile milioanelor şi miliardelor, m-a tembelizat într-atît ca să nu observ, corectîndu-mi articolul din numărul trecut, enormitatea unei Sei Şonagon, „doamnă de onoare la Curtea Împăratului Icigio al 66-lea, în urmă cu 100 de ani“... Lipsea, dureros, un zero: „în urmă cu 1000 de ani“.

PETRU CREŢIA
Testamentul unui eminescolog

Trecerea prin reviste

Rețete pentru o bună presă culturală

● Tema numărului 5-6/1998 al revistei *Interval* este „Scriitorul şi Universitatea". În articolul ce deschide grupajul tematic, Daniel Vighi, explicitează dilema acestui subiect: „În momentul în care am pătruns după revoluţie în mediul universitar de la catedra şcolii de cartier din Timişoara, (...) mi-am pus o întrebare pe care o aveam în minte şi care posibil să fi fost, zic eu, prezentă şi în alte minţi ale generaţiei optzeciste în clipa cînd se vor fi căftănit academic: se poate împăca literatura cu exigenţele ursuze şi binişor opace ale demersului universitar?". Răspunsurile pe care le dau scriitorii, în revista *Interval*, la această chestiune sînt divergente: „Sînt, prin urmare, un scriitor «eşuat» în universitate" (Gheorghe Crăciun); „pentru mine profesoratul e o formă de a fi scriitor. La fel şi restul lucrurilor pe care le-am făcut, le fac şi le voi mai face." (Ion Bogdan Lefter); „M-am gîndit de multe ori pînă acum dacă nu cumva, pentru un scriitor cu structura mea, lucrul în cadrul unei universităţi (aşa cum este ea gîndită astăzi) n-ar putea fi o mare capcană, un stimul perpetuu al unui soi de schizoidie" (Simona Popescu); „(...) schizofrenie, care tinde să fie modul specific de supravieţuire a scriitorului-universitar. Ficţionarul trebuie să se apere de funcţionar, de uzura didacticii şi a pedagogiei, de spectrul recurenţei" (Mihai Ignat); „Meseria mea actuală are legătură cu poezia. Poezia mea porneşte din/de la realitate iar realitatea de care mă «lovesc» în fiecare zi este lumea universitară." (Andrei Bodiu) Revista *Interval* dovedeşte şi de data aceasta că se pricepe să iniţieze şi să pună în pagină o adevărată dezbatere.

● Revista *Pro Cinema* deţine, în mod cert, o formulă de succes. Aceasta nu ţine de secrete păstrate cu străşnicie, din generaţie în generaţie, ci este la îndemîna tuturor şi se numeşte „sinteză". Un lucru banal şi lipsit de strălucire, dacă din ecuaţie ar lipsi înclinaţia ludică.

În *Pro Cinema*, orice film mai important nou apărut pe ecrane este dublat de un articol sintetic (ne amintim şi acum, cu plăcere, de numărul din septembrie în care un astfel de articol era destinat seriei „Bond-007"). Nici numărul din decembrie (1998) nu face excepţie de la această strategie publicistică. De exemplu, filme ca *Dansaţi cu noi* sau *Boogie Night* („Jurnalul unei vedete de film porno") prilejuiesc treceri în revistă foarte documentate şi prezentate dinamic – ale filmelor de dans şi respectiv ale genului porno. Numărul din decembrie beneficiază, în ceea ce priveşte sintezele, şi de un *bonus*. Este luna bilanţului şi *Pro Cinema* ne oferă statistici, clasamente, date de calendar şi, desigur, mici jucărele ingenioase, ale căror şuruburi şi rotiţe sînt prelucrate din materia filmelor anului 1998.

● O altă revistă editată, ca şi *Pro Cinema*, de *Pro International* este *Scena*. N-am făcut această precizare întîmplător: ca toate produsele ce poartă marca *PRO*, revista *Scena* pare importată din ţările civilizate, din Occident. O hîrtie excelentă, o calitate grafică deosebită, o imagine adaptată perfect (prin sobrietatea jocului de griuri) la conţinutul revistei. În plus, textele găzduite de paginile revistei *Scena* sînt făcute de oameni care-şi cunosc foarte bine meseria. Tocmai de aceea, în unele cazuri, apar delimitări faţă de tipul de comentariu teatral care s-a practicat şi încă se mai practică pe plaiurile noastre. Citäm, de exemplu, din articolul „Critica de teatru – o nouă paradigmă" semnat de Horia Gârbea în numărul 7 (noiembrie 1998): „Critica de teatru, aşa cum o văd eu, nu e proces-verbal, nu e dare de seamă, nu e pomelnic de nume, ci este specie literară din aceeaşi familie cu eseul. Cît de scurt, textul critic despre teatru nu trebuie să evite a face apel la sociologie, psihologie, antropologie şi aşa mai departe, dar, firește, nu la suprafaţă, în expuneri aţoase şi nesărate, ci în profunzime. Toate aceste referinţe, incluse într-un text spumos, atractiv, accesibil. (...) O nouă paradigmă! Asta înseamnă o cronică de teatru care să poată fi citită peste cinci ani, producînd delectare *atunci* amatorului de teatru nevăzător al piesei la care se referă textul. (...) cronica să rămînă *idee* şi nu şir de nume însoţite de vorbe mici, neangajante." Putem exemplifica punerea în practică a celor afirmate de Horia Gârbea cu articolul „Posibil şi imposibil", apărut în numărul 8 al revistei (decembrie 1998) şi semnat de Alice Georgescu. Articolul – o cronică la spectacolul *Levantul* pus în scenă de Cătălina Buzoianu – este o demonstraţie de măiestrie stilistică, dar ale cărui volute retorice nu împiedică o judecată de valoare făcută tranşant.

● Revista studenţilor din filologia bucureşteană, *Litere nouă*, a devenit mai bună de la un număr la altul, constituindu-se într-un adevărat barometru al traiectoriei celor care au muncit la redactarea ei. Numărul din decembrie al revistei (nr.8/1998) este, în plus, unul special: vechii redactori au părăsit facultatea şi *predau ştafeta* celor tineri. De aceea multe dintre textele revistei se transformă în mici testamente, în învăţăturile către fiul său Teodosie, în lăsări cu limbă de moarte. Aşa este şi cazul textului Ceciliei Ştefănescu, plasat pe post de editorial, în care se enunţă cîteva reguli călăzuzitoare pentru „un tînăr novice în ale revistăriei": ***„1. ţine seama de cititorul tău.*** Nu uita niciodată cui te adresezi şi fă în aşa fel încît cel care te citeşte să aibă măcar iluzia că articolul îi este adresat (...) ***2. foloseşte orice prilej pentru a-ţi seduce cititorul***. Aruncă-i provocări care să nu fie însă atît de complicate şi obscure încît acesta să sfîrşească prin a nu înţelege nimic. (...) Dacă vei scrie texte interminabile, pline de neologisme, cu conţinuturi baroce şi finaluri întîrziate, nu vei reuşi altceva decît să-ţi plictiseşti de moarte cititorul, care va prefera efortului de a naviga în ape tulburi un mesaj mai transparent dar mai puţin extenuant." Din textul Ceciliei Ştefănescu ar avea, cu siguranţă, de învăţat mulţi dintre redactorii presei culturale „mature". Iată că nu e nevoie de o activitate în domeniu de zeci de ani pentru a avea talent, aşa cum, viceversa, o astfel de activitate de zeci de ani nu e întotdeauna echivalentă cu ceea ce am putea numi, simplu, calitate. **(C. P.-B.)**

Cronica literară de tranziţie

Iarăşi Goma (triste însemnări răzleţe)

Motto: *„În* Jurnalul *lui Goma, numai «alo»-urile sunt autentice..."*
VIRGIL IERUNCA, citat de P. G.

P. Goma* nu înţelege de ce *„exact aceiaşi critici literari, exact aceiaşi «directori de conştiinţă»: D. C. Mihăilescu, Ornea, Pruteanu, Cosaşu, Manolescu – şi încă: Buduca, Zaciu, Balotă, Ştefănescu – au scris, despre* ***Jurnal****-ul meu, exact invers decît despre al lui Sebastian"* (363). Or, e atît de simplu! Pentru că notaţiile „negative" ale lui Sebastian dădeau relief unei fiinţe, în timp ce Goma striveşte şi murdăreşte ceea ce-i displace.

* * *

E simptomatic cum îi dă prin cap să-l abordeze pe N. Manolescu: *„Să-i mai spun: «În treacăt fie zis: am înregistrat fiecare din convorbirile noastre... în caz de «litigiu», produc banda: «Iată ce am spus, iată ce nu am spus – ba chiar contrariul»"* (176). Dar asta e mentalitate de „mafiot". Prezumţia de bună-credinţă e o noţiune străină omului Goma: *„Manolescu... vrea să facă o emisiune «cinstită – despre carte, nu despre fleacuri» – de acord, dar în vederea a ce? Şi ce urmăreşte?"* (192). „Ce urmăreşte"?! Aşa se vorbea în anii '50 despre duşmanii de clasă...

* * *

„În scrisoarea primită azi, Grigurcu presupune că eu aş extrage satisfacţii, vorba lui I. Vianu, din ostilitate... Nu sunt, dar deloc nu sunt masochist... Sufăr din pricina acestor atacuri" (227). Cred că lucrurile stau invers: Paul Goma, din nefericire, extrage satisfacţii din **propria** ostilitate. El – e un complex aici – nu se simte bine decît incriminînd, înjosind, decît găsindu-i *celuilalt* un cusur, o tară, o „bubă" (*„şi Dan Petrescu are pete"* – 188). Indiferent de proporţia aceste(u)ia faţă de ansamblul personalităţii, Goma o transformă în dominantă. De aici începe aberaţia morală. În universul său sulfuros, un om nu poate fi **binele** pe care-l face, ci numai răul care se (poate) spune despre el. Imaginaţi-vă că cineva n-ar reţine despre Churchill decît că era un tip care te afuma cu ţigara, despre Arghezi că-i curgea nasul, despre Labiş că-i miroseau ciorapii, despre Preda că rîgîia, despre Shakespeare că se scărpina des, despre Michelangelo că trăgea pîrţuri, despre Homer că adormea ca prostul... Şi, de fiecare dată cînd ar veni vorba de ei, le-ar mai şi lipi epitetul-poreclă etern, eventual cuplat cu ceva calambur pueril: Preda-rîgîitorul, Shakespeare-scărpinăciosulică frînarul, Michelangelo-băşinorocosul, Mucosul-Arghe-zi-le măi, măi, măi. Cam aşa procedează Paul Goma.

* * *

„Bietul Laszlo: pe el Tudoran l-a cucerit... Îl las să creadă că mai sunt şi oameni «pozitivi»" (381). Umanitatea lui P. Goma e împărţită în „pozitivi" şi „negativi". Nici măcar nu exagerez: sunt chiar termenii serioşi ai autorului, care vorbeşte curent de *„foştii-buni, adică actualii răi"* (444), *„foştii-buni sunt răii-actuali: Buzura, Sorescu, Simion, Iorgulescu, Pleşu, Blandiana, Doinaş, Manolescu, Liiceanu"* (260). De fapt, nu există „buni" pereni. Această stare e doar o etapă. Pozitivii sunt provizorii: au fost, un timp, de pildă, „Monicii" (Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca). Au ajuns să le pară rău că l-au cunoscut. Sau Alain Paruit: la p. 110, era încă bun. La p. 341, fiindcă apreciase că ceva nu e în ordine cu P. Goma, devenise deja *„un păduche"*. Sau Gabriel Andreescu. Pînă a scăpat o vorbă. De-atunci, gata: s-a *„adameştenizat"* (262, 325) şi el. Sau Ştefan Borbely, pînă a scris la o revistă dezagreabilă lui P. Goma: *„scriind pentru* Apostrof, *inteligentul, finul Borbely şi-a pierdut fulgerător inteligenţa şi bunul simţ"* (25). Aţi observat: fulgerător. În schimb, negativii sunt eterni. Din zodia negativă nu se mai iese. Liiceanu va rămîne pînă la Judecata de Apoi un *„mincinos, laş, distrugător de cărţi"* (256), *„o lichea"* (186); N. C. Munteanu, un *„ciuruc"* (190), o *„javră"* (197); G. Adameşteanu, o *„mincinoasă"* (256), o *„analfabetă"* (261); George Pruteanu, o *„javră de colaboraţionist (prin* Dilema*)"* (186), un *„găinar"* (261); Ana Blandiana, o mostră de *„analfabetism cras, prostie nativă..., prestaţii imbecile, analfabetizatoare"* (314); Cristian Tudor Popescu, o *„javră imundă"* (409); Nicolae Balotă, un *„duplicitar, serv, arghirofil, laş... îi linge la ziar pe ofiţerii-politici ai culturii"* (220); Buzura: un *„ştergător de picioare al lui Iliescu"* (137); Pleşu: *„fidel al foarte-moralului Petre Roman"* (137) dar, ciudat, şi *„cunoscut iliist"* (138), cu *„discurs cum nu se poate mai protocronist"* (190)... Oct. Paler, un *„fost şi etern activist de partid"* (45); N. Breban, un *„activist obedient"* (76); Mircea Zaciu: *„mic, mărunt"* (A,141); Andrei Cornea – *„minte sfruntat"* (261); M. Iorgulescu: *„trivial"* (A,191)... Cît despre preşedintele statului, ceea ce apare în *România mare* sunt elogii, faţă de cum îl vede Goma: *„lipsit de inteligenţă, lipsit de personalitate, lipsit de coloană vertebrală"*; *„un individ obraznic, brutal, incult"*, care înşiră (în interviurile sale) *„cretinării, obrăznicii, nesimţitorisme"*; pe scurt, e un *„plutonier ce s-a trezit preşedinte de cazarmă"* (171).

* * *

Un maliţios ar afirma că tot „jocul" lui Goma nu e decît o lată şarlatanie. Că el n-a făcut decît să dea jos din pod o veche „formulă" de succes ieftin, de succes trivial, de succes fetid: pe aceea de a insulta continuu şi în toate părţile. Din asta, iese, pîn-la urmă, vîlvă. Cu damf, dar vîlvă. Şi scopul e atins. Condeier de tărăboi.

* * *

Goma se crede victima unei lucrături naţionale: *„atîta vreme cît voi fi sub efectul colegialului complot care-mi împiedică tipărirea, difuzarea cărţilor, eu voi da din falcă, îi voi «înjura» pe iubiţii mei simpatrioţi"* (402). Din cauză că el e bun, iar ei sunt răi (*„ce m-ar mai vrea întors şi... îngropat, colegimea breslăninoasă!"* – 396), vrajba e inextinguibilă. Ei, adică toată *„românimea cea în patru labe, colaboraţionistă"* (203), îl sapă, el le dă nemilos la cap. Nici nu merită alt tratament: *„90% dintre indivizi sunt dobitoci – ca peste tot"* (379).

* * *

Picat de multă vreme şi multe pagini într-un solipsism maniacal şi mărunt, de o egolatrie patologică, dar nu în sensul unei auto-scrutări abisale, ci doar în cel al incontinentei bîrfe mahalageşti cu el mereu în centru, de un maniheism bolovănos şi prostesc în ultimă instanţă, după care singura cale de a fiinţa în istoria literaturii ar fi fost cea pe care a ales-o el, toate celelalte soluţii fiind nule (v. p. 47), Paul Goma scrie, cu o anume vervă neagră, umorală, într-un stil balansîndu-se de la colocvialitatea încîlcită la şugubeţia veninos-trivială (cutare scriitoare e *„poeta metafizdnică"*, 227), pagini care nu stîrnesc, în esenţă, decît vrajbă, jenă şi senzaţia că ai de-a face cu un om care se scapă pe sine de sub control.

George PRUTEANU

*Paul Goma, *Alte jurnale*, Ed. Dacia, Cluj, 1998, 348 p., 22.440 de lei; *Jurnalul unui jurnal*, Ed. Dacia, Cluj, 1998, 472 p., 28.560 de lei. Trimiterile la primul volum au menţiunea „A"; cele care conţin doar cifra, sunt la cel de-al doilea.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

SINGURĂTATEA MAMELOR DE CURSĂ LUNGĂ

Oficial, mamele cu copii mici, izolate cu orele acasă (bărbaţii presupunîndu-se că sînt la serviciu) nu sînt considerate „categorie defavorizată". În realitate, situaţia lor nu e deloc roză: nu există instituţii care să le uşureze munca minuţioasă şi de uriaşă răspundere. Nu ştim de vreun serviciu fulger care să livreze pamperşi la domiciliu, atunci cînd ţi s-au terminat; nici firme specializate în transportul, tot la domiciliu, al alimentelor pentru copii sau, de ce nu, pentru mamele claustrate. Oferte de baby-sitteri există, dar nu întotdeauna cu necesarele garanţii.

Tentaţiile exteriorului nu le depăşesc cu mult pe cele de acasă: locurile de joacă pentru odraslele noastre sînt puţine şi nu întotdeauna în perfectă stare. Magazinele pentru copii sînt la fel de rare, destul de sărace în produse şi, de cele mai multe ori, nejustificat de scumpe.

De la ultimul articol din Dilema *pe aceeaşi temă s-au schimbat prea puţine. Mamele pot sta, într-adevăr, 2 ani acasă; concediul de maternitate, se numeşte, acum,* parental, *şi poate fi luat, în egală măsură, de taţi. Tot soluţiile personale de supravieţuire rămîn viabile: ferice de copilul care are bunici, mătuşi, naşi şi prieteni... (**I. P.**)*

Poveste cu pamperşi

Din clipa în care ai un copil, începi să vezi lumea altfel. Sau cel puţin ţi-o doreşti să fie altfel. Vrei ca parcurile să fie mai multe şi mai curate, ca de pe aleile din preajma blocului tău să se ia cît mai repede gunoiul, în aşa fel încît, în timpul plimbării de dimineaţă, copilul tău să nu se întîlnească mai întîi cu maşina portocalie, frumos mirositoare. Mai vrei ca în policlinica de care aparţii să nu aştepţi cîte o oră cu bebeluşul în braţe pînă îşi termină doctoriţa conversaţiile lejere şi tachineriile prieteneşti cu asistentele şi cu celelalte colege de serviciu. Ai mai dori desigur să ai o mulţime de bani ca să cumperi toate nimicurile mai mult sau mai puţin importante, fără de care, la un moment dat, s-ar putea să ţi se pară că bebeluşul tău nu poate trăi şi creşte cu adevărat.

Vei renunţa probabil cu timpul la suzetele sofisticate, cu agăţătoare şi tetină anatomică, la babeţica din plastic cu jgheab, la apărătorile din plastic pentru acoperit colţurile mobilelor şi la cele pentru sigilat prizele, chiar şi la scaunul înalt cu măsuţă, la ţarcul cu plasă, la castronelele cu Winnie the Pooh şi cu Barbie, vei renunţa la aceste inutilităţi care ţi-ar face viaţa mai comodă şi mai amuzantă. Se poate trăi şi fără ele, îţi vor spune propriii tăi părinţi, mătuşile, socrii, vecinele de o anumită vîrstă, aruncîndu-ţi priviri acre şi fără îndoială invidioase. Ai putea renunţa şi la *pamperşi*, vor mai încerca ele să-ţi forţeze mîna.

Şi totuşi, la *pamperşi* n-ai să renunţi. Şi, pînă la urmă, după multe încercări, o să-i preferi pe cei mai buni, mai eficienţi şi pe cei mai scumpi, se înţelege. Ai să alegi şi laptele cel mai bun şi mai scump, sfidînd recomandările asistentei care te mai vizitează din cînd în cînd cu speranţa unui bacşiş. Ea, în locul tău, i-ar da copilului numai lapte praf „Rarăul": e foarte bun şi e de-al nostru, românesc, fără cine ştie ce prin el. Mai tîrziu, pe măsură ce trec lunile, vei învăţa să arunci priviri dulci şi rugăminţi înflăcărate vînzătoarelor, ca să-ţi spună măcar ţie, care eşti cu un copil mic în braţe, dacă ouăle, carnea, ficatul, brînza de vaci, laptele sînt sau nu proaspete. Ai să spui, poate: „dau mai mult, numai să fie ceva bun" şi nu întotdeauna raţionamentul tău va fi unul inspirat (la fel ca în maternitate, unde cei 10.000 de lei ai tăi nu au reuşit s-o convingă pe asistenta de la pediatrie să-ţi dea un scutec curat în plus).

Din clipa în care ajungi cu nou-născutul acasă – cînd începi să baţi tot oraşul pentru un banal alcool de 70°, numai bun pentru îngrijirea recentului buric apărut pe lume –, şi pînă tîrziu de tot, nu ştiu pînă cînd, îţi doreşti să-i fie bine copilului tău. Practic vorbind, asta presupune să ai, pe lîngă dragoste, bunăvoinţă, răbdare, instincte materne şi paterne bine actualizate, bani şi să găseşti nişte oameni de încredere în jurul tău. O asistentă, un pediatru, o bonă. Ajungi să răscoleşti lumea în lung şi-n lat, să dai sfoară-n ţară, ca-n poveste şi, la un moment dat, s-ar putea să ai senzaţia că nu faci altceva decît să cauţi acul în carul cu fîn. Pediatrii sînt de obicei grăbiţi, pricinoşi, plini de mofturi şi de reproşuri şi, culmea, mari iubitori de antibiotice de ultimă generaţie la orice strănut de-al copilului tău. Bonele sînt toate obligatoriu foarte pricepute la copii (în comparaţie cu tine), pline de pretenţii, amatoare de discuţii nesfîrşite şi cunoscătoare specializate ale întregii grile de programe telenovelistice. De aceea ai toate şansele ca scumpul tău odor să fie uitat pe oliţă în plînsetele Mariei Mercedes şi apoi în ale bebeluşului lui Nano care, vai, e atît de scump!

Aşa că nu-ţi rămîne decît să-ţi încerci norocul: cu laptele, cu medicii, cu *pamperşii*, cu carnea, cu bonele. Şi tot aşa. Aveţi doar o viaţă înainte, tu şi copilul tău.

Ai vrea ca lumea să fie altfel. Visezi o căsuţă, o curte mare, un copil care aleargă fericit printre floricele, rufele albe întinse la uscat în plin soare. Ai greşit însă canalul. Asta e o reclamă la detergentul ăla pe care-l laudă toată lumea.

Svetlana CÂRSTEAN

Maibineştiutoarele

Mitul mamei răbdătoare ce se dedică şi se sacrifică fiind în acelaşi timp şi fericită se spulberă la scurtă vreme după naştere. Bebeluşul ţipă mult, alăptatul nu e ca la carte, nopţile sînt un coşmar. Chiar dacă singurul lucru de care ai nevoie este, în mod firesc, ajutorul, n-ai parte decît de sfaturi.

„Pentru dumnezeu, cum ai ajuns să arăţi!", se indignează cu amabilitate soră-mea. „Pune-ţi niscaiva fard pe obraz, scapă de burta asta fleşcăită şi mai du-te şi tu pe la coafor".

Tac umilită în faţa acestei izbucniri neaşteptate de complimente. Mă consolez însă. Femeile cu copii mici pot fi criticate cu uşurinţă de către oricine şi pentru orice fleac.

„Eu n-am spălat niciodată un scutec murdar de la copilul meu de la vîrsta asta!". Acest lucru îl aud mereu de la soacra mea. Fiul meu are acum aproape 2 ani şi nu stă sub nici o formă pe oliţă. Chiar şi pediatrul e de părere că trebuie să-l aşez din oră în oră pe oliţă altfel nu se va obişnui niciodată.

Nu doar „maleficele" soacre sînt cele care-ţi fac viaţa grea, ci mai fiecare persoană din anturaj se simte datoare să se amestece. De la mamă pînă la soacră, de la soră pînă la prietene, toată lumea îţi dă sfaturi. Să faci aşa. Să faci pe dincolo. Copilul tău umblă de 1 an? Al lor umbla la 7 luni, alerga la 12 luni, iar la 2 ani vorbea deja englezeşte. Iar tu te simţi ca o lamentabilă ratată.

Dar, oricît de greu de suportat ar fi atacurile intrafamiliale, pentru mame, răul cel mai mare este atunci cînd maibineştiutoarele sînt „externe". În autobuz: „potoliţi-l odată că nu ne mai înţelegem om cu persoană! Ce fel de mamă sînteţi?", la cumpărături: „l-aţi scos afară pe soarele ăsta? E nesănătos! Vreţi să-l nenorociţi?" sau la plimbare: „vai de mine dar nu-l mai ţineţi în braţe la vîrsta asta!".

Peste tot numai persoane de bine. Care ştiu mai mult. Şi mai bine decît tine. Cărora le pasă. Care-ţi sar în ajutor cu tot felul de sfaturi.

De aceea, atunci cînd mă duc în parc caut compania taţilor. Ei sînt mai cinstiţi şi apreciază la justa valoare performanţele odraslelor lor. Iar unii sînt foarte tăcuţi. Nu trăncănesc deloc. Pe cuvînt!

Daniela LIŢĂ

Destine paralele

Fără îndoială, medicina are un caracter aparte în Lumea Nouă. Aşa spun medicii români care au ajuns, mai devreme sau mai tîrziu, în Canada. Ţara în care întinderile de zăpadă par fără sfîrşit se bucură de servicii medicale de cea mai înaltă calitate asigurate de o reţea extinsă pînă la cele mai îndepărtate aşezări umane. Desigur, medicul de familie este placa turnantă a sistemului sanitar canadian, iar colegiul medicilor este instituţia cea mai influentă în lumea medicală, lăsînd mult în urmă ministerul sănătăţii. În acelaşi timp, nu e uşor să fii „Doctor în Alaska", mai ales dacă ai absolvit o facultate de medicină care nu-ţi dă drept de practică nicăieri în spaţiul nord-american.

Exportul de medici tineri către America de Nord este o realitate ignorată de societatea românească, atît ca proporţii cît şi în ceea ce priveşte consecinţele pe termen lung. Nu am date despre numărul medicilor români care profesează în alte ţări, dar este suficient să-ţi cauţi colegii de promoţie ca să-ţi dai seama că aproape un sfert nu mai sînt în ţară. Dacă înainte de '89 emigrarea avea pe prim plan o motivaţie idealistă fără nici o legătură cu profesia, în anii '90, exceptînd exodul provocat de mineriade, medicii care au preferat pămîntul american au fost animaţi în principal de un motiv economic. Nu este de mirare, dat fiind salariul de mizerie al medicilor din ţară, care abia ajunge la 100 de dolari. În fond, cîţi din pionierii nord-americani au fost mînaţi de alte idealuri? Motivaţia economică a fost motorul societăţii americane, cea care, cu Coca-Cola, KFC, McDonald's şi HBO, se insinuează în registrul de vise ale românului, de la mic la mare, de la sărac la bogat.

Cu adevărat îngrijorător este faptul că cei care pleacă sînt de fapt cei mai buni, vîrfurile promoţiilor, oameni de valoare care în ţară sînt marginalizaţi de un sistem de promovare supus pînă acum corupţiei. Am întîlnit tineri medici care au trecut oceanul pentru a-şi face meseria, în condiţii de demnitate a lor şi a bolnavilor, în ţară neavînd nici o şansă de realizare profesională. Ei au întîmpinat greutăţi datorate lipsei de pregătire practică, deficienţa majoră a sistemului de învăţămînt medical românesc. De fapt, orice medic român, fie el şi specialist, trebuie să treacă prin rezidenţiatul în stil american pentru a putea profesa în Statele Unite sau în Canada. Un oarecare fost ministru al Sănătăţii, încercînd să muşamalizeze penibilul situaţiei, înaintase ideea compensării lipsei de calitate a învăţămîntului medical românesc cu cantitatea de timp ce i se alocă. Astfel, dacă la Montreal facultatea de medicină durează patru ani iar rezidenţiatul de medicină familială doi ani, la noi după şase ani de facultate, viitorul medic de familie urmează un an de stagiu şi încă trei de rezidenţiat. Cu alte cuvinte, faptul că studentul român este prost pregătit şi că în timpul stagiilor tînărul medic nu este lăsat să lucreze fiind practic ignorat în cadrul specialităţilor chirurgicale, ar fi compensat prin prelungirea cu patru ani a perioadei de pregătire. Soluţie falimentară atît economic cît şi în ceea ce priveşte calitatea serviciilor medicale. Unui rezident de medicină de familie aflat în stagiul de obstetrică dintr-un celebru spital bucureştean i se interzice să asiste o naştere, nu din rea voinţă, Doamne fereşte, ci din motive obiective: o naştere se plăteşte, are tarif diferenţiat după gradul de pregătire a medicului, specialistul trebuie să trăiască, moaşele la fel şi toată lumea ştie că numai din salariu nu se poate. În mod cu totul bizar pentru un american, la sfîrşitul acestor stagii viitorii medici de familie, deşi iau nota maximă, nu se pot descurca în situaţii relativ banale. Nicăieri pe teritoriul Americii nu se absolvă un stagiu fără ca rezidentul mai „bătrîn" ca pregătire să nu-i fi împărtăşit „neofitului" toată pregătirea lui practică. Cea mai bună dovadă a superficialităţii cu care este privită la noi pregătirea tinerilor medici este carnetul de rezident, mostră a infatuării unui sistem care a copiat doar forma celui american, lăsînd un gol ireme-diabil în locul destinat adevăratei practici medicale: în el sînt trecute într-un număr aberant de mare chiar şi pentru un spital universitar, manevre şi proceduri pe care nu le efectuează nici unii medici primari, dar care sînt obligatorii pentru rezidenţi, amintind de realizările epocii de aur...

Reforma sistemului sanitar românesc nu poate avea succes şi nu-şi va atinge scopul esenţial, îmbunătăţirea calităţii actului medical, dacă sistemul de învăţămînt rămîne anacronic, cu mici cosmetizări, dacă se perpetuează nepotismul la nivel universitar, făcînd din corpul didactic o castă de rubedenii în care preparatorii sau asistenţii sînt numiţi adesea după criterii fără legătură cu talentul didactic sau calitatea profesională. În Canada nu există vreun medic care să nu fi trecut examenul de rezidenţiat, dar care să apară peste cîtva timp ca preparator în clinica condusă de tăticu. Un asemenea caz ar ajunge pe prima pagină a ziarelor. La noi însă, gena universitară se transmite dominant, apărînd cu regularitate la toţi descendenţii, fără a scandaliza pe nimeni.

Este demn de laudă faptul că însuşi Colegiul Medicilor din România a reuşit să impună într-o hotărîre de guvern limitarea accesului necondiţionat la posturile universitare, stipulînd cerinţa obligatorie pentru ocuparea unui astfel de post, promovarea concursului de rezidenţiat în prima jumătate a celor admişi, minima garanţie a probităţii profesionale a celor ce vor pregăti studenţii de mîine. Poate atunci cînd în sistemul universitar românesc va apărea profesorul de tip american, în vîrstă de 40 de ani sau chiar mai puţin, desprins de jocul politic şi de nostalgia oligarhiei universitare, medicii tineri nu-şi vor mai îndrepta privirile către alte tărîmuri, chiar dacă condiţiile economice nu vor fi mult mai strălucitoare.

Larisa Ionescu CĂLINEŞTI

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Ioana Georgescu, vînzătoare de bilete RATB

De ce v-aţi făcut vînzătoare de bilete?

Explicaţia e simplă: am nevoie de bani. E greu să te descurci dintr-o pensie de urmaş.

Sînteţi văduvă?

Absolut! Altfel n-aş fi admis să ajung în cuşca asta.

V-aţi iubit soţul?

Eu am avut patru soţi cu acte şi doi fără.

Şi urmaşă, după care dintre ei sînteţi?

După al treilea, general de armată.

Şi cum, i-aţi îngropat pe toţi?

I-am incinerat, e mai ieftin.

I-aţi iubit?

Pe toţi. Solomon avea buzele desenate parcă era din pozele alea cu soldaţi din primul război mondial, desenate cu ruj. Şi ce credeţi? A murit cu una tînără în patul nostru, de nuntă. Se zice că e soarta, dar la el soarta a fost chiar atunci cînd a trădat. L-am dus la Crematoriu, fără fanfară. Al doilea l-am luat fără ciorapi în picioare... eram tînără... deh, 31 de ani.

Şi frumoasă?

N-am eu poze la mine să mă vedeţi... Eram aşa subţirică, puţin negricioasă, aveam şi-un pic de mustăcioară, aşa de farmec.

Şi unde l-aţi întîlnit pe al doilea?

Al doilea era fiul unei prietene, la care jucam tabinet. L-am prins de două ori trăgînd cu ochiul pe gaura cheii, cînd mergeam la toaletă, să-mi pun aşii în ordine. Şi mi-a plăcut... Avea 21 de ani... avea insistenţa aceea, care eu mi-o pierdusem... A venit fără ciorapi, că stăteam la etajul 4 şi mă-sa la 8. A luat-o pe scară şi gata... n-a mai plecat. Că cică să-l apăr eu. Cum, Doamne iartă-mă? M-a părăsit a patra zi după nuntă.

L-aţi incinerat?

Nu. Pe ăsta, nu. Da' ştiu că n-o duce deloc bine.

Cîţi aţi mai incinerat?

Încă doi.

Şi unde îi ţineţi?

Au fiecare borcanele lor. Ba nu, greşesc. Am avut nevoie de două borcane şi am vărsat două într-al treilea. Stau toţi trei... vedeţi, pe toţi i-am iubit.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

COZMETICE

● Miron Cozma, protagonistul ultimei mineriade (mironiade?) este, de data aceasta, difuz în text. Pentru securitatea persoanei sale – ni se spune că ar fi fost ameninţat cu moartea de un telefonic maior SPP – Miron Cozma a fost nevoit să împrumute ceva din prezenţa discretă a lui Godot. Miron Cozma ca atmosferă, ca spirit, Miron Cozma necorporal şi apotropaic, ortacul ubicuu, este dovada că mineriada ca gen literar s-a rafinat şi că acum tinde să iasă din formatul clasic (de epopee cîntată şi răscîntată pe străzile Capitalei) pentru a se arăta afină cu experimentul, bla-bla-bla... (**C. M.**)

● Metroul parizian are un miros special: un amestec subtil de cauciuc ars, de transpiraţie şi de hazna. Altfel spus, pute. Aşa au motivat parizienii, într-un sondaj comandat de mai marii regiei, de ce evită acest mijloc de transport, în curînd centenar. Confruntaţi cu realitatea, şefii instituţiei, ca orice autorităţi nevoite să schimbe, să facă o reformă, au adoptat două tactici: pulverizarea unui parfum special şi utilizarea razelor ultraviolete pentru dezintegrarea moleculelor care degajă mirosul urît. Ori parfumăm murdăria, ori facem curăţenie. (**M. B.**)

LIVADA CU VIŞINI DE PE STR. EXISTENŢEI

● Ne va face cineva de apolitici, de conformişti, de anticonformişti, de elitişti indiferenţi sau de snobi dacă vom divulga că, în noaptea aceea furtunoasă de la Bumbeşti Jiu, nu ne-am putut despărţi de *Livada cu vişini* (la TVR 1), „vechitură superbă" cu Gina (Patrichi), cu George (Constantin), cu Fory (Etterle), fascinaţi de tot ce se putea spune mai cuprinzător despre tranziţie, despre trecere...? După care, desigur, am stat, ca tot omul, pînă la două de noapte la „Marius Tucă Show"... Cehov continua „să ţină". (**R. C.**)

● Străzi, alei, „intrări" din Bucureşti, descoperite de curînd pe harta Capitalei: *str. Existenţei, str. Îndrumării, str. Perfecţionării, str. Documentului* (care? *n.n.), str. Colecţiei,* nu departe de *str. Demnităţii, Aleea Păcală* şi *Aleea Tîndală, Intrarea Duşului* sau *Intrarea Evocării* ş.a. Există însă şi discriminări inexplicabile: în materie de specie literară, întîlnim numai str. *Nuvelei,* lipsind eseul, romanul, cu cheie sau nu, jurnalele mult gustate, piesa de teatru sau monografia. De ce? (**T. C.**)

MĂNÎNCI BĂTAIE ŞI SLĂBEŞTI

● Atragem atenţia celor cîţiva sociologi originali care studiază felul cum inteligenţa fotbalistică penetrează şi cucereşte gîndirea politică, economică, juridică, cioclopedică, asupra unei extrem de semnificative idei încredinţate reporterilor *Adevărului* din defileul Jiului, de către unul din jandarmii Brigăzii 11 Mobile: „Îi ştim bine. În '91 a fost 3-2 pentru noi, dar la un moment dat era 2-0 pentru ei. Ne-o trăseseră la Guvern şi Televiziune". (**R. C.**)

● *Te uiţi şi cîştigi*, sloganul PRO TV-ului, a fost deja preluat şi adoptat într-un număr nelimitat de variante. Tot produsele pentru slăbit au curajul să-mpingă cunoscutul slogan pînă-n pînzele albe, păstrînd doar formula sintactică şi adăugîndu-i un paradox: dacă apelezi la produsul *Yoga Lunch, „Mănînci şi slăbeşti".* (**I. P.**)

● Stau la un service auto şi ascult discuţia dintre doi mecanici în vremea confruntării din Valea Jiului dintre mineri şi forţele de ordine. „Praf îi face poliţia. Îi mănîncă cu fulgi cu tot pe nenorociţii ăia", zice primul. „Nu, mă, auzi că au trecut de barajele de poliţie", zice al doilea. „Nu cred", insistă primul. „Dacă îţi spun, am auzit la radio... Au trecut ca prin pîine". „Serios? Foarte bine, să vină atunci la Bucureşti să-i dea jos pe nenorociţii ăştia. Să se aleagă praful", spune iarăşi primul mecanic. (**A. M.**)

● În atenţia domnului Berceanu, o soluţie pentru Valea Jiului auzită la radio: să închiriem minele pentru stocarea unor deşeuri nucleare, iar minerii să lucreze la depozitare. Ascultătorul nu a precizat dacă li se vor da sau nu costume de protecţie. (**C. G.**)

GREŢURI, VĂRSĂTURI, SENTIMENTE SOFISTICATE

● Rona, Cozma şi Vadim nu sînt singurele rele sau belele mediatizate în exces; „Sfatul medicului" din revista *PRO TV-Magazin* anunţă gravidele că există anumite „capricii de sarcină" ce n-ar fi motive de îngrijorare, printre acestea – punctul 5 – *„mult mediatizatele greţuri şi vărsături"*... (**a.l.ş.**)

● În China, un sondaj făcut prin Internet (cea mai populară reţea – Sohoo) s-a ocupat de noile reglementări în privinţa căsătoriei urmînd a fi adoptate pentru a stopa tendinţa ascendentă a divorţurilor. Legea ar urma să declare ilegale aventurile extraconjugale, iar partenerii de adulter ar urma să plătească compensaţii soţilor înşelaţi. 82% dintre cei care sînt abonaţi la Internet s-au opus criminalizării delictelor extramaritale pretinzînd că „fiinţele umane au sentimente sofisticate". (**M. B.**)

ESTETICĂ ŞI UITARE

● Replică auzită pe stop, în Piaţa Dorobanţi. „N-are, dom'le, estetica nici o legătură cu familiile bune, crede-mă!" Bărbatul care a emis sentinţa e îmbrăcat într-o salopetă de lucru prăfuită, e nebărbierit şi poartă un fes negru, tras pînă la sprîncene. Ce-o fi, în acest caz, estetica? (**T. C.**)

● La un post de radio se vorbea despre cîştigătorii loteriei vizelor de emigrare în SUA. Cineva dădea asigurări ascultătorilor că viitorii cetăţeni americani – şi, mai ales, copiii – îşi vor aminti mereu de prietenii lor din ţară. Apoi se auzea glasul unui băiat spunînd „Am mulţi prieteni: Valentin... mai mulţi...".

Şi oare, cu adevărat, pribeagul ţinc român
Nu-i va uita pe-ai săi prieteni Valentin care rămîn? (**D. S.**)

IMOBILITATE, IMPASIBILITATE, DECOLORARE

● La o oră tîrzie a serii, în subteran alături de colegul D. S., tocmai rememoram impresii de la recepţia *de şase ani de-acasă* ai *Dilemei* cînd l-am văzut în toată splendoarea-i alb-albastră: lipit de geamul unui vagon de metrou, un autocolant pe care scria *Cumpăr apartament în acest imobil, tel. ...* (**A. C.**)

● În autobuzul 301 urcă un grup de tinere controloare RATB. Maşina nu este prea aglomerată, scena care urmează poate fi contemplată în voie: invitată să prezinte legitimaţia de călătorie, o doamnă întinde un abonament depăşit cu cîteva zile. Ceea ce se petrece apoi are surdină şi o graţie de vis: la constatarea făcută cu voce înceată de controloare, doamna îşi recunoaşte neatenţia, dă buletinul, acceptă amenda (75.000 lei) şi împătureşte fără să facă vreun comentariu chitanţa pe care o primeşte după ce-a plătit consistenta sumă. Timp de două staţii, cît s-a desfăşurat întîmplarea, în 301 a plutit o linişte de biserică abia deschisă dimineaţa devreme. Faptul că atît tînăra de la RATB cît şi doamna aflată în culpă respectau legea şi regulile de politeţe lăsase restul lumii cu gura căscată. Nu te întîlneşti cu neverosimilul în fiecare zi! (**T. C.**)

● Chiar se întîmplă ca pe aceeaşi stradă pe care se află Fundaţia Culturală Română să se afle şi sediile cîtorva partide. Sînt luni bune de cînd unul dintre ele dă semne mai mult decît vizibile de alterare iremediabilă a identităţii; cu alte cuvinte, tricolorul arborat deasupra intrării devine din ce în ce mai franţuzesc – într-atît de alb a devenit galbenul din drapel, cu ajutorul ploii, vîntului şi soarelui. Nu că ne-ar mira ceva, dar surpriza ţine mai mult de terminologie: partidul în cauză este cel *Naţional Român*. (**A. C.**)

Televedenii

Vocea întunericului

Odată cu apropierea minerilor de Bucureşti, *vocea* senatorului Ion Iliescu şi-a recăpătat brusc, pentru prima dată după înfrîngerea sa în alegerile din 1996, vigoarea agresivităţii. Într-un interviu telefonic în cadrul *Ştirilor PRO TV* din seara zilei de 19 ianuarie (cînd minerii poposiseră în Tîrgu Jiu), excepţional moderat de Lucian Mîndruţă (cu o spontaneitate, o directitudine a replicii şi o siguranţă de sine pe care nu i le cunoşteam pînă acum), *vocea* lui Ion Iliescu a dat măsura întreagă – mai înspăimîntătoare decît toţi bolovanii minerilor – a speranţei disperate cu care se agaţă de împiedicarea reformei zona politică pe care el o reprezintă. Declaraţia televizată a lui Vadim Tudor: *„Sînt programat să îi termin şi am să-i termin"*, ameninţare făţişă la adresa puterii, suficientă ea însăşi pentru ridicarea imunităţii parlamentare, capătă sens acum cînd am văzut, tot la televizor, cum un general ordonă jandarmilor să nu apere siguranţa publică. Astfel, ceea ce acum o săptămînă păreau a fi doar cuvintele unui nebun (doar în treacăt menţionate de Antena 1 şi trecute sub tăcere de Televizunea naţională – dar în mod insistent difuzate de PRO TV), acum se dovedeşte a fi fost o ameninţare reală împotriva democraţiei în România. Cum poate însă deosebi un telespectator obişnuit (ţintă a bombardamentului informaţional la care este supus, mai cu seamă de către televiziuni, în asemenea situaţii de criză) între *potenţialul pericol* şi *ficţiunea bolnavă* a unora dintre figurile intens mediatizate? În vreme ce televiziunile transmiteau asiduu comunicate ale Guvernului către mineri, propuneri de dialog, dezminţiri asupra minciunilor spuse de Miron Cozma minerilor aflaţi în grevă, aceştia se aflau în stradă, fără alt canal de comunicare cu lumea decît *gura idolului* lor. Pentru ei televiziunile şi adevărurile (cîte vor fi fost ele) transmise de acestea în emisiuni de ştiri, în talk-show-uri şi intervenţii care întrerup brusc filmele, pentru ei nimic din toate acestea nu au existat. A fost o uriaşă (şi generoasă, prin bunele ei intenţii) risipă de energie a realizatorilor de emisiuni şi a celor cu putere de decizie în stat, deopotrivă, risipă care a avut ca rezultat buna informare a tuturor cetăţenilor României, cu excepţia celor implicaţi direct în conflict. Pentru că, atunci cînd anumite televiziuni s-au implicat intens şi au început să devină o sursă alternativă de informare a minerilor (alternativă la *sursa Cozma*), riscînd astfel să demaşte minciunile liderului şi instigările PRM-ului, ameninţînd prin urmare funcţionarea manetei de manipulare (cu grijă asamblată de forţele conservatoare) care este Miron Cozma, acesta a acţionat cu o rapiditate şi eficienţă care a contracarat singura şansă de a influenţa convingeri a televiziunilor: i-a „avertizat" pe mineri că televiziunile le sînt duşmani şi că trebuie să se ferească de ele cu mare grijă; a interpretat pentru ei, răstălmăcind, ştiri difuzate de acestea; iar televiziunea care constituia cel mai mare pericol pentru credibilitatea lui, PRO TV-ul, a fost prima anihilată. Aşa s-a ajuns să se strige: *„Moarte PRO TV-ului!"*. Aşa s-a ajuns la agresarea operatorului TVR. Şi nu e deloc o coincidenţă că singura televiziune neatinsă de Cozma a fost Antena 1, adică acel post unde frecvent Vadim Tudor are timp de propagandă ca invitat al emisiunilor de duminică, şi unde săptămînal Adrian Păunescu are spaţiu de emisie. La sfîrşit de secol, trăim cu toţii convinşi că puterea presei este uriaşă; aşa şi este, cu o singură condiţie – aceea ca televiziunea să fie văzută, radioul ascultat, iar ziarele citite. Pentru cine *nu vede, nu ascultă* şi *nu citeşte*, media şi puterea ei nici nu există. Cineva, tot cel care l-a *programat* pe C. V. Tudor, a apăsat pe butonul Miron Cozma care a închis instantaneu televizorul. Este victoria celui mai negru întuneric: întunericul neştiinţei care frizează analfabetismul. Iar acesta, într-o ţară civilizată, trebuie eradicat. Dacă ar fi numai pentru atît, şi tot ar fi un motiv suficient, democratic, pentru ca această comunitate care întreţine analfabetismul să fie dispersată, prin închiderea minelor. *Singura şansă a întunericului este să răbufnească (iar ultima zvîcnire este totdeauna de violenţă extremă) împotriva a ceea ce ar putea duce* spre lumină. *Ochiul este lumina...* Nu e o întîmplare că minerii au fost opriţi „la timp" de la a privi... *„Căci dacă lumina care este în tine este întuneric, ce adînc este acel întuneric..."* (*Matei*, 6. 23)

Cipriana PETRE

Florin CONSTANTINIU
istoric

Cuza şi noi

Pentru noi, martorii unei epoci de tranziţie, se potriveşte excelent remarca lui Benedetto Croce că fiecare generaţie citeşte trecutul cu ochii preocupărilor ei. Îl înţelegem astăzi mai bine pe Cuza, a cărui domnie se plasează şi ea într-o perioadă de tranziţie: de la feudalism la capitalism, afirma istoriografia marxistă, de la o medievalitate întîrziată la modernitate, putem spune astăzi dacă vrem să ne ferim cu orice preţ – chiar cînd nu e nevoie – de vechiul limbaj istoriografic. „Cuza, contemporanul nostru", am putea repeta o formulă arhiuzitată, pentru că, într-adevăr, problemele lui sînt problemele noastre. Şi, acolo unde noi ne-am poticnit, el a mers cu viteză de accelerat.

La numai cîţiva ani de la înăbuşirea revoluţiei din 1848 în cele trei ţări române, cînd atotputernicia Rusiei lui Nicolae I părea să îndepărteze considerabil în timp realizarea programului revoluţionarilor paşoptişti, Războiul Crimeii (1853-1856), înfrîngerea Rusiei şi Congresul de la Paris au modificat complet cadrul geopolitic şi geostrategic: Principatele dunărene au ieşit de sub condominiul ruso-turc şi au intrat sub garanţia colectivă a celor şapte mari puteri europene. În noul context politic, în societatea moldo-munteană s-a deschis drumul reformelor, aşa cum, 133 de ani mai tîrziu, prăbuşirea comunismului şi dezintegrarea sferei de hegemonie a URSS în Europa de Est au făcut posibilă tranziţia de la totalitarismul comunist la economia de piaţă şi democraţia pluralistă.

Spre deosebire însă de noi, Cuza s-a „mişcat" repede şi, în şapte ani, a dat un formidabil – termenul nu este exagerat – impuls procesului de modernizare. A fost departe de mine gîndul de a-l diminua pe regele Carol I atunci cînd am susţinut că „puşi în paralelă, cei şapte ani de domnie ai lui Cuza întrec, dacă se ia în considerare amploarea problemelor abordate şi soluţionate, cei patruzecişi opt de ani de domnie ai regelui Carol". Fără a pune o clipă la îndoială progresul remarcabil înregistrat de societatea românească în domnia lui Carol I, credem că transformările înfăptuite de Cuza au fost mai profunde şi ritmul lor mult mai rapid decît cele realizate de Carol I.

În privinţa politicii externe a lui Cuza, am formulat mai demult o ipoteză. Domnul Unirii îşi dădea seama de fragilitatea poziţiei Principatelor Unite, prinse între cele trei imperii: rus, austriac şi otoman.

Pentru a slăbi presiunea exercitată de cei trei coloşi asupra plăpîndului stat român, Cuza a încurajat mişcările de emancipare naţională din interiorul lor.

Legăturile lui cu revoluţionarii unguri, constrînşi la exil, după înăbuşirea revoluţiei din 1848-1849, înţelegerile încheiate cu generalul György Klapka în 1859 privind crearea unor depozite de arme la Bacău, Roman, Ocna şi Piatra Neamţ, înţelegerea încheiată cînd Austria era angajată în război cu Franţa şi Sardinia, apoi discuţiile din 1863 cu generalul István Türr privind constituirea unui contingent unguresc în România care să ia parte la un război italo-austriac, pe atunci crezut a fi apropiat, toate aceste demersuri ale lui Cuza aveau rostul de a crea dificultăţi Curţii imperiale din Viena, ostilă, în general, Principatelor Unite.

Revoluţionarii poloni care luptau pentru independenţă, împotriva Rusiei, au beneficiat şi ei de sprijinul secret al lui Cuza, şi incidentul de la Constangalia (1863), provocat de trecerea detaşamentului de voluntari polonezi veniţi în ajutorul rebelilor din teritoriile polone anexate de Rusia, se explică prin necesitatea de a nu oferi Rusiei pretextul unei intervenţii (trupele române au oprit cu forţa deplasarea detaşamentului polon).

Faţă de Imperiul otoman, Cuza a înlesnit activitatea combatanţilor bulgari pentru emanciparea naţională şi a dezvoltat relaţiile politice şi militare cu Serbia (prinţul Mihail Obrenovici i-a trimis o sabie cu inscripţia „Amico certo in re incerta").

Iritarea provocată la Petersburg de acţiunile domnitorului răzbate în instrucţiunile lui A. M. Gorceakov către ambasadorul rus la Viena (18 ianuarie 1864); şeful diplomaţiei ruse îl acuză pe Cuza de a plănui să utilizeze averile mănăstirilor secularizate pentru „armamente disproporţionate cu nevoile şi mijloacele ţării şi neputînd să servească decît unor vederi ambiţioase şi revoluţionare, pe care nici una din Puterile conservatoare nu le-ar putea aproba şi care ameninţă deopotrivă integritatea Imperiului otoman şi liniştea statelor vecine".

Refuzul lui Cuza de a deveni un satelit al Rusiei a determinat curtea de la Petersburg să urmărească „dezunirea" Principatelor (pe această temă un excelent studiu a scris dl. Mihai Dimitrie Sturdza, publicat în „Cahiers du monde russe et soviétique").

Pe plan intern şi extern, Cuza a făcut dovadă de dinamism, energie, imaginaţie şi curaj. Exact ce lipseşte clasei noastre politice de azi.

Carol I despre februarie 1866

22 mai (3 iunie) – Ofiţerii armatei îşi exprimă, printr-o adresă colectivă, dorinţa ca noul domnitor să concedieze pe acei ofiţeri cari au luat parte la revoluţia de la 11(23) februarie (detronarea lui Cuza Vodă).

Acest pas al ofiţerilor provoacă mare nemulţumire atît în minister cît şi în Cameră, deoarece amîndouă sînt compuse în majoritate din bărbaţi cari consideră acea revoluţie ca un act de înţelepciune şi dreptate politică. Prinţul Carol rezolvă chestiunea cu tactul său obişnuit, adunînd corpul ofiţeresc în sala tronului şi ţinîndu-i următoarea cuvîntare:

„Am primit adresa d-voastră, mai întîi pentru că respect sentimentul care v-a dictat acest demers şi-apoi pentru ca să am ocazia de a vă explica felul meu de a considera onoarea militară şi datoria soldatului.

„O rugare colectivă dobîndeşte uşor aparenţa unei presiuni morale, şi nu poate fi îngăduit unui militar s-o exercite asupra şefului suprem al armatei.

„Jurămîntul obligă pe soldat la supunere absolută. Nici actele şefului armatei nici motivele de care e condus nu trebuie supuse criticei; – politica trebuie să rămîie departe de dînsul: singura-i misiune e să-şi apere suveranul şi patria, pînă la ultima răsuflare, împotriva oricărui duşman.

„Sînt pe deplin convins că împărtăşiţi tot felul meu de a vedea, şi recunoaşteţi în acelaşi timp că demersul d-voastră nu este îndreptăţit, din punctul de vedere al soldatului. De aceea vă cer ca, încrezîndu-vă în sentimentele mele militare, să lăsaţi asupră-mi grija de a lucra, în tot ce priveşte armata, după propriile mele convingeri şi după datoria mea.

„Totuşi, repet, ştiu să apreciez sentimentul onorabil care a servit de bază adresei; dar repet, de asemenea, că cer totdeuna şi de la fiecare devotament şi supunere fără rezervă.

„Am fost şi sînt soldat din înclinare, şi din acest motiv, precum şi din consideraţiunea importanţei pentru ţară de a poseda o armată bine disciplinată, unul din scopurile mele cele dintîi va fi acela de a-i asigura poziţia la care are tot dreptul de a aspita. Mă voi sili să fac cunoştinţa armatei şi a şefilor săi, spre a putea să-mi dau hotărîrile numai conform cu meritul şi cu dreptatea, respingînd cu desăvîrşire orice interes de partid sau de persoană.

„Încredeţi-vă cu tărie în această promisiune şi nu uitaţi că am venit ca să creiez un viitor şi nu să-mi întemeiez activitatea pe un trecut pe care nu-l cunosc şi nici nu vreau să-l cunosc".

*(**Din viaţa regelui Carol I**, de un martor ocular, vol. I, 1939, pag. 38-39)*

Instrucţiuni ale lui A. M. Gorceakov, ministru de Externe al Rusiei, către diverşi ambasadori ai Imperiului Rus

Gorceakov către consulul Rusiei la Bucureşti, Offenberg (19 octombrie 1863)

„Prinţul Cuza riscă o mizăă mare. Credinţa sa în doctrina faptelor împlinite îl orbeşte. El va întîlni pe drumul pe care se pare că vrea să se aventureze, opoziţia hotărîtă a Angliei, a Austriei şi a Porţii. Nu amintesc Prusia pentru că preocupările sale locale au făcut ca, pînă acum, Cabinetul din Berlin să nu ne comunice opiniile sale.

Dacă toate aceste avertismente binevoitoare pe care noi am făcut să-i parvină în mai multe rînduri nu vor fi suficiente pentru a-l opri, el (Cuza – n.n.) nu are decît să-şi atribuie lui însuşi consecinţele ce vor rezulta".

Gorceakov către ambasadorul Rusiei la Londra, Brunnow, (17 ianuarie 1864)

(...) Problema bunurilor mînăstireşti (referire la secularizarea averilor mînăstireşti – n.n.) va fi, aşadar, prezentată integral la Conferinţa de la Constantinopole.

„Dacă, independent de aceasta din urmă, s-ar reuni una (o conferinţă – n.n.) pentru a examina modificările de introdus în organizarea Principatelor, cele două puncte asupra cărora din partea noastră nu există obiecţii – ci dimpotrivă – ar fi: blam, în termenii cei mai severi, pentru conduita lui Cuza, chiar dacă acest blam ar duce la înlăturarea sa şi revocarea combinaţiei reprezentate de Unirea Principatelor şi, sub acest raport, revenirea la vechiul status-quo – adică un domn pentru fiecare din cele două Principate.

Gorceakov către Novikov, ambasadorul rus la Constantinopol (17 februarie 1864)

„Dintr-o piesă a dosarului veţi vedea că dl. conte de Rechberg (ministrul de Externe al Austriei – n.n.) manifestă dorinţa ca, la conferinţă, să nu se discute numai despre bunurile mănăstirilor, ci şi despre abaterile de tot felul ale Prinţului Cuza şi, mai ales, despre înarmările care se fac în Principate şi care depăşesc mijloacele şi nevoile ţării".

Gorceakov către Ignatiev, ambasadorul rus la Constantinopol (21 noiembrie 1865)

„Dacă domnia ar deveni vacantă, dreptul Porţii de a confirma domni separaţi pentru Moldova şi Valahia este incontestabil. Anglia ar favoriza această combinaţie; ea este, cum o ştiţi, în interesele noastre."

Gorceakov către Ignatiev (21 februarie 1866)

„Un argument căruia nu i se poate opune nimic este dorinţa populaţiei înseşi (din Principatele-Unite – n.n.). Rămîne de văzut dacă Poarta are destulă abilitate şi credit pentru a obţine un vot local în favoarea separării. Încercarea merită totuşi să fie făcută. În calculele Porţii ar trebui, cel puţin, să intre această tentativă."

*(Extrase din Gerhard Hilke, **Russlands Haltung zur rumänischen Frage** (Poziţia Rusiei în problema românească). „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg", Gesellschafts und Sprachwissenschaftliche Reihe, XIV Jg. (1965), Heft 4, p. 193-209.)*

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Tita CHIPER
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

Anul VII
nr. 312
29 ian. - 4 febr. 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Scara de bloc

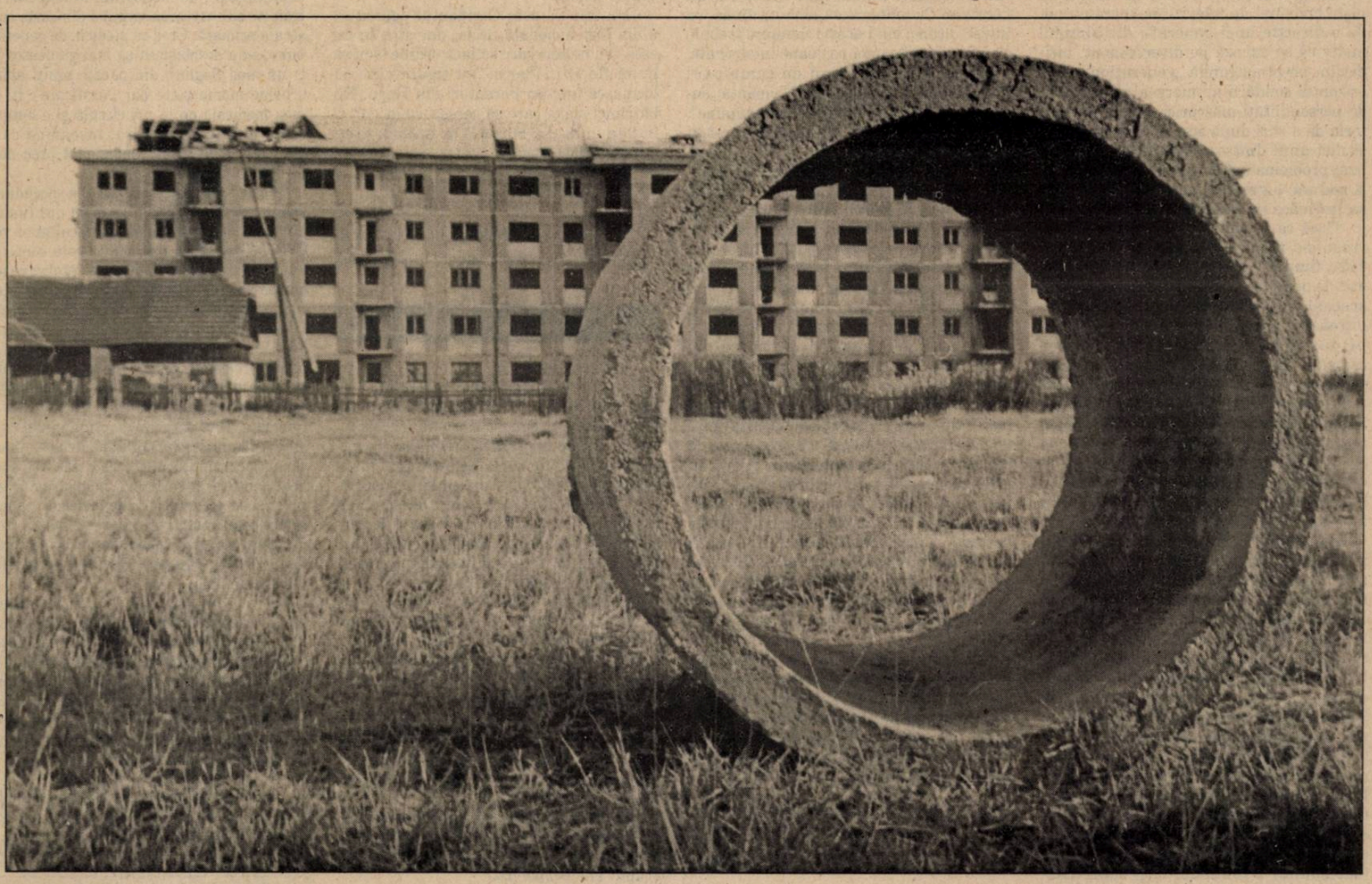

© V. Dorolţi

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Cosmin MANOLACHE, Irina NICOLAU, Diana ROŞULESCU, Andrei ŢĂRANU, Ovidiu VERDEŞ, Daniel VIGHI, administratori, locatari, vecine

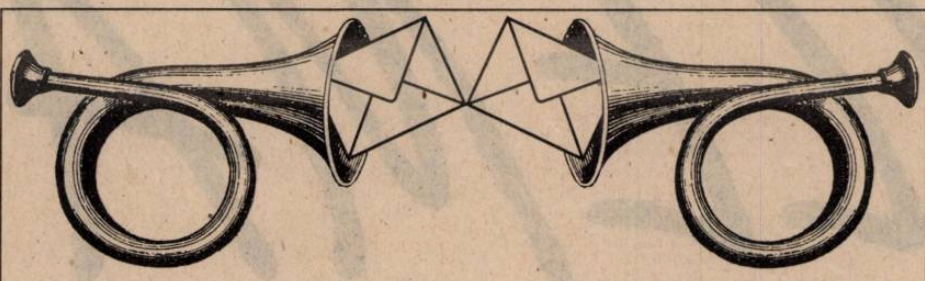

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 305: „Generaţia PRO şi CONTRA“

Fondul fără formă nu se vinde!

Interesantă *Dilemă*,

Cînd am citit numărul dedicat „Generaţiei PRO şi CONTRA“ am avut un impuls de moment să vă scriu. Nu am făcut-o atunci, pe moment, şi n-am mai făcut-o deloc apoi. Asta pînă acum. Simt că acesta e un alt impuls de moment şi nu vreau să-l ratez şi de data asta. Aşa că-i dau drumul.

Numărul în sine e departe de aşteptările mele. Mult prea plat în observări, prea incolor, lipsit de efervescenţa acestei generaţii despre care se vorbeşte. Semnatarii articolelor, îmi pare rău s-o spun, par că au scris rîndurile acelea în necunoştinţă de cauză şi gîndindu-se probabil la o cu totul altă generaţie. Fiindcă n-am găsit nici o observaţie pertinentă la adresa a ceea ce înseamnă cu adevărat o Generaţie. S-au oprit pur şi simplu la nişte emisiuni de televiziune (care nu pot da o direcţie unei generaţii din simplul motiv că se axează pe divertisment, nicidecum pe propagandă „generaţionistă“!), orizontul sondării nu mergea mai departe de personalităţi-măscărici, care-şi fac datoria de a sări după cum spune scenariul, şi nici unul dintre colaboratori n-a analizat problema în adevăratele sale aspecte. **A reduce o generaţie numai la partea sa ludică e un exerciţiu de ipocrizie.**

Cred că definiţia generaţiei mele (nu vreau s-o numesc nici PRO şi nici CONTRA, fiindcă e alcătuită din personalităţi atît de diferite încît nu pot fi adunate sub aceeaşi siglă) se află în răspunsul la o întrebare simplă. **De ce a pus spiritele pe jar această generaţie?** Dacă se asemăna cu generaţiile dinainte cu siguranţă că nu se sesiza nimic. Atunci există o diferenţă! Una rea sau bună? Aici se împart taberele. Unii spun că diferenţa e rea, unii că e bună. Părerea mea am s-o exclud pentru moment din dezbatere. Cei care spun că diferenţa e rea sînt personalităţi formate într-un alt ambient, cu alte concepţii despre viaţă, mult mai obtuzi şi „pudici“. Printre ei se amestecă şi persoane ceva mai tinere care abandonează gîndirea proprie şi adoptă opiniile fără rezerve – motivele sînt variate. Cei care consideră că diferenţele sînt bune au în general o vîrstă tînără, sînt dornici să se afirme, şi pentru a se afirma e important să facă parte dintr-un grup, şi ce grup e mai bun decît o întreagă generaţie? **Tinerii îşi fac curaj cînd ştiu că aparţin unei generaţii compacte!** Iar numele este primul pas făcut spre coagularea unei generaţii. În acest sens iniţiativa PRO TV-ului de a da o identitate generaţiei este de lăudat. Vă puteţi închipui cum ar arăta tinerii de astăzi dacă n-ar avea încotro să se uite pentru a-şi găsi îndemnul de a continua? Nici o altă televiziune nu răspîndeşte mai mult dinamism şi mai multă viaţă ca PRO TV-ul. Ei bine, tinerii au nevoie de mişcare, de dinamism, de orice lucru care dă speranţe şi care duce la PROgres. Lentoarea, plictisul, fadoarea, contemplarea (fiindcă tot a fost discutat subiectul de curînd) sînt mai mult specifice senectuţii şi orice tînăr trebuie să se ferească de ele.

Părerea mea este că generaţia aceasta se diferenţiază de generaţiile anterioare prin foarte multe lucruri – unele bune, altele rele, însă sînt ferm convinsă că cele bune domină asupra celor rele (**răul este parazitul binelui**). Cred că exigenţele au crescut, iar faptul că un tînăr care are curajul să spună unui adult în faţă ce gîndeşte şi se alege cu o acuzaţie de obrăznicie este simptomatic pentru breşa dintre mentalităţi. **Cred că generaţia mai în vîrstă se teme subconştient să admită că a dat greş, că valorile în care a fost crescută erau caduce, că idealul pe care l-a servit a fost un ideal mincinos.** Din această cauză defularea are loc asupra generaţiei tinere. Incompatibilitatea dintre cele două (sau cîte or fi fiind!) generaţii este evidentă. Nu se mai citeşte, auzi peste tot la adresa noastră: „Nu există maniere! Vorbesc urît!“ Originea tuturor acestor întrebări aş găsi-o tocmai la generaţia mai în vîrstă. De ce nu se citeşte? Pentru că literatura nu se ştie vinde în România. Nu e de ajuns să produci, trebuie să ştii să şi vinzi. De multe ori ambalajul face produsul. N-aţi cumpărat niciodată ceva numai pentru că arăta frumos? Ei bine, frumosul stîrneşte interesul şi interesul e primul simţămînt care trebuie gîdilat în fiinţa unui tînăr. Ambalajul, domnilor, ambalajul! Tinerii n-au maniere! Ce maniere să aibă un tînăr, vă întreb, atunci cînd aceste maniere trebuie să-i fie adresate unei persoane intolerante, pline de sine, suferind de complexul împăratului faţă de supus? Niciodată „supusul“ nu-l va agrea pe cel care „supune“. Şi exact acesta e felul în care sînt trataţi tinerii (adolescenţii).

Citeam undeva că revistele pornografice proliferează pe tarabele stradale, în detrimentul celor literare. Reproşul l-aş îndrepta şi aici celor care fac revistele literare. De ce nu citesc tinerii? întreb din nou. Pentru că **fondul fără formă nu se vinde**, răspund tot eu. Cînd am să văd nişte reviste de cultură bine structurate, lucrate exemplar, cu o grafică atrăgătoare, chiar şi cu unele pagini de publicitate (din domeniu!), atunci voi putea fi de acord cu întrebarea retorică anterioară. Pînă atunci însă, mi se pare deplasată. Hai să ne întrebăm de ce nu mănîncă măgarul finul ud de urină! Sînt, totuşi, unele exemple de reviste cu succes la public, reviste ce au prins momentul, care publică texte accesibile şi care sînt dispuse să-şi modifice structura pentru a fi gustul publicului, public pe care-l lucrează şi-l modelează subtil prin însăşi publicaţia respectivă. *Dilema* e una din aceste reviste. Mai sînt *România literară*, *22* şi suplimentele culturale ale cotidienelor. Mai e însă loc de perfecţionare...

Ce voiam să spun e că **prin contestare nu ajuţi o generaţie.** Generaţia aceasta nu are o bază, ea va constitui însă o bază pentru următoarea generaţie. De aceea, **lăsaţi-o să-şi îndeplinească rolul,** indiferent cît de inextricabile ar părea frămîntările ei.

Mircea PRICĂJAN,
18 ani
str. Liszt 26, Oradea

Nr. 310: „Occidentul – mod de întrebuinţare“

Occidentul începînd de la 9 ani

Miros şi gust (10 ani) – de BANANE. Grămezi imense de banane pe lîngă care ei, copii francezi, germani, americani, plini, rotunzi, sătui, trec nepăsători.

Acustic – hîrîitul de la Europa Liberă (ora 20 – „Ora României“) şi apoi muzica pe care începusem să o iubesc (Deep Purple – 14 ani).

Vizual – ei, aici lucrurile încep să se bată cap în cap, iar eu la mijloc nu mai înţeleg nimic.

„Din lumea capitalistă“, miercuri la TVR – (nu sînt prea sigură) – oameni dormind în cutii de carton, încălzindu-se la focuri de hîrtii.

Şi totuşi... el a fugit din ţară! El – actor, cîntăreţ sau rudă foarte îndepărtată.

De neînţeles să fugi din ţara ta, unde ai casă, nevastă, copii, să fugi la ei, dornic să dormi în ambalaje de televizor (aprox. 9-10 ani).

„Tată de ce la englezi sînt două partide?“ „E democraţie!“

Mă uit în dicţionar: democraţie = ... (nu mai îmi aduc aminte ce-am citit atunci) şi democraţie socialistă = formă superioară de orînduire... etc. La noi. La ei doar democraţie simplă şi capitalism.

Ce să cred? Îl cred pe tata care-mi spune că democraţia socialistă e o prostie.

Acum, Occidentul şi-a pierdut gustul şi mirosul de banane, şi-a pierdut şi sunetul puternic de muzică rock. Ce mi-a mai rămas din el?

Nu ştiu ce este Occidentul pentru că n-am fost niciodată acolo, dar ştiu ce nu este. Nu mineri care să facă ordine (sau să pună flori) în Paris. Nu ţigani care să locuiască într-un Ferentari din Haga. Nu bătrînici slabe care să cerşească la -10° C în faţa unui „La Fourmi“ de oriunde vreţi dumneavoastră.

Vă mulţumesc!

Andra TATU
str. Mărăşti nr. 59, bl. A 6
complex Agronomic, sect. 1, Bucureşti

Poşta redacţiei

Stimată Redacţie,

În numărul 309/1999 al DILEMEI, la pag. 5, sub titlul PREVIZIUNI, sînt relatate cîteva prognoze mai mult decît interesante ale lui Dudley Fishburn, redactorul şef al lui THE ECONOMIST, cu privire la anul 1999. Participînd în decembrie 1998 la „Conference on Decision and Control' – Tampa, Florida, o serie de consideraţii similare au fost vehiculate la o masă rotundă dedicată instrucţiei universitare şi PH.D-ului în USA.

În măsura în care nu deranjez prea mult, aş dori, dacă este posibil, să aflu coordonatele exacte ale lui THE ECONOMIST în care este relatată prognoza menţionată.

Cu toată consideraţia,

Vlad IONESCU,
Prof. univ. Fac. Automatică şi Calculatoare, Univ. POLITEHNICA Buc.

N. red.: Citatul care v-a atras atenţia a fost extras din prefaţa la publicaţia anuală *The World in 1999* editată de grupul *The Economist*.

Fără temă sau teamă

Un examen prost gîndit

M-am abţinut mult timp să vă scriu dar simt că sînteţi printre puţinii care m-ar putea înţelege.

Mă număr printre miile de candidaţi la examenul de rezidenţiat din ianuarie '99. Nu ştiu ce gîndesc ceilalţi colegi ai mei, dar bănuiesc că vor împărtăşi o parte din afirmaţiile mele.

Toată lumea ştie că studenţii la medicină şi mai tîrziu medicii trebuie (măcar teoretic) să mînuiască o cantitate mare de cunoştinţe în vederea nenumăratelor examene pe care le susţin în cariera lor. Toţi sîntem pregătiţi pentru aceasta tehnic şi sufleteşte. Dar de aici şi pînă a fi obligat să susţii examene concepute greşit, care-şi ratează scopul din start este o cale lungă.

Ce vreau să spun? Examenul de rezidenţiat este examenul de accedere într-o specialitate. Este şi trebuie să fie cel mai dificil examen din cariera unui medic. Dar nu în stilul românesc! Trec peste inadvertenţele tehnice sau organizatorice şi plasîndu-mă în planul principiilor susţin că este total contraproductiv ca modalitate de selecţie a viitorilor specialişti.

Unicul criteriu ce separă concurenţii este *memoria mecanică*. Goana după a „fotografia“ pagina (mii de pagini), a învăţa pe de rost amănunte semnificative, tabele, fără nici o urmă de testare a gîndirii candidatului este de o umilitoare degradare intelectuală. Şi toate acestea pentru că întrebările gen *multiple choice* sînt copiate cuvînt cu cuvînt din paginile de bibliografie fără ca cineva să se ostenească a le gîndi. La noi, „nimeni“ nu a auzit de cazuri clinice, de întrebări care să-ţi testeze puterea de sinteză şi integrare a cunoştinţelor, de bibliografii orientative. Se trăieşte sub teroarea virgulei din carte ca la şcoala primară. Cred că medicii, de generaţii bune, s-au dezobişnuit să mai gîndească într-un mod flexibil; din păcate mulţi aplică scheme memorizate dar „verificate“. În lumea medicală de la noi circulă şi o butadă: „cînd un medic se miră, înseamnă că el gîndeşte“. Dar m-am îndepărtat prea mult de dilema mea!

Peste tot în lume, intrarea în specialitate este condiţionată de un examen dur (uneori din toată materia studiată în facultate – vezi *USMLE* în SUA), dar acesta este conceput să-ţi testeze aptitudinile de a rezolva cazuri clinice concrete, sau îţi sondează cunoştinţele fundamentale absolut necesare în practica ta viitoare. În plus, acceptarea în rezidenţiat este hotărîtă şi de un *interviu* la care se adaugă referinţe pozitive de la şefi de clinică pe unde în anii studenţiei ai ucenicit arătîndu-ţi interesul pentru *acea* specialitate. În România, dacă nu ai mai „prins“ reumatologie, hop la neurochirurgie „pentru că au mai rămas locuri în Bucureşti“. Există o aşa mare dezorientare între tinerii medici încît este firesc să se ridice semne de întrebare asupra profesionalismului viitorilor specialişti. Cînd faci ceva care nu-ţi place, poţi executa corect dar nu o faci cu dăruire. Şi vina nu este a lor, ci a sistemului.

Ştiu că pe aproape nimeni nu interesează aceste probleme, dar stau şi mă uit la colegii mei (cei mai capabili din generaţie) care pleacă din ţară să practice medicina pe alte meleaguri. Degeaba citesc cît de europeană a fost medicina românească din cartea profesorului Setlacec (Humanitas) pentru că speranţa mea a început să devină „anemică“.

Al dumneavoastră, cu respect,

Dr. Cosmin MIHĂILESCU
str. Gh. Marinescu 19
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Fundaţia Culturală Română**
- **Ţiganii văzuţi de ceilalţi**
- **Globul şi ţărişoara**
- **Studenţia**

Mistica forţelor obscure

Dacă nu se ştie prea bine, părerile fiind împărţite, „cine a cîştigat“ prin acordul dintre minerii în marş spre Bucureşti şi echipa guvernamentală condusă de primul-ministru, în schimb se ştie cu o extremă precizie cine este vinovatul pentru cele cinci zile de spaime, agitaţie şi zbucium prin care au trecut cele mai simţitoare persoane de pe scena publică românească; simţitoare-simţitoare, dar bune transmiţătoare – şi chiar creatoare – de adînc trăite emoţiuni colective.

Vinovatul are un nume, dar nu are un titlu. E cunoscut, dar nu se lasă identificat. Nu este la prima ispravă, dimpotrivă!, dar nu va fi vreodată inculpat. Culpabil – da, răspunzător – nu. În eternitate.

Pentru simplul motiv că vinovatul se cheamă **forţele obscure**.

În Valea Jiului, mai întîi, pe urmă de-a lungul marşului minerilor spre Capitală şi în cursul ciocnirilor cu poliţişti şi jandarmi, totul a fost pregătit, pus la cale, perfect organizat de **forţele obscure**. Ele n-au apărut însă din neant, ci şi-au făcut simţită încă o dată fatala permanentă prezenţă. Căci nu dispar niciodată, ci stau la pîndă şi îşi ascut ghearele, ca reacţiunea în tenebroasele vizîuni ale conului Leonida.

Greva şi apoi marşul minerilor au fost, aşadar, simple modalităţi de manifestare a **forţelor obscure**. Au fost pretexte, prilejuri, iar nu cauze. În definitiv, minerii nici n-au existat ca atare. Şi nici nu există. Au fost, sînt o întrupare circumstanţială a **forţelor obscure.**

Reapariţia în forţă a misticii forţelor obscure, felurit exprimată în zilele crizei provocate de greva şi de marşul minerilor spre Bucureşti, nu trădează atît o obsesie, cît o infirmitate. Invocarea **forţelor obscure** suspendă contactul cu o realitate prefăcută reflex în joc de aparenţe, nu numai înşelătoare, ci şi inutile. Realităţii i se substituie ficţiunile, al căror avantaj constă într-o impecabilă articulare logică. Realitatea este haotică, fragmentară, incoerentă, instabilă, imprevizibilă, cu mii de chipuri; ficţiunile („scenarii“, în limbajul publicistic de consum), în schimb, sînt riguroase, nete, categorice, implacabile. Funcţionează în regim de autonomie absolută, ca orice univers paralel. Decuplarea ficţiunilor de realitate asigură, apoi, un fel de ciudată imunitate intelectuală: orice s-ar întîmpla, ficţiunile îşi continuă cursul. Sînt impermeabile la viu. Ceea ce se întîmpla în Parlament în ceasurile cînd la Cozia se întîlneau primul-ministru şi cei care îi reprezentau pe mineri nu era decît încă una dintre feţele acestei decuplări sistematice dintre realitatea reală şi realitatea ficţiunilor, ambele însă populate de făpturi vii.

Mistica **forţelor obscure** degajează de obligaţii analitice, evacuează problematica reală, suspendă responsabilitatea şi asigură un impecabil confort **gîndirii de-a gata**. Căci realitate de-a gata nu există. Din păcate?!

Mircea IORGULESCU

A cincea, neterminata

După întoarcerea minerilor în Valea Jiului, bucuria că sumbrul episod s-a încheiat n-a durat prea mult. Şi nici n-avea de ce să dureze. În comparaţie cu desfăşurarea de brutalitate la care am asistat şi care a instaurat în România, pentru cîteva zile, haosul, acordul cu minerii a putut părea, pe bună dreptate, un pas înainte. Cînd conflictul a luat sfîrşit, s-a putut vedea că am făcut cu toţii un pas înapoi sau, în cel mai bun caz, unul pe loc. „Retragerea minerilor a fost un cîştig pentru democraţie“, s-a afirmat. E adevărat, dar unul minim: acela de a potoli o serie de incidente care puteau degenera şi mai mult. Cîştigul cel mare ar trebui să vină acum, după ce „mineriada neterminată“ s-a dovedit un bun instrument de măsură pentru starea democraţiei româneşti. Nu numai comportamentul lamentabil al forţelor de ordine trebuie pus în discuţie, ci şi felul în care funcţionează toate celelalte componente ale societăţii.

Fructul otrăvit

Din evoluţia conflictului s-au putut observa fragilitatea şi imaturitatea sistemului nostru politic. O fermitate dusă pînă la rigiditate (în numele reformei!) a lăsat, mai întîi, protestele să degenereze. Cu puţină imaginaţie s-ar fi putut identifica, de la început, nişte soluţii de dezamorsare care să descurajeze intenţia minerilor de a porni spre Bucureşti şi, totodată, să nu lase impresia că guvernul şi premierul sînt chemaţi la ordin de liderii ortacilor. Faţă de fermitatea afişată la început, slăbiciunile manifestate în timpul confruntărilor cu minerii ies şi mai mult în evidenţă, iar finalul pare, şi el, neclar. Deplasarea la Cozia şi negocierea cu liderii minerilor nu i se pot imputa premierului: în condiţiile date, nu (mai) avea de ales. Dar întoarcerea la normalitate s-a făcut cu stîngul, atîta timp cît protocolul semnat cu Miron Cozma a rămas secret. În primul rînd, însăşi ideea de revenire la normalitate păleşte atunci cînd este fructul otrăvit al unui acord care nu poate fi prezentat – ca în orice sistem ce-şi spune democratic – cetăţenilor. Ce poate fi atît de misterios într-un acord cu – totuşi – nişte lideri de sindicat? În al doilea rînd, întrucît rezultatele negocierilor nu au fost făcute publice, au apărut – inevitabil – speculaţiile, mai ales cele privitoare la o eventuală imunitate acordată lui Cozma. În acest fel, liderul din Valea Jiului rămîne în continuare cu aura de personaj special, care stă – cu sprijinul autorităţilor – deasupra legii, ba reuşeşte chiar, din cînd în cînd, *să facă* legea. Pagubele materiale, violenţele, numărul mare de răniţi, însuşirea, de către mineri, a echipamentului forţelor de ordine sînt *consecinţe* care trebuie clarificate prin lege, nu prin acorduri între guvern şi sindicate. Rămîne de văzut dacă, de această dată, legea va funcţiona şi toate ilegalităţile despre care s-a tot vorbit (de la însuşi caracterul grevei pînă la sechestrarea de persoane, de la atacarea şi rănirea jandarmilor aflaţi în exerciţiul funcţiunii pînă la instigările la violenţă) vor fi limpezite. Dacă totul se va termina, în numele păcii sociale, cu tradiţionalul „pupat toţi Piaţa Independenţei“, statul de drept va continua, în România, să fie strîmb. Iar cei care au văzut în „pacea de la Cozia“ un succes al democraţiei vor trebui să-şi retragă cuvintele.

O nouă „strategie amplă“

Nelămurite au rămas şi *dedesubturile* marşului minerilor spre Bucureşti. Au fost sau nu susţinuţi din umbră de PRM? Au acţionat sau nu cu metode paramilitare, cu ajutoare „de specialitate“? Care au fost aceste ajutoare şi în ce paragraf de lege se încadrează asemenea fapte? Vocabularul public a fost invadat în aceste zile de cuvinte mari şi grele: *rebeliune, insurgenţi, război civil, revoluţie, lovitură de stat, atentat la ordinea constituţională*. Am fost la un pas de a suporta starea de urgenţă (pentru a cărei decretare nici nu exista baza legală, aşa că s-a redactat, peste noapte, textul unei ordonanţe; altfel spus, atunci cînd preşedintele ţării a anunţat posibilitatea de a instaura starea de urgenţă, totul era o simplă vorbă, şeful statului neavînd cum să-şi exercite prerogativele). Această bruscă inflamare a lexicului arată, şi ea, carenţele democraţiei noastre. Istoria recentă a democraţiilor occidentale e plină de bastonade zdravene între manifestanţi (fie ei muncitori sau studenţi) şi forţele de ordine, iar în Polonia s-a întîmplat chiar în aceste zile ceva asemănător. Nicăieri nu s-a pus problema în termeni catastrofici, ci s-a aplicat legea. Noi ne pierdem în continuare timpul şi energiile în explicarea „complexelor“ de foşti miliţieni ale poliţiştilor şi riscăm să nu ne dăm seama că statul de drept nu dispune încă de forţele care să-i asigure stabilitatea şi ordinea constituţională. Şedinţa Consiliului Suprem de Apărare de marţi, 26 ianuarie, a luat în discuţie o „strategie mai amplă pentru prevenirea factorilor de risc intern“. Să sperăm că nu va avea soarta mai tuturor „strategiilor ample“ lansate pînă acum în România, de la lupta anticorupţie la reforma economică.

Deocamdată, succesul deplin al democraţiei şi al statului de drept pe plaiurile mioritice rămîne îndepărtat. O societate cu adevărat democratică nu se poate construi (cum şi-a închipuit actuala putere) doar prin declaraţii pro-occidentale şi prin căderea în dizgraţie a „neocomuniştilor“. Cine are încă reflexul de a institui (chiar în cazul unui conflict scăpat din mînă) măsuri excepţionale, dar nu veghează, zi de zi, la aplicarea fermă a legilor, trebuie să se mulţumească doar cu speranţa că, într-o zi, democraţia va triumfa cu adevărat.

Mircea VASILESCU

Raţionalismul mioritic

La aceeaşi întîlnire cu cititorii despre care vorbeam şi în numărul anterior, cel mai mult s-a vorbit însă despre România profundă. În tandem cu Occidentul, aceasta era de fapt şi tema serii. S-a vorbit astfel despre acest subiect şi s-a vorbit mult şi din ce în ce mai înflăcărat. La un moment dat m-am întrebat însă despre ce anume se vorbeşte, căci fiecare părea să aibă România sa profundă, despre care ştia tot, cu putere de evidenţă, pe care o iubea necondiţionat sau o respingea neargumentat. Din această **idee** de România, personală şi mai profundă decît profunzimile României, decurgea tot şi prin ea se putea explica tot.

Acest gen de demers, comun dincolo de afirmaţiile sale contradictorii, m-a dus cu gîndul – deformare profesională, ce să-i faci! – la distincţia pe care o face un antropolog faimos între ***raţionalism*** şi ***empirism***. Primul s-ar interesa de *ceea ce spun oamenii*, pentru a ajunge astfel la *sistemul lor de gîndire*, în timp ce al doilea ar opta pentru *ceea ce fac oamenii*, pentru a reconstitui *sistemul lor de acţiune*. Miza acestor opţiuni metodologice diferite ar fi identificarea realităţii profunde, ca să spun aşa, situată în normele şi structurile spiritului, în primul caz, şi în acţiunile sociale, în cel de al doilea. În România, raţionalistul va pune mai mult preţ pe **textul** Mioriţei, precum majoritatea intelectualilor noştri, iar empiristul va scruta **practicile** funerare, aşa cum au fost de părere un Brăiloiu sau Stahl.

Din acest punct de vedere mi se pare destul de evidentă predilecţia raţionalistă a gînditorilor noştri (şi nu numai a lor...). Blaga este, probabil, figura paradigmatică în acest sens. Într-un studiu din 1943, de pildă, acesta opunea analizei arheologice întreprinse de Pârvan în *Getica*, o analiză de „topografie stilistică“ a mitologiilor ariene, care, asemenea unui tabel al lui Mendeleev (referinţa este explicită), „putea să ne dea unele şanse de completare a unui «gol» din corpul ei“, în speţă a „fenomenului tracic“. La capătul acestui demers deductiv, conchide Blaga, „se conturează o nouă «Getica»“. Din biblioteca sa, Blaga putea afla astfel mai multe despre Geţi decît Pârvan pe şantierele sale arheologice.

Discutabilă, ca orice ipoteză, afirmaţia lui Blaga se întemeia însă pe un întreg sistem, fără de care studiul cu pricina ar fi rămas, în mare măsură, vorbă în vînt. Problema începe acolo unde astfel de afirmaţii nu au un sistem în spate, ci sînt doar sistematice. Acolo unde o idee ţine loc de cunoaştere şi devine principiu de acţiune. Acolo unde un agronom invocă *satul-idee* ca referinţă supremă. Unde *spaţiul mioritic* devine suficient pentru a cuprinde cu gîndul spaţiul societăţii române de acum şi dintotdeauna. Sau, ca să nu fiu unilateral, unde *economia de piaţă* şi *liberalismul* devin sursa de cunoaştere apodictică a ceea ce se întîmplă sau nu se întîmplă, în prezent, în ţară.

Şi asta încă ar mai fi cum ar mai fi. Blazaţi şi epigoni, ne mulţumim însă prea adesea cu **atitudini** în locul **ideilor**, deducînd apoi din acestea evidenţe şi impunînd certitudini. Ştim astfel cu certitudine tot ce este de ştiut despre ţăranul român, despre ţigani, despre mineri... Nu poţi să nu te întrebi, în aceste condiţii, de unde atîta suficienţă?

Şi cum nu pot afla un răspuns la această întrebare, nu-mi rămîne decît să vă urez *Noroc bun*, dragi cunoscători ai României profunde!

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Ultimul ceas

Coşmarul a luat sfîrşit, degringolada continuă. Minerii s-au oprit din marşul lor de neoprit asupra Bucureştilor şi s-au întors la locurile lor, dar statul român rămîne precar, umilit, debil. Imaginea jandarmilor luaţi prizonieri de către mineri după o hîrjoneală violentă de maximum 30 de minute este exact imaginea statului român. Cu capul în jos, înspăimîntat şi ruşinat, neputincios în faţa barbariei dezlănţuite – aşa este statul nostru.

Mă nedumeresc comentariile care aplaudă reîntoarcerea minerilor în Vale ca pe o victorie a democraţiei. Primul-ministru al României s-a dus acolo unde l-a chemat Miron Cozma şi a dat tot ce a cerut Miron Cozma. Unde este victoria democraţiei? Guvernul decisese ca două mine să se închidă pentru că produc pierderi uriaşe. După discuţiile de la Cozia, aceste mine nu se mai închid, iar minerii primesc salarii majorate. Tot ceea ce Guvernul a explicat de nenumărate ori că nu poate da, a dat pentru a opri dezastrul care se prefigura. Îmi permit să nu fiu de acord cu afirmaţia primului-ministru conform căreia la Cozia nu a cîştigat nici una din părţi. La Cozia nu a fost *draw*. La Cozia a cîştigat nebunia în dauna raţiunii, forţa oarbă în dauna legii, abuzul în dauna civilizaţiei. La Cozia statul român a trebuit să se încline în faţa hoardelor şi să accepte şantajul mineresc, salvîndu-se astfel.

Mă grăbesc să adaug că primul-ministru Radu Vasile a făcut la Cozia ceea ce trebuia să facă. Între un stat umilit şi un stat pulverizat nu se putea alege decît prima variantă. Primul-ministru român a fost nevoit să accepte dialogul cu un infractor de drept comun pentru a salva statul. Sper ca fiecare cetăţean român responsabil să simtă partea lui din această umilinţă. Dar de ce a ajuns România în situaţia de a fi şantajată? De ce instituţiile a căror menire era să apere statul şi cetăţenii nu au făcut nimic plauzibil pentru a opri mareea neagră? Sînt două posibilităţi. Sau **nu au putut** şi atunci trebuie să începem neîntîrziat să reconstruim poliţia, jandarmeria şi celelalte structuri asemănătoare începînd, pentru o vreme, să mai vorbim găunos depre profesionalismul şi experienţa forţelor noastre de ordine. Sau **nu au vrut** să se opună eficient şi atunci legea trebuie aplicată îndată pentru acei comandanţi care nu vor să apere ceea ce este de datoria lor să apere în România anului 1999. Aceste măsuri de schimbare profundă trebuie luate urgent. Dacă în trei luni nu se schimbă semnificativ Ministerul de Interne, nimic nu mai este de făcut.

Repet, nu există nici un motiv de mulţumire pentru felul în care a reacţionat statul român la încercarea de destabilizare abil pornită din Valea Jiului. Poate, doar, acela că a supravieţuit.

Şi pentru că trezirea din coşmar vine după cel mai cumplit moment al visului urît, adaug că spectacolul oferit de Parlament în ultima zi a înaintării minereşti a fost teribil. România aştepta de la aleşii ei o soluţie, un exemplu de stabilitate într-un peisaj instituţional fluid, un moment de luciditate într-un timp al nebuniei. Şi ce a oferit Parlamentul? O seară isterică, în care se gîndea electoral, în care se vorbea fără cap şi fără coadă, în care C. V. Tudor (parcă era oprit de la şedinţele Parlamentului pentru 30 de zile, nu?) şi-a făcut nestingherit numărul abject, în care puterea a acuzat opoziţia şi opoziţia a criticat copios puterea. S-a huiduit, s-a aplaudat partizan, s-a fluierat şi nu s-a putut ajunge la nici o concluzie. Adică, parlamentul a lucrat normal. Parlamentul României, strîns în sesiune de urgenţă ca urmare a existenţei unui pericol real la adresa democraţiei române, s-a comportat ca de obicei: jalnic.

Este, cu adevărat, ultimul ceas în care mai poate fi începută reajustarea instituţională a României. Acum nu mai e loc decît pentru fermitate, consecvenţă şi bărbăţie.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL

PUBLIC

Spaţiul sacru, teren de azil al politicului

Un succes, aşa cum s-a şi văzut, şi (cum am strigat pe loc) o excelentă idee aceea de a rezolva conflictul guvern/infractori (li se mai spunea, încă, „mineri" doar prin efracţie semantică), de săptămîna trecută, în spaţiul mînăstiresc, sacru, nu-i aşa, în plus şi tradiţional. Un succes şi miting-marşul organizat de Alianţa Civică-Grupul pentru Dialog Social: fără mineri, cele două organizaţii ar mai strînge, azi, ca împotriva unei fantome, multiplicat-diseminate, a consensualului Ceauşescu, atîtea mii de oameni în plin centrul Capitalei? Mă îndoiesc. În continuare, se pare, intelectul românesc întrupat pare a nu putea să se afirme pozitiv decît *împotriva* şi *de frică*.

Să revin, însă, la excelenta, trebuie să recunosc, idee cu negocierea (mai pe româneşte: tocmeala, învoiala) de la Cozia. Mi s-a părut, pentru o dată, că cineva dintre oamenii politici gîndeşte. Spaţiul eclezial, şi în primul rînd cel tradiţional-mînăstiresc, merită salvat din punct de vedere politic, şi se poate dovedi, iată, salvator. Este un spaţiu unde, pentru români, umbra (fie ea şi medievală: dar nu abia acolo sîntem noi, oare, cu mentalul politic colectiv?...) spirituală a politicului întregit(or) bîntuie, binefăcător, încă... Spaţiul sacru poate, iată, media rupturile din cadrul spaţiului public.

Atîta doar că... imaginile de la Cozia, pe care le aşteptam eterate, de taină, mi-au semănat cam prea mult, prin îmbulzeala de nedescris, cu cele filmate prin 22 decembrie 1989 la fostul CC, pe cînd cu CFSN-ul. Aşa cum, trebuie s-o spun, imaginea preşedintelui Constantinescu cu comunicat de urgenţă pe fundal cu tricolor mi-a readus-o în memorie pe aceea, din 21 a aceluiaşi decembrie 1989, cu C... eauşescu. Chestie de imagine... De televiziune...

Spaţiu sacru, spaţiu de taină (vorbesc, în continuare, despre Cozia) care, însă, tocmai pentru că transcende politicul şi public-itatea, pentru a le salva, vezi bine (medierea prin depăşire, prin includerea terţului exclus), li se (poate) şi sustrage: *cît se poate de vinovat*. „Audienţa naţională" (de luni, 25 ianuarie) a lui Mihai Tatulici a aruncat, din acest punct de vedere, o umbră asupra eficienţei şi curăţeniei umbrei politice a lui „Mircea" (citeşte: tradiţia politică românească) la Cozia. Căci se pare că documentul încheiat acolo, dincolo de sacrele ziduri dar în plină mulţime de gărzi de corp, între Miron Cozma şi Radu Vasile (doi oameni, acolo, şi ei...) începe cu exonerări de responsabilitate. Fabula ar suna, prin urmare, cam aşa, dacă aşa s-ar dovedi că stau lucrurile: în România, bisericescul salvează politicul sacrificînd juridicul; bisericescul nu poate salva politicul românesc decît cu preţul justiţiei, al ideii de dreptate. Sacrul ca infracţiune. Spaţiul sacral ca efracţie în raport cu spaţiul public. Uf! Asta da, „victorie a democraţiei". Împotriva cui, însă?

Încolo, nu pot decît să mă bucur de ieşirea din falsa obiectivitate a televiziunilor, în general, şi a PRO TV, în special, care au început, brusc, să devină militante, să facă campanie, să se apere: pe ele, pe noi, spiritul public, adevărul, bunul-simţ, proprietatea (cuvintelor): de ameninţarea cu reinstaurarea dictaturii, de violenţă, şi de reprezentanţii lor. De pericolele care le ameninţă pe ele, ca organe ale luminii în spaţiul public (unde nu intră lumina presei, intră doctorul, vraciul, şamanul, „mîntuitorul neamului"...), dar şi pe noi toţi. Să fie într-un ceas bun. Căci justiţia este înclinare a balanţei, nu blocare a acului ei sensibil. Dreptatea, spune şi spunerea, „se face". Pentru, deci contra. În folosul, deci pe cheltuiala, în dauna.

În încheiere, o veste bună pentru cei care s-au cam săturat de referinţele mele deja tradiţionale (vezi, de-o pildă, Baudrillard): săptămîna viitoare sper să am loc să fac trimitere şi la alţi gînditori contemporani, tot importanţi (cînd nu de-a dreptul decisivi) şi tot, vai, netraduşi în autohtonă. Michel Serres, de exemplu. E bun? Apologul cu stadionul (cum e pe teren, cu balonul, şi cum e în tribune, fără balon) credeţi că merge? Vom vedea. Spun, acum, cu titlu de *promo*, doar atît: spaţiul public românesc nu cuprinde teren de joc, ci doar tribune. Dezvoltarea, săptămîna viitoare.

Bogdan GHIU

Economie

Adrese greşite

M-a căutat la telefon directoarea unui institut de cercetări ştiinţifice. Un institut, după cum a precizat domnia-sa, cu realizări remarcabile, de care economia românească ar avea nevoie.

Aici se nasc invenţii. Şi mai departe? Forurile de specialitate, cărora le-au fost prezentate cercetările, n-au manifestat nici un interes.

Însă, omul nr.1, dintr-un institut în care se face creaţie, consideră că a oferit soluţii ingenioase şi ieftine, a căror aplicare ar fi urmată de importante avantaje pentru economie, dar cărora li se întoarce spatele. Poate că spune un adevăr. Sau poate că, dimpotrivă, se autoamăgeşte, creaţiile fiind lipsite de valoare. Pe tărîmul inventicii, distanţa dintre ridicol şi sublim este de cele mai multe ori extrem de mică. Tocmai din acest motiv, mai cu seamă că deseori idei ce păreau „nebunii" s-au dovedit a fi geniale, orice propunere de invenţie merită o atenţie maximă. Iar autorul ei merită un răspuns serios şi convingător, bazat pe o analiză competentă, care să ia în seamă cele mai mici detalii.

Dar forurile la uşile cărora au bătut reprezentanţii institutului, în speranţa că vor găsi sprijin şi-şi vor valorifica invenţiile, nici măcar nu s-au obosit să răspundă. Este normal, în acest caz, ca specialiştii institutului să creadă că au avut neşansa de a veni în contact cu funcţionari ce nu vor să-şi bată cuie în talpă. Cum au reacţionat? Au adresat memorii la Preşedinţie, la Parlament, la Guvern. Pe adrese greşite, deci.

Cum ar fi reacţionat într-o societate normală? În primul rînd, nu şi-ar fi oferit invenţiile unor instituţii centrale. Ar fi ales o societate operativă, un agent economic în stare să le finanţeze. Apoi, dacă firma aleasă i-ar fi refuzat, s-ar fi adresat unei firme concurente. Istoria cunoaşte destule cazuri cînd firme importante au dat faliment după ce au refuzat invenţii pe care adversarii lor le-au acceptat şi le-au pus în aplicare.

Nu-i treaba Preşedintelui, într-un stat democratic, să se ocupe de invenţii. Nici a Parlamentului. Şi nici măcar a Guvernului. Noi însă, atîta vreme cît normalizarea vieţii sociale şi economice întîrzie, ne dezbărăm greu de vechile reflexe. Ani şi ani de zile ne-am obişnuit să privim într-o singură direcţie: „sus". De fapt, cu orice fel de demers ne-am obişnuit să ne adresăm mai întîi „jos", acolo unde în mod normal problema noastră ar urma să fie soluţionată, dar unde să nu ni se spună nici DA, nici NU, ci să se strîngă din umeri a neputinţă, după care să batem depeşă „sus", acolo unde decenii la rînd s-au concentrat (mai precis s-au centralizat) toate problemele. Şi unde cele mai multe au rămas nerezolvate.

Tot privind „sus", timpul nostru a devenit... un timp cumplit al aşteptării. Al speranţei că vom primi, de acolo, de „sus", un semn de bunăvoinţă. Şi că se va întîmpla ceva, se va schimba ceva.

În aceşti ani, de tranziţie, cîte ceva chiar se întîmplă, cîteva ceva chiar se schimbă. Se mai restructurează cîteva societăţi comerciale, se privatizează altele, se mai domoleşte inflaţia. Mersul înainte e însă lent.

Funcţionarul care are de rezolvat o problemă evită să se implice. O pasează „sus", unde nu EL, ci ALŢII, cu salarii mai mari, sînt chemaţi s-o rezolve.

Cetăţeanul nemulţumit pentru că nu i s-a rezolvat problema se adresează şi EL tot „sus", aşteptînd ca de acolo să i se facă dreptate. Şi astfel iţele se încurcă. Se înmulţesc probleme ce se concentrează într-un singur loc, dosarele se adună în vrafuri.

Rezultatul? Nenumărate restanţe, nenumăraţi oameni purtaţi pe drumuri şi amăgiţi.

Ce aşteptăm? Cît timp trebuie să mai treacă pînă să înţelegem că, în societăţile democratice, decizia se mută jos, cît mai jos cu putinţă? Cînd vom înfăptui această schimbare, celelalte îi vor urma în mod firesc.

Adrian VASILESCU

© A. Paul

Povești suprapuse

Într-o oglindă de coşmar

Pesemne că evenimentele reale sînt întîmplări atît de evident şi de total surprinzătoare încît logica sau simţul comun nu le pot în nici un fel cuprinde. Sau, altfel spus, întîmplări pe care simţul nostru comun le însoţeşte o vreme, după care, incapabil de a mai ţine pasul prin comprehensiune, rămîne invariabil în urmă. Şi, ca întotdeauna, chiar în deficienţa înţelegerii apare sămînţa celei mai pure temeri. Temere? Asta să fie cuvîntul? Poate *teama* cuprinde sonor, în doar două consoane, această mizerabilă stare de rău? Dacă nu, poate acest zumzet surd din ţeastă să poarte vreun nume? Cu excepţia derbedeilor patentaţi, cei care ştiu totul din naştere, există vreo mînă de oameni, în toată această ţară, acum, care să fi înţeles, de la cap la coadă, ce s-a întîmplat în România în acest ianuarie?

Neînţelegînd, eu am păreri; iată una: ceea ce s-a întîmplat în România de luni 18 pînă vineri 22 ianuarie a fost cel mai clar atac la adresa statului şi la adresa demoraţiei petrecut din decembrie 1989 şi pînă acum. Atît şi nimic mai mult; restul sînt nuanţe. Aş vrea să mi se arate simplu că nu am dreptate, că mă înşel teribil, că am perspectiva deficitară a intelectualului cu reverii febrile şi sterile. Pesemne că v-aţi dat seama, că veni vorba, despre cît de lesne de înfrînt este această specie de intelectuali europeni ieşită din spuma Luminilor şi botezată sub focul tandru-polemic al afacerii Dreyfuss. Nu pentru că nu ar fi în stare să moară pentru o idee – întîi de toate că ar fi mult prea simplu ca asta să fie proba victoriei intelectuale, apoi că sînt destui care chiar asta şi fac: mor în cap cu o aceeaşi idee pe care au plimbat-o o viaţă. Intelectualii sînt lesne de înfrînt dintr-un alt motiv, pe care-l cunosc ei înşişi foarte bine: bogăţia lor în idei nu este dublată, cel mai adesea, decît de veşnica, inutila, sincera şi deznădăjduita suferinţă că lumea nu se aşează după cum ei, în visurile lor, ar vrea s-o facă. Pe scurt, intelectualii sînt lesne de înfrînt pentru că suferă; pentru că au regrete; pentru că vor să înţeleagă chiar şi atunci cînd nu este nimic de înţeles; pentru că, avînd prostul obicei al gîndirii, nu găsesc în juru-le decît motivele înfrîngerii lor.

Mă simt înfrînt pentru că mi-am făcut din toleranţă o icoană şi, în acelaşi timp, pentru că de cîteva zile nu-mi spun decît: *asta este intolerabil*. Nu se poate aşa ceva. Nu se poate ca la infinit, la adăpostul democraţiei, cineva să dea în statul de drept ca într-un sac de cartofi, sac prin definiţie fără coloană vertebrală. Nu se poate să mă legitimez cu un act de identitate sau cu un paşaport emise de un stat care la prima cumpănă pare a se volatiliza printr-o succesiune de trădări pentru care nimeni nu răspunde nici cu capul şi nici cu onoarea. Acesta nu este stat, cel care permite teroriştilor să-l dezarmeze, ci este o ficţiune; aceasta nu este libertate, cea graţie căreia deraiaţii cer înfiinţarea de comitete revoluţionare insurgente, ci este o letargie funestă.

Şi mai ales mă simt înfrînt pentru că vineri 22 am trăit o şedinţă de redacţie de coşmar. Un necaz amar, un dezgust plenar, o tristeţe unanimă, o durere fără cuvinte. Tristeţea mută a unor oameni normali, adunaţi nu pentru trăirea împreună de fiecare vineri la prînz, ci pentru plecarea spre un miting în sprijinul unui stat pe care fie-l reanimăm cu forţa, fie-i tragem obloanele. Da, acesta-i adevărul: n-au Vadim Tudor şi Miron Cosma atîţia ani de viaţă pentru a putea plăti o singură după-amiază stricată în redacţia *Dilemei*. Spuneţi-vă că este o glumă, citiţi-o ca pe o poantă, luaţi-o cum vreţi. Dar rămîne cum am spus, în exact aceste cuvinte pe care le scriu apăsat, ca şi cum vi le-aş arunca în faţă silabisindu-le: n-au ei o viaţă atît de lungă încît să plătească pe merit cîteva ore stricate în după-amiaza unor oameni liniştiţi.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Acolo, departe

Primirea făcută de oficialităţile cambodgiene celor doi responsabili khmeri roşii a şocat pe bună dreptate. Oaspeţii de la masa primului ministru au fost colaboratori intimi ai sîngerosului dictator Pol Pot, responsabili pentru moartea a peste un milion de oameni (dintr-un total de opt milioane) în răstimpul celor patru ani cît au fost la putere. Raportul dintre durată şi numărul victimelor situează regimul lui Pol Pot printre stahanoviştii genocidului.

În contextul polemicii declanşate de un eventual proces al fostului dictator chilian Pinochet, predispoziţia spre iertare din Cambodgia a părut multora imorală, expresie a celor două măsuri cu care sînt apreciate dictaturile: este *politically correct* ca dictaturile de dreapta să fie din oficiu criminale, în timp ce crimele din regimurile comuniste, avînd în vedere calitatea idealului, să fie o expresie a necesităţii istorice. Prim-ministrul cambodgian şi-a exprimat în cele din urmă disponibilitatea de a-i deferi pe cei doi justiţiei naţionale. (Ca de obicei, în asemenea situaţii s-a deplîns inexistenţa unui tribunal internaţional permanent pentru crimele împotriva umanităţii.) Problemele ar fi doar de calendar şi de procedură: „Khmerii roşii trebuie judecaţi: alături de ei trebuie să fie prezenţi la proces toţi cei implicaţi şi toţi cei care i-au sprijinit. Noi sîntem victimele şi nimeni nu poate pretinde că suferă mai mult decît noi" – declară actualul prim-ministru, Hun Sen. Dar... „trebuie să ţinem seama şi de crimele comise între 1970-1975, cînd au murit aproape un milion de persoane". Politicienii, după ce formulează o intenţie precisă, o însoţesc aproape întotdeauna de un „dar". Aşa este şi acum. Hun Sen se referă la „masivele bombardamente americane asupra teritoriului cambodgian din 1969-1973. Mesajul se adresează nu doar Statelor Unite ci şi Chinei care i-a înarmat pe khmerii roşii, ţărilor din ASEAN (Asociaţia naţiunilor din Asia de Sud-Est), care i-a susţinut timp de peste un deceniu împotriva regimului de la Pnom Penh, instalat de armata vietnameză" (**Le Monde,** 19 ianuarie). „Comunitatea internaţională nu trebuie să uite sau să ierte anumite perioade ale istoriei, doar pentru că atunci s-a bucurat de cîştiguri politice. În ultimele săptămîni s-a vorbit mult despre moralitate şi despre lege. Cînd vorbeşti despre lege, trebuie să fii transparent. Nu poate fi ocultat un fapt determinant pentru celălalt" – a continuat Hun Sen preluînd teoria celor două măsuri şi aplicînd-o în interesul său.

Obstacolele în faţa unui proces exhaustiv se pot dovedi însă de netrecut. „Mizele politice sînt importante, scria pe 20 ianuarie ziarul **Le Monde**, citîndu-l pe purtătorul de cuvînt thailandez care neagă responsabilitatea ţării sale în genocid, exprimîndu-şi totodată îndoiala că Statele Unite vor dori să evoce amănuntele umilinţei vietnameze de care sînt legate bombardamentele din Cambodgia: „Pot fi judecaţi khmerii roşii fără a-i mînji pe toţi ceilalţi, indigeni sau străini? Pot fi judecaţi toţi cei care, într-un moment sau altul, nu de drag, ci de nevoie, uneori dezgustaţi, s-au aliat cu diavolul, l-au hrănit sau l-au înarmat? Pot fi judecaţi khmerii roşii fără a face un proces Chinei, Statelor Unite, altor parteneri şi, ceea ce este mai grav, elitelor cambodgiene?" Care elite?, se pune întrebarea. Pol Pot le-a eliminat pe cele din vremea lui. Tulburările ulterioare din viaţa politică a ţării au ocultat trecutul, fără a-l judeca (nu neapărat într-un proces). „Mai mult de jumătate din populaţia, acum de 11 milioane de oameni, din Cambodgia s-a născut după Pol Pot. Ei au fost şi sînt educaţi de supravieţuitorii regimului Pol Pot, adică de handicapaţi mintali, oameni taraţi psihic de marea spaimă prin care au trecut" – citează acelaşi ziar în ediţia sa din 21 ianuarie. Această concluzie este formulată de un anonim. **(M. B.)**

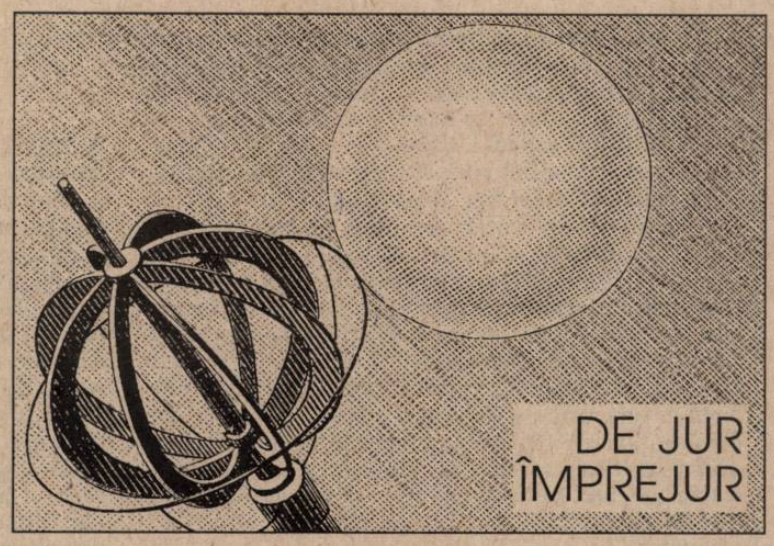

Morile de vînt

Nori negri se adună deasupra idilei franco-germane după euforia adoptării monedei unice şi a planurilor pentru o politică socială şi militară comună, fragilizînd toate opţiunile Europei în perspectivă unite. Folosirea paşnică a atomului se dovedeşte a fi un bun detonator pentru conflictele paşnice.

Gemania este acum condusă de o alianţă a social-democraţilor cu verzii. Partidul verzilor a militat dintotdeauna pentru închiderea centralelor nucleare. Acest punct din platforma lor electorală a devenit obiectiv al programului comun de guvernare. Fără alte dezbateri, protocoale sau somaţii, pe 14 ianuarie, cancelarul Schroder a anunţat că în acest an va închide centralele electrice nucleare. Declaraţia a provocat surpriză în toate capitalele europene şi mînie la Paris şi Londra. Deşeurile nucleare sînt tratate şi neutralizate în mari uzine specializate din Franţa şi Marea Britanie. Dacă Germania îşi închide centralele, Franţa şi Marea Britanie trebuie să-şi închidă uzinele, ceea ce înseamnă pierderi economice, şomaj etc. S-au cerut despăgubiri, cîteva milioane de euro. Venit în grabă la Paris, ministrul german al Mediului a declarat că nu va plăti nimic. Dincolo de suma în discuţie se ridică unele probleme cu privire la viitorul acestor ţări, probleme cu implicaţii profunde în viaţa cetăţenilor.

Centralele nucleare au părut decenii de-a rîndul o soluţie bună pentru că anulau dependenţa Occidentului bogat şi democratic de Orientul bogat, nedemocratic şi generator de crize (Libia, Iran, Irak). Sub raport economic, soluţia era de asemeni bună, deoarece, deşi construcţia şi dotarea centralelor nucleare costă scump, energia produsă e ieftină. O energie curată, spuneau partizanii atomului paşnic, fără emanaţii de gaze care provoacă efectul de seră. Acum petrolul e ieftin şi a fost găsit şi în locuri mai liniştite. Iar în privinţa poluării, adversarii centralelor nucleare susţin că această energie este intrinsec periculoasă. Ea presupune o tehnologie extrem de complexă potenţînd riscul erorii. Iar în centralele nucleare orice eroare poate duce la catastrofă. Acestor argumente li se răspunde că în timp ce ploile acide, generate de degajările de oxizi de carbon, sulf şi azot, sînt o realitate inexorabilă, riscul nuclear este o posibilitate teoretică. Raportat la cele 437 de centrale existente acum în lume, numărul accidentelor e mic. E adevărat, dar e suficient unul de amploarea şi cu urmările celui de la Cernobîl pentru a justifica toate temerile şi previziunile catastrofice.

Încă în 1980, în Suedia, s-a desfăşurat un referendum. Majoritatea a decis renunţarea la această sursă de energie, care, deşi abordabilă şi nu pune problema resurselor, implică riscuri prea mari pe un continent atît de populat cum este Europa. Dar la 18 ani după referendum centralele nucleare funcţionează încă, furnizînd 50% din electricitatea produsă în ţară. În Italia, de asemeni, s-a decis, în 1987, abandonarea centralelor atomice printr-un referendum. Cele cinci centrale ajunse la „limita de vîrstă" (30 de ani) au fost închise. În Spania, centralele în această situaţie au fost reconvertite pe gaz metan. Anul trecut, în Elveţia, Consiliul Federal a decis abandonarea progresivă a centralelor nucleare. Pentru ţările occidentale, energia nucleară pare a fi o soluţie depăşită şi modernizarea obţinută cu ajutorul acestei energii ieftine este trecută la capitolul profit, căutîndu-se acum o formulă aptă să elimine riscurile considerate exagerate.

Dezbaterea dovedeşte încă o dată că în viaţa publică, la fel ca şi în cea privată, nu există soluţii bune şi soluţii proaste. Orice opţiune implică o renunţare şi un risc. Tehnologiile tot mai complicate îndepărtează datele reale ale problemei de competenţa omului de rînd. Unii politicieni profită de dorinţa lui de confort asigurat de o energie electrică ieftină, alţi politicieni îi exploatează frica generată de apocalipsa atomică.

Închiderea centralelor este o operaţie aproape la fel de scumpă ca şi construirea lor. Anunţul cancelarului german repune problema pe tapet şi în Franţa, unde opţiunea nucleară este un fel de tabu naţional: aproape 80% din energia consumată provine din centralele nucleare. Dar după succesul „verzilor" din Germania, ecologiştii francezi, şi ei aliaţi la guvernare, se pregătesc pentru o poziţie mai puţin conformistă pe plan naţional. Problema costurilor e importantă, dar rezolvabilă: nu e vorba de o ţară săracă, se va descurca cumva. Va fi greu de înlocuit energia produsă. Soluţiile alternative – morile de vînt, energia solară – încă nu oferă perspective suficiente, raportate la consum. În absenţa unor înlocuitori credibili, care să asigure acelaşi potenţial la aceleaşi costuri este probabil că modelul suedez în materie, una vorbim şi alta facem, se va perpetua.

Acum se apelează la cetăţeni: să facă economie, să consume mai puţin. Pînă şi morile de vînt par o soluţie mai plauzibilă.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Acum trei-patru ani, m-am mutat într-un bloc specific de ghetou muncitoresc creat în perioada comunistă. Blocul este „confort doi" – „sporit" –, iar vecinii mei lucrează, sau cel puţin au lucrat pînă în '90, cu toţii, la IMGB (în 1975, Partidul îi adusese de la ţară şi îi făcuse, dîndu-le apartamente în acest bloc, domni de oraş). După ce m-am mutat, la rîndul meu, în acest bloc, m-am făcut mai puţin domn de oraş, dar am descoperit o prezenţă pe care, pînă în acel moment, o trecusem cu vederea: scara de bloc. Atunci cînd scările de bloc arătau civilizat, acest lucru mi se părea firesc şi culoarele ce despărţeau uşa apartamentului meu de ieşire reprezentau un simplu pasaj, erau ca şi inexistente, lipsite de vreo marcă stilistică. Ei bine, în blocul în care locuiesc acum, am învăţat că scara de bloc este o existenţă în sine, dacă nu chiar de-a dreptul o aventură. Am descoperit, în cele din urmă, că scara de bloc nu-i o simplă adiţionare de culoare, scări, lift, ghenă de gunoi, subsol etc., ci este, mai întîi de toate, o grupare de oameni („grupare" care poate să ia valori de la „hoardă" sau „trib", pînă la „comunitate").

Scara blocului în care locuiesc depăşeşte, prin imaginea ei concretă, orice închipuire. Mizeria şi vandalismul şi-au pus iremediabil amprenta pe destinul ei. Zidurile sînt murdare, arse, inscripţionate cu tot felul de prostii, geamurile sînt sparte sistematic, pe jos calci peste un covor de coji de seminţe, liftul pare copiat din imaginile care făceau deliciul realizatoarei „Memorialului durerii", iar în aer domneşte, întrerupt cîteodată de un iz de prăjeală, un miros greu, provenit de la ghena de gunoi. Imaginea cea mai şocantă, cînd m-am mutat în acest bloc, a fost cea a vecinilor mei care ieşeau să-şi ducă gunoiul la tobogan în şosete (aveam să aflu mai tîrziu că se pot urca, la fel de bine, cu acele şosete, şi în pat). Mi-am dat repede seama că ceea ce pentru mine reprezenta o oroare, era pentru ei ceva absolut familiar şi de aceea nu li se părea deloc nepotrivit, chiar, să-şi petreacă o parte a timpului liber în acest spaţiu. Vecinele ieşeau în capoate să-şi facă vizite reciproce sau să se ducă la ţiganca de la zece, cu ceştile, să le ghicească, bărbaţii ieşeau să joace table, fetiţele îşi întindeau pe jos pleduri, îşi aduceau păpuşile şi se jucau „de-a mama şi de-a tata", iar tinerii stăteau adunaţi *la o ţigară* sau, cîte doi, retraşi în şuşoteli amoroase. Totul, cu un consum enorm de seminţe. De la uşile cîtorva apartamente răsunau muzici cu acordeoane. Oamenii păreau plini de voie-bună, şi asta chiar cînd, din cauza datoriilor mari la întreţinere, a fost oprită apa caldă pentru cîteva luni. Toţi aveau televiziune prin cablu. La un moment dat, un vecin de la etajul şase a zugrăvit, pe cheltuiala lui, tot palierul. În doar cîteva luni, însă, „etajul şase" a fost făcut să semene cu celelalte (fusese transformat în ceva străin, cu care ceilalţi locatari ai blocului nu se mai identificau, ceea ce era de neacceptat!). Se pot spune foarte multe despre psihologia socială a vecinilor mei de bloc, despre această categorie aparte creată de perioada comunistă (nici ţăran, nici orăşean), despre metamorfozele spaţiului auxiliar, care altădată era curtea sau „faţa porţii", sau despre asimilarea specială şi deviantă a ideii de „comun".

Scara de bloc – un monstru urban, produs al timpurilor moderne. Însă un monstru care, deşi a fost creat de alţii, ajunge să fie „după chipul şi asemănarea noastră"; şi aceasta pentru simplul fapt că **noi** îi asigurăm existenţa, **noi** îl alcătuim, **noi** îi sîntem membrele.

Scările de bloc ne oferă, neretuşate, imagini ale diferitelor niveluri ale organismului nostru social. Căci nu numai o scară mizeră este expresivă. Foarte multe vom putea afla, de asemenea, – despre gradul de coeziune a colectivităţii sau despre raporturile dintre locatari – şi plimbîndu-ne pe scara unui „bloc cu pretenţii". Totul este expresiv, numai să ştii să „citeşti" această expresivitate. Or, numărul de faţă al *Dilemei* îşi propune dacă nu să citească, cel puţin să silabisească semnele vremii în scările noastre de bloc. (**C. P.-B.**)

Diana ROŞULESCU
asistent universitar, Universitatea Româno-Americană

Scara de bloc – spaţiu liminar

Atîta vreme cît trăieşte, omul trece de pe un teritoriu pe altul, dintr-o stare în alta, lin sau cu violenţă. Şi, ori de cîte ori se produce o asemenea deplasare, se crează, între locul vechi şi cel nou, între statutul pierdut şi cel dobîndit, un gol, un teren pustiu, ce pluteşte între două lumi, limită.

Scările blocurilor în care locuim par să se plieze peste descrierea pe care Arnold Van Gennep o face spaţiului liminar: mizeria (nu s-a zugrăvit de mulţi ani) şi întunericul (nimeni nu se îndură să dea bani pentru un bec) ne arată că ne aflăm într-un „no man's land"; adolescenţii adunaţi în fiecare seară pe treptele de la intrare, cu ţigările aprinse şi casetofonul la maximum (în zonele selecte pop, rap, heavy metal, în cele periferice, muzică lăutărească) reprezintă liantul între valorile individuale şi cele comunitare; liftul, aşa dărăpănat cum este, marchează evoluţia, ascensiunea. Pentru grupurile mai închegate, există posibilitatea separării nete de intruşi: interfonul. În micro-societăţile prost organizate, străinii intervin ameninţător: hoţia, violul.

Dacă scara de bloc este un interstiţiu, urmează să ne întrebăm ce separă el, între ce şi ce se situează, pentru a întregi definiţia. Vom constata că de-o parte se află ceea ce numim „interior", apartamentul nostru; iar de cealaltă parte exteriorul, jungla umană. De-o parte tărîmul pe care îl amenajăm aşa cum dorim, pe care ne simţim stăpîni, în care ne permitem să lăsăm garda jos şi să ne odihnim, să dormim, să fim noi înşine. Aici noi stabilim regulile. Aici ne pritocim visele – cel puţin pînă cînd începe să curgă apă prin tavan, pentru că ne-a inundat vecinul de deasupra, sau pînă cînd, în toiul iernii, nu avem trei zile căldură în calorifere, fiindcă s-a spart cazanul din subsol. De cealaltă parte ne aruncăm, heideggerian, în lume, către necunoscut, facem exerciţiul zilnic al adaptării, ne înghesuim în autobuze, într-un picior, facem ore interminabile de serviciu, pentru cîţiva bănuţi, lăsăm la o parte orice iluzie.

Scara de bloc, spaţiu intermediar. Nici înlăuntru nici înafară. Ieşim, încuiem cu grijă uşa, ne ferecăm intimitatea, uneori chiar ne întoarcem, ca să vedem dacă n-am uitat apa deschisă, asigurăm securitatea sanctuarului nostru. De cînd am părăsit apartamentul şi pînă cînd am ieşit în stradă, ni se modifică expresia feţei şi gîndurile. Ne punem măştile de arătat celorlalţi şi ne repezim să derulăm în minte ce avem de făcut, ce obstacole trebuie să dăm la o parte, eventual ce întîlniri neplăcute s-ar putea ivi, trecem de la dulcea pasivitate la activitate. Intrăm, scoatem de departe cheia de la intrare, nerăbdători, anticipăm plăcerea duşului fierbinte, a cinei, a cîtorva pagini de carte, a somnului, a uitării.

Există această zonă neutră şi la casă – curte, verandă, vestibul – însă în tot acest caz este mai puţin încărcată filosofic dar mai veselă, este proprietate nu pămînt al nimănui, este decorată cu flori nu cu avertismentele de neplata întreţinerii. În scara de bloc, ca şi în limbul dantesc, e interzis să rîdeţi în hohote, e interzis să vă manifestaţi durerea, nu ridicaţi tonul, doar se suspină.

Andrei ŢĂRANU
asistent universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice, SNSPA

Despre comunitate

Una din problemele majore ale disputelor intelectuale de la sfîrşitul secolului trecut privind rezultatele modernizării, şi în special al apanajului său economic, industrializarea, a fost legată de spaţiul conlocuirii. Toţi cei care au luat poziţie împotriva capitalismului (şi au fost mulţi, fie că erau la dreapta sau la stînga a ceea ce numeau ei liberalism) au fost seduşi de diferenţa teoretică propusă de Ferdinand Tönnies între comunitate (Gemeinschaft) şi societate (Gesselschaft). Conceptul de comunitate propus de Tönnies viza o recuperare a structurilor sociale arhaice care au devenit rapid pentru intelectuali un fel de element al Vîrstei de Aur indispensabil unei utopii recuperatorii, în opoziţie cu societatea, element al decadenţei şi Moloch al alienării. Astfel se explică de ce un discipol al lui Tönnies, H. Schmalenbach conchidea în 1922: „Este mai mult decît evident pentru tinerimea de astăzi că se poate decreta fără nici o reţinere: Comunitatea este Binele iar Societatea este Răul".[1]

Obsesia maniheică de diferenţiere între comunitate şi societate provenea dintr-o dublă mitologie ce opunea naturalul – mecanicului şi industrialului, pe de o parte şi pe de altă parte solidaritatea organică – alienării societăţii capitaliste. Chiar Tönnies găsea formele comunităţii în comunitatea de sînge, de loc, de spirit – reglate prin înţelegere, cutumă, religie (ele însele fiind forme ale dreptului natural), în timp ce formele societăţii se manifestau prin schimb, capitalism, public, Stat – reglate prin contract, convenţie, finanţe (forme ale dreptului raţional) şi declara „putem înţelege comunitatea ca un organism viu, iar societatea ca un agregat mecanic şi artificial".[2]

Această mitologie, comună atît conservatorilor cît şi socialiştilor, a continuat să opereze multă vreme în societăţile industrializate fiind apoi transmisă altor societăţi ce urmau cursul firesc al modernizării, chiar dacă cu anumite decalaje de timp. Astfel discursul lui Blaga despre universalul sătesc se înscria în acest tip de mitologie de reevaluare pozitivă, în aceeaşi măsură în care şcoala monografică a lui Gusti scientiza acelaşi raport modern-clasic în favoarea tradiţionalului şi deci a comunităţii. Şi aceasta pentru că toţi doreau reînvierea comunităţii sau recrearea ei, ba chiar ,mai mult, doreau instaurarea unei ere noi – aceea a unei comunităţi umane superioare, în manieră marxistă.

Perspectiva asupra comunităţii ca mod ideal de viaţă şi de structurare organică n-a dispărut, în cazul românesc, nici în perioada comunistă, mulţi intelectuali fiind tentaţi (tentaţie nedepăşită în totalitate nici astăzi) să se refugieze în proslăvirea comunităţii rurale ca antidot la realitatea cotidian urbană. Astfel, a fost sistematic evitat subiectul apariţiei unei noi comunităţi, poate cu alte coordonate dar cu aceeaşi obîrşie: comunitatea scării de bloc şi a cartierului.

Comunitatea de acest tip a fost şi este analizată ca un tot sociologic, tocmai pentru că aparţine urbanului, deşi prea puţini şi-au pus problema apariţiei sale, mai ales a membrilor ce îl compun. Pentru majoritatea sociologilor ea este însăşi societatea, adică forma exterioară de manifestare a locatarilor transformaţi în indivizi sau cetăţeni. Însă retraşi în intimitatea conlocuirii, ei redevin membrii unei comunităţi *sui-generis* care nu mai corespunde definiţiilor secolului trecut dar păstrează bune elemente ale acestora.

Mulţi din membrii acestei noi comunităţi sînt proveniţi din comunitatea rurală, care pînă de curînd păstra elemente importante ale comunităţilor arhaice şi au adus în urban moduri de gîndire bazate pe acea solidaritate organică a satului tradiţional. Intraţi în contact cu noul mod de vecinătate şi de locuire s-au adaptat la urban modificînd structuri importante din mentalul colectiv pe care l-au infuzat cu termenii ruralului. În acelaşi timp nu au abandonat niciodată relaţia cu locul de origine făcînd un fel de cărăuşie etică între cele două puncte ale existenţei sociale, cel de origine şi cel de locuire. Pe de altă parte, mulţi dintre locatarii blocurilor socialismului, fiind de aceeaşi origine socială, au potenţat formarea acestor noi comunităţi, agregîndu-se într-un fel de nou sat, numai că dispus de data aceasta pe o verticală fizică.

Asupra acestui sat au acţionat ineluctabil noi şi noi dimensiuni ale modernizării la care noua comunitate nu a rămas pasivă, ci şi le-a însuşit modificînd deseori mesajul prin grila proprie de analiză. Societatea în sens tönniesian a acţionat asupra acestei comunităţi creîndu-i noi dimensiuni, dar ar fi absurd să credem că noua comunitate nu a acţionat deloc asupra ethosului social. Fiind parte organică a acestei societăţi, comunitatea semi-urbană şi-a lăsat o puternică amprentă asupra relaţiilor sociale *in corpore*, încît nici o teorie sociologică nu mai poate funcţiona fără a lua în calcul dimensiunile etice ale acestui nou spirit comunitar.

Deja de mai bine de două generaţii asistăm la o schimbare profundă a societăţii urbane, în primul rînd datorită industrializării forţate din perioada socialistă care a dus la această „urbanizare" rapidă soldată cu diferenţe extrem de mari de percepere a localizării sociale, iar în al doilea rînd datorită creşterii, deşi cu tare analizabile sociologic, a nivelului de educaţie. Or, specific schimbării sociale, după cum arată orice dicţionar de sociologie, este faptul că schimbarea însăşi este o stare, chiar dacă tranzitorie şi care trebuie considerată ca atare. De aici transpare imediat faptul că această nouă comunitate este doar o stare, o etapă a schimbării şi nu produsul definitiv al procesului de urbanizare. Faptul că în acest moment societatea urbană românească, mai ales din oraşele mari, pare mai degrabă o multitudine de comunităţi semi-urbane, formate datorită unor legături de locuire şi unui agregat etic specific, nu trebuie să dea impresia unui conglomerat neunitar. Deja zone urbane tot mai întinse îşi regăsesc identităţi proprii, mai ales la nivelul generaţiei tinere care s-a format în aceste cartiere. Ele construiesc, plecînd de la comunităţile formate de părinţii lor, noi dimensiuni ale termenului de comunitate, punînd alături de ideea de locuire şi pe cea a interesului comunitar, măcar aşa cum îl înţeleg ei în acest moment.

Departe de a fi împlinirea ideii de comunitate aşa cum şi-o propuneau interpreţii de stînga ai lui Tönnies, noua comunitate a scării de bloc şi a cartierului deja există şi ar trebui reconsiderată ca o categorie sociologică distinctă, premisă a unei viitoare societăţi şi matcă a societăţii civile româneşti. Perfectibilă, pentru că este totuşi încă gregară această comunitate, ea reprezintă o etapă pe drumul formării societăţii, adică a capitalismului, căci pentru sociologul german structurile comunităţii şi societăţii se succed în timp şi urmează numai în această ordine.

1. H. Schmalenbach, *Die soziologische Kategorie des Bundes, Dioskuren*, München, 1922, apud. Manfred Gangl *Communauté contre société dans Communauté et Modernité*, Editions L'Harmattan 1995, Paris.

2. F. Tönnies, *Communauté et société. Catégories fondamentales de la sociologie pure*, Ed. Retz, 1977, Paris.

Daniel VIGHI
scriitor

Aşa îţi pare a fi

Stai în Casa scărilor şi te gîndeşti cît de greu e să ţi-l imaginezi pe Bacovia în acest spaţiu: „Prin mahalale mai tristă viaţa-mi pare“, aşa zice poetul şi tu te gîndeşti ce mahalale mai definitiv la marginea lumii decît un pătrat de blocuri, înconjurînd cu duioşie un petec de iarbă chelit de îndelungă folosinţă, mărginit estetic de cauciuri mari de tractor, de RABA, de camion Steagu Roşu, toate îngropate în ţărînă, în aşa fel încît în mijlocul lor de gumă tare să poată adăposti obştescul pămînt menit obşteştilor flori din acelea de toamnă, denumite popular ochiu-boului. Ce tristeţe mai mare decît şansa întîmplării care ţi se dă să intri pe Casa scărilor, în vreme de toamnă tîrzie, cînd orişice obiect, vorba poetului, se vrea singur? Alături flori în gumele acelea, miros vag de rîntaşuri amintind de grobiane tradiţii culinare europo-centriste. Minunate erau străzile pe care hoinărea Bacovia în provincia dumisale cu chip, îngrozitor de minunate sînt străzile din cvartalele de blocuri din cartierele fără chip ale lumii noi; aceea pe care o dibuiai înfiorat de presimţirea unei viitoare plictiseli de anvergură mondială în pozele din cartea de citire sau din manualul în care buchiseai în limba lui Voltaire, realităţi victorioase de la sfîrşitul domniei lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Minunată poezia gangurilor cu ogrăzi de asfalt ale soţului plin de humor al Agathei, cu asupra de măsură minunate vremile noastre cu bălţi colorate de uleiul de motor scurs dintr-un carburator în spectrul luminos al curcubeului. Ce tristeţe mai mare decît aceea a unui bidon de plastic gol pentru uleiul de motor marca MW 20, numai bun pentru Dacia 1100 sau 1300? Ce poezie a ruinurilor mai desăvîrşită decît halele de fabrică în ploaia de toamnă, aceea bacoviană, cu picăturile ei mărunte-mărunţele, învăluind tandru un afiş de tablă anunţînd avantajele utilizării mănuşilor de sudură? Există ceva mai impresionant decît golul istoric de pe Casa scărilor, o metafizică a tăcerilor mai a dracului decît cea de pe scara de bloc la vreme de amiază, cînd orişice uşă mută te întreabă ce cauţi, care-i rostul tău în lume şi tu treci de parcă ţi-ai cere scuze că tulburi pacea intrîndului aceluia din colţ cu dispozitivul unsuros pentru „ejectarea“ gunoiului menajer. În bloc să stai tu noaptea întreagă sub un salcîm şi să-i spui iubitei în sintaxă abruptă versul: „spuneţi-voi cît îmi eşti dragă“, poţi sta acolo, pe treptele de pe Casa scărilor, poţi melancoliza acolo în fulgerările negre ale gîndacilor de bucătărie, pe lîngă instalaţia aceea de tablă de tip eject; în locul poeziei dulcelui glas de corn poţi asculta ritmul îndepărtat al gospodinelor care tocmai depun gunoiul în instalaţia aceea, poţi asculta vaierul prelung al căderii lui de-a lungul etajelor, poţi să te laşi îmbătat de ecoul muzical subţirel, venit ca din depărtări muntoase, al cablurilor liftului cu pocnetele lui fără cusur; în locul clipocitului pîrîului poţi să te laşi cuprins de vraja apei năvălită din robinete sau prăvălită cu zgomot furios de cascadă din rezervor direct în scoica weceului. Şi tot aşa cum poetul din vechime stătea năpădit de simţiri înalte la vreme de seară şi adulmeca zgomotele indistincte ale satului prins de treburile cotidiene şi tu, sărman poet de Casa scărilor, poţi sta cu iubita dumitale pe trepte şi vă puteţi lăsa învăluiţi de ţipetele cutărei doamne, de plînsul aşijderi al vreunui cocon urban, de pocnetul îndepărtat al unei uşi trîntite. Pe toate le poţi percepe prea bine, dar mai presus de toate simţi tu acolo, stînd la vreme de amiază de noiembrie ploios, că nu ai ce căuta pe Casa scărilor, că oricînd poate veni careva, că pereţii te supraveghează, că uşile îţi scrutează prezenţa, că liftul îţi ţine socoteală, că întreaga Casă a scărilor te chestionează cu aplomb profesionist. Amintiri ai destule din acest spaţiu: înainte de toate întîlnirile inevitabile cu vecini pe care îi vezi o clipă, cum ar fi domnul Rakoczi, nume istoric transferat unui domn măcelar ieşit la pensie la vreme, adică imediat după revoluţie, foarte gras aşa cum stă bine unuia care o viaţă a împlinit ceea ce cu aplicaţie înfiorată va descrie Alfred Döblin în *Berlin Alexanderplatz*. Pe alţii îi ştii tot mai puţin, pe cei „de la nivel“ îi cunoşti mai bine, pe domnul cutare, fost director, pe domnul cutărică, inginer şi el, pe urmă tot mai jos te simţi din ce în ce mai înstrăinat, altă lume ţi se deschide înainte, alte orizonturi, alte intimităţi vicinale care îţi scapă, ca să nu mai vorbesc de parter, acolo unde se sfîrşeşte totul aşa ca o toccată de Buxtehude, interpretată la orgă de domniţa Ilse Maria Reich, la Mediaş, în iulie '85. Aşa se sfîrşeşte Casa scărilor, în ultimele zvîcniri neconcludente ale treptelor în perimetrul ritmat cubist al unor ştergătoare de picioare ancorate de balustradă cu lanţ gros şi lăcăt împotriva hoţilor potenţiali. Mai jos, sub nivel, se poate prea bine admira uşa de la intrarea la cămăruţa Asociaţiei. Şi mai jos e greu de spus ce ar fi să fie, intrînduri misterioare ca acelea care au animat fantasticul prozei romantice germane. Pogorîrea, dacă nu în infern, oricum în misterul, cu iz mai degrabă blecherian ori cărtărescian, adică anatomo-fiziologic, aşa îţi pare a fi subsolul de dincolo de uşa Asociaţiei. La celălalt capăt, înălţimile anunţate de încăperea motorului care dă viaţă ascensorului, apoi uscătoria, apoi întinderile de betoane bine smolite, cu guri de aerisire din care se preling uşure aburii din atîtea şi atîtea băi cufundate în mirosuri de spray şi binecuvîntate uşurări fiziologice. Dar ce spun eu aici, cînd le-a spus pe toate mult mai bine Cărtărescu, de altfel pe el îl puteţi întîlni purtîndu-şi melancolia pe lîngă profilul unui tomberon municipal şi scheletul, învăluit într-o atmosferă hamletiană, a unui tobogan cu un capăt proptit într-o groapă cu nisip puţin, împodobit cu ambalajul verzuliu pe care stă scris pentru veşnicie mesajul liniştitor WRIGLEY'S DOUBLEMINT CHEWING GUM.

Ovidiu VERDEŞ
asistent universitar, Facultatea de Litere

Şpionu'

În adolescenţă, ca toţi băieţii de la blocuri, şi noi practicam sistemul fluieratului de jos, de la scară, cu diverse semnale cifrate. După cîteva tatonări pe la ceilalţi, prietenii mei se aciuaseră dimineţile la mine, unde existau condiţii ideale, ambii părinţi fiind la serviciu pînă pe la două. Blocurile noastre formau un cvartal şi gaşca era risipită pe la toate scările; dimineţile soseau în etape, la intervale de cîteva minute, deoarece mai întîi se întîlneau cei de pe aceeaşi scară.

La una din primele vizite, s-a întîmplat însă ceva care ne-a tulburat puţin ritualul. Cei care soseau spuneau, pe rînd, aceeaşi poveste, care ne-a distrat dar, pe mine m-a cam pus pe gînduri. Pentru că, evident, nu vroiam să afle vecinii şi să fie puşi la curent părinţii că „îmi pierdeam timpul cu toţi golanii“. Pînă la urmă tot se afla, din cauza muzicii, dar asta e o altă poveste... Păţania mă mira şi pentru că fiecare scară îşi avea „babele“ ei – comitetele acelea ad-hoc în capoate, care tricotau, aşezate pe cele două bănci puse faţă-n faţă, ca un fel de galerie prin care trebuia să treci şi căreia nu-i scăpa nimic. Dar acelea se adunau după-masa, de la cinci încolo, cînd se terminau funestele ore de odihnă care îmi torturaseră copilăria. Erau figuri de temut, dar cunoscute; învăţasem deja tertipurile care le puteau înşela vigilenţa (de pildă să intru pe la scara cealaltă şi s-o iau pe terasă). De data asta însă, era vorba despre un personaj necunoscut şi, în plus, invizibil.

Deci, din relatările lor : veneau la mine, începeau să fluiere şi, pînă să ies la geam (de la patru auzeam mai greu), se-auzea aşa, o voce dubioasă, fără volum, de ziceai că moare cineva : „E-acasssă; v-aşşşteaptă sssus; ducetţţi-vă...“. Se uitau ei în stînga, se uitau în dreapta – nimic ! Aşteptau să mai zică ceva, să se identifice – pauză. Credeau că e vreun puşti care se ţine de poante şi fluierau iarăşi. La care se-auzea iar – pe bune, parcă erau vocile alea din tavan, de la teatru – „Urcaţţ', urcaţţ', că v-aşşşteaptă...“. Părea să vină din dreapta, de la parter, de la o fereastră prin care nu se vedea nimic, pentru că era umbră, avea plasă de ţînţari la geam, şi mai erau şi nişte ghivece de flori... În fine, dacă te apropiai mai mult, pînă la urmă zăreai parcă-parcă o faţă cenuşie, de ziceai că-i Fantomas... „A, mulţumesc, săru'mîna !“ ziceai, şi urcai – da' pe bune, chiar că te speria prima dată... Am rîs toţi şi cineva a propus s-o batem : „Taci, fă, că...!“

Zilele următoare m-am tot uitat eu la fereastra aceea şi, într-adevăr, n-am văzut nimic. Dar odată, stînd de vorbă pe scări cu un băiat mai mare, de la doi, îl întreb : „Cine-i, dom'ne, dementa aia care stă la noi la parter, în dreapta ?“. Şi-i povestesc toată tărăşenia. La care ăsta rîde şi zice : „Cine, Şpionu' ?“ Şi mi-a zis că biata femeie speriase aşa multă lume, că ea nu-şi dădea seama că n-o vezi de afară, dar în rest era de treabă. În concluzie era baba noastră de la scară, care stătea toată ziua la geam, într-un fotoliu, şi ştia cine vine şi cine pleacă, că altă distracţie n-avea („Tu, dac-ai fi paralizat, ce-ai face ?“). Talpa scării, ce mai...! Am rîs şi eu, dar am obiectat că nu mi se părea atît de inofensivă din moment ce putea să le dea raportul şi părinţilor, cine mai venea pe la mine dimineţile. La care vecinul a zis : „Da' ce, ai tăi te fluieră la geam ?“. Puteam să stau liniştit : Şpionu' nu vorbea decît dacă vedea că cineva fluieră sau strigă pe altcineva de jos, şi atunci îl informa dacă persoana în cauză este sau nu acasă.

Ce ciudat, mi-am zis : cineva de la noi de pe scară despre a cărui existenţă eu aflam în ceasul al doisprezecelea, din gura amicilor de la alte scări. Pînă la urmă, paradoxul era mai mult amuzant decît infernal; mă neliniştea doar puţin ideea că toate intrările şi ieşirile mele fuseseră şi erau în continuare înregistrate într-o memorie. Şi ce memorie, din moment ce baba monitoriza drumurile a, va să zică, şapte zeci – opt zeci de locatari...! Că în dosul acelei perdele pîndise dintotdeauna un Ochi. Şi ochiul ca ochiul, dar mai avusesem de-a lungul timpului şi tot felul de discuţii, la cîţiva metri de bîrlogul Şpionului...

După ce le-am povestit amicilor cum stau lucrurile, s-au obişnuit şi ei cu ideea, ba chiar au găsit-o utilă din moment ce îi scutea să urce patru etaje degeaba. Şi dimineţile, înainte de-a fluiera, aruncau o privire spre fereastra cu muşcate. De unde vocea sosea prompt, cu răspunsuri din ce în ce mai precise : „A plecat, da' vine repede, că s-a dus pîn-la piaţă...“ sau „Acu' cinci minute a ieşit, da' vine diseară, că s-a dus la şcoală...“. Unul mai glumeţ a încercat într-o dimineaţă un experiment. După „E-acasă!“, a început s-o întrebe de X şi de Y, dacă şi ei erau acasă, cînd plecaseră şi cînd se-ntorceau. N-a ţinut : după unul sau două răspunsuri amabile, dar vagi, vocea a tăcut.

Se pare că Şpionu' nostru era o instituţie serioasă şi responsabilă. Curînd aveam să-mi dau seama că prezenta totuşi un inconvenient: dacă zicea ea că eşti acasă, trebuia să fii acasă. Nu se mai punea problema că aveai de lucru, că vroiai să dormi mai mult sau că, pur şi simplu, aveai chef să fii singur. Cînd vedeam că fluieratul de jos se prelungeşte la nesfîrşit şi că ăştia încep să mă strige, o cam blestemam în gînd. Într-o altă dimineaţă însă, vocea a glăsuit : „E-acasă, da' e cineva la el...“. Cînd amicul a-ntrebat „Cine ?“, răspunsul a fost doar un murmur nedesluşit. Şi cînd a insistat – tăcere.

Asta m-a dat gata : păi ce scară mai avea aşa babe ? Am renunţat la ideea de a o ruga să se abţină şi m-am împăcat cu gîndul că n-aveam s-o văd poate niciodată în carne şi oase. Şi cînd fereastra a amuţit definitiv, la un an sau doi după aceea, s-a terminat şi cu fluieratul de jos, că parcă nu mai avea nici un farmec. Ne-am amintit că aveam şi telefoane.

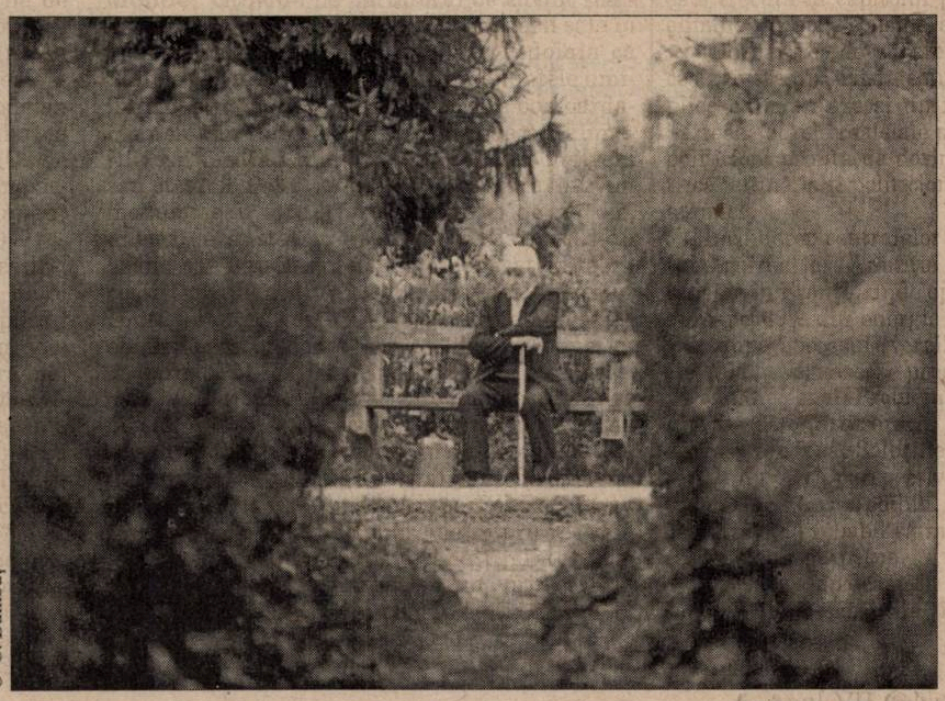

© C. Bumbuţ

De vorbă cu locatarii

În spatele pieţei Şulea este un bloc de garsoniere. De cîte ori mă trimitea mama să iau pătrunjel sau borş, treceam pe strada Odobeşti şi apoi o coteam spre locul acela. Mama mea mi-a spus de mic că acolo locuiesc oameni într-o cameră şi nu de puţine ori mi-am închipuit că sute de oameni îşi fac loc şi-şi dau coate într-o uriaşă garsonieră. Cînd am intrat prima oară în clădire, m-am sufocat. Erau prea multe uşi, prea multe obiecte înghesuite pe hol. Tot ce nu încăpuse într-o încăpere zăcea pe holul acela. Mama mă trimisese să iau borş de la o borşăreasă cu răspundere, ce nu pune-n el decît tărîţe. Şi pe hol, la etajul doi, era un coşciug. Deasupra se vedea o pălărie. Am luat-o la fugă. Am sărit două cîte două treptele scării, sticla groasă de lapte s-a prăpădit. Mortul era după mine. Şi m-am oprit în lumină, printre munţii de varză din piaţă. M-am întors acolo ca să mi se termine frica.

Apartament 1: „Dle, du-te dumneata la administrator la etajul patru, apartament 43. El ştie mai bine... vezi, eu sînt văduvă, ce să-ţi spun eu? M-am căsătorit la 14 ani... eram din Ilfov, Floreşti, dacă ştii... Taică-meu era potcovar. M-a furat Sorin. Un pierde-vară de Bucureşti. Fluiera la vrăbii... Ştiţi ce-a făcut viaţa-ntreagă? A vîndut papară de peşti şi a lucrat la fabrica de creioane... ce credeţi, vreun an a fost în Comisia de Cenzori a blocului. De unde ştia el să numere? Nu făcuse decît şapte clase?“ (Florica Menghine)

Apartament 5: „Ştiţi că dăm cinci mii la REBU să ne ia gunoiul? Tase îl cheamă pe gunoier. Poţi să-l prinzi şi să nu ne mai supere... aici sîntem oameni în vîrstă, cu pensie mică, n-avem de unde. Mihalcea de la doi mai iese pe ştrase şi scoate un ban, dar cred că în doi ani s-a terminat cu ea. Dar ce crede Ruxandra că mai merge cu ghicitul? Taci, frate, lasă-mă să-i spun omului ăstuia că o crede că aici e totul beton şi sticlă. Nu e. Toţi se învîrt în vreun fel. Georgescu Pavel şi-a făcut coafură-frizerie-epilatură. E normal? Într-o garsonieră? Cum se poate? Într-o cadă pătrată de duş, că n-are lux... să zici că mergi la frizeria de aici, din cartier... Şi mai sînt o groază... e unul care ţine lilieci în casă, altul care face seminţe de floare şi dovleac şi iese cu ele în faţa blocului... Păi, de asta ne-a dat statul pensie, ca să ne batem joc de ea şi de bătrîneţe?“ (Silvia Marionescu)

Apartament 7: Se aud voci certîndu-se: „Nenorocitule, iar eşti beat... E zece şi tu eşti turţ... nenorocitule, îmi mănînci zilele... să nu te mai văd... gata... vorbesc cu tata să mi te ia de pe cap... mama ta de lingurar... neam prost, fir-ar pielea ta a dracu“ Fir-ar neamul tău... cine-ţi dă bani, fă, de ciucurezării şi chinezării... zi, fă, că eu te scot în oraş, eu te omor... Ce ştii tu, mă, din lumea asta? Ştii că e grea, ştii că se prăbuşeşte cu picioarele ei de lut cu tot? Ştii?“ „Vorbesc în tine beţivii tăi, nenorocitule.“ (familia Todiroaie)

Apartament 10: Dialog în uşă: „Dă-mi şi mie oala aia a ta de sarmale“ „Da’ ce faci, vecină?“ „O colivă“ „Da’ cine a murit?“ „Pomenim de opt ani pe mă-sa lui.“ „Da, matale, cine eşti? (către reporter) „Sînt reporter, vreau să ştiu cît mai multe despre scara dvs. de bloc.“ „De ce veniţi mereu cînd e linişte? Uite să fi venit cînd au defulat canalele şi ne-am umplut de căcat... Veniţi acum cînd ne dă Lis apă, electrică şi gaz. Aşa aş face şi eu reportaje.“ (Tanti Mimi şi tanti Caty)

Apartament 13: „Mi-au omorît-o, dom’le. Moartă, da’ ştii cum, moartă? N-ai văzut aşa ceva. Chircită ca un strugure uitat pe lampă. A plecat dimineaţa, că zicea, săraca, că n-are nevoie de apă, n-are nevoie de cafea, doar boarea să-i zbicească obrajii. Era frumoasă... o făcusem cu un aviator... Uite aici poză... era lac de sînge, mă înţelegi? Nu vroia să-mi spună... da’ am aflat. A vrut să facă copil cu fiul de la aprozar şi uite a călcat-o cu Dacia lui. A dat-o de bordură. Şi a murit. «Mamă, să nu mă uiţi...» Şi acum am candela ei aprinsă. Ce mănînc? Păi, puişorul meu drag mi-aducea, că ea avea salar. Acum... merg la pomeni sîmbăta-duminica şi strîng pe o săptămînă.“ (Loredana Ionescu)

Apartament 20: „Uite, eu mă duc să bat covorul. Soţia mea mătură. Ce avem aici? O cameră şi un hol, de categoria a III-a. Din baie intri în WC şi bucătărie. Asta a fost... n-am prea avut relaţii să ieşim de aici. Eu bibliotecar. Soţia, dactilografă. Sîntem intelectualii blocului... restul sînt de joasă speţă. Au vrut să mă facă preşedinte şi am refuzat... eu îmi trăiesc normal existenţa, fără excese. Bine că avem televizorul, că altfel ziare şi cărţi nu mai cumpăr... sînt scumpe şi nu fac decît să mintă.“ (Petru Iovan)

Apartament 26: „Nu vreau înapoi decît plicul meu cu cafea... Le-am dat celor de la 31 cafea şi nu mi l-au mai adus... dacă veneau ăia cu tombola şi nu aveam pachetul meu de cafea nu mai luam premiul.“ (Petronela Ghinea)

Apartament 29: „Stăm aici ca nişte murături. Aşteptăm să murim. Foarte simplu, dacă mori şi te bagă în coşciug în casă n-are cum să te scoată... Şi ce simplu ar fi... cum moare unul aici îşi găseşte locul. Moare şi se trage uşa. Ăla cavou“. (Petru Halici).

Apartament 31: „Vînd borş, din asta trăiesc. Uite aici pe holul tuturor îmi fac borşul, că-n casă n-am loc de căzăniţă şi de butoi. Pute, zic unii, dar ce nu le place nimic natural? Eu am crescut între crescători de verdeaţă, dincolo de şină, la bulgari... să nu întrebi ce mirosuri... Ori, iartă-mă Doamne, oare greşesc? Dar oamenii nu mai vor nimic. Cu ce-i supără borşul meu? Dar altul, de la apartamentul 59, creşte porc. Ia-l, dom’le pe ăla, în şedinţa de bloc. Ştiţi de cînd nu s-a mai făcut şedinţă? Să fii matale sănătos.“ (Livia Tamaş)

Apartament 59: „Ce porc? Care porc? Sînt invidioşi că

© S. Gheţie

fi-miu e măcelar la Popeşti şi facem fripturi lunea, vinerea şi duminica. Sînt înnebuniţi de miros, îi ştiu eu. Dar la 1001 stă unul cu porumbei şi e un du-te-vino de rahat de porumbel de îţi vine să verşi.“ (Florin Grecea)

Apartament 1001: „Am avut un porumbel. Dar a fugit. Vecina de la 59 nu ştiu ce are pe mine. A trimis dezinsecţia, poliţia, a chemat pompierii. Noroc că ăia sînt oameni sănătoşi la cap şi mai sună o dată. N-am porumbei...“ (Mihai Landoşi)

Apartament 1006: „Sînt singură, maică. Cine-mi mai deschide mie uşa... am 84 de ani şi o pensie de 453 de mii de lei. Nu deschid curentul, nu consum apă, decît puţin, gaze nu prea vreau, că n-am ce pregăti... mai fac o ciorbă din verdeaţă... seara, în piaţă, ştii e mai ieftin. Şi mai iau şi gratis morcovi şi linte... asta e. Ce ai auzit ceva despre mine din bloc? Nu? Mă mir că zic toţi că sînt gazdă de hoţi. Adică, ce am eu cu hoţii, că se strîng la mine şi iau şi eu un ban. Dar nu e adevărat. Eu n-am dinţi în gură şi mă arde de hoţie. Păi, nu mă bate Dumnezeu?“

A consemnat Eugen ISTODOR

„Datorită faptului că unii locatari, gospodari dar şi gospodine, aruncă în WC-uri diverse resturi alimentare sau textile fac ca această canalizare să se înfunde provocînd inundarea subsolurilor. În urma intervenţiilor celor de la salubritate, s-au extras cu destulă greutate următoarele: ciorchini de struguri, cotoare de ardei şi vinete, filtrele de la ţigări, coji de cartofi şi mere, pungi mici de plastic, beţe de chibrituri, vată (ştiţi dumneavoastră ce fel de vată!), lavete de bumbac, chiloţi de damă şi dresuri! Se pune întrebarea: cum este posibil ca nişte oameni cu pretenţii că sînt civilizaţi şi care doresc să trăiască ca în Vest să dea posibilitatea celor care efectuează desfundarea canalelor să aprecieze într-un mod suburban această comportare a celor care locuiesc la bloc?“ (textul unui anunţ afişat la intrarea într-o scară din zona Titan, cules de Cristian Ghinea).

Războiul rece de lîngă noi

Invenţie arhitectonică ce a părut ridicolă la început, blocul a ajuns să fie în zilele noastre baza unei comunităţi umane specifice epocii moderne: asociaţiile de locatari. Oameni care abia se cunosc deţin împreună un spaţiu al tuturor şi al nimănui, scara de bloc, împart datorii şi necazuri comune. Datorii create de locatarii răi platnici şi necazuri generate de societăţile furnizoare de servicii publice, pentru că „atunci cînd are monopol, statul face ce vrea cu tine“, după cum ne declara un administrator.

Cît de unită este această comunitate de oameni se poate vedea din prima problemă pe care o au toţi administratorii cu care am vorbit: restanţele. Somaţiile repetate şi ameninţările cu întreruperea apei calde (unele puse în practică) îi împart pe membrii micii comunităţi în două tabere care poartă adevăratele războaie psihologice: cei care sînt „la zi“ cu plata întreţinerii şi restanţierii. Astfel, la intrarea în fiecare scară, în ţara nimănui, există cîte un avizier, mijloc de dialog şi teritoriu de dispută în acelaşi timp. Aici, alături de listele obişnuite cu sumele pentru întreţinere, apar liste separate, mai mari, scrise cu pix roşu şi cu majuscule. Sînt listele ruşinii cu cei care datorează şi cu sumele respective. Alături, apar de multe ori anunţuri ce merg de la ameninţări voalate, prin simpla reproducere a legilor care dau posibilitatea de a fi evacuaţi, pînă la apeluri cu note de disperare: „Aceleaşi apartamente sînt restanţiere permanent. Nu mai avem cu ce plăti furnizorii. Vom rămîne în frig, fără gaze. Nu poate să sufere toată lumea din cauza domniilor lor“. Mai eficiente sînt însă peregrinările comitetului de bloc „din uşă în uşă“ care mai smulg unele sume de la datornici.

Conform legii numărul 34/1990, completată cu legea 114/1996, asociaţiile pot aplica răi-platnicilor penalităţi, apoi îi pot acţiona în judecată. Instanţa poate dispune scoaterea la licitaţie a apartamentelor şi plata sumelor restante către landul comun. Legal, totul este frumos. În realitate „sînt formalităţi grele, trebuie să plătim taxă de timbru 10%. De exemplu, 400.000 pentru unul care datorează 4 milioane. Pînă îi recuperez, banii sînt blocaţi acolo şi se devalorizează, pentru că justiţia tergiversează lucrurile. Şi dacă e să cîştig, îmi trimite un portărel, un moş, ce poate să facă? Să se ia la bătaie cu omul? Dar ştiţi ce se întîmplă? Eu mă duc de două-trei ori la tribunal, vine omul şi promite că plăteşte. Atunci renunţ“. (administrator Valentin Bucătaru).

Dincolo de tabere adverse intervine mila şi omenia, „am o studentă singură cu un copil, cu cîteva milioane datorie, apoi o pensionară cu un fiu şomer. Le trimit somaţii şi atît, ce, pot să-i las pe drumuri?! (administrator Emilia Irimia)

Există şi asociaţii cu datorii foarte mici sau chiar acoperite total prin fondul de rulment. Administratorul îşi face chiar un merit personal: „La noi oamenii plătesc, probabil că le este ruşine şi de mine, că sînt din ’80 administrator.“ (Margareta Drăgulescu)

Pentru 152 de apartamente, asociaţia doamnei Irimia datorează 15 milioane, iar cea a domnului Bucătaru, pentru 87 de apartamente, pe două scări, 25 de milioane dar „noi stăm bine, blocul de lîngă noi are 150 de milioane la cinci scări.“

Care ar putea fi soluţiile: „Parlamentul ar trebui să elaboreze o lege scurtă, concisă ca să putem rezolva mai repede, să nu ne mai plimbe atîta prin tribunale“ (administrator Vasile Toader) sau, neverosimil, „ar trebui o lege care să lase la latitudinea asociaţiei de locatari să le ia bunurile ca să recupereze banii.“ (V. B.)

O altă chestiune care produce animozităţi este fondul de rulment. Conform H.G. 446/1997, cuantumul acestuia este stabilit de asociaţie „în scopul asigurării fondurilor necesare pentru plăţi curente“. Colectarea lui presupune existenţa unei sume mari de bani care să stea la dispoziţia conducerii asociaţiei. Acest fapt naşte suspiciuni printre locatari, „oamenii nu vor să plătească, că de ce să stea banii lor în contul asociaţiei“. (E. I.)

Situaţia nu este mai bună nici în ceea ce priveşte furnizorii de servicii publice. Conform contractelor cu REBU, gunoiul trebuie ridicat de două ori pe săptămînă, dar acest lucru nu se întîmplă. Uneori, angajaţii acestei societăţi „trec pur şi simplu, fără să oprească“ (V. T.) sau „dacă nu le dai ciubuc, te lasă cu tomberoanele pline.“ (E. I.) Sesizările nu au rezolvat nimic şi administratorii se gîndesc să încheie contracte cu firme particulare, despre care spun că îşi respectă contractele şi acordă şi unele facilităţi (înlocuirea tomberoanelor deteriorate, la jumătate din preţ).

Dacă aici există totuşi alternativă, monopolistele RADET şi ROMGAZ „ne încasează cît nu consumăm, pur şi simplu ne fură banii din buzunar“. (V. B.) Pentru a nu mai plăti şi pierderile de pe reţea, multe asociaţii şi-au montat contoare la intrarea conductei în bloc, dar numai pentru apa rece. O situaţie care ar putea părea comică este aceea a conductelor din subsoluri. Acestea sînt proprietatea asociaţiei, iar dacă se sparge una dintre ele, aceasta trebuie să plătească materialele şi mîna de lucru pentru reparaţie. În schimb, RADET-ul încasează 39.000 de mii pe lună pentru „revizia“ aceloraşi conducte. În realitate „de la ei vine factura şi atît“. (V. B.)

Acestea sînt doar cele mai mari probleme ale asociaţiilor şi sper ca administratorii cu care am discutat să scuze lipsa de spaţiu care nu a permis cuprinderea tuturor problemelor de care s-au plîns. Şi, pentru a nu încheia într-un registru grav, o să revin din avizierul buclucaş care ne oferă surprize tragi-comice: „Stimaţi locatari, vă rugăm respectuos să veniţi cu orice plîngere la administraţie, dar nu în stare de ebrietate.“

Cristian GHINEA

Cuşca mizantropului

Aproape doi metri cubi de sociabilitate (dorită sau nu) suspendaţi de un cablu de oţel la o înălţime variabilă. Înăuntru, un bec de 25 W dă o lumină chioară atunci cînd e. Atunci cînd e furat sau, fatalmente, se arde nu o mai dă. Şi în bezna de început de lume visezi la „boaba spumei“ ca să nu-ţi bagi degetele în ochi. Sau ca să nu calci în cine-ştie-ce. Eu ştiu...

Aproape doi metri cubi de spaţiu de conivenţă. Te urci în lift cu cine se nimereşte. Sau cu ce se nimereşte. Cine nu a călătorit pînă la etajele superioare împreună cu frigiderul nou-nouţ sau tocmai dezafectat al vecinului? Sau cu şifonierul, cada, ficusul sau fotoliile frumoasei de la 5, cu care e o plăcere să goneşti printre etaje. Deşi constructorii au avut grijă ca puţul liftului să se învecineze cu burlanul ghenei...

Aproape doi metri cubi de sociabilitate. Limita legală a sociabilităţii este de 320 de kilograme. Patru persoane, adică. Sau 6,2 persoane ca mine. Recunosc că nici eu, oricît de simpatic mi-aş fi, nu m-aş urca într-un lift în care aş mai fi de 5,2 ori. Pentru ce? Cu cei din oglindă am fi 12,4. Bine că de cîţiva ani nu mai avem oglindă. Aşa că o iau pe scări. Pînă sus la mine (da, stau la 8), în ciuda simţului olfactiv cu care nu mă laud, o să aflu ce vor mînca la cină 27 de familii (încă de pe la etajul 7 o să aflu şi ce voi mînca eu însumi). Dacă mă opresc la 6 să mă uit în castronul maidanezului aciuat lîngă recamierul părăsit pe hol o să aflu ce s-a mîncat pe scara mea şi în zilele trecute. Şi dacă o să sap în spaţiul verde din faţa blocului o să ştiu ce s-a mîncat şi în anii trecuţi...

Ca să evit toate acestea apelez la cei doi metri cubi mobili la care chiar înaintea mea trebuie să fi apelat şi teribil de mulţi fumători în exerciţiul pasiunii. Şi cîteva gospodine supraodoriza(n)te. Şi toxicii angajaţi ai RASUB-ului care efectuau cheta obişnuită. Şi ciobănescul german de la 7...

De fapt, cu ciobănescul nu am nimic.

Cristian MUNTEANU

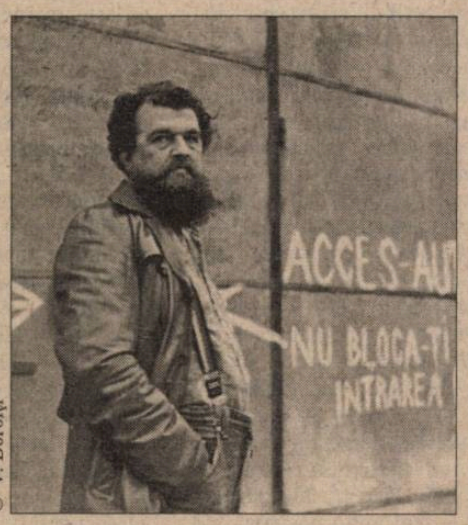

© V. Dorolţi

Colivia pe cabluri

Sînt un locuitor al betoanelor. În blocul meu, un monolit comunist, sînt 88 de apartamente. La un calcul aproximativ rezultă că pe verticala celor zece etaje convieţuiesc 250 de oameni. Construcţia are două scări şi, în mod firesc, două lifturi. Existenţa mea cotidiană este asistată de ritmicitatea sonoră a unuia dintre ele. Solidar cu acesta printr-un perete, holul apartamentului reverberează mişcarea ascendent-descendentă a coliviei pe cabluri. Prin urmare, oricît de mare ar fi dorinţa de recluziune, sînt legată de forfota exterioară printr-un cordon ombilical sonor. Adesea, ignor această pulsaţie acustică aşa cum îţi ignori bătăile inimii. Uneori însă, nu pot face abstracţie de ea, mai mult, îmi este utilă. Spre exemplu, pot să aproximez timpul, călăuzită fiind de frecvenţa „sus-jos-urilor“. În jurul orei 5, timpanele înregistrează debutul unei noi zile. Febrilitatea mişcării ia amploare între 7 şi 8 şi apoi pe la 12. Miezul zilei este marcat cu precizie: la zgomotul liftului se adaugă rîsetele şi strigătele copiilor care şi-au încheiat cursurile la şcoala de peste drum. Apoi, alte momente de agitaţie între orele 15-17 şi între 19-21. După care forfota începe a se linişti, iar eu alunec în somn înregistrînd tot mai estompat binecunoscutul icnet greoi al ascensorului. Dar el face parte deja din visul meu.

În ciuda disconfortului, această prezenţă marchează normalitatea vieţii. Totul este în regulă, pare a spune: oamenii merg şi vin de la treabă, copiii de la şcoală, iată o zi ca toate celelalte, nici mai bună, nici mai rea. Îmi părăsesc apartamentul cu senzaţia liniştitoare că nimic nu s-a schimbat în ordinea lucrurilor. Apăs butonul negru şi ciobit al liftului. Traversînd etajele, preţ de 20-25 de secunde, îmi întîlnesc vecinii. O secvenţă din viaţa mea socială prinde contur în perimetrul îngust şi neîngrijit al cabinei. Rostesc replici neutre: „ce mai faceţi“, „mergeţi la cumpărături“, „ce mai face micuţul“ etc. Este o politeţe necesară dar şi ceva pe deasupra, apărut ad-hoc, în intimitatea de moment. Este comunicarea umană la nivel minimal sau o parodie a ei. Aşa cum obsesivul huruit sonor din casa mea este doar semnul unei prezenţe care se află în exterior, la fel şi „conversaţiile“ din lift sînt doar imitaţia a ceea ce ar trebui să fie relaţiile sociale. Practicăm disciplina comportamentului civilizat.

Înainte de oprire, preţ de cîteva clipe, viteza liftului scade, semn că momentele de simpatie prudentă şi indiferenţă reciprocă au luat sfîrşit. Intru în apartament cu o senzaţie de uşurare. Dincolo de ziduri, colivia pe cabluri.

Maria JAKABHAZI
str. Oştirii 8/86
2400, Sibiu

Cosmin MANOLACHE
etnolog

Memorialul uitării

Mă paşte, vă spun, o boală crescută fie din comoditate, fie din risipirea potenţelor noastre în direcţii care nu ne-ncheagă, nu ne-adună într-un spirit totalizator. O boală care, mai mult decît atît, este şi un veritabil păcat, căci a uita nu-nseamnă altceva decît că ignoranţa se lăfăie în miezul conştiinţelor noastre.

Vă scriu acest „memorial al uitării“ dintr-un vîrf de bloc construit prin anii '30, dintr-o mansardă uitată prin înălţimile străzii Schitu Măgureanu. Nu-i adevărat că locatarii acestui bloc sînt numai bătrîni, dacă ar spune cineva aşa ceva. Ştafeta s-a predat locatarilor mai tineri. Bătrînii au rămas, un pîlc, unul la etajul 1, altul la 3, cam aşa. Şi, la drept vorbind, un tînăr nici nu prea este interesat să-şi cunoască vecinii; unde mai pui că nu am timp de aşa ceva şi, altfel, mansarda în care locuiesc nici nu e proprietatea mea pentru a avea măcar un motiv să statornicesc vreo relaţie cu vecinii mei.

Problema „celor din bloc“ mi-am pus-o într-o situaţie care s-a repetat de nenumărate ori. Să v-o spun. Blocul nostru are şi o curte interioară cu ieşire în trotuar, concepută de arhitect special pentru depozitarea gunoiului. Din bloc se poate intra în această curte trecînd de uşa plasată chiar dinaintea primei trepte a scărilor, aşa că în fiecare seară, cînd mă-ntorceam „acasă“ eram tentat să deschid acea uşă. Împreună cu prietenul meu am deschis-o iniţial din curiozitate. Apoi curiozitatea se mărea precum o gogoaşă fantastică pentru a ne da seama mai apoi că gesturile noastre sînt într-un fel recuperatoare, că devin gesturile unui „memorial al uitării“.

Prima dată am găsit un morman de ziare. Ziare de cultură. Ne-au prins bine, nu zic nu. Apoi o oală de ceramică. Cărţi abandonate. De la jurisdicţie pînă la „Caietele principelui“ a lui Barbu. Nu mai vorbesc de cele peste douăzeci de radiografii care parcă inventariau bolile acestui bloc.

Aşa am descoperit că în blocul nostru a locuit un Savin Ladislau, avocat, mort tocmai pentru a lăsa o moştenire frumuşică, deşi el locuia destul de impropriu. Evident că fiecare situaţie pe care o-ntîlneşti te obligă cumva să recurgi la amintiri, la conexiuni. Prima legătură pe care am făcut-o m-a dus cu gîndul la Borges, la personajul lui din „Moartea şi busola“, Marcelo Yarmolinsky, aşa că m-am aşteptat, intrînd uşor în jocul imaginaţiei mele, să dau peste alte fitile provocatoare.

Am găsit mai apoi radiografiile „numitului“ Abab Fethi făcute la Hopital Charle Nicole în aprilie 1991 pe cînd avea 25 de ani. A urmat o colecţie serioasă din „România Mare“, alta din „Şi totuşi iubirea“, „Românul“ – suplimentul cultural, „Cuvîntul“ etc. Nu mai spun că ştirile sportive le citeam, cu o întîrziere de două săptămîni, în toate ziarele de profil de la noi. Şi noi, oricum, eram selectivi, nu luam orice din întunecata curte interioară. Mă gîndeam, un moment de strălucire, că ar fi bine să pun la intrarea în bloc un anunţ prin care să le ofer posibilitatea recuperării obiectelor abandonate. Apoi mi-am dat seama că bătrînii, cei care abandonau lucrurile pe care le găseam, nu făceau gestul chiar lipsit de orice semnificaţie. Mi-am închipuit o mînă de oameni, bătrînii aceştia, urcaţi într-un balon de sfîrşit de secol XIX, ridicaţi de la sol şi aruncînd spre pămînt pînă şi bijuteriile, şi asta numai pentru a mai prinde ceva elan, ceva înălţime. Lăsînd în urmă o dîră ca aceea de cenuşă presărată de personajele poveştilor pe care le-am ascultat în copilărie.

Această dîră, presărată nu cu toate semnificaţiile cu care aş dori să o investesc eu, mărturiseşte totuşi. Spune că oamenii, ca şi locul, sau invers, îmbătrînesc, şi-aşa vin lepădarea de cojoace, de mărunţişuri, de deşertăciuni, pînă la lepădarea de sine. Ecoul uitării în care şi noi ne vom auzi vreodată paşii.

© V. Dorolţi

Petrecerea de bloc

Cu vreo şase ani în urmă am stat cîteva săptămîni într-un apartament din New York. Într-un bloc new-yorkez clasic, din acela cu geamuri care se deschid de jos în sus, cu cărămidă pe dinafară şi cu scară de incendiu exterioară. Ceva mai curat şi cu lift mai silenţios decît ale noastre dar, la urma urmelor, bloc ca toate blocurile din lumea asta. Atîta doar că de la vecinii de vizavi nu venea miros de chiftele ca la Bucureşti, ci o aromă dulceagă de ţigări cu marijuana. Din cînd în cînd, pe acea scară mai răzbăteau şi acordurile unui pian. La uşa de la intrare era un interfon iar pe faţada exterioară o plăcuţă indica un cabinet stomatologic al cărui doctor avea nume românesc. În sfîrşit, poate că n-aş fi amintit acum acest imobil, dacă nu aş fi fost martorului unui eveniment petrecut între locatarii lui, eveniment care pentru noi poate părea cel puţin curios. Într-o zi, gazda mea de origine română mi-a spus că în acea după-amiază urma să aibă loc o **petrecere de bloc.** Mi-am exprimat nedumerirea dar mi-a spus că dacă participi şi eu mă pot lămuri. A vorbit apoi la telefon cu vecinele sale despre ce să aducă fiecare de mîncare şi de băutură. Mie mi-a spus să nu-mi fac probleme cu ţinuta căci, la astfel de ocazii, se vine în orice fel de haine. Petrecerea se desfăşura în micuţa curte interioară a blocului, un careu de beton cu un spaţiu verde îngust de jur împrejur. Pe o masă au fost înşirate salamurile, saleurile, prăjiturile şi paharele cu băutură. Cineva a adus chiar un platou cu un preparat foarte special din peşte (nu îmi mai aduc aminte bine cum era). Nu cunoşteam pe nimeni, nu pricepeam rostul acestei petreceri şi mă simţeam cam stingherit. Am încercat să intru în vorbă cu un domn cu ochelari fini, cu o alură anglo-saxonă şi care mi se părea că ar fi genul tipic de american. Nu m-a prea ascultat, părînd preocupat de cu totul alte gînduri decît de întreţinerea unei conversaţii cu un străin. În schimb, am găsit un interlocutor prietenos în persoana unei negrese pe care la început aş fi fost tentat s-o evit. Am aflat mai apoi că „anglo-saxonul“ era un tehnician cam mocofan iar negresa o distinsă profesoară de pian. Dar am descoperit curînd că în mod normal, subiectele mele de conversaţie n-aveau cum să-i intereseze în acel moment pe locatarii blocului. Discuţiile lor priveau extinderea garajelor subterane, reparaţii la nu ştiu ce ţevi ş.a.m.d. În mîinile unuia dintre ei am văzut chiar un dosar cu acte şi schiţe legate de aceste probleme. Atunci mi-a picat fisa. Petrecerea de bloc nu era un prilej de îmbunătăţire a relaţiilor sau de şuete şi bîrfe între vecini. Era ocazia în care puteau fi discutate în plen problemele administrative ale imobilului. Echivalentul american al şedinţelor noastre de bloc. Şi mi-am amintit brusc de bătăile puternice în uşă din cîte o duminică dimineaţă devreme de la Bucureşti cînd, un grup de vecini zdraveni veneau să anunţe că la ora zece e musai să ne prezentăm la şedinţă, la sala clasei a III-a B de la parterul şcolii de vizavi. Şedinţe care de cele mai multe ori se soldau cu redeschiderea conflictului dintre vecinul de la parter şi cel de la etajul trei, cu noi orgolii frustrate şi încăpăţînări apoplectice. Mi-am dat seama atunci că o petrecere stupidă e preferabilă unei şedinţe groteşti.

Andrei MANOLESCU

Z. ORNEA

Scara de bloc şi arhaicul Bucureşti

Scara de bloc nu e un loc al intimităţii individuale. Face parte, mai curînd, de domeniul public. Nu al unei macrocolectivităţi ci a unei microcolectivităţi, cu un marcat adesea efort de organizare interioară. Se întîmplă însă că necesara organizare interioară e numai o biată aparenţă. Cîştigă mereu dezorganizarea mergînd pînă aproape de haos, totul, în afara apartamentului bine ocrotit, fiind o devălmăşie. Şi, lucru ciudat, un mijloc al modernizării, cum e interfonul, menit să protejeze individualul şi siguranţa interioară, se transformă în contrariul său, de jos, de la intrarea în scara de bloc, venind apeluri care invită să deschizi pentru indiferent care alt apartament („Ce importanţă are, domnule, la acel apartament e stricată instalaţia interfonului, daţi-mi dvs. drumul"). Şi soneria interfonului sună mereu, transformînd modernizarea în contrariul ei. Asta, bineînţeles, cînd nu e defectă întreaga instalaţie, uşa de la intrare fiind, lejer, proptită cu un pietroi ca nu cumva să se închidă. Pentru că, dacă se închide, e prăpăd efectiv, nimeni, uneori chiar şi locatarii fără cheie, nemaiputînd pătrunde în scara blocului. Ce să mai spun de defecţiunea liftului (unul – de ce? – pe scară), obligînd locatarii încărcaţi cu poveri la ascensiuni, transformînd viaţa în efectiv calvar. Şi e vai de locatarii de la etajele superioare, dîndu-şi aproape duhul pe palierul fiecărui etaj. Atunci se creează, brusc, o solidaritate de corp, vecinii ocărîndu-se reciproc şi blestemînd pe cei de la atelierul de reparaţii, care, angajaţi prin abonament plătit pentru asta, chemaţi – şi încă insistent şi de mai fiecare locatar – întîrzie să vină sau acuză o defecţiune mecanică solicitînd (încă) timp. Şi, e de mirare?, nimeni nu mai are timp şi putere de aşteptare. Se speră, se depun intervenţii – prin administraţie şi individual – pînă ce defecţiunea este remediată. Pentru cîtă vreme? Nimeni nu poate da asigurări pentru că – nu-i aşa? – instalaţia e de două decenii şi fatal uzată. Se investesc speranţe în soliditatea mecanismului, totuşi, fatal, lovit de fragilitate. Mirosurile, avînd regim de libertate absolută, invadează nu numai scara de bloc, dar şi apartamentele. Se simte şi se ştie că la cutare apartament se prăjeşte carne sau, de ce nu?, cîrnaţi. Asta transformă intimitatea locuinţei în efectivă promiscuitate. Şi n-ai cum să te lupţi cu ea. Vin, apoi, la rînd, inundaţiile cîte unui apartament de o defecţiune petrecută în cel de deasupra sau, pur şi simplu, din neglijenţă. Alarma tinde să devină aproape generală pe respectiva coloană pentru că apa se infiltrează, indiferentă la argumentul etajului. Solidaritatea se animă din nou, luîndu-se măsuri (alţii se mulţumesc doar cu sfaturi) pentru oprirea apei (de jos, de la microcentrală, unde, ca în blocul meu, există) şi, apoi, urmează aşteptarea reparaţiilor, care, într-un tîrziu, se produc. Dar efectul inundaţiei pe pereţi este o treabă care îl priveşte pe fiecare locatar, deşi cheltuielile nu sînt deloc minore. Cineva îmi povestea, ameninţător, despre locatarul locuind sub apartamentul lui. „Nu-şi vede de treabă, e mereu agresiv. Nu-şi dă seama, inconştientul, că pot oricînd să-l inund". Şi se considera generos că nu-şi pune încă în aplicare proiectul pedepsitor.

Trăind, din 1962, în trei blocuri şi mereu ridicîndu-mă la capitolul etaje, îi invidiez enorm pe cei cu case particulare. (În anii dictaturii, acesta era un privilegiu rîvnit şi rareori atins, puţini, foarte puţini, ajungînd să locuiască în vile.) Asta îmi creează nostalgii despre vechiul, străvechiul Bucureşti, unde cartografiile stabileau numărul locuitorilor după numărul caselor (socotindu-se cinci persoane pentru o casă). În 1798, în Bucureşti, numărul caselor era, de pildă, de 86.000 locuitori, calculat după numărul de case. Iar în 1810 Bucureştiul avea parte de 7.603 case. O hartă statistică rusă întocmită în 1828-1832, în care nu se prea pune temei, aprecia că, în Bucureşti, erau 10.074 curţi, adică 50.370 de suflete (asta, în timp ce Sofia şi Atena nu atingeau, atunci, 20.000 locuitori). Dar, brusc, la 1860, statistica indica, pentru Capitală, cifra de 121.734 de suflete dintre care 67.482 erau consideraţi agricultori sau practicînd profesii libere. Deci în Bucureştiul de la 1860 se practica intens agricultura pe la mahalale şi împrejurimi. De altfel, o caracteristică a străvechiului Bucureşti o constituia viile. C. C. Giurescu, în a sa **Istorie a Bucureştiului** (1966), ştia că viile „se întindeau nu numai pe marginile povîrnite ale cîmpiei spre lunca Dîmboviţei, margini cunoscute îndeobşte sub numele de «dealuri», dar şi deasupra, pe cîmpia însăşi, precum şi în jos, în luncă, de asemenea pe malurile mai puţin povîrnite ale Colentinei. Oraşul era aproape înconjurat de o adevărată cunună de vii; ele pătrundeau adînc în interiorul lui, pînă lîngă Curtea domnească, alcătuind, după fericita expresie a documentului brâncovenesc din 1709, iulie 28, şi a celui din 1775, dat de Alexandru Ipsilanti, «grădinile din Bucureşti»". Pe la sfîrşitul secolului XVIII domnul avea o vie chiar în apropierea Curţii iar mitropolitul, de asemenea, o vie respectabilă ca dimensiune. Într-o hotărnicie din 1848 un document vorbea de o vie domnească, în mijlocul Bucureştiului, avînd o suprafaţă de aproape patru ha, ea dînd în dreptul ferestrei actualei biserici Sf. Ioan. De altfel, amintirile conducătorilor revoluţiei muntene de la 1848 vorbesc despre plimbările lor, pentru a pune lucrurile la cale, printre viile Bucureştiului. Marii boieri aveau, mai toţi, în jurul conacelor, vii pe întinse suprafeţe în mai toate mahalalele principale ale oraşului. De asemenea, mănăstirile din inima oraşului. Era suficient să se plătească agiei taxa „vinăricului" pentru ca totul să fie slobod. Sursa la care m-am referit apreciază că, în afară de viile din jurul Bucureştilor, încă la mijlocul secolului al XIX-lea, erau, în interiorul oraşului, 74 de vii, dintre care unele cu o suprafaţă apreciabilă între Podul Mogoşoaiei şi Podul Tîrgului de Afară, şi alte 65 între Podul Mogoşoaiei şi Dîmboviţa. Şi mai erau şi altele. Fapt este că, la mijlocul secolului trecut, viile erau încă numeroase în Bucureşti, mai puţine în raport cu populaţia, în comparaţie cu sfîrşitul secolului al XVIII-lea. La vremea culesului, toate aceste vii erau pline de lume, stăpînii lor mutîndu-se cu totul la crămi pentru o săptămînă sau două, le veneau, în ospeţie, rude şi prieteni, petrecerile cu lăutari, în jurul pastramei şi a ulcelelor cu must, ţinîndu-se lanţ. Trebuie să fi fost extrem de pitoresc de trăit în acest oraş în înfăţişarea lui de atunci! În a doua jumătate a secolului trecut viile s-au tot împuţinat, pe locul unora înălţîndu-se case de locuit, noi cartiere. De altfel, o lovitură catastrofală a fost administrată viilor de filoxeră, care a venit atunci, replantarea lor presupunînd multă cheltuială. Dar, ca vestigiu material mai exista, şi între războaie, via Seminarului Central. Astăzi numai toponimia mai aminteşte de vechea înfăţişare viticolă a Capitalei („Şoseaua Viilor", „Drumul viilor", „Ziduri între Vii", „Intrarea Strugurilor" etc. etc.). Nu puţine, adaugă sursa noastră, erau livezile şi chiar prisăcile, aici, în plin Bucureşti. Una dintre aceste neuitate livezi, în proprietatea unui Văcărescu, se întindea pe locul unde se află, astăzi, Ateneul Român şi Piaţa Palatului, pe o porţiune a ei ridicîndu-se un lăcaş bisericesc, un metoh al Episcopiei de Rîmnic. De aceea tocmai multă vreme, chiar după construirea Ateneului, locul acesta era denumit de bucureşteni „la Episcopie" (azi numai o mică stradă aminteşte de vechiul apelativ).

Dar, treptat, cu deosebire între războaie, Bucureştiul s-a modificat modern, apărînd noile bulevarde şi blockhausurile. Şi astăzi, buni colegi ai mei s-au străduit să locuiască în „blocuri vechi", deşi sînt mult şubrezite şi, de aceea, periculoase. A prevalat însă confortul acelor „blocuri vechi" în comparaţie cu aceea minimală, cînd, total inexistentă, a celor noi, urîte, periferice şi adevărate „cartiere de dormit". Şi cînd te gîndeşti că, între războaie, unele instituţii au oferit credite pentru cei ce voiau să-şi construiască mici căsuţe cu curţi minuscule în cartiere, ca Vatra Luminoasă sau între Bd. 1 Mai şi Griviţei! Trezeşte invidie auzind sau văzînd, în ţări apusene sau în SUA, cartiere întregi cu case de sine stătătoare, aşezate în mijlocul unor splendide peluze. Aici vecinul e persoana locuind în casa din apropiere şi nu locatarii scării de bloc. Ne-am născut prea devreme sau prea tîrziu?

Irina NICOLAU

scriitor

Blocul Bibicescu

Dacă din Bulevardul Magheru o iei pe fosta stradă Athena şi treci de sinagogă, de poştă şi de Biblioteca Sadoveanu, dai de Mendeleev care, la dreapta, te duce în Piaţa Romană şi, la stînga, te scoate pînă aproape de Atheneu. Dar tu nu trebuie s-o iei nici la stînga, nici la dreapta şi cu atît mai puţin înainte spre Piaţa Amzei, pur şi simplu, rămîi pe loc! De acolo poţi să vezi bine cele două blocuri de peste drum. Arhitectură interbelică foarte corectă. În cel de pe colţ există de o viaţă o alimentară şi un magazin de pîine. Acolo a venit doamna Lili pe vremea lui Stalin – tinerică, bruneţică, frumuşică şi a tot vîndut pîine pînă s-a pensionat anul trecut. În blocul cu pîinea locuiau Vali Seciu şi Vichi, fata florarului. Florăria le-a fost luată şi apoi demolată prin anii şaptezeci, odată cu plăcintăria unde se duceau ai mei cu tăvile de plăcintă macedonească, pe vremea cînd nu ne cumpărasem încă plita electrică.

Noi stăteam alături de pîine în blocul Bibicescu. Nu l-am văzut niciodată pe doctorul Bibicescu, tot ce ştiu este că a construit blocul şi a locuit cîndva la etajul întîi în apartamentul cel mai frumos care la venirea noastră era deja locuit de un activist. Altfel, blocul cochet. Îl recunoşti după placajul de piatră verde care urcă pînă aproape de geamurile de la mezanin. Pe pervazul lat al unuia dintre geamuri mi-am petrecut prima copilărie, între trei şi cinci ani. De acolo, de pe geam, am scăpat pe umărul unuia în costum nou, cafeniu, o farfurie de smîntînă şi la picioarele altuia borcanul cu lacherdă pusă la marinat. Blocul are patru etaje, două scări, una principală şi una de serviciu, o curte interioară cu garaje şi lăzi de gunoi şi o terasă pe acoperiş unde am păşit numai de cîteva ori pentru că, atunci cînd am venit, nouă, copiilor, ne era interzisă intrarea şi am păstrat supărarea pînă cînd ne-am mutat.

Eram supărată şi aveam pentru ce. Ani de zile, adulţii din bloc au purtat o cruciadă împotriva copiilor. Îi deranjam orice am fi făcut. Pe terasă, nu, că şi aşa e crăpată şi curge, nu în lift, că se strică şi reparatul costă scump, nu pe scări, pentru că Miţa – care era portăreasă şi la blocul Tanaşoca din vecini – le spală doar o dată pe săptămînă, nu în holul de la intrare, avînd în vedere că soţia portarului este bolnavă, în fine, nu pe trotuar... Asta era chiar culmea, nu pe trotuar! Da, pentru că îl murdăriţi cu şotroane, avioane şi solniţe de hîrtie şi loviţi jaluzelele apartamentului de la demisol unde se află cîinele doamnei Hoisescu şocat în timpul bombardamentelor, cîinele care la cel mai mic zgomot urlă. Aşadar, un NU categoric şi total. **Ca să nu nimic** aveau grijă toţi locatarii şi în mod special domnul Albu, portarul, un ardelean de treabă, chel şi cu ochi de cadînă caucaziană care ne fugărea cu mătura şi striga după noi. Duşman ne era şi Bercu-croitorul căruia îi stropeam vitrina aflată pe trotuarul de vis à vis. De partea noastră aveam numai familia Velican, nişte armeni fără copii care ţineau o mercerie mică lîngă croitoria lui Bercu şi pe Naevînătorul care fusese în timpul războiului pilot şi cu care m-am pomenit colegă la Insititutul de folclor.

Cineva şi-ar putea închipui că în blocul Bibicescu locuiau o sută de copii care deveniseră o problemă socială. Greşit! Eram numai nouă dintre care cinci nu ieşeau să se joace pentru că erau ori prea mici, ori prea mari. Prin urmare a fost o cruciadă făcută numai pentru fraţii Carniol, Madeleine şi cu mine! Dar ce pot să facă patru copilaşi care au numai opt picioare? Mult! Iar lucrul cel mai grav pe care îl pot face este să adune în jurul lor pe toţi copiii de pe stradă. Aţi observat că există blocuri unde se strîng mulţi copii şi altele unde nu se duc? În Blocul Bibicescu veneau. În formaţia restrînsă eram vreo cincisprezece şi cînd ne strîngeam toţi vreo douăzeci şi cinci. Şi cincizeci de picioruşe harnice care se joacă de-a v-aţi ascunselea cîteva ore pe zi şi fojgăie pe scări şi în curtea interioară pot să scoată din minţi şi pe un sfînt. Lupta a durat vreo zece ani. Victoria a fost întotdeauna de partea noastră. De partea lor a fost însă timpul, ba se muta unul pe altă stradă, ba intra altul la liceu. Pînă la urmă am crescut toţi.

Trec des pe lîngă bloc şi nu văd ţipenie de copil. Holul de intrare e gol ca un clopot fără limbă. Uneori visez că vin „acasă". Scările sînt strălucitoare, părul Miţei este tot roşu şi creţ. Sun la uşa noastră şi cineva îmi zice că am greşit. Cui m-ar întreba ce mă leagă atît de mult de scările blocului Bibicescu i-aş spune că între altele multe, foarte multe sferturi de pîine neagră. Povestea era aşa, aveam o mătuşă care venea la noi în fiecare zi. Înainte să plece spre casa ei din Popa Nan mă trimitea să-i cumpăr un sfert de pîine neagră, mai mult nu mînca, era aproape tot timpul singură. La început i-am spus de cîteva ori să ia jumătate dar a zis de fiecare dată că nu are rost să mănînce pîine uscată aşa că aveam de cumpărat un sfert de pîine neagră care costa, fix, 0,50 bani. Jumătate de leu! Cum să-i cer lui Lili să-mi dea pîine de jumătate de leu, îmi era ruşine. Aşa că puneam banii mei de îngheţată şi cumpăram jumătate de pîine pe care Lili mi-o tăia în două. Una era a mătuşii şi cu a doua ce să fac, n-aveam cui s-o dau, dacă arunci pîine plînge Maica Domnului. Aşa că nu-mi rămînea decît s-o mănînc. Mă băgam într-un cot de scară, să nu mă vadă cineva, şi mestecam trist. Întîi coaja şi pe urmă miezul. Nu-mi era foame, uneori îmi venea să plîng. De atunci am rămas că nu pot să mănînc pîine goală. Mai bine rabd.

© P. Călinescu

SPAŢII SIMBOLICE

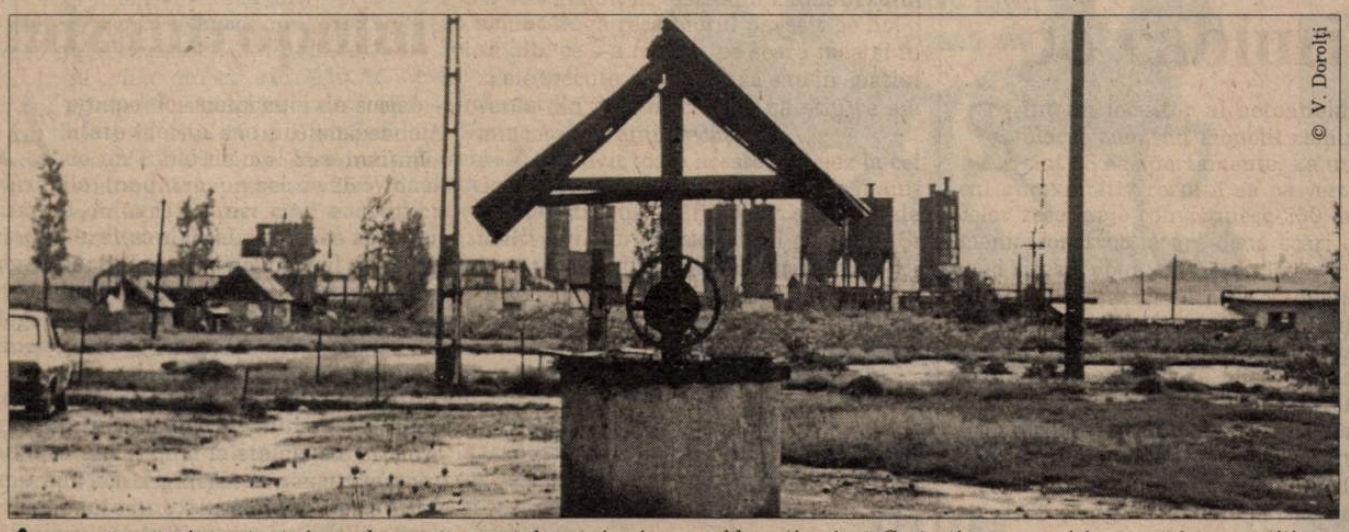

În ce măsură e important şi cum lucrează aspectul propriu-zis religios în creştin-democraţia românească de azi? Iar dacă – lăsînd la o parte participarea mediatizată la slujbe şi proiectele legislative de interdicţie privind avortul şi homosexualii – acest aspect chiar lucrează, este el unul general creştin, ori conţine şi adaptări specifice locului?

În sine, mişcarea a apărut şi s-a hrănit din experienţa şi, s-ar spune, din atmosfera creştinismului apusean. Atenţia catolicismului pentru modelarea temporalităţii, pentru eficacitatea acţiunii *în istorie*, importanţa acordată instituţiilor şi autorităţii lor, accentul pus pe reguli minuţios formalizate, pe o disciplină care să canalizeze energia indivizilor spre rezultate evident şi imediat utile întregii comunităţi, toate aceste trăsături au putut fi preluate de gîndirea creştin-democrată pentru a construi o doctrină în care valorile religioase participă la construirea şi la funcţionarea democraţiilor moderne.

De altfel, chiar istoric vorbind, creştin-democraţia românească a fost iniţiată şi dezvoltată de greco-catolicii transilvani, partidul lui Iuliu Maniu asumînd o orientare şi un tip de program politic ce aveau curs în zona central-europeană. Astăzi însă, PNŢCD e activ într-o ţară preponderent ortodoxă, iar conducătorii lui sînt şi ei ortodocşi. Nu ştiu dacă întîlnirea între ortodoxie şi creştin-democraţie e problematizată de către doctrinarii partidului, dacă ei îşi pun explicit chestiunea unei valorificări a datelor proprii creştinismului răsăritean în gîndirea politică. Însă ultima mineriadă ne-a furnizat un exemplu de *practică* politică în care elementul propriu-zis ortodox a avut o clară relevanţă. E vorba, evident, despre *alegerea locului* negocierilor de către premier.

„Bătălia de la Costeşti" şi „Pacea de la Cozia"

S-a spus deja că acest conflict, ce a înspăimîntat prin carenţa politicienilor şi autorităţilor în a apăra instituţiile democraţiei, a probat în schimb strălucit profesionalismul oamenilor de presă. Am asistat la relatarea admirabil, impecabil condusă a unei disfuncţii ce nu mai avea mult să devină fatală. Poate că, inhalînd o dată cu gazele lacrimogene şi ceva din substanţa întîmplării, reporterii PRO TV au dat nume potrivite celor două evenimente: ele sună ca nişte titluri dintr-un manual de istorie medievală. Pusă rău de tot în pericol prin „bătălia de la Costeşti", democraţia a fost salvată, la limită, prin „pacea de la Cozia".

Prestigiul acestui loc monastic, ce răzbate pînă în literatura şcolară obligatorie, e de prim rang: ctitorie a lui Mircea cel Bătrîn, Cozia va fi, în cursul istoriei, un loc înalt al credinţei, o cetate a monahismului oriental, activă în integrarea ţinuturilor româneşti în aria bizantină. Ea îmbină calitatea de somptuoasă fundaţie princiară cu forţa unei incinte militare, fiind în acelaşi timp un centru în jurul căruia vor gravita numeroase comunităţi restrînse de sihaştri. În felul acesta, e o expresie convingătoare, complexă a colaborării între puterea temporală şi autoritatea spirituală, a utilizării monahismului drept „gardă spirituală" pentru comunitate şi principe.

A încheia o pace la Cozia reflectă asupra interlocutorilor ceva din impozanta alură a locului. Miron Cozma obţine astfel mai mult decît o simplă şi pasageră imunitate. Din infractor, din personaj care subminează autoritatea de stat, el tinde, iar noi riscăm ca el să devină partenerul recunoscut al unei păci naţionale. Acum cîţiva ani, era felicitat de Ion Iliescu; azi dă mîna, îmbulzit de cameramani, cu Radu Vasile, în prezenţa unor înalte feţe bisericeşti.

Poate că, pentru succesul punctual, pentru absorbirea incontrolabilelor tensiuni ale conflictului, alegerea Coziei e foarte nimerită; marele ei potenţial simbolic nu putea decît să impună liderului minerilor, oferindu-i în acelaşi timp o ambiguă legitimitate. Însă dacă Radu Vasile a dovedit sensibilitate pentru dimensiunea simbolică a gestului politic, pentru „stilistica" lui, recursul acesta la simbol e extrem de riscant: de vreme ce el a fost impus de „bătălia de la Costeşti", unde forţa de protecţie a statului de drept a fost spulberată de forţa agresivă a unor grupuri exasperate, manipulate în exasperarea lor.

Primarul din Costeşti declara cu oarecare ciudă că în preajma comunei sale există două mănăstiri care ar fi putut prea bine adăposti negocierile. Ca şi Radu Vasile, el posedă simţul locurilor emblematice; însă Costeşti nu avea nici o şansă în competiţia cu Cozia şi el va rămîne să dea doar numele unei umilitoare confruntări urmărite pe toate posturile de televiziune.

Concomitent cu întîlnirea de la Cozia, se petreceau – în alte două spaţii – exerciţii de viaţă propriu-zis democratică. În Parlament avea loc şedinţa extraordinară – convocată iniţial pentru o dată cînd conflictul risca să se fi transformat în catastrofă şi să facă inoperantă instituţia cu pricina. Pe bulevardele bucureştene avea loc o demonstraţie tăcută de susţinere a reformei şi a instituţiilor statului de drept. Ea reprezenta, după organizatorii marşului, acea „majoritate tăcută" ce riscă să rămînă – dată fiind calitatea clasei politice actuale – pur şi simplu neauzită. Însă marşul respectiv nu era doar unul de susţinere; el interpela – tăcut – responsabilitatea oamenilor politici, le cerea socoteală pentru prestaţia lor. Au făcut-o mai explicit şi mai sonor demonstranţii de la Timişoara. Cert este că, pentru destinderea conflictului, nu spaţiile emblematice ale exerciţiului democratic au avut pe moment importanţă. Un demonstrant bucureştean, un soi de variantă actualizată a „cetăţeanului turmentat" declara că, fiind pensionat medical, are 350 000 de lei pensie din care a plătit un impozit de 850 000 de lei pentru casă; că nu e nemulţumit, ci foarte nemulţumit de guvernul actual, dar că asta nu-l determină să-i spargă geamurile. Un asemenea cetăţean nu participă la „bătălia de la Costeşti" şi, ca atare, nici la „pacea de la Cozia".

Pace asemănătoare deocamdată cu una încheiată între două „căpetenii" ţinute să recunoască o situaţie creată de forţa brută. Rămîne să vedem dacă politicienii vor fi fost destul de zguduiţi pentru a face din conflict materie de reflecţie şi dacă el îi va determina să pună în stare de bună funcţionare instituţiile statului; abia atunci, poate, democraţia va avea într-adevăr de cîştigat.

Portretul locului

În ce priveşte recursul la spaţii emblematice ale credinţei, premierul Vasile a fost precedat, în metoda sa, de preşedintele Constantinescu. Unul a făcut-o în interesul comunităţii, pentru a calma o situaţie pe care autoritatea de stat a gestionat-o prost; celălalt, în interes electoral. Dar, în ambele cazuri, profilul simbolic al locului e cam acelaşi.

La Iaşi: un spaţiu de veneraţie comunitară suscitată de moaştele cuvioasei Paraschiva, unde candidatul la preşedinţie primeşte, prin monahul Vasile, girul mănăstirilor româneşti şi mesajul unui misterios personaj athonit. Cea care dă prestigiu locului e o severă ascetă de origine greacă din secolul IX; relicvele sale vor cunoaşte, din secolul al XIII-lea şi pînă în secolul al XVII-lea, un remarcabil itinerar prin mai toate capitalele ţărilor ortodoxe: fiecare „staţiune" are rolul de a confirma principele locului ca pe un protector al ortodoxiei faţă cu puterea otomană; ultimul, voievodul Vasile Lupu, va construi pentru ea biserica mănăstirii „Trei Ierarhi", tot atît de fin cizelată în piatră precum o raclă. Ca şi Cozia, moaştele sfintei Paraschiva evocă o conlucrare între politica princiară şi angajamentul ascetic ori, mai larg, monahal; evocă inefabila învestitură pe care cel de al doilea e socotit în stare şi dator să o dea celei dintîi printr-un simplu efect de prezenţă. Depozitată de memoria locului, prezentă mai mult sau mai puţin difuz în conştiinţa comunitară, această trăsătură a fost exploatată de reprezentanţi ai creştin-democraţiei în 1996 ca şi în 1999.

Recursul la mănăstiri derivă, iarăşi, din convingerea tradiţional şi larg răspîndită în creştinismul răsăritean conform căreia monahul este cel ce reprezintă într-un anume fel miezul Bisericii, fiind cel ce experimentează, trăieşte novator credinţa. În Răsărit, accentul nu cade atît pe instituţia eclezială şi pe autoritatea ei, cît pe un curent, o filiaţie de cunoaştere vie, personală (a cărei figură simbolică este monahul), care susţine şi împrospătează comunitatea, tradiţia integrală a Bisericii.

* * *

Practica politică a creştin-democraţilor poate apela la acest depozit simbolic general perceput şi acceptat – chiar dacă într-un mod mai mult ori mai puţin difuz, mai mult ori mai puţin pasiv, mai mult ori mai puţin mecanic. Pentru o gîndire politică este însă oare de ajuns?

Anca MANOLESCU

Alphonse DUPRONT

PEREGRINATIO

Există o percepţie (şi o utilizare) a spaţiului în care nu societatea, comunitatea, ori puterea îşi construiesc o imagine de sine, ci prin care persoana se construieşte interior; e condiţia nomadă, adeseori adoptată de monah. Reproducem aici un pasaj din volumul Du Sacré (Croisades et pèlerinages. Images et langages), *1987, Gallimard, al lui Alphonse Dupront, istoric prestigios al religiilor (şi director pentru o lungă şi fastă perioadă al Institutului Francez din Bucureşti).* ***(A. M.)***

Faţă în faţă cu faptul – sensul

„Drumul" în primul rînd: această realitate complexă pe care termenul nostru de „pelerinaj" pare să o conţină în mod firesc, regăsită în islamicul *hajj*, cu accepţia de „a se îndrepta spre" casa Domnului pe pămînt, ca şi în termenii vocabularului chinez ori japonez ce desemnează pelerinajul şi exprimă ideea de călătorie, circuit, parcurs: ca atare, o viaţă ori o încercare a spaţiului.

În al doilea rînd, numeroase culturi orientale şi extrem orientale dau, prin vocabularul lor, pelerinajului semnificaţia de rit ce trebuie împlinit la capătul călătoriei: pentru multe din ele, pelerinaj înseamnă „a face înconjurul", acea circumambulaţiune prezentă deja în rădăcina semitică *haq*, ce exprimă actul pelerin prin excelenţă atît în Persia cît şi în Tibet. În India, pelerinajul îşi ia numele de la locul sacru originar: acela de *tîrtha*, care desemnează mai ales vadul, punctul de trecere al cursului de apă; pelerinajul devine aici, în mod firesc, baie lustrală şi totodată „trecere".

Acţiunea aceasta e o lucrare de sine: aspect psiho-spiritual al pelerinajului, subiacent regăsit în islamicul *hajj*, cu sensul său de „a domina", „a se învinge pe sine", ca şi în accepţia ascetică a japonezului *henro*, „parcurs", lucrare de sine impusă de parcurgerea drumului. Acelaşi e geniul realităţii pelerine în vocabularele noastre occidentale, unde apare din latinul *peregrinus*. În accepţia sa originară, *peregrinus* este, pe de o parte, străinul, cel ce vine de altundeva şi nu aparţine societăţii autohtone stabile; pe de altă parte, cel ce, prin puterea neistovită a prefixului, parcurge: în mod subiacent spaţiul, iar, în acest spaţiu, o mutaţie trăită. Mutaţie împlinită prin însuşi actul pelerin: pelerinul e omul care trece şi el îşi este şieşi, în sine, străin. Străin de asemenea pentru spaţiul uman pe care îl traversează, unde trebuie să asume „străinătatea" ce nu mai ţine de condiţia sa proprie, ci de privirea pe care ceilalţi o pun asupra sa cînd trece, acei sedentari ce îl primesc ştiind bine, ca şi el, că a doua zi îşi va relua drumul. Se modelează astfel o spiritualizare a vieţii pelerine: a parcurge spaţiul şi a se face străin sieşi, a ieşi din sine într-o prospeţime de existenţă şi o nerecunoaştere a *aceluiaşi* din tine, toate pot fi strîns îmbinat trăite în condiţia asumată a fiinţei pelerine. Secolele Evului Mediu au cunoscut această *peregrinatio ascetica* care face din experienţa monastică o creaţie decisă de înstrăinare, asemenea unei naşteri a *celuilalt* pe cale.

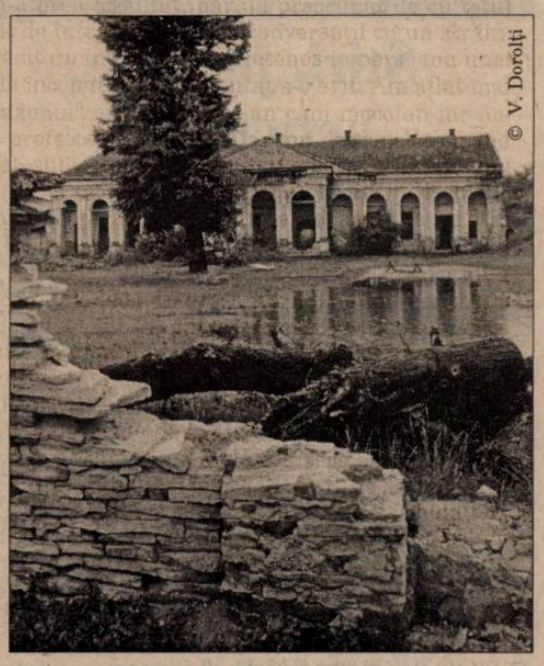

Album

Rupte din viaţă

Iar acarul, săracu'!...

Un tren oprit la botul barierei.
Din primul vagon, sare naşu'.
Urmează o tocmeală cu şoferii maşinilor care, la mica înţelegere, se mai strecoară. Sfidînd milimetric locomotiva.
Ei, nici chiar!... Naşu' a hotărît. Coboară bariera.
Trenul se pune, foarte lent, în mişcare.
Mecanicul, cu mînecile muncitoreşte suflecate pînă la cot, se lasă atîrnînd pe geam. Supraveghează.
Trenul a ajuns, cu ultimul vagon, la celălalt capăt al barierei.
Şi s-a oprit.
Naşu' ridică bariera.
Maşinile trec în mare grabă.
Asta a fost! Naşu' se aruncă în ultimul vagon.
Iar trenul se urneşte a lehamite.
S-ar putea crede că scena e desprinsă din teatrul absurdului.
Nu e, însă, decît o biată probă de schimbare în bine a României: desfiinţarea cantoanelor. Fireşte, cu cantonieri cu tot.

Alina IORDACHE
Rîşnov

Bazar

Ştiri, jurnale, actualităţi

Jean Baudrillard vorbea, într-una din cărţile sale, de trăirea ştirilor prin procură: dintr-un fotoliu privilegiat, în care nimic din ceea ce vezi nu te poate atinge direct. Teoria e cu atît mai valabilă în cazul transmisiilor directe: indicele de senzaţional creşte, împreună cu tensiunea celui ce „taie şi spînzură" din fotoliu.

Evenimentele ultimelor zile ne-au consacrat în postura sus-menţionată: am trăit, ca niciodată, cu mare intensitate, ceea ce li se întîmpla altora. Este evident că am făcut-o pentru că ceea ce urmăream ne privea personal şi avea consecinţe asupra fiecăruia, asupra calităţii fiecăruia de cetăţean. Pe lîngă importanţa evenimentelor în sine, interesul pentru ştiri ne-a fost sporit de **transmisiile în direct**. Majoritatea televiziunilor au avut **reporteri speciali** în teritoriu, de la Petroşani la Rîmnicu Vîlcea. Deşi, pînă acum, puţin obişnuiţi cu acest gen de transmisiuni, rapide, eficiente şi sub tensiune, reporterii speciali au făcut faţă, în general, cu brio. Mă refer mai ales la trimişii PRO TV-ului şi ai Antenei 1, care relatau mai des şi pe care i-am urmărit cu osîrdie. Majoritatea lor au ştiut, chiar în momentele de confruntare directă, să păstreze un ton calm, lipsit de exclamaţii şi superlative terifiante. Prestaţia lor a fost cu atît mai lăudabilă, cu cît unii dintre ei (precum **Romeo Diaconescu**, de la PRO TV) au transmis din mijlocul celor despre care povesteau (al minerilor sau al scutierilor), din mijlocul unor martori ostili, gata să-i cenzureze. O altă sarcină foarte grea a reporterilor au fost statisticile; nu este uşor să apreciezi cîţi oameni au intrat în „bătălie" sau cîţi sînt răniţi doar după propriile observaţii, sau din zvonuri. Rămîne memorabil momentul în care corespondenta Antenei 1, **Loredana Chimoiu**, a afirmat că minerii au luat ostateci 1.500 de poliţişti, din păcate, afirmaţia s-a dovedit, cu aproximaţie, adevărată. Meritul reporterilor a fost păstrarea **tonului de normalitate** în situaţii absurde. Ei n-au încercat, în general, să facă speculaţii inutile şi producătoare de panică. Pentru telespectatorul mai implicat, reporterii speciali din Valea Jiului au căpătat statutul de **eroi**: cînd **Romeo Diaconescu** sau **Cătălin Radu Tănase**, de la PRO TV şi-au pierdut vocea, din cauza gazelor lacrimogene, nu puteai să nu fi alături de ei (dacă urmăriseşi „filmul" de la început). La fel cînd **Gabriel Klimovicz** (tot de la PRO TV), a mărturisit, dezvăluindu-şi fireştile slăbiciuni omeneşti, că a reuşit să scape, cu chiu cu vai, pe geamul Prefecturii din Rîmnicu Vîlcea.

Dacă reporterii s-au dovedit eficienţi într-o situaţie de criză, acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu **redactorii-prezentatori** ai emisiunilor de Actualităţi. Mulţi dintre ei au fost acuzaţi că sînt doar „cititori de promptere". Acum însă, mulţi dintre ei au dovedit iniţiativă, spontaneitate (nu se poate ca toate întrebările să le fi venit de pe prompter, sau din regie) şi logică. În „top" se situează **Lucian Mîndruţă, Alessandra Stoicescu, Adina Goriţă, Andreea Esca**. Într-o situaţie absurdă, ei au ştiut să se transpună, să schimbe o ipostază cu alta. Acelaşi lucru s-a întîmplat cu **Marius Tucă**, care a avut curajul multor ediţii speciale din zone fierbinţi. În timpul propriilor transmisiuni în direct, tonul vedetei de la Antena 1 şi-a mai pierdut din aroganţă, devenind mai firesc.

O altă categorie care a făcut faţă situaţiei au fost *teoreticienii*, „creierele" puse să analizeze ceea ce se întîmplă. Şi aceştia s-au arătat, în general, într-o altă ipostază decît cele obişnuite. Fără a face uz, în general, de cuvinte pompoase sau de profeţii apocaliptice, editorialiştii şi analiştii politici au vorbit ferm şi concret. Am apreciat faptul că au spus lucrurilor pe nume şi că, în discursurile lor, nu au abuzat de omniprezentul, cîndva, limbaj de lemn. Sigur că s-a făcut aluzie, ades, la legalitate, dar, în situaţia creată, repetatele apeluri au fost necesare. Chiar „durii" comentariilor şi ai premoniţiilor, precum **Cristian Tudor Popescu** sau **Silviu Brucan,** s-au adaptat evenimentelor, diminuîndu-şi morga de altădată.

Toate aceste comportamente pline de demnitate era mai bine să lipsească, odată cu situaţia care le-a creat. Pentru că, altfel, telespectatorul comod se va vedea pus în situaţia de a se ascunde după fotoliul părăsit în grabă, în faţa agresiunii imaginilor televizate.

Iaromira POPOVICI

Noi, colecţionarii, la 20 ianuarie 1998

Nu te uita aşa la mine:
eu cred că nimic nu e deşertăciune.
Eu cred că totul trebuie păstrat.
Nimic nu e vînt.
Se poate păstra şi vîntul.
Într-un strigăt tenace şi obscur,
într-o opoziţie fundamentală la neant,
agăţîndu-ne cu ghearele şi cu o sfîntă furie de fiecare obiect al lumii, azi se săvîrşeşte mirifica numărătoare a colecţionarilor.
Nu sînt nebuni.
Avem colecţionari de periuţe de dinţi, noi şi uzate.
Colecţionari de cîrlige pentru rufe.
De umbrele.
De arcuşuri.
De maşini de călcat.
Colecţionari de cranii.
De amintiri din catastrofele maritime, feroviare şi aeriene.
Colecţionari de cuie.
De cutii de brînză Camembert.
De bilete de loterie necîştigătoare.
De carnete de bal.
De buşoane pentru radiatoare.
De proteze pentru infirmi.
Un american strînge insigne de poliţişti.
Un japonez strînge lamele de chewing-gum.
O doamnă bavareză adună în flacoane nisip de pe toate plăjile şi deşerturile lumii.
Totul are un sens. Obscur. Coerent. Feeric.
Am în Trinidad un colecţionar de amurguri.
O doamnă e antologată (în aceeaşi lucrare a lui Bandot, două volume, la fel de îndreptăţite ca o carte de telefon)
pentru că strînge amprente de paşi pierduţi pe nisip şi în păduri.
Jack Thompson, membru al asociaţiei de colecţionari din California, posedă
401 eşantioane de sîrmă ghimpată (inventată la 1250) din cele 622 de varietăţi răspîndite pe tot globul.
Eu nu mă învrednicesc decît să strîng
libelule din ziare şi adjectivele la care renunţ.
Acesta sînt.
Ultima mea piesă este o dîră sub o frunză putrezită –
o dîră lăsată de Timothy, o broască ţestoasă
dintr-un castel englezesc, la Powderham,
găsită, în 1852, la bordul unui vas de corsari portughezi
de către al 10-lea conte de Devon.
Cel de al 17-lea conte a murit, la 82 de ani, în urmă cu două săptămîni („Le Monde" din 15.1.1999).
Timothy încă trăieşte, petrecîndu-şi vara pe o peluză a castelului şi iarna sub frunze moarte,
mişcîndu-se imperceptibil, dar lăsîndu-mi posibilitatea
s-o înregistrez dîră cu dîră, milimetru cu milimetru,
imprimînd-o pe creierul meu de colecţionar
a tot ce e materie mişcînd, plîngînd, rîzînd.
Dîra lui Timothy am captat-o în dimineaţa cînd un horoscop mă soma, la 20 ianuarie 1998 (a doua zi, mătuşa mea, cea bătrînă, împlinea 90 de ani):
„Stresul din ultimele zile nu se degajează.
Relaxaţi-vă cît o mai puteţi face."
Sîntem prea fragili pentru a nu fi tenaci –
măcar cît o carapace de broască ţestoasă.

Radu COSAŞU

Totul despre ţigani
– inclusiv cei din România – în lucrarea specialistului numărul unu în domeniu

Oul de ciocolată

„Omenesc, prea omenesc...“

Stăm bine la categoria „precocităţi artistice“. Avem nu doar o „micuţă Picasso“, ci şi o „domnişoară Cioran“ care publică o carte pe an. Se numeşte Chris Simion, are 20 de ani, e studentă la A.T.F. şi, cum spunea Florian Pittiş, „are probleme cu Absolutul“. Despre volumul de debut din 1994, *Dragostea nu moare. O confuzie la 16 ani* (volum de aforisme şi eseuri), C. Sorescu scria: „Chris Simion este o cioranistă în reacţia la stimulii existenţei şi ţuţistă în aspiraţia spre un liman“. Din aspiraţie în aspiraţie şi din confuzie în confuzie (ale adolescenţei valuri), juna „cioranistă“ *hippie* a dovedit, cu volumele de eseuri *Dogmatica fericirii* (1995) şi *Disperarea de a fi* (1996) – semnalate entuziast de mass-media – că de fapt nu disperă. În 1997, cu ocazia apariţiei volumului de monologuri *De ce nu sîntem ceea ce putem fi?*, Ion Toboşaru opina că: „Ultimul «op» al iunonei minerve, Chris, imaginează dantelînd un dialog ce proiectează variile ipostaze ale Demiurgului. Chris ne plimbă în bucatul reveriilor, binecuvîntînd concepte morale, celeste şi păgîne, împresurătoare în esenţa nouă-ne“. Pînă la urmă, după atîtea aforisme şi monologuri exaltate, anul trecut, o dată cu schimbarea prefixului vîrstei, rebela Chris a decis să se „obiectiveze“ pre sine în personajul Avia Nottari („pasărea scris“, *tînără* speranţă a dansului contemporan), din romanul *Spovedania unui condamnat*. Mai bine de jumătate din volum – ilustrat cu grafica hieratică a lui Marcel Chirnoagă – e alcătuit din scrisorile, jurnalele intime şi „spovedaniile“ Aviei, montate pe canavaua unui scenariu „tragic“ cu ecouri din melodramele á la George Şovu. O poveste despre iubire, suferinţă, nebunia de a fi, sacrificiul întru creaţie, despre moarte, izbăvire, extazul de a trăi arta şi viaţa delirant, pînă la lacrimi... Document şi simptom patetic de „filosofie trăită“ mustind de substanţă existenţială, sfîşietorul „op“ se deschide (cum altfel?) cu un motto de Emil Cioran & Chris Simion. Voi cita, oarecum la întîmplare, din însemnările „condamnatei“ Avia Nottari (o fată tînără pe patul morţii, prin a cărei sacrificare simbolică autoarea noastră se „autocondamnă la viaţă“): *Cad zorile-n genunchi. Genunchi-mi sînt însîngeraţi. M-am tîrît prea mult în faţa zorilor... E zi de noapte, e noapte deocheată de iubirea sălbatică dintre umbrele noastre... Bărbatul şi femeia sînt subiecte pe care le abordez oricînd cu o sete şi o pasiune nebună. Fiinţele acestea m-au atras întotdeauna pentru că universul lor este nedeterminat iar condiţia lor este relativă. Omul, acest mare mister, mă îngenunchează... Hai să bem fără să ne îmbătăm, să bem viaţa cu grijă, s-o soarbem cu nebunie şi fiecare picătură să se scurgă în vene cu paroxism, fiecare clipă, ne va da o senzaţie de ameţeală. Ne vom întreba: oare chiar se-ntîmplă? Vă răspund: fiţi realişti! Cereţi imposibilul! Doar se ştie: dacă vrei, trebuie!* Iată, dincolo de beţia de cuvinte, „'68-ismul“!

Finalul, mobilizator, aparţine naratoarei Chris: *Hei, oameni, sîntem prea mîndri de noi... Cu toate că cultura (sic!) e un act de bun simţ, vă întreb «asta vă interesează?» Nu cred. M-aţi dezamăgi. Aşa că haideţi să ne trezim din moţăială. Haideţi să nu ne mai dormim viaţa. Pentru ca viitorul să existe, trecutul trebuie să moară... Nu cereţi socoteală. Încercaţi să vedeţi în lucrurile ideale omenescul.* Evident, „Total aşteptărilor asta s-a întîmplat“ (cf. p. 125).

Paul CERNAT

Amuzeu

1956 : — Măi băiete, mai stai şi tu pe afară ; eu încă nu pot pleca de aici !

Imaginarul publicitar

Fetiş

Acum, cînd scriu acest articol, mi-e greu să evaluez consecinţele căderii unui furou în braţele trecătorului stradal. S-a declarat stare de urgenţă şi mă îndoiesc că un domn miner ar gusta fetişul. În asemenea momente te întrebi ce efect mai are reclama publicitară şi asupra cui. Totuşi, îmi voi vedea de tematica rubricii, în speranţa că, peste o săptămînă, cînd rîndurile acestea vor ieşi de sub tipar, şi examenul de maturitate naţională va fi trecut cu bine.

Între clişeele cu care spoturile comerciale ne-au obişnuit este şi acela al gospodinelor întrecîndu-se în isteţime, în competenţa de a alege detergentul cel mai ieftin şi de cea mai bună calitate. Femeia vizată nu este cocheta, ci banala eroină a muncii cotidiene. Pînă nu demult, acestea descindeau din două ereditaţi diferite, a căror conciliere nu părea să intereseze pe nimeni. Reclama la *Dero automat*, însă, ne propune un nou scenariu, la care bacantele randamentului casnic pot visa ba chiar fantaza cu îndrăzneală. Cine ar fi crezut că un detergent ar putea submina vreodată liniştea conjugală, că el ar putea deveni mijloc de seducţie? Două gospodine stau de vorbă la balcon şi îşi compară (ce altceva?) substanţele de combatere a petelor din dotarea tehnică. Nimic nou pînă aici. Toate fac asta, dar nu în scena balconului (scenă devenită recurentă în ultima vreme prin spoturile publicitare, dintre care cea cu verificatul bujiilor nu se uită). La început nu ne dăm seama, nu ne gîndim la Shakespeare cînd vedem rufe întinse pe frînghii, fie ele şi la etaj. Abia într-un sfîrşit, cînd obiectul de lenjerie intimă a delectat nările fine ale trecătorului cu aromele celui mai afrodiziac detergent, înţelegem că înaltul profesionalism al gospodinei a fost întotdeauna subestimat, că ea nu este doar un dispozitiv de muncă dotat cu inteligenţă şi că detergentul eliberează. Poate fi, însă, furoul şi scut?

Alice POPESCU

Cronica literară de tranziţie

Bucureştiul pierdut

Mai întîi să spun, pentru puţinii cititori ai *Dilemei* care nu ştiu, că Tatiana Slama-Cazacu este una din somităţile mondiale pe care le avem în materie de lingvistică, şi anume nu pe chestiuni specioase şi microscopice, ci în domenii pe cît de ample, pe atît de adînci: filosofia limbajului, sociolingvistica şi psiholingvistica. Opera sa ştiinţifică circulă în ţări de pe trei continente, şi nu de-azi-de-ieri (*Limbaj şi context*, 1959, s-a tradus în Franţa în 1961, iar în Italia în 1972; *Introducere în psiholingvistică*, 1968, în Italia şi în Anglia în 1973 etc.).

Îmi amintesc că prima dintre lucrările d-sale pe care am citit-o s-a întîmplat să fie, acum vreo 20 de ani, *Limbaj şi context*; eram uluit de aspectul parcă „abstras din timp“ al discursului: într-o epocă în care limba de lemn, politizările laudative la adresa prezentului şi citarea masivă a autorilor sovietici erau ca şi obligatorii, paginile d-nei Slama-Cazacu respirau un aer de normalitate academică, iar bibliografia îţi dădea pur şi simplu tahicardie. Autorii sovietici apăreau din an în Paşti, în schimb paginile erau înţesate de nume subversive ca Husserl, Shannon, Bergson, Croce, Janet, Saussure, Vossler, Renan, Ogden-Richards, Darmesteter, Valéry, Poincaré... Numai la *Bietul Ioanide* al lui Călinescu mai avusesem aceeaşi senzaţie, că ţin în mînă o carte sfidător de indiferentă, prin bunul ei cosmopolitism, la presiunea proletcultului.

Cu acest parti-pris pozitiv am deschis volumaşul* de la „DU Style“. Nu voi spune că e o capodoperă a memorialisticii româneşti. Nu voi spune că e un text cu virtuţi literare senzaţionale. Dar nici nu voi minţi cîtuşi de puţin mărturisind că am citit-o cu uşurinţă şi fără pic de plictiseală.

Cartea e un fel de *Amintiri din copilărie* (şi preadolescenţă) eminamente urbane, scrisă cu condeiul muiat în cerneală proustiană, colorată şi de atmosfera în care se amestecă doze inegale de *belle époque* şi de „anii nebuni“. Mecanismul memoriei e declanşat de cîte un detaliu (un obiect, un chip, un miros, o frază de *jurnal*). Autoarea reconstituie, de la cîte un astfel de *primum movens*, universul spaţial, moral şi cultural în care se mişca fetiţa care a fost. O vagă – şi mereu tandră – „deformare profesională“ poate fi decelată în insistenţa asupra ideii că viaţa *lucrurilor* stă şi în *numele* lor: *„Lucrurile devin ale noastre dacă ştim să le dăm nume, stăpînind astfel realitatea din jur“* (p.35).

Figura-pivot a cărţii, în jurul căreia se ţese, radial, totul, este mama, numită invariabil, cu o discreţie care vrea să teşească patetismul, „Ea“. (Aceeaşi intensă discreţie, refuz al lacrimogenului, se manifestă, „programatic“, şi în privinţa suferinţelor carcerale ale tatălui dus la *Canal*). *Un copil în vechiul Bucureşti* este o carte a dragostei de fiică pentru mamă şi de mamă pentru fiică. Adevăratele paradisuri sunt doar cele pierdute, şi întreg textul cărţii încearcă să reconstituie acea completitudine a tandemului mamă-copilă. Dialogul contrapunctic dintre „discursul“ autoarei şi inserturile din jurnalul matern (refăcute din memorie) întăresc această simbioză psihologică.

...Care însă nu duce la „partizanat“, la exclusivism sentimental. Tatăl este schiţat cu aceeaşi mînă caldă şi e frapant că autoarea găseşte tăria de a se obiectiva romanesc şi de a nu „condamna“ cu încruntări de „domnişoară Cucu“, de a nu trata cu acreala blamului retrospectiv alunecările extraconjugale ale celui care fusese „camarad de război“ cu Camil Petrescu şi prieten cu Baraschi, Tudor Măinescu, G. Ciprian, Petru Comarnescu, Niki Atanasiu, Horia Furtună. E, aici, o capacitate de înţelegere (*intus legere*) a vieţii, în realitatea nu idealitatea ei, de adevărat scriitor.

Mulţi din cei care am copilărit în „obsedantul deceniu“, în familii care prelungeau (nonconformist) bune obiceiuri şi practici interbelice, cred că avem aceeaşi percepţie respectuoasă şi fremătătoare a Muntelui ca şi cea pe care o descrie, cu detalii savuroase, d-na Tatiana Slama-Cazacu: „excursia“ ca topos al socializării şi al pătrunderii, smerite dar şi ludice, senine cît şi îngîndurate, de imensul mister protector al naturii.

Un alt motiv pentru care am intrat în rezonanţă cu această carte este acela că trăieşte, expres sau subiacent, în paginile ei, un Bucureşti aburos, pe ale cărui resturi le-am mai prins în copilăria mea, şi al cărui gust (poate fictiv, fabulos, artificial) îmi răvăşeşte şi acum retina minţii. Un Bucureşti care părea al bontonului şi al bienseanţei, al bunei-cuviinţe care intimida miticismul funciar şi „şmecheria“ genetică. Un Bucureşti în care vulgaritatea era, totuşi, mai la locul ei: podea, nu cupolă. Un Bucureşti al „Moşilor“ cu „Montagne Russe“ sau „Luna Park“, cu „Ghidilici“, cu insuportabilul Moscopol, Bucureştiul „bătăilor cu flori“ la Şosea, al lui Ch. Boyer şi al lui Garry Cooper, al magazinelor „Djaburov“ sau „La Fayette“. Apoi Bucureştiul „celălalt“, pe care l-au stins nu norii lungi pe şesuri ai Istoriei, ci scrîşnetele cretine al buldozerelor: Bucureştiul Cartierului care nu mai este (*et in Arcadia ego!*), al străzilor strivite acum sub imensa Casă a Poporului/Aleşilor săi: Cazărmii, Minotaur, Lăzureanu, Meteor, Ecoului, Antim, Schitu Maicilor, Arionoaia (Urmuz!), al Bisericii Alba Postăvari de sub Dealul Arsenalului fost Spirii, dărîmată bestial, după 420 de ani de viaţă, în neagra duminică de 18 martie 1984... *„Era o întreagă viaţă – a trei generaţii şi a multor rude sau prieteni – care se desfăşura de-a lungul acestui itinerar «istoric» din Bucureştiul vechi, şi care a dispărut acum pentru totdeauna ca realitate concretă de străzi şi oameni, dar a rămas neşters din memorie (pînă cînd va dispărea şi ea, ca «depozit» individual – dar nu şi ca tezaur indelebil de istorie“.*

George PRUTEANU

*) Tatiana Slama-Cazacu, *Un copil în vechiul Bucureşti*, Ed. DU Style, Buc., 1998, 208 p.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Lume, lume!

Se sacrifică cineva?

Intelectualii nu fac nimic. E o constatare pe care eu, unul, nu-ndrăzneam să o emit, după toate semnele care mi s-au arătat din noiembrie '96 încoace, făcîndu-mă să mă simt un reacţionar stîngist într-o lume a Ideilor Pure: l-am văzut pe Cristoiu tras pe linie moartă la direcţia unei gazete fandosite; am văzut sume uriaşe investite în proiectele teatrale ale unor cabotini; şi am văzut chiar la *Roata Norocului* (pe ditai PRO TV-ul serios şi comercial) ghicitori pe versuri de Urmuz şi Eminescu!!! Şi cîte încă n-am văzut!... Aşa că n-am spus-o eu. A spus-o unul din ultimii interlocutori ai lui Marius Tucă. Nu însuşi Cozma, ci un aghiotant *cozmic*, acel Romeo cu paltonaş de fetiţă şi discurs de politruc rutinat. După ce demagogia aburitoare i-a fost demonstrată şi demontată de către Alin Teodorescu în toiul duplexului TV Vîlcea-Bucureşti, fiorosul lider-adjunct s-a cufundat în guleraşul său de miel, părînd că regăseşte astfel ceva din candoarea copilăriei. Atunci, românul Romeo a spus, pe jumătate reproşînd, pe jumătate scîncind ca un ţînc: „Dar voi, intelectualii, nu faceţi nimic pentru noi!" Evident, replica nimerea cu totul inoportun. Destinatarul reproşului era, din întîmplare, unul din puţinii intelectuali serios implicaţi în studiul societăţii româneşti. „Intelectualii ar trebui să se sacrifice!"... Cuvintele sunau straniu: autoritatea îi lipsea nu doar oratorului (care apărea în context ca un adevărat călău), ci şi discuţiei generale despre „sacrificii" (degradată din metafizica ritualică în ritualul văicărelilor salariale). Însă – vai! – Romeo avea dreptate.

Pe care intelectual din România de azi l-aţi vedea gata de sacrificiu? Pe care membru al *inteligheţiei* liberale l-aţi vedea dornic să-i înţeleagă, cu preţul confortului, dacă nu al vieţii, pe „rinocerii" din subterane? Însuşi popularul Radu Vasile s-a lăsat greu înduplecat să-i viziteze. „Marşul muţilor" convocat de activiştii civici, în ultima zi a revoltei, a fost poate cel mai grăitor mesaj al unei intelectualităţi autiste şi auto-izolate într-o societate pe care refuză să o înţeleagă.

Ce dacă preocuparea pentru suferinţa celor mulţi nu mai „dă bine"? Ce dacă a fost înlocuită o utopie la modă cu o alta, de sens opus? Aceasta e ţara, iar ţării nu-i pasă că sînteţi scîrbit de ea, domnule preşedinte; ori că nu mai vreţi să trăiţi în ea, domnule negustor de cărţi nevîndute; ori că locuitorii ei ar fi nişte *suboameni*, domnule crainic guvernamental.

E drept, acei *suboameni* îi reclamă uneori printre ei cei pe care au putut învăţa mai multă carte. Acei *vampiri* se încred în poveştile pre-electorale despre asistenţă socială şi reîncarnarea lui Cuza-vodă. Odată dezamăgiţi, acei *ciumaţi* se mulţumesc cu cioburile colorate ale demagogilor din opoziţie: un motiv în plus să fie dispreţuiţi.

Dacă există totuşi în ţara asta cineva cu pregătire superioară, dar fără aere de superioritate, gata să se sacrifice pentru idealul comunicării între oameni, gata să înfăptuiască – nu să teoretizeze – alianţe civice, dialoguri sociale şi convenţii democratice reale, aceştia s-au demonstrat încă o dată a fi ziariştii. Ei au fost acolo, printre mineri, jandarmi şi vîlceni rău famaţi; au încasat pumni şi şuturi, la fel ca-n iunie '90. Ei şi-au riscat viaţa pentru a asigura transparenţa evenimentelor şi, în consecinţă, pentru a ţine democraţia-n viaţă. Ei au năruit zidul tăcerii impus ortacilor de către tartorii politici şi tot ei au spulberat fumigenele dezinformării. Căci doar se ştie: acolo unde informaţia-i un bun al tuturor, şi nu o armă în mîna celor puţini, nu-i loc pentru tiranie. Datorită ziariştilor a triumfat raţiunea, cum le place politicienilor să spună...

Florin DUMITRESCU

Jurnal de reportaj: Petroşani – mineri şi retur

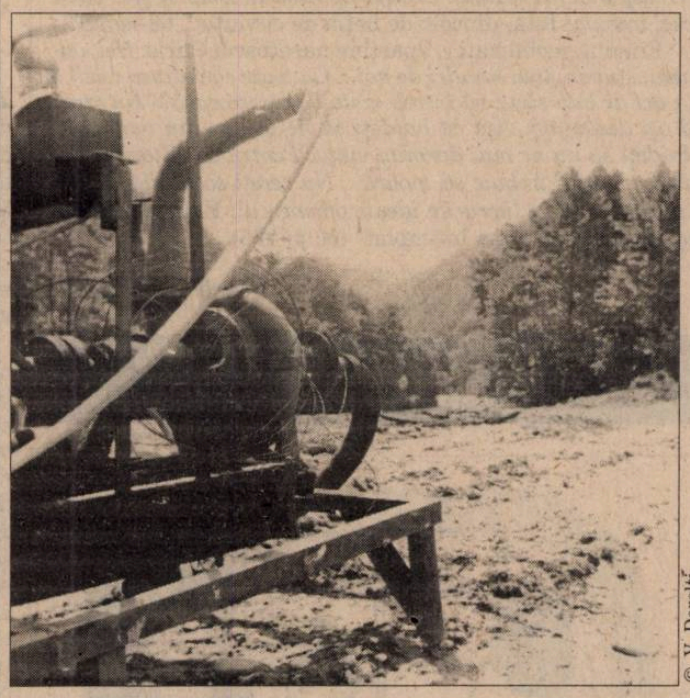

© V. Dorolţ

Evenimentele din Valea Jiului ne-au ţinut pe toţi cîteva zile cu sufletul la gură. Am trăit spaime, transmisiuni în direct, comentarii, analize, euforii. Cînd totul a trecut şi concluziile s-au tras, un jurnal de reporter *de la-faţa locului ne poate readuce cu picioarele pe pămînt. Filtrul* experienţei personale *scoate în evidenţă mai evident absurdul, derizoriul şi haosul întîmplărilor minereşti. Rămîn o şeptică în Petroşani, o lungă excursie (cu obstacole) prin defileu, cîteva cotoare de mere, gaze lacrimogene şi şuturi în maşină luate de ziarişti... (I. P.)*

Duminică, 17 ianuarie 1999, orele 23,30

Trenul 1921 e aproape gol. Din depărtare, se aude vocea însoţitorului de vagon: „Nu cred că ajunge trenul la Petroşani. Băsescu a zis la radio că ce ajunge în dimineaţa de mîine în zonă e deviat sau anulat. Or, ăsta la 5 şi jumătate trebuie să fie la Petroşani. N-are şanse, că întîrzie. E ştiut că întîrzie. Poate să-mi spună mie cineva că nu-i aşa? Eu zic că dacă vreţi la Petroşani să nu vă bizuiţi pe mine. Daţi-vă jos şi vă duceţi peste două-trei zile cînd se mai potolesc minerii." Sînt gata să cobor. Colegul Alexandru Vărzaru vrea să-şi dea viaţa pentru acest reportaj şi rămîne tare pe poziţie. Rămînem într-un tren care poate avea orice destinaţie. Însoţitorul de tren ne bate pe umăr: „peste zece minute vă pot spune dacă o luăm pe Ploieşti sau pe Roşiori. Am eu semnele mele."

Luni, 18 ianuarie 1999, orele 4,30.

Noi, Alexandru Vărzaru, Marius Borţea şi subsemnatul, ne trezim năuci. Încotro? Sîntem pe la Tg. Jiu. Se aud voci somnoroase. Intrăm în tunele şi ieşim. Însoţitorul nostru a băut şi a adormit dus. Pe la ora 6 coborîm în Petroşani. E frig şi întuneric. În spate se vede o firmă: „Mina Dîrja". O energofagă ce-şi muşcă şi acum unghiile, ne spunem şi vedem dis-de-dimineaţa ţuicari pe la crîşme numai de ei ştiute ca deschise. Orice umbră zice ea că trăieşte, noi nu băgăm mîna în foc. Caricaturistul Ion Barbu ne spusese de Hotel Jiu, şi-l căutăm, întrebînd umbre, în stînga şi-n dreapta. Îl găsim. Micul dejun aici se ia numai pe meniuri de cîte 20 de mii bucata. Sînt vreo opt combinaţii de ouă cu crenvurşti, şuncă, brînză, ceai şi lapte-cafea. N-ai voie să te abaţi din meniu. Chelneriţa ne priveşte uimită cînd vrem să combinăm crenvurşti cu brînză şi omletă. N-are cum să ne calculeze. Luăm primul meniu, iar la predarea notei de plată apostrofarea ei e de bunsimţ: „sînteţi şmecheri de Bucureşti, de-mi schimbaţi voi meniurile?" Cu atitudinea asta nu ne vedea bine.

Tot luni, orele 8-11,30

Umblăm hai-hui prin Petroşani. Oraş ponosit. Primăria vine ca furnica să semneze condica. Portarul ne opreşte cu „nu e voie. Dom'primar, dacă vrea, vă cheamă el." Dar dom'primar n-are de unde şti că-l aşteptăm. În avizier sînt puse oferte de muncă şi un anunţ pentru doritorii de schimbat reşedinţa, de exemplu în satele săseşti, goale, ale nimănui. Aici, în centru, numărul crîşmelor pare sensibil redus în favoarea unui comerţ fără tam-tam. Se aude o voce tunătoare: Miron Cozma. Întrebăm de unde se aude. Un localnic ne spune „eu vă duc, dar să ştiţi că nu e normal ce se spune despre noi, la Bucureşti". În cîteva minute sîntem în curtea ligii. Minerii de bronz de la intrare ţin la cald pe un altul: Miron Cozma. E îmbrăcat ca după o duminică. Un amestec de haine bune, de petrecere, şi altele de duzină, puse vraişte, în grabă. E ca la televizor: gesticulează, sare de la o idee la alta, cere de trei-patru ori acordul minerilor, cărora nu le prea pasă de insistenţa lui Cozma. Ei sînt convinşi. Nu mai vor decît plecarea spre capitală. Autobuzele îndesesc minerii. Ne amestecăm prin mulţime. Sîntem aproape de Miron Cozma. De cîte ori nu e mulţumit de reacţia minerească, reia ideea, înfierează şi „huooo" îl mulţumeşte. PRO TV transmite în direct, iar reporterul Tănase sintetizează spusele lui Cozma, denaturînd. Ploaie de injurii, ghemuri de hîrtie şi cotoare de mere sînt oferite reporterului. Intră la cutie. Ion Ceauşescu, reporterul TVR-ului, iese şi el în prag. Voci vehemente îl bîzîie. Cozma e plecat să aştepte faxul lui Radu Vasile. Trec orele. În piept simt un cotor de măr verde, de 20.000 kilogramul. Minerii se strîng cîte trei-patru şi pe lîngă zidul ligii bat un şeptică. Aşa de-a-n picioarele. Unul amestecă cărţile, ceilalţi îşi iau partea şi unul îşi face mîna greblă. Un grup de şeptică se postează de primprejurul unei tufe. Pe crengi atîrnă popi şi dame haliţi de şeptari.

Luni, ora 11,30-18,00

Romeo Beja e proaspăt ras. Ghetele făcute, căciulă neagră. E băgat cu totul în îmbrăcăminte. Apare în mulţime, se apropie de microfon. „Noi aici îl aşteptăm pe Cozma. Şeptică jucăm ca să treacă timpul mai uşor." – spunea un şepticar. „Plecăm la Bucureşti" – a tunat Beja. „Dar dl Cozma a primit un telefon de ameninţare cu moartea." Huo şi la pas prin Petroşani. „Nu staţi la balcoane / Că muriţi de foame." Şi minerii nu se clintesc de la balcoane. Un bărbat e în maieu şi nevasta lîngă el. Privesc. Din manifestaţie mai ies unii şi alţii „Bă, te bag în mă-ta, dacă nu te întorci" „Bă, mă duc să-mi iau suplimentul." „Mariţo, zi-i lui Georgeta că-mi pare rău pentru aseară". „Mă, mamă, unde te duci, tu, mamă. Spune-mi că poate te aranjez eu... spune-mi mamă und' te duci?" „Lasă-mă femeie în pace. Pleacă, dracu, de aici, femeie" „Ei, dacă nu te întorci, merg şi eu. Locul meu e cu tine." Pleacă, femeie, de aici, nu vezi că-l faci de ruşine pe fi-tu. Pleacă!" Ziariştii se aud şi ei între ei. Nu sînt mai mult de patru kilometri pînă la primul baraj. Nu merg ei mai departe." Şi mergem-mergem. Soarele ne bate pe umeri. Aerul e curat. Plăcută excursie prin defileu. Pancarde şi urale ca la Piaţa Universităţii, în '90. Ziariştii mai au un mit: „Barajele sînt ele, dar particularii au inventat taxiurile între baraje. Preţuri piperate, dar merită. Mergi de la un baraj la altul şi acolo îi aştepţi pe mineri." N-a ţinut nici asta. Au fost patru baraje pînă la genunchiul de om. Şi primul baraj a venit la 20 de kilometri de Petroşani, ultimul la 30 de kilometri. Toate sărite, căci erau din nisip în care era îngropat vreun camion fără benzină, fără roţi. Pe la al doilea baraj elicopterul ce survola atmosfera a dat ceva gaze şi coloanei, dar şi grupului de trei ziarişti ce era cam la 100 de metri de mineri. Bun ţintaş elicopterul. Minerii înaintau voios. Nici urmă de oboseală. Ziariştii şi ei şontîc-şontîc, plini de bătături. Cine s-ar fi aşteptat la 30 de kilometri marş? Cert este că ajunşi la Lainici, Alexandru Vărzaru ne-a întîmpinat cu uriaşe sandwich-uri: jumătăţi de pîine date în două, pline cu muştar şi cîte doi cremvurşti vîrîţi cu de-a sila în combinaţie. Lainici a marcat un moment de mare haz. Alexandru Vărzaru fiind cu mult înaintea noastră, jumătate de oră, ne-a povestit cum a mîncat din ciorba de Popas turistic a forţelor de jandarmerie şi i-a speriat pe doi sărmani jandarmi ce pregăteau unul din slabele baraje puse-n calea minerilor şi care nu ştiau nici măcar cît de departe sînt cuceritorii defileului. Şi au ajuns. Şi au depăşit orice stavilă. Doar că a venit şi necazul: ziariştii şi-au dat brusc seama că pasul vioi al minerilor îi apropie de barajul scutierilor, iar pe ei îi prind sandwich între protestatari şi jandarmi. Realitatea aşa şi arăta: jandarmii nu puteau înţelege situaţia, conform reporterului „Evenimentului zilei". Vroiau să tragă. Aşa că fiecare ziarist şi-a umflat băşicile şi a zburat spre parapetul jandarmeriei. Unii nu s-au mai oprit decît la „Şapte cai", nişte pereţi care erau ţinuţi naiba-ştie-cum în picioare, înăuntru cărora găseai de fumat, de băut rămăşiţe ale ospăţului de două-trei zile ale jandarmilor. Coca şi Mioara stăteau chircite lîngă aragaz. „Eu trebuia să fiu de serviciu azi, dar am rugat-o şi pe Mioara că nu puteam face faţă. No stăm cîte o săptămînă una, o săptămînă alta. Stăm singure cuc, da' nu ne e frică. Bine, jandarmii au fost potoliţi, deşi unul s-a cam afumat şi vroia să se lege de mine. Patroana a zis să le facă o pomană şi le-a adus pulpe de pui şi după ce s-au terminat au venit unii cu bulanele să ne ameninţe să le dăm. Da' ce, mie mi-e frică de ei? Am văzut eu alţii mai înfricoşători..." Cei mai mulţi jandarmi cumpărau ţigări şi vroiau apă. Aşa a trecut noaptea. La baraj minerii şi scutierii trăgeau de noapte, parcă le plăcea aşa, nedefinit. Pe la ora 22 echipajul „Academiei Caţavencu" a prins cam ultima maşină ce mergea spre Tg. Jiu, era a „Adevărului". În Bumbeşti Jiu, Dacia 1300 a primit pumni, palme, şuturi, bocanci, pietre. Oprind în faţa hotelului Gorj, Dacia era făcută pilaf. Am scăpat şi cum CONNEX-ul nu bate în tot Defileul, ne-am bucurat cu toţii de semnal şi am sunat în draci pe unde am putut. Picioarele erau pietre de moară şi aşa am adormit, cu ele uriaşe, din ce în ce mai uriaşe. Dimineaţa, Marius Tucă m-a întrebat: „Ce dracu' cauţi pe aici? Eşti nebun?" Chiar aşa? Ce mă mîna pe mine prin defileu? Ce mizî m-a făcut să merg 34 de kilometri fără să crîcnesc? N-am avut nici un răspuns pentru Marius. L-am anunţat doar că minerii vin în Tîrgu Jiu, au spart barajul şi vin. Pantelimon Manta şi generalul Zaharia nu răspundeau pe mobil, dar minerii veneau. Maşina venită de la Bucureşti să ne scoată dintre scaunele lui Brâncuşi a sosit. Am pornit şi abia la Craiova ne-am oprit la o ciorbă de burtă. Apoi ştiţi cu toţii ce s-a întîmplat... Pe mine m-a apucat o poftă de a cumpăra. Şi am luat de la Shell doi pelicani de pluş, o ciocolată imensă şi o pungă de alune.

Eugen ISTODOR

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

George Dragomir, florar din Vulcan

Ce nevoie au minerii de flori?

Minerii au şi ei nunţi, botezuri, înmormîntări. Şi doar doamna inginer de la Dâlja îmi cere de două ori pe săptămînă flori proaspete, că nu toţi sîntem mitocani, asta aşa spune ea.

Nu se preferă plasticul?

Asta este într-adevăr o manie. Şi mai e şi hîrtia. Adică chiar nu se pot stopa plasticul şi hîrtia? E, se spune, criză mondială în aceste domenii, orî se proliferează o producţie de flori din plastic şi hîrtie, în România cel puţin, ce ne aruncă în rîndul ţărilor necivilizate. Ştiţi, eu sînt miner la bază, dar acum prin pensie am citit mai mult în pămînt, decît înainte. Pămîntul are unde să ne înghită pe toţi, şi oameni, şi flori, dar plastic şi hîrtie nu macerează. Am prins acum vreo jumătate de an un şobolan mîncînd din bulbul meu de gladiolă. Cazma în cap şi acolo, la tulpina gladiolei, i-a fost locul. Şi, ce credeţi, în aproximativ trei-patru luni, şobolanul nu era nici cu visul. Pe cînd hîrtia e blestem în pămînt. Trebuie arsă şi apoi îngropată. Unde o să ne ducă propria noastră ingeniozitate?

Ce părere are un miner despre flori?

Minerul n-are bani de distracţie şi nici de flori. Dă-i o sticlă, dă-i o discuţie. N-are timp de meditaţie. Vedeţi, pe mine m-a pus nevasta de flori, dar s-a bizuit pe puterea mea de a săpa. Uitaţi mîini aici... uitaţi muncă. Şi să ştiţi că e a naibii munca. Ca să ocoleşti bulb, să nu atingi petala, să nu calci peste rădăcini, să acoperi iarna locul... Nu e, nene, muncă de femeie aici. Femeia să stea colea, pe pat, şi să aştepte banul. Bine, a mea, fie vorba între noi, nu vede, nene, bani. Păi, cum? Să-i dea pe batiste şi baticuri pentru groapă? Păi, de asta muncesc eu? Să dea ea totul pe moarte? Mai bine mă pun în pat cu mîinile pe piept şi am încheiat. Ce să mai muncesc?

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

HĂRŢUIRE MORALĂ, SULĂ-N COASTE ORALĂ

● O carte de mare succes în Franţa, *Hărţuirea morală* de Marie France Hirigoyen, analizează conflictele la locul de muncă, situaţia acelor angajaţi persecutaţi prin şicane de şefii şi colegii lor. Dar din Statele Unite, unde feluritele hărţuieli au fost de mult catalogate, vine vestea că şi un slujbaş poate persecuta compania. Robert Hass a fost vicepreşedinte la Smith&Wesson. De cînd a ieşit, nu chiar de bunăvoie, la pensie a început să se gîndească la efectele morale ale producţiei la care a contribuit. Recent, într-un proces în care familiile unor victime ale armelor de foc se judecă cu fabricanţii, el a depus sub jurămînt mărturie scrisă, arătînd că firma, mare şi celebră producătoare de armament, dacă ar vrea, ar avea mijloace să supravegheze distribuţia armelor şi activitatea traficanţilor. În proces se cer, firește, despăgubiri materiale pe măsura cîştigurilor firmei. Toate hărţuielile, morale sau sexuale, cu arme sau fără, se învîrt în jurul celor financiare. (**M. B.**)

● Vineri, cu ocazia sesiunii parlamentare extraordinare, cînd pericolul mineresc nu fusese încă dezamorsat şi instituirea stării de urgenţă era iminentă, unii parlamentari s-au întrecut în discursuri în care se învinuiau reciproc, se ironizau sau se exersau stilistic. Un exemplu de dragoste mare faţă de stil a fost intervenţia senatorului George Pruteanu (care beneficia, ca independent, de „timpii“ oferiţi de PDSR şi PUNR). Senatorul a ţinut cu tot dinadinsul să-şi citească un articol-declaraţie publicat de mai toate ziarele cu vreo două zile în urmă şi un alt articol în care, cu aceleaşi virtuţi stilistice, situaţia era adusă la zi. După ce timpul oferit de cele două partide expirase de mult, iar vorbitorul fusese rugat în repetate rînduri să încheie, preşedintele şedinţei – dl Petre Roman – s-a văzut nevoit să-i închidă microfonul. Dl Pruteanu, însă, care nu voia să renunţe la nici o virgulă din articolul său (l-a citit integral, pînă la urmă), a refuzat pur şi simplu să se desprindă de microfon, învinuindu-l pe dl Roman că-i bagă „sula-n coaste“. Iată că am trăit să auzim această celebră expresie (nu de puţine ori ironizată de realizatorul emisiunii „Doar o vorbă...“) şi în gura senatorului independent Pruteanu. Slavă Domnului că la noi e doar cronicar literar! (**C. P.-B.**)

CĂRŢI ŞI CĂŞTI DE VIZITĂ

● Dialog în pasajul subteran de la Universitate, în faţa unui tonomat pentru cărţi de vizită: *Pe aici bagi banii şi pe aici scoţi cărţile de vizită*, îi explică un gardian public unei femei cu o puternică amprentă rurală. *Şi ce se face cu ăstea?*, întreabă femeia. *Le dai la cunoscuţi*, zice gardianul. *Şi-mi dă ăia banii înapoi pe ele?*, întreabă, serioasă, femeia. (**A. C.**)

● În *Evenimentul zilei* de luni, 25 ianuarie, un foarte bun reportaj semnat de Bogdan Eduard descrie atmosfera din Petroşani de după terminarea escapadei colective a minerilor. Una dintre distracţiile de week-end ale ortacilor este pockerul pe căşti, scuturi şi grenade lacrimogene. Ca să înţeleagă ce are de făcut şi care este statutul forţelor de ordine, noul ministru de Interne ar putea (ca simplu exerciţiu) să citească atent, de mai multe ori, acest reportaj. (**M. V.**)

EU ŞI GHEORGHIU-DEJ, NOI ŞI ROMEO BEJA

● În anul de graţie trecut, Gheorghe Apostol şi-a publicat memoriile, sub titlul „Eu şi Gheorghiu-Dej“. Pe pagina de titlu, în locul editurii, scrie „Ediţie de casă. Regie proprie. 1998“; introducerea este scrisă de un „scriitor şi deputat al Parlamentului României“ care, în buna tradiţie a manifestelor ilegale sau a eroilor lui Caragiale, nu semnează. Un lucru e sigur însă: multitudinea greşelilor de punctuaţie şi, mai ales, teribilul limbaj lemnificat dau de înţeles fără dubii că cele 180 de pagini aparţin, într-adevăr, fostului prim-secretar al PMR şi fostului prim-vice al Consiliului de Miniştri. (**A. C.**)

● Andreea Esca: „Domnule Beja, cum aţi reuşit să treceţi de baraj?“. Romeo Beja: „Am avut putere de convingere, doamnă!“. Şi cînd mă gîndesc cîte griji mi-am făcut, indus în eroare de imaginile trucate de la televizor. (**C. G.**)

● Majoritatea prietenilor mei, toţi în jur de 30 de ani, au avut cam aceeaşi reacţie în faţa „evenimentelor din Valea Jiului“: senzaţie de incredibil, de absurd; dorinţa de a pleca definitiv din ţară. (**I. P.**)

● În *ultima* zi a *ultimei* mineriade, înainte de rezultatul final al negocierilor Vasile-Cozma, toţi cei cu care m-am întîlnit spuneau: „aceasta e *ultima* masă pe care o luăm împreună, poate“, „e poate *ultima* dată cînd mai cumpărăm de aici...“; a fost pentru prima dată cînd toate tarabele din Piaţa Amzei funcţionau cu radioul deschis la unison şi cînd subiectul de discuţie era acelaşi şi stătea pe limbile multor trecători din piaţă. (**I. P.**)

SEMNE BUNE GRIUL ARE

● Nu cred în talentul manechinelor devenite (după o anumită vîrstă, se înţelege) creatoare de modă. Aşa cum nu cred în contaminarea cu talent sau în competenţa adusă doar de trecerea anilor. Prejudecata (?) mi-a fost confirmată de un interviu televizat cu Ingrid care, la întrebarea „de ce în colecţia prezentată predomină griul şi negrul?“, a răspuns ceva de genul „negrul este culoarea mea preferată şi griul am văzut că e la modă“. (**C. M.**)

● În timpul programelor transmise de BBC (în română), între „Ştiri“ şi „Actualitatea“ este inserat, de ceva vreme, şi un calup de reclame. Săptămîna trecută, cînd şi „Ştirile“ şi „Actualitatea“ aveau un singur subiect principal – acţiunile minerilor – reclama cel mai des transmisă era la „Dialog“, al cărei spot dinamic şi optimist începea cu: „Semne bune anul are!“ (**C. P.-B.**)

SPECTATORI (PRINTRE CARE O MAMĂ CU 69 DE ODRASLE) PICAŢI DIN CER LA O STARE DE ASEDIU ÎN JURUL UNUI ZĂCĂMÎNT DE PETROL

● Cineva (de exemplu, organizatorul spectacolului „Miss Piranda“) ţine cu tot dinadinsul ca aceia cărora le face cu ochiul (de pe zidurile şi panourile de afişaj ale urbei) să afle *foarte exact* la ce se pot aştepta dacă vor răspunde chemării sale. Şi atunci pune să fie scrise pe afiş aceste vorbe: *PENTRU FIECARE SPECTACOL TOŢI SPECTATORII CARE AU BILETE LA RUPEREA BILETULUI LA INTRARE VOR PRIMI CÎTE UN CADOU FIECARE SPECTATOR.*

Vorbă lungă, bogăţia rromului. (**D. S.**)

● Recordul mondial la numărul de copii ai unei mame datează de două sute de ani şi e deţinut de o ţărancă rusoaică. Ea a născut 69 de odrasle. (**A. M.**)

● În ziua bătăliei de la Costeşti, am remarcat filmele care rulau în Bucureşti: „Faţă în faţă“, „Picat din cer“ şi „Stare de asediu“. Pe afişul ultimului se putea citi: „Un pericol pe care nu îl pot vedea“, „O naţiune asediată“. Presupun că filmul are happy-end pentru că ei îl au pe Bruce Willis. (**C. G.**)

● Exact în dimineaţa zilei care va rămîne în istoria isteriei româneşti ca „bătălia de la Costeşti“, ministrul Industriei şi Comerţului anunţa descoperirea în Marea Neagră a unui zăcămînt de petrol de o valoare comercială între 2 şi 4,5 miliarde dolari. Timp de 10 ani, România nu va mai cheltui nimic pentru a cumpăra petrol în valută. E cea mai importantă descoperire din ultimii 25 de ani. Două-trei ziare ceva mai echilibrate au publicat ştirea pe prima pagină, celelalte au fuşărit-o în interior. Nimeni nu s-a ostenit s-o verifice. Nici un editorialist nu s-a simţit inspirat. Poate era o minciună...? Poate era încă o diversiune a Puterii... Întreaga suflare a ţării era concentrată asupra adevărului de la Costeştii de Vîlcea. Cînd, în România, nimeni nu mai are chef să demaşte o diversiune – şi încă de o asemenea dimensiune! – situaţia e gravă. Dar dacă ştirea e adevărată? Atunci e şi mai grav pentru inteligenţa întregului popor! (**R. C.**)

Televedenii

Imparţialitate

Antena 1 îşi continuă ofensiva, chiar dacă minerii au ajuns de mult acasă; sau, cine ştie, poate tocmai de aceea. După ce cu o săptămînă în urmă, în plină invazie minerească, puteam asculta, la orele unu din noapte, pledoaria antiguvernamentală a lui Adrian Păunescu, în a cărui emisiune-supapă îşi pot descărca nestingheriţi toate frustrările deopotrivă gazda şi invitaţii, Antena 1 ne-a oferit pe 24 ianuarie, în buna tradiţie a aniversărilor festivist-comuniste, încă o ediţie a *Duminicii în familie* pusă în slujba partidelor extremiste sub aparenţa unei emisiuni de divertisment. Cocoţat pe tocurile elegante ale Mihaelei Rădulescu, melanjul duminical al Antenei 1 este ascunzătoarea perfectă pentru propagandă politică: e atît de multă lume, aparent de toate felurile, cîntăreţi, sportivi, actori, miniştri, doctori, modiste, senatori, încît sub pretextul imparţialităţii sînt aduşi în studio indivizi a căror prezenţă pe micul ecran este poluantă şi profund dăunătoare. Dacă Mihaela Rădulescu ar fi doar o duduie cu picioare frumoase, nu ne-ar mira deloc acest comportament dar ea este o individă inteligentă, spontană, cu umor, iar simplul fapt că a eşuat în tentativa de a deveni vedetă PRO TV (aşa rezultă din spusele ei) nu este un motiv suficient pentru a coborî, cu sau fără ştiinţă, la stadiul de gazdă pasivă, care dă cuvîntul, nu moderează. Tinereţea, zîmbetul fermecător şi părul colorat al Mihaelei Rădulescu sînt demne de o cauză mai nobilă. Tot aşa cum megalomania şi atitudinea profund părtinitoare ale lui Marius Tucă sînt semne de incompetenţă jurnalistică. Pretinzînd că apără dreptul la informare al telespectatorului, tocşăumenul Antenei 1 şi-a exprimat apăsat, în cadrul unei emisiuni de ştiri care-l avea ca invitat pe Ştelian Tănase, revolta şi consternarea provocate de refuzul liderilor Coaliţiei guvernamentale de a participa la emisiunea Lui, unde El îi invitase; ca şi cînd oricine este obligat oricînd să răspundă prezent şi să ia poziţia drepţi la chemarea lui Tucă, sau a altui ziarist. Antena 1 a reuşit cu dibăcie să păcălească o bună parte a telespectatorilor, cărora le-a creat iluzia echidistanţei postului în „conflictul“ dintre *(de fapt: atacul de către)* mineri *(de fapt, forţele care-i manipulează)* şi instituţiile democratice *(de fapt: împotriva lor)*. Dezinformarea însă nu funcţionează numai prin devierea sensului, ci şi prin omisiune, căci informaţiile cărora nu li se poate da o tentă convenabilă orientării politice a postului sînt pomenite doar în treacăt sau uneori suprimate pur şi simplu. Un astfel de caz este comunicatul ferm al Casei Albe de sprijin pentru Preşedintele Constantinescu şi Guvernul României, insistent difuzat, chiar mai insistent decît la Televiziunea naţională, de către PRO TV. Ştirile Antenei 1 au părut a vrea să şteargă cu buretele divertismentului duminical (fără doar şi poate, din grijă pentru liniştea noastră) importanţa vitală a acestui comunicat.

Faptul că, în învălmăşeala generală, televiziunile române áu făcut echipă comună şi imaginile unui post puteau fi preluate de toate celelalte este un semn respectabil de colaborare inteligentă. Faptul că PRO TV-ul a fost constant primul post care difuza aceste imagini este un semn lăudabil de profesionalism, şi dovedeşte că motivaţia echipelor de reporteri, editori, producători este esenţială pentru reuşita emisiunilor de ştiri. Nu ştiu ce s-ar fi întîmplat la PRO TV dacă minerii ajungeau la Bucureşti; ştiu însă că, prin poziţia fermă pe care a luat-o cînd trădarea generalilor a pus în pericol Statul, PRO TV-ul a făcut o dovadă unui patriotism mai adevărat decît orice declaraţie politică. Iar salvarea democraţiei este mult mai importantă decît aparenţa de *imparţialitate* pe care Antena 1, cel mai subtil părtinitor post de televiziune din România, se bate cu pumnu-n piept că o adoptă.

Cipriana PETRE

Provincia pe verticală

Oricît de frate cu românul, codrul nu oferă decît un adăpost temporar şi inconfortabil. Omul se refugia în pădure numai în caz de primejdie, iar acolo supravieţuia ca vai de lume. Cînd presa anilor '70 a lansat formula „păduri de blocuri", a vrut să laude şi să alinte mulţimea noilor construcţii de locuinţe, dar n-a luat în calcul faptul că s-ar putea ca o figură de stil să înceapă a funcţiona la propriu. În pădurea de blocuri s-a născut „blocatarul", altfel spus locatarul de la bloc, care şi-a creat o mentalitate specifică adăpostului improvizat, comunicării bănuitoare şi nepăsării; la urma urmei dacă „din codru rupi o rămurea / ce-i pasă codrului de ea?". De un deceniu încoace ar fi interesant de urmărit cum s-a transformat blocatarul în proprietar; unul din cele mai instructive puncte de pornire ar fi „scara de bloc". Acest spaţiu de adaptare al fiecăruia la fiecare nu-i peste tot la fel. Deşi are şi el „scări" numeroase, blocul de 10 etaje, de pildă, procură puţine informaţii: acolo spaţiile de adaptare le formează holul clădirii, liftul, palierul fiecărui etaj.

Blocatarul

Adevărata viaţă a scării de bloc s-a dezvoltat la clădirile P+4, unde circulaţia e mai intensă, alianţele şi conflictele mai dinamice, iar răspunderile se divizează pînă la dispariţie, fiecare declarîndu-se într-un caz sau altul „prea mărunt" ca să se bage. Pe timpul „raţiilor" mutau „spiritul scării" la coadă, informîndu-se reciproc asupra produselor ce urmau să sosească, ţinîndu-şi unul altuia locul, descoperind o solidaritate ce funcţiona fără greş în lupta cu „intruşii". Departe de ei stilul locatarilor unor clădiri cu 10 etaje, care mereu au aerul că se văd pentru prima dată iar dacă nu-s vecini abia de se salută în lift. Aceştia din urmă comunică între ei mai ales obligaţi de necazuri şi intră în vorbă ca nişte detectivi pe cont propriu, la rigoare dispuşi să devină echipă („oare cine lasă mereu liftul deschis la 6?", „ar trebui să vedem cine a spart oglinda şi cine-nfundă ghena de gunoi cu sticle" etc.). Se cunosc mai bine de obicei cînd trebuie să plătească unul altuia zugrăveala, fiindcă cel de sus a inundat apartamentul de dedesubt, sau cînd dezbat pe larg al cui e rîndul, băneşte vorbind, să pună un bec nou pe palier, în locul celui ars. Atunci se vede că au şi ei necazuri, defecte şi încăpăţînări ca oricare alţi trăitori la bloc: numai felul în care se retrag din scenă, seniorial detaşat şi pomenind de civilizaţia „care la noi nu există", îi deosebeşte de cei de la P+4, care, prin forţa lucrurilor întîlnindu-se, vrînd-nevrînd, zilnic pe-aceeaşi scară, nu pot ţine supărarea cît lumea. Blocatarul animat de spirit comunitar şi cu gust de taifas se simte în lumea convenabilă lui de obicei pe scara de la P+4, indiferent dacă la început, la mutarea în casă, hotărîse să n-aibă de-a face cu nimeni. Cînd agresiv, cînd sentimental, spiritul scării se impune. Acolo, în spaţiul comun, pe trepte, stau ghivecile de flori ale celor care au nostalgia fostei grădini de-acasă, acolo oamenii sosiţi cam la aceleaşi ore urcă împreună comentînd lista cu întreţinerea abia afişată sau cumpărăturile făcute, acolo, pe scară, între etaje şi înainte de a se despărţi, îşi transmit adrese utile sau nume de „specialişti" – cum ar fi cel al unui tip care ştie să împuşte bolţuri în pereţii de beton, sau al unui mecanic auto ce nu ia pielea de pe om. În felul ei, scara de la construcţiile P+4 a îmblînzit locuitorul pădurii de blocuri, creîndu-i un sentiment liniştitor, făcîndu-l să se simtă ca pe o stradă din provincie, unde moravurile par mai blajine iar spiritul de vecinătate încrezătoare n-a pierit cu totul.

Distribuţia rolurilor

Ca-ntr-o aşezare mică, rolurile se împart, şi, o dată distribuite, nu se mai schimbă: fiecare scară de bloc contează pe unul din locatari care ştie să rezolve lucrurile („rezolvatorul"), apelează mereu la una şi aceeaşi persoană cînd e de adoptat o soluţie privitoare la traiul în comun („sfătuitorul") şi nu uită niciodată să ia în calcul pe cel în stare să acţioneze, dar nu din proprie iniţiativă („cel totdeauna gata să participe"). Nu lipsesc acestei mici colectivităţi bîrfitoarele care nu se dezlipesc de vizorul uşii furniruite, ca altădată de ulucile gardurilor de-acasă, „nebunul", „petrecăreţul", senila „care într-o zi va da foc la casă", asupra cărora lumea se pronunţă direct, lucru mai greu de realizat într-o clădire cu multe etaje la adunările asociaţiei de locatari. Scara de bloc a înlocuit cu succes poarta la care se stă de vorbă, comentînd dintr-o deprindere veche, specifică micii comunităţi, comportamentul membrilor săi, aplicînd calificative şi judecînd nivele de educaţie. Chiar şi acest aspect dă un sentiment de confortabilă continuitate: există la aproape fiecare scară de bloc „figuri" al căror destin poate fi prevăzut pe generaţii: „cum şi-au crescut băiatul, aşa-l cresc şi pe nepot, un derbedeu". În spaţiul de adaptare pe care-l oferă scara de bloc se confruntă medii, experienţe, obiceiuri diferite care, oricît de neobservate pînă atunci, ies la iveală la evenimentele urmărite, prin forţa lucrurilor, de toată lumea – nunţile, botezurile, pomenile. Acelaşi teritoriu comun a încurajat talente de oratori şi vocaţii de moralişti care în clădirile cu multe etaje au mai puţin prilejul să se manifeste. O „adunare de scară" dezvăluie zgîrcenii şi meschinării nebănuite adesea la indivizii cei mai prosperi, descoperă vigilenţe de contabili improvizaţi apărute unde te-aştepţi mai puţin şi dă prilej pentru discursuri justiţiare adresate celor ce nu respectă curăţenia şi liniştea blocului (întotdeauna „alţii", desigur cel care vorbeşte nu se socoteşte printre ei). Cele mai mari reproşuri se concentrează asupra femeii de serviciu – de obicei din afară – care „spală scara-n dorul lelii" sau asupra copiilor ce mîzgălesc cu creta cutia de scriosri ori scrijelesc balustrada din plastic. (Cîteodată, acest mod de educaţie prinde.)

Frumosul

Cînd e să iubească frumosul, scara de bloc reacţionează entuziast, dar uniform: dacă, de pildă, la intrarea C, administratorul a pus pe pereţii „părţilor comune" ilustraţii cu peisaje carpatine, la intrarea B, va apărea foarte curînd, repetat conştiincios din etaj în etaj, un „cap de copil" de Tonitza, cumpărat de la papetărie cu vraful. Această bună intenţie de-a încălzi atmosfera scării răspîndeşte, de fapt, o răcoare greu suportabilă: toate „tablourile" de pe etaje seamănă întrucîtva cu cele aflate pe coridoarele instituţiilor, în holurile de spital sau pe vremuri, în compartimentele de tren. Culorile zugrăvelii de la intrarea în clădire sau de pe scară se supun şi ele gustului administratorului, adică a celui care o să rezolve lucrurile, şi cu care, nevrînd să-şi bată capul, toată lumea e de acord. La fel ca pe strada de provincie, mai mărginaşe, dovadă de gust are mai puţin de-a face cu alegerea proprie, cît cu dorinţa de aliniere la stilul general. Deocamdată, se pare că de la blocatar la proprietar, mentalitatea trăitorilor la P+4 nu s-a schimbat. Dornici de prefaceri, am putea fi, din această pricină, pesimişti: dar dacă e mai înţelept să fim realişti? În fond, urbanizarea rapidă care a vrut să instaureze dintr-odată şi pentru toţi vieţuitorii. Mentalitatea de locuitor la bloc din marile aglomerări urbane moderne a izbutit pînă acum doar să aşeze un spirit provincial pe verticală. Semn că viaţa orăşenească îşi urmează propriul ritm de dezvoltare, în chip mai organic decît şi-au imaginat edilii autoritari. Venit în capitală de la ţară sau dintr-un tîrg aţipit, altădată omul se stabilea întîi mai la periferie, pe urmă, dacă-i permiteau mijloacele, se muta pe-o stradă provincială, abia într-a doua sau a treia generaţie căpăta deprinderi de citadin modern. Chiar cînd această lume sosită de aiurea a fost adusă în buricul centrului ea a căutat în scara de bloc spaţiul necesar de adaptare teptată, cu toate bunele şi relele legate de acest teritoriu de tranziţie.

Tita CHIPER

Uliţă sau trotuar?

Citind propunerile de **Dileme pentru viitor**, mi-a venit în minte o discuţie pe care am avut-o în timpul studenţiei mele proaspăt încheiate cu un distins domn profesor în legătură cu spaţiul public. Şi pentru că eram la un curs de urbanism, am alunecat pe nesimţite la SCARA de BLOC. Cineva spunea că scara de bloc este echivalentul ULIŢEI din vechile sate româneşti. O uliţă pe verticală. O uliţă în sensul bun, pitoresc – nostalgic chiar – al cuvîntului. Un spaţiu public, locul poveştilor depănate seara de bătrîni, locul vecinătăţilor şi al VECINILOR, o continuare a curţii.

Nu sînt de acord cu această comparaţie. Voi fi de acord doar atunci cînd românului îi va păsa şi de ceea ce se întîmplă dincolo de uşa propriului apartament. Sigur, acord circumstanţe atenuante. Prin mutarea – de multe ori forţată – la casa-bloc, oamenilor li s-a furat ceva, cred că întîi CURTEA şi apoi POARTA. Prin această schimbare bruscă s-a pierdut ceva din identitatea de sine, ceva din simţul proprietăţii şi s-a „cîştigat" ceva: sentimentul de dezrădăcinare şi poate puţină anxietate. Oamenii au devenit nişte simpli anonimi, locatarii unui apartament riguros numerotat: au devenit Popescu de la 3 sau, şi mai rău, vecinul de la 7. Şi poate de aceea uităm să salutăm pe casa scării, poate de aceea nu ne pasă în ce stare se află SCARA, cum arată şi cînd s-a făcut ultima oară curăţenie. Poate de aceea nu ne răfuim prea tare cu propriii copii cînd îşi scrijelesc numele pe pereţii SCĂRII şi poate de aceea nu ne întrebăm dacă nu ne-am simţi mai bine

© S. Ghetie

dacă i-am adăuga ei, SCĂRII, cîteva ghivece cu flori în plus. Poate de aceea înjurăm scurt, între dinţi, pe vecinul de la doi care nu şi-a pus bec în faţa uşii şi poate de aceea sîntem uimiţi şi contrariaţi cînd locatarul apartamentului 15, proaspăt mutat, ne zîmbeşte timid şi aparent fără motiv. Poate de aceea sîntem atît de zgîrciţi cu politeţea.

Nu militez pentru intrarea cu bocancul în intimitatea cuiva, vreau doar să spun că atîta timp cît vor exista SCĂRI de bloc în care să-ţi fie silă să intri, atîta timp cît voi avea şi vom avea senzaţia că uşa apartamentului separă casa în sine de exterior, de ceilalţi, separă tot ce-mi aparţine, ce ne aparţine de ceva de care nu-mi şi nu ne pasă, SCARA de bloc va fi doar o scară, o simplă cale de acces, cu nimic mai presus decît o bucată de trotuar. Nu mi se pare exagerat să spun că deocamdată trotuarul se prelungeşte pînă la uşa apartamentelor noastre.

Pentru mulţumirea şi satisfacţia mea personală, aş fi vrut să închei cu o concluzie-soluţie deşteaptă şi savuroasă. Singurul lucru care-mi vine acum în minte este acela că „omul este măsura tuturor lucrurilor". Da, e adevărat şi, poate, ciudat: am încredere în oameni. Mizez pe ei.

Melinda PANICZ
sociolog, 24 de ani
Baia Mare, str. Nufărului 17/13

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cezar PAUL-BĂDESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 312 ● 29 ianuarie – 4 februarie 1999 ●

Anul VII
nr. 313
5-11 februarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

Dilemele FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE

© M. Cratofil

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Sorin ALEXANDRESCU, Andrei CODRESCU, Andrei CORBEA, Marcel CORNIS-POPE, B. ELVIN, Carmen FIRAN, Radu R. FLORESCU, Sanda GOLOPENŢIA, Peter GROSS, Costache OLĂREANU, Nicolae POPESCU, Horia PUŞCAŞIU, Vladimir TISMĂNEANU, Lory WALLFISCH, Christina ZARIFOPOL-ILLIAS

– Interviu cu Augustin BUZURA –

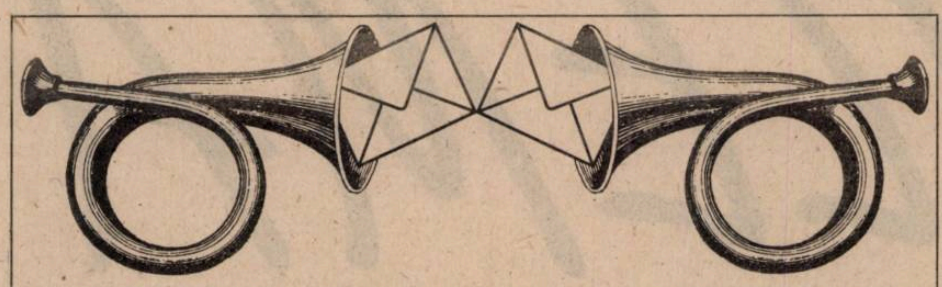

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 301: *„Interdicţie şi tabu“*

Apropo de mamele care interzic

Încerc să îmi amintesc de interdicţiile copilăriei mele şi nu prea reuşesc. Să fi fost atît de traumatizante şi, de aceea, atît de bine refulate? Să mă aştept că vor izbucni cîndva sub forma unor simptome nevrotice? Sau poate deja au făcut-o – în forme uşoare – fără ca eu să-mi dau seama? Cred – mai degrabă – că am avut o copilărie aproape lipsită de nu-uri şi de refuzuri, dar încărcată de explicaţii date pe un ton blînd şi persuasiv. Interdicţiile au fost mai mult atenţionări – e drept, unele fetme şi repetate – legate de ceea ce prezenta un pericol potenţial: focul, apa, înălţimea, curentul electric, obiectele ascuţite, otrăvurile... sau privitoare la igienă: unghiile nu trebuiau lăsate netăiate întrucît sub ele se adunau „milioane de microbi“ (sic!), tot din cauza „microbilor“ nu trebuia să permit persoanelor din afara cercului familial să mă sărute. Îmi amintesc însă de un refuz care nu ţinea de pericole şi, doar în mică măsură, de igienă.

Să fi avut 4 sau 5 ani. Intrasem cu Mama într-un magazin cu haine pentru copii. Pe tejghea era expus un sweater de care m-am îndrăgostit instantaneu. Nu am spus că îl vreau, dar Mama a înţeles. A zîmbit spunîndu-mi că nu e frumos. Mi s-a pus un nod în gît şi ochii mi s-au umplut de lacrimi. Deci Mama mă refuza. Era un refuz indirect, dar refuz. Obiectul frustrării mele era de un verde prăzuliu, din PNA, avînd cusute cu aţă albă, pe la nivelul burţii, nişte găinuţe care mîncau boabe de porumb. Am aflat atunci că acel verde nu îmi stătea bine, că găinuţele erau de un prost-gust strigător la cer şi că hainele sintetice nu sînt nici frumoase şi nici sănătoase. Am mai aflat şi alte lucruri care nu au atenuat prea mult din amărăciunea mea, însă au avut un serios impact asupra viitoarelor mele norme estetice.

Ideea Roxanei Călinescu (nr. 301, p. 8) de a (se) publica un ghid *Cînd şi cum să interzici unui copil să facă un anume lucru* era excelentă. Păcat că domnia sa a ajuns aşa repede la concluzia că proiectul ar fi ineficient. Refuz să cred că există doar mame cu „nervii în gît şi glasul în ovare“ şi care nu ar avea timp (sau nu ar fi dispuse) să consulte acest manual. Din experienţă proprie m-am convins că – dincolo de iubire, bun-simţ şi mult trîmbiţatul instinct matern – o mamă *trebuie* să fie bine informată. Înainte să devin mamă, în cursul devenirii şi după, am citit zeci de cărţi şi zeci de reviste despre copii: cum să te porţi cu ei cînd încă îi porţi în pîntec, cum să-i întîmpini, cum să-i hrăneşti, să-i speli, cum să le vorbeşti, cînd şi cum să le citeşti... şi, nu în ultimul rînd, cînd şi cum să le interzici ceva. Este adevărat că am avut şi şansa să dispun de aceste zeci de cărţi şi reviste şi – mai ales – să fie de o foarte bună calitate. Din păcate, în România, cu excepţia cărţilor publicate de editurile Humanitas şi TREI (la Humanitas: Fr. Dolto şi – cred – dr. Spock, iar la Trei: Dolto şi W. Stekel) şi, mai nou, cărţile Annei Bacus de la Teora, nu există mai nimic pe această temă. Dacă de scris asemenea cărţi nu este tocmai uşor, cel puţin s-ar putea face traduceri din cărţile care apar acum în străinătate. (Nu contest că Stekel, Fr. Dolto sau dr. Spock sînt şi vor rămîne clasici în domeniu, însă clasicismul lor este insuficient.)

Michaela CARPACCIO
1145 Oxford Ave., Apt. 107,
Los Angeles

P.S. Chiar acum trebuie să interzic fetiţei mele de treisprezece luni să îmi scoată computerul din priză.

Nr. 305: *„Generaţia PRO şi CONTRA“*

„Junele român nu e fraier“

Stimată redacţie,

Am trimis acum cîteva zile o scrisoare cu această temă. Mi s-a returnat pe motiv că nu există adresa respectivă. Şi aveau dreptate! Scrisoarea domnului Titi R., publicată în numărul 309 despre generaţia „PRO şi CONTRA“ m-a determinat să vă scriu şi prima oară. Domnul Titi R., deşi abordează adecvat această temă, este departe de a oferi soluţia cea mai potrivită. Întrebarea este: preferăm o sumedenie de tineri naivi şi creduli, cu idealuri de libertate, datorie sau indivizi cu picioarele adînc înfipte în realitate, eficienţi în tot ceea ce fac?

Dacă dorim să tratăm metafizic problema generaţiei tinere, atunci ea ar trebui privită din interior, trăită, nu observată din exterior, contemplativ. Propun să ne identificăm cu conflictele generaţiei, nu să le vizionăm confortabil dintr-un fotoliu.

Tînărul de azi a identificat două boli cronice, care afectează fiinţa umană: încrederea şi obişnuinţa. Încrederea în orice idealuri oferite de cultura de tip tradiţional (dreptate, interes general) este automat eradicată de experienţa realului. Şi junele român nu e fraier... El se reduce doar la încrederea în propria persoană, nu o extinde la nivel de societate. De aici provine şi atît de discutata ignoranţă şi blazare a generaţiei tinere.

Alt defect al psihicului uman îl reprezintă unele forme ale obişnuinţei. Tînărul este nemulţumit de anumite tipare de comportament, de anumite structuri şi conţinuturi ale educaţiei, societăţii...; de aceea şi devine adept al atitudinii contra. Neavînd acces la mijloacele de schimbare a acestor tipare, structuri, conţinuturi, optează pentru tiparele opţionale oferite de societatea occidentală sau preferă să lupte. Dacă se decide să lupte, în nici un caz nu va lupta pentru idealurile de libertate, dreptate, interes general, ci pentru cele mai pragmatice drepturi.

Obişnuinţa cu simţul comun, cu modurile de gîndire din societatea română actuală este una dintre cele mai puternice otrăvuri pentru personalitatea tînărului. Îi ştirbeşte originalitatea, capacitatea de creaţie, iniţiativa.

Cultura este un factor important în educaţie (dacă nu este, atunci ar trebui să fie), dar şi aceasta e o valoare-mijloc şi în nici un caz una scop. Atît timp cît le va fi util, tinerii se vor preocupa şi de cultură. Nu există reţete pentru viaţă, ci doar alternative.

Vă urez să publicaţi cît mai multe numere ale revistei *Dilema* de acum încolo, iar mie – succes în sesiune.

Cu respect,

Alexandru IUTEŞ-PETRESCU
student la Facultatea de Filosofie a Universităţii „A. I. Cuza“ – Iaşi

Nr. 308: *„De Crăciun“*

„Anul felice ce o să vină...“

Nu se poate Crăciun fără colindători. Îşi fac apariţia de ajunul Anului, pe seară, cîte două sau trei fetiţe, cîte doi sau trei băieţi, de şapte pînă la zece ani. Cînd m-am uitat mai bine, l-am zărit printre ei şi pe prietenul meu Levi, tătar şi musulman, care colinda cu dezinvoltură alături de ceilalţi. Toţi sînt îmbrăcaţi sărăcăcios, fără traistă, dar cu buzunare, unul avînd şi funcţia de casier. Sînt copiii cartierului, care sună din uşă în uşă, se hîrjonesc pe scări, unde se întîlnesc cu alte grupuri. Nu sînt primiţi peste tot, dar, acolo unde uşile se deschid, toţi fără excepţie cîntă aliniaţi acelaşi colind adaptat, de numai o strofă, preluată din colindul tradiţional:

„Am venit şi noi o dată
La un an cu sănătate
Şi la anu' o să venim
Sănătoşi să vă găsim!“

După care se recită un fel de refren ce sună ultimativ:

„Ne daţi? Ne daţi? Ne daţi ori nu ne daţi?“

După acestea urmează o altă melodie, ce se vrea mai cantabilă şi ar cere o repriză, care însă nu mai există. Ceea ce e ciudat e că în această parte apare fără greş un cuvînt împrumutat din limba italiană, cuvîntul „felice“.

„Anul felice ce o să vină
Să vă aducă tot ce doriţi!“
Şi acum ţîşneşte urarea:
„La anul şi la mulţi ani!“
Îi întreb:

– Ce e asta, anul felice? E pe românește? Ridică din umeri, nedumeriţi, aşteptînd ce li se cuvine. Lumea le dă bani, şi ei asta vor. Nuci, mere, bomboane, acestea n-au nici o trecere. Vînzătoarea de la chioşc, unde m-am dus să cumpăr bomboane pentru colindători, m-a sfătuit să renunţ, pentru că nu-i interesează, zicea că bomboanele le aruncă pe stradă, să le dau mai bine bani.

Anul acesta de Crăciun am fost la ţară, unde, la minus cincisprezece grade, sub o lună încercănată şi sub nişte stele pe care la oraş nu le vezi, m-au colindat nişte colindători altfel decît cei de la bloc. Îi auzeai dînd zvon la poartă. Trebuia să mergi să-i aduci de acolo, pînă în prag, să-i aperi de cîini. Şi mai sărăcăcios îmbrăcaţi decît cei de la oraş, în general îmbrăcaţi subţire pentru gerul de afară, aceştia cîntau un colind sau altul, conştiincios, de la prima la ultima strofă, ştiind versurile fără greşeală, fără să clipească, fără hîrjoană, pătrunşi de solemnitatea sărbătorii. Fiecare grup cînta alt colind. Uneori melodia o mai lua pe alături, am observat apoi că nu era o întîmplare, toţi cîntau fals în acelaşi loc. Se pare că aşa îi învăţase domnul învăţător. Pe soba cu plită îi aştepta un lighean mare plin ochi cu colăcei de pîine, unşi cu sirop de zahăr. Aceşti copii se mulţumeau cu colăcei şi mere, iar bani, care la ţară sînt şi mai puţini ca la oraş, nu primeau decît la unele case.

Michaela ROŞIORU
str. D. Marinescu 17, Constanţa

Fără temă sau teamă

Invazia remix-urilor

Mă numesc Ciuban-Şerban Gabriel, am 20 de ani şi sînt un cititor care apreciază foarte mult revista dvs. Vă scriu pentru că nu ştiu cui altcuiva aş putea scrie în legătură cu ceea ce mă apasă. Problema este – consider eu – una destul de gravă, şi nu am văzut pînă acum vreo luare de atitudine (poate nu sînt bine informat...). Este vorba de invazia „remix“-urilor în spaţiul muzicii pop contemporane, mai exact de un aspect al acestei mode a „remix“-ului, anume lipsa de măsură de care dau dovadă cei ce o întreţin, cu noi melodii modificate (de cele mai multe ori de o calitate mai proastă decît a originalului). Nu de mult am aflat că o trupă – al cărei nume îmi scapă – a „remixat“ „Mica serenadă“ a lui Mozart (săracul de el, nu a prins vremurile frumoase de astăzi, cînd orice subproducţie este protejată de copyright). Am ascultat odată o variantă a unui blues de-al lui Elvis Presley, cîntată de un grup „reggae“, şi mi-a plăcut (mai mult decît originalul). Există unele compoziţii muzicale ale căror interpretări originale lasă de dorit. Se poate chiar ca schimbarea pe ici, pe colo, a unor note să le îmbunătăţească. Să admitem. Dar o fi „Mica Serenadă“ printre ele? Cred că s-a ajuns prea departe. N-am înţeles, dar am înghiţit faptul că nenumărate melodii Queen au fost maltratate, ciopîrţite şi urîţite îngrozitor de diverşi indivizi cu pretenţii de artişti. Am ascultat siderat un „remix“ al unei piese Pink Floyd, dar mi-am spus că nu merită să mă enervez pentru prostia altora (dacă nici Pink Floyd nu are „ritmuri“ şi „efecte“, cine are?). Cînd am văzut însă, la TVR1, trei tineri în costum popular şi ochelari de soare cîntînd „folclor nou“ (adică împănat cu „dum-dum-dum“-ul de rigoare), am început să-mi pun probleme. Am recepţionat acele cîntece ca pe o insultă. Aş aşeza pe acelaşi plan al nesimţirii şi o „piesă“ văzută la MCM, „Ciuleandra“ Mariei Tănase în variantă modernă. Am sperat că, odată cu Ceauşescu, s-a dus şi „Cîntarea României“. Prostia la români e mai durabilă, se pare. Un prieten de-al meu îi ascultă cu plăcere pe măcelarii folclorului. Un fost coleg, un tip altfel inteligent, savurează înjurăturile unei trupe bucureştene. E normal? Sau eu nu sînt normal? Sacrificăm totul pe altarul „başilor“? Acesta să fie sfîrşitul muzicii pop? Să fie atunci, dar cu Mozart ce-aţi avut? Urmează oare Simfonia a V-a de Beethoven, cu „Sonata lunii“ bonus live?

Cu stimă,

Şerban Gabriel CIUBAN
str. Dragoş Vodă 76
Vişeul de Sus

N. red.: Sînteţi normal şi ce bine că la Vişeul de Sus există oameni normali care, la 20 de ani, au probleme cu *Mica Serenadă...!*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- Ţiganii văzuţi de ceilalţi
- Globul şi ţărişoara
- Studenţia

Refluxul

Un tînăr jurnalist francez, Damien Roustel, a publicat în *Le Monde Diplomatique* (1 februarie 1999) un lung şi documentat articol despre greva minerilor din Valea Jiului şi despre încercarea lor de a veni la Bucureşti. A fost de două ori în Valea Jiului. O dată înainte de Crăciun, aşadar în perioada cînd greva minerilor fusese doar anunţată, apoi s-a dus acolo şi după Anul Nou, cînd a început greva, iar pe urmă a „acoperit" marşul început la Petroşani şi încheiat la Rîmnicu Vîlcea.

Damien Roustel nu s-a luat după relatările din presa românească şi nu s-a lăsat impresionat de tonul lor catastrofic – aşa cum, după toate aparenţele, a procedat, spre exemplu, corespondentul cotidianului *Le Monde,* care, voind probabil să-şi depăşească în supralicitare confraţii locali, a furnizat seriosului altminteri ziar parizian „informaţia" colosală că Miron Cozma ar fi fost vreme de şase ani şeful miliţiilor personale ale fostului preşedinte Iliescu. Pagina lui Damien Roustel din *Le Monde Diplomatique* despre minerii din Valea Jiului nu are nimic spectaculos, nimic senzaţional, nimic exotic sau extravagant. Şi, mai ales, nimic elucubrant.

Dar devine spectaculoasă prin contrast. Prin contrast cu lipsa de moderaţie din multe alte publicaţii, fie acestea româneşti, fie străine. Fiind, pînă la un punct, lesne explicabil de ce o mişcare de protest a minerilor din Valea Jiului trezeşte reflex o anume atîţare, nu este totuşi deloc deslușit de ce hipersensibilitatea nevrotică de tip „simţ enorm şi văz monstruos" s-a manifestat, cu aceeaşi intensitate, şi chiar în aceiaşi termeni, şi faţă de un fenomen natural cîtuşi de puţin ieşit din comun, cum au fost ninsorile căzute o săptămînă mai tîrziu în partea de răsărit a României.

Sau, dimpotrivă, este foarte deslușit. Această uniformitate într-o excitaţiune ce-şi caută frenetic sursele şi justificările, acest priapism al expresivităţii alarmate şi alarmante, nu ţin oare mai mult de subiect decît de obiect?! Căci s-a trecut, cu un fel de voluptate neagră a hiperbolizării în registru apocaliptic, de la *Bătălia de la Costeşti* la... *Lupta cu iarna*. Setea de duşmani, o sete pare-se neatinsă, a fost prompt satisfăcută de meteorologie, după ce, odată întorşi în Valea Jiului, minerii i-au lăsat fără obiectul muncii pe amatorii şi profesioniştii din marele cor al spaimelor şi anatemelor. Undeva, spre Banat, nişte indivizi beţi au avut un accident de maşină: nefericiţii au fost automat trecuţi pe lista *martirilor viscolului!*

Din fericire, la Bucureşti a nins idilic. Altfel, cine ştie?!, s-ar fi organizat şi vreun marş împotriva iernii.

Mircea IORGULESCU

Balada cizmelor de cauciuc

În ultima vreme aud tot mai des lozinca mobilizatoare *nu există decît soluţii individuale!* Poate e şi convingerea Dumneavoastră. În ceea ce mă priveşte, recunosc că la concluzia asta ajung cam în fiecare seară. E adevărat că dimineaţa, dacă dorm bine, am de fiecare dată tendinţa să-mi revizuiesc această convingere. Nu ştiu însă dacă e cazul să mă laud cu aceasta sau nu.

Tot fiind eu astfel asaltat de „soluţii individuale" din dreapta şi din stînga, mi-a fugit la un moment dat gîndul, printr-una din acele asociaţii misterioase ale inconştientului nostru nestăpînit, la o scenă de pe vremea terenurilor mele glorioase „pe frontul cărbunelui" din Gorj.

Eram la Mătăsari, proaspăt centru minier. La primărie ne întîmpinase o stemă cu steaua roşie în şase colţuri în loc de cinci, complexul de deservire zăcea neterminat deoarece uitaseră să-i proiecteze scări, iar instalaţia de apă, cocoţată pe nişte stîlpi de-a lungul rîului, fusese luată de prima ploaie torenţială. Apartamentul „de protocol" în care locuiam se afla într-un bloc ca toate celelalte, fără pic de apă şi fără uşă la toaletă. În rest era bine, sau poate că noi ne obişnuiserăm deja cu centrele industrial-agrare ale patriei.

La parter m-a intrigat o pereche de cizme de cauciuc, din acelea înalte, de pescar, puse cu grijă în faţa uşii. Mi-au trebuit cîteva zile ca să le pricep rostul.

O bănuială am avut din prima seară, cînd, întorcîndu-ne acasă şi bîjbîind pe întuneric să ne găsim drumul pînă la etajul patru, unde stăteam, am avut şi prima surpriză locativă: din lipsă de apă şi ca să nu deterioreze spaţiul privat, locatarii foloseau, pe ascuns, casa scărilor drept privată.

Revelaţia finală a venit peste cîteva zile, cînd a plouat zdravăn de dimineaţă pînă seara. Beneficiind de aceeaşi izolaţie ca mai toate blocurile de acest gen, apa din subsol a început să urce învolburată la suprafaţă, purtînd pe undele sale negre zaţul latrinelor desfundate, gunoaie şi şobolani morţi. Traversarea holului de la intrare şi urcarea celor cîteva trepte pînă la apartamentele de la parter devenea, în aceste condiţii, oarecum neademenitoare. I-am înţeles atunci – şi i-am invidiat – pe vecinii cu cizmele de cauciuc.

Cîteva zile mai tîrziu i-am vizitat. Dincolo de uşa apartamentului, străjuită imperturbabil de perechea de cizme, se deschidea o locuinţă plăcută, caldă, cu o viaţă de familie tihnită. Fiecare lucru era la locul lui, nu neapărat cu gust, dar cu un rost al lui anume. Diferenţa dintre „spaţiul public" al casei scărilor şi cel „privat" al *casei* mi s-a întipărit în minte ca o a opta minune a lumii. O cultură a uşilor închise...

S-ar putea zice că familia cu pricina îşi găsise soluţia sa individuală: cizmele de cauciuc.

Alunecînd cu gîndul pe aceeaşi amintire, mă văd purtînd o pereche de cizme mari, negre, în picioare, una în mîini şi o cizmă umflată şi spartă trasă peste cap. Mă tăvălesc prin gunoaie şi prin mulţimi, alunec, mă ridic şi zîmbesc angelic la gîndul că, în faţa uşii mele de la intrare, o să-mi scot cizmele, toate cizmele mele, o să le aşez pe prag şi o să păşesc neîntinat la mine în casă. Acasă.

Ajuns aici, eu unul vă spun noapte bună! Poate că mîine dimineaţă, cine ştie...

Vintilă MIHĂILESCU

Referendum, medicamente şi impozite

Democraţia noastră a mai făcut un pas: Senatul a adoptat Legea referendumului. Preşedintele României poate acum, conform legii, să cheme cetăţenii la urne pentru a se pronunţa în probleme de interes naţional: integrarea euroatlantică, modificarea Constituţiei, învăţămînt, suspendarea preşedintelui şi altele. Autorităţile din unităţile administrativ-teritoriale pot şi ele să organizeze consultări ale populaţiei în probleme de interes local. Evident, partidele (căci fără ele nu se poate mişca nimic în ţara noastră) pot contesta referendumul la Curtea Constituţională. Nu e clar dacă acelaşi lucru îl pot face şi organizaţiile societăţii civile. În orice caz, chiar dacă nu sîntem încă, aşa cum ne-am dori, „o Elveţie a Estului", s-a făcut dreptate: i s-a dat cetăţeanului ce-i al cetăţeanului. Dar ce mai este Cetăţeanul?

Care ordine?

Referendumul este, fără îndoială, o instituţie fundamentală a democraţiei. Deocamdată, pentru noi, este o *formă* (încă una) care îşi aşteaptă *fondul*. Cum nu avem însă altă soluţie pentru a recupera întîrzierile într-ale modernizării societăţii româneşti, este bine să importăm forme, lăsînd pentru mai tîrziu umplerea lor cu conţinut. N-ar fi prima dată în istorie cînd ni se întîmplă. Numai că, prin voia hazardului şi a ordinii de zi parlamentare, această lege a venit într-un moment cînd statutul de cetăţean al României se degradează pe zi ce trece. Nu numai din cauza dificultăţilor economice ale tranziţiei, dar şi (mai ales) din cauza perpetuării unei mentalităţi moştenite de la comunism, conform căreia nu statul, prin structurile sale, îi este dator cetăţeanului, ci invers. În cursul ultimei mineriade, de exemplu, reprezentanţii puterii au afirmat că „este pusă în pericol ordinea constituţională"; ceea ce înseamnă nu doar periclitarea instituţiilor statului, dar şi a *libertăţilor cetăţeneşti*. Dacă a fost aşa, autorităţile sînt datoare să explice celor peste douăzeci şi două de milioane de cetăţeni care, între 18 şi 22 ianuarie, şi-au văzut de treabă, de ce siguranţa lor civică a fost pusă în pericol de doar cîteva mii de persoane (manipulate sau nu de forţe obscure). Ancheta preliminară a Ministerului de Interne nu a descoperit nimic şi nu a stabilit nici o responsabilitate, ci a dat o explicaţie vagă. S-a cerut o nouă anchetă, dar prea multele situaţii din ultimii ani cînd asemenea cazuri au fost „îngropate" nu ne îndreptăţesc să avem prea multe speranţe într-o clarificare. Forţele de ordine (care, inutil să o mai spunem, într-o democraţie sînt *la dispoziţia* cetăţenilor) vor rămîne în continuare, în România, un fel de stat în stat dominat de aroganţă şi de relaţii obscure. Şi aceasta nu din cauza plutonierilor de pe stradă, simpli executanţi ai ordinelor, ci pentru că în structurile de comandă se manifestă tot felul de interese, numai al cetăţenilor nu. Încrederea arătată de populaţie, la toate sondajele de opinie, în Biserică şi în Armată (adică în instituţii cu o puternică încărcătură simbolică) spune multe despre statutul cetăţeanului şi relaţia sa cu instituţiile democratice. Vom putea vorbi cu adevărat despre democraţie în România atunci cînd sondajele vor arăta o mare încredere a cetăţenilor în Poliţie şi în Justiţie. Faptul că acum o asemenea încredere nu există nu se datorează vreunei „incapacităţi" civice a românilor, ci unei realităţi de tranziţie: instituţiile abilitate să vegheze la aplicarea legii se ascund prea uşor în spatele unor formule abstracte precum „datoria faţă de ţară" ori „apărarea ordinii de drept". Ar trebui să descopere că ţara e formată din *cetăţeni* şi că faţă de aceştia au îndatoriri foarte concrete. Iar a acorda atenţie acestor îndatoriri nu înseamnă neapărat populism.

Reţete şi declaraţii

Există însă şi doze de cinism mai mari decît aceea manifestată de cei care constată infracţiuni, dar nu găsesc niciodată vinovaţii. În plină iarnă şi în plină epidemie de gripă, spitalele au rămas fără medicamente, iar farmaciştii refuză – pe bună dreptate – să mai elibereze reţete compensate, întrucît Ministerul Sănătăţii are mari datorii faţă de farmacii. Pentru această situaţie, care pune în pericol siguranţa cetăţenilor cel puţin în aceeaşi măsură ca şi o mineriadă, explicaţiile s-au scufundat din nou în mîlul obişnuit al tranziţiei: bugetul sărac, dificultăţile în reforma sanitară, blocajul financiar etc. În schimb, nici o demisie, nici o destituire, iar ştirea în sine (cît se poate de importantă) a trecut la „fapt divers", deşi ar fi trebuit să ţină prima pagină şi (cum s-ar întîmpla într-o democraţie adevărată) să declanşeze o reuniune de urgenţă a executivului.

În sfîrşit, proba cea mai gravă de cinism şi de lipsă de respect pentru cetăţeni a venit dinspre Ministerul de Finanţe. După ce au obligat oamenii să stea la cozi interminabile pentru a depune declaraţiile de impozit pe clădiri, în *ultima* zi a perioadei de depunere perceptorii naţiei au dat un comunicat din care rezulta că, pentru majoritatea contribuabililor, efortul nici nu trebuia făcut. După care s-a dat un comunicat la comunicat în care se spunea că nu e chiar aşa, ci, de fapt... Etc. etc. Cetăţenii, din ale căror impozite sînt plătiţi şi funcţionarii leneşi şi nevricoşi de la ghişee, şi mai marii lor incapabili, au parte, totuşi, de o mică răzbunare: formularele care trebuiau completate erau de mai multe feluri şi cu totul neclare; cei care vor centraliza şi prelucra datele vor avea, deci, mult de lucru.

Aşa încît, date fiind toate aceste probleme ale cetăţenilor (şi multe altele), chemarea lor la referendum pentru integrarea euroatlantică poate fi, deocamdată, amînată *sine die*.

Mircea VASILESCU

© S. Gheţie

Statul de drept

Despre vinovaţi

Aud voci stranii care, în numele nu ştiu cărei păci sociale, cer imunitate pentru vinovaţii coşmarului mineresc pe care România l-a trăit la începutul acestui an. Se zice că n-ar fi bine ca legea să-şi spună cuvîntul pentru că asta ar incita minerii, çă Miron Cozma nu trebuie atins pentru că ar exploda din nou Valea, că, în fine, prim-ministrul ar fi promis la Cozia că Guvernul nu va întreprinde nici un demers judiciar împotriva acelor mineri care pe traseul Petroşani – Rm. Vîlcea au comis infracţiuni.

Am vorbit de multe ori aici despre labilităţile statului român, dar de prea puţine ori despre labilităţile cetăţenilor români. Pentru că statul nu este altceva decît forma de organizare juridico-politică a unei comunităţi. Dacă comunitatea are defecţiuni majore generate de teamă, sărăcie, neseriozitate şi alte tare puse bine în relief de o tranziţie haotică, atunci nu putem pretinde statului să fie performant, viguros şi credibil.

Sînt două categorii de oameni care susţin imunitatea lui Miron Cozma şi a celor cîţiva care au distrus, au bătut, au ameninţat. Prima categorie propune un raţionament de tip, zice-se, politic. Este în interesul bunei guvernări să nu se mai mişte minerii care, spun în plan secund aceşti concetăţeni ai mei, au avut dreptate să se revolte cînd guvernul le-a închis minele. Orice reacţie a organelor statului împotriva unui membru al comunităţii din Valea Jiului va naşte contra-reacţii în stil „mineriadă". Acest tip de discurs se încheie, de regulă, cu citarea parţială a Constituţiei.

A doua categorie susţine, în primul rînd, deplina legitimitate juridică, politică şi morală a pornirii minereşti. Oamenii loviţi de o reformă nefericit gestionată de un stat cu evidente slăbiciuni au dreptul să iasă pe stradă pentru a lua ostatici şi a distruge. Cu alte cuvinte, sărăcia şi disperarea scuză deplin infracţiunea. Şi acest tip de discurs se încheie, de regulă, cu citarea parţială a Constituţiei.

Realitatea din jurul nostru are dimensiuni supra-realiste. Să citezi Constituţia ca argument pentru nepedepsirea infracţiunilor, să extragi din principiile statului de drept teza legitimităţii vandalismului antistatal, să pactizezi cu haosul în numele ordinii – trebuie să recunosc că nu mai înţeleg nimic.

În fond, cred că minţile şi sufletele noastre sînt bolnave. Nu mai putem gîndi normal, nu ne mai putem purta normal, nu mai putem să nutrim sentimente normale. Totul în noi este negru şi disperat, aidoma hoardelor înfometate şi disperate care au umplut ecranele televizoarelor noastre. Există, totuşi, ceva în care trebuie să credem ca în unica noastră salvare: că se va face dreptate, că vinovaţii vor fi despărţiţi de nevinovaţi, că **justiţia va funcţiona.** Trebuie să-l contrazic, de pildă, pe dl senator George Pruteanu care găsea că insistenţa unora de a pedepsi pe minerii vinovaţi de încălcarea gravă a regulilor statului de drept (dacă se vor găsi aceşti vinovaţi, fireşte) este o „încrîncenare", o „umoare neagră". Dimpotrivă, cred că dorinţa de a vedea pedepsiţi **conform legii** pe cei vinovaţi de dezordinile sociale din ianuarie, fie ei mineri sau nu, este singurul semn de sănătate într-un corp dominat de simptome. Nu-l putem reprima de dragul unei păci sociale iluzorii. Pentru că nu poate exista pace socială clădită pe vinovăţii ascunse şi pe amnezii impuse. Nu poate exista pace socială bazată pe tranzacţii împotriva legii.

Cred, încă, în forţa şi justeţea legii, chiar dacă ea este administrată de un stat debil. Cred, încă, în eficienţa terapeutică a regulilor statului de drept, chiar dacă instituţiile sînt fragile. Cred, încă, în însănătoşirea acestui trup vlăguit de sărăcie, cuprins de spasme letale, care se numeşte România.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL

PUBLIC

Et(n)ologice. Obiectul comun

„Mineriada albă", m-am repezit să spun în momentul cînd iarna, în sfîrşit, părea că doreşte să ne acopere porcăriile, să ascundă drumurile bătătorite, să ne ofere lumea. „Mineriada albă" a supratitrat – nu imediat –, fericită, o gazetă de tiraj popular. *Q. e. d.* Ceea ce era de demonstrat se demonstrează încă o dată, dacă mai era nevoie: ce e de spus se spune, nu contează de către cine. Există un sistem al enunţurilor simple, evidente, care pînă la urmă sînt făcute, *se* fac. Ca de la sine, prin gura nu are importanţă cui. Presa este aici ca să exercite, poate, tocmai această funcţie, a enunţării enunţabilului (ceea-ce-este-de-spus, ceea-ce-se-poate-spune) celui mai simplu, mai imediat – ceea ce arta, de pildă, sau filosofia îndeplinesc pe termen, cum se spune, mai lung, dacă nu chiar, în cazurile cele mari, nemăsurabil.

Într-o societate, nu contează, de fapt, cine vorbeşte („*Qu'importe qui parle?*", cum ar spune Foucault). Totul e ca exprimabilul, ceea ce se poate spune să nu rămînă, prin cine ştie ce defecţiune a raţionalităţii inconştientului public, nespus, nemanifestat. Semnăturile sînt, de fapt, secunde (dacă nu şi mai rău). Puţini indivizi au, într-o societate a unui moment dat, dar şi în istorie, dreptul la semnătură. Puţini depăşesc pragul acesta al necesarului (în sensul de *strict* necesar).

Fapt e că presa, în întregul ei, ar putea fi (teoretic, fireşte, la limită, desigur) redusă la, epuizată, poate, zilnic, săptămînal chiar, într-un singur articol, care să nu fie altceva decît o înşiruire a enunţurilor-de-enunţat. Aş fi tentat de o astfel de deconstrucţie, deloc jignitoare deşi atît de curativ-antinarcisiacă, a presei, dar am şi eu, vai, ca toţi cei care se exprimă public, marota semnăturii. Presa, de fapt, nu informează asupra noului (există, însă, nou?), ci asupra eternului. Asupra identicului, nu asupra diferitului. (Nu există, dată, diferenţa; ea trebuie produsă, performată, făcută.) Prin lectura cotidiană a presei, prin urmărirea, zilnică, a telejurnalelor – care, toate, ritualizează viaţa socială, o ordonează în temporalitatea ei –, noi nu facem decît să ne asigurăm că, în ceea ce ne priveşte, pe noi şi lumea noastră, nimic nu s-a schimbat, totul e la fel. Presa, cum ar spune un prieten, are, ca orice ritual social de altfel, o funcţie pur fatică (în sens lărgit şi, desigur, metaforic): de verificare a contactului cu fondul imuabil al fiinţei noastre.

Ce voiam, însă, să spun este că; urmărind evenimentele ultimelor săptămîni, nu am putut să nu-mi spun, încă o dată (a cîta?), că nu există, de fapt, „om", că omul este o fabulă cu animale, şi că, în cazul studierii lui, nu de *etnologie* e vorba, ci mai curînd de *etologie*. O etologizare a ştiinţelor şi observaţiilor despre om ar fi, poate, unul dintre singurele gesturi cu adevărat curative care (mai) pot fi comise. Antropologie politică? La ce bun ca tocmai o disciplină de analiză şi divulgare să întreţină iluzia consensuală a excelenţei şi diferenţei radicale şi definitive a „omului"?! Mai bine, aşadar, etologie, să spunem politică...

Cît despre „obiectul comun" şi promisiunea cu Michel Serres, rămîne pe altădată. Avem timp: de-asta trăim în societate, ca să producem timp, ca să ne dăm timp. Nu ştiu cît sîntem, efectiv, de diferiţi, dar ştiu că încercăm să *diferim*: să amînăm, să dăm timp timpului, să-l facem, trăgînd de el, istorie. Adică să facem (cît mai) imposibil evenimentul, să conjurăm nu atît evenimentul ca atare (asta-i mai greu), ci însăşi posibilitatea lui de apariţie. (Mă rog...)

Bogdan GHIU

Economie

Inflaţia: un personaj perfid

Bugetul pe '99 pleacă de la o bază extrem de ambiţioasă: o inflaţie anuală de 25 la sută. Cu 15 procente sub rata anului 1998.

Acest obiectiv mi se pare a fi cel mai dificil, dintre toate pe care le vom avea de înfăptuit în '99. Şi asta, în primul rînd, fiindcă inflaţia e un personaj perfid. Ea poate schimba foaia pe neaşteptate.

Sigur, în '99 nu vom avea curse de mare viteză. Inflaţiei galopante i s-a pus punct la sfîrşitul lunii martie 1998. De atunci, în cursa preţurilor se aleargă numai la trap. Au fost, e drept, şi momente de trap ceva mai nervos. Bunăoară, în lunile în care au făcut explozie tarifele la energie sau la benzină. Fără îndoială că, în acest an, vor mai avea loc mişcări nervoase. Parţiale, însă. Explozii generalizate ale preţurilor nu mai sînt posibile. Inflaţia s-a stabilizat. Ratele ei, de aici înainte, trebuie să se înscrie la nivelul unor valori medii lunare de sub 2 la sută.

Sigur, sînt şi voci care cer îngheţarea preţurilor. Asta ar fi o gafă a gafelor. Normalizarea, în materia preţurilor, va duce şi la noi la scăderea inflaţiei pînă la cote anuale pe care să le măsurăm cu o singură cifră. Ca în ţările dezvoltate, unde inflaţia nu sare peste medii de 2 sau 3% într-un an întreg. Sigur, ne dorim o încetinire a creşterii generalizate a preţurilor de consum. O inflaţie cît mai calmă, deci. Nu ar fi însă de dorit o scădere generalizată a preţurilor, care ar însemna dezinflaţie. Lumea modernă mizează pe „un pic" de inflaţie. De altfel, s-a constatat că o inflaţie mică acţionează, în economic, ca întăritor. Dezinflaţia din '98 a făcut mult rău unor ţări cu economii puternice, aruncîndu-le în valurile crizei.

La noi, a îngheţa preţurile ar fi o lovitură năpraznică, plasată drept în plexul economiei. Aproape fără excepţie, preţurile care scad produc stagnare. Asta într-o primă etapă. În etapele următoare se ajunge la penurie de mărfuri pe piaţă. Pînă şi în plină revoluţie marxistă, doar manualele suprasaturate de dogmatism susţineau că nivelul de trai creşte – în realitate – cînd scad preţurile şi nu cînd se măresc salariile. Teorie falsă. Pentru că în condiţiile scăderii preţurilor începe să se golească piaţa. Restrîngerea ofertei de mărfuri are ca efect imediat scăderea nivelului de trai. Populaţia nu mai reuşeşte să-şi cheltuiască banii, oricît de puţini ar avea, pentru că în magazine nu găseşte ce-i trebuie. La noi, după 1970, pînă şi planificarea de tip marxist a renunţat la dezinflaţie. Preţurile au crescut constant, an de an.

De ce, atunci, s-a golit piaţa? Pentru că nu a fost de ajuns să se asigure o uşoară creştere a preţurilor. Mai trebuia făcut un pas mare, esenţial aş spune: trecerea la adevărul preţurilor. Regimul de dinainte de decembrie '89 nu numai că n-a cutezat să facă efectiv acest pas, dar nici nu l-a acceptat din punct de vedere teoretic.

Un preţ adevărat se duce pînă la nivelul în care se împacă oferta şi cererea. Pe o piaţă adevărată, desigur, dominată de o liberă concurenţă, în care producătorii se bat între ei pentru cîştigarea consumatorilor. Pe o astfel de piaţă, competiţională, nu mai rezistă formula pe care o găsim încă în multe manuale: costul producţiei + marja de profit = preţ de vînzare. Pentru că totul se inversează. Piaţa stabileşte preţul de vînzare. De aici încep toate calculele. Cine reuşeşte să aducă sub acest preţ costurile producţiei, pentru a încasa şi profit, rămîne în competiţie. Cine nu... dispare de pe piaţă.

Guvernul Ciorbea a început reforma cu singura mutare posibilă, dar extrem de riscantă: adevărul preţurilor. A făcut această mutare şi inflaţia a sărit brusc, în martie '97, la 30%. Ceea ce a însemnat o rată anualizată de peste 2.400%. I s-a reproşat guvernului că n-are de ce să se laude cu creşterea preţurilor. Şi că s-ar fi putut lăuda numai dacă ar fi determinat o scădere a preţurilor. Sigur, dacă ar fi provocat o scădere a preţurilor, populaţia i-ar fi aplaudat pe premierul Ciorbea şi pe ceilalţi miniştri. La fel ar fi făcut şi politicienii demagogi. Numai că un astfel de gest ar fi agravat şi mai mult criza economiei româneşti. Trecerea la adevărul preţurilor a fost o intervenţie chirurgicală ce nu mai suferea amînare. Pentru că fusese inadmisibil de mult lungită boala preţurilor mincinoase. Din nefericire, operaţia a înregistrat şi erori grave. Nu a fost dus pînă la capăt sistemul de pieţe libere integrate, ce funcţionează pe principiul vaselor comunicante, în care preţurile să primească, la rîndul lor, semnale de la cursul valutar, de la dobînzile bancare, de la cotele titlurilor de valoare. Şi asta pentru că n-a urmat imediat o altă mişcare: trecerea la adevărul cursurilor. Ea a fost amînată din '97 în '98 şi din '98 în '99. Acum, nu mai poate fi amînată. Fiindcă preţul ar fi uriaş.

O condiţie pentru a ajunge la adevărul costurilor o constituie însă stabilizarea inflaţiei. Iată principalul front pe care se va concentra campania din acest an.

Adrian VASILESCU

© S. Ghetie

Poveşti suprapuse

Rîmnicu Vîlcea e victima din noi

Pare a nu fi tocmai plăcut, azi, să fii locuitor al oraşului Rîmnicu Vîlcea, oraş devenit din senin patria anarhiei. Destul ca un om cu scaun la cap să-şi ia cîmpii de jenă. În ceea ce priveşte revendicările minerilor, sînt mulţi dintre cei care nu numai că le înţeleg, dar le şi aprobă; în schimb, ce Dumnezeu cereau rîmnicuvîlcenii nu ştie nimeni. Pe de altă parte, minerii, în felul lor, chiar au motive de mîndrie: cumnecum, i-au bumbăcit pe jandarmi şi-au pus vlădica ţării pe jar. În schimb, onorabilii răsculaţi din Rîmnicu Vîlcea (le spun onorabili pentru a-mi rula vocabularul, altfel le-aş spune derbedei) au luat-o ei pe coajă, şi-ncă fără pic de glorie. Şi rămase pegra urbei şi neînţeleasă şi cu banii luaţi – pe ceva amenzi, spun ziarele.

Acum, după pacificare, aş spune că acea hărmălaie de pe scările Prefecturii chiar a avut farmec. Mai mare jalea ce revoluţie era să se întîmple la vîlceni! Sînt, printre secvenţele filmate *live*, cîteva cadre de-un suprarealism suprem: în timp ce minerii se pregăteau să urce în autobuze şi să facă cale-ntoarsă, vreo două sute de pierde-vară agitau spiritele şi hainele de pe ei şi doreau, nici mai mult şi nici mai puţin, să doboare guvernul! Cine erau ei nu ştiu, dar ştiu ce am văzut pe ecrane: ceva figuri dubioase tocmai demne de filiala locală a unui partid pe care nu-l mai numesc, cîţiva puştani de liceu care, în loc să intre în internate, şi-au zis că mai bine intră în istorie, plus colegele acestor liceeni, nişte silfide altfel drăguţele, pe tocuri de un kilogram sub fiecare călcîi şi teribil de ameţite de fumul tare al ţigărilor servite pe nemîncate. Mai erau pe aproape şi cîţiva tineri probabil recent *disponibilizaţi* şi alţii care nu vor fi disponibilizaţi niciodată, din simplul motiv că nu vor munci nici picaţi cu ceară. Şi, în fine, mai erau şi cîteva dintre femeile urbei – femei fără de care, ştim prea bine de la Jules Michelet încoace, nici o revoluţie nu poate exista.

Dintre toate aceste imagini de un trist umor, este una peste care nu pot trece: s-a întîmplat că la un moment dat, dirijat de un tînăr cu portavoce, corul dezamăgiţilor vîlceni a început să strige *Vîl-cea-şi-mi-nee-rii!, Vîl-cea-şi-mi-nee-rii!* În rîndul doi al protestului furibund, fremătînd pe umeri o pufoaică turcească, agitînd pe deasupra capului un pumn, o madamă zbiera în contratimp, ca din gură de şarpe: *Şi-Ho-re-zu! Şi-Ho-re-zu!* Adică să se ştie bine, să afle ţara şi să rămînă înscris pe vecie: nu numai Rîmnicu era prins în luptă cu regimul mafiot, ci şi crema revoluţionarilor din orăşelul cu cocoşi de ceramică, Horezu! Dată naibii olteanca; atîta patriotism local ca în acest zbiarăt deşucheat eu nu am mai văzut de multă vreme.

Merită să blamăm o întreagă urbe pentru astfel de smuciţi? Cred că nu. Din două motive (erau trei, dar marşul Vîlcei cuminţi şi *civice* a lămurit unul). Primul priveşte o statistică a igienei urbane. Recent, primarul de acolo spunea că oraşul are vreo 2.000 de cîini vagabonzi de care tocmai încearcă să scape, injectîndu-i cu hipoclorit (!). Drept care, aş spune eu, 200 de revoluţionari de profesie la 2.000 de cîini vagabonzi dau un procent onorabil şi, oricum, sub media pe ţară. Al doilea este un motiv, hai să-i spun, *istoric*. Prin mai 1866, doar ce călcase viitorul rege Carol I pămîntul ţării şi grănicerii de pe linia Dunării se răscoală, de teamă că *neamţul* o să le ia înapoi pămînturile primite prin reforma lui Cuza. Alarmat, prefectul de Romanaţi anunţă că mai ales cei din satul Dăbuleni par a fi mai îndîrjiţi. În fine, lucrurile s-au calmat, dar ani la rînd – spune legenda –, ori de cîte ori vreo lege anunţa probleme, regele Carol îşi întreba sfetnicii: *şi dăbulenii, ei ce zic?*

Or, eu nu-mi imaginez să se întrebe vreodată cineva, orice s-ar întîmpla în ţara asta, ce părere au ei, rîmnicuvîlcenii. Sau horezenii, mai ales.

Adrian CIOROIANU

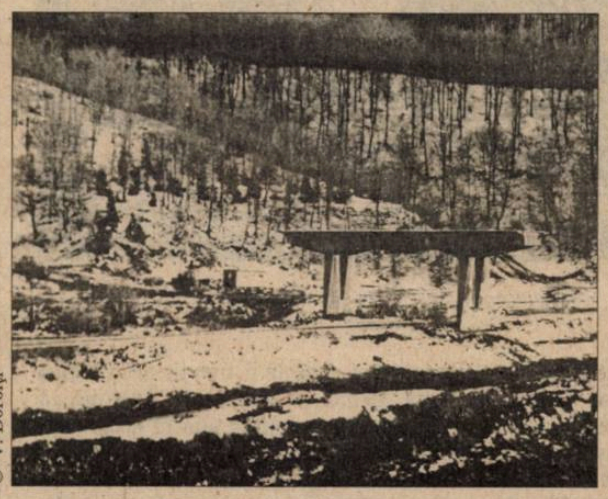

© V. Dorolţi

Presa despre...

Duşmanii lui Clinton

Procesul Clinton a dat o serioasă lovitură mitului american al politicii bipartizane, conform căruia în marile probleme ale ţării deosebirile dintre partide dispar. Cînd s-a pus problema demiterii lui Nixon, republicanii şi democraţii au fost de acord că Preşedintele trebuie pedepsit prin demitere pentru delictele comise şi, în faţa unei perspective lipsite de orice speranţă, el şi-a dat demisia.

În felul cum evoluează lucrurile acum este evident nu numai că nu există un acord, dar că membrii fiecărui partid vor respecta disciplina: republicanii vor spune tot răul pe care îl gîndesc despre preşedintele Clinton, iar democraţii nu vor lăsa ca el să fie demis. Revista **Newsweek** consideră că avînd asemenea duşmani fanatici, acuzatul nu mai are nevoie de prieteni. Politicii bipartizane, alegătorii îi răspund printr-o, deocamdată, neclintită majoritate, doar 49% dintre republicani consideră că Preşedintele trebuie demis. Evident, în rîndurile democraţilor acest procent este mult mai mic. „Poate că preşedintele Clinton e vinovat, dar lugubrul efort al Congresului pentru a aduce dovezi şi a-l pedepsi se va solda cu un dezastru absolut pentru Partidul Republican: în interiorul lui se vor inflama diviziunile interne, se va întrerupe legătura cu ţara, partidul va fi incapabil să se adreseze ţării cu un mesaj convingător şi să-şi găsească un candidat prezidenţial valabil pentru anul 2000". (**Newsweek** – 1 februarie)

Chiar şi revista **The Economist** (23 ianuarie) ai cărei comentatori au fost destul de scîrbiţi de comportamentul preşedintelui democrat, găseşte că republicanii exagerează: „Marile calităţi ale domnului Clinton cînd a venit la putere au fost energia şi empatia. Energia lui e pe cale de dispariţie, dar abilitatea lui de a se conecta la preocupările oamenilor obişnuiţi rămîne la fel de impresionantă. El nu s-a plasat niciodată pe un piedestal în faţa americanilor. El este la fel ca ei: imperfect, uman, supus greşelii. Iar cînd este atacat acum pentru delictele lui, criticii săi sînt moralişti şi ipocriţi. Dovedindu-se că aceşti critici sînt mînaţi de un zel partizan, domnul Clinton devine victimă cîştigînd simpatia publicului doar pentru că nu cedează şi continuă lupta". Ziarul britanic **The Independent** găseşte că fractura nu este între republicani şi democraţi, că, prin opţiunile şi comportamentul său, preşedintele Clinton este un fel de mutant, un prevestitor al Americii care o să fie: „Pentru americani, în special pentru citadini, omogenitatea Senatului, atît din punctul de vedere al vîrstei, al sexului şi al compoziţiei etnice, a arătat încă o dată, fără putinţă de tăgadă, cît de atotputernică este America retrogradă în camera superioară.(...) Procedura de destituire a lui Clinton a divizat opinia publică americană, creînd ceea ce comentatorilor americani li s-a părut a fi un şoc cultural. Clinton incarnează generaţia exploziei demografice. Marcat de liberalizarea moravurilor din anii '60, el are o atitudine relativistă faţă de adevăr şi dă dovadă de o anumită lipsă de respect faţă de instituţii. Acuzatorii săi, de tipul procurorului Kenneth Starr, se prezintă drept campioni ai valorilor americane tradiţionale. Asemenea observaţii nu sînt false, dar oglindesc doar o parte a realităţii". Dintre apărătorii preşedintelui o impresie puternică a produs Cherryl Mills, o negresă de 33 de ani, a cărei carieră a beneficiat de pe urma drepturilor civice acordate populaţiei de culoare, de pe urma politicii care a favorizat minorităţile. Apărîndu-l pe Clinton, doamna avocat Mills i-a mulţumit preşedintelui pentru toate acestea: „Schimbarea de ton şi de poziţie a fost frapantă. Această tînără femeie nu se potrivea deloc cu lambriurile Senatului". Reprezentanta Americii care va deveni majoritară la mijlocul secolului XXI, doamna Mills, s-a opus înverşunării procurorilor republicani a căror „grabă, ură, mediocritate, i-a făcut să piardă procesul" (**Le Monde,** 26 ianuarie). Pata de pe rochia Monicăi s-a întins dincolo de dorinţa celor care au vrut ca tot poporul să o vadă. (**M. B.**)

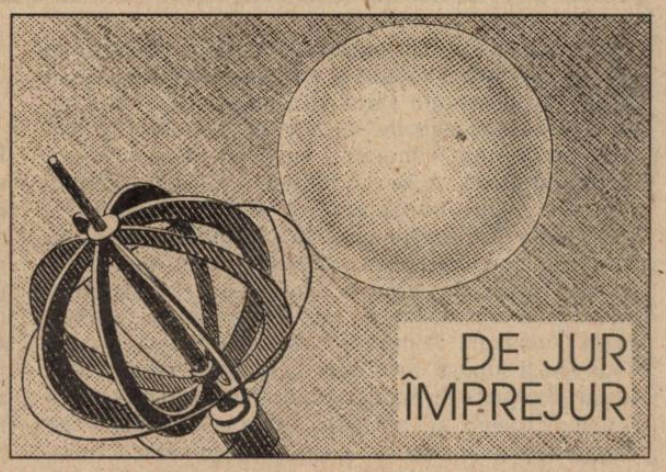

Somaţii

Ca şi în alte împrejurări, un masacru – de astă dată cel de la Račak – au determinat organismele internaţionale preocupate de pacea din Balcani să-şi schimbe atitudinea faţă de părţile aflate în conflict. Efectul este atît de previzibil, încît nu este de mirare că oficialităţile sîrbeşti după ce au zis că morţii au căzut în luptă şi că domnul Walker (şeful misiunii observatorilor internaţionali) s-a grăbit cu concluziile, deci trebuie expulzat, au susţinut apoi că albanezii îi împuşcaseră pe civilii din Račak ca să obţină astfel compătimire din partea sufletelor miloase şi protecţie NATO. S-au prezentat şi dovezi, la lectură convingătoare, dar experţilor internaţionali li s-a refuzat întîi, apoi li s-a obstrucţionat accesul la probele care justificau argumentele. Preşedinta canadiană a tribunalului pentru crimele înfăptuite în celelalte războaie din Iugoslavia n-a primit aprobarea de a intra în Kosovo. Prea multă discreţie pentru prea puţin adevăr.

Apoi a apărut o versiune mult mai sofisticată, susţinută de surse care, fireşte, doresc să-şi păstreze anonimatul. Conform acestora, Miloşevici, preşedintele a ceea ce a mai rămas din Iugoslavia, e gata să renunţe la regiunea Kosovo şi a ordonat masacrul ca să obţină mînioase reacţii occidentale, sancţiuni, bombardamente şi ce o mai pica, obligîndu-l astfel, în faţa propriei opinii publice să cedeze. „Occidentul îl poate ajuta să iasă din criză. El se va ţine de Kosovo cît timp va fi posibil şi va pleca atunci cînd va considera că a venit timpul", susţine un oficial al OSCE (Organizaţia Europeană cu observatori la faţa locului avînd misiunea de a menţine o pace inexistentă). După toată propaganda războinico-patriotică despre Kosovo – leagăn al naţiunii –, anterioară tuturor războaielor din Iugoslavia, Miloşevici nu se poate răzgîndi: chiar dacă ştie că nu mai poate susţine acest conflict. Însă lucrurile au ajuns într-un stadiu cînd tratativele au devenit aproape imposibile şi precedentul Dayton (acordurile care au încheiat pacea în Bosnia-Herzegovina) nu poate servi drept exemplu. Regiunea Kosovo e greu de împărţit în două teritorii cu o populaţie care să fie sau să devină omogenă din punct de vedere etnic. E greu dar nu imposibil, dacă se acceptă strămutări masive de populaţie. Rugova, liderul albanezilor moderaţi, care opt ani de zile ar fi putut conduce tratativele pentru o autonomie mai mult sau mai puţin consistentă, în cadrul Iugoslaviei nu se mai bucură nici de susţinerea populară, nici de sprijinul formaţiunilor armate ale populaţiei albaneze, decise să lupte pînă la victoria finală, adică pînă la obţinerea independenţei.

În ceea ce-i priveşte, nici OSCE, nici NATO, nici ONU nu doresc independenţa regiunii albaneze. Documentul înmînat de ministrul de Externe britanic, Robin Cook, în numele grupului de contact din care face parte şi Rusia se referă la autonomia lărgită a regiunii în graniţele ei actuale. Nimeni nu este de acord cu modificarea graniţelor europene, dar este evident că raidurile aeriene NATO împotriva Iugoslaviei – măsură standard prin care se presupune că sînt pedepsiţi autorii masacrelor – pot fi eficiente împotriva forţelor regulate ale armatei sîrbeşti, nu şi împotriva luptătorilor albanezi din munţi, greu de intimidat sau de anihilat fără o prezenţă la sol. Prezenţă acceptată în cele din urmă pînă şi de Statele Unite, dar numai cu condiţia stabilirii unui acord de pace, pe care aceste trupe să-l supravegheze, nu să-l impună. Poziţiile părţilor participante la tratativele de pace (dacă vor avea loc) sînt foarte depărtate, cele oficiale sînt incompatibile, zvonurile citează concesii greu de apreciat: sîrbii ar accepta o partiţie a regiunii, păstrînd circa 40% din teritoriu, enclavele unde se află vechi mănăstiri ortodoxe în perspectiva unificării cu Republica Srpska din Bosnia, alcătuind astfel visata Serbie Mare. Liderii armatei albaneze, doresc şi ei o Albanie Mare, cu implicaţii în viitorul Macedoniei, Greciei sau Bulgariei. În aceste condiţii, cînd nimeni nu vrea pacea, forţa de „menţinere a păcii" ar trebui să se lupte corp la corp atît cu sîrbii, cît şi cu albanezii. E puţin probabil că vreun guvern occidental va accepta, de dragul liniştii în Balcani, victime din propriile rînduri.

La fel ca şi bombardamentele, masacrele au încă un viitor în satele deocamdată necunoscute din munţii micilor ţări care vor să devină mari, una pe seama alteia.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Dilema n-a luat niciodată în serios atacurile la care a fost supusă şi n-a considerat necesar să le răspundă tăios şi umoral (cum se obişnuieşte pe meleagurile carpatine), nici chiar atunci cînd preopinenţii meritau cu prisosinţă măcar o punere la punct. A fost şi rămîne o atitudine deliberată: am crezut întotdeauna că vorbele de clacă trebuie lăsate fără răspuns, că ele se uită de la sine cînd se dovedesc mincinoase, că vanitatea unuia şi neputinţa altuia sînt pînă la urmă ieşiri temperamentale. La fel a procedat, de cele mai multe ori, şi Fundaţia Culturală Română, înfiinţată acum aproape nouă ani şi supusă, de atunci, la repetate serii de contestări din toate direcţiile. Am preferat întotdeauna – revista *Dilema* şi instituţia care o editează – să răspundem prin ceea ce facem, nu prin polemici inutile şi, altminteri, obositoare pentru cititori. Cu atît mai mult cu cît, mai mereu, atacurile la adresa Fundaţiei au fost lipsite de substanţă şi, deci, fără urmări pentru activitatea ei. Memoria însă, în vremuri de tranziţie, e scurtă, şi nu e rău (toate regulile de comunicare şi relaţii publice spun asta) să reaminteşti, din cînd în cînd, cine eşti şi ce faci. Din acest punct de vedere, pentru ceea ce a realizat Fundaţia în ultimii ani nu este suficient un număr de revistă. Am selectat aici doar cîteva dintre activităţile cu care FCR îşi justifică pe deplin statutul şi îşi înnobilează condiţia. Fundaţia Culturală Română este o instituţie la care – inutil să o mai spunem – ţinem, îi apreciem proiectele şi realizările şi ne simţim solidari cu oamenii care luptă (termenul nu este o exagerare gazetărească) pentru existenţa unor reviste şi a unor cărţi, pentru un spaţiu al dialogului în care să se poată aduna şi discuta cei care iubesc în moduri diferite România. Participanţi sau spectatori la aceste realizări, putem observa zi de zi ceea ce oamenii „din afară" văd doar din cînd în cînd (sau, unii, se prefac că nu văd deloc): dimensiunea proiectelor, consecvenţa mobilizării pentru acţiunile importante, ca şi pentru „amănuntele" care le pregătesc. Grija pentru soliditatea fiecărei cărămizi asigură rezistenţa de structură a construcţiei şi probabil acesta este motivul pentru care diversele încercări ale unora de a fi părtaşi la fonduri, nu şi la efort, au eşuat într-o linişte proporţională cu zgomotul care le-a provocat. *Dilema* datorează Fundaţiei această temă nu doar pentru a răsplăti generoasa finanţare, ci mai ales pentru a expune termenii unei contraziceri sîcîitoare: suspiciuni, contestări, atacuri joase pe de o parte, fapte culturale incontestabile pe de alta. **(M. V.)**

Carmen FIRAN
scriitoare

De la suspiciuni şi reticenţe la proiecte şi evenimente

Fundaţia Culturală Română a fost la început doar ideea sau ambiţia prozatorului Augustin Buzura de a crea o instituţie care să servească promovării culturii române în lume. Erau însă doar cuvinte. Probabil că titulatura de „fundaţie" a fost pentru prima oară, în România, folosită de FCR, în aprilie 1990. Au apărut cu timpul mii, sute dintre ele „culturale". De altfel este un nume nepotrivit pentru structura şi tipul de activitate ale FCR, mai apropiată ideii de *institut român de cultură*. Doar că, nu este nici un secret, FCR s-a creat prin desfiinţarea Institutului Român pentru Relaţii Culturale cu Străinătatea şi Asociaţiei „România", două servicii mascate ale propagandei comuniste. Trebuia deci evitat cuvîntul *institut* la acea dată. Multe nu au putut fi însă evitate. La lipsa de informare a lui Augustin Buzura, venit din Cluj în lumea tulburată a Bucureştiului post-decembrist, s-a adăugat abilitatea celor care îşi schimbau doar coafura, astfel că la început Fundaţia, dacă nu era chiar nimic, nici ceva bun nu arăta a fi. S-au perindat în primele luni diverse persoane, unele crezînd că şi-au găsit refugiul sau acoperirea, altele un loc călduţ. Suna bine o „fundaţie" şi părea că nu se ocupă cu nimic. Existau doar un sediu nou, cîteva scaune, un şofer, o secretară şi cîţiva recuperaţi, deja incluşi pe schemă din vechile structuri, cu motivaţia că nu pot fi lăsaţi pe drumuri, nu există legea şomajului, un statut etc. Privind acum înapoi, este aproape incredibilă tenacitatea ardelenească a lui de a crea din nimic sau, şi mai rău, dintr-o suspiciune, o instituţie care a reuşit doar în cîţiva ani să propună proiecte şi evenimente (ştiinţifice, literare, editoriale, publicistice).

Am lucrat la FCR de la început, întîi ca redactor la editură, apoi ocupîndu-mă de publicaţiile şi programele internaţionale şi, indiferent de scăpări, lipsuri, aşteptări amînate, am fost martora unei creşteri şi unei vizibile schimbări: de la *staff* la mentalitate, de la o revistuţă, şi ea contestată, la zeci de publicaţii de valoare, de la primul plan editorial nepotrivit şi prăfuit la colecţiile de acum, de la doi-trei pensionari şi două-trei persoane bune la toate, la personalităţile care acum îşi leagă numele de Fundaţie. Cred că suspiciunile unora de la început erau motivate, le-aş fi avut şi eu dacă nu aş fi lucrat acolo şi nu aş fi fost martora eforturilor şi rezistenţei într-un timp în care grija pentru cultură a multor oficiali era mereu amînată. După cum cred că reacţiile de acum ale unor colegi nu mai sînt motivate, odată ce o simplă enumerare de nume şi evenimente nu pot duce decît la respect pentru cei care s-au încăpăţînat să demonstreze că se poate şi construi în acei ani în care eram mai mult ocupaţi cu rivalităţi şi demolări, cu orgolii, revanşe şi discursuri politice. Mai cred că Fundaţia are o imagine mult sub anvergura profilului ei real. Este în primul rînd vina noastră şi nu o dată am fost acuzaţi că nu ne promovăm cum ar fi trebuit activităţile. Doar că anii de după '89 nu au fost uşori. Trebuia să supravieţuim, să rezistăm, să ne reînfiinţăm în fiecare an, răuvoitorii fiind mereu mai numeroşi decît aliaţii, să facem rost de bani, să convingem, să luptăm cu suspiciunile unora, cu invidiile altora, să ne apărăm mereu, dar să şi construim, să ne schimbăm noi înşine mentalitatea, ţintele, să ne ridicăm mereu plafonul de zbor, şi eram doar o mînă de oameni răspîndiţi în redacţii de reviste, în centre de studii, în programe internaţionale de literatură sau ştiinţă...

© M. Cratofil

Reuniunea „Cultura română în lumea contemporană", Braşov, 1998

Departe de mine apologia Fundaţiei ca instituţie perfectă. De altfel am şi fost percepută în interior ca un element prea critic, uneori cam acru, nemulţumit, nu o dată am avut conflicte cu colegii sau şefii, ştiu că se putea şi mai mult şi mai altfel, dar nu pot, mai ales de la distanţă, să nu văd că FCR este un partener valabil pentru multe instituţii occidentale şi un nume care, paradoxal, este mai cunoscut şi impune mai mult respect în afară decît în ţară, mai mult personalităţilor adevărate decît celor încrîncenate. Mă gîndesc acum nu doar la proiectele organizate cu Institutul Suedez, Institutul Goethe, Uniunea Latină, Fundaţia Internaţională James Joyce, Fundaţiile Felix Meritis sau Gulliver, Lincoln Center, Library of Congress, Institutul Smithsonian, dar şi la dicţionarele, sintezele şi istoriile publicate în editura FCR sau la centrele de studii din Iaşi şi Cluj sau la programele pentru Basarabia şi Bucovina, la cursurile pentru profesorii din teritoriile româneşti...

Probabil că această Fundaţie va fi mai bine văzută şi receptată peste ani, cînd în sfîrşit, spre bucuria unora, altul va fi preşedintele ei, alţii o vor duce mai departe, dar începutul s-a produs, şi nu oricum. Iar în România o astfel de instituţie se construieşte greu, iar pînă acum este singulară.

La început eu însămi am fost suspicioasă şi reticentă. Trăisem deja o farsă postdecembristă şi nu vroiam să intru în altă eroare. Fiecare dintre noi avem un „semn" al lucrurilor şi al împrejurărilor. Cînd m-a convins Fundaţia că poate deveni o instituţie valabilă? Eram o cititoare-admiratoare a revistei franceze *Lettre Internationale* în ultimii ani înainte de '89, cînd reuşeam cu greu să o procur. În 1991, Augustin Buzura mi-a spus că în cîteva luni Fundaţia va publica ediţia română a acestei reviste. Mărturisesc că mi s-a părut nu doar nerealist, dar am întîmpinat afirmaţia cu multă ironie şi chiar milă pentru visurile unui prozator care se arătase pînă atunci destul de lucid. În trei luni Fundaţia a publicat ediţia română. Doi ani mai tîrziu, graţie priceperii lui B. Elvin, avea să primească premiul Stendhal pentru cea mai bună publicaţie europeană. Pentru mine testul fusese trecut. Rămîne ca şi alţii să se convingă, prin testul lor personal, de valabilitatea acestei instituţii. Apoi, în 1994, a apărut *Dilema*...

Eliot Sorel, Zoe Petre, Andrei Pleşu, James Rosapepe, la Washington, cu ocazia lansării Festivalului Folklife

Editura

În ciuda prejudecăţilor şi vorbelor care circulă, editura se autofinanţează: nu primeşte nici un leu de la bugetul de stat, ci trăieşte din vînzarea cărţilor pe care le publică (circa 40-50 de volume pe an).

Iniţial, unul dintre scopurile principale ale editurii era de a publica lucrările autorilor români din diaspora. I s-a reproşat adesea (chiar de către scriitori din diaspora) că nu şi-a atins acest scop. E adevărat, nu i-a publicat pe toţi autorii care trăiesc în afara ţării, ci numai pe următorii 32 (unii cu mai multe volume): *Petru Dumitriu, Nina Cassian, Mihail Villara, Mihai Botez, Werner Sollner, Dieter Schlesak, Dumitru Ţepeneag, Petru Popescu, Virgil Duda, Alexandra Târziu, George Banu, Mircea Iorgulescu, Ilie Constantin, Alexandru Ciorănescu, Norman Manea, I. Schechter, Paul Miron, Maria Banuş, Virgil Nemoianu, Sanda Golopenţia, Edgar Reichmann, Dinu Flămând, Mariana Şora, Matei Vişniec, Nicolae Balotă, Andrei Codrescu, Bujor Nedelcovici, Mircea Zaciu, Monica Săvulescu, Alexandru Papillian, Hans Bergel, Carmen Francesca Banciu. Restul (ar trebui să) se ştie.*

Premii

Din 1995, Fundaţia Culturală Română decernează, anual, Premiile Fundaţiei unor personalităţi culturale şi ştiinţifice care au contribuit, prin activitatea lor, la impunerea valorilor româneşti în lume. Pînă acum, au fost premiaţi:

George Emile Palade, laureat al premiului Nobel pentru medicină (SUA); Sergiu Celibidache, dirijor (Germania); Gellu Naum, scriitor (România); Gregor von Rezzori, scriitor (Austria); Eugen Coşeriu, lingvist (Germania); Jean Cuisenier, etnolog (Franţa); Klaus Heitmann, filolog (Germania); Keith Hitchins, istoric (SUA); Peter Lucaci, jurnalist (SUA); Sergiu Comissiona, dirijor (SUA); Virginia Zeani, artistă lirică (SUA); Dan Gabriel Căcuci, fizician (SUA); Constantin Tacou, scriitor şi editor (Franţa); Horia Bernea, pictor (România); Alexandrina Cernov, filolog (Ucraina); George Banu, critic de teatru (Franţa); Victor Bârsan, jurnalist (România); Eva Behring, critic literar (Germania); Petru Dumitriu, scriitor (Franţa); Stephen Fischer-Galaţi, istoric (SUA); Miya Kosei, jurnalist şi artist fotograf (Japonia); Mariana Nicolesco, artistă lirică (Franţa); Szilagyi Istvan, scriitor (România); Radu Varia, critic de artă (Franţa); Roman Vlad, compozitor şi muzicolog (Italia); Leon Volovici, istoric literar (Israel); Liviu Ciulei, regizor (SUA); Vasile Kazar, artist plastic (România); Andrei Codrescu, scriitor (SUA); E. S. Cardinalul Luigi Poggi (Vatican); Adolf Armbruster, istoric (Germania); Editura Humanitas (România); Silviu Purcărete, regizor (România); Î. P. S. Petru, Arhiepiscop de Chişinău, Mitropolit al Basarabiei (Republica Moldova); Adrian Bejan, fizician (SUA); Eliot Sorel, psihiatru (SUA); Corneliu Baba, pictor (România); Denis Deletant, istoric (Marea Britanie); Paul Miron, filolog (Germania); Virgil Nemoianu, critic şi teoretician literar (SUA).

Tot din 1995, au fost desemnaţi membri de onoare ai Fundaţiei Culturale Române: Norbert Dodille, filolog (Franţa); Ahmed Khamis, economist (Egipt); Alexandru Moşanu, istoric (Republica Moldova); Paul Neagu, sculptor (Marea Britanie); Jean Ţăranu, medic (Canada); Radu Popescu-Zeletin, informatician (Germania); Ragnar Ängeby, fost ambasador al Suediei în România.

Costache OLĂREANU
scriitor

Mărturisiri de scriitor, presimţiri de editor

Cariera mea de editor n-ar fi avut cum să înceapă dacă în toamna lui 1995 Augustin Buzura n-ar fi avut năstruşnica idee de a-mi propune un post de redactor la Editura Fundaţiei Culturale Române. Oferta sa m-a luat absolut pe nepregătite: pînă atunci nu lucrasem niciodată în vreo redacţie, relaţiile mele cu lumea tipăriturilor reducîndu-se la relaţiile obişnuite ale unui autor timid şi destul de circumspect cu cei ce scot reviste sau cărţi. E-adevărat că avusesem eu însumi o revistă, apariţie meteorică pe firmamentul revuisticii româneşti postbelice, cu un titlu destinat numai iniţiaţilor *(Oraşe de Nikel*, scris doar cu K!), dar asta se petrecea cînd aveam 15 ani, revista fiind scoasă într-un singur exemplar, scrisă de mînă şi cu o audienţă record de pînă la 8-10 persoane, fără a mai socoti şi părinţii. De-atunci trecuseră însă prea mulţi ani, iar preşedintele Fundaţiei Culturale Române habar n-avea de antecedentele mele editoriale, nementionate în vreo scriere sau în vreo mărturisire a contemporanilor, astfel că gestul său ar putea fi socotit ca o intuiţie extraordinară a unui inspirat selecţioner, care vede într-un candidat oarecare, necunoscut, promisiuni pentru o carieră pe cît de neobişnuită, pe atît de strălucitoare.

Atît de convins a fost Augustin Buzura, ca şi directorul de atunci al Editurii, Mircea Anghelescu, de sorţii stelei mele în plină ascensiune, că, din toamna lui '95, urcuşul meu pe scara ierarhică a fost în permanenţă supravegheat, în dozele cuvenite şi cu gradele de risc cele mai scăzute: mai întîi redactor, pe urmă redactor şef adjunct, apoi redactor şef, în fine, director. Trebuie să recunosc că o asemenea ascensiune, în timpi parcă dinainte calculaţi, n-am mai trăit niciodată, întreaga mea existenţă de dinainte de '89 „derulîndu-se" (ah, scump cuvînt!) între o dare afară dintr-o slujbă şi o altă dare afară. Nici vorbă de promovări sau de vreun şef care să te asiste cu griji de *pater familias* (o excepţie la fel de fericită a fost Mihai Şora, acum vreo 25 de ani, deşi în cu totul alte condiţii, pe cînd conducea sectorul de documentare şi biblioteci al Ministerului Învăţămîntului).

Să nu se înţeleagă din asta că, în ambele cazuri, aş fi beneficiat de vreun regim preferenţial. Ba, din contra. Pot însă spune că, atunci ca şi acum, n-am mai fost acel funcţionar atît de caracteristic al solului nostru, care abia aşteaptă să-şi păcălească şefii, să mai tragă la fit ori să se iluzioneze cu mai ştiu eu ce rezultate ale muncii sale magnifice. N-au lipsit, bineînţeles, dările în bară, unele cărţi sau unii autori ce s-ar fi cuvenit să mai aştepte, alţii care ar fi trebuit amînaţi pînă la... calendele greceşti. Foarte greu am învăţat că a avea tăria de a spune *nu* e prima condiţie a unui bun editor, după care vin celelalte calităţi, dacă le ai sau vrei să le ai. În ceea ce mă priveşte, nu pot să-mi dau seama ce fel de editor sînt şi cîte parale fac, pentru că tot mai descopăr secrete ale meseriei, secrete ce se dovedesc a fi nesfîrşite, şi încă nu mă pot obişnui cu ideea că din chinuitul autor al propriilor cărţi m-am transformat peste noapte în alcătuitorul şi diriguitorul cărţilor tipărite ale altora.

Doar gîndul că editura la care lucrez a reuşit, cu sau fără contribuţia mea deosebită, să se instaleze de ceva timp în topul celor mai bune şi mai serioase edituri din ţară, că multe dintre apariţiile ei reprezintă cărţi de referinţă ale culturii actuale, mă face cîteodată să las modestia deoparte şi, deşi nu titlurile sînt partea mea forte, să-mi placă să mă prezint celor ce nu mă cunosc, nu ca scriitor, ceea ce poate fi destul de banal, ci ca editor.

O fi şi ăsta un semn!

B. ELVIN
scriitor

Aţi spus „Lettre Internationale"?

© M. Cratofil

Sorin Alexandrescu, Augustin Buzura

Nu ştiu dacă Umberto Eco se numără printre admiratorii lui Antonio Lobo Antunes. Mă îndoiesc că William Styron are multe în comun cu Salman Rushdie. Universurile literare ale lui Mircea Horia Simionescu şi Ernesto Sabato sînt cît se poate de deosebite. După cum e vădită distanţa dintre Ismail Kadare şi Milan Kundera. Există vreo afinitate între Saul Bellow şi Mircea Cărtărescu, ori între Günther Grass şi Graham Swift? Convingerile lui Jose Saramago diferă de cele ale Anei Blandiana. Temele de reflecţie ale lui Abdelwahab Meddeb se află la o depărtare astrală de cele ale lui Thomas Pynchon. Şi totuşi aceşti autori nu pierd prilejul de a dovedi în «Lettre Internationale» că sînt contemporani şi că dincolo de tot ce-i separă întreţin relaţii de complicitate intelectuală purtînd acelaşi interes epocii noastre. Pe care, ca să citez o vorbă faimoasă, o privesc în albul ochilor smulgîndu-i masca.

Nevoia de a descoperi întrebările momentului (deşi se presupune că sînt pe toate drumurile) stabilind o ierarhie şi o conexiune nu are loc doar în spaţiul ficţiunii. Adesea poeţii şi prozatorii (Czeslaw Milosz, Blaga Dimitrova, Arundhati Roy, Nadine Gordimer) intervin direct în dezbaterile actualităţii. Scrierile lor intervin direct în dezbaterile actualităţii. Scrierile lor împletind eseul cu mărturisirea şi reportajul cu ponderea personalităţilor ce le semnează. Iar aceste file care se învecinează cu studiile istoricilor, sociologilor sau analiştilor politici alcătuiesc antologiile tematice ale revistei. Una se cheamă „Frica", alta „Gîlceava cărturarului cu sine şi cu lumea", a treia „Şocul prezentului", a patra „Traversarea aparenţelor"... Iar între ele o statornică trăsătură de unire: se opun structural bigotismului, ideilor fixe, schemelor, abstracţiilor combătînd extremismul, intoleranţa, orice formă de autoritarism. Evident, întîlneşti păreri din cele mai diferite. Adam Michnik se situează pe o poziţie distinctă de cea a lui Sergio Benvenuto şi Andrei Pippidi respectă fără a împărtăşi defel viziunea lui Eric Hobsbawn. Şi asta tocmai fiindcă preocuparea trimestrialului – străin prin vocaţie uniformităţii opiniilor – este de a propune perspective felurite asupra imediatului, sugerînd criterii de judecată şi nu impunînd concluzii infailibile. De altminteri oricît de dornici am fi să găsim răspunsuri, să identificăm reţete, mi se pare esenţial ca înainte de orice să cunoaştem realităţile din Rusia, India, Algeria, Japonia, Brazilia, pe scurt ce, de ce şi cum se gîndeşte de-a lungul şi de-a latul planetei în texte trecînd dincolo de eveniment, ocolind senzaţionalul şi sfidînd stereotipiile. Aşadar o călătorie spre adevăruri uneori terifiante şi pe care le ignorăm din deprindere, oboseală, lehamite, confort. Aşadar o întîlnire între civilizaţii, religii, culturi. Însă o singură umanitate. Aceeaşi umanitate. Şi nimic mai stimulator decît să constaţi că nici limba, nici rasa, nici condiţiile de trai sau regimul politic (mereu în prim planul atenţiei) nu dezmint observaţia lui Paul Valéry: „Omul nu este soluţia cea mai exactă la problema vieţii."

© M. Cratofil

Nicolae Cajal, William Kluback, Mircea Martin, la Centenarul B. Fundoianu

„Caseta tehnică"

Fundaţia Culturală Română a fost înfiinţată în aprilie 1990, ca instituţie naţională de cultură, neguvernamentală şi apolitică. Este persoană juridică de utilitate publică, nonprofit, cu o durată de existenţă nelimitată. Sediul social este la Bucureşti, în Aleea Alexandru nr. 38. Are filiale la Cluj (Centrul de Studii Transilvane) şi la Iaşi (Centrul de Studii Româneşti) şi are dreptul de a înfiinţa filiale în alte ţări. Îşi desfăşoară activitatea în temeiul unui statut propriu de organizare şi funcţionare. Scopurile fundamentale sînt difuzarea culturii române în lume şi a altor culturi în spaţiul românesc, realizarea de schimburi culturale internaţionale, menţinerea şi dezvoltarea relaţiilor culturale şi spirituale cu românii din afara graniţelor ţării, în vederea conservării identităţii lor de limbă, cultură, tradiţii.

Sursele de finanţare ale FCR sînt: alocaţii bugetare anuale, aprobate de Parlamentul României; venituri proprii, obţinute din valorificarea publicaţiilor pe care le editează (cărţi şi reviste); subvenţii şi sponsorizări acordate de persoane fizice şi juridice; donaţii şi legate.

Organele de conducere sînt: *Consiliul Director*, format din 24 de membri (personalităţi din lumea culturii şi reprezentanţi desemnaţi ai unor instituţii publice cu activităţi asemănătoare celor desfăşurate de FCR: Academia Română, Ministerul de Externe, Ministerul Culturii, Ministerul Educaţiei Naţionale); *Consiliul de administraţie*, format din 9 membri, asigură conducerea curentă şi coordonarea funcţională; *Preşedintele* este ales prin vot secret de Consiliul Director pe o perioadă de 4 ani şi poate fi reales; trebuie să fie o personalitate culturală sau ştiinţifică de prestigiu naţional şi internaţional, neangajată politic.

Din 1995, Fundaţia Culturală Română este membră cu drepturi depline a **Centrului European al Fundaţiilor,** cu sediul la Bruxelles.

Publicaţii

Fundaţia Culturală Română editează mai multe reviste, care apar la Bucureşti, Cernăuţi şi Chişinău. Un anumit număr de exemplare din fiecare apariţie se donează bibliotecilor din ţară şi din străinătate, şcolilor şi comunităţilor româneşti din ţările vecine sau catedrelor de limba şi literatura română din străinătate.

Curierul românesc. Revistă a românilor de pretutindeni – apare lunar şi este destinată în principal românilor din diaspora. Se difuzează în 37 de ţări.

Lettre Internationale. Înfiinţată în 1992, apare trimestrial. Este ediţia română a cunoscutei reviste cu acelaşi titlu iniţiate la Paris în 1984, editată acum în 11 capitale ale lumii. Laureată a Premiului „Stendhal" pentru cea mai bună publicaţie europeană (1993).

Creanga de aur. Publicaţie de sinteză, lansată în 1994. Apare de 3 ori pe an, în limbile engleză, franceză sau germană. Conţine traduceri din literatura română, destinate în primul rînd publicului din străinătate, grupate tematic (au apărut numere despre avangardă, despre eseul românesc, despre roman etc.).

Transylvanian Review apare la Cluj, de 4 ori pe an. Revistă de tip academic, publică, în limbi de circulaţie internaţională, studii de istorie destinate în primul rînd cititorilor specializaţi.

Destin românesc, apare la Chişinău, din 1994, de 4 ori pe an. Publică în primul rînd studii istorice despre Basarabia.

Glasul Bucovinei, publicaţie trimestrială de cultură şi istorie, înfiinţată în 1994. Apare la Cernăuţi şi Bucureşti.

Contrafort, revistă lunară a tinerilor scriitori din Basarabia, apare lunar.

Revista de Istorie Socială, culegere de studii de istorie, apare la Iaşi.

International Journal of Romanian Studies reia publicaţia cu acelaşi nume apărută pînă în 1990 la Amsterdam. Primul număr va apărea în cursul acestui an.

Fundaţia Culturală Română a susţinut financiar, prin programe speciale, cîteva publicaţii ale românilor din afara ţării (**Limba română, Sud-Est, Semn, Alfa şi Omega, Cugetul, Luminătorul** – în Republica Moldova; **Curcubeul Timocean** – în Serbia).

...şi, cu voia dumneavoastră, ultima pe listă:

Dilema. Săptămînal de tranziţie. Apare din ianuarie 1993.

CUM APRECIAŢI

Vorbe

„Fundaţia a dezvoltat în decursul acestor ani o strategie coerentă şi sistematică de promovare şi cunoaştere a culturii româneşti în lume, axată în primul rînd pe criteriul valorii, de favorizare a receptării altor culturi în spaţiul românesc şi de susţinere a unităţii culturale a românilor."

Ramuri, martie 1995

„Ascunsă sub un nume plat – Fundaţia Culturală Română – entitatea culturală creată în 1990 de scriitorul şi omul de conştiinţă Augustin Buzura a răzbătut, iată, prin 5 ani de tranziţie sălbatică şi nu oricum, ci reuşind, aproape incredibil, să nu facă decît cultură. După cum se vede, Fundaţia a ţinut loc de Minister al Culturii în aceşti ani în care respectivul minister a ţinut-o din secure-n toporişte."

Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*, 29 aprilie 1995

„Cu Fundaţia Culturală Română nu am decît de bine... Am recunoscut întotdeauna rolul important al acestei fundaţii pentru păstrarea identităţii culturale a românilor care trăiesc în afara graniţelor ţării – şi, după cum ştim, e vorba nu de o sută sau de o mie, ci de cîteva milioane – cetăţeni onorabili, dar trăind în alte medii culturale, decît cel din România."

Laurenţiu Ulici, *Adevărul literar şi artistic*, 30 martie 1997

„Alţii âu prins din zbor,– citeşte: după ureche politica şi fie s-au dat cu Iliescu (Eugen Simion, Sorescu, Buzura – să nu fie uitat cu nici un chip melancolicul imparţial şi dilemizator Pleşu)."

Paul Goma, *Curentul*, 12 mai 1998

„Oare Fundaţia Culturală Română a fost creată pentru domnia sa ori domnia sa a fost creat pentru Fundaţie? E corect să rămână acolo tot Augustin Buzura?"

Gh. Grigurcu, *Jurnalul literar*

„Cu toate că misiunea asumată în fruntea Fundaţiei nu este una uşoară, maestrul Augustin Buzura are puterea de a merge pînă la capăt şi se străduieşte ca viitoarea expoziţie de la Washington, din vara anului 1999, să reproducă fidel România, în mic, şi să ne facă o bună propagandă culturală, economică şi turistică peste ocean"

Ion Predoşanu, *Jurnalul naţional*, 10 sept. 1998

„Menţinerea timp de un deceniu în fruntea Fundaţiei Culturale Române a romancierului Augustin Buzura e o aberaţie inimaginabilă într-o ţară democratică. Cum adică, preşedintele ţării se schimbă, iar preşedintele fundaţiei rămîne ca bătut în cuie! Preşedintele Uniunii Scriitorilor e, prin statut, ales pentru patru ani, la fel şi preşedintele Academiei. De ce preşedintele Fundaţiei Culturale Române e inamovibil?"

Dumitru Ţepeneag, *Luceafărul*, nr. 36/1998

„FCR, înfiinţată în zorii lui 1990, a preluat vechea Asociaţie Română (AR), condusă de Virgil Cândea, despre care gurile rele spun că ar fi fost ofiţer acoperit de Securitate. O fi fost, n-o fi fost, nu ştiu, dar ce se ştie e că Asociaţia Română era o sucursală a Direcţiei de Informaţii Externe a Securităţii după cum scrie generalul Pacepa."

Mirela Roznoveanu, *Lumea liberă*, 17 oct. 1998

„Fundaţia Culturală Română afirmă, în documentele sale publice, că este «cea mai importantă instituţie naţională de culturală, neguvernamentală şi apolitică din România». Nu prea înţelegem ce fel de «organizaţie neguvernamentală» este Fundaţia Culturală Română, de vreme ce i se alocă bani de la bugetul statului, respectiv MAE."

G. Roncea şi **A. Artene,** *Ziua*, 28 octombrie 1998

„Potrivit unui articol din *Lumea liberă*, «Augustin Buzura a cheltuit 300.000 de dolari pe deplasări în America.»"

Cotidianul, 1 noiembrie 1998

„Fundaţia Culturală Română din Bucureşti, alegîndu-l ca preşedinte pe academicianul Augustin Buzura şi fiind reprezentată de către vicepreşedintele ei, regizorul Ion Ungureanu, a dus la Chişinău un dar special de Crăciun: o donaţie de carte în valoare de 186 milioane de lei româneşti."

Curierul naţional, 28 decembrie 1998

Etc., etc.

Am adresat mai multor personalităţi culturale din România şi din străinătate întrebarea din titlu. Două observaţii: 1) cu o excepţie, am primit toate răspunsurile din străinătate; 2) se poate oricînd face o listă la fel de impresionantă cu cei nemulţumiţi de activitatea Fundaţiei. Aşa e viaţa!

Sorin ALEXANDRESCU

profesor, Universitatea din Amsterdam

După oarecare indecizie în primii ani postdecembrişti, cînd nu reuşeam să disting în ceaţa zvonurilor şi ambiguităţilor profilul real al Fundaţiei Culturale Române, m-am hotărît, de prin '94 cred, să iau contact direct cu ea. L-am regăsit astfel pe vechiul meu prieten Augustin Buzura – unul dintre puţinii scriitori care îndrăzniseră să scrie adevărul în teribilii ani optzeci, lucru cam repede uitat de cei ce atunci nu o făcuseră – plin de energie şi de proiecte şi, mai ales, de încredere în posibilitatea de-a le realiza, cu tact şi cu perseverenţă. Cum îl ştiam înainte de 1990 drept un om mai curînd retras şi sfios, m-am bucurat să-l găsesc schimbat şi mi-am spus că redirecţionarea surselor lui de energie în afară, spre viaţa publică, în timp ce înainte fuseseră ţinute numai spre sine însuşi, spre scrisul lui, era fără îndoială un semn al noii Românii, al hotărîrii ei de-a se afirma deschis, liber şi necomplexat.

Astăzi, cinci ani mai tîrziu, cred că nu m-am înşelat atunci. Colaborarea cu Andrei Pleşu, la *Dilema*, şi apoi cu atîţia oameni de evidentă valoare, din mai multe generaţii, pînă la foarte tineri absolvenţi de facultate, ori asistenţi şi asistente – renunţ a cita nume; lista ar trebui să fie enorm de lungă – au transformat FCR într-o instituţie *definitorie* pentru noua Românie. Aş menţiona cîteva argumente în sprijin. Mai întîi, FCR este angajată într-o operă de propagandă culturală în străinătate în sensul bun al cuvîntului, aşa cum face, păstrînd bineînţeles proporţiile, şi *British Council* sau, de exemplu la Amsterdam, *Maison Descartes, Goethe Institut* şi *Istituto Italiano di Cultura*. Valorile româneşti sînt semnalate calm, fără ostentaţie naţionalistă, dar cu siguranţă de sine, neutru din punct de vedere al partidelor politice din România, dar clar angajat de partea democraţiei actuale şi din trecut. În al doilea rînd, aceste valori sînt prezentate global, incluzînd contribuţii din Basarabia şi Bucovina – FCR publică reviste pentru aceste vechi provincii româneşti şi susţine *Contrafort*, la Chişinău, astăzi poate cel mai bun săptămînal literar şi cultural în limba română – sau din alte regiuni limitrofe locuite de români, ori din diaspora occidentală. Fundaţia a organizat, apoi, mai multe importante întruniri internaţionale ale celor care predau limba şi cultura română în lume, sau ale traducătorilor din română, ca şi întruniri pe alte teme, precum românitatea astăzi, ori Joyce. În iunie 1999 organizează şi o amplă manifestare culturală românească la Washington. FCR este deci o instituţie culturală foarte dinamică, care asigură nu numai schimburile *dinspre* şi *spre* România, ci şi schimburi între diverşi alţi specialişti, cu participare românească. În fine, să nu uităm activitatea editorială a Fundaţiei, de la Bucureşti, Cluj şi Iaşi, graţie căreia au apărut cărţi fundamentale precum *Dicţionarul scriitorilor români*, sau publicaţii istorice de excepţie (iarăşi nu pot da aici nume, fără a veni cu o lungă listă care, chiar şi aşa, ar risca să fie incompletă).

Dilema împreună cu suplimentul *Vineri* sînt emblematice pentru o anumită atitudine, foarte particulară în peisajul românesc de astăzi. Spiritul dilematic introdus de Andrei Pleşu pentru a tempera nervozitatea şi lipsa de reflecţie pe termen mediu din primii ani postdecembrişti se păstrează – din păcate este încă nevoie de el – dar lui i s-au adăugat un anume tip de atenţie la fenomenele socio-culturale la care contribuie întreaga redacţie: aplecare spre amănuntul (fals) nespectaculos, interesul pentru marginal, pentru zona de penumbră a actualităţii, dar şi a istoriei recente, pentru locurile vieţii publice prin care trecem fără a le da atenţie. Această aparent cuminte, dar înţeleaptă abordare a cotidianului se împleteşte perfect cu strălucitoarea *Vineri*, plină de verva tinerească, de spumă, de şalambur şi fermecătoare lipsă de respect, dar care aduce şi un cu totul nou orizont de cultură, propriu „generaţiei Cyber", adevărata nouă generaţie, nu cea „PRO".

Dacă ar trebui să închei, şi trebuie, aceste prea multe, poate, elogii, în raport cu mentalitatea mai curînd modestă, eficientă, dar şi autoironică din Fundaţie, aş încheia cu un cald cuvînt pentru oamenii care lucrează acolo. I-am putut cunoaşte aproape pe toţi, colaborînd la ambele ziare şi lucrînd la *New International Journal of Rumanian Studies*, care sper să fie curînd editată de FCR. Rareori mi-a fost dat să văd într-o instituţie culturală actuală din ţară o asemenea concentrare de calitate umană şi intelectuală, de voie bună şi spirit de echipă, de neîncetate glume şi totuşi de susţinută activitate. Fundaţia este astfel pentru mine un model de colaborare, dar şi un loc cu o atmosferă, cu un farmec deosebit. Îmi iau de-aceea îngăduinţa să le spun tinerelor şi tinerilor de acolo, în spirit ca şi în buletin, că datorită lor, de cîte ori vin la Fundaţie am sentimentul puternic că mă reîntorc acasă.

Andrei CODRESCU

scriitor, SUA

Fundaţia Culturală Română mi-a împlinit impulsul de-a mă uita peste umăr de fiecare dată cînd mă-ntorc în România. FCR mi-a făcut o cameră în cultura română unde mă simt bine, unde am spaţiul filozofic să-mi regăsesc începuturile, să atentez la nişte reînnodări. Spiritul blînd şi generos al dlui Augustin Buzura a făcut din acest proces potenţial dureros un voiaj de împăcare şi redescoperire. FCR a fost şi este podul necesar între intelectualitatea română din afară şi cea dinăuntru.

Andrei CORBEA

profesor, Universitatea din Iaşi

Dintre puţinele, prea puţinele miracole, pe care ne-a fost dat să le trăim după decembrie 1989, unul a fost cel al Fundaţiei Culturale Române. Într-o ţară atît de săracă, precum a noastră, a fi mandatat să cheltuieşti pentru cultură nişte bani care sînt, întotdeauna, prea puţini, constituie o răspundere imensă. Într-o ţară unde partizanatul politic a fost din prima clipă a eliberării o iresponsabilă tentaţie către isteria individuală şi colectivă, trezia raţiunii constituie o excepţie atît de fericită, încît devine aproape incomprehensibilă. Într-o ţară atît de discreditată, pe drept şi pe nedrept, în afara ţării, a o servi inteligent şi eficient, cu conştiinţa că cea mai bună recomandare a ei nu este retorică înzorzonată, ci doar valoarea autentică, reprezintă supremul atestat al patriotismului.

Fundaţia Culturală Română întruchipează, după mine, aceste virtuţi, cu care, în pofida inamiciţiilor aşteptate şi neaşteptate, a înfruntat în cei nouă ani trecuţi după 1990 precum o corabie fragilă, dar cu un echipaj excepţional, valurile atît de vrăjmaşe care au înconjurat-o şi încă o înconjoară. Îi urmăresc evoluţia cu curiozitate, cu empatie, dar şi cu o strîngere de inimă pe care nu mi-o pot cenzura. Căci îi doresc să reziste pînă cînd furtuna va trece.

Marcel CORNIS-POPE

profesor, Virginia Commonwealth University

Remarc îndeosebi activitatea Editurii Fundaţiei Culturale de recuperare şi reintegrare a creaţiei literar-ştiinţifice a diasporei române. Pentru prima oară după cincizeci de ani, dialogul creator român şi-a regăsit coerenţa întreruptă de mai multe dictaturi succesive (fascistă, comunistă, ceauşistă). Acest dialog şi-a găsit un cadru firesc în conferinţele şi reuniunile organizate de Fundaţie, dar el se va sprijini şi mai temeinic pe lucrările de anvergură publicate de cercetători români în ţară şi străinătate. Etapa tranziţiei a reanimat spiritul critic-contestatar atît de necesar unei democraţii, dar dezbaterea trebuie dusă mai departe, aprofundată prin construcţii ideatice durabile. Editura Fundaţiei îşi poate aduce în continuare o importantă contribuţie în acest domeniu, încurajînd şi diseminînd analize de anvergură care să lanseze o nouă şcoală teoretică română. Speranţa mea e că Editura Fundaţiei va reuşi să spargă treptat ultimele bariere birocratice care despart creaţia intelectuală est-europeană de cea occidentală, angajînd colaborări cu edituri majore din SUA şi Europa occidentală. Momentul actual, cu un „orizont de aşteptare" mai receptiv faţă de fenomenele culturale ale Europei Centrale, invită la asemenea colaborări, dar din păcate el a fost speculat doar de acele culturi care s-au văzut (sau crezut) privilegiate de „noua ordine" internaţională. Editura Fundaţiei trebuie să interogheze aceste ierarhii vestigiale, reafirmînd importanţa discursului românesc nu ca discurs naţionalist, ci ca discurs mediator, dialogic, indispensabil lumii multiculturale spre care aspirăm.

Dr. Radu R. FLORESCU

Consul onorific al României, Boston

Prieten de lungă dată al Fundaţiei Culturale Române, lansată de academicianul Augustin Buzura imediat după revoluţia din 1989, ţin să-l felicit pentru tot ce s-a înfăptuit în această decadă în interesul culturii şi al românismului, în ţară şi dincolo de hotare. Mă gîndesc mai ales la primele congrese care s-au ocupat în mod special să sprijine viaţa culturală şi spirituală a românilor din zona Balcanică, mulţi dintre care au participat la întrunirile noastre la Sinaia, Sibiu, Bucureşti şi în multe alte localităţi. Cu mijloace limitate, Fundaţia a reuşit totuşi să publice o bibliotecă întreagă de cărţi şi reviste, în multe cazuri trimise în străinătate şi, mai important, *citite* cu atenţie de românii de peste hotare. Revista *Dilema*, legată de numele ministrului de Externe, Andrei Pleşu, prin tematică, prin cuprins şi prestigiul autorilor, *era şi este* în special citită. Noi, din exil, datorăm Fundaţiei publicarea operelor noastre scrise în diferite limbi şi traduse în limba maternă. Studenţii noştri din America au profitat în mod regulat de burse şi diferite ajutoare ca să ia parte la cursurile de vară oferite de Fundaţia Culturală. Eu personal datorez Fundaţiei şi în special doamnei Nadia Moşanu selecţia unor elevi în primele clase de liceu care în două rînduri s-au distins prin talentele lor în diferite subiecte, impresionînd adînc familiile şi instituţiile care i-au adoptat şi s-au distins ca mici ambasadori ai ţării. Programul consulatului din Boston va continua şi în 1999. A venit momentul să-l răsplătim pe domnul academician Buzura şi Fundaţia Culturală Română şi să-l ajutăm să completeze programul ambiţios la Institutul Smithsonian şi Muzeul Naţional al SUA, plănuit în această vară ca un fel de festival în aer liber (al 33-lea), unde poate un milion de americani vor putea să admire moştenirea culturală a României pentru prima dată, şi în acest fel să „fixeze" România pe hartă.

ACTIVITATEA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE?

Sanda GOLOPENŢIA

profesoară, Brown University, SUA

Fundaţia Culturală Română e o instituţie care a prins şi făptuieşte. Lucrul nu se întîmplă des, nici la noi nici în alte ţări, şi e de salutat cu prudenţa şi cu discreţia încrezătoare care se impun ori de cîte ori vorbim despre un grup activ şi viu. Rilke spunea că începuturile nu trebuie proclamate. Aş adăuga că mai cu seamă fazele mature de elan creator desfăşurat – ale unui individ, ale unei comunităţi, ale unei instituţii – se cer nu atît privite sau puse în cuvînt (oricît de însorită ar fi privirea sau de respectuoasă spusa), cît sprijinite simplu şi tăcut prin fapta care ne e la îndemînă.

Depărtarea fizică timp de unsprezece luni din an face ca multe din iniţiativele Fundaţiei să-mi rămînă necunoscute în faza lor de trudă, încordare şi invenţie, ajungînd la mine doar atunci cînd s-au întrupat definitiv şi sărbătoreşte – într-o revistă, o carte, o prezenţă românească prestigioasă şi salutată ca atare în vreuna din ţările lumii. Cele la care am participat – întîlniri estivale cu colegi de meserie care încearcă să facă ştiut în cadrul altor culturi cîte ceva din ce are de dat cultura românească, cărţi tipărite frumos şi profesional de o editură inimoasă pe care am învăţat s-o respect, reviste la care jinduiesc uneori să ajung să public mai în cunoştinţă de cauză (poate că, prin corespondenţa electronică şi Internet, o sincronizare utilă şi avertizată a eforturilor va deveni posibilă, înlocuind astfel colaborarea sporadică, întrucîtva decalată, la care se limitează acum cine nu trăieşte zi de zi în spaţiul românesc) – iniţiativele la care am participat, spuneam, mi-au lăsat o impresie de naturaleţe şi trăinicie masivă.

Naturaleţe, căci în cadrul Fundaţiei lucrează prieteni care-mi sînt dragi, mulţi dintre ei colegi de facultate sau de generaţie, cu care vorba poate fi de lucru şi nestrategică. M-au odihnit întîlnirile la capătul cărora se rosteau nu atît concluzii meşteşugite sau îndemnuri spectaculoase, cît se distribuiau, bătute de acum la maşină, liste cu adrese, telefoane şi termene de efectuare pentru acţiunile concertate asupra cărora se căzuse de acord sau urma să reflectăm. M-au bucurat şi surprins înviorător împrejurările în care mi s-a cerut o carte, un articol, o părere, o prezenţă. Alimentul necesar voinţei şi optimismului nostru intelectual, mereu ameninţat, în afara României, de un cotidian care nu ţine seama de ele, e în primul rînd şi esenţial reprezentat de astfel de gesturi solidare. A te simţi util celor pe care continui să-i numeşti ai tăi, prins în horă şi nu departe sau străin de ea, dă impuls inteligenţei, multe sau puţine, de care dispunem şi prilejuieşte ritmul bun, revenind mereu înnoit, al acţiunilor prin care ne manifestăm şi împrospătăm cumulativ apartenenţa culturală.

Trăinicie masivă, căci iniţiativele Fundaţiei vădesc curajul de a dori mult şi în acelaşi timp realist. Revistele prin care Fundaţia înlesneşte şi contribuie la viaţa culturală din Moldova sau Bucovina, cele prin care ea se înscrie în interpretarea dinăuntru a culturii româneşti sau introduce voci româneşti în dezbaterile global-culturale ale zilelor noastre au crescut sănătoase şi puternice. Prezenţa românească la Smithsonian, pentru care se concentrează energiile Fundaţiei în acest moment, e un gest major, bine cîntărit, pregătit de o armată de specialişti în care cred şi cu care mă pregătesc de pe acum să mă mîndresc în iulie.

Se poate spune că Fundaţia Culturală Română continuă şi înnoieşte reflecţia asupra rostului şi anvergurii unor instituţii de acest fel în România. O asociem, cu toţii, în gînd, Fundaţiilor Culturale Regale din perioada interbelică. Îi dorim, ei ca miez făptuitor şi celor care o însufleţesc, între care nu pot rezista ispitei de a-i numi pe Augustin Buzura şi Mircea Anghelescu, mai cu seamă şi în primul rînd *timp*. Timp în care să crească încă şi iar, timp prielnic făcînd vizibile alte idei, care sînt astăzi încă atent cîntărite, ciocănite cu migală singuratică de una sau alta dintre minţile care trudesc viu la Fundaţie.

România a avut şi are prea puţine instituţii de dinamismul şi forţa Fundaţiei Culturale Române. Şi nu numai România. În ţările occidentale prospere, care nu se izbesc de greutăţile cărora le fac faţă românii acum, instituţii culturale de calibrul şi impactul Fundaţiei se pot număra astăzi pe degete. Cultura e însă, şi pentru ele şi pentru noi, una din soluţiile majore pentru intrarea mai încrezătoare în secolul şi mileniul care ne vin în întîmpinare. Prin dimensiuni, printr-o tradiţie în care individualismul poate fi încă, pe o vreme, compensat comunitar, România se află într-o poziţie culturală propice pentru acţiuni de anvergură cum sînt ale Fundaţiei şi ale organismelor pe care aceasta le va inspira sau emula. Avem nevoie de ele – instituţii şi făptuiri culturale deopotrivă – mai mult decît s-ar crede, în zilele acestea în care argumentarea economică în materie culturală ameninţă să devină noul limbaj de lemn. România trebuie să fie un spaţiu cultural pulsînd viu, în ritmuri sau cu accente care-i sînt prielnice şi trebuie, primind, să devină la rîndul ei exportatoare de cultură. Vremea culturilor arogant elitare sau de masă care trec sub tăvălug tot ce întîlnesc în cale a trecut teoretic, chiar dacă practic ne ciocnim încă de reminiscenţele ei. Mlădierea lucidă a raporturilor culturale între ţări şi civilizaţii nu ne poate lăsa indiferenţi, oricît de departe am fi, prin formaţie sau temperament, de gramatica concretă a gesturilor prin care ea se efectuează. Instituţii cum este Fundaţia Culturală Română participă la o gîndire mai calmă şi mai clar articulată a viitorului nostru cultural.

Peter GROSS

profesor, California University State Chico

La mijlocul anilor 1820, Goethe a descoperit că romanul chinezesc pe care îl citea era aşa de remarcabil pentru universalitatea temei sale, transgresînd specificitatea culturii, rasei şi limbii, încît s-a convins că liberul schimb de idei, de opere culturale, va pune capăt credinţelor parohiale născute şi hrănite de izolare.

Conform acestei convingeri, Fundaţia Culturală Română a fost cea mai importantă instituţie care, după 1989, a facilitat schimbul de idei şi opere culturale dintre România şi restul lumii. Traducerile cărţilor străine şi sponsorizarea unor conferinţe internaţionale, expoziţii şi a altor evenimente organizate în România contribuie la reintegrarea ţării în marea familie a naţiunilor. La fel de important, ea a fost un mijloc de a face ca produsele culturii româneşti, precum şi exponenţii şi autorii lor cei mai de seamă să fie disponibili în alte ţări. Anul trecut Fundaţia a colaborat la un program organizat la Washington D.C. de Biblioteca Congresului Statelor Unite împreună cu Academia de Ştiinţe Româno-Americană. Participarea Fundaţiei a fost întregită de încă o donaţie de carte pentru Biblioteca Congresului, completînd astfel colecţia deja considerabilă de opere literare şi lucrări muzicale româneşti originale, ca şi de alte documente legate de România.

Fundaţia colaborează acum cu Institutul Smithsonian pentru a organiza unul dintre cele mai importante evenimente culturale ale anului 1999, şi anume Festivalul de Tradiţii Populare, care în acest an prezintă România. Sute de mii de americani şi de vizitatori străini ai Capitalei americane vor lua contact cu o cultură ale cărei creaţii au trecut dincolo de moştenirea culturală, contribuind la ceea ce Renan numea „cultură umană". Dacă luăm în considerare şi relaţiile curente ale Fundaţiei cu unii dintre cei mai străluciţi intelectuali americani, semnificaţia activităţii sale creşte exponenţial şi transcende tărîmul culturii pure, pregătind terenul pentru subtile contribuţii la relaţiile dintre naţiuni, adică la diplomaţie.

Cum se spune în Statele Unite: duceţi mai departe lucrul bun!

(traducere de Ramona Mitrică)

Dr. Nicolae POPESCU

National Institute of Health, SUA

Am participat cu bucurie la conferinţa cu tema „Românii în ştiinţa contemporană" organizată de Fundaţia Culturală Română şi Academia Română la Sinaia în perioada 24-27 mai, 1993. Un moment important, crucial i-aş spune, pentru restabilirea relaţiilor ştiinţifice între oamenii de ştiinţă din România şi cei din diaspora. Dezbaterile s-au desfăşurat la un nivel similar celor occidentale, fapt deosebit de apreciat de participanţi. Scopul, restabilirea legăturilor dintre oamenii de ştiinţă români cu cei de origine română, stabiliţi în străinătate, a fost deplin atins, toţi participanţii din ţările occidentale cu care am vorbit şi-au exprimat interesul de a reveni în România de data aceasta, după primul şi importantul contact prilejuit de Fundaţia Culturală Română, pentru a-şi împărtăşi cunoştinţele direct la diverse instituţii academice sau de cercetare. Din păcate încă aştept, aşteptăm să fim contactaţi şi să ni se dea prilejul să „punem umărul", nu doar la depistarea de fonduri şi burse în Occident, ci la viaţa de zi cu zi a laboratoarelor, instituţiile ştiinţifice.

Horia PUŞCAŞIU

jurnalist, Voice of America

Sinaia, Braşov, Sibiu. Trei conferinţe, întîlniri ale Occidentului cu Estul Europei, sub semnul românismului. Prilej unic pentru orice ziarist, participant la ele, de a cunoaşte noi oameni, noi mentalităţi, noi deschideri. Prilej fructificat din plin de subsemnatul, care rămîne recunoscător Fundaţiei Culturale Române pentru excelenta organizare, dar mai ales pentru iniţiativă, pentru noua mentalitate, noua deschidere şi noii săi oameni.

Vladimir TISMĂNEANU

profesor, University of Maryland, SUA

Evitînd un răspuns strict protocolar, prefer să mă limitez la ceea ce ştiu mai bine din activităţile Fundaţiei Culturale Române. Este vorba de publicaţiile girate de Fundaţie, între care *Dilema* şi versiunea românească din *Lettre* mi se par exemplare prin spirit nuanţat, deschidere către dialog şi mai cu seamă refuz al oricăror crispări provinciale. La care se adaugă o serie de conferinţe internaţionale care au permis contactul direct între intelectualii români şi atîtea figuri de prim plan ale lumii culturale din Vest ori din alte state foste comuniste. Datorăm FCR vizitele în România ale unor Adam Michnik sau Timothy Garton Ash, pentru a-i numi doar pe aceşti gînditori şi autori de vîrf. Graţie unor asemenea acţiuni, ca şi cele ce ţin de publicarea unor cărţi importante ale unor cărturari români din diaspora, tema „imaginii României" încetează a mai fi una pur declamativă.

Lory WALLFISCH

profesoară, Northampton College, SUA

Îmi face o deosebită plăcere să am ocazia de a-mi exprima pe această cale sentimentele de profundă admiraţie şi respect pe care le-am avut încă de la primul meu contact cu existenţa şi activitatea Fundaţiei Culturale Române.

Revenind în Ţară după o absenţă de aproape 45 de ani, nu am crezut, nu am sperat să găsesc o instituţie care – în ciuda dificultăţilor fizice şi materiale – să-şi propună şi să realizeze un program atît de bogat şi atît de convingător. Congresele la care mi-a fost posibil să particip (la Iaşi, Sibiu, Braşov) – organizate într-un spirit de cooperare creativă şi stimulantă, oferind conferinţe şi discuţii de mare interes – mi-au prilejuit regăsirea unei atmosfere a unei ambianţe spirituale pentru care rămîn adînc recunoscătoare. Cît despre contribuţia şi activitatea neobosită a Fundaţiei Culturale Române pe tărîmul publicaţiilor, importanţa şi efectul acestora nu se poate exagera. Tot ce apare tipărit sub egida Fundaţiei evocă un spirit liber, plin de fantezie, de ştiinţă, de observaţie acută, de comentarii şi reflecţii universal valabile, de subtilitate, de unde nu lipseşte nici poezia nici umorul. Pe scurt, Fundaţia Culturală Română rămîne cea mai puternică purtătoare de cuvînt a unei critici constructive, a gîndurilor şi aspiraţiilor române de intensă actualitate.

Pentru o continuare cît mai eficace şi plină de succes a activităţilor, vă rog să primiţi cele mai bune urări, precum şi reiterarea sentimentelor mele de admiraţie şi recunoştinţă.

Christina ZARIFOPOL-ILLIAS

Indiana University, Bloomington, SUA

Cred că necesitatea de a avea în peisajul cultural al ţării o instituţie cu un profil precum cel al Fundaţiei Culturale Române, a cărei menire de frunte este aceea de a promova cultura română în lume, nu mai trebuie demonstrată. Dovezile abundă. Activitatea neobosită, spiritul de iniţiativă, dăruirea, entuziasmul şi profesionalismul tuturor celor care lucrează la Fundaţie au dus la rezultate dintre cele mai fructuoase şi la succese de răsunet atît în ţară, cît mai ales peste hotare. Întrucît trăiesc în Statele Unite, aş alege doar două exemple semnificative pentru a ilustra afirmaţiile de mai sus: succesul deosebit înregistrat aici anul trecut cu festivalul Performing Arts from Romania, organizat de Fundaţie în colaborare cu Lincoln Center, şi remarcabila realizare pe care o reprezintă semnarea acordului cu prestigiosul Smithsonian Institute pentru organizarea în capitala americană a săptămînilor dedicate României (23 iunie-5 iulie a.c.).

În ceea ce priveşte contactele pe linie profesională dintre programul de studii româneşti de la Indiana University şi Fundaţia Culturală Română, acestea sînt active şi se desfăşoară pe mai multe planuri. În 1996 (Sibiu) şi 1998 (Braşov) , am participat la reuniunile internaţionale pe tema de prim interes pentru noi a culturii române în universităţile lumii, iar în 1997 (Braşov) la cea de a doua conferinţă internaţională „România şi românii în ştiinţa contemporană". Toate aceste reuniuni au fost foarte bine organizate şi au oferit un teren extrem de fertil pentru schimbul de idei, pentru atît de necesara stabilire de contact între toţi cei angajaţi în probleme de românistică în ţară şi în străinătate, pentru coordonarea eforturilor de promovare a culturii române în lume şi pentru găsirea unor noi şi productive modalităţi de a traduce în viaţă acest nobil ţel care ne uneşte pe toţi. Iniţiativa Fundaţiei de a organiza aceste conferinţe mi s-a părut cu atît mai bine venită cu cît cea de la Sibiu (1996) a fost de fapt prima care a adunat vreodată la un loc pe cei care predau cursuri de limbă, literatură, istorie şi civilizaţie românească sau fac cercetări în aceste domenii atît în ţară, cît şi în afara ei. Pe de altă parte, studenţii din programul nostru de studii româneşti au beneficiat şi ei de pe urma uneia dintre activităţile Fundaţiei şi anume cea legată de cursurile de limbă, cultură şi civilizaţie românească organizate vara la Baia Mare. Cei doi studenţi care au participat la aceste cursuri s-au întors entuziasmaţi de calitatea cursurilor şi de buna lor organizare, declarînd că au avut numai de cîştigat din această experienţă, fapt pentru care programul nostru mulţumeşte Fundaţiei şi pe această cale. Un alt motiv pentru care datorăm mulţumiri Fundaţiei sînt frecventele şi generoasele donaţii de publicaţii apărute la excelenta editură a Fundaţiei, care au îmbogăţit colecţia de cărţi şi reviste a programului nostru. Aş dori să închei aceste mult prea succinte note cu o caldă urare de sănătate şi continuu succes în activitate adresată tuturor membrilor Fundaţiei Culturale Române.

Z. ORNEA

Românii din jurul graniţelor ţării

Fundaţia Culturală Română este un aşezămînt de cultură avînd ca model vestitul British Council. Întreaga ei preocupare este concentrată în direcţia promovării culturii româneşti în lume. Şi, deşi are de înfruntat lipsa cronică a fondurilor, îşi îndeplineşte, cu eforturi extraordinare, misiunea. De aceea, oricînd, o judecată onestă despre calitatea şi cantitatea înfăptuirilor sale trebuie să ţină seama de impedimentul lipsei cronice de fonduri.

În acest efort al Fundaţiei Culturale Române intră şi un despărţămînt extrem de delicat şi sensibil. Este vorba de relaţiile cu românii din Diaspora, care trebuie ajutaţi, eficient, pentru a-şi păstra conştiinţa naţională. Greu de evaluat cifra acestei populaţii româneşti locuind în afara graniţelor ţării. Calcule mai recente, dar mereu aproximative, vorbesc (oricît ne-am mira!) de şapte milioane, iar altele urcă tocmai spre unsprezece milioane. Menţionez ca atare cifrele, fără a încerca să le reevaluez. Dar indiferent cît ar reprezenta aceste cifre în realitate, trebuie reţinut că ele sînt ponderoase. Şi, de aceea tocmai, importanţa chestiunii, care în nici un caz nu poate fi neglijată şi Fundaţia Culturală Română îi acordă întreaga, absorbanta atenţie.

Să încerc, aici, o evaluare a numărului de români din preajma frontierelor ţării noastre şi în zona centrală şi sudică a Peninsulei balcanice. Aici se află concentraţi aromâni sau cuţo-vlahi, vlahi şi români, adică românitatea (latinităţii) orientale. Statele în care trăiesc astfel de comunităţi sînt: Ucraina (Bucovina de nord, regiunea Herţa, Maramureşul istoric – Transcarpatic – regiunea Odesei, sudul Basarabiei), Ungaria, Bulgaria (zona Vidinului – vlahi – şi o zonă din sudul Sofiei– aromâni), fosta Iugoslavie (români în Banatul sîrbesc, vlahi în valea Timocului, aromâni în Macedonia), Albania (aromâni), Grecia (aromâni, cuţo-vlahi), Cehia (zona Moraviei), Republica Moldova (Basarabia). Între cele două războaie mondiale (cu excepţia, desigur, a Basarabiei şi Bucovinei de nord care reveniseră la trupul ţării), faţă de aceste populaţii româneşti (vlahi, aromâni) s-a promovat o constantă politică de susţinere şi protecţie, înfiinţîndu-se chiar două licee româneşti la Bitolia şi Sofia. Apoi, în anii dictaturii comuniste, abandonul a fost total şi ruinător, cu consecinţe catastrofale. Lucrurile trebuie, aici, reînnodate cu politicile culturale interbelice. Şi, aş adăuga, în mod grabnic şi extrem de eficient. Nu e inutil să încerc o detaliere a numărului acestor aromâni sau români trăitori în jurul graniţelor ţării, cu precizarea, apoi, a nevoilor stringente, imediate sub raport cultural-spiritual. În Albania, de pildă, se află o comunitate de 300.000 de aromâni. Au o asociaţie a lor („Aromânii din Albania“) şi o publicaţie („Frăţia“). Se simte imperioasa nevoie de materiale culturale (cărţi, publicaţii, filme), deşi se constată existenţa unor mari dificultăţi de comunicare scrisă între dialectul aromân şi limba română. În Grecia, se ştie, trăiesc destui vlahi, cuţo-vlahi. Numărul lor este greu de apreciat pentru că, pur şi simplu, aici autorităţile nu recunosc existenţa minorităţilor naţionale, socotind că toţi vlahii sînt greci. Situaţia vlahilor de aici, din Grecia, e pîndită de dispariţia lor efectivă prin asimilare şi deznaţionalizare. Ar trebui întreprinse măsuri utile şi grabnice pe lîngă Consiliul Europei (ceva s-a făcut, dar nu trece dincolo de statutul teoretic) pentru apărarea identităţii naţionale a vlahilor din Grecia. Altfel, în puţină vreme, vlahii din Grecia vor dispărea efectiv. Şi, de adăugat, deocamdată autorităţile greceşti refuză orice asistenţă culturală acordată vlahilor (tocmai aici unde, în interbelic, funcţiona vestitul liceu din Bitolia!), împiedicînd şi tranzitarea materialului cultural pentru aromânii albanezi. Să adaug, pentru aromânii albanezi, că nu toate bisericile lor au preoţi români sau aromâni. Aici, în Albania ca şi peste tot unde trăiesc aromâni sau vlahi nu trebuie practicată o politică de românizare, ci una care să trateze pe aromâni drept o unitate lingvistică de sine stătătoare, înlesnindu-li-se, treptat, accesul la limba română. Aceasta pentru că, potrivit vestitului *Decalog* redactat de dna Matilda Caragiu, vlahii (aromânii, machidonii etc.) sînt români, vorbind dialectul lor de sine stătător, dar fac parte din comunitatea limbii române. Să mai adaug că şi în Bulgaria trăiesc 20.000 de aromâni la o populaţie românească de cca 125.000-150.000, în Valea Timocului alţi 15.000 de vlahi (cărora li se adaugă 40.000 de români din Voivodina, avînd parte de şcoli, biserici, cîteva publicaţii, o editură, acces cu emisiuni bine redactate, la posturile de radio locale (Novi Sad) şi chiar la T.V. Şi în Macedonia trăiesc 8000 de aromâni sau macedo-români, recunoscuţi oficial ca „minoritatea vlahă“, avînd un program în limba română la TV Skopje). Repet ceea ce am spus despre vlahii nerecunoscuţi şi persecutaţi naţional din Grecia. Dacă nu se va practica o politică de stat (şi la nivelul Ministerului de Externe) faţă de aceste enclave româneşti din romanitatea orientală din jurul frontierelor ţării, supravieţuirea lor în timp este problematică. Aici nu este suficientă asistenţa culturală a Fundaţiei Culturale Române dacă, repet, nu se conjugă cu o eficientă politică de stat, acolo unde este posibilă. M-am întîlnit, de mai multe ori, la manifestările organizate de Fundaţia Culturală Română, cu reprezentanţii acestor enclave româneşti (aromâneşti, vlahe etc.) din jurul graniţelor ţării şi, de fiecare dată, am constatat, sfîrşietor, situaţia lor dramatică, aflată la liziera disperării efective. Orice ajutor cultural-spiritual îndreptat spre aceste zone este oricînd un dar de preţ în efortul necesar al supravieţuirii.

Alta, desigur, e situaţia populaţiei româneşti din Ucraina (mai ales Bucovina de nord şi ţinutul Herţa) şi Basarabia, rupte brutal (în 1940 şi din nou, în 1944) din trupul ţării. În Ucraina trăiesc, în diferite regiuni (potrivit unui recensămînt din 1989), 459.350 români, zonele cele mai dens populate cu români fiind nordul Bucovinei, ţinutul Herţa (92,2% din totalul populaţiei), fostul judeţ basarabean Hotin şi întreaga Basarabie de sud. E drept, aici românii (unele oficialităţi îi numesc moldoveni) au organizaţii culturale, gazete, emisiuni la Radio, au şcoli cu predare în limba română şi o catedră omonimă la Universitatea din Cernăuţi şi chiar un deputat în parlamentul din Kiev. Cea mai bine organizată este – sub raport cultural – populaţia românească din fosta Bucovină de nord. Fundaţia Culturală Română trimite, aici, constant, cărţi şi publicaţii, finanţînd chiar apariţia unei reviste cultural-istorice, *Glasul Bucovinei*, cu o apariţie trimestrială (ea a intrat în al şaselea an de apariţie) şi a unei edituri („Alexandru cel Bun“) cu sediul la Cernăuţi. Oricît de mult material cultural-spiritual s-a îndreptat aici (unde, relativ recent, s-au înregistrat ingerinţe jugulante în materie de învăţămînt românesc) este totdeauna insuficient. Eforturile Fundaţiei Culturale Române, foarte mari, consistente şi utile, sînt, în raport cu cerinţele dacă nu insuficiente, oricum departe de nevoi. În Republica Moldova (fosta noastră Basarabie, căreia i s-au răpit trei judeţe şi i s-a adăugat rebela Transnistrie) trăiesc, potrivit recensămîntului din 1995, 3.388.000 români, adică 77% din totalul populaţiei. Aici, de cînd limba română a fost recunoscută ca limbă de stat, sînt şcoli româneşti (generale şi licee), şcoli profesionale, 12 universităţi de stat, publicaţii, edituri, teatre, biblioteci, Radio şi Televiziune. Se simte, totuşi, acut lipsa cărţii româneşti în biblioteci, unele statistici apreciind că secţiunea cărţii în limba română nu reprezintă decît 5-7% din total. Fundaţia Culturală Română trimite aici, constant, cărţi şi publicaţii româneşti, finanţînd cîteva reviste cultural-ştiinţifice, printre care *Destin Românesc*, publicaţie de cultură şi istorie, cu apariţie trimestrială (ajunsă, şi ea, în al şaselea an de apariţie) şi revista literară *Contrafort*, aparţinînd unui grup de tineri scriitori basarabeni.

Se fac, aşadar, la Fundaţia Culturală Română, eforturi extraordinare pentru menţinerea conştiinţei naţionale printre românii din apropierea graniţelor ţării (să adaug, ca tabloul să fie complet, cei 27.000 români din Ungaria, mai ales în zona Gyula, cu o organizaţie reprezentativă, cu un ziar, publicaţii, acces la posturi de Radio şi TV şi cîteva şcoli şi biserici). Din păcate, fondurile sînt tot timpul insuficiente. Şi guvernul (cel de acum, ca şi cel de pînă în noiembrie 1996) a găsit de cuviinţă ca, în loc să sporească bugetul Fundaţiei, să creeze un organism paralel (Departamentul Românilor de pretutindeni) care acţionează aiuritor, pe pîrtiile, proiectele şi canalele create de Fundaţia Culturală Română. Cum coordonarea e în suferinţă, fondurile acestui organism instituţional paralel în loc să fortifice efortul financiar îndreptat în scopurile amintite (totdeauna de înaltă utilitate spirituală), le cam risipeşte. Mai bine şi mai util, îndrăznesc a crede, ar fi fost sporirea fondurilor Fundaţiei Culturale Române (şi aşa puţine) decît crearea, peste noapte, a unei instituţii paralele. Pentru că întotdeauna, pentru aceste nobile scopuri, o instituţie nonguvernamentală ca Fundaţia Culturală Română este mai penetrantă şi mai potrivită să acţioneze decît una direct guvernamentală. De aceea, tocmai, organismele reprezentative ale aromânilor pregătesc o reuniune internaţională cu ajutorul Fundaţiei Culturale Române. Şi multe alte exemple ar mai putea fi citate.

Dialoguri

Una dintre formele principale de activitate ale FCR este organizarea de congrese şi reuniuni culturale şi ştiinţifice internaţionale. Din 1991 şi pînă acum, aceste manifestări au impus un stil şi o tradiţie. Mai mult, ele au reuşit, prin calitatea organizării şi prin prestigiul participanţilor, să învingă treptat toate barierele care îi despărţeau, după cinci decenii de comunism, pe românii din diferite părţi ale lumii, şi să devină un spaţiu al dialogului cultural. Pe de altă parte, reuniunile Fundaţiei au permis întîlnirea oamenilor de cultură din România cu intelectuali de valoare din alte ţări. Lista acestor reuniuni, cu sute de participanţi, este foarte lungă. Am selectat aici doar cîteva. ***(M. V.)***

Forumul românilor şi originarilor din România, Neptun, 1992 a fost prima întîlnire a românilor din exil, după căderea comunismului. Peste 200 de participanţi din 24 de ţări. Ulterior, ideea a fost copiată de alte „organizaţii“ care au vrut să concureze Fundaţia. N-au reuşit.

Congresul Internaţional de Studii Româneşti a fost organizat la Iaşi, în 1993, în colaborare cu Academia Română.

România şi românii în ştiinţa contemporană a prilejuit întîlnirea cercetătorilor şi oamenilor de ştiinţă din România cu colegii lor plecaţi din ţară şi care lucrează acum în importante institute şi universităţi din străinătate. La fiecare dintre cele două ediţii (1994 şi 1997) au fost prezenţi cîteva sute de participanţi. Dincolo de întîlnirea în sine, cu aceste ocazii s-au creat relaţii şi programe de colaborare între instituţiile ştiinţifice din ţară şi cele din străinătate în care lucrează cercetători originari din România. Aşa au fost, de pildă, cele două *workshop*-uri cu tema „Rezonanţa magnetică nucleară“ (1995-1996), în care cercetători români au avut ocazia de a se întîlni cu mari specialişti în domenii tehnologice de vîrf.

Contribuţia politicii culturale la înţelegerea fenomenului istoric contemporan şi la remodelarea mentalităţilor a fost, în septembrie 1994, o reuniune a mai multor reviste de cultură din Europa şi Statele Unite. 50 de jurnalişti, redactori şi editori de reviste culturale din Est şi din Vest au discutat despre noile posibilităţi de dialog de după căderea zidului Berlinului şi despre problemele tranziţiei în ţările postcomuniste.

Seminarul Internaţional de Sculptură Catalitică „Masa Tăcerii“ (Bucureşti-Tîrgu Jiu, octombrie 1995) a fost iniţiat de Paul Neagu, artist plastic de origine română din Marea Britanie. Au participat 23 de artişti din 9 ţări.

Festivalul Performing Arts of Romania s-a desfăşurat la New York, din noiembrie 1995 pînă în martie 1996. Timp de patru luni, la Lincoln Center 60 de artişti români au prezentat expoziţii, spectacole şi concerte.

Cultura română în universităţile lumii (Sibiu, iunie 1996) a fost prima întîlnire a profesorilor care predau limba, cultura şi civilizaţia românească în străinătate. Întrucît Fundaţia Culturală Română are relaţii permanente cu catedrele de românistică din universităţile străine, ideea de a le prilejui profesorilor de acolo o întîlnire cu colegii lor din România a părut firească. Au participat 200 de invitaţi din 23 de ţări. Cu această ocazie a apărut propunerea de a se relua publicarea revistei *International Journal of Romanian Studies*, al cărei prim număr va apărea în acest an.

Simpozionul „James Joyce în România“, organizat în colaborare cu Fundaţia Internaţională „James Joyce“, i-a reunit pe cei mai importanţi exegeţi ai romancierului irlandez. A fost lansat, cu această ocazie, romanul *Ulise*, în traducerea lui Mircea Ivănescu, coeditat de Editura Fundaţiei Culturale Române şi Editura Univers.

Frontiere traversate, frontiere suprimate. De la zidul Berlinului la noile ziduri, reuniune a celor care au format, în 1987, grupul informal Gulliver (printre ei, scriitorul Augustin Buzura), pentru a analiza ce au însemnat ultimii zece ani pentru Europa. Manifestare organizată în colaborare cu Fundaţia Felix Meritis din Amsterdam.

Dialog Est – Est (septembrie 1997, Sibiu) a fost o reuniune la care s-au dezbătut problemele tranziţiei postcomuniste în Europa. Au participat istorici, politologi, jurnalişti, scriitori din ţările Europei Centrale şi de Est.

Ars amandi (două ediţii, 1992 şi 1997), festival al poeţilor de expresie romanică, organizat împreună cu Uniunea Latină. Au participat poeţi şi traducători din 12 ţări aparţinînd spaţiului latin.

Cultura română în lumea contemporană i-a reunit din nou, la Braşov, în iunie 1998, pe profesorii de limbă, cultură şi civilizaţie românească din universităţile străine. La vremea respectivă, *Dilema* a dedicat un număr acestei manifestări, sub titlul *Politici culturale* (nr. 281).

La latinité: l'avenir d'un passé (Cluj, octombrie 1998) s-a desfăşurat sub înaltul patronaj al Preşedintelui României, Emil Constantinescu, şi al Preşedintelui Portugaliei, Jorge Sampaio. Au participat istorici, filologi, scriitori şi jurnalişti specializaţi în romanistică din 11 ţări. S-au discutat problemele specifice limbilor şi culturilor neolatine şi, desigur, locul României în acest context.

Folklife Festival este proiectul principal al anului 1999. Organizarea lui a început încă din 1997. Amănunte în paginile 8-9 ale suplimentului *Vineri*, distribuit gratuit împreună cu acest număr al *Dilemei*.

Anca MANOLESCU

UN SPAŢIU ÎN EXPANSIUNE

Ne-am referit data trecută, în legătură cu ultima mineriadă, la felul în care un grup, o comunitate, o societate utilizează spaţiul pentru a-şi da o imagine de sine: pentru a-şi pune în scenă instituţiile, tensiunile, dezorientarea. Alăturam acolo un text al lui Alphonse Dupront relativ la un alt mod de practicare a spaţiului, *peregrinatio àscetica*. Raportarea la spaţiul vizibil, concret nu mai contează, în acest caz, decît în măsura în care poate semnifica şi susţine o aventură personală, în măsura în care devine „actualizare simbolică a călătoriei interioare" (cf. Thomas Merton). „*Peregrinus* este pe de o parte", spunea A. Dupront, „cel ce vine de altundeva şi nu aparţine societăţii autohtone stabile; pe de altă parte, cel ce prin puterea neistovită a prefixului *parcurge*: în mod subiacent spaţiul, iar, în acest spaţiu, o mutaţie trăită. Mutaţie împlinită prin însuşi actul pelerin: pelerinul e omul care trece şi el îşi este sieşi, în sine, străin". A diminua interior ponderea *autohtonului*, a refuza instalarea, stagnarea, suficienţa spirituală pentru a trezi, în schimb, pe *străinul* din fiinţa ta – iată eficacitatea pelerinajului. Străinul în mers foloseşte spaţiul şi parcurgerea lui pentru a obţine o similitudine din ce în ce mai apăsată cu Cel spre care se îndreaptă, cu alteritatea lui misterioasă.

O distanţă pusă în tensiune

Există însă, în literatura mistică, o şi mai îndrăzneaţă interpretare a spaţiului. Există o temă care, cu atente distincţii şi avertismente, foloseşte totuşi metafora spaţială pentru a desemna divinul însuşi în ceea ce are el mai pretenţios, informulabil, inaccesibil: transcedenţa sa. E tema „Întunericului" *(skotos)* sau a „Norului" *(gnophos)* divin.

Tenebra apare în Vechiul Testament (cap. 19, 20, 24 şi 33 ale *Exodului)* drept locul unde Moise pătrunde şi vede pe Dumnezeu în însăşi ascunderea sa, în densitatea lui incognoscibilă. „Prietenul Domnului", pe care Iahve l-a cunoscut „faţă către faţă" (cf. *Deuteronom*. 34, 10) va fi un model mereu interogat, scrutat şi dezvoltat de hermeneutica creştină. Într-unul din primele momente ale acestei tradiţii, Clement Alexandrinul reia interpretarea întunericului – iniţiată de Philon din Alexandria – pentru a formula aporia specifică cunoaşterii contemplative:

„Moise, fiind convins că nu va putea cunoaşte pe Dumnezeu cu înţelepciunea omenească, a zis: «Arată-te pe Tine Însuţi mie!» şi s-a silit să intre în negură *(gnophos)* unde era glasul lui Dumnezeu, adică în gîndurile cele nepătrunse (impenetrabile) şi insesizabile (fără formă) ale fiinţei lui Dumnezeu; pentru că Dumnezeu nu este în negură sau într-un loc, ci mai presus de spaţiu şi de timp" *(Stromata* II, 2, 6).

Comentariul lui Clement începe prin a sublinia confruntarea a două imposibilităţi de întîlnire: intelectul uman, oricît de perfecţionat şi pregătit, e incapabil – în sine – de cunoaşterea dorită; divinul, solicitat să se autoreveleze, e – în sine – impenetrabil şi incomprehensibil. H.-Ch. Puech îşi încheie studiul dedicat acestei teme *(La Ténèbre mystique chez Pseudo-Denys l'Aréopagite)*, spunînd că ceea ce întunericul semnifică în fond e „inadecvarea radicală între subiectul creat şi obiectul transcendent al viziunii".

O linie curentă în vocabularul creştin asociază inadecvarea între aceşti doi termeni cu *distanţa*. Pe un nivel mai puţin abrupt decît cel de faţă, căderea, izgonirea din Paradis, îndepărtarea de Dumnezeu înseamnă de fapt abandonul efortului de asemănare cu divinul. A te *apropia* de Dumnezeu, printr-o recuperatoare dinamică, revine la a obţine concordanţa, din ce în ce mai profundă, cu chipul său. Or, dacă ţinem seamă de această asociere, tema întunericului divin vorbeşte despre o radicală şi ireductibilă *distanţă*. El pune ca premiză şi materie a efortului contemplativ *distanţa care nu poate fi abolită*. Pentru „mistica nocturnă", tocmai imposibilitatea de a desfiinţa, de a *absorbi* distanţa va fi preţioasă, distanţa fiind expresia cea mai convingătoare a transcendenţei. Însă, în cazul acesta, ea nu e resimţită ca opoziţie a două sfere disjuncte, ca o separare ce condamnă posibilitatea oricărei comunicări – la care ar trimite semnificaţia curentă a distanţei. Intrarea lui Moise în întuneric sugerează o distanţă care – scrutată, asumată, realizată interior – se transformă în legătură, în posibilitate de contact. Analizînd tema la Dionisie Areopagitul, H.-Ch. Puech îşi nuanţează concluzia precedentă: „întunericul va figura, pînă la urmă, locul şi modalitatea înţelegerii mistice, superioară opoziţiei între un subiect cunoscător şi un obiect cunoscut, înţelegere determinată însă de o relaţie ce nu se poate menţine decît ca *inadecvare*".

Strategia ce domină la Dionisie Areopagitul constă în exacerbarea distanţei, în experienţa ei din ce în ce mai amplă. Agnosia dionisiană, starea ultimă de cunoaştere revine la realizarea unei maxime îndepărtări, a unei maxime tensiuni cu Cel ce nu poate fi cunoscut: „Vezi şi cunoşti graţie unei orbiri şi unei ignoranţe, prin însuşi faptul de a nu vedea pe Cel ce e deasupra viziunii şi cunoaşterii; aceasta înseamnă să vezi şi să cunoşti cu adevărat şi să celebrezi, dincolo de esenţă, pe Cel ce e dincolo de orice esenţă" *(Teologia mistică*, II, 1025A). Faţă de un „deasupra", inaccesibil oricăror categorii afirmative ale realului, contemplativul va miza pe o inadecvare pusă în tensiune, pe o distanţă intensificată care devine astfel operantă. El va căuta să se adîncească într-o *docta ignorantia*, să activeze polul complementar transcendenţei: starea de disponibilitate ultimă, lipsită de orice specificaţii, repere, determinaţii. El va căuta să se realizeze pe sine ca pe un vid atît de radical încît e apt să interpeleze pe cel ce transcende orice determinaţie. Distanţa – imposibil de acoperit prin parcurs – e, astfel, scurtcircuitată.

Şi mai explicită, în sensul acesta, e interpretarea lui Meister Eckhart, care – în concordanţă cu *Psalmul* 41, 9 – se referă la dialogul şi circulaţia între două abisuri extrem depărtate, la răsunetul mereu amplificat al chemării lor reciproce. „Dacă cineva se află jos iar eu mă aflu deasupra sa, va trebui să cobor spre el. Aşa face şi Dumnezeu: cînd te smereşti, el coboară de sus şi vine spre tine. Pămîntul este tot ce poate fi mai îndepărtat de cer; s-a contractat într-un colţ extrem, îi este ruşine, ar voi să scape de cer... Dacă fuge în jos, pămîntul ajunge la cer. De ce? Pentru că cel mai înalt se revarsă (fluează) în cel mai de jos" *(Surge Illuminare Iherusalem)*.

Înţeleasă ca tehnică spirituală, umilitatea foloseşte tocmai acest sens al înrudirii sale cu humus-ul, cu pămîntul. Umilitatea e coborîre dincolo de toate, îndepărtare de divin pentru a-i oferi un receptacul din ce în ce mai vast, mai exigent, mai absorbant: „faţă de omul care e cu adevărat smerit", spune Eckhart, „ori Dumnezeu trebuie să-şi piardă întreaga Deitate şi să şi-o înstrăineze cu desăvîrşire, ori trebuie să se reverse şi să curgă totalmente în acel om. Ieri seară m-a străbătut un gînd. Măreţia lui Dumnezeu depinde de «josnicia» mea; pe cît mă cobor pe mine, pe atît Dumnezeu este exaltat" (ibidem). Golul, descinderea persoanei în propriul abis deschid perspectiva spre înălţimea ultimă şi determină celălalt Abis să se ofere într-o completă fuziune, dincolo de orice dualitate.

S-ar spune că umilitatea, ca şi *agnosia*, sînt atitudini care obţin o unificatoare distanţă.

Intimitatea cu inaccesibilul

„Mistica nocturnă" creştină cunoaşte însă şi un alt mod de a percepe întunericul ca simbol al transcendenţei. În acest caz, ceea ce primează nu este atît *inadecvarea* între subiectul creat şi obiectul infinit al contemplaţiei, ci o generoasă inadecvare cu sine a Inaccesibilului: inaccesibilul se manifestă drept intens şi infinit atractiv; transcendenţa e dispusă să se comunice, să fie participată *dinamic* în chiar incomprehensibilitatea sa. Întunericul nu va mai fi doar spaţiu emblematic al acelui „dincolo de toate" dionisian, resimţit ca o *distanţă* actualizată – şi, prin actualizare, scurtcircuitată. El va fi spaţiu perceput şi utilizat ca mediu al unei nesfîrşite *transcenderi*. Pentru calea misticii întunericului – al cărei autor esenţial e, în Orient, Grigore de Nyssa – tenebra divină e domeniu parcurs prin neîncetate depăşiri şi inepuizabil în parcurgerea sa.

„Dar mintea înaintînd... cu cît se apropie mai mult de contemplaţie, cu atît vede mai mult invizibilitatea firii dumnezeieşti. De aceea... *înaintează mereu spre cele dinăuntru* pînă ce, străbătînd prin efort noetic la ceea ce e de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Adevărata cunoaştere a Celui căutat constă în aceasta: a înţelege că Cel căutat transcende orice cunoaştere, fiind înconjurat în toate părţile de necuprinsul Lui (de incomprehensibilitatea Lui), ca de întuneric". (Grigore de Nyssa, *Viaţa lui Moise)*. Specific e aici faptul că se declanşează o perpetuă intrare, o continuă progresie în interiorul divinului, suscitată de ilimitarea lui. Asociind căutarea nocturnă din *Cîntarea Cîntărilor* (3, 1-8) momentului de pe Sinai, Grigore afirmă: „Ajungînd în întunericul acesta, sufletul află că e tot aşa de departe de a fi urcat spre desăvîrşire, precum sînt cei ce nu au atins decît începutul" *(Comentar la Cîntarea Cîntărilor)*. Am spune că, în acest caz, incomprehensibilitatea (de-necuprinsul) divinului sînt atacate în mod *adecvat*, printr-o mobilizare nesfîrşită. O inadecvare – fertilă – se menţine totuşi; dar ea nu priveşte demersul în sine, ci rezultatul lui: resimţit drept mereu insuficient, acesta potenţează căutarea. „E vorba despre întuneric" – spune J. Daniélou – „nu pentru că se situează într-un domeniu inaccesibil cunoaşterii obişnuite, ci fiindcă experienţa lui e mereu infimă în raport cu obiectul însuşi... În această stare, sufletul nu sesizează (nu cuprinde) pe măsura căutării sale. Dumnezeu îi rămîne încă întuneric. Grigore subliniază aici caracterul niciodată epuizat al cunoaşterii lui Dumnezeu, cunoaştere care nu ajunge să fie niciodată cuprindere (comprehensiune). Sufletul trebuie să persevereze într-o perpetuă căutare, pentru că, dacă acum Dumnezeu i se comunică – şi aici rezidă diferenţa radicală faţă de întunericul inferior, – El continuă totuşi să depăşească infinit «cuprinderile» sufletului" (J. Daniélou, *Platonisme et théologie mystique. Essai sur la doctrine spirituelle de S. Grégoire de Nysse)*.

© S. Gheţie

J. Daniélou invocă drept sprijin încă un extras, admirabil, din *Comentar la Cîntarea Cîntărilor*: „Dacă mă primeşti şi mă sălăşluieşti în tine, vei avea drept cîştig roua de care e încărcat capul meu şi picăturile nopţii ce-mi curg din plete... Pentru că nu e cu putinţă ca cel aflat în sanctuarele invizibile să primească un torent şi o ploaie de gnoză. Ci să fie bucuros dacă Adevărul îi va umezi duhul cu înţelesuri firave şi umbrite... Fiecare din aceste picături ale nopţii dumnezeieşti este infimă în raport cu imensitatea Întunericului".

Regăsim în acest text incapacitatea intelectului, a sufletului contemplativ de a epuiza substanţa şi „spaţiul" Tenebrei: o incapacitate incitantă, dinamică, mai mult, călăuzitoare, deoarece lipsa de comună măsură între picătura deja absorbită şi oceanul gnozei divine dă înaintării energie şi direcţie. Pe de altă parte, avîntîndu-se spre cel căutat şi solicitat de ilimitarea acestuia, intelectul îşi măreşte *amploarea interioară*, se realizează ca receptacul din ce în ce mai vast. Mişcarea verticală – *dincolo de sine* – a sufletului noetic e concomitentă cu *expansiunea* propriului spaţiu lăuntric. În termeni aproape identici cu ai lui Grigore, persanul Faridoddîn Attar vorbea despre „hidropizia picăturii" care vrea să devină „oceanul nesfîrşit, de-a pururi fără margini... Ajunsă în oceanul fără de fund, lucru de mirare, cu cît picătura se adînceşte, cu atîta este mai însetată. Fiecărei picături îi este dată o necontenită hidropizie; fiecare vrea să devină oceanul însuşi" *(Cartea Încercării)*.

Transcendenţa apare drept sfera unei inepuizabile alterităţi ce se comunică şi operează *în lăuntrul* unui intelect dinamizat, „expandat", dezmărginit prin dorinţa niciodată săturată a absorbţiei; un intelect capabil de o perpetuă lărgire de sine oferită pentru sălăşluirea partenerului. Coranul alege tocmai această calitate pentru a formula atitudinea adecvată a credinciosului. Islamul e definit ca „lărgire *(inshirâh)* a pieptului"; se spune de pildă că Dumnezeu „lărgeşte piepturile pentru Islam". Spaţiu al respiraţiei, pieptul e – simbolic vorbind – sediul intelectului animat de suflul divin, locul unde are loc această comunicare mereu mai amplă.

Toate exemplele citate ne vorbesc despre pătrunderea fiecărui partener în „ilimitarea" celuilalt. Cu o expresie puternică – şi perfect potrivită pentru un atare demers – Jan van Ruusbroec vorbea despre o mutuală „înghiţire": „spiritul tînjeşte mereu să-l înghită pe Dumnezeu şi să-l cuprindă, dar este mereu înghiţit el însuşi în atingerea Domnului" *(Podoaba Nunţii Spirituale sau Întîlnirea interioară cu Cristos)*.

Oximoronul care dă norma acestui spaţiu ar fi participarea fără epuizare: cu cît receptaculul uman *(intelectul receptor* spune Evagrie) se lărgeşte şi se umple de prezenţa Celuilalt, cu atît mai acut e resimţit de-necuprinsul Său, amploarea Lui încă nepătrunsă în fiinţă. E un spaţiu ce se descoperă şi se actualizează simultan în lăuntrul contemplativului şi în transcendentul cel mai riguros, fără ca separaţia curentă în interior şi exterior să mai funcţioneze. Grigore de Nazians vorbea undeva despre „proximitatea departelui". Poate că, mai precis, structura sa definitorie ar putea fi formulată drept intimitate a inaccesibilului, resimţirea lui în adîncul, descoperit, al propriei persoane.

Album

Scrisori întredeschise

„Jucăreaua“ cu scrisorile întredeschise *nu este, desigur, invenţia noastră. Au folosit-o şi alţii şi o mai folosesc încă. Numai că alţii într-adevăr* ***o folosesc****. Adică profită din plin de ea, ca de un mijloc eficient de manipulare. Totul sub masca autenticităţii. Căci dacă autenticitate nu e, „jucăreaua“ îşi pierde orice substanţă. De aici eforturile celor care, în anii '30, realizau pliantul publicitar al* Laboratorului Vorel *– din care reproducem fragmentul de mai jos – de a proba cu orice preţ această autenticitate (oferind, însă „poza“ unui text bătut la maşină şi total neverosimil din punctul de vedere al conţinutului).* ***(C. P.-B)***

Mii de persoane ne-au împărtăşit bucuria lor pentru bunele rezultate ale „Lasfumei“. Iată fotografia scrisorii ce-am primit-o de la d-l Doctorand Wapitti din Bucureşti:

Iubite Domnule Vorel,

Vreau, prin prezenta, să vă aduc tot prinosul meu de mulţumiri şi recunoştiinţă, pentru eficacitatea admirabilului Dvs preparat *„Lasfuma“*, pe care am avut fericitul prilej să-l întrebuinţez şi de care, am rămas extrem de mulţumit, reuşind după întrebuinţarea unui singur flacon, să mă desbăr de patima bolnăvicioasă a fumatului, în mrejile căreia mă încurcasem de mai bine de 8 ani.

De cînd am izbutit să îndepărtez pentru totdeauna sinistra buruiană drăcească din activitatea mea, *mă simt infinit mai bine,' mai vioi,* mai entuziast şi mai bogat cu cca. *7000 Lei anual.*

Meritaţi sincere felicitări pentru descoperirea acestui produs ideal, care ar tebui să ne găsească în orice casă, la sate şi oraşe, care ar trebui reconmandat de către medici, tuturor victimelor Nicotinei.

În ceeace mă priveşte, vă asigur, Stimate Domnule Vorel, că voiu încerca, prin slabele-mi mijloace, să conving pe cât mai mulţi de efectele incomparabile ale Lasfumei şi vă rog să primiţi asigurarea celor mai perfecte sentimente,

Bucureşti, 1.VI.1936

SEVER WAPITI

N. red.: Mulţumim cititoarei noastre Eugenia Andriţa, din Hunedoara – Vulcan, care ne-a pus la dispoziţie acest pliant publicitar al Laboratorului Vorel din anii '30.

Realitatea ne omoară

Un aspect al sărăciei (de minte şi de limbaj)

Se constată, în cadrul mizeriei generale şi inflaţiei pamfletare, o sărăcire a injuriei prin care omul îşi dezvăluie, ceas de ceas, dispreţul faţă de om. Să luăm, ca în geometrie, o dreaptă, două drepte, trei stîngi, fie şi un pumn în cap.

A. îi spune lui B. că C. şi-a înşelat nevasta – B. decretează imediat: „un ticălos“.

C. se plînge lui D. că l-a lăsat nevasta – D. nu cere nici o explicaţie: „o ticăloasă!“

E. îl observă pe F. cum înfulecă la recepţii cîte zece sandviciuri şi i-l arată lui G.: „numai după cum înghite şi se vede că-i un ticălos!“

H. n-are ce face şi îi spune lui I. că J. s-a săturat de Iliescu şi va trece la PNL, concluzia amîndurora e promptă: „Un ticălos!“

J. chiar că se duce să se înscrie la PNL şi constatînd că dl K., preş-ul filialei, a părăsit partidul pentru a se înscrie la PDSR, o întreabă pe dna L., secretara: „cum a putut fi atît de ticălos?“

Dna L., secretara, se duce să-şi facă manichiura şi, ca orice femeie normal colocvială la coafor, îi povesteşte drei M. că „dl N. („domnul“ rostit cu o ironie necăjită) nu i-a mai dat nici un telefon de 10 zile“, de cînd s-au întors de la revelionul petrecut în Cipru – „de mult trebuia să-ţi fie clar că e un ticălos“, îi şopteşte M. mai mult apăsat decît trist.

N., „domnul N.“, cel care nu a mai dat telefon lui L. de cînd s-au întors din Cipru, „trece de fapt printr-o criză“, nu-l mai suportă pe Constantinescu, e decepţionat – „decepţionat pe mă-sa, de unde să aibă decepţii un ticălos ca el?“ îi deschide ochii O. lui P., în pauza unui seminar despre societatea civilă la Cercul Militar.

R. e ipohondru – „aiurea!, e un ticălos care vrea să ne îngroape pe toţi cu bolile lui!“

S. îşi ia doctoratul strălucit cu Bacovia, „da' cine nu ştie că ticălosul trăieşte cu secretara comisiei?“

T. e apolitic – „cea mai mare ticăloşie a zilelor noastre!“ decid, dimineaţa, la o cafea, U. şi V. înainte de a intra în şedinţa celei mai generoase fundaţii pentru însănătoşirea moralei publice.

W., o persoană cultă după cum o indică şi iniţiala sa, are şi delicateţea intelectuală de a-l sesiza pe X: „Nu ţi se pare că U. şi V., în ura lor pe apolitici, sînt cam maniheişti?“ X. e categoric: „Maniheişti, pe dracu'! Nişte ticăloşi!“, după care, seara, întîlnindu-se cu Y. şi Z. la C., cel părăsit alaltăieri de nevastă, ridică, odată cu paharul de whisky consolator, următoarea problemă: „domnilor, nu credeţi că acest W., oricît pare de cult şi inteligent, e un prost?“. D., care tocmai intrase şi li se alăturase, tranşează în carne vie: „Care prost? Nu mai există proşti! Toţi sînt nişte...“

şi rosteşte cuvîntul de care nimeni nu se satură,
cuvîntul simplu, clar, dominator atotcuprinzător,
închizător de dubii şi visător de dube,
cuvîntul precis şi nu mai puţin asasin.

Toţi fiind ticăloşi, se desfiinţează, se abrogă, mor – pe lîngă banalele şi necesarele: prost, fudul, obraznic, oportunist etc. – cele mai expresive cuvinte inventate de ultimul tiran luminos al limbii române pentru a defini păcatele noastre fundamentale ca şi cususurile noastre mici, dar voinici. Toţi fiind numai şi numai ticăloşi, nu mai e loc pentru intermediarele, nuanţatele:

măgar,
murdar, curat murdar,
vampir, curat vampir,
stupid,
moftangiu,
violent, curios, lipsit de maniere,
pastramagiu,
mitocan,
gogoman,
bagabond,
dobitoc,

mizerabilul!, – care, toate, orice s-ar spune, nu-s totuna cu „ticălosul!“ şi slavă Domnului că nu sînt!

Se mai poate constata că despotul acela fără de care n-ar exista democraţia limbii române n-a utilizat cuvîntul „ticălos“ mai des decît cuvîntul „patrie“. Ca atare văd în dictatura totalizantă şi totalitară a cuvîntului „ticălos“, în rapiditatea şi siguranţa cu care se extinde lingvistic – un atac indiscutabil, ba chiar idiot, la caragialitate şi tradiţiile ei, la fiinţa naţională profund simţitoare şi conştientă de defectele ei, capabilă însă, de multe ori şi din ce în ce mai rar, să ajungă la acea aşezare paradisiacă a vorbelor în fraze care „pe un ton blînd exprimă cea mai mare scîrbă de viaţă“. Dispare astfel şi blîndeţea la care doar Faulkner a avut acces atunci cînd a găsit, pentru a caracteriza un personaj, acel inegalabil sarcasm al milei: e un biet ticălos! În sfîrşit, – precizare, sper, inutilă – toate astea nu înseamnă că lumea nu e plină de ticăloşi. Atît ne-ar mai lipsi!

Radu COSAŞU

Bazar

Tamaguchi

Copiilor, se spune, e bine să le induci, de mici, responsabilitatea. Un cîine sau o pisică, de la o vîrstă fragedă sînt, de aceea, indicate. Cînd sînt mai mici, sau nu ai posibilităţi pentru un animal real, le cumperi jucării. Datul de mîncare unui ursuleţ de pluş se înscrie în acelaşi tip de gesturi: între afecţiune şi responsabilitate.

Tamaguchi, alias *Mini Pets*, reprezintă varianta electronică a animalelor de casă. Forma pe care aceste, ai zice, la prima vedere, gadget-uri o arborează este una de inimioară (conotaţiile sînt evidente). Utilitatea cu care au fost investite este cea de breloc; nu neapărat un breloc pe care să agăţi altceva, ci pe care să-l porţi tot timpul cu tine, la cingătoare, ca obiect în sine.

La prima vedere, *tamaguchi*-ul îţi prezintă o vastă ofertă de animale, în forme cît se poate de apetisante: o pisică, un păianjen, un fluture, un dinozaur, un căţel, un pui, un porumbel, un peşte. Sînt pentru toate gusturile, şi mai convenţionale, şi mai horror, şi mai livreşti... Ca într-un magazin adevărat, animalele electronice sînt într-o continuă mişcare: dau din picioare, aripi, antene, „fac frumos“ să te convingă. Vrăjit de plecăciunile lor, alegi unul.

De aici încolo, raporturile se schimbă. Teoretic, tu (posesorul brelocului) eşti stăpînul. În practică, nu e chiar aşa. Animalul ales cere o atenţie periodică şi sistematică. Cînd ţi-e lumea mai dragă, te piuie. Inclusiv în orele tîrzii ale nopţii. Nu poţi scăpa de el cu vorba bună, sau mîngîindu-l pe creştet, ca pe un animal în carne şi oase. Îi poţi depista nevoile doar apăsînd, cu perseverenţă, pe butoane.

Necesităţile animalelor electronice nu se opresc la mîncare sau somn. Ele sînt mult mai complexe şi mai spiritualizate: puiul sau pisica îţi pot cere, de pildă să le cînţi o melodie; să joci cu ei baseball, sau zaruri, să le dansezi. Modul în care îţi duci la îndeplinire sarcinile nu rămîne fără ecou: eşti apreciat cu una, două, trei sau chiar patru inimioare negre, în funcţie de zelul şi eficienţa cu care ţi-ai făcut datoria.

Cîştigi puncte dacă îi ghiceşti dorinţele animalului ales. Uneori acestea sînt mai pragmatice: vrea să mănînce, să doarmă, să fie spălat. Cel mai des vrea să fie curăţat. Cînd doarme, poate s-o facă fie cu lumină, fie fără. Uneori se întîmplă să fie bolnavă: atunci cere sperietoarea tuturor copiilor şi anume injecţia. Pînă aici, toate bune şi frumoase. Animalul cere, acolo, la el, pe ecran; tu îl auzi, îi răspunzi sau nu, e treaba ta...

Crezi tu că e treaba ta... După aproximativ o zi de insensibilitate la apeluri, animalul electronic se-mbolnăveşte. Pe ecran, apare tot mai greu. Dacă mai laşi încă un timp să treacă, nu mai răspunde la apeluri. Poţi să butonezi cît ai chef... Şi după încă un timp, prietenul de pe ecran se-nnegreşte şi, lîngă el, se înalţă, acuzatoare, o cruce...

Iaromira POPOVICI

Semnal

Noi apariţii la Editura TREI

● Monique Bydlowski, **PSIHANALIZA MATERNITĂŢII** (traducere de Georgeta Mitrea)

În introducerea cărţii, Yvon Gauthier sintetizează foarte bine punctul de plecare al volumului: „Demersul sistematic al unui psihanalist în maternitate permite să se pună în evidenţă că procesul de procreaţie, care la prima vedere pare atît de natural pentru că se derulează de la începutul umanităţii şi în toate culturile, este extrem de complex. (...) Această perioadă a vieţii poate fi un moment de mare vulnerabilitate pentru un anumit număr de femei şi poate fi ocazia de a relua şi confrunta evenimente, experienţe, amintiri, afecte, toate elemente ale unui trecut dificil pe care ele au avut grijă multă vreme să-l pună deoparte.“ Textele reunite în cartea **Psihanaliza maternităţii** au fost scrise de către Monique Bydlowski în cursul anilor de practică psihiatrică şi psihanalitică într-o maternitate modernă şi analizează problemele psihice specifice acestui mediu: psihopatologia cotidiană asociată naşterii, reprezentările psihice inconştiente ataşate acesteia şau teama de moartea prenatală; pedopsihiatrie antenatală; dorinţa de a avea copil şi nevoia de maternitate/paternitate; problemele psihologice pe care le pune sterilitatea etc. După cum se poate observa din această enumerare a temelor, cartea tratează deopotrivă psihopatologia maternă şi paternă, pre- şi post-natală, precum şi cea precoce a sugarului.

● Irenäus Eibl-Eibesfeldt, **IUBIRE ŞI URĂ – rădăcinile biologice ale valorilor morale** (traducere de Carmen Strungaru)

După cum indică titlul, teza acestei cărţi profund darwiniste este aceea că multe dintre comportamentele umane îşi au originea în lumea animală. Şi nu este vorba aici numai despre agresivitate, aşa cum s-ar putea bănui, ci şi despre comportamentul altruist, ba chiar şi despre iubire şi ură (Irenäus Eibl-Eibesfeldt acceptă că aceşti din urmă termeni nu pot fi folosiţi decît în cazul omului, dar identifică emoţii corespunzătoare şi la vertebratele superioare – ceea ce îl îndreptăţeşte, în opinia sa, să le acorde aceleaşi rădăcini). Metodologia adoptată în această carte este cea a biologiei comparate şi pe tot parcursul volumului sînt puse faţă în faţă comportamentele umane şi cele animale – de multe ori demonstraţia fiind completată de interesante ilustraţii realizate după fotografii sau pelicule din colecţia autorului.

● Karl R. Popper, **MITUL CONTEXTULUI – în apărarea ştiinţei şi a raţionalităţii** (traducere de Florin Lobonţ şi Claudiu Mesaroş)

Volumul de faţă reprezintă o culegere de conferinţe care au fost ţinute în anii '70. Numitorul comun al acestor conferinţe este pledoaria în apărarea ştiinţei şi a raţionalităţii, ca reacţie a unei mode, în epocă, de denigrare a acestora două de pe poziţiile filozofiei. Karl R. Popper îşi exprimă convingerea, de la început, că raţionalitatea şi cunoaşterea ştiinţifică sînt supuse erorii, dar ele reprezintă „mîndria umanităţii“: „Acest volum este străbătut de convingerea pe care am încercat s-o arăt în subtitlu şi care mi-a inspirat scrierile timp de cel puţin şaizeci de ani. Este convingerea că, în ciuda failibilităţii sale, cunoaşterea ştiinţifică este una din cele mai importante realizări ale raţionalităţii umane şi că, prin folosirea liberă a acestei raţiuni veşnic failibile sîntem în stare nu mai puţin să înţelegem ceva despre lume şi, poate, chiar s-o îmbunătăţim.“ Sintagma din titlu – „Mitul contextului“ – face referire concretă la relativism (o componentă a iraţionalismului modern – ne avertizează Popper); conform acestei doctrine, adevărul este relativ şi se poate schimba de la un context la altul. În spatele relativismului şi, deci, al iraţionalităţii, se află acest „mit al contextului“, cu care polemizează autorul volumului pe parcursul unui întreg capitol. Simpla enumerare a titlurilor altor capitole poate fi, de asemenea, edificatoare asupra conţinutului acestei cărţi: „Raţionalitatea revoluţiilor ştiinţifice“ (despre progres în ştiinţă şi despre obstacolele sociale ale progresului ştiinţific); „Ştiinţa: probleme, scopuri, responsabilităţi“; „Responsabilitatea morală a omului de ştiinţă“; „Filosofie şi fizică“ (influenţa unor speculaţii metafizice privitoare la structura materiei asupra fizicii teoretice şi experimentale). **(C. P.-B.)**

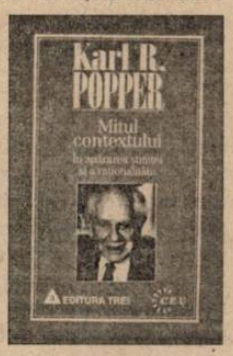

CENTRUL INTERNAŢIONAL PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ BUCUREŞTI ANUNŢĂ CONCURSUL PENTRU ACORDAREA PREMIULUI PENTRU CEL MAI BUN PROIECT CURATORIAL

Concursul se adresează specialiştilor din muzee de orice profil, istoricilor şi criticilor de artă sau artiştilor, avînd ca scop stimularea inventivităţii şi a originalităţii în domeniul organizării de expoziţii. Domeniul ales sau subiectul sînt la latitudinea participanţilor la concurs; proiectele pot fi interdisciplinare. Premiul constă în finanţarea unui singur proiect în vederea realizării lui pînă la sfîrşitul anului 1999. Suma maximă alocată pentru realizarea proiectului reprezintă echivalentul în lei al sumei de 10.000 USD şi presupune cheltuieli de organizare a expoziţiei şi tipărirea unui catalog. Cei interesaţi trebuie să prezinte un *curriculum vitae,* două recomandări referitoare la proiect, o propunere de spaţiu şi un formular tip ce poate fi ridicat de la sediul CIAC zilnic, de luni pînă joi între orele 14,00-17,00.

Data limită de depunere a dosarelor este 25 februarie 1999, data poştei, sau 1 martie 1999, la sediul CIAC.

Pentru informaţii suplimentare vă puteţi adresa la telefon (01) 210.30.70., 210.77.77 sau la sediul nostru din Str. Spătarului nr. 52, sector 2, între orele mai sus menţionate.

Cronica literară de tranziţie

De la *mînca-ţi-aş* la hermeneutică

Cristian Tudor Popescu este la această oră mai mult decît un gazetar de succes: este un personaj. Încruntarea sa sumbră şi rău prevestitoare, fălcile sale strînse, chelia sa, canadienele sale chinuite, intransigenţa de pe buzele sale strînse şi din privirile nemiloase – au devenit, graţie televiziunilor, elemente la fel de familiare în sute de mii de case pe cît erau, pe vremuri, scăfîrlia lui Kojak sau trenciul amărăştean al lui Colombo. Gazetarul are un condei feroce, de o precisă şi tăioasă expresivitate, fără-mamă-fără-tată în cele mai multe cazuri, radical, contondent şi dezvăluitor dincolo de graniţa riscului (a şi fost plimbat prin tribunale – dar care jurnalist serios nu riscă, azi, aşa ceva? cînd Scutelnicu şi Stîngă încă mai zac în puşcărie, iar de Sabou, după ce a făcut TBC, a trebuit să se îndure şeful statului!). Articolele excelează fie în registrul pamfletar-negru, cu tuşe groase, cu transfigurări breugeliangoyeşti, dar mereu în contact anteic cu datele realului, fie în cel al radiografiei inginereşti, cu documentare implacabilă, retorică geometrică şi efect dum-dum.

Volumul pe care-l comentez* adună articole de gazetărie politică, literară, literar-politică, teatrală, filosofică, cinematografică, socială, crochiuri memorialistice (Cristian Popescu), note şi meditaţii de voiaj (Ungaria, Israel, SUA, India), plus un scenariu cinematografic.

Ce mă atrage şi mă apropie de Cr. T. Popescu este oroarea de fandoseală. Iat-o, perfect condensată într-o „ieşire“ specifică autorului: un cărturar, altminteri dintre cei mai stimabili intelectualiceşte, prezintă în faţa publicului unei săli de cinematograf filmul lui Nae Caranfil, *Asfalt tango,* şi, în speech-ul său grav, apare şi discutabila sintagmă *„o tragedie ecorşantă“*. Reacţia lui Cr. T. Popescu este următoarea: *„– Mînca-ţi-aş!, am rostit în bietul meu sine tulburat...“* (p. 210). Acel *mînca-ţi-aş*, de margine de Bucureşti, care le-ar fi plăcut probabil şi lui Mateiu Caragiale şi lui taică-su, dă măsura inaderenţei scriitorului la orice e suspect de poză abisaloidă. (De aceea, am fost uimit, relativ recent, cînd, într-un articol, tigrul de la *Adevărul* părea să se fi lăsat impresionat de o declaraţie cam de operetă a premierului, care zicea ceva în sensul că el e neclintit pe poziţia de a face reformă „chiar şi cu preţul dispariţiei sale fizice“. La aşa vorbă mare – parcă-l vedeam pe Napoleon, revenit de pe Elba, cu redingota descheiată patetic în faţa armelor îndreptate spre el – mă aşteptam la un *mînca-ţi-aş!* Am şi pus atunci mîna pe telefon, ca să-l întreb pe Cr.T.Popescu dacă nu cumva tahicardia sa e bazată pe ceva care mie-mi scapă... dar nu acesta e subiectul coloanelor de faţă). Şarmul articolului constă în faptul că acest scandalos *mînca-ţi-aş* e urmat de o analiză riguroasă, chiar dacă lapidară, a filmului, sprijinită pe o bună informaţie cinematografică, pe orizontală şi verticală, şi pe simţ axiologic. Populismul sublimează în demonstraţie euclidiană. Pot chiar generaliza, afirmînd că *facultatea dominantă* a literarităţii *(mînca-ţi-aş?)* lui Cr. T. Popescu rezidă într-un amestec, sui-generis dozat, de violenţă şi rafinament, de plezneală şi hermeneutică, de scatoalcă şi microscop. Sub jantilica de doc e o natură de o ardentă cerebralitate, dar şi un sceptic agresiv, gata de sictiruri vitriolante. Să luăm cîteva exemple:

Din Goma face albie de porci. (Să precizez un lucru: pentru mine există 3 Goma: însul politic care s-a ridicat împotriva lui Ceauşescu: stima toată şi un loc frumos în istorie; romancierul: interesant pe alocuri, din unghi documentar, lingvistic, temperamental; emiţătorul de judecăţi morale: mizerabil). Că poate vedea în el *„zvîcnetele răutăţii“* (p. 25), sunt categoric de acord; dar să-i atribuie *„linsul cizmelor lui Ceauşescu“*, e prea de tot. Preşedintele României (e drept, pe cînd era doar candidat) e şi mai tăvălit prin catran şi fulgi: *„un impostor în politică, un belfer, un oportunist de tip hahaleră, un semicultural, un broscoi umflat... Zîmbetul tîmp pe care îl afişează regulat... Un escroc politic în toată regula“* (p. 48); reglajul e defect: scatoalca a spart microscopul. Eclecticul *Oedip* al lui Andrei Şerban e *„un haloimăs de «simboale»... de cel mai înalt prost gust“* (pp. 160, 162), ieşit din *„impotenţă interioară“*. *Tamerlan*-ul lui V. I. Frunză e, şi el, un *„tămbălău scălîmb“* (p. 163) în care ar trebui aruncat cu pisici moarte. *Prea tîrziu* al lui Lucian Pintilie: *„aiureală buimăcitoare... gablonţuri pe celuloid“* (pp. 207, 208). La acestea, însă, analizele dintre upercuturi stau în picioare, sunt plauzibile. În colaboraţionismul lui Călinescu n-aş da atît de tare precum Cr. T. Popescu, din pragmatica raţiune că e mai bine că a existat şi o linie de cultură adevărată, plătită cu un tribut forţat şi fals, decît să fi fost doar vidul proletcultist total. Dar tristeţea că istoria a generat această monstruoasă ipocrizie o împărtăşesc. După cum împărtăşesc şi dezacordul (l-am formulat încă la vremea cu pricina) cu nefericita propoziţie a lui H.-R. Patapievici, în care poporul român ar avea inima ca un cur. N-am înţeles nici pînă azi cum o minte bine mobilată ca a lui H.-R. a putut slobozi aşa o aberaţie. Subscriu şi la admiraţia faţă de feldeinţa moral-literară a lui Dorin Tudoran. Nu mă indignează poziţia cartesiană a lui Cr. T. Popescu faţă de răscolirile lui Garaudy, iar în aserţiunile sale despre femeie (care e mai aproape de Dumnezeu decît de om) nu adulmec, ca alţii, nu ştiu ce misoginism ticălos, ci o metafizică tandreţe. America, atît cît am putut-o percepe în 10 zile, nu mi s-a părut atît de tralalistă şi „stalinistă“ ca scriitorului de la *Adevărul,* dar paginile sale sunt savuroase şi nu lipsite de o logică interioară, a bunului-simţ. Nici eu (cf. p. 68) nu văd în capitalism perfecţiunea, ci doar un rău mai mic decît altele posibile. Reflecţiile din Israel, deşi deştepte şi profunde, nu-l stîrnesc pe *mînca-ţi-aş*, pentru că-s chiar cugetare cu miez, nu simulacru (*„Iisus ridică cu zilele vieţii sale, cu vorbele, cu gesturile, cu clipa morţii – aşa cum alţii folosesc mortarul şi pietrele – o biserică de aer, nevăzută“* – p. 100). În spasmele morale, generate de transgresarea limitelor gazetăriei sau, de-a dreptul, ale omeniei (bolnavul lepădat din ambulanţă, ipocrizia cu coruptul din Tecuci), mă regăsesc plenar. Evident că, în legătură cu d-na Zoe Petre şi d-l Dan Petre, sintagma *„angajatul mă-sii“* (p. 70) mai poate suferi îmbunătăţiri. Dar strig, cu academică vehemenţă, – Aşa e!, la constatarea lui Cr. T. Popescu că, la noi, intelectualii nu au fost percepuţi ca exponenţi ai întereselor maselor (p. 137); azi sunt şi mai puţin. Şi nu rămîn insensibil la cultul artei, atît de fremătător şi solar, *mînca-ţi-aş*, la „dezabuzatul“, „scîrbitul“, înnoratul Cr. T. Popescu.

Un autor pe al cărui viitor pariez ca un nabab.

George PRUTEANU

*) Cristian Tudor Popescu, *Timp mort (Scrieri),* Ed. Polirom, Iaşi, 1998, 264 p.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

VÎNZĂRI ŞI LICHIDĂRI CU LĂUTARI

În plină epocă a lichidărilor şi privatizărilor am ales pentru reportajele noastre două mari întreprinderi bucureştene cu istorii recente aparent diferite. Una preluată cu cîteva luni în urmă de un mare concern norvegian, alta muribundă, după ce şi-a ratat toate şansele de privatizare. Paradoxal, ambele suferă de aceeaşi lîncezeală şi lipsă de speranţă, vegheată atent de sindicalişti. Poate privatizarea nu a avut încă timp să-şi arate roadele. Sau poate mlaştina economiei româneşti absoarbe orice soluţii şi speranţe. În orice caz, ceea ce se constată la ambii mamuţi industriali e repararea şi dezvoltarea gardurilor. Simţul proprietăţii sau ideea izolării? (A. M.)

Băieţii din „Semănătoarea" şi alte fiinţe

„Semănătoarea" e o uzină care produce combine. Anul trecut, bunăoară, n-a construit niciuna.

Mult mediatizata istorie a privatizării fabricii, una cu final trist, se apropie de culmile absurdului, aducînd laolaltă multe din viciile României atemporale şi, mai ales, ale celei de după comunism. În mai '96, se semna contractul de asociere cu firma New Holland, tranzacţie în valoare de 50 milioane de dolari. Contractul a fost, însă, contestat la tribunal de sindicat şi de acţionarii-cuponari, sub pretextul că preţul vînzării ar fi fost prea mic şi că ar fi urmat disponibilizări de personal. Procesul s-a întins de-a lungul unui an de zile şi a fost cîştigat de firma italiană. Deranjată (sau scîrbită, sau plictisită, sau şocată) de modul de a fi al partenerilor dîmboviţeni, divizia concernului FIAT a renunţat la asociere. Teoria cel mai des vehiculată cu privire la întreaga afacere este aceea ca portofelele principalilor contestatari ai contractului cu New Holland au fost umplute cu vîrf şi îndesat de marii importatori de maşini agricole. De atunci încoace, toate tentativele FPS de a privatiza „Semănătoarea" au eşuat. Iar fabrica e pe butuci.

Nu ştiu, dom'le, io-s şofer

Privită din stradă, „Semănătoarea" pare o bătrînică liniştită, avînd nostalgia unor vremuri de mult apuse. În fabrică nu mai munceşte nimeni de aproape doi ani, deşi mai bine de o mie de oameni primesc acasă, lunar, trei sferturi din salariu. Totuşi curtea uriaşă nu e pustie. Undeva, într-o laterală, cîţiva inşi lipsiţi de elan repară un zid. „Nu te duce, dom'le, la ei, c-ăştia nu e de la noi", îmi spune portarul, un tip în pragul pensiei, care dincolo de plictiseală are un zîmbet simpatic. „Ăştia e zidari, au venit pentru cîteva zile, da' vezi cu băieţii care vin, că-s d-acia", mai zice moşuleţul; în spaţiul acela imens şi nepopulat e atîta linişte, încît conversaţia celor doi muncitori care se apropie pe aleea centrală, în ciuda distanţei, se aude limpede. Vorbesc despre votcă. Tihnit.

Băieţii din „Semănătoarea", indivizi la 40 de ani, mă privesc tulbure şi bănuitor. Nu vor să vorbească nimic despre povestea cu New Holland şi nici despre şomajul care le întinde braţele. „Ieşi, dom'le, cu ei pe stradă, că poate acolo îţi zice ceva; aicea le e frică de ăia de la birouri", şopteşte sfătos portarul. Afară, pe cheiul Dîmboviţei, e la fel de soare şi de frig. „Nu vorbesc, nene, nimic, ce m-am tîmpit? vrei să ne dea ăştia afară?", îmi aruncă unul dintre ei şi priveşte pieziş. Celălalt se uită şi el în gol şi, exact cînd vroiam să-l întreb dacă domnul (director) e măgar, îmi spune „nu ştiu, dom'le, io-s şofer". Adică un fel de birjar.

E jale!

În spatele zidului care (numai bunul Dumnezeu ştie de ce) se repară, se află domnul Vasile Ioniţă, personaj cheie, preşedintele sindicatului Sema. Dl Ioniţă stă la soare, în faţa magaziei cu inscripţia *Service*, care adăposteşte sediul organizaţiei. Rîde. „E jale, domne! Toată lumea s-a săturat, vrea să plece, n-au oamenii ce munci." Cu aer grav, ca pentru manualele de istorie, liderul sindical afirmă: „Domne, uite asta ce-ţi zic ţie acuma neapărat să scrii, să mă citezi exact cu cuvintele astea. Domne, conducerea a distrus fabrica!" Cînd vorbeşte dl Ioniţă, ceilalţi funcţionari sindicali tac mîlc, admirativ, ca nişte căţeluşi care vor să-i facă pe plac dulăului. Dacă e să nu sufere pe cineva, atunci nea Vasile nu-i înghite pe Lichiardopol, directorul fabricii, şi pe Vintilă de la FPS. „Trebuia să fim lichidaţi în februarie, nu mai facem combine, nu mai facem piese de schimb, nu mai facem nimic. Da' au vrut ăştia doi, ilegal, clar ilegal, să nu ne lichidăm; au făcut ei şedinţă şi au decis să intrăm în reorganizare".

Într-un loc în care nu se întîmplă nimic, dl Ioniţă nu suportă să stea cu mîinile în sîn. El scrie, scrie întruna. A redactat zeci de memorii, de petiţii, de plîngeri, de întîmpinări. Priveşte înapoi cu mînie (către contractul cu New Holland), în prezent cu obida (către vizita directorului Lichiardopol în China) şi înainte cu furie (către lichidare sau reorganizare).

Au venit de-acasă şi au dat cu pumnii

În clădirea conducerii, directorul general Lichiardopol Mircea era într-o şedinţă cu o secretară tare drăguţă. Şi m-a pasat. Doamna Lucia Niţă e, însă, cumsecade. Opinia ei e clară: „Să fim serioşi cu privatizarea asta. Cum vine cineva cu o ofertă serioasă, sindicatul lui Ioniţă pune cele mai aberante condiţii şi se alege praful de toţi. Altfel, în decembrie '98, cînd s-a schimbat conducerea, muncitorii au venit de-acasă şi au dat cu pumnii. Ca şi cu minerii, îi împinge unul de la spate şi le zice să dea cu parul. Şi ei dau."

Cine doreşte să afle cum merg treburile cu economia românească, îl poate contacta la birouri oricînd pe inginerul Diciu Nicolae. El le ştie chiar pe toate şi, cum „Semănătoarea" moare lent, fără să-i ocupe timpul, e gata să-şi lumineze semenii.

Mai e un om în curte, care refuză să-şi spună numele. Are un aer trist, poate din cauza fabricii, poate din pricina oboselii. „Ar fi fost bine cu New Hollandu' ăla. Era o chestie serioasă, rămîneau doar ăia bunii, dar ştiau că au o slujbă sigură şi se făcea, dom'le, şi ceva în ţara asta. Vindeam combine şi trăiam bine. Uită-te şi tu acum prin curtea asta! Nimic. Pustiu. E nenorocire, domnule, e nenorocire!"

Cei cîţiva zidari plecaseră. Portarul mi-a făcut cu ochiul. Şi jur pe ce am mai scump că, atunci cînd ieşeam din „Semănătoarea", în fabrică tocmai intra un bărbat cu barbă, purtînd la subţioară o vioară.

Matei FLORIAN

Kvarner face ordine?

Perspectiva sosirii minerilor în Bucureşti i-a făcut pe mulţi să se întrebe dacă muncitorii de pe marile platforme industriale din capitală se vor solidariza cu aceştia. Amintirea sloganului „IMGB face ordine" din 1990 rămîne încă prezentă în mintea multor bucureşteni.

Mult mediatizata vînzare a IMGB-ului către concernul norvegian Kvarner în 1998 a inaugurat o nouă politică a FPS-ului, aşa-numita „privatizare pe un dolar". Astfel încît, colosul care constituia una din mîndriile industriei socialiste a fost vîndut pe 500.000 de dolari plus preluarea datoriilor acumulate (reeşalonate).

La o jumătate de an de la acest transfer se pune problema unor disponibilizări, ceea ce determină crearea unei atmosfere tensionate în fabrică. Conducerea se arată hotărîtă să înceapă programul de restructurare iar sindicatele o acuză de încălcare a contractului colectiv de muncă (încheiat în urmă cu cîteva săptămîni). De altfel, între conducere şi sindicate pare a se fi instalat o lipsă acută de comunicare, ambele contrazicîndu-se vehement în chestiuni pe care fiecare parte le crede evidente.

Între aceste neînţelegeri sînt prinşi simplii salariaţi, în rîndul cărora domneşte neliniştea şi confuzia. Oamenii au auzit zvonuri despre viitoarele disponibilizări şi fiecare manifestă tendinţa de a ieşi cît mai puţin în evidenţă, dintr-o reţinere mărturisită atît faţă de conducerea fabricii cît şi faţă de cea a sindicatului. Majoritatea celor cu care am discutat se arată bucuroşi să ne spună punctul lor vedere, să dea declaraţii dar nu vor cu nici un chip să-şi dea numele şi, după multe insistenţe, abia ne spun iniţialele.

Patroni noi, program vechi

Înainte de tranzacţia cu Kvarner, FPS a elaborat un program de restructurare conform căruia în septembrie 1997 au fost disponibilizaţi 476 de angajaţi. Printr-o clauză a contractului de vînzare, FPS a impus derularea în continuare a acestui program care prevede concedierea în 1999 a 914 salariaţi, urmînd să rămînă 1622. Chiar continuarea acestui program naşte nedumeriri în rîndul sindicaliştilor: „Este acelaşi program de restructare. Investiţii şi capital de lucru nu vin, atunci de ce a mai vîndut FPS-ul?" (Liviu Ene, lider sindical la secţia forje)

În IMGB sînt două sindicate în care sînt membri aproximativ 90% din angajaţi, 1400 în Sindicatul „Dreptatea" şi 900 în Sindicatul Democrat. Conform contractului colectiv de muncă „patronul este obligat să comunice în scris organizaţiei sindicale" hotărîrea de concediere sau la cererea acesteia „poate lua hotărîrea prelungirii perioadei de preaviz". Domnul Alexandru Voicu, preşedintele Sindicatului „Dreptatea" se plînge că nu sînt consultaţi, iar „cifra personalului disponibilizat este foarte bine înfiptă în mintea lor şi nu acceptă nici un argument; poate că această cifră este un angajament luat de ei faţă de patronii de la Londra şi probabil că au învăţat ceva de la români: frica de a-şi pierde scaunele". Conducerea nu respinge dialogul, negociază, dar nu îşi schimbă opinia „apoi dau un comunicat în care spun că hotărîrea a fost luată cu acordul sindicatului", de asemenea, spun sindicaliştii, refuză să prezinte argumentele tehnice pentru reducerea de posturi care să determine concedierile.

Domnul Mircea Tudor, directorul departamentului de resurse umane afirmă că cifra iniţială de 914 concediaţi, stabilită de FPS, a fost deja diminuată pe căi naturale (pensionări, transferuri, decese) iar cifra finală care va fi stabilită în aceste zile se va situa în jurul a 700-750 de disponibilizaţi.

Modelul minerilor la IMGB?

Muncitorii ştiu că cifra celor disponibilizaţi variază între 800 şi 1000 de oameni, însă nici unul nu are certitudinea că peste o lună va mai avea slujbă. Unii sînt optimişti: „Bucureştiul e oraş mare, îţi găseşti mai uşor de lucru" (E. Bîncă – foarte tînăr). Perspectiva unor acţiuni precum cele ale minerilor li se pare unora exclusă: „noi nu ne coborîm la mintea minerilor" (G. V. angajat al fabricii de 11 ani), iar alţii le găsesc binevenite dar puţin probabile: „noi nu sîntem aşa de mulţi şi oamenii nu sînt aşa de hotărîţi, dar ne-au oprit curentul acum de curînd, cînd cu greva minerilor, cînd noi aveam poftă de muncă şi au dat drumu' de frică să nu ieşim şi noi ca ei." (S. S., angajat din 1986) Cei mai mulţi refuză să se pronunţe în ceea ce priveşte viitoarele acţiuni şi ne îndrumă spre liderii de sindicat. Domnul Voicu se gîndeşte deocamdată „să-i acţionăm în instanţă pentru această restructurare care încalcă prevederile contractului colectiv."

Perspectiva occidentală inedită adusă de norvegieni constă în împărţirea către angajaţi a unor materiale tipărite concepute ca un mesaj din partea directorului general Jarl A. Kosberg în care acesta prezintă necesitatea restructurărilor şi perspectivele de viitor.

În ceea ce-i priveşte pe cei disponibilizaţi, nemaifiind angajaţi la stat nu beneficiază de ordonanţa 9, dar în contractul colectiv de muncă se specifică primirea a 6 salarii compensatorii. Cei care acceptă concedierea fără perioada de preaviz primesc pe 25 februarie primul salariu şi următoarele cinci pe 25 martie. Ceilalţi le vor primi în şase rate lunare. Salariul mediu din IMGB este, conform sindicaliştilor în jur de 1.400.000 lei iar domnul Tudor ne dă cifra exactă de 1.684.212 lei (salariu mediu net) şi 2.147.951 lei (salariu mediu brut).

La elaborarea listelor se va ţine seama şi de unele criterii sociale, „nu vor fi concediaţi cei care sînt unici întreţinători de familie şi femeile care au mai puţin de trei ani pînă la pensie iar dacă ambii soţi sînt angajaţi la noi, numai unul va fi disponibilizat", informaţiile privind aceste criterii vor fi solicitate şi sindicatelor.

Pentru cei care vor pleca se va organiza un centru special de îndrumare care va ţine legătura cu direcţia de muncă a sectorului patru, se va organiza un curs gratuit pentru sudori cu o sută de locuri, iar compania va plăti jumătate din costul unor eventuale cursuri de recalificare.

Gardul şi calculatoarele

Un alt subiect de dispută între cele două părţi îl constituie investiţiile făcute de Kvarner. „Au făcut doar un gard înalt de trei metri, au început cu închiderea perimetrului pentru a-şi proteja proprietatea". (Florea Constantin – vicepreşedinte sindicat „Dreptatea")

Conducerea afirmă că pe lîngă gard au început reparaţiile la hale, la acoperişul oţelăriei, au instalat o centrală telefonică nouă şi o reţea de calculatoare.

Preşedintele sindicatului acuză compania că duce o politică susţinută de vînzare a activelor, „au vîndut casa de cultură pe 1.500.000 de dolari şi pe tot IMGB-ul au dat 500.000". Domnul Tudor răspunde că nu se mai justifică menţinerea unor activităţi conexe (sere, programe culturale), „o companie modernă trebuie să se specializeze, iar serviciile colaterale – vopsitorie, cantină – vor fi cumpărate, aşa cum e pratica în Vest".

În ceea ce priveşte condiţiile de muncă, angajaţii cu care am vorbit spuneau că nu s-a schimbat nimic, iar halele au acelaşi aspect deprimant, „noi aici la sectoare calde muncim mai rău ca în mină" (I. M. – îmbrăcat într-un halat care presupun că a fost albastru pe vremuri). Liderul sindical ne spune că au fost aduse „pufoaice, căşti, bocanci, dar numai pentru cei care urmează să rămînă, încă o dovadă că ţin la această cifră cu orice preţ".

Modul în care conducerea va preveni o eventuală criză cu prilejul acestor disponibilizări sau felul în care va fi capabilă să o gestioneze odată izbucnită, va determina integrarea IMGB-ului pe deplin în cadrul concernului Kvarner sau rămînerea la statutul de simplă fabrică falimentară, o fostă glorie, din care norvegienii se retrag.

Cristian GHINEA

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Ştefan Daschievici, constructor

Sînteţi pensionar acum, însă aţi avut vreodată nostalgia lucrului construit?

Desigur. Te plimbi zilnic printre blocuri ca titirezul şi-ţi aminteşti de blocurile făcute. Am lucrat la tronsonul din Drumul Taberei şi Militari. Şi nu era uşă, că îngheţa dracu-n tine iarna şi stăteai prin baracă să prinzi vreo zi bună şi te ardea soarele de-ţi săreau ochii... Mi-a venit o dată să mă duc şi eu într-un bloc din ăsta terminat. Şi am urcat eu la etajul 8 şi am sunat la apartamentul cum ieşi din lift, la stînga. Şi m-au înjurat şi m-au bătut. M-au alergat pe scări şi, vedeţi, eu am o vîrstă, din „nenorocitule" şi „capră mucegăită" nu m-au scos. De ce? Ce le-am făcut? Le-am construit apartamentul. Asta am greşit. Ce eram eu de vină? Aşa erau vremurile, vedeţi, făceai la toate economie. Am să ţin minte toată viaţa bătaia aia. Şi ştiţi de ce? Acolo, la etajul 8, am fost fericit. Soţia mea mi-a spus că-i gravidă şi că vrea o casă ca aia. Nu eram din Bucureşti, moldovenii şi bucureştenii, se ştie...

Unde locuiţi?

Mi-am cumpărat un loc în Apărătorii Patriei, aproape de IMGB. Am ciripituri, am un loc pentru morcovi, ţelină, pătrunjel, varză... n-am a mă plînge. Casa e cam prăbuşită, dar stau în ea.

Femeia aceea unde e?

Soţia mea s-a urcat într-o zi în tramvai, a ajuns la Sfînta Vineri, s-a plimbat pe la vitrine, a urcat la Eva, a cumpărat din Amzei ananas şi frişcă şi a urcat într-un bloc la Biserica Albă. Acolo a rămas două-trei zile.

De unde ştiţi toate amănuntele?

Am urmărit-o.

Şi copilul?

Nu era al meu.

Aţi stat singur-singur, de-atunci?

Au fost nişte vecine cu sori de-ale lor, dar n-a mers.

Şi ce-o să faceţi?

O să mor singur.

Eugen ISTODOR

Televedenii

Pactul cu televizorul

Publicul de teatru este, într-un fel, strămoşul preistoric al publicului de televiziune. Canonul de receptare a spectacolului de teatru şi de cinema a marcat fără doar şi poate, la începuturile televiziunii, comportamentul şi aşteptările primilor telespectatori. Cu timpul însă, pe măsură ce omul a devenit tot mai dependent de televiziune, aceasta a impus noi orizonturi de aşteptare, un nou ritm, în definitiv o nouă formulă de asimilare a spectacolului – ceea ce a avut repercusiuni din ce în ce mai puternice asupra comportamentului individual, astfel că acum s-a ajuns (sau se va ajunge curînd) în situaţia diametral opusă, în care telespectatorul obişnuit, oarecare, cînd merge la teatru, riscă să reacţioneze ca şi cînd s-ar afla în faţa televizorului. De curînd, la premiera cu spectacolul *Faust – I şi II* care a marcat deschiderea stagiunii Teatrului Naţional din Weimar, am constatat cu stupoare cum publicul conservator, tradiţionalist, în mijlocul căruia mă aflam, reacţiona exact ca în faţa unei *soap opera*. Mai mult, spectacolul însuşi era gîndit, regizat şi jucat mizînd pe aceste reacţii, evident cunoscute şi aşteptate de artişti, totul mergînd pînă la respectarea formulei de inserare a pauzelor publicitare în cadrul serialelor tv. După fiecare 15-20 de minute de concentrare asupra acţiunii (atîta cît era ea), spectatorului i se oferea, în locul reclamei la detergent, un scurt moment de respiro pe fond muzical MTV, timp în care domni în salopete negre mutau decoruri – ca într-o scurtă pauză de filmare în platoul televiziunii. Nici un spectator nu părea deranjat de aceste întreruperi, dimpotrivă, profitau de ele din plin pentru a-şi mai dezmorţi picioarele. Acest Goethe foarte costisitor, foarte plictisitor şi de foarte mare prost gust, pe care l-am văzut la Weimar aplaudat de spectatorii-telenovelişti – numai pentru că era un Goethe – şi dispreţuit de spectatorii care au şi citit, în viaţa lor, Faust, acest Goethe în care Mefisto vorbeşte la celular şi bea Coca-Cola în timp ce oglinda în care se priveşte Faust este un uriaş ecran în care îţi zăreşti cu intermitenţe idealul, ca la un televizor defect, m-a dus cu gîndul la interminabilele discuţii sterile televizate, ocazionate de zilele de naştere, respectiv de moarte ale Luceafărului poeziei etc. etc., discuţii în care patosul participanţilor creşte exponenţial dacă emisiunea este transmisă în direct. Ce ar spune oare realizatorii de emisiuni care vorbesc ore în şir despre Eminescu fără să citeze un vers măcar, sau regizorii tv ai omagiilor anuale eminesciene, dacă ar vedea o Cezară deschizînd uşa frigiderului, sau un Cătălin la volanul unui Mercedes, cum i-au văzut pe Faust şi pe Mefisto spectatorii lui Goethe – fără să se simtă deloc jigniţi în demnitatea lor naţională? Sigur, fiecare popor e liber să facă ce vrea cu Eminescul lui, problema apare cînd ai doar unul şi vrei să faci din el doi: unul pe 15 iunie şi unul pe 15 ianuarie. De fiecare dată cînd au loc schimbări în structurile de conducere ale Televiziunii Române, invariabil, sînt convinsă că se va schimba ceva fundamental în modul de prezentare a poetului. De fiecare dată, tot invariabil, scenariul pe care mi-l construiesc eşuează. Anul acesta, în 15 ianuarie, am avut o surpriză plăcută (în ciuda orei excentrice) cînd emisiunea matinală a lui Mircea Diaconu şi a Dianei Lupescu (îndeobşte extem de puerilă) a găzduit o scurtă dar pertinentă intervenţie despre malformarea receptării lui Eminescu prin propaganda şcolară şi cea a televiziunii. Este perfect adevărat că televiziunea induce telespectatorului, prin intoxicarea lui la date fixe, sentimentul inutilităţii de a mai citi: iar este 15 ianuarie, deci iar vedem pe cer, la televizor, o stea. Numai că, din păcate, acest punct de vedere aparţinea unei distinse invitate, iar nu unui angajat al TVR.

Cipriana PETRE

Cu ochii-n 3,14

OBIECTE OBSCENE SAU IMORALE: PRM, PARFUMUL LACRIMOGENELOR, GRIPA

● Listele cu obiecte interzise a fi expediate prin poştă sînt afişate la mesagerii. Printre aceste obiecte interzise sînt „animalele, păsările sau insectele vii, cu excepţia puilor de o zi, a păsărilor mici cîntătoare sau a porumbeilor şi a albinelor". Alte lucruri interzise prin hotărîrea mai marilor Poştei sînt „obiectele obscene sau imorale". (**A. M.**)

● Tot mai des, în intervenţiile sale tele-duminicale din ultimele săptămîni, dl. Silviu Brucan spune, în focul dialogului, *PMR* în loc de *PRM*. Încă un semn că, după cum se spune din bătrîni, păcatele tinereţilor se răzbună întotdeauna. (**A. C.**)

● ...dar oamenii deştepţi nu mor cu una, cu două pietre în cap. În suplimentul turistic al *Zilei*, un specialist în meserie, dl Marian Constantinescu, lansează o idee de un sarcasm năucitor, fermecător şi binefăcător: „Dacă am fi americani în turism, am face din mineriade programe turistice de aventuri". „Marele tur al Mineriadei" ar include traseele şi mijloacele de transport din 1990 şi 1991. „Micul tur" – defileul, Horezu, Cozia, „peisaje luminate de lămpaşe, îmbrăcate misterios în parfumul lacrimogenelor şi fumigenelor... Sînt mulţi nebuni pe lumea asta care ar renunţa la un safari în Kenya... pentru a veni să consume nebunii de programe turistice, unice pe piaţa internaţională... Dar nu putem deveni americani. Nu sîntem pragmatici!" Aşa e, fir-ar să fie, la noi metafizica e mai rea decît gripa şi patetismele blochează toate defileele. (**R. C.**)

● După mineri, gripa a continuat panica naţională. Mai întîi, i se spune *rusească*, deci e cu substrat... Apoi, zvonurile iminente: dacă-ţi faci vaccin, vai de ficatul tău. Polidinul se produce la Cantacuzino, unde nu sînt bune filtrele, deci faci SIDA; „ca de gripa asta n-am suferit nici cînd am născut", afirmă o doamnă responsabilă, intelectuală... (**I. P.**)

NORDUL MOLDOVEI, PIAŢA SUDULUI

● Sîmbătă 30 ianuarie la amiază, pe fondul ştirilor despre viscolul ce paraliza nordul Moldovei, tînăra şpicheriţă a unui post tv îi sfătuia pe automobilişti să ia cu ei, în cazul plecării cu maşina, *paturi* şi mîncare. Să mai ia şi două căciuli, aş zice eu: una pentru uz personal şi alta s-o pună unde trebuie. Pe *a*. (**A. C.**)

● În Piaţa Sudului, pe o pancartă ce străjuieşte intrarea într-un părculeţ cu leagăne şi tobogane noi, stă scris, mare: „JOC COPII". Pare un anunţ de mică publicitate şi te aştepţi să găseşti, notat undeva, şi numărul de telefon. Oricum, un număr de telefon n-ar strica: anunţul este ambiguu şi ar trebui să ne lămurească cineva cum îi joacă primăria pe copii – la poker, în picioare sau altfel? (**C. P.-B.**)

FĂRĂ PROVINCIALE, FĂRĂ INTELECTUALE, FĂRĂ *DILEMA*

● Cineva cu suflet sensibil se gîndeşte la semenii săi, gata să intermedieze „cunoştinţe, prietenii, relaţii pentru intelectuali... cu problemele lor zilnice" *(Naţional*, nr. 498). Care ar fi unele din aceste probleme? Aflăm după o zi, din acelaşi ziar, că un intelectual „fără vicii", caută pentru „o relaţie stabilă" doamnă/domnişoară „nu neapărat suplă, poate fi şi supraponderală, senzuală". O studentă, şatenă cu părul lung din Braşov, doreşte să cunoască „un tînăr intelectual... blond-şaten, solid, numai din judeţele Bacău sau Neamţ, pentru care distanţa să constituie un impediment" (!) O persoană ceva mai în vîrstă din Suceava, „intelectuală urîtă şi naivă", vrea să intre în legătură cu un bărbat „idem intelectual, dar deştept şi frumos". Avînd probabil o tristă experienţă cu asemenea persoane, un tînăr „stabil financiar" caută o parteneră „stabilă financiar", punînd însă o singură condiţie: „fără provinciale, fără intelectuale". (**T. C.**)

● De ce ne-am sfii? Cea mai inteligentă tragicaricatură (de la „a trage" şi de la „tragic") a săptămînii trecute este aceea din *Academia Caţavencu*, semnată de Ion Barbu: un serios om al ordinei citeşte *România Mare*, sub privirile unui intelectual trist şi matur: „Şi ce ai vrea, dom'le, să citesc *Dilema?*". (**R. C.**)

PREŢUL UNUI METRU PĂTRAT ŞI AL UNEI TARANTULE

● În viitorul apropiat, se pare că românii vor fi sănătoşi, dar procesomani. Presupunerea noastră porneşte de la o informaţie *(Adevărul*, 1 februarie) potrivit căreia „pentru construirea spitalului din Iernut, abia s-au alocat 800.000 lei pe metru pătrat", în schimb pentru construirea sediului Parchetului de pe lîngă Tribunalul Călăraşi „se prevede ca preţul unui metru pătrat să fie de 6,5 milioane lei, iar pentru cel din Dolj 19,5 milioane". Vom avea, deci, spitale perisabile şi tribunale solide. Dar dacă e vorba de ceva mai realist: în Iernut se fură mai puţin decît în Dolj? (**T. C.**)

● Am fost la cumpărături, undeva pe strada Covaci, şi ce mi-au văzut ochii: tarantule – 500.000 bucata, o mierlă – 3.500.000, varani – 3.000.000 bucata, un piton la vreo 2.000.000, piranha – 65.000, iguane, falşi corali (şerpi), hamsteri, peşti, purceluşi de Guineea... Arca lui Noe. (**C. M.**)

DISCUŢII ÎN FAMILIE, VERIGHETE, BOTNIŢE, ADEVERINŢE, KEBAB

● „Apelez la dvs. cu rugămintea şi convingerea, totodată, că veţi reuşi să mă lămuriţi în două probleme *care au iscat vii discuţii în familie* (s.n.). În primul rînd vă rog să-mi spuneţi care sînt culorile drapelului naţional, adică, mai bine zis, care este ordinea lor; de asemenea, aş vrea să ştiu care sînt prevederile constituţionale referitoare la extrădare" *(Naţional*, 1 febr.). Simplificînd mereu, noi credeam că lumea se frămîntă numai pentru taxe, disponibilizări şi accize... (**T. C.**)

● N-am crezut niciodată în noroc, dar de data asta s-a-ntîmplat chiar sub ochii mei: un domn insignifiant, cenuşiu, s-a aplecat, brusc, în plină Calea Victoriei; cînd s-a ridicat, avea în mînă o verighetă, groasă, din aur; o găsise pe jos, pe acelaşi trotuar pe care tocmai păşisem, amîndoi... (**I. P.**)

● Tare m-am mirat cînd am văzut cum reacţionează japonezii cînd e epidemie de gripă. Fiecare bolnav primeşte un fel de botniţă din cîrpă pentru a nu împrăştia microbii. Purtarea ei presupune o autoizolare, înseamnă că te gîndeşti la ceilalţi şi îţi accepţi statutul de proscris temporar. Întrebare: dacă, prin absurd, direcţiile sanitare ne-ar pune la dispoziţie aşa ceva, le-am purta? (**C. G.**)

● Profesoara căreia i s-a cerut să aducă o adeverinţă că nu face parte din PDSR pentru a se putea prezenta la un concurs de promovare profesională s-a integrat fără să ştie în civilizaţia atlantică. În Statele Unite, cei care nu conduc automobilul se legitimează cu un cartonaş care se numeşte *non-driver license* („ceva care nu este permis de conducere"). Subtilitatea inspectoratului şcolar Argeş de a promova oameni în funcţie de ceea ce nu sînt, mai degrabă decît pentru ceea ce sînt, este o iniţiativă pe care mulţi o practică, dar care ar trebui în sfîrşit legiferată.(**M. B.**)

● Într-unul din numerele trecute, la rubrica asta, colegul A.C. consemna numele unor firme şi societăţi comerciale; aş zice că un catalog care să cuprindă cvasi-totalitatea acestora ar putea fi, cel puţin pe alocuri, de un haz rar. Fie-mi îngăduit să aduc un modest obol, astăzi, la întocmirea unui asemenea catalog. În Piaţa Sudului s-a ivit, nu demult, un chioşc unde se vinde kebab. Pe geamul lui poţi citi, oarecum stupefiat, numele firmei: SC DIDIŢA SRL ELECTRONICS. (**D. S.**)

Obsesia construcţiei

– convorbire cu Augustin BUZURA, preşedintele Fundaţiei Culturale Române –

Vă propun, stimate domnule Buzura, să pornim dialogul nostru cu cea mai simplă întrebare: cine este Fundaţia Culturală Română şi ce vrea ea?

Dacă n-am trăi unde trăim şi cum trăim, răspunsul ar fi şi el simplu: Fundaţia noastră este o instituţie neguvernamentală care promovează politica culturală a ţării şi-şi gîndeşte proiectele pe termen lung. Dar la noi un lucru perceput fără bănuială parcă nu-i întreg; aşa că despre Fundaţie mai mult decît ar trebui să se ştie, în general „se pare", „se aude", şi mai ales „se presupune că". La întemeierea ei, în urmă cu 8 ani, unii ziceau că am vrea să fim ceea ce au fost Fundaţiile Regale: noi nu putem fi aşa ceva din simplul motiv că am depăşit acea fază. Fundaţiile Regale aveau o editură, e drept, de mare prestigiu, o revistă şi cam atît. Noi am vrut, vrem şi ne interesează să fim o instituţie similară cu altele din lume, precum Goethe Institut, British Council, ca Japan Foundation sau ca Institutul Suedez – al cărui statut l-am şi copiat, şi care, la întemeiere, ne-a acordat asistenţă. Toate ţările inteligente, care ţin la viitorul lor, lucrează prin intermediul fundaţiilor neguvernamentale, toate instituţiile similare din lume cu care am stabilit legături, preferă ca acestea să se desfăşoare prin intermediul unei astfel de organizaţii, nu prin intermediul unei instituţii oficiale care, prin forţa lucrurilor, este tributară unei anumite orientări politice.

Şi de unde vin banii necesari funcţionării unui asemenea organism?

Fundaţia Culturală Română este membră a Centrului European al Fundaţiilor, for care a acceptat ca în ţările din Est, unde deocamdată nu funcţionează aşa cum se cuvine un sistem dezvoltat de sponsorizări, aceste Fundaţii să poată fi sprijinite de stat, de Parlament, de Guvern – deci să ocupe o rubrică în bugetul ţării. Cu ce primim de la stat, cu ce strîngem din sponsorizări – cîte sînt deocamdată – sau din donaţii şi din cîştiguri proprii – iniţiem şi promovăm o politică şi o diplomaţie culturală de perspectivă. Fundaţiile pot lansa proiecte de durată tocmai fiindcă sînt nepolitice, pe cînd guvernele se schimbă, iar un ministru reprezintă un partid şi, implicit, aplică politica formaţiei din care fac parte. Am putea spune, în acest sens, că politica noastră este constantă în raport cu perindarea diferitelor formaţiuni politice la putere.

Se spune, curent, că un scriitor îşi scrie cartea pe care ar fi vrut s-o citească. În ce măsură un întemeietor de instituţie poate crea instituţia visată?

După ce-am participat la Revoluţie la Cluj, iar apoi, la Bucureşti, m-am aflat în primele zile de fervoare de după căderea dictaturii, mi-am spus că a venit timpul să mă dedic exclusiv cărţilor pe care le am în proiect. Cu vreo 20 de ani înainte, scrisesem un articol care plăcuse mult, şi multora, în care spuneam că difuzarea culturii române peste hotare e o „băşcălie": aşa cum se face, nu dovedeşte nici un fel de gîndire sistematică sau simţ al perspectivei. Spuneam atunci că spiritualitatea noastră ne-ar recomanda mai bine lumii decît nu ştiu ce industrie în care băgăm toţi banii. Iar fiindcă după revoluţie nu mă grăbeam să intru în vreo formaţie politică, mi s-a oferit propriul text să-l recitesc: „iată, acum ai ocazia să faci exact ceea ce recomandai".

Ce-a ieşit din întîlnirea cu vechile doleanţe? Ce-aţi visat, şi ce aţi făcut pînă acum?

Din ce-am visat am realizat destul de mult. Sau aproape. Aş mai fi vrut să fac două-trei lucruri care ţin de integrarea noastră în lume, în primul rînd să izbutesc asocierea cu cîteva mari firme avute în vedere, care ne-ar fi dat posibilitatea desfăşurării unor proiecte de anvergură şi durată. Intenţionam să deschidem un post de radio, axat în principal pe muzică simfonică – îl facem, s-a stabilit deja – şi mai vrem să organizăm un centru de filme documentare, ca să avem un tip complet al activităţii noastre. Dacă am putea, aşa cum ne-am dorit de la început, să creăm şi un sistem de burse al Fundaţiei mai mobil decît acum, aş putea spune că, în mare, am cam înfăptuit ceea ce visam.

La întemeierea Fundaţiei cîţi candidaţi au concurat la postul de preşedinte?

La ceva necunoscut care implică riscuri nu se înghesuie mulţi. Nici aici n-a fost aglomeraţie. Şi totuşi, cînd mi-am dat acordul să lucrez la Fundaţia Culturală care atunci se întemeia, am fost atît de înjurat de parcă numai rău făcusem în viaţa mea, iar prin această numire urma să ating performanţa în domeniu.

Dacă nu eraţi scriitor, adaptarea la noua activitate credeţi că ar fi fost mai uşoară?

Nu, mult mai grea. În calitate de scriitor am avut, de exemplu, şansa să cunosc dinainte de '89, o lume culturală diversă, care m-a ajutat enorm să stabilesc relaţiile pe care am reuşit să mi le fac oriunde m-am dus peste hotare. Mai mult, sînt foarte fericit fiindcă multora dintre oamenii care m-au ajutat înainte de '89 şi în primii ani pînă am pus Fundaţia pe picioare, am ajuns să le pot întoarce mîna întinsă atunci cînd am avut nevoie de sprijin. Mă simt bine. Chiar dacă, pentru a ajunge la ce am realizat pînă acum la Fundaţie, a fost nevoie de eforturi imense, de flexibilitate, de încăpăţînare, totodată, şi de puterea de a renunţa la propriile interese, la mine însumi, nu de puţine ori. Şi a fost nevoie chiar de multă umilinţă, trebuie să spun.

Umilinţa, refuzul ei, mai bine zis, a fost un subiect predilect pentru romancierul Buzura. Dar cum se simte cineva care, deşi o urăşte, e nevoie să-şi asume umilinţa cu program?

Groaznic; aşa se simte. Toată ziua eşti nevoit să vorbeşti despre bani – ca şi cînd n-ai mai fi în stare să discuţi despre alt subiect – te simţi înjosit, te simţi ridicol, ca un fel de cerşetor pisălog. O iei mereu de la capăt, nu numai de la zero, uneori chiar de la minus zero, insişti, rogi, repeţi ce-ai mai spus. Cel cu care ai vorbit descoperi că a uitat sau că exact atunci cînd discutase cu tine privindu-te în ochi, nu-ţi dădea, de fapt, nici o atenţie. Funcţionarul la care apelezi se schimbă, ministrul se schimbă, omul de la bancă nu mai e acelaşi, o iei de la capăt cu solicitările, explici fiecărui parlamentar de care ai nevoie, ce înseamnă pentru bunul mers al Fundaţiei ajutorul solicitat, ce înseamnă asta pentru cultura ţării. Este un efort epuizant, dar fără el nu se poate.

Ce a cîştigat scriitorul Buzura aflat într-un post de înalt demnitar?

Înalt demnitar, înalt funcţionar – spuneţi cum vreţi, eu m-aş numi mai curînd un înalt cerşetor. De multe ori scriitorul preia antipatiile postului pe care-l ocupă, asta era de aşteptat, e o mentalitate dinainte de '89, intactă şi azi. Ca preşedinte al Fundaţiei Culturale am cîştigat o satisfacţie personală: în ciuda adversităţilor, a contestărilor şi a înjurăturilor, am făcut ceea ce se vede, am cîştigat o experienţă în materie de construcţie culturală, de structuri, de sesizare a interdependenţelor, care te obligă la un stil de acţiune. Am mai cîştigat ceva: am cunoscut foarte mulţi oameni foarte importanţi, inteligenţi, plini de farmec, unii dintre ei oameni care prin poziţia în care se află hotărăsc destinul unor mari comunităţi. M-am aflat, astfel, în preajma multor păstori politici, culturali şi spirituali ai lumii de azi. Am vrut să văd cum gîndesc ei – un şef de stat, un laureat al premiului Nobel, un geniu în fizică sau în biochimie – şi unde sînt eu faţă de modul lor de a gîndi, care-i locul meu în lume. E foarte important să ştii pe ce treaptă a acestei scări spirituale te afli. Asta am cîştigat. Am pierdut, bineînţeles, cîteva cărţi nescrise, sute de cărţi necitite, sumedenie de concerte unde n-am ajuns, şi mai ales, mi-am pierdut sănătatea, pe care, altfel, aş fi protejat-o, poate, mai cu grijă.

Domnule Buzura, unul dintre reproşurile care vi se aduc privesc durata dvs. pe post; cum se explică? Cred că pînă acum replicile Fundaţiei au fost cam timorate sau incomplete: de ce?

De multe ori n-am răspuns din silă faţă de reaua credinţă cu care erau prezentate sau se interpretau lucrurile. De vreme ce actele Fundaţiei sînt publice, iar noi publicăm în fiecare an un bilanţ unde se vede situaţia financiară sau cea culturală, după ce am fost verificaţi şi paraverificaţi, n-am considerat că am mai avea multe de spus. Există zeci de turnătorii la toate forurile: ca urmare s-au efectuat numeroase controale, rezultatele pot fi puse la dispoziţia oricui, dar niciodată provocatorii, cei de rea credinţă, calomniatorii nu iau în seamă argumentele.

Vă simţiţi vulnerabil?

Chiar sînt vulnerabil, în primul rînd fiindcă depind în prea mare măsură de bugetul de stat. Oriunde în ţările care se respectă şi au instituţii serioase, proiectele culturale se fac pe cîţiva ani înainte, minimum 2-3. Relaţiile mele şi angajamentele cu Fundaţiile din alte ţări ar trebui să urmeze acelaşi ritm. Or, eu nu ştiu cine va fi mîine ministru de Finanţe şi care-i părerea lui despre sumele ce trebuie alocate culturii. Din păcate, la noi n-a dispărut încă mentalitatea că în acest sector banii sînt „aruncaţi" pe fereastră.

Ce vă reproşaţi, atunci cînd sînteţi nemulţumit de dvs.?

Ca slujbaş de stat, parcă n-aş avea prea multe să-mi reproşez. Dar, nu o dată, ca întemeietor şi conducător de instituţie îmi spun că ar trebui să fiu ceva mai sever poate, mai decis. O oarecare slăbiciune şi milă mă fac de multe ori vulnerabil în relaţiile cu oamenii. De aceea, poate, am acceptat să lucrez cu persoane ale căror defecte le ştiu, decît să tot caut oameni noi, ale căror defecte nu le ştiu, urmînd să mă confrunt cu ele. Sînt şi mulţumit dar şi nemulţumit de mine, concomitent. Am fost sarcastic, poate, cînd am spus că sînt un fel de solicitant pisălog şi umil, aşa este; dar nu e mai puţin adevărat că nu doar am cerut bani, am şi adus, şi nu puţini. Un miliardar american care m-a ajutat la Fundaţie, nu a dat aceşti bani numai instituţiei conduse de mine, a dat şi ţării peste 11 milioane de dolari. Alţii au stabilit prin intermediul nostru contacte, relaţii şi astfel au ajutat şi direct şi indirect ţara. Cînd s-a pus problema clauzei naţiunii celei mai favorizate, emigraţia noastră şi prietenii noştri din America au reacţionat foarte bine. S-a născut atunci o solidaritate pe care nici politica, nici religia n-au izbutit s-o obţină: unirea datorită culturii, prin cultură, adevărat succes.

De ce nu spuneţi lucrurile atît de clar, atunci cînd vi se reproşează că aruncaţi cu banii, tocîndu-i în călătorii, că vă cramponaţi de post, sau că nu daţi destulă atenţie scriitorilor din diaspora?

Cum să arunc banii cînd eu îi aduc? Dacă tot ce-am strîns din sponsorizări, donaţii şi facilităţi obţinute pentru stat, băgam într-o firmă, eram azi miliardar. Vă dau doar un mic exemplu: un album de artă te costă cam 600 milioane de lei ca să-l publici. Eu, acum, strict din banii Fundaţiei, nu pot să dau 600 de milioane numai pentru un singur album, nici dacă jupoi toţi angajaţii instituţiei. Am obţinut aceşti bani din sponsorizări, de la prieteni, de la cunoscuţi de aici şi de dincolo. Altfel nu se poate. Am călătorit cînd am fost invitat, am locuit la Waldorf Astoria, fiindcă acolo eram cazat din banii gazdelor, altfel, din banii mei nu puteam da nici bacşişul cuvenit locului. Ce să mai vorbim?... N-aş vrea să repet ce-am mai spus în alte interviuri, privitor la nemulţumirile unor scriitori din diaspora. Nu totdeauna am putut să fac ce-am vrut şi cu toată promptitudinea necesară. De pildă, n-am să-mi iert niciodată că romanul lui Alexandru Sever, dat iniţial la noi, a apărut la Albatros, fiindcă editura Fundaţiei trecea printr-un moment de strîmtoare financiară. Am amînat publicarea lui şi-am pierdut. Dar, în general, ne-am îndeplinit misiunea propusă în ce priveşte scriitorii din diasporă. Aici însă vă mărturisesc ceva: nu voi publica niciodată o carte de scandal, care face deservicii culturii române, niciodată nu voi accepta să mi se impună politic sau prin şantaj economic, ori printr-un argument emoţional – „contestaţia diasporei" – un autor fără valoare chiar dacă ar locui la Casa Albă.

De ce durata mandatului dvs. pare neobişnuită?

Fiindcă nu se cunoaşte forma actuală a statutului Fundaţiei Culturale Române, iar cînd se cunoaşte nu se ia în seamă acest document aprobat de Comitetul director. Am fost reales de curînd, anul trecut: teoretic, mai am de stat 3 ani. Dar pot fi revocat şi mîine, dacă nu-mi fac treaba, sau pot fi reales, tot teoretic şi conform statutului, pînă la adînci bătrîneţi dacă activitatea mea confirmă creditul acordat. Fundaţia a devenit un partener credibil pentru instituţiile culturale similare din străinătate. Sigur că e măgulitor să citesc opinia unei fundaţii occidentale, de care a depins primirea noastră în Centrul European al Fundaţiilor, că va lucra cu FCR atîta vreme cît eu sînt preşedinte. Aşa se procedează în lume: contează foarte mult şi relaţiile personale ale cuiva, prieteniile pe care şi le face în afara ţării, stilul său de lucru, *fair play*-ul. Am să plec atunci cînd voi fi sigur că s-a găsit un înlocuitor care să nu distrugă ce s-a făcut pînă acum. La noi încă se spune, dacă un ins se menţine în post, că neapărat trebuie să fie omul cuiva. Recunosc, şi eu sînt: de 40 de ani sînt „omul meu", aparţin propriului meu nume şi culturii române. Sînt al meu, atît cît sînt al trudei mele şi al cărţilor scrise de mine: ele mă apără, mă contestă, mă acuză şi mă ţin, cît îmi va fi dat să durez. Nimic altceva nu-i al meu: nici postul, nici Fundaţia Culturală. Aici lucrează persoane extraordinar de serioase, unele din ele adevărate capitole de cultură, cărora le sînt mereu îndatorat. Eu sînt cel care încearcă să le creeze condiţii.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511010010940130005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 313 ● 5 - 11 februarie 1999 ●

Anul VII
nr. 314
12-18 februarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ei, ţiganii

© C. Bumbuţ

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Viorel ACHIM, Radu DOBRESCU, Irina NICOLAU, Dan OPRESCU, Robert SCHUMACHER, Sorina SORESCU, Teodor WEXLER
– convorbire cu Gianina lui MANŞONICĂ din Sinteşti –

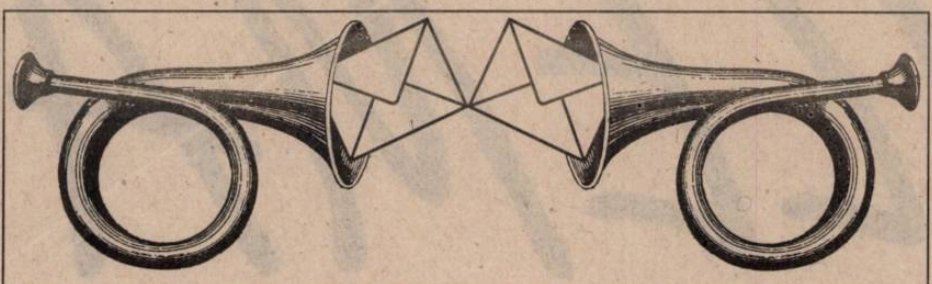

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 310: „Occidentul – mod de întrebuinţare“

Estici şi vestici

Cîteva vorbuliţe am a vă spune şi eu privitor la al *Dilemei* Occident (orientare fortuită?). Cred că nativii din Est sînt dintotdeauna diferiţi de cei din Vest. Adică diferiţi funciar, fundamental, profund etc. Nu degeaba s-a produs marea schismă atunci la 1054. Mira-m-aş de o reunire. Omul din Est este mai puţin îndrăzneţ, mai obedient, se mulţumeşte cu puţin, este modest în înţelesul rău al cuvîntului, nu este animat de un perfecţionism care el singur promovează progresul atît al individului cît, desigur, şi al societăţii căreia îi aparţine. Esticii trebuie în mod necesar să vadă Vestul din cauză de catedrale, muzee, palate, castele, poduri etc. Apoi, pot merge şi în Africa pentru măşti, lei, crocodili şi altele. E suficient să ne amintim că autorul lui Gargantua este François Rabelais care pe la 1500 şi ceva era călugăr. Se poate imagina ca un călugăr de pe plaiuri mioritice să scrie ceva atît de savuros? A apărut mai tîrziu Creangă, care, nu-i aşa?, a fost preot (scurt timp). Aici îmi dau seama că autorul lui Harap Alb a fost un spirit liber, liber. Încît a scris „Prostia omenească“. El s-ar fi înscris în „Partidul proştilor“ desigur, dar l-ar fi intitulat „Partidul pròstiei omeneşti“. Zic aşa pentru că s-a făcut prin denumire o discriminare sexuală! (Scuzaţi şi sîntem supranumerar 51% din populaţie.) Acum, dacă mă gîndesc bine, la cei 100 de craioveni (puneţi orice alt loc din România) care au copiat declaraţia pentru impozitul pe locuinţă fără să-i doară puţin gîndirea, efectivele partidului celor mai sus amintiţi s-ar fi împlinit desigur. Vreau să cred că cei 100 erau bărbaţi şi femei. Am văzut cîndva şi două teze (examen treaptă) avînd în colţul lipit ce adăposteşte cu grijă numele secret al candidaţilor, două aceleaşi nume din cauză de copiat. Şi de negîndit.

Gîndesc să termin aici.

Cu salutări

Maria NICULESCU
Oneşti

Nr. 305: „Generaţia PRO şi CONTRA“

Împotriva etichetelor

1. De ce doar generaţiile tinere sînt supuse „etichetării“?! Ce trebuie ele să înţeleagă din acest tratament „special“? Oare este vorba de o... discriminare pozitivă, de un interes mai mare faţă de ei, motivate de dragostea instinctuală faţă de „încă copil“ (fie că-i spunem adolescent sau tînăr) a celor „mari“?! Sau poate e vorba de un alt fel de interes, mai subtil (poate inconştient) faţă de cei ce în curînd vor deveni tutorii noştri sociali şi, în particular, familiali?!

Ar putea, la fel de bine, ca această discriminare să fie una negativă motivată de auto-încrederea, dacă nu chiar auto-admiraţia celor „mari“ faţă de propriile valori, mentalităţi, realizări şi pe care cei tineri nu sînt dispuşi nici să le admire necondiţionat şi nici să le urmeze orbeşte.

În fond nici nu ştiu dacă aceste... etichetări sînt puse de „generaţia II-III“ sau sînt „pseudonime“ ale chiar tinerelor generaţii.

2. Pînă aici a fost... puţină filozofie. Eu, personal cred că aceste etichetări sînt pur sociologice, la fel ca cele istorice, culturale, ale ştiinţei şi tehnologiei etc.

3. Adolescentă fiind... cîndva, bunicii mei, oameni dulci şi simpli m-au întrebat într-o zi ce e de fapt cu hippy-oţii ăştia, ce vor ei. Eu le-am răspuns că ei... protestează împotriva războiului din Vietnam. Surprinzîndu-mă odată dezlănţuită după muzica de la radio, bunicul i-a zis bunicii: „O vezi? Protestează împotriva războiului din Vietnam.“

Cam acesta este nivelul la care fiecare generaţie receptează identitatea... etichetei. De aceea cred că orice generalizare (deci etichetă) e pur întîmplătoare.

Părerea mea...

Cu acelaşi drag,

Ania NICULESCU
@yahoo.com

O pretenţie imensă...

Aş fi vrut să vă scriu mai demult în legătură cu un subiect care a stîrnit ceva discuţii şi anume „Generaţia PRO şi CONTRA“, pentru a puncta cîteva lucruri. Am aşteptat, însă, s-o facă altcineva, fiind sigur că nu doar eu am observat lipsurile acelui număr şi asta s-a şi întîmplat, prin persoana tînărului din Oradea.

Credeam că după aceea n-o să mă mai intereseze această problemă şi o să las acest subiect în urmă, însă s-a întîmplat exact contrariul. Nu doar fiindcă unele idei mi s-au părut neîntemeiate, ci şi fiindcă eu aş fi mers mult mai departe de atît.

Vi s-a reproşat că aţi tratat subiectul superficial. Este adevărat. După părerea mea, însă, nici nu putea fi tratat altfel. Să-ţi propui din start să vorbeşti despre o „generaţie“, despre o întreagă generaţie mi se pare o pretenţie imensă, pe care puţini şi-ar putea-o asuma.

Să spun cîte ceva, totuşi, despre cuvîntul „generaţie“. Eu cred că acest cuvînt are o singură semnificaţie – de diferenţiere a celor născuţi în decenii diferite. În nici un caz nu putem să înţelegem prin aceasta pe oamenii, persoanele care o alcătuiesc (atît de diferiţi între ei, cum s-a mai spus) sau stilul acestora. Denumirile de „pro“ sau „contra“ sînt doar ambalaje, mărci, pentru a vinde mai bine anumite produse sau servicii (muzică, filme, programe TV sau de radio). În fond, aceste denumiri nu se bazează pe nimic altceva (PRO... ce?, CONTRA... cui? – chiar dacă cineva ar putea da cîteva răspunsuri la aceste întrebări, acestea nu pot fi în sine relevante; aceasta, fiindcă tinerii sînt PRO un stil şi nu PRO idealuri). Astfel că mă mir că nici dumneavoastră nu v-aţi dat seama că o asemenea temă e lipsită total de suport şi cred că numărul respectiv a fost reuşit doar prin reacţiile pe care le-a provocat. Însă nici tînărul din Oradea, nici eu acum, n-am adăugat nimic nou la tema respectivă, ci am arătat doar cît a fost de fadă şi fără noimă.

Eu nu neg acum total un anumit specific al acestei generaţii, dar acesta nu se datorează tinerilor care o formează (oricare alţii ar fi fost la fel), ci stilului de viaţă adoptat, într-o oarecare măsură ales, în altă măsură impus.

Tinerii de azi nu sînt nici mai culţi, nici mai puţin culţi decît cei de ieri, dar incultura unora e mult mai bine pusă acum în evidenţă. Nu ştiu pe ce statistici se bazează cei care spun altfel!

Dacă este ceva care-i face cu adevărat diferiţi de alte generaţii, atunci aceasta este agresivitatea stilului lor. Totul se face cît mai strident, cît mai puternic. Şi pe ceilalţi tocmai asta îi deranjează, „strigă“ fără să spună mai nimic.

Chiar dacă aparent aceştia se prezintă mai uniţi, mai legaţi unii de alţii, există între ei o profundă lipsă de comunicare, prin faptul că resping nuanţele şi că se resping unii pe alţii...

O altă critică adusă acestei generaţii este superficialitatea modului lor de viaţă: „nu citesc“, „fac bairame peste bairame“, „ascultă numai kitsch-uri rap şi techno“. Eu refuz să cred că poate exista cineva care să reproşeze altuia că nu trăieşte destul de „profund“. Dacă cuiva îi place mai mult să vorbească nimicuri şi să se distreze, iar altuia să filozofeze şi să citească, e la fel de bine. Tot timpul vor exista oameni din ambele categorii şi nu ştiu cît e în folosul societăţii să existe doar cei din a doua categorie. Stilul de viaţă al noii generaţii este la fel de util şi de plăcut ca şi cele adoptate de alţii, în măsura în care îl poţi accepta. El poate deranja mai mult prin tendinţa de monopolizare a spaţiului public, dar mie acest lucru mi se pare imposibil.

Alex NEMŢEANU
Bd. Copou, P 5, Iaşi

P.S.: (Între timp m-am răzgîndit! Am să adaug doar că în condiţiile în care peste tot auzi înfierări ale blazării şi „absurdului“ românesc – nici revista dvs. nu face nici un fel de excepţie – este o mulţumire deosebită să citeşti nişte articole atît de senine, despre noi şi despre alţii, cum sînt cele ale d-lui Cosaşu, cu aerul natural şi profunzimile ce se ivesc tocmai dintr-o astfel de simplitate, ale unui film de Tati.)

(Nu ştiu cît de absurdă e realitatea românească, dar cred că nici cea străină nu se prezintă mult mai normală; iar pentru mine – de la Kafka citire – ori totul e absurd, ori totul este cum trebuie să fie.)

Şi cu parantezele acestea (ce se vor prea înţelepte) am încheiat definitiv.

Nr. 309: „Admiraţia“

Există raţionalişti sentimentali?

D-nă(d-ră) Cleopatra Medveţchi,

Vă scriu direct „pe curat“. Am astfel minima pretenţie de a reda în chip nemijlocit mesajul meu, nedimimulat şi deloc închistat de un sistem de gîndire alambicat. Voi aplica aşadar nonşalant şi încrezător (de altfel condamnata şi irelevanta pînă acum) tehnică a „dicteului automat“; observ din ce în ce mai mult, chiar şi la vîrsta mea fragedă (17 ani), că gîndirea de vine un instrument somatic de tortură, manifestat *in extenso* prin supliciul lucidităţii. Ce bine că inteligenţa este rarisimă astăzi, că dispoziţia ei este din ce în ce mai arbitrară...

„Admiraţia“ – tema generică a nr. 309 din *Dilema* a comportat pentru mine, pînă la articolul d-voastră (permiteţi-mi să-i spun „dureroasă observaţie“) un interes mai mult teoretic şi o admiraţie formală datorată în principal respectului „părintesc“ cu care de curînd am învestit *Dilema*. Titlul articolului – „Nevoia de admiraţie?“ este într-adevăr unul provocator, dar şi dureros prin răspunsul tragic cu care aţi tranşat această falsă dilemă desprinsă parcă din excelentele fresce ale lui Caragiale: admiraţia involuntară, acaparată de cei admiraţi prin condiţia frivolă a nepreferenţialităţii. Nu aş fi îndrăznit, totuşi, să vă scriu de ar fi fost doar atît. Uşoara naivitate în care magistral şi totuşi „militant“ aţi abolit „gîndirea“ de astăzi a românului m-au pus pe gînduri ajungînd ca în final, după ce am terminat de citit, să mă recunosc în multe din observaţiile d-voastră. Ştiţi cum m-am văzut? Odios şi rece, dominat de raţiune şi pîrît de inimă (cu un „gol negru“), o stea oarecare pe cer, o piatră luminată doar de iminenta şi presupusa grijă a exteriorului.

La sfîrşitul epilogului acestei „ere a blazării“ (aşa cum aţi numit-o), d-voastră daţi o singură soluţie, deopotrivă medicament şi armă, perfect viabilă prin certa sa nemurire: dragostea. Faţă de aproape, părinte sau pur şi simplu seamăn, nu vă sfiiţi în a profera dragostea ca un ţel suprem. Dacă nu aş fi fost atît de înveninat în supărarea în care mă aflu, aş fi considerat cu siguranţă, posedat de o perfectă şi etanşă detaşare lucidă, propunerea ca fiind absurdă; în cel mai fericit caz, aş fi considerat-o irealistă şi de un idealism pueril. Abia mai tîrziu, poate, aş fi realizat că luciditatea, fără un ţel suprem, este un permanent supliciu (Alexandru Sever).

Sînt sigur că, şi-n acest caz, v-aş fi trimis o replică – mult mai tranşantă şi rarefiată – pentru a-mi satisface orgoliul rănit şi hipersensibil (Orgoliul este singura senzaţie „organică“ a omului ce se naşte bolnavă şi găseşte întotdeauna un pretext pentru încercarea unor noi medicamente...).

Nu pot decît să am o pasională şi sinceră invidie faţă de d-voastră. Articolul prezentat în revistă este singura cauză căci prin el, chiar dacă stîngaci (adevăraţii oameni sînt mereu naivi) aţi dovedit că dragostea ce o peroraţi a fost şi poate este în continuare trăită.

Am totuşi o întrebare la care am insolenta pretenţie de a-mi răspunde (printr-o scrisoare, dacă se poate): credeţi că există, făcînd abstracţie de tautologia termenilor, un specimen care programatic poate fi numit un „raţionalist sentimental“?

În general, mă ştiu a avea o predispoziţie depresivă şi blazată în ceea ce gîndirea se vrea a fi un tribunal adevărat (sentenţios, lucid şi obiectiv). Cît de utopic şi ce condiţionare pot avea aceste lucruri asupra mea nu ştiu, căci nu am darul divinaţiei.

Cu speranţa că nu v-am molipsit, vă mulţumesc pentru „bobîrnacul“ din revistă. Am certitudinea că lucrurile se pot schimba sau chiar şi numai mişca pozitiv; iar suferinţa ce nu o recunosc va deveni reală şi eu mă voi dispensa de ea chiar dacă mă defineşte structural.

Cu respect,

Mihai ALEXANDRESCU
str. Mareşal Ion Antonescu nr. 13, bl. 13, et. 2, ap. 6, Focşani, Vrancea

P.S. „Cu cît eşti mai înţelept, cu atît îţi dai mai bine seama că pe lume există mulţi oameni deosebiţi; oamenii de duzină nu observă nici o deosebire între semenii lor“. (B. Pascal)

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- Globul şi ţărişoara
- Studenţia
- Democraţie şi morală

Restabilirea autorităţii

Cea dintîi declaraţie publică făcută de Miron Cozma după greva minerilor şi oprirea paşnică a marşului acestora spre Bucureşti a reactualizat discuţia despre diminuarea sau chiar disoluţia autorităţii statului.

Mai mult fanfaron decît insolent şi mai mult ridicol decît rebel, Miron Cozma s-a auto-desemnat cu această ocazie drept „conducător al Văii Jiului".

O provocare puerilă, ce nu ar trezi, în condiţii normale, decît un zîmbet condescendent.

România s-a umplut de iluminaţi de tot felul, iar megalomaniile semidocte acoperă cu expresivitatea lor delirantă în registru kitsch mari spaţii ale vieţii publice. De fapt, în felul lui, cu mijloacele lui, Miron Cozma nu face decît să ilustreze, şi el, un fenomen ce are numeroşi reprezentanţi, unii mult mai puţin periferici decît el. Într-o eventuală galerie tipologică a personajelor kitsch scoase din anonimat de sarcastica Istorie a ultimului deceniu, el s-ar afla într-o companie foarte selectă.

Prezenţa unui asemenea ipochimen în fruntea unui puternic sindicat al minerilor nu probează însă atît aptitudinile neobişnuite ale insului, cît şubrezenia structurilor care l-au asimilat, i-au permis şi i-au înlesnit ascensiunea.

Chiar şi evenimentele din urmă, din Valea Jiului şi de pe traseul Petroşani – Rîmnicu-Vîlcea, sînt o dovadă. În cazul în care nemulţumirile minerilor ar fi fost altfel privite, tratate şi asumate, influenţa şi autoritatea lui Miron Cozma, în declin vizibil pînă spre sfîrşitul toamnei, ar fi continuat, foarte probabil, să descrească. Folcloricul personaj a fost însă practic reinvestit în rolul de „conducător al minerilor" de către cei care au preferat, la rîndul lor, să adopte bombastice atitudini marţiale, scoase şi ele tot din recuzita aspiranţilor, mărturisiţi sau nu, la titlul de „conducător". Căci un mic Vadim se ascunde în multe suflete de anti-vadimişti... Sau un mititel Miron Cozma.

L-au reîmputernicit fără intenţie, desigur. Aveau, involuntar, nevoie să se confrunte cu o forţă redutabilă şi cu un „conducător" a cărui statură să fie hipertrofiată, pentru a se valoriza ei înşişi, prin opoziţie. De aceea, probabil, nici măcar nu s-a schiţat disocierea lui Miron Cozma de mineri; s-a insistat, dimpotrivă, pe identificarea dintre „conducător" şi „conduşi", rezultatul acestei operaţiuni de omogenizare simbolică fiind apariţia unei fictive entităţi desemnate profesional (mineri) şi spaţial (Valea Jiului). Ceea ce, între altele, a permis şi naşterea unor fascinante paradoxuri. Persoane altminteri foarte onorabile, jurînd cotidian pe valorile şi principiile ortodoxiei individualiste, s-au dedat public la exerciţii de colectivism militant şi de condamnări categoriale, îndemnînd, ca într-o transă totalitară, „să se termine odată cu minerii!" sau „să se termine odată cu Valea Jiului!". Foarte neo-liberal şi foarte democratic, nimic de zis... Tot atunci cînd s-a auto-decretat „conducător al Văii Jiului", Miron Cozma a spus că nu se va (mai) supune Justiţiei. Un ultragiu, deocamdată doar verbal, adus autorităţii statului, desigur. Însă personajul din Valea Jiului nu face decît să exprime, rudimentar şi nătîng, un adevăr ce-l depăşeşte. Zonele de non-drept, zonele de nesupunere, zonele în care valorile republicane ale statului român actual NU funcţionează, fiind înlocuite de alte principii şi alte reguli, sînt în practică mult mai numeroase decît iluzoria entitate a Văii Jiului. Aceste zone nu sînt însă delimitate în primul rînd geografic ori profesional, sînt delimitate după criterii, iar „conducătorii" lor macină mult mai eficient „autoritatea statului" decît o face insul exhibiţionist din Valea Jiului.

Dar care este frecvenţa expresiei *valori republicane* în limbajul public românesc?! O absenţă, poate, mult mai gravă decît toate declaraţiile lui Miron Cozma.

Mircea IORGULESCU

Bucătăria identităţii

Vedeţi că mai este încă deschisă, cred, o expoziţie Van Gogh – mi-a spus, amabilă, doamna de la agenţia de voiaj de unde îmi luam biletul pentru Paris. *A, minunat!* – i-am răspuns eu ipocrit, ştiind foarte bine că nu o să ajung pe acolo. Din acest punct de vedere, nu ştiu ce genă recesivă a făcut din mine ruşinea familiei, preferînd în mod sistematic şi sincer o cîrciumă unui muzeu. Consecvent cu mine, nu mi-au trebuit astfel decît zece minute ca să adulmec, pe noapte, cel mai plăcut bistrou din Fontenay aux Roses şi să mă delectez cu o *galette* bretonă, ca la mama (lor) şi cu un cidru nou. Bucătărie autentic bretonă, ţinută de un breton, la jumătate de oră de Luvru. Două zile mai tîrziu, mă plimbam pe urmele lui Brel, între Brugge şi Gand, adulmecînd (mai mult pe afară decît prin înăuntru) separatismul flamand. Pe seară, cu vîntul din nord în plămîni şi aromele locale în nări, am decretat convins că flamanzii nu sînt valoni.

Complexă problemă, această degustare a frontierelor! Cu puţin exerciţiu, se poate reface astfel, „după nas", o fascinantă istorie a omenirii. Se poate începe de unde vreţi, de la ţarul Vladimir I al Kievului, de pildă, ca să nu mergem prea departe, care, la 986, a hotărît să-şi convertească poporul la una din marile religii ale lumii. Pentru asta, a chemat cîte un reprezentant al creştinătăţii romane, bizantine, al musulmanilor şi al evreilor, să se lămurească ce şi cum. Şi, spun cronicarii, pe lîngă probleme savante de teologie, au ajuns şi la d'ale mîncării. Musulmanii şi evreii au picat astfel imediat la examen din cauza porcului, dar şi a vinului: „Nouă, ruşilor, ne place să bem şi nu am putea să ne abţinem" – ar fi spus ţarul, confirmînd astfel porcului şi vinului statutul lor de mărci identitare ale creştinismului. A venit apoi rîndul creştinătăţii de apus: „strămoşii noştri nu ar fi de acord cu aşa ceva", a mai spus ţarul, cînd a venit vorba de post. Şi uite aşa au devenit fraţii noştri de la răsărit ortodocşi.

Să ne rezumăm însă la ţărişoara noastră. Istoria hanurilor, bucătăria fanariotă a caselor boiereşti, apoi apariţia restaurantelor pot spune multe despre stratificarea socială şi modernizarea ţării noastre. „O trăsătură reprezentativă a culturilor culinare din principalele societăţi din Europa şi Asia (spre deosebire de Africa) este afinitatea lor cu *homo hierarhicus*" – constată un mare antropolog. Putem urmări această formare a elitelor noastre naţionale prin bucătăria lor din ce în ce mai cosmopolit-occidentală (deci „modernă"), care nu ajunge însă decît firav la noţiunea iluministă de gust, pentru care mîncărurile sînt bune sau proaste în mod obiectiv şi deci universal. Pentru noi, mult mai important a rămas pînă astăzi **ce** mănînci (ceea ce te leagă de particularitatea unui repertoriu de produse) decît **cum** mănînci (ceea ce-ţi dă acces la universalitatea bunului gust gastronomic). Pe de altă parte, urmărind acest „ce", putem citi unificarea naţională în meniurile restaurantelor, de unde dispar treptat bucătăriile regionale. Cîte restaurante maramureşene cunoaşteţi la Bucureşti, echivalente ale bistroului breton de la Fontenay-aux-Roses? Iar această unificare devine unitate de monolit o dată cu friptura de porc şi micii comunismului, mîncăruri fără nume, de oriunde şi de nicăieri. Stratificarea apărea doar sub forma unei fripturi de căprioară, în restaurantele de lux, marcînd diferenţa prin raritatea materiei prime.

Şi ajungem astfel la tranziţia noastră cea de toate zilele, fără clasă de mijloc (şi deci fără restaurante intermediare între bodegile cu bere şi pepsi şi localurile de jumătate de salariu masa), avidă de a intra în Europa (şi deci fără restaurante româneşti) ş.a.m.d. Dacă vreţi deci să înţelegeţi, în sfîrşit, tranziţia şi toate ale ei, lăsaţi-mă şase luni prin cîrciumile ţării şi vă spun tot. Aştept un sponsor luminat!

Vintilă MIHĂILESCU

Bugetul şi mîntuirea neamului

În acest an, România va avea buget înainte de 1 martie. Este o performanţă care, în zgomotele specifice peisajului nostru politic, riscă să fie trecută cu vederea. N-ar merita. Obişnuiţi cu nişte ritmuri mai lente, şi avînd încă proaspătă amintirea anului trecut, cînd legea bugetului a intrat în vigoare abia în iunie, asistăm acum la o premieră, care va aduce instituţiile din ţară într-o situaţie inedită: aceea de a şti de la începutul anului pe ce bani pot conta. Nu e puţin lucru: chiar dacă bugetul va fi unul „de maximă austeritate", cum se spune mai nou, este foarte important că Guvernul a reuşit să-l aducă în faţa Parlamentului atît de devreme. Restul e dezbatere...

Tot de la FMI

Analiştii economici spun că, aşa cum a fost construit, bugetul va asigura respectarea condiţiilor impuse de Fondul Monetar Internaţional pentru încheierea unui nou acord. De mai multă vreme se vorbeşte despre riscul ca România să intre în incapacitate de plată sau, în orice caz, să aibă serioase dificultăţi în achitarea datoriei externe. Este evident că anul acesta va fi foarte greu şi că vom avea cu toţii de plătit nu doar împrumuturile externe prost gestionate, dar şi preţul stagnării. S-a ajuns aici pentru că reforma a fost, ani la rînd, doar o vorbă mare, bună de pus în discursuri mai mult sau mai puţin electorale. Dar acum e prea tîrziu pentru a mai discuta despre acest lucru. În situaţia în care ne aflăm, spaţiul de manevră al executivului este extrem de mic, aşa încît nu doar construcţia bugetului, dar şi celelalte măsuri care trebuie luate au nevoie de o oarecare doză de pragmatism. Din păcate, este exact ceea ce lipseşte din arsenalul clasei politice româneşti. Votarea legii bugetului în Parlament decurge în ritmurile obişnuite ale acestei instituţii. Mulţi parlamentari şi-au construit despre sine imaginea unor actori fundamentali ai scenei publice, a căror misie principală este aceea de a ţine discursuri şi de a emite opinii politice. Unele articole din buget, de exemplu, au fost contestate mai puternic de reprezentanţii coaliţiei majoritare decît de cei ai opoziţiei, pentru ca pînă la urmă să fie votate disciplinat în varianta propusă de guvern. Ca spectacol al dezbaterii democratice, poate fi interesant (chiar dacă nu e momentul!); ca eficienţă instituţională, nu. La fel sînt şi veşnicele probleme de procedură: în votarea unor articole, după lungi luări de poziţie, se propune votul secret, apoi votul nominal, ca să se revină în final la votul deschis şi să se voteze cuminte, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Este aici un joc politicianist a cărei logică este foarte îndepărtată de premisele discutării bugetului. La urma urmei, performanţa de a vota bugetul atît de devreme nu se datorează voinţei politice a majorităţii, nici dorinţei de a normaliza comportamentul instituţional în România, ci, evident, Fondului Monetar Internaţional. Tradiţia ultimilor zece ani se păstrează intactă: multe dintre momentele-cheie ale reformelor politice şi economice din România au stat sub semnul unor cereri sau condiţii exprese venite de la instituţii internaţionale (Consiliul Europei, Uniunea Europeană, Fondul Monetar Internaţional), şi nu sub semnul voinţei şi capacităţii politice a guvernanţilor şi parlamentarilor români.

„Un vis secular"

Dacă în materie de eficienţă avem nevoie de stimuli externi, în chestiuni de reprezentare simbolică nu ne întrece nimeni. Săptămîna trecută, în centrul Bucureştiului s-a sfinţit locul în care ar urma să fie amplasată Catedrala Mîntuirii Neamului. Despre oportunitatea construirii unui asemenea edificiu s-a vorbit şi s-a scris mult (inclusiv în paginile acestei reviste) şi, fără îndoială, dezbaterile nu s-au încheiat. Un astfel de proiect este, prin sine însuşi, generator de puncte de vedere pro şi contra. Dar momentul iniţierii lui este cel puţin prost ales, iar argumentaţia firavă. Într-un comunicat emis la începutul anului de Secretariatul de Stat pentru Culte se afirmă că ridicarea unui „sfînt lăcaş reprezentativ pentru poporul român" este un „vis secular" şi că „astăzi, în condiţiile statului de drept, sînt create premizele îndeplinirii acestei dorinţe a majorităţii populaţiei româneşti, după cum arată sondajele de opinie publică". Trecînd peste faptul că, de exemplu, bisericile de la Voroneţ sau Horezu (şi multe altele) sînt cît se poate de „reprezentative pentru poporul român" (ba chiar, din multe puncte de vedere, cu mult mai „reprezentative" decît ar putea fi o nouă catedrală), să observăm că majoritatea populaţiei româneşti şi-a manifestat, în sondaje, încrederea în *instituţia* Bisericii, şi nu acordul faţă de construirea unei catedrale. Chiar ar merita făcut un asemenea sondaj, în care cetăţenii să fie întrebaţi dacă vor să fie demarate lucrările la un astfel de proiect-gigant astăzi, în condiţiile „de maximă austeritate" în care ne aflăm. Demnitarii prezenţi în Piaţa Unirii la ceremonia sfinţirii locului n-au uitat să precizeze că „bugetul nu va fi afectat", deoarece fondurile se vor strînge din alte surse. Chiar dacă ar fi aşa (deşi în acelaşi comunicat citat mai sus se spune că Guvernul României, „marcat profund de doctrina creştin-democrată", va ajuta „logistic şi financiar pentru ca acest vis secular al poporului român să devină realitate"), prezentarea unui astfel de proiect în condiţiile în care se găseşte România acum este o dovadă de plutire pe deasupra realităţii, oricîte argumente de ordin spiritual s-ar putea aduce. Incapabili să ne gestionăm cum se cuvine sărăcia, după ce am pierdut, deocamdată, toate trenurile către prosperitate şi civilizaţie, ne refugiem în continuare în acte simbolice, dătătoare de mîndrie naţională, şi încercăm să ne mîntuim care cum putem. Dacă nu ne „mîntuie" pe toţi bugetul acesta, cu filozofia lui de maximă austeritate...

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Kelsen

Cititorii care frecventează cu oarecare regularitate această rubrică au sesizat, desigur, preocuparea mea în legătură cu literatura juridică care se scrie şi se publică în România. Excesiv de tehnică, aproape de necitit pentru un intelectual care nu are studii juridice, producţia românească de literatură juridică pare a nu putea ieşi din exclusivism, imobilism şi îngustime.

În acest peisaj dezamăgitor, o carte ca cea dedicată de profesorul Gheorghe Emil Moroianu operei lui Hans Kelsen este un eveniment remarcabil*. Întîi, pentru că Hans Kelsen este perceput în România într-un fel simplist, cumva la a treia mînă, juriştii şi nu numai ei ratînd întîlnirea cu una dintre cele mai originale şi influente gîndiri ale acestui secol. Apoi, pentru că lucrarea în sine a profesorului Moroianu face parte din acel gen de cărţi care pot reconstrui puntea de legătură între reflecţia juridică şi cea general-filosofică. Este, după ştiinţa mea, singura carte de drept scrisă după 1990 în România, care este cu adevărat utilă oricui, jurist sau nu, care vrea să înţeleagă ce se întîmplă în juru-i.

Hans Kelsen (1881-1973) este un produs cultural al centrului Europei. S-a născut la Praga şi a devenit celebru la Viena. Hans Kelsen lucrează la Viena între 1906, cînd devine doctor în drept al Universităţii, şi 1930. Este, se ştie, o epocă strălucitoare inteleçtualiceşte. Kelsen respiră într-un mediu marcat de Cercul de la Viena şi de Wittgenstein. În acest interval, se petrece un amănunt biografic revelator pentru personalitatea marelui jurist. În 1919 Kelsen este însărcinat de cancelar să redacteze proiectul unei noi constituţii austriece. În 1920 constituţia este gata, iar Kelsen devine consilier permanent al Curţii Supreme Constituţionale a Austriei. În 1929, fiind deja o celebritate în lumea dreptului austriac, Hans Kelsen demisionează din acest post în semn de protest faţă de adoptarea unei legislaţii care contravenea tot mai evident Constituţiei. După popasuri didactice la Köln şi Geneva, se va stabili, la începutul celui de-al doilea război mondial, în Statele Unite de unde va reveni în Europa, după terminarea războiului, doar pentru conferinţe ori ca *visiting professor*.

Kelsen este, fundamental, un kantian. Şi-a construit sistemul de gîndire pe disjuncţia celebră dintre *sein* şi *sollen* şi a elaborat celebra teorie pură a dreptului, în fapt o încercare temerară de eliberare a dreptului de ideologie şi istorie. Ideile lui Kelsen sînt provocări extraordinare în ordine teoretică şi practică. Amintesc doar una care, în contextul crizelor din Irak şi fosta Iugoslavie federativă, are o actualitate apăsată: supremaţia dreptului internaţional faţă de dreptul intern. Kelsen este un mondialist, pentru el singura aşezare logică a ordinii juridice este aceea care pune ordinea juridică internaţională mai presus de ordinea juridică naţională. Argumentele lui Kelsen sînt solide, iar lucrarea profesorului Moroianu le evidenţiază şi le comentează pertinent.

De altfel, comentariile autorului pe marginea ideaticii kelseniene sînt erudite şi îndrăzneţe în acelaşi timp, dînd cititorului sentimentul gîndirii proaspete, vii, adevărate. Remarc, de pildă, surprinzătoarea similitudine, menţionată la sfîrşitul capitolului II, între Kelsen şi sf. Augustin. *Actualitatea normativismului kelsenian* este una din acele cărţi care ar putea să facă pe un tînăr să se îndrăgostească de drept.

În final, îndrăznesc să sugerez profesorului Moroianu, de acum specialist dovedit în Kelsen, ca viitoarea sa carte despre marele jurist să fie un eseu consacrat lui Kelsen angajatul. E interesant să constaţi cum un gînditor care crede în autonomia totală a dreptului, care are o viziune exclusiv tehnică asupra statului de drept şi care a constestat explicit ideea de drepturi subiective, nu a ezitat să se manifeste public în apărarea democraţiei şi a libertăţii.

Sever VOINESCU

* Gheorghe Emil Moroianu, *Acutalitatea normativismului kelsenian*, Ed. ALL BECK, 1998.

SPAŢIUL PUBLIC

Mîntuirea prin simulare

Într-o ţară, cum să spun, funcţional (ca să nu spun: autentic) creştină, trupul Bisericii ar trebui să-l constituie socialul. La noi, Biserica simte că are nevoie de trup, şi chiar vrea să-şi croiască unul, enorm, sub denumirea de Catedrala Mîntuirii Neamului.

Se pot spune foarte multe, şi pro, şi contra, despre această idee. Ceea ce s-a şi făcut, cu mai bine de un an în urmă, cînd am provocat un dosar tematic al *Dilemei* pe această delicată temă a actualităţii noastre. Căci, da, poate numai de mîntuire, cum se spune, mai e loc: într-o ţară în care Salvarea mai obişnuieşte să-şi abandoneze pacienţii pe drumuri, poate că numai Mîntuirea ar mai putea salva ceva. Într-o ţară în care religia reformei n-a reuşit să facă să vină la putere ci, doar, să se transforme, cel mult, într-o vulgată de colocvii şi televizor, şi cu atît mai mult pe buza, răsfrîntă în interior, năzuros-senzual, a mileniului, poate că, într-adevăr, numai ideea de mîntuire ar mai putea provoca un progres. Adică o uşurare: avem un trup, o navă a mîntuirii, noi putem sta liniştiţi, grija a fost externată şi va fi, zidăreşte, întrupată în mijlocul obştii. Duhul are un loc al lui, noi ne putem duce să-l vizităm, nu este nevoie să ne chinuim ca el să ne locuiască cît mai mult timp cu putinţă, să se manifeste în cît mai multe dintre actele noastre!... Singura actualitate e aceea a mîntuirii, şi nu orice fel de mîntuire, ci una colectivă, a neamului. O mîntuire, ca să spun aşa, teo-politică, care, dacă (caricaturizez, desigur) ar reuşi, ne-ar transplanta, transfiguraţi *şi* aceeaşi, în eternitate. Ceea ce, de fapt, s-a şi împlinit. Sîntem, deja, istoriceşte eterni, salvaţi, mîntuiţi. Şi aceasta prin simplul fapt că n-am dispărut, că existăm încă. Paradisul nostru e tocmai istoria, trasul de timp, amortizarea evenimentelor, lungirea duratelor pentru constituirea de miracole durabile şi de neclintit. „Boicotarea istoriei", celebra sintagmă a lui M. Eliade, s-a dovedit, pentru noi cel puţin, cea mai eficientă formulă de comportament istoric, de participare la istorie, de *mîntuire istorică*. Iar prin această formulă contradictorie – *şi* mîntuire, *şi* istorie, *şi* fiinţă, *şi* devenire – vreau să spun, de fapt, totul în ceea ce ne priveşte. Fiinţe ale lui *şi-şi*, noi izbutim, cel mai adesea dacă nu întotdeauna, să fim (ne)fiinţe ale lui *nici-nici*.

Printr-un salt (ne)argumentativ poate periculos (care sper să nu-mi fie şi fatal!), aş spune că personajul cu adevărat metafizic în care s-ar cuveni, lunea seara măcar, să ne recunoaştem este... Cosmo Kramer, din serialul *Seinfeld*, difuzat de PRO TV: marele simulant, personajul cosmic, cosmotic, cum vreţi să-i spuneţi. Omul care-şi umple neîncetat, febril, golul vieţii cu cîte o activitate mai mult sau mai puţin absurdă, dar pe care o ia cît se poate de în serios, şi în găsirea căreia se dovedeşte de o creativitate şi o imaginaţie fără margini. Dar vai, fraţi români: măcăr ca (...) Cosmo de-am fi, măcar jocurile, simulările noastre de zi cu zi şi istorice dacă ni le-am lua în serios! Măcăr ludici de-am fi! Cu adevărat ludici. Macăr dacă ne-am juca... Gravi însă, pătrunşi pînă la măduvă, arţăgoşi, noi nici măcar simularea nu o luăm pe deplin în serios. Căci tocmai *gratuitatea* simulării istorice e încălcată: nimic, aici, nu pare a fi *autocentrat*, *autoreferenţial*. Totul, orice gest, instituţie etc. trimite spre altceva, în afară, este un instrument. Am instrumentalizat, se pare, aproape totul. Şi, mai presus de orice, scopurile, ţelurile, planurile.

Bogdan GHIU

Economie

Încetare de plăţi

În fragilul peisaj economic al lumii, Rusia reprezintă una din problemele aparent fără soluţie. „Cu cîtva timp în urmă, Rusia tot nădăjduia să fie primită în G7, grupul ţărilor industrializate. Acum o ameninţă însă includerea într-un alt grup şi el restrîns la şapte membri: ceea ce s-ar putea numi „P7", grupul celor mai îndărătnici paria care au împrumutat bani de la Fondul Monetar Internaţional (FMI) şi nu reuşesc să îi dea înapoi. Prăbuşirea de anul trecut, cînd guvernul nu a reuşit să facă faţă unor obligaţii de 40 de miliarde de ruble a pus la pămînt sistemul financiar. De atunci guvernul a trebuit să facă faţă unei alte tranşe de 1,5 miliarde de dolari, datorie moştenită de la fosta Uniune Sovietică. Şi răul este încă în faţă. Fără sprijin internaţional, Rusia nu va fi în stare să plătească anul acesta cele 4,8 miliarde de dolari din datoria către Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială. În acest fel, a şasea ţară din lume ca populaţie, o supraputere nucleară şi un membru permanent al Consiliului de Securitate ONU va ajunge în compania unor ţări ca Afganistan, Liberia, Sudan, Irak, Congo, Somalia şi Iugoslavia – locuri sărace, bîntuite de războaie, a căror existenţă statală se ţine într-un fir de păr". Acesta este tonul folosit de către revista **The Economist** analizînd stările de lucruri din Rusia, avertizînd asupra primejdiei ca o ţară de asemenea dimensiuni şi cu astfel de resurse să intre în dinamica unor crize de felul celor evocate. O Rusie bîntuită de războaie va da peste margini şi nu se ştie unde s-ar putea opri.

Conştient că reprezintă o ţară prea mare pentru a fi lăsată să piară, fără riscuri pentru cei care ar vrea să trăiască liniştiţi, prim-ministrul Primakov nu se arată prea îngrijorat de faptul că Rusia va fi în incapacitate de plată. „Rusia va încerca să susţină puterile occidentale, una împotriva celeilalte, mizînd pe iritarea japonezilor şi a europenilor faţă de rolul Statelor Unite. De asemeni, dl Primakov ar putea onora unele datorii faţă de guvernele occidentale şi faţă de Banca mondială, creditori consideraţi de Rusia mai cumsecade, ocolind FMI şi condiţiile lui jignitoare. Dacă nu e politica lui «divizează-i şi condu», atunci e politica lui «divizează-i ca să supravieţuieşti»".

Este evident că, în perspectiva alegerilor – pentru Dumă şi prezidenţiale – nici un personaj politic cu pretenţii nu este dispus să se angajeze într-o politică de austeritate, permiţînd măcar în viitor plata datoriilor. Occidentul pare că s-a resemnat cu pierderea sumelor, uriaşe, date din 1991 pînă acum. Problema e cum să facă să nu mai piardă altele, prevenind totodată perspectiva haosului în această parte a lumii. „Primejdia reală este ca izolarea să ducă la amînarea acelei zile cînd condiţiile din această ţară se vor îmbunătăţi. Integrarea în economia mondială a permis ţărilor cu succese în perioada post-comunistă, cum ar fi Ungaria sau Estonia, să poată depăşi efectele păgubitoare ale ultimelor cinci decenii. Departe de resursele de capital străin, Rusia va avea de făcut faţă unei perioade de sărăcie şi stagnare. Asta înseamnă mizerie, pericole şi pierderi: copii bolnavi şi brutalizaţi; aziluri de bătrîni sordide; puşcării supraaglomerate, focare de infecţie; instalaţii nucleare ciuruite; o explozie a crimei organizate şi a corupţiei oficialităţilor; eroziunea vieţii culturale şi a sistemului educaţional; declinul libertăţilor civice". În lumea marii finanţe nimeni nu moare de grija copiilor brutalizaţi şi a puşcăriaşilor bolnavi. Occidentul crede că ar fi mai liniştit cu o Rusie puternică şi prietenoasă, nevăzînd vreo contradicţie între aceste două caracteristici. Pentru Dumă, alegerile vor da probabil aceeaşi combinaţie de naţionalişti, comunişti şi lideri regionali, dar rezultatul prezidenţialelor este greu de prevăzut.

„Între timp, Occidentul poate ajuta cu ceva, chiar dacă la Kremlin se boleşte. Se pot oferi în continuare bani pentru dezamorsarea armelor nucleare şi pentru decontaminarea locurilor unde au fost depozitate. Se poate furniza ajutor umanitar, chiar fonduri pentru alimente şi medicamente, se poate acorda sprijin grupurilor care luptă pentru independenţa presei, pentru drepturile civice şi pentru alte obiective ale construcţiei democratice. Ar trebui plătite cohorte de tineri ruşi, să vină în ţările occidentale ca să înveţe un comportament decent în afaceri. Se pot face angajamente cu unele regiuni mai puternice ale Rusiei, concentrarea asupra liderilor şi instituţiilor din Moscova nu a fost o idee bună. Şi trebuie ajutate ţările vecine, democraţiile baltice sau ezitanţii ucrainieni să facă un pas înainte pentru a ieşi din umbra ameninţătoare a ursului. Toate acestea vor dovedi că Occidentul este gata să sprijine ideile în care crede. Dar o dependenţă ducînd doar la risipă, fără voinţă de transformare nu poate fi un obiectiv. Pînă la urmă, oricît ajutor li s-ar da, doar ruşii pot face ca ţara lor să funcţioneze. Şi ar fi mai bine s-o facă mai devreme, decît mai tîrziu". (După *The Economist*, 6 februarie 1999)

© C. Bumbuţ

Povești suprapuse

Nici o legătură una cu alta

Puține sînt în Europa instituțiile care să se confunde cu istoria unui stat așa cum *Deutsche Bank*, cea mai mare bancă a Germaniei și una dintre cele mai puternice din lume, o poate face. Înființată în martie 1870 prin înalta vrere a lui Wilhelm I al Prusiei, banca a devenit operațională în aprilie același an. Cu sediul principal la Berlin și avînd în Georg von Siemens un director cu mînă de fier și mult fler, banca absoarbe aproape natural, în următorii ani, alte cîteva bănci germane, astfel încît promițătorul început de secol XX o prinde pe cai mari și albi. Ca orice bancă respectabilă, tratează Marele Război ca pe o afacere, drept care în 1929 își permite fuzionarea avantajoasă cu al ei concurent de cursă lungă, *Disconto Gesellschaft*. Lovită serios la începutul anilor '30 de marea criză economică europeană, Deutsche Bank prosperă, în schimb, într-o manieră vizibilă sub regimul nazist.

După 1945, birourile D.B. din Berlin și din partea răsăriteană a Germaniei sînt închise de către ruși și, cum era și firesc, naționalizate. Nici sucursalele din partea occidentală a Germaniei nu o duc mai bine: din interese diverse, inclusiv ale aliaților învingători, în 1948 în locul unei singure și prea puternice bănci apar alte zece instituții similare zise succesorale. Tradiția este însă mai puternică și, ajutată și de cei ce în curînd vor fi aliații Germaniei în NATO, cele zece bănci vor deveni trei în anul 1952 și, în fine, în 1957 cele trei rămase se vor (re)uni sub sigla *Deutsche Bank AG*, avînd cartierul general la Frankfurt.

Trec acum la partea a doua a poveștii, a cărei eroină este o bancă română cu nume de rege (!). Ca și cea de mai sus, și aceasta din urmă este totalmente reprezentativă pentru țara în care funcționează, de ani buni. La drept vorbind, istoria sa este ceva mai încurcată, ca și relațiile pe care banca, sub vechiul ei nume, le-a avut cu regimul trecut. Cert este că în aerul crud al economiei de piață și această bancă a prosperat – cel puțin la prima vedere. Banca și-a schimbat firma, pliantele și, mai ales, aspectul sediilor – devenite, în timp record, bucățică ruptă din Occident. Tot ca în Occident, reclama băncii umple ziarele și, în izbucniri de artificii și în efecte de literă verde, umple și ecranele tv.

Iată și finalul poveștii, uluitor prin coincidența calpă pe care o sugerează. Doar cîteva dosare rătăcite prin orașul polonez Katowice au fost suficiente pentru ca *Deutsche Bank* să fie luată de friguri; funcționarul din Frankfurt care-și va aduce aminte cu plăcere de ziua de 4 februarie va putea fi privit ca o ciudățenie a naturii. Atunci se recunoștea în mod oficial participarea *D.B.* la finanțarea construcției fostului lagăr nazist al morții de la Auschwitz.

Mai modestă, banca noastră cu nume de rege n-a finanțat camere de gazare, ci doar beciuri ale hoției – o mare parte din ceea ce se cheamă, cu dulceață, *inginerie financiară*, adică stipendierea miliardarilor cartonați. Și, în timp ce oficialii băncii germane se arată, cu diplomație, *extrem de șocați* de cele aflate și repede dornici de a pune dosarele în mîna unei comisii de istorici pentru elucidare, la București nu este nimeni nici șocat și nici uimit, cîtuși de puțin. Banca noastră a dat bani prietenilor, clienților și patronilor ei de-a valma și acum are nevoie de o perfuzie monetară pentru a putea supraviețui – supraviețuire care este o problemă de stat, pentru că prăbușirea-i ar provoca o reacție în lanț.

Noi nu avem istorici pentru cîte dosare lasă în urmă banca asta cu nume de rege. Dar nu sînt sigur că de istorici are nevoie.

Adrian CIOROIANU

© C. Bumbuț

Piesa despre...

Aniversări

Și revoluția islamică din Iran, și reformele chineze împlinesc două decenii, bun prilej pentru a afla dacă și-au ținut promisiunile. Și da și nu, par a răspunde realitățile din două țări îndepărtate, dar cu o mare influență asupra evoluției economice și politice a lumii. În 1979, după izgonirea șahului Pahlavi, ayatolahul Khomeini proclama victoria revoluției sale, înființînd Republica Islamică. După 20 de ani, revoluția islamică traversează cea mai gravă criză din istoria ei. Criza economică se reflectă și în realitatea politică.

Surpriza din mai 1997, alegerea moderatului Khatami în funcția de președinte, a marcat începutul înfruntărilor dintre duri și moderați. „Khatami s-a izbit de limitele puterii prezidențiale în Iran. Armata, poliția, justiția, politica externă, toate sînt în mîinile supremei autorități religioase a țării, ayatolahul Ali Khamenei. Și deși acesta nu este atît de ultraconservator pe cît se spune, este clar că este considerat șeful lobby-ului antireformist. Cînd Președintele a vrut să modifice fundamental direcțiile politicii externe sau sistemul judiciar, prin atenuarea antiamericansimului care denaturează politica externă sau prin lichidarea arbitrarului din justiție, dinozaurii l-au călcat în picioare, umilindu-l (...) La sfîrșitul lui noiembrie trecut, un om politic laic și naționalist, Darius Forouhar, a fost înjunghiat și ucis împreună cu soția lui, Parvaneh, la domiciliul lor din Teheran. Mai mulți partizani ai reformelor au dispărut apoi, fără îndoială, după ce au fost răpiți. Cincisprezece zile mai tîrziu, Mohamed Mokhtari și Mohamed Pouyandeh, doi intelectuali progresiști, care au încercat să constituie o asociație a scriitorilor, au fost găsiți asasinați. Aceste crime au galvanizat țara, declanșînd un val de proteste vehemente, atît în presă cît și în opinia publică cerîndu-se găsirea criminalilor“ (**The Economist**).

Faptul că serviciile secrete iraniene au recunoscut amestecul unor agenți de ai lor în aceste crime este considerat o victorie a forțelor moderate. De partea cui este țara? O întrebare deloc retorică, pentru cine ține minte cum Khomeini a avut alături de el masele dispuse să facă tot ce li s-a cerut. Un ziar iranian de la Londra consideră că populația s-a trezit și că vrea „să retragă puterea din mîinile unor persoane incapabile și inapte să o guverneze“. La față locului, analiza e mai nuanțată. Aici gazetarii observă că pasiunea tinerilor pentru Leonardo di Caprio, numărul mic al participanților la obișnuitele manifestații antiamericane ar fi semne că febra islamică e pe cale să scadă. Poate. Acum 20 de ani, șahul Pahlavi avea semne mult mai solide în legătură cu susținerea sa și s-a înșelat.

Tot succesul filmului *Titanic* ar fi semnul care marchează evoluția moravurilor chineze. Se împlinesc 20 de ani de cînd Deng Xiaoping a lansat lozinca „celor patru modernizări“ (agricultura, industria, știința și tehnologia). N-a fost vorba despre democrație. Și cînd unii au încercat să vorbească despre ea, a urmat represiunea din Piața Tienanmen. La ceas aniversar, Occidentul îi este recunoscător Chinei că nu a intrat în dinamica crizei asiatice și nu vrea să-i facă greutăți amintindu-și de incidentele penibile sau de disidenții din închisori și azile psihiatrice. În dosarul dedicat de către revista **Newsweek** Chinei, analiștii occidentali consideră că amploarea corupției este principala piedică în calea reformelor și descriu mijloacele folosite de autorități pentru a o reduce la dimensiuni acceptabile. Un analist chinez e mai nuanțat în aprecieri: „Să fii bogat devine o problemă, deoarece China încearcă să culeagă fructele capitalismului păstrînd privilegiile și puterea unei dictaturi bazate pe misiunea comunistă a distrugerii capitalismului. Toată lumea în China vede această ipocrizie. De aceea atîția oameni își folosesc poziția oficială pentru a jefui cît mai mult. Cine să-i judece? În China, singurul păcat care se pedepsește este acela de a fi împotriva puterii, oricare ar fi ea (...) Cei care sînt de acord cu politica chineză dau ca exemplu Singapore sau fostele dictaturi din Coreea de Sud și Taiwan, unde economia de piață a prosperat în pofida autocrației. Dar se trece sub tăcere o realitate: toate aceste societăți au o ideologie capitalistă și economiile lor se bazează pe dreptul la proprietatea privată, drept protejat de lege. Dacă nu se debarasează de credința comunistă, construind o societate liberală, China nu se va putea debarasa nici de corupție(...). Se spune că eliminînd corupția, se va distruge partidul, dar tolerarea corupției va distruge națiunea“. Se pare că Partidul Comunist Chinez e dispus să-și treacă în statut principiile capitaliste. Iată unde poate duce admirația pentru Leonardo di Caprio! (**M. B.**)

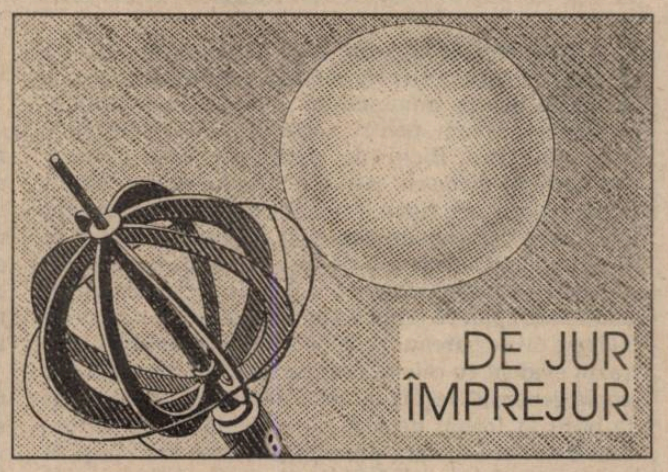

Baraka

În cei patruzeci și șase de ani de domnie, regele Hussein a avut nevoie de ceea ce prin partea locului se numește baraka – binecuvîntarea divinității asigurînd norocul. Avea șaisprezece ani, în 1951, cînd bunicul lui, regele Abdallah, a fost ucis, sub ochii lui, la Ierusalim, la intrarea în moscheea Al Aqsa, de către un palestinian care-l bănuia că vrea să semneze o pace separată cu Israelul. „Cu coada ochiului, am văzut cum toate persoanele din jurul bunicului meu fugeau în toate direcțiile și această imagine mi s-a întipărit în minte mai puternic decît chipul asasinului“, avea să scrie regele Hussein mai tîrziu. Urmașul direct la tron, tatăl lui, Talal, n-a putu domni din cauza sănătății mentale precare, așa că, după o regență care a durat pînă cînd prințul a devenit major, Hussein a fost încoronat rege într-un regat mult mai mic, decît cel promis de către fostul protector britanic.

A avut mereu de înfruntat nemulțumirea activă a populației palestiniene care dorea să-l vadă mai sincer și mai eficient legat de proiectele de anihilare ale statului Israel, a fost mereu suspectat de aliații arabi de nesinceritate și de alianțe de conivență. Acesta a fost, probabil, motivul numeroaselor comploturi vizînd uciderea lui. În 1957, șeful armatei, susținut de președintele Egiptului, Nasser, e căpetenia unei conjurații contînd pe cei mai apropiați slujitori ai regelui. Hussein află, se întîlnește cu ei și îi convinge să renunțe. Apoi îi grațiază. Într-o regiune în care nu prea se ratează asasinatele, el izbutește să scape dejucînd planurile complotiștilor uneori prin înțelepciune, alteori prin prudență, cel mai des datorită norocului. Dar amenințările la adresa vieții lui îl împing și la poziții radicale, încercînd să dea probe de devotament față de cauza arabă. Deși în preziua Războiului de Șase Zile, israelienii l-au prevenit că dacă nu se amestecă nu va fi atacat, Hussein intră totuși în luptă – nu putea să rămînă deoparte fără riscul de a fi repudiat de șefii celorlalte state arabe – dar rezultatele sînt dezastruoase: este învins și Ierusalimul și malul occidental al Iordanului sînt ocupate, lagărele unde refugiații palestinieni se pregătesc pentru revanșă devenind o problemă politică majoră. Din tabere se pregătesc atacurile calificate de Israel drept teroriste și Iordania se transformă într-un obiectiv al represaliilor. Hussein inițiază o acțiune extrem de riscantă intrată în istoria regiunii sub numele de Septembrie Negru, cînd taberele palestiniene sînt atacate și fedayinii sînt goniți din țară cu o mare brutalitate. Evident, popularitatea lui în lumea arabă ajunge la cel mai jos nivel, prietenia Israelului sau a Statelor Unite fiind mai curînd un alt element compromițător adăugat la dosar. Pe acest coridor îngust al neîncrederii a trebuit regele Iordaniei să avanseze și probabil performanța lui majoră este cea a moderației și a științei de a obține compromisuri din situații aparent disperate. Între aliații arabi (împărțiți și ei în mai multe tabere ostile) și prietenii occidentali, Hussein nu a avut întotdeauna intuiția de a se așeza pe partea corectă a baricadei într-o regiune cu baricade în continuă mișcare. După ce în timpul conflictului dintre Iran și Irak a fost alături de Saddam (la fel ca și strategii occidentali care vedeau în Saddam o piedică în calea fundamentalismului islamic) a rămas acolo și în timpul războiului din Golf, ceea ce i-a atras o carantină destul de costisitoare atît pe plan material, cît și pe cel al imaginii din partea învingătorilor.

Diplomația lui Hussein s-a desfășurat între aliații arabi și prietenii occidentali, situație greu de apărat în Orientul Mijlociu. În conflictul cu palestinienii, Hussein a avut dreptate și ralierea lui Arafat la cauza păcii a fost o victorie tîrzie a micului rege. Pe termen lung el a avut dreptate, dar ține de miracol faptul că a trăit destul ca să apuce acest termen lung.

Prezența la funeralii a atîtor personalități ostile (numai din delegația israeliană au făcut parte toți candidații la funcția de prim-ministru) a fost un omagiu pentru o persoană care fiind șef de stat a știut să-și atingă scopurile, fără a le compromite definitiv pe cele ale partenerilor. S-ar putea însă ca noul rege, fiul desemnat în grabă la succesiune, să-i vadă iarăși, la cea mai mică amenințare, pe toți apropiații fugind în toate direcțiile.

Magdalena BOIANGIU

Argument

În primele două clase de liceu am avut un coleg de clasă al cărui guler de cămaşă mereu curat a constituit pentru mine, multă vreme, o inexplicabilă ciudăţenie. Aveam, pentru aceasta, motive puternice. În primul rînd, Pichi (da, ăsta-i era numele, cine păstrează în memorie ceva din fotbalul anilor '60 şi-l poate explica) era ţigan. Îmi aduc aminte ziua de septembrie în care ne-am cunoscut, adunaţi (eu şi el şi alţii) în curtea joasă a aceluiaşi liceu. De ce n-aş recunoaşte că prima surpriză a fost de ordin *vizual*: cu sinceritate spun că tenul lui şi firma liceului nostru de filologie mi se păreau incompatibile. Prezenţa lui contrasta evident cu cele mai triste amintiri ale mele din şcoala generală, legate de cei cîţiva colegi ţigani pe cît de buni la fotbal pe atît de slabi la carte: interminabilele ore în care premianţii clasei erau puşi în bancă alături de candidaţii la repetenţie, în ideea unei emulaţii (pe care n-am văzut-o niciodată, de altfel) şi, pe de altă parte, după-amiezele în care, comandant de grupă fiind, eram trimis prin tot felul de familii amărîte pentru a le spune părinţilor ce tîmpenii tocmai comiseseră îndărătnicii lor feciori – vizite din care aduceam mereu acelaşi răspuns: *Şi ce să-i fac eu, maică?* Or, Pichi era altceva. Din chiar primele ore mi-a oferit, scurt, două serioase motive de stimă: unul, că luase la admitere o notă mai mare decît mine; al doilea că era convins, asemeni mie, că civilizaţiile extraterestre există – o convingere pe care, dacă nu o ai la 14 ani, n-o vei mai avea niciodată.

A doua nelămurire, consolidată în lunile ce au urmat, privea cămaşa impecabil de albă de sub sacoul său de uniformă; aici cu atît mai mult mă simţeam rivalizat cu cît, orăşean fiind, eu locuiam la părinţi, în timp ce el, venit dintr-un sat ce nu apărea nici pe harta judeţului, stătea la gazdă. L-am suspectat că are bani dar, peste vreun an, lui i-a murit o soră şi noi, cîţiva colegi, am dus familiei o coroană de flori *din partea clasei*. N-am să uit niciodată jena lui Pichi de a ne primi, la o margine de cătun, într-o casă pentru care modestă ar fi un teribil superlativ.

Acest număr al revistei deschide o serie dedicată *stereotipurilor etnice*; primul subiect de discuţie este *minoritatea noastră vizibilă*, ţiganii sau rromii (numirea lor am lăsat-o la voia autorilor). În lunile ce vor veni, alte patru *Dileme* vor vorbi despre maghiari, germani, evrei şi români. Despre felul în care fiecare dintre aceste etnii sînt văzute de către celelalte: cu prejudecăţile inerente, cu temeri şi reţineri, cu simpatii, empatii şi antipatii (ne)mărturisite. Speranţa mea este că vom avea, la final, o imagine credibilă asupra noastră, asupra alterităţii din noi şi de lîngă noi, asupra plăcerii sau neplăcerii de a (ne) sta alături. Acestei alterităţi problematice îi este dedicat demersul.

Iar acest număr, cu voia-vă, îi este dedicat lui Pichi. (**A. C.**)

Viorel ACHIM

istoric

Cît de veche este la noi „problema“ ţiganilor (romilor)?

Una din problemele apărute în spaţiul nostru public după căderea comunismului este cea care priveşte populaţia de ţigani sau romi. Situaţia socială a romilor, îndeosebi sărăcia şi criminalitatea, violenţele colective împotriva romilor, debutul mişcării politice rome s-au bucurat şi se bucură de atenţia mass-media, dar şi a factorilor guvernamentali şi a societăţii în ansamblu. Se vorbeşte tot mai mult, inclusiv de către cei care studiază realităţile prezente ale acestui segment semnificativ al populaţiei ţării, de existenţa unei probleme a romilor în România. Dezbaterea reală în legătură cu această populaţie şi raporturile sale cu românii se lasă însă aşteptată. Este, ce e drept, un subiect sensibil, iar cum regulile dialogului nu funcţionează întotdeauna, există riscul ca orice opinie mai curajoasă să fie etichetată ca neconformă cu epoca noastră. Refuzul de a recunoaşte deschis anti-ţigănismul care există în societatea românească sau obstinaţia cu care liderii romi încearcă să impună folosirea exclusivă a termenului „rom“ pentru ansamblul populaţiei pe care majoritarii o identifică drept „ţigani“, inclusiv pentru un trecut unde termenul nu este cel mai potrivit arată cît de dificil este dialogul.

Una din întrebările care aşteaptă să fie lămurite este aceea a raportului dintre social şi etnic în problematica romilor de la noi. Nu ni se pare de acceptat nici tendinţa de etnicizare excesivă a situaţiei sociale a romilor, şi nici neglijarea coordonatei etnice a acestei populaţii. Nu ştim în ce măsură se mai poate vorbi de sărăcie ca o caracteristică a populaţiei de romi, în condiţiile în care acum diferenţele sociale în rîndul acestei populaţii sînt mari, iar sărăcia a ajuns în ultimii ani să caracterizeze marea majoritate a populaţiei ţării. Nu este exclus ca o viitoare cercetare să nu mai confirme datele alarmante publicate în urmă cu cîţiva ani, să nu mai ofere pentru romi date sensibile diferite de ale restului populaţiei în ce priveşte situaţia economico-socială. Un specific social şi ocupaţional al populaţiei de romi există, desigur, dar nu credem că el trebuie exagerat. Rămîne însă problema raporturilor între români şi ţigani şi în această privinţă e clar că am asistat în ultimii ani la o deteriorare. Trebuie să cunoaştem că în societatea noastră, în toate mediile, fără excepţie, există o atitudine de respingere a ţiganilor – aşa cum o arată barometrele de opinie din ultimii ani. Fenomene grave, de violenţă împotriva comunităţilor de romi, s-au petrecut în condiţiile unei astfel de atitudini generalizate.

Credem că o scurtă incursiune în istoria ţiganilor la noi poate fi utilă pentru înţelegerea situaţiei de azi a acestei populaţii, ca şi a „problemei“ pe care în concepţia multora ei o constituie.

Convieţuire şi respingere

Atitudinea de respingere a ţiganilor e veche şi ea ţine de poziţia socială inferioară pe care ţiganii au avut-o multă vreme. Statutul socio-juridic din perioada robiei, de pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, şi apoi marginalitatea socială şi-au pus amprenta asupra modului în care erau receptaţi ţiganii. Dar o problemă a ţiganilor – în sensul prezenţei unor tensiuni între majoritari şi ţigani sau a unei situaţii sociale sau de altă natură care să fi impus o preocupare specială a societăţii şi/sau a statului pentru această populaţie – n-a existat întotdeauna. Istoria ţiganilor la noi este istoria unei populaţii marginale, privită cu desconsiderare de către români, dar în acelaşi timp este istoria unei convieţuiri îndelungate cu românii. În ţările noastre ţiganii au fost de la început numeroşi, după cum şi astăzi România este ţara cu cei mai mulţi ţigani. Între ţăranii români şi ţigani au existat raporturi economice şi sociale mai strînse decît oriunde în altă parte. Ţiganii au fost meşteşugarii satelor noastre. Martin Block, etnograful german care a studiat acest aspect, la începutul anilor '20 folosea termenul „simbioză“ pentru raporturile între populaţia rurală românească şi ţigani. Această situaţie s-a perpetuat pînă către mijlocul secolului nostru.

Pentru prima dată ţiganii au devenit o preocupare majoră pentru autorităţi şi, în acelaşi timp, o serioasă problemă socială, la mijlocul secolului trecut, atunci cînd s-a procedat la eliberarea lor din robie. Dezrobirea însemna punerea foştilor robi în rîndul sătenilor, cu obligaţia de a se stabili în sate (pentru cei nomazi), de a îmbrăţişa îndeletnicirea agricolă şi de a prelua sarcinile economice şi fiscale corespunzătoare. Paradoxal, sub acest aspect dezrobirea a înrăutăţit situaţia foştilor robi. Eliberarea din robie a avut drept consecinţă, între altele, refuzul unei părţi, iniţial însemnată, a populaţiei de ţigani de a se încadra în ocupaţia agricolă care îi era destinată prin lege. Timp de mulţi ani, cîtă vreme numărul celor aflaţi în această situaţie a fost mare, dezrobiţii sau emancipaţii – cum erau numiţi în limbajul epocii – au constituit o problemă serioasă pentru autorităţi şi populaţie, datorită modului de viaţă nomad al unora dintre ei şi infracţionalităţii.

Emanciparea

Evoluţia socială a mers însă în direcţia sedentarizării, a modernizării ocupaţionale şi a înscrierii ţiganilor în economia rurală. Procesul de asimilare lingvistică, iar la urmă etnică, în deceniile care au urmat dezrobirii a fost însemnat. Opinia comună în societatea românească era că ţiganii se aflau pe cale de asimilare, realizarea deplină a acesteia fiind doar o chestiune de timp. Aceasta a fost şi concluzia anchetelor de sociologie rurală din anii '30, care constată procesul de asimilare şi integrare rapidă a ţiganilor în comunităţile rurale. Ţiganii nu erau receptaţi ca o problemă de către majoritari. De la dezrobire şi pînă în anii celui de-al doilea război mondial ţiganii nu erau consideraţi o problemă, nici socială, nici etnică. În acţiunea guvernelor româneşti ţiganii nu erau incluşi între minorităţile naţionale şi pentru clasa politică nu a existat o „problemă ţigănească“, aşa cum a existat, de exemplu, o „problemă evreiască“.

La sfîrşitul anilor '30 încep însă să fie vehiculate şi la noi opinii rasiste, de inspiraţie nazistă, cu privire la ţigani, de către cîţiva reprezentanţi români ai eugeniei şi biopoliticii. Pentru situaţia socială inferioară, pauperitate, criminalitatea ridicată etc., ţiganii erau consideraţi o „plagă“ pentru societatea românească. Aceşti „savanţi“ au şi introdus la noi, de altfel, noţiunea de „problèmă a ţiganilor“. Astfel de opinii au fost însă cu totul izolate şi nu au avut audienţă în epocă.

Deportarea

Ţiganii devin o preocupare pentru guvern în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd în România se procedează la deportarea unui mare număr de ţigani în Transnistria. Deportarea nu a avut nimic de-a face cu atitudinea tradiţională a autorităţilor române faţă de ţigani. Măsura stă în legătură mai degrabă cu proiectul etnic al lui Antonescu, pe care-l voia pus în aplicare la sfîrşitul războiului – proiect rămas pînă acum în afara cercetării, dar pentru care există, credem, destule elemente –, de realizare a omogenităţii etnice a ţării, prin transferul peste graniţă al minorităţilor. Acest tragic episod e resimţit pînă astăzi la nivelul conştiinţei colective a acestei populaţii. Care era în epocă atitudinea populaţiei majoritare faţă de ţigani şi faptul că deportarea nu avea suport popular se exprimă cel mai bine în numeroasele cereri pe care locuitorii le adresează autorităţilor, în care cer să nu le fie ridicaţi ţiganii, de regulă fierarii satului.

Comunismul, demografia, asimilarea

În timpul regimului comunist multă vreme nu a existat o preocupare pentru soarta acestei populaţii în ansamblul ei şi nu a existat o politică specială faţă de ţigani. Regimul comunist constată existenţa unei „probleme“ a ţiganilor abia în anii '70. Un raport întocmit în 1983 de Secţia de Propagandă a C.C. al P.C.R. – de fapt singurul document din această perioadă privitor la ţigani accesibil publicului –, constata, în limbajul epocii, dificultăţile procesului de încadrare în muncă a ţiganilor şi de a adaptare la normele convieţuirii civilizate. Rămîne în sarcina sociologilor să stabilească în ce condiţii s-a ajuns ca ţiganii să fie consideraţi o problemă, care au fost factorii economici, sociali, demografici etc. care au făcut ca ţiganii să fie receptaţi, atunci, astfel. Raportul din 1983 consemnează evoluţiile negative de ordin economic şi social înregistrate de această populaţie în intervalul scurt de timp de după 1977. Cunoaştem prea puţin despre transformările prin care a trecut populaţia ţigănească în anii comunismului, însă putem presupune că deceniile şapte şi opt au fost perioada de timp în care situaţia socială a ţiganilor s-a deteriorat într-atît, încît a determinat intervenţia autorităţilor. Rămîne de stabilit ce rol a jucat factorul demografic în această evoluţie, mai ales dacă avem în vedere că raportul amintit constată incovenientele politicii demografice de atunci în cazul ţiganilor.

Problema romilor de care se vorbeşte astăzi în România stă în legătură cu evoluţiile negative cunoscute de această populaţie în ultimele decenii ale regimului comunist. Degringolada economico-socială din anii '80 a agravat şi mai mult situaţia ţiganilor. Ni se pare clar că „problema“ romilor de azi vine în prelungirea „problemei“ din anii '70 şi '80. „Problema“ romilor este la noi o moştenire a socialismului lui Ceauşescu. Nu cred că trebuie coborît neapărat la robia de acum cîteva secole – chiar dacă ea a marcat destinul acestei populaţii la noi – sau la condiţia marginală pe care ţiganii au avut-o multă vreme, deşi aceasta din urmă explică multe din caracteristicile populaţiei de ţigani (romi). Nu trebuie omis nici faptul că aceleaşi dificultăţi în planul modernizării şi integrării le cunoaşte populaţia de ţigani (romi) peste tot, nu numai în România.

Re-emanciparea

Elementul cel mai important în evoluţia acestei populaţii în România după 1989 este însă debutul procesului de redefinire etnică, de construire a unei etnicităţi rome. Există un proiect etnic rom, promovat de intelectualii romi, care vizează transformarea populaţiei ţigăneşti de azi – pe care n-o uneşte nimic altceva decît izolarea ei ca „ţigani“ de către majoritari – într-o comunitate naţională închegată şi într-o minoritate naţională modernă şi activă politic. Este evident că nu toate segmentele de populaţie revendicate ca făcînd parte din etnie participă la această construcţie etnică. Credem că diferitele grupuri de romi vor evolua diferit şi că procesul de asimilare etnică în cadrul populaţiei majoritare va continua, iar modernizarea sub aspect etnic nu va cuprinde toate grupurile populaţiei ţigăneşti de azi. Minoritatea romă de peste o generaţie va cuprinde doar o parte a populaţiei ţigăneşti de azi.

Începînd cu legislaţia de dezrobire din secolul trecut şi pînă în vremea noastră atitudinea statului, ca şi a societăţii în ansamblu, a fost cea de asimilare culturală şi etnică a ţiganilor. Integrarea socială şi asimilarea etnică au mers mînă în mînă. Acum asistăm la afirmarea (deocamdată ca program) a unei minorităţi naţionale rome. Problematica romilor este una complexă, iar discuţia privind relaţiile interetnice şi modul în care ceilalţi se raportează la romi trebuie să ţină seama şi de dinamica etnică şi politică a acestei populaţii.

Sorina SORESCU
asistent, Facultatea de Litere, Craiova

Parpangel şi Răzvan

Sînt ţiganii străini? Ei aduc un fel de alteritate incompletă, evidentă prin manifestările ei, dar nedefinită pe noţiuni identitare proprii. Ţiganii nu par să aibă nici origine şi nici devenire, ci numai fatalitate. Prezenţa lor, undeva, evocă o apariţie subită, şi nu o desfăşurare epică. O iminenţă, rezultat al unui joc probabilistic, iar nu al vreunei cauzalităţi. Nimeni nu-şi aminteşte cînd şi de unde au venit, deşi, dată fiind vocaţia lor nomadă, o astfel de imigraţie este prima ipoteză care ne vine în minte. Dar aceasta înseamnă să le improvizăm, după tiparele istoriei noastre, o istorie a lor, de care s-ar putea ca ei să nu aibă nevoie. Este presiunea limbajului puternic, o tendinţă de aculturaţie, prin grefă de lexic şi problematică. Dacă nu cumva un abuz, pentru că spiritualitatea lor (ca spiritualitate diferită) este nu numai suficientă, ci chiar constituită în absenţa acestui termen (şi iarăşi ne întrebăm, în limba noastră: cum, cînd, de ce?).

Ei nu spun poveşti despre începuturi. Sînt probabil printre ultimele triburi pentru care această temă continuă să somnoleze între perplexităţi şi revelaţii. De aceea îi asimilăm unei condiţii paradisiace. Pe care mulţi dintre noi o invidiem. Şi tot noi ne felicităm de fiecare dată cînd croim planuri de a-i scoate din ea. Duplicitate inevitabilă, în care nu găsesc de altfel nimic negativ. Sînt două retorici la fel de legitime, una nostalgică, alta civilizatoare. Atît că nici una nu va rezolva problemele de adaptare ale ţiganilor. Dimpotrivă, le va adînci, pentru că, din ambele direcţii, li se cultivă şi întreţine o percepţie de sine panicată. Ca grup, ei nu au memoria obîrşiei, însă, ca indivizi, trăiesc cu complexul paralizant al alogeniei. În afara unei *conştiinţe ţigăneşti*, capabile să vertebreze diferenţa, ei îşi resimt foarte dramatic insolitul, ca declasare. Un insolit fără vector, un insolit care nu motivează nici un proiect şi nu duce nicăieri. E adevărat că, în ultima vreme, se încearcă variante de coagulare spectaculară a acestuia, pe scenarii moderne, de la concursuri de frumuseţe exotică, pînă la şcoli de devinaţie şi la reprezentare parlamentară. Aceste inovaţii participă cu toate la un kitsch politic, eforţul sau reflexul de reelaborare mimetică şi întîrziată a unui cod de existenţă primitiv. O elaborare în gol, în absenţa nu numai a amintirii sau a speranţei patriei, dar a oricărui mit fondator. Ei se ştiu diferiţi etnic, au dezvoltat în timp un fanatism al inferiorităţii rasiale, dar nu vor evolua niciodată către instituţii şi graniţe care să exprime această diferenţă ca autonomie.

Şi nici nu ar fi de dorit. Niciodată nu vom şti să formulăm suficient de prudent această prejudecată. Dar şi ca s-o eliminăm complet mi se pare prea devreme. Sigur că ţiganii trebuie să-şi tezaurizeze lingvistic şi etnografic originalitatea. Dar radicalizarea diferenţei în ofensive identitare îşi poartă cu sine impasul. Mentalitatea pe care se încearcă această construcţie este mai mult decît anacronică: nu conţine noţiunea de timp, îi situează exact în afara devenirii. Dacă au o vechime, ca etnie, este vechimea atribuită, vechimea născocită şi contabilizată în limbile popoarelor-gazdă. Ajung să participe la istorie, dar numai ca adaos şi termen de comparaţie pentru un *noi* definit şi stabil. Ca să îşi cîştige un nume, despică în omofonie exact pretenţiile de descendenţă romanică ale celor care i-au adoptat. Imaginea pe care o propun este o imagine de căpătat, imaginea noastră despre ei. Pun în emfază exact ceea ce ar trebui, în principiu, ca noi să depăşim, adică o alogenie paradoxală, contrastivă şi simbiotică, un bagaj de deosebiri şi asemănări, pe care nici nu l-ai mai duce cu tine, pentru că nu-ţi este de nici un folos şi te expune ridicolului, dar nici să îl uiţi în drum nu te lasă inima. Modelaţi identitar de contactul cu o lume pe care nu şi-o recunosc ca fiind a lor, se agaţă de ea ca un fel de anexă, de nimeni chemată şi mereu pe ducă, dar întotdeauna alături, agasantă şi apropiată, fastuoasă în ineleganţa ei, muzicală şi văicăreaţă în vocabularul ei defectiv, conservatoare în lipsa ei de istorie, în sfîrşit o categorie care te dedublează între plictis şi simpatie şi faţă de care riscul încrîncenărilor şovine rămîne scăzut.

Nu este de mirare că, dintre toate grupurile minoritare, ţiganii dau tema cu cea mai interesantă biografie literară. Este singurul *noi-şi-ei* în interiorul căruia romantismul nu a deschis nici o antiteză. Şi nici alte curente identitare mai vechi sau mai noi. Niciodată nu am înţeles cum, tocmai în prelungirea Şcolii ardelene, care, în privinţa genealogiilor, nu mai avea loc nici de nuanţe, darmite de umor, a putut să apară *Ţiganiada*. Cum a fost posibil ca, dintr-o politică a imaginii şi o construcţie culturală care exaltă nobleţea originii, literatura să prilejuiască şi să reţină exact această capodoperă a autoprezentării litotice? Apoi, mişcarea de dezrobire a ţiganilor a fost sincronă cu naţionalismul paşoptist. În deceniile următoare, cu toate că proiecte sînt destule, teatrul istoric dă, la mari intervale, numai trei drame originale şi în toate dezvăluie obsesia alterităţii. Presiunea instituţiilor pămîntene asupra implanturilor alogene dă principala temă a patriotismului de secol XIX. Ţiganului Răzvan, cavalerului Despot şi catolicei Doamne Clara li se opune acelaşi complex al tradiţiei. Inutil de demonstrat că, deşi ultimii doi reprezintă modele societale cu totul stimabile, singurul care relativizează certitudinile interne şi demitizează *datina* este primul.

Nu numai instituţia domniei se dovedeşte imună la alteritate, dar şi măritişul de ocazie sau cerşetoria contează ca obiceiuri şi trădează aceeaşi vanitate a purităţii rasiale. Răzvan nu este răzvrătit prin conştiinţă, ci prin chiar natura lui hibridă. Ţigan fiu de româncă, ţigan cărturar, ţigan liber, ţigan voievod, toate aceste ipostaze forţează oximoronul. Unde apare Răzvan, începe dizlocarea lexicului, a cutumelor şi a raporturilor publice statornicite. Ţiganii nu participă la instituţie şi, cu atît mai mult, sînt incapabili de a o produce, observase mai devreme şi Budai-Deleanu. Condiţia lor nu este neapărat ridicolă, ci ieşită din rînd, rebelă în raport cu măsurile obişnuite, a-normală, extra-ordinară. Codrul şi haiducia sînt forme de desocializare. În jurul lui Răzvan se poate construi orice mitologie, însă nu şi un cadru civil credibil. Dacă îşi însuşeşte o valoare, o aduce la superlativ, dar o scoate din contextul vieţii publice. Eroismul său rămîne necorupt numai în afara proiectului politic, la fel cum justiţia sa nu funcţionează decît în afara legii. Chiar şi dincolo de romantism, cînd convenţia destinului excepţional iese din moda literară, supravieţuieşte un cronotop alternativ care îi păstrează spiritul. Este abstracţiunea fără personaje a unui timp reversibil şi a unui spaţiu labirintic, extrasocial şi extraistoric, ca în nuvela lui Eliade *La ţigănci*.

Nu ţiganii sînt problema socială cea mai gravă. Sub ameninţarea ultimei mineriade, apare poate mai limpede că ţiganii, la fel ca orice altă categorie, sînt în primul rînd propria lor problemă. Ceea ce nu înseamnă că îi ignorăm. Dimpotrivă, le respectăm dreptul de a-şi căuta soluţiile şi de a găsi o proporţie convenabilă între a fi diferit şi a fi la fel.

Ca prilej de conversaţie şi ca obiect de studiu, ţiganii sînt orice vrem noi să fie, de la realitate statistică şi pînă la metaforă a defazării. În societate, ei trebuie să intre mai întîi ca indivizi. Gramatica nu va renunţa prea curînd la opoziţia dintre *noi* şi *ei*, dar sensurile isiosincrazice ale pluralului pot fi educate şi de o parte şi de cealaltă. Cum se face că noi sîntem (ditamai) *noi* şi ei, (numai) *ei?* Sau invers? Din ce se compun aceste alianţe? Ce le întreţine şi în ce direcţie? Solidaritatea nu este cu totul şi în orice condiţii un concept moral pozitiv. Este o algebră expansionistă, care nu duce în mod necesar undeva. Numărul nu are, prin el însuşi, nici înţelepciune, nici demnitate şi nici dreptate. O solidaritate etnică sau sindicală trebuie să fie mai mult o solidaritate de activitate decît una de amintiri, mai mult o solidaritate de construcţie decît una de pretenţii, mai mult o solidaritate de aspiraţii decît una de resentimente, mai mult o solidaritate de scopuri decît una de panică.

Teodor WEXLER
publicist

Unica soluţie: evadarea din ghetou

Ţigani, Ţiganiadă, Voievodul Ţiganilor, Şatra. Oameni, epopee, operetă, film. Realităţi, uneori idealizate, alteori de un adevăr zguduitor. Stereotipuri cu iz dulceag sau mai amar, după circumstanţe şi împrejurări.

O lume marginalizată din interior şi de lumea din afară. O lume care şi-a creat propriul său ghetou. O lume care în ultraconservatorismul său aparţine unei minisocietăţi arhaice şi pe care revoluţiile şi progresul social nu au reuşit să o scoată din ghetou. „Oaia neagră" coexistă cu civilizaţia zborurilor cosmice şi a computerului. Vina o poartă deopotrivă şi „oaia" şi cei în mijlocul cărora au convieţuit romii.

După părerea mea, prima condiţie ca ţiganii să poată evada din ghetou este să înveţe să poată învăţa. Departe de mine să încerc un joc de cuvinte.

Rezistenţa evreilor în faţa vicisitudinilor istoriei s-a putut realiza pentru că în condiţiile diasporei a rămas un popor al cărţii. Simplul fapt că la trei ani copilul evreu merge la o şcoală preelementară (Heider) este dovada preţuirii pe care evreii o dau învăţăturii.

În ce-i priveşte pe ţigani este nevoie să-şi creeze un sistem de învăţămînt. Fondurile pentru acest învăţămînt ar putea fi procurate din resurse comunitare, din fondurile bugetului naţional, din ajutorul comunităţii internaţionale. Neîndoielnic ar trebui să contribuie şi acei romi din România care în prezent practică un comerţ prosper.

Au existat şi există neîndoielnic elite din rîndul ţiganilor. M-aş rezuma să-i citez pe fostul adjutant regal, generalul Negrescu, sau pe marele muzician Ion Voicu. Şi unul şi altul au spart barierele ghetoului devenind personalităţi ale vieţii româneşti sau internaţionale. Dar mă întreb ce au făcut ei pentru emanciparea etnicilor ţigani. Mi-e teamă că răspunsul este negativ. Legat de această idee, îmi revine în memorie uriaşa activitate dusă în anii '60 de Martin Luther King şi tovarăşii săi de luptă pentru emanciparea negrilor. E bine să se ţină seamă de ce s-a întîmplat în acei ani în S.U.A.

În concluzie, pentru romi calea de a ieşi din ghetou este marcată de două condiţii: accesul la învăţătură şi afirmarea conştiinţei naţionale, renunţînd la conservatorismul unei lumi arhaice.

Bărbat, tată, producător...

– în textele lăutăreşti –

Vali *Vijelie* sau *Adrian Copilul Minune* sînt nume de mult consacrate ale muzicii lăutăreşti a romilor. La fel *Sorinel Puştiul, Jean de la Craiova* sau *Petrică Cercel*. La o primă aruncătură de ochi se poate observa că numele nici unuia dintre ei nu şi-a cîştigat încă arbitariul lingvistic. Din opera lui *Vali Vijelie* şi *Adrian Copilul Minune* am avut ocazia să ascult cîte-o casetă: *Am un crin şi-un trandafir* şi, respectiv, *Un lăutar la Paris*. Pe coperţile ambelor casete apar soliştii, la cămăşi albastre şi zîmbind fin. *Vali Vijelie* se asortează cu titlul său romantic: are o figură şi-o mustaţă de visător. *Adrian Copilul Minune* are (în poză) turnul Eiffel pe fundal şi o atitudine între hotărîtă şi lejeră. În cîntecele lui *Vali* sau *Adrian* totul se întîmplă la prezent. Un prezent de stare (mai nimic nu se schimbă) şi (paradoxal) de acţiune. Starea cîntăreţilor şi a apropiaţilor lor (din versurile melodiilor) e una dinamică. Am fost învăţaţi să separăm domoala viaţă în familie de forfota distracţiilor. *Vijelie* şi *Minune* ne învaţă că distincţia sus enunţată nu-i bătută în cuie: *Cînd se lasă seara / Peste mahala / Iată, vine, Doamne / Şi nevasta mea / Să jucăm cu toţii / Şi să ne distrăm / Şi muzică bună / Ca să ascultăm. (Adrian Copilul Minune)*

Un alt solist al aceluiaşi gen de muzică, poate cu un nume mai puţin răsunător (datorită lui „escu" din coadă), *Marius Vişinescu*, duce mai departe imaginea familiei hedoniste: *Vecinii se întreabă / Ce-o fi în casa mea / Că mă distrez noapte de noapte / Cu toată familia.*

Fetele şi femeile sînt o categorie aparte, o altă „tagmă" la care bărbaţii aspiră. Dar care şi-a cîştigat şi ea drepturi aproape egale: *Whisky şi şampanie / Beau toate femeile / Şi stau cu o sticlă-n mînă / Şi joacă şi-o săptămînă / Dansează cu lăutarii / Dă de-a azvîrlita cu banii. (Adrian Copilul Minune)*

Eroinele acestor versuri se complac în gesturi bărbăteşti (altădată). În alte cîntece „ele" rămîn, însă, pe poziţiile lor feminine: *Cînd te văd mergînd pe stradă / Mereu bine îmbrăcată / Mersul tău de balerină / Mult mă seacă la inimă. (Vali Vijelie)*

Duşmanii sînt, şi ei, o obsesie constantă (pe care am semnalat-o, cîndva, referitor la textele *Fraţilor Peşte*). Pentru cîntăreţi contează mult gura lumii, dar nu a oricărei lumi, ci a celei rele, invidioase: *Cheltuiesc la bani seara la joc / Dar eu sînt sortit să n-am noroc / Să vadă cu toţi ai mei duşmani / Că-s producător şi am mulţi bani. (Adrian Copilul Minune)*

Cuvîntul-cheie este „producător" şi spune destule. Şi *Vijelie* subliniază, cu alte cuvinte, acelaşi lucru: *Banii au valoare / Ei îţi dau onoare / Dar eu îi produc / Şi sînt cunoscut.* Banii, în sine, nu sînt valoroşi. Valoarea lor de bază este *cheltuiala: Sînt de familie mare / La noi banii n-au valoare / Cheltuiesc de-o viaţă-ntreagă / Trăim viaţ-adevărată. (Vali Vijelie)*

Nici nu se poate altfel, dacă producătorii sînt conform teoriei lui *Marius Vişinescu: Eu nu spun că sînt frumos / Mă port bine şi luxos / Am numai bijuterii / După placul inimii.*

Iaromira POPOVICI

dr. Dan OPRESCU
Şeful Oficiului Naţional pentru Romi, Guvernul României

Că nu sînt uniţi, că se mănîncă între ei...

Din decembrie 1997 sînt şeful Oficiului Naţional pentru Romi din cadrul Departamentului pentru Protecţia Minorităţilor Naţionale de la Guvernul României. Înaintea mea avusese această funcţie un distins sociolog, rom de origine, cu care ceilalţi romi refuzau să colaboreze, pe motiv că ar fi aparţinut unei anumite asociaţii, cea care a luat la alegerile din noiembrie 1996 doar 70.000 de voturi (spre deosebire de formaţiunea cîştigătoare, Partida Romilor, care se învrednicise să obţină 81.000 de voturi). Eram, aşadar, chemat să devin funcţionar guvernamental într-un sector extrem de sensibil al vieţii româneşti nu pentru că aş fi fost un „profesionist", un specialist, ci pur şi simplu pentru că puteam fi perceput drept o persoană neutră, cu oarece credenţiale liberale (cît despre rasism, e cam greu să fiu acuzat de aşa ceva, cînd am doi copii făcuţi cu o japoneză...). Pe de altă parte lucrasem îndestul la revista „22" şi Fundaţia Soros – unde supervizasem şi programele pentru romi – spre a-i cunoaşte pe principalii lideri şi activişti ai romilor din România; întotdeauna mă înţelesesem foarte bine cu ei.

Bucuria cu care am fost felicitat pentru noua mea slujbă de către activiştii romi era în chip vădit dublată de o profundă neîncredere, legată de întrebarea, rămasă nespusă: oare, al cui om este Oprescu? oare cui îi face jocurile? ce interese a avut de s-a vîrît într-o aşa treabă? Acum, după un an de zile, cred că pînă şi cei mai neîncrezători au căpătat convingerea că sînt un *gadjo dilo,* un *gagiu diliu,* un „nerom ţăcănit", dar care poate fi, în genere, utilizat („manipulat") pentru mai buna apărare a drepturilor romilor. S-au făcut asupra mea aproape înduioşătoare tentative de înregimentare şi partizanat, din partea multora; a fost chiar o vreme cînd fiecare mă suspecta cum că aş fi de partea celuilalt. I-am lăsat să creadă ce pofteau, pentru că orice dezvinovăţire din partea mea ar fi fost încă şi mai suspectă, ba ar mai fi şi confirmat, poate, suspiciunile; şi mi-am văzut de treabă, cu oarece încăpăţînare – ce îmi va fi atras, destul de repede, critica ţîfnoasă a altor instanţe, aparţinînd de astă dată majoritarilor.

O seamă de întîlniri internaţionale m-au convins în primul rînd de calitatea excepţională a elitei romilor de la noi, iar în al doilea rînd asupra faptului că noi, cei doi oameni de la Guvern care reprezentăm Oficiul Naţional pentru Romi, sîntem nu numai buni – comparativ cu omologii noştri europeni –, dar cei mai buni.

În ultima decadă, romii (inclusiv cei din România) au devenit un subiect „sexy" la nivel continental, îndeosebi datorită vizibilităţii pe care au căpătat-o în marile oraşe ale Occidentului prosper; cercetările (atîtea cîte sînt, adică puţine) arată că migraţia spre Vest a romilor se încadrează în mai generala mişcare a cetăţenilor români de după 1990 – iar romii nu reprezintă decît între 5 şi 10 procente, în funcţie de ţara de destinaţie. Dacă însă majoritatea cetăţenilor români se pot „pierde" în masa populaţiei din ţările-ţintă, romii sînt extrem de *vizibili,* pentru că (1) destui sînt îmbrăcaţi în portul lor tradiţional şi (2) migraţia romilor implică deplasarea atît a bărbaţilor, cît şi a femeilor şi copiilor. Personal, cred că, dincolo de pitorescul prezenţei romilor din România în Occident, mişcarea spre Vest a acestui segment nu trebuie să ne preocupe mai mult decît ne preocupă tendinţa tuturor celorlalte segmente ale populaţiei de a se deplasa, după posibilităţi în exact aceeaşi direcţie (şi pentru aceleaşi motive, lesne de înţeles).

Ceea ce distinge grupurile de romi din România este, pe de o parte, *stratificarea* înlăuntrul acestor grupuri, iar pe de altă parte înaltul lor grad de *asimilare* în masa majoritarilor, fie aceştia din urmă români sau unguri. Principalele cauze ale situaţiei actuale se cuvin a fi căutate în istoria mai îndepărtată sau mai recentă, inclusiv în multiplele persecuţii şi discriminări la care au fost supuşi romii de-a lungul veacurilor. În acelaşi timp, este limpede că romii sînt altfel între ei şi în funcţie de regiunea ţării în care trăiesc; de pildă, romii din Transilvania şi Banat (ce au făcut obiectul unor măsuri de sedentarizare şi de asimilare încă din vremea Mariei Teresia şi a lui Iosif al II-lea) au alte probleme de calificare şi ocupare a forţei de muncă, de educaţie, stare de sănătate, locuinţe etc. decît romii din Moldova sau decît aceia din sudul Olteniei. Din această pricină, orice tentativă de a produce rapid o strategie naţională pentru îmbunătăţirea situaţiei romilor va trebui să ţină seama de astfel de realităţi, precum şi de alte multe consideraţiuni.

Pentru un observator situat în afara comunităţilor de romi de la noi, unul din primele stereotipuri cu care este confruntat îl reprezintă acela potrivit căruia nu există – şi nici nu poate exista vreodată – o înţelegere, o „unitate" între feluriţii lideri ai romilor. Mai întotdeauna, ceea ce îi despărţea pe liderii romi părea a fi mai puternic decît ceea ce ar fi putut să-i pună laolaltă; mereu şi mereu, liderii încercau, fiecare să-şi impună supremaţia, şi mereu, fiecare, se pretindea singurul reprezentant legitim al tuturor romilor de la noi (bineînţeles, există şi cîţiva lideri ce se socot a reprezenta interesele tuturor „romilor de pretutindeni"). Dacă este adevărat faptul că multipla şi complexa stratificare înseamnă o trăsătură definitorie a comunităţilor de romi de la noi, nu se poate însă trece cu vederea că, din perspectiva acţională a majorităţii, toţi romii sînt discriminaţi, mai mult sau mai puţin, într-un fel sau altul. Diversitatea comunităţilor de romi (mai precis, a romilor care se recunosc ca atare – las deoparte pe acei romi care au optat, de bunăvoie sau siliţi, să se asimileze majorităţii) are drept corespondent organizaţional o extremă diversitate a asociaţiilor reprezentative; din cele aproximativ 80 de asociaţii legal constituite (toate, înregistrate conform Legii 21 din 1924), mai mult de jumătate sînt, de fapt, societăţi comerciale. Restul, cele mai multe, sînt organizaţii cu caracter zonal sau local; totuşi, există un număr de circa şapte organizaţii ce au acoperire naţională (i.e.: filiale în teritoriu, oameni bine pregătiţi, acces la surse de finanţare – unele chiar externe, unele chiar foarte consistente –, legături internaţionale influente ş.a.m.d.). Calitatea excepţională a elitei romilor din România este contrabalansată doar de puţinătatea persoanelor şi personalităţilor ce fac parte din această elită, iar aici contează foarte mult existenţa (sau inexistenţa) unor relaţii interpersonale de natură să nu aducă atingere eventualei cauze comune.

În ianuarie 1999 au avut loc două întîlniri a căror însemnătate nu poate fi îndeajuns de mult subliniată: întîi, la Mangalia s-a petrecut adunarea asociaţiilor romilor din România, adunare ce a ales în mod democratic un grup de opt reprezentanţi pentru convorbiri exploratorii şi, eventual, negocieri cu reprezentanţii Guvernului; în al doilea rînd, e vorba de întîlnirea de la Predeal, la care cei opt reprezentanţi ai romilor au dialogat cu reprezentanţii Guvernului, în prezenţa delegaţilor de la Comisia Europeană, Consiliul Europei şi Project on Ethnic Relations. Mai cu seamă la Predeal s-a vădit că *se poate;* s-a putut ca reprezentanţii romilor să prezinte, pentru prima oară, un front comun, s-a putut ca ei să treacă peste diferenţele şi divergenţele dintre feluritele organizaţii (unele aflate în directă competiţie unele cu altele), s-a putut ca ei *să se unească.* Ce-i drept, şi ocazia era mare (unică, aş îndrăzni să spun), pentru că este vorba despre elaborarea, pînă în anul 2000, a unei strategii naţionale pentru ameliorarea situaţiei romilor din ţara noastră; iar asociaţiile romilor, precum şi reprezentanţii acestora s-au ridicat la nivelul ocaziei.

Acum, rămîne de văzut în ce măsură Guvernul, precum şi celelalte instituţii ale Statului, vor şti să facă dovada că au înţeles mesajul venit dinspre romi.

Irina NICOLAU
etnolog

Am văzut ţigani foarte fericiţi

De zeci de ori am povestit despre nunţile ţigăneşti care s-au făcut sub ferestrele casei noastre. În general, repetiţia creează variante, mai uiţi ceva, mai adaugi... În poveştile pe care urmează să le spun nu se întîmplă aşa, variantele diferă foarte puţin. Explicaţia pe care am găsit-o este că experienţele au fost în primul rînd de ordin vizual. Închid ochii şi filmul se derulează cu ireală precizie. Nu-mi rămîne decît să spun ce văd.

Prima nuntă a avut loc în 1973. Mai locuiam la mama. Într-o sîmbătă dimineaţă am observat mari mişcări de forţă în curte la ţigani. Ceva urma să se petreacă dar nu ştiam ce. La un moment dat, tata a venit cu vestea că ţiganii fac nuntă. Al bătrîn, bunicul, nu era ţigan ci armean şi comunica bine cu tata. Se îndrăgostise cînd era tînăr de o florăreasă şi pierdut a fost pentru ai lui. Şi eu mă înţelegeam bine cu el. Era foarte politicos. Într-o zi, văzîndu-mă îmbrăcată într-o fustă gipsy, lungă şi foarte colorată, mi-a zis, *vă sărut mîinile pentru portul dumneavoastră.* Şi armeanul avea două fete, pe mama Cristinei şi a lui Pardailan, căsătorită cu un zugrav şi pe una pe care nu am ştiut niciodată cum o cheamă. Avea o fetiţă şi acum se mărita. Toată lumea îi zicea tanti. Tanti, la fel îi ziceam şi eu.

Un du-te vino de furnicar. Ţigăncile de la Salubritate fuseseră şi ele invitate. Purtau rochii lungi de lamé auriu, în cap basmale străvezii de nylon şi în picioare papuci de baie din plastic. Una dintre invitate venise cu punga de „bomboane agricole", seminţe de floarea soarelui pe care le împărţea în mod gratuit la invitaţi, invitaţi care stăteau pe marginea trotuarului, indiferent cum erau îmbrăcaţi, unul lîngă altul, ca nişte copii pe bordură. Barosanii au început să vină cu maşinile. Îmi amintesc de o maşină americană albăstrie care nu se mai sfîrşea. Ulterior am aflat că aparţinea lui Fărămiţă Lambru. O astfel de maşină, în 1972 la Bucureşti, era o raritate. Un acordeonist şi o vioară cîntau non stop. Oamenii dansau pe carosabil. Maşinile nu mai circulau de mult. Înaintau pînă la nuntă şi apoi, fără să protesteze, se retrăgeau în marche-arrière. Şi a venit în fine, momentul tare. Din curte, şase femei din familie au încercat să iasă pe stradă. Spun au încercat, pentru că fiind îmbrăcate în costume elisabethane şic, din cauza fustelor, nu puteau să iasă pe portiţă. Erau costume din recuzita corului Madrigal. Le cunoşteam pre bine, erau unice şi nu puteau fi confundate cu nimic: catifea şi mătase neagră, colerete de dantelă scrobită şi perle mari cît oul de bibilică. Evident, pantofii de baie făcuţi din plastic nu fuseseră abandonaţi, nici basmalele de nylon. Mă uitam pe fereastră cu Radu şi ne prăpădeam de rîs. Aşteptam să vedem cum o să reuşească să iasă în stradă. Una mai vioaie a săltat fusta, a ridicat-o pe lateral pînă la umeri şi a reuşit să treacă. Spectacol unic. Chiote, rîs nebun. Dans.

Spre seară s-au regrupat ca să plece la restaurant unde urma să aibă loc masa. Mireasa, slăbuţă şi fanată, cu o rochie albă fără haz dar pieptănată cu bucle engleze, semăna cu Lady Hamilton. Dar obosită, obosită... Maşinile au început să ducă nuntaşii la resturant. Dar cele şase „elisabethane" nu intrau în nici o maşină. Insuficient de amabili, bărbaţii au urcat în limuzine şi le-au strigat peste umăr să vină cu tramvaiul. Şase mormăieli. După plecarea bărbaţilor femeile s-au aşezat pe trotuar ca să judece cum să facă mai bine. La un moment dat una a lansat un urlet, *cacu-m-aş, cu fustili astea nu intrăm nici pe uşa din tramvai!* Şi n-au mai venit.

A doua nuntă a fost infinit mai impunătoare. Trecuseră 15 ani, eram în 1987. Sîmbătă de iunie, în plină austeritate ceauşistă. În magazinul Leonida, la autoservire, găseai numai: morcovi în sare, pastă de tomate, creveţi pentru prăjit şi şampanie. Era pe la ora şase şi sora-mea îmi telefonează, vino, ţiganii fac iar nuntă! Eram plictisită, obosită, n-avem nici un chef. Lasă oboseala şi plictiseala pentru că ce se întîmplă aici nu poţi să pierzi, ai să regreţi toată viaţa! Am simţit că se întîmplă ceva important, m-am îmbrăcat şi m-am dus.

Acolo, ce să văd? Partea carosabilă a străzii fusese ocupată de un cort lung de treizeci de metri şi lat din trotuar în trotuar. Pînza cortului era nouă şi cu dungi late roşii şi albe. Un fel de circ dar dreptunghiular. Era un cort închiriat, dar de nota zece. În cort, mesele lungi aveau feţe de masă albe, strălucitoare, farfurii, pahare, şervete. Totul era impec, nici o urmă de fusereală. Iar în fund de tot, acolo unde cred că era pregătită masa mirilor, a naşilor şi a socrilor erau două lumînări de nuntă cum nu mai văzusem şi nici n-am mai văzut. Erau pur şi simplu uriaşe, aveau înălţimea unui bărbat înalt şi diametrul „aranjamentului floral" avea un metru şi jumătate. Păreau două tutu-uri din Lacul lebedelor în formula cea mai scumpă a spectacolului de la Balşoi. Mama lui Pardailan care se însura, era florească şi avusese ambiţia să facă cele mai frumoase lumînări pentru băiatul ei.

Cînd am ajuns eu, oamenii din cort erau puţin numeroşi: cîţiva, zece, cincisprezece. Copiii îmbrăcaţi în haine noi foiau sfios. Da, sfios. Nici ei nu mai văzuseră aşa ceva şi erau impresionaţi. Muzică asurzitoare. Amplificatoare puternice trimiteau sunetele peste case, dincolo de Gara de Nord. La un moment dat, toată lumea de pe stradă şi cei cîţiva din corturi s-au repezit să-i întîmpine pe miri care veneau de la biserică cu un alai uriaş. Aveau un aer fiert. De pe balconul de unde asistam, am auzit că preotul nu i-a primit în biserică şi nu i-a cununat. Motivul era ţinuta miresei, pentru care Felini şi-ar fi tăiat cu siguranţă o mînă. Închipuiţi-vă o fată tînără de vreo şaisprezece ani, înaltă şi puternică fără să fie grasă, un fel de sălbăticiune stil Rousseau Vameşul, cu părul negru şi creţ pieptănat vîlvoi. Avea ochi de cadînă caucaziană şi era îmbrăcată într-o rochie... de la rochie i s-a tras. Din jerseu de plastic metalizat, un fel de lurex, o croitoreasă fără frică de Dumnezeu cususe o rochie de circ pentru femeia şarpe, un combinezon din care de la subţiori în sus, fata era nudă, pînă la genunchi pînza plesnea pe sîni şi pe crupa tînără şi, de la genunchi în jos, rochia se termina cu un marabu. Penele marabului te făceau să te gîndeşti fie la un soclu, fie la un nor alb pe care plutea zeiţa lui Pardailan. Tînăra mireasă nu ascundea riguros numic, în timp ce soţul transpira abundent într-un costum alb cu vestă, papion şi pantofi din piele albă şi maro.

După clipa de analiză a refuzului, nuntaşii s-au relaxat şi s-au pus iar pe dans. Sîrbe, valsuri, tangouri, de toate. O rog pe sora mea să coborîm în stradă şi să fotografiem. Se sfieşte. Simt că îmi vine să plîng. Aparatul este prea sofisticat ca să merg singură. Insist. Pînă la urmă i se face milă de mine. Cerem voie să fotografiem. Se bucură ca nişte copii. Se gîndiseră la toate, nu se scumpiseră la nimica, dar nu le trecuse prin cap să cheme un fotograf. Noi fotografiem. Ei dansează. Noi fotografiem. Ei petrec. Dar cînd e să se aleagă praful, se alege orice ai face, aparatul nu a mers cum trebuie şi n-avem nici o fotografie.

Pe la miezul nopţii, văzînd că nimeni nu intră în cort, deci nu mănîncă, deci nu va plăti darul, soacra mare a luat microfonul şi cu staţia dată la maximum a început să strige, *Invitaţi şi neinvitaţi, sînteţi aşteptaţi la masă. Număraţi-vă însă banii din buzunar pentru că datoria nu face cinste la om.* A spus asta de trei ori, dar degeaba. Lumea dansa. Copiii erau deja obosiţi şi se lipeau de cei care stăteau pe bordura trotuarului, punîndu-le capul în braţe. Nu ştiu exact ce s-a mai întîmplat pentru că am plecat acasă. De la sora mea am aflat că pe la ora unu noaptea soacra a mai luat o dată microfonul în mînă şi a început să înjure în forţă, *Ţigani nenorociţi, v-am ajutat pe toţi cînd aţi avut nevoie şi acum, cînd face nuntă băiatul meu, nu vreţi să mă ajutaţi, nu intraţi în cort. Să vă ia dracu pe toţi, cerşetori fără obraz!*

Pentru mamă, nunta a fost o veritabilă ruină. În cursul săptămînii a murit de supărare. Sora mea a asistat şi la funeraliile care au fost pe măsura nunţii. Înmormîntare de principesă indiană. Fusese o femeie puternică şi foarte respectată fata armeanului. A murit tînără. Păcat.

(Fragmentul face parte dintr-un volum în curs de apariţie la Editura NEMIRA – „O stradă oarecare din Bucureşti" de Irina Nicolau şi Ioana Popescu)

Robert SCHUMACHER
etnolog, Köln

Despre viaţa dublă a ţiganilor din Transilvania

La ieşirea din Nicăieri, acolo unde şoseaua lasă în urmă ruinele C.A.P.-ului şi nişte colibe foarte modeste, aşteaptă o tînără femeie. Cu mîna întinsă face semne să oprească o ocazie. Poartă o fustă lungă fluturîndă peste care e legat un şorţ de un roşu ţipător, iar pe cap are un batic tot roşu, înflorat. Aflu că este fata cazangiului din sat; s-a căsătorit acum cinci ani şi locuieşte azi în Pestedeal la vreo douăzeci de kilometri depărtare de aici. Părinţii şi fraţii ei mai mici s-au mutat acum doi ani în Nicăieri şi s-au apucat să doteze întregul sat cu cazane de ţuică făcute din inoxul de la maşinile stricate de spălat. Pe aici nu-i place, spune tînăra femeie, care nu duce altceva cu sine acasă decît o traistă mare cu nuci, că sînt prea mulţi ţigani în sat. Sînt uimit, căci prin portul ei arată fără putinţă de îndoială că nu e nici rromîncă, nici unguroaică şi nici săsoaică. O întreb în formula cea mai politicoasă pe care o cunosc în româneşte: „Nu vă supăraţi, dar Dumneavoastră ce sînteţi?". „Sînt o corturiţă", îmi spune cu o mină care îmi dă de înţeles că asta e cu totul altceva.

Corturarii sînt ţigani trăind tradiţional, indiferent dacă duc o viaţă sedentară sau nu. Femeia povesteşte mai departe că stă acum cu familia soţului şi că şi-au făcut o casă frumoasă în Pestedeal; bani au făcut în Polonia cu haine de piele. N-am nici un motiv să nu o cred pentru că singurii localnici din Valea Verzelor care după '89 au fost în stare să-şi ridice o casă sînt corturarii. Cum se explică situaţia paradoxală, că ţiganii în această regiune reprezintă o bună parte dintre oamenii mai înstăriţi şi în acelaşi timp majoritatea absolută a necăjiţilor?

Cei pe care cu dispreţ corturiţa îi numeşte ţigani, nu numai că sînt săraci dar trăiesc cu adevărat în mizerie. În ţigănie, 7-8 inşi locuiesc în colibe cu o singură cameră. Toată averea încape într-o ladă sau e întisă pe cele 2-3 paturi. Iarna colibele cu chirpici pe jos sînt încălzite de o sobă improvizată dintr-un butoi de petrol. Acolo se găteşte mămăliga pentru întreaga familie şi pentru porc, care, de altminteri, iarna stă şi el în casă. Dar nu pentru multă vreme, pentru că, de obicei mălaiul terminîndu-se, porcul trebuie tăiat cu mult înainte de Crăciun. Fiecare casă are curent electric, dar mai mult decît un bec slab şi cîteodată un casetofon, nimic altceva nu e conectat la reţea. Copiii nu prea au haine şi cum nu e voie să te duci la şcoală fără pantofi asta e o problemă în plus pentru mulţi. Canalizare nu există în tot satul, dar în timp ce curţile din mijlocul satului au fiecare fîntînă, în ţigănie e numai o fîntînă pentru vreo sută de oameni.

Şi între ţiganii din sat există o clasă de mijloc foarte subţire. O compun ţiganii care s-au mutat în casele părăsite ale saşilor, plecaţi după '89 aproape toţi în Germania. Multe din curţile mîndre arată după cîţiva ani cam scăpătate. Şura nu mai are acoperiş, geamurile sparte nu sînt înlocuite ş.a.m.d. Unii dintre ţigani au folosit şansa pe care totuşi o oferă o curte cu şură, grajd, cuptor de pîine, fîntînă şi livadă. Ţin două sau trei vaci bine hrănite şi duc laptele la punctul de colectare. Au reuşit. Cu banii pe care-i primesc de pe lapte, trimit copiii bine îmbrăcaţi la şcoală şi au chiar televizor. Atît. Nici un ţigan din sat nu a ajuns să aibă o maşină. Aceşti oameni care, după criteriile de acolo, trăiesc bine, rămîn pentru ceilalţi săteni ţigani. Ei înşişi, faţă de străini sau dacă se duc în oraş, se exersează în alte identităţi. Nu foarte diferită este situaţia ţiganilor la scară mare. Cîţiva dintre ţigani sînt foarte bogaţi, cultivă un fel ostentativ de bogăţie, locuiesc în palate cu turnuleţe şi au limuzine mari germane sau americane. Chiar dacă statistic vorbind această categorie este aproape neglijabilă, ea este în atenţia publicului larg. În majoritate ţiganii bogaţi aparţin grupurilor tradiţionale, care şi-au păstrat dinamismul şi mobilitatea mentală. Au exploatat posibilităţile legale şi mai puţin legale în haosul care se numeşte economia de tranziţie. Fac comerţ cu haine din Turcia, cu unelte din Ucraina, cu maşini din Austria, cu televizoare şi lăzi frigorifice din Elveţia, iar unii chiar „au făcut azil" în Germania. Majoritatea din aceste surse de venit nu sînt însă de lungă durată. Ca şi meseriile preindustriale cum au lingurarii, cărămidarii, cei care împletesc coşuri sau mături, toate pe cale de dispariţie. Dar toţi aceşti oameni au un capital, care nu poate fi subestimat: mîndria sau mai modern spus – o identitate etnică pozitivă. La aceasta contribuie şi faptul că majoritatea dintre ei mai stăpînesc un dialect sau altul al limbii romani.

Mult mai rău o duc ţiganii care trăiesc mai puţin tradiţional. La ţară locuind, şi-au pierdut slujba la C.A.P. şi în marea majoritate n-au primit nimic la împroprietărire. Cîteodată mai sînt chemaţi ca zilieri, alţii se duc ca ciobani. Nici ţiganii de la oraş nu trăiesc mai bine. Au fost primii „eliberaţi" din fabricile de stat, mai ales necalificaţii, şi nici la salubrizare nu trebuie aşa mulţi oameni. După ultima statistică pe care o cunosc, în 1993 numai 22% dintre bărbaţii peste 16 ani aveau o slujbă. Aşadar problemele ţiganilor din România sînt foarte diverse. Căderea comunismului a adus pentru majoritatea ţiganilor mai mult dezavantaje decît avantaje. Dacă am vrea să sistematizăm atitudinile diferite ale acestei minorităţi în ceea ce priveşte identitatea etnică şi proiectele ei de viaţă, ni se oferă o analogie istorică: ideea pe care şi-o fac corturarii despre etnicitatea lor este aceea care caracteriza societatea medievală a stărilor. A fi corturar înseamnă că o mulţime de posibilităţi de dezvoltare rămîn închise în timp ce numai cîteva rămîn practicabile. Viaţa e previzibilă, iar succesul este măsurat numai în limitele stării din care face parte un individ, după ierarhiile valorice ale acesteia. Dimpotrivă, ţiganii sedentari în sensul cel mai larg al cuvîntului n-au foarte multe trăsături culturale care să-i deosebească de lumpenproletariat. Conform discursului despre emancipare al epocii moderne ei încearcă să reuşească individual, lucru la care stigma de „ţigan" nu ajută deloc. Ei încearcă să se asimileze, cu sau fără succes.

Al treilea şi cel mai mic grup din cadrul acestei minorităţi îşi afirmă o identitate postmodernă. Oameni cu educaţie superioară, deseori din familii care au rădăcini ţigăneşti, dar nu s-au bazat pe ele, se numesc acum pe ei înşişi (şi pe ceilalţi) rromi. Ţelul lor este să facă din rromi o etnie sau chiar o minoritate naţională în adevăratul sens al cuvîntului, cu o limbă standardizată, cu şcoli, cu literatură, cu teatru şi cu tot ce mai trebuie. Ei au ales identitatea de rromi, au avut şi alte posibilităţi. Acest grup este foarte elocvent şi profită de faptul că această concepţie a lor se potriveşte foarte bine cu ideile occidentale despre politica minorităţilor. Foarte puţin se aude dinspre grupul care are cele mai multe probleme. Aceşti oameni, care şi-au pierdut aproape cultura şi limba lor şi în marea majoritate vor să piardă şi restul care a mai rămas, îşi articulează greu cererile. Primul pas ar fi o reformă în modelul de şcolarizare pentru că s-a dovedit că foarte mulţi dintre ei rămîn analfabeţi sau semianalfabeţi.

Bineînţeles, această clasificare e numai un model. În practică, identitatea etnică e fluctuantă şi depinde de situaţie. Sînt o grămadă de oameni care după context se prezintă fie ca români (sau unguri), fie ca ţigani. Şi ultima variantă e cîteodată (rareori) avantajoasă. Dacă cineva vrea să-şi ofere serviciile lui de căldărar sau tinichigiu sau se duce la cerşit s-ar putea ca prezentarea de sine drept ţigan să fie în propriul interes.

Dar pe cît de neclară e identitatea unui individ în viaţă, la moarte totul devine foarte clar, cel puţin la sat. În Nicăieri sînt două biserici şi trei cimitire. Cine s-a dus în viaţă în cetatea saşilor la slujba luterană, e îngropat în cimitirul luteran, fie el sas sau convertit, dintr-o căsătorie mixtă. Mica biserică ortodoxă e frecventată atît de către români cît şi de către ţigani. Totuşi ei nu se îngroapă în acelaşi loc. Românii au mormintele lor nu foarte departe de biserică, iar ţiganii îşi găsesc odihna la capătul satului într-un cimitir dincolo de ţigănie.

Corturiţa tînără încă nu se gîndeşte la moarte. Problema ei este că neamţul ăsta ciudat nu vrea să-i ia bani pentru drum. Rezolvă însă dilema destul de suveran, plătind în natură. Aproape jumătate din nucile ei trec în posesia mea.

Radu DOBRESCU
cercetător media

Oftalmologice

Mă aflam într-un tren îngheţat (pleonasm: mă îndreptam înspre Moldova). Rememoram, nostalgic, epoca Ferentari (ale studenţiei migraţii): îmi aduceam aminte, de pildă, de T., patronul zonei, căruia îi devenisem, ca toţi ceilalţi, vasal – curios cît de temeinic se teritorializează ţiganii în logica relaţiilor de putere intra- şi inter-cartiere, feudalism de nomazi sedentarizaţi –, taxa de protecţie consta în pura şi simpla închiriere a urechii, cheltuielile de supravieţuire costîndu-mă, aşadar, doar timpul alocat ascultării marilor legende fondatoare al căror erou, invariabil, era chiar fonatorul din faţa mea, se înfiinţase la uşa mea chiar din ziua în care mă instalasem acolo, „recensămîntul" – mi-a zîmbit, şi a trebuit să dau socoteală de toată viaţa mea anterioară (doar mă mutasem pe feuda lui!), după care venea periodic, tot timpul noaptea, şi mă invita să degust o porţie din vastul său sine, din necuprinsul, frămîntatul, aprigul său „suflet de ţigan" – nu conta că a doua zi aveam examen, trebuia să-l ascult, altfel se supăra definitiv, „frate!, române!"–, pe ecranul mental al memoriei îmi apărea apoi dragul de P., fost mare senior de Ferentari, acum în mizerie („femeile, jocurile..., dar ce bărbat bine a fost, ce case avea!"), care trăia în spălătoria blocului, la justiţiarele incursiuni nocturn-colonizatoare, şi cum zgîlţîiturile trenului se înteţeau, iar somnul fura din mine bucăţi considerabile, mi se amestecau în minte, într-o feerie rimbaudelairiană, figuri atroce, pocite de cicatrici fără nume, şi taverne infecte în care ţi se tot vînturau prin faţă argumentele „consensului atins prin discuţie" (cuţite de tot felul, chiar şi un pistol – ah, sărbătoare! – îndreptat, vai, împotriva protectorului meu), mă vedeam chiar şi pe mine precipitîndu-mă, tîrziu în noapte, să deschid, uşa vizitatorilor majoritari veniţi să-mi propună rolul de „visiting killer" pentru o răfuială în cartier cu un basarabean, e-adevărat, *diagonally challenged*, proaspăt instalat, care refuzase regulile jocului şi-i zăpăcise în bătaie pe cei trimişi cu recensămîntul, îmi compitămeau sincer alteritatea („studentul ăla are tot timpul ceva de mîzgălit, nu vrea să vină...") etc.

În faţa mea, un cetăţean vizibil occidental îşi ascunde faţa într-un *Herald Tribune*, în stînga, un june român lecturează ceva în germană. Eu am în faţă, pe genunchi, un produş al mîzgălelilor mele din acea epocă. Îmi arunc ochii din cînd în cînd pe el.

Mă întrerupe, exact în momentul în care terminasem introducerea, febrilitatea motorie a cetăţeanului vizibil occidental. Cu o mînă care începuse deja să tremure trăgea de uşa compartimentului, înspre el. De partea cealaltă, trei pui de ţigan se opinteau în sens contrar efortului civilizator. Ochiseră locurile libere din compartimentul nostru, tînjeau să stea jos. Cetăţeanul vizibil occidental le refuza ferm, implacabil, destinal, accesul în leagănul civilizaţiei feroviare. Curios, absorbite de încordarea menţinerii cuplului de forţe, cele două părţi în conflict nu se priveau una pe cealaltă. Am mormăit ceva despre *the clash of civilizations* şi despre faptul că cei trei aspiranţi la o poziţie mai comodă dau, totuşi, semnele hominizării, că sînt, cum s-ar zice, *human beings*. Cetăţeanul vizibil concentrat îmi spune că e sătul de obiceiurile noastre de Crăciun. Îi crezuse veniţi cu... capra. Ţigani travestiţi în ţigani... Îmi spun că, poate prin aceleaşi canale misterioase prin care servirea cafelei în avion provoacă turbulenţă atmosferică, încercarea de a concepe, în tren, un articol despre ţigani, îţi agaţă, de uşa compartimentului, subiectul...

„Privirea socială hobbesiană. Să acceptăm ipoteza pactului social, ca proteză teoretică pentru o analiză a întîlnirilor şi schimburilor social-oculare de zi cu zi. (...) Pactul e contrasemnat în fiecare zi, cu fiecare privire schimbată, cu fiecare nouă afirmare a socialităţii oftalmologice. Celălalt te fixează, te măsoară preţ de cîteva secunde, cu o uitătură *cool*, fără urmă de licărire afectivă sau mîrîit al privirii. Răceala acestei priviri, amintind de cea a aparatelor de măsură, şi insistenţa acestei neutralităţi trimit cu gîndul la acei masculi din regnul animal care se studiază la rece, preţ de cîteva secunde, înainte de a declanşa atacul... Ceea ce cu adevărat deranjează pe cel ce se ştie privit este tocmai această violenţă a neutralităţii, neutralitate a cîntăririi din ochi, singura violenţă permisă. (...) Sumă a abdicărilor cosemnatarilor, situat printre ultimele pe spirala care duce la infinitul socialităţii, Leviathanul oftalmologic pune ipoteca pe ochi, asigură un minimum de securitate socială oculară şi impune o singură variantă socială a privirii, erijată la rang de etalon. (...) Revenind la duel, psihologii o atestă: există un oarece disconfort al celui ce se ştie privit. Şi-atunci, ca între vechi lupi cărora nimic rău nu li se mai poate întîmpla, îi întorci privirea, i-o susţii la nevoie, îl mături şi tu pe el, îi arunci un vector de ură simulată, iar durata şi ritmul alternanţei *a privi-a fi privit* depind de cît de civilizaţi sîntem."

Surîd la candoarea acestor rînduri.

Cetăţeanul vizibil occidental a plecat, junele român din stînga fumează pe hol. Prin geam, tatăl puilor de ţigan mă priveşte insistent, „fără urmă de licărire afectivă sau mîrîit al privirii". Mă priveşte pur şi simplu, îndelung, pe îndelete. „Răceala acestei priviri..., violenţa acestei neutralităţi...". Unde rămăsesem?

„Inconvenientul privirii. Se spune că atunci cînd ne întîlnim semenii, mai întîi ne arătăm dinţii din instinct de agresivitate; apoi, cînd realizăm că celălalt nu ne vrea neapărat răul, convertim grimasa în rînjet sau zîmbet."

Şi-atunci, ca între vechi lupi cărora nimic rău nu li se mai poate întîmpla, îi întorc privirea, i-o susţin la nevoie, îl mătur şi eu pe el, îi arunc necesarul vector de ură simulată.

Acum se opinteşte şi el în uşă. Deşi nimeni nu mai opune rezistenţă, uşa nu se deschide. Junele român, cel care, în stînga mea, lectura ceva în germană, şi care e tot pe hol, fume-*gînd*, îmi surîde şi-i spune tatălui puilor de ţigan că uşa este stricată. Ca şi cum noi am fi ieşit şi reintrat pînă atunci prin teleportare. Cu un gest de majoritar conciliant, îl ajut să pătrundă în sanctuar. Constată că este la fel de frig ca afară, pe hol. Îşi cheamă trupa, adică cei trei pui, nevasta şi soacra. Aceasta din urmă descoperă exemplarul din *Herald Tribune* şi-l împarte cu tatăl puilor. „Să-l studiem", adăugă el, cu poftă. Din ce în ce mai impacientă, soacra renunţă în cele din urmă, nu înainte de a ne anunţa că e înnebunită după presă. „Cum prind un ziar, cum îl citesc, tot, îl mănînc". „Adică îl studiezi", o corectează, grav, ginerele care continuă să întoarcă pe toate feţele ziarul din care, vizibil, nu înţelege nimic. Se uită unul la altul. „Nu pot să citesc. E prea mic scris", îşi justifică ea abandonul. Îmbufnat, el îl mai contemplă cîteva secunde, neîncrezător în idiomul total necunoscut care îşi exhibă imperturbabil literele prea mărunte. „Nu-i pe româneşte! Cred că-i pe ungureşte".

Mişcat de scenă, junele român împarte vizitatorilor cîteva bucate. „Bogdaproste" etc. Tatăl, care ţine în continuare ziarul în mînă, întorcîndu-l pe toate feţele, se întoarce spre soacră, cu aerul său blajin de ţigan moldovean, aproape înţelept. A găsit, în sfîrşit, contraargumentul suprem: „Nici măcar nu-i bun. Are luciu."

Z. ORNEA

Dezrobirea ţiganilor

Cine ştie de cînd, ţiganii din cele două principate dunărene erau robi sau, cu un alt termen, la noi neuzitat, sclavi. Erau, în funcţie de proprietar, de mai multe categorii. Astfel se deosebeau ţiganii mănăstireşti (de pe moşiile din ţară şi cele închinate), domneşti (pe moşiile statului) şi cei ai marilor proprietari de moşii particulari. Toţi laolaltă, adunaţi, constituiau o populaţie de oarecare pondere. Mai toţi lucrătorii de curte (de toate profesiunile, inclusiv, cîteodată, tarafuri de lăutari) erau, de felul lor, ţigani, avînd statut de robi, legaţi de proprietar şi, cînd se vindea o moşie, robii ţigani, unelte cuvîntătoare, treceau, odată cu toate acareturile, în stăpînirea noului proprietar. A pleca, un ţigan sau mai mulţi, în alt sat, pe domeniul altui proprietar, era cu străşnicie interzis, fiind considerată o grea culpă, mai rău decît un furt. Pentru a-i deosebi, totuşi, de necuvîntătoare, li se atribuia calitatea de „suflete", proprietarii vorbind curent că au pe moşie atîtea suflete de ţigani, pe care, la nevoie, le vindeau sau, respectiv, le cumpărau. Cînd le era voia, aduceau, în casele din oraş, ţiganii de care aveau nevoie, uneori despărţind, brutal, familii. Nu era departe, deloc, de situaţia descrisă de Gogol în *Suflete moarte*, cu deosebirea că aici se opera cu fiinţe aievea. Şi, de adăugat, tratamentul ce li se aplica era dintre cele mai dure, bătăile şi alte cruzimi fiind frecvente. Legea civilă nu funcţiona pentru aceste suflete robite unui stăpîn, adesea cu totul, nimeni neavînd dreptul să-l apere pe cel năpăstuit.

Spiritele înaintate şi boierii mai omenoşi militau pentru dezrobirea ţiganilor. Şi, înainte de a se oficializa faptul, unii boieri – puţini – îşi „iertau" ţiganii, slobozindu-i. Dar acestea erau cazuri rare şi, cîteodată, unii boieri lăsau prin testament această decizie de „iertare". Dar, în general, ţiganii robi erau prea utili în gospodărie (dintre ei se recrutau slujnicele, bucătăresele, vizitii, croitoresele, rîndaşii, feciorii în casă, fierarii etc. etc.), ca să se generalizeze ideea dezrobirii lor. Însă tendinţa spre eliberarea lor era mereu reclamată, cum spunem, de spiritele înaintate. Şi, treptat, ea şi-a făcut loc, cîştigînd teren principiul că robirea ţiganilor e o monstruozitate a veacului. Curios apare faptul că prima legiferare a dezrobirii ţiganilor se produce la 31 ianuarie 1844, în Moldova, sub domnia celui mai venal domn (care vindea totul, de la slujbe la verdictele în completele de judecată, adunînd o avere fabuloasă), adică Mihail Sturdza. (În Muntenia legea dezrobirii s-a produs un an mai tîrziu, în 1845, sub domnia lui Alexandru Ghica.) Dar, de subliniat, legea dezrobirii ţiganilor era, deocamdată, parţială, privind numai ţigani mănăstireşti şi cei domneşti, cei ai boierilor continuînd să-şi „păstreze" statutul de robie. În Moldova, tinerimea intelectuală, uitînd, pentru o clipă, disputa cu ultravenalul Mihail Sturdza, s-a constituit într-o delegaţie (printre care erau Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Costache Rola, D. Rallet, Petre Mavrogheni) şi Kogălniceanu a fost însărcinat să rostească o oraţie de mulţumire recunoscătoare către domnitor. Aceşti tineri au decis ca un număr special (suplimentar) al revistei lui Kogălniceanu, *Foaie ştiinţifică şi literară* (al *Propăşirei*), din 6 februarie 1844, imprimat pe hîrtie de culoare verde (exprimînd, simbolic, speranţa), să omagieze evenimentul cu adevărat reformator. Iată un fragment din articolul urare al lui Kogălniceanu (mai semnau, printre alţii, Alecsandri şi Negri): „Noi, ca români, ca iubitori ai omenirii, ca fii ai veacului nostru, nu putem să ne oprim de a nu vorbi... *de dezrobirea ţiganilor*. Un asemenea act din partea ocîrmuirii noastre ne înalţă ţara deopotrivă cu staturile cele mai civilizate, în privirea principiului moralului şi a dreptăţii... Acum patria noastră, dezrobindu-şi ţiganii, sfinţeşte principiul că toţi oamenii se nasc şi sînt *slobozi*, în vreme cînd coloniile Franţiei şi multe staturi republicane a Unirii Americane de Nord gem de milioane de negri împilaţi... Mulţumite dar şi de trii ori mulţămită fie domnitorului carele a avut această măreaţă idee; mulţămită şi de trii ori mulţămită fie miniştrilor carii au înfăţoşat-o Adunării Legiuitoare; mulţămită şi de trii ori mulţămită fie deputaţilor carii au făcut-o lege. Cinste tuturor acelora care, mîntuindu-ne ţara de cea mai grozavă enormitate socială, de *robie*, ne înalţă atît de mult în principii; ea acum se arată adevărata Biserică a lui Hristos, carele a adus slobozenie pe pămînt, rostind că dinaintea sa nu sînt nici bogaţi, nici săraci, nici stăpîni, nici robi! Cuprinsul măsurilor luate spre stîrpirea robiei merită cele mai mari laude pentru potrivirea şi înţelepciunea lor. Prin proiectul înfăţoşat Obşteştii Adunări şi încuviinţat la 31 ianuarie 1844, s-a statornicit că toţi robii mănăstireşti, atît pămînteşti cît şi străine, să fie slobozi, pentru totdeauna şi să se bucure de aceleaşi dripturi ce sînt închezăşluite şi celorlalţi moldoveni de potriva lor, adecă acei aşezaţi pe moşii, carii se îndeletnicesc cu lucrarea pămîntului, să se puie în clasa lăcuitorilor birnici; iar acei cu meşteşuguri de prin tîrguri să se aşeze între negustorii patentari... Tot ce putem însă zice cu siguranţie este că nu ne îndoim nici un minut că dd. deputaţi, carii s-au arătat aşa de filantropi şi de drepţi pentru ţiganii mănăstireşti, ar putea fi mai puţin drepţi pentru ţiganii ocîrmuirii, carii în faptă şi pînă acum era emancipaţi, avînd aceleaşi îndatoriri şi dări ca şi lăcuitorii birnici... Toţi românii, toţi iubitorii de omenire, toţi partizanii ideilor nouă şi-au unit glasul spre a apalauda un act care dă slobozenie unui popor întreg." Acest prim act de dezrobire parţială a ţiganilor a fost întregit peste cîţiva ani, extinzîndu-se şi asupra ţiganilor boiereşti. În proclamaţia de la Islaz emisă de revoluţionarii munteni din 1848 se cerea, printre altele, dezrobirea generală a ţiganilor („Poporul român leapădă de sine neomenia şi ruşinea de-a ţinea robi şi declară libertatea ţiganilor particulari."). Acest act întregitor a fost înfăptuit de domnitorul regulamentar al Moldovei, Grigore Ghica, în 1855, printr-un decret aprobat, în unanimitate, de Divanul ad-hoc, Kogălniceanu şi Al. Papadopol-Calimah fiind cei care au redactat proiectul de lege. Muntenia a urmat exemplul Moldovei şi, în februarie 1856, vota, şi ea, proiectul de lege privind eliberarea ţiganilor de pe moşiile proprietarilor.

Alecsandri care, am văzut, a fost printre tinerii intelectuali moldoveni care, constituiţi în delegaţie, în 1844, i-au mulţumit domnitorului pentru dezrobirea ţiganilor, scriind, despre asta, în *Propăşirea*, o poezie ocazională, şi-a adus aminte, tîrziu, tocmai în 1880, într-una din foarte puţinele scrisori către Ion Ghica, de un episod sentimental de pe vremea cînd ţiganii erau încă robi pe moşia părinţilor de la Mirceşti. Eroul acestei naraţiuni evocatoare este ţiganul Vasile Porojan, prietenul său din copilărie în Iaşul vremii de odinioară. Acest Vasile Porojan, fusese prin anii treizeci ai secolului al XIX-lea „rivalul meu în jocul de arşice şi în zvîrlitura de petre pe deasupra bisericii Sfîntului Ilie din Iaşi, vecină cu casa părintească". Pentru copilul ce era, atunci, viitorul poet şi Porojan, „eram amîndoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă pîrliţi de dînsul şi formam o pereche nedespărţită de cum răsărea lumina zilei pînă ce apunea... Meşteri în arta de a fura merele şi perele de pe crăngi, îndrăzneţi la asaltul stogurilor de fîn, din vîrful cărora ne plăcea a ne da de-a rostogolul, neobosiţi la «puiagaia», la «poarca», la «ţîrca» şi chiar scoditori de nouă jocuri, eram mîndri unul de altul!". Deosebirea dintre cei doi copii – mare – era că pentru jocurile lor deocheate numai Porojan era pedepsit de jupîneasa casei („Cîte bătăi a mîncat el, sărmanul, pe socoteala mea"), iar Porojan, cum se cuvenea, îi spunea tovarăşului de joacă „cuconaşule". El, din păcate, era ţigănuş de curte iar viitorul poet, fiul stăpînului. În timp ce cel din urmă era dat la şcoli, Porojan, la decizia stăpînului, nesocotindu-se înzestrările ţigănuşului, fiind sortit să deprindă meşteşugul pităriei (brutăriei) „sub ciomagul profesorului său". Alecsandri era dăruit celor mai înalte demnităţi pe cînd tovarăşul său de joacă din copilărie era menit „să rămîie numai pitar pînă la sfîrşitul vieţii sale!... Stranie nedreptate a soartei!" Foştii colegi de joacă, atît de nedespărţiţi, se mai vedeau în vacanţele viitorului poet. Apoi, acesta din urmă a fost trimis, la studii, la Paris, unde a petrecut cinci ani încheiaţi. „La întoarcerea mea în ţară, pe la sfîrşitul anului 1839, după o plăcută călătorie prin Italia, am găsit casa părintească completă... Porojan singur lipsea, căci fugise a doua zi după plecarea mea la Paris şi nu se mai întorsese la stăpîni, de frica zgardei cu coarne de fier şi mai cu seamă de groaza poliţaiului Urzică, prin mînile căruia era obicei ca să treacă toţi ţiganii leneşi, tîlhari sau prea iubitori de libertate". A înfruntat toate aceste pericole şi, la aflarea veştii că prietenul din copilărie se întorsese, Porojan a apărut. Tînărul boier i-a oferit graţia de a-l scăpa de pedepse, reintegrîndu-l drept pitar al casei. Cînd poetului i-a murit părintele, a eliberat toţi ţiganii robi în proprietăţile sale, „voind astfel să recunosc amicia lui Porojan pentru mine". Unii din ţiganii robi au interpretat dezrobirea lor drept o osîndă şi o alungare şi s-au rugat de boier să-i lase mai departe în vechea lor condiţie („Stăpîne, nu te îndura de noi, şi nu ne depărta de mila măriei-tale!"). Peste vreo şase luni s-au reîntors la Mirceşti. Vasile Porojan n-a fost printre ei, devenind pitar (brutar) la Piatra Neamţ. Tîrziu, după mulţi ani, reapăru la Mirceşti, rugîndu-se de fostul prieten să-l angajeze pitar. Dar după două zile a dispărut din nou. „De-atunci l-am mai întîlnit o dată la Peatra, slăbănog, plin de reumatisme, plecat spre pămînt de aspra mînă a bătrîneţei şi dezgustat de lume. Sărmanul! a părăsit-o, în sfîrşit, luînd cu el partea aceea din tabloul social care ne arată familiile boiereşti înconjurate de servitori ţigani, precum erau casele patricienilor romani pline de sclavi duşi din lumea întreagă".

O minoritate infracţională?

Silviu Eruşencu, ofiţer specializat la Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii, încearcă să explice cum apare şi cum se manifestă tentaţia de a comite infracţiuni. El crede că o diminuare a acestui fenomen în rîndul romilor nu se poate face fără o mediere între ei şi majoritate şi o rezolvare a problemelor sociale cu care se confruntă aceştia.

Cum sînt văzuţi romii de către Poliţie?

În primul rînd, trebuie spus că romii nu sînt o minoritate naţională, ci una etnică. Ei au un statut cu totul aparte, din cauza unui anumit mod de viaţă, a unor tradiţii care se păstrează de foarte multă vreme. Ele provin din probleme care i-au ţinut uniţi ca etnici, dar s-au dezvoltat şi în urma reacţiilor de respingere ale populaţiei majoritate, indiferent de apartenenţa etnică a celorlalţi. Refugiul în cutume i-a determinat să formeze structuri închise.

Sînt romii o minoritate infracţională?

Cînd se comite o infracţiune, poliţia îl caută pe autorul acesteia, iar în nici un caz nu se orientează după criterii etnice. E adevărat că în modul de viaţă al etnicilor romi apar anumite elemente de specificitate. Poţi să spui că o anumită faptă este comisă de un rom. De exemplu, se comit fapte foarte mărunte: se fură o icoană, un lucru care sclipeşte, fără valoare, dar care la un moment dat îl incită. Aici e specificitatea.

Lucrurile acestea mărunte, „găinăriile", nu sînt specifice doar etnicilor romi, ci acelora care trăiesc în cartiere sărace. Aceste zone sărace, care produc tot timpul noi şi noi infractori, sînt formate în majoritate din romi. De multe ori, grupurile infracţionale sînt constituite pe criterii de apartenenţă la aceeaşi familie – în general, au familii foarte mari. Dar sînt şi grupuri multi-etnice unite de ideea comiterii de infracţiuni.

Sînt apoi reglări de conturi chiar între membrii etniei, dar care aparţin unor familii distincte. Ele sînt foarte bine structurate şi se caracterizează la rîndul lor prin tradiţii. Între ele există o ierarhizare bine conturată. Argintarii, de exemplu, se consideră superiori spoitorilor sau ursarilor. Ursarii obţineau odată bani din sărbători, iar spoitorii spoiau cazanele de cupru. Acum, multe dintre aceste meserii au dispărut, iar ei au rămas fără obiectul muncii. Nivelul lor de pregătire este scăzut. De multe ori, refuză să se îndrepte către o formă de învăţămînt.

Ca imagine generală, e adevărat că rata criminalităţii în rîndul etnicilor romi este mai mare decît la celelalte etnii.

Mult mai mare?

Statistic, ei reprezintă în jur de 2% din populaţie, iar din totalul infractorilor ajung în unele situaţii pînă la 20%. Nu sînt singurii care comit infracţiuni, dar reprezintă un procent mai mare. Mai ales în domeniul înşelăciunilor, unde ei deţin supremaţia. De exemplu, ghicitul în cărţi.

Care sînt metodele prin care încercaţi să eliminaţi cauzele ce duc la infracţiuni?

Sînt foarte multe probleme cu care romii se confruntă în mediul rural. Neavînd principalele mijloace de trai, ei migrează în marile oraşe. Aici, cu un nivel de pregătire şi cultural scăzut, sînt primii atraşi în activităţi infracţionale; trebuie să trăiască. Cei structuraţi deja în lumea interlopă – în formare, la noi, şi ale cărei dimensiuni exacte nu le cunoaştem încă – îi racolează pe cei din mediul rural. Ideea noastră este de a căuta să sensibilizăm organele locale, administraţia publică locală, societatea civilă, pentru crearea condiţiilor ca romii să rămînă la sate. Poate pare puţin ciudat că poliţia se ocupă cu aşa ceva, dar noi sîntem primii care ne confruntăm cu nerezolvarea acestor probleme şi de aceea căutăm să le îndepărtăm. Pentru că pe romul plecat din mediul rural îl vom găsi în mediul urban ca infractor.

Apoi, încercăm să facem o mediere între romi şi populaţia majoritară. Încercăm să intervenim înainte ca tensiunile acumulate să degenereze în conflicte. Mai greu o ducem cu sistemul de informaţii, pentru că stările de tensiune se păstrează închise în comunităţi. Oamenii nu merg la poliţist, ci strîng această ură şi, la un moment dat, ne trezim cu izbucnirea conflictului.

Sînt poliţişti care fac această mediere între comunităţi. O fac dintr-o necesitate; vor să aibă linişte în zona lor. Totuşi, acest proces nu este, în general, desfăşurat după nişte norme. De aceea, noi vom desfăşura programe de iniţiere a poliţiştilor în probleme de mediere.

Cum privesc romii Poliţia?

Percepţia activităţii Poliţiei e deformată. Dacă o comunitate îşi cîştigă existenţa prin diferite activităţi care sînt la graniţa legii sau încalcă legea, ei consideră că acţiunea Poliţiei are o conotaţie rasială.

De foarte multe ori, se cade în păcatul de a împărţi între romi şi români. E un pericol foarte mare. Toţi sînt cetăţeni români şi beneficiază de nişte drepturi. Dacă îi tratăm pe romi ca o entitate aparte, la un moment dat ar trebui să le dăm nişte legi colective, adică am ajunge la o discriminare pozitivă. Nu ştiu în ce măsură ar fi acest lucru benefic pentru etnia lor. De aceea, trebuie să primeze ideea de imparţialitate, de tratare egală a tuturor celor care se află la un moment dat în conflict cu legea. Nu putem să-i tratăm diferit. Din respect pentru cei care au renunţat la un comportament deviant, nu putem trata toată etnia ca fiind una infracţională numai din cauza unui grup, chiar dacă reprezintă un procent mai ridicat.

Octavian GABOR

Lev ŞESTOV

FILOZOFUL ÎNDRĂGOSTIT

„Filozoful îndrăgostit": iată un posibil nume pentru cel ce caută, prin cunoaştere, eliberarea, pentru cel care – prin cunoaştere – speră să întîlnească Adevărul viu, pentru „gnostic", fie el grec ca Platon ori Plotin, iudeo-helen ca Filon din Alexandria, creştin precum Clement Alexandrinul ori Grigore de Nyssa, sau fiozof vizionar shi'it. La o asemenea cale, cu desfătările şi exigenţele ei, se referă fragmentele, traduse aici, din volumul Pe cîntarul lui Iov *(Paris, 1971).* **(A. M.)**

Criteriul filozofic

Toate genurile literare sînt bune, spunea Voltaire, în afara celui plicticos. Avea Voltaire dreptate? Fără îndoială; nimeni nu s-ar gîndi să emită vreo obiecţie la acest criteriu. A spune despre o operă literară că e plicticoasă înseamnă să spui că nu are nici o valoare. Dar concepţiile noastre despre lume? Avem oare dreptul să respingem un anume sistem filozofic doar pentru că e plicticos? După mine, avem dreptul. Nu e cu putinţă ca esenţa vieţii să fie plicticoasă, ca adevărul să fie plicticos! Nu ţine oare asta de evidenţa însăşi? Dar pentru ce atunci nu se slujesc filozofii în dezbaterile lor de acest argument printre atîtea alte argumente peremptorii? Mai ales că, urmîndu-l pe Kant, diverse principii socotite drept indispensabile pentru atingerea anumitor scopuri sînt numite adevăruri *a priori*. De altfel, toată lumea gîndea la fel chiar şi înainte de Kant, însă nu-şi dădea seama. E limpede că uitase lucrul acesta. Ei bine, îl reamintesc acum şi sper că mi se va mulţumi pentru furnizarea unui adevăr evident, cu totul nou; aştept mai cu seamă concluziile la care el va conduce, concluzii surprinzătoare.

Izvoarele cunoaşterii

Există gînduri care izbucnesc ca fulgerul, care sînt iluminări de-o clipă; şi există gînduri coapte îndelung prin reflecţie; legate de cele ce le-au servit drept premisă, ele slujesc drept bază pentru altele, ce le vor urma. În care trebuie să ne încredem?

Dacă Eros e izvorul cunoaşterii supreme, atunci fulgerele, iluminările subite ar trebui fără îndoială să primească încrederea noastră. Aşa făceau cei vechi, pe cînd modernii, întemeindu-se pe ştiinţele exacte, urmăresc, în ceea ce îi priveşte, unitatea cunoaşterii. La Platon, teoria ideilor e o teorie doar cu numele; ea nu are decît o slabă legătură cu scopurile ultime, iar miturile sînt, pentru ea, cu mult mai de preţ decît „concluziile raţionale"; cu toate astea, tocmai pentru a le obţine pe cele din urmă ne îndreptăm încă spre Platon. Or, s-ar putea spune că la Platon miturile domnesc asupra dialecticii în vreme ce, pentru filozof, ea devine un scop în sine: Platon se desfată de muzica ideilor, le iubeşte în măsura în care percepe prin intermediul lor o armonie stranie, plină de farmec, inaudibilă în genere pentru urechea omenească; ideile îl atrag independent de adevărul lor, de conformitatea lor cu realul. Pe filozoful „îndrăgostit" nu-l preocupă cîtuşi de puţin atitudinea celorlalţi faţă de frumuseţea pe care el a întrezărit-o: prea puţin îi pasă dacă entuziasmul său e împărtăşit ori nu. El e îndrăgostit. Iubirea îi e ţintă şi justificare. Ce altceva mai e de trebuinţă? E nevoie oare ca Eros să se justifice în faţa cuiva, el care îndreptăţeşte totul? El a „iluminat", el a creat frumuseţe, restul îi e indiferent. Unica lui misiune e să smulgă pe om din existenţa cotidiană, aflată sub griji. Eros se iveşte şi, o dată cu el, sfîrşitul tuturor limitărilor, tuturor „muncilor"; începe sărbătoarea: poţi face atunci tot ceea ce, în zilele obişnuite, ţi-e neîngăduit, poţi să nu mai trudeşti, să nu mai „extragi", ci doar să „iei"; distincţiile, normele, regulamentele cad de la sine. Şapte sute de ani mai tîrziu Plotin a desăvîrşit ceea ce Platon sugerase. *Mónos pròs mónon*: omul faţă în faţă cu Dumnezeu, dincolo, deasupra a tot ceea ce leagă, deasupra ştiinţei înseşi ori, mai degrabă, deasupra ştiinţei în primul rînd pentru că ceea ce ne leagă mai strîns nu este oare ştiinţa? Numai „acolo", în unirea cu Dumnezeu, se află libertatea, acolo adevărul, acolo scopul ultim spre care cu aviditate ţinteşte fiinţa noastră. Iar această unire înseamnă *raptus*, „răpire"; contrar ştiinţei, ea e tot ce poate fi mai „subit", mai instantaneu în viaţă, ceva ce nu-şi poate găsi absolut nici un loc în categoriile curente ale înţelegerii, ele care au drept funcţiune transformarea chiar a iluminărilor divine în ceea ce *semper ubique et ab omnibus creditum est.*

Suprafeţe şi profunzimi

Extazul plotinian a fost ultima lucire a spiritului grec care nu-şi mai amintea decît cu nesfîrşită trudă, prin încordarea tuturor forţelor sale de ceea ce mărturisiseră „vechii şi preafericiţii înţelepţi aflaţi mai aproape de zei". Aristotel a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a extirpa din suflete anamneza unei alte vieţi. Nimic nu a mai izbutit după aceea să o recupereze; în pofida eforturilor catolicismului medieval, uitarea a acoperit din ce în ce mai mult vechiul adevăr: nimeni nu mai voia ori nu mai reuşea să creadă că a fost un timp cînd oamenii se aflau mai aproape de zei. Noua filozofie începe prin Spinoza care rupe explicit cu Antichitatea. Strămoşii noştri nu trăiseră niciodată în preajma zeilor. Şi nu existaseră niciodată zei. Omului însuşi îi revine sarcina să creeeze un zeu – *amor dei intellectualis*. Iar oamenii nu au păşit mai departe de Spinoza. Slab reflex al lui Plotin, Spinoza – care numai arareori atinge un simulacru al acestei „uniri" pe care vechii preafericiţi o dobîndeau, se pare, cu uşurinţă – e pentru noi, cei de astăzi, prea „mistic". Zeii, demonii, geniile au murit; universul e populat de principii, de legi care, după noi, sînt singurii moştenitori legitimi ai fiinţelor fantastice de altădată. Cei vechi se înşelau. Nu vedeau decît ceea ce le sărea în ochi, ce se afla la suprafaţa lucrurilor, iar ceea ce vedeau luau drept un zeu. Însă principiile se ascund în adîncimi, sînt invizibile, pot fi extrase doar cu extremă dificultate. Numai ceea ce se obţine cu trudă poate fi adevărat şi frumos; existenţa întreagă stă drept dovadă... Se poate întîmpla totuşi ca lucrurile cele mai evidente să devină la un moment dat problematice: cel mai de preţ, indispensabilul, nu se află poate în adîncuri, ci la suprafaţă, acolo unde omul ar trebui să-l culegă cu uşurinţă. Ceea ce efortul, cultura, lupta, strădaniile pot obţine, oricît de înalt l-am socoti noi, e totuşi prea puţin lucru în raport cu ceea ce ni se oferă de la sine, fără muncă din parte-ne, în raport cu ceea e am primit de la Dumnezeu. Blestemul nostru e că nu avem încredere decît în ceea ce obţinem cu sudoarea frunţii, în ceea ce zămislim în dureri. Pedeapsa trebuie neîndoios acceptată; e cu neputinţă s-o evităm. Dar cînd timpul încercării se va fi sfîrşit, adîncimile vot fi uitate, iar Maia îşi va recăpăta drepturile pe care, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, diavolul, altminteri spus raţiunea, i le smulsese întorcînd pe oameni de la suprafaţa luminoasă a fiinţei către rădăcinile obscure şi către principii.

Calea adevărului

„Ca apa m-am vărsat şi s-au risipit toate oasele mele. Făcutu-s-a inima mea ca ceara ce se topeşte în mijlocul pîntecelui meu" *(Psalm* XXI, 14-15).

Pentru a zări adevărul nu e de ajuns să ai ochi buni, să fii atent, mereu la pîndă etc; trebuie să mai fii în stare de renunţarea cea mai drastică, dar nu în sensul dat de obicei cuvîntului. Nu e de ajuns ca omul să accepte să trăiască în foame, frig, murdărie, să accepte să ardă în taurul lui Phalaris. El mai trebuie să urmeze exemplul autorului psalmilor: să se topească interior, să distrugă scheletul sufletului său, ceea ce considerăm drept baza fiinţei noastre, tot ceea ce în noi este stabil, determinat o dată pentru totdeauna, acel ceva în care vedem adevărurile veşnice, *veritates aeternae*. Trebuie să te simţi fluid, lichefiat; trebuie să-ţi dai seama că formele nu sînt fixate dinainte, în virtutea unei legi veşnice, ci că trebuie să le creezi tu însuţi, în fiece clipă. Gîndirea umană s-a străduit, secole la rînd, să definească şi să fixeze veşnicul drept imuabil, egal mereu cu sine. Pentru a izbîndi, Socrate a mers să facă ucenicie pe lîngă meşteşugari, pe lîngă „tehnicieni". Dulgherul, fierarul, tîmplarul, bucătarul, medicul ştiu ce au de făcut. Posedă o noţiune a „binelui", o *causa finalis* stabilă, gata alcătuită, care le hotărăşte sarcinile. De la ei putem afla ceea ce este „binele", fiindcă binele e pretutindeni şi mereu acelaşi. Însă „binele" zeilor, de care avea nevoie Socrate, nu seamănă nicidecum cu binele dulgherilor, fierarilor, al medicilor. Numai denumirea le e comună.

Zeii ignoră „tehnica" şi nu au nevoie de ea. Ei nu aspiră la soliditate, la stabilitate, nici la legi. Există un concept al mesei, un concept al potcoavei; nu există un concept al binelui: dulgherii şi fierarii îşi au de făcut munca lor şi trebuie să-şi vadă doar de ea. Aşa cum uneltele lor – securi, ciocane, fierăstraie – nu pot fi utile filozofului, la fel ideile şi metodele lor nu oferă nimic celui pe care „Apolon l-a chemat la sfînta jertfă". Transplantînd noţiunea de lege, de idee generală din domeniul vieţii practice în cel al ştiinţei, Socrate a făcut desigur un mare serviciu ştiinţei, însă a condamnat metafizica la o moarte înceată şi sigură. „Critica raţiunii pure" s-a născut în ziua cînd Socrate a mers să caute „binele" în preajma meşteşugarilor. Metafizica s-a transformat într-un meşteşug. Sarcina noastră – irealizabilă, poate, pentru că Socrate ne-a devenit o a doua natură – constă în a smulge din suflet tot ceea ce e „ordonat", tot ceea ce e „ideal", în a zdrobi scheletul care ne menţine eu-l vetust, în a ne lichefia interiorul precum psalmistul. Legile, stabilitatea sînt numai pentru viaţa pămîntească, pentru existenţa noastră temporală. Iar „idealul", fie el *causa efficiens* sau *causa finalis* nu e, şi el, destinat decît vieţii pămînteşti. Dincolo de limitele existenţei terestre, omul e cel care trebuie să creeze cauze şi scopuri. Iar ca să înveţe s-o facă, el trebuie să resimtă acel atroce sentiment de abandon exprimat de începutul psalmului XXI: „Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?" Dumnezeu nu este; omul e livrat sie însuşi. Iar speranţa cu care se mîngîia din cînd în cînd Socrate, speranţa că moartea e un somn fără vise nu există nici ea. Dimpotrivă, somnul nostru va găzdui viziuni şi cea mai de seamă din ele va fi aceea că Dumnezeu nu există; omul însuşi trebuie să devină Dumnezeu, altfel spus să creeze totul din nimic, totul: materia, formele, pînă şi legile eterne. Aceasta era experienţa „vechilor şi preafericiţilor înţelepţi": să fugă de cunoaştere, de siguranţă, de stabilitate, de tot ceea ce vine oamenilor din viaţa „comună". În aceasta consta marea lor speranţă. Printre ei, cîţiva din cei ce sînt mai aproape de noi în timp par să mai ştie ceva în acest sens, aşa cum o dovedesc scrierile lor. Ignatiu de Loyola şi monahul descălugărit Luther învaţă amîndoi că numai omul rătăcit în veşnicie, cu totul abandonat sie însuşi, deznădăjduit, numai el e în stare să-şi îndrepte privirea spre Adevărul ultim. De aici cuvintele enigmatice ale lui Luther în comentariul la *Epistola către Romani:* „Se întîmplă ca blasfemia să sune mai plăcut în urechea lui Dumnezeu decît *aleluia* chiar sau oricare altă laudă solemnă... Şi cu cît blasfemia e mai oribilă şi mai respingătoare, cu atît e Dumnezeu mai mulţumit". Acelaşi e pînă la urmă şi sensul uneia dintre regulile fundamentale din *Exerciţiile spirituale* ale sfîntului Ignatiu: „Pe măsură ce sufletul devine mai detaşat (de lume) şi mai însingurat, el devine mai apt să caute şi să atingă pe Creatorul şi Domnul său."

© S. Ghetie

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

● Anul VII ● Nr. 314 ● 12 - 18 februarie 1999 ●

Album

Cuvente den copii

I love you, Cristi!

18. 03. 1997

Bună, dragă jurnalule! Tot eu sunt, Mary. Să-ţi povestesc ce s-a întîmplat azi. M-am întîlnit cu Cristi pe culoarul şcolii şi „m-a invitat" să-l miros pe gît deoarece îşi cumpărase un parfum nou „Calvin Klein". Eu i-am spus că-mi place la nebunie iar el mi-a zis că de-acum încolo se va parfuma numai cu el fiindcă-mi place mie.

20. 03. 1997 – joi

Azi, cînd ne-am întors de la şcoală şi am vrut să mergem în Efes, l-am întrebat pe Cristi dc. vine cu noi (după ce îi dădusem inimioara parfumată). A răspuns afirmativ. Am ajuns acolo (tot drumul ne-am ţinut de mînă) iar după ce am fumat o ţigare împreună, am plecat şi cu Cristina la „Pizza Hut" şi am băgat la maţ. Înapoi în Efes. Stăteam (eu cu el) tolăniţi, cu mîinile pe picioare, sub fustă (nu chiar), sub ploverul lui (eu).

This is love:

– waking up by thinking of him
– putting a gigant picture of him on your desk
– jumping for joy when the telephone rings

I love you, Cristi!

22. 03. 97

Acum mă gîndesc la el şi la clipele minunate pe care le-am petrecut împreună într-o zi de joi timp de cîteva ore. Am devenit „prieteni" = iubiţi. Nu chiar pentru că nu ne-am sărutat. Ne-am întîlnit, ne-am ţinut de mînă, ne-am „pipăit" (el pe mine doar pe picior), eu pe burtă (face body building) – are sărmăluţe. Înseamnă că suntem PRIETENI. Aşa a început totul: joi, după ce i-am dat inimioara, cînd să plece, l-am rugat să vină cu mine în Efes. Şi a venit. Asta a fost tot şi sper să mai continue. Sper din tot sufletul pt. că ţin la el foarte mult chiar pot spune că-l iubesc puţin (mai mult).

31 martie '97

Uneori cred că nu ţine deloc la mine. Cred că este supărat pe mine. În fine, „Life goes on!". Presimt că mă va dezamăgi şi el. Ar fi al IV-lea care mi-a sfărîmat sufletul în mii de bucăţele care, din păcate, nu se mai pot constitui la loc. Oricum, m-am obişnuit cu băieţii de genul ăsta. Dacă mi-ar face chestia asta, l-aş urî pt. toată viaţa. De obicei, pun mult suflet într-o relaţie. Asta sunt eu.

Acum ascult melodia lui preferată: *Apollo 440 – Aint' talkin' but dub*. Avem ceva în comun: ne place *3T – I need you*, încă mult de tot.

1. 04. 97 – marţi

Azi, ca în toate zilele din acestă vacanţă, nu mi-am putut lua mintea de la el. Parcă îl văd în jurul meu tot timpul. I need to kiss you. Pot spune că îl iubesc cu adevărat. Poate toţi ceilalţi au fost doar obsesii pt. mine, dar pe el l-am ţinut de mînă, i-am atins piciorul şi pielea feţei, a fost altceva. Un om te obsedează cînd nu-l poţi avea. Dar pe el... îl iubesc mult.

7. 04. 97 – luni

Azi l-am văzut în sfîrşit pe Cristi. Mai bine nu-l vedeam. M-a văzut venind pe hol. M: „Bună!" C: „Bună, ce faci?" M: „Bine" C: „Bravo!" Şi s-a întors să vorbească cu celelalte fete. În fine, i-a spus Irinei că-i place ca fetele să „se bată" pt. el. Eu am să-i spun: „Băi, băiatule, dc. te-aştepţi să umblu eu după tine, te-nşeli amarnic. Dc. vrei să fim prieteni, O.K. Dacă nu, salut şi la revedere, că nu eşti primul nici ultimul băiat. Şi încă ceva: nu mă aşteptam tocmai de la tine să-mi faci chestia asta. Într-un fel, mi-ai deschis ochii, pentru că mi-am dat seama cum sunt băieţii (din ziua de azi)."

(din jurnalul lui Mary – 14 ani)

Oameni mărunţi din Oximoron-Les-Deux-Eglises, la sfîrşit de mileniu

Mai întîi femeile şi copiii, ca în orice situaţie ce tinde spre limită şi care nu tinde?

Annamaria Giannone din Roma care vine mai devreme acasă şi îşi găseşte soţul mort, asfixiat de emanaţia unor gaze, ceea ce n-o împiedică s-o reanimeze şi s-o salveze pe amanta lui, aflată în acelaşi pat, lîngă el. Caterina Yannakopulu, mamă, cu familie, lucrătoare într-un atelier de icoane, cu un trecut impecabil, condamnată la 20 de ani închisoare pentru că l-a ucis pe arhimandritul Elefteriadis pe care „l-am iubit la nebunie", aşa urla ea în timpul procesului, dar el o dispreţuia şi o storcea de bani în numele Sfintei Fecioare. Femeile dintr-o întreprindere siberiană care cer să nu mai fie plătite în sticle de vin în loc de ruble, ci în ulei şi făină, bărbaţii lor bînd totul în zilele de salariu. O americancă, Pamela Columbus, care a dispărut din faţa piramidelor unde venise să se roage pentru a obţine o nouă energie, bună s-o propulseze pe altă planetă. Genul Aslan, o tînără turcoaică din Sanliurfa, care s-a revoltat împotriva măritişului aranjat de părinţi, judecată şi condamnată pentru atitudine provocatoare de un tribunal care-i scoate astfel de sub acuzare pe tatăl ei, pe viitorul soţ şi pe alţi patru unchi hotărîţi s-o înece în Eufrat. O altă grecoaică, din Salonic, laborantă, Elena Fotiade, care pentru a afla cine i-a ucis fiica, se dă prostituată şi bate toate mahalalele oraşului, ajungînd să se culce cu principalul suspect „pe care l-aş fi tăiat în bucăţi, dar mergea magnetofonul...".

După femei şi copii, bărbaţi dintre care se aleg întotdeauna cei din urmă la petreceri şi naufragii.

Francisco del Moral Espinosa, un fel de Robin Hood al Madridului, cel care – cu o perucă pe cap şi un revolver în mînă – spărgea magazine de bijuterii ca să dea la săraci, se prezintă la tribunal doar în pijama şi adoarme pe o bancă. Un amărît de camerunez care moare în faţa comisariatului unde căuta adăpost, sufocat de găina furată, vîrîtă în gura lui, întreagă, cu pene cu tot, de mulţimea care-l hăituia. Un criminal periculos, căutat de vreo 8 ani, Mattei Messina Denaro, care anunţă, normal, în „Giornale di Sicilia", decesul tatălui său, Francisco, „naş" în Cosa Nostra, acuzat de 6 crime, mort liniştit în patul său. Bărbaţii unor comunităţi din sudul Indiei care vin în decembrie la tîrgul din Eluru ca să-şi recupereze nevestele vîndute pentru un an şi să scoată la vînzare, tot pentru un an, nevestele noi. Bărbaţii englezi care – însoţindu-şi nevestele la cumpărăturile de Anul Nou – ar fi supuşi unui stress comparabil cu cel încercat de piloţi în timpul unui picaj, după calculele psihologului britanic David Lewis. Cei 6 mineri chinezi care au supravieţuit blocaţi într-o mină, 26 de zile, mîncîndu-şi curelele de piele. Deţinuţii din Gdansk care, muncind la renovarea închisorii, au găsit aur şi l-au topit clandestin în lingouri. Un danez, fost deţinut, care intră prin efracţie într-o închisoare din nordul Copenhagăi, ca să vîndă droguri celor închişi, clienţii săi statornici. Proxenetul din Clermond Ferrand care, după ce execută o pedeapsă de 2 ani, se întoarce la protejata sa, îi cade fericit în braţe şi a doua zi ea îl împuşcă, cu un glonţ, în ceafă. Ţăranii afgani care – în lipsa lemnelor – blestemă zilele însorite ale iernii geroase deloc prielnice reluării luptelor cînd tuturor le e ceva mai cald. Părinţii galezi care îl acuză pe pastorul lor că-i face să plîngă pe copilaşi atunci cînd le spune foarte clar: „Doar Dumnezeu există, Moş Crăciun nu!". Ecologiştii thailandezi din insula Fi Fi care se opun cu îndîrjire producătorilor unui film al cărui scenariu vrea să facă din plaja de la Maya Bay, devastată de muson şi acoperită de gunoaie, un paradis, prin replantarea a o sută de cocotieri. Deputaţii senegalezi care au boicotat timp de cîteva ore lucrările sesiunii bugetare pentru a protesta împotriva senviciurilor cu cartofi prăjiţi, masa lor de-a lungul unei zile de dezbateri.

Toate acestea s-au petrecut în luna decembrie a anului 1998. După două luni, în perspectiva acestui februarie '99, omul cel mai interesant mi se pare a fi însă Kid, pur şi simplu Kid, un jucător de pocker imbatabil, sătul de succesele sale, care s-a sinucis într-un hotel mizerabil din Las Vegas, unde ajunsese să joace singur împotriva sa: cadavrul său ţinea în mînă trei aşi, avînd în faţă, pe masă, un ful de decari.

Radu COSAŞU

Bazar

Casa lux

Obsesia casei am avut-o aproape cu toţii (şi mulţi o mai avem încă: „l-au demolat, şi i-au dat un apartament la bloc, cu apă caldă"; x. „are o casă ca o oglindă", „e bolnavă de curăţenie"; „şi-a cumpărat o casă în... pe nimic" etc. La Dallas, spuneau mulţi, se uitau pentru case, interioare luxoase; „ne mai clătim ochii", suna motivaţia. Era (şi este) semn de distincţie, sau de bun-simţ să ai vitrină şi persane. Exemplele pot continua la nesfîrşit: titlul articolului nu se referă la aspiraţiile noastre ca atare, ci la aspiraţiile noastre reflectate într-o revistă. Casa lux e o revistă lunară, care costă 9.000 de lei; de tipul celor, precum *Voiaj magazin*, care te fac să-ţi „lase gura apă" – color şi pe hîrtie foarte bună. Editorul său, Mariana Brăescu, *doamna Casa lux* (aşa se intitulează pe coperta a doua), explică rostul revistei prin motto-ul cu care se încheie sumarul: *Nu merită o casă frumoasă cine nu şi-o doreşte!*

Dacă răsfoieşti revista, vezi lucruri la care nici n-ai visat: nu mă refer neapărat la interioarele fastuoase, ci la sfaturi practice de specialitate despre cum se construiesc: o terasă acoperită pentru casa de la munte; cum se schimbă un hol; cum se construieşte o mansardă; cum se mobilează o bucătărie mică; cum poate deveni biroul o a doua locuinţă etc. Pentru cel trăit într-o locuinţă de bloc, sub opresiunea obiectelor atotputernice şi mereu mai multe, toate elementele enumerării de mai sus par incredibile. Întrebările supravieţuitorului de rînd dintr-o locuinţă stas de bloc sînt: „există toate astea?"; „pentru ce atîta tevatură?". Tot parcurgînd revista, ajungi să capeţi un alt sens al importanţei lucrurilor; nu mai contează principiile, ci detaliile. Detaliile capătă proporţii şi încep să te oblige să le iei în serios. Numai pentru amenajarea unui hol există trei *soluţii*. Cuvîntul *soluţii* e definitoriu pentru importanţa explicaţiilor ce urmează. Cea de-a treia soluţie presupune chiar dărîmarea pereţilor care despart holul de camera de zi şi de bucătărie. Aşa că lucrurile chiar sînt serioase.

Întregul vocabular al revistei vrea să sublinieze acest lucru; printre componentele sale lexicale se numără: *dinamism, acces, a amplasa, a capta, cost, finisaj, vilă, palat, larg, plin, din import, şemineu, scară interioară, arteziană, piscină, cuptor cu microunde, dulap-bar, arcade, colecţii, gresie, hidromasaj, argintărie...* Interviurile cu poze de case (sau prezentările de case ca atare) completează seriozitatea, gravitatea proprietarului care se respectă cu o doză de poezie. Casele vizitate sînt introduse cu fraze de genul: *„Cînd intri într-o casă simţi, într-un fel aparte, respiraţia ei"* (interviu cu Letiţia şi Ilie Dumitrescu, despre casa lor, de Ileana Coman). De fapt, ideea călăuzitoare a tuturor interviurilor cu proprietari de lux este o uriaşă personificare: casele au suflet, şi sînt alter ego-ul locatarilor lor... Acestor mult pomenite case, în gama poetică, le place să se vorbească despre ele în următorii termeni: *ambianţă, simplitate, rafinament, dragoste, implicare, trup şi suflet.* Unii dintre posesori ating chiar nelămurite cote de vanitate poetică (şi nu numai): ambasadoarea Indiei la Bucureşti afirmă (în interviul realizat de Ingrid Brăescu): *Ne doream o casă ca un templu.* Această din urmă replică poate sintetiza mesajul revistei *Casa lux:* un cult al locuinţei. Cult cu nimic supărător, atîta timp cît nu devine singurul pe care-l ai. Şi cît timp păstrezi măsura. Altfel, într-o lume cenuşie şi înghesuită, *Casa lux* te face să vezi că se poate şi altfel. Sau să tînjeşti după un soi de altfel, fie el şi foarte pragmatic.

Iaromira POPOVICI

Imaginarul publicitar

Ceremonia de trecere

Cu ultima reclamă, *Coca-Cola* a săltat în eternitate. Credeam că va fi doar pentru *totdeauna* pînă ce moartea ne va despărţi, dar metafizica presează. *Domnişoara Coca-Cola* ar fi putut să-şi taie venele, să se sinucidă şi să ne lase o scrisoare, ca în dramele psiho-patologice, însă nu făcea, aşa că mai bine a fost răpită. Nu ca în carpeta de pe pereţii unor nostalgici, ci ca în societatea americană contemporană, adică e o chestiune de viaţă şi de moarte şi de bani. La o sută şi ceva de ani de cînd domnul Pemberton a inventat-o în curtea din spatele casei sale, un hoţ a pus mîna pe formula secretă care îi dă unicitate, ceea ce frustrează enorm. E un atac la invidualitate, e ca şi cum cineva ar vrea să o cloneze, e ca şi cum ne-ar clona pe noi. Imaginaţi-vă cum e să bei *Cola* după ce ai băut *Cola!* Nimic nu mai e cum a fost, odată ce s-a furat originalul. Mitul vîrstei de aur trăieşte şi în publicitate. E în pericol însuşi arhetipalul, ceea ce face necesară intervenţia salvatorului (varianta modernă) adică a consumatorului-vînător de recompense. Pentru ca impactul să fie şi mai dramatic, vedem cum ultima picătură de *Coca* se scurge muribundă în ultima sticlă de *Cola* şi e purtată pe umeri într-un simulacru de îngropăciune. Să nu repet ce spuneam mai demult despre puterea de atracţie a lucrului care ni se refuză într-o reclamă?

Zilele trecute am desfăcut, la aniversară, două sticle de *Coca-Cola*. Cică sînt foarte aproape. Zice că să continuu.

Aş fi preferat o talpă.

Alice POPESCU

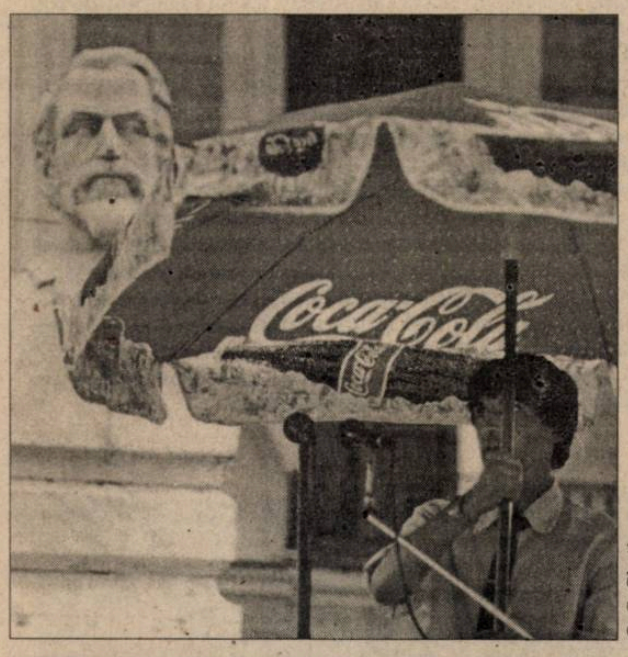

© S. Gheţie

CENTRUL INTERNAŢIONAL PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ BUCUREŞTI
ANUNŢĂ CONCURSUL PENTRU ACORDAREA PREMIULUI PENTRU CEL MAI BUN PROIECT CURATORIAL

Concursul se adresează specialiştilor din muzee de orice profil, istoricilor şi criticilor de artă sau artiştilor, avînd ca scop stimularea inventivităţii şi a originalităţii în domeniul organizării de expoziţii. Domeniul ales sau subiectul sînt la latitudinea participanţilor la concurs; proiectele pot fi interdisciplinare. Premiul constă în finanţarea unui singur proiect în vederea realizării lui pînă la sfîrşitul anului 1999. Suma maximă alocată pentru realizarea proiectului reprezintă echivalentul în lei al sumei de 10.000 USD şi presupune cheltuieli de organizare a expoziţiei şi tipărirea unui catalog. Cei interesaţi trebuie să prezinte un *curriculum vitae*, două recomandări referitoare la proiect, o propunere de spaţiu şi un formular tip ce poate fi ridicat de la sediul CIAC zilnic, de luni pînă joi între orele 14,00-17,00.

Data limită de depunere a dosarelor este 25 februarie 1999, data poştei, sau 1 martie 1999, la sediul CIAC.

Pentru informaţii suplimentare vă puteţi adresa la telefon (01) 210.30.70., 210.77.77 sau la sediul nostru din Str. Spătarului nr. 52, sector 2, între orele mai sus menţionate.

FUNDAŢIA PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ – ROMÂNIA
organizează în perioada 23 februarie-5 martie 1999 selecţie pentru:
13 posturi de ***Consultanţi Independenţi***
în domeniul Reformei Învăţământului Preuniversitar

Fundaţia pentru o Societate Deschisă – România este parte a reţelei de Fundaţii Soros avînd ca misiune promovarea valorilor societăţii deschise.

Sînt încurajaţi în mod special să candideze specialişti din următoarele domenii:

- Strategii de reformă; politici educaţionale
- Dezvoltare curriculară
- Pregătirea iniţială şi continuă a personalului didactic
- Management educaţional
- Evaluarea instituţiilor şcolare; dezvoltare şcolară
- Legătura dintre şcoală şi comunitate
- Formarea de aptitudini şi capacităţi ale romilor pentru participare la actul educativ

Se pot înscrie candidaţi din toată ţara, care îndeplinesc următoarele criterii:

- Cunosc obiectivele şi stadiul actual al reformei în domeniul educaţiei;
- Sînt specialişti care lucrează efectiv de cel puţin doi ani în activitatea practică (şcoli, inspectorate şcolare, licee sau colegii pedagogice, case ale personalului didactic), în mediul universitar sau în organizaţii neguvernamentale care desfăşoară activităţi în domeniul educaţiei;
- Specialişti din domenii înrudite care au experienţa profesională utilă proiectelor de educaţie ale Fundaţiei;
- Au experienţă în domeniul managementului proiectelor;
- Au disponibilităţi de deplasare în ţară;
- Constituie un avantaj experienţa anterioară în colaborarea cu O.N.G.-urile şi cunoaşterea limbii engleze.

Responsabilităţi generale ale postului:

- Participă la planificarea strategică a programelor;
- Evaluează proiectele primite de Fundaţie în vederea finanţării;
- Participă la monitorizarea proiectelor finanţate prin vizite pe teren;
- Evaluează proiecte finanţate;
- Activităţile presupun un volum de muncă între 10 şi 30 de ore lunar, la domiciliul consultanţilor, la sediile Fundaţiei şi deplasări în localităţile în care se derulează proiectele.

Pentru activităţile desfăşurate, Consultanţii vor fi remuneraţi în conformitate cu standardele Fundaţiei.

Cei care doresc să candideze sînt invitaţi să trimită la sediul Fundaţiei din Bucureşti o scrisoare de intenţie şi un curriculum vitae detaliat. În scrisoarea de intenţie se vor menţiona, de asemenea, numele şi adresa de contact (numărul de telefon) a două persoane de la care Fundaţia poate cere referinţe.

Preselecţia candidaţilor se va efectua în perioada 23-26 februarie, iar selecţia – pe baza interviurilor individuale – va avea loc în perioada 1-5 martie 1999.

Data limită de depunere a dosarelor de candidatură este *luni 22 februarie 1999*. Dosarele se vor depune la sediul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă Bucureşti, Calea Victoriei 155, bloc D1, scara 6, etaj 2, RO-71102, CP 22-196. Telefon: 6597427, 6591321, FAX 3127053, e-mail: *info@buc.osf.ro*

Neadevăruri flagrante

Stimate domnule redactor-şef,

Surprins şi mîhnit de neadevărurile răuvoitoare, în ceea ce mă priveşte, debitate sub semnătura C.P.-B. în nr. 312 al Dilemei, *vă rog, în virtutea dreptului la replică, ca minimă reparaţie morală şi, mai ales, pentru restabilirea adevărului, să inseraţi în proximul număr al revistei precizările alăturate.*

Vă mulţumesc,

George PRUTEANU
Bucureşti, 3 februarie 1999

În nr. 312 al *Dilemei* au apărut, la rubrica *„Cu ochii-n 3,14“*, sub semnătura C.P.-B., cîteva flagrante neadevăruri care mă obligă să fac următoarele precizări: *„Cînd instituirea stării de urgenţă era iminentă, unii parlamentari s-au întrecut în discursuri...“* Mai întîi, că instituirea acelei stări de urgenţă nu era **iminentă**. Mai apoi, că instituirea ei nu era deloc **necesară**, după cum s-a dovedit prin faptul că doar 3 ore de stat de vorbă au restabilit calmul deplin. Ideea de „stare de urgenţă“ a vădit şi vădeşte o mentalitate panicardă, belicoasă, agresivă. Şi, în al treilea rînd, ce crede semnatarul că se cuvenea să facă parlamentarii, altceva decît să-şi spună opiniile? să sape tranşee? să se înroleze voluntari în Armata Salvării? să se paraşuteze asupra Văii Jiului?

„Senatorul (G.P.) a ţinut cu tot dinadinsul să-şi citească un articol-declaraţie publicat de mai toate ziarele cu vreo două zile în urmă“.

Nu era un articol, ci un scurt discurs, conceput special pentru acea sesiune. În el era înglobat şi un comunicat de presă anterior, pe care nu-l publicaseră „mai toate ziarele“, ci, integral, unul singur (*Cotidianul*) şi, fragmentar, *Libertatea* şi *Dimineaţa*. Nu am ţinut mai „dinadins“ decît ceilalţi vorbitori, dintre care unii au şi depăşit timpul alocat, în vreme ce eu nici măcar nu mi l-am consumat.

„După ce timpul oferit de cele două partide expirase de mult, iar vorbitorul fusese rugat în repetate rînduri să încheie, preşedintele şedinţei – dl Petre Roman – s-a văzut nevoit să-i închidă microfonul“.

Aici se află al doilea neadevăr nerușinat al notiţei: eu beneficiam de 3 minute ale mele, 3 „donate“ de senatorul Sergiu Nicolaescu, 3 de PUNR şi 3 de PDSR. Să admitem că cele 3 donate de PUNR nu mai existau. Rămîn intacte **9 minute de care dispuneam**, pentru a da citire unui discurs de 5 1/2 minute (mi-l cronometrasem în prealabil), să spunem maximum 6. Dl Petre Roman m-a întrerupt, cu perfectă reacredinţă, după numai 3 minute, fără nici un alt temei decît pofta d-sale de a-mi împiedica exprimarea, apoi m-a boicotat constant şi, cînd în total se scurseseră 5 minute şi 20 de secunde, a afirmat că aş fi epuizat 8 minute. Toate acestea se pot verifica pe caseta cu înregistrarea integrală, pe care o ţin la dispoziţia redacţiei, şi pe care se poate măsura că prezenţa mea la tribună, cu tot cu penibilele hărţuieli, a fost de 12 minute, din care rostirea (pe „bucăţi“) a discursului propriuzis a ocupat fix 6.

„Dl Pruteanu, însă, care nu voia să renunţe la nici o virgulă din articolul său, a refuzat pur şi simplu să se desprindă de microfon, învinuindu-l pe dl Roman că-i bagă «sula-n coaste». În condiţiile pe care le-am explicat aritmetic mai sus, de ce ar fi trebuit să sacrific virgule? Şi de ce ar fi trebuit să renunţ eu la ce aveam de spus (pe timpul meu), şi nu dl Roman la şicanele sale? Doar pentru că aveam un punct de vedere diferit de al Guvernului care procedase zănatec? În fond, dl Roman ar trebui să-mi prezinte scuze, pentru grava incorectitudine pe care a săvîrşit-o.

Rog redacţia să atragă atenţia d-lui C.P.-B. că trebuie să aibă respect pentru adevăr, chiar cînd e vorba de colaboratori vechi şi apropiaţi ai revistei cum sînt eu.

George PRUTEANU

N. red.: *Crezînd că vorbeşte în numele adevărului şi că se sprijină pe fapte, dl G.P. îşi continuă, în aceste rînduri, răfuiala cu preşèdintele Senatului şi numără minutele precum Pristanda steagurile (poate unul-două să le fi dat jos vîntul...). Întrucît* Dilema *şi-a impus alt stil, nu credem că e util să găzduim în continuare asemenea „polemici“ plictisitoare pentru cititori. Cît despre dorinţa dlui G.P. de „a-i atrage atenţia“ colegului nostru Cezar Paul-Bădescu să respecte adevărul, redacţia nu găseşte nici un motiv ca s-o facă.*

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Strălucirea şi suferinţele serviciilor cu tradiţie

„Inventariem“ cu un soi de mîndrie locală lucrurile noi care apar prin Bucureşti: „Uite, dom'le că, în sfîrşit, avem şi noi...!“. Lucrurile care se nasc. La termen sau... prematur, „peste noapte“. Stînd, însă, la pîndă cu toate simţurile ascuţite spre „ultimele noutăţi în domeniu“ nu mai vedem lucrurile care mor. Care dispar fulgerător sau „se duc“ după o îndelungată şi grea suferinţă. Uneori, specialiştii le consemnează dispariţia; dispariţie cu care însă, unii bucureşteni nu se pot obişnui. Rămîn veşnic neconsolaţi. Alţii se „resemnează“ suspect de repede.

În cele ce urmează vă semnalez doar cîteva... TENTATIVE de dispariţie. Din fericire! Sau din nefericire. De la caz la caz.

Argument

V-aţi întrebat vreodată unde-şi repară damele bucureştene umbrela cu mîner de sticlă înflorată de care nu se pot despărţi?

Unde-şi strîmtează studenţimea blugii sau îşi dregе flecurile roase?

Unde-şi comandă domnii care se respectă un rînd de haine adevărate, de stofă, „ca pe vremuri“?

Unde-şi remaiază nevestele lor ciorapii pe care nu se-ndură să-i arunce?

De unde cumpără mamele grijulii plapuma obligatorie din zestrea tinerelor „capitaliste“?

Şi de unde le poate închiria, la o adică, veşmîntul de mireasă cu absolut toate accesoriile de rigoare?

Unde-şi înrămează gospodarul bucureştean icoana, peisajele sau oglinzile pentru casa mare?

Toate locurile astea ar trebùi să poarte un nume generic. Încă nu l-am găsit. Încerc dughene (nimic de-a face cu buticurile de tablă ale tranziţiei). Prăvălii – sună mai mulţumitor. Limbajul „specializat“ le decretează însă „unităţi comerciale de prestări servicii“.

Fiecare... c-o-ntrebare

Ce i se poate servi veritabilului, venerabilului bucureştean care, dezmeticit din gîfîiala-i zilnică, mai simte şi el nevoia, uneori, să consemneze (reactualizeze) nostalgicul „ce am fost şi ce-am ajuns“ sau şi mai filozoficul: „unde sînt, dom'le, vremurile alea, de altădată?“. Oftatul unui astfel de „capitalist“ se poate domoli cu puţină... poezie. O poezie a dughenelor, în cazul de faţă. Un farmec al lor. Local. Bucureştean. Un...pitoresc. Un... etc.

Dar „capitalistului“... capitalist? Ce i se poate răspunde? Bucureşteanului care, mic şi întreprinzător, întreabă şi el grijuliu pragmatic: „Da' cine ce şi de ce mai prestează dom'le azi, prin dughenele-alea afumate?“

Astea-s întrebările. Iată şi cîteva răspunsuri:

Puţină poezie... pentru prima categorie

Nu le caut cu adresă. Îmi place să dau peste ele colindînd oraşul la întîmplare. Uneori le recunosc după miros. De lemn prăfos frecat conştiincios cu motorină sau domolit cu cîţiva stropi de apă. Iz de marfă îndelung dosită. De şoarece adăpostit prin locuri ferite. De tutun greu amestecat cu coloniale şi încălzit de sobe improvizate. Un aer întunecos de obiecte nefolosite, obosite... Mirosurile vechi de negoţ. Şi pînda de a vedea unde duc. Curiozitatea de a pătrunde dincolo de vitrină, dincolo de tejghea, dincolo de perdelele, de paravanul de după care apare vînzătorul cînd aude uşa prăvăliei deschizîndu-se.

Ruine duioase împovărate de firme uriaşe, vechi, cu vopseaua cojită şi litere lipsă. „EXPO CU VÎNZARE“, „TEHNICA STICLEI“, „RAME, GEAMURI, OGLINZI“, „CROITORIE LA COMANDĂ“... Rame de ochelari. Ceasuri ruginite. Zorzoane jupuite. Sutiene de recuzită. Farduri ieftine. Manechine UCECOM îmbrăcate conştiincios şi „la comandă“. Gablonţuri. Tricotaje. Plasticuri. Cîte şi mai cîte...

Şi peste toate, atmosferă ruptă de viermuiala de-afară. Cu radioul pe „Răspundem ascultătorilor“ sau la „Cotele apelor Dunării“.

Şi cîteva informaţii... situaţii...

Din discuţiile cu vînzătorii (responsabili gestionari cum se recomandă) aflu că unele din prăvăliile-atelier de acest gen ţin de Cooperativa „DRUM NOU“, Cooperativa Invalizilor, **„pentru că la noi se angajează şi invalizi şi are şi unele avantaje, nu ştiu dacă nu sînt invalidă nu pot să ştiu, da' aşa se chema şi-nainte... adică are unele beneficii pentru cei invalizi; aveau tratamente gratuite tot felu' de chestii d-astea“** (o croitoreasă). „DRUM NOU“: nu-mi pot stăpîni un zîmbet. Un soi de ironie a soartei face ca aceste dughene (unele „c-un picior în groapă“ cum îmi spunea un vînzător) să poarte greutatea orgolioasă a acestei... sintagme; în roşu foarte vizibil la o prăvălie de pe Kogălniceanu, de pildă. Dar dintr-o discuţie cu un domn de la „DRUM NOU“ aflu, însă, că această cooperativă se ocupă acum cu producţia de serie-confecţii-pentru partenerii externi. Şi-aşa s-ar mai „explica“ denumirea!

Alte prăvălii ţin – de la caz la caz – de unităţi precum „SPORUL“ sau „PRESTAREA“...

Într-o croitorie de pe Banu Manta „specializată în veste, fuste, pantaloni“. Întrebare: **„Cam cît cîştigaţi pe lună?“** Şi răspunsul: **„Sîntem două colege care lucrează acum. Luna trecută, de exemplu, am făcut 30 de pantaloni, deci cinşpe ea, cinşpe eu. Avînd în vedere că pantalonul este plătit la unşpe mii... Deci faceţi un calcul la cam cît salariu luăm noi pe lună!“**

Pentru cei interesaţi de amănunte... economice aici salariile se iau în funcţie de producţie: **„În funcţie de cîte pachete faci pe zi le treci pe caiet şi la sfîrşit te plăteşte cît ai făcut, că noi lucrăm în funcţie de client, deci cîţi clienţi vin în atelier noi atîta salariu luăm“** (un meşter de rame).

Într-o „EXPO CU VÎNZARE“ (zona Gării de Nord) **„jumate de stat, jumate privată, adică «DRUM NOU» şi S.C. «VERONEL»**. Altă întrebare (sincer curioasă): „Cum era pentru dv., ca vînzătoare, pe vremuri şi cum i-acum?“. Doamna (vizibil nostalgică): **„Pentru mine era mult mai bine înainte... aveam vînzare, veneam la servici din plăcere. Da' acu uitaţi, stau de azi dimineaţă şi n-am nici 300.000 făcuţi.“** (Intră un posibil client care se uită gînditor, nu spune nimic şi iese.) **„...Uite-aşa se uită toţi. Intră, se uită ca la muzeu şi pleacă. Şi io stau şi-ngheţ aici toată ziua...“.**

Pentru a putea fi absorbiţi în economia socialistă, în care oricine trebuia încadrat într-un standart şi plătit ca atare, vechii meşteşugari au fost incluşi în nomenclatorul de meserii. Diversitatea şi aria restrînsă de activitate a fiecăruia au îngreunat această iniţiativă şi au dat capitolului respectiv un aer totodată pitoresc şi hilar. Ediţia reluată în 1995 *(Clasificarea ocupaţiilor din România)* menţionează încă: croşetar, confecţioner preşuri, ţesător, restaurator manual covoare, confecţioner pălării, modistă, ceaprazor-şepcar, curăţător-reparator pălării, retuşier confecţii, cojocar, saltelar, plăpumar, confecţioner măturі, tălpuitor, dogar manual, lumînărar, confecţioner cuţite, brice, brăţări, andrele, agrafe, inele confecţioner încălţăminte după comandă, sobar, tăbăcar, pielar.

Poate chiar mai mult decît numărul de computere pe cap de locuitor, persistenţa acestor ocupaţii dă o imagine mai reală despre adevărata economie a României. Deşi acest fapt nu se regăseşte în statistici, „industria“ meşteşugarilor este o urmare a situaţiei paupere a majorităţii populaţiei care este nevoită să repare, să cîrpească sau să cumpere produse manufacturale mai ieftine. De fapt, rolul meşteşugarilor într-o economie informaţională este acela de a menţine trează o euforie a trecutului, ci nu de a satisface nevoi reale, ca în trecut. **(C. G.)**

Plus personajele... căutate sau... întîmplate

Danielei nu i-a plăcut niciodată croitoria. (Şi apăsat): **„Da' deloc! Părinţii mei cînd au venit în Bucureşti, eu fiind din provincie – zice ea – căutam şcoli la care să mergem şi a vrut să-mi bage dosaru' la cizmărie. Da' ei a zis nu, că cum să stea fata mea în mirosu' ăla de cizme... că croitoria-i mai curată... şi mai bănoasă.“** (Scuzîndu-se modest): **„Da' nu cine ştie ce!“**

Aşa a ajuns Daniela croitoreasă. **„La unitatea de lîngă Ambasada Canadei, pe Christian Tell, apoi pe Dr. Felix şi-acu aici pe Banu Manta“.** Şaisprezece ani de croitorie şi nimic altceva. Cu bune şi rele. Cu ispite (**„Nu că nu m-am gîndit să m-angajez în altă parte...“**) Cu plecări (**„Să ştiţi c-am fost şi-n alte centre...“**) şi reveniri la iubirea dintîi (**„Da' nu m-am putut să m-acomodez şi-am venit înapoi aici; e altă atmosferă, m-am obişnuit cu şefu', cu colegele...“**). Povesteşte. Şi în acelaşi timp lucrează. Cu gesturi precise. Eficiente. Şi cu credinţa (nădejdea!) că: **„io zic că lumea are nevoie de noi!“**.

Pe unde intru înregistrez şi cîteva tonalităţi specifice în care este rostit cuvîntul **şefu'**. De la cald-afectuos (!) pînă la sincer-îndatoritor. (Re)descopăr cu uimire şi un alt gen de relaţii şef-subaltern. Raportul meşterul-atoateştiutor şi ucenicul-veşnic întrebător, începător. Un raport prăfuit (anacronic!) dar care mai funcţionează încă pe alocuri. Observ asta „pe viu“ într-un atelier de rame, şipci pentru tapet, geamuri, oglinzi...

„– De cînd lucraţi aici?“ Deşi adresez întrebarea amînduror a se apropie şi-mi răspunde numai tînărul (Meşterul ne ignoră şi-şi face de lucru prin atelier).

„– Eu sînt aici de şase ani. Şefu' e mai bătrîn.“ (Spre el): **„Cîţi ani ai şefu' aici? Cinşpe, cîţi?“** (Mie, admirativ): **„De meserie are treizeci şi...“.**

E aici ceva din lumea „aia de altădată“, cu atributele încă bine „conservate“. Dar în care au năvălit, inevitabil, nenorocirile de astăzi: lipsa banilor, „birocratismul“, mizeria, deznădejdea (**„Ce vom face, nu ştiu!“**) Şi totuşi aici mă simt ruptă de tot ce-i afară. Într-o clădire veche de-o sută de ani, asemenea cultînd spovedania unui bătrîn meşter de rame: **„Noi sîntem veniţi din Ardeal. Şi-am moştenit din tată-n fiu meseria asta. De zeci de ani... Acu' în prag de pensionare, că mai am un an pîn' la pensie, unde dracu' să te mai duci?“** (Şi gînditor): **„La ce să te mai duci?“**

Cine intră-n prăvălie?

Ei sînt vînzătorii. Meşterii. Gestionarii. Statornici locului. Fideli meseriei. Trăind (în marea majoritate) mizer dar cu nostalgia vremurilor... bune. De partea cealaltă a tejghelei – cumpărătorul. Clientul. Fidel şi el. Şi trăind la fel de mizer. Şi mă-nduioşează tare o doamnă în vîrstă pe care o întîlnesc într-un atelier de reparaţii încălţăminte şi care-mi povesteşte zîmbind senin cum îi e din ce în ce mai greu să iasă din casă şi să vadă **„ce-i în lumea asta“**.

Aici (în atelier) vine cu plăcere. S-a obişnuit să intre şi s-audă **„aşa, omeneşte: bună ziua. Bună ziua. Ce mai faceţi doamnă? Cu ce vă servim?... Mîine-i gata. Te cunoaşte. Nu trebuie să-i spui prea multe. Iar la sfîrşit... îţi place, aşa, s-auzi cum zice, amabil, «mîine-i gata, doamnă. Veniţi să-i luaţi.» E o altă lume** – continuă ea. **Care-i pe ducă... se vede... da' mai tragem şi noi, ăştia mai bătrîni, cît putem de ea... Că-i păcat să se ducă de tot“**.

Întreb şi cizmarul. „Dv. ce părere aveţi? Or să dispară atelierele astea? Sau...?“. Şi răspunsul lui grijuliu-argumentat: **„Să ştiţi că eu am auzit şi la televizor şi la radio, la „Răspundem ascultătorilor“ că mulţi bucureşteni întreabă pe unde mai sînt centre d'astea de reparaţii, de croitorie, că-n alte părţi s-a desfiinţat. Eu cred că trebuie să rămînă în continuare, deci orice ţară are aşa ceva...“**

Pe condica de plîngeri şi reclamaţii – concurenţa!

Chiar peste drum de un „EXPO CU VÎNZARE“ pîndeşte aprig concurenţa: „EXPO MARKET“: **„Ne-a terminat de tot «angrou» ăsta care-adună tot Bucureştiu!“** Pentru 'TEHNICA STICLEI“ de pe Str. Orhideelor **„concurenţa e şi la noi... ca peste tot. Firmele astea particulare care vînd mai ieftin decît noi, că noi avem multă birocraţie. Şi preţurile astea... nu poţi să negociezi nimic cu clientu'... Intră 4-5 clienţi pe zi, din 4-5 cumpără doi. Zice: dom'le, n-am bani... că-i dau pe mîncare... Şi birocatismu' ăsta care ne omoară!“** (un meşter în pragul pensionării).

Cînd aude de concurenţă doamna croitoreasă se lansează din nou în calcule sugestive: **„Normal, lumea se duce şi ia mai mult de la Second hand, acolo un pantalon este 30 pînă-n 50 de mii; aici la noi numai confecţionatu' este 120.000. Cu furnituri cu tot...!“**.

„Morala“ (unanim... acceptată): **„De cînd cu privatizările-astea, prost de tot merge lucru'!“**.

Silvia CAZACU

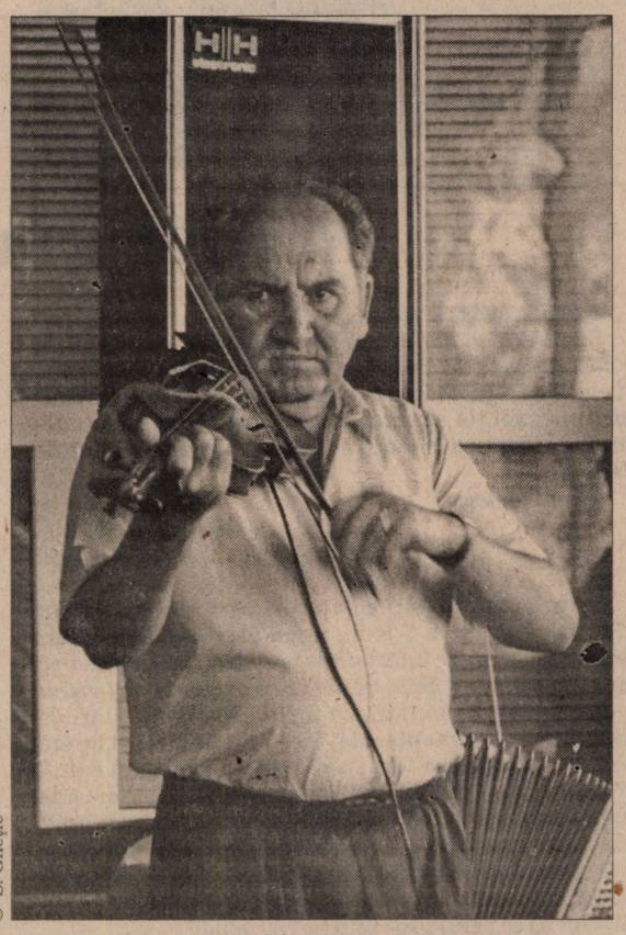

© S. Gheţie

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Lucky, dansatoare pe sîrmă moale

V-a ajutat în viaţă această sîrmă moale?

Păi, nu ştiu ce să vă spun... Sîrma moale m-a consacrat... deşi au fost şi colegi nesimţiţi care au tăiat din sîrma mea ca să-şi pună ei rufele la uscat... vorba vine... da', uite, aveam acum vreo patru-cinci ani spectacol şi-mi făcusem repetiţiile, tot, şi cînd să-ntind sfoara să mă urc... nu avea un capăt. Am simţit turbare. După aia s-au lămurit lucrurile. Johnny, jockeul, tăiase un capăt ca să-l facă să sară pe mînz. Nu ştiu dacă aşa ceva vi se pare normal. Mie, nu. Ghinioane am avut tot timpul, dar ca ăsta parcă nu... nu puteam intra la manej şi mi-au tăiat salariul. Am avut în tinereţe un băiat drăguţ, ştiţi cum se face aşa, din familie, cu recomandări. Şi a venit cu mine la serviciu, adică la circ. Şi-a ieşit din minţi, că aveam rochiţă scurtă, şi şi-a dat jos blana de pe el, avea ceva de iepure, de la ta-su, din Calafat, mari crescători de iepuri, şi, în plin spectacol, a venit şi mi-a pus blana peste sîni, că ce fac eu aici... Bine, aveam pe atunci pe unul Georg, îmblînzitor de pitoni... Şi a dat drumul la piton pe el, de l-a apucat pe ăla damblaua şi a luat-o la fugă. Am rămas cu blana... De necaz i-am pus-o pe foc. Ce dracu'! Să-ţi strice meseria? Cine era el? Bine... era un clovn jucăuş, şi ăla ca să nu-şi piardă antrenamentul mi-a pus mere adevărate în loc de alea din cîrpă pe care le am eu la jonglerie. Am simţit cînd să ies la manej... dar nu mai puteam da înapoi. Vă daţi seama că a dat bani, nu glumă. Că erau mere de-alea de 20.000 kilu'. Şi am avut un număr cu elefant care mă ridica cu trompa la sîrma mea moale. Şi strîngea elefantul de mă sufoca.

Aţi avut parte de bărbaţi moi?

Eu? M-am căsătorit bătrînă; la noi, în circ, la 31 de ani eşti hoaşcă... M-am căsătorit cu „Cel mai puternic om din lume", 180 de kilograme, la 1,97. Aşa sînt în România oamenii puternici. M-am căsătorit, că mă lua în braţe şi mă ducea în cuibul lui de nebunii. Vai de nebuniile lui... Un bărbat care-ţi bagă coate-n burtă cînd face amor nu e bărbat... Că cică e că e prea mare... Am mai auzit asta şi la case mai mari...

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

GULERE NEGRE, INPUT-URI SCUMPE, 35 DE ORE, MULATRĂ CU LOCUINŢĂ

● Acum, cînd ne-am liniştit cît de cît şi putem trece la problemele de sinteză fără a fi suspectaţi că facem pe deştepţii cîrcotaşi, e vremea să relevăm, cu un surîs înţelegător, că în timpul evenimentelor din Vale-Deal-Vale, un cotidian bucureştean, citînd pe larg presa pariziană, a tradus, zile de-a rîndul, *„les gueules noires"* (cum sînt numiţi minerii şi în Larousse, adică *„gurile negre"* sau *„mutrele negre")* prin *„gulerele negre"!* De unde pînă unde? Rămîne un mister al facerii... (**R. C.**)

● La emisiunea pentru săteni de la TVR, un domn explică introducerea cupoanelor agricole: „Păi, dom'le, sînt input-urile scumpe". Şi, pentru că avem un ministru electronist la Agricultură, ţăranii au înţeles că vor culege la vară output şi vor sărăci din cauza feed-back-ului. (**C. G.**)

● Săptămîna de lucru de 35 de ore este una din măsurile prin care guvernul socialist al Franţei vrea să creeze noi locuri de muncă. După trudnice tratative cu sectorul privat, care s-a supus după multe obiecţii reglementării, a venit rîndul sectorului public. Stupoare! Aici de mult se lucrează mai puţin de 35 de ore pe săptămînă, nu pe bază de lege, ci pe bază de chiul. Guvernul dă acum ordonanţe prin care să-şi oblige propriii funcţionari, angajaţi să apere ordinea şi disciplina, să respecte contractul iniţial măcar prin prezenţa la serviciu. (**M. B.**)

● Scurte „cărţi de vizită" (rubrica matrimoniale, *Naţional*, 7 febr.): prima ne face cunoştinţă cu „Domn manierat, cultură generală vastă, muncitor electronist, casă la curte"; A doua ne prezintă un „tînăr cu comportament social normal" care doreşte cunoştinţă „cu tînără simpatică, în special una căreia nu-i prea plac bărbaţii". Dacă la cele două mai adăugăm şi pe aceea a unui suflet caritabil care vrea să intre în legătură cu „o mulatră cu locuinţă (...) pentru o prietenie deosebită" – înţelegem de ce la rubrica în chestiune, printre calităţile cele mai des invocate sau cerute, se numără „normalitatea". (**T. C.**)

APĂRĂTORII FANTEZIEI PE 107,1 Mhz

● S-a petrecut, iată, pe 30 şi 31 ianuarie (cam tîrziu, dacă aruncăm o privire-n calendar să vedem pe ce lună trăim), REVELIONUL LĂUTARILOR. Am întîlnit pe afişul spectacolului, alături de numele unor virtuozi ai ţambalului de adio sau ai acordeonului de pace, două nume care pînă acum (mie, cel puţin) îmi erau necunoscute şi care merită, cred, a fi pomenite aici: Viorel din Apărători şi Paul Fantezie. (**D. S.**)

● În atenţia CNA (care trebuie să fie nu cu ochii, ci cu urechile-n 3,14): duminică, 7 februarie, spre miezul nopţii, am recepţionat întîmplător două posturi de radio FM, evident ilegale; pe 104,6 Mhz se difuza muzică grecească, iar pe 107,1 Mhz muzică ţigănească. Ce gusturi au şi ilegalii ăştia! (**M. V.**)

ZONA DECEBAL TRAIAN

● Supărat că senatorul Varujan Vosganian a avut obiecţii la bugetul pentru spitale, ministrul de Finanţe Decebal Traian Remeş a replicat cam aşa: „Preocuparea dlui Vosganian pentru spitale arată că internarea sa nu suportă amînare". Şi cînd te gîndeşti că antrenorul naţionalei de fotbal a Angliei a fost destituit pentru o impoliteţe mult mai mică! (**M. V.**)

● Zona Traian, se ştie, nu are o reputaţie prea grozavă. Chiar şi aşa, orgoliul unei terase din zona pieţei este, totuşi, nemăsurat; pe zidul ei stă scris, cu vopsea: *„Terasa Traian, singurul loc plăcut din cartier"*. (**I. P.**)

J'AI LU 'TU-LE LIVRES!

● Cu toate parfumurile pulverizate de RATP, metroul parizian nu miroase mult mai bine; în schimb, la ora de vîrf a dimineţii (8-9), trei persoane din cinci citesc şi două din acestea trei nu citesc presa, ci cărţi: de la politice sau poliţiste la partituri muzicale, de la Amin Maalouf la best-seller-uri de amor sau „Familia ca model" şi de la „Soudain, l'éternité" la un tratat despre Graal! (în ultimul caz, o negresă cu codiţe şi ochelari). Unii (unele) citesc chiar în mers, în timp ce străbat coridoarele (mirositoare) ale metroului – dînd un răspuns implicit la întrebarea: „Comment peut-on être Lecteur?"... (**a.l.ş.**)

● Pe o frescă din Palatul Telefoanelor: un sudor nud sudează o bucată de şină de tren, undeva, pe o pajişte; lîngă el, două domnişoare stau într-un şanţ şi citesc amîndouă o carte, deşi la dispoziţie le stă o grămadă de volume prăbuşite în iarbă; la cele două fete se uită o babă; ah! fetele sînt şi ele nude; un individ dubios, aflat la cîţiva metri mai departe, nud, trage macazul sau umblă la un dinam (n-am înţeles prea bine). Ce lume! (**C. M.**)

LUPTĂTORI, INSTALATORI, LIBER-CUGETĂTORI

● Greutatea medie a luptătorilor de sumo, fie ei japonezi sau nu, este în zilele noastre de 153,9 kg. O bună parte din aceste kilograme stivuite se datorează (citim în *Naţional* din 9 febr. a.c.) caloriilor „extrase de prăjituri sau produse ale fast-food-urilor". Aşadar, aceşti supraponderaţi trădează, şi ei, o altă tradiţie ucisă de americanismul globalizant. Nimeni n-ar putea explica – nici măcar ziarul – cum au reuşit aceşti atleţi, în lipsa Big Mac-ului, să zguduie podelele curţilor imperiale şi templelor în ultimii o mie de ani. (**A. C.**)

● În *România liberă*, la rubrica „cetăţeneşti" sînt publicate articole utile şi uneori surprinzătoare. E cazul celui din ziarul de sîmbătă 6 februarie în care se explică folosirea şi repararea defecţiunilor mai frecvente ale rezervoarelor de closet. Nu lipsesc desenele schematice. Se ia astfel pîinea de la gura instalatorilor. (**A. M.**)

● La TVR Cluj (9 febr.) ni se prezintă cazul unui liber-cugetător mai pragmatic: un tînăr de 19 ani a furat obiecte de cult din mai multe biserici greco-catolice din localitate, interesat să afle „dacă există Dumnezeu". (**T. C.**)

PENTRU INTEGRARE EUROPEANĂ: PACEA CU ZMEII ÎNTR-UN ZĂPĂMOBIL CU LAPTOP

● Un amic, juristul George Vrană, îmi povestea cum încearcă din septembrie anul trecut să înregistreze o instituţie a societăţii civile care vizează integrarea noastră europeană şi cum i se pun tot felul de piedici în cadrul Ministerului Justiţiei. Este vorba de un centru de pregătire profesională destinat Europei Centrale şi de Est, care să formeze specialişti în domeniul transportului, cu diplome recunoscute de Comunitatea Europeană – o instituţie nonprofit de învăţămînt alternativ în care Guvernul Olandei este dispus să investească 900.000 ECU. Ultima oară cînd l-am văzut, amicul meu se interesa de cineva care să-i „pună o pilă" să ajungă la ministrul Justiţiei. Pînă la urmă, aceasta se pare că este soluţia optimă (în statul nostru de drept şi cu dor de integrare europeană). Nu de alta, dar sînt toate şansele ca, altfel, în aprilie, cînd va veni ministrul Transporturilor din Olanda, să nu aibă la ce să taie panglica. (**C. P.-B.**)

● De la reporterii sportivi ne-am obişnuit cu un aport constant de cuvinte noi. De curînd am auzit unul de-a dreptul zăpăcitor. E vorba de „zăpămobil". Traducerea românească a termenului „snow-mobil", sania cu motor, pentru care, mai nou, se organizează concursuri. „Zăpămobil." (**A. M.**)

● În Elveţia, absolut toate cabinele telefonice sînt prevăzute cu computere (laptopuri), pe care poţi butona în căutarea numerelor dorite sau a altor informaţii. Laptopurile sînt pe post de „cărţi de telefon" – cadou oferit de societatea elveţiană de telecomunicaţii Swisscom. Ironie: în momentul în care computerul îţi caută numărul, pe ecran poţi vedea desenul unei cărţi de telefon care răsfoieşte paginile... (**a.l.ş.**)

● Cel mai important eveniment din viaţa oraşului minier, în afară de greva ortacilor, l-a constituit premiera Teatrului din Petroşani, cu piesa „Pacea cu zmeii", semnată de dramaturgul Valeriu Butulescu, purtător de cuvînt al Regiei Autonome a Huilei (am aflat de la TVR Cluj, pe 9 februarie). Caracterul profetic al artei e încă o dată dovedit. (**T. C.**)

Televedenii

Achiziţii

Televiziunile cumpără permanent. Cumpără articole de tot felul: ştiri, filme (teoretic pentru toate gusturile), programe de divertisment (de toate nivelurile), transmisiuni sportive şi, nu în ultimul rînd, cumpără prezentatori, producători, realizatori de emisiuni. Pe care apoi îi livrează către telespectatori.

Odată cu alegerile din 1996, *Actualităţile* TVR dobîndeau un nou „chip": Andreea Marin, venită peste noapte de la Iaşi, aducea nu numai o undă de tinereţe şi de farmec în emisiunea pînă atunci închistată în zîmbetul crispat, rigid, al prezentatorilor „de dinainte", ci şi speranţa unei schimbări de esenţă în structurile televiziunii naţionale. Schimbarea s-a produs oarecum, dar în foarte mică măsură, pentru că TVR s-a rezumat mai cu seamă la *înlocuiri*, şi nu s-a aventurat la *transformări*. Adică a operat la suprafaţă, nu în adîncime. Ceea ce a avut ca rezultat inevitabil îngheţarea într-un stadiu intermediar, de *tranziţie*, în care valoarea unei emisiuni (*Ediţie specială*, ca să dăm un singur exemplu) depinde exclusiv de valoarea realizatorului (excepţionale ediţiile moderate de Răsvan Popescu, Neculai Constantin Munteanu, Răzvan Dumitrescu), iar odată cu plecarea acestuia emisiunea devine *oarecare*. Cît despre Andreea Marin, pînă nu de mult semn de înnoire al TVR, ea este acum însemnul lipsei de maleabilitate şi de evoluţie a postului, al stagnării lui, căci simpatica Andreea continuă să fie cea mai telegenică dintre prezentatoarele TVR, dar la atît se rezumă noutatea ei – deja veche; ea s-a integrat perfect în mecanismul de rigidizare al TVR-ului, şi nu'a înţeles că a fi copia fidelă a celei mai populare prezentatoare de ştiri, Andreea Esca – de la zîmbet la intonaţie şi de la fard la reverul sacoului – este un ideal provincial, care îţi poate aduce succesul la un post local de televiziune, dar nu este nici suficient nici potrivit pentru un post naţional. Recent, tot la TVR, ultimele ediţii ale emisiunii *7 zile în România* dau semnele unei îmbucurătoare schimbări de concepţie şi de prezentare. Televiziunea română a făcut o achiziţie de proporţii prin preluarea Gabrielei Iliescu de la PRO TV, o achiziţie importantă nu numai pentru că ea nu se hlizeşte cînd anunţă veşti triste, precum majoritatea colegelor de breaslă. Sobră, distinsă, Gabriela Iliescu este, în sfîrşit, un prezentator de televiziune naţională.

PRO TV face achiziţii cu o periodicitate deja previzibilă. Şi, spre deosebire de TVR, îi şi dă afară pe unii dintre cei care nu funcţionează corespunzător parametrilor de calitate ai postului. Totuşi, asta nu se întîmplă totdeauna: Stelian Nistor este reprezentantul-emblemă al înlocuirilor stringent necesare dar încă neefectuate; *Rişti şi cîştigi* a avut multă vreme un prezentator anost (altminteri bun actor); la *Roata norocului*, înlocuirea Iuliei Frăţilă (care reuşea performanţa remarcabilă ca, fiind o simplă mobilă, să fie una... vulgară) cu Cristiana Răduţă (o întreţinătoare de concurs mult mai echilibrată, cu bun-simţ şi aptă să articuleze saluturi şi glumiţe) este un prim pas, deocamdată neînsemnat, înspre (sperăm) normalizarea unei discriminări neconforme cu politica generală a postului: toate concursurile PRO, multe la număr, sînt prezentate de bărbaţi, ca şi cînd singurul rol care le poate fi încredinţat femeilor este cel de décor, un décor agreabil, zîmbitor, pasiv. Cea mai remarcabilă achiziţie a PRO TV-ului în ultima vreme este tot un bărbat, Mihai Codreanu, actualul prezentator al *Profit*-ului, uneori şi prezentator de ştiri, care se evidenţiază drept un traducător de excepţie (impecabilă traducerea simultană din noaptea atacului SUA împotriva Bagdadului), specie rară la televiziunile din România.

Prima TV, un post relativ recent apărut, face eforturi să ţină pasul cu celelalte televiziuni. Încearcă să aibă propriile show-uri de dimineaţă, numeşte *Omul zilei*, transmite sport. Din toată această străduinţă, singurul lucru cu adevărat profesionist este *Ultima ediţie* – emisiunea serios documentată a lui Dan Andronic – care reuşeşte, în contextul general al ştirilor precipitate şi de multe ori contradictorii, să contureze cu calm o analiză realistă, competentă, lucidă, uneori incluzînd puncte de vedere polemice ale invitaţilor, o analiză excepţional moderată de tînărul istoric, ale cărui întrebări pertinente, viteză de reacţie, nuanţare fină a amănuntului relevant îl dovedesc a fi un excelent jurnalist. Şi o valoroasă achiţie.

Cipriana PETRE

Gipsy fashion – în traducere

– convorbire cu GIANINA lui MANŞONICĂ din Sinteşti –

Curtea gazdei seamănă cu o tranziţie care şi-ar conserva succesiunea tuturor etapelor: începe cu două maşini străine, mult alergate, şi se termină cu un cort cenuşiu, avînd în mijloc marele ceaun, emblemă a vieţii nomade ancestrale. Cişmeaua de fontă şi bucătăria separată de locuinţă evocă atmosfera vechii periferii. În peisaj rural nemodificat, în vecinătatea unei îngrădituri pline de curci şi bibilici, funcţionează din plin „industrializarea", cuptorul de topit metal. Casa propriu-zisă, ridicată prin anii '70, s-ar putea reclama de la un „rococo tîrziu": risipă de fier forjat, de stucaturi de ipsos, de simili-marmură; în fiecare odaie, cîte o frescă în ulei redusă la dimensiunile unui tablou obişnuit – „Răpirea din Serai", „Car cu boi", „Natură moartă cu pepene şi struguri". Fotolii moderne, masive; covoare groase, un ventilator rotitor, ca-n birourile firmelor prospere. **Gianina lui Manşonică,** nora bulibaşei Ion Mihai Pletos din Sinteşti, cu care discutăm despre moda gipsy, desfăşoară în faţa noastră o garderobă parcă nesfîrşită, impresionantă prin colorit şi calitatea materialelor: nu scoate hainele din vreun dulap, ci le ia de pe umeraşele atîrnate pe pereţi într-o ordine perfectă. Ne îmbie cu o cafea de zile mari, preparată după reţeta moştenită de la „mama Bobocica" şi turnată din ibric cu lentoare de ceremonial, să „nu i se zguduie inima" şi să i se împartă egal tăria în ceaşca fiecărui oaspete. Se pare că după plecarea noastră frumoasele ceşti vor fi aruncate la gunoi, pentru că din ele au băut nişte persoane „impure", adică de altă etnie. Aşa-i obiceiul din strămoşi. La o eventuală vizită viitoare, la care sîntem invitaţi călduros, s-ar putea să găsim familia bulibaşei mutată la o nouă adresă, la şosea, într-o „pagodă" de vreo 30 de camere, aflată acum la roşu. Aşa că Gianina ne dă numărul de „mobil" unde-o putem găsi oricînd: „în ziua de azi fără mobil şi fără maşină eşti mort". Ca „om de afaceri" foarte viu şi întreprinzător, nici Manşonică, bărbatul Gianinei, nu se poate sustrage cerinţelor zilei.

Moda ca element de durată

Ştie toată lumea că moda e ceva ce se schimbă mereu. Hainele romilor par însă totdeauna la fel. Ce credeţi, există o modă ţigănească sau nu?

Gianina: Există, cum să nu existe, dar nu-i aia care se spune că-i ţigănească. Nu s-a interesat lumea de porturile noastre şi de tradiţii, ca să ştie adevărul. Am văzut şi eu la televizor cînd se purta „moda gitan": seamănă, dar nu răsare. Unde se pomenesc la noi fustele pe sîrmă? Nici vorbă. Dacă-i zici „modă ţigănească" atunci unde-s împletiturile noastre de coade, unde-s culorile sau unde-i juponul de pe dedesubt? Juponul are şi el socoteala lui: trebuie să fie de o culoare mai suferitoare, roşu de exemplu, şi-i făcut din material ceva mai plin, să nu se vadă prin el. Nu te-mbraci fără jupon.

Există nişte tipare obligatorii pentru fuste?

Nu, face fiecare cum vrea. Putem să tragem nişte şnururi, pe lăţime, sau putem să plisăm – dar îţi ia o zi întreagă să plisezi o fustă din 5-6 metri de material, o pui pe masă, o baţi în cuie, şi-ncepi să strîngi cute-cutişoare pînă ţi se urăşte. Poţi să faci fusta cu betelie, cu „guler", cum spunem noi, sau o laşi în pliuri mari, aranjate din mînă şi călcate cu fierul. Eu mai port şi fuste-n trei volane, aşa cum sînt la spanioli; văd modelul prin reviste şi mi le face mama. Bluze purtăm din astea moderne, ele nu ţin de costum. Pînă-n 30 de ani pot să-mbrac fusta fără şorţ, să-l pun numai cînd fac treabă, dar după 30-32 de ani nu mai merge, sînt obligată să port şorţ şi fuste normale, fără tot felul de volane şi-nfloriturі.

Se schimbă şi culorile hainelor cînd se trece de-o anumită vîrstă?

Vin ceva mai potolite, mai stinse. Dar tot frumoase. Cea mai închisă culoare aleasă de noi este albastru închis; negru nu, că-nseamnă doliu. Restul, putem să purtăm toate culorile de pe faţa pămîntului, cele plăcute, bineînţeles. Există şi tinere care nu poartă culori vii, ălea au fustele mai simple şi mai scurte: ursărele. Dar noi nu ne amestecăm moda cu ele sau cu florăresele. Nici cu spoitoresele, nici cu lăiaşele nu ne potrivim; asta se vede după cum ţin ele basmaua sau după cum poartă cozile. Cu ţigăncile rudărese chiar n-avem treabă deloc, ălea ne cam duşmănesc. Noi ne luăm mai mult după fetele din Vîlcea, după cele de la Sibiu sau din Gorj: în moda căldărăreselor ele dau tonul. Fiecare după neam, după obicei. Dar după o anumită vîrstă şorţul e obligatoriu pentru toată lumea. Cînd speli rufele se pune separat de fustă, în alt lighian. Fusta, pantalonii bărbaţilor şi lenjeria intimă – adică lucrurile pe care le porţi de la jumătatea corpului în jos –, nu le amesteci cu şorţul, cu cămăşile sau cu prosoapele. Altfel e nenorocire, se spurcă.

Cum mai poate cineva să ţină pasul cu moda avînd de respectat atîtea reguli?

Te gîndeşti unde ai de dus şi pui moda respectivă. Să zicem că eu mă îmbrac obişnuit: ce-mi trebuie? Lenjeria intimă, bineînţeles, juponul, o bluză – mie îmi plac mai mult bluzele albe, de dantelă – o fustă fără şorţ, neplisată, doar creaţă, foarte lungă, de cel puţin 6 metri lărgime şi pantofi cu toc, dar să fie cui. Basmaua trebuie să fie foarte bine călcată şi pieptănătura strînsă în coade. De la mama eu am primit ca zestre 100 de fuste şi de şorţuri, şi mi-am mai făcut o mulţime de cînd m-am măritat; materiale bune toate, unele din India, aduse de socru-meu cînd a fost acolo, altele taivaneze, am cumpărat şi de-aici, am mers şi la 50.000 lei metrul, nu azi, în anii trecuţi cînd 50.000 erau bani. Din toate fustele mele am vreo 10 preferate, cu care mă duc în oraş sau ies la poartă. Dacă trebuie să ajung la un doctor sau într-un loc unde sînt mai mulţi români, pun pe mine culori mai închise şi fuste mai strînse, ca de doamnă. Dar tot cu basma umblu, acoperămîntul de cap este ceva foarte important. Pe vremea lui Ceauşescu basmalele bune se aduceau din Japonia şi din Irak, scumpe dar foarte frumoase: luam cîte 50 odată. Acuma vin şi din Turcia. Dar înainte cine avea basma irakiană sau din Thailanda – că se păstra eticheta pe ele – era cineva!

De ce ieşind, numai pînă la poarta casei e nevoie de o toaletă ca de oraş?

Fiindcă pe mine, nora bulibaşei, mă arată lumea cu degetul: „uite la ea". Dar nu de rău; mă arată ca exemplu. Lumea-i atentă şi te judecă. La bărbaţi moda merge mai repede, nu-s atîtea discuţii. La femei, nu oricine poate să înceapă schimbarea. Să vă spun ceva: pînă în '98 la Sinteşti nu se purta poşetă. Asta mergea la căldărăresele din Sibiu, din Vîlcea, la noi nu. Prima poşetă în Sinteşti şi-a luat-o cumnată-mea, a doua eu. Pe urmă şi-au cumpărat şi alte femei. La fel şi cu rochia: noi nu purtăm rochie la modă, dacă ne ţinem de portul tradiţional. Cumnată-mea a avut curaj şi şi-a tîrguit una încheiată în faţă, pînă jos; hai şi eu după ea. Dar nu putem lua orice modă, chiar dacă ne place. Eu n-am cum să-mi fac o rochie cu bretele, zice lumea că-i spurcată şi te-ntreabă unde o speli. O tragi pe cap, ce faci? Fusta niciodată n-o îmbraci trăgînd-o pe cap, nu-i voie, e ceva ruşinos.

Ieşirea la mare

Totuşi, Gabi, odrasla familiei, e îmbrăcată ca o „rockeriţă": moda şatrei n-are aceleaşi norme şi pentru copii?

Ea e mică, abia merge la grădiniţă. Pe la zece ani, încolo, o să înceapă să poarte costum tradiţional. La copii nu se ţine seamă aşa strict. După Revoluţie e şi altă vreme, se schimbă lumea, mergem şi noi cu timpul. E adevărat, copiii şi bărbaţii se dau mai repede după modă decît noi, femeile. Cînd e să se îmbrace bine, ai noştri se duc la Steilmann sau ori unde-i mai elegant şi mai scump. Noi mergem mai ales la Prima, la Unirea mai puţin, că nu se compară. Ei pot să ia orice, la fel ca românii, dar femeile sînt obligate să păstreze obiceiul chiar în afara şatrei.

Parcă n-ar fi drept, nu credeţi? Doar şi femeile circulă, văd, compară ceea ce ştiu cu ceea ce află nou pe unde ajung.

Dacă aşa e obiceiul, n-ai cum să-l calci. Acum vreo trei ani, într-o seară, bărbatu-meu şi cu verişoru-său, Cristi, vin cu o idee: hai să plecăm la mare la miezul nopţii. I-a căşunat lui Manşonică să pornim vineri, să ne-ntoarcem duminecă. Ne-am făcut bagajul, am umplut maşina de aşternuturi, am luat copiii, pe Cristi şi pe nevastă-sa, Veta – toţi într-acelaşi auto şi hai. Am plecat la 1 noaptea, am ajuns pe la 4 dimineaţa în Neptun. Eram îmbrăcate ţigănci. Eu oprisem pe la mama şi-mi luasem o fustă taivaneză, pe albastru cu roşu, aveam şi nişte bocanci *preforaţi* scumpi – 500.000 perechea în '95 – cu toc şi cu nasturi. Veta arăta moartă de oboseală şi speriată. Cristi zice: „în halul ăsta nu mergeţi cu mine. Cum o să intrăm noi, bărbaţii, în hotel cu voi, cu basmalele pe cap?". Aşa era: ei moderni, copiii îmbrăcaţi la ultimul răcnet, noi cu coade şi basmale. Mi-am desfăcut părul, am îngrămădit basmalele sub perna de la maşină, am intrat în hotel. La recepţie s-au prins că eram ţigănci, chit că eu aveam pletele pe spate, dar nu erau date cu fixativ, cu gel, cu nimic. Ne-au spus că au loc liber numai la etajul 13. Am cerut toţi o singură cameră, aşa sîntem obişnuiţi, la grămadă, am schimbat aşternuturile hotelului, am pus de-ale noastre, că noi nu dormim în ce au dormit alţii chiar dacă sînt lucruri spălate şi scrobite, şi ne-am culcat. A doua zi, femeia de serviciu vine, vede aşternuturile împăturite şi nu pricepe nimic. Am lămurit-o: „doamnă, noi sîntem ţigani".

Într-un asemenea caz, vă declaraţi etnia ca pe o scuză sau, pur şi simplu, ca pe o dovadă a altui fel de viaţă, diferit?

Spunem adevărul aşa cum e. Sar de la una la alta: eu am venit la Sinteşti din Argeş, dintr-un sat unde am trăit mai mult printre români. În şatra noastră, prima casă din neam a făcut-o tataia, bunică-meu, cînd s-a-ntors de la Bug, din Transnistria. Eu am mers la şcoală, am 8 clase, cum are şi Manşonică, şi am fost tot mereu cu lumea din jur. Cînd s-a făcut timpul s-o dau pe Gabi la grădiniţă, mi-am auzit vorbe, nu cu familia soţului, cu cealaltă lume, ziceau că o să-mi stric fata dacă o trimit alături de copiii din Sinteşti. M-am ţinut tare: „şi ce, parcă eu n-am urmat şcoala cu românii, şi tot cu un ţigan de-al nostru m-am măritat şi-am fost curată?" S-au mai luat unele femei după mine şi şi-au dat şi ele copiii la grădiniţă; ajunseseră vreo 15. Atunci începe altă discuţie: dacă noi sîntem atîţia ce-ar fi să-i despartă pe-ai noştri de români, grupe separate? „Dar toată viaţa nu tot printre români o să trăiască, măi femeilor?". S-au potolit.

Fetiţa cum se simte la grădiniţă?

O iubeşte la nebunie pe educatoare, aia-i româncă, şi la grădiniţă face numai ce spune „doamna". Acasă îşi mai dă ea în petec, dar mult mai rar ca înainte. Cînd mi-a venit de la grădiniţă cu „sărut mîna mami", „te rog", „mulţumesc, tati" – Manşonică a-nlemnit.

De unde venea surpriza, bărbaţii romi nu sînt „mai modernizaţi", cum spuneaţi?

Sînt ei, pînă la un punct. Cînd ne-am dus la Neptun, în sat se comenta că la mare o să ne călcăm obiceiurile şi-o să ne dezbrăcăm unii în faţa altora (eu n-am acest drept decît în faţa soţului meu, Veta doar în faţa lui bărbată-său, Cristi). Nu s-a întîmplat aşa. Bărbaţii s-au dus, au cumpărat din Neptun şampoane, loţiuni de plajă, colaci de înot pentru copii, prosoape de baie cum n-am mai văzut, mari cît nişte pături, costume, au intrat şi în mare, dar n-au stat mult că era apa rece. Au zis că mai bine să mergem la hotel, să lăsăm copiii să se bălăcească acolo în piscină. Veta şi cu mine am stat pe nisip, îmbrăcate tot timpul. Rîdeau bărbaţii de noi, însă nu ne-au forţat, ştiu şi ei care-s obiceiurile. Dar lumea din jur se cam uita, făcea semne, păream ceva curios. Am vrut noi să ne arătăm mai altfel, dar nu se putea. Manşonică şi cu Cristi ne tot spuneau: „Măi, voi aici să nu vorbiţi ţigăneşte", dar n-aveam cum, fiindcă eu nu pot să vorbesc româneşte cînd sînt între ai mei, nu-mi vine.

Aceste amănunte contau atît de mult, ca diferenţă faţă de ceilalţi?

Mai erau şi altele. Noi cînd ne distrăm ne distrăm, cînd avem bani ne place să-i cheltuim cu mîna largă; la Neptun, în zilele alea cît am stat, nu ne-am refuzat nimic. Lumea lua cîte o felie de pepene, noi cumpăram o pepenoaică, ce cumpăram ceream cu punga nu cu suta de grame nici cu bucata. După două zile din trei milioane mai aveam 10.000 de lei cînd am ajuns la Sinteşti.

Credeţi că romilor banii le dau o siguranţă mai mare decît altora?

Bani aveam şi înainte de Revoluţie, unii din noi chiar mulţi. Dar ne feream, eram umiliţi şi nu prea găseam chip de-ntors. De exemplu, venea la ai mei în curte miliţianul şi-ntindea şapca s-o umplem cu sute. După ce pleca miliţianul, Ciprian, frate-meu, jura că o să înveţe ca nebunul, să dea la drept şi s-ajungă avocat vestit, ca să facă „legea noastră". N-a urmat atîta şcoală, face altceva. Astăzi lucrurile nu mai arată ca atunci, sîntem şi noi mai conştienţi. Acum ceva-ceva s-a mai schimbat. Vine azi cîte un poliţist în curte la socru-meu să facă o cercetare, zice el, dar eu înţeleg unde bate: „Ai mandat? Dacă nu, pun zece televiziuni pe tine." Mă legitimează şi atunci îi spun: „Sînt Gianina Bratu, nora bulibaşei din Sinteşti, sînt secretara lui, şi răspund de totul cînd nu-i el acasă". „Carte ştii?" „Poate mai multă decît alţii." Şi dacă vede că nu m-am pierdut cu firea, pleacă, n-are ce să-mi facă. Ştie şi el asta, ştiu şi eu.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

Anul VII
nr. 315
19-25 februarie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Globul și țărișoara

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Gabriel ANDREESCU, Carmen BENDOVSKI, Mircea COȘEA,
Alcor C. CRIȘAN, Caius DOBRESCU, Valeriu NEGRU,
Dan OPRESCU, Dan PAVEL, George ȘIPOȘ

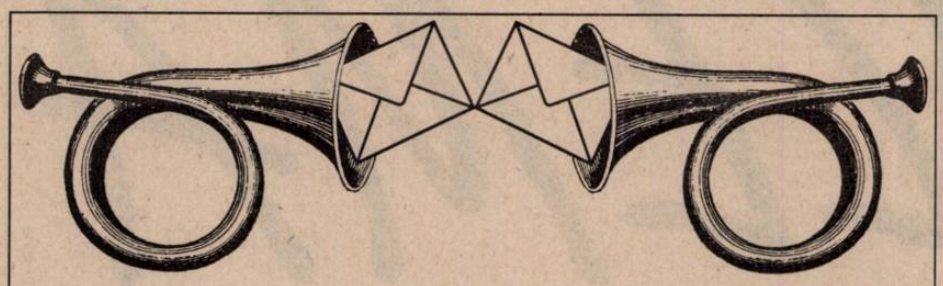

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 310: *„Occidentul – mod de întrebuinţare“*

Un medicament...

(...) noi preluăm occidentalismul ca pe un medicament fără „mod de întrebuinţare“, îl introducem în viaţa noastră ca pe „o formă fără conţinut“, ca pe un vid pe care noi îl vedem sub aspect pragmatic: televizor, computer, cuptor cu microunde, celular... De ce nu sîntem şi NOI ca EI? Pentru că NOI nu gîndim ca EI, pentru că la noi Occidentul este un medicament fără „mod de întrebuinţare“. Şi pînă cînd nu îl vom înţelege, pînă cînd nu îl vom descoperi, Occidentul va rămîne un cuvînt golit de sens şi sinonim cu idilicul. Dar nu e aşa, Occidentul e plin de imperfecţiuni, însă e singura alternativă posibilă...

Cu stimă,

Ionuţ-Alexandru CHIŢU
str. Ec. Teodoroiu 20, Bl 20
Slatina

Un model?

Pentru noi, astăzi, Occidentul (Europa plus America de Nord) e un fel de „pămînt al făgăduinţei“, un loc al normalităţii, prosperităţii şi libertăţii. Este Modelul, Reperul, Referinţa de la care plecăm în orice încercare a noastră de a construi (vai, iarăşi!) o societate nouă: politic – democrată; economic – concurenţială, cu piaţă liberă; juridic – bazată pe principiile statului de drept. Acolo, în Vest, toate acestea există, ba chiar funcţionează ca o maşinărie bine unsă. Ce să facem noi? Cine îşi pune această întrebare cu nelinişte? Doar e clar: avem prototipul, facem copia. **Cum** să facem, nu **ce** să facem e astăzi pe buzele tuturor. În plus, pentru mulţi dintre noi, mai puţin înclinaţi să viseze la „viaţa-veşnică“ de după moarte, Occidentul e un fel de „rai“, existent chiar aici, în „lumea aceasta“. Doar să ajungi acolo, să ai un „job“ bine plătit şi gata fericirea! Sau – ce vis „măreţ“! – să facem chiar aici un veritabil Occident, să aducem „raiul“ în ţărişoara noastră, apoi să ne tot bucurăm de fericire!

Încît, pentru intelectualii noştri de astăzi (căci ei „gestionează“ ideile – sau, cel puţin, aşa ar trebui – după care ne conducem) sarcina de împlinit are un nume puţin glorios: **mimare**. Preluarea şi aplicarea întocmai a ideilor „probate“ în „ţările civilizate“. Nici măcar să demostreze că aceste idei sînt ultimele din şirul hegelian al devenirii nu mai e nevoie. S-au găsit alţii – evident, tot în Occident – care să vorbească despre „sfîrşitul istoriei“. La noi, nu s-a zis nici da, nici nu (nu s-a „disputat“), doar – ca de obicei – s-a tradus cîte ceva. De facto, însă, ne comportăm ca la un veritabil „sfîrşit al istoriei“ (înţeles, aici, hegelian, al istoriei ca „devenire“ a Ideii). Mă îndoiesc, însă, că acesta e un comportament rezultat în urma unor analize profunde. (Aş fi găsit şi eu măcar o „urmă“ în ziarele şi revistele noastre.) Apoi, nici nu prea e vreme de aşa ceva: întîi să „punem economia pe picioare“, zic toţi. Apoi... Nu, aşa nu vom avea nici un „apoi“. Cînd vom ajunge acolo, Occidentul va fi iarăşi departe. Economic, sîntem sortiţi să fim mereu în spate. Dar aceasta e puţin important. Căci **nu economicul are însemnătate**. *(N. red.: Oare?)*

V-am supărat destul, ştiu bine, pe foarte mulţi. Nu mă luaţi în seamă (fiţi „toleranţi“ – e democratic!), doar dacă mai aveţi răgaz, zăboviţi şi asupra „dilemei“ care a pricinuit aceste rînduri: despre acelaşi „minunat“ Occident au scris unii (şi nu oricine, ci nume „sonore“, cum vă veţi convinge) rînduri extrem de puţin măgulitoare, după citirea cărora e greu să mai consideri Occidentul drept un „model“. Iată, la întîmplare, cîteva extrase din cărţi pe care, desigur, orice intelectual veritabil le-a citit (de aceea mă şi mir că nu sînt prea multe „dileme“ pe această temă):

„Europa civilizată, umanistă, s-a despuiat şi ea este acum fără apărare în faţa invaziei barbare, înăuntru ca şi în afară... Europa este spre apusul ei.“ (N. Berdiaev – „Un nou Ev Mediu“)

„Idealul lumii de azi e «animalul uman», cu forţa musculară dezvoltată la maximum; eroii ei, atleţii, fie chiar şi brute, stîrnesc entuziasmul popular şi isprăvile lor sînt urmărite cu pasiune de către mulţimi; o lume în care se petrec astfel de lucruri a decăzut realmente foarte mult şi sfîrşitul pare să i se apropie.“ (R. Guénon – „Criza lumii moderne“)

„Cu mai multe mijloace, cu mai multă ştiinţă şi mai multe tehnici ca oricînd, lumea actuală este cea mai nefericită dintre lumi: merge pur şi simplu în derivă.“ (Ortega y Gasset – „Revolta maselor“)

„Treapta noastră e treapta civilizaţiei... Tehnică şi confort – şi cu asta vorbim de cultură, dar ea nu există.“ (Th. Mann – „Doctor Faustus“)

„Omul occidental s-a situat singur în situaţia primejdioasă de a-şi pierde sufletul, prin simplul fapt că şi-a încleştat toate puterile într-o străduinţă extrem de izbutită de a-şi spori bunăstarea materială.“ (A. J. Toynbee – „Studiu asupra istoriei“)

Nu-mi obiectaţi *(ba da: vă obiectăm tendenţiozitatea citatelor şi manipularea lor simplistă – **n. red.**)*, că ceea ce preluăm noi din Occident sînt „rezultatele“ culturii lui – în plan politic şi economic, democraţia şi economia de piaţă. Iar în citatele de mai sus ar fi vorba de altceva, de o „criză“ despre care toată lumea ştie. Nu! Toate acestea sînt strîns legate între ele. De vom merge pe aceeaşi cale vom ajunge la aceleaşi pericole.

Constantin PETREA
Bucureşti

P.S. Rîndurile de mai sus nu sînt o „invitaţie“ de a renunţa la democraţie ori un apel la „totalitarism“. Obiecţiile mele au în vedere aspectele **teoretice** ale problemelor. Altfel, practic, sînt pentru ce se încearcă astăzi a se face, de către partidele democratice. Deocamdată acesta e răul cel mai mic. Să nu se uite însă că e totuşi un **Rău**.

***N. red.:** Ne bucură că aţi simţit necesitatea acestui P.S.*

Din Ontario

Predînd matematica la copii care au chauffeur, guvernantă şi bucătăreasă, nu am satisfacţiile pe care un visător ca mine le speră. Din această cauză, faptul că nu m-am apucat de marijuana, ca să adaug un pic de condiment existenţei zilnice, îl consider meritoriu. În lumina acestui fapt, mi se va ierta dacă totuşi am dat nu numai în obiceiul scrisului la *Dilema*, dar şi în cel al spiritismului. La început primeam numai vizite plictisitoare, ca aceea a lui Nostradamus care îmi spunea de cataclisme de sfîrşit de mileniu, de care ştiam deja din tabloidele de la alimentara. Interesantă a fost însă convorbirea pe care am avut-o cu Pulitzer, întemeietorul celui mai prestigios premiu pentru jurnalişti din întreaga lume, adică de pe continentul nord-american minus Mexicul. Îmi zicea că a dat în patima lui Soros, mîntuirea sufletelor est-europene, şi că vrea ca următorul premiu pentru ziaristică să fie decernat într-o ţară în care cei 1.000 $ să-i cumpere recunoştinţa veşnică. Şi mai ciudat e că m-a ales pe mine ca unic membru al juriului. Mi-a explicat că o poziţie atît de importantă o poate ocupa numai cineva care e fie corupt, fie diletant, iar dovada celei din urmă – după părerea domniei sale – exclude posibilitatea primei.

În fine. M-am gîndit mai întîi să-i ofer premiul Doamnei Ana Blandiana, dar scena heavy metal românească nu oferă un fundal propice vocii tremurătoare care intonează „Don't cry for me... Romania“. Acum 10-15 ani, dovada supravieţuirii raţiunii ce se găsea ascunsă printre rîndurile scrise de domnul Paler era mai presus de un simplu premiu de gazetărie. Printre rîndurile pline de deznădejde pe care le scrie acum, nu mai sînt capabil să zăresc raza vreunui substrat de speranţă.

Am fost chiar şi pe Internet, printre jurnaliştii de duminică şi am căutat stele fără nume. În Forumul de la *România liberă* un cetăţean îşi exprima părerea că noi românii sîntem nişte „troglodiţi“. Nefiind aşa elevat intelectual ca domnia-sa, nu cunosc termenul şi a trebuit să iau „Dicţionarul Diasporei Patriotice Româneşti Imparţiale Cu Toate Partidele Şi Toate Guvernele Ca Tot Românul De La Paşopt“ ca să mă lămuresc. Citez. Troglodit (d.m.) = Un monsieur chomeur care prin apariţia sa decrepită şi avînd ciorapi neasortaţi cu opincile la ştirile telejurnalului francez jenează compatrioţii brilianţi aflaţi la studii graduate în filosofie la Paris.

Pînă la urmă, am găsit premiantul chiar în paginile *Evenimentului de Iaşi*. În ciuda notelor de 10 pe care le-a avut la Limba Română şi a faptului că mi-a promis o sticlă de whisky scoţian, nu e vorba de domnul Basu, titularul editorialului politic, un adevărat Di Caprio al scenei jurnalistice ieşene. Domnia-sa are frazele prea lungi, că trebuie să le împart în propoziţii principale şi subordonate să pricep ce vrea. Nu uita, Domnule Basu, că n-ajunge să fii bun, trebuie să-mi placă mie, care am pîinea şi cuţitul în momentul de faţă.

Şi acum articolul cîştigător. (Îmi permit să-l reproduc fără a cere permisiunea ziarului *Evenimentul*.)

„ACME COMPANY

en gros	preţurile nu includ TVA
PUI C.G.P România	14,000 lei/kg
PUI GRILL România	15,000 lei/kg
PUI Ungaria	17,000 lei/kg
PARIZER de PORC, CURCAN	17,000 lei/kg“

Ei, asta, da, domnilor, jurnalism de calitate. În primul rînd, se referă la problemele ţării fără să aibă un titlu pretenţios cum ar fi: „De ce au ieşit minerii în stradă?“ sau „De ce sînt miliţienii noştri aşa anemici?“ Articolul e subtil şi oarecum ezoteric deoarece puţini ştiu că, în Canada, puii costă la fel de mult, dar salariile sînt de 15-20 de ori mai mari. Admirabil e şi curajul autorului de a face – chiar şi cu perdea – asemenea afirmaţii pe meleagurile unde fraţii (şi surorile) mai mari sînt ce au fost şi mai mult decît atît. Cititorului nu i se dă mesajul pe tavă ci e invitat să facă asociaţii de idei. Nevinovatele cuvinte „en gros“ sînt o aluzie la realităţi mult mai triste cum ar fi preţul cu de amănuntul, pe care discreţia autorului îl împiedică să îl aştearnă pe hîrtie de teama de a nu-şi oripila şi aliena publicul. TVA este probabil o taxă pe care guvernul o plasează pe fragezii umeri ai unei economii private prea tinere şi prea dezorientate. Situaţia internaţională joacă un rol crucial şi ridică în mintea cititorului întrebări chintesenţiale: de ce sînt puii ungureşti mai scumpi decît cei româneşti? Pe picior de egalitate cu iluzia superiorităţii produselor străine e aprecierea românului pentru misterios: parizerul de porc şi curcan are el în cantităţi egale carne de porc şi de curcan? Sau poate s-a pus în amestec un porc pentru fiecare curcan? Ori e făcut din carnea unor porci hrăniţi cu gheare de curcan? În spaţiul mioritic, dilema se plăteşte mai scump decît certitudinea.

Domnilor Blandiana, Paler şi Basu, luaţi exemplu de curaj, de sinteză pînă la esenţial şi puterea de a crea o impresie ce nu poate fi nici ignorată, nici uitată de cititor.

Alexandru PINTILIE
Ontario, Canada

P.S. I-am lăsat pe colegii de cancelarie cu gura căscată cînd le-am arătat că în România există o revistă 100% culturală, fără sport, reclame, scandaluri, ştiri politice sau business.

Ruptura

Eram foarte copil cînd am aflat că sînt român, asta pentru că m-am născut în România, din părinţi români şi la şcoală mi s-a spus că limba pe care o învăţ se numeşte limba română. Nu ştiam că există şi alte limbi; credeam cu naivitate că toţi oamenii din lume vorbesc româneşte.

Mult mai tîrziu, faptul de a fi român m-a contrariat, ca şi faptul de a vorbi o limbă pe care „nu o cunoaşte nimeni“.

Dar aşa cum pentru a putea simţi nevoia unei religii, omul trebuie să se maturizeze moral şi spiritual, tot aşa, pentru a **şti** că trăieşte într-o **anumită** ţară, într-o anumită **parte** a lumii, care nu-i echivalentă cu globul pămîntesc, el va trebui să crească şi să înveţe că mai există şi alte ţări, că oamenii vorbesc şi alte limbi decît limba română. Învăţînd alte limbi şi călătorind prin alte ţări, poţi afla lucruri mai adevărate despre propriile origini.

De fapt, credeam că limba şi ţara mea trăiesc în promiscuitate şi doream să ies la lumină într-o altă ţară şi mai ales într-o altă limbă. Nu din curiozitate, ci din disperare am căutat Diferitul. Căci ieşind, voi fi ajuns să simt puţinătatea întregii lumi. Voi fi ajuns să simt plictisul acela pe care-l simţea călătorul lui Baudelaire şi care, cine ştie, este poate chiar baza vieţii. Cu adevărat, sîntem aici într-un canton îndepărtat. Are vreo importanţă, deci, naţionalitatea noastră? N-ar trebui decît să învăţăm o limbă – oricare ar fi ea – şi apoi să fugim împreună cu ea în pustie.

M-am întors pînă la urmă la prima mea limbă, căutînd în ea ceea ce credeam odinioară despre ea că este; cînd spuneam pentru prima dată cuvinte, cînd le stîlceam cu voluptate şi fără să-mi pese; căci a vorbi mi se părea deopotrivă uşor şi imposibil, şi eram mirat că pînă şi cuvintele au proprietatea lor; cînd spuneam un cuvînt în zece feluri, pentru că probabil încă de pe atunci nu credeam în cuvinte. M-am reîntors la prima mea limbă, deşi acum le recunosc pe toate celelalte. Nu ruptura de o limbă sau de un tărîm anume este esenţială şi dureroasă, ci ruptura de acea idealitate rostită de limba pe care, din nefericire, am uitat-o cu toţii.

Arthur S. SUCIU
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- Studenţia
- Politică şi morală
- Visele

Fractura culturală

Încheierea noii „mineriade“ nu putea fi decît una proastă. Chiar foarte proastă.

Pentru toată lumea. Şi pentru mineri, pentru minerii din Valea Jiului în special, şi pentru autorităţi.

S-a ajuns la una dintre acele situaţii nefericite în care nu există decît perdanţi. Mai exact spuns, **victime**. Opinia strict personală a autorului acestui articol este că atît minerii, cît şi autorităţile, nu sînt decît victimele şi actorii unei drame ce îi depăşeşte şi pe unii, şi pe ceilalţi. Iar responsabilitatea acestei drame cade numai parţial în sarcina lor.

O dramă a cărei natură nu este nici economică, nici politică, nici socială, ci mai degrabă de ordin cultural. Existenţa unei adînci fracturi culturale este de altfel vizibilă în tot ceea ce s-a petrecut în România după decembrie '89. Atît de vizibilă încît, printr-un efect deloc paradoxal, a fost rareori observată: s-a trăit, se trăieşte sub semnul ei.

Această fractură culturală nu este însă produsul căderii regimului comunist. Exista şi înainte de prăbuşirea acestuia, aşa cum existase şi înainte de instalarea lui. Fiindcă fractura culturală a devenit evidentă încă de la constituirea statului român modern. Puţini au fost însă cei care i-au intuit existenţa şi încă şi mai puţini cei care au încercat să ţină seama de ea. Implantarea instituţiilor şi a formelor de organizare socială de tip european s-a făcut în spiritul unei arhaicităţi ce a fost conservată tocmai prin această hibridare. Există, de pildă, un esenţial „model 1907“, ce poate fi regăsit într-un mare număr de variante temporale şi sub diverse regimuri politice. Un „model“ a cărui ignorare s-a răzbunat şi se răzbună şi se poate răzbuna oricînd.

...Prin anii '70, Raymond Aron scria, analizînd atitudinea preşedintelui francez de atunci, că „drama lui Valéry Giscard d'Estaing este că nu ştie că istoria e tragică“.

Drama este încă mai profundă cînd istoria e considerată simplă recuzită.

Mircea IORGULESCU

De mărţişor, buget şi justiţie

Viaţa noastră cea de toate zilele se încăpăţînează în continuare să intre într-un parcurs normal. Orice aşezare a lucrurilor pe un teren mai liniştit este repede tulburată de „evenimente“, „cazuri“, „scandaluri“ şi alte asemenea fapte numai bune de mediatizat. În timp ce votarea bugetului se îndrepta, fără poticneli prea mari, spre final, a apărut la orizont condamnarea lui Miron Cozma şi decizia lui de a nu se supune justiţiei. Sîntem în continuare o ţară a „ieşitului din comun“, un loc unde banalitatea refuză să-şi ocupe locul în existenţa cotidiană.

Avem – totuşi – buget!

„Banalitatea“ îşi are, uneori, rolul ei pozitiv, creează o anume senzaţie de confort şi de drum lin către o ţintă tangibilă. Prezentarea legii bugetului în Parlament chiar la începutul anului este, de pildă, una dintre acele împrejurări intrate în banalitate care, în alte ţări, îi dau cetăţeanului impresia că nu trăieşte degeaba, că mecanismele funcţionează, că statul îşi face datoria, iar el, cetăţeanul, îşi poate vedea de ale sale. Dincolo de croiala bugetului, despre care specialiştii şi-au spus cuvîntul, faptul că la jumătatea lunii februarie legea principală a anului poate intra în vigoare e o performanţă pentru România. Ministrului de Finanţe i se pot reproşa multe (şi, în general, miniştrii de finanţe nu strălucesc niciodată şi nicăieri prin modul de a se face simpatici), dar nu i se poate nega o anume eficienţă: a terminat proiectul de buget într-o perioadă care, în anii trecuţi, era rezervată de obicei discuţiilor preliminare. Nici Parlamentul nu s-a lăsat, de această dată, mai prejos: a votat legea în doar nouă zile. Coaliţia a dovedit o coeziune pe care n-o mai arătase de multă vreme: votul a funcţionat fără probleme, chiar dacă la discuţii reprezentanţii majorităţii au formulat critici aspre. Este adevărat, toate acestea s-au întîmplat într-o situaţie disperată: cu delegaţia FMI la poartă şi cu spaima că România va intra în incapacitate de plată. Performanţa s-a datorat, cu alte cuvinte, „minţii celei de pe urmă“, iar comentatorii străini pot observa încă o dată că România acţionează mai bine în condiţii de criză şi de „ultimatum“. Oricum, dincolo de „conţinut“ (discutabil, evident), dincolo de modul în care s-au distribuit resursele (cîte sînt), ideea că 1 martie ne găseşte cu bugetul votat este o noutate care ne împinge cu un pas spre o situaţie normală. Altminteri, faptul că opoziţia a refuzat să participe la votul final discreditează ideea de a vota împotrivă. Opoziţia îşi poate avea îndreptăţirile şi calculele ei, dar *a vota împotrivă* ar trebui să fie, în logica parlamentară, un mod mai limpede de a-ţi exprima opinia decît părăsirea sălii. Iar sărăcia de acum nu este produsul exclusiv al guvernului actual, ci rodul unei „acumulări negative“ a ultimilor zece ani.

Doar un pas

O acumulare de acelaşi tip o reprezintă îndelungatele procese aflate pe rol de multă vreme: cele legate de decembrie 1989, de mineriade, de falimentele dubioase etc. Ce s-a întîmplat cu cazul Miron Cozma este edificator din acest punct de vedere. Ani întregi, liderul minerilor din Valea Jiului a părut intangibil: pentru multele sale procese s-au dat pedepse uşoare, s-au găsit amînări sau suspendări. Justiţia a fost blîndă şi s-a declarat întotdeauna imparţială şi, evident, neinfluenţată politic, chiar dacă semne ale manipulării ei politice au fost (iar dezminţirile n-au reuşit întotdeauna să convingă). Acum, sentinţa a fost de o asprime surprinzătoare, în totală contradicţie cu blîndeţea dinainte. Justiţia a devenit acum, din cauza ezitărilor din trecut (dosare amînate nejustificat, procese prelungite inexplicabil, eliberarea dubioasă a unor infractori etc.), mai degrabă *necreditabilă*. Dacă prin condamnarea lui Miron Cozma s-a aplicat imparţial şi corect legea, atunci întrebările despre ce s-a întîmplat în cazul liderului minerilor *pînă acum* rămîn în picioare, neatinse: înseamnă că soluţiile anterioare au fost fie greşite (din pură incompetenţă), fie influenţate sau partizane politic. După atîtea decizii controversate, cine mai poate crede că de această dată justiţia n-a făcut decît să aplice corect legea (chiar dacă acesta ar fi simplul şi banalul adevăr)? Şi cum să nu acuze PDSR sentinţa Curţii Supreme de Justiţie de „politizare“, cînd Miron Cozma şi-a făcut de cap, fără consecinţe, nu numai pînă în 1996, dar şi după aceea?

Deocamdată, formal, putem marca un pas către normalizarea imaginii justiţiei. Dar e numai un pas. Pentru a convinge, justiţia mai are de făcut (măcar) alţi cîţiva, la fel de importanţi. După aceea, vom putea vorbi despre statul de drept.

Mircea VASILESCU

© S. Gheţie

Povestea semaforului

Treceam zilele trecute cu maşina pe Splai, în drum spre casă. Oră de vîrf, lume grăbită şi nervoasă. La un stop, un pieton nu mai are răbdare şi, deşi era verde pentru maşini şi acestea treceau strîns una după alta, ţîşneşte de pe trotuar şi dă să traverseze strada. Maşina din faţa mea, care nu a avut cum să-l vadă venind, îl ia în bot. Frînez cît pot, maşinile din spatele meu la fel. Din fericire, nimic grav. Pietonul se scoală de pe jos, se scutură şi începe să înjure furios: *N-ai văzut că-i trecere de pietoni, boule!? N-ai văzut că e roşu, idiotule!?* – îi replică pe acelaşi ton şoferul. Spiritele se încing. Pietonii sînt mai mulţi şi toţi iau partea „victimei“: conduceţi ca nebunii, nu vă pasă de oameni, nu puteai să te uiţi? ş.a.m.d. Conflictul se ascute şi se transformă în luptă de clasă: *Credeţi că dacă v-aţi îmbogăţit peste noapte şi v-aţi luat maşini din străinătate puteţi să omorîţi oamenii din popor?* – se bagă un moşulică surescitat în vorbă. *Ţapule!* – îmi aruncă un altul, într-o cascadă de înjurături şi cu ochii hulpavi fixaţi pe barba mea. *Ce legătură are stopul pietonului cu barba şoferului?* – mă gîndesc eu, într-un exerciţiu neinspirat de silogism. Pînă la urmă, maşinile claxonează, pietonii gesticulează şi toţi trec unii pe lîngă alţii, fără a mai da prea multă atenţie semaforului.

Ajung acasă, îmi torn o bere şi mă gîndesc la cele întîmplate. Îmi aduc aminte de o scenă din Elveţia, într-un fel similară, în alt fel la antipozi. Tot la o trecere de pietoni, în Zürich, o defecţiune, care se întîmplă o dată la o sută de ani, face ca stopul să fie verde şi pentru pietoni şi pentru automobilişti. O bătrînică trece strada pe verde. Un camion se apropie, pe verde. Bătrînica vede camionul, dar ştie că e apărată de lege, aşa că îşi continuă drumul. Camionul vede bătrînica, dar ştie că legea e de partea lui, aşa că loveşte bătrînica. Cei de faţă condamnă statul care, ajuns la faţa locului în două minute, prin reprezentanţii săi, constată cele întîmplate şi plăteşte toate oalele sparte. Atît cît se poate plăti...

Simple accidente de circulaţie? Desigur, dar şi mai mult decît atît. Semaforul se metamorfozează, în cele două poveşti, în parabolă culturală, mai mult, în indicator al „statului de drept“. La elveţieni, el încetează să mai fie un obiect care transmite simţurilor noastre vizuale semnale alternative, roşii şi verzi, pentru a deveni un concept, o abstracţiune, o expresie a legii, a normei de convieţuire respectată de toţi pentru a-i apăra pe fiecare. Cu riscul de a nu mai vedea oameni, ci doar idei.

La noi, situaţia este din nou „în tranziţie“. Fără semafor, o reglementare tacită, ghidată de instinctul de conservare, ar sfîrşi, poate, prin a face posibil traficul. Dar el, semaforul, există. Există şi nu există, căci legea, şi ea, e şi nu prea e. Nereuşind să fie percepută ca un contract care trebuie respectat de toţi în interesul fiecăruia, legea rămîne nu numai abstractă, dar şi „exterioară“. Şi, atunci, cum poate fi legea „deasupra oamenilor“? O respecţi cît o respecţi, apoi te revolţi şi tu, ca omu' şi îţi faci propria ta lege. Dacă „revolta“ ta se brodeşte cu cea a vecinului, bine, dacă nu, îl calci cu maşina. Sau te calcă el.

Atenţie aşadar la trecerea de pietoni! Statul de drept începe şi se încheie aici, iar traficul a devenit tot mai intens...

Vintilă MIHĂILESCU

Statul de drept

Note

● Nimeni nu s-a iluzionat că întîlnirea de la Cozia a rezolvat criza gravă prin care trece statul nostru. La fel, nimeni nu a reacţionat ca în faţa unei teribile surprize cînd Miron Cozma s-a purtat, din nou, ca şi cum ar fi o entitate deplin suverană şi atotputernică care tratează, de pe poziţii de forţă, cu România. Măcar atît ne-a rămas: luciditatea. Trişti, resemnaţi, toţi ştim ce ne aşteaptă, dar nimeni nu îndrăzneşte să rostească.

● Nu cred că există boală socială de care poate suferi o ţară ca a noastră şi care să nu se manifeste acut la acest început de 1999. Încheiem mileniul într-o criză atît de profundă, încît pare insolvabilă. În interior, sîntem săraci, inabili, obosiţi, corupţi, dezamăgiţi. În exterior, ne plasăm nefericit în contextul schimbării ordinii mondiale. Nu cred că sîntem în pericolul de a pieri ca stat, aşa cum spun mulţi. Dar cred că sîntem în pericolul de cronicizare a bolilor care se manifestă acum acut. Anticipez o Românie incapabilă să se vindece.

● România este ţara care a ratat tot ce şi-a propus din 1990 încoace. În interior reforma, în exterior integrarea euro-atlantică. Nu ştiu să spun dacă ratarea face parte din destinul nostru naţional, dar cert este că ne-am obişnuit cu ea. Dovedim că se poate trăi acceptabil în ratare.

● De cîte ori vorbesc despre criza României, înţeleg, în primul rînd, criza statului român. Iar această criză nu este o pasă proastă a administraţiei şi nici o succesiune de opţiuni nefericite ale instituţiilor statului. Este, în primul rînd, un grav eşec intelectual. S-a dovedit că statul român contemporan nu poate mobiliza competenţele românilor – dacă vor fi existînd.

● Un prieten, judecător, mi-a spus într-o seară: „Dau aproape o sută de ani de închisoare pe lună. Dacă în fiecare dosar, pentru fiecare condamnat, aş fi stat să reflectez, după ce am pronunţat sentinţa, că poate ar fi trebuit să fiu mai indulgent sau mai aspru, aş fi înnebunit. Că pentru X ar fi fost mai justă o pedeapsă de 2 ani şi 6 luni şi nu o pedeapsă de 3 ani, aşa cum am pronunţat ori că, poate, ar fi trebuit să condamn pe Y la 7 ani închisoare şi nu la 6 ani, cum am făcut deja – asta nu mai are pentru mine nici o importanţă. Pentru integritatea mea psihică, refuz să gîndesc în aceşti termeni." Mi-am dat seama că nu am văzut niciodată un judecător pansiv, melancolic, neliniştit din pricina cuantumului pedepsei aplicate unui inculpat. Dozajul pedepsei, deşi se face după reguli precise, lasă loc subiectivismului judecătorului. Deciziile luate pe baza acestui subiectivism, altfel perfect legal, nu tulbură niciodată. La fel în politică. Decizia pe care un responsabil politic o ia se încadrează într-un perimetru legal. Dar decizia are şi o determinantă subiectivă. Aici este loc pentru eroare. N-am văzut vreun lider politic român care să regrete public vreo decizie a sa.

● Mulţi oficiali au declarat că ambiguitatea juridică a evenimentelor din decembrie 1989 a fost printre cauzele lamentabilei prestaţii a poliţiei române în faţa minerilor porniţi în marş. Cred, sincer, că aşa este. La fel, cred că ultima mineriadă a fost posibilă şi pentru că justiţia noastră nu a aplicat tratamentul legal pentru trecutele mineriade. Trecutul nelămurit sub aspect juridic generează un prezent tulbure. Acum, sînt convins că tergiversarea acţiunilor judiciare împotriva celor vinovaţi de infracţiunile comise în ianuarie, cu ocazia ultimei mineriade, va produce, în viitor, o nouă mineriadă.

● Nu ştiu ce a promis primul-ministru, la Cozia, lui Miron Cozma. Presa reproduce fel de fel de documente (am văzut cel puţin trei variante complet diferite ale misteriosului protocol) şi interviuri ale persoanelor care au fost de faţă la negocieri. Această lăsare a lucrurilor în ceaţă, acest secret păzit cu zîmbete şugubeţe, această *silenzio stampa* practicată de primul-ministru şi de Miron Cozma în privinţa acordului de la Cozia mă neliniştesc. Am impresia unei stranii complicităţi între cei doi lideri.

Sever VOINESCU

S P A Ţ I U L

P U B L I C

Trezirea la realitate

Cînd scrii noaptea spre dimineaţă, în zori, se poate întîmpla să fii contemporanul strict, la minut, al unor fărădelegi. Scrisul, care apoi devine public, lăfăindu-se în lumina socială, ţine de acest regim nocturn al comiterii, al sustragerii, al infracţiunii-efracţiei. Scrisul e negru pe alb, aduce negrul pe alb, în alb.

Am simţit mai acut, poate, ca niciodată acest lucru miercuri, 17 februarie, în zori (5,00-6,00), cînd scrisul acesta al meu, expres-public, destinat publicării (aproape) imediate, s-a trezit (dacă, evident, va fi reuşit să adoamă) contemporanul, simultanul unei noi mineriade şi al reprimării ei nocturne. Mă împart, la ora la care scriu (ha: transmit în direct de la faţa locului, de-aici de unde scriu!), între televizor şi ecranul microordinatorului în nefiinţa (mai rezistentă ca moartea) căruia îmi adun gîndurile sub forma canonică a semnelor scrise (căci nu ştiu dacă se cuvine să mai spun: „scriu").

Mă gîndesc, o dată în plus, la obiectul de meditaţie-observaţie al rubricii de faţă: „spaţiul public". Un spaţiu care ar trebui să fie *degajat*, golul central din miezul Cetăţii. Golul care să facă posibilă reunirea, care să simbolizeze posibilitatea, existenţa, de fapt, *in potentia* însă, a comunităţii sociale, socializate. Spaţiu de publicare a lucrurilor publice. Spaţiu prin excelenţă *diurn*, al vizibilităţii perfecte. Vizibilitate care, însă, tinde, pervers, să devină focalizare, spot delimitînd prin îngustare, fragmentînd ilicit spaţiul public, dezechilibrîndu-l nemărturisit şi la fel de nepermis. Mai poate exista transparenţa altfel decît ca televiziune? Întrebarea mi se pare esenţială şi (de)ontologică.

Mă gîndesc, acum, că se luminează de ziuă: lumea începe să se publice, să devină publică. Un jurnal al devenirii-vizibilă a lumii.

Mediere nevăzută, imperceptibilă: este spaţiul public un *medium*? Mai degrabă, desigur, nu, ci un loc al posibilităţii (garantate/de garantat) medierii (exprimării). (Aici, o paranteză mai importantă, poate, decît restul: nu există imediatitate, nemediere, ci doar visul, utopia acestora. Totul e mediat. Mai mult, şi mai filosofic decît atît: medierea nu e ceea ce ne închipuim, trecere a unui element printr-un alt element, încredinţare a unei entităţi altui regim de existenţă fără de care n-ar putea să devină vizibilă, perceptibilă. Nu există, poate, din acest punct de vedere, *decît* mediere. Totul e *medium*, dar nu al lui însuşi. Nimic, poate, nu se transportă-transmite pe sine, ci cel mult pe sine însuşi ca altul. Ca să te transmiţi, trebuie să fii altul, sau să te întîlneşti pe tine însuţi ca altul. Ca să ajungi la cunoştinţa altora în calitate de tine-însuţi, treci prin (al)tu(l). Vrei să fii mediul meu, *medium*-ul meu?... Aici, textul înnebuneşte, e punctul lui negru de azi, şi trebuie oprit.)

Cît de diurn şi cît de nocturn e spaţiul public? Cîtă noapte şi cîtă zi stau în el? Cît se reflectă şi cît se *refractă* prin/în el? Cîtă opacitate şi cîtă transparenţă a socialului? Cîtă opacitate, atîta transparenţă...

Mă grăbesc să închei, alerg la televizor. Ce fericite au fost zilele mineriadei trecute, cînd cu toţii ne temeam (cît de plăcută e spaima, spaima-mpreună!), cînd birourile, spaţiile publice de muncă deveniseră saloane de vizionare, în comun, a apropierii, inexorabile, a deznodămîntului. Acum, forţele de ordine par a dori să ne interzică, brutal, această plăcere de nemărturisit. Să separe noaptea de zi din compoziţia spaţiului public. Negrul de alb. Eu, unul, ca om care a trăit această fericire, mă văd, acum, dator s-o evoc şi s-o mărturisesc.

Bogdan GHIU

Economie

Cuvintele globalizării

Globalizarea a introdus în limbajul cotidian termeni noi, care pînă de curînd erau cunoscuţi doar de o mînă de specialişti. Termenii sînt, evident, de origine anglo-saxonă, celelalte limbi fiind obligate să-i traducă (forţînd şi uneori propriile limite) sau să-i adopte ca atare (atunci cînd sînt intraductibili). Revista americană Wired *a publicat, la sfîrşitul anului trecut,* Encyclopedia of the New Economy *de John Browning şi Spencer Reiss, din care am selectat cîteva fragmente. (M. V.)*

Capital uman

Suma a tot ceea ce cunoaştem. Pentru întreprinderile moderne, bunul de cea mai mare valoare este o resursă care, în fiecare zi, intră şi iese pe porţile lor: indivizii sau, dacă vreţi, capacitatea de a munci (know-how-ul produselor, al consumatorilor, al muncii colective etc.). Pe scurt, capitalul uman al întreprinderii. Puriştii vor pune la îndoială legitimitatea unei astfel de definiţii. La urma urmei, persoanele nu pot fi achiziţionate şi cedate asemenea celorlalte tipuri de marfă. Dar, în ultimă analiză, a poseda echipa care-ţi trebuie este mai important ca niciodată. E suficient să ne gîndim că, astăzi, competenţele profesionale pot fi imediat convertite în capital de investit. Dacă e să spunem adevărul, persoanele seamănă cu vechile forme de bani mai mult decît îşi pot imagina puriştii.

Comunitate

Agregare de persoane. În lumea reală comunităţile (de exemplu, oraşele) sînt, în mod obişnuit, constituite din grupuri de persoane ţinute împreună în ciuda diversităţii lor. Comunităţile virtuale sînt diferite. În acestea, persoanele sînt legate de propriile asemănări. Luaţi ca exemplu *chat line*-ul dedicat programului de televiziune *Friends*. Membrii lui sînt interesaţi de aceeaşi temă şi le place să vorbească numai despre ea. Rar se întîmplă ca vreunul să descopere diferenţele dintre el şi ceilalţi. Dar, în acelaşi timp, caracterul de omogenitate le furnizează imenselor comunităţi virtuale un halou comercial extraordinar (chiar dacă deocamdată potenţial). Niciodată n-a fost mai uşor să-i aduni pe consumatori în acelaşi loc. Totul cu costuri foarte mici (iată o foarte bună definiţie a ceea ce înseamnă o piaţă). În plus, pentru o cît mai completă satisfacţie a clienţilor, comunităţile furnizează servicii gratuite de asistenţă, ocazii, analize de piaţă şi informaţii tehnice. Una dintre cele mai mari probleme este că aceste comunităţi virtuale nu sînt legate de interese puternice. Cînd părăseşti comunitatea, nimeni nu bagă de seamă. Iar dacă întreaga comunitate începe să se dizolve, există multe, chiar prea multe locuri în care poţi pleca.

Coopetiţie

Cooperarea între competitori. Altruismul nu este în mod necesar opusul egoismului. Uneori, cînd se încearcă crearea unei noi pieţe sau amortizarea riscurilor unei inovaţii costisitoare, poate fi unul dintre instrumentele învingătoare pentru a obţine rezultatul dorit. Coopetiţia, cunoscută ca alianţă în cazul unor societăţi neconcurente, este răspîndită în special în lumea informaticii, unde consumatorii cer ca noile tehnologii să fie suportate de cel mai mare număr posibil de întreprinderi. Cînd societăţile cooperează, pieţele cresc mai rapid, fără să trebuiască să parcurgă lungile perioade necesare pentru a „săpa" tehnologiile concurente. Coopetiţia ajută şi la concentrarea resurselor, cînd acestea sînt pe sponci. Dar, nu în mod necesar, favorizează apariţia celor mai bune tehnologii. Cîteodată, societăţile decid să nu concureze pe o anume piaţă, chiar dacă, în alte sectoare, se luptă cît se poate de furibund. Să ne gîndim, de exemplu, la recenta Mare Alianţă între Sun, IBM, Apple şi Netscape. Partenerii susţin dezvoltarea limbajului deschis de programare Java, sperînd astfel să submineze excesiva putere pe piaţă a companiei Microsoft. Mai simplu spus, întreprinderile vor intra în competiţie cu produsele finite, hotărînd însă să colaboreze la dezvoltarea standardelor care susţin tehnologia. În acest fel, deşi se plăteşte contul unei independenţe mai mici, cresc posibilităţile de ansamblu ca tehnologia să se afirme. Gîndiţi-vă la decizia luată de compania American Airlines. Sistemul ei de rezervări *Sabre* poate fi utilizat de toate întreprinderile concurente. E inutil s-o negăm, coopetiţia enervează toate autorităţile antitrust. Există o vorbă veche pentru a indica un ansamblu de concurenţi care decid să nu concureze între ei (cu inevitabilul acord asupra preţurilor): *cartelul*. În realitate, garanţii de astăzi apreciază avantajele teoretice ale coopetiţiei, dar în practică vor să fie siguri că o pot distinge de vechea coliziune. Şi, cum arată alternanţa de soluţii din ancheta antitrust asupra companiei Microsoft, nu e uşor să deosebeşti noile moduri de a fi cinstit de vechile moduri de a fi corupt.

© C. Bumbuţ

Povești suprapuse

Noii Arhangheli

Adînc le e somnul în vise apus de macheta fantasmei peste ţară au pus. Ţara din visu-le poartă straie de gală, şi lipsită de griji şi vrea catedrală. Catedrală a mîntuirii. Mîntuire a neamului. Iar jocul cu fantasma e joc pierdut – inevitabil este mai puternică decît noi atîta vreme cît mîntuirea plebee aşteptată a veni din spaţii laice are doar consistenţa aburilor de tămîie – asemeni păcii sociale pentru a cărei dobîndire vremelnică a trebuit căderea în premodernitatea conciuliului de strană şi-n liniştea de alt veac a Coziei. Mîntuirea refuzată în regimul lumesc, al pîinii mai albe şi-al cărţii mai ieftine, este compensată de cea anunţată prin fumagare impersonală de lumînări, prin cădelniţări mondene în perimetre în care înaltele feţe şi politicele feţe se-nlănţuie laolaltă, zîmbindu-şi pe nume şi miluindu-se reciproc.

N-are rost să tragem barca pe uscat. Dacă Biserica Ortodoxă Română vrea catedrală într-o piaţă şubredă pe dedesupt, atunci catedrală va şi avea. Nu fu ideea Domnului, ci a omului. Domnul ar fi vrut, poate, o altă şansă pentru cerşetorul din metrou sau pentru ciungul de la colţ de stradă sau ar fi vrut un azil pentru bătrîni, un cămin pentru orfani, paturi de spital pentru cei în nevoie sau o sală caldă şi luminoasă pentru *A*-ul caligrafiat din emoţiile stîngace al clasei întîi. Dar dacă cei ce conduc biserica noastră, carne omenească din carne din carne de sfînt asemeni nouă, cred că azi tocmai mîntuirea prin zid şi prin beton îi mai lipsea României şi românilor, atunci probabil c-aşa şi este. N-am fi creştini de n-am vorbi în pilde strămoşeşti şi n-am fi oameni dacă sunetul neauzit al tichiei de mărgăritar nu ne-ar suna, halucinogen, în urechile noastre rebegite de atîtea şi atîtea alte lipsuri.

Nu-i vorba de credinţă aici şi nici de Dumnezeu. Grija pentru temelia tradiţiei e lac uscat faţă de grija pentru amplasarea temeliei de catedrală. Nu-i vorba nici despre acest neam, dedulcit comercial la sărutări de *Valentine's Day* şi-nfricoşat, cu dispensă, în seara de *Halloween*. Nu-i vorba nici despre iepuraşul de Paşti şi nici de curcanul ce va apare, transatlantic, pe masa de Crăciun. În tot acest timp, ortodoxia noastră, cea care, cu glorioasă smerenie, ne făcu neam, păleşte la rang de slujbă televizată în culori şi de sobor antemergător transformat în mascotă; aud că un preot de sat e patron de birt şi cititor de *Paranormal*, ocoleşte şcoala, dar merge la pescuit cu şeful de post, iar în ăst timp sfinţii încarceraţi în pereţi şi Maica Precistă din icoană lacrămă de singurătate.

Credinţa e vie şi Dumnezeu e alături de cei cîţiva tineri teologi care au intrat mîngîietori într-o închisoare, netemători de noroiul satanic al culpei grele şi de riscul de a deveni subiect exotic de ştiri. Dar credinţa lipseşte şi Dumnezeu e absent din tagma studenţilor pretins teologi care, ofensaţi acum cîteva zile de afişul teatrului Nottara, aduc în mijlocul nostru, ca pe o glumă proastă, spectrul scriitorului Salman Rushdie, cel condamnat la moarte şi la ascunziş în surghiun pentru cutezanţa de a se crede într-un veac al raţionalităţii intelectuale, pătruns de puterea spiritului, a toleranţei şi a iubirii aproapelui iertat.

Catedrala nu va fi altceva decît zid gol şi cărămidă secată de duh dacă oamenii vor veni în ea să se plîngă şi nu să mulţumească, în tăcere, pentru traiul devenit puţin mai bun. Pînă atunci, aceşti studenţi panicaţi de o piesă de teatru, aceşti băieţi cu apucături de batalion de asalt şi cu nărav de talibani rătăciţi în mijlocul Europei nu sînt altceva decît bomboana de pe coliva unei cucernicii strivite înainte de a se naşte de-adevăratelea vreodată.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Pendul

După victoria electorală a social-democraţilor din Germania, părea că valul stîngii nu mai poate fi stăvilit. Revista **The Economist** (23 ianuarie) titra mare pe copertă: „Ştie cineva unde sînt conservatorii din Europa?“ Cifrele – cum se spune – vorbeau de la sine: „În toată Uniunea Europeană, în 11 din cele 15 ţări, alegătorii s-au lăsat atraşi de magnetul noii stîngi, aducîndu-i la putere pe socialiştii şi pe social-democraţii cu un aer modern, lăsînd partidele de centru şi de dreapta în afara preferinţelor, în afara puterii, în afara jocului.(...) Nu explicaţiile lipsesc: unele partide au stat prea mult la putere (în Germania, în Marea Britanie) şi se arătau obosite, arogante, aveau nevoie de o împrospătare. Acelaşi lucru era valabil şi pentru Spania, dar în sens invers: o stîngă obosită şi coruptă, după 14 ani de putere, a fost înlăturată în favoarea conservatorilor. În multe locuri, dreapta este divizată şi rău condusă. În Franţa, unde chiar curentul principal al dreptei este o combinaţie din cinci partide (unul dintre ele s-a descompus în patru facţiuni), dreapta moderată s-a trezit subminată de Frontul Naţional de extrema dreaptă, contînd pe aproximativ 15% intenţii de vot. În Italia, alegătorii au de optat între un trio de lideri de centru dreapta, complet lipsit de inspiraţie: Silvio Berlusconi are trei condamnări pentru şperţ şi fraudă; Gianfranco Fini este un neofascist şi Francesco Cossiga şi-a trădat el însuşi devotamentele, participînd acum la guvernarea de stînga. La sfîrşit de mileniu s-a petrecut o răsucire în electorat. Politicienii de centru-dreapta bombăne despre sentimentul de nesiguranţă adus de globalizare. Stînga a izbutit să se prezinte pe sine ca o sursă de securitate, ea se va ocupa de protecţia oamenilor obişnuiţi împotriva dezlănţuirii forţelor maligne ale capitalismului. Noua stîngă se împotriveşte triumfalismului de după războiul rece, caricaturizînd fără milă o dreaptă lipsită de simţire. Mai important este faptul că stînga s-a schimbat. Nu doar laburiştii britanici ai lui Tony Blair au recîştigat centrul, furînd hainele dreptei şi izbutind să arate mai inteligenţi şi mai iscuşiţi decît ea“.

În Blocnotesul său din **Courrier International**, Alexandre Adler observă: „Paradoxal, căderea imperiului sovietic, victoria liberalismului economic reaganian, progresul liber schimbismului mondializat şi, în prezent, dificultăţile prin care trece Japonia corporatistă au obligat partidele stîngii moderate, social-democraţii, laburiştii din Europa de Nord-Vest, comuniştii reformaţi din Italia şi Europa Centrală să accepte privatizările, să lupte împotriva protecţionismului, pentru monede puternice şi dezinflaţii competitive, pentru eficienţă, şi deci pentru restrîngerea prerogativelor statului providenţial. Înfăptuind toate acestea, stînga modernă a ocupat terenul fostei drepte, făcînd treaba cu o iscusinţă remarcabilă: stînga italiană a adus Italia în grupul de frunte al ţărilor care au aderat la euro, diminuînd deficitul public, acolo unde Berlusconi a eşuat; Lionel Jospin a desăvîrşit ultima etapă a privatizărilor franceze după ce a pretins contrariul.(...) În aceste condiţii, mulţi de la dreapta vor să-şi regăsească identitatea şi combativitatea, opunînd acestui nou consens, relativ nearticulat, două idei forţă, nu neapărat compatibile: naţionalismul şi liberalismul; naţionalismul se opune Europei, liberalismul, statului providenţial“.

În politica occidentală, practica o ia înaintea teoriei. Rezultatul alegerilor din landul Hesse, unde Uniunea Creştin Democrată a cîştigat modificînd echilibrul din Bundesrat, camera federală a parlamentului, a fost ca „un duş rece pentru coaliţia roşu-verde“, scrie ziarul **Süddeutsche Zeitung** din München. Populaţia din Hesse găseşte că proiectul de lege prin care coaliţia de la putere este dispusă să acorde cetăţenia milioanelor de străini nu va aduce fericire germanilor. Uniunea creştin-democrată a iniţiat o petiţie împotriva acestui proiect apelînd la popor, strîngînd semnături pentru anularea proiectului. Analistul ziarului consideră că victoria obţinută în landul Hesse este pe termen scurt şi că nu ar trebui ca în sînul dreptei să triumfe curentul naţionalist-conservator, acesta prezentînd soluţii „meschine pe plan intelectual, transformînd un partid al unei largi concentrări într-o mişcare populistă“. Coaliţia de la putere este în faţa unei alternative fără soluţie în mod cert cîştigătoare: ori adoptă rapid legea naţionalităţii, aşa cum e, punînd opoziţia (dar şi populaţia germană reticentă) în faţa faptului împlinit, ori renunţă la unul din principiile care i-au adus victoria.

Mişcarea pendulului a făcut ca lupta dintre dreapta şi stînga să se ducă pe teritoriul centrului, ceea ce presupune pentru nucleul dur al tuturor partidelor adoptarea unei logici străine de idealul lor politic. În Statele Unite, candidatul probabil al partidului democrat, Al Gore, îşi asumă un „idealism pragmatic“, iar cel al partidului republican, George Bush jr., „un conservatorism care ştie ce înseamnă compasiunea“. Pendulul nu are ideal, el doar arată – mai mult sau mai puţin corect – ora exactă. (**M. B.**)

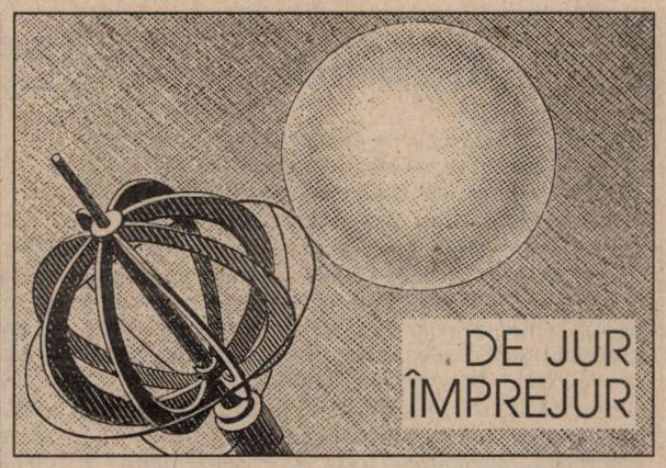

Procese

Trei foşti miniştri sînt judecaţi acum în Franţa, în faţa unui organism judiciar special, creat anume în acest scop: instrucţia şi judecarea membrilor guvernului bănuiţi de a fi comis delicte în timpul exercitării funcţiei. Curtea Judiciară a Republicii este alcătuită din doisprezece parlamentari, şase deputaţi, şase senatori şi trei magistraţi de la Curtea de Casaţie, unul dintre ei fiind şi preşedintele tribunalului special. Se judecă o cauză veche de cincisprezece ani: în 1984 a murit primul adolescent bolnav de SIDA, hemofil, din cauza unei transfuzii efectuate într-un spital. Dosarul sîngelui contaminat pune în discuţie responsabilitatea unor înalţi demnitari în întîrzierea introducerii testului SIDA pentru donatorii de sînge, acţiune care ar fi salvat viaţa a zeci de bolnavi de hemofilie, precum şi a altor pacienţi transfuzaţi cu sînge contaminat în timpul unor intervenţii chirurgicale.

Este un dosar pasional conţinînd toate elementele importante pentru conştientul şi subconştientul spaţiului public: sînge şi boli incurabile, moarte, putere şi bani, dreptate şi nedreptate, presă, medicină (una dintre puţinele instituţii cu autoritate care şi-au menţinut respectul, în timp ce celelalte – politice, religioase, judiciare, intelectuale – suportă un evident proces de eroziune). Esenţială pentru expunerea cazului este cronologia. Atunci, în 1983-84, pe cînd despre SIDA nu se ştia mare lucru, fiind considerată o boală specifică grupelor de risc (păcătoşilor) – drogaţi şi homosexuali – ceva se ştia totuşi cert: că această boală cumplită se transmite prin sînge. Autorităţilor medicale li se reproşează că nu au decis cu promptitudine depistarea obligatorie a donatorilor. Cei responsabili de colectarea sîngelui răspund că în condiţiile de atunci – cînd nu exista un test absolut – o asemenea decizie ar fi însemnat recomandarea de a nu se mai accepta donaţii de la membrii grupelor de risc, adică stabilirea unor dosare de moravuri. Este lesne de imaginat ce proteste mînioase ar fi declanşat discriminarea produsă de autorităţi în cadrul unei categorii de participanţi benevoli la procesul medical. Dar cei vinovaţi de absenţa acestei măsuri sînt deja condamnaţi în primă instanţă şi sînt convocaţi ca martori în procesul miniştrilor.

Laurent Fabius, prim-ministru la data cînd s-au petrecut faptele incriminate, Georgina Dufoix, pe atunci ministru al Sănătăţii, şi Edmond Hervé, secretar de stat la acest din urmă minister, sînt acuzaţi că au amînat introducerea testului american omologat, pentru a permite Institutului Pasteur să-şi elaboreze propriul test, devenind astfel competitiv pe o piaţă care se anunţa extrem de profitabilă. Au susţinut, cum s-ar spune, industria naţională. Nimeni, însă, nu aduce acest argument în apărare. În desfăşurarea procesului, cronologia joacă un rol extrem de important; a afla cine, ce şi cînd a ştiut este important pentru stabilirea vinovăţiei într-un proces unde este vorba de crime, deşi acuzaţii sînt persoane cu o biografie şi cu un aer întru totul onorabile. Întîrzierea a fost de aproximativ o lună, dar în acest răgaz aproximativ s-au îmbolnăvit mortal oameni veniţi la spital ca să se facă sănătoşi. Printr-o formulă devenită celebră, unul dintre „înalţii“ acuzaţi de astăzi a afirmat la începutul cercetării că se „simte responsabil, dar nu vinovat“.

Aşa cum este organizat, nu întru totul penal şi nu întru totul politic, procesul demnitarilor francezi va stabili, fără îndoială, noi criterii de vinovăţie pentru oameni care învaţă, se căsătoresc, se împrietenesc doar cu gîndul la obţinerea unor funcţii implicînd responsabilitate. Din textul şi subtextul apărării lui Laurent Fabius reiese că nu i se poate cere unui tehnocrat cu vaste cunoştinţe de politică, economie şi management să se priceapă la testele de depistare ale sîngelui. Dar cînd acest tehnocrat, asemeni altor virtuali politicieni, fără vaste cunoştinţe în vreun domeniu, ţine discursuri electorale, promite implicit sau explicit că va lua acele hotărîri care vor apăra viaţa, securitatea şi bunăstarea alegătorilor, indiferent dacă votează pentru sau împotriva lui. Datorită faptului că şi-a ţinut aceste promisiuni a fost achitat preşedintele Clinton într-un proces unde el însuşi şi-a recunoscut vinovăţia. Pentru că nu şi-a împlinit nici una dintre aceste promisiuni, are dreptate comisia Dumei care a enumerat capetele de acuzare (genocid, subminarea ţării, a armatei, atac împotriva Parlamentului) cerînd demisia preşedintelui Elţin. Dar într-un şir de conducători, care fie că au murit fără să afle ce înseamnă responsabilitatea, fie că au fost pedepsiţi de către un atentat terorist, fără legătură, deci, cu justiţia, e puţin probabil că prin destinul acestui bărbat surprinzător şi în boală şi în sănătate, vina şi responsabilitatea vor fi conectate la circuitul dintre putere şi viaţa oamenilor.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Lumea a devenit un loc foarte aglomerat şi instinctul care comandă „scoală-te tu, ca să mă aşez eu“ s-a transformat într-un principiu etic. Cît au existat două lumi opuse curtînd-o pe a treia, era clar cine stă pe scaun, cine îşi aşteaptă rîndul, şi cine va rămîne mereu în picioare. Dispariţia unui pol de putere a creat resentimente nu doar celor ce au pierdut supremaţia ci şi celor instalaţi – prin supunere sau revoltă – în dependenţa de un centru de putere. O lume unipolară este incontrolabilă şi principalii beneficiari ai victoriei împotriva comunismului, Statele Unite, avertizează mereu că nu pot şi nu vor să-şi asume răspunderea pentru evoluţia democraţiei în lume şi triumful dreptăţii peste tot, din savana africană pînă în Siberia. Efectul de atracţie-respingere exercitat de singura putere cu vocaţie mondială determină paradoxale ipocrizii de poziţionare. Eternii adversari ai Satanei imperialiste îşi caută aliaţi printre dezamăgiţii gîndirii unice liberale. Circulă capitalurile şi în timp ce industriile prelucrătoare se mută unde mîna de lucru este mai ieftină, angajaţii virtuali emigrează acolo unde salariul este mai mare. Circulă armele şi tehnologia avansată, medicamentele şi drogurile, refugiaţii şi teroriştii, informaţia şi epidemiile. Generalul Pinochet, fost şef al statului Chile, este pus sub acuzare de un judecător spaniol şi legitimitatea procesului este decisă de Camera Lorzilor din Anglia. Frontierele sînt din ce în ce mai greu de păzit şi vecinii trebuie să se solidarizeze pentru a-şi apăra interesele comune. Dar aproape întotdeauna vecinii vin din istorie cu amintirea străvechilor conflicte, acum potenţate de felurite inegalităţi de dezvoltare. Pînă la teribila invenţie a conflagraţiilor mondiale, războaiele s-au dus cu vecinii, nu cu lumile de la antipozi. Tentaţia de a fi la fel ca ceilalţi este însoţită de dorinţa de a afirma unicitatea fiinţei proprii, specificitatea locului natal, apartenenţa la o patrie eternă. De la această răscruce, totul pare atrăgător şi înspăimîntător. Insistenţa asupra necesităţii păstrării şi respectării specificului local este la fel de nocivă pentru statul naţiune ca şi discursul cosmopolitismului fără frontiere. Statul-naţiune este pus în pericol nu doar de organismele internaţionale, ci şi de partidele regionale, pledînd pentru autonomie şi independenţă, argumentînd cu inegalitatea economică în dezvoltarea diferitelor regiuni. Trăirea sincron cu globul poate însemna şi premiile Oscar în direct şi, tot în direct, masacrele din Sierra Leone şi protestele agricultorilor polonezi şi independenţa Timorului de Est. Pentru a face faţă competiţiei economice cu Statele Unite, cu ţările din Asia de Sud-Est şi cu Japonia, Europa trece la moneda unică şi majoritatea ţărilor din Uniunea Europeană este pe cale să-şi modifice legislaţia pentru a face faţă în comun sfidărilor mondiale. Momentan, ţările din Asia sînt preocupate de propria supravieţuire, dar Statele Unite examinează cu toată atenţia calităţile şi slăbiciunile rivalului european. Mulţi scriu despre Europa vs. Statele Unite şi se întreabă de partea cui trebuie să fie. Sigur că există interese divergente, dar ţările europene cedează unele prerogative ale suveranităţii naţionale organismelor comunitare pentru a putea afirma că Europa este alături de Statele Unite. Taberele sînt flexibile şi aleatorii, iar „cei mici“ ştiu sau ar trebui să ştie că „cei mari“ găsesc întotdeauna o cale de înţelegere peste capul lor. Un om ca Soros sau o agenţie neguvernamentală cum este Moody's pot provoca importante mutaţii în funcţionarea economică a unei ţări. De fapt, în această lume aglomerată, fără bilete cu locuri rezervate, unde a devenit atît de dificil de trăit conform unor principii simple, mai importantă decît oricînd este cunoaşterea. Corecta apreciere a forţelor proprii şi a structurii celor cu care intri în relaţie: politica externă este produsul cancelariilor, dar şi al organizaţiilor neguvernamentale, al persoanelor care gîndesc şi se mişcă repede. Atîta timp cît şoferii de taxiuri din Braşov îi vor considera „străini“ pe cei din Bacău, globalizarea rămîne în România un bun subiect de articole şi emisiuni televizate, cărora li se adaugă şi acest număr al *Dilemei*. **(M. B.)**

Mircea COŞEA
profesor dr. în economie

Teama de a nu fi globalizat

În concepţia marii majorităţi a românilor, globalizarea este un fel de *tsunami* care înghite totul în calea sa, acoperind cu nămoluri cosmopolite tradiţii, obiceiuri şi particularităţi naţionale, punînd în pericol însăşi suveranitatea statului.

Este foarte probabil ca aceste concepte să se fi dezvoltat pe structura teoriei globalizării, aşa cum a fost ea prezentată încă din perioada anilor '50. La acea dată, globalizarea era concepută ca un „village planétaire“, adică o societate mondială din ce în ce mai omogenă, în care tipul de economie bazat pe democraţia pieţei să se extindă la scară planetară.

Deşi încetarea războiului rece ar fi trebuit să fie elementul stimulator al unui astfel de proces, realitatea a dovedit contrariul, ceea ce a determinat ca după 1990 în evaluarea premiselor globalizării să fie luate în calcul următoarele aspecte:

1. Contrar aşteptărilor, dispariţia regimului sovietic şi dărîmarea Zidului Berlinului nu a însemnat nici pe departe impunerea automată şi necondiţionată a modelului occidental de economie de piaţă. Vasta regiune de la estul Zidului Berlinului s-a fragmentat într-o manieră dramatică, diferenţele şi disparităţile între ţări şi zone devenind atît de mari încît capacitatea efectivă a modelului occidental de a fi adoptat a devenit chiar mai slabă decît în condiţiile fostei integrări la nivelul CAER. Doar o mică zonă economică limitrofă Occidentului a reuşit să mimeze mai convingător modelul occidental al economiei de piaţă, ceea ce i-a conferit perspectiva integrării europene. Chiar dacă, în toate celelalte ţări, există o infrastructură a economiei de piaţă, tipul actual de economie diferă fundamental de cel occidental prin cel puţin următoarele elemente: incapacitatea soluţionării problemei proprietăţii, în sensul garantării ei şi acceptării proprietăţii private ca singur mod de obţinere a libertăţii şi bunăstării; prevalenţa economiei subterane şi a capitalului speculativ; imperfecţiunea climatului economic prin prezenţa presiunii monopoliste şi a unei competiţii limitate; preponderenţa măsurilor administrative faţă de cele prin instrumentele pieţei la nivelul politicilor economice etc.

2. Deşi s-a crezut că perioada de după 1989 va fi începutul unui rapid proces de globalizare, în realitate, această perioadă nu este decît una a restructurării şi reaşezării structurilor de interese, caracterizată printr-un echilibru fragil dintre globalizare şi fragmentare. Globalizarea a progresat lent, mai ales prin interdependenţele economice şi de protecţie a mediului. Fragmentarea a avut o evoluţie spectaculoasă, ca rezultat al tendinţei de manifestare a identităţii unor altfel de modele culturale, religioase sau politice decît cele occidentale. S-a dovedit că această perioadă de restructurare şi reaşezare este încă departe de a se realiza într-o nouă ordine internaţională, deoarece nu s-au conturat încă elementele constitutive ale acesteia. Statele naţionale sau zonele integrate nu au dovedit capacitatea unor acţiuni comune în contul unor obiective strategic stabilite, iar comunitatea internaţională ca şi instituţiile interguvernamentale rămîn în zona ambiguităţii şi lipsei de coordonare.

3. Sfîrşitul războiului rece nu a însemnat începutul manifestării unei ere de cooperare şi conlucrare sistematică şi instituţionalizate între participanţii la viaţa politică şi economică internaţională.

Încetarea stării de beligeranţă rece n-a făcut decît să mute centrul de confruntare din domeniul disuasiunii militare în cel al competiţiei economice. Cu alte cuvinte, sfîrşitul războiului rece nu a dus la constituirea unei pieţe planetare bazate pe libera competiţie, ci la *apariţia unor poli de identitate şi interese contrare, intraţi într-o puternică luptă de concurenţă dar nu numai pe motive economice ci şi pe concepţii diferite privind viitoarea structură a rapoartelor de forţă şi interese*.

4. Disparităţile şi fragmentările de după 1990 au condus la apariţia unei concepţii graduale privind dinamica procesului de globalizare. Astfel, la nivelul principalilor actori economici ai actualei etape (Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, GATT, OECD, G-7, Comisia Economică ONU pentru Europa etc.) se observă nuanţarea conceptului de globalizare în funcţie de etapele evoluţiei diferitelor ţări sau zone. Se vorbeşte astfel de „internaţionalizare“ ca o primă etapă caracterizată prin schimburile comerciale, de „transnaţionalizare“ ca o etapă superioară în care apar şi fluxurile de investiţii străine şi, în final, de „globalizare“ care presupune existenţa unor fluxuri de transfer de progres tehnic şi informaţional.

Toate aceste elemente noi care au apărut în ultimul deceniu ar trebui, poate, să aducă unele corecţii perceperii pe care, în general, o avem asupra globalizării.

În primul rînd, ar trebui să se înţeleagă că globalizarea nu este un proces de omogenizare treptată a structurilor economice şi sociale care avansează lin, ca urmare a unor înţelegeri, acorduri sau alt tip de cooperare între principalii poli ai puterii economice internaţionale ci, din contră, este un proces în salturi, cu evoluţii graduale şi cîteodată contradictorii, declanşat de competiţia şi concurenţa existentă între aceşti poli. Concurenţa dintre aceştia nu este exclusiv economică deoarece decalajele dintre ei substituie, uneori, forţa economică cu forţa militară, religioasă sau ideologică.

În al doilea rînd, ar trebui să se înţeleagă că globalizarea nu este o fatalitate, că viitorul „obligă“ ţările şi popoarele să evolueze spre globalizare. Globalizarea este o formă a ordinii economice internaţionale care necesită anumite condiţii de compatibilitate pe care unele ţări sau zone nu le îndeplinesc deocamdată şi, poate, nici în viitorul apropiat (structura economiei, infrastructura bancară şi de asigurări, capacitatea de absorbţie a pieţei, comportament şi mentalitatea managerială etc.). Nu numai lipsa de compatibilitate va ţine în afara globalizării unele ţări sau zone, ci şi nevoia de „decompresie“ pe care zona globalizată o are din punctul de vedere al echilibrării raporturilor macroeconomice interne prin debuşeuri externe.

Procesul globalizării nu numai că nu funcţionează pe sistemul aspirării dar are, prin logica sa, şi manifestări de respingere şi de autoprotecţie prin izolare.

Concluzia, pentru noi românii, nu este încurajatoare.

Românii se tem, în general, de globalizare ● Autarhismul impus de comunism nu a fost pe deplin înlăturat ● România va rămîne România numai dacă vom reuşi să nu fim în afara globalizării

Frica pe care unii dintre noi o au în faţa globalizării cred că ar trebui să fie înlocuită cu frica de neglobalizare.

În actuala etapă, România este una dintre ţările europene cu cel mai mic grad de globalizare, ea aflîndu-se, fragmentar şi conjunctural, doar în fazele de internaţionalizare şi transnaţionalizare. Ponderea participării României la fluxurile economice internaţionale este nesemnificativă atît pentru partenerii noştri externi cît şi pentru structurile interne ale economiei. Autarhismul impus de comunism nu a fost pe deplin înlăturat nici din structurile economice, nici din mentalităţi. Parametrii dezvoltării economice şi sociale relevă existenţa unor importanţi factori de incompatibilitate cu tendinţele de globalizare. Există, deci, pericolul ca procesul de globalizare să ocolească România, aşa după cum marile axe de infrastructură ocolesc deja România.

Nu este nici un motiv de bucurie pentru cei care cred că aşa ne vor păstra „fiinţa naţională“ şi toate celelalte atribute ale suveranităţii statale şi culturale.

Convingerea mea este că România va rămîne România numai dacă vom reuşi să nu fim în afara globalizării. Consistenţa fluxurilor economice poate fi un liant a ceea ce înseamnă sistemul naţional al economiei româneşti, întărind – nu slăbind – ceea ce ne particularizează.

Dacă România va rămîne în următorii 15-20 de ani la marginea ariei de globalizare, şansele de păstrare a actualelor graniţe economice şi chiar statale sînt minime. Marile decalaje economice, culturale, educaţionale, de mentalitate şi religioase dintre regiunile istorice ale ţării vor acţiona ca o forţă de centrifugare. Zonele mai dezvoltate din vestul ţării se vor dezlipi, mai întîi economic, apoi şi administrativ, de restul ţării, fiind atrase de climatul economic şi social mai favorabil al zonelor deja aflate în proces de globalizare prin canalul integrării euro-atlantice.

Iată de ce cred că, la nivelul secolului XXI, globalizarea este pentru România o şansă, nicidecum un pericol.

Bibliografie

1. Marisol Touraine, *Le bouleversement du monde*, „Futuribles“, 208/1996
2. *The myth of powerless state*, The Economist 7-13 X 1995
3. Nora Dominique, *Le cybermonde*, Calman-Levy, Paris, 1995
4. Francis Fukuyama, *La fin de l'histoire*, „Commentaire“. Été 1990
5. Oskar Lafontaine, Christa Müller, *Nu vă fie teamă de globalizare*, Fundaţia Fr. Ebert Stiftung. Editura InterGraf. Reşiţa, 1998

Dan PAVEL
analist politic

Totalitarism planetar sau dictaturi locale?

„Cultul suveranităţii“ a fost supus unei operaţii de demitizare

Recentele evenimente din Kosovo şi Irak au scos în evidenţă erodarea vechilor principii ale relaţiilor internaţionale. Chiar dacă nu s-a trecut încă rediscutarea în cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite a unor concepte precum suveranitate şi nonintervenţionism, ele au devenit de cîteva decenii subiectul unor dispute academice bine argumentate. Eu fac parte dintre cei care cred că istoria acestei lumi a fost *pre*scrisă (vezi în acest sens *Bibliopolis. Eseu asupra metamorfozelor cărţii*, pe care am publicat-o în 1990). Aceasta înseamnă că tot ceea ce s-a petrecut important în lumea politică a fost mai întîi o idee a unui înţelept, artist, scriitor; după inventarea scrisului, aceste idei au apărut în cărţi. Lista cărţilor care au influenţat lumea este mare, de la *Biblie* la *Capitalul* lui Marx, şi de la *Coran* la *Democraţia în America* lui Tocqueville. Iar dacă în zilele noastre nu mai apar atît de des cărţi individuale care să provoace consecinţe planetare, nu este pentru că nu se scriu, ci pentru că apar pe acelaşi subiect zece, douăzeci de cărţi importante. Dar acest egalitarism bibliografic împiedică perceperea unor realizări remarcabile ca aparţinînd unor genii, ceea ce înseamnă că de cînd are mai toată lumea acces la învăţătură, geniul a devenit o apariţie cu o frecvenţă statistică mult mai mare. Am pomenit despre acest subiect tocmai pentru a scoate în evidenţă faptul că şi în legătură cu ideile de suveranitate şi nonintervenţionism au apărut rafturi întregi de cărţi şi sute de studii serioase, articole, eseuri, interviuri etc.

Pînă după cel de-al doilea război mondial, conceptele de suveranitate şi nonintervenţionism erau folosite într-un context precis: atunci cînd anumite state încălcau graniţele şi independenţa altor state. Nici măcar atunci nu se putea vorbi despre o înţelegere prea corectă a lor sau mai degrabă de respectarea lor. Un exemplu dintre multe altele este Cehoslovacia. Ea a fost ocupată de trupele lui Hitler fără ca respectabila comunitate internaţională să poată face ceva, iar în 1968 s-a repetat scenariul, cînd sovieticii au curmat „Primăvara de la Praga“ (iar Ceauşescu a cîştigat capital politic pe seama unor găgăuţe de oameni de cultură). Menţionez acest tip de abateri cu gîndul la cît de uşor va fi pe viitor să se încalce noile principii ale suveranităţii şi nonintervenţiei. S-ar putea ca respectabila comunitate internaţională să fie de asemenea natură încît chiar să nu mai poată interveni, nici măcar în principiu sau prin proteste formale.

Reconceptualizarea principiilor de suveranitate şi nonintervenţie a intervenit ca urmare a două circumstanţe pragmatice:

– existenţa unor dezastre umanitare, războaie civile sau grave crime împotriva umanităţii în anumite ţări, în condiţiile în care comunitatea internaţională nu putea să intervină de partea celor năpăstuiţi tocmai din pricina respectivelor principii;

– globalizarea economiei, finanţelor, comerţului, comunicării, stilurilor de viaţă (unii au vorbit chiar de universalizarea procesului istoriei), dar şi a unor probleme grave, cum ar fi dezastrele ecologice, mafiile internaţionale, traficul de droguri, arme, prostituţia, ceea ce a dus la o permeabilitate accentuată a graniţelor.

„Cultul suveranităţii“ a fost supus unei operaţii de demitizare, datorită unor situaţii grave de încălcare a drepturilor universale ale omului. Arestările ilegale, torturile bestiale, execuţiile fără judecată, epurarea etnică, lagărele de concentrare – ca să nu mai vorbim de încălcările „obişnuite“ ale libertăţilor individuale – nu pot fi curmate în nici un fel în statele unde autoritatea unui dictator, partid sau principe nu sînt puse în pericol de nimic. Doar *Declaraţia de Independenţă a Statelor Unite ale Americii* conferă poporului american dreptul la nesupunere civică şi dreptul la revoluţie – în condiţiile în care guvernămîntul nu îşi respectă menirea, de a guverna în numele, dar mai ales în interesele poporului. Nici un alt popor al lumii nu beneficiază de mijloacele legale de a da jos altfel decît prin îndoielnicul mijloc al alegerilor un guvern care devine ilegal şi mai ales ilegitim. Doar un principiu universal – de protecţie a individului – poate pune la îndoială principiul relativ al suveranităţii unor state. Concret vorbind, comunitatea internaţională (mai bine spus, o anumită parte a ei) îşi pune problema cum să procedeze în cazul în care o minoritate (să zicem albanezii din Kosovo) este persecutată de autoritatea naţională iugoslavă (mai bine zis sîrbă); sau cum să procedeze cu un tiran precum Saddam Hussein, care pe lîngă faptul că îşi terorizează supuşii, mai fabrică în secret şi ilegal tot felul de arme periculoase.

Din multe puncte de vedere, în părţi ale lumii în care statul de drept este un neologism care nu a intrat în practica juridică, nici suveranitatea nu este altceva decît o ficţiune. În special în regiunile din care s-au retras fostele imperii coloniale (de fapt, actualele ţări care dau lecţii cu privire la drepturile omului tocmai ţărilor care nu au avut o tradiţie colonială, de exploatare a sclavilor), graniţele nu respectă realităţile etnice, culturale, religioase, economice, iar oamenii le trec individual sau colectiv mai uşor decît trec europenii occidentali dintr-o ţară comunitară în alta. Cine a urmărit, de pildă, cronica războaielor africane postbelice, a putut să constate cum armate întregi, triburi, comandouri au trecut nestingherite dintr-o ţară într-alta fără ca nimeni să le întrebe de sănătate. Prin regiunile acelea oamenii nici nu au auzit de paşapoarte. Iar pentru ca zîmbetul superior al est-europeanului român să se curme, l-aş ruga să se gîndească cum trec ca prin brînză traficanţii, „rakeţii“, călăuzele şi tot felul de grupuri imigraţioniste sau mafiote de graniţele României, în toate sensurile.

Din păcate, tocmai cînd am început să intru în subiect, al meu *Word Count* mă avertizează că am depăşit cele 5.000 de semne pe care le primisem ca limită textuală din partea doamnei Boiangiu. Aşa că mă opresc aici.

Caius DOBRESCU
scriitor

Cea mai pură formă de kitsch din istorie

Iarba e verde, cerul e albastru şi WWW nu va rezolva problemele umanităţii

„Globalizare“ este un cuvînt fetiş. Întregul său halou este compus din frisoane de entuziasm care nu au adeseori prea mult de a face cu o înţelegere rezonabilă a raţiunii. De fapt, cînd vorbim despre globalizare, trebuie să fim avertizaţi asupra direcţiilor de fugă ale conceptului. Pe de o parte, acesta se referă la un corp de procese, de evoluţii de diferite naturi, dar plasate totuşi sub o dominantă tehnologică. Pe de altă parte, acelaşi termen comunică (adeseori *în acelaşi timp*) o stare de exaltare cu privire la respectivele procese.

Acest eseu este mai puţin interesat de fenomenul în cauză, cît de epifenomenele sale psihologice (onirice?). „Globalizarea“ produce entuziasm aşa cum frunzele produc oxigen. Acest entuziasm este de mai multe specii, şi tocmai diversitatea sa internă va face obiectul interesului nostru. Este destul de evident pentru (aproape) oricine că noile mijloace de comunicare creează o *instantaneitate* mondială fără precedent în istorie. Dar această expansiune *la scară globală* a telecomunicaţiilor stîrneşte aşteptări dintre cele mai, ca să spunem aşa, neaşteptate.

Un fapt care poate surprinde, însă care nu conţine nimic surprinzător în sine, este că atît posibilităţile concrete ale noilor tehnologii, cît şi aura lor de mister alimentează milenarisme şi mesianisme dintre cele mai tradiţionale. Posibilitatea de a răspîndi un mesaj soteriologic oarecare pe toată suprafaţa planetei într-un timp ca şi inexistent nu are cum să nu atragă jubilaţia religiilor sau ideologiilor care şi-au propus de mult să salveze lumea de ea însăşi. Este, de altfel, perfect plauzibil ca, dintr-o asemenea perspectivă, comunicarea globală să apară ca o confirmare şi o încurajare a dispoziţiilor profetice. De altfel, întrepătrunderea tot mai intimă dintre imageria informatică şi diferite forme de gnoză apocaliptică a devenit o monedă curentă a *showbiz*-ului contemporan. Din acest punct de vedere, globalizarea nu reprezintă un proces neutru şi nedirecţionat, ci implică viziunea unei *istorii globale* a speciei umane, menite să culmineze cu salvarea ei finală. Accentul care se pune pe „dematerializarea“ lumii prin informaţie şi imagine frizează discursul luptei de eliberare a spiritului de trup.

Pe de altă parte, deşi percepută în mod cvasiunanim drept un progres indubitabil în ordinea „calităţii vieţii“, globalizarea stîrneşte un entuziasm care tinde să producă recăderi într-o idolatrie tehnico-ştiinţifică pe care am fi crezut-o definitiv depăşită. Nu pledez aici în favoarea diferitelor tipuri de deconstrucţionism care fac de trei parale „ştiinţa occidentală“, promovînd un relativism pur, dur şi isteric. Cu toate acestea, cine vizitează, oricît de fugar, site-urile sau grupurile de discuţie ale *net surfer*-ilor împătimiţi nu poate evita senzaţia inconfortabilă că pentru aceştia faptul că iarba e verde şi cerul e albastru sînt lucruri mai puţin certe decît că WorldWideWeb va rezolva toate problemele umanităţii. Aceasta din urmă este o convingere atît de înrădăcinată, încît nimeni nici nu se mai oboseşte să o mai formuleze, deşi ea răzbate de peste tot.

Un element demn de o profundă reflecţie este sprijinul pe care acest milenarism tehnologic îl primeşte din partea mediilor academice şi în special din partea comunităţii specialiştilor în ştiinţe sociale. Deşi România nu este atinsă decît în foarte mică măsură de asemenea manifestări ale milenarismului cu faţă ştiinţifică (poate şi pentru că soarta pare să ne fi ferit aproape complet de a mai avea o comunitate academică propriu-zisă), în lume volumul bibliografiei pe tema impactului socio-cultural al mediilor de comunicare globale creşte exponenţial văzînd cu ochii. În opinia mea, dincolo de variaţiile de suprafaţă, imensa majoritate a acestor contribuţii alimentează frenezia internaţionalismului mediatic, susţinînd că Internetul produce mutaţii *ontologice* în privinţa modului de agregare a comunităţii umane. Desigur, nu este nimic inacceptabil în faptul că un om de ştiinţă ar face asemenea previziuni în mod argumentat şi bazîndu-se pe cantităţi rezonabile de fapte. Cu toate acestea, este semnificativ modul în care metadiscursul teoretic se molipseşte de „tehnofilia“ pe care se presupune că o analizează. Faptul că ştiinţele sociale resimt o intensă, aproape irepresibilă tentaţie a previziunii în general şi a previziunii pe termen lung în special reprezintă un efect dacă nu pervers, în orice caz surprinzător al entuziasmului pentru „globalizare“. Aceste evoluţii ale anilor '90 ne arată că restaurarea scepticismului, după prăbuşirea ultimelor ideologii totalitare, nu a reprezentat decît un scurt intermezzo în istoria discursului despre societate.

O altă dimensiune a entuziasmului excesiv pentru globalizare rezidă într-un proces intelectual care, în aparenţă inamic jurat al teleologiei de natură ştiinţifico-fantastică vizitate mai sus, nu face, în fapt, decît să o confirme apoteotic. E drept, schimbînd tema tehnologică într-una „culturalistă“. Cultura este aceea care ne invită într-un paradis al toleranţei, în care rostul diferenţelor pare să fie cam acelaşi cu al culorilor din coada păunului: să împodobească lumea pentru ochiul mai mult sau mai puţin metafizic al turistului prin viaţă. Deşi văzută ca pat germinativ al tuturor diferenţelor, Cultura este în acelaşi timp „marea mamă“ în al cărei pîntec par să se întoarcă pînă la urmă toate. Această cultură este o stihie în care hedonismul, plăcerea moderată (cultul plăcerii moderate) sînt întrerupte la intervale de răbufniri ale pasiunii dionisiace. În sine ea este dincolo de raţiune sau de judecăţile etice. „Globalizarea“ se produce astfel sub semnul unui soi de nietzscheanism edulcorat, în care o „pasiune“ confuză este aceea care stabileşte contacte subterane între toate formele culturale de pe planetă. Ceea ce avem aici este tot o variantă de gîndire apocaliptică, de profetism care exaltă dispariţia tuturor profeţiilor.

Este desigur întremător să urmăreşti cum, o dată cu expansiunea comunicării, în lume tind să se generalizeze şi alte structuri politice şi economice care permit protejarea şi extinderea libertăţilor persoanei umane. Raţiunea şi bunul-simţ sînt concepte care, în mod încurajator, par să capete din nou sens în epoca în care trăim. Se deschid, fără îndoială, nebănuite posibilităţi în faţa imaginaţiei şi curajului de a întreprinde. Toate acestea, însă, nu trebuie lipsite de dramatismul lor inerent, fiindcă ele se plasează în spaţiul de tensiuni dintre utopie şi realitate din care faimoasa „globalizare“ nu ne-a deplasat nici cu un centimetru. A lipsi percepţia noastră asupra unor asemenea fenomene de „asistenţa“ realismului, de concursul clasic al scepticismului şi al ironiei, ca şi de gravitatea deciziei de natură morală, înseamnă să le transformăm în cea mai pură formă de kitsch care a existat în istorie.

Dan OPRESCU
doctor în filosofie

Cum de m-am globalizat

Bucureşti, Oxford, New York, Osaka, Harare dus-întors

Evident, totul va fi început – cum încep toate astăzi – de la „revuluţie". În treacăt fie spus, pînă în Decembrie 1989, toate începeau de la cutremurul din Martie 1977. Tot bălăngănindu-mă eu prin Europa (conferinţe, drepturile omului, societate civilă, mă rog, ce era atunci la modă), pe la mijlocul anului 1990 mă pomenesc cu două invitaţii, ambele pentru durata unui an universitar: una la Washington DC, cealaltă la Oxford. Cum era şi normal, am ales Oxfordul, printre altele şi pentru că îmi plăcuse foarte mult filmul *Stan şi Bran, studenţi la Oxford*. Doar că eu nu eram student, ci Senior Associate Member la St Antony's College, cu alte cuvinte ceva între profesor şi cercetător. Înainte să plec în Anglia (*via* Italia şi Franţa, pe la şcoli de vară şi burse pentru ziarişti), am mai primit o invitaţie, de la un deputat britanic laburist, tot pentru Oxford, dar la un colegiu mult mai puţin de prestigiu; l-am refuzat politicos pe laburist (era cel mai înalt deputat din Camera Comunelor).

La Oxford situaţia era sub control, vremea era minunată pentru mine (ploaie şi frig), ţineam seminarii despre Transilvania şi despre partidele politice din România, beam bere neagră şi fumam Dunhill. Mă înţelegeam foarte bine cu colegii şi cu studenţii, iar în fiecare săptămînă mergeam pînă la Stratford upon Avon, să văd *Royal Shakespeare Company*; îmi cumpărasem o maşină cam mare (Rover 2600), cu numai 400 de lire sterline. Cînd Regele Mihai venea la Londra, mă duceam să-l văd.

Viaţa academică de la Oxford înseamnă, pe de o parte, rigoare maximală, pe de alta, numeroase petreceri. La una din aceste petreceri (interesant: am descoperit că ungurii şi polonezii le organizează cel mai bine...), am cunoscut-o pe Yoshiko, ce studia *development economics* într-un *sabbatical* de la slujba ei de la ONU. Japoneză, cu mult umor, irezistibilă, iubire mare. M-am însurat cu ea la începutul anului 1991, şi ne-am pus pe făcut copii (rezultatul: doi băieţi frumoşi şi deştepţi). După ce am făcut amîndoi o vizită în România şi a văzut şi ea cum stăteau lucrurile, ne-am hotărît să-şi urmeze cariera la ONU, iar eu să mă „descurc" pe lîngă ea. Întîi, a fost Japonia (mai precis, Osaka), apoi a fost America. Amîndoi băieţii noştri s-au născut la New York, astfel încît vor putea candida, dacă vor pofti vreodată, la preşedinţia Statelor Unite. Stăteam în Greenwich Village, la doi paşi New School for Social Research. Deja de pe la Oxford începusem să pricep că oamenii sînt peste tot la fel, că deşteptăciunea şi prostia sînt relativ uniform răspîndite pe acest pămînt, că toate naţiile şi rasele îşi au partea lor din toate cele. Nicăieri însă nu este mai vizibil acest lucru precum în America, unde efectiv trăieşti de-adevăratelea această realitate.

Mie îmi plăcea America şi pentru că acolo oricine îşi are locul; cît de tîmpit ai fi, cît de puturos, cît de neîndemînatec, îţi poţi găsi un loc unde să fie nevoie de tine (bineînţeles, dacă în America ai cîştigat un dolar făcînd ceva, înseamnă că eşti bun la făcut acel lucru, pentru că acolo competiţia este totul, şi totul e competiţie).

Dar cel mai mult în America mi-a plăcut la New York (întotdeauna i-am preferat pe Woody Allen şi John Cassavettes regizorilor hollywoodieni), mai cu seamă Greenwich Village, Soho şi Chinatown – deci partea sudică a Manhatanului. Am mai stat vreo şase luni într-o suburbie din Phoenix, Arizona (primul nostru băieţel e născut pe 6 ianuarie, cînd la New York e prea frig pentru asemenea făpturi plăpînde), unde am dus-o cam ca-n rai. Abia ulterior am priceput că raiul pe pămînt se află localizat în partea de Sud a Africii.

Încă de la Oxford am remarcat cît de conservator sînt (lumea se mira cînd spuneam că Margaret Thatcher e OK pentru mine); în America am început să încerc să încep să mă dezbar de asemenea „trăsături naţionale", de *românisme* – cum le spunea o prietenă din Anglia. Se mai supăra Yoshiko pe mine cînd mă apucam să-l laud pe Ronald Reagan (ce poziţie fermă faţă de ruşi etc.), dar am învăţat să privesc lucrurile din mai multe şi mai amestecate unghiuri decît eram obişnuit de către climatul foarte provincial lăsat în urmă la Bucureşti. Acum însă, însurat cu japoneza, avînd copii cu ea, mişcîndu-mă în cercurile foarte amestecate ale Americii, m-am schimbat, cred eu. Globalizarea mea a însemnat cunoaşterea imensei varietăţi umane, şi recunoaşterea ei pe fondul unităţii esenţiale a lumii omului. La New York am devenit prieten cu un prieten de-al lui Yoshiko, care era homosexual şi murea de SIDA (partenerul său murise puţin timp mai înainte); era dintr-o veche şi faimoasă familie de samurai, iar înainte să se prăpădească mi-a dăruit un kimono pe care îl am şi acum. M-am globalizat, cred eu, devenind un liberal cu o anumită nuanţă de radicalism, iar meritul principal îi revine lui Yoshiko.

După o vreme, a trebuit să plecăm „la post", la Harare, în Zimbabwe; nevastă-mea fusese numită acolo directoare de ţară pe linie de ONU/UNDP/-UNFPA. Pentru mine, a fost încă un prilej de „globalizare", ştiut fiind că românilor le pasă extrem de puţin de Africa, pe care o echivalează sălbăticiei celei mai crîncene. Într-adevăr, nu numai stelele sînt altele văzute din emisfera sudică, nu numai luna stă de-a-ndoaselea, dar şi lumea văzută de la Harare se vede parcă mai limpede – şi mă gîndesc aici îndeosebi de lumea noastră, cea din răsăritul Europei şi din fosta Uniune Sovietică.

Înainte să ajung la Harare, un diplomat (român) mi-a spus: „Să fii alb în Africa, e ca şi cum ai porni o afacere cu un capital de un milion de dolari!" Diplomatul avea dreptate – aşa cum numai diplomaţii pot să aibă dreptate, adică nu întru totul şi cu ascunderea a ceea ce este neplăcut. Pentru că neplăcut a fost pentru mine să văd că aveam nemeritate privilegii, însoţite, bineînţeles, de nemeritate sentimente de vinovăţie. Stăteam în partea de Nord a oraşului, în zona în care, de pe vremea lui Ian Smith, nu era voie să construieşti o casă pe un teren mai mic de două hectare; şi două hectare de grădină aveam, cu piscină (şi mini-cascadă), teren de tenis (cu instalaţie de iluminat), casă de oaspeţi, corp separat de clădire pentru servitori (erau şase: bucătăreasă, grădinar, fete în casă, dădacă şi şofer), portocali şi arbori de mango şi avocado, doi cîini mari şi blînzi (cu albii, pentru că-i apuca strechea şi lătrau ca turbaţii la negri). Îmi cumpărasem un pistol şi un revolver, iar sîmbăta după-amiază mergeam cu un prieten italian la poligon să tragem la ţintă; nu m-am dus niciodată la vînătoare, şi nici pe terenul de golf. Yoshiko avea un Volvo mare, cu şofer, eu aveam un Volvo ceva mai mic (460 Turbo, de 220 CP), iar dădaca şofa o Toyota Corolla (desigur, cele trei automobile aveau numere de corp diplomatic). Leafa unui profesor de la Universitate era echivalentul a vreo 500 de dolari americani (pe cînd Dominic, grădinarul nostru, primea *cash* echivalentul a 30 de dolari americani, plus mîncare şi locuinţă). Vacanţele ni le petreceam pe insula Mauritius, la Victoria Falls, Singapore, Hong Kong, în Mozambic, Kenya sau în Africa de Sud.

Şi totuşi... În toţi acei ani, cît am stat în ceea ce, după imaginaţia mea, este locul de pe Pămînt cel mai apropiat de Rai, mă simţeam de parcă ceva n-ar fi fost adevărat acolo; stăteam pe marginea piscinei şi mă gîndeam la irealitatea situaţiei în care mă găseam, la faptul că era „prea bine" să fi fost şi aievea. Pe scurt: că nu meritam să fiu într-un asemenea loc. Erau şi alţii pe acolo, unii chiar evident mai puţin „merituoşi", dar asta nu făcea, din păcate, să mă simt mai puţin „vinovat".

Dar viaţa le rezolvă pe toate: după o vreme, Yoshiko mi-a spus că nu mă mai iubeşte, apoi am divorţat, apoi m-am întors în scumpa noastră patrie. Globalizat (inclusiv la propriu, căci m-am cam îngrăşulat), mă bat aici cu morile de vînt.

Alcor C. CRIŞAN
interpret de conferinţă

Un anonim al marilor spectacole

Cînd toată lumea te consideră spion

Posturile occidentale de televiziune au oferit, cu cîtva timp în urmă, imagini de la prima întîlnire la vîrf germano-franceză de după preluarea postului de către noul cancelar german. Cu acel prilej s-a menţionat un amănunt oarecum ieşit din comun. Coordonarea relaţiilor bilaterale a fost încredinţată interpretei de limbă germană a fostului preşedinte francez.

Pentru multă lume activitatea de interpret de conferinţă e mai puţin cunoscută. Pentru unii ea nici nu există. Distincţia dintre traducerea scrisă şi interpretarea vorbită e, de cele mai multe ori, greu de operat pentru cineva care nu s-a mai confruntat cu cele două domenii.

Şi totuşi, ambele profesiuni există. Dacă în cazul traducătorului unei opere literare sau cinematografice numele lui este menţionat, în cazul interpretului de conferinţă lucrurile stau cu totul altfel. Exercitarea profesiunii lui ţine tocmai de asumarea conştientă a anonimatului. Un bun interpret este acela a cărui prezenţă trece neobservată. Lucru valabil mai ales în interpretarea simultană, unde singurul contact între interpret şi ascultător se realizează prin mesajul sonor transmis la cască. În cazul interpretării consecutive, persoana interpretului nu mai este izolată din punct de vedere fizic de pereţii cabinei, ceea ce schimbă radical datele problemei. În această situaţie interpretul trebuie să ofere, în limita posibilului, şi o prezenţă agreabilă. În funcţie de specificul reuniunii, ca şi de identitatea şi rangul interlocutorilor, el/ea trebuie să îşi adapteze ţinuta şi dispoziţia. Exerciţiul de memorie trebuie şi el adaptat noilor cerinţe, respectiv unor unităţi de discurs mult mai mari. În funcţie de temperament şi personalitate există preferinţe pentru unul sau altul dintre sisteme. În cazul interpretării consecutive nu mai este vorba doar de o traducere verbală a mesajului, în joc intrînd şi multe elemente nonverbale ale comunicării. Acest adevărat **joc de scenă** reprezintă de cele mai multe ori un element de stres epuizant, greu de înţeles pentru cineva care nu a fost nevoit să îl practice. Desigur, unele lucruri se pot învăţa, însă talentul joacă un rol hotărîtor.

În ceea ce priveşte situaţia din România, există un număr relativ restrîns de interpreţi de conferinţă care participă la întrevederile la nivel înalt. Profesori sau doar absolvenţi ai facultăţilor de limbi străine, marea masă de interpreţi se lasă exploatată de diversele agenţii care profită de capitalismul sălbatic românesc. Criteriul calitativ rămîne de multe ori pe plan secundar, fiind preferaţi oamenii cu o mai mare disponibilitate către compromis. De orice fel.

La pol opus, accentul se pune pe calitate şi competenţă, criterii avute în vedere şi de două importante organisme europene care şi-au selectat persoanele de ale căror servicii au nevoie, şi anume Consiliul Europei, cu sediul la Strasbourg, şi Comisia Europeană, cu sediul la Bruxelles.

Dacă ai avut şansa de a fi ales pentru a le oferi acest gen de servicii, trebuie să manifeşti multă rezistenţă şi flexibilitate. De multe ori trebuie să înveţi din mers, neavînd posibilitatea de a şti dinainte ce ţi se va cere. De asemenea, să te aştepţi ca răbdarea să îţi fie pusă la grea încercare. Să nu te descurajezi atunci cînd o reuniune este amînată sau suspendată din diverse motive (inclusiv, de ce nu, o nouă deplasare a minerilor înspre Bucureşti). Să întreţii bune relaţii cu funcţionarii de la ambasadele care îţi acordă viza, fără de care nu îţi poţi duce activitatea la bun sfîrşit. Să nu răspunzi impertinenţei şi impoliteţii multor funcţionari guvernamentali şi/sau prezidenţiali. Să accepţi realitatea că aceşti distinşi domni nu te (re)cunosc decît atunci cînd au nevoie de serviciile tale, în rest acordîndu-ţi, în cel mai bun caz, statutul de non-persoană.

Să fii pregătit, atunci cînd îndeplineşti o sarcină încredinţată de unul dintre organismele europene menţionate, să fii tratat cu neîncredere şi suspiciune de autorităţile române, care au de multe ori tendinţa să vadă în tine un spion al agenturilor străine. Dar nu te descuraja! Mîine-poimîine vei întîlni, poate, un înalt reprezentant occidental care te va suspecata, la rîndul lui, că ai fi spionul autorităţilor române ş.a.m.d.

Precum în orice alt domeniu, există avantaje şi dezavantaje. Cîteva zile de muncă reprezintă un efort epuizant, însă ai totodată şansa unui cîştig pe măsura efortului. Iar puţinele zile petrecute în străinătate, pe care nu îl fiecare an le poţi număra pe degetele de la ambele mîini, îţi oferă posibilitatea de a schimba atmosfera, de a vedea locuri noi, de a întîlni oameni interesanţi, de a te confrunta cu probleme neaşteptate şi situaţii neprevăzute.

Vei putea sesiza mai bine diferenţele dintre realitatea românească şi cea din ţările occidentale. Vei constata pe propria-ţi piele ce efecte minunate au evoluţiile dezastruoase din România asupra modului în care sînt priviţi românii în străinătate. Vei beneficia de tot mai multă atenţie din partea organelor care verifică paşapoartele la frontieră.

Vei continua, poate, să speri în îmbunătăţirea situaţiei din ţară. Îţi vei face, în continuare, meseria de interpret. În anonimat.

George ŞIPOŞ
niponolog

Trei stanțe despre naționalism

Cum ar fi dacă am fi singuri

● Am văzut, de curînd, un film despre lupta Armatei Republicane de Eliberare (IRA). M-a impresionat, aşa cum mă impresionează întreaga istorie, toate mărturiile, toate volumele dedicate acestui conflict care dăinuie de sute de ani la fruntariile Europei civilizate. Nu ştiu care-i resortul care mă împinge la acest lucru, dar mă simt solidar cu lupta de secole a poporului irlandez. Să fie doar imensa dorinţă de libertate, de independenţă, care se degajă prin toţi porii acestei încleştări, sau doar pactizarea tacită cu cel mai slab? E o întrebare la care nu am găsit, pînă acum, un răspuns plauzibil. IRA luptă pentru independenţă, asta e prima replică care îmi vine în minte în legătură cu Irlanda de Nord. Justifică, însă, lupta lor metodele? Crimele, actele de terorism, starea de frică permanentă a oamenilor de acolo? Nu, din punctul meu de vedere.

● Primul lucru pe care l-am văzut cînd am ieşit pe străzile Tokyo-ului a fost un marş al unor grupări paramilitare naţionaliste. Era o demonstraţie de forţă. Aliniaţi, ca un detaşament militar, în uniforme, e adevărat că fără arme, dar respectînd riguros disciplina, ceea ce m-a făcut să cred că vor fi avut şi arme pe undeva, naţionaliştii au intrat în curtea unui templu *shinto* din apropiere de Kasumigaseki şi au cerut binecuvîntarea preotului de acolo. Senzaţia pe care mi-a provocat-o apariţia lor a fost de spaimă cruntă. Mi-au trecut prin faţa ochilor toate crimele înfăptuite de japonezi în cel de al doilea război mondial, în numele extinderii unui spaţiu naţional, pînă la limite inimaginabile.

● M-am contrazis deunăzi cu un student în legătură cu dragostea de patrie. Naţionalismul a murit în secolul al XIX-lea, m-am străduit eu să-i demonstrez. Nu-i adevărat, replica el, naţionalismul e încă viu. Ce e atît de rău în a fi naţionalist?, a lansat el întrebarea ca mi-a declanşat milioanele de gînduri, explodate unele din-tr-altele. Deşi ştiu că nu citeşte „Dilema“ (mi-a mărturisit foarte franc, cînd m-a văzut c-o răsfoiam la o oră: „Ai grijă cu revista asta!“, şi la privirea mea întrebătoare a continuat: „Am auzit că şi-au bătut joc de Eminescu într-un hal...“), încerc totuşi, să-i dau răspunsul la întrebarea pusă atunci şi care m-a lăsat fără replică, chiar în „Dilema“.

Recunosc că sînt un tip idealist şi că nu mă văd trăind decît alături de ceilalţi oameni de pe Pămînt. Recunosc că îmi repugnă ideea războaielor, mai mult ca orice. Recunosc că-mi repugnă violenţa, în totalitatea ei. Sînt eu, oare, chiar atît de în contratimp? Toate deziderate unei lumi paşnice şi unite sînt doar visurile unor „cu capul în nori“ sau ale strategilor economici şi militari care au înţeles că o lume unită este, vrem-nu vrem, mai puternică în faţa unei ameninţări? Se pare că da. Ca şi aiurea în istorie, şi acum, nu masele sînt cele dispuse să se convertească şi să adere la o nouă ordine mondială, ci elitele. Nu masele sînt cele gata în orice moment să treacă peste diferenţele care, din păcate, li se par insurmontabile, şi să se alăture unui concern uman mondial. Astea sînt lucruri pe care le-am putut vedea, la scară micro, cu ocazia recentului marş al minerilor către Bucureşti. Masele, oricînd pregătite să se ridice împotriva unei ordini de stat, de cele mai multe ori numai din plăcerea schimbării şi a arderii energiei negative acumulate în timp, s-au aliat cu minerii şi au fost gata să pornească spre Bucureşti. Aceleaşi mase care crîcneau la unirea Munteniei cu Moldova, în 1859, aceleaşi care îi aplaudau pe minerii-plantatori-de-flori din 1990 şi 1991. Aceleaşi care îşi dau, din ce în ce mai mult, girul, din Statele Unite pînă în Japonia, formaţiunilor politice naţionaliste. Trăim o perioadă dificilă, în care oamenii consideră că a venit timpul să se afirme ca americani, francezi, germani, români sau ruşi puri.

„Ce e rău în a fi naţionalist?“ Într-adevăr greu de răspuns. Dar am să-i sugerez colegului meu să îşi imagineze România rămasă ea cu sine în aceste zile, bătîndu-se cu pumnul în piept că-şi poate rezolva singură problemele, fără ajutorul nimănui. Am să-i sugerez să şi-o imagineze trăind din ceea ce produce pentru ca nu cumva, ferească Dumnezeu, să mîncăm ceva spurcat de mîini străine. Am să-i sugerez să îşi imagineze România purificată etnic, pe motiv că numai românii au dreptul să trăiască aici (caz în care eu însumi, amalgam ciudat de româno-maghiaro-rus, ar trebui să n-am ce căuta în pagina asta, acum). Şi am să-i sugerez să construiască întreaga structură a ţării numai cu ajutorul românilor puri. S-ar putea să aibă surprize!

„Ce e rău în a fi naţionalist“??? A fi naţionalist înseamnă a-ţi nega însăşi existenţa de om liber într-o lume liberă. A fi naţionalist înseamnă a fi extremist şi intolerant, în măsura în care cîmpurile semantice ale celor doi termeni nu se suprapun binişor. A fi naţionalist înseamnă a te mulţumi cu ceea ce poţi face tu singur, inconştient de cît datorezi celorlalţi, de care, vai, ce oroare!, eşti diferit prin limbă, rasă, istorie, religie, civilizaţie. A fi naţionalist înseamnă suprema îngîmfare a prostului, care nu are altceva cu care să se arate în faţa lumii decît propria-i naţionalitate.

Sînt tînăr, nu am decît 24 de ani, şi sînt înspăimîntat de faptul că un alt tînăr poate să gîndească precum colegul meu. E păcat, pentru că mă întreb cîţi sînt ca el...

Carmen BENDOVSKI
jurnalist

România neguvernamentală

O trudnică existenţă autonomă

Surprinzător sau nu, mulţi români au înţeles imediat după decembrie '89 să beneficieze de un drept fundamental, cel la liberă asociere. Scădem zecile de formaţiuni politice tradiţionale, emanate, obscure sau exotice şi rămîn cîteva mii bune de asociaţii şi fundaţii cu aproape tot atîtea scopuri declarate. Cu imprecizie candidă şi ton melancolic, instituţiile abilitate să le controleze activitatea ne avertizează din cînd în cînd în baza unor „studii de caz“ intens mediatizate că organizaţiile neguvernamentale nu sînt chiar ceea ce par a fi. Unele funcţionează acoperit ca agenţi ai reţelelor de comerţ ilicit, altele există doar statistic, iar suma celor două categorii este X! Mai există o categorie, ne avertizează constant unele publicaţii, cea a organizaţiilor aservite unor forţe oculte străine. În acest ultim caz, imprecizia nu se datorează lipsei de informaţie; ci lipsei de probe.

În acest peisaj impresionist, opinia publică distinge probabil nu mai mult de o duzină de organizaţii cu activitate certă şi recunoscută. În consecinţă, România neguvernamentală se desenează inevitabil cu ajutorul şablonului, iar o apreciere globală a activităţii neguvernamentale timp de aproape un deceniu, cu greu poate fi articulată altfel decît printr-un şir de etichete. Să riscăm:

● Am construit o relaţie mai bună cu grupurile ţintă/beneficiarii, cu presa şi chiar cu instituţiile statului. Încă nu am aflat că relaţia între presă şi organizaţiile neguvernamentale reprezintă un capitol separat în studiul şi practica relaţiilor publice.

● Am învăţat, 9 ani, că relaţia între organizaţiile neguvernamentale şi instituţiile guvernamentale nu este în mod necesar şi permanent una de opoziţie, ştim că avem nevoie de o complementaritate eficientă. Dar nu perseverăm suficient în stabilirea unor contacte solide şi constante şi ne sfiim de instrumentul numit **lobby** (aici trebuie precizat că nu sîntem singurii pudibonzi, de aceea pentru lobby-ul în interes public s-a inventat între timp termenul de **advocacy**).

● Am cîştigat credibilitate şi dexteritate în relaţia cu finanţatorii, ştim să obţinem fonduri. Doar că prea multe asociaţii şi fundaţii reprezentative depind exclusiv de finanţări externe. Avantajul constă în continuarea activităţii, dezavantajele nu sînt chiar neglijabile:

– perspectiva ca fondurile străine să se diminueze sau să dispară înainte ca ONG-urile să se poată susţine financiar singure;

– proiectele pentru care se acordă finanţări externe nu corespund întotdeauna şi deplin priorităţilor stabilite pe plan local;

– sumele prevăzute pentru plata personalului (angajaţii şi/sau colaboratori) sînt în marea majoritate a cazurilor prea mici în raport cu costul vieţii;

– pretenţia finanţatorilor – teoretic absolut justificată – de a derula parte din proiecte în regim de muncă voluntară sau plată cu ora intră adesea în conflict cu realitatea şi mentalitatea românească.

● Am semnalat ani la rînd, în repetate reprize publice, carenţele legii sponsorizării, am dezbătut chestiunea în zeci de seminarii, întîlniri **workshop**-uri. Nu ne-am asociat pentru a produce un proiect de lege alternativ care să motiveze potenţialii sponsori români să finanţeze şi altceva decît fotbal şi spectacole.

Am importat un capital teoretic şi resurse umane care ne-au folosit enorm în aproape toate tipurile de activitate neguvernamentală (profesională, umanitară, academică etc.). Nu am fost capabili să gîndim o strategie de export, chiar dacă balanţa ar fi fost neechilibrată.

Am participat la sute de cursuri, burse, discuţii, în ţară şi în străinătate, am acumulat tot atîtea informaţii. Nu ne-am străduit suficient să le comunicăm. Ne-am confirmat astfel calitatea de înalţi funcţionari. Nu avem vocaţie pentru a deveni misionari. Fie chiar şi pentru o vreme. Nici chiar cei mai buni dintre noi.

România neguvernamentală este tot România. Supravieţuieşte. Uneori reuşeşte să se afirme. În rest, trăieşte sincopat.

Valeriu NEGRU
jurnalist

Solidarități necesare

Fibra noastră nemțească e foarte firavă

În copilărie, cînd am aflat că trăim pe o sferă care se învîrte nebuneşte, m-am gîndit, cu spaimă, că noi oamenii trebuie să ne sprijinim zdravăn unul de altul, pentru a rămîne toţi cu picioarele pe pămînt. Acum, la bătrîneţe, constat că nu sînt singurul care a avut sau are idei copilăreşti despre solidaritate. Aud crescînd o cîrteală, o nemulţumire mîrîită, cum că în relaţiile de întrajutorare dintre glob şi ţărişoară (a noastră, fireşte) globul oferă mai nimic, iar ţărişoara foarte mult. Noi trimitem spitale de campanie în dreapta şi în stînga, noi avem batalioane de menţinere a păcii acolo unde nu e pace, noi expediem pături pentru sinistraţii cutremurelor de aiurea, noi vrem să întărim flancul sudic al NATO, (dar ei nu ne lasă) şi încă multe altele. În schimb, investitorii străini nu vin, băncile mondiale cer plata dobînzilor la scadenţă, Alianţa nu se mai extinde, iar pragul Uniunii Europene rămîne prea înalt. Bombăneala asta vrea să ne arate că, iată, s-a inventat solidaritatea unidirecţională deşi sensul solidarităţii a fost şi este mutualitatea.

Într-o remarcabilă emisiune a Rodicăi Madoşa, Andrei Pleşu spunea că nemţii sînt nişte spanioli care se ignoră, referindu-se la disponibilitatea lor de a-şi manifesta entuziasmele şi afectivitatea. Poate că şi românii sînt nişte nemţi care se ignoră, capabili adică să demonstreze înzestrări de seriozitate, de bună organizare şi chibzuinţă. Din păcate, fibra noastră nemţească se dovedeşte deocamdată foarte firavă. Dezorganizarea economică şi administrativă, instabilitatea legislativă, ca şi încapacitatea de funcţionare a legilor existente, birocraţia frenatoare, corupţia înfloritoare, mişcările sindicale primitive şi sălbatice, toate acestea nu sună deloc nemţeşte. Nici ceheşte, nici ungureşte. Am început să vorbim cu ironie şi invidie despre copiii preferaţi ai Europei, Cehia, Polonia şi Ungaria, aflate în plutonul fruntaş şi căutăm înfrigurați înţelesurile oculte şi conspiraţiile care au dus la această distanţare. Studiem celebra hartă a lui Huntington, cu teribila ei linie roşie, linia de falie a civilizaţiilor, care desparte implacabil Occidentul de Orient. Constatăm că ne plasăm mai degrabă în dreapta liniei şi ajungem la concluzia că sîntem pierduţi, ca şi cînd un studiu istoric ar fi o sentinţă de condamnare perpetuă la subdezvoltare. Nu cred că apartenenţa la o religie sau la o civilizaţie, deşi importante şi ajutătoare, au cosntituit factorul determinant în progresul celor trei ţări amintite. Toate au avut un start mai bun, cu un pas în faţă, socialismul lor cunoscînd forme mai puţin severe de etatism şi centralism economic decît socialismul multialteral al României ceauşiste. Un socialism de ortodoxie temperată, cu elemente de piaţă liberă şi concurenţială, a avut efecte benefice nu numai în dezvoltarea lor economică ci şi în formarea elitelor, pe care căderea comunismului le-a găsit pregătite şi apte pentru schimbare. Ele au trecut, solidare, la o reformare rapidă şi susţinută a societăţii, dincolo de doctrine sau adversităţi politice. România, guvernată de aproape un deceniu de politicieni nedezmeticiţi încă, lipsiţi de meserie, de intuiţii şi reflexe, mişcîndu-se greoi şi nehotărît, a intrat într-o pierdere cosntantă de viteză.

Îndrăznesc să cred că pentru Cehia, Ungaria şi Polonia operează, în plus, o anume tradiţie a solidarităţii interne, nedezminţită istoric şi probată cel puţin în ultimul sfert de veac, de fenomenul Charta 77, nucleul de coeziune a intelectualităţii cehe protestatare, de Solidarnost, factorul coagulant al opoziţiei muncitoreşti poloneze, ca şi de unitatea maghiarimii de pretutindeni, respectabil exemplu al coerenţei etnice. Solidaritate intelectuală, solidaritate muncitorească, solidaritate naţională. România n-a mai practicat de mult aceste exerciţii de fortificare a naţiunii. Slabă, împotmolită şi ezitantă, rămasă singură într-o zonă a nimănui, ea nu se poate aştepta astăzi decît la gesturi de bunăvoinţă decorativă şi lipsită de consecinţe. Cînd va reuşi să fie solidară cu ea însăşi, cînd va acţiona cu inteligenţă şi fermitate, cînd, în sfîrşit, va inspira încredere, ţărişoara va beneficia de atenţia activă a globului, de gesturi reale de solidaritate ale comunităţii internaţionale.

Nu există solidaritate unilaterală. Ea este întotdeauna reciprocă. Gîndul meu din copilărie acum se citeşte astfel: să ne ţinem bine pe picioare pentru a ne putea sprijini zdravăn unii de alţii.

Z. ORNEA

Izolare în noi înşine?

În actul al III-lea al *Scrisorii pierdute,* în vestita scenă a întrunirii electorale, Caţavencu, altfel afişînd demagogice lozinci ultraliberale, rosteşte celebra apostrofă antieuropenistă: „Nu voi, stimabile, să ştiu de Europa dumitale, eu voi să ştiu de România mea şi numai de România... Progresul, stimabile, progresul! În zadar, veniţi cu gogoriţe, cu invenţiuni antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiţi opinia publică". Şi adaugă: „Să-şi vadă de trebile ei Europa... Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are, prin urmare, dreptul să se amestece într-ale noastre..." Aceste opinii antieuropeniste sînt numai aparent ciudate. Ele reprezintă, de fapt, expresia unei grupări din Partidul Liberal, care cultiva protecţionismul, ce va căpăta, cu vremea, înfăţişarea în formula „prin noi înşine". Cînd, în 1875, conservatorii, la guvern, semnează convenţia comercială cu Austro-Ungaria, prin care desfiinţa taxa vamală între produsele celor două ţări (ceea ce a lovit în interesele industriei româneşti născînde) *Românul* lui C.A. Rosetti a apărut cu pagina I-a îndoliată, scriindu-se cu litere de-o şchioapă: „Ieri s-a împlîntat adînc cuţitul în inima României". Iar Caţavencu, reprezintă, caricatural, în celebra piesă a lui Caragiale, gruparea rosettistă şi Farfuride pe cea brătienistă. Adevărul e că replica lui Caţavencu e profund falsă. Zorile României moderne, după aprecierea lui Ştefan Zeletin, se datoresc intrării ei în relaţii de schimb comerciale din 1829, cînd a avut loc tratatul de la Adrianopole, cu ţările Europei de apus. Fără asta, ţările româneşti nu ar fi intrat pe orbita capitalismului. Şi, apoi, ar fi fost posibilă România modernă (Unirea din 1859, independenţa) fără ajutorul masiv şi esenţial al puterilor europene? Caţavencu, dincolo de arguţia sa demagogică, ştia prea bine asta, de vreme ce, la un moment dat, exclamă „Ce eram acuma cîtva timp înainte de Crimeea?" (E vorba de istovitorul şi indecisul război al Crimeei, în urma căruia a avut loc, în februarie-martie 1856, conferinţa de la Paris, care a pregătit condiţiile favorabile Unirii de la 1859). Aşadar, degeaba striga demagogul Caţavencu: „Să-şi vadă de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu. N-are prin urmare dreptul să se amestece întrale noastre". De nu s-ar fi amestecat din 1856 încoace (rolul principal exercitîndu-l Napoleon al III-lea), România unită şi, apoi, independentă nu ar fi existat. Că la asta au contribuit forţele politice româneşti care au ştiut să utilizeze, magistral, ştiutele rivalităţi dintre puterile europene, este perfect adevărat. Dar toată această înţeleaptă, abilă politică diplomatică românească nu ar fi dat roade fără decizia, favorabilă nouă, a puterilor europene hotărîte la Conferinţa de la Paris.

Dar Marea Unire din 1918? E adevărat, marele bărbat de stat Ion I. C. Brătianu a ştiut, în cei doi ani ai neutralităţii, să ţină balanţa între Antanta şi Puterile Centrale, optînd, finalmente, pentru Antanta în august 1916. În fapt, Marea Unire din 1918 este rezultatul deciziilor populaţiei româneşti din cele trei provincii subjugate. Dar dacă în 1919-1920, Conferinţa de pace de la Paris nu ar fi consfinţit aceste decizii ale provinciilor româneşti, România Mare nu s-ar fi realizat. Conclavul de la Paris, unde atotputernic era Clemenceanu iar principiul, instaurat acolo de Wilson (preşedintele SUA), privind dreptul de autodeterminare al naţiunilor ne-a recunoscut dreptul la Unirea cea Mare, apărînd pe harta europeană România Mare. Cum am putea nega, astfel, rolul marilor puteri europene în favoarea visului secular al românilor? După cum, să nu neglijăm faptul, apoi, în 1944-1946, tot datorită înţelegerilor dintre marile puteri, România şi-a pierdut Basarabia şi Bucovina de nord; iar ţara toată a fost cedată, pentru o jumătate de secol, Rusiei sovietice. E, să recunoaştem, destinul ingrat al ţărilor mici (ca a noastră) a căror soartă politică depinde, întotdeauna, de decizia marilor puteri. Faptul e atît de evident încît nici nu merită insistenţe demonstrative.

Şi, totuşi, un credo antieuropenist a cîştigat teren într-o parte a spiritului public românesc. Apelul la drepturile „ţărişoarei" noastre (de care vorbea, înecat în lacrimi, demagogul Caţavencu), care trebuie apărată de imixtiunile „Europei" a cucerit audienţă. Cu deosebire, apărătorii acestui punct de vedere au fost curentele de idei filoagrariene (sămănătorismul, gîndirismul, naeionescianismul, legionarismul etc.), exaltînd virtuţile tradiţionalismului. N. Iorga, fondatorul sămănătorismului, a negat modalitatea făuririi României moderne, prin influenţele şi împrumuturile, acceptate, venite din Apusul Europei, în aşezăminte şi rînduieli capitaliste, care, fatal, au integrat fenomenul românesc în circuitorul civilizatoriu modern. „Noi avem, se rostea Iorga iritat în 1909, Constituţia de la 1866, care este pentru noi o adevărată pacoste". Şi aceasta pentru că „statul modern a fost întemeiat de idealişti, de unii ideologi crescuţi aiurea, fără cunoştinţa naţiei lor, fără să caute pe urmă, cînd s-au întors de la studii, a cunoaşte adînc această naţie. Erau încredinţaţi că anumite forme constituţionale pot să dea unui popor toate mijloacele de care simte nevoia pentru a se menţine". Ivit din asemenea iniţiative ideologice „statul a fost creat pe baza unor teorii liberale ieşite în apus din dezvoltarea Revoluţiei celei mari... Dar noi n-am făcut Revoluţia cea mare..." În acest fel, statul modern ar fi fost clădit nu pe principiul solidarităţii naţionale, ci printr-o dureroasă ruptură a acesteia. Spre deosebire de ţările Europei de apus, în România se putea crea un stat al solidarităţii naţionale pentru că ar fi existat temelii tradiţionale adînci. De aceea, tocmai, şi în 1929, Iorga socotea Constituţia din 1866 „un bloc de negaţiune" preferabil ar fi fost încorporarea, în structurile ei, a unor forme şi aşezăminte din vechime, adică antimoderne şi imposibile de adaptat. Şi tradiţionalismul antieuropenist continuă să fie apărat, ciudat lucru, cu intensitate între cele două războaie mondiale. Ralea, vorbind în numele *Vieţii Româneşti*, spunea că revista ieşeană se situează la jumătatea drumului între aceste două soluţii polare. Într-un interviu din 1925 Nichifor Crainic observa referitor la controversa tradiţionalism-europeism, că, potrivit celei de a doua orientări „după această lege ar trebui să ne declarăm apriori înfrînţi, fără nici o posibilitate de salvare. Europa ar exercita, ca să zic aşa, un fel de dictatură asupra forţelor noastre proprii de creaţie. Determinismul sociologic acesta n-ar fi decît anularea personalităţii etnice". Şi apoi adăuga: „Nu cred că sociologia este o ştiinţă cu legi de fier, în faţa căreia un popor întreg trebuie să se supuie ca în faţa unei fatalităţi neîndurate. Sînt formule subiective, care nu pot exercita seducţia de legi generale". Ultima parte a enunţului îi luminează înţelesul. Aşadar, orice contact cu „civilizaţia de import" periclitează grav nucleul etnic. Soluţia – unică – ar fi zăvorîrea în provincialism şi, prin extensie, într-un hinterland agrar antieuropenist. Cu un an înainte, în ianuarie 1924, Eugen Filotti declara în *Cuvîntul liber:* „Rostul de cultură pe care înţelegem să-l propovăduim noi este european. Lumina noastră vine din Apus. În occidentalizarea acestei ţări, putrezită în multe organe vitale înainte de a fi ajuns la maturitate, vedem scăparea... Dacă e vorba de o afirmare, noi nu vedem decît una activă şi productivă: afirmarea geniului şi fiinţei noastre specifice în forme de cultură europene şi în cadrul armonios şi strălucitor al culturii vestice." Şi, o lună mai tîrziu, adăuga, polemizînd cu Rebreanu: „Avem o părere mai bună despre poporul nostru decît toţi tradiţionaliştii laolaltă şi tocmai de aceea vrem să-l vedem făcîndu-şi odată intrarea în Europa. Sunt de la Atlantic pînă la frontiera noastră destule naţiuni care au izbutit să fie europene fără a pierde nimic din specificitatea sufletului lor etnic. De ce ar fi nevoie tocmai la noi de o izolare fără sens şi folos?". Dimpotrivă, în eseul *Parsifal* din 1924, inclus în volumul *Puncte cardinale în haos,* Crainic a arătat că între civilizaţia occidentală şi între cea a ortodoxiei răsăritene, cultura noastră trebuie, negreşit, îndrumată pe al doilea drum. Ideea a fost combătută de Vianu în aceeaşi revistă, arătînd că prietenul său Crainic greşeşte şi că adoptarea occidentalismului european va contribui la crearea unui stat modern, avertizînd: „dacă totuşi printr-o ciudăţenie oarecare programul culturalismului etnic ar ajunge să se impună de aci înainte, cultura română ar descinde hotărît în subdemnitatea unei provincii". Iar Ralea, împotriva culturalismului etnic, transformat de Crainic în ortodoxism, afirma: „Suntem contra oricărui zid chinezesc. Voim un contact de toate zilele cu lumina Occidentului şi de la care avem de învăţat totul. Credem că tot ce e bun şi generos în ţara aceasta ne-a venit de peste hotare, prin intermediul acelor minunaţi «bonjurişti» care nu şi-au uitat suferinţele de acasă, pentru petrecerile de aiurea... Tradiţionalism pur şi simplu înseamnă grandomania mizeriei". În septembrie 1932 Nae Ionescu, alăturîndu-se tradiţionalismului osificat, declara ritos: „Noi, aici, la *Cuvîntul,* am arătat că nu poate fi vorba decît de crearea unui «stat rumânesc», a unui «stat ţărănesc», în afară deci de ordinea individualist-democratică şi capitalistă burgheză. Pe cînd lumea politică în genere a crezut că drumul pe care îl avem de urmat e cel al încadrării în ordinea şi solidaritatea europeană. Aşa fiind noi cerem decuplarea noastră de structura politică şi economică a Europei!" De s-ar fi urmat calea prescrisă de Nae Ionescu, România ar fi sucombat mai mult, vorba lui Vianu, în subdemnitatea unei provincii. Şi nici cu naţionalismul militant al legionarismului, la care aderă şi-l exaltă din toamna anului 1933 Nae Ionescu, nu avea să-l determine decît tot izolaţionismul antieuropean.

România modernă, să notez încă o dată, s-a dezvoltat numai în contact şi datorită raporturilor de confluenţă determinantă cu Europa de apus. Astăzi aceste imperative rămîn valabile, contrazise fiind numai de forţe profund retrograde. Presiunea a crescut chiar pentru că Europa tinde spre unificare. Pronosticul bizarului H. Sanielevici care, prin anii treizeci, scria, în stilul său debutonant: „Peste 500 de ani Europa va fi una. Cine crede altfel, e nebun" începe să prindă viaţă mult mai devreme. Şi numai o nenorocire a retardării noastre economice ne menţine încă în afara structurilor europene unificante. Cînd şi cum (cu identitatea noastră culturală sau nu) ne vom integra în aceste structuri europene unificatoare e o chestiune, să sperăm, de durată mică. Azi se vorbeşte chiar (mai rău pentru tradiţionalismul doctrinar, pe care unii, ca dl Const. Schifirneţ şi încă alţii, îl tot cultivă) şi de globalizare. Ce va face, în viitor, România? Va opta, izolîndu-se cu consecinţe catastrofale, pentru imperativele „ţărişoarei" cu tradiţionalismul ei retrograd, sau se va aşeza, alături de alte ţări, în rînduielile globalizării unificante? E posibilă, oare, izolarea în hotarele zăvorîte ale „ţărişoarei", refuzînd integrarea în structurile europene şi, chiar, globalizante, numai de dragul apărării identităţii cu orice preţ? Sau va fi o conciliere?

Gabriel ANDREESCU

preşedinte al Centrului pentru Drepturile Omului, Bucureşti

Globalizarea: ce va însemna ea pentru drepturile omului?

Există cel puţin trei fenomene simultane, care definesc globalizarea la acest sfîrşit de mileniu: crearea unui sistem mondial atît de integrat încît nici o economie naţională, cît de puternică, nu se poate simţi ferită de evenimentele economice care se desfăşoară în puncte oricît de diferite ale globului; apariţia sistemului de comunicaţie global, care a ajuns să determine într-un mod decisiv informaţiile vehiculate la nivel naţional; crearea societăţii civice mondiale.

Cu siguranţă, pot fi numite alte procese care intră în fenomenul general al globalizării, şi chiar ceea ce a fost spus înainte poate fi descris în diferite feluri, atrăgîndu-se atenţia asupra unor aspecte diverse ale fenomenelor. Astfel, globalizarea economică este solidară cu transformarea corporaţiilor internaţionale în principalul factor care direcţionează dinamica economiei mondiale; respectiv, cu incapacitatea frontierelor de a mai circumscrie zone de control naţional. Globalizarea informaţională înseamnă în acelaşi timp comunicarea instantanee, care răstoarnă logica „vecinătăţilor teritoriale", în sensul că legăturile şi loialităţile nu mai sînt limitate de distanţă. În sfîrşit, este esenţială remarca că societatea civilă mondială, formată din *„persoane şi grupuri care participă la asociaţii voluntare indiferent de identitatea lor de cetăţeni şi în afara spaţiului public şi politic al naţiunilor lor... există prin sine şi pentru sine"* (Gordon A. Christenson).

Este evident că dezvoltarea sistemului internaţional al drepturilor omului (în sensul cel mai general, incluzînd drepturile copiilor, ale femeilor, ale minorităţilor) a evoluat în paralel cu procesul globalizării – dacă nu cumva ar trebui să spunem că face parte a acestui proces. Oricum am considera însă cariera sistemului internaţional al drepturilor omului – parte a procesului sau separat de el – rămîne întrebarea, care este impactul globalizării economice, comunicaţionale şi al formării societăţii civice globale asupra evoluţiei acestora. O analiză care merită acest cuvînt ar presupune o cercetare lungă şi subtilă. În lipsă, o să fac doar cîteva observaţii ce-mi par a avea oarecare relevanţă.

În primul rînd, globalizarea economică este un fenomen care aduce prosperitate. Iar prosperitate înseamnă aproape inerent o îmbunătăţire a situaţiei drepturilor omului (chiar dacă ne referin numai la drepturile civile şi politice). Este limpede că situaţia drepturilor omului – chiar dacă încă deplorabilă –, din China intrată în aventura economiei de piaţă nu se poate compara cu situaţia lor în anii '70-'80. Libertatea iniţiativei economice pe care o impune globalizarea constituie prin ea însăşi o reverenţă făcută demnităţii umane. Nu trebuie uitat, în acelaşi timp, că economia globală este dominată de forţele economice ale lumii democratice. Iată de ce economia globală înseamnă un instrument pus în slujba acestor valori. Posibilitatea de a folosi sancţiuni economice sau embargoul rezultă tocmai din faptul că astfel de măsuri luate **în afara spaţiului naţional** pot afecta în profunzime economia unei ţări – vezi, recent, cazul Irakului şi al R.F. Iugoslavia.

Cel puţin la fel de evident acţionează în sensul drepturilor omului explozia informaţională. Accesul la informaţie şi posibilitatea de a selecta între diferite variante acoperă o parte considerabilă a ceea ce sprijină persoana umană în raport cu forţele care încearcă să o limiteze. În sfîrşit, societatea civilă mondială reprezintă ascensiunea voinţei populare la un nivel fără precedent. Nu numai că grupurile din care este formată aceasta au ca subiect multe dintre valorile democraţiei şi cele care exprimă interesul popular, dar ea formează un spaţiu de siguranţă capabil să înfrunte voinţa multor guverne (vezi o forţă cum este Green Peace).

Cele spuse mai sus nu înseamnă că globalizarea rămîne un fenomen exclusiv pozitiv. Ea este însă inerentă, iată de ce nu refuzul globalizării poate fi soluţia care să evite pierderile. Din contră, opunerea la globalizare este de cele mai multe ori solidară cu fenomene respingătoare. Singurul răspuns realist la uniformizare este încurajarea proceselor complementare, care însoţesc, la cu totul altă scară, globalizarea. Dintre acestea aş numi punerea accentului pe localism: regionalizarea, autonomii de grup, care salvează diversitatea şi specificitatea, oferind sentimentul loialităţii şi participării. O lume solidară dar eterogenă, iată cele două faţete care salvează şi persoana şi comunităţile, inclusiv comunitatea cea mare a lumii trăind în era globalizării.

Teodor BACONSKY

O ALTĂ GLOBALIZARE

Fenomenul globalizării are o faimă proastă în ţările mici. Acestea se simt ameninţate, pentru că înţeleg globalizarea ca pe o *americanizare* (şi nu ca proces de umanizare a comunităţii internaţionale). Se gîndeşte reducţionist: globalizare = impunerea prin forţă a unui model unic. Din fericire, realitatea e mai complexă de atît. Chiar în lumea monopolară care se desenează acum, generalizarea comunicaţiilor contribuie, mai mult ca oricînd în istorie, la afirmarea diferenţelor. În secolul XIX, naţionalismul se baza pe replierea xenofobă. Astăzi, sublinierea propriei identităţi reclamă deschiderea şi participarea. Comunici în măsura în care eşti cineva şi eşti cineva numai întrucît comunici. Acest adevăr simplu a fost demult asimilat la Vatican: nu există pe glob un stat mai mic, dar nici vreun comunicator mai activ. Şi nu mă refer la cele circa 600.000 de documente emise anual de către Secretariatul de Stat al Sfîntului Scaun, ci la *elaborarea unui discurs global,* pe temeiul doctrinei sociale a Bisericii Catolice.

După Conciliul Vatican II, papalitatea a mizat pe două instrumente: *inculturarea Evangheliei* şi *holismul umanitar*. Primul se referă la adaptarea mesajului creştin la contextul cultural local: e într-un fel o victorie a misionarismului iezuit dat fiind că ucenicii lui Ignaţiu de Loyola au adoptat, primii, acest imperativ. Cel de-al doilea instrument se axează pe două principii: 1. încălcarea unuia dintre drepturile omului (cum ar fi restrîngerea libertăţilor religioase) pericliteză toate drepturile omului. 2. drepturile creştinilor sînt egale cu drepturile omului, aşa încît: a. Biserica este îndreptăţită să supravegheze respectarea globală a acestora (inclusiv în ţările cu minorităţi creştine/catolice sau chiar în statele necreştine); b. Biserica are datoria de a armoniza toate religiile/civilizaţiile sub semnul unei *civilizaţii a iubirii*.

Astfel s-ar putea explica faptul că Suveranul Pontif este cea mai mediatizată persoană de pe pămînt. El nu mai vorbeşte doar în numele miliardului de catolici răspîndiţi pretutindeni, ci, oarecum, în numele întregii umanităţi. Fireşte, Bisericile ortodoxe, comunităţile protestante şi liderii celorlalte mari religii se opun sau exprimă rezerve faţă de aceste silogisme juridico-eclezi-astice. Există temerea că visata civilizaţie a iubirii ar marca triumful catolicismului asupra tradiţiilor spirituale necatolice. Cred că aprehensiunile acestea nu mai au obiect: pe de o parte, unitatea catolicismului e intrinsec plurală, aşa încît o mare parte din energiile Romei se consumă în gestiunea acestui ansamblu virtualmente centrifug. Pe de altă parte, principiile noului dialog ecumenic se împotrivesc vechiului prozelitism (regal, colonial, cezaropapist, inchizitorial): cum poţi pretinde *simultan* respectul identităţilor, comuniunea şi supunerea jurisdicţională? Problema e reală din alt unghi: celelalte creştinisme sînt dispersate (autocefalii etnice, denominaţiuni concurente), aşa încît e greu să participe la dialogul cu lumea catolică de pe poziţii teoretice comune: or, cine vorbeşte pe mai multe voci nu se face înţeles şi, vrînd-nevrînd, pierde.

În prima jumătate a acestui secol, anumite state democratice (prin excelenţă laice) s-au simţit la rîndul lor stînjenite de autoritatea „mondială" a Vaticanului. Iată de ce nici astăzi nu s-a încheiat cu totul polemica referitoare la statutul Sfîntului Scaun în dreptul internaţional. De ce polemică? Pentru că după 1870, cînd papalitatea a pierdut „patrimoniul Sfîntului Petru", Cetatea Vaticanului (adică rămăşiţa simbolică a vechilor State Pontificale) nu mai întruneşte – după unii – atributele clasice ale suveranităţii. *Teritoriul* ar fi prea mic, deşi calificarea ca stat nu prescrie praguri minime (iar articolul 7 din *Acordul de la Lateran,* încheiat cu Italia în 1929, prevede inviolabilitatea spaţiului aerian vaticanez!). Nu există, apoi, unicitatea statutului juridic, întrucît tot ce se află pe teritoriul Cetăţii îi aparţine Papei, dar – se răspunde iarăşi – există încă destule state care admit numai proprietatea publică... Pe de altă parte, populaţia vaticanează (circa o mie de persoane) beneficiază de o *naţionalitate funcţională,* dat fiind că paşaportul Sfîntului Scaun este acordat numai pe durata misiunii fiecărui subiect: comunitatea nu se întemeiază aşadar pe dreptul solului sau al sîngelui, ci pe un neobişnuit *jus officii*. S-a spus de asemenea că suveranitatea micului stat pontifical este subminată de faptul că serviciile publice feroviare, telegrafice, telefonice, poştale şi alimentare (apă, gaz, electricitate) – n-ar putea fi asigurate fără asistenţa statului italian: acelaşi lucru se petrece însă în raporturile dintre Monaco şi Franţa, San-Marino şi Italia sau Lichtenstein şi Elveţia! Acestea ar fi principalele obiecţii ale celor care susţin că Vaticanul – suport fizic al unei puteri spirituale – ar avea o personalitate juridică fictivă, sau ar fi comparabil, în ordinea dreptului, cu un ONG internaţional...

Esenţială aici rămîne distincţia dintre *Cetatea Vaticanului* (asupra căreia domneşte, ca suveran temporal, Papa, dar care este guvernată, prin delegaţie regentă, de către Cardinalul Secretar de Stat) şi *Sfîntul Scaun,* ca supremă autoritate spirituală a succesorilor lui Petru, „prinţul Apostolilor". Ca Suveran temporal, Pontiful poate semna diferite convenţii bilaterale cu anumite state, dar adevărata sursă de drept pe care se bazează Papii în lucrarea lor mondială este însăşi Biserica, definită ca *societate juridică perfectă*. Iată de ce exercitarea dreptului pasiv şi activ de legaţie îi revine Papei, ca Păstor al Bisericii catolice şi nu şefului unui stat de 44 ha! Este exact ceea ce spunea Pius al XII-lea la 28 decembrie 1949, cu ocazia primirii în audienţă solemnă a corpului diplomatic: „Nu este oare semnificativă încrederea atîtor şefi de stat care vă trimit în calitate de Ambasadori pe lîngă Sfîntul Scaun apostolic (...), în acest Stat al Cetăţii Vaticanului a cărui importanţă nu poate fi ilustrată prin statistici, nici măsurată prin întinderea teritorială şi nici evaluată prin forţa armatei sale? Ce este teritoriul pe care v-aţi reunit dacă nu un punct imperceptibil pe glob şi pe hărţile lumii? Dar în ordinea spirituală, el rămîne un simbol de înaltă valoare şi de extensie universală, întrucît reprezintă garanţia independenţei absolute a Sfîntului Scaun în desăvîrşirea misiunii sale în lume".

Independenţa absolută explică succesul acţiunilor pontificale în viaţa internaţională: Sfîntul Scaun întreţine actualmente relaţii diplomatice cu aproape 170 de state, participă anual la peste 300 de reuniuni internaţionale, trimite observatori pe lîngă toate organismele din sistemul ONU, continuă să arbireze – la cererea părţilor – nu puţine dispute interstatale, pe scurt, este prezent în toate articulaţiile, majore sau fine, ale forumurilor care decid soarta omenirii. Această independenţă (care implică neutralitatea şi inviolabilitatea) explică de asemenea faptul că actualul Papă este singura autoritate care, schimbîndu-şi conjunctural strategia globală, nu poate fi acuzat de oportunism! A subminat moral comunismul, critică acum excesele liberalismului, dar rămîne fidel aceloraşi valori, respectă aceleaşi principii, slujeşte acelaşi crez...

Cum s-ar putea rezuma acest *crez* dincolo de expresiile sale teologice, liturgice sau canonice purcese din tradiţia Occidentului latin? Printr-o serie de afirmaţii peremptorii, inspirate de învăţătura lui Iisus Hristos şi traductibile în orice limbă, limbaj sau instanţă: dialogul e preferabil ostilităţii; pacea – care depinde de solidaritatea şi de justiţia socială – e preferabilă războiului; dezvoltarea tuturor e preferabilă bogăţiei unora; familia e preferabilă anarhiei sexuale; adevărul trebuie spus chiar dacă îi irită pe cei care – aleşi sau impuşi – dispun de bunăstarea naţiunilor; rănile trecutului se pot închide prin efortul de purificare a memoriei; progresul tehnologic nu poate anula responsabilităţile morale; cultura e vocaţia oricărei persoane, iar dreptul internaţional, izvorît din dreptul natural, reprezintă singurul cadru legal al raporturilor dintre state; omenirea are un destin comun, acela de a se unifica prin iubire; în fine, lumea nu este veşnică, aşa încît scopul suprem al vieţii nu poate privi – exclusiv – bunurile pămînteşti. Principiile menţionate sînt aproape banale: toţi le proclamă sau le evită contrazicerea, dar cîţi le respectă, precum Sfîntul Scaun, *în toate împrejurările?*

Oricum, aceasta este „globalizarea" pentru care pledează Papa Ioan Paul al II-lea şi care nu prea seamănă, se cuvine să recunoaştem, cu oferta în materie a celor care deţin, vremelnic, puterea politică, economico-financiară sau militară. Avem de-a face cu un proiect policentric: partenerii sînt egali, diferenţele se împărtăşesc, dar coerenţa, ordinea şi reactivitatea justă depind de generarea unui consens global în jurul principiilor etice pe care le aminteam mai sus. Că aceste principii sînt sau nu esenţialmente creştine, iată o dezbatere căreia teologii tuturor religiilor nu-i vor da prea curînd de capăt. Un lucru pare totuşi cert: secolul următor va deveni scena confruntării dintre „omul politic" şi *homo religiosus*. Cred că *amîndoi* vor învinge sau vor pierde, în funcţie de ingeniozitatea cu care vor şti să definească locul unei noi întîlniri.

Anca MANOLESCU

„SIMŢI CÎT DE LESNE SE POATE RESPIRA AICI?"

Cartea profesorului Jean Delumeau, *Grădina desfătărilor. O istorie a paradisului* (Fayard, 1992, ed. rom. Humanitas, 1997) ne pune la dispoziţie un dosar, admirabil întocmit, al metamorfozelor pe care acest ţinut le-a cunoscut în conştiinţa europeană. Pentru perspectiva mistică şi simbolică, el e o „grădină a sensurilor", un peisaj de meditat, de cultivat intelectual, aşa cum o fac Efrem Sirul în ale sale *Imnuri ale paradisului*, ori cei patru învăţaţi dintr-o parabolă talmudică care pătrund în PaRDeS prin interpretarea celor patru sensuri ale textului sacru. „Cu ochii minţii am văzut paradisul" spune primul.

Pentru o gîndire ceva mai dependentă de sensibil, paradisul va păstra, fără îndoială, accepţia unei „stări" privilegiate de fiinţă, dar va fi în primul rînd o zonă bine încarnată în geografia şi istoria terestră. Or, astfel privită, realitatea lui va suporta uzura vremii: dacă în primele veacuri creştine, paradisul e încă un ţinut relativ apropiat de lumea oamenilor, el va deveni încet încet un tărîm inaccesibil, situat undeva foarte departe în răsărit ori în nord, pentru a se oculta definitiv şi a se transforma într-o mirabilă amintire. Navigatori precum Columb se vor înfiora sperînd că au descoperit urme, derivate ale acestui tărîm, pe cînd arta grădinilor Renaşterii va încerca – cu acută melancolie, spune Delumeau – să fabrice replici ale sale.

Ceea ce, de-a lungul acestor metamorfoze şi interpretări, rămîne stabil este peisajul paradisiac în sine, geografia lui internă. Iar una dintre trăsăturile cele mai tenace, cele mai insistent numite e calitatea aerului care se respiră acolo. În sec. IV, Pseudo-Vasile spune că locul „se scălda într-un aer nespus de limpede"; Efrem Sirul califică văzduhul paradisului drept „feciorelnic" şi „limpede"; Ioan Damsachinul situează Edenul „în Răsărit, în regiunea cea mai înaltă a pămîntului: acolo era aerul cel mai blînd, cel mai delicat şi mai pur". Franciscanul Bonaventura utilizează aceeaşi termeni. Tîrziu, în secolul al XVII-lea, John Swan va vorbi, în *Speculum mundi*, despre un aer „uşor şi curat". Iar Isidor din Sevilla, enciclopedistul Evului Mediu, enumeră în *Etimologiile* sale cîteva din paradoxurile minunate ale grădinii: „un loc unde focul nu provoca arsuri, unde apa nu îneca, unde nebunii nu ucideau, unde spinii nu înţepau, unde lipsa aerului nu sufoca".

Un aer limpid, aşadar, dar mai ales rafinat, rarefiat pînă la absenţă, „uşor", exaltant, spre deosebire de aerul dens, apăsător, supus gravitaţiei pe care îl respiră şi îl îndură muritorii. A respira aerul paradisiac înseamnă a trăi din atmosfera sferelor cereşti, a absorbi ceva din substanţa lor inefabilă, din *libertatea* lor. Într-un poem ce a modelat imaginarul creştin, atribuit multă vreme lui Lactantiu, *De Ave Phoenice*, locul fericirii e un spaţiu îndepărtat, „deschidere largă spre polul etern". Aerul „uşor" al paradisului îşi datorează calitatea aceastei deschideri, atracţiei spre zenit pe care o face sensibilă.

„Simţi cît de lesne se poate respira aici?" îl întreabă Socrate pe Phaidros (230b) în locul unde vor primi darul unei tradiţii ce vine de la zei (259a-b), loc de unde se va înălţa, la rîndul său, discursul filozofului despre „locul supraceresc", *hyperouranios topos*. Văzduhul paradisului, ca şi al punctului unde s-au oprit Socrate şi prietenul său e un mediu de comunicare a posibilităţilor divine, pe care, respirînd, fiinţa le poate primi în intimitatea texturii ei, le poate metaboliza. Ea participă astfel la acea „uşurinţă" a divinului despre care vorbea Eschil: „ceea ce e divin e fără efort". Aerul lipsit de greutate al tărîmurilor fericite e reverberaţia *graţiei* lui Dumnezeu – abia coagulată, atît cît să poată atrage pe om într-un comun respir.

* * *

În *Corps spirituel et terre céleste*, H. Corbin reproduce un pasaj din tratatul unui shaykh shî'it aproape contemporan, Khân Kermânî care vorbeşte despre o istorie „verticală" a lumii; temă comună mai tuturor tradiţiilor, ea consideră că degradarea, mersul descendent al umanităţii sînt redresate prin venirea unui nou „trimis". Prin el, lumea îşi începe ascensiunea, reîntoarcerea progresivă spre Principiu. „Adam e pe cale să urce; nu s-a eliberat încă de asperităţi, de ceţuri şi întunecimi. Nu a atins încă aerul pur... Însă, o dată ieşiţi din tenebre şi pătrunşi în acest aer pur, oamenii contemplă soarele Feţei Prietenului... îi contemplă luminile deplin descoperite, fără văl, fără disimulare. Legile nu mai sînt atunci legi; religia nu mai e religie; instituţiile nu mai sînt instituţii". Ceea ce rămîne e libertatea şi desfătarea intimităţii cu divinul. Despre o stare similară a fiinţei vorbeşte eschatologia creştină cînd spune că, la sfîrşitul vremilor, trupurile înviate vor avea patru calităţi: „strălucire, subţirime, uşurime şi incoruptibilitate"; vor fi trupuri pneumatice, corporificări ale suflului divin. Acest moment ultim, această stare ultimă sînt menţionate liturgic la începutul fiecărui post pascal. Fiecare post pascal e un efort de a face din „aerul pur", din „aerul uşor" materia noului tău corp, de a hrăni acest corp.

Scrisori întredeschise

Stimată redacţie Dilema,

Vă scriu din dorinţa de a-mi face cunoscută încîntarea pentru munca dvs. şi totodată dintr-o nostalgie pentru o vîrstă pe care am depăşit-o fizic de mult, dar (cred eu) sufleteşte, încă nu.

Astă-vară, pe plaja de la „2 MAI" am găsit o sticlă cu o hîrtie înăuntru; evident am crezut că este un mesaj pentru posteritate scris de melancolici sau o glumă. M-am înşelat însă: hîrtia conţinea o declaraţie de dragoste neîmplinită a unei fete de 23 de ani către un băiat al cărui nume începea cu iniţiala V.

Eu am 45 de ani, dar am simţit şi eu odată ceea ce a exprimat atît de bine această fată. Originalul nu vi l-am putut trimite, m-am ataşat prea mult de aceste rînduri. L-am scris însă la calculator şi vi-l dăruiesc şi dvs., ca pe un gînd bun pentru primăvară şi iubire.

Cu multă admiraţie,

Andreea RĂDULESCU,

învăţătoare

Bucureşti

P.S. Neputînd citi data, am pus perioada în care l-am găsit. Poate că acel „V" va citi declaraţia şi o va recunoaşte în cele cîteva rînduri pe „Ea".

Lui V.

Nu ştiu ce trebuie să fac. Incertitudinea este boala sufletului meu. Uneori, aş vrea să trec peste toate barierele autoimpuse, să dau frîu liber sufletului să te cheme la el. Alteori, te chem doar în gînd, cu lacrimi în ochi, cu promisiunea că mîine, îţi voi spune ce simt. Eu simt că în stomacul meu se luptă furnicile roşii cu cele negre pentru o bucăţică de lut din care-am putea face figura mică a unui zeu păgîn dornic de jertfe umane. De cînd m-am îndrăgostit de tine, eu sînt veşnica jertfă. Cu fiecare clipă trăită-n preajma ta mor în chinuri şi-apoi sfîrşită m-adun ca pentru ultima dată. Nu înţeleg de ce tu spui mereu „nu", de ce ai tăria să rezişti unei patimi ce-ar face ca lumea din jur să dispară dizolvată într-o singură strîngere de mînă.

Eu nu-mi ştiu încă limita ca tine şi într-un elan masochist, îţi caut apropierea, îţi adulmec parfumul făcînd, cu fiecare atingere de locul tău sacru, încă un pas spre limita extremă. Eu pot să mor în orice clipă, căci ştiu ce înseamnă să te spargi în boabe de rouă cînd noaptea ia sfîrşit. Am fost doar noi doi în noapte iar eu m-am sfîrşit lîngă tine şi nu ţi-am spus nimic, crezînd că vei simţi şi-nţelege din zgomotul valurilor mării, din mirosul de peşti, din frigul nisipului ud.

Eu nu mai înţeleg nimic iar această neputinţă a mea mă închide în cuşca ignoranţei. Dacă nu eşti tu, totul are pentru mine aceeaşi valoare redusă la pragul de jos. Nu trăiesc decît prin gîndul la tine. Îţi scriu ca să te simţi vinovat. Vinovat că destinul ne-a pus faţă-n faţă dîndu-ţi ţie toate armele, lăsîndu-mă goală chiar şi de vise.

„2 Mai", iulie-august, 1998

Bazar

Îngeri şi demoni *made in USA*

Pentru împătimitul de rînd al cinematografelor, *film american* înseamnă ori o *poveste de dragoste* cu happy-end, ori un *thriller* în care dreptatea triumfă, cu chiu cu vai, în final. De la faimosul *Ghost* încoace, lucrurile nu mai stau chiar aşa. Lumea „de dincolo" se insinuează cu tot mai multe surle şi trîmbiţe în sus-amintitele genuri cinematografice. Producţiile „paranormale" din ultimul timp îşi aleg drept „gazdă", în general, filmele de dragoste. Mitul Luceafărului capătă variaţiuni neaşteptate, atît morale, cît şi estetice. „Ea" rămîne o pămînteancă, o femeie de-a noastră, dar cu aspiraţii (aspiraţia fiind o variantă intelectuală a, altfel, banalei aşteptări). „El" are privilegiul de a transcede: ba e înger *(Îngerul păzitor,* cu Nicolas Cage şi Meg Ryan), ba demon *(Pact cu diavolul* cu Al Pacino şi Keanu Reeves), ba chiar moartea însăşi *(Întîlnire cu Joe Black,* cu Anthony Hopkins şi Brad Pitt). Structurile narative ale celor trei filme ce au rulat, în ultimul an, pe ecranele româneşti au un punct comun: mitul Luceafărului. Acesta e prezent în fiecare dintre ele; dacă în *Pact cu diavolul* locul său nu e decît marginal, *Îngerul păzitor* şi *Întîlnire cu Joe Black* îl aduc în prim plan.

Dintre toate trei *Îngerul păzitor* este cea mai evidentă variantă americană a Luceafărului. *Întîlnire cu Joe Black* are de rezolvat şi alte probleme morale, iar *Pact cu Diavolul* se transformă într-o fără haz tiradă cosmogonică.

Ceea ce interesează la cele trei pelicule este cum îşi găseşte locul paranormalul în reţetele hallywoodiene. Şi de ce. În *Pact cu diavolul,* mama eroului, o fanatică religioasă, „greşeşte" cu diavolul însuşi în tinereţe; diavolul este, evident, avocat specializat în a-i apăra pe vinovaţi. Lururile par a se păstra pe un făgaş pînă cînd diavolul devine, brusc, teatral, şi se lansează în tirade interminabile. O posibilă faţetă a paranormalului invadator ar fi, deci, *excesul.* Dar, în cazul de faţă, un exces neplauzibil.

Îngerul păzitor ne oferă o întrupare uimită şi extaziată a „lumii de dincolo". Îngerul Nicolas Cage se extaziază în faţa lumii oamenilor şi a senzaţiilor inedite pe care le oferă. Paranormalul sau „celălalt", este văzut ca jinduind, în ciuda nemuririi sale, la concretul de aici, de la noi.

Culmea integrării „celuilalt" între noi ne-o propune *Întîlnire cu Joe Black. Joe Black* (alias Brad Pitt) nu e altcineva decît moartea. Filmul materializează expresiile comune cu moartea: stai cu moartea la masă, ţi-a intrat moartea-n casă, moartea-n vacanţă... Căci moartea este, într-adevăr, în vacanţă, în casa unui magnat al comunicaţiilor (Anthony Hopkins). Dacă Ivan Turbincă o întîrzia băgînd-o în sac, Bill Parish (Anthony Hopkins) o amînă introducînd-o în lumea lui. Moartea nu are probleme, ci intenţii şi instincte bune, şi se integrează. Pentru individul mediu, obişnuit cu clasica imagine a babei cu coasa, ipostaza blondă, masculină şi fermecătoare a lui Brad Pitt e aproape de neconceput. Dacă un înger sau un demon mai poţi să ţi-l imaginezi ca poposind, incognito, printre noi, pe moarte nu poţi, sub nici o formă. Prea e o abstracţiune, şi prea de temut. *Joe Black* şi *Brad Pitt* reuşesc să spargă sus amintitele canoane, devenindu-ne simpatici. Industria hollywoodiană înregistrează o nouă victorie: integrarea celor „de dincolo", „de neînţeles" în lumea noastră strîmtă – fără mare bătaie de cap. Aşa cum noi (cei creşcuţin prin sălile de cinema) ne-am însuşit mimetic reţeta love-story-urilor americane, tot aşa vom păţi şi cu paranormalul: îngerii, demonii şi chiar moartea (chiar-ul e deja deplasat...) pot mişuna printre noi, la tot pasul; să nu ne mirăm, să-i primim firesc, să gîndim cu deschidere, fără prejudecăţi; vremurile s-au schimbat...

Iaromira POPOVICI

Scandaloasa libertate interioară a lui „Escu"

Ultimul număr al revistei „Lettre Internationale" bine centrat pe „frică" – sentiment care cu vremea ajunge să aibă mai mult succes decît amorul – publică la capitolul „Complotul înţelesurilor", între un Salman Rushdie şi un Skvoreski de zile mari, un Cărtărescu. E un articol tradus din „Frankfurter Allgemeine Zeitung", apărut acolo, anul trecut, la deschiderea Tîrgului Internaţional de Carte care avea ca erou principal, România. Titlul articolului este „...Escu" şi are ca mişcare în doi timpi explicarea, către un necunoscut confrate german, a numelui de Cărtărescu şi, de aici, a destinului său de scriitor român, nu mai puţin greu de înţeles, pentru un străin, decît un nume adunat pe o carte. Nu am nici un chef să-l rezum. Am însă un chef absolut să citez pe larg un fragment pe care-l socotesc – fără să exagerez – senzaţional în publicistica noastră post-revoluţionară. Cui „senzaţional" nu-i mai zice nimic, n-are decît să-l găsească „inadmisibil" şi să scrîşnească pe dreapta sau „perfect normal" şi să se culce pe stînga (poziţie niciodată bună pentru inimă...). Nu e deloc cazul meu şi – ca atare – nu-mi voi ascunde, nici pe hîrtie, exclamaţiile şi zvîcnirile atîtor voci „personale" din timpul cititului tăcut. Încep din punctul cel mai contrariant:

„Azi România e după un război politic şi economic mondial pierdut şi ar fi ciudat să nu arate ca Germania după ultimul război pierdut. Dar umanitatea omului este eternă, ea nu a dispărut în 1945 şi nici nu va dispărea în 1998. Nu foameea şi mizeria au fost adevărata imagine a Germaniei în anii reconstrucţiei, ci Heinrich Böll şi congenerii săi. (Incorect politic, noocratic, splendid! – *n. mea)* Adevărata imagine a României de azi n-o vei găsi în infractori, în copiii străzii şi în cîinii vagabonzi (vai, atît de reali!), ci în scriitorii care-ţi vor vorbi la Leipzig. *Eu* (subl. de M.C.) sînt imaginea României de azi. (De ce n-ar exista dreptul, în breasla noastră, la asemenea ridicări de voce, în numele „Levantului"? – *n. mea).* Cît despre cultura care s-a făcut în România sub comunism, ajunge să-ţi spun că Jenny, colega mea de facultate din R.D.G., a auzit prima dată de Rainer Maria Rilke în Universitatea din Bucureşti, de unde a mai aflat că „Mario şi vrăjitorul" de Thomas Mann este cu totul altceva decît o parabolă antifascistă, cum i se spusese acasă. Învăţămîntul şi cultura ţării mele, mai cu seamă după 1970, au rezistat pasiv comunismului (pasivitatea nu e o laşitate? – *n. mea)* cu o eficienţă care s-a dovedit a depăşi rezistenţa activă a disidenţilor din alte părţi. („Escule", îţi dai seama ce spui? Există pasivităţi, laşităţi, eficiente? – *n. mea)* Nu am avut mulţi disidenţi, dar l-am avut pe Robbe-Grillet în româneşte simultan cu publicarea sa în Anglia sau Germania (O voce din zecile care mă străbat: Mare brînză, Robbe-Grillet al dumitale... – *n. mea).* I-am avut pe Gérard Gennette şi pe George Steiner pe masă, în româneşte, cînd mi-am scris dizertaţia de diplomă. Am avut aproape toate romanele lui Borges, Cortazar, Bruno Schultz, Grass, Updike în versiune românească şi de asemenea toţi clasicii universali. (Astea nu-s teze ceauşiste, securiste, diversioniste, al cui joc face Mircea? – altă voce de care nimeni nu scapă – *n. mea)* Doar a zecea parte dintre poeţii români au scris o poezie comandată de regim (A calculat? Şi dacă e aşa – cu ce e mai bine în ochii celor care şi azi susţin că „Poemele de amor", „Totul" sau „Visul" cauţionau pasiv şi moral cenzura? La forţa talentului său, Çărtărescu nu se lasă judecat de nimeni! – nota şi vocea mea sinceră). În rest, poezia a fost la fel de liberă estetic ca şi în Occident, în ciuda cenzurii (Oui, il est vraiment fou! – *n. mea)* Suprarealism, neoavangardism, postmodernism – nimic din experienţele fireşti ale „lumii civilizate" nu a fost „altfel" la noi... (Aud scrîşnete – *n. mea).* În cei mai negri ani ai dictaturii lui Ceauşescu (deci, n-o ignoră! – *n. mea)* cercurile literare studenţeşti produceau o extraordinară literatură underground, liberă de orice constrîngere. (Cum? La instigările „Săptămînii" nu i-a interzis Secu pentru prea multă ironie antipatriotică? Şi ce-i cu asta? Escu gîndeşte în termenii libertăţii sale interioare, de aici cruzimea şi insolenţa adevărului său – da, erau extraordinari băieţii din desanturile lui Croh şi Manolescu – *n. mea)* Nici un vers, nici o frază din scrierile mele de pînă în 1989 nu le-aş fi scris altfel în Germania de Vest sau în Statele Unite. (E nebun de legat, oui, mais... – *n. mea)* Proiectele mele literare au continuat *netulburat* (subl. mea: sînt fără glas!) şi după căderea comunismului. Din punctul meu de vedere, prin urmare (şi ce urmare! – exclamaţia mea), nu sînt adevărate frumoasele fraze pe care le auzi adesea la unii intelectuali mai vîrstnici: „comunismul a fost un pustiu cultural...", „toţi sîntem vinovaţi...", „încă purtăm germenii comunismului în noi" etc. (Etc.? În ultimii zece ani, niciodată aceste 3 litere n-au cuprins, în viteza lor plictisită, o bătaie la şi de cap, un matracaj mai violent, abuziv confundat cu adevărul – n.mea) Poate că ei cred asta. Dar generaţia mea s-a născut liberă şi limbajul ei a fost de la început limbajul Occidentului. Tocmai acest limbaj (pe care-l împărtăşesc şi mulţi dintre autorii mai vîrstnici) este azi bunul nostru comun cel mai de preţ. Nu *diferenţa* (subl. lui M.C.), ci *asemănările* dintre noi mi se par importante. După ce vom cădea de acord asupra lor, vom avea timp să vorbim şi despre diferenţă"...

Atîta inteligenţă rebelă la tot ce e clişeu, minoritară, desigur, cum e înţelepciunea, atîta libertate interioară iradiind „nebunie", cum e normal să se întîmple cînd poetul pune siguranţa de sine mai presus de siguranţa naţională a politicii corecte şi de drept comun, mă binedispun pînă la a apela la veşnica noastră Scriptură laică strigînd spre Escu, confratern şi demitizant, voios la culme: „Tache, Tache, fii cuminte, ne-aude lumea, vuieşte tîrgul pînă la Paris!".

Radu COSAŞU

Bustul Thaliei

Între Hašek şi Kafka

Dumitru Solomon a scris piesa „Transfer de personalitate“ în 1987 şi apublicat-o în 1990; a trebuit, deci, să o treacă, navigînd cu dibăcia unui Ulise, prin strîmtorile cenzurii. Momentul era de receptivitate maximă pentru o piesă protestatară, denunţînd rigorile unui regim autoritar. Ca urmare, ea s-a bucurat de numeroase montări în anii entuziasmului postrevoluţionar.

Sursa de inspiraţie se află în două scurte nuvele de Jaroslav Hašek, a căror dramatizare este însoţită şi de transpoziţia din tonalitatea comic-absurdă iniţială într-una tragică. Problema abordată de autor nu este atît politico-socială cît filosofică. El studiază cazul în care autoritatea represivă nu lezează doar libertatea individului, ci îi pericliteză acestuia chiar identitatea. Un individ este arestat la ieşirea din propria sa prăvălie şi este acuzat de jaf şi crimă. Anchetatorii nu acceptă eventualitatea confuziei, ci îl obligă, prin mijloace brutale, să-şi asume o falsă personalitate şi să-şi recunoască o falsă vină. Fiorul ideatic al piesei vine din recunoaşterea nevoii omului de ancorare într-o formulă personală, distinctă şi inconfundabilă, a existenţei individuale. La ce bun libertatea dacă, pentru a o dobîndi, ţi se cere să renunţi la propria personalitate? Într-unul din fragmentele eminesciene (Archaeus) problema este foarte pregnant enunţată: „Cu toate schimbările ce le doreşte un om în persoana sa, totuşi ar vrea să rămîie el însuşi... persoana sa. Am cunoscut oameni ce doreau a fi mai frumoşi (cîte femei!), mai cuminţi (cîţi oameni de stat!), mai geniali (cîţi scriitori!); am cunoscut unii cari aveau dorinţi de Cezar, în cari se grămădeau visurile de glorie ale lumii întregi... dar ei vroiau să fie tot ei. Cine este şi ce este acel el sau eu care, în toate schimbările din lume, ar dori să rămîie tot el? Aceasta este poate tot misterul, toată enigma vieţii“. Dumitru Solomon reia aceste idei într-o piesă în care nu avem de a face cu o simplă eroare poliţieneasco-judiciară, ci cu o tentativă de maximă duritate de a priva un om de identitatea prin care el se defineşte. În acest caz, victima nu-şi pierde *eul* din ignoranţă sau din cupiditate, aşa cum Peter Schlemihl şi-a pierdut umbra, ci este agresat şi amputat psihic prin intervenţia autorităţii.

Teatrul Valah din Giurgiu şi-a prezentat premiera a doua zi după înfrîngerea de la Costeşti, cînd aşteptam cu înfrigurare să vedem în ce parte va bascula situaţia aflată pe muchie de cuţit. Evenimentele potenţau emoţia artistică, sugerîndu-ne un posibil scenariu al represiunii în care psihologia maselor ar încălca-o brutal pe cea a indivizilor. Spectacolul, în regia conştiincioasă a lui Nicolov Perveli Vili, bine armonizată cu scenografia Gerganei Dimitrova Valova, mizează pe înfruntarea netă dintre bine şi rău, dintre eroare şi adevăr, dintre autoritate şi libertate. În felul acesta se pierde în mare măsură subtilitatea piesei, situarea ei la mîlocul distanţei dintre umorul lui Hašek şi tragismul lui Kafka, într-o ambiguitate stilistică de fină vibraţie intelectuală. Autorul însuşi declară că „monstruozitatea erorii pune comicul în slujba tragicului şi tragicul în suita comicului“. Această remarcă sugerează un inel al interpretării, gîndită, aceasta, ca o continuă rotire (prin modulări de tonalitate) în jurul unui vid al absurdului existenţial. Or, spectacolul este gîndit în planuri contrastante definite static, de aici o anumită schematizare, care se reflectă şi în jocul actorilor. Cosmin Creţu este incandescent şi vibrant în rolul victimei, dar trece brusc de la siguranţa de sine la disperare, fără nuanţe intermediare. Mircea Creţu, în rolul anchetatorului, adoptă o atitudine intermediară între suficienţa de funcţionar şi brutalitatea de torţionar, în loc să ofere o alternanţă continuă între cele două ipostaze duse, fiecare, la extrem. Foarte interesant îşi concepe personajul Liviu Rusu, interpretînd un coleg de celulă al personajului principal într-o formulă care combină pe Platon Karataev al lui Tolstoi cu Ivan Denisovici al lui Soljeniţîn, rămînînd mereu însă, prin umorul absurd şi inteligent, Cetlicka al lui Dumitru Solomon.

Adrian MIHALACHE

Nu ratați!

Expoziţia fotografului Péter Korniss, „Inventar – Imagini transilvane“, care s-a deschis miercuri, 17 februarie, la Muzeul Ţăranului Român.

Cronica literară de tranziție

Larousse-ul românesc

Nu e prima oară că scriu în această pagină despre un dicţionar: am mai făcut-o cu ocazia celui *de cuvinte recente* al d-nei Florica Dimitrescu sau a celor semnate de Şt. Găitănaru, N. C. Bobârniche sau I. Calotă. Cel de faţă* este, în felul său, un eveniment cultural şi unul editorial. Cultural, pentru că avem de-a face cu un dicţionar enciclopedic amplu şi original, de concepţie cu totul nouă. Editorial, pentru că e o carte spectaculoasă, de un nivel realmente european ca aspect, paginaţie, acurateţe. Să spun lucrurilor pe nume: este primul dicţionar românesc de tip „Larousse“ sută la sută. Fireşte că el nu vine nici din neant şi nici pe un teren gol, dimpotrivă. Tradiţia autohtonă în domeniul acestui „gen“ (un singur volum, mixt: limbă şi enciclopedie) e îndeajuns de solidă, de n-ar fi să amintesc decît lucrări precum cele ale lui Lazăr Şăineanu sau I.-A. Candrea şi Gh. Adamescu sau *Enciclopedia Minerva* sau, după război, *Micul dicţionar enciclopedic* (trei ediţii pînă-n '89: 1972, '78, '86), iar după '89, *Dicţionarul practic al limbii române* de Elena Ciobanu ş.a. sau *Dicţionarul universal al limbii române* al lui Şăineanu, în varianta amplificată propusă de Al. Dobrescu. (Nu le-am pomenit pe cele în mai multe volume). Dar frumoasa carte scoasă de Editura Cartier din Chişinău, mai elegantă decît oricare din predecesoare, este, repet, primul op – integral românesc în conţinut – care preia exact modelul Larousse (un model dus la desăvîrşire, prin perfecţionarea continuă de zeci de ani), din toate punctele de vedere: aspectul grafic, punerea în pagină, dispunerea ilustraţiilor, tipul de literă, structura articolelor, ca şi proporţiile dintre secţiunile „limbă“ şi „enciclopedie“. În această din urmă privinţă, am făcut o comparaţie cu ediţia *Petit Larousse* de care dispun (1995) şi rezultatele sunt relevante: acesta (PL-95) are 84.500 de articole, din care 58.900 la „limbă“ şi 25.600 la „enciclopedie“. DEI are 61.635, din care 42.400 „limbă“ şi 19.200 „enciclopedie“. Aşadar, în PL-95, ponderea „enciclopediei“ este de 30,3% din total; în DEI, de 31,2%. Ca număr total de pagini, cele două lucrări sunt la fel de apropiate: PL-95 are 1784 p.; DEI are 1808 p. Ponderea numărului de pagini acordate „enciclopediei“, respectiv „limbii“, în cele două cărţi este şi ea quasiidentică: „enciclopedia“ ocupă, în fiecare din cele două, exact 700 de pagini (adică 39,2% în PL-95; 38,7% în DEI). Putem fi însă „geloşi“ că geamănul francez stă mai bine la cantitatea de informaţii şi ilustraţii: cu 3.600 la 84.500 de articole în 1800 de p., faţă de 2.320 la 61.635 de articole în tot atîtea pagini, PL-95 are o imagine la 23 de art. (sau 2 imag./pag.), în vreme ce DEI are o imagine la 26 de art. (sau 1,3 imag./pag.). (La DEI, aş menţiona că, la ediţiile viitoare, trebuie avut în vedere ca *toate* ilustraţiile să aibă explicaţiile ştiinţifice necesare; la *„trandafir“*, e.g., nu le-am găsit. De asemenea, aş sugera ca, pe viitor, să se ofere, de preferinţă, imagini pentru obiectele/entităţile mai puţin cunoscute: de exemplu: la pp. 102,103, sunt ilustrate noţiuni destul de banale, ca *balet, baltag, balustradă* sau *banană*, în schimb nu au parte de imagini noţiuni mult mai „obscure“/rare, ca *baldachin, balimez, baliză, balonet, balsa, balsamină, bamă, bană, bancaizăn*. Eu, unul, nu ştiu cum arată un balimez, o balsamină, o bană sau un bancaizăn).

DEI-ul este, deci, un dicţionar în care partea de „limbă“ este de cuprindere mijlocie (cam cît dicţionarul lui Vasile Breban), iar partea „enciclopedică“ e cea mai bogată comparativ cu toate celelalte existente. Autorii săi (v. nota de subsol) sunt un grup de lexicografi şi literaţi de la Institutul de Filologie Română „Al. Philippide“ (care a elaborat şi excelentul *Dicţionar al literaturii române de la origini pînă la 1900*) din Iaşi (director: Dan Mănucă), în colaborare cu lingvişti şi lexicografi din Bucureşti şi Chişinău. Frumoasă conlucrare, cum nu se poate mai potrivită pentru a fi elogiată într-o revistă a Fundaţiei Culturale Române. Asta şi fac, deloc convenţional. DEI e demn de admiraţie, pentru rigoarea şi migala cu care a fost alcătuit, pentru elementele (multe) de noutate faţă de antecesori, pentru eliminarea abordărilor inadecvate (în istorie, religie, literatură), pentru gradul înalt de actualitate lingvistică, culturală, politică (ultimele retuşuri au fost făcute pe 10.XII.1998!). În privinţa receptivităţii faţă de tendinţele limbii, de pildă, e grăitor numărul mare de anglicisme acceptate; numai la litera „B“, am numărat peste 40, ca: *baby-sitter, background, backhand, base-ball, basic-english, best-seller, blues, board, bold, bookmaker, boss, bowling, box-office, bradford, brain-drain, brainstorming, breakfast, broker, businessman, by-pass.*

(urmare şi final în numărul viitor)

George PRUTEANU

---

*) *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Ed. Cartier, Chişinău, 1999, 1808 p. Autori: **LĂCRĂMIOARA CHIHAIA, LUCIA CIFOR, ALINA CIOBANU, MIRCEA CIUBOTARU, DOINA COBEŢ, EUGENIA DIMA, CRISTINA FLORESCU, MARIA TEODOROVICI, CONST. TEODOROVICI.** Revizie: D. Cobeţ, E. Dima, G. Drăgoi, F. Faifer, G. Gheţu. Coordonatorii proiectului: N. Guţanu, Gh. Ierizanu, A. Ţurcanu. Design: I.Condrea.

Explicaţie celor care au aflat din presă că am fost „exclus“ de la *Dilema*. Cititorule, vei fi fost uimit găsind în numărul trecut, în locul *cronicii literare de tranziţie*, o *replică* la o notiţă maliţioasă din *Dilema*, la adresa mea, pe teme politico-parlamentare. Eu am predat acele precizări, întemeiat pe *dreptul la replică*, rugînd în mod expres redacţia să le publice ca atare, separat de cronică, într-o pagină adecvată acestui scop, eventual pag.2. Iată însă că luni 8 februarie am fost anunţat telefonic de d-l M. Vasilescu, redactor-şef al revistei, că *„«redacţia» a decis să publice acea replică ÎN LOCUL cronicii şi că de acum înainte se întrerupe orice colaborare cu mine“*, (Ulterior, într-o convorbire tot telefonică, şi d-na Magdalena Boiangiu, redactor-şef adjunct, mi-a confirmat faptul). Profund intrigat, am răspuns doar că iau act cu surprindere. Reflectînd asupra tărăşeniei, am găsit că este revoltător ca o colaborare, durînd de 6 ani, să fie curmată atît de bizar şi frivol. Nu de bani, Doamne iartă-mă!, e vorba: primesc cca 12.000 de lei pe un articol. Ci de relaţia mea cu *cititorii* şi, în ultimă instanţă, cu o *idee*, întruchipată de *Dilema*. Aşa că am considerat inevitabil să informez opinia publică asupra acestei scandaloase situaţii, printr-un comunicat scurt de presă şi o scrisoare explicativă către cititori. Le-am trimis tuturor ziarelor centrale. Cei curioşi, le pot citi în *Cotidianul* din 13 febr. Am hotărît apoi că e cazul să port şi o discuţie suplimentară cu izvoditorul/ii deciziei. M-am dus în Aleea Alexandru şi am stat de vorbă cu redactorul-şef. Am înţeles că d-lui e foarte supărat că eu nu am încuviinţat să se taie (să se înlăture, să se suprime, să se omită) alineatul final al textului meu din nr. trecut (cel cu „Rog redacţia...“). Supărare gratuită: eram în drept să nu accept „cenzură“. Am mai înţeles că d-lui e de acord cu poziţia violent guvernamentală şi guvernamental violentă a d-lui C.P.-B. în chestiunea minerilor, şi implicit nu e de acord cu poziţia mea, a cărei esenţă era *dialog-nu-gaze-asfixiante!*. Fie. N-am să mă mir ce are *cronica literară* cu *prefectura*, ci am să merg mai sus şi am să întreb: într-o revistă dialectică, dilematică şi prietenă a contradictorialităţii, publică numai adoratorii şi aplaudacii Guvernului? Am mai înţeles (şi apoi am văzut şi în nota care, iarăşi, mă apostrofa, riscînd amplificarea polemicii) că d-l redactor-şef nu dezavuează braşoavele flagrante ale tînărului său coleg şi nu consideră necesar să-i atragă atenţia că adevărul merită oarece respect. Treacă şi asta. Dar de aici, pîn'la epurarea politică a unei rubrici care durează de 5 ani şi a unei colaborări de 6, mi se părea că e un pas absurd. Nu şi d-lui redactor-şef, care s-a arătat invariabil convins că trebuie să mi se desfiinţeze cele trei coloane şi orice prezenţă în gazetă (în numele unei ipotetice redacţii mono-bloc). Pe această concluzie, discuţia s-a încheiat. ● Luînd, apoi, legătura cu omul nr.1 al Consiliului editorial al *Dilemei*, scriitorul Augustin Buzura, preşedintele Fundaţiei Culturale Române (instituţia care editează revista), am constatat că d-sa nu ştia absolut nimic de măsura luată, ba chiar că, aflînd-o de la mine, este stupefiat şi o găseşte inadmisibilă. ● Aceasta este, pe scurt, istoria celor 6 zile de anormalitate şi a revenirii la normalitate. Nu e o fabulă, de aceea nu are *morală*. (**G. P.**)

Ba are *(redacţia)*.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

● Anul VII ● Nr. 315 ● 19 - 25 februarie 1999 ●

Millennium

Pui de lei

Unul din trofeele istorice, meritat-nemeritat, pe care şi l-a însuşit poporul român a fost plăcuta povară a bărbăţiei. Iar bărbăţia constă, zice-se, în tăria pumnului, mulţimea vedrelor sparte de podele şi numărul ibovnicelor. Unul dintre personajele istorice recent canonizate a fost eternizat mai degrabă în urma performanţelor sale *bărbăteşti* decît a semereniei. Chiar şi după revoluţie, românul s-a luptat din răsputeri să rămînă în topul celor vrednici, într-o ţară în care chiar şi femeile sînt bărbate, iar dacă nu dispar în umbra masculilor. Triunghiurile amoroase, scandalurile pline de „vitrion englezesc" şi castrări punitive, violatorii nepereche şi bărbaţii colerici, plini de adrenalină şi iubăreţi stîrnesc interesul public şi, în presă, titluri aiuritoare. Iar psihanaliştii trebuie că s-ar distra pe cinste analizînd complexele din discursurile rostite în microfonul parlamentar.

Două lovituri crunte a primit bărbăţia românului în ultima vreme – ancheta medicală ale cărei rezultate au luminat deficientele vieţii sale sexuale (unul din doi români suferă de inhibiţii sau impotenţă) şi mitologia ţesută în jurul pastilei miraculoase care transformă orice coşmar sexual în paradis. Dacă prima cercetare a fost interpretată drept act de vendetă istorică a unor seminţii mai puţin rodnice ca a noastră (statisticile resentimentare care demonstrează orice!), a doua lovitură a fost primită în plin, şi cu un zîmbet uşurat pe buze, de populaţia bărbătoasă a ţării.

Fanteziile erotice, multă vreme ţinute sub control de cenzura comunismului şi de un puritanism rural cu iz de poliţie sexuală, priapismul (mîndria noastră romanică, cu care ne fălim şi fălnicim, în opoziţie cu spiritul anglo-saxon) care domină conversaţiile şi reclame, altminteri inofensive, au ţesut, imediat ce s-a ivit prilejul, o întreagă mitologie locală, tot mai departe de rosturile şi efectele pastilei. Mulţi nu au văzut pastila decît în reportajele vexat-ironice ale televiziunilor, poate prin reviste, şi nici măcar nu ştiu în mod concret la ce ajută. Pentru mulţi alţii nu este decît ultima soluţie, un semn al controlului chimic care guvernează lumea către sfîrşitul vecilor (controlul naşterilor, morţii, zestrei genetice şi, de ce nu, al sexului). Însă cu toţii, ştiutori-neştiutori, au găsit în Viagra antidotul eşecurilor familiale sau al coşmarului intimităţii. Pastila a recompus un cîmp mitologic extrem de vast al cărui ax este virilitatea (interpretată ca o formă intelectualizată a priapismului). Şi ce poate fi mai plăcut decît să evoci virilitatea, în contextul unei sărăciri a imaginarului colectiv? Pastila a devenit vedetă a show-urilor, s-au organizat concursuri de frumuseţe *topless* cu tema Viagra, iar la colţul străzii mele un comerciant a dat lovitura vînzînd o băutură dubioasă (vin, pare-se) botezat Viagra săracului. Subconştientul colectiv a construit răsfăţul suprem, Paradisul falic, panspermia Viagra – cultura subterană a plăcerii la limita existenţei, în imposibil. Orice excitant, euforizant sau afrodisiac din bătrîni şi resuscitat de vracii contemporani s-au înfrăţit peste noapte cu Viagra, de unde se vede că protocronismul face încă victime chiar şi în domeniul sexual. Mîndria cu care se vorbeşte despre pastila azurie (am citit catrene şi chiar un monolog, prin reviste – dedicate medicamentului) este explicabilă: administrarea ei are efecte secundare, iar un tratament presupune asumarea unui ce risc cardiac. Să înghiţi aşa ceva presupune curaj, bărbăţie întrucît – nu se ştie niciodată cînd ne lasă inima noastră caldă şi sensibilă de poeţi.

Însă românul are o inimă mare şi rezistentă în piept – iar miraculosul elixir al dragostei nu face decît să pună la încercare rezistenţa organismului. Şi, la urma-urmei, se poate muri de inimă şi după un chef prelungit sau după ce răstorni cîteva pahare în plus de adrenalină peste subconştientul tău bărbătos. Se poate muri de prea multă bărbăţie, deci ca un erou.

Sorin ŞERB

„Ieşi, soare, din închisoare"

(vers popular)

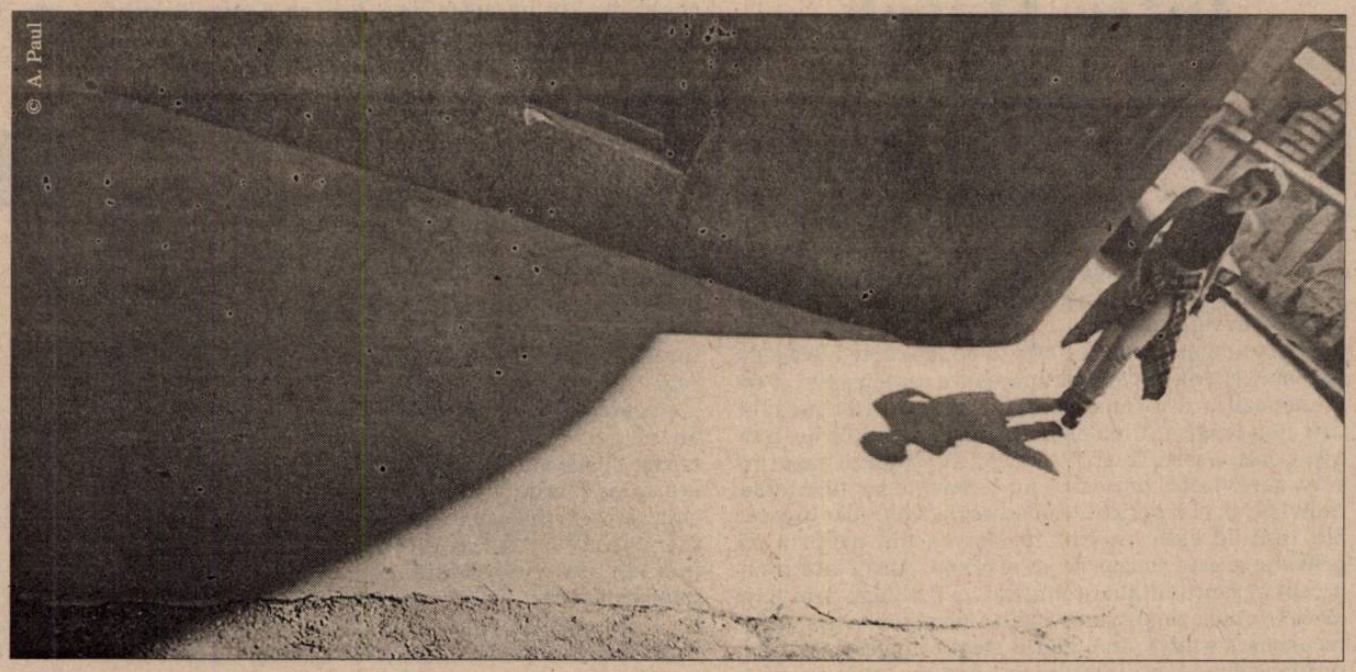

Puşcăriile româneşti au continuat să se aglomereze şi în anul 1998. Dintr-un raport al Direcţiei Generale a Penitenciarelor reiese că la sfîrşitul anului erau cu şapte mii de persoane deţinute mai mult decît în decembrie 1997. Totalul lor este acum de peste 52 de mii, numărul locurilor din toate penitenciarele şi centrele de reeducare fiind de numai 33.353. În această situaţie 14% dintre cei închişi nu au nici măcar propriul lor pat. Înghesuiala din unele celule face aerul irespirabil şi creează nervozitate şi tensiuni printre deţinuţi. Aceştia dorm în multe cazuri cîte doi în pat, iar paturile sînt uneori suprapuse pînă în tavan. Grupurile sanitare şi duşurile sînt insuficiente, personalul medical e suprasolicitat, iar puţinii educatori sînt nevoiţi să se ocupe de grupe prea mari de deţinuţi, activitatea lor devenind aproape inutilă.

Pedepsele aspre şi înghesuiala

Comandanţii de penitenciare, funcţionarii Direcţiei Generale şi însuşi ministrul Justiţiei încearcă să găsească soluţii de decongestionare şi de stăvilire a creşterii populaţiei din închisori. Unii comandanţi văd rezolvarea în alocarea unor fonduri mai mari de la buget şi în continuarea investiţiilor şi construcţiilor începute. Alţii propun dezvoltarea unui sistem de mici case de arest pe lîngă tribunale, în care să fie ţinuţi cei cu situaţie juridică nedefinitivată. Aproape toţi sînt însă de acord că principala cauză a supraaglomerării penitenciarelor e de natură legislativă. Efectul modificărilor operate de Parlament în Codul Penal în 1996, modificări prin care s-au mărit pedepsele, se face simţit prin prezenţa în închisori a unui număr mare de persoane condamnate pentru infracţiuni minore.

Dacă o bună parte a opiniei publice consideră că pedepsele aplicate infractorilor sînt prea blînde, mulţi comandanţi de penitenciare au o părere contrară. Ei pledează pentru o mai mare diversificare a pedepselor, pentru o mai bună adecvare a lor la tipurile de infracţiuni şi la personalităţile celor care le comit. La ora actuală aproape jumătate din pedepsele ispăşite se înscriu între 2 şi 5 ani, în vreme ce în Occident, media pedepselor care se aplică cel mai des este de 18 luni. Comandantul penitenciarului Codlea, colonelul Emil Fabri, e de părere că structura pedepselor penale din România, cu trei segmente majore – închisoare pe viaţă, închisoare pe un număr mai mic sau mai mare de ani şi simpla amendă penală – e foarte apropiată de sistemele asiatice şi foarte depărtată de cele europene. Colonelul Marin Bucur de la penitenciarul din Arad crede că dacă nu se va adopta cît mai curînd o lege a executării pedepselor în penitenciare şi nu se vor lua şi alte măsuri pentru decongestionarea închisorilor, întrgul sistem de puşcării ar putea intra în colaps. El crede că doar *inexistenţa* unei limite de jos mai poate explica supravieţuirea acestui sistem în condiţiile actuale. Comandanta penitenciarului de femei Tîrgşor, Zinica Trandafirescu, deplînge atmosfera „neiertătoare" creată de presă care face dificilă susţinerea unui sistem de pedepse alternativ închisorii. Ea constată că oricine contrazice metoda închisorii ca pedeapsă pentru infracţiuni mai puţin grave, riscă să fie caracterizat drept o persoană slabă faţă de infracţiune, indulgentă faţă de infractor şi insensibilă la problemele victimei. La rîndul său, ministrul Justiţiei afirmă că nu se poate asista în mod pasiv la aglomerarea închisorilor şi nici nu se poate cere societăţii româneşti să susţină financiar o tot mai mare populaţie penitenciară. În opinia sa, o soluţie ar fi de natură legislativă. Aici pot fi luate în calcul scăderea duratei pedepselor pentru infracţiuni minore, introducerea pedepselor cu ore de prestare de servicii în folosul comunităţii etc. Altă soluţie preconizată de Valeriu Stoica ar fi creşterea veniturilor proprii ale sistemului penitenciar (prin calificări mai multe şi o activitate mai rentabilă a deţinuţilor care lucrează), concomitent cu reducerea cheltuielilor din închisori.

De la uşa fără gratii, la legarea de pat

Între penitenciarele româneşti există actualmente diferenţe foarte mari. În unele (de ex. Tg. Ocna) se experimentează metode moderne, deţinuţii se pot plimba prin camere şi prin curte, nu au uşi cu gratii, nu au izolator iar supraveghetorii se limitează la a descrie încălcările de regulamente fără a propune şi pedepse. În altele e o adevărată babilonie. De exemplu naţionalităţile deţinuţilor din penitenciarul Rahova sînt în număr de 37. Fiecare cu limba, cu religia şi cu obiceiurile lui. Există în continuare şi puşcării ale căror condiţii te duc cu gîndul la alte vremuri. E cazul penitenciarului din Bacău pe care reprezentanţii Asociaţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului – Comitetul Helsinki l-au vizitat în urmă cu două luni. O sinteză a concluziilor lor arată cam aşa:

- Un număr de 1938 de deţinuţi ocupă un penitenciar a cărui capacitate legală nu depăşăşte 780 de locuri.
- Distanţa dintre al treilea pat de sus şi tavan este de 50 de centimetri.
- Gîndacii şi păduchii sînt prezenţe constante.
- Proporţia între supraveghetori şi deţinuţi e de 1 la 13, ceea ce depăşeşte cu mult media oficială pe ţară de 1 la 6.
- Doar patru educatori (nici unul psiholog) se ocupă de toţi cei 2000 de deţinuţi.
- Un singur medic internist, un stomatolog şi şase asistenţi formează întregul personal medical, care acordă asistenţă nu numai deţinuţilor ci şi cadrelor închisorii. Internistul vede zilnic între 60 şi 80 de deţinuţi.
- Teoretic, fiecărui deţinut îi vine rîndul să mănînce în sala de mese o dată pe săptămînă. Nu e limpede însă, dacă această sală e folosită vreodată.
- Avocaţii numiţi din oficiu nu vin la penitenciar să discute cu deţinuţii înainte de procesele pe care aceştia le au. Uneori nu fac acest lucru nici în sala de judecată, limitîndu-şi apărarea la solicitarea indulgenţei instanţei.
- Unii deţiniţi de la izolator s-au plîns că au fost bătuţi cu sălbăticie, legaţi de paturi cu cătuşe şi împiedicaţi zile în şir să meargă la toaletă, drept care urina celui aflat în patul de sus a curs peste cel aflat în patul de jos.
- S-au constatat nereguli în întocmirea rapoartelor de pedepsire.

Pe lîngă toate acestea, faptul că teatrul „George Bacovia" a dat două spectacole în interiorul penitenciarului, că există un post intern de radio, al deţinuţilor, sau că puşcăria e înfrăţită cu un penitenciar olandez care-i trimite ajutoare par acţiuni europeniste care trebuiau bifate. Se mai adaugă şi posibilitatea de calificare din trei în trei luni a circa 20 de deţinuţi în meseria de *legumicultor*.

Lucrurile se complică mai tare însă, dacă ne gîndim că mulţi oameni liberi şi cinstiţi trăiesc în condiţii şi mai proaste decît cei din închisori, că, în mod curent, un medic de familie e repartizat la 2000 de pacienţi, că nu fiecare om îşi poate permite trei mese pe zi şi că există destui indivizi care nu au nici măcar un acoperiş deasupra capului. Un director de închisoare susţine chiar că odată a auzit o discuţie între un tînăr deţinut şi mama sa, care venise să-l viziteze. Tînărul îi spunea că mănîncă destul de bine, că se poate uita la televizor şi că poate merge din cînd în cînd pe ternul de sport. Mama l-a sfătuit atunci să aibă grijă cum se poartă, ca nu cumva să fie dat afară. Asemenea paradoxuri sînt de fapt universal valabile pentru orice societate.

Păstrînd proporţiile, se poate spune că multe elemente din sistemul penitenciar reproduc caracteristicile societăţii româneşti libere, cu problemele ei vechi şi noi, cu mentalităţile moderne şi retrograde, cu discrepanţele de dezvoltare. În acelaşi timp, sistemul penitenciar avînd structuri ierarhice bine precizate şi o organizare clară iar echipa care-l conduce fiind în esenţa ei reformistă, are toate şansele să se modernizeze înaintea societăţii de afară.

Andrei MANOLESCU

Îl cunosc pe...

Jamal Al Fair, patron de artă

Sîntem pe Calea Moşilor şi dumneavoastră aveţi un anunţ apetisant, bine vopsit pe geamul magazinului: „Noi nu vindem faianţă şi gresie, noi vindem artă."

Nu merită aici făcută investiţie. Românii căci numai la ce mănîncă şi ce bea gîndesc şi dup-aia cînd au bani intră la magazin occidental şi-ntreabă: gresie şi faianţă aveţi? Păi de asta mănîncă românii, de-asta? Adică, somnul căci nu-i schimbă? De ce vine la mine la magazin să întrebe?

Artă, cum adică artă?

Marfa mea e din Egipt, căci e o tradiţie, că s-o duci cu cămila la vapor. Asta e arta. Să nu clatini, că la noi e că dacă n-o bucăţeşte cămila, n-o mai bucăţeşte nimeni.

Dar e făcută de om faianţa?

De maşină... şi lutul ăla din care e făcută gresia la mata poate fi dintr-un ciob, căci de la noi, de la Tutankhamon.

Cine a fost Tutankhamon?

A fost cel ce a înfiinţat la noi cleiul pentru humus.

Vă iubiţi ţara?

Nu e aşa de simplu, căci acolo aveam cal şi Mustang, casă şi piramida mea.

Cum, la dvs. piramidele nu-s naţionalizate?

Am căci tata meu bogat, o piramidă, jos discotecă, la etaj cameră de balet şi la etaj toaleta.

De ce n-aţi pus toaleta la parter, că întotdeauna îţi mai vin tot soiul de idei intime?

Căci să iau taxa de samar. Sus se ia taxa.

Jupuiţi, dle Jamal Al Fair?

Omul la noi se lasă jupuit că jupoaie şi el, căci pînă la urmă şi eu sînt jupuit.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

ÎNTREBARE FRANCO-VÎLCEANĂ: UNDE ERA POLIŢIA?

● După devastările produse de un comando de ţărani în biroul ministrei Dominique Voynet şi în curtea Şcolii Naţionale de Administraţie, *Le Monde* se întreba, à la Costeşti: „Unde era poliţia?"... Cît despre editorialistul de la *Le Figaro,* acesta – solidarizîndu-se cu ministrul Învăţămîntului, din opoziţie – scria negru pe alb: „Franţa nu agreează reforma, ea preferă revoluţia, care este cel mai bun mod de a le întîrzia." E de înţeles că politicile, programele şi platformele par trase la xerox; dar pînă şi spontanul!? (**a.l.ş.**)

● Imediat după aflarea veştii că Miron Cozma a fost condamnat la 18 ani de închisoare, şeful poliţiei din Petroşani, căutat asiduu de ziarişti, a dispărut. Găsitorului recompensă. (**C. M.**)

ALTER EGO: ROMÂNIA CĂPRIOARĂ ŞI ALBINA ROMÂNIEI

● La intersecţia Carol I cu Traian, o tarabă metalică, vopsită în alb. Pe ea nu se vinde nimic. Nume, însă, are, scris negru pe alb: „S.C. Alter Ego". (**I. P.**)

● Noi, aceştia, cei care nu obosim să alertăm cititorii asupra enormului zăcămînt de poezie existent în lume, nu putem decît saluta surprinzătoarea metaforă cu care *Financial Times* – publicaţie prestigioasă la care nu scriu poeţi... – a definit România în aceste zile de buget, muget, Reformă şi Contra-Reformă: „o căprioară speriată, noaptea, de faruri". Frumuseţea începînd acolo unde metafora se încheie, ne-am uitat în jur, de la parlamentari la miniştri, de la editorialişti la avocaţi, de la mineri la pensionari şi am conchis: extraordinară imaginaţie au în ţara lui Shakespeare pînă şi ziarele finanţiştilor! (**R. C.**)

● În urmă cu nouă ani, în februarie 1990, pasajul de la Universitate arăta altfel decît arată azi. Pe zidurile sale puteau fi citite felurite mesaje, marcate de spiritul acelor vremuri încinse. Iată două dintre ele, spre aducere aminte: 1) FRAŢI ROMÂNII / NU TREBUIE SĂ MAI STĂM LA TACLARE; 2) ROMÎNI TREBUIE SĂ NE SPUNEM OPINIILE LA TELEVIZOR, ÎN PUBLIC OM DE LA OM NUMAI AŞA ALBINA ROMÎNIEI VA STÎRPI PENTRU TODEAUNA TRÎNTORII COMUNIŞT. (**D. S.**)

VICTORIA LUI OVIDIU DE ZIUA LUI VALENTIN

● „Tixit de cărţi din care nu i se vedea decît capul, cu permanenta grijă a bocancilor orientaţi milităreşte spre uşa de intrare, Ovidiu a avut revelaţia de a o cunoaşte pe Victoria la un bal studenţesc" *(Naţional,* nr.510). Efectul ni se pare logic. (**T. C.**)

● A trecut, în fine, şi „Valentine's Day" ziua în care „s-a instalat cu drepturi depline în *postul inamovibil al sărbătorilor de suflet"* (s.n.) *(Naţional,* 13 febr.). Graba cu care ea a fost adoptată la noi ne-a dat mari speranţe. Poate că în vreun calendar din lume, necunoscut deocamdată nouă, există şi alte sărbători pe care am simţi nevoia să ni le însuşim imediat: de pildă „ziua celor exasperaţi de gunoaie", „ziua politicoşilor", „ziua iubitorilor de discursuri scurte" ş.a.m.d. La urma urmei, sfinţii patronează tot felul de fapte bune... (**T. C.**)

● De „Ziua Îndrăgostiţilor", prezentatoarea exuberantă a unei emisiuni de pe TVR 1 îi întreabă pe doi tineri la fel de exuberanţi, căsătoriţi doar de cîteva luni: „Cît timp vreţi să staţi împreună?" Oare ce răspuns o fi aşteptat? (**C. P.-B.**)

BĂRĂŢIEI 20, BRĂTIANU 4

● Pe strada Bărăţiei, la numărul 20, stă scris, în vitrină, cu litere de tipar: „EX COBINIZOANE" şi, printre altele, ŞALOPETE. Literele de tipar nu sînt de ici, de colo: multiplu colorate, ele au fost decupate, cu migală, din hîrtie şi lipite pe vitrina în cauză. Firma nu are alt nume decît un „PLAFAR" scris cu aceleaşi litere colorate, undeva, mult mai sus. (**I. P.**)

● Nu sîntem investitori străini, ci, deocamdată, doar pietoni bucureşteni. Căutăm o adresă situată în plin centrul Capitalei, pe Bd. Brătianu nr. 4. Găsim: Bd. Brătianu 2 (Muzeul Oraşului Bucureşti), Bd. Brătianu 6 (Cinema „Luceafărul"), pe clădirea de alături scrie str. Domniţa Anastasia 27-29, apoi urmează Bd. Brătianu 12. Vrem să ne lămurim întrebînd vecinii: în magazinul NYF, plasat între nr. 2 şi nr. 6, ni se spune că „aici este Bd. Brătianu 1 sau Ion Ghica nr. 4, aşa apare în documentele firmei" (?!). Alături, la agenţia de turism „Vacanţe", aflăm că „Brătianu 4 este la noi, dar nu scrie nicăieri, intrarea e după colţ, pe Ion Ghica". Nu este. Ne întoarcem la Muzeul Oraşului Bucureşti unde un paznic amabil caută să ne fie de folos: consultă o hartă, întreabă nişte cărători de tablouri, încearcă să deducă adresa căutată. Nereuşind, ajunge în cele din urmă la o concluzie la care, parcă-parcă am subscrie: „dracul să-i ia pe toţi". (**T. C.**)

IO, NICĂ, FLORICĂ ŞI ATOMICĂ

● În vitrina frigorifică a unei cofetării în care am intrat zilele trecute se afla, stingheră, o tartă cu fructe. O întreb pe vînzătoare: „Este singura pe care o aveţi?" Aceasta îşi coboară privirea şi răspunde ruşinată: „Am avut două, da' pe una am mîncat-o io..." (**C. P.-B.**)

● Un distins critic de la *România literară,* comentînd — în cadrul cronicii de întîmpinare din pagina 4 a revistei (nr. 5 / 1999) — un text de proză scris la persoana întîi, găseşte de cuviinţă să facă următoarea observaţie: „Luîndu-şi inima în dinţi, tînăra autoare face mărturisiri complete în legătură cu obsesiile ei." Şi exemplifică cu un citat din proza respectivă: „...nu am fost niciodată o persoană atrăgătoare. Ba din contră, aş putea spune că..." etc. De unde se vede că absenţa — nemotivată — de la lecţia în care doamna profesoară a spus în repetate rînduri că nu Ion Creangă se duce la scăldat (ci Nică) nu l-a împiedicat să devină, precum spuneam, un distins critic. (**C. P.-B.**)

● Între textele bune de înmuiat inimile călătorilor cu metroul am remarcat unul social-apocaliptic: *Vino, Doamne, pe Pămînt / Să vezi oamenii cum plîng / Să vezi cum o duc bogaţii / Şi cum trăiesc săracii / Cu salariul ce-l primeşti / Doamne, cum să mai trăieşti / Ce să cumperi mai întîi / Pîine, zahăr sau lămîi / Faci mereu economie / Ca să scapi de sărăcie / Vremea-i vreme, vremuieşte / Mîncarea se tot scumpeşte / Parcă n-a fost niciodată / De cînd lumea e lăsată / Oameni mai răi ca acum / Care să omoare-n drum / Nici Pămîntul nu mai ţine / Atîtea rele pe lume / Şi ar vrea să crape-n două / Să iasă o lume nouă.* În exclusivitate pentru *Dilema* a cîntat Florin Pîrvu. Versuri proprii pe o melodie a Irinei Loghin. (**C. G.**)

● *„Moşule, mai stai, sau ne laşi... Atomic nu e pentru pensionari!"* – aşa îşi precizează postul de televiziune Atomic categoriile de vîrstă ale audienţei. Cu aceeaşi promptitudine agresivă, „MTV-ul neaoş„ face ordine şi-n preocupările viitorilor fani: *„Frăţioare, dacă stai în bibliotecă, nu vezi nimic... Acum e timpul pentru altceva!".* (**I. P.**)

MAGIE: DE LA ALB LA GALBEN ŞI APOI LA BRONZ

● La începutul săptămînii trecute, după prognozarea în presă a măririi de trei ori a salariului personalului didactic, ministrul Educaţiei a apărut pe ecrane şi a destrămat vraja, spunînd că noul buget asigură, teoretic, banii pentru învăţămînt numai pînă în luna august. La acelaşi început de săptămînă, o dezbatere televizată despre reforma învăţămîntului a fost amînată dintr-un motiv obiectiv, iar în locul ei a fost difuzată Gala Internaţională a Premiilor pentru Magie (!) – un fel de a spune că umorul involuntar ne guvernează orice-am face şi că iepuraşul sare, mereu, dintr-un joben obligatoriu gol. (**A. C.**)

● În urmă cu cîteva săptămîni constatam cu disimulată tristeţe cum galbenul din tricolorul arborat (tocmai) la sediul Partidului Naţional Român a devenit, din cauză de ploaie, soare, vînt şi nepăsare, un alb de mai mare frumuseţea. Minunea s-a produs şi steagul de la sediul vecin nouă a fost schimbat – de unde înţelegem că fie cineva din partid citeşte *Dilema,* fie că la poarta partidului altcineva s-a prezentat cerînd o viză pentru Franţa. (**A. C.**)

● De la o emisiune televizată am aflat că statuia lui Corneliu Coposu de la sediul *Asociaţiei 21 Decembrie* a fost făcută din bronzul unei foste stele bolşevice existente în inventarul acelei clădiri. În plus, ea a fost făcută fără o licitaţie aşa cum prevede legea, ceea ce constituie un motiv de acuzaţii reciproce între cele două tabere rivale din asociaţie (Adrian Dumitrescu şi Constantin Calancea). Seniorul s-o fi răsucind în mormînt. (**A. M.**)

Televedenii

Imit, deci exist

Sentimentul românesc al clipului muzical, clonă a celui occidental, are, ca tot ce naşte pe plaiurile noastre, rădăcini profunde. Miron Costin cu a sa *Viiaţa lumii* pare a fi marcat definitoriu filosofia nou răsăritelor formaţii de muzică (scuzaţi, *bands): „A lumii cîntu cu jale cumplită viiaţa / Cu griji şi primejdii...."* poate figura liniştit drept motto al oricăreia dintre formaţiile pe care am tot avut ocazia să le vedem în clipuri de platou de la Revelion încoace. De auzit le auzisem şi înainte, dar ridicolul copierii unui model care nu corespunde *realităţii româneşti* (pe care tot ei se bat cu pumnul în piept că o cîntă – vezi *BUG Mafia: „Priveşte realitatea în faţă!")* nu este întreg pînă cînd ecranul nu îţi pune în faţa ochilor gesturile atît de improprii acestor tineri care se străduiesc din răsputeri să reproducă fidel ceea ce ei consideră a fi gestică tipic occidentală; de fapt, ceea ce ei preiau este numai vestimentaţia şi mişcarea caracteristice nu Occidentului în genere, ci doar unora dintre grupurile de negri – o mişcare atît de spectaculoasă cînd este naturală. În interpretare autohtonă, aceste gesturi devin hilare, pentru că recunoşti în ele imaginea caricată a originalelor, reprodusă cu toată stîngăcia dar în acelaşi timp cu mare efort şi perseverenţă. La fel de ridicolă este şi seriozitatea (trădată din cînd în cînd de cîte un zîmbet al cîte unei tinere protagoniste, a cărei fericire că este filmată de aproape se bate cap în cap cu depresia pe care, pretinde ea, i-o provoacă *starea ţării),* seriozitatea grupurilor adolescentine care cîntă (şi vor să fie crezute): *Îmi aduc aminte prin anul 1984 / Comunismul era în floare...;* cum componenţii acestui grup nu par a avea mai mult de 16 ani, o socoteală banală (1999-1984 = 15 ani) ne arată că omul are amintiri de la vîrsta de 1 an. Această memorie remarcabilă este dublată de un scepticism decupat din manualul de literatură română (din nou Miron Costin... *„O, lume hicleană, lume înşelătoare"): Trăim în societate unde totul este destrămat / Promisiunile au fost multe dar majoritatea nu s-au respectat,* totul pe fondul mult teoretizatei întrepătrunderi între Occident *(rap* în cazul de faţă) şi Orient (reprezentat aici de acordurile pregnant turceşti). Critica socială dură practicată de aceşti blajini mioritici, ca şi invocarea (urechistă) a evenimentelor mult mediatizate au drept scop ridicarea cotei de audienţă: *Sîntem o ţară altfel decît alte ţări / Guvernul se ocupă cu contrabandă de ţigări.*

La nivelul textului, imitaţia se manifestă în primul rînd prin calchierea unor formule care în Vest denotă realităţi, în vreme ce la noi sînt forme goale de înţeles. Un astfel de caz este preluarea unor toposuri cum ar fi *regiunea* (geografică, politică, socială) echivalată la noi, în traducere liberă, cu *aria* (cf. engl. *area), districtul* sau, şi mai bine, *cartierul: Ştiu şi eu / Cum e viaţa-n cartier: / Alt şmecher o să facă loc / La alt şmecher plecînd de jos* (deh, Costin ne-a prevenit: *Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul).* Dacă însă în Occident cartierul poate corespunde, uneori, unei identităţi de clasă socială sau de nivel financiar, în oraşul românesc invocarea cartierului ca reflex al unui tip de gîndire şi de comportament este nefondată. Mă tot întreb dacă alegerea *Pantelimonului* de către *BUG Mafia,* în *Lumea e a mea,* se datorează sonorităţii şi metricii sau este o dovadă de patriotism local. Clipul este remarcabil realizat tehnic, merită să-l vedeţi chiar dacă, pariez, n-o să înţelegeţi nimic. Dacă, totuşi, veţi decripta legăturile tainice între circul foamei părăsit şi holograma bleu-ciel a Loredanei Groza, între vocea ei fermecătoare şi pantalonii în vine ai băieţilor supăraţi, între specificul Pantelimonului şi şepcile cu cozoroc lateral, şmecheresc-americăneşte, scrieţi-mi: ofer recompensă. Iar dacă îmi explicaţi şi semnificaţia imaginii finale, cu copil dormind în cutie de carton (carcasă de televizor?), cedez rubrica.

Influenţa subterană a *deşertăciunii deşertăciunilor* (ceva îmi spune că nu direct din surse biblice preluată) este exprimată manifest şi în hit-ul *Poveste fără sfîrşit* al aceloraşi BUG: *Zi şi noapte-n cartier / Noapte şi zi în cartier / Totul s-a schimbat / Şi totul e la fel* (o, că bine zicea cronicarul: *„Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viiaţa / Umblăm după a lumii înşelătoare faţă"),* cîntecul culminînd cu concluzia (pentru noi optimistă): *În cartier viaţa nu s-a oprit* – ceea ce pe interpret îl întristează şi îl încruntă şi mai tare decît era deja (scepticismul fără leac este starea lui naturală). Lucru într-un fel justificat, dacă ne gîndim la adevărul zguduitor al originii sale: *Eu sînt de unde tu nici nu gîndeşti / Sînt de unde soarele răsare numai dacă îl plăteşti.* Întru repararea acestei crunte nedreptăţi, aşteptăm plini de speranţă eclipsa totală. Pînă atunci, însă, să ne consolăm cu înţelepciunea din bătrîni: *„Mulţi au fost şi mulţi sîntem şi mulţi te aşteaptă / Lumea din primejdie nu să mai dăşteaptă".*

Cipriana PETRE

Voci locale în hărmălaia generală

Jiri Kubrik, 45 de ani mecanic şef la o mină din Ostrava, Republica Cehă:

Mineritul a fost desfiinţat în regiunea Ostrava în aprilie 1994. Ni s-a spus că menţinerea lui nu mai este profitabilă. Pe aici, zeci de mii de mineri şi-au pierdut slujbele. După revoluţia de catifea, oamenii au crezut că vor fi păstrate avantajele socialismului în timp ce vor fi introduse şi avantajele capitalismului. Ne-am înşelat. Ori avem cu toţii serviciu şi rămînem cu toţii săraci, or unii devin şomeri şi alţii milionari. Mi-e greu să spun ce prefer, socialismul sau capitalismul. Lucrurile rele se uită. Dacă întrebi un şomer, îţi va spune că înainte era mai bine pentru că avea protecţie socială şi un serviciu sigur. Astăzi nu mai ştii ce o să fie mîine. Nu cred că se va schimba mare lucru, pentru noi, oamenii neînsemnaţi, fie că intrăm în Europa, fie că rămînem pe dinafară. În anul 1999 toate abatajele vor fi închise şi eu o să am alte griji decît să sărbătoresc intrarea în Europa. S-ar putea să fiu şomer.

David Thomas, fermier, Llandrindod Walles, Ţara Galilor:

Am 70 de acri de pămînt pe dealuri şi ţin 100 de oi, dar cîştigul meu principal vine de la centrul de călărie. Tatăl meu şi bunicul meu şi străbunicul meu au fost fermieri în această regiune. Eu am fost nevoit să-mi vînd pămîntul şi să-mi diversific activitatea. M-am luptat pentru supravieţuire. Am primit un împrumut de 16.700 de dolari pentru centrul de călărie. Am votat *nu* la referendumul cu intrarea în Europa (în 1975). Sînt multe necunoscute – uniunea economică şi monetară e carte deschisă cu pagini albe. Mi-e frică de moneda comună, mi-e teamă că vom intra într-un coşmar. Dar mi-e la fel de teamă că moneda va fi un succes, iar rămînerea noastră pe dinafară va fi un dezastru. Nu poţi să-ţi formezi o părere decît din ziare şi din discursurile politicienilor. Mă gîndesc cu teamă la viitorul fermelor. Dintr-o fermă mică pe deal nu poţi trăi. Majoritatea fermierilor din ţara Galilor au peste 55 de ani. Tinerii nu sînt interesaţi de agricultură. Fermierii se întreabă dacă vor deveni paznici în parkinguri, păstrînd casele de la ţară pentru cei care vin să admire peisajul.

Peter Dussman, proprietarul grupului Dussman GmbH, 60 de ani, Berlin, Germania:

Rata înaltă a şomajului arată, fără îndoială, că Germania e în criză. Dar şomajul va fi şi mai mare pînă cînd lucrurile nu se schimbă. Oamenii de aici sînt pasivi şi tînjesc după cariera de slujbaş la stat unde serviciul e sigur. Trebuie să devenim mai independenţi şi mai creativi. În Germania, nu există în sectorul serviciilor acele slujbe cu salarii mici, aşa cum există în alte ţări. În restaurantele americane sînt angajaţi oameni care pun masa, îţi aduc apă, îţi parchează maşina. În Germania, asemenea servicii sînt considerate înjositoare. În acelaşi sistem de gîndire, oamenii mă acuză că sînt exploatator. Mai întîi, eu creez locuri de muncă (la Grupul Dussman lucrează 37.000 de oameni în 22 de ţări). Şi după ce am făcut-o, sînt blamat pentru că, evident, cîştig bani. Trebuia s-o fac pe gratis? Aici nu e ca în America sau ca în alte ţări europene, unde să poţi angaja oameni cînd ai nevoie de ei şi să-i dai afară cînd nu mai ai nevoie. Aşa că o mulţime de antreprenori nu mai angajează. Cînd zidul de protecţie este prea înalt, cînd sînt prea multe legi şi reguli în favoarea „bieţilor" angajaţi, bunăvoinţa se poate întoarce împotriva lor.

Preotul Tadeusz Rydzyk, directorul postului de radio Maryja, 53 de ani, Torun, Polonia:

Ce se întîmplă în Occident? Biserica pogoară în catacombe. Toată lumea se poartă ca şi cum n-ar avea nici un păcat pe conştiinţă. De aceea am înfiinţat Radio Maryja. Vin tot felul de profeţi mincinoşi în Polonia. Graniţele sînt deschise şi ne-a lovit primul val, care este întotdeauna murdar. Să dea Dumnezeu să nu copleşească Polonia. O mie de ani de creştinism! O mie de ani am stat alături de Christos! Martiriul polonez! Doamne, se vor şterge toate astea? Văd cum se şterg. Văd cum se organizează păgînismul, cum cîştigă teren! Planul împotriva Poloniei se realizează. În anul 2000 o să rămînem doar 15-17 milioane de polonezi. Ce se va întîmpla cu naţiunea? Nu sînt om politic, dar observ decăderea şi dezintegrarea statului. Statul a dispărut pe vremea împărţirii Poloniei şi pe vremea ocupaţiei germane, dar naţiunea a existat. Acum văd cum se descompune naţiunea.... Doamnelor şi domnilor, mai sînt lucruri de făcut. Nu trebuie să ne pierdem firea, să ne descurajăm. Cumpăraţi pămînt! Chiar dacă vor vinde toate fabricile, dacă vă veţi ţine tare şi nu veţi vinde pămîntul, nu ne pot face nimic.

Beppe Grillo, 50 de ani, actor, Genova, Italia:

Nu sînt nici eurosceptic, nici eurofob – etichetele astea te fac să te simţi ca un idiot. Pur şi simplu urăsc Europa, din toate puterile mele. Sînt împotriva colonizării şi a dezinformării, şi ceea ce se întîmplă este curată colonizare, posibilă din cauza dezinformării. Sînt vocea care strică armonia corului. Adevărul este că nu ştim nimic despre Europa şi ne-a fost impus ceva pentru care nu am votat niciodată. Sînt convins că dacă s-ar fi pus la vot, rezultatul ar fi fost împotriva Europei. Cine stabileşte regulile? Banca din Frankfurt? Ideea că toţi sîntem la fel este absurdă. Libertatea înseamnă respectul diferenţelor. Şi toate discuţiile astea despre... competitivitate. Ei spun să fim capabili să intrăm în competiţie cu americanii şi cu japonezii. De fapt, asta înseamnă că un şomer la Teramo, Italia, este liber să plece să fie şomer la Bonn, Germania. Asta înseamnă libera mişcare a muncitorilor. Şi să lăsăm chestia cu 35 de ore. O să trebuiască să muncim 72 de ore pe săptămână şi să murim la 59 de ani, ca să fim competitivi. Salariul mediu al unui american este de 4 dolari pe oră. Sîntem pe cale de a ne McDonaldiza în întregime forţa de muncă. Probabil că americanii şi japonezii o să ne ţină numai în şuturi. Şi ce limbă o să vorbim? O să vorbim englezeşte. Nostim e că englezii n-au introdus moneda unică. Nu sînt pesimist în legătură cu Europa; sînt apocaliptic. Cu optimism, sper că ne îndreptăm spre o catastrofă.

Richard Pells, gazetar, Statele Unite:

Cei mai mulţi europeni sînt înspăimîntaţi. Se plîng şi spun că ţările lor sînt invadate de cultura americană. Intelectualii sînt alarmaţi de faptul că concetăţenii lor preferă filmele şi programele de televiziune americane. Dar europenii se tem cel mai mult că standardele, obiceiurile, limbajul şi identitatea culturală din ţările lor vor fi sufocate de intruziunea obiceiurilor şi gusturilor americane omogenizate. Dar cum cultura americană nu este omogenă, nici efectele ei asupra Europei nu vor fi uniforme. Ea este produsul unor multiple influenţe. Milioane de imigranţi, mai întîi din Europa, acum din Asia şi din America Latină au dat forma filmelor americane, spectacolelor de televiziune, muzicii, mîncării, îmbrăcămintii şi limbajului. Şi universităţile americane, scena de pe Broadway, editurile şi revistele au fost influenţate de artiştii, intelectualii şi producătorii europeni. Incontestabil, prin capilarele culturii americane, aşa diversificată cum este ea, trece spiritul european. Dincolo de etichetă, vei descoperi că Europa nu va deveni o replică a Statelor Unite. Să bei Coca, să mănînci un Big Mac, sau să vizitezi Disneyland lîngă Paris nu înseamnă adoptarea de către europeni a modului american de viaţă. Nu există o conexiune automată între ceea ce mănînci şi ceea ce gîndeşti. Publicul european nu este o colecţie de manechine însufleţite sub vraja imaginilor transmise de media americane. Oamenii nu sînt influenţaţi doar de televizor, ci de copilăria lor, de părinţii lor, de soţii şi de copiii lor, de experienţele lor sociale şi familiale. Aceste influenţe variate îi îndeamnă pe oameni să reziste sau măcar să reinterpreteze mesajele date de media. Nefiind nişte vase fără conţinut, europenii au adaptat cultura americană la propriile lor nevoi, gusturi şi tradiţii. „Americanizarea" Europei este un mit.

*(După revista **Time**, numărul de Anul Nou dedicat mondializării)*

Jana Steinberga, studentă, Livani, Letonia:

După prăbuşirea Uniunii Sovietice, Letonia a devenit un stat independent. A fost o schimbare bruscă. Aproape toate aspectele vieţii s-au modificat. Şi familia mea a început să trăiască altfel. Părinţii mei au lucrat 30 de ani la o fabrică de sticlă. Şi acolo s-a redus personalul, ca în toate fabricile. Administraţia vroia să scape de personalul de care nu mai avea nevoie. Toţi angajaţii au început să fie judecaţi în funcţie de ce şi cît lucrau. Oamenii erau trecuţi printr-o sită şi procesul de filtrare a durat cîţiva ani. Şi sita devenea din ce în ce mai deasă . După cinci ani, din 3000 de muncitori au rămas 300, iar contractul de muncă al celor rămaşi depindea de relaţiile personale cu administraţia. Şi deşi mama mea reuşise să-şi păstreze serviciul, acest tratament faţă de muncitori mi s-a părut inacceptabil. Contrazicea toate principiile educaţiei mele. Şi am început să-mi pun întrebări şi să-mi reevaluez principiile. Unde era punctul în care oamenii erau dispuşi să renunţe la valorile lor morale, pentru a supravieţui ? Oriunde ar fi fost, acest punct fusese depăşit. Observam cît de mulţi oameni cerşeau pe stradă. Mi-era milă şi îi dispreţuiam în acelaşi timp. De cîte ori îi vedeam, o parte din mine vroia să-i ajute şi cealaltă să fugă cît mai repede. Nu vroiam să fiu ca ei. Şi nu puteam să influenţez direcţia spre care mergea ţara mea.(...) În 1996 am obţinut o bursă la un colegiu din Norvegia.(...)La colegiu una dintre colegele mele de cameră era din Danemarca, cealaltă din Suedia. Amîndouă erau prietenoase. Zîmbeau mult mai des decît o făceam eu acasă. Admiram uşurinţa lor în contactele umane şi conversaţiile lor ocazionale. Părea că nu le e deloc greu să găsească subiecte de discuţie. Am priceput că pentru ele să discuţi cu oamenii la masă, de dragul conversaţiei, era la fel cum era pentru mine să discut filozofie cu prietenii, uitînd complet de mîncare. În mediul de unde veneam eu, nu ţi se cerea să fii drăguţ. Apreciam cu adevărat această calitate la prietenii mei din Scandinavia. Vorbeam într-o zi cu prietena din Danemarca despre primele noastre impresii din şcoală. Şi ea era la fel de interesată ca şi mine, dar unele opinii erau diferite. Ea s-a plîns de mîncare şi de numărul mic al maşinilor de spălat pentru 200 de studenţi. Am fost surprinsă. Mie cel mai bun lucru din colegiu mi s-a părut mîncarea, era multă şi nu trebuia să ne-o preparăm singuri, şi maşinile de spălat. În comparaţie cu ce aveam acasă era un lux. Ţara de unde venea colega mea de cameră era aşa cum vroia Letonia să devină. Şi totuşi acum începusem să mă întreb dacă vreau într-adevăr să locuiesc într-o casă mare cu maşină de spălat, aspirator şi bani suficienţi ca să cumpăr tot ce vreau, în condiţiile în care atingerea acestui scop prespunea renunţarea la valorile mele de bază. Pe de altă parte ne putem întreba dacă avem nevoie de aceste valori de bază şi dacă ele nu vor fi înlocuite mai adecvate unui nivel de viaţă ridicat. Pe de altă parte sînt o mulţime de oameni lipsiţi de bunurile şi serviciile de bază. Şi ei sînt fiinţe umane. De ce trebuie ei împărţiţi în felul acesta? Sînt unii mai buni decît alţii? I-am auzit adeseori pe cei din clasele inferioare plîngîndu-se de comportarea celor din clasele superioare şi viceversa. Ei nu se înţeleg unii pe alţii. Oamenii nu ştiu să aprecieze ceea ce nu au experimentat. Nu apreciem liniştea dacă nu ştim ce e acela zgomotul. Nu apreciem pacea, dacă pentru noi războiul este doar un cuvînt. Considerăm că toate acestea se înţeleg de la sine. Lumea este plină de lucruri pe care nu le-am avut şi nu le-am experimentat. Oamenii se împart conform experienţelor trăite – foamea, sărăcia, drogurile, boala, războiul, durerea – şi se înstrăinează de restul societăţii. Lumea ar fi mai uniformă şi deci mai unită dacă acestea nu ar exista. Dar poate că atunci nimeni dintre noi nu va mai aprecia mîncarea, bogăţia, pacea. Cînd o să mă întorc acasă o să vreau într-adevăr să duc o viaţă mai bună, o viaţă care acum mi se pare atît de superficială? Am înţeles că cu cît standardul de viaţă al unei ţări este mai înalţ, cu atît oamenii uită mai uşor lucrurile esenţiale. Spre asta se îndreaptă ţara mea? Vreau într-adevăr o „ţară fără probleme"? Nu, dar atunci de ce am venit la această şcoală, de ce am învăţat, de ce m-am străduit să capăt o educaţie bună, ca să fac o carieră politică ? Merita?

*(După **Transitions**, februarie 1999)*

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 315 ● 19 – 25 februarie 1999 ●

Anul VII

nr. 316

26 febr.-4 martie 1999

16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Studențesc și-mi pare rău

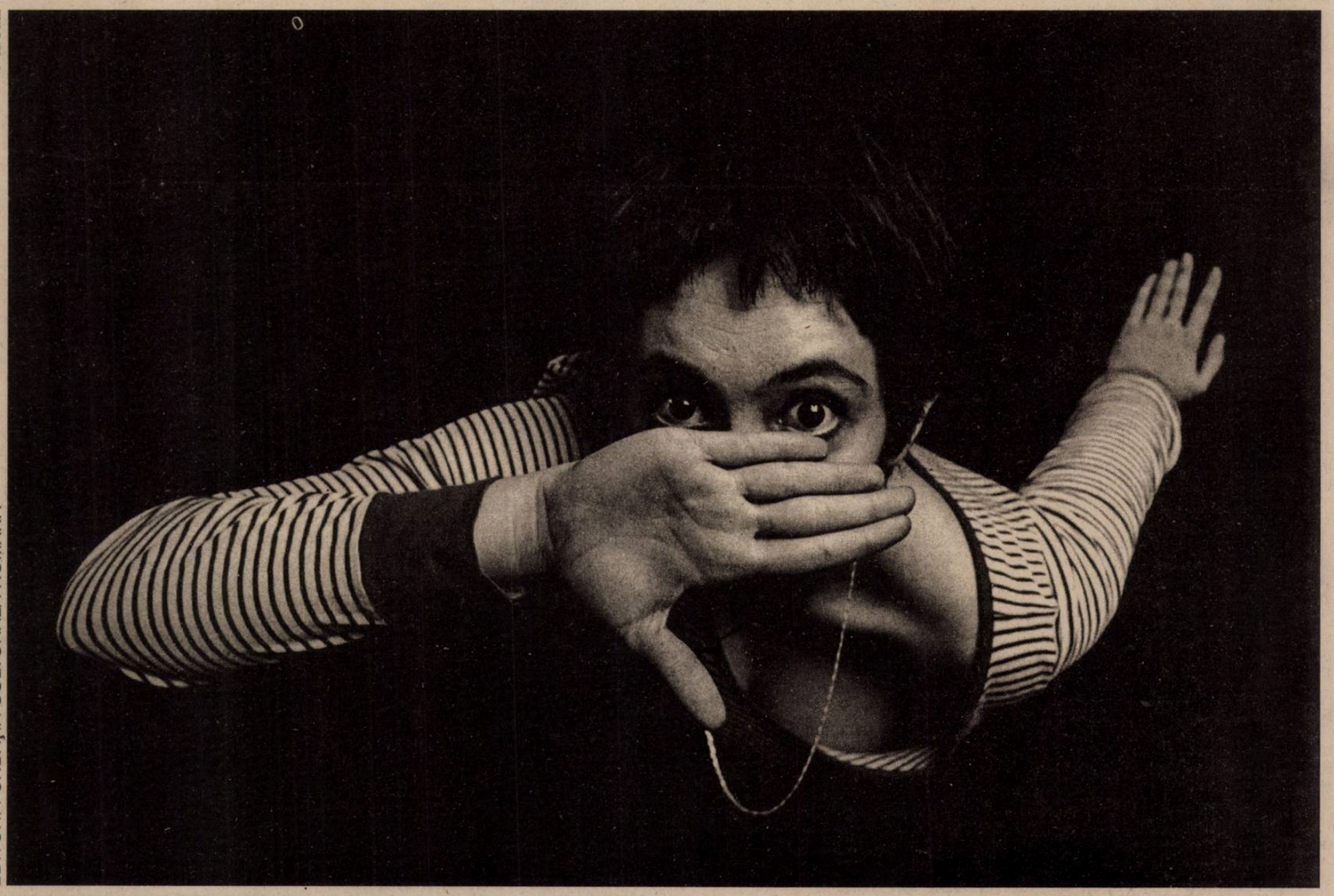

© A. Paul

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Dorina BOHANŢOV, Paul CERNAT,
Ruxandra Ioana CIOBANU, Bogdan CIUBUC, Mirel PALADA,
Nicu PANĂ, Ana-Maria POPESCU, Ioana VLAŞIN
– Convorbire cu prof. dr. arh. Marius SMIGELSCHI –

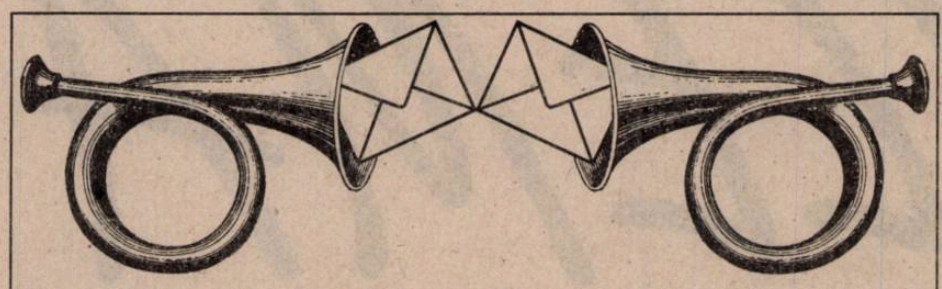

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 312: „Scara de bloc“

„O temă aşa de uşoară“

Dragii mei,

Eu n-o să vă spun dilemele de la scara mea. Vă spun doar ce ştiu.

Bună ziua! Mă numesc Alexandra şi stau la scara 4.

Cînd eram mică mă jucam cu mingea în faţa scării. Uneori nimerea pe „casa scării“. Era o aventură s-o recuperezi. Întîi se stabilea în şleahta de plozi cine se urcă pe scară. Apoi, eroului ales i se „făcea scara“ cu mîinile (ştiţi cum: cu degetele unele printre altele, cu palmele în sus) ca să se poată sui pe calorifer apoi pe ochiul de geam de deasupra „casei scării“. Era teribil. Găseai o mulţime de chestii aruncate acolo.

La stînga scării veghează patru tomberoane. Vara put.

La parter o puştioaică chicoteşte cu prietenul ei cîte o oră. Dacă e bec, uneori, poţi constata că e altul decît săptămîna trecută. Cînd cineva aşteaptă liftul se potoleşc şi se aşterne o tăcere amuzantă.

Am văzut deja cîteva generaţii „discutînd“ la parter.

La un etaj nişte fete stau de vorbă cîteva ore. Lumina pe scară se închide automat la 2 minute (aşa cred). Ele o aprind la loc de fiecare dată aşa că la un moment dat vine administratorul şi ţipă la ele că tot blocul trebuie să plătească lumina!

Nunţi n-am prea avut. Mai mult înmormîntări.

La etajul 1 o bătrînă are cîteva pisici şi un cîine. Mirosul pătrunzător urcă tenace multe etaje deasupra. Oamenii sînt disperaţi.

La 4 stă un profesor de matematică pensionar care mă întreba Pitagora de cîte ori mă prindea în lift. Acum că sînt mare am scăpat.

La 9 stă un băiat care e manechin. Dacă te nimereşti cu el la lift se cheamă că ai avut o zi norocoasă... Păi nu? Doar a prezentat la... nu mai zic unde!

La etajul 10 o familie are doi cîini foarte frumoşi.

Avem „pe scară“ şi vreo cîteva uşi cu zorzoane, împopoţonate. Restul sînt „tip“. Preşurile nu se prea fură, din ce ştiu eu.

Pe la 16 ani prietenul te aducea acasă pînă în scară ca să te poată săruta pentru că pe stradă te vedeau vecinii. Formula era: „te conduc pînă la scară“, aşa că dacă auzeai asta ţi se accelera pulsul şi-ţi transpirau mîinile.

Uneori se înfundă gunoiul. Din două în două etaje „ghena“ e transformată în cămară. Nu mă întrebaţi cum, că eu nu ţin nimic acolo.

Avem gîndaci.

Avem o femeie de serviciu harnică, e destul de curat.

La subsol nu e nimic interesant.

Avem o listă cu numele şi apartamentele. Avem o foaie lipită alături, un fel de „top ten“ al restanţierilor la întreţinere.

Avem cutiile poştale în stare acceptabilă, cu cheie. Cheia mea se mai potriveşte numai la încă cinci cutii.

Salut vecinii, dar nu-i ştiu bine pe toţi.

Nu e bloc de garsoniere aşa că nu-s numai tineri şi bătrîni.

Afară sînt pete de pipi de cîine pe perete. Am şi eu cîine, dar nu-l las să facă aşa ceva.

Avem şi femeia-ştie-tot la post: ştie cine-intră-cine-iese-cine-ce-boală-are cine cu cine şi de ce s-a certat. Şi aşa mai departe.

Cam asta e în mare starea de lucruri aici la Scara 4.

Ah, am uitat să vă spun că la intrare uşa se trînteşte fiindcă s-a stricat chestia aia ciudată cu un braţ care frînează uşile.

În rest, mă bucur că existaţi, că aţi propus o temă aşa uşoară cum e „scara de bloc“ să vă pot scrie şi eu ceva.

Am glumit!

Cele mai bune gînduri!

Alexandra COZINOV
studentă, 23 ani

P.S. Despre mirosurile de mîncare ştie toată lumea, nu vă mai zic.

Liftul vrajbei noastre

E un lift bun. Mizerabil, îngust, fără oglindă, dar bun. Din cînd în cînd trebuie să ţopăi puţin ca s-o ia din loc. Aţipeşte şi el. Altfel, îşi cară povara, sisific. Seara şi dimineaţa e mai greu. Seara urcă, în cer, tone de oboseală. Dimineaţa coboară inerţios grija unei alte zile.

E un lift bun.

Scuipat, zgîlţîit, călcat în picioare.

Un confesional răbdător. Ultima privire în oglinjoara din poşetă; chiştocul stins în fugă; miasme în reacţie continuă, aburi impuri de alcool, o eşarfă de parfum greu.

Într-o zi, cum Dumnezeu, au apărut două găuri. În peretele său ridicol, din carton presat, cineva scobise două găuri. Sus-jos, sus-jos, găurile şuierau sinistru, lăsînd să se vadă prelingerea unor ţevi şi peretele din spate.

A doua zi găurile rînjeau şi mai tare. Scobituri cît un pumn de copil.

Sus-jos, sus-jos...

A treia zi, stupoare. Bunul lift se făcuse cabină teleferică. În locul hidoaselor găuri fusese potrivită, cum, că nu se vedea, o privelişte. Stînci, mult verde, nici un nor, într-un dreptunghi din plastic. Un tablou ieftin şi miraculos. O fereastră decupată asimetric în liftul strîmt. Aerul se ozonase brusc, plutirea nu mai avea nimic ameninţător, cîteva clipe de croazieră.

O mînă bună, un gest anonim.

A patra zi, stupoare. Tabloul decojit pe trei sferturi, scrijelit cu ură sălbatică.

A cincea zi, rînjetul tîmp al găurilor lăţite.

Sus-jos, sus-jos.

E un lift bun. Ne duce pe toţi în spate. În mod egal, anonim.

Cristina HERMEZIU
jurnalist
str. Lascăr Catargiu 33, Iaşi

P.S. Vă urez un an bun, cu DILEME nesfîrşite, irezolvabile...

„Mais où sont les voisins d'antan?“

Părinţii pleacă la un „8 Martie“. Rămînem la Rozsi Néni. Ce bine! Rămîne sigur ciorbă de fasole şi-mi şterg bărbia după fiecare înghiţitură – am voie să fac asta doar aici. Béla bácsi mă învaţă să desenez motociclete.

„Iar scutură madam Popa peste rufele noastre din balcon!“ „Decît să ne inunde din nou...“

Mama stă de vorbă cu doamna Stroe, peste balcon. A reuşit Carmen la facultate.

Mă cert cu fratele meu, de dimineaţă. La auzul ţipetelor mele apare Endre în capotul maică-sii: venise să ne salveze de pe mîna cine ştie cărui răufăcător. Săritor vecin! Mai ales la ceartă, că l-am trezit din somn!

Martie 20, 1990

Rosbi Néni ne evită: bătăile din centru au ecouri şi la noi pe scară.

Attila de vizavi a rămas în Ungaria: îi e mai bine acolo. Se însoară în cîteva luni.

Mai. Am examen la pian, exersez mai abitir ca niciodată. Termin partea I dintr-o sonată, aplauze prin fereastra deschisă. Copii din vecini stau pe bancă şi mă ascultă.

Pleacă băieţii în armată: conduceri la gară, difuzoare în ferestrele de la parter cu „Gată, mamă, cufărul!“

Avem o vecină nouă la etajul doi; în doi timpi şi trei mişcări jocul se întrerupe: toţi copiii de pe scară cară pachete cu cărţi: vecina şi-a mutat biblioteca în mai puţin de o oră!

Fratele meu aruncă cu nuci în trecători. Una din ele se prinde în grădina de sub balconul nostru. A sădit şi el un pom!

Vine Ida Néni cu flori şi tort. O fi ziua ei? Soţul o aşteaptă dornic de sărbătoare, dar cam anticipativ cu paharul. Se iscă o ceartă pe scară: capete ţîte pe la uşi. Ea dă cu florile în el, el îi salvează tortul. Pe scări. Rîsete. De după uşi. Iunie, 1990. Mai tîrziu ca niciodată avem din nou flori în jardiniera din balcon. Rozsi Néni vorbeşte din nou cu noi. Ne mutăm în alt cartier. Adio clătite de la parter, varză murată de la 4, adio caramele aruncate de o bătrînică de la 3, adio nucule, ce ai mai crescut!

„Nu te mai obosi să saluţi pe toată lumea, la parter! Tu n-ai observat că la noi plăteşte întreţinerea tot cartierul? Aşa n-o să ne mai cunoaştem vecinii niciodată!“

„Ai observat că sîntem doar cinci familii de români pe scară?“

„Aveţi pian? Vecinii ce zic?“

Nimic. Adio solidaritate, fie ea „de scară“.

Adio, familie, fie ea „de scară“.

„Sună cineva la uşă! Mergi încet, să nu-şi dea seama că sîntem acasă; dacă nu vrei să deschizi...“

Bucureşti, 1999

„A venit administratorul. Ai grijă să nu urci (singură) în lift cu necunoscuţii. Cred că s-o fi întîmplat ceva şi nu ne spune, să nu ne panicăm“.

Cam acestea sînt amintirile mele legate de scările de bloc. O fi oraşul mic de vină, o fi vîrsta de vină, cert e că nimic nu mai e la fel. Am ajuns nişte străini egoişti, sau pur şi simplu nu ne „socializăm“ cu fitecine. Mi-e dor de scara mea de bloc. Atîta tot.

La mulţi ani *Dilemei* pe care, în puţinii ani de cînd o citesc, am reuşit să o transform în destinatarul scrierilor mele. Aceasta a avut ocazia să ajungă la ea. Restul stau în caietele mele, simple exerciţii de caligrafie, în cel mai rău caz.

Mulţumesc, şi vreau să-i mulţumesc şi mai încolo, aşa, peste ani...

Anca MICU
studentă în Ştiinţe Juridice şi Relaţii Internaţionale, Tîrgu Mureş

P.S. Mi-aş dori mult să-mi dumiresc o DILEMĂ: Ce au ardelenii cu „sudiştii“ şi „viţăvercea“?

Despre distanţe

Dacă stau să mă gîndesc bine, ultimii vecini adevăraţi i-am avut la căminul studenţesc. Pe atunci, toată lumea cunoştea pe toată lumea şi dincolo de salut mai important era sentimentul că nu eşti de tot terminat dacă ai rămas într-o seară fără nimic de mîncare. Într-un fel, prietenii din acea vreme mi-au rămas – paradoxal, oricît de departe ar fi ajuns – vecini, pentru că mă pot întîlni oricînd cu ei la o şuetă în marea scară de bloc care este internetul.

Locuiesc, de peste cinci ani, într-un bloc din cartierul Balta Albă şi nu-mi cunosc vecinii aproape de loc. E drept că poate într-un fel e şi vina mea. La început am stat cu chirie şi nu mi-a prea păsat de cei pe care-i întîlneam uneori în lift sau în holul de la intrare, verificîndu-şi cutiile de scrisori. Întîmplarea a făcut ca la un moment dat să devenim proprietari şi am crezut atunci că lucrurile se vor schimba, dar n-a fost aşa. Cea mai importantă a fost ideea că o perioadă nu ne vom mai muta dintr-un loc în altul iar ceea ce crezusem că va fi doar o „locuinţă“ a devenit o adevărată „casă“. O dată cu trecerea timpului am constatat că între mine şi vecini există un zid de indiferenţă care nu prea are şanse să fie trecut în nici o direcţie. Vina mea e de a fi apărut în mica lume a blocului mult după ce fusese dat în folosinţă iar culpa lor e că lasă cîteodată, din nepăsare, uşa deschisă la lift, mă sperie uneori certîndu-se sau distrîndu-se zgomotos pe casa scării ori îşi repară maşini de nereparat la ore la care mulţi s-ar gîndi mai degrabă la odihnă sau la sărbătoare. Să nu credeţi că stau în cine ştie văgăună, blocul meu se poate încă mîndri cu cele trei oglinzi care se află în lift, şi asta nu-i chiar de colo! Iar eu trebuie să recunosc că am şi ceva cunoştinţe printre copiii de la bloc şi chiar un prieten care acum e în clasa a IV-a şi care mi-a dat de curînd toate asigurările că Moş Crăciun va veni şi la mine, numai să mă găsească acasă!

Poate v-aţi dat deja seama că nu m-am născut la bloc. Casa bunicilor avea grădină şi obişnuite animale domestice, dar şi sobă cu lemne şi apă rece din belşug. Mutarea la bloc, cînd mă apropiam de vîrsta şcolii, a fost o aventură fericită. Pierdeam ce-i drept apropierea bunicilor şi locurile din grădină care erau numai ale mele dar cîştigam o mulţime de prieteni, apă caldă şi căldură aproape pe săturate în vremea anilor '70. Atunci am intrat şi în marea familie a vecinilor care, prin natura lucrurilor, îţi sînt tot timpul alături. Vremurile grele ne-au făcut solidari unii cu alţii şi nu-i de mirare că mama îşi programează strict vizitele de cafea, ca să nu apară nemulţumiri printre gazde, iar dacă pleacă de acasă pentru mai mult timp, cheia poate rămîne la oricine de pe palier, responsabil cu banala îndatorire de a uda florile. Desprinsă de ei de un timp, încă mă mai bucură viaţa lor tihnită, de oameni care se salută pentru că se cunosc.

Şi, totuşi, încă mai sper. De curînd ne-am cumpărat un apartament mai mare, tot în cartier, şi în perioada de graţie care a urmat acestei foarte importante achiziţii am organizat vizite ghidate pentru cei în stare să se bucure de realizarea noastră. Cel mai neaşteptat comentariu a fost al unui prieten care ne-a întrebat dacă nu s-ar găsi şi pentru el un apartament de vînzare pe noua noastră scară. Eu ştiu? Rămîne să ne interesăm, deocamdată îmi salut toţi vecinii.

Cristina TITA
blocatar, expert parlamentar

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Politică şi morală**
- **Visele**
- **Divertismentul**

Impresiuni

– Forme şi fonduri –

● Călătorului care pleacă din România luînd avionul de la Otopeni, aeroport internaţional, i se rezervă o simpatică amintire.

Ajuns la intrarea în noul terminal, destinat exclusiv plecărilor, el vede, frumos orînduite, cîteva cărucioare de transportat bagajele. Nu sînt multe, dar au un aspect masiv, temeinic şi greu, de lucru făcut să dureze pe termen lung, aşa, cam în stilul eternităţii mohorîte al Casei Poporului.

În sine destinate exclusiv oamenilor voinici şi în putere, aceste cărucioare mai şi trebuie atletic smulse din rastelul în care sînt solid fixate (e drept că nu atît de solid cum fuseseră fixate – în şuruburi! – cărţile româneşti la Tîrgul internaţional de la Leipzig, anul trecut, de nu se mai dumireau nemţii, trăgînd ca proştii de ele, de ce nu le pot răsfoi, de vreme ce, totuşi!, fuseseră expuse).

Odată trecută proba de vigoare şi căruciorul adus lîngă bagajele coborîte din maşină, de undeva, de te miri unde, răsare năvalnic un ins în plin exerciţiu de eficienţă. Este un ins prevăzut cu bonier, care va să zică un personaj oficial. Insul cere să i se plătească, nu lui, ci autorităţii, simbolizată de bonier, cere bani – bani pentru utilizarea căruciorului. Asta deşi la Otopeni e un aeroport internaţional şi pe nici un aeroport internaţional din lumea civilizată nu se iau bani pentru folosirea cărucioarelor de bagaje. Nici la sosire (de unde să ai banii ţării în care ai ajuns; să schimbi în aeroport special pentru asta?!), nici la plecare. Aceste cărucioare fac parte din serviciile asigurate de aeroporturi fără plata altor sume decît cele incluse în preţul biletului.

Dar nu e doar atît. Cu toate că ar fi de-ajuns.

Dacă totuşi dai banii ceruţi de omul cu bonier şi obţii astfel dreptul de a te folosi de cărucior, constaţi că de fapt ai fost, cît se poate de oficial, tras pe sfoară: de la intrare şi pînă la locul pînă la care îţi poţi duce bagajele cu căruciorul sînt doar vreo douăzeci de metri: ajungi cu el numai pînă la controlul de securitate şi cel vamal (în continuare nu tocmai distincte). Dincolo de această barieră nu mai poţi folosi căruciorul şi trebuie să-ţi cari bagajele tot cum poţi, cu braţele, cu umărul sau cu spinarea. Fiindcă înregistrarea *(check-in*-ul) – unde îţi dai bagajele pentru cală şi rămîi doar cu cel de mînă, de luat în cabină – e, la Otopeni, *după* controlul de securitate.

„Formele" există, dar „fondul" e diferit.

● A dispărut, de la intrarea pe şosea în Ploieşti dinspre Bucureşti, mitologicul „borcan" al miliţiei (azi, al poliţiei), în termeni tehnici numit „punct de control al circulaţiei", prin faţa căruia trecînd orice şofer din România îşi simţea pulsul crescut. Erau ei miliţieni *de la circulaţie,* dar erau, în primul rînd şi esenţial, *miliţieni.* Adică, tot în primul rînd şi esenţial, represivi, arbitrari, gata să te-nhaţe. Este un semn bun dispariţia „borcanului" – acest corespondent civil al miradoarelor ce vegheau lagărele cu deţinuţi.

Dar poate că e mai degrabă un accident, o reamenajare. În multe alte părţi „borcanele" par să fi rămas neclintite la locul lor, într-un perfect acord al „formei" cu „fondul". La ieşirea din Ploieşti spre Buzău, de exemplu, vechiul „borcan" continuă să existe, poliţiştii sînt, şi ei, la locul lor (al miliţienilor), şoferii timoraţi, încetinesc, unii sînt opriţi, nu se ştie de ce. Cînd au fost ninsorile din Moldova, la sfîrşit de ianuarie, corespondenţii diverselor posturi de radio şi televiziune vorbeau, ca de o realitate oarecare, banală, despre „punctele de control" de la intrările sau ieşirile oraşelor.

Atîta doar: cînd intri cu maşina în Viena, în Praga, în München, în Paris, nu vezi nici un „borcan" şi nu există nici un „punct de control".

Mircea IORGULESCU

Prioritățile învățămîntului

Am dat, ca în fiecare semestru, examen cu studenţii anului terminal de la facultatea unde lucrez. Acesta a constat din două probe: una de „gîndire" (comentarea unui text pe tematica cursului) şi una de „cunoştinţe" (o grilă cu răspunsuri deschise, vizînd aceeaşi tematică). Şi iată ce a rezultat.

Mai întîi de toate, am constatat că notele la cele două probe constituie două serii statistic independente, necorelate între ele, ca şi cum ar fi fost vorba de două grupuri diferite şi nu de aceeaşi studenţi. Pe de altă parte, media la proba de „cunoştinţe" era mai mare decît media la proba de „gîndire", diferenţă de asemenea semnificativă statistic. Şi încă un mic detaliu: singura întrebare la care nici unul dintre cei peste 80 de studenţi nu a ratat răspunsul a fost şi singura întrebare strict de memorie.

Rezultă că aceeaşi studenţi, la aceeaşi materie, confruntaţi cu exigenţele aceluiaşi profesor, se dovedeau a fi sistematic diferiţi cînd era vorba să reproducă informaţii şi cînd trebuiau să opereze cu aceste informaţii şi anume net mai buni „reproducători" decît „gînditori". Suficient ca să cazi deja pe gînduri: s-ar zice că selecţionăm şi promovăm „papagali" şi nu intelectuali.

Să mergem însă mai departe pe firul acestei prime „intuiţii". Dincolo de aspectul cantitativ al notelor, cel calitativ, al structurii discursului, este şi mai elocvent. Mai întîi, însăşi formularea probei „de gîndire" a stîrnit nedumerire sau chiar panică: *adică ce să facem?* Mai apoi, citind cele cîteva sute de pagini, nu am întîlnit decît rare ori un plan şi cu atît mai rar acea minimă bunăvoinţă faţă de cuvinte, aptă să le ridice la demnitatea de discurs. Obişnuinţa reproductivă îşi spunea aici cuvîntul mai clar decît oriunde, adunînd şi alăturînd cu conştiinciozitate pasaje din curs, fără nici o legătură între ele şi fără nici o logică argumentativă. Urma apoi un repertoriu întreg de „inadvertenţe", peste care trona înlocuirea spontană a limbajului conceptual cu cel colocvial-anecdotic, evident mai uşor de „ţinut minte". Crezul majorităţii părea a fi ceva de genul *scrieţi, băieţi, numai scrieţi!* Sau, altfel formulat, *scriu, deci gîndesc.*

Să nu deduceţi de aici că este vorba de o serie slabă! Cîtuşi de puţin. Mai mult, au existat şi lucrări excelente. Doar că, în majoritatea cazurilor, autorii lor erau, probabil nu întîmplător, persoane care făcuseră cel puţin o „aplicaţie" pentru bursă la o universitate străină. *Cei mai buni merg mai departe*, putem spune. Dar putem să gîndim şi altfel: *cei care vor să meargă mai departe, devin mai buni.* Concurenţa internă a învăţămîntului românesc le cere să-şi sporească performanţele reproductive; aspiraţia către o universitate străină îi obligă să înceapă să gîndească. Partea proastă cu nu puţini dintre aceştia este însă că, devenind rapid conştienţi de ascendentul pe care îl au faţă de colegii lor, se proiectează imberb ca elite naţionale şi „încremenesc în proiect" înainte de vreme.

Trăim într-o economie de piaţă, asta e cererea, asta oferim! – pot să-şi spună studenţii. Şi, într-un fel, au dreptate, putînd invoca oricînd faptul că, deocamdată cel puţin, cu această ofertă slabă găsesc cam toţi slujbe bune. Problema este deci a societăţii, adică a noastră, a tuturor. Dacă chiar asta vrem, asta vom avea...

Vintilă MIHĂILESCU

Energii de partid

Mineriadele s-au încheiat, iar Legea bugetului va intra în curînd în vigoare. Se pare că pînă la sfîrşitul săptămînii vom avea şi un nou acord cu FMI. Ceea ce pentru politicianul român, obişnuit să lucreze (şi să gîndească) în termeni de campanie, înseamnă că poate sta puţin să-şi tragă sufletul. Investitorii străini pleacă (sau nu vin), agenţia Moody's ne mai scade puţin rating-ul, întreprinzătorii români îşi fac calcule de supravieţuire, marile privatizări se mai amînă, preţul la benzină creşte. Toate acestea însă au devenit, mai mult sau mai puţin, chestiuni „tehnice". Întîmplător sau nu, partidele s-au apucat, politic vorbind, să-şi facă ordine în propria ogradă.

Dreapta

În cîteva zile, s-au perindat prin paginile ziarelor ştiri care, prinse între ecourile la ultima mineriadă şi demisia conducerii de la Bancorex, au trecut pe planul al doilea: în PNŢCD a apărut un nou program intern de restructurare; un deputat al PSDR a cerut ieşirea partidului de la guvernare; PNL a suferit o pierdere însemnată prin demisia senatorului Viorel Cataramă; PDSR a ameninţat că se va retrage de la lucrările Parlamentului; PUNR a lansat un „mesaj către Transilvania", încercînd să recupereze terenul pierdut şi disociindu-se net de PRM; în UDMR s-a înregistrat o ofensivă a aripii radicale; PAR şi-a pus problema reorganizării în termeni radicali (mergînd pînă la reînfiinţarea partidului sub alt nume); PD a anunţat că acesta a fost „ultimul buget în declin" pe care-l susţine, iar problema ieşirii din guvern poate fi considerată o prezenţă permanentă pe ordinea de zi a partidului; în sfîrşit, ApR a înregistrat un succes remarcabil – în ultimul sondaj de opinie dl Teodor Meleşcanu a avut cel mai mare procent de credibilitate. Toate aceste semne de activism politic se explică, pe termen scurt, prin faptul că în perioada următoare vor avea loc diverse întruniri ale forurilor de conducere ale partidelor. Dar există şi o motivaţie mai profundă: după zece ani de postcomunism, eşichierul politic continuă să fie insuficient structurat şi instabil. Încă nu avem, de fapt, o „stîngă" şi o „dreaptă" coerente şi credibile, capabile să asigure o alternanţă reală la putere, pe bază de ideologii şi de programe distincte. Guvernul actual, care se consideră de centru-dreapta, nu face decît să se lase furat de „meandrele concretului" şi să se adapteze din mers la o situaţie economică încă tulbure, oscilînd între necesitatea imperioasă a unei reforme radicale şi tentaţia unor măsuri populiste. Paradoxal, poziţia cea mai reformistă a avut-o tot timpul tocmai componenta de centru-stînga a executivului, reprezentată de miniştrii PD. Liberalii, prin politica lor veşnic prudentă, care să nu-i pună rău cu nimeni, după susţinerea unui buget care le creează serioase probleme întreprinzătorilor riscă să-şi piardă influenţa tocmai în segmentul de electorat care ar trebui să voteze PNL fără nici o ezitare. Din acest punct de vedere, demisia senatorului Viorel Cataramă este una dintre rarele dovezi de consecvenţă politică de la noi. Dar probabil că ea nu va fi receptată ca atare, iar liberalii nu vor reuşi nici de această dată să devină un real pol de centru-dreapta, capabil să coaguleze interesele categoriilor sociale celor mai dinamice. Cît despre PNŢCD, guvernarea va continua să-l uzeze şi îl va împiedica să-şi afirme o identitate ideologică limpede; într-un fel, el repetă experienţa prin care a trecut PDSR cînd a fost la putere: trebuie să-şi satisfacă şi clienţii politici, să facă şi reformă profundă, să-şi păstreze şi electoratul. Lucruri greu de armonizat. Deocamdată, „polul de dreapta", care să manifeste un reformism consecvent şi o opţiune fără echivoc pentru capitalism, n-are nici puterea, nici curajul de a se manifesta ca atare.

Stînga

La stînga, lucrurile sînt şi mai încurcate. PD şi PSDR se află, deocamdată, într-o coaliţie care n-are de ales şi trebuie să facă o reformă dură. Sînt însă şi în Internaţionala Socialistă, la a cărei recunoaştere aspiră PDSR şi ApR. Vechile duşmănii dintre foştii colegi din FSN-ul originar sînt piedica cea mai mare în calea realizării unei mari coaliţii de centru-stînga. În plus, PDSR continuă să fie, conform sondajelor, creditat cu cel mai mare procent în intenţiile de vot, dar nu şi-a lămurit poziţia faţă de PRM, şi nici unele împrejurări tulburi ale perioadei de guvernare. Un pol de stînga pare greu realizabil acum, deşi el ar fi necesar şi, mai ales, ar avea asigurate voturile tuturor nemulţumiţilor de degradarea economică şi de poticnelile reformei. Dacă politica românească s-ar desfăşura după regulile raţiunii şi ale pragmatismului, liderii partidelor de centru-stînga ar socoti totalul procentelor pe care le-au obţinut în ultimul sondaj de opinie şi şi-ar da seama că, dacă tot se autointitulează, toate, social-democrate, n-ar fi rău să profite împreună de „cererea de protecţie socială" care se manifestă în electorat. Problema este că, după ani de gîlceavă şi lovituri reciproce sub centură, le este imposibil să redescopere regulile raţiunii şi ale pragmatismului.

Deocamdată, partidele politice vor continua să fie, şi ele, victimele unei tranziţii începute cu stîngul şi continuate haotic. Bazate pe relaţii clientelare şi pe interese de grup, fragmentînd electoratul pe criterii, de obicei, false, partidele româneşti s-au obişnuit deja cu situaţia şi au mai degrabă tendinţa să păstreze ce au cîştigat decît să încerce paşi mai consistenţi înainte. Dacă acest „an preelectoral" nu va aduce alianţe logice, axate pe programe funcţionale şi pe principii clare, alegerile următoare nu vor face decît să aducă la putere o nouă coaliţie fragilă, cu un nou algoritm şi cu „reforma" sa. Tranziţia continuă.

Mircea VAŞILESCU

Statul de drept

E vremea curăţeniei

Marşul halucinant al minerilor din ianuarie a arătat cît de slab este statul. Arestarea lui Miron Cozma a arătat cît de şubredă este societatea civilă. Îmi vine în minte o reflecţie ce se găseşte într-una din scrisorile lui Marx şi care, dacă mi se permite paradoxul, nu este chiar marxistă: statul este varianta oficializată a societăţii civile. Într-adevăr, e greu de imaginat cum este posibil un stat robust, viguros, prompt, aşa cum trebuie să fie un stat de drept, în lipsa unei societăţi civile bine articulate, coerente, convingătoare.

Forma oficială nu este suficientă pentru a produce autoritate. Am văzut asta la Costeşti.

Societatea civilă din România contemporană s-a structurat după decembrie 1989 şi a început să se manifeste în jurul unor teme importate din realitatea occidentală. Astfel, societatea civilă a înţeles că principala ei menire este aceea de a se opune tendinţei dominatoare a statului. S-a lucrat, ani de zile, plecîndu-se de la premisa că statul român este rigid, conservator, că are mijloacele şi chiar intenţia de a controla şi, la rigoare, de a reprima societatea civilă. Afirm cu tărie că tot ce s-a întîmplat din 1990 încoace şi, mai ales, evenimentele de la începutul acestui an dovedesc că prezumţia este falsă din simplul motiv că statul român este într-atît de slăbit încît, iată, are serioase greutăţi în a se proteja pe sine. Un poliţist care maltratează un arestat, un ofiţer de informaţii care dovedeşte(?) că se înregistrează ilegal convorbiri telefonice, un funcţionar care pretinde mită pentru a-şi face datoria – acestea nu sînt, aşa cum s-a spus, simptome ale unui stat care se manifestă ca un balaur feroce. Dimpotrivă. Sînt simptome ale unui stat aflat în pericol şi complet nepregătit pentru a se apăra. Generali incapabili să conceapă o minimă tactică militară, magistraţi proveniţi din zona cea mai suspectă a miliţiei de tristă amintire, politruci deveniţi într-o noapte conducători ai instituţiilor statului de drept, funcţionari numiţi după un algoritm care nu are nici o legătură cu competenţa şi buna credinţă – iată vinovaţii principali pentru precaritatea în care se află acum România. Iar peste toţi, senină ca o zi de vară, o clasă politică care a acceptat, fără întrerupere din 1990 încoace, să aibă ciudate complicităţi cu trecutul, care a tolerat obiceiurile acestui uriaş aparat şi care a favorizat aceste cariere dubioase.

De partea cealaltă, societatea civilă pare dezorientată, excesiv dispersată şi inegală în reacţii. Am văzut, de pildă, membrii marcanţi ai societăţii civile care îl admirau sincer pe Miron Cozma. Pentru ei prăbuşirea statului era o chestiune, în fond, acceptabilă. Întîmplător sau nu, admiratorii lui Cozma sînt, mai toţi, foşti propagandişti ai jalnicului PCR, acum lideri de opinie în societatea civilă. Am ascultat analogii iresponsabile între marşul minerilor şi evenimentele din decembrie 1989. Asemenea inepţii au fost „vîndute" drept analize politice. Societatea civilă a fost şi ea, cred, greşit evaluată. Ea nu este atît de matură pe cît am sperat cu toţii şi nici atît de rău intenţionată pe cît, cu siguranţă, pare multora dintre cei care au o anumită vechime în structurile statului. Gestul bucureştenilor şi, apoi, al vîlcenilor de a manifesta în număr considerabil pentru susţinerea instituţiilor statului a fost, pentru mine, mişcător. Mă bazez pe acest gest cînd spun că este posibil un tip special de parteneriat între stat şi societatea civilă.

Ideea confruntării fatale între stat şi societatea civilă este cum nu se poate mai greşită. Cei doi poli ai sistemului social nu pot exista unul fără altul şi, mai mult, nu pot funcţiona decît împreună. Mai mult, cred că statul şi societatea civilă au, acum, un imperativ comun: CURĂŢENIA. Ar trebui să intrăm curaţi în primăvara asta. Altfel nu ne va rămîne mare lucru de făcut. Şi de sperat.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL PUBLIC

Oraşul ca mesaj

Nu trebuie să fii arhitect, urbanist şi nici semiotician sau estetician de profesie (unii chiar sînt!) ca să-ţi dai seama că spaţiul urban, spaţiul exterior construit, exteriorul spaţiului social construit, spatele sau faţa (?) spaţiului public fizic (pentru a cărui „fizicitate", adică, eu, unul, lupt – este un fel de a spune – încă de la începuturile, nu prea îndepărtate în timp dar totuşi, ale acestei rubrici) poate fi „citit" (ghilimelele acestea nu vor avea sens decît acum, la început) ca un *mesaj*. Un mesaj în care, însă, ca în cartea cea mare (a Naturii, a Istoriei, a Providenţei, cum vreţi, după gusturi şi bătaie), sîntem, fiecare şi cu toţii, incluşi. O carte pe care noi, fiecare, o scriem, fără, însă, a-i fi ceea ce se cheamă „autori" (un concept modern, economic şi, poate, atît, cum ar spune, dar nu-l voi lăsa s-o facă aici, M. Foucault, eternul M. F. al referinţelor mele).

Spre deosebire de spaţiul natural, al cărui autor, dacă există, este, cel puţin deocamdată, de negăsit, dar care noi avem intensa impresie că *ni se adresează*, că ne *spune ceva*, spaţiul public fizic, cel urban mai precis, este, în cea mai deplină literalitate, *făcut*, *construit*, are autori, răspunde unor intenţii (realizate sau nu, nu contează), dar noi nu-l percepem ca şi cum ni s-ar adresa, ca pe un mesaj. Şi, totuşi, el asta e şi asta face: e un mesaj şi ni se adresează.

Problema, pentru a veni la actualitatea (eternă) a locului nostru, este: *ce mesaj ne adresează spaţiul nostru urban?* Ce ne spune el? Dar, mai întîi, spune ceva? Desigur, nu are cum să nu spună: indiferent că există, sau nu, intenţie de comunicare, un mesaj tot se constituie. Limbajele, utilizate oricît de absurd, compun, în mod inerent şi automat, mesaje. Arhitectura este, şi ea, comunicare. Cu sau fără intenţie, repet. Atîta doar că, aşa cum spuneam şi mai sus, din acest peisaj-mesaj urban este mai greu să te sustragi pentru a-l citi, pentru a-l vedea cum se cuvine. Sîntem în el şi, cel mai adesea, aproape că nici nu-l vedem: îl *trăim* – mai precis el ne trăieşte pe noi.

De aceea este nevoie de monumente, de excese, de autodepăşiri-pauze ale urbanului: pentru ca acesta să se separe de sine, să devină vizibil, să sară în ochi.

În zona cea mai intens manipulată şi transformată, din punct de vedere arhitectural-urbanistic, a ţării, vorbesc de zona Pieţei Unirii din Bucureşti, cu bulevardul pus de Vechiul Regim în cruce, perpendicular peste axa devenită tradiţională, *crescută*, a oraşului, se profilează, acum, o nouă solicitare, dacă nu chiar (Doamne fereşte!) un nou cutremur: CMN (Catedrala Mîntuirii Neamului), care va veni, şi ea, să adauge, şi tot în cruce, o axă: aceea a verticalităţii, ca şi cum aceasta ar lipsi cu desăvîrşire.

Mie, personal, îmi place la nebunie, şi îmi spune mult alăturarea dintre cladirea CEC-ului şi blocul Bancorex (pardon: Bouygues) de pe Calea Victoriei. O nouă astfel de alăturare, avîndu-l ca edificator tot pe Bouygues, se profilează tot pe Calea Victoriei, lîngă/cu Palatul Telefoanelor. În astfel de locuri, *văd*, brusc, percep, brusc, oraşul. Şi cred că aşa ar trebui să arate spaţiul public fizic al Bucureştiului: vechiul monumental, cît există, salvat, potenţat, multiplicat prin oglindirea pe suprafeţele noilor *building*-uri. E, mi se pare, singura cale de salvare (... de la mîntuire).

Bogdan GHIU

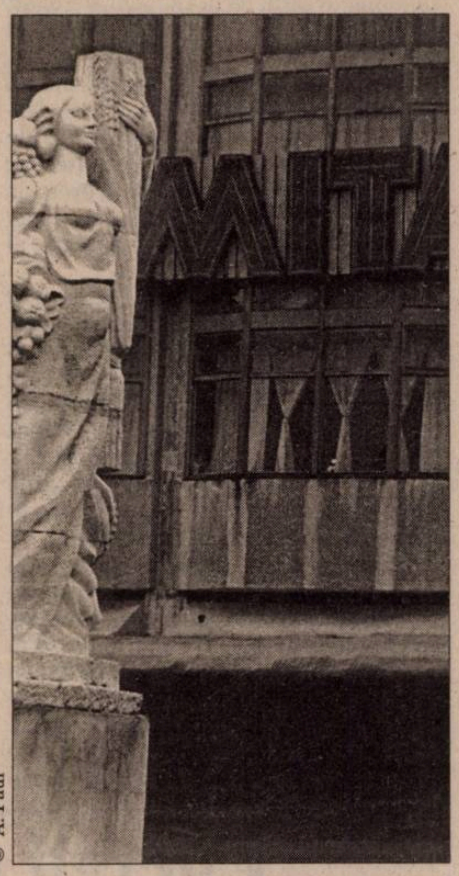

© A. Paul

Economie

Componentele miracolului polonez

„Să mai aşteptăm pînă destupăm sticla de şampanie", ne îndeamnă analistul revistei **Business Central Europe** (februarie 1999), povestind realităţile şi perspectivele economice ale Poloniei, ţară „fruntaşă" în atingerea parametrilor reformei. „Mai nou nimeni nu poate spune un cuvînt rău despre Polonia. Este de înţeles. Orice indicator economic am numi, este de prevăzut că el va fi bun. Dar dincolo de cifrele roz, rămîn problemele îndelung amînate. Dacă nu vor fi rezolvate repede, reputaţia de copil minune a Poloniei se va dezumfla. Sectorul privat, într-adevăr dinamic, este ţinut pe loc de o birocraţie copleşitoare şi, ca de obicei, de o clasă politică neruşinată şi incoerentă – doar că acum Polonia nu-şi mai poate permite acest lux. În economie, persistă unele carenţe structurale şi ele ar trebui rapid eliminate, dacă ţara doreşte să-şi păstreze şansele de a ajunge la standardele Uniunii Europene. Întîi şi întîi ar trebui făcut ceva cu industria grea, încă nerestructurată. Ar fi exagerată speranţa că ea ar putea deveni în curînd o sursă de creştere a venitului naţional. Dar se poate face ceva ca să nu mai tragă în jos economia. Si asta nu înseamnă doar aplicarea programelor de restructurare pentru cărbune şi oţel. Înseamnă privatizare rapidă. În al doilea rînd sectorul agricol are nevoie de o revizie. În continuare acolo este ocupat un sfert al forţei de muncă. Unii scot profit, dar cei mai mulţi sînt mici proprietari înapoiaţi. Cît timp Polonia rămîne o ţară de ţărani, ea nu poate pretinde că are o economie dezvoltată. În al treilea rînd, dacă se doreşte dezvoltarea dinamică a sectorului privat, atunci trebuie înlăturate obstacolele fiscale şi financiare. Sectorul privat a fost motorul creşterii economice din Polonia, ajungînd să reprezinte 70% din produsul intern brut, dar asta s-a întîmplat în pofida politicienilor – reflectînd masiva economie cenuşie, deoarece oamenii de afaceri preferă să calce legea decît să parcurgă coridoarele întortocheate ale birocraţiei poloneze. Dacă politicienii polonezi nu se vor adapta, succesul economic al ţării nu va fi de durată". Detaliate, toate cele trei mari probleme economice ale Poloniei dovedesc că începutul reformei nu este echivalent cu rezolvarea tuturor disfuncţiilor moştenite de la socialism şi dobîndite de la capitalismul rău sau nelegiferat.

În timp ce marile şantiere ale privatizării şi restructurării agriculturii sînt departe de a fi încheiate, bugetul este supus unor puternice tensiuni din cauza intenţiilor de reformă în sistemul de pensii, al sănătăţii, educaţiei şi administraţiei locale. Costuri – 3 miliarde de dolari. Neil Bowdler de la **BCE** crede că, deşi necesare, unele dintre ele puteau fi amînate sau reduse ca anvergură: „Hiperactivitatea în probleme neesenţiale este simptomul inactivităţii generale". Ceea ce este greu de înţeles pentru analiştii occidentali ca şi pentru organismele economice internaţionale este că, în ţara lui, guvernul este judecat de profesori şi de medici, blestemat de pensionari şi de şomeri, tracasat de primarii şi de deputaţii dornici să fie realeşi. Dar ceea ce este surprinzător este faptul că acest „copil minune" nu stă grozav nici la capitolul cifrelor mari: „Dacă există un miracol polonez, privatizarea nu este o componentă a lui (...) Din cele 50 de companii destinate privatizării în 1998, au fost vîndute doar 15". Partidul reprezentînd sindicatul Solidaritatea a favorizat o lege care dă parchetului general dreptul de monitorizare asupra privatizării, inventînd o frînă într-un proces care avea nevoie de acceleraţie. În ceea ce priveşte agricultura, 25,7% din populaţie produce 6% din PIB (în Uniunea Europeană raportul este de 5,4% la 1,8) şi recentele tulburări au demonstrat că ţăranii polonezi mai au pînă să devină fermieri. Mica proprietate rurală, exploatată cu mijloace rudimentare, nu poate da produse competitive cu cele ale Uninii Europene. Pentru a ajunge la nivelul de productivitate din Germania, de exemplu, 2,3 milioane de ţărani polonezi ar trebui să renunţe la agricultură. „Se fac, din ambele părţi, pronosticuri alarmiste. În versiunea unora, Uniunea Europeană se va confrunta cu o invazie de importuri ieftine din Polonia. Ceilalţi susţin că piaţa poloneză va fi copleşită de produsele subvenţionate din Vest. Nici una dintre aceste perspective nu este plauzibilă. Ambele ţări vor avea, probabil, suficient timp să se adapteze astfel încît tarifele pentru produsele care contează să fie abolite gradual". La fel de neîntemeiată este teama că pămîntul polonez va fi vîndut străinilor. Şi în Uniunea Europeană există ţări unde proprietatea asupra pămîntului este supusă unor restricţii. „Problema nu este cea a lichidării micii proprietăţi rurale, ci a necesităţii de a oferi copiilor acestor ţărani altceva de făcut". Ceea ce ne aduce înapoi la „amînabila" reformă a învăţămîntului.

Dincolo de voinţa terapiei de şoc există un ritm gradual impus de realităţile economice, cuantificabile, dar şi de mentalităţile care scapă oricărei planificări şi oricărui proiect reformator.

Adaptare după *Business Central Europe*, februarie 1999

Povești suprapuse

Demnitatea loviturii de stat

Ceva curios se întîmplă cu loviturile de stat în istoria noastră recentă, drept care, apostrofat de propria-mi bună dispoziţie, mă întreb, iată, unde sînt loviturile de stat din alte vremi. Lipsită de claritate, de cavalerism şi de umor, văduvită de personalitate şi adusă de spate precum o umbră din alt veac mergînd pe fragilele-i picioare tremurînde, lovitura de stat a ajuns să fie amar demonetizată chiar de către cei ce o pun în practică. Atît de debil gîndită, atît de îndelung bîlbîită, lovitura de stat va ajunge să nu mai fie luată în serios de nimeni. Pe la colţuri de stradă, pe la colţuri de Piaţa Victoriei, pe sub streşini de Catedrala Mîntuirii şi pe margini de uliţi de Stoeneşti şi de Costeşti, vom ajunge să spunem, din ce în ce mai plictisiţi: *Ce să fie? Nu-i nimic. A trecut accelератul cu lovituri de stat!*

Ce semn să fie acesta, oare?

Au fost timpuri în care lovitura de stat avea nu numai rezonul şi demnitatea ei, dar şi farmec mai mult decît ar încăpea într-o poveste. Prin anul '70 al veacului trecut, într-o noapte de august înspumată de stele, un grup de aprigi bărbaţi urmau să aprindă ţara, din şase puncte ale hărţii, împotriva celui ce va fi gloriosul rege Carol. Semnalul era dat, numai că în ultima clipă, dintr-o prudenţă geopolitică, cinci dintre nucleele de răzvrătiţi aleg amînarea, pentru a vedea în ce fel se va termina războiul franco-prusac, tocmai început. Numai la Ploieşti avîntatul Alexandru Candiano-Popescu sfidă prudenţa şi, netemător, ocupă prefectura şi telegraful, iar în dangăt de clopote bisericeşti, cu un preot cu odăjdii în fruntea gloatei, se îndreptă spre cazarma oraşului, spre a lua arme pentru poporul descătuşat. Autoproclamat prefect, anunţă căderea lui Carol şi se puse pe trimis telegrame spre Evropa. A doua zi, normal, a fost arestat.

Iată ultima lovitură de stat onorabilă din istoria noastră, una pe care cele ce au urmat n-au făcut decît s-o parodieze. Vezi-i pe legionari, în ianuarie '41: de pe culmile unei glorii de trei luni şi restu' zile, ajunseră scurt pe culmile disperării; pentru că disperare se numeşte cînd din lovitura de stat ce-ai dorit-o obţii zeama unei rebeliuni. Sau: cum să nu te-nfioare drama loviturii din 23 august, fiica cea mai mare, domnişoară bătrînă, din familia loviturilor noastre de stat? Nu-s pe lume canapele de psihologi pentru a vindeca rănile identitare ale acestei zile, devenită ba insurecţie, ba revoluţie, ba lovitură de Palat, ba victorie, ba eşec – totul în funcţie de vremi şi de vremelnicii interpreţi. Vezi-i şi pe comunişti, în decembrie '47, în lovitura de catifea şi de stat prin care aduseră în ţară republica, lovitură ce avea, în ciuda pistoletului din buzunarul unui participant, să decadă la statului anost de abdicare forţată. Vezi-i şi pe postcomuniştii care sîntem: cu toată bucuria şi extazul din decembrie, nici astăzi nu ne-am hotărît ce-am trăit cu *olé*-ul pe buze: lovitură de stat? revoluţie? Sobrietatea premeditată a paharului cu apă stătută de pe pupitrul ultimului CPEx, după cum spun unii, sau beţia cognac-ului de după cafeaua de la Malta, cum zic alţii?

Unde-s prea multe dileme, îndoieli şi revoluţii, loviturile de stat suferă; sau, şi mai rău, devin subiecte de film. Da, film, pentru că sînt pe lume fraze (nu romane, nici nuvele, nici basme sau fantasme), fraze după care ar merita făcute filme, filme de neorealismul cel mai neo, fraze precum aceasta scrisă cu stîngul într-un cotidian din 18 februarie a.c.: după ce ni se povesteşte *noaptea finală, minut cu minut*, vizualizăm: *ora 7.10 – Localnicii ies la porţi cu găleţi de apă care încearcă să spele sîngele lăsat de mineri sub loviturile jandarmilor*.

Şi uite cum, sînge spălînd, se pierd în penibil şi lovitura de stat, şi îndoielile noastre. Candiano-Popescu s-ar supăra foarte.

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Starea democraţiei

Discipol al lui Raymond Aron, profesor de sociologie la Sorbona, Jean Baechler crede că „democraţia este regimul politic natural pentru speţa umană". Ea s-a născut înaintea capitalismului şi a făcut posibilă înflorirea lui. „Definesc ca democratic regimul în care toate relaţiile de putere sînt interiorizate de către cei care se supun, acceptînd acest lucru, pentru că ei consideră că este în interesul lor să asculte de ordinele unor indivizi consideraţi a fi competenţi pentru ducerea la bun sfîrşit a unor proiecte colective". În rubrica de dezbateri a ziarului **Le Monde** (6 februarie), el răspunde astfel la întrebarea dacă democraţia poate exista şi în afara virtuţilor civice: „Consider că patru sînt condiţiile care fac posibilă democraţia. Prima este stabilitatea cadrului social, în interiorul căruia trebuie să se efectueze experienţele democratice. Şi acesta trebuie să dureze; dacă acest cadru este permanent zguduit, experienţa este ratată. În al doilea rînd, nu poate exista o experienţă democratică într-o societate izolată. Este nevoie de o arie culturală împărţită între mai multe societăţi politice, ceea ce se înţelege prin concertul naţiunilor în Europa. A treia condiţie: este nevoie ca societatea să fie structurată în centre autonome de decizie, să existe contra-puteri. Nici o putere nu se poate autocontrola, aşa cum explica Montesquieu. Or, aceste centre autonome nu există peste tot. În Europa, principalele centre au fost aristocraţia pe de o parte şi ţărănimea pe de altă parte, extrem de eficiente în contrabalansarea puterii regale. Şi, în sfîrşit, este necesar ca actorii politici să aibă anume calităţi care să le permită gestionarea într-o manieră convenabilă a democraţiei. Ele pot fi denumite, conform terminologiei filozofice clasice, înclinaţii permanente, dobîndite, adică virtuţi..." Optimist cu privire la starea democraţiei în lume, profesorul Baecheler crede că deocamdată criza democraţiei trebuie examinată „în sensul ei etimologic: momentul în care se trece de la ceea ce a dispărut la ceea ce încă nu a apărut".

În Statele Unite ale Americii această criză s-a exprimat prin procesul de destituire al Preşedintelui Clinton cu toate momentele lui penibile şi sfîrşitul său fericit, dar lipsit de glorie. În **Newsweek** (22 februarie 1999), Michael Elliot încearcă să definească cu ce s-a ales America după impasul preşedinţiei: „Preşedinţia modernă a durat timp de 60 de ani: de la marea criză din 1929, pînă la căderea Zidului Berlinului în 1989. De-a lungul acestei perioade, America a fost confruntată cu asemenea provocări, încît Casa Albă avea nevoie nu doar de un om energic, ci de cineva cu care restul populaţiei să se poată identifica. Aceste zile au trecut şi, la fel ca în perioada dintre Războiul Civil şi preşedinţia lui Theodor Roosevelt, politica *naţională* nu mai defineşte starea de spirit a naţiunii. Asta nu înseamnă că politica – competiţia dintre ideile despre binele public – dispare de pe scena americană. Dezbaterea publică s-a deplasat către comunităţile statelor şi cele locale. În tradiţia americană, cu excepţia perioadelor de criză, acolo şi este locul ei. Asta şi explică de ce americanii au fost atît de detaşaţi de procedurile din Washington. Pe scurt, în interiorul Statelor Unite, Bill Clinton nu are o importanţă atît de mare, încît oamenii să-şi piardă timpul cu grijile pentru el. În afara Americii, acest lung coşmar a avut semnificaţia lui reală. America nu este doar acest conflict sordid. Ea este cea mai importantă democraţie din lume, apărătoarea peste tot în lume a gîndirii libere şi a pieţei libere (de aici şi prosperitatea). Ea crede în principiul egalităţii în faţa legii, un principiu care structurează o lume haotică. Valorile americane sînt valori importante. Nu sînt valori preţuite doar în Statele Unite, doar americanii aroganţi şi ignoranţi cred că sînt singura societate prosperă şi democratică din lume respectînd neabătut legea. Dar fără sprijinul consecvent al Americii, aceste valori fundamentale ar fi fost ameninţate cu pieirea, aşa cum s-a întîmplat în perioada dintre Tratatul de La Versailles şi prăbuşirea Uniunii Sovietice. În multe locuri din lume, Statele Unite sînt acum prilej de băşcălie, glume obscene şi batjocură. Pînă la un punct aşa e, nu se poate să nu rîzi de Bill Clinton, Kenneth Starr şi Matt Drudge. Dar este profund primejdios să rîzi de democraţie, de statul de drept şi de libertatea presei; şi dacă Clinton, Starr şi ceilalţi au dat naştere unei asemenea confuzii, ei au făcut un mare deserviciu lumii. Şi poate că aceasta este marea lecţie a acestui an nenorocit: valorile eterne nu trebuie confundate cu cei care vorbesc temporar în numele lor. Altfel cum am putea trăi?" (**M. B.**)

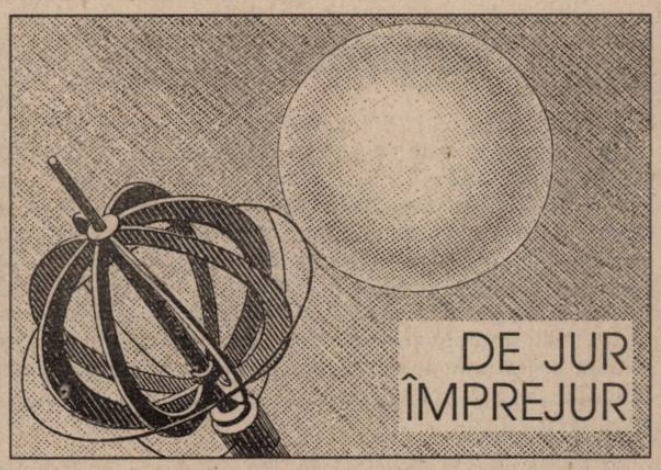

Un popor fără ţară

Cînd s-a anunţat că Abdullah Öcalan, liderul Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), a fost arestat, prim ministrul turc, Bulent Ecevit, a spus: „Am promis că-l vom prinde. Ne-am ţinut de cuvînt". Populaţia turcă a salutat cu entuziasm captura, mamele soldaţilor morţi în luptele cu minoritatea rebelă au organizat o manifestaţie de susţinere a guvernului, în timp ce numeroasa emigraţie kurdă a protestat, în prima zi, în faţa a 21 de ambasade şi consulate ale Greciei şi Kenyei din Europa, trecînd în drum şi pe la unele clădiri ale Naţiunilor Unite. Capturarea lui Öcalan s-a făcut în Kenya, în condiţii profitabile pentru filmele de gen, beneficiind – se pare – de colaborarea, cel puţin „informativă", a Statelor Unite şi a Israelului. Oricum, se spune că durul conducător al rezistenţei, omul acuzat că are pe conştiinţă 30.000 de morţi, a avut încredere într-un trădător, adăugîndu-se astfel încă un episod la o lungă istorie a persecuţiilor, disperării şi trădării.

Desigur, Öcalan nu este victima de care avea nevoie diaspora kurdă pentru a-şi pleda cauza. Partidul marxist condus de el şi-a însuşit violenţa duşmanilor combătuţi. Contrateroarea practicată de miliţiile lui înarmate este cumplită chiar pentru populaţia teoretic apărată. Obsesia trădării îl persecuta de mult pe Öcalan şi, înainte de fi vîndut de un „prieten", a ordonat uciderea multor duşmani ipotetici. Amnesty International şi Human Rights Watch, organizaţii extrem de severe cu politica turcă în privinţa drepturilor omului, au documente şi mărturii despre cruzimile formaţiunilor kurde faţă de profesorii mai preocupaţi de învăţămînt decît de revoltă sau faţă de cei care nu vor să plătească „taxe" pentru întreţinerea armatei ilegale. Totuşi, cifra de 30.000 de morţi este un abuz: ea se referă şi la militarii căzuţi în acţiunile de represiune împotriva kurzilor din Turcia, acţiuni în cursul cărora au fost distruse 3000 de sate, locuitorii lor fiind goniţi sau omoriţi.

De cîte ori protestele kurde din Europa ating un prag critic se povesteşte cum ei sînt cel mai mare grup etnic (25-30 de milioane) fără un stat, solicitat de multă vreme, de după primul război mondial, cînd au fost împărţiţi între patru state „neospitaliere": Turcia, Siria, Iran şi Irak. Cifra populaţiei este aproximativă, deoarece existenţa lor nefiind recunoscută, nimeni nu vrea nici măcar să-i numere. Popularitatea şi susţinerea partidului lui Öcalan se explică prin refuzul tuturor autorităţilor din regiune de a le recunoaşte specificul: limba, dreptul la educaţie în limba maternă. Trei formaţiuni kurde non-violente au fost interzise în ultimul deceniu şi astfel a ajuns partidul lui Öcalan singura forţă reprezentativă cerînd drepturi pentru kurzi. Vocile moderate au dispărut din ambele tabere: nici în Turcia nu există vreun partid preocupat de rezolvarea problemei kurde prin acordarea unor drepturi. Atrocităţile lui Öcalan servesc foarte bine cauza represiunii oficiale, care la rîndul ei furnizează oameni pentru PKK. Expediţiile de pedeapsă împotriva satelor au distrus economia rurală şi au aruncat o întreagă generaţie de oameni fără ocupaţie în braţele gherilei. Nu este adevărat că extremismul trebuie suportat pentru că el permite definirea forţelor moderate. Extremismul şi violenţa cer răspunsuri pe măsură şi moderaţii sînt reduşi la tăcere de zgomotul războinic.

Situaţia kurzilor din Irak şi Iran este cumva diferită, deoarece Statele Unite s-au folosit de kurzi în lupta lor împotriva lui Saddam Hussein şi împotriva Gărzilor revoluţionare ale lui Khomeini. La sfîrşitul războiului din Golf, formaţiunile paramilitare au fost încurajate să lupte împotriva Bagdadului, dar cînd Bagdadul învins în Kuweit s-a întors împotriva lor, comunitatea internaţională n-a putut să le asigure mai mult decît nişte fragile zone de securitate, administrate de Naţiunile Unite şi garantate de forţele aeriene americane. Prin aceste zone trece aproape tot comerţul, ajutînd astfel Irakul să supravieţuiască în condiţiile embargoului. Întemeiate pe un echilibru temporar, e puţin probabil că aceste teritorii vor constitui nucleul unei viitoare autonomii, cu atît mai puţin al unei eventuale independenţe. Pentru cancelariile occidentale, zona în care a avut ghinionul să locuiască populaţia kurdă este la răscrucea prea multor interese contradictorii pentru a mai introduce proiectul unor noi graniţe. Oricum, violenţa ciocnirilor dintre manifestanţii kurzi şi forţele de ordine din capitalele europene a dovedit din nou cît de utilă poate fi poliţia cînd nu există soluţii politice.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Acest număr al *Dilemei* dedicat studenţiei nu prezintă o stare de fapt, ci surprinde o stare de spirit. În numai cîteva pagini era, de altfel, imposibil de acoperit întreg subiectul. Viaţa în cămine şi spaţiul universitar, sociabilităţile specifice sau statutul social tranzitoriu, formele de organizare, aspiraţiile profesionale, plecările la burse în străinătate, relaţiile cu profesorii, mişcările de protest, tentaţiile şi renunţările de tot felul, tradiţiile păstrate sau uitate, jumătăţile de normă şi sferturile de salarii, dragostea sau rivalităţile dintre oameni sau instituţii, prestigiul şi construirea prestigiului, debutul, ucenicia, examenele şi atîtea altele nu începeau fizic în spaţiul limitat al revistei. Radiografia unei stări de fapt ar fi fost deci incompletă. Relevantă este însă, în articolele care urmează, semnate numai de studenţi şi tineri doctoranzi, o stare de spirit caracterizată de o notă pesimistă. Să fie „entuziasmul şi elanul tineresc" nişte vorbe goale la vreme de tranziţie? I-am invitat să răspundă la această întrebare şi pe doi din cititorii noştri prezenţi la întîlnirea organizată de redacţie la galeria **Craii de Curtea Veche**, în urmă cu aproape o lună. Articolele primite de la domniile lor se găsesc în deschiderea numărului. (**C. M.**)

Mirel PALADA
an IV, Facultatea de Sociologie, Psihologie şi Pedagogie

Moromete, PC-urile şi minerii

Taxă pe tocitul coatelor?

La o întîlnire a *Dilemei* cu cititorii săi – ca şi acum, de altfel – eram de acord cu plata studiilor universitare doar în măsura în care studenţii pot găsi o slujbă de pe urma căreia să-şi plătească studiile şi, din ce le rămîne, să şi poată trăi, dacă nu cu largheţe, măcar la limita decenţei. (Aţi bufnit cumva în rîs? Simţiţi nevoia imperioasă să mă trimiteţi în utopiile mele naive şi să zvîrliţi *Dilema* cît colo? Aveţi puţintică răbdare...) Dar cum în momentul de faţă, datorită gravei, persistentei recesiuni economice, proporţia studenţilor care îşi pot găsi un loc de muncă este redusă, iar un sistem de credite care să-ţi permită să te împrumuţi acum, spre a-ţi face studiile, pentru ca mai apoi, cînd „intri pe leafă", să-i dai înapoi – aşa cum există în ţările mai de soare-apune pline – nu a fost pus încă la punct, concluzia ar fi că nu e încă momentul să vorbim despre anularea gratuităţii educaţiei superioare oferită de stat.

Oponenţii acestui tip de raţionament argumentează că atîta timp cît studentul nu plăteşte, nici nu va fi responsabil, trăind într-o dulce fuşereală paternalistă. Sau, altfel spus, în termeni ce ţin de paradigma weberiană, atîta timp cît nu este socializat viitorul contribuabil conform unei logici de tip capitalist, acesta nu se va comporta în mod capitalist, i.e., printre altele, în mod eficient. Doar de la bugetul de stat nu se va dezvolta niciodată un învăţămînt performant. În plus, de vreme ce-l plăteşti, îl şi poţi trage cu totul altfel la răspundere pe profesorul care se face că-ţi predă, nespunîndu-ţi de fapt nimic, sau pe cel care pur şi simplu nu se pricepe (unul din lucrurile de care mulţi studenţi se plîng în particular, dar – în bună tradiţie românească – nu şi în public, pentru că „mai am şi nişte examene de dat, nu-i aşa?").

Nu spun că nu au dreptate. Vreau doar să atrag atenţia asupra faptului că, pe de o parte, nu putem compara economia înfloritoare a Statelor Unite şi facilităţile de angajare oferite pentru studenţi în această ţară sau în alte ţări occidentale cu omoloagele lor române (iar vă bufneşte rîsul?...), iar pe de altă parte, că exemplele mai mult sau mai puţin concrete din ţara noastră nu pot avea pretenţia de generalitate, sau, cum spune sociologul în dulce grai păsăresc, nu pot fi extinse la nivel sistemic. Că ne place sau nu, că e de dorit au ba, majoritatea studenţilor nu sînt încă angajaţi nicăieri, trăiesc încă susţinuţi financiar de părinţi, învaţă încă în facultăţi de stat şi trag încă mîţa de coadă din punctul de vedere al banilor (Sociologică ruşine! Fac afirmaţii la nivel impresionist, mă bazez pe inerent limitata-mi experienţă personală, nu am nici un fel de statistici la îndemînă. A făcut cineva vreun studiu în privinţa asta?...). Şi tot că ne place sau nu, încă nu e loc pe piaţa de muncă să se angajeze toţi, sau măcar acea proporţie cărora părinţii nu le vor putea plăti studiile.

Timpul nu mai are răbdare

Îmi amintesc de prietenii şi de cunoştinţele mele care au terminat. Pe măsură ce sfîrşitul ultimului an de studii se apropia vertiginos, deveneau din ce în ce mai îngrijoraţi şi mai temători la adresa viitorului. Sindromul studentului pe cale să termine facultatea. Regăsesc acest sindrom pe feţele colegilor mei, în tonusul acestora, în felul cum discuţiile de la petrecerile din anul IV nu seamănă cu cele din anul I. Ca şi pentru Moromete, timpul dintr-o dată nu mai are răbdare. Şi tot ca şi Moromete, colegii mei fumează din ce în ce mai mult şi devin din ce în ce mai morocănoşi. Entuziasmul din anul I („Uau! Ce chestii interesante!") i-au urmat hăbăuceala din anul II („Dar materia asta la ce mama dracului ne trebuie?"), cinismul din anul III („Aceiaşi profesori, aceleaşi tîmpenii inutile...") şi disperarea din anul IV („În fond şi la urma urmei, cu ce ne-am ales de pe urma acestei facultăţi?", „Şi acum, ce facem?").

După o facultate în care au avut de-a face cu, printre altele: metode de predare anoste şi/sau învechite; profesori prost plătiţi, de multe ori neinteresaţi de ceea ce fac, de multe ori fără spirit pedagogic, de multe ori de-a dreptul pur şi simplu, vorba tatălui meu, ancoraţi într-o ierarhie administrativă şi de prestigiu bazată pe principiul oneologic „cu cît mai vechi, cu atît mai bun"; cu modalităţi de evaluare potrivite să măsoare mai degrabă capacitatea de memorare papagalicească decît capacitatea de a aplica informaţia asimilată unor situaţii practice (vezi, cel mai recent şi cel mai scandalos, cazul rezidenţiatului în medicină); cu condiţii de cazare insuficiente şi mizere – şi lista poate continua *ad nauseam* – acum aceşti studenţi descoperă că au făcut o facultate ca să facă o facultate, adică degeaba, structura disciplinelor de învăţămînt superior şi cea a cererii de pe piaţa muncii fiind două lucruri foarte interesante şi atractive, dar cît se poate de paralele.

„De la activişti de partid la hackeri şi computatorişti"

Mă rog, nu e dracul chiar atît de negru pe cît, din motive de ordin retoric, îl descriu eu aici. La fel de bine se poate spune şi că ceea ce e adevărat în cazul facultăţii A sau al instituţiei B nu se mai potriveşte atunci cînd este vorba despre secţia C, respectiv institutul de învăţămînt superior D. Şi în privinţa nivelului de trai sau al comportamentului întreprinzător al studenţilor discuţia necesită de asemenea nuanţări. Luaţi, de exemplu, cazul PC-urilor. Dacă pînă acum cîţiva ani doar studenţii cu părinţi înstăriţi îşi puteau permite un calculator, acum un Pentium II sau, mai ales, un AMD K6-II sînt prezenţe curente în camerele studenţeşti, dînd naştere unui înfloritor comerţ mai mult sau mai puţin legal – eufemistic vorbind. „Hotelul" din Leu, aşa cum e cunoscut căminul studenţesc de 11 etaje al fostei Academii de Studii Politice „Ştefan Gheorghiu", locuit în prezent de studenţi ai Universităţii Politehnice Bucureşti, e exemplar în privinţa aceasta. Aici poţi găsi tot ce vrei în materie de IT: componente, calculatoare asamblate de-a gata, de la configuraţii minimale pînă spre cele high-end, asistenţă tehnică. Un adevărat incubator de mici întreprinzători: mulţi din cei care „îşi fac mîna" în timpul studenţiei aici îşi deschid apoi, cu banii şi experienţa acumulată între timp, firme în domeniu. (Cît se păstrează şi din comportamentul de ocolire a fiscului, asta e altă mîncare de peşte...). Ca să nu mai vorbim de soft şi de sofişti. De la „pepiniera de cadre şi activişti a Partidului" la „pepiniera de hackeri, warezi şi alţi computatorişti a capitalismului românesc". Fainâ ironie a istoriei, nu-i aşa?...

A ajuns deja o platitudine afirmaţia că „studenţii români şi problemele lor reflectă, în mic, societatea română şi problemele sale". E evident însă faptul că studenţii români au devenit în ultimul timp (ceva) mai adaptabili, (ceva) mai mobili, mai „problem-" şi „money-oriented", vorba manualelor de management. Dar şi mai nesiguri pe viitor. După cum se preschimbă societatea, grăbindu-se să aducă la îndeplinire planul cvadricincinal al dlui Brucan înainte de termen, aşijderea şi studenţii săi.

Înapoi la Moromete

O ultimă întrebare mă frămîntă: acum, cînd o bursă ţine cam cît a ţinut şi ultima mineriadă, cea înecată în apele stoienoase ale Oltului, acum, cînd s-au întors în aşa hal lucrurile cu fundul în sus încît nu mai răstoarnă minerii guverne, ci – lucru nemaiauzit! îndrăzneală a îndrăznelilor!! – guvernul îi arestează pe liderii acestora, acum, cînd termini Aeronautica şi ajungi ziarist, termini Sociologia şi ajungi secretară, termini Arhitectura şi ajungi şomer, acum, indiferent de va fi să se bage taxă la frecatul coatelor pe înaltele bănci universitare sau nu, cîţi oare dintre Morometii şi Morometele colegi şi colege cu mine, fie ei de facultate, fie de studenţie, mai au salcîmi de tăiat prin ogradă? Că ne îndoaie aştia cu fonciirea lor! Zău, pe bune...

Ruxandra Ioana CIOBANU
an VI, Facultatea de Medicină, UMF „Carol Davila"

Întoarcerea studentului rătăcitor

– ce înseamnă să fii bursier în străinătate –

Studenţia – cea la medicină, în orice caz – poate fi total lipsită de graniţe. În orice caz la prima vedere: în orice colţ al lumii, ea înseamnă o pregătire pentru a vindeca oameni, care, în ciuda altor diferenţe, sînt atît de asemănători în boală. În primii ani de facultate, filozofam pe marginea... dilemei: este oare medicina o ştiinţă sau o artă? Acum răspunsul pare mai degrabă: cîte ceva din amîndouă. Or, Pasteur ne-a lăsat ideea că „ştiinţa nu are patrie", iar arta ţi-o poţi purta cu tine oriunde.

Un concurs mi-a deschis graniţele către o bursă de studiu în Occident. Nu cred că-şi mai are loc şi întrebarea: de ce pare Occidentul acel loc unic unde te poţi perfecţiona profesional, sau de ce acest miraj al Europei vestice pentru medicii români mai tineri sau mai experimentaţi? Pentru că, de cum intri în acel sistem descoperi cu uimire exact ceea ce aveai dintotdeauna convingerea subliminală că îţi lipsea ca medicinist român: accesul complet la pregătirea practică. Te regăseşti, aproape ca într-un mit al lui Platon reinterpretat, ca o jumătate de sferă, încărcată cu teorie de bună calitate, pus în faţa celeilalte jumătăţi care îţi lipsea, şi anume deprinderea practică în faţa pacientului, cea care rămîne adevărata cheie de boltă a profesiei pentru care te pregăteşti.

Dar a fi bursier în străinătate este mai mult decît o oportunitate profesională. Este şi o experienţă umană, pentru că „străinii", această comunitate în faţa căreia ne regăsim deodată, ne privesc ca pe un reprezentant al poporului nostru şi nu ca pe un ambasador, noţiune mult mai abstractă pentru francezul sau englezul de rînd. Problema se dovedeşte a fi, de multe ori, că istoria ne-a învăţat atît de bine să fim cameleonici. Să ne integrăm perfect între ceilalţi, atît de bine încît sacrificăm identitatea noastră şi încercăm cu mîndrie să o preluăm pe a „lor". Poate că, pentru a rămîne *pe de-a întregul* român printre străini, îţi trebuie o anumită perseverenţă şi un sentiment al unicităţii tale pe care noi (aceşti studenţi români amestecaţi printre toţi cei din celelalte ţări) nu le avem. Sau poate că e de vină aviditatea noastră pentru tot ce am putea prelua din cultura care ne absoarbe, fie că e vorba de nivelul tradiţiilor ţării care ne-a primit, fie în planul modernităţii – ca nişte pasageri ai unui balon cu aer cald, care nu pot să depăşească atît de mult o greutate ideală, aşa încît au de ales între „vechi" (adică românesc, şi prea bine cunoscut) şi „nou" (tot ceea ce poţi învăţa şi cuprinde în lunile de bursă pe plan omenesc şi social de la cei în mijlocul cărora trăieşti). Îmi doream uneori să văd linia justului echilibru, pentru ca măcar asimilarea a tot ce era nou să o fac printr-un fel de „negoţ" cu ceilalţi oameni printre care trăiam: purtam cu mine fragmente din cultura unei ţări care merita cunoscută, şi le puteam oferi în schimbul a tot ce era nou şi incitant în cultura lor.

Ceea ce nu ştiam însă acolo era că dilemele cele mai tulburătoare abia urmau, la întoarcerea acasă! Deşi reintri în chiar aerul pe care l-ai respirat întreaga viaţă, care este al tău mai mult decît oricare altul, şi deşi crezi că toate problemele de „integrare" au luat sfîrşit o dată ce ai păşit pe Otopeni, lucrurile sînt departe de a sta aşa. Şi asta mai ales ca student. În primele zile petrecute din nou în spital, am trăit senzaţia că privesc un film bine cunoscut, dar derulat cu o viteză mult prea mică. Cele şase luni petrecute în spitalele franceze mă obişnuiseră cu un alt ritm, şi mai ales cu un alt statut. A fi student la medicină însemna acolo o ucenicie extrem de practică pentru a deveni medic, nu numai prin prisma cunoştinţelor, ci şi a responsabilităţilor pe care trebuie să ţi le asumi. Mă reîntorsesem aici cu voinţa de a face mult mai multe lucruri decît presupunea statutul meu de aici, care este cu totul altul. De la mine se aştepta acum să acumulez în continuare noţiuni teoretice şi să asist pasiv la demonstraţii practice, ori eu mă convinsesem deja că cea mai bună metodă de a mă forma este să fiu pusă în chiar situaţia de a face gesturile practice pe care le învăţ. Dîndu-mi seama că pot face mai mult, am început să cer şi să întreb, cu încrederea (sau naivitatea) că o astfel de atitudine ar fi percepută în acelaşi timp ca un ajutor şi ca o provocare pozitivă. Dar am înţeles destul de repede că sistemul este înţepenit într-o anumită structură, şi că rotiţele mecanismului său nu lasă loc pentru „inovaţie". Încetul cu încetul, încercările de a nu te lăsa colpeşit de această structură dau greş în faţa numărului prea mare de „nu"-uri care ţi se opune. Şi vine momentul cel mai periculos, cînd te întrebi dacă această bursă nu se dovedeşte a fi doar un punct pozitiv în *Curriculum vitae*, adică mai degrabă de o utilitate strict personală.

Cred că esenţialul este să nu răspunzi afirmativ la această întrebare, să nu te laşi învins de acest sentiment de amorţeală aparent de neînlăturat de care te loveşti în toate direcţiile. Pentru că acest cîştig personal, acest sentiment că poţi face mai mult, le poate fi util tuturor. Cred că două sînt condiţiile care fac acest lucru posibil. Prima, veche de cînd istoria, este că mai mulţi oameni hotărîţi pot schimba lumea. Deci trebuie să îi ajuţi şi pe alţii să conştientizeze că pot accede la un statut mai apropiat de aspiraţiile lor. Iar celălalt lucru este să nu ajungi din nou să crezi că lucrurile pot merge şi aşa, cum te obişnuisei înainte, cum pare a fi cel mai confortabil pentru toată lumea. Este primul pas către blazare, sub semnul căreia poţi continua (confortabil, ce-i drept) să trăieşti şi să profesezi toată viaţa.

Nicu PANĂ
an IV, Facultatea de Litere

Surse de echivoc

– se (mai) organizează studenţii? –

Vreau să discut aici starea asociaţiilor studenţeşti de la noi aşa cum i se înfăţişează unei persoane care timp de trei ani a avut experienţa activităţii într-o astfel de organizaţie şi căreia îi place încă să creadă că a fost o perioadă cu destule foloase pentru formaţia sa.

Am avut în multe rînduri ocazia să observ un fenomen interesant în legătură cu sentimentul identitar studenţesc – dacă formularea nu este abuzivă – anume oscilarea între coeziunea de interese întîlnită la toate categoriile socio-profesionale şi diversitatea de opinii inerentă unor persoane unite în fond printr-un statul social tranzitoriu. Date fiind aceste condiţii preliminare divergente, trebuie să ne aşteptăm la o anumită dificultate în a circumscrie exact întreaga arie a formelor de asociere studenţească.

Deocamdată se impune observaţia că cele mai multe organizaţii studenţeşti, în orice caz cele mai cunoscute, parazitează un capital moral imens, lupta anticomunistă din decembrie 1989, părînd să ignore faptul că nu mai trăim de mult zilele incendiare ale revoluţiei. Limbajul mesianic, gesturile şi mina de martiri se cer înlocuite de optica managerială, concentrată pe chestiuni punctuale care se rezolvă cu alte mijloace decît cele de retorică pe jumătate mistică pe jumătate caragialească.

Foarte adesea, din păcate, se întîmplă ca politica studenţească să semene izbitor cu vreun *topos* literar. În sediul central al celei mai importante organizaţii studenţeşti din România atîrnă şi astăzi pe perete un cearşaf imens pe care scrie: **Nu vrem preşedinte, avem rege**! deşi se cunoaşte sprijinul necondiţionat furnizat actualei puteri, republicane, în alegerile din 1996. Situaţia aduce aminte de *Ţiganianda* lui Budai-Deleanu unde se vorbea tot de o republică monarhicească. Anecdota aceasta nu are alt scop decît acela de a ne aduce la ceea ce am putea numi **echivocul constitutiv** al structurilor asociaţiilor studenţeşti postdecembriste.

Cînd vorbesc de echivocul constitutiv pe care se bazează aceste organizaţii, mă refer la cîteva chestiuni bine delimitate: misterul de nepătruns al mecanismelor de luare a deciziilor de la conţinutul unui banal comunicat de presă pînă la hotărîri ceva mai grave ca de pildă, declanşarea unei greve studenţeşti, apoi **echivocul reprezentativităţii** căci nu ne-am obişnuit oare să-i auzim pe liderii studenţilor din Universitate vorbind, negociind cu autorităţile statului în numele tuturor studenţilor? Majoritatea colegilor mei nu au ştiinţă că există în **Carta universitară** prevederi legate de reprezentarea lor în consiliile facultăţilor şi **Senatul Universităţii**, confundînd rolul reprezentanţilor în aceste foruri cu cel al organizaţiilor civice studenţeşti, confuzie pe care acestea din urmă o întreţin.

Ajungem în felul acesta la o altă formă de echivoc corelat cu cel discutat imediat anterior: ce sînt asociaţiile studenţeşti? **Sindicate**? **Organizaţii civice şi/sau culturale**? De răspunsul la această întrebare depinde de pildă raportarea la fenomenul atît de controversat al cazărilor, din pricina căruia mari suspiciuni de corupţie plutesc asupra organizaţiilor studenţeşti care îl gestionează. Vom observa că, prin statut, în cea mai curată tradiţie a pămîntului, asociaţiile de care vorbim se declară a fi nici cal nici măgar, ci cîte puţin din toate. Desigur că nu e un rău în sine ca o astfel de organizaţie să desfăşoare în acelaşi timp activităţi economice, culturale şi civice, dar în practică se dovedeşte adesea că nedelimitarea unui singur domeniu duce la eşecuri penibile. Cunosc cazul unui excepţional talent sindical, coşmarul zilnic al mai multor miniştri ai educaţiei, care, încununat de succesele în chestiunea taxelor impuse studenţilor în anul 1995, teoretiza îndelung asupra influenţelor străine în cultura română, organizînd dezbateri despre specificul naţional în literatură şi artă.

O ultimă sursă de echivoc este reprezentată de **instabilitatea** şi mai ales **legitimitatea mereu contestată** din interior a liderilor studenţilor. Dacă cineva are curiozitatea de a urmări semnăturile de pe comunicatele de presă ale aceleiaşi importante asociaţii studenţeşti amintită mai sus va constata că preşedintele şi comitetul de conducere se schimbă în medie la o jumătate de an. Apelez încă o dată la memoria cititorului pentru împrospătarea amintirii nu de mult trecutei greve studenţeşti, cînd, după o prestaţie îndoielnică la talk-shaw-ul lui Marius Tucă, preşedintele organizaţiei studenţilor din Universitate a fost demis cu surle şi trîmbiţe (informaţie preluată de toate cotidienele), ca numai după o săptămînă să aflăm că respectivul preşedinte a rezistat unei încercări nereuşite de răsturnare, şi iată-ne în plin limbaj al loviturii de stat tip Costeşti! Cu diferenţa că în cazul nostru efectul a fost de un comic penibil.

Pentru că niciodată nu se ştie cine pe cine a ales, cine în numele cui vorbeşte, era inerentă **lipsa criteriilor de selecţie** a membrilor acestor organizaţii la care pare potrivită deviza de la Junimea: **intră cine vrea, rămîne cine poate**, dar cu o semnificaţie uşor alterată. Persoanele cu aptitudini pentru apariţii în spaţiul public, dar cu mai puţină înţelegere pentru inflaţia veleitarismelor de toată mîna îşi pierd invariabil răbdarea şi în funcţiile de conducere poţi recunoaşte tipurile fecioarei despletite cu viziuni mistice sau al activiştilor raionali întîrziaţi.

Acestea sînt aşadar aspectele echivoce ale funcţionării organizaţiilor studenţeşti, ele însă nu trebuie luate în sensul unei generalizări abuzive căci intenţia mea nu este de a demoniza sau de a descalifica într-un mod sau în altul aceste asociaţii, ci de a identifica acele puncte discutabile, susceptibile de a prilejui la analiză explicaţii pentru degradarea continuă a imaginii lor publice.

Tot ce am identificat ca fiind echivoc pînă aici sînt păcate veniale, uşor de trecut cu vederea. Ceea ce merită mai puţină indulgenţă este tonul ritos al ideologiilor sumare adesea colorate naţionalist ori măcar religios. Nu departe de noi sînt zilele încleştărilor patetice legate de biserica din curtea Facultăţii de Drept, în care s-a făcut risipă de afurisenii şi parade de violenţă verbală (**Marx şi Lenin cer burse la filosofie** ş.a.).

Ţinuta apretată şi solemnitatea declaraţiilor mefiente în legătură cu posibilitatea adoptării art. 200 din Codul penal, isteria intenţionat nestăpînită prilejuită de Legea concesionării terenurilor pentru investiţiile străine, intoleranţa faţă de minorităţile naţionale, sexuale şi religioase, toate acestea nu sînt încurajatoare pentru mulţi dintre studenţi, deşi să recunoaştem că vocabularul acesta marţial şi fals vizionar are fascinaţia lui.

M-a frapat întotdeauna lipsa contactelor cu organizaţiile studenţeşti din străinătate, cu puţine excepţii: **ELSA (European's Low Students Asociation) ASCRP** (Asociaţia studenţilor în comunicare şi relaţii publice) şi în egală măsură m-a izbit mentalitatea tribală care taxează orice încercare de autonomizare şi de concurenţă drept primejdioasă schismă, face procese de intenţie iniţiatorilor şi îi denunţă ca ereziarhi (în speţă comunişti).

În fine, ca să încheiem poate merită să ne întrebăm de ce nu apar organizaţii studenţeşti cu caracter **profesional**, care să-şi propună organizarea unor cercuri ştiinţifice sau de ce nu cultivarea unor hobby-uri mai puţin academice – deunăzi un prieten se întreba pe jumătate în glumă de ce nu există un club studenţesc de filatelie. Un alt cunoscut visează în secret să înfiinţeze organizaţia **Alianţa Studenţilor Radioamatori**. E adevărat că aşa ceva pare să aducă aminte de cluburile de aeromodelism ale Palatului Copiilor şi de trista Daciadă. Sugerez însă, că o încercare de a renunţa la ideea că balul bobocilor, cazările în cămine şi grevele sînt singurele mize ale asocierii studenţeşti, ne poate face mai receptivi la dorinţa unui oarecare de a fonda, de pildă, **Asociaţia Studenţilor pentru Internet în Universitatea Bucureşti**.

Ca să nu am aerul unui judecător distant al stării de fapt, trebuie, din raţiuni de onestitate intelectuală, să recunosc că eu însumi sînt responsabil de multe nereuşite ale **Ligii Studenţilor din Facultatea de Litere**, unde scurtă vreme am fost preşedinte. Încerc să nu am ticurile de cîrcotaşi ale răspopiţilor, dar se poate să nu reuşesc întotdeauna.

Eu, între ASTRA şi ŞATRA

ASTRA (Alianţa Studenţilor şi Tinerilor Rromi Antirasişti) a apărut din nevoia tinerilor rromi de a-şi asuma propria identitate. Este o mişcare culturală, civică, de afirmare a libertăţilor fundamentale, a nediscriminării.

Protestăm pichetînd instituţiile statului, acordăm asistenţă comunităţilor de rromi, cîntăm, dansăm, ne facem planuri de viitor, tocim pentru examene. Sîntem o organizaţie „interactivă". Avem nume şi tenuri diferite, aparţinem unor neamuri de rromi care se diferenţiază lingvistic (nevorbitori ai limbii rromani, ursari, spoitori, telali, rudari etc.).

Delia este doctorandă, Vasile lucrează la Ministerul Culturii, Tibi visează o bursă în Spania, Cristina are crize periodice, Angeluş scrie versuri de dragoste...

Ne-am constituit de mai puţin de un an, dar sîntem curaţi şi simpatizaţi de toată lumea. Însuşi preşedintele României a salutat Forumul Naţional din decembrie trecut.

Visăm o renaştere culturală, de aceea ne-am denumit asociaţia ASTRA. Pe principiile Rromanipen-ului (cutume, „legea ţigănească" etc.), ŞATRA este un simbol al reîntoarcerii spre noi înşine. ASTRA, ŞATRA – mai mult decît un joc de cuvinte, o ambiguitate firească oricărui început.

Colegii de generaţie (români, maghiari etc.), tatonează un posibil parteneriat, băieţii cu minim succes (sîntem, şi noi?, rasiste!). „Greii (Aben Amentza, Romani Criss, Partida Romilor) ne dau sfaturi „preţioase", ne somează să ne înregistrăm, să nu vorbim de autonomie personală, de naţiune rromani, de sincronizare a valorilor specifice cu mărcile modernităţii, de promovare a multiculturalismului critic, de rasism instituţionalizat. Ceea ce nu reuşim întotdeauna.

Sîntem tineri, sîntem rebeli.

Lavinia OLMAZU,
an I, Facultatea de Litere

Paul CERNAT
doctorand, Facultatea de Litere

Civisme şi paseisme

Anul 1990, cînd am intrat la Politehnica bucureşteană, a fost ultimul an de vogă politehnistă. Ulterior, admiterea la Politehnică a încetat să mai fie rentabilă, megalomaniei industrializante a lui Ceauşescu luîndu-i locul „postindustrializarea" confuză a tranziţiei postcomuniste. În acea perioadă de romantism civic postrevoluţionar am participat, cu idealismul juvenil de rigoare, la toate grevele şi marşurile de protest studenţeşti, dar şi la dialogurile diferitelor personalităţi culturale sau politice – membre ale societăţii civile – cu studenţii de la Politehnică (unde făceau de fiecare dată săli pline). Aveam un soi de sentiment naiv, dar cu atît mai tonic al implicării, al luptei pentru „cauze nobile". Probabil unele bovarisme literare au accentuat şi ele această percepţie... civico-estetică. Pe atunci, vedeam în Liga Studenţilor din Universitate un fel de erou mitic în lupta împotriva Sistemului neocomunist şi un catalizator al vieţii studenţeşti.

În 1993 vechiul meu amor pentru literatură intrase deja în faza... critică, ceea ce m-a făcut, după o scurtă deliberare interioară şi o pregătire individuală de doar două-trei săptămîni (reacţia fiind declanşată de un reportaj TV despre studenţii politehnişti care-şi rataseră reala vocaţie „umanistă") să mă înscriu şi la Facultatea de Litere şi chiar să intru. Afinităţile mele selective au găsit aici cîteva „instituţii" alternative informale de foarte bună calitate: un cenaclu („Litere"), un club de dialog critic interactiv pe teme larg culturale („Cafeneaua Critică") şi o revistă („Litere Nouă") care tocmai apăruseră şi pe lîngă care mi-am făcut ucenicia critico-literară. M-am înscris apoi în Liga Studenţilor din Facultate. Timp de doi ani, am condus departamentul Cultură-Educaţie al Ligii de la Litere. Însă după alegerile din 1996, credibilitatea Ligii Studenţilor din Universitate – binişor erodată între timp de experienţa din teren – s-a evaporat, pentru mine şi pentru mulţi alţi colegi. Metamorfozată, în parte, într-un fel de anexă a A.S.C.O.R.-ului, bîntuită de fantasme antioccidentale dubioase şi de nostalgii ale extremei drepte interbelice (fervoarea cultică amestecîndu-i pios pe Zelea-Codreanu cu Marian Munteanu), ocupată, în plus, mai mult cu gestionarea demagogică a unor ambiţii şi interese personale, Liga e astăzi o organizaţie aproape spectrală. Prestaţia penibilă a exliderului Bogdan Aligică în cadrul unor recente apariţii televizate (legate de proiectata grevă studenţească din ianuarie a.c.) vorbeşte parcă de la sine despre acest eşec. O anume ambiguitate statutară între militantismul civic şi un „românism" patriarhal a condus, probabil, la actuala comutare pe acesta din urmă – exemplu tipic de inadecvare paseistă într-un context, de bine de rău, – şi în sfîrşit – liberal. Problema reală nu e însă atît identitatea ideologică a Ligii, poate nici măcar caracterul ei reprezentativ, ci faptul că între idealismele naive şi fundamentalismele inconsistente (ambele contraproductive) rămîne puţin loc pentru alternative responsabile, constructive şi dialogice.

Studenţii de azi sînt mai preocupaţi de agenda personală, de problemele concrete şi mult mai presante ale integrării socio-profesionale. Dinamica/impactul activităţii organizaţiilor studenţeşti alternative lasă încă de dorit, iar carenţele instituţionale persistă. În ultimă instanţă, drama studenţimii actuale e dată de confuzie şi de precaritatea soluţiilor de viitor. Mulţi le întrevăd – explicabil – peste hotare.

În definitiv, dincolo de orice consideraţii oţioase, studenţia e ceea ce face fiecare student din ea. Pentru mine ea a fost, totuşi, o perioadă extraordinară. Dar poate că şapte ani de studenţie (başca masteratul) au creat un efect de dependenţă retroactivă. Oi fi devenit şi eu, în felul meu, un paseist...

Celălalt, sau studentul de la „particulari“

– despre frustrări şi complexe de inferioritate –

Nu cu mulţi ani în urmă, aşteptam împreună cu două tinere la coadă la un telefon public. Amîndouă doreau să comunice acasă ce au făcut la examenul de licenţă. Cu una dintre ele, studentă „la stat“, eram coleg. **Cealaltă** – ne era clar amîndurura pentru că nu o cunoşteam – era de la „particulari“.

Ştiţi, probabil, cu toţii că după un examen încep discuţiile: „tu ce-ai făcut la punctul 2?“; „dar tu cum ai răspuns la primul?“ şi aşa mai departe. La fel s-a petrecut şi în această întîmplare. Fetele au început să vorbească, să-şi schimbe impresii sau soluţii la diferite subiecte. Într-un moment al discuţiei, însă, **cealaltă** o întreabă pe colega mea: „dar tu de la ce facultate eşti?“. Răspunsul vine simplu şi firesc: „de la stat“.

Stop.

Îngăimînd un „ah, de la stat!“, **cealaltă** s-a făcut deodată mică şi a amuţit. Din acel moment, orice comunicare a devenit imposibilă, pentru că nu se mai desfăşura între doi indivizi diferiţi, ci între unul considerat superior şi altul considerat inferior. Şi, într-adevăr, au fost ultimele cuvinte rostite între cele două fete. După cîteva momente de tăcere, **cealaltă** s-a îndreptat către un alt grup de studenţi, de o seamă cu ea, de data aceasta, pentru că erau şi ei de la „particulari“.

Întîmplarea aceasta arată că **nu numai oamenii în general nu văd prea bine facultăţile particulare nou înfiinţare, ci chiar şi cei care îşi petrec cîţiva ani acolo nu au încredere în ele**. Pentru că mulţi tineri se înscriu la aceste instituţii ca pentru o ocupare a timpului pînă cînd vor ajunge la „adevărata facultate“. Sau, dacă e vorba de băieţi, pentru a evita stagiul militar. Facultăţile particulare sînt privite ca primă opţiune în foarte puţine cazuri: cînd respectiva instituţie şi-a cîştigat un renume sau, mai des, cînd tînărul îşi dă seama că oricum nu ar avea şanse la concurenţa de la stat.

Aşa se face că mulţi studenţi de la aceste facultăţi trăiesc frustrarea neatingerii primului obiectiv şi, în plus, un complex de inferioritate care iese întotdeauna la iveală în momentul întîlnirii cu cei de la stat.

E adevărat că, de cele mai multe ori, instituţiile în care studiază nu le dau prea multe motive să scape de aceste sentimente. Raportarea permanentă la facultatea de stat a profesorilor înşişi sau chiar considerarea, uneori manifestă, a studenţilor ca fiind inferiori pentru că nu au reuşit la un examen nu sînt lucruri care să încurajeze o aplecare a acestora spre sine, şi nu spre ceilalţi. Mai mult, fraze de genul: „trebuie să învăţaţi ca să luaţi licenţa“ – expresie auzită în multe instituţii – creează o serie de disfuncţii în întreg procesul de învăţămînt. Pentru că, inevitabil, nu mai înveţi ca să te ajuţi pe tine, ci pentru a trece un examen, pentru a te compara cu celălalt şi a-i dovedi că eşti mai bun. Iar facultăţile, în loc să privească mai departe, la ce face omul **după** ce trece de ele, se limitează să îl ajute să depăşească pragul licenţei dată la **celelalte** instituţii.

Revenind însă la studenţi şi trecînd peste disfuncţiile, mai multe sau mai puţine, ale învăţămîntului particular aşa cum este el făcut astăzi, nu trebuie nici compătimiţi, nici consideraţi a fi copii de bani gata. Nici una dintre cele două extreme nu li se potriveşte. Pentru că ei sînt, la fel ca şi cei de la stat, tineri. Nici mai inteligenţi, nici mai proşti. Poate, în multe cazuri, mai puţin pregătiţi, dar asta ţine mai degrabă de instituţie, iar nu de individ. Dar chiar şi aşa trebuie să îşi dea seama că au făcut o alegere şi că răspund pentru ea. Nimeni nu i-a obligat să o facă, aşa cum minerii au ales singuri să muncească în mină, iar ciobanul să meargă cu oile la păscut. Sînt opţiuni pe care fiecare şi le asumă. Tocmai de aceea, orice sentiment de frustrare sau de complex de inferioritate este nepotrivit sau demonstrează o totală lipsă de seriozitate. Aici este cel mai mare păcat al studenţilor de la facultăţile particulare. La fel ca fata cu telefonul de mai sus, nici ei nu se iau în serios pe ei înşişi. Iar în cazul acesta, nici nu pot pretinde să fie luaţi în serios de ceilalţi, plecînd de la profesori şi ajungînd la oamenii de pe stradă care dau din cap a neîncredere. Ca să fii considerat un individ valid, trebuie să îţi iei în serios opţiunile şi să te ocupi de ele înainte de a te compara permanent cu celălalt.

Probabil că tot în mîna studenţilor stă şi şansa dezvoltării învăţămîntului universitar particular. Odată ce vor scăpa de frustrările eşecului şi de fantoma facultăţii de stat, vor putea să se îndrepte asupra lor şi asupra instituţiei de care aparţin, vor ştii ce să ceară şi vor impune o presiune care nu poate să facă decît bine respectivei facultăţi. Pentru că orice instituţie, atît timp cît lucrurile merg cît de cît, tinde să fie conservatoare şi să păstreze starea de fapt a lucrurilor. Or, forţa care poate să mişte universităţile particulare e reprezentată chiar de studenţi. Aceasta, însă, numai dacă vor deveni conştienţi că ei sînt cei care au făcut o opţiune şi nimeni în afara lor nu poate să răspundă pentru ea.

Octavian GABOR

Dorina BOHANŢOV
an IV, Facultatea de Litere

Neintegraţii şi dezintegraţii

– între obstinaţia de a nu vorbi româneşte şi efortul de acomodare –

Odată cu prăbuşirea comunismului, a devenit posibilă o colaborare între tradiţiile intelectuale şi de cultură ale ţărilor din Europa de Est. Iar românilor din Basarabia li s-a oferit şansa, istorică, se poate spune, de a stabili un dialog cu românii din Regat, cei care au o conştiinţă modernă a românescului şi nu construită din simboluri atît de ideologizate, desemantizate ca Ştefan cel Mare şi Eminescu, fenomen notoriu în Basarabia.

Astfel, conform unui contract binevenit dintre cele două Ministere ale Învăţămîntului, valuri de tineri au acceptat aventura necunoscutului, venind la studii în România. Nu toţi aceşti „fericiţi“, cărora le-a surîs destinul, însă, şi-au îndreptat privirile spre realităţile malului stîng al Prutului cu intenţii sincere. Au ales România mai degrabă pentru a părăsi o atmosferă de provincie, a scăpa de autoritatea părinţilor sau a duce un mod de viaţă cît mai libertin posibil. Aceştia nu şi-au pus niciodată problema integrării sau a indentităţii. Deşi se află în România, evită să comunice prea des cu oamenii locului. Preferă mai mult să conviеţuiască într-un grup compact şi nu acceptă influenţe din exterior. Sînt ca o colonie. Şi se obstinează chiar să nu vorbească româneşte, fiindu-le mai accesibilă o „ruso-moldovenească“ frivolă. Sînt firi lineare, fără nici o complexitate, singurul lor ideal fiind a duce un mod de viaţă cît mai monden.

Celălalt tip de comportament al studenţilor basarabeni aflaţi în România este mult diferit de primul, dar şi mai problematic. Aceştia din urmă au venit dintr-un entuziasm sincer, au multă deschidere şi dorinţă de cultivare, dar în comunicare întîlnesc, uneori, dificultăţi. Pentru că nu au o fire care să se plieze perfect pe a celor de aici. Sînt mai sentimentali şi lirici, iar uneori se îmbolnăvesc de o ciudată melancolie, proprie doar spaţiului slav. Fiind la o vîrstă care acceptă încă multe influenţe, au asimilat şi spiritul mucalit, viu şi ascuţit, pipărat cu pitorescul caragialismelor specific spaţiului adoptiv. Dar cele două formule de suflet şi spirit nu se ajustează întotdeauna. Prima se îndreaptă mai mult spre trecut, iar în ceea ce priveşte prezentul, nu diminuează interesul nu tocmai „din afară“ faţă de realităţile cu profil rusesc. Cealaltă se concentrează asupra „universaliilor“ româneşti, cu deschidere spre Occident.

Altfel spus, ei se înscriu în două spaţii spirituale: unul basarabean, de o factură mai specială, şi altul românesc, autentic. Acestea, deşi au un fond comun, prezintă multe particularităţi specifice. Şi cele două „maluri“ de suflet sînt definitorii pentru universul lor interior, sînt consubstanţiale. A suprima unul din ele înseamnă să-şi sărăcească nespus calitatea trăirilor sau mai degrabă să se autodesfiinţeze. Ciudată schizoidie, durută complexitate, natură dilematică.

Se simt suspendaţi. Nu este nici un „pămînt“ care să-i revendice. O soluţie pare a fi doar putinţa de a cuprinde ambele fiinţe care sălăşluiesc în el. Doar asumîndu-şi destinul, îl pot valorifica.

Iar lumea, cred, poate deveni indiscutabil mai interesantă atunci cînd este atît de diferită şi ai conştiinţa faptului că nimic din ceea ce-ţi este dat să trăieşti nu este „fals“ sau „impropriu“. Coerenţa lumii este dată, cu siguranţă, de coerenţa fiecărui individ în parte.

De la pasiune la „sumbru“ şi „gri“

Studenţii ale căror voci le-am transcris fidel în rîndurile de mai jos nu aveau nimic răzvrătit în ei. I-am întrebat: ***Ce perspective aveţi ca absolvent al facultăţii pe care o urmaţi?****. Din răspunsurile lor, veţi vedea, optimismul lipsea. Aşa că am continuat:* ***Şi atunci de ce student?***

Eu am întrebat, ei au răspuns. Concluziile socio-economice, psihologice sau filosofice le las pe seama cititorilor.

Iulia Nicolae, anul IV, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine:

„Gîndindu-mă la ceea ce mă aşteaptă după licenţă, fără să vreau declanşez o dilemă. Pentru că n-aş accepta să intru în învăţămînt, nici dacă mi s-ar propune să rămîn în facultate ca preparator. Să fii profesor e o problemă de curaj – din cauza salariilor mizere – precum şi una de sacrificiu, avînd în vedere bătaia de joc pe care am suportat-o în toţi aceşti ani. De-a lungul studiilor am avut mereu senzaţia că îmi pierd vremea. Aş fi vrut să fac ceva care să-mi folosească, pentru că îmi dau seama, cu tristeţe, că după patru ani n-a mai rămas nimic din entuziasmul de început, iar ceea ce am învăţat, probabil, nu-mi va folosi nicăieri şi niciodată. Dacă ar fi să mă angajez acum, singurul lucru pe care îl ştiu face bine e să vorbesc engleza! Ce „mare“ avantaj îmi oferă asta, cînd mai sînt atîţia în aceeaşi situaţie? Probabil, voi mai urma nişte cursuri pentru a obţine autorizaţia de traducător şi, cu puţin noroc, mă voi angaja undeva ca translator. Facultatea am urmat-o pînă la capăt, pentru că ceva mai bun n-aş fi găsit şi-apoi a fost şi perioada aceea cînd îmi doream foarte mult să trec examenul de admitere la Limbi Străine. Din ceea ce îmi imaginam eu atunci, n-au mai rămas nici măcar rămăşiţe!“

Silviu Iorgulescu, anul I, Facultatea de Matematică:

„De-abia sînt în anul I şi pînă să-mi evaluez perspectivele trebuie să mă gîndesc cum să termin facultatea. Înainte de a intra la facultate credeam că a fi student e foarte asemănător cu a fi elev. Însă nu-i deloc simplu, examenele cu care m-am „războit“ în această sesiune au fost foarte serioase şi foarte dificile. Dar, dacă e să mă gîndesc la ce voi face la sfîrşitul studiilor, desigur că voi urma cursurile de master şi, poate, chiar doctoratul. Nu mă mulţumeşte gîndul că aici vom fi transformaţi treptat în profesori. De fapt, în liceu, nici prin minte nu-mi trecea să urmez matematica, mă gîndeam să merg undeva în Politehnică şi în ultima clipă m-am răzgîndit. Am fost puţin surprins că am intrat atît de uşor din prima. Am de gînd să merg pînă la capăt cu această facultate pentru că e vital pentru mine să-mi continuu studiile. Cu liceul nu mai ai nici o şansă în ziua de azi, toată lumea ştie asta! Şi-apoi mai e şi pasiunea pentru matematică, dacă ajungi să o înţelegi...“

Simona Chirilea, anul I, Facultatea de Geografie:

„Viitorul meu oscilează cu lentoare de la sumbru la gri. Asta pentru că sînt studentă la Ştiinţa Mediului şi e bine ştiut că într-o ţară cu probleme mult mai arzătoare, cum e România, protecţia mediului cade în derizoriu. Nu-mi rămîne decît să sper că nu foarte tîrziu se va schimba mentalitatea, nu de alta, dar, ca fiinţe poluante ce sîntem, riscăm să distrugem totul în jur. Legat de perspectivele pe care le-aş avea la absolvire, nu îndrăznesc să-mi imaginez că vor fi substanţial diferite de ale colegilor mei. Pînă acum posturile rezervate specialiştilor în protecţia mediului au fost ocupate de ingineri, absolvenţi de Politehnică, care nu aveau nimic de-a face, cu acest domeniu. Că lucrurile nu se schimbă, o demonstrează faptul că absolvenţii de anul trecut nu şi-au găsit nimic de lucru, fiind nevoiţi să se reprofesionalizeze. Mulţi dintre ei au mai făcut nişte cursuri de informatică şi acum lucrează ca simpli secretari, cel mult contabili!

Studiile vreau să mi le definitivez pentru că sînt implicată în ceea ce fac şi mai am credinţa că ignoranţa nu poate dura la nesfîrşit.“

Dragoş Mănescu, anul IV, Facultatea de Istorie:

„Nu am nici un fel de perspective! Opţiunea mea pentru arheologie mi-a limitat foarte mult obţinerea unui loc de muncă decent. Varianta clasică a învăţămîntului n-a existat niciodată în mintea mea. De altfel, am urmat în aşa fel cursurile încît profesoratul l-am tăiat de la început de pe lista mea de posibilităţi. Aş fi vrut şi mai vreau încă să fac cercetare. Din păcate, îmi va fi foarte greu să-mi găsesc un post, pentru că locurile s-au împuţinat simţitor în ultima vreme, dat fiind faptul că nimănui nu-i mai arde de săpături, cînd românul obişnuit abia are din ce să trăiască.

Facultatea am făcut-o pentru că mi-a plăcut istoria... şi asta mi-a ajuns!“

Florin Toader, anul II, Facultatea de Litere:

„Cu toate că aceasta e a doua facultate pe care o urmez, perspectivele mele sînt la fel de alunecoase ca ale tuturor. Prima alternativă – pe care fiecare coleg de-al meu şi-o păstrează ca rezervă – e cea deloc tentantă a profesoratului; profesorat de şcoală generală, cu predat la clasa a V-a a lecţiei „Puiul“ şi făcut de analiză simbolico-mitologică, jonglînd stîngaci cu toate enormităţile din manuale!!!

Dacă prinzi un chilipir te mai poţi angaja la o editură, un ziar..., însă în „lumea“ aceasta nu te poţi infiltra pur şi simplu, trebuie să fii ajutat de cineva. Şcoala, în sine, nu oferă mai nimic; înveţi şi iar înveţi, cu disperarea de a te desprinde de mocirla cotidiană. E bine cunoscută uriaşa discrepanţă între pregătirea „sublimă“ care ţi se asigură în facultate şi şansele pe care le ai de a-ţi transmite, ca profesor, „vasta ştiinţă“!

Am venit la această facultate pentru că am fost legat mereu de literatură, dar sînt conştient că pînă la urmă vechea pasiune ar putea fi substituită de o lipsă deprimantă de perspective.“

Anchetă realizată de Ioana VLAŞIN

CINE PLEACĂ ŞI CINE RĂMÎNE?

Ana-Maria POPESCU
studentă, an II, Facultatea de Litere, Bucureşti

Optimism în doze mici

Examenul de admitere mi s-a părut cea mai groaznică probă la care am fost supusă vreodată. După ce l-am trecut nu m-a copleşit nici o bucurie, a fost numai o imensă uşurare, care a dispărut însă repede. Au urmat dezamăgirea şi rutina. Cînd voi absolvi vor veni nostalgia şi regretele. Deocamdată mă amuz cînd îmi amintesc prima zi în care am intrat în Universitate ca studentă. Nu era mai nimeni pe acolo, nu se întîmpla nimic, nu mi-am cunoscut colegii, nu era orar, nici nu ştiam unde să-l caut; doar nişte inşi care fojgăiau de colo-colo fără nici o noimă. Noi, cei din anul I. Am străbătut culoarele întunecoase, am urcat scările interminabile, mi-am vîrît capul prin vreo două, trei săli şi cam atît. Am renunţat să mai caut şi am plecat tristă în Cişmigiu.

Impresia de la început nu mi s-a schimbat prea mult nici mai tîrziu. Faptul că mi-am cunoscut colegii nu mi-a folosit. Majoritatea lor aleargă de ici-colo fără nici o legătură unul cu altul, ignorîndu-se reciproc. Aparţin spaţiului Universităţii. Un spaţiu agresiv. Un spaţiu îngheţat unde nu se poate intra la toaletă pentru că nu există decît la etajul celălalt, unde pereţii coşcoviţi ai amfiteatrelor rînjesc la tine, unde ferestrele sînt murdare. Singura variaţie sînt ţoalele unor colege cochete sau bijuteriile lor deosebite.

Printre colegi se vehiculează eterna întrebare: „Tu ce vrei să faci? Intri în învăţămînt?“. Urmată de invariabilul răspuns: „Mă străduiesc să nu!“. În sinea lor mai toţi ştiu că asta vor face şi nu puţini speră să plece din ţară. Unde? Spre societăţi – cred ei – mai normale, spre sisteme care să funcţioneze ceas, spre orizonturi unde ţi se dă o şansă.

Eu mă număr printre norocoşii care au avut ocazia mai întîi să plece şi să cunoască şi apoi să aleagă. Am fost în Canada. Şi am ales totuşi să trăiesc în România. În puţinul timp petrecut acolo am înţeles un lucru incredibil de simplu: că ieşirea din limite vechi înseamnă intrarea în limite noi.

Ce înseamnă o societate normală? Una care nu recunoaşte diploma din România – şi se ştie bine care e totuşi nivelul învăţămîntului nostru? E normal ca o doamnă biolog să fie femeie de serviciu la hotel şi o doamnă care a terminat matematica să vîndă cîrnaţi pe stradă? Dacă da, atunci e trist.

Dintre toţi românii pe care i-am cunoscut, şi nu numai români dar şi alţi străini de Canada, nu mi s-a părut nici unul radiind de fericire. Statutul imigrantului e acela de metec şi acela rămîne. I-am întrebat de ce nu se întorc. „Din cauza copiilor“, mi-au răspuns. Confortul? Da, ar fi un răspuns, dacă te raportezi la nivelul de aici. Dar odată ajuns acolo uiţi repede cum era în ţară şi constaţi că tot modest trăieşti.

E adevărat că nu te agresează absolut nimic, de la peisajul urban impecabil, pînă la cele mai mărunte servicii. Funcţionează bine gestionarea spaţiului public, ca şi convenţiile sociale. Copiii sînt învăţaţi să zîmbească străinului pe stradă şi să nu incomodeze în nici un fel pe nimeni aşa cum sînt învăţaţi să scrie. Habar n-au de pictorii lor, habar n-au de geografie sau istorie, habar n-au de ce raţele sînt simbolul canadian. Nu-şi pun prea multe probleme şi nu-şi fac prea multe griji. Statul dovedeşte însă grijă pentru cetăţenii săi. Am aflat astfel cu surprindere despre un sistem prin care oamenii cu venituri modeste plătesc chirie mult mai mică încît să poată trăi în acelaşi loc cu cei cu venituri mari. Ca să nu existe discrepanţe sociale. Un artificiu, am spune noi.

Fiindcă trebuie să mă opresc pot să vă spun că primul lucru care m-a năpădit a fost plictiseala. Din fericire am avut acumulată o încărcătură zdravănă de energie ca să depăşesc şocul cultural şi să mă bucur de tot ce am văzut nou şi minunat. Acolo, în Canada, am fost mulţumită că am crescut în România şi am fost îndopată cu tot felul de chestii. Acolo lucrurile sînt frumoase, dar stau pe loc. Aici se mişcă.

Aduse cu poşta

Românilor le plac nebunii

Dragi Dilematici,

Citesc de multă vreme revista dumneavoastră deşi, trebuie să mărturisesc, nu în mod constant. Am mai sărit peste numere, asta e! În orice caz, vă apreciez în mod deosebit şi, alături de *Academia Caţavencu*, m-aţi ajutat să trec mai cu spor prin multe săptămîni monotone şi gri.

Am vrut deseori să vă scriu, dar nu am avut curaj. Mi-am luat, în sfîrşit, inima-n dinţi şi vă trimit această epistolă cu speranţa unei mai bune înţelegeri a cîtorva idei ce au stîrnit indignare în rîndul unor prieteni şi cunoştinţe de-ale mele.

În primul rînd, trebuie să vă spun că mă număr şi eu printre acei tineri care vor să plece definitiv din România. Unde? Spre o societate mai normală, unde şi eu, dar mai ales copiii mei, sper să învăţăm să gîndim liber înainte de toate. Spre o societate în care, înainte de a învăţa capitala Etiopiei sau a Zairului, vor deprinde să spună da şi nu (mai ales nu) fără teama de a le băga cineva pumnul în gură, de a-i face proşti sau de a le rîde în nas. Şi tot ce ştiu este că nu pot, nu cred că pot să ajut România să devină o astfel de ţară cu o astfel de societate. Şi aceasta pentru că România este o ţară bolnavă, cu o societate bolnavă. Şi cel mai grav este că ea însăşi nu vrea a se însănătoşi. În cele din urmă, ceea ce contează la un bolnav este **dorinţa** lui de a se însănătoşi. Poţi să-i dai medicamente bune, poţi să faci cu el exerciţii de gîndire pozitivă, dacă el nu vrea să se facă bine nu se face. Şi aşa cum cu o floare nu se face primăvară, nici cu o mînă de oameni sănătoşi nu se face bine o societate, o ţară, mai ales că pe acei oameni sănătoşi nu-i ascultă decît prea puţini, ceilalţi făcîndu-şi o ocupaţie din a le găsi nod în papură şi de a se uita, în schimb, în gura unor nebuni. Pentru că, dragi Dilematici, românilor le plac nebunii. Pe ăştia îi ascultă, îi aprobă, îi aplaudă.

Eram acum vreo lună, venind de la şcoală, în autobuzul 336, vestit pentru aglomeraţia din el şi scandalurile iscate din cauza acesteia. La Rosetti, după ce s-au închis uşile, a început să se audă o voce de bărbat care spune ceva într-un ritm sacadat. Pe măsură ce zumzetul din autobuz scădea, semn că tot mai mulţi oameni ascultau ce spunea bărbatul, puteam deslusi din ce în ce mai bine vorbele lui. În cele din urmă s-a făcut linişte totală ca la începutul unei piese de teatru. De unde mă aflam nu îl puteam vedea, dar îl auzeam foarte bine. Mai întîi ne-a prezentat Piaţa Universităţii unde „s-au jertfit pentru democraţie tinerii ţării“, cum spunea el. Avea tonalităţile unui ghid care arată unor turişti diverse puncte de interes dintr-un oraş, cu tot cu expresiile de genul: „Şi acum pe partea dreaptă puteţi vedea...“. A trecut apoi la programul de Revelion al televiziunii naţionale (evident). Oamenii din autobuz începuseră deja să se amuze copios. Expunerea a durat pînă spre staţia „Kogălniceanu“. Cîteva persoane l-au rugat să nu coboare şi să le mai zică fiindcă, spuneau ei, le zice bine. Nebunul nici nu i-a băgat în seamă şi a continuat cu etapa de fotbal. Scoruri, pronosticuri – tot tacîmul. Lumea era în extaz. Cineva l-a întrebat apoi cum va fi vremea. Întrebare fatală. Omul a coborît la Operă, lăsîndu-l pe cel care-l întrebase fără răspuns. Zumzetul s-a reluat.

Dincolo de absurdul întregii situaţii, m-am simţit în acel moment teribil de umilită. Am înţeles atunci ardoarea cu care îi susţine şi îi aplaudă unii pe Corneliu Vadim Tudor şi pe Miron Cozma. Fusese de ajuns un nebun vesel, nu lipsit de oarecare coerenţă, pentru a bine dispune un autobuz întreg. Nimeni pe tot parcursul drumului nu se mai înghiontise sau înjurase, deşi stăteam înghesuiţi ca nişte sardele. Era bine. Ba unul, mai în glumă, mai în serios, l-a întrebat pe nebun şi de vreme. Şi atunci de ce să ne mai mirăm de popularitatea celor ca C. V. Tudor, Gheorghe Funar sau Miron Cozma cu discursurile lor inflamante, delirante şi isterice?

Mai apoi a urmat „Scandalul Rona Hartner“. Am stat pînă tîrziu în noapte, după emisiunea lui Marius Tucă, să văd reacţiile. Mă aşteptam la o solidaritate, măcar a femeilor, cu tînăra actriţă. Da' de unde! Aproape toate persoanele ce telefonau îl susţineau pe Vadim Tudor. Unii spuneau că nu sînt de acord în totalitate cu el, dar că: „dom'le, ce-i al lui e al lui! Uneori le zice bine.“ Erau încîntaţi. Îi găseau Ronei Hartner diverse defecte: ba că a fost prea îndrăzneaţă, ba că a fost prea încurcată, ba că nu vorbeşte corect româneşte. Nimeni nu s-a gîndit că ar fi putut fi chiar el sau copilul lui în locul Ronei Hartner. Că el sau copilul lui ar fi putut fi supus unor asemenea acuze murdare, oribile şi absurde. Toţi îl aplaudau pe Vadim Tudor. I-o zisese bine, aşa cum şi nebunul din maşină le zicea bine. Toţi erau, totuşi, uşor scîrbiţi de situaţie, dar în definitiv veseli.

Am asistat şi eu, ca atîţia alţii, siderată şi înfricoşată la evenimentele săptămînii trecute, la cea de-a cincea mineriadă. Ca atîţia alţii am simţit din nou şi parcă mai acut impulsul de a pleca în lume, unde-oi vedea cu ochii. Am mers, totuşi, la marşul organizat în centru de Alianţa Civică. Dar aveam un sentiment de înfrîngere, de ruşine şi de neputinţă. A doua zi aveam să aud la o coadă doi copii care-şi exprimau regretul că nu veniseră minerii, fiindcă ar fi putut şi ei să spargă Mega-Image-ul şi să fure ce le poftea inima. Prin gurile lor (vocea inocenţei?) glăsuiau boala şi veselia unui popor gata să creadă tot, unui popor debusolat, unui popor incurabil.

Nu, nu mai vreau să rămîn în România, nu pot s-o ajut. Îmi pare rău. Poate că mi se va face dor de părinţi, de prieteni, de sărmăluţe, de Marea Neagră şi de Vama Veche, de Munţii Retezat sau Bucegi sau de coridoarele întunecoase ale Universităţii, dar asta este! Sînt pesimistă, ştiu. Şi am fost şi optimistă, dar mi-a trecut.

În încheiere, vreau să vă povestesc ceva care are legătură cu numărul din *Dilema* intitulat „Scara de bloc“. Locuiesc şi eu într-un bloc la fel de gri, insalubru şi sinistru ca majoritatea celorlalte blocuri. De doi ani ni se opreşte în fiecare vară apa caldă pe motiv de neplată a restanţelor. Scara blocului (dar mai cu seamă intrarea) arată şi ea jalnic, cu pereţii scorojiţi, mînjiţi cu diverse inscripţii, mai mult sau mai puţin obscene. Cutiile de scrisori sînt şi ele sparte, îndoite, căscate ca nişte guri imense şi negre. Venind într-o seară acasă, m-am întîlnit cu unul din restanţierii noştri constanţi, care era însoţit de doi prieteni. Intrînd în bloc, l-am auzit spunîndu-le amicilor, oarecum jenat: „Iată şi ghetoul nostru! Îmi pare rău că arată aşa, dar, deh... oamenii!“. Individul avea păreri de rău, dar era, ca tot românul, fatalmente neputincios.

Mulţumindu-vă pentru răbdare şi înţelegere,
a dumneavoastră

Cristiana GEORGESCU
22 de ani, studentă
str. Baia de Arieş nr. 9, Bl. 10, sc. 1, ap. 25, Bucureşti

„Sînt un balcanic – plec de aici“...

Stimată redacţie,

Între două examene m-am hotărît să vă scriu. Renunţ la pauza destinată unei căni zdravene de cafea şi mîzgălesc hîrtia asta. Pentru că, numai exteriorizîndu-mă, mă pot însănătoşi.

Ajutaţi-mă să mă vindec...

Ultima mineriadă a destabilizat pînă şi... procesul de învăţămînt! Două zile întregi am urmărit la televizor evoluţia evenimentelor. Examenele şi-au pierdut, deodată, orice importanţă. Notam în jurnal la fiecare oră, înfrigurat, ultimele întîmplări, comunicate de presă, comentarii, ameninţări. Cum am putut rezista, din punct de vedere psihic? Doar scriind. Recitesc acum acele pagini, şi înţeleg: a fost o metodă de tratament.

Pentru că şi mie MI-A FOST FRICĂ, domnilor de la Bucureşti. Nu numai integritatea dumneavoastră fizică a fost ameninţată – ci şi a noastră, a celor din provincie. Dacă minerii ar fi sosit la Bucureşti, locuitorii capitalei ar fi avut simplul „privilegiu“ de a ajunge primii în spitale. Urmam şi noi, într-un fel sau altul – sînt sigur.

Mă consider inteligent. În acele zile, primeam nota maximă pentru un eseu despre Sf. Augustin şi, puţin mai tîrziu, mi se publica un articol în „Monitorul de Iaşi“. M-am bucurat de aceste succese. Dar nu este un sentiment ticălos, cînd la cîteva sute de kilometri depărtare românii se luptau cu românii? Cum scriam şi în acel articol, nu vreau să trăiesc într-o ţară a animalelor. Într-o ţară unde a fi inteligent este o ruşine sau chiar o crimă.

Unii îi condamnă pe mineri, alţii relevă incompetenţa guvernanţilor. Eu aş sublinia caracterul românilor, vinovăţia noastră colectivă. Prin esenţa structurii noastre sufleteşti, avem nevoie constantă de circ: mineriade sau cazuri „Rona Hartner“. Avem nevoie de bîlci, uneori chiar de sînge. Influenţa balcanică, se va spune.

Ei bine, eu nu am de gînd să mai trăiesc sub această influenţă. Cu prima ocazie plec, deşi sînt sigur că nu voi pune capăt coşmarului: sînt, eu însumi, „balcanic“; şi niciodată nu voi lichida această ţară organică.

Cu respect,

Andrei STAVILĂ
student, anul II, Facultatea de Filosofie
(Universitatea „Al. I. Cuza“, Iaşi)

Z. ORNEA

Anii mei de studenţie

Studenţia mea, începută în 1951 şi terminată în 1955, n-a fost deloc veselă. În Botoşanii mei liceali aflasem că, la Cluj, predau filosofia Blaga, D. D. Roşca, Liviu Rusu, pe cînd Bucureştiul e lipsit de personalităţi. În consecinţă, m-am decis pentru Cluj. Aveam, pe atunci, o modestă slujbă de funcţionar, mi-am luat, deci, concediu de odihnă şi am plecat, la Cluj, să dau examenul de admitere. M-am înscris la Facultatea de Filosofie, idealul meu, am dat examenul şi am început să aştept rezultatul care, fireşte, întîrzia şi mie mi se termina concediul. Am lăsat la secretariatul Facultăţii o carte poştală cu adresa mea completată, promiţîndu-mi-se că, prin ea, mi se va comunica rezultatul examenului. L-am primit. Era măgulitor de favorabil. Cînd a sosit vremea începerii anului universitar, mi-am făcut lichidarea de la slujbă şi am plecat la Cluj. Primul lucru pe care l-am aflat, la Cluj, odată cu primirea repartiţiei în cămin, a fost că... s-a desfiinţat Facultatea de Filosofie. Mai precis, se decisese înfiinţarea unei singure Facultăţi de Filosofie, la Bucureşti, cea din Cluj şi cea din Iaşi contropindu-se cu cea din Capitală. Cînd aşteptam plecarea iminentă spre Bucureşti, mi s-a comunicat că, în prealabil, va fi o verificare a dosarelor de cadre ale tuturor studenţilor şi, numai cei care vor trece prin aceste furci, vor fi transferaţi la Bucureşti. A urmat o lună de chinuitoare aşteptări, în care vreme, am citit la buna bibliotecă a universităţii clujene, unde Blaga, am aflat, era funcţionar (iar D. D. Roşca şi Liviu Rusu nu mai predau ca profesori). Am avut, atunci, noroc cu carul pentru că dosarul meu „încărcat" a trecut cu bine prin Comisia de verificare. (Alţi colegi au fost respinşi şi chiar unii din anii superiori de studii, inclusiv din anul al IV-lea, trebuind să-şi caute, în disperare, alte rosturi). În această lună de aşteptare „l-am cuńoscut" pe Blaga. Un coleg de cămin din anul IV mi-a promis că (în schimbul unui kilogram de vin) mă recomandă marelui profesor, ajuns acum bibliotecar. S-a ţinut de cuvînt. Ştia biroul unde lucra filosoful. M-a dus pînă acolo, a bătut în uşă, mi-a deschis-o din afară şi, împingîndu-mă în cameră, m-am trezit faţă în faţă chiar cu... Blaga, citind, la o masă, în cămaşă. M-am fistîcit atît de tare încît n-am putut articula decît „bună ziua" şi am zbughit-o mult emoţionat, neputîndu-mi, apoi, reveni toată ziua.

În sfîrşit, au apărut, la un avizier, listele cu cei aprobaţi să plece la Bucureşti. Eram printre ei. Aşa am ajuns la Bucureşti, unde, eu, moldoveanul, devenisem „tovarăşul de la Cluj". Atmosfera din facultate m-a îngrozit din capul locului. Eram vreo 200 studenţi în anul I, împărţiţi în trei secţii (filozofie generală, psihologie şi ziaristică), spunîndu-ni-se, mereu, că sîntem meniţi să ajungem „cadre de nădejde". Am optat, fireşte, pentru secţia de filosofie generală. Mă împrietenisem cu colegul meu Al. Ivasiuc, făcînd, cu el, lungi plimbări pe cheiul Dîmboviţei, în conversaţii peripatetice. El m-a convins, tot conversînd amîndoi bine speriaţi, să ne transferăm la secţia de psihologie, unde ne puneam cumva la adăpost de spaima ideologicului. Ne-am dus la Secretariat, rezolvîndu-ne, destul de uşor, transferul. Aşa am avut norocul să audiez cursul lui Mihai Ralea de istoria psihologiei, unde, odată, la un seminar, am şi vorbit, neştiind că Ralea mă remarcase. Cîteva săptămîni am fost student la psihologie, cînd, revenindu-mi, mi-am spus că eu totuşi venisem să studiez filosofia şi trebuie, cu orice risc, să-mi urmez dezideratul. Ivasiuc, avizat de decizia mea, m-a avertizat că fac o greşeală imensă, chiar ireparabilă. Nu l-am mai ascultat. O nouă intervenţie la secretariat a rezolvat al doilea transfer, redevenind student la secţia de filosofie generală a Facultăţii de Filosofie, dar continuînd să frecventez cursul profesorului Mihai Ralea, care mă interesa enorm. Profesori nu prea aveam. Al. Posescu, fostul asistent al lui P. P. Negulescu, ne preda un curs de logică (singurul, din „vechea gardă", îngăduit să mai predea), alternînd cursurile cu cel al lui Florea Ţuţugan. Henri Wald preda un curs de metafizică (fireşte, în cadrul catedrei de materialism dialectic), Ion Banu (care, apoi, a publicat cîteva cărţi interesante) ne preda un curs de istoria filosofiei antice şi... cam atît. Tîrziu, în al treilea an, Athanasie Joja a predat un foarte bun curs de istoria logicii. Majoritatea profesorilor erau nou numiţi şi abia se descurcau, citindu-ne imposibile cursuri. Am auzit că la secţia ziaristică preda Tudor Vianu un curs de istoria literaturii universale. Fireşte că l-am frecventat, chiar cu riscul unor absenţe nemotivate la cursurile mele, toate obligatorii. Tudor Vianu mi-a relevat, brusc, statura de odinioară a profesorului universitar. Ascultîndu-l, mă gîndeam mereu la Titu Maiorescu – universitar. Profesorul Vianu venea, la curs, totdeauna însoţit de asistenţii săi (în care, cu timpul, i-am recunoscut pe Edgar Papu şi Ion Frunzetti), oficia în picioare şi tot ceea ce spunea era cu adevărat remarcabil. Avea obiceiul, cuceritor, de a folosi interogaţia „nu-i aşa?", stabilind astfel contact direct cu studenţii la ale căror cunoştinţe, din lecturi prealabile, apela. Cînd şi cînd, ne spunea, vorbindu-ne de o carte de căpătîi, pe care o analiza, „aţi citit, nu-i aşa?, cartea". Odată, un student troglodit i-a răspuns din sală, stînd jos: „Am văzut filmul". (Era perioada cînd pe ecranele cinematografelor rulau filme adaptate după capodopere ale literaturii universale). Şocat, profesorul s-a oprit din expunere, explicîndu-i marea deosebire dintre un film şi lectura cărţii. Dar, cu un alt prilej, la interogaţia de rutină a profesorului, studentul cu pricina a dat acelaşi răspuns, atrăgîndu-şi apostrofările ce i se cuveneau. De n-ar fi fost cursurile lui Ralea şi ale lui Vianu, aş fi parcurs un pustiu abia populat. Le datorez imens şi, de aceea, le păstrez o covîrşitoare recunoştinţă, reacţionînd dîrz împotriva detractorilor lor de astăzi, care din mari, impardonabili vinovaţi pentru compromisurile cu comunismul nu-i mai scot. Şi dacă ar fi înfundat şi ei puşcăriile, neputînd astfel contribui la formarea generaţiei noastre intelectuale, ar fi fost mai bine? Aşa, cu minorele lor compromisuri, ne-au fost călăuze cărturăreşti într-un întuneric compact, salvîndu-ne efectiv sub raport intelectual. Le urmăream conferinţele, le citeam articolele (ca şi pe cele ale lui Călinescu), fiindu-ne efectiv directori de conştiinţe. Ralea a devenit, apoi, după terminarea facultăţii, efectiv norocul vieţii mele intelectuale, îngăduindu-mă să-i fiu aproape (îl vizitam cel puţin de două-trei ori săptămînal acasă), oferindu-mi cărţi şi bibliografie, dîndu-mi amănunte despre personalităţile lui tutelare, Ibrăileanu şi Stere. Două dintre cărţile mele *(Poporanismul* şi *Viaţa lui C. Stere)* i se datoresc în bună măsură.

Mai tot timpul celor patru ani de facultate l-am petrecut la bibliotecă (mai ales la B.C.U.). Ajunsesem de pomină pentru acest „năravˮ încît conducerea grupei mele studenţeşti m-a pus în discuţie, acuzaţia fiind „s-a închistat în munca profesionalăˮ, neparticipînd la alte activităţi, cum nu eram utemist. Am scăpat cu o sancţiune minimală, continuînd să frecventez bibliotecile. Din al III-lea an am intrat, cu permis în regulă, în sala de lectură (nr.1) a Bibliotecii Academiei, de unde, practic, n-am mai ieşit toată viaţa. Acolo mi-am pregătit lucrarea de licenţă (se numea „lucrare de statˮ) pe un subiect din istoria cugetării româneşti de la mijlocul secolului al XIX-lea (în 1957 am şi publicat-o), care mi-a hotărît destinul de exeget în istoria literaturii şi a culturii româneşti. Am avut, din nou, noroc cu carul. Deşi absolvent al Facultăţii de Filosofie, am ajuns, prin capriciul sorţii, redactor la ESPLA, la secţia de critică şi istorie literară. Aici m-a găsit, în 1957, Mihai Ralea care, recunoscînd în mine pe fostul lui student, a cerut directorului editurii, marele prozator Petru Dumitriu, să-i fiu redactor la ediţia „Scrieri din trecutˮ în trei volume şi la cartea *Cele două Franţe*, stigmatizată grosolan şi stupid, recent, în *România liberă*, de omniscientul domn Barbăneagră. Ce-i drept, Ralea e injuriat în compania lui Voltaire, prezentat, pur şi simplu, drept un „nătîngˮ. (Am iniţiat, apoi, din datorie morală, în 1971, ediţia integrală de opere Ralea, îngrijită şi prefaţată de dl N. Tertulian, păstrînd titulatura preferată de autor, „Scrieriˮ, continuată, de la al IV-lea volum, de dl Florin Mihăilescu.) Lecturile mele de bibliotecă, statornice şi adîncite, au suplinit, binişor, pustiul cursurilor din facultate, contribuind enorm la formarea mea ca istoric literar.

Bogdan CIUBUC
doctorand, Facultatea de Litere

Post-scriptum

– marea ratare şi mica trădare –

Pentru un recent absolvent de facultate, cum este autorul rîndurilor de faţă, a scrie despre perioada — abia încheiată — a studenţiei reprezintă un exerciţiu dificil. Ca să o faci cum trebuie, ai nevoie de un sentiment special, de o detaşare care să nu însemne, totuşi, o ruptură, ci mai degrabă o apropiere prudentă; e ceea ce antropologii anglo-saxoni numesc, cu o sintagmă a profesiei, *cold empathy*. O „empatie receˮ, un anumit mod de a (te) privi.

Ca puţine alte lucruri pe lume, studenţia este – şi a fost întotdeauna – un clişeu pozitiv extrem de rezistent. Stereotipul „generaţiilor de mîineˮ, al „viitorului Patrieiˮ – în versiuni mai mult sau mai puţin fidele tiparelor limbii de lemn –, trîmbiţat pe toate canalele de informare oficiale, face, în acest sens, casă bună cu nostalgia „bunelor vremuriˮ, încercată de mai toţi foştii şcolari. Acest melanj de sentimentalism confuz şi retorică vidă nu spune mare lucru; el constituie de fapt doar suprafaţa unei realităţi a cărei profunzime dezvăluie adesea nuanţe şi complicaţii surprinzătoare. Chiar şi atunci cînd se vorbeşte de anii formării intelectuale, o memorie prea „livrescăˮ ne joacă feste; în această privinţă, modelul şcolii de la Păltiniş e unul dintre marile eşecuri ale culturii române. Nu pentru că n-ar fi produs intelectuali de calibru, ci pentru că (lăsînd la o parte autismul social cultivat cu insistenţă) a substituit relaţia rece, **profesională** dintre profesor şi învăţăcel cu una, nu-i aşa, „paideticăˮ, cu sechele, într-un context mai larg, încă vizibile.

Nu m-am simţit decît arareori „studentˮ — *et pour cause*, trebuie să adaug. Dacă privim dincolo de aparenţe, pare din ce în ce mai evident că subiectul acestui număr al *Dilemei* e, în acest moment, cel mult o chestiune de apartenenţă formală. Însuşi prestigiul instituţiilor de învăţămînt superior – fapt surprinzător într-o ţară condusă, măcar în principiu, de profesori universitari – s-a diminuat serios, o dată ce acestea şi-au dezvăluit inerţia şi incapacitatea de a-şi reforma, altfel decît sub presiunea ministerului sau a studenţilor înşişi, structura.

A fi student nu mai e de mult cine ştie ce motiv să fii mîndru. O demonstrează, de altfel, maniera ruginit-birocratică în care, la începutul anului întîi, ţi se confecţionează noua ta identitate. Administraţia moştenită de la vechiul regim a redus la minimum importanţa acestor atribute simbolice: carnetele, diplomele, permisele de bibliotecă sînt toate nişte cîrpeli oribile, un carton ordinar pe care un străin le-ar privi cu jenă. Deschiderile fiecărui an universitar sînt de un festivism greţos, şi doar bobocii îşi pierd timpul cu ele. Examenele, în săli mizere, cu lumina chioară, nu au nimic din austeritatea demnă pe care ar trebui s-o aibă.

Remarcile de mai sus ar putea părea exagerate, dacă nu ar fi vorba de rutina funcţionărească în care se desfăşoară, de ani buni de zile, viaţa instituţiilor de învăţămînt superior. Fireşte, nici una dintre acestea nu se poate dispensa de un anumit formalism, fără de care pur şi simplu nu ar putea exista. Problema e că pînă şi examenele au devenit, în destule cazuri, tot o formalitate. Mai e atunci de mirare că mulţi tineri ajung pe băncile facultăţii cu ideea că, deocamdată, unicul lor scop în viaţă este de a primi, la absolvire, o diplomă? Faptul că după aceea vor intra într-un sistem de piaţă liberă, în competiţie deschisă cu alţii, pare să conteze prea puţin în faţa ritmului, era să zic „mioriticˮ, în care se succed, monoton, semestrele, sesiunile şi vacanţele...

Nu e de mirare, deci, că studenţii trec printr-o criză a identităţii lor socio-profesionale. Stă mărturie, de altfel, insuccesul nescontat de public pe care îl are o instituţie de tipul A.S.C.O.R.-ului. Mult mai activă decît Liga (care, în 1990, plecase la drum ca un proiect generos, ceva între sindicat şi solidaritate civică), această organizaţie le oferă multora sentimentul unei identităţi de grup stabile, în lipsa celei legitime pe care ar trebui să o aibă **ca studenţi**. De aici şi atracţia insidioasă a naţionalismelor de tot felul, întruchipată de charisma unui impostor de bîlci levantin ca Marian Munteanu, personaj cu încă destulă influenţă.

(Să mai amintesc impresia deplorabilă pe care mi-a lăsat-o imaginea unui preşedinte de stat — subliniez, de formaţie profesor universitar — care îşi face cruci în Piaţa Unirii? Prin comparaţie cu asta, rugăciunile cu care fostul preşedinte al L.S., Bogdan Aligică, ne îndemna să ne începem şedinţele noastre din facultate mi se par nişte biete piruete stilistice.)

Îmi amintesc însă şi de o întîlnire din toamna trecută, la începutul ultimei greve. Poziţia „oficialăˮ a comitetului de grevă, împotriva înfiinţării Universităţii Petöfi Schiller a fost atunci contestată – recunosc, fără succes – de destui dintre cei prezenţi. Prin urmare, lucrările sînt departe de a fi net tranşate, cel puţin în ceea ce priveşte orientarea ideologică a Ligii.

În ceea ce priveşte A.S.C.O.R.-ul, am însă rezerve serioase, deşi sînt convins că există acolo şi persoane cu suficient bun-simţ încît să nu o ia razna la modul justiţiar-profetic.

Fără a fi, aşadar, un bloc cu unitate „de monolitˮ, studenţii au demonstrat totuşi şi un remarcabil spirit colectiv. Stau mărturie grevele; cea din toamna trecută, încheiată prematur, e un exemplu nefericit, sînt de acord. Însă cele din 1994 sau 1995 au arătat că această reacţie colectivă are un numitor comun; în fond, de la Villon încoace, revolta goliarzilor a servit drept model revoluţionar, culminînd cu pateticul Mai '68.

Un ultim cuvînt, în loc de concluzie. Poate că, pentru a fi cu adevărat studenţi, tinerii noştri vor trebui să înţeleagă că deocamdată singurul lucru pe care nu trebuie să-l trădeze e propria conştiinţă profesională. Marea ratare înseamnă să intri la facultate cu singurul scop de a obţine o foaie de hîrtie. O meserie bine făcută s-ar putea să nu însemne chiar totul, însă doar ea poate da sens celor patru ani petrecuţi în amfiteatre.

Anca MANOLESCU

DESPRE SINGURĂTATE

Înjurături şi singurătăţi

Am redat, acum cîtăva vreme, aici fragmente din scrisoarea unui tînăr, absolvent de silvicultură din Braşov. Lipsit de educaţie, informaţie, repere religioase, el făcuse la un moment dat o călătorie prin Europa, în condiţii destul de dificile, în cursul căreia experienţa singurătăţii îi deschisese sensibilitatea pentru întrebările şi substanţa drumului spiritual. Lecturi de bună calitate, căutări personale întreprinse cu autenticitate şi determinaţie l-au orientat întrucîtva în acest domeniu, mărindu-i în acelaşi timp senzaţia de izolare, senzaţia că – pentru vocaţia pe care şi-o presimţea şi pe care voia s-o pună să lucreze – nu reuşea să găsească îndrumători, colegi, un mediu adecvat de comunicare şi de creştere. Dorindu-şi, în acest sens, o activitate şi o alegere palpabile, el a optat pentru un stagiu de un an într-o organizaţie catolică de caritate („Point Coeur") care se ocupă de copii abandonaţi, neglijaţi ori pur şi simplu săraci din diverse ţări ale lumii. De şase luni se află într-o localitate din apropierea Parisului unde, alături de alţi tineri, se ocupă de asemenea copii.

A continuat din cînd în cînd să-mi scrie; cu o sinceritate mereu vie, fără complezenţe faţă de sine ori faţă de ceilalţi, vorbeşte despre dificultăţile proprii, despre crispările, despre „încercările" pe care o asemenea activitate le provoacă. Cum e, într-un fel, firesc nu mulţumirea, nu bucuria personală prevalează, ci senzaţia de permanentă poticnire, de inadecvare, de „iritare" faţă de o realitate imediată, măruntă, agresivă şi dezolantă în acelaşi timp. „Exemplele pe care le au copii aici, în cartier, nu sînt dintre cele mai «fericite». Şi, din păcate, asta nu este numai din cauza sărăciei materiale. Ceea ce mi-e foarte greu să suport e că, de dimineaţa pînă seara, Punctul-inimă răsună de înjurături mai mult sau mai puţin dure. Şi, sînt momente cînd ajung «supraîncărcat» cu energia negativă pe care o înmagazinează cuvintele violente, cînd nu mai pot suporta şi devin foarte irascibil. Sînt momente cînd sînt foarte singur, cînd sînt zdrobit de viaţa de aici, dar, din fericire, de fiecare dată, mai devreme sau mai tîrziu, găsesc forţa să merg mai departe."

Aceasta e, probabil, una din probele cele mai dure la care supune un angajament spiritual de tip *activ*. Te întîlneşti cu indigenţa, cu mizeria în forma ei cea mai banală şi mediocră, mai lipsită de spectaculos, mai derizorie: cu înjurătura. Şi ea trezeşte interior reacţii, concomitenţe cărora trebuie să le faci faţă; sînt întîmplări care uzează, dar care pot şlefui în acelaşi timp, aşa cum lucrează orice „piatră de poticnire". „De ceva timp mă gîndesc la «porunca» de a ne iubi aproapele şi acum cred că adevărul pe care-l ascunde trebuie cît de cît nuanţat. Cred că insistenţa de a ne iubi aproapele – prieten, duşman sau persoană indiferentă –, pusă încă de la începutul căii spirituale, poate fi şi dăunătoare. Dacă nu avansezi suficient de repede şi nu acumulezi destul de multă energie, după ce ţi se spune de mii de ori că trebuie să-ţi iubeşti aproapele şi tu nu reuşeşti în nici un chip, îţi spui fie că aproapele nu poate fi iubit, fie că tu nu eşti la înălţimea acestei chemări şi laşi totul baltă. Cred că în iubirea pentru aproapele nu te poţi abandona în întregime şi necondiţionat. După cum spune Simone Weil: «Pentru a fi caritabil, trebuie să posezi un punct impasibil al sufletului»" Iubirea de aproapele rămîne pentru mine, care ar trebui să o trăiesc aici în fiecare zi, o taină de nepătruns."

Nu e oare acesta primul beneficiu şi semnul unei bune orientări în atare situaţii? Faptul că ceea ce e „comandament", regulă de la sine înţeleasă, loc comun, se transformă – cînd încerci să-l practici şi să-l meditezi – într-o aporie, într-un mister: perceput însă fără pavăza distanţei speculative, ca o problemă urgentă, concretă. O problemă a cărei soluţie trebuie totuşi să ai tăria s-o aştepţi, pentru că ea nu îţi stă la îndemînă, pentru că e în afara posibilităţilor tale prezente. Nu faci oare astfel experienţa intensă a limitelor tale, dar şi a unei alterităţi care le poate lărgi şi, în cele din urmă, transforma?

Mai acută, şi mai surprinzătoare, e, pentru acest tînăr, constatarea că singurătatea pe care o resimţea în etapele anterioare nu a încetat să-l însoţească, că ea s-a instalat chiar ca o temă bine definită. „Nu reuşesc deloc să înţeleg şi să împărtăşesc distracţiile celor de aici. Nu pot în nici un fel rîde de glume infantile şi, de fiecare dată, sînt mai mult jenat şi schiţez doar un zîmbet stingher. În mare, sufăr că sînt «construit» altfel decît marea majoritate a celor de aici. Chiar şi la abaţie, fraţii fac glume de care nici chiar la silvicultură nu s-ar fi rîs. Venind vorba despre singurătate, acum cîtva timp am terminat de citit jurnalul lui Berdiaev, «Încercare de autobiografie spirituală». Ceea ce m-a marcat cel mai mult a fost să văd că şi-a croit drumul aproape de unul singur – cel puţin drumul spiritual. Eu am trăit mereu cu respectul pentru regulile bine întipărite în memoria colectivă, pentru drumurile bătute. Chiar dacă începuturile vieţii mele spirituale au fost destul de «speciale», am căutat să intru apoi într-un făgaş deja probat de «înaintaşi». Credeam că siguranţa «reuşitei» stă în «nivelul de trafic» al drumului, în urmarea celorlalţi. Deja, timp de două mii de ani, sfinţii au jalonat bine drumul spre cer, iar acum n-am avea de făcut decît să urmărim panourile indicatoare – poate chiar să cuplăm pilotul automat. Dar acum, încetul cu încetul, îmi dau seama că lucrurile nu stau chiar aşa...".

Un partener inevitabil

Lucrurile nu stau, într-adevăr, deloc aşa. Şi, în acelaşi timp, ele par să stea tocmai aşa. E cert că nu se poate înainta prin delegaţie, printr-o simplă imitare. Însă drumurile bătute ale tradiţiilor spirituale ne pun în faţă – cu insistenţă – tocmai un model al singularităţii. Ele sînt populate, suprapopulate de oameni singuratici şi însinguraţi. Tema singurătăţii e una centrală în literatura, în consemnările, în mărturiile legate de drumul spiritual. Însuşi profilul călătorului e unul de „marginal", de trecător, de „exilat", de personaj „straniu" în raport cu norma generală a sedentarilor.

Monakhos – termenul grec care, atît în mediul creştin cît şi în cel gnostic, înmănunchează datele destinului contemplativ – se mişcă tocmai în această arie semantică: el indică o stratificare de înţelesuri convergente, care merge de la „singur", „însingurat", „solitar", la „celibatar" şi „înfrînat", pînă la „unic" sau „unificat", „strîns în sine şi în unitate" (cf. H.-Ch. Puech, *En quête de la Gnose)*. Întîlnim aici o progresie de sensuri şi, simultan, de „stări" ale persoanei care fac să consune atitudinea exterioară, opţiunea comportamentală şi, în sfîrşit, operaţia internă, vizînd Unitatea însăşi a divinului. Monahul e un „însingurat" şi un „înfrînat", pentru că urmăreşte să depăşească dispersia inerentă existenţei curente, să devină „strîns în sine şi în unitate".

Într-o remarcabilă concordanţă cu această configuraţie se află termenul sanskrit *kevala*, în accepţia pe care o are pentru disciplinele ascetice indiene. H. Zimmer dă, în *Filozofiile Indiei* (trad. rom. Sorin Mărculescu, Humanitas, 1997) o analiză a termenului: *„Kaivalya* e starea celui care este *kevala* – adjectiv însemnînd «specific, exclusiv, izolat, singur; pur, simplu, neamestecat, neasistat de nimic; gol, neacoperit (ca solul)»; şi, totodată, «întreg, integral, absolut şi perfect» *(kevala-jnâna*, de exemplu, înseamnă «cunoaştere absolută»). *Kaivalya*, prin urmare, înseamnă «izolare desăvîrşită, emancipare finală, exclusivitate şi detaşare», şi, în acelaşi timp, «perfecţiune, omniştiinţă şi beatitudine». Substantivul *kevala*, apoi, este un termen utilizat în mod specific pentru a denumi pe sfîntul jainist sau Tîrthankara. Purificat de materia karmică şi astfel desprins de dependenţă, acest ins desăvîrşit se înalţă într-o completă izolare în vîrful universului. Dar, deşi izolat, el este atotpătrunzător şi înzestrat cu omniştiinţă; căci din momentul în care esenţa sa a fost eliberată de caracteristicile individualităţii restrictive, ea devine absolut nelimitată".

Acesta ar fi, aşadar, „programul' existenţial, modelul de destin, traseul unui spiritual: care se alcătuiesc şi se dezvoltă prin modulaţiile singurătăţii – de la nivelul cel mai concret, pînă la înţelesul ei transcendent. Într-un posibil dialog cu Unu, omul îşi angajează, în fond, unicitatea, e ţinut să-şi ofere fără rezerve calitatea sa autentică şi irepetabilă. De aceea, un prim exerciţiu de singurătate priveşte ieşirea din cadrele, din modelele securizante, din referinţele comode ori pur şi simplu „orizontale" oferite de grup. Achiziţia unei perspective polare – spune H. Corbin *(L'Homme de lumière dans le soufisme iranien)* – „implică în mod expres ruptura de categoria colectivului, re-joncţiunea cu dimensiunea transcendentă, ceea ce fereşte persoana, fiecare persoană individuală, de solicitările colectivului, adică de orice fel de socializare a întreprinderii spirituale".

Pe de altă parte, dimensiunea aceasta singulară, „perpendiculară" pe categoriile unanime, transcendentă necesită o riguroasă şi dificilă cultivare interioară. Cînd cel ce doreşte să fie instruit se prezintă în faţa unui eventual „maestru" ori „părinte", prima probă urmăreşte să determine dacă e în stare să reziste la singurătate, la o confruntare strictă cu sine însuşi pentru a obţine, de-a lungul drumului, eliberarea de sine.

Există, în sensul acesta, o situaţie tip, o anecdotă spirituală ce apare în mai toate tradiţiile. (Părintele Cleopa povestea, de pildă, că, atunci cînd a venit pentru prima oară la mănăstire cerînd să fie admis printre monahi, a fost lăsat singur, să bată timp de trei zile cu toiagul în poartă; abia după aceea i s-a deschis.)

În variantă daoistă, o istorie întrucîtva similară e conţinută de un pasaj din *Lie Zi* (cf. Max Kaltenmark, *Lao Zi şi Daoismul*, trad. Dan Stanciu, Sympozion, 1994): „După ce primise învăţătura în preajma unui magistru, Lie Zi se întorsese acasă «călare pe vînt». La el s-a înfăţişat un discipol care nădăjduia să fie iniţiat în arta aceasta, dar care a aşteptat în zadar vreme de cîteva luni, fără ca Lie Zi să-i adreseze un cuvînt, în cele din urmă discipolul hotărîndu-se să plece spre a veni înapoi ceva mai tîrziu. Cînd s-a întors, Lie Zi i-a vorbit astfel: «Aşează-te, îţi voi spune ce am învăţat de la magistrul meu. La trei ani după ce intrasem în slujba lui, mintea mea nu mai cuteza să deosebească adevărul de neadevăr, iar gura mea nu mai cuteza să vorbească despre ce e folositor şi ce e dăunător; abia atunci, pentru întîia oară, magistrul meu s-a uitat la mine..." Urmează descrierea unei progresive goliri a minţii de tot ceea ce e particular, determinaţie, distincţie, pentru ca ea să rămînă integral disponibilă pentru *Dao*; la fiecare treaptă atinsă de discipol, magistrul îi dă, cu o inefabilă economie, un nou semn de *intimitate*. Cel din urmă fiind însăşi dispariţia sa.

Învăţătura pe care o comunică maestrul nu este doar una tăcută şi intuitivă; el comunică o variantă *realizată* de singurătate, de unificare atotcuprinzătoare. Iar intenţia lui nu e să-l formeze pe discipol, ci să-l facă să-şi descopere propria singurătate lăuntrică, să obţină calmul fără cută al tuturor posibilităţilor sale adunate în inimă. „Fă-te lor pildă, nu dătător de lege", sună un principiu din *Apoftegmele Părinţilor pustiei*. Dispariţia maestrului e „pilda", parabola ultimă a unificării; discipolul şi-a absorbit modelul, absorbind astfel ultima piedică pentru o completă solitudine.

Singurătatea pare să fie unul din lucrurile cel mai greu de îndurat pe un asemenea drum; dar e, în acelaşi timp, şi marca drumului; e, într-un fel, garanţia călătorului că se află pe drum. Iar singurătatea aceasta e împărtăşită de alţi călători; e, mai mult, o singurătate asistată.

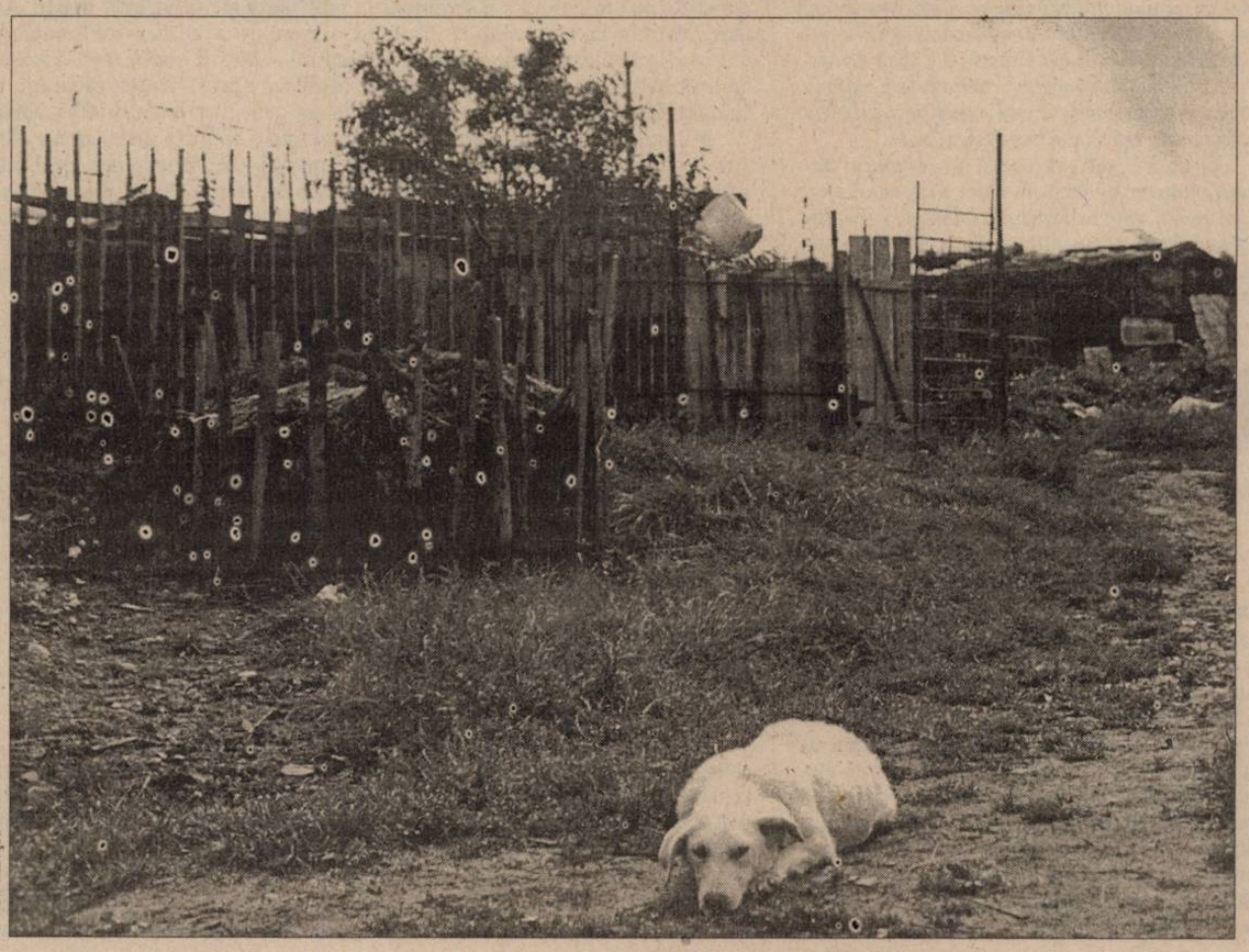

© S. Ghetie

Circumvoluţiuni

Femeia-viespe

Atenţie la utilizarea *calificativului* întrucît în viaţă şi în societate sînt *două categorii calitativ* deosebite dacă nu antagone.

Femeie-viespe este cea cu *limba ascuţită asemenea acului cu ceva otravă iritantă în vîrf.* Asemenea insectei congenere, această intrusă în sexul frumos: *simte nevoie să înţepe* ca scop în sine şi *înţeapă pentru a se distra cu spectacolul.*

Femeia-viespe mai este cea cu *talie îngustă* la *şolduri* sugerînd fecunditatea şi la toracele cu *sîni provocatori.* Această talie *invită la strîngerea în braţe* şi asigură în mers *mlădierea* egală cu *ritmul muzicii* şi cu *incantaţia divină.*

Nu trebuiesc confundate. Ar fi păcat în faţa Naturii care le-a diferenţiat.

Femeia-viperă

(Diva)

Motto: Cît timp încă nu s-a ivit primejdia, trebuie luate măsuri ca unul care se teme, iar cînd vedem că primejdia s-a ivit, trebuie lovit ca unul care nu se teme.

Mahanalakka (Marea dramă)
epopee sanscrită

Există, dar nu la noi.

Nu-s în Bucureşti, dar vor să se instaleze aici în Bucureşti.

Nu-s în România, dar vor să se infiltreze aici în România.

Atenţie, vigilenţă şi pază.

Întăriţi graniţele şi cercetaţi vămile.

Sînt maximum de *primejdioase.* Cu atît mai primejdioase cu cît îşi iau *chip înşelător.*

Dacă din întîmplare îşi muşcă limba, instantaneu *mor intoxicate cu propriul lor venin.*

Nu întîmplător germanii au pus numele de *gamma-venin* unui antidot-antibiotic *universal* cu 2.500 lei fiola de 1 ml.

Gamma e a 3-a literă a alfabetului helengrec. În fizică înseamnă a milioana parte dintr-un gram. Razele gamma sînt radiaţii electromagnetice extrem de penetrante. La fel ca *periculositatea* lor a *femeilor-viperă.*

(din volumul *Ce e nou în femeie?*
de Şerban Milcoveanu, Bucureşti, 1995)

Notă: Există texte care par venite de pe o altă lume, texte care, deşi au o logică (una internă, circumscrisă textului respectiv şi gîndirii care l-a produs – cu alte cuvinte, afirmaţiile nu se contrazic şi sînt conforme cu un anumit sistem de valori) sînt scrise sub semnul aberaţiei totale. Cum, însă, un text nu există în sine, ci este produsul unei gîndiri, al unui individ anume, afirmaţia de mai sus trebuie reformulată: sînt oameni care par veniţi de pe o altă lume. Oameni ale căror certitudini, sisteme de valori sau stiluri de a raţiona diferă violent de ceea ce este îndeobşte recunoscut (desigur, nu este vorba aici despre genii).

Ce te faci, însă, dacă acest tip de oameni sînt foarte numeroşi, dacă nu chiar majoritari (aşa cum se întîmplă în România noastră, unde discursurile aberante sînt la ordinea zilei sau unde oamenii se înghesuie să-i aplaude pe Vadim şi pe minerii lui violenţi)? Cine este, atunci, de pe o altă lume? **(C. P.-B.)**

Bazar

Dragoste şi distracţie

„Pe 14 februarie, ziua în care Valentin a fost executat, acesta i-a trimis iubitei o scrisoare în care îi mulţumea pentru tot ce făcuse pentru el şi îi mărturisea dragostea lui. Scrisoarea era semnată: «Cu dragoste, de la al tău Valentin». De atunci, 14 februarie a devenit ziua Sfîntului Valentin, zi în care tinerii îşi împărtăşesc unul altuia dragostea (...)" Nu este o definiţie de dicţionar: despre proaspăt achiziţionatul Sf. Valentin nu din enciclopedii se „racolează" definiţiile, ci din pliante. Istoria Sf-lui Valentin (din care am reprodus doar o parte, ca să păstrăm ambiguitatea sărbătorii) era împărţită, albastru pe portocaliu, în Piaţa Romană. Iniţiativa îi aparţinea firmei *Dialog;* legenda sus-amintită era însoţită de programele organizate de 14 februarie; totul sub motto-ul: „Un *dialog* de Sf. Valentin!".

În ajun de Sf. Valentin, alimentarele din Piaţa Amzei rămăseseră aceleaşi, cu vînzătoare cu tot. Doar că pe îci, pe colo se întrezărea pe tejghele un nou produs: *„Valentine – pentru îndrăgostiţi"*, produse de Excelent, cu o *„valoare energetică de 580 kcal/100 g."*, costînd 5.000 de lei, roşii şi albe.

Cam de pe 9-10 februarie a.c., tonul era dat. Pentru o nouă industrie, cu mult mai puţine semnificaţii religioase, mai ales pentru ortodocşi: o fi fost Sfîntul Valentin un martir, dar unul al certificatelor de căsătorie... De aceea, ziua lui poate fi preluată cu mult mai puţină grijă pentru morală şi tradiţie. Şi cu mult mai multă pentru *distracţie* şi *promoţie.* Sf. Valentin a fost, pentru multe din posturile de radio şi televiziune, precum şi pentru o parte a presei scrise, o mină de aur. PRO TV-ul a programat „două zile de distracţie şi dragoste", în cadrul cărora a fost desemnată *„perechea protivită"*; Radio Total ţi-a oferit *„o zi cum n-ai avut"*, premiată cu aparate electrocasnice, un televizor color...; Antena 1 ne-a fericit cu „concertul extraordinar Azucar Moreno", exploatînd cu succes moda latino-americană; *Evenimentul zilei* „a oficiat 200 de căsătorii" în Poiana Braşov etc.

Valentine's Day a fost, în primul rînd, un eveniment media. Şi care a dovedit impactul campaniilor media asupra unui auditoriu dornic de oferte anti-monotonie. Autorităţile nu au reuşit decît o palidă contrapondere: primarul sectorului 5, Constantin Chiriţă, a oferit, în Piaţa Operei Române, bere pe gratis. Conform *Evenimentului zilei,* coada la bere a depăşit graniţele zilei îndrăgostiţilor: s-au bulucit şi militari în termen, şi bunici cu nepoţi de mînă. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu tramvaiul 21 oferit îndrăgostiţilor de RATB: în afară de patru perechi speriate de îndrăgostiţi, tramvaiul a fost plin de „ţigani, pensionari, chinezi şi cumpărături de la Obor" *(Evenimentul zilei).* Imaginea de „sărbătoare naţională" a fost întregită de iniţiativele comerţului privat – care, din păcate, s-au mărginit la a-şi picta cîte două inimioare îmbîrligate pe yitrine. Şi de avangardismul de tarabă, care a decis că, de anul acesta, mărţişoarele (cel puţin cele din Piaţa Romană) pot apărea mai devreme şi mai pline de conotaţii.

Interesant este că îndrăgostiţii s-au îmbulzit la certificate temporare de căsătorie: în tramvaiul 21 erau supăraţi că nu li s-au dat; la Club A, au făcut coadă la „ghişeul de căsătorii"; la fel în faţa „căsuţei" organizată de *Evenimentul zilei* la Poiana Braşov. Dorinţa perechilor de a-şi atesta iubirea, chiar temporar, e evidentă. Şi merge mînă-n mînă cu ultima variantă neaoşă de sărbătorire a *Valentine's Day:* transformarea dragostei într-o formă de manifestare colectivă, publică, într-un spectacol interpretat de spectatorii înşişi, rigoarea privatului spre public este cel mai nefiresc ilustrată de „declaraţiile de dragoste" din *Evenimentul zilei;* dorind cu orice preţ să şocheze, multe dintre ele nu mai au de mult nici o legătură cu adrisantul mult iubit: *„Eşti frumoasă ca o roză / Şi gheboasă ca o cobză / Părul cum e coada vacii / Cînd te văd m-apucă dracii"*. (de la Bogan, din Galaţi, către Violeta).

Iaromira POPOVICI

Din viaţa unui extremist de centru...

O zi senină

Un prieten – unul din cei cîţiva cu care obişnuiesc să pun, în perfect acord, după cele 10 porunci, ca un fel de P.S., şi pe aceea laică dar esenţială, de la Caragiale citire: „a se slăbi!" – m-a întrebat zilele trecute, între bătăliile de la Costeşti şi Stoeneşti, dacă nu m-a supărat elogiul unui cititor din Iaşi care scria în *Dilema* că-i plac articolele mele pentru seninătatea lor. De ce să mă fi supărat, era părerea lui... Cum de ce? Nu-ţi suna prost? Seninătatea e azi o calitate? Cum să fii senin pe vremurile astea sumbre, de c...t? Decît dacă eşti nesimţit. Dacă nu te uiţi în jur. Dacă eşti egoist. Surd. Orb. Imoral. Seninătatea, azi, e o imoralitate, o nerušinare, o sfidare de nabab a mizeriei generale. Eşti tu un nabab? (Nu. Aş vrea să fiu Johann Strauss, cel mai mare angoasat care a lăsat lumii valsuri intitulate: „Ziare de dimineaţă"... – tac replica asta). Intelectual, e o demisie. Politic, e o trădare. „O trădare a cui, a ce?" îl întreb, stîngaci, el ştiind că eu nu am partid, nu am prefect, doar prieteni. (Cam mulţi, vorba lui Paul Georgescu.) „O trădare a omenescului", desigur, şi această obligatorie precizare îi dă enervarea şi avîntul necesare pentru a deschide încă un front: cititorul acela lăuda articolele mele şi pentru că îi dau impresia filmelor lui Tati. Cum de n-am protestat? Mă ştia viscontian, felinian, goddarist, hai stanbranist – „fii sincer: ce ai tu cu Tati?... Cu Tati o să se întîmple ca la moartea lui Anatole France, va fi declarat un cadavru"...

Fiindcă nu-mi place să vorbesc eu despre mine decît pe hîrtie, mă uit atent la el – e o încîntare, o grozăvie capacitatea lui, proaspătă, de a se exprima în clişeele de mare circulaţie, cu tot ce pretind ele ca „legato" şi „crescendo"; nu-mi vine să-i spun decît vechea noastră vorbă: a se slăbi! I-o spun – nu puteam face greşeală mai mare. El se dezlănţuie ca în celebra modulaţie finală a Boleroului lui Ravel: el a isprăvit-o cu „a se slăbi!". E o porcărie de idee, nu trebuie slăbit nimic, totul trebuie intensificat – „insisificat" îi şoptesc, ca să destind atmosfera – „şi mai termină cu jocurile tale de cuvinte, cu ludicul tău nenorocit...". Îl completez cu hazul de odinioară: „...şi încearcă să dai ceva durabil!". Era o altă parolă a noastră – să citäm din ce-i scria Duiliu Zamfirescu lui Maiorescu ca să-l sfătuiască pe Caragiale: „...spune-i să mai termine cu jocurile de cuvinte şi să încerce să dea ceva durabil!". Zile întregi ne desfătasem cu ironia de-ajuns de transparentă din priveliştea asta de istorie literară: monumentala „Viaţă la ţară" şi mo(nu)mentele Babacului care nu ajunsese niciodată la roman. Amicul luă foc: el a rupt-o definitiv cu Caragiale, pacostea neamului nostru, principalul obstacol în calea noastră de acces la abisal, cel care ne-a pecetluit în balcanism şi carnaval... „Cel care a introdus zeflemeaua în cultură..." îl desăvîrşesc, avînd în vedere cît ne-a distrat, tot pe vremuri, vorba asta a lui Noica despre Acela. „Da – patetiză amicul – cel care a introdus zeflemeaua în cultură!".

Muşcîndu-mi limba ca să nu-i reamintesc regula noastră de aur: „cine-l detestă pe Caragiale, gîndeşte şi scrie sistematic prost" (sau, variantă de lucru: „cine uită de Caragiale, mînca-i-ar inima cîinii!") – aveam de ales între exagerare şi horoscop.

Exagerat, ar fi trebuit să accept că sînt în finalul „Rinocerilor" cînd Béranger constată că amicul lui s-a schimbat la înfăţişare şi s-a scrîntit la cap. Am refuzat exagerarea – cf. „a se slăbi!" – în fond, amicul avea, ca în orice democraţie, dreptul său la evoluţia ideilor sale. Horoscopul – poţi fi senin fără horoscop? – îmi cerea pentru ziua aceea să fiu foarte atent cu agresivitatea mea; am ascultat-o (e o femeie, o teroristă, nu-i fac publicitate gratuită, o să-i înalţ o carte...).

M-am ridicat şi am ieşit din cameră, avînd o singură grijă: să nu trîntesc uşa. Am o voluptate crescîndă în ultimele luni: să nu trîntesc uşa cînd mă scot din sărit oamenii – nu e nevoie de nici un sondaj, cred că 90% din cetăţenii Patriei – care au totdeauna dreptate şi atîta aşteaptă: să le trînteşti uşa în nas ca să te poată face de toate celea, de laş, de imposibil, de agresiv, de... Îi simt cu o precizie extraordinară de cum clocoteşte în mine mînia provocată de forţa cu care ei confundă dreptatea de o zi cu adevărul care nu numai că e la mijloc, asta e un fleac, ci întodeauna cu capul în jos; îmi reprim mînia la fel de aspru precum poliţiştii, mulţimile, într-o democraţie autoritară; îi sucesc gîtul, ca oricărei retorici; nu mi-e uşor, s-ar putea să fac un infarct cerebral, dar mă concentrez la maximum să închid uşa încet, cît mai încet, temîndu-mă să nu fiu prea ostentativ sau explicit.

Îmi petrec după-amiaza recitind a şasea oară „Caragialeta" lui Şerban Foarţă. E o splendoare: Caragiale – situaţie şi expresie – pus în poezie! De pildă:

„Trenul 163
e ăl mai pentru cheferişti,
dacă, în crucea nopţii, vrei,
ca damă, dom'le, să nu rişti,

căci sînt măgari ce n-au maneră,
călătorind mai mult din viciu,
că n-au acasă garsonieră
şi nici cupeuri de serviciu..."

E tot ce a dat mai senin, mai frivol – „frivolitatea e o stare de violenţă" (Nietzsche) – mai nostim poezia română după rivoluţie. Melodicitatea Aceluia trasă în vers şi prefăcută în „moment muzical". Îmi place să precizez că am primit cartea exact în dimineaţa bătăliei de la Costeştii de Vîlcea. Înfruntarea de pe Olt nu mi-a slăbit, nici cu atîtica, încîntarea.

Radu COSAŞU

Bon de lectură

Ferestre pentru grupuri de lucru

După mintea mea, dacă eşti critic literar (eu nu sînt), dacă îţi iei în serios statutul profesional, oricît de vagi ar fi delimitările domeniului, şi dacă nu vrei să ţi se necrozeze gustul, trebuie să fii dispus să trăieşti într-o continuă panică: aceea că mijloacele tale de analiză se învechesc, se uzează moral şi devin inadecvate noii literaturi care se scrie. Şi dacă sentimentul de insecuritate şi de disconfort te părăsesc în favoarea unui calm angust, dacă te simţi ispitit să dai cu bîta într-o carte numai pentru că nu poţi s-o demontezi, atunci poate cel mai onest este să-ţi abandonezi meseria şi să te apuci de altceva. Cînd Alex. Ştefănescu rade în „România literară" (revistă a criticii auguste) antologia „Ferestre '98" (Editura Aristarc, Oneşti, 1998, preţ neprecizat), pentru că nu poate să incizeze just tegumentul cărţii, el se face vinovat de malpraxis. Este ca şi cînd un chirurg ar încerca o operaţie pe cristalin cu un cuţit din setul de tacîmuri de pastic dăruit călătorilor de stewardesele de pe Tarom. Şi cînd, înarmat cu teribilul cuţitaş, criticului îi mai şi tremură mîna, dezastrul este garantat.

Sub ceruri normale, nu văd de ce o antologie de debuturi ar trebui tratată de comentatorii ei drept altceva decît ce vrea ea să fie. De ce, cu alte cuvinte, un critic literar se simte obligat să cerceteze evenimentele care au dus la alcătuirea ei şi să transforme toate constatările sale în prejudecăţi şi, mai apoi, în incriminări, şi asta referitor atît la participanţi (aha, sînt un lot (!) de prieteni şi discipoli de-ai lui Mircea Cărtărescu), cît şi la natura textelor incluse (ahaha, sînt texte de cenaclu, aşadar efemere şi fără valoare reală în afara cadrului dat). Sub cerurile autohtone însă, cu antologiile de debutanţi – băieţi tineri, fără spate – se poate face orice, numai exerciţiu critic nu. Se pot plăti poliţe, se poate relansa cîte un concept prăfuit, drag vreunui critic al anilor optzeci, se pot arăta muşchi şi se pot exhiba umori negre.

Prima incizie justă care se poate opera, la o primă lectură a antologiei „Ferestre 98", revelează trei tipologii de voci auctoriale, cu totul distincte. Antologia nu este omogenă (nu vorbesc aici de omogenul valoric – acesta nu poate sta drept criteriul în cazul unei antologii, să fim serioşi, o antologie nu este un roman cu şapte autori), dar, atîta tîmp cît, din cele trei sounduri care se cristalizează, două sînt cu totul noi şi par să ceară inventarea unui instrumentar critic adecvat, entropia vocilor auctoriale nu poate decît să mă bucure.

Într-un sound cunoscut scriu Iulian Băicuş şi Angelo Mitchievici, primul poezie, celălalt proză. Trebuie să recunosc că felul în care Angelo Mitchievici face proză, poate că respectabil, îmi e profund antipatic. („Ea îl prinde uşor de mînă./ – Spune-mi, eşti fericit?/ – Dacă aflu vei fi prima căreia îi voi spune./ Ea zîmbeşte ca o părere şi îi atinge părul./ – Hai să-mi arăţi camera ta./ Camera e goală, nu e decît un pat cu velinţă, într-un colţ o icoană afumată din care crucea şi trupul se desluşesc asemeni unei luntrii cu braţele vîslelor străbătînd întunecimea de alb a tencuielii proaspăt văruite. Un scaun şi o masă, simplitatea nu găzduieşte decît lucrurile elementare" etc.). Deşi textul se arată mofturos, preţios, pretenţios, oţios, deşi observaţiile sînt clorotice (de cîte ori citeşti o didascalie, ai senzaţia că autorul o să-şi piardă sîngele din obraz şi o să leşine) proza lui Angelo Mithievici nu descinde nici din Barby d'Aurevilly, nici din Wilde. Dandysmul a fost un curent riguros, a cărui normă cerea ca rigoarea să se exprime prin lingoare. Dimpotrivă, proza lui Angelo Mitchievici nu are nici o urmă de vigoare, este esangvinată constitutiv şi poate că acesta este lucrul cel mai notabil: Angelo Mitchievici nu are nici un motiv să scrie cum scrie, nu doreşte să complice înţelegerea textului pentru a fenta cenzura, nu scrie aşa pentru a se opune unui realism viguros, scrie complicat şi fiţos pentru că aşa îi place lui, şi o astfel de opţiune sinucigaşă trebuie respectată.

Iulian Băicuş nu îşi distinge, în esenţă, vocea de cea a lui Angelo Mithievici, deşi poţi găsi la el o detaşare zîmbitoare faţă de text pe care o căutai în zadar la primul. Găseşti, pe de altă parte, aceeaşi frică de a asuma percepţia unei realităţi, acelaşi refugiu în livresc (recunosc, excelent orchestrat, simulat şi manevrat), aceeaşi mască iresponsabilă a demiurgului care textuează impenitent şi împachetează cu ambalaj contemporan istoria literară, mască de care, în ce mă priveşte, m-am cam săturat de vreo cinci ani încoace.

Victor Nichifor face de unul singur un sound aparte. Nu am citit niciodată ceva mai bizar, o hemoragie galopantă de imagini articulate lucid şi idei altminteri riguroase dezarticulate din abandon, de parti-pris-uri groteşti şi călcări conştiente în strâchini, într-o demonstraţie de la înălţimea catedrei asupra principiilor poeziei: vocea care spune poemele lui Victor Nichifor stă mărturie fie pentru un curaj dement, prin care toate normele formale de natură antropogenă sînt încălcate cu un sictir dictatorial, fie pentru o anumită patologie care îşi construieşte o dicţiune proprie. Deşi relevant în cazul lui Victor Nichifor este numai discursul complet, cu sentimentul că îi fac o uriaşă nedreptate, voi cita o porţiune amputată de text: „– Fiţi isteţi/ şi profitaţi de mine: electron, sol/ împăciuitor. Cu v-oi d-oi (mă bîlbîi arareori)/ vom opta pentru preşedintele de sarcină/ modul de gospodărire: 0,000000000000000016C. Priministrul, cu săniuţa sau cine/ ştie cum va fi cel mai bun, înainte/ de toate va fi high pace. De/ nu, vom vedea şi veţi pleca în state, vom vom ăăă vomă...// Am împărţit spaţiul la timp, alerg reapărînd/ iubitule mai uşor decît aerul/ dirijabil din umbră, îţi dau foc/ unghiurile, icosaedru proteic iarăşi ai muchii: cu fiecare mişcare (relativă)// prindem o dimensiune, adio spaţiu nou nouţ/ nu e vreme de tine, infinit dimensiuni: doar/ noi vizibili/ precum un gînd subţire." Pentru poemele lui Victor Nichifor, aflate la limita subţire a raţiunii, (cu excepţia ultimului fragment, dedicat defecării – cam plicticos, previzibil şi fără nici o frondă) aparatul critic trebuie reinventat şi ajustat. Nu am s-o fac eu, pentru că nu sînt critic literar, aşa cum am mai spus. În plus, am avut dubii, citindu-i textele, asupra facultăţii mele de înţelegere şi singurul fel în care am putut să-mi reprezint situaţia a fost următorul: eu, exponent al unei inteligenţe terestre a compuşilor oxigenaţi de carbon, privesc o lume a compuşilor pe bază de carbon ai oxigenului (ca în romanele SF). Acolo, copaci de aer, cu rădăcini translucide, te lasă să vezi cum urcă seva pămîntie (fotosinteză cu carbon) spre frunzele negre care tremură în bătaia vîntului. Iar vîntul are culoarea brun-roşcată a benzinei de 90. Lumea lui Victor Nichifor este o astfel de utopie şi eventualele instrumente de analiză ar trebui să medieze convenabil între două reprezentări organice aparent incompatibile.

Al treilea sound, care deschide, susţine şi închide antologia, este unul pentru care pot furniza un model de recunoaştere. Atît Ioana Vlaşin, Doina Ioanid sau Marius Ianuş (poezie), cît şi Cecilia Ştefănescu (proză), folosesc un suport indiferent, în cazul nostru hîrtia pe care se tipăreşte o carte, pentru comunicări urgente de natură personală, natură de care se îndepărtează sau se apropie fluctuant, simulînd polimorfic rigorile prozei sau ale poemului. De aici şi gafa lui Alex. Ştefănescu, prins cu ditamai confuzia între autor şi narator în cazul Ceciliei Ştefănescu, în realitate doar un semnal al inadecvării uneltelor lui critice la expresivităţile contemporane. În orişice caz, cred că nici măcar distingerea corectă a naratorului nu este un criteriu sigur de la care se poate începe analiza textelor autorilor enumeraţi mai sus. Propun mai curînd inventarea unei axe de reprezentare noi, nici paradigmatice, nici sintagmatice, sau, altfel spus, nici denotative, nici conotative, o axă pe care o putem numi convenţional a in-notaţiei. Îmi cer scuze pentru aerul grăbit şi improvizat pe care îl are scoaterea din mînecă a acestui termen, dar în spatele lui se ascunde o mică teorie pe care o pot dezvolta oricînd. Funcţia in-notaţiei ar fi să recunoască, la orice nivel, de la cel fonetic pînă la cel sintactic, figurile de stil obţinute nu prin abatere, ci prin rămînere la normă. Ca să fiu mai clar, am să dau un exemplu: se poate accepta, pînă într-un punct, că orice relatare la persoana întîi este, fie şi numai prin opţiunea de a relata un lucru şi nu altul, o ficţiune; în acest sens, şi mărturisirea este o ficţiune; pe de altă parte, o mărturisire, deşi pare epurată de orice tropi, are o anume „intensitate emoţională" a cărei origine te simţi obligat să o explici. Pentru astfel de situaţii, în care sinceritatea autorului se transmite integral sau trunchiat vocii care povesteşte cu aparenţă albă, am găsit cu cale să propun termenul de in-notaţie: un fel de a folosi denotaţia pentru plaja ei de semnificări limpezi şi fără axiologie posibilă şi de a conota ulterior acest dat cu sensuri secundare aparţinînd idiolectului vocii care povesteşte. Se obţin astfel tropi la purtător, de uz casnic – nu funcţionează decît în lumea autorului (naratorului) şi care, fragili, se dezintegrează odată cu trecerea textului. In-notaţia este figura specifică mărturisirii, iar textele Ceciliei Ştefănescu (excelente), ca şi poemele lui Marius Ianuş (cele mai surprinzătoare din antologie), ale Ioanei Vlaşin (destul de inegale, părînd să aparţină mai multor vîrste poetice), sau ale Doinei Ioanid (uşor convenţionale în decupajul lor pătrat) chiar asta şi sînt, mărturisiri cu diverse grade de gravitate şi urgenţă, investite cu o sinceritate izbitoare, în ciuda aerului lejer al frazelor şi a lizibilităţii lor *à perte de vue*.

Orice antologie de debuturi este interesantă prin textele pe care le conţine (am spus această banalitate pentru uzajul celor care vor găsi de cuviinţă să şi-o reamintească) şi nu prin pretinsele manevre, cercuri sau interese care au dus la alcătuirea ei. Orice antologie de debuturi este importantă, nu atît prin vocile cu valoare incontestabilă care trebuie arătate cu degetul, ci prin faptul că îţi semnalează, mai bine decît un volum individual, trend-ul (această a doua banalitate pe care o enunţ nu are un scop diferit de prima). De pildă, poţi să ai norocul să citeşti „Ferestre 98" şi să descoperi două sound-uri cu totul noi, şi să încerci să-ţi adaptezi percepţia la ele. Cît despre glorie şi posteritate literară (un fel de decoraţii pe care mulţi critici cred că le acordă atunci cînd îşi fac meseria), mă îndoiesc că vreunul din autorii antologiei de faţă tînjeşte după aşa ceva. De aceea spuneam că a-i judeca cu o măsură la care ei nu se aşteaptă este cu totul neprofesional.

Răzvan RĂDULESCU

Cronica literară de tranziţie

Larousse-ul românesc (II)

(Urmare din nr. 315)

Cum am spus, elogiul meu nu e unul protocolar. Dicţionarul* este efectiv solid şi valoros, recomandabil fără ezitare, ceea ce nu înseamnă (aşa cum remarca şi d-na Mioara Avram în prefaţă) că e impecabil. Cusururi mărunte există. Adaug cîteva observaţii, bizuite pe un sondaj general, cu aplecare asupra literei „B". La partea de „limbă": lipseşte *başca*="afară de", „separat", *barem(i)*="măcar". La *bărzăun* (ca şi la *gărgăun*), lipseşte sensul de „idee aiurită, bazaconie". La *becar, bemol* (ca şi la *diez*) nu-s reproduse şi semnele respective, pe care nu tot omul le cunoaşte. La *brain-drain*, definiţia e nejustificat restrictivă: *„emigrare în masă a savanţilor europeni în SUA şi în Canada"*: nu e vorba doar de „savanţi", ci de „specialişti de valoare", şi nu doar din Europa în continentul american, ci în general, din ţări mai puţin dezvoltate în ţări bogate. Definiţia de la *bendix* este greşită: nu este un *„electromotor care pune în mişcare motorul unui automobil"*, acela e demarorul, ci un mecanism de cuplare/decuplare a demarorului cu volantul motorului.

În partea „enciclopedică", bineînţeles că am urmărit cu predilecţie reflectarea lumii culturale româneşti în genere şi a celei literare în special. Am apreciat lapidaritatea expresivă a stilului, bine redus, în cele mai multe cazuri, la esenţă; iată, ca mostră, Bacovia: *„Lirică de recuzită simbolistă, dar de substanţă modernistă; expresie a solitudinii şi alienării, în decorul dezolant al vieţii de provincie; obsesia vidului, a reificării; nevroză, stare agonică. Mare forţă de sugestie artistică într-un limbaj depoetizat"*. La fel, multe nuanţe iscusit condensate, la Bănulescu şi Buzura. Mai rezervat-expozitive, la Bălăiţă sau Balotă. În această zonă, în condiţiile drămuirii drastice a spaţiului, e, desigur, facil a imputa absenţe. O linie de demarcaţie, pentru cine „intră" şi cine nu, trebuie să existe, şi aceasta e destul de inefabilă. Îmi asum totuşi riscul de a da glas cîtorva nedumeriri. Precizez că, dacă-i voi juxtapune pe prezenţi absenţilor, o fac cu toată preţuirea pentru cei dintîi, mulţumit că ei figurează în DEI. Semnalez doar involuntarele inechităţi. Astfel, voi trece uşor peste ciudăţenia că junele prim-ministru Blair al Marii Britanii este inclus, în timp ce nici un premier român de după '89 nu figurează, nici măcar Văcăroiu, care a rezistat 4 ani. Dar! Dacă eminentul literat Livius Ciocârlie e prezent, nu văd de ce e ignorat nu mai puţin eminentul Z.Ornea. Dacă regretatul Petru Creţia îşi ocupă locul meritat, nu pricep de ce n-au încăput şi Valeriu Cristea sau Andrei Pleşu. Foarte bine că este Gh. Grigurcu, dar trebuia găsit un locşor şi pentru Alexandru George, Liiceanu sau V.Ierunca. Mă bucur că nu lipseşte Valeria Guţu-Romalo, dar nu-mi explic neglijarea Floricăi Dimitrescu. Iar dacă mi se va obiecta că dimensiunile n-au permis, voi răspunde, fără maliţie, că spaţiu se mai putea găsi, în detrimentul unor personalităţi ca tenismanul Boris Becker, fără de care nu era mare pagubă. Concluziile au fost enunţate în prima parte a cronicii: bref, o carte admirabilă, cu mărunte imperfecţiuni.

„Avanpremieră"

Am parcurs, în vremea din urmă, cărţi remarcabile, sau, oricum, demne de interes din varii motive, dintre care unele, fatalmente, nu vor avea parte de o cronică, altele da. Aş regreta să nu găsesc răgazul de a mă concentra asupra *Interviurilor despre politică şi alte tabuuri* înglobate de Dan Pavel sub titlul *Cine, ce şi de ce?* (Polirom, Iaşi, 1998) sau asupra eseurilor şi studiilor pe teme politice grupate de acelaşi autor sub titlul *Leviathanul bizantin* (Polirom, Iaşi, 1998). Cu o sui-generis candoare şi fervoare intelectuală, Dan Pavel, studios la modul „benedictin" în materie de politologie, are o radicalitate atitudinală basculînd între blîndeţea doctă cu subsoluri ample şi tensiunea polemică hărţuitoare. La fel de rău mi-ar părea să nu poposesc într-o cronică asupra textelor tăioase şi bătăioase din volumul *Imposibila neutralitate* al lui Gh. Grigurcu (Inst. European, Iaşi, 1998), în care sagacitatea analitică a criticului atacă, sub armura unei intransigenţe morale imperturbabile, cazemate, redute şi bastioane purtînd nume reverberante ca Eugen Simion, Adrian Păunescu, Dumitru Popescu-„Dumnezeu", Marin Sorescu, D.R.Popescu, Romulus Vulpescu, Mihai Ungheanu, Eugen Barbu. Am citit, fără poticneli, şi partea întîi a unui roman de analiză sentimentală în vremuri „politice" (ale noastre, anii '90), în registru, oarecum, Milan Kundera, al recidivistului în gen, eseistul şi, de o vreme, diplomatul Mihai Zamfir: *Educaţie tîrzie* (Cartea Românească, Buc., 1998). Am recitit (da, da!) şi aş mai scrie o dată (experienţă fără precedent, pe cît ştiu), cu alte nuanţe, despre eseurile quasi-memorialistice, quasi-filosofico-politice, quasi-egotiste, quasi-doctrinare, quasi-fabuloase ale inepuizabilului Nicolae Breban, mereu apt să resuscite cosmosuri de literaţi mai mult sau mai puţin exilaţi/disidenţi/opozanţi/conformişti/măgari, care gravitează, cu străluciri diferite, în jurul geniului său solar (*Riscul în cultură*, Polirom, Iaşi, 1997). Memorii şi reflecţii, despre cum a fost şi ce mai e, de cu totul altă factură (mămoscolociale, cu haz de necazuri comuniste şi post-comuniste, în spirit de bună gospodină intelectuală) am găsit şi în prozele confesive ale Mariei Marian, *Scrisoare din eternitate* (Universal Dalsi, Buc., f.a., probabil 1998). Nu se cuvenea să-mi scape, aşa că am trecut nu fără curiozitate prin transcrierile şi „luările de poziţie" ale lui Ion Iliescu adunate în cartea *Viaţa politică între violenţă şi dialog* (Ed. Sincron, fără loc, fără an, probabil 1998). Cînd spun „transcrieri", mă refer la stenogramele discuţiilor din CFSN (27.12.89), din Palatul Victoria (28.01.90), din audierile la Comisii Parlamentare despre '90 şi '91, din întîlnirea la nivel înalt cu minerii (27.09.91). Tot cu istorie recentă, mai puţin partizan consemnată, m-am delectat în al doilea volum din seria foarte util concepută de Domniţa Ştefănescu, intitulat *Doi ani din istoria României – O cronologie a evenimentelor ianuarie 1995-ianuarie 1997* (Maşina de scris, Buc., 1998), letopiseţ migălos în care, din loc în loc, cîte o fină ironie punctează consemnarea seacă, dînd culoare şi relief, fără să altereze obiectivitatea selecţiei. Publicistică de bună calitate, a două vîrfuri ale inteligenţiei ieşene (Al. Călinescu şi Florin Faifer) am savurat în culegerile *Interstiţii* (Polirom, Iaşi, 1998) – eseuri şi consemnări meditative de fenomene culturale, cu graţii universitar-ironice şi fineţuri textualiste, şi, respectiv, *Efectul de prismă* (Ed. Cronica, Iaşi, 1998) – foiletoane de politichie, tele-cronichete şi note de drum îngîndurat prin ţară şi prin afară, cu sfătoşenie cărturărească şi bunsimţ moldav. Jurnalul lui Stelian Tănase (*L.A. vs. N.Y. – jurnal american*, Polirom, Iaşi, 1998) mi-a relevat acelaşi bun scriitor în linie behaviouristă, observator tenace al detaliului cu apetenţa de a-l integra în structuri; volumaşul bicefal şi bilingv al lui Vl.Tismăneanu şi Mircea Mihăieş (*Vecinii lui Franz Kafka – Romanul unei nevroze / The Neighbors of Franz Kafka – The Novel of a Neurosis*, Polirom, Iaşi, 1998), carte insolită şi, vai, prea scurtă, m-a pus în faţa unei viziuni ferm coagulate asupra spaţiului politico-spiritual central-european, cu piscurile şi mlaştinile sale de ieri şi azi; în fine, am descoperit un analist promiţător al domeniilor politic şi mediatic (cu interferenţele implicite) în Doru Pop, prin volumul său *Obsesii sociale* (Inst. European, Iaşi, 1998). ● Aşa cum am spus, asupra unora din aceste titluri voi reveni pe larg, dacă-mi dă Domnul zile.

George PRUTEANU

*) *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Ed. Cartier, Chişinău, 1999, 1808 p. Autori: **LĂCRĂMIOARA CHIHAIA, LUCIA CIFOR, ALINA CIOBANU, MIRCEA CIUBOTARU, DOINA COBEŢ, EUGENIA DIMA, CRISTINA FLORESCU, MARIA TEODOROVICI, CONST. TEODOROVICI.** Revizie: D.Cobeţ, E.Dima, G.Drăgoi, F.Faifer, G.Gheţu. Coordonatorii proiectului: N.Guţanu, Gh.Ierizanu, A.Ţurcanu. Design: I.Condrea.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

ŞOMERI ŞI FUNCŢIONARI

A fi şomer. Un nou stigmat, unul modern. Ceilalţi trebuie să aibă grijă de tine, şi asta nu pentru că eşti bătrîn, copil sau neajutorat ci pentru că nu există un loc şi pentru tine acolo, printre fericiţii care muncesc. Sau poate există, dar tu nu ştii să-l cauţi; iar cei care ar trebui să ţi-l găsească nu sînt (încă) în măsură să te ajute. **(C. G.)**

Cifre europene, realităţi româneşti

Reformă fără şomaj nu se poate. Am auzit de atîtea ori această propoziţie încît am ajuns să o considerăm un banal truism. Ca într-un experiment pavlovian, atunci cînd auzim de restructurări ni se aprinde un beculeţ, acolo între neuroni, şi ne gîndim la rata şomajului.

Şi, într-adevăr, avem cu ce ne mîndri. De la începutul acestei luni avem şi noi o rată „decentă", apropiată de a vest-europenilor, adică 11,1%. Pe judeţe se detaşează în campion absolut Hunedoara cu 20,4%, detronînd liderul tradiţional, Vasluiul, care are „doar" 18,5%. Şi pentru că tot vine vorba de mineri, judeţul glorioasei confruntări de la Costeşti, Vîlcea, le urmează cu 15,4%. Trebuie să adaug că aici sînt preponderente zonele monoindustriale în care şomajul este mult mai ridicat. Conform spuselor lui Romeo Beja, Valea Jiului spulberă orice record cu 50%.

„Codaşele" sînt Bucureştiul (4,5%) şi Timiş, Bihor, Satu Mare care se învîrt în jurul a şase procente.

Această discrepanţă este îngrijorătoare chiar mai mult decît creşterea generală a şomajului pe ţară şi dezvăluie existenţa a două Românii economice. Una dinamică, beneficiară a majorităţii investiţiilor şi capabilă să absoarbă forţa de muncă excedentară, zonă concentrată în capitală şi în partea de vest a ţării. Cealaltă, zona gri, cuprinde nordul Moldovei, sudul Bărăganului, Oltenia şi zonele miniere. Dincolo de statistici, diferenţa este perceptibilă cu ochiul liber.

Deci, conform ultimelor date, 1.103.451 de români se află în şomaj, iar din aceştia peste 20% nu mai beneficiază de nici un fel de indemnizaţie, fiind şomeri de peste doi ani şi jumătate. Practica demonstrează că după o asemenea perioadă reîncadrarea este deosebit de dificilă. Cifra ca atare este descurajantă, dar ea nu ţine cont de inventivitatea românului, neinclusă în nici un fel de socoteli, care găseşte mijloace de supravieţuire prin munca la negru în înfloritoarea economie subterană.

Conform legii, fiecare şomer poate urma un curs gratuit de reconversie profesională organizat prin direcţiile de muncă judeţene. Doar şapte procente dintre cei care au urmat aceste cursuri anul trecut şi-au găsit un loc de muncă în noua meserie circa şapte procente, deşi costul mediu pentru şcolarizarea unui om este de 335.000 lei.

Instituţii şi bune intenţii

Aşa cum v-aţi aşteptat, statul acţionează haotic şi reacţionează cu întîrziere. La cinci luni după formarea cabinetului Ciorbea, Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale trimite Parlamentului o lege de înfiinţare a Agenţiei Naţionale pentru Ocupare şi Formare Profesională.

Fiind ocupaţi cu restituiri, crize, universităţi, moţiuni şi alte chestiuni importante, parlamentarilor le trebuie un an de zile pentru a o adopta şi intră în vigoare în iulie 1998. Mai trec alte şase luni pentru elaborarea statutului şi Agenţia ia fiinţă la 1 ianuarie anul curent. Acum încă se mai împart funcţiile şi responsabilităţile.

Dar ce aduce nou proaspăta instituţie? În primul rînd centralizează toate departamentele cu responsabilităţi în domeniu care funcţionează în minister. O altă noutate este cooptarea în conducerea Agenţiei, pe lîngă cei numiţi de guvern, a unor reprezentanţi ai confederaţiilor sindicale şi patronale „reprezentative la nivel naţional", respectiv judeţean.

Împărţirea responsabilităţilor cu alţi actori sociali este benefică, în intenţie, dar greu de realizat în practică. Dacă ne gîndim numai la confuzia care există în domeniul sindical, la lipsa de dialog cu sindicatele, la populismul liderilor acestora, buna intenţie ar putea bloca funcţionarea Agenţiei.

Practica ne omoară

După aceste înalte consideraţiuni, o vizită la Direcţia de Muncă a municipiului Bucureşti constituie un adevărat duş rece. Locul pare tipic pentru instituţiile publice româneşti: lipsă cronică de spaţiu, forfotă, înghesuială, dezorientare.

La intrare, un hol în care sînt înghesuite dulapuri masive, vechi. Printre acestea forfotesc oamenii în căutarea listelor cu locurile de muncă şi cursurile organizate.

O altă încăpere este, în acelaşi timp, depozit şi spaţiu de lucru cu oamenii. Un neverosimil simţ gospodăresc a organizat un adevărat labirint din rafturi pe care se află dosare, printre care şerpuiesc cozile cu solicitanţi, ghişeele minuscule abia se văd. Aceeaşi adaptare la condiţiile precare găseşti în biroul directoarei, o încăpere puţin mai mare decît o sufragerie obişnuită, pe care doamna Paula Preda o împarte cu alte cinci funcţionare, serveşte ca birou de lucru şi de primire a solicitanţilor care nu se descurcă în labirintul de dosare şi nimeresc aici.

Direcţia a organizat anul trecut 533 de cursuri (din care 57 special pentru şomerii în plată), cu peste 10.000 de absolvenţi. Meseriile pentru care se organizează cele mai multe cursuri sînt cele de croitor, barman, depanator radio-TV, operator calculator, contabil, recepţioner, instalator sanitar, dulgher, zidar.

Doamna Preda se plînge de faptul că oamenii se înghesuie la cele de calculatoare şi contabilitate, „indiferent de pregătirea anterioară, pînă şi portarul, el tot asta vrea, chiar dacă nu are studii. Dar acestea sînt meserii pe care dacă nu le practici imediat le uiţi".

Apar multe situaţii paradoxale în care se organizează cursuri pe baza unor convenţii cu agenţi economici care asigură angajarea, dar foarte mulţi dintre şomeri se plîng că salariul nu le ajunge nici pentru transport şi pachet şi că aveau mai mulţi bani cînd erau în şomaj.

Fericiţii beneficiari

Cele mai mari probleme le au şomerii vîrstnici. În general sînt preferaţi tinerii, dar chiar dacă sînt angajaţi, cei care au o anumită vîrstă se adaptează greu la cerinţele patronilor, programul este strict şi normele mari, iar „ritmul şi modul de lucru al românilor este altul". În plus, vîrstnicii au de întreţinut o familie şi nu îşi permit să muncească pentru salarii mici.

Cazuri aproape imposibil de soluţionat sînt cele ale femeilor de peste 40 de ani; cele care fac cursuri le urmează în ideea că au deja ceva asigurat. În Bucureşti sînt în evidenţă 6.865 de şomeri femei între 40 şi 49 de ani, cu şanse minime de angajare.

O altă situaţie specială este a celor cu studii superioare. Deşi procentul lor este mic, în jur de 5%, ei ridică probleme pentru că sînt pretenţioşi, vor loc de muncă neapărat pe specializarea lor. Sînt îndrumaţi către meserii mai uşoare, gen recepţioner sau secretară, în care sînt avantajaţi de cunoaşterea limbilor străine.

Prins între incoerenţele sistemului politic şi ineficienţa unei birocraţii depăşită de realitate, şomerul român continuă să creadă că are un drept natural la un loc de muncă, pe care statul trebuie să i-l asigure, „că de-aia e stat", nu-i aşa? Şi dacă ne gîndim că o problemă pe care nu vrei s-o rezolvi o încredinţezi statului român, rata şomajului va continua să crească şi vom deveni mai europeni decît europenii.

Cristian GHINEA

Naşu' şi telenovela

În România, locul în care oamenii se întîlnesc la coadă a rămas un spaţiu ideal pentru discuţii. E un reflex care supravieţuieşte din anii lui Ceauşescu Nicolae sau, poate, una din trăsăturile de căpătîi ale neamului. Coada a dispărut din stradă, din pieţe, dar existenţa ei e nepieritoare, chiar dacă vremurile – cu preţuri mari, cu bani puţini – îi sînt potrivnice. Acum, coada rezistă în instituţii, acolo unde birocraţia înfloritoare şi acreala funcţionărimii îi dau un sens. Aşa se întîmplă, bunăoară, la Oficiul forţelor de muncă, acolo unde aştepţi, dacă eşti şomer, să-ţi fie vizat carnetul de evidenţă.

Discuţiile au cîteva teme predilecte: nu se mai poate trăi; acum s-a scumpit şi benzina; totul se duce naibii; Vasile ăsta, cu mustaţa lui şmecheră, nu face nimic; de-abia dacă pot să mai iau puţină carne pentru copiii ăştia. Cînd ajungi în faţă, îl saluţi pe cel cu care ai vorbit şi intri într-un birou. O duduie îţi tastează la computer numele şi aplică, în sfîrşit, o ştampilă pe actele tale.

* * *

Anişoarei Lascăr îi place enorm „Suflet de femeie", telenovela de la PRO TV. A lucrat pînă în iunie '98 la o mercerie din Drumul Taberei. Acum, magazinul în care doamna Anişoara cîştiga o leafă pentru familia ei a devenit un supermarket. *„Am trecut pe-acolo acum vreo trei săptămîni, de curioasă. Mai să nu recunosc că-n locul ăla am muncit cinşpe ani, lumina să-ţi ia ochii, gresie, faianţă, da' şi nişte preţuri, vorba aia..."* Recunoaşte că înainte nu prea făcea nimic, avea un radio Gloria adus de acasă şi asculta pînă la ora 18, ora închiderii, Antena Bucureştilor: *„La postu' ăsta mai auzi şi tu muzică uşoară, pe Mirabela, nu toate drăcăriile astea ale tineretului."* Oameni care să fi cumpărat ceva intrau rar, asta şi pentru că prea puţini mai croşetează la vremuri de tranziţie.

Acum, doamna Anişoara stă singură mai toată ziua. Fata e deja mare şi o să se mărite în curînd, iar bărbatul, Costel, instalator, lucrează pînă seara tîrziu. Dacă n-ar exista telenovelele ar muri de urît.

* * *

Donciu Ilie are 470.000 de lei ajutor de şomaj. Nu-i ajunge. *„Cum să-mi ajungă, tăticule, cînd am doi copii şi nevasta ia doar opt sute, zi şi tu?! Nu mai pup eu loc la stat şi, chiar dacă pică ceva, parcă într-o lună, două nu mă dă afară iar, tu ce crezi? Cică ăştia de la Forţele de muncă ar trebui să-ţi caute ceva, da' eu n-am auzit de unul la care să-i spuie uite, dom'le, vrei să munceşti la şosele, la şuruburi, la orice?"* Nea Ilie e nebărbierit, mătăhălos, cu o faţă plină de riduri. Pe cap poartă un fes cu ciucure roşu. *„Noroc că eu şi nevastă-mea avem părinţi pe la ţară. Muncim pămîntu' mai toată vara şi după mine, dac-ar fi, m-aş întoarce acolo, da' nu vrea muierea nici de-a dracului. Asta e! Naşu' e zidar şi cînd are vreo treabă mai serioasă zice şi el hai, bă Ilie, să iei şi tu un ban. Noroc cu naşu' că statul ăsta e vai de mama lui."*

* * *

R. B. e student la Universitatea Hyperion: *„Nu-mi da, bă, numele că n-am voie să fiu şi student şi şomer în acelaşi timp."* I-am promis pe cuvînt de onoare. *„Cînd am intrat la particulara asta în octombrie, ca să nu mă ia în armată, m-am gîndit dacă să le spun ăstora de la şomaj, da' părerea mea e că, dacă poţi să păcăleşti statul în vreun fel, merită s-o faci."* Băiatul e conştient că suma pe care o primeşte pentru că a absolvit liceul, 190.000, nu înseamnă nimic. *„Nici o ţoală nu-mi iau cu banii ăştia, da' o dată pe lună, cînd mi-aduce poştaşul banii, îi zic prietenei mele: hai, fato, să te scot în oraş, să-ţi fac o cinste. Dacă mai rămîne ceva, beau şi o bere cu băieţii."*

* * *

La bloc, toată lumea o cunoaşte pe tanti Cornelia. Mai ales copiii. Ea face injecţii şi aşa ceva nu poate rămîne fără o urmă de glorie. *„Am lucrat la policlinică pînă-n '97, cînd m-au dat afară cu restructurarea aia din Sănătate. De atunci îmi iau ajutoru' de şomaj şi mă cheamă oamenii cînd au nevoie să-i înţep. N-au de ce să se teamă, că fierb bine seringile şi am mînă uşoară."* Pentru Cornelia Buhuş nu e aşa de rău să n-ai serviciu, se descurcă binişor. Sînt cinci ani de cînd a părăsit-o bărbatul şi spune că acum are timp pentru Cristi, puştiul ei, de 12 ani. *„Rămînea singur toată ziua şi mai să-mi crape obrazul de ruşine cînd mi-au zis vecinele că l-au văzut la alimentară în ciorapi şi pijama. Puteau să zică unii că-i vreun aurolac..."* E tristeţea cea mai mare a femeii, în numele căreia goleşte seara destule pahare de votcă. Poate acesta e adevăratul motiv pentru care nu mai lucrează la policlinica de copii.

Matei FLORIAN

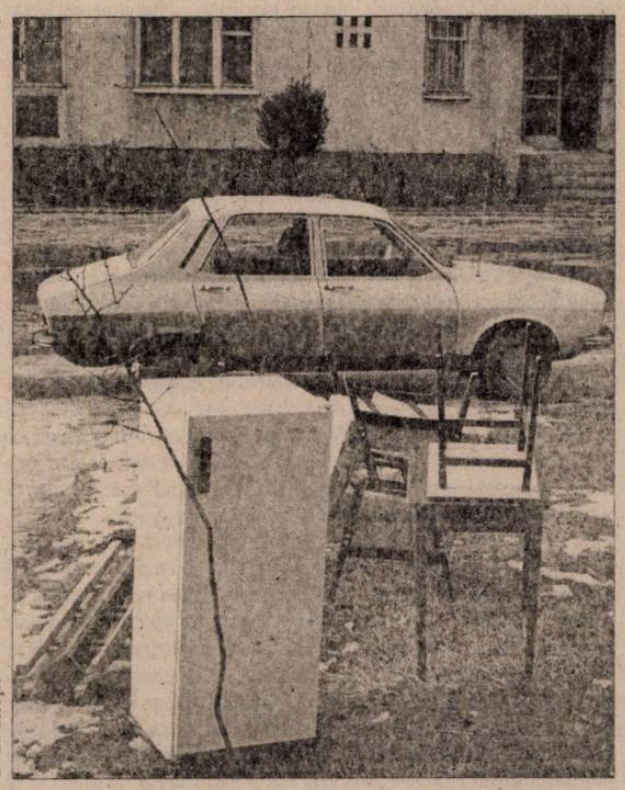

© S. Gheţie

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Bruno Iordan, proprietar de peruşi în Obor

Bruno Iordan: Ia-ţi, dom'le, mîinile de pe păsărica mea!

Reporter: Dar ce-i fac?

Dacă pune oricine mîna pe ea, îşi pierde olfactivul.

De ce?

Ce vrei, bă? Lasă-mă-n pace. Plimbă Oborul mai încolo! Veniţi toţi să-mi derutaţi peruşii.

Ce fel de peruşi sînt?

Sînt tineri peruşi africani.

Trăiţi pentru ei...

Dumneata nu-nţelegi importanţa lor între noi.

Sînt decorativi... vorbesc dacă îi înveţi...

Peruşii nu sînt la remorca nimănui. Am avut un triunghi de peruşi. Unul îmi stătea în păr, altul pe umăr, altul pe degetul celălalt. Eu eram decorativ.

Peruşii se mănîncă?

Are gust de locomotivă.

Cum vă explicaţi acest gust?

Depinde de zona de unde vine peruşul. Vedeţi... dar ce vorbesc cu mata... peruşii mei vin cu trenul, căci eu stau aproape de calea ferată.

Dar n-au şi ei un dor de ducă... pe calea ferată?

Gîndeşte-te şi mata, dacă tu n-ai şti de ciocolată de mic, ce-ai mînca? Să fim cinstiţi... Viaţa e suportabilă că nu ştii cît de multe sînt pe lume. Fii cinstit... du-te în America să vezi ce-ai de pierdut stînd prost în România. Şi dacă te-ai duce acum în America ai vrea şi tu cuşcă să nu te fleşcăi în două luni cîte senzaţii ai avea. Peruşul ce vrea? Bătaie? Polonice! Polonice cu grăunţe la ore fixe. Şi atunci mata ce crezi? Ia-ţi copilul de pe tejgheaua mea! Noi nu răspundem de el.

L-am sprijinit cît să vorbim!

Altă dată să nu mai faci prostia asta.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

ISTORIA MERGE ÎNAINTE, SPRE *TIMPURI NO*

● Un interviu stupefiant este cel luat de Cristian Bădiliţă lui Paul Barbăneagră (publicat în *Aldine*/13 febr.), în care acesta se referă la „bazaconiile separării puterilor în stat", la „gazetărime, ciuma asta care s-a infiltrat în toate ţările occidentale" şi la faptul că, „în fond, mi-ar fi fost mult mai uşor să suport puşcăria pe care au trăit-o amicii mei în ţară, decît coşmarul pe care l-am trăit aici *(în Franţa, n. m.)* zeci de ani, tot timpul în stare de confruntare penibilă şi inutilă cu nişte analfabeţi nătîngi sau cu nişte..." „Răuvoitori", îi ţine isonul tînărul său protejat. A pune în balanţă „coşmarul" trăitorului la Paris în timpul lui Ceauşescu şi coşmarul, real, al celor din puşcăriile comuniste este, în cel mai bun caz, o stupiditate, în cel mai rău, o măgărie! Noroc cu optimismul *reacţionarului* (P. B. se mîndreşte cu această calitate) care, trezindu-se din coşmarul parizian, ştie că „istoria, orice s-ar întîmpla, merge înainte, luată de valul deschiderii către viitor"... (**a. l. ş.**)

● Dacă Albert Camus avea dreptate, dacă într-adevăr jumătate din energia unui om se consumă spunînd în diferite feluri *NU*, atunci şi jumătate din energia uzinei *Timpuri Noi* se consumă, pe timp de noapte, tot spunînd *NU*. Cum vii în jos pe Nerva Traian, vezi pe stînga o clădire deasupra căreia un ochi nu foarte ager poate citi, în litere fluorescente, TIMPURI NO. Premoniţie? Semne ale apocalipsei? Rafinate escatologii subliminale? Sau, pur şi simplu, jeomanfişismul unei întreprinderi de stat? (**A. C.**)

BENITUŞKA, UN MOTOTOL DINAMIC

● Am văzut, vinerea trecută, la TVR 1, prima parte a filmului „Tinereţea lui Mussolini" care, fără a fi o comedie, mi-a transmis o stare de alegreţe crescîndă cu surîsul ei aferent. Cu frumosul Banderas în rolul principal, filmul se fixează pe clocotitoarea activitate a viitorului dictator fascist în rîndurile revoluţionarilor socialişti, ale proletariatului în care fierbea „Internaţionala", ba chiar în ale puternicei emigraţii ruse aflate în Elveţia. Benito e inteligent, fermecător, are succes, face furori politice şi apolitice – o tînără rusoaică, subjugată de el, îl va numi „Benituşka", ceea ce, să recunoaştem, nu se aude decît o dată într-o viaţă de latin şi e de-ajuns, cred, să facă filmul memorabil. (**R. C.**)

● Cum e bărbatul român contemporan, cum e femeia? Dacă e să ne luăm după anunţurile matrimoniale dintr-o singură zi (21 febr., *Naţional)* solicitantul masculin, deşi e plin de calităţi, n-are condiţii de desfăşurare, ori pentru că „nu deţin spaţiu pentru întîlnire, dar vă pot urma oriunde, fie şi în străinătate", ori fiindcă este prea modest, cum e cazul acelui „mototol dinamic cu salariu static", care doreşte să găsească pentru rezolvarea problemelor „o domniţă milostivă". În comparaţie, femeia română de azi face toate paralele: „încă tînără, caut un bărbat adevărat pentru petrecerea timpului liber. Plătesc eu." (**T. C.**)

AL PATRULEA PIRON FURAT, UN SANDVIŞ ARUNCAT ŞI ASFALTUL SPĂLAT

● TVR a completat penultimul nostru număr şi ne-a oferit un film de mîna a doua cu ţigani din România. Aceştia dansează pe o muzică spaniolă cîntată la chitară şi poartă nume „tradiţionale": Otto, Katrina. Cei tineri au plete, haine din piele şi au înlocuit calul cu o motocicletă. Fata bulibaşei, personajul principal, se prostituează în timpul liber, la Bucureşti. Ţiganii se ascund „de secole" printre dealuri şi sînt hărţuiţi de oamenii răi cu mitraliere şi căşti, dotaţi şi cu un elicopter pe care scrie „POLICIJA". Bulibaşa este mustăcios, ras în cap şi are accese meditative cînd scoate perle, gen: „Cînd Isus a fost crucificat, un ţigan a furat al patrulea piron şi Dumnezeu ne-a dat dreptul să furăm". (**C. G.**)

● În anumite lucruri nu am crezut niciodată. Unul dintre ele era povestea cu aruncatul sandvişului la întoarcerea de la şcoală, ca să nu te prindă mama că n-ai mîncat. Şi de data asta, s-a întîmplat chiar sub ochii mei: un băieţel bine îmbrăcat fugea cu ceva alb în mînă, atent la eventualii urmăritori; negăsind nici un coş de gunoi prin preajmă, a aruncat surplusul alb pe jos şi s-a întors firesc (dar speriat) spre scara blocului. Cercetarea la faţa locului mi-a confirmat bănuielile: obiectul repudiat era, într-adevăr, un sandviş. (**I. P.**)

● Mică stradă din zona ultracentrală, pe care sînt situate numai două reşedinţe diplomatice. Un om de serviciu spală asfaltul din faţa lor cu detergent. Pe urmă evacuează cu mătura apa murdară adunată în cele cîteva gropi şi în crăpăturile adînci ale scurtului trotuar. Curiozitatea ne îndeamnă să le numărăm: sînt 8 de toate. (**T. C.**)

O, LIS, EXCLUS OLIGOFRENII

● În faţa Primăriei Capitalei au poposit de ceva vreme doi lei din piatră de provenienţă culturală incertă: chineză, aztecă sau mixtă. Nu se ştie exact cît vor rămîne leii lui Lis în faţa Cişmigiului, mai ales că sînt cazaţi în condiţii deplorabile, direct pe trotuar. (**C. M.**)

● Cei care doresc să-şi găsească parteneri prin corespondenţă sau telefonic se arată din zi în zi tot mai selectivi. Aflăm astfel (din *Naţional*, nr. 516) că un „cuplu de nonconformişti (19-39) care caută „un cuplu fără prejudecaţi pentru relaţie apropiată" pune însă o condiţie prealabilă *„exclus oligofrenii"* (s. n.). Viaţa devine din ce în ce mai grea... (**T. C.**)

MEGADINICĂ, MICROSOFT ŞI OFURI – *SOPRA TUTTI SIAMO NOI*

● La TVR 1, un interviu excepţional al Eugeniei Vodă cu Gheorghe Dinică – un Dinică liniştit, deloc „feroce", cu vorbe bune despre el ca soţ şi petrecăreţ, iubindu-şi meseria de „simplu interpret", „nici grea şi nici uşoară, ci doar a mea, ca o durere de cap". Nimeni nu i-a scris vreodată un asemenea rol... (**R. C.**)

● La procesul care opune compania Microsoft Departamentului de Justiţie din SUA (sub acuzaţia de monopol), Jim Allchin – unul dintre cei mai deştepţi „băieţi" din echipa inteligentă a celei mai mari firme de calculatoare – s-a străduit să deruleze un program care să demonstreze că legea nu a fost încălcată. Demonstraţia pe computer a mers destul de greu: Allchin a dat întîi vina pe liniile telefonice, apoi a venit un ciudat mesaj de eroare atribuit utilajului IBM. Şi pe urmă a pătit ceea ce păţesc toţi nepricepuţii: casete de dialog care cereau comenzi deja efectuate, boxele cu muzică se declanşau aiurea, meniuri blocate etc. Dacă e adevărat că există, monopolul Microsoft se bazează pe pretinsa atitudine prietenoasă a computerului faţă de utilizator. La nevoie, prietenul a fost absent. (**M. B.**)

● Anumite locuri din Bucureşti mor pur şi simplu: Parcul Tineretului, de pildă (care pe vremuri, datorită congreselor de la Polivalentă...). Mai întîi s-au dus leagănele: unele au fost desfiinţate, altele s-au prăbuşit sau nu se mai învîrtesc... Apoi – o bucată zdravănă din dala unei arteziene (cîndva falnice) a lăsat în urmă-i un mic (dar urît) hău. Atmosfera funebră e consacrată de cîrdurile de ciori şi haitele de cîini agresivi, ce par să-i presimtă sfîrşitul (parcului). (**I. P.**)

● În unele oficii poştale şi telefonice din Bucureşti (de obicei, în cele renovate de curînd), cineva a avut ideea de a pune la ghişee *sticlă mată*. Cetăţeanul nu vede dacă e vreo funcţionară la ghişeu, dar aude o voce de dincolo de geam: „spuneţi, vă rog!". Ideea de (tele)comunicaţii nu include oare şi *transparenţa?* (**M. V.**)

● Pe gardul bisericii de la „Cimitirul Eroilor Revoluţiei", harnicii organizatori de show-uri de divertisment îşi anunţă, prin intermediul binecunoscutelor afişe cu poze alb-negru înghesuite una lîngă alta, spectacolele „Vedete... vedete" şi „Sexy mărţişor". Mesaje vesele pentru cei de Dincolo. (**C. P.-B.**)

● Între Universitate şi Romană, metroul ne-a jucat feste, oprindu-se fără sens. Cînd în sfîrşit am ajuns la Romană, cu inima cît un purice, grafitti-ul de pe primul zid dinspre ieşire ne-a liniştit. Acolo sta scris mare: *„Sopra tutti siamo noi!"*. (**I. P.**)

● O imagine cumva emblematică pentru înfruntarea din zorii zilei de 17 februarie de la Stoeneşti îmi pare a fi aceea în care apărea o maşină (aparţinînd probabil unuia dintre sprijinitorii lui Miron Cozma şi purtînd urmele intervenţiei în forţă a trupelor de jandarmi) cu numărul de înmatriculare HD 01 PZD. Un strigăt mut, o ultimă înjurătură oprită în gît. (**D. S.**)

Televedenii

Zbierătură

St. Valentine's Day – Ziua Sfîntului Valentin – a fost conştiincios sărbătorită de televiziunile române, conform obiceiului occidental, pe 14 februarie, adică nici de Sf. Valentina (10 februarie), nici de Sf. Valentin (16 februarie), ci de *Ziua Cuv. Auxenţiu, Maron şi Avramie*. Adorabilă coincidenţă sau macabră ironie a soartei, Ziua lui Valentin a tractat după ea, tot fără să ţină cont de calendar, Ziua lui Miron, ziua cînd s-a rostit sentinţa definitivă în procesul lui Miron Cozma – generos prilej pentru creşteri consistente de audienţă TV, un prilej pe care televiziunile nu l-au ratat. Nimic rău în creşterea numărului de emisiuni de ştiri, nimic rău în prelungirea acestora pentru discuţii cu invitaţi analişti. Nimic rău, pînă la urmă, în abundenţa ediţiilor speciale; rău este cînd, indiferent cît de repede este epuizat în discuţie subiectul propus, emisiunea continuă, totuşi, realizatorul chinuindu-se să pună invitaţilor tot felul de întrebări puerile, nefondate – doar pentru umplerea timpului alocat din start emisiunii. Din această vorbire doar de dragul ţinerii telespectatorului în faţa ecranului, practicată masiv de Antena 1, avidă de audienţă precum *fostul* lider al minerilor, Miron Cozma, de putere, din această practică a *ţinerii de vorbă* se nasc sub-teme, colaterale discuţiei, menite să distragă atenţia de la fondul problemei şi să justifice acţiunile (nejustificabile) previzibile. „Care sînt alternativele lui Miron Cozma?" au întrebat cu nevinovăţie, sub diverse forme, crainicele postului, sugerînd astfel implicit că e plauzibil, firesc, ca un cetăţean să poată *opta* între respectarea şi nerespectarea unei sentinţe judecătoreşti. Jumătatea mai masculină din Mircea-şi-Teo-ul de dimineaţă al Antenei, după ce înfierase şi pusese la stîlpul infamiei (pe tiparele criticii staliniste) forţele de ordine care, iată, au apărat legea (ce dacă minerii încalcă legea? – sînt români, deci nu trebuie pedepsiţi de poliţie) –, s-a apucat conştiincios să numere audienţele emisiunilor de dimineaţă (două la PRO TV, una la TVR, una la Prima, multe la Antena 1), lăudîndu-se că el are cea mai mare audienţă. Exact în acelaşi timp, Lucian Mândruţă anunţa la PRO TV că Miron Cozma a fost capturat de poliţie, ştire pe care Antena 1 avea să o difuzeze abia peste o oră. Dacă întîrzierea s-a datorat părerii de rău sau încetinelii cu care se mişcă realizatorii postului sau insuficientelor mijloace de comunicare de care ei dispun, nu ştim.

Pentru Tele 7 şi al său Dan Diaconescu, reacţia cetăţeanului care sfidează instituţiile statului de drept nu prezintă interes. Ceea ce îi frămîntă este nedreptatea sentinţei judecătoreşti care i se aplică unui astfel de cetăţean. Prin urmare, D. Diaconescu îl invită în studio pe avocatul celui declarat vinovat şi pe Părintele Iorgovan, autor al Constituţiei şi, în platoul Antenei 1, a unui pamflet de doi bani în stilul României Mari, în care poceşte numele celor aflaţi la putere, pe care-i bate cu condescendenţă pe umăr rostindu-le doar prenumele, la care se adaugă homericul epitet caracterizator. Am reţinut, din pleiada pe acelaşi tipic, o referire (pentru mine misterioasă) la Preşedintele ţării: „Emil cu găleata". Realizatorul, cum ne-a obişnuit deja, nici n-a clipit, ba chiar a mai strecurat şi el una-două injurii (doar are o emisiune de revista presei, nu?). Cum s-a finalizat avertismentul CNA-ului către Tele 7 abc privind sancţionarea lui D. Diaconescu, nu am aflat. Cert e că acesta îşi continuă netulburat emisiunea-invectivă, cu aceeaşi nerusinare.

Încă o dată, diferenţa calitativă între posturi s-a văzut cu ochiul liber. Retrospective ale activităţii lui Cozma am văzut pe cinci posturi, relatări de la faţa locului am văzut peste tot. Pentru prima dată, însă, reporterii tuturor televiziunilor cu excepţia Antenei 1 (unde ştirile încă se formulează cu verbe impersonale: *nu se ştie,* răspund reporterii postului, în loc să recunoască cinstit *nu ştiu eu,* sau *nu am aflat încă,* pentru că în paralel, la celelalte posturi, deja *se ştie)* au făcut distincţia între articolul hotărît *(minerii, locuitorii, sătenii, populaţia)* – abundent utilizat (deşi incorect, întrucît implica integralitatea categoriei la care se făcea referire) în mediatizarea mineriadei 5 – şi cel nehotărît (nişte mineri, cîţiva locuitori). Un semn de corectitudine nu numai gramaticală. Dintre toate relatările de la faţa locului, cea mai adecvată este cea a unei sătence din Stoeneşti, care, în timp ce îşi ştergea gardul, a surprins, într-o definiţie succintă, autentică şi expresivă, esenţa evenimentelor recente şi a modului cum le-au reflectat televiziunile: „Multă zbierătură!".

Cipriana PETRE

Înainte de țintă

– convorbire cu prof. dr. arh. Marius Smigelschi –

De ce nu ne-am putea gîndi la studenție ca la penultima stație a unei lungi călătorii spre carieră? Pasagerii care abia așteaptă să ajungă la țintă nu par să resimtă oboseala drumului de pînă acum oricît de greu ar fi fost; ei sînt exuberanți, destinși, bucuroși de a fi scăpat de sîcîiala celor care i-au condus cîndva la plecare, potopindu-i de sfaturi și „sarcini". Deși, la primul drum de capul lor, au căpătat deja aerul ușor blazat al unor voiajori cu experiență. Sînt convinși că la capătul călătoriei începe adevărata viață, încununată fie cu lauri fie cu spini, nicidecum mediocră, pedestră. Privită din unghiul lor, lumea pare că poate fi îndreptată prin decizii și soluții simple, radicale, care nu le-au trecut deloc prin cap anteriorilor.

Cu vreo 30 de ani în urmă un student american, Bill Clinton, prins de spiritul generației sale hippy, lua distanță critică față de stilul „establishment"-ului și se sustrăgea războiului din Vietnam. Astăzi, confruntat cu realitatea contradictorie, fostul student pacifist trebuie să găsească rezolvări energice crizelor din Irak și din Kosovo, și să ia decizii deloc liniștitoare pentru stabilitatea lumii. Moralitatea „establishment"-ului a rămas ținta altor necruțători. Pentru tema numărului de față al revistei, am solicitat o opinie despre studenție cuiva care de mai bine de patru decenii n-a părăsit culoarele Facultății de Arhitectură: prof. dr. arh. Marius Smigelschi. *În 1952, începea aici viața de student, astăzi este profesor și a fost timp de 6 ani decan al Facultății de Arhitectură din Institutul „Ion Mincu".*

Cîteva cifre din viața arhitecților români

Stimate domnule profesor Smigelschi, astăzi arhitectura este o profesie căreia i-a venit, în sfîrșit, timpul. Care mai este concurența pe un loc la admiterea în facultate?

Nu spectaculoasă, ca înainte, cum s-ar crede. Intrarea era, se știe, foarte grea, la admitere concurau cam 6 candidați pe un loc. Dar știți cîte locuri erau în 1989, în plină desfășurare de construcții în toată țara? Cifra de școlarizare era de numai 55 de studenți pe an, ceva de rîs! Mai existau și cîteva locuri la seral, care cînd apăreau cînd dispăreau pe criterii mereu schimbate. În epoca „măreților edificii" România ajunsese să aibă un arhitect la 6.000 de locuitori, de patru ori mai puțin decît media europeană.

Pe vremea studenției dvs. cum stăteau lucrurile?

Eu am terminat institutul în 1958 și pot spune că am prins o perioadă mai acceptabilă: am intrat 120 de studenți în anul I și am terminat 110. Mult! La finele anilor '60 și începutul lui '70 – se ajunsese chiar la o cifră încurajatoare: 200 de locuri. Pe urmă a scăzut drastic, îngrijorător. După revoluție am reușit să obținem creșterea cifrei de școlarizare și de la 55 am ajuns la 120, apoi la 180, astăzi ne apropiem de 200 de locuri. Dar chiar la nivelul acestei creșteri nu se va reuși completarea ratei de pierdere naturală sau a celei de pierdere artificială datorată plecării din țară. Știți cum stăm acum? Sînt cam 3.000 de arhitecți practicanți în România și vreo 2.000 de arhitecți români care-și fac meseria peste graniță.

Stilul unei studenții invidiate

Studenții de la arhitectură se remarcau printr-o originalitate la care nu mai renunțau apoi toată viața: un anumit mod de a se îmbrăca, de a-și petrece vacanțele, de a organiza petreceri. Era un stil care se cîștiga la facultate?

După opinia mea această originalitate s-a mai atenuat acum, dar a fost o vreme cînd reprezenta o amprentă specifică, remarcabilă într-adevăr. Care ar fi fost motivele? Mulți studenți proveneau din familii de intelectuali, aveau „ceva de-acasă". Selecția severă de la admitere era și ea o cauză. Dar, indiferent de alte motive, dați-mi voie să mă laud puțin cu meseria mea, una de acoperire culturală bogată, înțelegînd prin cultură și tehnică și știință și formație umanistă generală, cu interes față de sociologie, față de teoria arhitecturii, de filosofie, de artă. Pregătirea studenților noștri era clar una de deschidere intelectuală mai largă decît a majorității celorlalți studenți.

Credeți că stilul de care vorbeam este în creștere sau în scădere acum?

Dificil de spus. Întîi de toate, acum elita absolvenților de liceu vine în proporție mult mai mică la arhitectură. Din motive foarte pragmatice: după '90 a crescut brusc numărul candidaților la Drept, la ASE și a scăzut mult la științele tehnice; la noi n-a fost niciodată sub 2-2,5 de candidați pe un loc, dar față de 6, cîți aveam înainte... Cineva, uitîndu-se în jur, văzînd că nu prea se construiește și mai discutînd și cu părinții, putea ajunge la concluzia că nu e o meserie de viitor apropiat, plus că „mai trebuie să stai și 6 ani în școală!". Selecția care intervine în acest caz e, deocamdată, mai puțin în avantajul nostru. Pe de altă parte, nici acea originalitate atrăgătoare de altădată nu-i mai caracterizează exclusiv pe studenții de la arhitectură. La ora asta ei nu se mai îmbracă mai excentric decît alții, de la celelalte facultăți. Cel puțin în ce-i privește pe studenți în general a crescut, cred eu, gustul tuturor, a crescut imaginația publică în materie vestimentară.

Studenții de altădată se remarcau printr-o originalitate mai pronunțată?

La arhitectură, obligat, da!

Mai mult decît la alte facultăți, studenții-arhitecți se puteau întîlni la lucrări comune cu profesorii lor?

Înainte de război, ca să luăm un reper, aceasta era un aspect obișnuit. Făcea parte din tradiția meseriei. Dar pînă în '89 cum să lucrezi, student fiind, la institutele mamut (gen Proiect-București) unde, dintr-o profesie liberală, arhitectura se practica exact ca o activitate funcționărească oarecare? Asemenea institute nici n-ar fi avut voie să angajeze studenți. Acum cei din anii mai mari, din III sau din IV, studenții cei mai buni, pot să lucreze alături de unii dintre profesorii lor, ori de cunoștințe sau rude. Unii au ajuns să lucreze așa de mult, încît nu prea mai au timp de școală, din păcate.

Efectele frigului și ale călătoriilor

Domnule profesor, cum se vedea studenția cînd trăiați dvs. înșivă acea perioadă?

Ar putea să pară o afirmație bizară, dar studenția mea, din anii '50, a fost o perioadă foarte frumoasă. Formam un nucleu de persoane cît de cît „altfel", de tineri care-și înțelegeau unul altuia problemele, aveam preocupări comune și cîștigasem un limbaj al nostru, așa că, față de lumea de-afară, școala constituia efectiv un refugiu din punct de vedere intelectual. Funcționa o bună comunicare între studenți, și, în limite acceptabile, între studenți și profesori, în măsura în care profesorii aveau voie sau își luau riscul de a-și spune părerile adevărate. Bineînțeles, exista și categoria de profesori instructori-politici, dar erau toți, aproape unanim, priviți de studenți cu condescendență. Cred că nici unul dintre ei nu și-a cîștigat vreun respect oarecare din partea noastră.

Cum de rezista în facultatea dvs. această atitudine atît de nespecifică acelui timp?

Avantajul la arhitectură venea din faptul că activitatea noastră nu se desfășura numai la cursuri și la seminarii ci și la proiecte. La cursuri și la seminarii stai cuminte în banca ta, eventual mai șoptești ceva cu vecinii. Dar la proiecte se duc discuții animate, în public, în grupuri de 10-20 de persoane, intervin controverse, se încing spiritele. Imaginați-vă anul nostru, 120 de studenți, la proiectare, într-o sală mare de tot... Discuția dintre cel din față cu cel din rîndul doi sau trei devenea un stil de comunicare obișnuită. Această atmosferă, febrilitatea și neprevăzutul ei, ajutau la crearea unei colectivități, dădeau senzația de coeziune și de apartenență la un grup solidar. Era ceva ce ne plăcea foarte mult.

Cum vă apare acum studenția văzută de la catedră?

Tocmai acea atmosferă care dădea amprenta proprie facultății noastre s-a modificat, și nu în bine. Nu știu cum era perioada de dinaintea mea, din anii '30-'40. Bănuiesc că în linii generale semăna cu ce o să fie în viitor, cu ceea ce vrem să reîntronăm în facultatea noastră. Deocamdată s-a pierdut „spiritul de atelier", să-i spun așa. Din cauza frigului îngrozitor care ne-a chinuit în anii '80, noi, profesorii, am acceptat ca tinerii să nu mai lucreze la proiecte neapărat în atelier, să lucreze acasă, în atelier să vină doar să-și facă necesarele corecturi, să discute cu profesorii și să plece imediat după asta. Noi, obligați să stăm acolo, înghețam cu căciulile și cu blana pe noi. Cu excepția sfîrșitului de proiect și a finalizării diplomei, perioade în care venirea la atelier e absolut obligatorie, altfel studenții nu prea mai dau pe-acolo. Nu mai e frig iarna în facultate, dar au condiții mai bune de lucru acasă și-la atelier vin tot numai pentru corectură de proiect și discuții cu profesorii. De altfel, după '90 a scăzut brusc prezența la cursuri și la seminarii, acum a început să crească, dar parcă destul de încet. Constat cu uimire că unii studenți, colegi de an chiar, nu se cunosc între ei.

În iunie '90, Arhitectura a avut de suferit agresiuni repetate. Asta nu le-a dat tinerilor un spirit solidar?

Anul '90 a avut cîteva etape distincte la noi. Întîi a fost o curbă generală a entuziasmului. Toate orizonturile păreau larg deschise, iar soluția unui mai bine absolut necesar urma să se realizeze simplu: se lua tot ce părea mai avantajos din comunism și tot ce părea mai plăcut din democrație. Într-un cuvînt, tinerii să facă orice vor, iar statul să le dea în continuare tot ceea ce aveau nevoie. Am trecut apoi printr-o perioadă de efervescență a relațiilor dintre studenți și profesori. Unele cadre didactice au fost contestate chiar pentru că erau foarte exigenți. Față de vremurile politice de atunci studenții au fost foarte unitari, deși aici n-aș putea ști dacă erau foarte unitari de fapt, sau dacă cei de altă părere n-aveau pe atunci curajul să vorbească. Au devenit, într-adevăr, mulți dintre studenți activiști sociali și politici entuziaști. Cu eforturile lor, cu îngăduința mea și împreună cu Liga Studenților, Asociația Studenților de la Arhitectură a susținut psihologic pe cei din Piața Universității. Toți am încercat să facem tot posibilul ca, împreună cu protestatarii din Piață, să ieșim din manifestație fără să se petreacă tot ceea ce s-a petrecut pînă la urmă și fără ca greviștii foamei, care erau încrîncenați, să aibă senzația că dacă renunță la grevă sînt niște învinși. După 13-15 iunie, a fost o cădere totală. Faptul că la Arhitectură, în zilele acelea, au fost trei „invazii" – a polițiștilor, a IMGB-ului și a minerilor – a răpit multora orice speranță că ar mai avea vreun viitor în România. Spiritul solidar îl crea disperarea comună și spaima. Ca urmare, și interesul pentru viitorul posibil prin școală a scăzut atunci foarte mult, și percepția școlii a fost foarte proastă.

Chiar nu mai credeau în școală, nu mai așteptau nimic de la ea?

Exact în acel timp greu a trebuit să mă confrunt și cu problema locurilor insuficiente din cămin și mărturisesc că am trecut atunci prin clipe foarte grele. Cum să explici studenților, tocmai după ce trecuseră prin ce trecuseră, că nu mai pot să stea doar doi în cameră, e nevoie să stea trei (în camere de 4 locuri). Erau îndîrjiți, protestau, spuneau că ei lucrează la planșete, n-au loc și statul trebuie să le dea alte cămine. De unde? Încet-încet, și nu numai sub acest aspect, au început să vină la rațiune.

Puteți fixa un asemenea moment?

În '90 a avut loc și o respingere a școlii, nu numai a profesorilor, ci a nivelului general de învățămînt. Totul li se părea studenților o porcărie, totul trebuia schimbat radical; spuneau asta cu o fervoare de '68 sorbonard. Din fericire, curînd au apărut programele de colaborare cu străinătatea, programele TEMPUS, de pildă, finanțate integral de Comunitatea Europeană. În baza lor s-au obținut burse, în străinătate, de o lună, două, trei, pînă la un an. Eu am fost coordonatorul unui asemenea program, am făcut concursuri severe și echitabile, și, într-o primă etapă, au plecat peste hotare 20 de studenți, apoi, potrivit altui program, un alt grup ș.a.m.d. La Arhitectură, din '92 în '99 mai mult de 400 de bursieri au fost la studii în străinătate. Ei bine, studenții întorși din Anglia, din Franța, din Italia descoperă ce bună e, de fapt, școala noastră! Auzim chiar formulări exagerate: „față de noi, ăia sînt vai de capul lor!". Oricum, e un efect foarte bun: bursele din străinătate au schimbat în bună măsură atmosfera de-aici.

Știu studenții de azi, copiii de pe timpul revoluției, ce să ceară profesorilor?

Au început să știe. Între alte modificări pozitive operate între timp, acum ne luptăm să introducem o practică de 6 luni, așa cum e în Anglia, de pildă, care nu exista la noi nici cînd învățămîntul românesc de arhitectură era normal și bun. Întorcîndu-te la școală după o astfel de etapă de „realitate directă" în meserie, îți dai seama că lucrurile pe care le înveți aici nu-s de prisos, dar în același timp afli și ce-ți lipsește și ești îndreptățit să ceri și să afli.

Cum îi educați pe studenți pentru refuzul compromisului, măcar în profesie?

Faptul că a reînceput să se construiască le dă speranța că vor fi utili, vor putea profesa din plin și vor cîștiga bani. Sînt mai materialiști decît generațiile anterioare. Dar, după părerea mea, deocamdată nici profesorii nu sînt îndeajuns de pregătiți să reînvețe caracterul liberal al profesiei, care-i altul decît cel funcționăresc, obedient și lipsit de răspundere cu care au fost obișnuiți ei cîteva decenii la rînd. Există și arhitecți cu mulți ani de profesie care au făcut proiecte pentru palatele țigănești, deci care se supun necondiționat oricărui gen de comandă. Încercăm ca, astăzi, în facultate, să dăm studenților o altă percepție asupra meseriei, cît mai apropiată de idealul profesional. Dar, odată intrați în carieră, ei se confruntă cu o realitate întrucîtva diferită, adesea contradictorie: cine rezistă, bine; cine nu...

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacția DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 București ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la dl. Marian Burtea. ● Pentru București se pot face abonamente și la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU
REDACȚIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian MUNTEANU
PREZENTARE GRAFICĂ ȘI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAȘCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, București.

Anul VII

nr. 317

5-11 martie 1999

16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SE DISTRIBUIE ÎMPREUNĂ CU SUPLIMENTUL GRATUIT **VINERI**

POLITICĂ ŞI MORALĂ

În acest număr:

Silviu BRUCAN

●

Radu CARP

●

Sabina FATI

●

Petru IONESCU

●

Horaţiu PEPINE

●

Cristian PREDA

●

Iosif ZOICA-TEIUŞ

– Interviu cu
Mihai-Răzvan UNGUREANU –

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

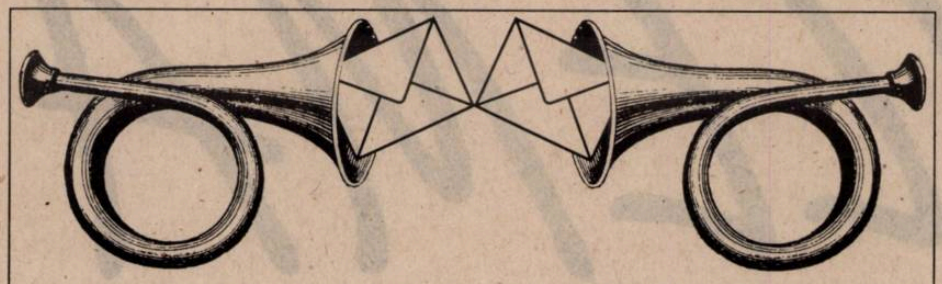

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 312: „Scara de bloc“

Scara de bloc în dialectica sacru-profan

Scara de bloc este practic o formă primitivă, elementară a scării rulante întîlnite în magazinele cu un anumit grad de civilizaţie. Întocmai ca oraşul natal, şcoala în care ai petrecut învăţînd primii ani, scara de bloc este un loc atît cu implicaţii sacre, cît şi profane.

Din punct de vedere sacru, scara de bloc presupune o iniţiere pentru a avea acces. Ai nevoie de un cod de acces, o cheie pentru a putea pătrunde. Primul contact sensibil se realizează cu misterioasa cutie poştală, moment de reamintire a legăturilor cu lumea exterioară, ce devin în acest cadru din ce în ce mai puţin relevante. Apoi întîlnim în holul blocului scara – simbol al ascensiunii către intimitate, posesiune, împlinirea necesităţilor, liniştire şi pace. Izul întîlnit pe parcursul elevării aminteşte de efluviile olfactive halucinogene din culoarele de iniţiere ale templelor greceşti orfice sau eleutine. Treptele scării păstrează amintirea tuturor paşilor ce şi-au lăsat aici amprentele.

Din punct de vedere profan, demitizant, dacă nu posezi codul interfonului, poţi oricînd forma numărul apartamentului pentru a ţi se permite accesul. Odată intrat, cutia de scrisori te întîmpină goală sau cu cîte un plic întîrziat datorită timpului alocat pentru citire de către vecini. Apoi urmează scara, ce te determină să regreţi că nu ai preferat un apartament într-un bloc cu lift. Mirosurile amestecate ce trimit în toate domeniile gastronomiei au ca rezultat o stare de greaţă mai mult sau mai puţin metafizică. Treptele păstrează amintirea paşilor pînă în momentul în care „femeia de serviciu“ reiterează ritualul spălării treptelor.

Scara de bloc, oricît de mare importanţă ar avea pentru ajungerea în apartament, nu rămîne decît o banală înşiruire de trepte.

Alexandru IUTEŞ-PETRESCU
student la filosofie
Iaşi

N. red.: Scrisoarea Dvoastră ne cheamă în auz avertismentul foarte grav al unui şef de gară: „Domnule student, sînteţi ironic!“

Blochiştii

Blocul, acest „otova“, a fost asociat, la noi, unei migraţii bine controlate, al cărei principal scop era uniformizarea. Egalitatea indusă de spaţiul redus, mai degrabă o grotă, decît o casă (în special în anii '80), s-a asociat verbului „a (ni) se da“. Verb care, inoculat în profunzimea indivizilor, crea, treptat, un (ne) om nou: cel ce nu face, cel ce aşteaptă să (i) se rezolve. De aici, vinovăţiile neasumate, exterioare, al tuturor=al nimănui, faţadele şi linia, obositor de aceleaşi.

Dacă, în prima fază, cei veniţi la oraş formau, pe scară, o comunitate menită să înlocuiască, relaţional, satul (paharul cu ulei/zahăr/orez cerut vecinei, mica bîrfă, coatele pe geam), cu timpul, lipsurile şi, asociat lor, „făcut(ul) rost de“ au determinat o izolare din ce în ce mai pronunţată. Ceea ce nu i-a împiedicat, pe cei mai mulţi dintre „blochişti“, să-şi manifeste apucăturile „de unul singur“ (prăjitul cu fereastra/uşa deschisă, cearta în prag, tropăitul/hora pînă-i pică lustra celui de sub, pîrlitul porcului cu lampa de gaz), agresînd comunitatea. Blocul, în această fază, asociat cu „nu se mai dă“, însemna dîrdîială, chiorît la lumînare, gîlgîitul aerului pe conducta de apă, obiectele de bătut în calorifer. Viciul ascuns, lenea, care, cîndva, simplificase lucrurile, ajunsese acum să îndepărteze, fundamental, de orice idee a unei „stări de bine“. Asociaţia maioutable-balcon=odihnă, odată cu venitul *acasă, la bloc*, se dizolvase într-o sumă de improvizaţii salvatoare: balconul închis (=fabrici furate bucăţică cu bucăţică), „ciuperca“ încălzitoare, hornuri care afumau faţadele. Iar cînd statul (cel mai şmecher dintre şmecheri), intuind boala profundă a acestor „caverne“, le-a aruncat în braţele noastre, sensul proprietăţii a căpătat o altă dimensiune: imposibila mizerie. Banii puţini ai celor dinăuntru, obligaţiile tot mai mari impuse din afară au transformat blocurile în adevărate cetăţi asediate. Nemaivorbind despre cîte unul care, vrînd să se desfăşoare, a decupat, „la el acasă“, ce, cum şi cît a vrut din rezistenţa clădirii.

Aceste „coşciuge“ tentaculare, prin care moartea ni s-a insinuat în viaţă, se tîrăsc acum, agonizînd. În faza cea mai tristă a unei existenţe: resemnarea.

După generaţia celor aduşi „la bine“ în bloc, a venit aceea a celor născuţi la bloc, deja contaminată de limbajul şi automatismele identicului. Apoi au ajuns în blocuri, la rău, demolaţii, pentru care mutarea însemna o închisoare la care fuseseră condamnaţi în libertate. Dar nimic nu egalează, în tristeţe, o înmormîntare de la bloc.

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazul 6, Râşnov

Nimeni nu coboară la subsol...

[...] La noi vine din cînd în cînd un băieţel străveziu care cere ceva de mîncare, cu o privire rătăcită şi voce înceată; primeşte întotdeauna la uşă cîte ceva, pentru care mulţumeşte frumos, apoi pleacă. Uneori hrănim chiar o pisică sau un căţel pripăşit, care apoi nu mai revine. Pe nici unul nu avem curajul să-l poftim în casă, nici pe băiat nu-l aşezăm, aşa cum ar trebui, cu noi la masă, nu-l întrebăm nimic, îi dăm, apoi închidem binişor uşa, oftăm şi rămînem dincolo de ea, cu bunăstarea noastră relativă şi cu remuşcările noastre la fel de relative. Apoi uităm.

Pe scara noastră e frig, caloriferul de la parter n-a mers niciodată, iar uşa de la intrare n-are geam. Cutiile de poştă n-au lacăte şi sînt mai tot timpul goale, unele nici n-au numele înscris pe ele, de parcă n-ar aparţine nimănui. Scara e nezugrăvită de ani, e murdară, iar omul de serviciu, pe care îl plătim şi care înainte mai suna la cîte o uşă să ceară cîte o găleată de apă, de la o vreme a dispărut. Cîteva uşi sînt noi, de stejar, cu brizbrizuri, dar mai sînt şi din cele originale, de carton presat, rămase de cînd s-a construit blocul. Bara de sprijin se ţine numai în nişte vergele, iar cînd coboară vijelios cineva de sus, ai impresia că s-a pornit cutremurul. Pe scară nu sînt ferestre, lumina vine de sus printr-un chepeng, care, atunci cînd cineva, nu se ştie cine şi de ce, îl trînteşte, pe scară se face o beznă de-ţi bagi degetele-n ochi. Iar la subsol n-are curajul nimeni să coboare.

Uneori cineva taie cablul sau fură ştergătoarele de picioare. Pe un perete, cineva a scris cu un praf de cretă, foarte vizibil, dar parcă şi foarte auditiv, întocmai aşa: *„Mi-e foameeee...!“*

De multă vreme pe scară nu se mai aud voci. Se pare că vecinii s-au acomodat unii cu alţii, au început să se accepte, nu se mai ceartă, nu mai vociferează, trec în vîrful picioarelor unii pe lîngă alţii, îşi dau bineţe încet, adresîndu-se ca şi pînă acum unul altuia, cu *„vecine“* sau *„vecină“*, *„mamaie“* sau *„tataie“*, apelative care aici trec drept mai deferente decît *„domnule“* sau *„doamnă“*.

Nu se mai aud de multă vreme chefurile, horele care zgîlţîiau blocul la orice sfînt ori sfîntuleţ mai mic, nu se mai împrumută scaune ori pahare pentru cumetrii. Stăm toţi aici laolaltă ca într-un stup, fiecare, în căpăcelul lui, îşi bîzîie viaţa lui şi mierea lui.

Vara mai ies tinerii jos la scară, uneori mai scot şi boxele şi se încinge atunci un fel de discotecă, dar fără dans, însă cu taclale, rîsete, ţigări şi love sub stele de la miezul nopţii. Acum, pe frig şi ceaţă, nici love nu mai e la scară, e numai pustiu.

La parter se afişează întreţinerea pe o listă cu lungi şi detaliate explicaţii, pe care nu apucă nimeni să le citească, pentru că a doua zi, o mînă nevăzută rupe lista, în semn de ce nu vezi, nu există. În schimb, apar inexplicabil diverse mici afişe pe jumătate de foi care spun toate, insistent, acelaşi lucru, de neînţeles: *„Cumpăr urgent apartament în acest bloc.“*,

Michaela ROŞIORU
str. D. Marinescu 17, Constanţa

Interfonul ca protecţie a scării

Vrem nu vrem, scara de bloc a fost şi este un punct de referinţă al existenţei multora dintre noi. Spre deosebire de casele arătoase (sau vilele intrate în forţă în arealul locativ al celor cu dare de mînă) care personalizează făcînd distincţia între două lumi inegale, scara de bloc uniformizează, rămînînd aceeaşi pentru fiecare dintre cei pe care îi găzduieşte.

Scara, ca o mulţime de trepte, este o veritabilă cale de comunicaţie în dublă ipostază: ea separă şi, deopotrivă, uneşte etajele unui bloc. Sînt scări înguste şi scări largi, în formă de spirală, unele cu trepte înalte, altele cu trepte mărunte, numai bune de urcat, scări îngrijite sau mizerabile ş.a.

Tehnica i-a creat însă scării un rival, care o eclipsează, făcînd din ea doar o soluţie nedorită de a ajunge la destinaţie: *liftul*. Abia atunci cînd acesta nu funcţionează, scara îşi intră în rol fiind martora injuriilor noastre, de regulă crunte, la adresa rivalului său. Preţul pe care sîntem atunci nevoiţi să-l plătim scării constă în efortul nostru de a-i parcurge treptele pînă la adresa căutată; cu cît aceasta din urmă se află la un etaj superior cu atît efortul nostru va fi mai mare. Plătim deci scării preţul cuvenit!

Trecînd de la analiza „tehnică“ la cea „socială“ a scării ajungem la reprezentarea mediului interior al blocului. Adică la locatari. Aceştia sînt cei care dau viaţă unei scări, exprimînd-o social. Aceştia pot fi buni sau răi, respectuoşi sau nesimţiţi, uneori rău platnici, alţii pe care îi vezi rar, dezinteresaţi sau, dimpotrivă, prea curioşi, familişti sau necăsătoriţi dubioşi, pensionari cicălitori etc.

Între ei îşi spun vecini.

Categoria acestora este una deosebit de variată. Fiecare dintre aceştia au la rîndul lor musafirii lor poftiţi sau nepoftiţi sau pe care şi-i merită. Aceştia iau contact cu scara în tentativa lor de a ajunge la gazdele care îi aşteaptă.

Scara este un mod important de a-i face pe oameni să se cunoască. Cel puţin fizic (şi mă refer în primul rînd la locatarii săi).

Scara este deci un contact între oameni. Uneori mijlocit, şi aici am să mă explic: spre deosebire de unele scări care nu au nici măcar o uşă la intrarea în bloc, mai nou, la intrarea în unele blocuri sîntem serios vămuiţi de o nouă realizare a tehnicii: *interfonul*. Are loc o selecţie foarte riguroasă care îi obligă pe unii (cerşetori, vînzători ambulanţi etc.) să se uite la intrarea în scară ca la o simplă vitrină. Efectul este însă unul de mare importanţă: protecţia scării cunoaşte o îmbunătăţire substanţială.

Aşadar scara evoluează odată cu oamenii. Este scena existenţei lor casnice. Este o parte din ei. Îşi aparţin unul celuilalt, definindu-se practic, într-o oarecare măsură, reciproc. Dar despre viaţa în scara de bloc, poate altă dată.

Radu NEAGOE
psiholog
Calea Călăraşilor 175
Bucureşti

Am zîmbit la...

„Dilema“ ca butelia...?

Stimată redacţie,

Neputîndu-mă abţine de a vă relata o experienţă *dilematică*, m-am decis să vă scriu.

Iată cum stau lucrurile: subsemnatul, consecvent obiceiului de a cumpăra, citi, savura, diseca şi reinterpreta tot ceea ce îmi este atît de drag şi familiar – revista DILEMA – am coborît la chioşcul de ziare din stradă spre a mă întîlni cu ea: cu DILEMA. Însă o altă *dilemă* mă aştepta.

Îmi pregătesc banii, mă aşez politicos la rînd; în sfîrşit urmez şi eu. Vînzătoarea, o femeie la 30 de ani, zîmbitoare, mă întreabă ce doresc (cu toate că sînt un cumpărător cunoscut al revistei). PUŢIN surprins spun: „O *Dilemă*, vă rog.“ La care sînt întrebat: „Sînteţi pe listă...?“ Neştiind de existenţa vreunei liste, jenat, i-am mărturisit că nu. Foarte prompt, şi cu un soi de complicitate faţă de potenţialii cumpărători ai DILEMEI (lucru pe care l-am aflat ulterior), îmi spune, aproape în şoaptă, impecabil chiar: „Am CLIENŢI...“.

Bolborosesc ceva pentru mine şi mă depărtez puţin de ghereta unde se vînd ziare şi mă gîndesc. Iată o temă interesantă pentru viitoarele numere ale DILEMEI: CLIENTELISMUL...

Cu respect,

Dumitru LUPŞA
str. George Coşbuc 33B/39, Baia Mare

N red.: Chiar aşa? Habar n-avem ce să facem: să fim mîndri? să fim trişti?

Replici

Împotriva antioccidentalismului:

Vă spun fără nici un strop de ironie: citind scrisoarea dlui C. Petrea, din nr. 315 al revistei, m-am gîndit că n-ar fi rău ca unele cărţi cu încărcătură echivocă (din care corespondentul dvs. şi-a fabricat teribilistul colaj antioccidental), mult citate dar puţin citite, să fie eliberate în biblioteci şi vîndute în librării, dacă nu pe temeiul unei aprobări speciale, cel puţin în baza prezentării unei fişe de şcolarizare care să includă un aviz psihologic. [...]

Cristian POPESCU
Calea Victoriei 97, Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Visele**
- **Divertismentul**
- **Birocraţia**

O şoaptă pe bandă

Cu aproape nouă ani în urmă, era în primăvara tulbure a lui '90, un tînăr jurnalist de la Radio France Internationale s-a întors de la Bucureşti cu o casetă pe care avea înregistrat ce spusese, la o conferinţă de presă ţinută numai pentru ziarişti străini, Ion Iliescu, şeful de atunci, încă provizoriu, al statului român. Provizoriu – fiindcă era înainte de alegerile din 20 mai 1990.

Colegii de la secţia română au copiat înregistrarea de pe casetă pe bandă magnetică şi au folosit-o într-o emisiune. Nu mai ţin minte ce anume le spusese Ion Iliescu jurnaliştilor străini; îmi amintesc, doar, că fusesem foarte surprins de procedeu.

Discriminarea între jurnaliştii autohtoni şi cei străini nu era totuşi ceva nou; era, dimpotrivă, atît de veche încît luase forma unui set de reguli segregaţioniste respectate cu sfinţenie. N. Ceauşescu nu dădea niciodată interviuri jurnaliştilor băştinaşi; doar celor străini; în schimb, după toate aparenţele, celorlalţi demnitari le era probabil interzis, nu ştiu dacă printr-un ordin sau printr-o dispoziţie anume, să dea interviuri ori să facă declaraţii ziariştilor, ori de unde ar fi fost aceştia. Doar Adrian Păunescu a trecut, parţial, de acest embargo, pe la începutul anilor '70, cînd a intervievat cîţiva activişti de rang înalt, dar el avea un statut cu totul special şi nimeni nu l-a putut urma. Păunescu nu (mai) făcea breşe, intrase în faza în care de fapt îşi crea privilegii. Sau, poate, cine ştie, i se creau, cu specifica viclenie a sistemului, pentru a i se astupa mult prea marea gură – sau, mai degrabă, pentru a-i fi folosită ca megafon aservit.

Atunci însă, în primăvara lui '90, la doar cîteva luni de la prăbuşirea atît a regimului, cît şi a sistemului, menţinerea jignitoarei diferenţieri între jurnaliştii locali şi cei străini apărea – sau, mai exact, **îmi** apărea – ca un trist, nefericit şi de rău augur atavism. O ancoră în viitor a ceea ce socoteam, cu pripeală, a fi devenit trecut. Trecut mort, trecut îngropat, trecut detectabil. Mă înşelam, fireşte. Nu era deloc trecut. Nu e nici astăzi. Cîtă vreme în noile forme este înghesuit acelaşi „fond", cîtă vreme schimbarea este una pur demonstrativă, teatrală, de „imagine" (cuvînt obsesiv şi obsedant, de vreme ce sacrificiul cel mai greu este considerat a fi... „sacrificiul de imagine"!), trecutul **acela** rămîne cît se poate de viu. Ba chiar noile forme îl revitalizează.

Pentru mine, cel mai interesant lucru de pe acea bandă fuseseră însă nişte şoapte. Ion Iliescu vorbea franţuzeşte; o dată, sau poate de două ori, se auzeau însă, rostite cu voce joasă, şi nişte cuvinte româneşti. „Nu mai da aşa din mînă!" – se auzea, şoptit oarecum imperativ. Era o altă voce, nu a lui Ion Iliescu.

Era vocea lui Petre Roman, pe atunci prim-ministru, tot provizoriu.

Petre Roman îl sfătuia pe Ion Iliescu să nu mai dea **aşa** din mînă: şi nu era greu de presupus că primul preşedinte democrat din istoria României dădea din mînă, în timp ce le vorbea jurnaliştilor străini, într-un chip neplăcut de asemănător cu al predecesorului său, dictatorul împuşcat de numai cîteva luni. Umbra lui îi apăsa pe cei doi, îi inhiba, era un „model negativ". Puteau face oricum, **dar nu ca el.** Aceluiaşi Petre Roman i se datorează de altfel şi spontana, eliberata exclamaţie „Asta sună ca dracu'!", cînd se stabileau primele noi denumiri de instituţii. Era o inhibiţie bună.

Încet, încet, această inhibiţie s-a estompat sau chiar a dispărut. Nimănui nu-i mai e teamă că ar putea semăna, într-un moment sau în altul, cu predecesorii. Chiar dacă, uneori, seamănă leit.

Mircea IORGULESCU

La porţile Orientului

Ce minunată ocazie de cunoaştere a „structurilor profunde" ale culturii române am pierdut odată cu dispariţia cozilor! Această reflecţie sadomasochistă mi-a fost inspirată de o coadă de două ore la telecabina de la Sinaia, unde, inevitabil, ne-am călcat pe cozile schiurilor cu frenezie. La un moment dat, tasat în mod evident inutil de un grup compact de „paltonari", prietenul meu, rezident mai vestic, a reuşit să se tragă două palme în lături, pentru a marca în mod simbolic, dar clar, că era incomodat. Fericiţi, cei din spate au cucerit rapid şi aceste două palme de teren, încălecîndu-l din nou. Această intruziune în intimitatea noastră fizică era dublată de o expansiune similară în zona intimităţii psihice: vă pot povesti astfel cu lux de amănunte, dacă vreţi, viaţa personală a cel puţin unei duzini de concetăţeni.

Ca un bun antropolog care a citit lucrările de proxemică ale lui Edward T. Hall, am refuzat să consider toate acestea drept simple manifestări de mîrlănie şi am început să meditez la spaţiul public şi privat la români, la caracteristicile distanţei personale în cultura noastră ş.a.m.d.. Judecînd comparativ, am încercat să plasez particularităţile româneşti printre cele ale altor culturi. La o extremă, s-ar situa astfel germanii, care „îşi trăiesc spaţiul comportamental ca pe o prelungire a propriului eu" – de unde şi faimosul *Lebensraum*. Mai puţin categorice, şi celelalte popoare „civilizate" păstrează însă tacit o „distanţă personală" (între 50 şi 125 cm., consideră Hall), care asigură o inviolabilitate a spaţiului individual în public. Această normă devine uneori explicită prin linia trasată la aproximativ un metru de orice ghişeu şi care interzice celui din spate să „se bage în sufletul" celui din faţă. În alt registru, această distanţă personală este marcată şi prin intensitatea vocii, care, la britanici mai mult decît la americani, se reglează în funcţie de distanţa faţă de alte persoane sau grupuri, astfel încît acestea să rămînă în afara cercului discuţiilor private ale celor în cauză.

La extremitatea cealaltă, urmîndu-l tot pe Edward Hall, am putea plasa cultura arabă, unde „persoana există undeva în străfundurile corpului", astfel încît contactul fizic (inclusiv vizual, auditiv sau olfactiv) cu corpul nu afectează în nici un fel spaţiul intim al persoanei. Poate nu întîmplător în arabă nu există termen echivalent pentru *viol* şi cu atît mai puţin pentru expresia *violare de spaţiu*.

Mergînd mai departe cu gîndul, mi-am pus problema spaţiului public şi al celui privat, al intimităţii şi sociabilităţii. Din nou, normele inconştiente în acest domeniu sînt mai stricte la germani (Hall evocă exasperarea unei firme americane care nu reuşea în nici un fel să-i convingă pe colaboratorii săi germani să-şi ţină uşile deschise) garantînd însă totdeauna, în lumea occidentală, posibilitatea de a păstra chiar şi în public un spaţiu privat, de neintruziune. Şi din nou, la arabi această distincţie dispare, ideea unei intruziuni în public fiind de neconceput pentru simplul motiv că „ceea ce este public rămîne efectiv public", deci deschis tuturor. Să adăugăm la aceasta şi socializările diferite ale intimităţii, în condiţiile în care fiecare copil are camera sa sau, dimpotrivă, întreaga familie împărtăşeşte cu plăcere acelaşi spaţiu.

Pe unde ne aflăm noi în toate acestea? Socializaţi, tradiţional, în devălmăşia familială a bucătăriei, unde mănîncă şi doarme toată lumea, avem o percepţie anemică a „distanţei personale". Diferenţa dintre expresia englezească a acestei distanţe: *at arms' length*, la lungimea braţului şi echivalenta sa românească: *a se băga în sufletul omului*, spune totul. Mergînd mai departe, s-ar părea că spaţiul nostru public se aseamănă mai mult cu un marş sau un imn decît cu o simfonie. Lipsit de prezenţa contractuală a celorlalţi, acesta este un spaţiu vid ce se cere cucerit, fiecare centimetru devenind astfel o victorie ce trebuie celebrată, individual sau colectiv, printr-o exuberanţă războinică.

Unora nu le place aşa. Altora (sau uneori aceloraşi) le displace „distanţa" arogantă a occidentalilor. Depinde, în mare măsură, de atitudinea personală faţă de următorul dicton arab: „Feriţi-vă de un rai fără locuitori, că acesta este iadul"...

Vintilă MIHĂILESCU

Noi energii de partid

Săptămîna trecută s-a încheiat sub semnul diverselor mişcări din partide: în PNŢCD a mai avut loc o răbufnire a lui Victor Ciorbea, în UDMR s-au ciocnit, din nou, diferitele aripi şi orientări, PAR a anunţat o nouă strategie şi o identitate mai clară, iar PNR şi-a găsit, în persoana senatorului Viorel Cataramă, un nou preşedinte. Începe freamătul preelectoral şi, cu cît partidele sînt mai mici şi mai puţin pregnant conturate, cu atît zgomotele identitare sînt mai mari. Numai că, în loc să facă viaţa noastră politică mai fluidă şi mai eficientă, toate aceste energii dezlănţuite (de cele mai multe ori doar verbal) complică şi mai mult stabilizarea spectrului politic.

Aripile şi elanul

Ceea ce s-a întîmplat la şedinţa Comitetului de conducere este un nou episod trecător din lupta fostului premier Victor Ciorbea cu propria imagine şi, mai ales, cu propriul partid. Majoritatea zdrobitoare care a votat rezoluţia prin care se afirmă susţinerea guvernului pare să nu acorde, mai departe, prea multe şanse eventualilor „disidenţi". Dar e numai o aparenţă. Discursul din prima zi al premierului Radu Vasile a avut două puncte principale: menţinerea unităţii partidului (în primul rînd prin păstrarea actualei conduceri la vîrf) şi necesitatea ca PNŢCD să susţină necondiţionat executivul. În rest, premierul a jucat destul de bine cartea unei retorici patetice („nu voi ierta pe nimeni dacă"... etc.), căci misiunea sa în fruntea executivului, aceea de a gestiona o situaţie dramatică, nu are cum să fie pe placul unor colegi de partid care au şi început să se gîndească la alegerile de anul viitor. Replica premierului la atacurile lui Victor Ciorbea, în care patetismul a fost dublat de o fermitate şi mai bine jucată, i-a adus deocamdată cîştig de cauză. *Pourvu que ça dure...* Dar experienţa trecutului nu îndreptăţeşte mai deloc optimismul în această direcţie.

PNŢCD depinde foarte mult, acum, de soarta guvernului şi în special de rolul pe care îl va juca primul ministru în următoarele luni. Din fundul de sac în care ne aflăm, orice mic pas înainte poate fi considerat un succes şi speculat ca atare în favoarea imaginii partidului. Dacă vor fi în stare să-şi stăpînească disputele interne şi dacă guvernul va face în continuare paşii cei buni, ţărăniştii vor avea, teoretic, şansa de a se prezenta în faţa electoratului drept partidul care a scos România din criză şi a pus-o pe drumul cel bun. Dacă vor continua neînţelegerile între diversele aripi şi grupări, nici un succes al executivului nu va fi suficient pentru a contracara impresia de partid dezorientat şi confuz pe care o lasă din ce în ce mai apăsat veşnicele dibuiri identitare ţărăniste. Există însă şi o variantă catastrofală: ieşirea de la guvernare „înainte de termen", idee care iese la suprafaţă, din cînd în cînd, în dezbaterile din PNŢCD. Abandonarea corăbiei la greu ar fi privită de electorat ca un semn de neputinţă şi de laşitate, ceea ce ar produce pierderi irecuperabile de voturi, nemulţumirea clienţilor politici, fuga membrilor de vază spre alte partide şi, eventual, scindarea partidului. Fie că îi place sau nu, PNŢCD n-are altă şansă decît să sprijine guvernul, să ţină cu dinţii de funcţionarea coaliţiei şi să continue reforma. Să meargă, cu alte cuvinte, pe mîna premierului.

Altminteri, în toate partidele creştin-democrate europene, cu care ţărăniştii vor să semene, există aripi „de stînga" şi „de dreapta", curente „mai conservatoare" şi „mai liberale". Unitatea partidului nu trebuie să le excludă, ci să le încurajeze şi să culeagă din ele acele idei care pot asigura o anume dinamică internă. Problema este că, în PNŢCD (dar şi în celelalte partide româneşti), aripile şi curentele se fac prin jocuri de culise şi de orgolii, iar conducerea nu le poate privi altfel decît erau priviţi „deviaţioniştii" în partidele bolşevice.

Informaţia şi banii

Consecvent ideii sale de a promova interesele întreprinzătorilor, senatorul Viorel Cataramă şi-a găsit, peste noapte, un partid hotărît să susţină interesele capitalismului românesc: Partidul Naţional Român. Căutîndu-şi „reperele ideologice" timp de o dimineaţă întreagă (sic!), cum a declarat secretarul general al partidului, Virgil Măgureanu, noua conducere a PNR a ajuns rapid la concluzia că trebuie să reprezinte „a treia cale", adică nici PDSR, nici CDR. Găselniţa e de bun-simţ (ce altceva ar putea reprezenta un partid condus de un senator recent ieşit dintr-un partid membru al CDR şi de fostul şef al SRI de pe vremea guvernării PDSR, „certat" acum cu PDSR?), dar nu ţine loc de ideologie, nici nu asigură viitorul. O ofensivă a PNR (dacă va avea loc) va complica definirea mai clară a spectrului politic, pentru că „la centru", unde vrea să se plaseze, spaţiul este destul de strîmt: se plimbă pe acolo, la o adică, şi ApR, şi PD, şi anumite tendinţe din PNŢCD şi PNL, şi alţii. Singura premisă care, teoretic, poate da un oarecare impact PNR este faptul că la vîrful lui s-au reunit două elemente esenţiale în lumea de azi: *informaţia* (presupunînd că dl Măgureanu mai are cîtă îi trebuie) şi *banii* (presupunînd că dl Cataramă mai e dispus să-i investească în partid). Pentru binele partidului şi al liderilor săi, de aici ar trebui să iasă ceva (măcar cîteva locuri în viitorul Parlament). Pentru clarificarea vieţii politice româneşti, nu va ieşi nimic: noi migrări de la un partid la altul, noi fragmentări ale spectrului politic, imposibilitatea unei polarizări cu baze electorale bine conturate, în funcţie de programe, ideologii şi, mai ales, *interese* economice şi sociale ale diverselor segmente din electorat. Aşteptăm cu nerăbdare viitoarele congrese.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Iertare sau uitare?

Sînt oameni care vor să ierte şi sînt oameni care vor să uite. Sînt momente în care trebuie să ierţi şi sînt momente în care trebuie să uiţi. Iertarea şi uitarea sînt, de multe ori, terapii interioare de care avem nevoie pentru a regăsi umanitatea din noi şi pentru a alunga coşmaruri. În fond, iertarea şi uitarea fac lumea suportabilă. A şti cînd trebuie să ierţi şi cînd trebuie să uiţi este, fără îndoială, însăşi înţelepciunea. Dar cine poate spune despre sine că este înţelept? Şi despre cîţi dintre cei din jur putem spune că sînt înţelepţi?

Dreptul penal consacră, încă din epoca sa veche, două instituţii juridice care sînt aplicarea în plan juridic a iertării şi a uitării: *graţierea* şi *amnistia*. Aplicarea haotică, întîmplătoare a celor două instituţii ale dreptului penal are consecinţe extrem de grave pentru stabilitatea sistemului social, după cum viaţa unui om se poate rata pentru că a uitat ceea ce trebuia doar să ierte ori a iertat ceea ce trebuia să uite. Din această perspectivă, cred că trebuie să reflectăm la propunerea dlui Petre Roman privitoare la amnistierea infracţiunilor comise de mineri cu ocazia mineriadei din ianuarie 1999 şi la iniţiativa mai veche, dar atît de discutată, privind amnistierea infracţiunilor săvîrşite în decembrie 1989. Plecînd de la prezumţia că votul Parlamentului reflectă, în linii generale, opţiunile poporului român, este corect să afirmăm că, dacă Parlamentul alege varianta amnistierii unor fapte, aceasta este consacrarea juridică a voinţei societăţii noastre de a uita acele fapte. Dacă preşedintele României ori Parlamentul graţiază individual sau general, aceasta este consacrarea juridică a voinţei societăţii noastre de a ierta.

Personal, nu cred că trebuie să uităm nici evenimentele din ianuarie 1999 şi nici evenimentele din decembrie 1989. Cred, însă, cu tărie, că multe din cele petrecute atunci trebuie iertate. Din raţiuni diferite, se-nţelege.

Singurele temeiuri care pot justifica amnistia sînt *justiţia* sau *interesul social*. În primul caz, amnistia are menirea să repare o gravă injustiţie care a fost comisă ori care este pe cale să se comită. De pildă, amnistierea tuturor infracţiunilor politice săvîrşite în timpul unei guvernări dictatoriale este o măsură justă, pe care orice guvernare democratică trebuie să o aplice după ce s-a instaurat ca urmare a prăbuşirii dictaturii. În al doilea caz, amnistia se întemeiază pe criteriul utilităţii sociale. Este util pentru dezvoltarea socială să uităm anumite fapte penale? Uneori, da. În cele două cazuri concrete pe care le-am supus reflecţiei dumneavoastră, nu cred. N-ar trebui să uităm nici un amănunt din zilele lui decembrie 1989 şi nici un detaliu din înfricoşătoarea mineriadă – altfel, societatea noastră este în pericolul de a avea oricînd experienţe similare.

Evenimentele din ianuarie 1999 şi din decembrie 1989 sînt atît de importante pentru istoria contemporană a României, încît ele trebuie cunoscute. Trebuie să clădim statul român pe un trecut cert, pentru că nu-mi pot imagina reuşita acestui efort colectiv dacă nu ştim precis ce am greşit în trecutul apropiat şi care sînt cauzele acelor greşeli. Or, nu văd altă cale de a cunoaşte adevărul despre acele evenimente în afara procedurilor judiciare instrumentate de magistraţi independenţi. Amnistia paralizează cercetarea penală, blochează desfăşurarea procedurilor menite să descopere adevărul despre decembrie 1989 şi ianuarie 1999.

Cred, pe de altă parte, că trebuie să iertăm. Am toată înţelegerea pentru acei purtători de haină militară care, respectînd regulamentele atunci în vigoare, au comis fapte penale în decembrie 1989 ca şi pentru acei mineri care, orbiţi de disperare, au urmat un infractor care le-a spus pe limba lor ceea ce ei vroiau să audă. Dar adevărata însemnătate a faptelor lor trebuie să fie cunoscută, în primul rînd de ei înşişi, în al doilea rînd de victime sau de apropiaţii victimelor şi, în al treilea rînd, de noi toţi. Însă iertarea, repet, trebuie să vină. Propun, din acest colţ de pagină, să ne gîndim care ar putea fi instituţia juridică potrivită. Sugerez graţierea colectivă.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL

PUBLIC

Secretul public

Acum (e deja prea tîrziu), chiar acum, din clipa asta (trecută, depăşită deja), eu mă aflu în spaţiul public. Din chiar clipa în care mă pregătesc să articulez două-trei vorbe destinate publicării, apariţiei, eu mă aflu, cum spuneam, expus, mă ofer expunerii.

Două exigenţe, cel puţin, prin urmare: trebuie să am ce arăta şi, în acelaşi timp, nu pot să arăt orice. Dacă anunţ, începînd să mă exprim, că vreau să spun ceva, eu trebuie să am deja, aproape gata pregătit, ceea ce vreau să spun. Într-un cuvînt, spaţiul public începe mult înainte de graniţa-i propriu-zisă (atît de greu, de altfel, de stabilit).

Există for public şi, nu-i aşa, for interior. Eu nu pot să mă comport total diferit în cele două foruri. Pentru un comportament public adecvat, eu trebuie, măcar intermitent, să-mi fi organizat interioritatea (şi) ca for: ca loc de dezbateri publice, de controverse publicabile.

Este, însă, interioritatea tuturor pregătită să se organizeze ca for? Sîntem noi, clipă de clipă, gata de a fi transparenţi, transpuşi în deschis? Mă îndoiesc. Şi cred că ar fi o nebunie să fie aşa. În forul nostru interior, noi trebuie să fim martorii. Fiecare trebuie să fie propriul martor, ochiul public. (Martor spun, nu poliţist.) (În plus, cînd e să fie, nebunia nu poate şi nici nu trebuie evitată: a nu recunoaşte şi a nu admite nebunia e, poate, însăşi definiţia prostiei...)

Recent, Consiliul Naţional al Audiovizualului le-a cerut „cabliştilor", în primul rînd (proprietarilor de reţele de transmisie televizuală prin cablu), ca (aproape) nimic, în materie de post de televiziune străin preluat şi difuzat în România, să nu rămînă netradus (nesubtitrat, în principal). Sarcină foarte dificilă, dar, zic eu, perfect îndreptăţită.

În acelaşi timp, dacă am înţeles eu bine (adică dacă presa a transmis corect: probleme de traducere pot să apară oricînd!...), UDMR-ul a emis pretenţia ca emisiunile în limba maghiară ale Televiziunii Române să nu mai fie, ca pînă acum, subtitrate. Ca, altfel spus, „Emisiunea în limba maghiară" a TVR să devină o formă de exprimare în acelaşi timp publică şi secretă!

Nu vreau să fac, aşa cum presa românească nu se privează, uneori, a face comentarii tendenţioase, procese de intenţie, dar o astfel de cerere mi se pare a realiza absurdul însuşi. Nu ştiu care ar putea fi motivele pentru care un membru al unei minorităţi lingvistice ar putea ajunge să vrea să comunice pe canalul public de televiziune numai cu ai săi, de ce ceea ce intenţionează el să transmită acolo n-ar putea ajunge decît la urechile cunoscătoare ale unei anumite limbi (închidere în limbă, închidere, ha, în deschis). Nu ştiu, pentru că, deocamdată, aproape că nu-mi vine să cred că o astfel de doleanţă a putut fi formulată. Pentru că ea e greu pînă şi doar de gîndit.

Bogdan GHIU

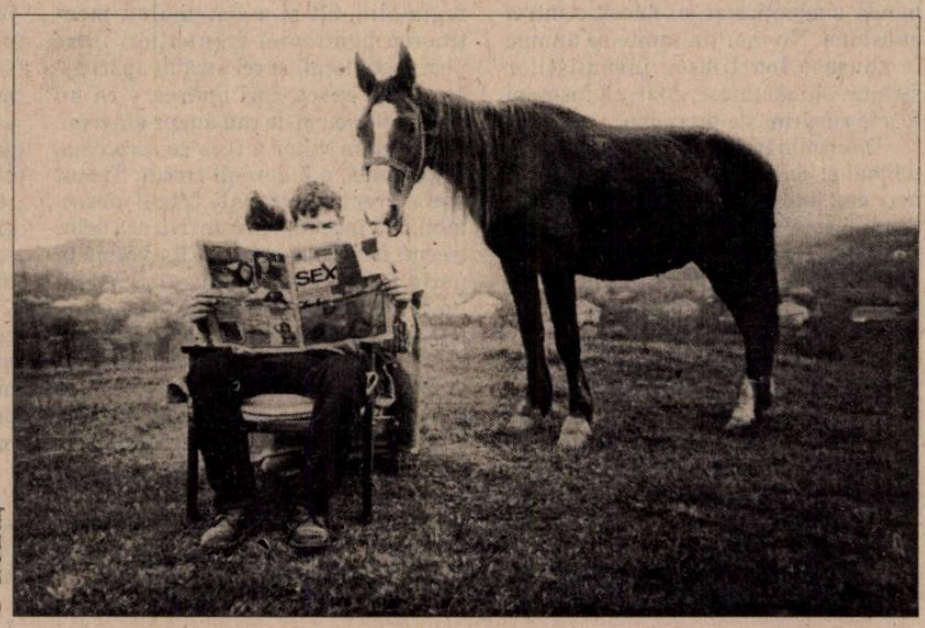

© C. Farcaş

Economie

Banii şi omenia

În iulie 1997, valoarea monedei thailandeze, baht-ul, s-a prăbuşit în mod dramatic, cînd guvernul a anulat paritatea fixă cu dolarul. Deruta financiară s-a răspîndit şi în alte ţări din Asia: Singapore, Taiwan, Malaiezia, Filipine, Indonezia, Coreea de Sud. Turbulenţa a cuprins apoi economii puternice cum sînt China şi Hong-Kong-ul. În 1998, criza a afectat Rusia şi Japonia. Despre omul de afaceri şi filantropul american George Soros s-a spus întîi că a cîştigat de pe urma acestei catastrofe, apoi s-a aflat că a pierdut; primministrul Malaieziei, Mahathir Mohammed, l-a demascat în mod public ca fiind principalul vinovat în declanşarea crizei, despre care se crede că nu va ocoli ţările Europei Occidentale şi Statele Unite ale Americii.

În luna decembrie a anului trecut Soros a publicat o carte „Criza capitalismului global" unde afirmă: „astăzi fundamentalismul pieţei poate fi o ameninţare mai mare pentru societatea deschisă decît a fost totalitarismul". Formulată pe scurt, concluzia e şocantă mai ales pentru cititorii din ţările care, la îndemnul reprezentanţilor societăţii deschise, fac eforturi dramatice pentru a transforma economia de comandă într-una de piaţă. Într-o convorbire cu Jeff Madrick, economist, publicată în **The New York Review of Books** (14 ianuarie 1999), Soros se explică: „Pentru că sîntem dezamăgiţi de politicile guvernamentale – şi pe bună dreptate – tindem să idealizăm piaţa ca pe ceva care poate rezolva totul. Şi tot aşa cum Marx susţinea că ideologia comunistă are la bază teoria ştiinţifică a istoriei, fundamentalismul de piaţă se bazează pe o presupusă teorie ştiinţifică a economiei. Cred că Margaret Thatcher şi Ronald Reagan au fost iniţiatorii adoptării acestei versiuni vulgarizate a *laissez-faire*-ului economic, transformînd-o într-un principiu obligatoriu".

Soros arată că tocmai piaţa nereglementată a dat naştere, în secolul XIX, marxismului; iar după fiecare criză intervin schimbări instituţionale. Rezerva Federală din SUA este o asemenea instituţie, dar nu există nici o instituţie financiară internaţională aptă să reglementeze excesele. Soros examinează cu nelinişte urmările instabilităţii. „Piaţa este bună, pentru că exprimă interesul propriu. Dar societatea nu este doar o agregare de interese individuale. Există interese colective care nu-şi găsesc expresia în valorile pieţei. Piaţa nu poate fi începutul şi sfîrşitul tuturor lucrurilor. Deciziile colective, ba chiar şi cele individuale, implică problema binelui şi răului. Iar eu cred că pieţele sînt amorale, iar valorile morale sînt necesare pentru a preveni excesele şi nedreptăţile. (...) Piaţa muncii funcţionează în general foarte eficient. Dar uneori poate fi concediat un om a cărei mamă e bolnavă şi n-are unde să se ducă. Oamenii trebuie trataţi omeneşte.(...) Mă nelinişteste înlocuirea valorilor profesionale cu valorile pieţei. Cînd se transformă în afaceri, legea şi medicina nu mai sînt ce trebuie să fie. Şi în politică, rolul imens jucat de bani subminează procesul deciziei". La asemenea vorbe Jeff Madrick s-a mirat şi l-a întrebat pe interlocutorul său cum se împacă activităţile lui profitabile cu preocupările pentru o societate deschisă. „În primul rînd am scris o carte. Deoarece consider pieţele amorale, mă străduiesc să fiu un om de afaceri cu succes pe piaţă. Pe de altă parte, recunosc că sînt o fiinţă omenească şi ca membru al societăţii sînt interesat de problemele morale. Dar dacă voi permite considerentelor morale să-mi influenţeze deciziile în materie de investiţii o să devin un competitor lipsit de succese. Şi asta nu va influenţa situaţia generală, pentru că altcineva îmi va lua locul, la o diferenţă de preţ nesemnificativă. Cel puţin acesta era adevărul pe cînd eram un participant anonim. Cred că acum nu mai e tot atît de adevărat. De fapt, eu m-am hotărît să cîştig bani cînd mi-am dat seama cît de important este în lumea noastră să ai bani. După ce am avut succes, m-am putut ocupa şi de alte lucruri. Cred că trebuie făcută o distincţie între cel care participă la o competiţie respectînd un set de reguli şi cel care participă la procesul de elaborare şi de îmbunătăţire a regulilor. Cînd mă ocup de reguli sînt determinat de interesul comun. Cînd particip la întrecere sînt preocupat de propriul meu interes. Cred că dacă toată lumea ar face această distincţie, politica ar merge mult mai bine. Cînd oamenii votează cu gîndul la portofel, ei încearcă să adapteze legislaţia propriilor interese. Şi interesul comun dispare. Mă gîndesc la conceptul virtuţii civice, uitat din cauză că lupta pentru existenţă a devenit atît de dură şi nimeni nu-şi mai permite să se ocupe de binele comun. Poate că sună ciudat, dar Bill Gates, probabil cel mai bogat om din lume, nu exagerează cînd spune că el tot timpul luptă pentru supravieţuire. Competiţia este atît de intensă, tehnologia se schimbă atît de repede, încît el nu exagerează cînd spune că poate fi măturat în cîţiva ani. Preocuparea pentru binele comun a fost eliminată cînd s-a permis pieţelor să fie cel mai important for de luare a deciziei".

Adaptare după *The New York Review of Books*, 14 ianuarie 1999

Povești suprapuse

Național-comunism, Matrioșka, Kaștan

O frază de jurnal mă trimite, fără nici o logică aparentă, pe urmele înruditelor între ele păpuși Matrioșka. De fapt, ca să iau povestea de la capăt, nu e vorba despre păpuși, ci despre oameni; nu e vorba numai de un jurnal, ci de două. S-a întîmplat să am alături, adunate de curiozități, jurnalul lui Rădulescu-Motru și jurnalul profesorului Zaciu; ceea ce-i desparte pe cei doi universitari este, inevitabil, mai puternic decît ceea ce-i apropie. Există între ei o *geografie* – unul e oltean și unul e ardelean, ca s-o spun și pe-asta –, dar și o *istorie* întreagă: pentru o epocă din istoria țării cei doi sînt, fără să depindă în vreun fel unul de celălalt, *mărturisitori* – unul dinspre începutul comunismului românesc, celălalt dinspre finele.

Rădulescu-Motru visează seniorial și însingurat în mijlocul moșiei sale din Butoești mehedințeni, iar cînd obligațiile i-o cer ia trenul spre București pentru a da piept cu o deziluzie din ce în ce mai mare. Ochii săi reci văd apusul unei lumi și zorii, acaparatori și dătători de frisoane, ai unei alteia, străine. Patruzeci de ani mai tîrziu, profesorul Zaciu suferă la fel de seniorial și însingurat în casa sa cu sobe mari din Cluj, iar cînd obligații diverse i-o cer ia avionul spre București, în întîmpinarea acelorași deziluzii. Unul vinde pămînt, pentru a-și ușura traiul pe timp de secetă în țară. Pentru a-și îndulci situația, dăruiește un loc de casă unui șef comunist local și acesta închide, mărinimos, ochii. Peste patru decenii, celălalt se pregătește să-și vîndă din cărți (cărți pe care le mai recitește în orele în care cartierul are curent electric) și, pentru a-și îndulci micul dejun, dăruiește unui responsabil de vamă, la ridicarea unui colet venit din afară, un salam sau o margarină nemțească (semn că prețul magnanimității românești a mai scăzut, totuși). Unul merge la Academie, pentru a-și vedea colegii agonizînd în lașități minore; celălalt merge la Uniuhea Scriitorilor pentru a simți pulsul debil al aceleiași agonii perene. Unul, printre scrisori primite, are pe masa de lucru un op filosofic, sub amenințarea netipăririi din cauza lipsei de hîrtie; celălalt, printre telefoane la care răspunde, lucrează la un dicționar al scriitorilor, sub amenințarea prea multor hîrtii de care are nevoie. În fine, unul vede zîmbetul de început de ev comunist de pe fața de mosier a lui Petru Groza, celălalt vede grimasa preapocaliptică de pe fața de hoinar îmbătrînit a lui Ceaușescu.

Între cei doi, spuneam, se închide o istorie. Din pagina lui Rădulescu-Motru se ridică, timidă dar fermă, prima păpușă a comunismului românesc, în timp ce în fraza profesorului Zaciu vedem chipul hîd și nămolos al ultimei Matrioști naționale.

Și mai este ceva, ceva mărunt și apăsător, o răzbunare a rusofobiei noastre – oricum, un sentiment de dată mult mai recentă, în istorie, decît dorim a crede. Izolat pe moșie ca într-un cocon, Rădulescu-Motru vede în uniforma sovietică veșmîntul Fiarei. După patruzeci de ani, profesorul Zaciu, oricum prea ocupat pentru a fi filorus, trece peste drum de Universitate spre a cumpăra hîrtie și, coadă fiind, renunță; intră în altă librărie și, din lipsă de *noutăți*, cumpără copiilor *două calendare rusești, foarte frumoase*.

Se poate oare imagina istoria național-comunismului românesc fără acest mare eșec? Discurile de muzică clasică *Melodiia*, superbele albume de artă tipărite la Moscova, pînă și aiuritoarele magnetofoane Kaștan, grele cît o sondă americană trimisă pe Marte – cît datorează ele, oare, disprețului ceaușescian față de bunul de consum? E independent bucureșteanul (născut în aprilie '64, eventual) care face coadă la agenția *Aeroflot* pentru broșuri cu discursuri gorbacioviste? Dacă da, ce valoare are independența unei țări în care un universitar, iată, intră în librărie pentru a cumpăra hîrtie din lemn de Carpați și iese de acolo, mulțumit, cu două calendare rusești?

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Germania

Euforia victoriei nu a durat. Întîi au fost bîlbîielile inerente unui partid care a stat 16 ani în opoziție. Apoi, rivalitatea între cel care a cîștigat, Schröder, și cel care s-a dat înapoi, lăsîndu-l să cîștige: Lafontaine. Disfuncțiile coaliției cu verzii, victoria creștin-democraților în landul Hesse și tulburările sociale au făcut viața grea partidului social-democrat. „Sîntem mîndri de această țară, de natura și de cultura ei, de creativitatea și de dorința de a înfăptui a poporului. Sîntem mîndri de generația în vîrstă care a reconstruit țara după război și i-a dat locul ei într-o Europă pașnică. Sîntem mîndri de poporul din partea răsăriteană a Germaniei care s-a eliberat de sub jugul comunist și a dat jos Zidul. Este încrederea în sine a unei națiuni care s-a maturizat și nu se simte nici superioară, nici inferioară altora", spunea dl Schröder în primul său discurs în Bundestag, în calitate de cancelar. Această încredere în sine nu înseamnă liniștea identificată cu normalitatea. Normalitatea germană, ca și a altor țări vitale, se traduce prin polemici și conflicte, prin crize și prin știința și putința de a ieși din criză.

Victoria social-democraților nu înseamnă o victorie a stîngii, susține Alexandre Adler în **Le Monde** (27 februarie 1999): „Se crede că Germania a virat spre stînga, dar, de fapt, s-a reușit, pur și simplu, scoaterea la pensie a lui Helmut Kohl; se crede că Germania este profund angajată în construcția europeană, că este preocupată de noile piețe slave din Est, dar de fapt ea are nevoie de o pauză pentru a-și defini identitatea națională și pentru a proiecta o strategie proprie". Și revista **Economist** (6 februarie) consideră că intrarea în normalitate, inaugurată de căderea Zidului Berlinului, începe din ziua victoriei lui Schröder împotriva lui Kohl: comportamentul politic se modifică sincron cu cel economic: germanii s-au autoeducat în așa fel încît „refuză disputele, rezolvîndu-și treburile nu prin controverse și confruntări, ci prin discuție și consens. Nu se poate spune acest lucru despre toți germanii: unii au fost atît de marcați de păcatele trecutului și de imperfecțiunile prezentului încît au apucat-o pe calea violenței revoluționare. Dar cei mai mulți și-au dat seama că povara istoriei va putea fi mai ușor înlăturată prin construcția energică a unei bunăstări placide (...) Într-un moment de neatenție, Kohl a spus că deciziile cele mai importante, *existențiale*, adoptate de guvernul german după sfîrșitul războiului, au fost impuse împotriva voinței majorității poporului: reînarmarea Bundeswehrului, aderarea la NATO, acceptarea sistemului monetar european, plasarea rachetelor americane în anii '80, (deși în acest caz se opunea o minoritate foarte zgomotoasă), moneda europeană. Bugetul elaborat de actualul guvern dovedește că e decis să nu-l mai oblige pe contribuabilul german să-și plătească vinovăția, restabilind armonia generală".

Și Alexandre Adler observă noua atitudine a Germaniei față de buget și crede că ea este de fapt expresia unei politici de dreapta dusă de stînga social-democrată: „După durerosul sacrificiu impus mărcii germane, noua dreaptă și-a găsit vehiculul de propagandă. Germania nu va mai plăti nici pentru agricultorii francezi, nici pentru regiunile spaniole, nici pentru autostrăzile poloneze. Viitorul ei e legat de uzinele Mercedes din Carolina de Nord și poate că mîine societățile Gazprom și Lukoil vor deveni societăți mixte germano-ruse". Toți comentatorii străini consideră că patima recentelor confruntări în legătură cu Holocaustul și cu locul pe care amintirea acestuia trebuie să-l ocupe în istoria noii republici, cu capitala la Berlin, dovedește repoziționarea noilor generații față de politica trecutului recent. Noile parteneriate economice și proiecte politice „elimină sentimentul de vinovăție ca și supunerea necondiționată în fața deciziilor luate de politicieni, dorința de a se lăsa covîrșiți de muncă, ba chiar și frica de inflație. În ultimul secol, germanii au apucat să se sature de schimbări. Dacă vor trăi mai puțin confortabil, vor decide că sînt necesare măsuri economice dezagreabile. Dar, deși nu le place că atît de multă lume nu are serviciu, nu vor accepta un guvern care să le impună o reformă dacă nu se va declanșa o criză. Și într-adevăr nici nu-i amenință vreo criză. Doar că nu se vor mai bucura de aceeași importanță la conferințele internaționale, unde vor fi la un loc de cinste, dar nu chiar în frunte, în căutarea unui loc mediu – un alt aspect al drumului lor, încă neterminat, spre normalitate".

În acest proiect adoptat intuitiv, dreapta și stînga au căpătat semnificația unor simple indicatoare rutiere și nu a unor ideologii combatante. Liderii germani vor ține discursuri despre integrarea țărilor foste comuniste, dar nu vor da un ban în acest scop. (**M. B.**).

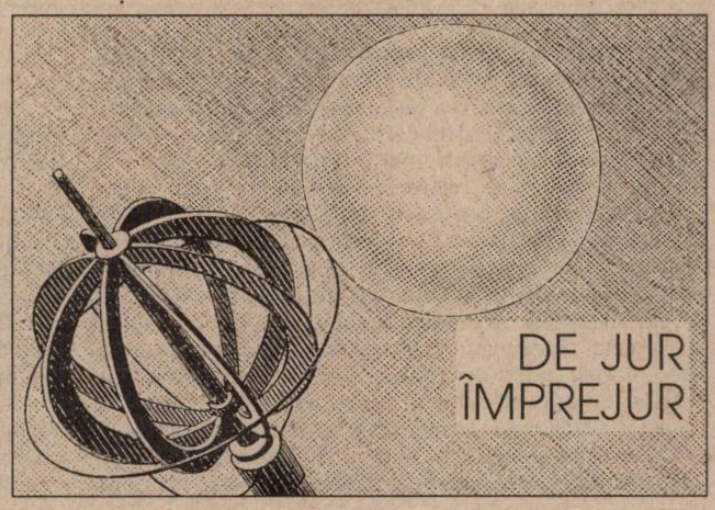

Un eșec

Efectele conferinței de pace de la Rambouillet n-au durat nici măcar o zi. Presiunile internaționale n-au adus nici o modificare în localitățile regiunii Kosovo, unde poliția sîrbă și gherilele albaneze duc lupte crîncene, chiar dacă anotimpul și condițiile de pe teren nu permit largi desfășurări de forțe. „Observatorii" neînarmați ai OSCE asta și fac: observă cum civilii fug și militarii distrug. Amenințările NATO, cu sau fără aprobarea Consiliului de Securitate ONU, nu par a influența în vreun fel decizia forțelor aflate în conflict de a-și impune voința printr-o victorie militară.

După ce, în 1989, Miloșevici a anulat prevederile legilor care acordau o largă autonomie albanezilor din Kosovo și timp de opt ani a refuzat dialogul cu Rugova, reprezentantul politic legitim și non-violent al populației albaneze, sîrbii luptă acum împotriva unor formațiuni înarmate (UCK), care vor independență și nu acceptă nici un fel de compromis. La început slab organizată și dotată, UCK profită și după victorii și de pe urma înfrîngerilor. Expedițiile sîrbe de pedeapsă împotriva sătenilor albanezi bănuiți de a-i sprijini pe luptători nu fac decît să-i determine pe cei neputincioși să fugă prin țările vecine, iar cei apți de luptă se alătură combatanților. Soluțiile pașnice pentru care milita Ibrahim Rugova sînt inaplicabile; el-însuși, de altfel, devine un personaj marginal, bun de plimbat la conferințele internaționale. Încrîncenarea luptelor lasă puține speranțe nu numai pentru reglementarea pașnică a conflictului, dar și pentru perspectiva victoriei militare a uneia dintre părți. Dacă sîrbii vor învinge, așa cum lasă să se vadă logica cifrelor, ei vor asigura securitatea vechilor mînăstiri ortodoxe, identificate cu leagănul națiunii, dar e mai puțin sigur că albanezii vor putea să se acomodeze cu statutul de cetățeni de categoria a doua. Cu două milioane de albanezi, și ei prezenți în Kosovo de cîteva secole, perspectiva unor acțiuni de epurare etnică, asemănătoare celor practicate în Bosnia, înspăimîntă, pe bună dreptate. Nici soarta minorității sîrbe nu pare a fi asigurată în eventualitatea – puțin probabilă acum – unui Kosovo independent sau unit cu Albania. Este de presupus că, indiferent ce documente vor fi semnate în palate europene, la fața locului oamenii se vor omorî între ei. Doamna Albright, secretar de stat al SUA, a fost cel mai aproape de adevăr cînd, văzînd că ambele părți sînt egal de vinovate de continuarea conflictului, a declarat, lăsînd deoparte orice diplomație, că suspendă amenințarea cu sancțiuni și îi va lăsa să se ucidă fără amestec extern.

Paralela cu acordul de la Dayton, unde s-a găsit o formulă pentru organizarea statală a Bosniei–Herzegovina, nu poate fi luată în serios. Acolo, cel puțin formal, măcar o parte spunea că dorește o conviețuire multietnică. Era ceea ce comunitatea internațională dorea să audă. În Kosovo, nimeni nu pretinde că ar vrea să conviețuiască alături de cei de altă credință, chiar dacă aviația americană va bombarda Belgradul și dacă monitorii europeni vor supraveghea trecătorile pe unde vin întăririle militare ale albanezilor. Tactica tratativelor a presupus succesul presiunilor asupra părții albaneze, mai slabă militar, deci mai ușor de „convins" și, odată obținută semnătura lor, speranța că Miloșevici, conform obiceiului său, după ce va dobîndi toate concesiile posibile, va ceda în ultimul moment. Dar chiar și așa, experiența din Bosnia-Herzegovina nu prea inspiră încredere cu privire la capacitatea comunității internaționale de a organiza pacea după ce a oprit războiul. Economic, Bosnia-Herzegovina este integral dependentă de fondurile străine, iar politic are regimul unui protectorat, unde diplomatul spaniol Carlos Westendorp se comportă ca un administrator colonial luminat. Există serioase temeri că, după retragerea trupelor și a observatorilor străini, unitățile teritoriale sîrbe și croate se vor uni cu statele respective, rămînînd pe dinafară micul stat bosniac care, în căutare de sprijin material, dar nu numai, s-ar putea ralia fundamentalismului musulman, devenind „o fișie Gaza în mijlocul Europei", cum prezic unii comentatori. În jurul ei, conflictele latente se vor radicaliza: premierul maghiar vorbește despre preocuparea sa în legătură cu problemele maghiarilor din Voivodina (s-ar putea ca această preocupare să creeze prin ea însăși probleme), iar Seselj, unul dintre principalii aliați ai lui Miloșevici, amenință că va rade Macedonia de pe fața pămîntului.

În timp ce unii diplomați încearcă să asigure continuitatea statală a Iugoslaviei în condiții democratice, realiștii stau cu creionul în mînă și redesenează hărți. Hărți cu multe țări mici, sub 10 milioane de locuitori, unde o majoritate etnică de peste 80% le va putea asigura stabilitatea. Istoricii argumentează că acesta a fost procesul prin care a trecut și Europa occidentală înainte de a ajunge la înțelegerea avantajelor integrării. Și în timp ce unii se pregătesc pentru Europa mileniului trei, alții pășesc în Europa medievală. Țara lui Miloșevici este din ce în ce mai mică, „dîrzenia sîrbă", admirată de unii necondiționat, ar fi fost poate mai utilă propriului popor dacă s-ar fi materializat printr-o „dîrză" atitudine democratică față de toți cetățenii fostei Iugoslavii.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Există mai multe coduri etice, după cum există mai multe feluri de a înţelege şi de a defini politica. Întrebarea este dacă pot fi găsite elemente comune. Politica la nivel de stat, de exemplu, ar trebui să servească interesele unei întregi naţiuni. Aşa ar fi moral. Dar cum se pot recunoaşte aceste interese generale? Şi cum se poate face astfel încît deciziile luate în anumite situaţii să fie corecte pentru toată lumea? Hotărîri care unora le par morale şi legitime, altora le pot părea de-a dreptul criminale. În cazuri extreme, de criză sau război, şi chiar în cazul în care trebuie făcută o reformă, politicienii vor fi puşi cu siguranţă în situaţia de a decide în favoarea unei categorii şi în defavoarea alteia. O judecată corectă nu se poate face decît, cel mult, post factum, atunci cînd toate efectele, bune şi rele, ale unei anumite politici vor fi ieşit la iveală.

Se mai pune apoi şi întrebarea: care este legătura dintre eficienţa activităţii politice şi morala personală? Pentru că poate exista un preşedinte cinstit şi sărac, care să patroneze un partid caracterizat de hoţie şi corupţie, după cum poate fi şi un afacerist veros în fruntea unui partid sau guvern luminat şi reformator. Pe de altă parte, uneori, o politică tolerantă faţă de corupţie poate duce la o mai mare dezvoltare a ţării şi ridicare a standardului de viaţă al cetăţenilor, decît o politică rigidă care încearcă să impună şi să se conducă după reguli morale austere.

Se vorbeşte în această perioadă de „înfăptuirea reformei morale" la fel de mult cum se vorbeşte de „înfăptuirea reformei economice". Unii dau prioritate celei dintîi, alţii celei de-a doua. E însă de presupus că nici una nu poate fi făcută fără cealaltă. Morala şi politica sînt două lucruri distincte. Şi poate că uneori a cere morală în activitatea politică e ca şi cum ai cere „să înoţi în avion" (aşa cum se exprima de curînd cineva). Asta nu înseamnă totuşi că nu poate fi căutată şi chiar găsită acea linie echilibrată care să satisfacă şi interesele politice şi principiile morale. Un reper pe această cale ar putea fi, aşa cum scrie un colaborator al nostru, momentul în care atitudinile şi hotărîrile politice nu vor mai fi ipocrite. Cînd interesele în virtutea cărora au fost luate aceste hotărîri vor fi pe deplin cunoscute şi asumate. Poate că un asemenea moment va apărea de la sine atunci cînd societatea civilă se va fi închegat suficient, procesul economic se va fi clarificat, iar mentalităţile duplicitare şi ipocrite, moştenite din regimul trecut, vor fi dispărut pe cale mai mult sau mai puţin biologică. (**A. M.**)

Silviu BRUCAN
analist politic

Politica nu e sub tutela moralei

Avem de-a face cu doi termeni a căror definiţie a iscat controverse aprige de-a lungul timpurilor. LAROUSSE scrie: „Morala este ştiinţa care indică regulile de urmat pentru a face binele şi a evita răul." Dar cum poate aşa ceva să fie **ştiinţă**, cînd noţiunea de „bine" diferă în timp şi spaţiu, diferă de la o ideologie la alta, iar religiile contemporane nu înţeleg acelaşi lucru prin bine şi rău? Avortul e bine sau e rău? Dar homosexualitatea? În America, preşedintele Clinton era cît pe ce să fie demis pentru o relaţie extraconjugală, în timp ce în Franţa metresa-preşedintelui Mitterand a ocupat un loc oficial la funeraliile sale.

Şi despre **politică** se spune că ar fi o ştiinţă (politologia), deşi nici ea nu beneficiază de o definiţie universal acceptată. În acest caz, diferenţa de opinii nu depinde de epocă şi geografie. Specialiştii sînt aceia care produc definiţii diferite cu privire la politică. Max Weber consideră că este **dominaţie** *(Herrschaft)* destinată să menţină ordinea pe un anumit teritoriu cu aplicarea forţei sau ameninţarea ei. Un alt teoretician german, Carl Schmitt, la mare vogă azi, în pofida trecutului său hitlerist, scrie: „Distincţia politică specifică, la care pot fi reduse acţiunile şi motivele politice, este aceea dintre **prieten şi duşman**", după care subliniază şi mai apăsat că o colectivitate este un corp politic numai **în măsura în care are duşmani**. O altă şcoală, pe care aş numi-o biorganică, porneşte de la sintagma lui Aristotel *(zoon politikon* – omul animal politic), considerînd politicul ca pe **o forţă obiectivă inerentă naturii umane şi societăţii**. „Politica – susţine Julien Freund – este o categorie fundamentală, vitală şi permanentă a existenţei omului în societate."

Contribuţia lui Marx la această problemă este marginală: el neagă existenţa unei naturi umane fixe, abstracte şi imuabile, pentru a conchide că politica este produsul unor relaţii sociale determinate istoric. Foarte frumos, dar ce este acest produs?

Într-un studiu pe această temă, porneam de la constatarea că în societatea modernă politicul tinde să-şi camufleze natura în spatele unor embleme sau faţade înşelătoare şi de aceea mă întorceam la preistorie, la formele cele mai simple şi nealterate ale comunităţilor umane, pentru a afla **cînd** şi **cum** a apărut politicul în viaţa socială. Trecînd în revistă cercetările antropologice, care au luat o amploare extraordinară la începutul secolului nostru, am ajuns la concluzia că sfera politică începe acolo unde se termină cea a înrudirii prin sînge. Cu alte cuvinte, **originea politicii rezidă în inegalitatea mai întîi biologică, apoi treptat economică şi socială**, care apare şi se afirmă de îndată ce înrudirea prin sînge încetează să mai fie factorul social regulator. **Tendinţa unora de a-i domina şi conduce pe alţii**, folosind mijloace economice sau sociale – iată esenţa politicii.

Machiavelli a fost primul care a susţinut că politica este o sferă de activitate umană diferită de morală şi religie. De aceea, Machiavelli este considerat părinte al ştiinţei politice moderne. Cei care au o viziune idilică a politicii l-au acuzat pe Machiavelli de **cinism**. Nu era prima dată în istoria gîndirii sociale cînd un cercetător al motivelor care-i determină pe oameni să lupte între ei e etichetat cinic. Critica darwinismului social abundă în asemenea aprecieri.

Relaţia dintre morală şi politică? În termenii cei mai simpli, **în morală trebuie să te porţi bine şi cinstit, în politică trebuie să învingi**. Poţi fi omul politic cel mai bun şi mai cinstit din lume, dacă ai fost învins în alegeri şi ai rămas în afara parlamentului, eşti scos din jocul politic şi trebuie să faci totul pentru a reintra în joc. Radu Cîmpeanu, la dreapta, şi Tudor Mohora, la stînga, ar putea depune mărturie în acest sens.

Poate şi din cauza aceasta, mulţi oameni cinstiţi ezită să intre în politică, lăsînd terenul să fie invadat de oportunişti şi carierişti, şmecheri, fripturişti şi farisei, care ştiu să joace în lupta pentru putere. Şi totuşi, în procesul democratic aceştia sînt pînă la urmă descoperiţi şi demascaţi de către mass-media, mai curînd decît de clasa politică, fiind astfel excluşi din viaţa publică. Pentru că deşi politica este luptă, ca şi la box, ea se desfăşoară după anumite reguli care trebuie respectate pentru a nu fi descalificat. Aceste reguli constituie moralitatea în politică şi în acest sens **există morală în politică**.

Dar tot ca şi la box, în politică ori învingi, ori eşti învins, cu o singură deosebire: în politică există şi meci nul.

Dinamica raporturilor dintre morală şi politică este de asemenea natură încît nici una nu este subordonată celeilalte. Experienţa istorică arată că actele politice nu sînt iniţiate şi nici nu se materializează potrivit principiilor morale. Recent, după „pacea de la Mănăstirea Cozia" au răsunat în presă voci indignate şi critici la adresa premierului Radu Vasile: „Este inacceptabil – Nu se discută cu teroriştii!".

Numai că terorismul este o formă destul de frecventă a luptei politice în lumea contemporană, bazată pe inegalităţi în materie de putere şi bogăţie. În Israel, premierul Rabin a angajat discuţii cu Arafat, deşi acesta era considerat şef al unei mişcări teroriste care urmăreşte distrugerea statului Israel, iar în cazul Irlandei de Nord, atît guvernul britanic cît şi Unioniştii au discutat cu Sinn Fein, aripa politică a teroriştilor IRA, pînă ce au ajuns la un acord. Culmea: şi unii şi alţii au primit premiul Nobel pentru pace.

Dacă ar fi să judecăm actele politice după principii morale, acceptabile ar fi numai discuţii sau negocieri cu cei care împărtăşesc aceleaşi valori şi acţionează cu aceleaşi metode. În acest caz nu mai e vorba de luptă între duşmani, adică nu mai e vorba de politică.

Cinismul în viaţa publică

– despre imoralitate ca politică de stat –

„Dacă o persoană care are un venit de două mii de dolari pe an îndreaptă arma asupra cuiva care are un venit de o sută de mii de dolari pe an şi-l obligă să-i dea portofelul, ăsta e jaf. Dacă guvernul federal reţine o parte din salariul celui de-al doilea... şi dă o parte din el primei persoane sub forma subvenţiilor, sau a asistenţei medicale gratuite, asta înseamnă sistem de taxare. În cazul serviciului militar, obligaţia este dusă la limita extremă şi tot extreme sînt şi faptele pe care eşti silit să le faci. Ţi se cere să-i ucizi pe cei care încearcă să te omoare, alternativa fiind închisoarea. Acesta e un tip de coerciţie de neimaginat în varianta privată. O persoană A nu-l poate forţa pe B să-l ajute în lupta cu o bandă de mascaţi care îi jefuiesc pe amîndoi, dacă B ar fi mai degrabă dispus să le dea banii". Am citat exemplele din volumul *Veşnice întrebări* al lui Th. Nagel (eseul „Cinismul în viaţa publică").

De ce este legitim un sistem de taxare instituţional şi condamnabil jaful unui sărac asupra unui bogat? Pentru că, spune Nagel, cele două fapte sînt circumscrise în două sisteme morale diferite: jaful este judecat conform moralei particulare, iar impozitarea conform moralei publice. Care este diferenţa? Morala publică se aplică rolului pe care un individ îl îndeplineşte într-o instituţie ci nu individului ca atare. Persoana este oarecum izolată de faptele sale, responsabilitatea sa trece asupra instituţiei şi se răspîndeşte în corpul social care a produs instituţia respectivă.

Un criminal care a împuşcat pe cineva este deplin responsabil şi culpabil pentru fapta sa. Un secretar de stat care a dispus bombardarea ilegală a Cambodgiei este despărţit de fapta sa printr-un întreg lanţ birocratic, iar responsabilitatea o împarte cu societatea care l-a făcut posibil. Un contrabandist care trece benzină peste Dunăre cu barca este vinovat, un prim-ministru care a aprobat pomparea prin conductă a acţionat în interes naţional.

Sînt două judecăţi de măsură, două morale diferite. Morala publică pune mai mare preţ pe scop decît pe mijloace. Pentru că are în vedere binele unui mare număr de persoane, omul de stat este evaluat în primul rînd după obiectivul faptelor sale. El acţionează pentru interesul naţional, interesul de stat sau binele public.

Nu trebuie să înţelegem că Nagel construieşte o morală fără nici un fel de restricţie. Dacă scapă de anumite oprelişti în ceea ce priveşte mijloacele folosite, omul de stat are ca primă cerinţă imparţialitatea. Funcţia pe care el o ocupă este impersonală, de aceea el nu trebuie să avantajeze un grup anume, fie el partid, cunoscuţi sau propriii copii, ci trebuie să acţioneze în interesul general.

Acesta este contractul cu societatea: ca persoană particulară eşti liber să acţionezi în propriul interes, dacă vrei să ajungi într-o funcţie publică, eşti scutit de anumite constrîngeri ale moralei obişnuite, dar trebuie să-ţi asumi imparţialitatea, trebuie să renunţi la a-ţi urma propriul interes. Deşi teoria lui Nagel pare a conveni politicienilor, în realitate se poate întoarce contra lor.

Dar nu trebuie să se înţeleagă că atingerea interesului general poate scuza orice mijloc. Morala obişnuită îşi păstrează restricţiile de bază şi asupra omului de stat. Regulile interne de funcţionare şi obiectivul unei instituţii nu pot disculpa total birocratul. Acesta este cu atît mai vinovat cu cît este mai bine situat pe ierarhia instituţiei şi ar avea posibilitatea de a schimba o politică blamabilă.

Mijloacele folosite de SS au fost absolut criminale şi nejustificabile prin scopul lor. Vinovăţia descreşte de la Himmler pînă la simplul soldat, dar nu dispare nici la acest ultim nivel.

Traducerea lui Nagel aduce ceva nou în spaţiul public românesc saturat de discursul despre reformă morală, care păstrează intactă perspectiva tradiţională a moralei izvorîtă din cele zece porunci. Dacă hoţia (în interes de stat) poate fi scuzată, prostia şi incompetenţa sînt de neiertat. Vreau, însă, să sesizez două puncte slabe. Primul ar consta în dificultatea de a stabili în mod obiectiv limita de la care o acţiune publică nu-şi mai justifică mijloacele. Numărul de morţi este un criteriu inacceptabil. Aici se mai adaugă şi dificultatea practică de a defini în mod obiectiv şi absolut conceptul teoretic de interes naţional sau bine public.

A doua obiecţie pe care i-o aduc lui Nagel este dualitatea idilică pe care el o presupune între persoana privată şi cea publică ca fiind separate. Această presupunere face teoria sa greu aplicabilă. Ar însemna că Bill şi Monica au avut o legătură ca persoane particulare, dar preşedintele Clinton şi stagiara Lewinsky abia dacă se cunoşteau în virtutea rolurilor publice. O încălcare a moralei publice ar fi distragerea atenţiei preşedintelui care lucrează pentru binele public de către îndrăgostitul Bill. Dualitatea teoretică nu se aplică persoanelor reale.

Dacă un demers atît de complex şi de serios ca al lui Thomas Nagel eşuează la contactul cu realitatea, îmi permit să trag concluzia că fenomenul politic scapă constructelor morale teoretice. Fiecare îşi are unitatea proprie de măsură după care judecă şi votează.

Cristian GHINEA

Radu CARP
asistent universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative, Bucureşti

Virtuţi morale, aparenţe politice

– omul politic trebuie doar să pară că are însuşiri –

„Acela care înşeală va găsi întotdeauna pe unul care să se lase înşelat". Această afirmaţie, pe care o regăsim în „Principele" (cap. XVIII), poate fi verificată în mai toate ipostazele vieţii politice actuale. Manipulatori de conştiinţă, lideri de sindicat sau „de opinie", guvernanţi sau opozanţi par a confirma prin acţiunile lor constatarea lui Machiavelli. Asistăm oare la degradarea moralităţii clasei politice sau valorile pe care reprezentanţii ei încearcă să le impună urmează o direcţie firească, ale cărei componente reuşim cu greu să le descifrăm fără o raportare constantă la natura politicului? Machiavelli este categoric: omul politic nu trebuie neapărat să aibă însuşiri, ci trebuie să pară că le are. De aici, o consecinţă cît se poate de simplă: dacă va folosi virtuţile morale pe care le posedă, acestea îi vor fi dăunătoare. Politica stă deci în mod natural sub semnul aparenţei: campaniile electorale nu fac altceva decît să consolideze aparenţa, nu să o creeze. Avem de multe ori iluzia că imaginea unui candidat se creează pe baza intenţiilor cuprinse în programul său; în realitate, premisa construirii imaginii politice este programul real, pragmatic, cel în care incertitudinile şi nu promisiunile primează.

Care ar fi însă aceste aparenţe? Pluralul se impune pentru că, datorită funcţiilor diversificate ale politicului, o singură aparenţă ar fi insuficientă. Toate ipostazele unui om politic trebuie învăluite, transformate, la rigoare chiar inversate pentru ca efectul scontat – încrederea electorilor – să fie atins şi ulterior, în măsura posibilului, maximizat. Enumerarea aparenţelor, departe de a fi exhaustivă, rămîne deschisă.

Omul obişnuit – politicianul trebuie să apară ca fiind unul printre alţii; aproape de noi, însă niciodată identificabil cu vreunul dintre noi – un „el" echivalentul unui „noi" sublimat. Un slogan de tipul celui folosit de un candidat la alegerile locale din Belgia, „un om ca voi/cu problemele lui – aceleaşi cu ale voastre/cu răspunderile lui – ca şi voi.../dar poate ceva mai mult decît atît?" este o reţetă sigură de succes. Virtuţile morale pe care fiecare dintre noi este convins că le posedă par a se transfera natural în politică.

Omul incoruptibil – o strategie de genul „toţi sîntem corupţi – omul politic e predispus la acte de corupţie, prin funcţia pe care o ocupă, în cazul celorlalţi această predispoziţie este mai slabă" nu poate duce la cîştigarea încrederii, cu toate că, din punct de vedere moral, ea este corectă. Trebuie să acceptăm că există doar suspiciuni neîntemeiate – în caz contrar, discursul politic nu ar fi coerent. Omul politic poate acţiona prin legi, dar nu este obligat să o facă. Responsabilitatea ministerială ar trebui reglementată, regimul imunităţii parlamentare ar trebui modificat însă, oricîte presiuni ar exista în acest sens, nimeni nu poate dicta parlamentarilor cum anume să acţioneze. Lipsa reglementării nu are ca efect oprobiul public ci, de cele mai multe ori, consolidarea imaginii. Atributele negative sînt forţate să iasă din sfera calităţilor dezirabile: atîta vreme cît ele nu se adaugă celor pozitive, nu le putem decît intui prezenţa.

Omul integru – omul politic creează aparenţa respectabilităţii în familie şi în mediul profesional în care se găseşte. Virtuţile morale nu mai sînt în acest caz inversate, ci li se dă un alt sens: Ciorbea are o „Dacie" veche de 20 de ani, Tinca priveşte la televizor cu familia, generalul Niţu are o soţie care îl aşteaptă la masa de seară cu o ciorbă şi cîteva sarmale, Oprescu îşi mîngîie cîinele. Duvăz în „Flamingo"? Meleşcanu la Strasbourg? Năstase colecţionar? Vadim cu „Rolex"? Simple aparenţe: viaţa reală a omului politic este compusă din scene de familie şi activităţi diverse în mijlocul alegătorilor. Nec plus ultra. Nu toate realităţile devin aparenţe, după cum nu toate aparenţele provin din transformarea realităţilor. O tactică mult mai nuanţată – în definitiv, cine poate afirma că de fapt integritatea omului politic e un simplu mit?

Pr. Iosif ZOICA-TEIUŞ
redactor de presă la Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei

Ispitiri

În acest zbuciumat şi patetic sfîrşit de veac de mileniu, cu excepţia scurtelor „reprize" de reverie şi romantism şi detaşare, omenirea trăieşte sub „semnul" pragmatismului şi utilitarismului şi avînd, nu o dată, tabieturi grosiere, la limita frivolităţii. Asta se datorează (şi) faptului că în toate sferele existenţiale (inclusiv în spaţiul socio-politic), moralei autentice i se substituie tot felul de ţîfne, defulări şi curente eticiste. În ceea ce ne priveşte, protagoniştii scenei socio-politice s-au „eliberat", cu o suspectă repeziciune, de rigorile moralei (în speţă a moralei creştine) la finele anilor patruzeci, acţiunea continuînd cu aplomb! (Atunci cînd noua putere politică, în curs de instaurare, a comis un dublu asasinat: deicidul şi reicidul; concret, este vorba despre: alungarea de facto şi aproape metafizică a lui Dumnezeu din sufletul oamenilor şi a regelui de drept divin.) Şi de atunci au dispărut, cu rarele excepţii de rigoare, din spaţiul politic românesc (dispariţie, în legătură cu care Biserica îşi are partea ei de vină), acei lideri animaţi de sentimentul de dependenţă mistică faţă de puterea care guvernează destinele omeneşti, cum ar zice Tudor Vianu. A dispărut compatibilitatea dintre morală şi politică, pentru că de atunci puterea politică nu a mai oferit oamenilor: „perspectiva demnităţii şi a supunerii, a liberului arbitru şi fericirii şi nu a manipulării şi sacrificiului perpetuu" (...)

Înainte de a intra în miezul problemei, vreau să amintesc faptul că intervenţia noastră este motivată şi de surprinzătoarea declaraţie (făcută în cursul anului trecut) a Arhiepiscopului, Vadului, Feleacului şi Clujului, IPS Bartolomeu Anania (în paranteză, amintim doar că reputatul ierarh este, el însuşi, o adevărată „lecţie de politică", o „pagină de istorie", o instanţă morală: a fost unul din iniţiatorii şi conducătorii mişcărilor studenţeşti, din anii cincizeci, de la Cluj; a făcut închisoare politică, bineînţeles pentru atitudinile sale anticomuniste). Declaraţia în cauză propunea Bisericii să se implice în politică, în sensul de a fi, prin mijlocirea slujitorilor ei: „un factor decisiv de orientare electorală" (...) Este superfluu să subliniem faptul că am urmărit, cu foarte multă atenţie, reacţiile ulterioare declaraţiei cu pricina. Am dorit să observăm, mai ales, cum au muşcat forţele politice momeala. Aşteptările şi previziunile noastre intime s-au adeverit, întru totul şi: ca la o unică şi misterioasă comandă, toată stînga politică (PDSR, PRM, PUNR, PSM & Co), dar nu numai, a venit în întîmpinarea propunerii, avansînd chiar proiecte de colaborare (?!). Iată, aşadar, un mare şi prim pericol care s-a profilat: perspectiva ca Biserica să facă „casă bună" cu partide care sînt o adevărată sinecură pentru falsificarea istoriei, pentru delatorii valorilor superioare ale poporului român, pentru „terminatorii" a tot ceea ce, odinioară, a fost bun, moral şi demn în ţara asta.

Este clar că, la o chestiune atît de delicată, nu poţi replica decît cu prudenţă, cu înţelepciune şi cu foarte mult discernămînt (şi cu asumarea riscurilor subsidiare). Pentru că Biserica nu trebuie să slujească decît Adevărului celui Unic şi nu „adevărurilor" efemere, perisabile, ipocrite, amorale, subversive. Pentru că toate disputele şi jocurile, cel mai adesea murdare, din spaţiul socio-politic, pot induce curente, ideologii chiar şi opinii antagonice în Biserică (şi artizanii manipulării au o pricepere diabolică în acest sens). Mai mult, slujitorii Bisericii pot fi atraşi în capcana denaturării mesajului evanghelic (atitudine sinonimă cu sacrilegiul), fie ca urmare a tot felul de presiuni, fie prin fluturarea a tot felul de profituri ulterioare (nu putem să nu amintim figura, la limita de jos a ridicolului, pe care a făcut-o în politică ex-senatorul S. Tatu; de asemenea, nu putem să nu sancţionăm ezitarea Bisericii, în ceea ce priveşte caracterul indelebil al ungerii regelui; şi, nu în ultimul rînd, înainte de a se fi prezentat ca mediator la Cozia, Biserica ar fi trebuit să se pronunţe, explicit, şi asupra precedentelor mineriade). Pentru că se ştie că Biserica, la fel ca Dumnezeu, trebuie să stăpînească în „împărăţia" cea dinlăuntrul, nu din afara noastră. Pe de altă parte, trebuie să denunţăm şi să nu fim de acord cu asediul prelungit la care este supusă Biserica Ortodoxă în ultima vreme (...) Tocmai de aceea, Biserica trebuie să acţioneze, mai ferm şi mai eficient, în arealul exclusiv al recuperării morale şi spirituale, al revoluţiei mentale şi al educaţiei civice etc. Tocmai de aceea, n-are nevoie Biserica de sfaturile, de plasele, de cursele şi colaborarea (altele decît cele fireşti) politicienilor – în cea mai mare parte nişte patriotarzi, oportunişti, demagogi şi arivişti; şi, nu în ultimul rînd, profitori şi diletanţi. Politicienii care caută să reducă Biserica exclusiv la funcţia ei socială, „exaltîndu-i omenitatea" şi avantajele pămînteşti (evident, condiţionate de colaborarea cu ei) şi încercînd să o atragă în mreaja „palpabilului" (în aceste condiţii, nu este de mirare că, în anumite cercuri eclesiale, mai ales la nivelul protipendadei, tabieturile mundane abundă?!).

Lucrarea politicienilor, cu referire la Biserică, este comparabilă, dacă vreţi, cu oferta diavolului, din pustiul Quarantaniei, atunci cînd cel rău, vrînd să-L aservească pe Iisus, i-a promis împărăţia lumească. Atunci cînd i-a făgăduit, în schimbul „colaborării", putere şi stăpînire absolută, peste toţi şi peste toate (or, se cunoaşte reacţia fermă, de respingere şi dezavuare, din partea Fiului lui Dumnezeu). Dar şi ispititorul de atunci, ca şi cel de azi, nu putea da nimic, pentru că nu avea. Doar minţea şi ispitea. Doar uzurpa, manipula şi avea ambiţii mari şi mintea înfierbîntată de planuri malefice. Iată de ce Biserica nu trebuie să uite că politicienii (cu atît mai mult cei de succesiune comunisto-ateistă) sînt mari maeştri în arta simulacrului şi-a ispitirii, sînt deosebit de „abili în mînuirea silogismelor"; şi că: „oricît de mincinoasă ar fi ispitirea, acceptarea ei duce la compromiterea, pe termen foarte lung, şi la descalificarea celui care o acceptă"...

Horaţiu PEPINE
analist politic

Există, fără îndoială, politică imorală

De ce e viaţa publică de la noi atît de confuză? De ce apar atîtea lucruri pe care nu le înţelegem pînă la capăt? De unde această foame după dezvăluiri, după informaţii de culise? Un răspuns posibil este acela că de multe ori motivaţiile unui gest politic sînt disimulate, că actorii politici nu sînt capabili să-şi asume răspunderea pentru intenţiile lor, că se camuflează în spatele unor motivaţii false, că refuză să apară drept ceea ce sînt. Iată cel mai recent exemplu: mai mulţi membri ai parlamentului au criticat bugetul pe toate canalele posibile aducînd nenumărate argumente, dar evitînd să-l invoce pe singurul care le stăruia în minte. S-a vorbit de sărăcia bugetelor destinate învăţămîntului şi sănătăţii, de greşita alocare de fonduri, de lipsa priorităţilor, lăsîndu-se mereu la sfîrşit articolul privitor la scutirile de impozite. Iar cînd s-a ajuns în sfîrşit aici, semnificaţia acestui articol a fost violent denaturată. Oameni de afaceri care nu au nici cel mai mic interes pentru încurajarea investiţiilor străine au deplîns soarta firmelor străine, s-au făcut avocaţii unor bănci americane sau europene cu care nu au făcut afaceri niciodată, şi chiar mai mult, agenţii lor din presă i-au incitat pe afaceriştii străini să protesteze şi să ameninţe cu lichidarea afacerilor. Aceşti critici ai bugetului au evitat pe cît au putut să vorbească despre scutirile de impozite care îi priveau numai pe ei şi care reprezentau singura motivaţie a protestului lor. Ipocrizia a mers atît de departe încît guvernul a fost acuzat că nu respectă legile existente şi că schimbă mereu normele fiscale descurajînd orice investiţie străină în România. În realitate, nici o echipă guvernamentală, de la prima echipă Victor Ciorbea pînă la ultima echipă Radu Vasile, nu a susţinut suspendarea facilităţilor acordate străinilor, după cum a crezut că este prematur să vorbească de scutiri acordate firmelor româneşti. Ordonanţa guvernului Ciorbea, care oferă avantaje străinilor, a fost modificată în Parlament tocmai de criticii actuali ai bugetului, care au reuşit, după presiuni insistente, să introducă scutiri şi pentru firmele româneşti, făcînd astfel inaplicabilă prevederea nu numai pentru români, dar şi pentru străini. Aşadar adevăraţii responsabili pentru vitregirea firmelor străine care au investit sau care ar dori să investească în România sînt, prin efect de ricoşeu, tocmai criticii de azi ai bugetului. Şi venind la temă, voi spune că oamenii aceştia se fac vinovaţi de imoralitate, pentru că prin acţiunea lor publică introduc confuzie şi creează percepţii şi atitudini false. Potrivit aceluiaşi criteriu, imorali sînt şi aceia care denaturează sensul unei legi ca aceea privitoare la deschiderea arhivelor securităţii, imorali sînt cei care se opun restituirii pădurilor invocînd argumente mincinoase şi de o revoltătoare ipocrizie, după cum imorali au fost toţi politicienii sau comentatorii care au pus la îndoială legitimitatea folosirii forţei împotriva minerilor. Dar ca să ne înţelegem, nu acuz de imoralitate o anumită opţiune politică, ci modul în care o anumită opţiune este susţinută public. Imoralitatea apare atunci cînd în viaţa publică sînt aduse cu insistenţă argumente mincinoase, atunci cînd motivaţiile reale sînt disimulate, în sfîrşit, atunci cînd se urmăreşte înşelarea opiniei publice cu rea intenţie. Este imoral să invoci suferinţa săracilor, atunci cînd te interesează doar prosperitatea propriei firme, este imoral să pledezi pentru pacea socială, atunci cînd te temi de dezvăluirea propriului trecut, este imoral să aduci în discuţie argumente economice în aparenţa raţionale ca să acoperi un interes de monopol. Deunăzi un organizator de discuţii televizate îi sugera ministrului de Finanţe că este un necioplit pentru că nu acceptă în lupta politică argumente insidioase, care ar face în realitate rafinamentul politicii şi i-ar defini chiar specificul. Este evident o prostie. Politica este o activitate publică prin esenţa ei şi, ca atare, prima regulă trebuie să fie aceea ca gesturile să fie dublate de o expunere onestă a motivaţiilor. În absenţa acestei onestităţi minime, va fi alterată chiar esenţa unei activităţi politice democratice şi care constă în capacitatea poporului de a-şi delega puterea pe cît posibil în cunoştinţă de cauză. O clasă politică mincinoasă şi ipocrită corespunde unei gloate dezorientate şi în nici un caz unei adunări de cetăţeni inteligente.

Cristian PREDA
asistent universitar, Facultata de Ştiinţe Politice şi Administrative, Bucureşti

Refuzul violenţei şi armata

– mineriada e o creaţie postdecembristă –

Termenul desemnează, într-un sens larg, acea acţiune violentă îndreptată fie împotriva unei părţi a populaţiei (în 1990), fie împotriva guvernului (în 1991). Dar mineriada are şi un alt înţeles, ceva mai restrîns: chiar dacă nici o autoritate a statului nu a recunoscut în mod oficial că minerii au acţionat în 1990-1991 la cererea preşedintelui Iliescu, pentru conştiinţa publică (sau pentru o „anumită parte" a ei), mineriada reprezintă o creaţie a fostului chiriaş de la Cotroceni. Altfel zis: pînă de curînd, pentru simţul comun, mineriada şi autoritatea prezidenţială au fost intim asociate, chiar dacă justiţia nu a „autentificat" acest mariaj şi chiar dacă sensul acestei asocieri pare neclar (de vreme ce în 1990 mineriada a condus la consolidarea internă a guvernului Roman, iar în 1991 la debarcarea acestui guvern).

Faptele petrecute în ianuarie şi februarie 1999 pot fi subsumate, de bună seamă, înţelesului larg al mineriadei, cîtă vreme şi acum minerii au părăsit Valea Jiului purtaţi de intenţia clară de a-şi afirma, cu mijloace violente, opoziţia faţă de o parte din populaţia României sau/şi faţă de guvernul în funcţie. Dar, la drept vorbind, în ianuarie şi februarie 1999, societatea românească a descoperit un nou sens al mineriadei.

Două lucruri au fost acum absolut noi. În primul rînd, de data aceasta, acţiunea minerilor a fost lipsită în mod cert de suportul autorităţii în funcţie; dimpotrivă, în majoritatea lor, comentatorii şi politicienii au observat legătura dintre o fracţiune a Opoziţiei parlamentare şi extraparlamentare (PRM şi PSM) şi respectiv acţiunea minerilor.

Cel de-al doilea fapt inedit petrecut în 1999 e acela că mineriadele nu şi-au atins scopul. Oastea lui Cozma nu a ajuns la Bucureşti. Mijloacele utilizate pentru a stopa marşul minerilor au fost diferite: în ianuarie, negocierea de la Cozia (sprijinită de disuasiunea produsă prin desfăşurarea forţelor armate) şi respectiv, în februarie, intervenţia jandarmilor la Stoeneşti au făcut din mineriadă un eşec. Autorităţile actuale au dovedit astfel nu numai că sînt străine de utilizarea unei grupări sociale împotriva restului societăţii, dar şi că sînt capabile să blocheze orice tentativă de utilizare ilegitimă a forţei.

În rîndurile de mai sus, evenimentele din ianuarie şi februarie au fost tratate indistinct. De fapt, ele se cuvin a fi separate: manipulată politic, mineriada din ianuarie s-a desfăşurat sub stindardul luptei sindicale, în vreme ce mineriada din februarie, străină după cît se pare de orice sprijin politic, a fost o simplă tentativă de a anula decizia Curţii Supreme în cazul Miron Cozma. Cinic vorbind, faptul că minerii au pornit din nou în 16 februarie către Bucureşti reprezintă un imens cîştig pentru democraţie: societatea românească a putut constata acum că în mişcarea din Valea Jiului există o componentă teroristă. Asocierea dintre revendicări sindicale şi mijloace teroriste, atît de abil cultivată de liderii minerilor, dar şi de susţinătorii lor politici, din ianuarie, nu a mai funcţionat. În februarie, terorismul a fost complet separat de sindicalism. Iată şi cauza profundă pentru care intervenţia forţelor de ordine din dimineaţa de 17 februarie s-a produs fără nici o ezitare. Înfrînţi în acea zi nu au fost minerii, ci teroriştii care au ajuns liderii lor.

Asemenea evenimente ne îngăduie, mai mult decît altele, să înţelegem sensul relaţiei dintre morală şi politică. Mai exact: ele ne ajută să observăm că mai importantă decît des-invocata întemeiere morală a politicii este descoperirea acelor principii politice care pot asigura coexistenţa diverselor sisteme etice. Oricît ar părea de banal, principiul politic fundamental al democraţiei este refuzul utilizării ilegitime a forţei. O societate în care statului nu i se recunoaşte monopolul folosirii forţei nu poate „suporta" nici o morală. Nici măcar pe cea a muncii din subteran! Ar trebui adăugat că, în ianuarie şi februarie 1999, intervenţia armatei şi a celorlalte forţe de ordine este departe de a fi fost expresia declanşării unui război româno-român. Ele nu şi-au desfăşurat trupele doar pentru că sînt obişnuite să respecte porunca superiorilor. Ci pentru că şefii lor au înţeles că statul de drept e mai mult decît supunerea faţă de reguli. Statul de drept presupune respectul ordinii constituţionale, a drepturilor stipulate în Actul fundamental. Menţinînd vii drepturile constituţionale, armata şi forţele de ordine au apărat în fond lozinca revoluţionarilor din decembrie 1989: „fără violenţă"!

© C. Farcaş

Sabina FATI
jurnalist

Calcul rece şi cîştig

– echilibrul preşedintelui între principii şi interese electorale –

Inconsecvenţele, ocolişurile, şerpuielile tranziţiei româneşti sînt constante ale democraţiei noastre fragile, care se poticneşte fie în consensul anacronic al discursului patriotic, fie în frenezia complotului general, în contradicţiile greu de conciliat ale proiectelor şi priorităţilor reformei sau în predispoziţia noastră spre aşteptare şi opoziţia constantă la schimbare. Aproape întotdeauna demersurile politice din ultimii ani au avut în spate nu doar pretextul bunăstării generale, ci şi pe cel al moralei inevitabile. Această ambivalenţă explicativă a fost în acelaşi timp scuza nereuşitelor şi scopul acţiunilor lipsite de finalitate pe drumul construcţiei democratice.

Alternanţa la putere nu a schimbat prea mult lucrurile. Incoerenţele, disfuncţiile, derapajele au proliferat într-o funcţie complexă cu variabile multiple şi imprevizibile, şi după alegerile din noiembrie '96. Proprietatea nu a fost repusă în drepturi, legea accesului la dosarele fostei securităţi este blocată de jumătate de an în Parlament, reforma instituţională a fost de la bun început o întreprindere disperată, reforma economică are zvîcniri periodice, mai degrabă demonstrative decît efective, iar politicienii de toate categoriile şi culorile sînt interesaţi de aparenţe, de sondaje de opinie, de mesaje electorale, nu de rezolvări concrete şi corecte ale unor situaţii date.

Reforma morală s-a transfomat într-o expresie a populismului puterii actuale. Nici Convenţia Democrată, nici preşedintele n-au forţat lucrurile. În absenţa ei, structurile instituţionale şi-au sporit inerţia, partidele din opoziţie şi-au amplificat acţiunile antidemocratice, criza economică s-a accentuat. De altfel, opoziţia la reforma morală promisă înainte de alegerile generale din '96 se datorează în mare parte chiar unuia dintre partidele aflate la guvernămînt. Partidul Democrat se foloseşte de orice mijloace pentru evitarea retrocedării terenurilor, pădurilor, caselor, întreprinderilor luate sub o formă sau alta de regimul comunist, sub pretextul priorităţii reformei economice, şi sub acelaşi pretext democraţii temporizează legea dosarelor. PNŢCD, principalul partid de guvernămînt, preocupat de lupte interne, nu pare să mai aibă nici energia, nici resursele necesare pentru a-şi impune voinţa. Mai sus, preşedintele Constantinescu se arată din ce în ce mai conciliant şi mai puţin dispus să se concentreze asupra componentei morale a reformei. Apropierea alegerilor îi moderează discursul, determinîndu-l să rămînă mai aproape de zona social-democrată a spectrului nostru politic şi să se îndepărteze încet, dar sigur, de polul liberal.

Evitarea subiectelor legate de evenimentele din decembrie '89, sau punerea lor într-o ecuaţie oficială a amnistierii faptelor săvîrşite atunci de purtătorii uniformei, lăsarea în suspensie a mineriadei din iunie '90 sînt tot atîtea motive care ne demonstrează că şeful statului preferă să dea uitării întîmplările de acum zece ani, în schimbul păstrării legăturii cu Petre Roman şi a sprijinului pe care Partidul Democrat i-l poate oferi în alegerile care se apropie. Preşedintele Constantinescu nu spune direct că relicvele trecutului nu pot fi exhumate, ci dă circumstanţe atenuante atît încetinelii cu care se mişcă justiţia, cît şi, în mod implicit, celor implicaţi politic în evenimentele cu care a debutat construcţia democratică în România. Emil Constantinescu nu agreează episoadele nemachiate şi pare tot mai dezinteresat de amănuntele de bucătărie ale întîmplărilor mai vechi sau mai noi care au pus în dificultate funcţionarea normală a statului, trăgînd cu ochiul a înţelegere, cînd într-o parte, cînd în cealaltă. Sărăcia deliberativă a discursului său, colajele dialectice cu care îşi testează alegătorii tradiţionali sau potenţialii simpatizanţi prescurtează şi fragmentează realitatea trecută şi prezentă. Astfel, scuzele pe care le găseşte Emil Constantinescu pentru mineriada din ianuarie '99 şi pentru eşecul forţelor de ordine sînt precare şi vicioase şi atunci cînd domnia-sa afirmă că „protestul minerilor nu reprezintă altceva decît faţa firească a democraţiei, care şi-a intrat în drepturi în România", şi atunci cînd şeful statului spune că „Poliţia la noi nu era o forţă să se lupte, pentru că Poliţia nu trebuie să facă aşa ceva – ea fiind pusă acolo ca o forţă de descurajare". Folosirea superlativului contradictoriu atunci cînd este întrebat cum de cîteva mii de mineri au putut să pună în pericol stabilitatea ţării scoate în evidenţă capacitatea de adaptare a preşedintelui la vitregiile mediului pe care l-a scăpat de sub control: „adevăratele democraţii sînt întotdeauna fragile, spre deosebire de dictaturi, care, cel puţin pentru scurt timp, sînt puternice. De aceea, lucrul important în cursul ultimelor evenimente este că am putut apăra democraţia cu instituţiile ei fragile. Mie, însă, mi-a demonstrat că în continuare Occidentul foloseşte alte măsuri cînd este vorba despre fostele ţări comuniste. În cazul nostru, se vorbeşte imediat despre o criză adîncă a democraţiei. Mi se pare o formă inconştientă de aroganţă occidentală faţă de noi" (Emil Constantinescu, într-un interviu apărut în cotidianul german *Frankfürter Rundschau*).

Derapajul preşedintelui, alunecarea lui dinspre dreapta spre centru-stînga limitează acţiunile de reabilitare morală a societăţii – nu pentru că mişcările social-democrate ar fi nedemocratice, ci pentru că în România partidele orientate spre stînga, explicit sau implicit, sînt continuatoarele fostului partid comunist – iar motivaţia cu substrat electoral a şefului statului nu face decît să adauge încă o unitate de măsură la abundenţa sa de superficialitate. De altfel, preşedintele, conform unor declaraţii publice ale reprezentanţilor partidelor din arcul guvernamental (Mediafax, 22 septembrie '98), a propus PD „un parteneriat strategic pînă în anul 2004". Reflexul natural, necondiţionat, de cramponare a preşedintelui Constantinescu de fotoliul prezidenţial, chiar cu preţul amînării reformelor esenţiale progresului democraţiei româneşti, sugerează disponibilitatea sa spre compromis, spre politicianismul care ignoră principiile, preferînd în locul lor calculul rece care-l duce spre cîştig.

Politica la „Snack Bar Grigore“

E o după-amiază liniştită, cu vînt plăcut. Tramvaiele trec rar, lumea forfoteşte pe trotuare sau traversează pe verde. Cîinii stau întinşi la soare lîngă tarabele cu cartofi, morcovi, verdeaţă şi ţelină. Mirosul picant de mici de la grătarul din faţa bufetului s-a răspîndit în toată piaţa. Uitată într-un colţ, pe un scăunel şubred, o bătrînică cu broboadă pe cap te îmbie să cumperi ghiocei. „Ia, mamă, c-a venit primăvara mai devreme.“

În primele clipe după ce ai intrat în localul ce-şi zice cu litere mari şi roşii „Snack Bar Grigore“, nu eşti în stare să distingi absolut nimic. În penumbra răcoroasă, singurul reper pe care îl ai este muzica lăutărească. De abia după ce ochii ţi s-au obişnuit cu lumina difuză, poţi să vezi scaune şi mese şi oameni, iar la tejghea, lîngă casetofon, o pisică grasă şi cenuşie.

Costache Dănilă, în schimb, n-a văzut în viaţa lui un reportofon. Este fascinat că are unul în preajmă şi mă tot întreabă de butoane. Împreună cu nea Paraschiv a intrat la bufet de dimineaţă, cînd încă era frig, să se-ncălzească. A rămas pînă acum şi între timp s-a tot încălzit. Şi el şi nea Paraschiv. „Dom'le, politica e boală grea, şi ăştia de-o face e oamenii dracului, ţi-o spun eu.“ S-a aprins şi mă fixează cu o privire tulbure meditativă, poate ca să se facă mai bine înţeles sau poate doar din neputinţa de a se uita şi altundeva. Se scobeşte în nas. „Politicianul cu morală e un fraier. Nu-i iese nici o şmecherie. Zi, mă, ăla chiar înregistrează? Ia dă-l niţel 'napoi, să m-aud şi io ce-am zis.“

Pe nea Paraschiv nu-l interesează reportofonul, tace ursuz cu faţa-n palme şi priveşte paharul pe jumătate gol. Într-un tîrziu mărturiseşte că habar n-are ce-i aia morală şi nici măcar n-ar vrea să ştie.

Pisica cenuşie e motan şi toarce. Băiatul oacheş care serveşte la tejghea îl mai scarpină din cînd în cînd pe ceafă. „Mă uit seara la Tucă, cu nevastă-mea, că-i pe gustul meu. Ce să zic acum, mie-mi place de Roman, că-i cel mai politician din toţi. Nu-i în nici o barcă, şi doar să-i fie lui şi la ai lui bine.“ Vorbeşte repede şi clipeşte des. Cînd zîmbeşte i se văd doi dinţi de aur.

Stroe Marian a vărsat pe faţa de masă verde cam un sfert din paharul cu vin. Pare descumpănit. „Nu te supăra, bre Romică, că şi-aşa era jegoasă.“ Se şterge pe pantaloni şi se gîndeşte ce să-mi spună. „Cică, tataie, ăştia din PNŢ ar fi cu morala, da' şi-au dat şi ei seama că nu iese nici o brînză din asta. Că ce caută toţi nepoţii lu' Diaconescu sus acolo la Dîmboviţa, ăă?“ Mihai Dorin, fost profesor de geografie, om cărunt, îi dă dreptate. „Morala e bună de gargară doar pînă la alegeri, pe urmă nimeni nu mai ştie nimic de ea.“

„Da' Băsescu ce-mi zice el mie că-mi face drumuri şi-mi astupă gropile, cînd a măritat toată flota la ţărişoara asta, vai de mama ei de ţară!“ Cel care a vorbit are o figură posacă şi nu vrea să-şi spună numele. Doar se enervează. „Flotă să se facă, vapor!“ Barmanul mîngîie motanul. „Bre, ia-o mai uşor că vine lumea din piaţă să vadă de ce zbieri aşa.“

Dom' profesor e grav şi sfătos, o reminiscenţă a lecţiilor de dirigenţie din gimnaziu. „Copiii şefilor noştri sînt şefii copiilor noştri, ce, nu ştiţi?! Adevărul e că nu mai găseşti omul care să creadă în ceva. Omul să creadă în poporul ăsta. Omul capabil, cu conduită. Poate doar Adrian Năstase să fie.“ De la masa alăturată intervine un personaj care aduce destul de bine cu Sergiu Nicolaescu. „Hai dom' Mihai, să fim serioşi... Că, uite, ziceam că după alegeri o să-i ia înapoi alea patru case. Aiurea! Bag mîna-n foc că şi din opoziţie şi-a mai tras vreo două.“

Valentin Ispas ţine sacoşa cu cartofi lîngă el. Are o farfurie cu mici, două felii de pîine, muştar. Mănîncă încet, tacticos. „Uite, dom' şef, care-i treaba, să-ţi spună şi oamenii ăştia, că toţi ştiu, eu am avut bani băgaţi la Safi şi prafu s-a ales de ei. Şi-o fi dat Cataramă demisia din peneleu, da' banii mei sînt tot la el.“

Constache Dănilă a dispărut undeva, în dreapta tejghelei. Marian Stroe şi-a mai luat una mică şi împreună cu dom' profesor şi omul nervos discută despre vapoare şi peşti. Nea Paraschiv a rămas cu ochii pironiţi în paharul acum gol. În spatele lui, un bărbat cu mustaţă la vreo patruzeci de ani, bate ritmul în masă. Transfigurat de melodie, cu ochii închişi, îşi leagănă capul în stînga şi-n dreapta. Ceilalţi doi de lîngă el, bărbieriţi şi cam de aceeaşi vîrstă, pocnesc uşor din degete, „Lasă-ne, bre, acuma cu politica în pace, s-o simţim şi noi p-asta-n suflet.“ Din boxe jeluie o voce tărăgănată: „Am zis verde măr domnesc/ Am iubit şi-am să iubesc...“

Afară pe grătar sfîrîie micii. E o după amiază liniştită, cu soare blînd.

Matei FLORIAN

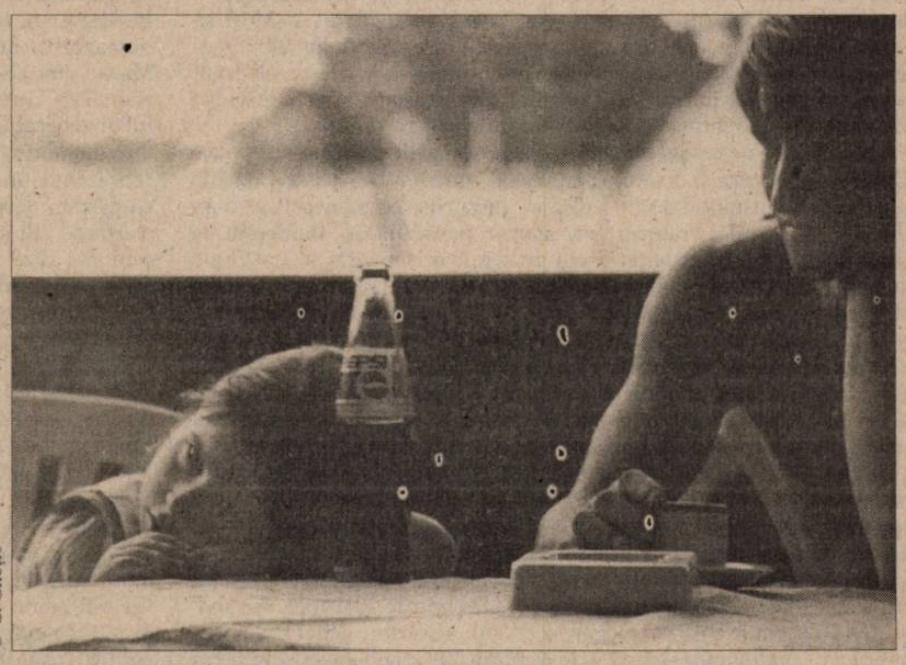
© S. Gheţie

Bunul-simţ al fiecăruia

Matei Boilă, senator PNŢCD

„Cea mai mare aberaţie care s-a susţinut în ultima vreme în România a fost aceea că reforma morală parazitează reforma economică. Eu cred că nu există posibilitatea unei reforme economice fără una morală. Degeaba sîntem acuzaţi cei care susţinem reforma morală că sîntem excesivi, pentru că reforma economică se blochează acum din cauza furturilor, jafurilor şi faptului că oamenii pot fi şantajaţi cu dosarele acelea de securitate.“

György Frunda, senator UDMR

„Morala este necesară în politică. De fapt, fără morală un om politic nu poate face politică, în timp ce un politicianist poate face asta foarte bine. Punctul tangent unde se întîlnesc morala şi politica este bunul-simţ al fiecăruia, educaţia din familie şi şcoală. În politică ţi se cer uneori lucruri cu care din punct de vedere moral nu poţi fi de acord, dacă ai coloană vertebrală. Personal am fost pus în situaţia cînd nu mi-am exprimat votul din cauza că nu am putut trece peste pragul meu moral.“

Rodica Stănoiu, senator PDSR

„Fac parte din acei politicieni naivi care cred că nu se poate face politică fără morală. Dacă imperativele politice trec peste normele morale, atunci aceste imperative politice trebuie regîndite.“

Mircea Ionescu Quintus, senator PNL

„După părerea mea politică fără morală nu poate fi. Aşa ceva este de neconceput mai ales într-o societate care doreşte să se însănătoşească şi să intre în normalitate.“

a consemnat Petru IONESCU

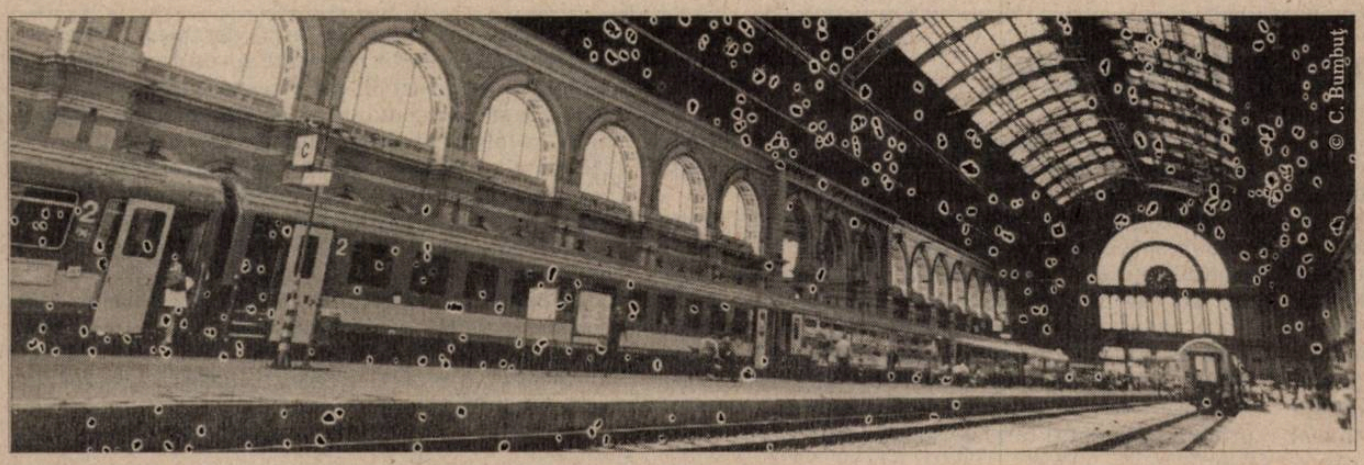
© C. Bumbuţ

Aduse cu poşta

O descriere a moralei

*„...este urgent să înţelegem cine sîntem de fapt şi cum am ajuns aici.“**

Privind în jur, aş spune că moralitatea se leagă de politică într-un fel de-a dreptul metamoral: politica se descrie pe sine în cuvintele moralei. Discursurile politice actuale au un zumzet moral, autorii lor cred că a vorbi în termeni morali este tocmai suficient, pozînd cu o falsă aură de penitenţă. Se vorbeşte de înţelegere faţă de cei săraci sau săraciţi, de schimbare în bine. Dar a potrivi cuvintele într-un discurs moralizator este o impietate, atît asupra celor cărora mesajul li se adresează, cît şi asupra limbii, mai mare chiar decît un mesaj ininteligibil sau chiar decît unul direct şi neiertător. Acesta este, de fapt, demersul cel mai facil pentru conştiinţă: a urma drumul *descris* de bunul-simţ şi de morală. Şi a face asta doar prin cuvinte, nu şi prin faptă este nu numai facil, ci şi trivial. Este o trivialitate a te referi la „oamenii obişnuiţi“, la „cetăţenii de rînd“ (şi o întreagă listă de sinonime) cu compasiune în glas, şi apoi să continui să te bucuri de privilegiile administrative de lider politic.

Ce este trivial şi pervers aici? Răspunsul se află în această dualitate: chemat să scoată o populaţie din impas economic, omul politic începe prin a-l adînci şi mai mult. Păstori ai unei turme de nefericiţi, precum preoţii ăsceţi ai lui Nietzsche, politicienii români, ca şi aceia, imită în marea lor majoritate „amprenta virtuţii“. Este o perversitate morală cînd un procuror-şef sau un primar declară valoarea unei case ca fiind de o mie de ori mai mică decît în realitate, cu scopul de a evita taxele. Chemaţi amîndoi să fie medicii unor boli grave, ei înşişi sînt grav bolnavi.

Potrivit lui Platon, profunzimea filosofică şi simţul politic nu merg întotdeauna mînă în mînă; morala, la rîndul ei face puţini paşi în compania politicului. Mai mult, politicul pare a corupe morala, acţionînd asupra celor mai elementare valori pe care ea le apără. Se uită colectiv, din păcate, modul esenţial al oricărei salvări, acela al purificării morale. Cu toate acestea, e greu de imaginat ceva mai util pentru societatea românească în momentul de faţă. Dar morala nu are nevoie de fetişizare mediatizată, ci dimpotrivă, de o pură şi simplă abandonare în spaţiul propriei conştiinţe, al propriei judecăţi şi analize. Acesta nu e un război, termenii moralei nu sînt militanţi şi nici vindicativi. A fi cinstit şi drept ţine de natura ta, nu de ce termeni foloseşti pentru a te descrie. Poţi desigur stîrni o luptă, dar interioară, şi e tot atît de uşor – sau de greu – a fi moral ca om politic, ca şi a fi sincer cu tine însuţi. Morala, ca şi dragostea nu poate purta nici o mască, este una dintre puţinele lumi în care nu poţi juca teatru, în care vorbele şi faptele trebuie să concorde.

Dacă a dori să aplici un principiu, moral sau nu, mai întîi *fie însuţi* şi apoi celorlalţi, se numeşte radicalism, atunci de el avem nevoie. Liderii reformatori vorbesc de o perioadă considerabilă de timp de renunţarea la întreprinderile nerentabile şi de reducerea personalului. Dar ce poate fi mai nerentabil decît maşinile de lux cu şoferii buni la toate, decît locuinţele de protocol din centrul oraşului... şi am decenţa să mă opresc aici.

Dacă a tăia răul de la rădăcină şi a face totul la lumină înseamnă a fi radicali cu noi înşine, atunci de asta avem nevoie pentru a începe reformarea clasei politice. Deşi valorile morale sînt, în timp, interpretabile, relativizîndu-se odată cu evoluţia umanităţii, ele sînt cele mai indispensabile valori. Fără cinste şi fără dreptate n-am supravieţui probabil decît în mizerie şi haos.

* H.-R. Patapievici, *Politice*, Humanitas, 1996, p. 50

Cecilia VOICULESCU
translator

Z. ORNEA

Politica nu agreează morala

Ideal ar fi ca între politică şi morală să se stabilească o relaţie de echilibru şi de colaborare. Din păcate, nu e aşa. Şi nu de azi, de ieri ci de cînd e lumea organizată politic. Mai ales că morala, spun dicţionarele, e un ansamblu de norme de convieţuire şi comportament ale oamenilor unii faţă de alţii şi de colectivitate, a căror încălcare nu este sancţionată de lege ci de opinia publică. Dar, e bine să ne întrebăm, opinia publică nu e condiţionată sau chiar determinată de factorul politic? Cine ar putea ignora că politicul influenţează pînă la determinare morala, altfel zicînd opinia publică? Ne reîntoarcem de unde am pornit pentru a constata că relaţia între cei doi termeni nu este una de egalitate. Locurile prioritare le ocupă, în această relaţie, politica. Dar morala nu are nici un rol? N-aş spune. Numai că acest rol e totdeauna subordonat. Dar, chiar aşa subordonat cum este, exercită, în anume momente şi pe anumite paliere, funcţiuni de influenţare prin intermediul opiniei publice şi chiar de sancţiune morală. Teama de „gura lumii" (care ce altceva este decît opinia publică a timpului?) temperează, adesea, liberul arbitru al politicului care are, se ştie bine, propria sa morală. O morală, în zdrobitoarea majoritate a cazurilor, care se află în răspăr cu cea adevărată, îngenunchind-o şi umilind-o pînă la desconsiderare. De fapt, ca să-mi duc gîndul pînă la capăt, exerciţiul politic nu poate să se încurce cu principii morale. Cine ar voi, în ciuda tuturor legilor specifice domeniului, să se încurce cu principiile moralei absolute e realmente pierdut ca om politic. În acest spaţiu, repet, funcţionează o morală adaptată locului care nu are, practic, legătură cu morala în sensul ei generic. Om politic de anvergură sau, mai propriu, politician este acela care ignoră, de fapt, principiile moralei absolute, conducîndu-se după comandamentele specifice acestei îndeletniciri. Aici primează interesul de grup social şi cel propriu, ştiindu-se că fundamental este, în acest teritoriu, nu tocmai curat, gruparea de interese. Că aceste interese de grup (sau chiar de persoană) nu au mai nimic comun cu principiile morale e inutil să insist. Pare o judecată cinică. Poate şi este. Dar asta e realitatea: instalarea la antipozi a politicii de morală.

De regulă, se ştie, sfera politicului e organizată în partide. Partidele, expresie a unor grupări sociale, nu se pot conduce după normativele moralei publice, ci după ale lor, particulare sau de microcolectivitate organizate politic. Se cunosc chiar situaţii de convieţuire învrăjbită a unor grupări în cadrul aceluiaşi partid, în funcţie de diverse cauze, cîteodată (de fapt, de cele mai multe ori) constituindu-se în jurul unui leader, care urmăreşte cucerirea unui loc ascultat în cadrul organismelor conducătoare ale partidului. Junimismul politic, la noi, de pe la 1875 pînă tîrziu în 1914, a fost o grupare – tolerată, temută şi respectată – în cadrele Partidului Conservator. A fost P.P. Carp, leaderul grupării politice junimiste, un om politic care s-a călăuzit de principii morale? Mai curînd aş spune că a fost un mare caracter, în sensul că n-a practicat şi n-a acceptat (dimpotrivă, a denunţat-o constant) corupţia şi îmbogăţirea – prin politică – a sa şi a partizanilor săi. E mult asta? E puţin? E covîrşitor, ştiind bine că liberalii au folosit, de la început, acest comportament, constatat de opinia publică a ţării şi condamnat. Dar dacă investigăm realitatea în alte domenii ale societăţii româneşti a timpului, nu putem ignora că gruparea politică junimistă, împotrivindu-se reformei agrare (inclusiv în 1914 şi în 1917), agreată şi promovată de liberalii reformişti – într-o ţară în care 90% din populaţie locuia la sate şi trăia de pe urma agriculturii, neavînd pămînt în proprietate – apare evident că liberalii utilizau principii politice care, în planul moralei generice, erau cu mult superioare junimiştilor politici. Însă pentru că am coborît, brusc, din sfera teoreticului în cea a politicului practic (şi, să spun încă o dată, politica şi politicul nu sînt decît strict realităţi pragmatice) pe ce postamente ale principiilor morale se aflau cele două mari partide politice de la noi (pînă în 1919), liberal şi conservator, dacă în viaţa politică a ţării nu erau admise decît procentaje infime (pînă la 3-5%) din ansamblul populaţiei? Aşa-numita opinie publică (s-o numesc, de-a dreptul, opinie politică?) o formau tîrgoveţii şi, hotărîtor, marii proprietari rurali, adevăraţi latifundiari. Ţăranii, deşi reprezentau 90% din populaţie, nu aveau drept la expresie politică, ei fiind „consultaţi", de formă, unul din cincizeci, adunaţi din sate şi duşi, cu căruţele, la oraş, sub supravegherea primarului şi a jandarmului, la secţia de votare, unde „optau", de regulă, pentru lista guvernului, încît Colegiul al III-lea (din 1883), cel al ţăranilor, era considerat „zestrea guvernamentală". Argumentul acestei anomalii era social (nu aveau venit şi, deci, nu plăteau impozite statului) şi cultural (nu ştiau carte, deci n-aveau maturitate de opţiune). Argumentele erau adevărate. Dar ce fel ce consultare electorală era aceasta, în care 3-5% din populaţie decidea pentru un întreg mare grup de dezmoşteniţi? Cîteodată, la Colegiul I, (al marilor proprietari funciari) un senator era ales (mai bine „se alegea") cu nici o sută de voturi, fără măcar a se deplasa în circumscripţia electorală. Şi, apoi, în parlament, era considerat „alesul naţiunii", numai aceştia reprezentînd-o şi avînd dreptul constituţional de a vorbi în numele ei. „Noi sîntem naţiunea şi nu strada", spuneau mereu parlamentarii, atunci cînd aveau de întîmpinat mişcări sau revolte sociale. Ceea ce nu înseamnă că atunci cînd o dictau interesele politice, nu-şi organizau, ei înşişi, clientela politică de prin oraşe, încropind manifestaţii publice de protest. Cînd se confruntau însă cu mari, considerabile răscoale ţărăneşti, cum s-a întîmplat în martie 1907, reacţionau uniţi, P.P. Carp exclamînd, atunci, în Camera Deputaţilor, „întîi represiunea, apoi vom aviza", referindu-se la legiuirile reformatoare liberale, atunci propuse parlamentului spre discutare şi – cum altfel? – aprobate. Şi a izbîndit punctul de vedere al lui Carp, mai întîi înăbuşindu-se răscoala, cu multe victime (cifra de 11.000 morţi, care e tot vînturată prin cărţi şi ziare e, totuşi, foarte exagerată, ea datorîndu-se ziarului *Adevărul* al lui Const. Mille, care a pus-o, atunci, în circulaţie şi nu a mai putut fi verificată pentru că regele Carol I şi-a îngăduit, în 1910, să distrugă, pur şi simplu, dosarele represiunii din 1907, conservatorii, ajunşi la guvernare, voind să le folosească drept şantaj împotriva liberalilor vinovaţi de represiune), apoi aprobîndu-se minimale reforme pentru ţărani.

Se crede, îndeobşte, că prin marile reforme postbelice (agrară şi a votului universal pentru toţi bărbaţii, femeile continuînd să fie excluse), lucrurile, pe plan politic, s-au modificat radical. Într-adevăr, bărbaţii, toţi, indiferent de venit, au căpătat drept de vot. Dar consultările electorale nu şi-au modificat cinica fizionomie. Guvernele (şi deci parlamentul majoritar) au continuat să fie o expresie a voinţei suveranului (factorul constituţional), care şi-a păstrat prerogativa numirii şi a demiterii miniştrilor, şi nu a consultărilor electorale. Odată numit, guvernul şi, după decretul de dizolvare al parlamentului, organiza noi alegeri, le cîştiga aproape invariabil, indiferent de mărimea partidului şi a influenţei sale în masa electoratului. Regretatul Vlad Georgescu, în buna sa carte despre istoria românilor, spunea că, la noi, şi în interbelic, democraţia nu era perfectă ci numai perfectibilă. A avut perfectă dreptate. În cele zece consultări electorale interbelice dacă au fost netrucate două-trei. Şi asta timp de 20 de ani, din septembrie 1919 (alegerile de sub guvernul general Arthur Văitoianu) şi pînă în decembrie 1937 (sub guvernul liberal Gh. Tătărescu), pentru că din 11 februarie 1938 s-a instaurat dictatura (regală, antonesciană, comunistă), alegerile ori neavînd loc ori fiind o caricatură a democraţiei parlamentare. Să selectez, din aceste zece consultări electorale, cîteva rezultate comparative care verifică, perfect, calitatea lor „morală". În 1920 guvernul Averescu cîştigă alegerile confortabil, obţinînd 224 mandate, în timp ce PNL numai 9, iar ţărăniştii 44 şi naţionalii ardeleni 34. E drept, guvernul Averescu s-a compromis prin corupţie. Aceasta nu justifică însă faptul că la alegerile din 1922, conduse de guvernul liberal al lui Ion I. C. Brătianu, Partidul Poporului al generalului Averescu să obţină numai 12 mandate, iar P.N.L., după doi ani de la precedentele alegeri, cînd recoltase numai 9 mandate, să obţină, acum, la guvernare fiind, 227 mandate. După patru ani de guvernare liberală, în mai 1926, revenind la putere partidul generalului Averescu (pentru că aşa voise Ionel Brătianu şi regele Ferdinand l-a ascultat), acesta organizează noi

© A. Paul

alegeri, ministru de Interne fiind chiar poetul Octavian Goga. Rezultatul, previzibil e că Partidul Poporului a obţinut 292 de mandate atotputernicul P.N.L. 16 mandate. Peste un an, revenind Ionel Brătianu la guvernare, organizează, în iulie 1927, noi alegeri, denumite de Iuliu Maniu „nu alegeri libere ci liberale". Rezultatul, alegerilor? P.N.L. recoltează 317 mandate, iar Partidul Poporului al generalului Averescu, care cu un an înainte obţinuse 292 mandate, nu obţine, acum, nici un mandat, nefiind reprezentat în parlament. Inutil, în aceste circumstanţe, să glosăm despre calitatea credibilă a acestor consultări electorale. Relaxate, şi, deci, libere au fost alegerile din decembrie 1928 organizate de guvernul PNŢ, de sub preşedinţia lui Iuliu Maniu, pentru că veneau pe un real val de simpatie populară în jurul acestui partid. Şi, în decembrie 1937, cînd regele a voit ca guvernul liberal să nu cîştige alegerile şi pentru că magistraţilor le-a fost teamă de violenţa legionarilor (care contractaseră, în acest scop, un pact de neagresiune electorală cu PNŢ, datorită erorii fundamentale a lui Iuliu Maniu), guvernul chiar nu cîştigă alegerile, pierzîndu-le. Regele Carol al II-lea şi-a putut instala, atunci, după o paranteză guvernamentală Goga-Cuza de 44 zile, dictatura personală.

Unde, în acest spaţiu al politicii, fundamental pentru moravurile publice, putem vorbi de moralitate, chiar în limitele sferei politicului? Să nu uităm, o clipă, că de-abia din 1990 putem vorbi de alegeri corecte şi de puterea politică (preşedinţie, guverne) expresie a voinţei adevărate a electoratului românesc. Asta nu înseamnă însă că politicul a intrat, din 1990 încoace, în perfectă conjuncţie cu morala. Nici vorbă. Şi acum, ca întotdeauna, politicul ignoră şi sfidează morala, călăuzindu-se după rigorile politicului pur, în care morala, în sens generic, ocupă, ca întotdeauna, roluri subalterne. Nu se mai practică, ce-i drept, trucajul electoral la urne. Dar programele electorale pline cu promisiuni conjuncturale, repede uitate, nu pot fi, şi ele, considerate o expresie a trucajului, valabil la noi ca în toată lumea civilizată, unde alegerile sînt chiar alegeri libere?

Îmi pare rău că trebuie să închei cu ceea ce am început: politica nu se află, nicăieri în lumea civilizată contemporană, în bune raporturi cu morala. De cele mai multe ori n-au nici măcar sferele încrucişate, ci se află pe dimensiuni paralele, dar totdeauna antinomice. Una-i morala şi alta, cu totul alta, e politica. Se evită reciproc.

Putere şi fericire

O are cîţi dintre noi nu rîvnim la firmele, maşina, celularul şi amanta politicianului? Dintre toate puterile, puterea politică e cea mai savuroasă iar politicianul este animalul perfect adaptat la vremuri; cînd noi ne scufundăm, el prosperă; cînd deznădăjduim, el înfloreşte. Preţul plătit pentru puterea sa e aproape neglijabil; o participare la „fără frecvenţă" pe băncile Parlamentului şi un contact permanent cu viaţa publică, ceea ce e pînă la urmă tot un privilegiu; el poate să-şi exhibe liber opiniile, prejudecăţile, umorile. Puterea politicului este însăşi Puterea în esenţa ei, în nedeterminarea ei; deşi pare a nu avea nimic, politicul îşi poate apropia orice; inform şi polimorf, el este principalul beneficiar şi promotor al confuziunii puterilor în stat.

Şi, cum să nu tînjeşti la exerciţiul unei activităţi a cărei responsabilitate este diluată, unde poţi face pe mîntuitorul cu tema liber aleasă, judecător principial şi dur, gata să ia de gît realitatea prin atîtea talk-showuri. E o viaţă cum am visat-o cu toţii; să nu faci nimic şi să ai tot. Să trăieşti doar din cuvînt, din puterea magică a vorbelor, un fel de şaman care cîntă şi descîntă mizeria celorlalţi; să fii celebru şi răsplătit prin angajamentul tău faţă de probleme publice, care tocmai fiindcă sînt publice, nu te deranjează cu nimic.

Dar toată această minunată investitură a politicului nu se naşte decît dintr-o raportare inadecvată între societate şi reprezentanţii ei; aşteptăm de la politicieni totul, rezolvarea miraculoasă a oricărui gen de probleme; şomaj, inflaţie, sărăcie, orice îşi are soluţie dacă vor muşchii politicianului. Noi înşine întreţinem imaginea politicianului mesianic, stîrpitor de corupţie şi aducător de bogăţie, imagine care nu poate decît să umfle şi să inflameze Eul oricărui muritor; acesta, odată ajuns în loja Puterii, va perpetua tiparele comportamentale ale înaintaşilor şi va da curs fantasmelor de putere ale celor care l-au ales.

În fond, e corect; ei întruchipează şi reprezintă modelul de fericire al societăţii.

Eugen CARAULEANU

Anca MANOLESCU

PERSOANA, DEMOCRAȚIA ȘI BISERICA

De curînd, într-o apariţie televizată, premierul Radu Vasile a ţinut să mulţumească insistent Bisericii Orotdoxe Române pentru înţelegerea cu care ea a primit solicitările sale relative la vizita Papei la Bucureşti, pentru faptul că a consimţit, la sugestiile Guvernului (ori ale premierului însuşi) să abandoneze surda rezistenţă de pînă acum şi să adreseze în sfîrşit o invitaţie explicită şefului Bisericii Catolice. Prim-ministrul a adăugat că ceea ce aşteaptă mai ales de la Biserică e regenerarea morală a neamului.

Biserica e, evident, un *ministerium* învestit pentru a transforma şi regenera suflete; în însăşi funcţionarea lui, problematica morală se pune cu acuitate. Mai preţios, Biserica are – în principiu – o perspectivă verticală asupra moralei; nu doar „morală-în-lume", „morală-în-societate", comportament respectabil sau solidar cu aproapele, ci morala drept adjuvant, combustibil, catalizator pentru înaintarea pe drumul spiritual. „Virtutea" nu este, în această perspectivă, o achiziţie valabilă în sine, ducînd prin simple acumulări, la excelenţa fiinţei. „Toate virtuţile", spunea Evagrie, „deschid calea gnosticului". „Virtuţile" sînt *dynameis*, capacităţi din ce în ce mai consistente de parcurs personal.

Problema care se pune, pe care o pune premierul Vasile, nu priveşte însă metabolismul fiecărui suflet angajat pe calea creştinismului răsăritean. Lăsînd la o parte „regenerarea neamului" (cuprinde neamul şi pe românii de alte apartenenţe religioase ori pe cei neangajaţi religios şi aşteaptă, oare, Radu Vasile o operă rapidă de misionarism a Bisericii Ortodoxe în rîndul acestora?), lăsînd la o parte aşadar „regenerarea neamului", cred că problema subînţeleasă de cuvintele sale s-ar putea pune şi astfel: cum poate Biserica să facă societăţii actuale *propuneri* morale convingătoare, mai mult, eficiente, operante? Cum poate ea vorbi nu numai fiecărui credincios în parte, ci mediului, spaţiului public, comunităţii în ansamblu? Cum poate ea, mai ales, vorbi, şi despre ce, într-un dialog cu democraţia? Cum poate da democraţiei sprijin, teme de meditaţie, problematică pentru propria ei dezvoltare?

Dacă e să ne referim la realitatea imediată, situaţia nu este, din acest punct de vedere, prea încurajatoare. Biserica Ortodoxă, ca şi cea Greco-catolică de altfel, pare să aibă destule dificultăţi în a accepta – pragmatic – diferenţa, în a amenaja un spaţiu de convieţuire a diferenţelor admise, respectate, înţelese. Declaraţiile de principiu nu au lipsit niciodată; a lipsit însă, pînă de curînd, dovada unei bunăvoinţe în teren, în faptă. Două evenimente par să arate, totuşi, că Biserica Ortodoxă s-a decis să ţină seama şi să se deschidă spre „celălalt" nu doar teoretic, ci printr-un mesaj public bine articulat. Primul e patronajul ei activ la întîlnirea din septembrie „Oameni şi religii". Toată lumea a putut vedea la televizor ierarhi şi preoţi ortodocşi discutînd, stînd alături cu reprezentanţi ai unor religii şi spiritualităţi din cele mai diverse, participînd la un mesaj comun. Ceea ce – fie şi numai ca fapt vizual – e un semnal foarte eficace pentru populaţie. Al doilea

© N. C. Agapi

eveniment este acceptul-invitaţie pentru venirea Papei la Bucureşti. Ambele par însă să nu ţină de o iniţiativă proprie şi din toată inima a Bisericii Ortodoxe, ci de concesia ei în faţa sugestiilor-presiuni ale puterii, care îi cere o atitudine adecvată pentru integrarea României în Europa, în lume, în organismele euro-atlantice. Poate e, de asemenea, o concesie în faţa sugestiilor-presiuni ale timpului de faţă, cînd izolaţionismul ori impunerea îngustă de sine nu prea mai au succes. Fie că e vorba despre una ori despre amîndouă, poziţia Bisericii e de salutat. De salutat iarăşi dialogul susţinut, amiabil, eficient cu greco-catolicii în legătură cu distribuirea proprietăţilor. Avem de a face, în sfîrşit, cu *fapte* care anunţă, poate, un nou stil.

Ele ţin totuşi, încă o dată, de concesie, de ajustarea (preţioasă cîteodată, alteori nu) la exigenţele imediatului (şi ale autorităţii laice). Întrebarea pe care ne-o puneam era însă alta: ce poate oferi *creator* Biserica democraţiei; ce date poate ea oferi – din propria ei doctrină şi experienţă, din specificul ei intern – pentru a hrăni democraţia, pentru a o ajuta să se construiască?

Or, ceea ce mi se pare că ar putea oferi este ştiinţa ei, îndelunga ei competenţă referitoare la statutul „persoanei". Ortodoxia, ca orice altă tradiţie autentică, ştie ceva mai mult despre persoană decît ştiu politica, morala publică, ştiinţele socialului. Cunoaşte foarte precis – prin doctrină, dar şi prin trăirea nemijlocită a unora din membrii săi, prin „tradiţie" – o dimensiune a persoanei care trece dincolo de individ, care înglobează individualitatea într-un destin mai vast. Ea cunoaşte persoana ca membru al unui dialog transmundan, ceea ce dă acestei persoane, fiecărei persoane o *responsabilitate*, dar şi o *demnitate* de alt ordin decît cele comun acceptate. Ea cunoaşte persoana ca „loc al libertăţii", loc pe care Dumnezeu însuşi l-a instituit şi pe care el însuşi îl respectă. Ea ştie, ori ar trebui să ştie, că fiecare persoană e irepetabilă, unică în exerciţiul acestui dialog şi al acestei libertăţi. Că destinul fiecăreia trebuie privit ca o posibilitate mereu deschisă, mereu în căutare şi în descoperire a sine-lui. Şi, ca atare, doctrina spirituală nu ar trebui să decline în reţetă, nici în soluţie uniformă, asigurată „în bloc".

Adepţii „catedralei neamului" îşi sprijină, printre altele, proiectul invocînd pasajul scripturar: „La Judecată vor veni toate neamurile". Dar sînt aceste „neamuri" grupuri umane, situate în istorie şi destinate totodată să o depăşească? Singurele grupuri de acest tip sînt „comunităţile spirituale", ce se agregă şi trăiesc în spaţiul unei revelaţii; pentru creştinism – în speţă – Biserica. Acceptă ea supra-determinări etnice? Se judecă oare destinul ultim al unei persoane în funcţie de apartenenţe de ordin istoric sau etnic?

„La judecată vor veni toate neamurile" nu înseamnă mai degrabă că drumul creştinismului se oferă oricui, independent de determinaţii culturale, etnice ori de alt soi, pe de o parte? Că, pe de altă parte, „Judecata" admite, postulează diversitatea „seminţiilor", filiaţiilor, căilor spirituale şi le aşteaptă beneficiile, roadele?

Dimensiunea verticală, „transcendentă" a persoanei, caracterul ei *unic* fac posibil dialogul cu Unu. Libertatea ei, şi numai ea, poate da autenticitate acestui dialog. Conştientă de unicitatea şi de libertatea persoanei, nu ar fi Biserica una din instituţiile cele mai apte să recunoască şi să respecte diferenţa; mai mult, să-i admire posibilităţile şi să-i consolideze statutul, demnitatea? Nu ar fi ea aptă să vorbească despre *responsabilitate*, despre responsabilitatea pe care fiecare persoană o are faţă de sine însăşi şi faţă de ceilalţi? Nu pentru a-i coopta la propria soluţie, ci pentru a le respecta libertatea şi unicitatea?

* * *

Reproducem aici un pasaj relativ la condiţia persoanei, privită din perspectivă strict spirituală; e vorba despre un extras dintr-o comunicare susţinută, în octombrie 1977, la Teheran de Henry Corbin, „Despre teologia apofatică drept antidot împotriva nihilismului", la un colocviu internaţional cu tema: „Impactul gîndirii occidentale poate lăsa loc unui dialog real între civilizaţii?". Textul ei e reprodus în volumul *Le paradoxe du monothéisme*, 1981, Paris, l'Herne.

Henry CORBIN

UNUS-AMBO

Am avut privilegiul să particip, acum cîtăva vreme, la un colocviu ţinut la Universitatea din Tours, avînd drept temă „Omul şi Îngerul". A enunţa o astfel de temă în zilele noastre sună ca un soi de sfidare faţă de evidenţele noastre admise, moştenite. Or, tocmai fiindcă e o provocare, asemenea temă poartă cu sine calea secretă pe care putem găsi răspunsul la întrebarea noastră: „Ce este persoana?". Pe această cale, voi face apel la filozofii iranieni, cărora le datorez atît de mult, pentru a spune cum îmi apare răspunsul.

Răspuns pe care îl găsesc prin referire la un concept fundamental al antropologiei Iranului zoroastrian preislamic, cel de *Fravarti*. Numele desemnează arhetipul celest al fiecărei fiinţe, Eu-l său superior, Îngerul său proteguitor ca parte a fiinţei înseşi, pentru că e corespondentul ei celest. O persoană umană nu e persoană decît prin această dimensiune celestă, arhetipică, angelică – pol celest fără de care polul terestru al dimensiunii umane e cu totul *depolarizat*, rătăcitor, rătăcit...

Regăsim, sub diverse nume, echivalentul funcţional al acestui pol aproape pretutindeni, în lumea abrahamică precum şi în cea greacă. Îl regăsim în noţiunea hermetistă de „Natură perfectă", esenţială în filozofia lui Sohravardî, în cea de „Martor în cer", călăuză personală secretă la Najmoddîn Kobrâ... E Eul celest împlicat în formula „a se vedea pe sine", „a se cunoaşte pe sine". Pentru că această formă e Forma primordială a omului, Imaginea sa, arhetip suprem după care omul a fost creat (ceea ce, în creştinism, e imaginea christică imprimată în inima profundă şi cu neputinţă de şters – imagine spre care omul tinde, conform căreia se construieşte prin *asemănare*; imagine în care persoana îşi recunoaşte adevăratul chip, chipul ultim de lumină n.n.).

Ego-ul integral, persoana integrală aceasta înseamnă: acest *unus-ambo*, această „dualitudine". Conceperea fiecărei monade umane drept *mundus concentratus* presupune dublul focar al „Îngerului şi Omului". Fiindcă, pentru a fi integrală, ea trebuie să conţină un pol pentru lumea celestă şi un pol pentru lumea terestră...

Adevărurile percepute drept constituind relaţia – de fiecare dată unică – între Dumnezeu manifestîndu-se ca persoană (biblic: Îngerul Feţei) şi persoana, pe care o ridică la rangul unei persoane revelîndu-i-se, această relaţie e în mod fundamental o relaţie existenţială, nu dogmatică. Ea nu se poate exprima ca *dogma*, ci ca *dokêma*. Ambii termeni derivă din acelaşi verb grec, cu înţelesul de: a părea, a apărea, a se arăta şi a crede, a gîndi, a admite. *Dokêma* situează legătura de interdependenţă între forma a ceea ce se manifestă şi cel căruia ea se manifestă. *Dokêsis* semnifică însăşi această corelaţie. Rutina acumulată în cursul secolelor de istorie a dogmelor occidentale a făcut să derive, din nefericire, de aici termenul de *docetism*, sinonim cu fantasmatic, ireal, aparenţă. Or, sensul prim trebuie repus în funcţie. Ceea ce se numeşte docetism e, în fapt, critica teologică a cunoaşterii religioase.

O critică ce, prin interogaţia a ceea ce e vizibil pentru credincios, dar invizibil pentru ceilalţi, se întreabă asupra naturii şi cauzelor acestei vizibilităţi. Natură şi cauze care ţin de faptul că evenimentul ce are loc, constînd în corelaţia despre care vorbeam, nu îşi are locul nici în lumea percepţiei sensibile, nici în lumea înţelegerii abstracte. Trebuie să identificăm acea lume care asigură ontologic legitimitatea raportului, raport ce nu e nici unul logic, nici unul conceptual ori dogmatic, ci un raport teofanic, constitutiv pentru un realism vizionar în care *aparenţa* devine *apariţie*... Această lume „unde corpurile se spiritualizează şi spiritualele prind corp" e, prin esenţă, lumea unei materii spirituale, eliberate de legile materiei coruptibile ale lumii imediate, dar nu şi de întindere (cea a corpurilor, a „solidelor" matematice); ea posedă în mod eminent întreaga bogăţie calitativă a lumii sensibile, dar în stare de incoruptibilitate. În această interlume au loc evenimentele vizionare, viziunile profeţilor şi ale misticilor, evenimentele eschatologiei... În absenţa acestei interlumi, rămînem destinaţi unei *încarcerări* în Istoria unidimensională a evenimentelor empirice. „Evenimentele în Cer" (naşterea divină şi naşterea sufletului de pildă) nu ne mai privesc pentru că nu le mai putem privi...

Album

Cuvente den copii

● Vîntul cînd fuge dă din crengi. (6 ani)

● Mecanismul fluturilor cînd zboară nu se aude nici măcar în şoaptă, pentru că fluturii sînt maşini construite de Einstein. (11 ani)

● Mecanismul fluturilor nu se aude cînd ei zboară pentru că este făcut dintr-o substanţă surdo-mută. (11 ani)

● Cînd mîncăm seara mult, burta se supără şi zice: iar mă ţine în tura de noapte. (11 ani)

● Dacă mîncăm seara foarte mult, burta nu se bucură; se bucură mama! (12 ani)

● Se numeşte Restaurant pentru că dai bani să iei mîncare şi ei îţi dau restul. (11 ani)

● Ceasurile sînt cu cuc şi nu cu cocoş deoarece cucul a fost prima pasăre sculătoare. (11 ani)

● Ceasurile sînt cu cuc şi nu cu cocoş, pentru că este prea mare cocoşul să stea în ceas şi, chiar dacă ar fi mai mic, găina nu l-ar lăsa să plece de acasă. (12 ani)

● Există ceasuri cu cuc şi nu cu cocoş, deoarece cucul a fost primul care a locuit într-un ceas. (12 ani)

● E mai curat aerul în parc pentru că aerului îi place mai mult să se plimbe în parc. (11 ani)

● Se spune că dacă nu ai bătrîni să-i cumperi, că sînt folositori, dar cu scumpirile astea trebuiesc cumpăraţi din timp pentru a nu ajunge la sume astronomice. (11 ani)

(culese de prof. Dorel ZAICA)

Bazar

Balul Mărţişorului

*„S.C. Vacanţa S.A. Bucureşti vă invită la **Balul Mărţişorului '99**. Pentru alesele inimilor dv., într-un feeric decor montan în staţiunea Poiana Braşov, hotel Ciucaş, conf. IA, tv. color (...); dintre participante va fi aleasă, de către un juriu competent, **Miss Mărţişor '99**. Autocar lux, cu aer condiţionat şi muzică stereo"* (anunţ din vitrina unei *Agenţii de turism* fără nume de pe Bulevardul Carol I); *„De pe 1 şi pînă pe 8 martie, femeile au program de distracţie. Începînd din acest an, sărbătoarea sexului frumos va dura o săptămînă." (Libertatea)*

Conform citatelor de mai sus *1 Martie* a devenit şi bal, şi text. Sărbătorile nu se mai măsoară, mai nou cu ziua, ci cu săptămîna. Pentru multe dintre ele există companii şi programe. De la ziua îndrăgostiţilor încoace sîntem incluşi într-un plan mediatic şi promoţional: *„Luni, 1 Martie, ora 18,30 – concert Loredana; Marţi, 2 Martie, ora 18,30 – prezentare, My „X"; Luni, 8 Martie, ora 18,30 – prezentare Janine" (din programul expoziţiei „Lumea e a ta" de la Sala Dalles).* Timpul seducţiei este marcat, la modul concret, prin persistenţa exploziei de inimioare roşii. Ceea ce întregeşte tabloul primăvăratic sînt textele explicative ce însoţesc simbolistica iubirii, declaraţiile mură-n gură pentru amorezi neinspiraţi şi fără simţul ridicolului: *„În felul meu, nespus de omenesc, / Tînjind mereu să-ţi definesc făptura, / Greşesc, şi pierd, şi ard... / şi TE IUBESC"*. Textul în cauză însoţeşte două inimi roşii, alăturate, cu umbrele lor dedesubt. *„Dragostea / Ce frumoasă este... scrisă pe hîrtie, / Ce minunată este... rostită în şoaptă, / Ce uimitoare este... / Cînd mîna ţi-o ating". –* narează o felicitare, în care se-mpletesc diafan o partitură muzicală, o coadă de violoncel şi un mănunchi de trandafiri. O altă felicitare schimbă registrul liric într-unul aforistic-umoristic: *„Limbajul dragostei e sărutul* (spun mai multe buze roşii răspîndite haotic pe-un carton alb); *Ce-ai zice de-o conversaţie?"*.

Majoritatea felicitărilor nu rămîn la considerente generale despre amor, ci brodează pe seama primăverii: *„E primăvară / În cîntec şi flori / Şi-n grădini înflorite / Să-ţi surîdă privirea / În mii de culori, Să fii fericită!"*. Universul impus de cărţile poştale se conturează sincretic: arome, cîntece, culori, toate la superlativ. O altă felicitare găseşte un cuvînt-cheie pentru această beţie a simţurilor: *„mirific"*. În alte variante (cum ar fi cea cu ghioceii scoţînd capul din zăpadă) apare ce-a mai rămas din repertoriul filzofico-sentimental uzual: *„suflet", „speranţă", „viaţă", „fericire"*. Varianta cu brînduşe e mai aşezată şi mai puţin pasională: *„Mărţişorul prins în piept / Şi moştenit de cînd e firea / Să-ţi ocrotească gîndul drept, / Şi rostul casei, / Şi iubirea!"*. Termenii *„moştenit", „firea", „drept", „rostul casei"* ne azvîrle deja pe coordonate istorice, serioase, colective (poporul român şi stabilitatea lui pe aceste meleaguri...)

Odată cu primăvara, se ştie, nu renasc doar florile, ci toate vieţuitoarele... Chipurile şi gesturile animalelor fac trecerea la registrul ironic – prin contrastul cu textul: o pisică alergînd după pui afirmă *„De-o viaţă alerg după tine"*; 4 pisici abia ţinîndu-se pe o cracă spun: *„Oricît ţi-ar fi de greu... niciodată nu vei fi singur!"*.

Şi în privinţa imaginii, şi a formei ei de prezentare, sînt noutăţi: există unele cărţi poştale gen semn de carte, cu inimi şi poze adevărate. De pildă, un El şi o Ea dormind goi, dar înveliţi în cearşafuri; în prima fază, ea se află într-o jumătate a inimii, şi el în cealaltă, despărţiţi de un spaţiu alb; în cea de-a doua sînt amîndoi în aceeaşi inimă, şi el o cuprinde în braţe... O altă noutate în domeniul imaginii sînt două mîini roze, luminate ce stau una peste alta pe fond negru; a Ei are unghii roşii, lustruite... Mai circulă niscaiva trandafiri aruncaţi pe clape de pian...

Toate se vînd cu sau drept mărţişoare. Lista ar putea continua la nesfîrşit. Majoritatea produselor de tarabă pendulează între lirism şi ironie. Există unele care se străduiesc să menţină echilibrul între cele două, cum ar fi un „contract de căsătorie" (scris pe pergament) care, printre altele, prevede: *„Suntem oameni deosebiţi cu puncte de vedere diferite şi ele nu trebuie niciodată să fuzioneze într-unul singur"*:

Iaromira POPOVICI

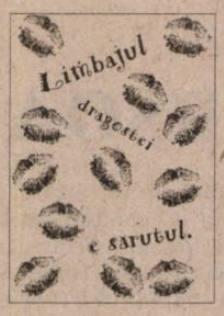

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
WILHELM WEISCHEDEL
Pe scara din dos a filozofiei
34 DE MARI FILOZOFI ÎN VIAŢA DE ZI CU ZI ŞI ÎN GÎNDIRE
Cartea săptămînii

De jale, de comă, de vână umflată

„Măcel!" – rosteşte în studio, frînt de oboseală, un reporter, tocmai sosit de la Stoeneştii Oltului ca de la Marathon şi căruia i se cere să spună într-un singur cuvînt ce a fost acolo: „Măcel!"

„Pogrom!.. pogrom liberal!" califică Ghenadi Ziuganov, în „Sovietskaia Rossia", ceea ce fac „reformatorii trădători şi puterile cosmopolite care au ocupat Rusia" – „nici o bombă, nici un Auschwitz nu se pot compara cu crematoriul aprins de reformatori pe pămînturile noastre.... Duritatea acestui război ne dă dreptul de a vorbi despre un genocid spiritual premeditat", iar „cinismul gînditorilor de la Televiziune, acest Gestapo electronic, poate fi comparat cu acţiunile doctorului Goebbels".

„Sînt singura luptătoare cu mafia din România şi unica susţinătoare a adevărului şi dreptăţii" – declară o celebră procuroare, dată cîndva ca model de Preşedinţie, dar detestată de colegii ei, adăugînd că este „hăituită şi prizonieră în propria ţară", că toţi cei care au complotat împotriva ei vor plăti, urmînd ca „dacă nu aici, pe pămînt, atunci sigur justiţia divină îşi va face datoria".

„Este pentru prima oară – clamează, după bătălia de la Costeştii de Vîlcea din 21 ianuarie 1999 e.n., preşedintele unui partid român şi mare în enormităţi – cînd prinde viaţă ceea ce în textele astăzi hulite ale materialismului istoric se numeşte «alianţa muncitorilor cu ţăranii». Şi este pentru prima oară de la 1907 cînd ţăranii iau parte la lupte pentru o viaţă mai bună".

„Fără vînzarea de la Ialta, n-am fi fost mai prejos, în fotbal, la imagine, faţă de ceea ce vedem şi jinduim prin Europa de Vest" – scrie cel mai cultivat antrenor român, capabil însă şi de asemenea ironii la adresa jucătorilor, ironii „de comă", adică foarte reuşite: „Nu te mai forţa cu gîndul că-i pericol de fractură şi ghipsu-i rar!".

„Am fete de zici că-s prinţese şi n-au clienţi nici cît un muzeu. Ne-a sărit foamea la beregată, e jale dacă nu mai au românii bani nici pentru tîrfe. Eu am vreo 30 de fete de ţinut în spinare, cu ce să le hrănesc, cu ce să le mai iau colanţi? S-a umflat vena pe mineri că muncesc de le ies ochii din cap!? Pe ele, cine le disponibilizează? Ar trebui să-mi iau fetele şi să mergem călare la Guvern! Da' ce, io-s Cozma?" – declară cu cea mai brechtiană distanţă, Albeaţă din Agricultori reporterului Tache de la „Naţional", sub titlul realmente alarmant: „Preţul prostituatelor din Bucureşti a scăzut cu 40 de procente".

„Ce salariu are un jandarm?" e întrebat comandantul Jandarmeriei române. „Mic, foarte mic; între 800.000 şi 1.000.000 de lei. Or, ca să mori pentru un milion, mi se pare că e mult prea puţin!" Reporterul nu mai întreabă „da' pentru cît?[$]".

„– Gică! Gicăăă!" – boceşte o soră matură la înmormîntarea fratelui ei şi mai matur – trimite-ne în vis numerele cu care să cîştigăm la Loto!".

„Spune-mi, dragă, (un domn creştin către o prietenă a sa, evreică) ce înseamnă că-i antisemitism în România?" Dînsa: „Că dacă aş fi arestată, n-ai mişca nici un deget pentru mine." Dînsul: „Dar nici pentru cumnatu-meu!".

„Spune-mi, dragă – îmi telefonează un amic, după decesul unei importante personalităţi intelectuale – ce ecouri ai de la înmormîntarea lui...? Ce am văzut la televizor nu mi s-a părut concludent...".

„Clinton cu bolşevicii lui republicani pe cap, Ielţîn cu bolşevicii lui stalinişti în coastă, totul e bolşevism, peste tot... – îşi încheie demonstraţia unul din ultimii anarhişti bucureşteni, de nu singurul, absolut necunoscut – ştii de la ce vine bolşevic? De la «bolşe» – «mai mult»! La noi, alaltăieri, un ştab al PNŢ-CD-ului a cerut ca în partid să se instituie o disciplină de comintern!".

„Aveam vreo 8 ani – povesteşte rar directorul Institutului de Posteritate literară – cînd la noi, în Botoşani, prin '38, a avut loc o manifestaţie legionară în care se scanda aşa: «Jos jidanii şi şoşonii!» De ce şoşonii? Mi s-a explicat: e ceea ce au înţeles din „masonii"!

„De incapabili ce sîntem nici Sexgate-ul nu ne va ieşi, deşi sîntem în stare să-l producem!" – se discuta ieri, spre prînz, la o bere, acolo, pe colţ, unde „Paris"-ul se taie cu Louis Blanc.

„Fii atent – mă sună pe la miezul nopţii un amic care nu a ascuns niciodată că e cel mai inteligent om dintre Dunăre şi Carpaţi – am rătat cu toţii gagul deceniului: minerii, în ianuarie, ajungeau la Bucureşti, ocupau imediat Piaţa Universităţii, începeau să scandeze: „Noi de aicea nu plecăm!", Vadim deschidea balconul şi le mulţumea, iar toţi ceilalţi, cu societatea civilă în cap, sădeam panseluţe albăstrele în jurul lor, pînă ne luau la bătaie cînd Vadim ne denunţa că ne comportăm ironic." „Eşti sinistru" – i-am spus. „Exagerezi, ca de obicei, toţi exageraţi. L-ai auzit pe ăla care spunea că a fost măcel la Stoeneşti? Cum să fie măcel, dacă nu ştii cîţi au murit?" Îi replic dur: „Ai ajuns să gîndeşti ca la peluză – dacă nu curge sînge şi nu l-a omorît, nu e penalti..." Închide şi mă sună după 10 minute: „M-a durut cum mi-ai vorbit, te întreb serios: nu crezi că e vremea ca Patapievici să-i scrie din nou lui Paleologu?".

Radu COSAŞU

Imaginarul publicitar

Bau!

Ozi în care „ne-am adus aportul“ şi ne întoarcem obosiţi acasă. Ar fi de prost gust să prind primul autobuz care îmi iese în cale, aşa că îl pierd. E de bun-simţ să aştept cel puţin zece minute, prin urmare îngheţ. Călătoria cu autobuzul e fundamentală şi ţine de inconştientul colectiv, asta explică diferenţa dintre cum urci şi cum cobori, pentru că eu nu-mi explic. În casa scărilor aş avea de ales între lift şi *body building*. Dar nu azi.

În fine, ajung. După zece minute, moţăi senin în faţa televizorului, la serialul cu mineriada. Prima telenovelă românească de succes dublată, triplată (ştiţi să număraţi pînă la şase?) în toate limbile. Se difuzează din oră în oră pe CNN, EURONEWS şi alte posturi de televiziune unde românii sînt ACASĂ. E scena cu *barajul*. După o zi de muncă, materia (cenuşie de stress şi anestezică de rutină) înregistrează tîmp dar organizat: ştie că după *baraj* urmează *bătălia* şi după bătălie *pacea* sau Bucureştiul. Totul e atît de cursiv, atît de firesc, încît te cufunzi în genunea incertă dintre veghe şi vis, nu mai ştii dacă eşti conectat la televizor sau la realitate. Această minimă rezistenţă în faţa evenimentelor a celui care priveşte e un fel de legămînt nescris între el şi furnizorul de imagini. E credinţa aproape infantilă că nu va fi abuzat, că nimic nu se mai poate întîmpla, că nimic nu îl va scoate din starea de transă binemeritată, siguranţa inconştientă a somnambulului că nu va fi trezit brusc pe acoperiş. Şi dintr-o dată: *bau!* Cu acest *„bau“* fără avertisment, sadic şi strident pînă la durere, PRO TV-ul îşi anunţă calupul publicitar. Întotdeauna în frunte, e cel mai tare. Atît de tare încît, după şase luni de tratament cu tema muzicală în discuţie, George şi Geanina nu vor mai trebui să inventeze generaţia Pro, ci doar o nouă emisiune pentru generaţia cu Pro-bleme. Sugestia e de înţeles, dar violul subliminal chiar deranjează!

Alice POPESCU

Trecerea prin reviste

Lettre Internationale

Aapărut de curînd numărul 28 (iarna '98-99) al revistei *Lettre Internationale*, ediţia română. Ca de obicei, sumarul conţine texte de excepţie ale unor importanţi autori de pe toate meridianele. ● Sumarul este structurat în trei grupaje ample: *Pămîntul oamenilor, Frica* şi *Complotul înţelesurilor*, cărora li se alătură rubricile obişnuite: *Biblioteca „Lettre Internationale“, Comentarii şi scrisori, Corespondenţe*. Una dintre calităţile esenţiale ale revistei *Lettre Internationale* este *arhitectura* sa: autori şi texte din cele patru zări se adună într-o adevărată construcţie, nu este vorba de o simplă „culegere“ de articole. *Lettre Internationale* seamănă din ce în ce mai mult nu cu o revistă, ci cu o bibliotecă. ● „În *Frica* sînt enumerate cîteva din experienţele unui veac care a stăruit, întreţinut şi amplificat un simţămînt străvechi. Chiar dacă în unele zone ale globului regimurile politice ce l-au nutrit şi l-au intensificat s-au prăbuşit, urma panicii de ieri n-a pierit. A rămas în oase. Pe de altă parte, ceea ce este precar şi neliniştitor în «a fi» continuă, fireşte, să ne însoţească sub felurite chipuri“. Aceste fraze din editorialul semnat de B. Elvin sugerează tocmai unitatea de substanţă a numărului 28; majoritatea textelor au o concreteţe provenită din observaţia şi reflecţia asupra a „ceea ce este precar şi neliniştitor“. ● Tatiana Tolstoi scrie, în *Ruleta rusească*, despre criza financiară de anul trecut din Rusia; *Europa reflectată în Balcani* de Jacques Rupnik prezintă, documentat şi argumentat, „actuala dilemă balcanică: ori deriva şi marginalizarea, ori depăşirea crizei prezente şi crearea de condiţii pentru o «reîntoarcere în Europa»“; *Identitatea pierdută a revoluţiei algeriene* de Jan Stage şi *„Ţara asta-i cu adevărat bolnavă“* de Lieve Joris sînt reportaje despre locuri şi împrejurări tragice: războaiele civile din Algeria şi Congo. Iar *Reporterilor de război le este frică*, scrie un veteran al reportajului de front, Hans Christoph Buch. Apar, ca spaţii şi surse concrete ale fricii, şi şedinţa de partid din epoca stalinistă (în *Toţi. Nimeni. Fiecare* de Daniil Granin), şi experimentele nucleare din India şi Pakistan (în *Falimentul imaginaţiei. Bomba atomică indiană şi pericolul fascismului* de Arundhati Roy), şi *Cernobîl sau Fantoma realităţii* (în texte semnate de Svetlana Aleksievici şi Volker Janssen), şi Bucureştiul anului 1940 (în *Visul Yvonnei* de Adrian Cioroianu). ● *O sinteză nu întotdeauna uşoară* de Claudio Magris, *Poezia, între tăcere şi păcat* de Ana Blandiana, *„...escu“* de Mircea Cărtărescu, *Shakespeare, Büchner şi teatrul contemporan* de Salman Rushdie, *În toate sensurile, prin toate simţurile* de Adrian Mihalache, *Duras fără anestezie* de Alex. Leo Şerban sînt texte „fără frică“, dar care realizează un „complot al înţelesurilor“. Cel înţelept va înţelege. ● Trecînd prin *Biblioteca „Lettre Internationale“*, ne întîlnim cu Stefan Chwin, Cristian Teodorescu, David Lodge, Antonio Lobo Antunes. Proză de foarte bună calitate ● Ieşirea din *bibliotecă* înseamnă întoarcerea la „concret şi precar“, la istorie şi politică, privite însă de la înălţimea reflecţiei lucide: *Secera, ciocanul şi cartea* de David Remnick, *Un raport semnat Timothy Garton Ash*, *Cînd a existat Marea Britanie?* de Neal Ascherson. ● În grupajul de *corespondenţe*, un text dilematic al lui Adam Michnik: *Erou sau trădător?*. Eseul discută cazul lui Ryszard Kuklinski, fost colonel în armata poloneză, care timp de 11 ani a furnizat informaţii CIA. Scos din ţară de agenţi americani cu doar o lună înainte de instaurarea legii marţiale în 1981, el a fost condamnat în contumacie la moarte pentru trădare. Anul trecut, sentinţa a fost anulată, şi fostul colonel s-a întors în Polonia: „În timpul vizitei lui Kuklinski, a devenit evident că pentru sute de mii de oameni el este un erou naţional, cîtă vreme pentru alte sute de mii el rămîne un trădător care şi-a călcat jurămîntul“. Dar, crede Adam Michnik, „este bine că acest caz a fost lămurit din punct de vedere legal şi penal. Eu sînt pentru opţiunea zero. Nu uit nimic, dar cred că a sosit timpul să înţelegem că întotdeauna vor fi oameni în Polonia care îl consideră pe Kuklinski drept erou, şi alţii care îl consideră pe Jaruzelski un trădător. Şi trebuie să ne obişnuim să trăim cu asta“. ● Pe lîngă obişnuitele însuşiri (spirit de sinteză, curiozitate în explorarea problemelor lumii, texte bine alese şi grupaje bine structurate), numărul 28 din *Lettre Internationale* are, de această dată, şi o acută *actualitate*: aproape nici una dintre neliniştile noastre de azi nu lipseşte din cele 130 de pagini.

Mircea VASILESCU

Societatea Academică din România, cu sprijinul programului PHARE, anunţă continuarea acordării de **granturi** pentru redactarea de proiecte legislative, persoanelor şi organizaţiilor din societatea civilă. Sînt încurajate propunerile care vizează reforma instituţională în România şi alinierea la standardele internaţionale. Propunerile selectate de juriul SAR vor primi un grant şi vor fi promovate prin intermediul unor seminare în Parlamentul României. Aplicaţia va cuprinde:

● titlul proiectului de lege, principiile pe care se bazează şi o schiţă a structurii sale

● expunerea de motive, cuprinzînd două elemente: contextul juridic românesc al domeniului respectiv şi eventualele sale deficienţe; practica internaţională şi modul cum se justifică propunerea din acest punct de vedere

● CV al aplicantului (şi colaboratorilor săi)

Propunerile pot fi trimise prin poştă sau email pînă la **30 aprilie 1999** la sediul SAR din str. Petöfi Sandor 15, sector 1, Bucureşti, tel (01) 222.18.68, sar@starnets.ro.

Cronica literară de tranziţie

Soţie, amantă, mineriadă

*Educaţie tîrzie** este un roman (deocamdată prima parte) construit pe intersecţia dintre Politică şi Dragoste. E adevărat că, dacă săpăm sub această intersecţie, dăm de un strat solid de Flaubert (titlul o şi mărturiseşte, onest: avem de-a face cu o *educaţie sentimentală tîrzie*), dar tot aşa de bine aş fi putut spune că fundaţiile cărţii sunt la răscrucea dintre Milan Kundera şi Françoise Sagan.

Mihai Zamfir, specialist subţire în stilistică şi literatură comparată, autor a cărui carne e tristă şi care a citit toate cărţile, nu se complică în futilităţi postmoderniste, ci aşterne sănătos o poveste liniară, în bună tradiţie clasică, în care (cel puţin cît se poate vedea din acest prim volum) singura derogare semnificativă de la optica naratorului imparţial şi demiurgic este complicitatea cu protagonistul, prin solidara persoană a II-a a relatării.

Suntem în Bucureştiul lui 1990, anume în Bucureştiul vechi şi bine aşezat dintre Piaţa Rosetti şi Moşilor, cu străzi *comme il faut* şi case adevărate, printre care Alexandru Şerban (Sandi, pentru intimi), 45 de ani, specialist în artă şi proaspăt director al Muzeului (numit prin hîrtie semnată de Dan Petrescu) se deplasează meditativ de la reşedinţa sa umbroasă, unde trăieşte cu soţia, Silvia, şi fiul său Sorin, absolvent de medicină, spre Piaţa Universităţii. Acolo „golaniada“ este în toi. Romanul îi reconstituie atmosfera prin ochii omului de cabinet (*„Îţi vine în minte cenaclul Flacăra, cu uralele lui şi cu tot tacîmul. Bieţii de ei, dacă nu ştiu altceva, fac şi ei ce au învăţat!... La drept vorbind, cîte feluri de a-ţi exprima entuziasmul există? Foarte puţine, chiar dacă entuziasmul este trucat“*, p.35). În mulţimea liberă de neocomunism, directorul zăreşte în repetate rînduri o necunoscută cu ochi albaştri. O vede azi, o vede mîni, se-nfiripă o decentă conversaţie. Ea are vreo 30 de ani (dar pare de 25) şi un băiat de 9. O va conduce acasă. Ea locuieşte modest, într-un bloc din „Cartierul Depărtat“, adică la mama dracului. Vor peripatetiza despre viaţă, soţul Corei care a părăsit-o, Freud, Revoluţie, dezgust. Ajunşi în apartamentul ei, în faţa unui ceai de plante, directorul îşi pune sufletul pe masă: *„Am ştiut că existai undeva, te-am aşteptat, ne-am întîlnit în Piaţă, fără să fi fost nimic aranjat special. Ai apărut fiindcă te aşteptam“* (p. 63). Relaţiile rămîn încă în acest registru al castităţii diafane. Directorul îşi va vedea de grijile slujbei, o mai întîlneşte o dată cu ocazia unei intervenţii la un spital, apoi călătoreşte prin ţări străine şi curate, de unde o sună. Cînd se întoarce, află că *„au distrus Piaţa Universităţii“* (p. 107). Evocare indirect liberă a mineriadei atroce. Sună Cora, îl cheamă, îi povesteşte grozăviile. Şi *„inevitabila sărutare de adio... se prelungeşte“* (p. 139) – se iubesc frenetic. Din nou serviciu – dar *„ochii de peruzea“* (p. 153) ai Corei îl bîntuie. Călătoria în Italia nu-l tămăduieşte. Nici înfipta Alina, 30 de ani, o intelectuală snoabă şi oportunistă, care-l atrage interesată în patul ei din Maria Rosetti, bloc vechi, apartament superb, cuşaj fără viitor şi înfăptuit tot prin gîndul la Cealaltă (*„Începi să-ţi închipui că o ai în braţe pe Cora cea depărtată – confuzie fericită, pentru că micul tău animal aştepta doar un pretext salutar pentru ca să se trezească“*, p. 183). Într-o altă întîlnire voluptuoasă cu Cora, ea îi va mărturisi iubire şi cei doi se vor considera într-o inefabilă „logodnă“. Dar strălucirea verii se stinge, se apropie încruntările toamnei şi inevitabilul se produce: Silvia, soţia, simte ceva (*„Să nu-mi spui că ţi-ai găsit şi tu o fetişcană tînără, numai pentru că ţi-a făcut ochi dulci“*, p. 223). Impenitent, el pledează pro domo: *„Secole la rînd bărbaţii de patruzeci sau cincizeci de ani s-au însurat cu fete de cincisprezece, şaisprezece ani şi nimeni nu găsea în asta ceva scandalos! Se căsătoreau cu eleve de liceu, deşi pe atunci nu erau licee..., sub binecuvîntarea familiilor şi a bisericii“*, p. 226. La replica palidă, că *„nu mai trăim pe vremea lui Rubens, ca să ne căsătorim cu fete de cincisprezece ani cînd noi avem cincizeci“* (id.), Sandi îi mărturiseşte că nu are chiar 15, ci 30 şi că s-a *„ataşat de ea pur şi simplu din milă“* (p. 230). Pe această notă încordată şi de rău augur pentru soliditatea familiei Şerban, cortina volumului I cade melancolic.

Fireşte că, neavînd întregul în faţă, ceva din comentariile noastre stă sub specia ipotezei. Suntem într-un discurs (amoros) al polarităţilor. Tomul începe în lumina exuberantă a primăverii şi ia sfîrşit sub cea tamisată a toamnei. Fluxul narativ lunecă între un mal al politicului şi unul al intimităţii. Protagonistul e balansat între îngerul modest cu ochi de peruzea şi demonul monden cu taior elegant. Îngerul stă într-o chichineaţă de bloc, demonul într-un spaţiu somptuos; Periferia naturală şi Centrul pervers. Una e cuminte şatenă, cealaltă glamoros blondă. Griji domestice, prima – fumuri doctorale, cealaltă. Adică mereu: Natură-Cultură (de altminteri, discursul atracţiei bărbatului leonin către nubilă consonează perfect cu doctrina ad-hoc a călinescianului Ioanide).

Nucleul (bănuit) al cărţii e în acel *démon du midi*, demon-al-amiezii, ieşire din chingi a bărbatului de o „anumită vîrstă“. În *Educaţie tîrzie*, dă farmec construcţiei şi o mare „rimă“ interioară: amiaza vîrstei protagonistului e şi amiaza anului şi chiar (vorbă mare!) a Istoriei, spaţiul torid al evenimentelor. Probabil că între fierbinţeala betonului din Cartierul Depărtat şi răcoarea cărămizilor şi a iederii din Cartierul Frumos se va juca miza volumului al doilea. Poate că atunci vom vedea şi faţa nevăzută a Lunii cu ochi de peruzea, iar soţia va ieşi din conul de umbră al convenţionalităţii. Să-l aşteptăm.

George PRUTEANU

*) Mihai Zamfir, *Educaţie tîrzie*, vol.I, Ed. Cartea Românească, col. „Cartea românească de proză“, 1998, 240 p.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Millennium

Agenţii termici ai Universului

Acum cîteva zile, mii de oameni au stat în stradă urmărind înfrigurați evoluția nocturnă a două obiecte zburătoare tîrziu identificate. Pulsul straniu al luminilor din cer, aparența unei mișcări ordonate, motivate i-au determinat să povestească – fiecare unde a putut – că au fost martorii unei întîlniri de gradul 2. Cu toate că obiectele misterioase au evoluat, spun oamenii, doar pe cer, unul dintre martori a declarat, cu mîna pe inimă, că acolo, lîngă platani, la cooperativă, a văzut aterizînd o mașinărie extraterestră (el spunea – *un obiect d'ăsta necunoscut),* o femeie descrie emoționată cîte ceva despre starea de spirit a găinilor și a rumegătoarelor care, în sensibilitatea lor bestială, ar fi reacționat la unda de șoc a straniilor apariții. S-a dovedit că explicația e alta, mult mai simplă și ea nu implică viteze supraluminice, ciclotronul motorului extraterestru sau cîmpul antigravitațional al scutului de protecție. Omuleții verzi erau niște hoți de conserve, iar baletul cosmic al celor două nave era momentul (e drept – rarissim) al joncțiunii unor planete. Mentalitatea *Star Trek – generația următoare* este, după cum se vede, un fel de mistică alimentată de cărți despre misterioasa navă-capac de la Palenque, triunghiul Bermudelor și fenomenul Philadelphia, Erich von Daniken, Sînziene și simbolistică alchimică. În vocile puțin contrariate, uneori inconștient-răstite, ale martorilor subzistă credința că li se ascunde ceva, că, din rațiuni de stat, nu se dezvăluie nimic.

Dar cum peste fiecare secret stă aplecată cîte o ureche, și în acest caz apar dezlegători de șarade, amatori de certitudini, într-o patologică luptă cu obiectivitatea și simțul comun. Prin articolele de presă apar misterioși mesageri (uneori, ca în romanele gotice, călugări), de multe ori fără chip, actori cosmici care prevăd, cu gesturi profetice și fraze ezoterice, vărsări de sînge, semnul Anticristului, plăgi, infernale încercări naționale. Armaghedonul, spun ei, este aici și acum. Spusele lor sînt titrate gros, în fruntea ziarelor. Bine informați, profeții – întîlniți în tren, pe stradă, telefonînd sau trimițînd scrisori la redacție – anunță sfîrșitul lumii, identificînd în sărăcia de zi cu zi catastrofele evocate în evanghelii. Mesajele din cer sau de pe pămînt (vițelul cu șase picioare, puiul cu două capete, copilul-lup...) sînt scrise cu sintaxa catastrofei. Ei *des-văluie* o realitate bine pitită în cutele evenimentelor și îi țintuiesc cu gloanțe de argint pe agenții diabolici – reprezentanții puterii sau simpli particulari – care ar fi semnat legăminte vicioase cu forțele infernale. Aici, maeștrii și discipolii se întîlnesc în peisajul ardent al unui cosmos în contracție, cu mădularele zdrobite de propria sa greutate. Toate sînt cenușă – anunță ei. Dacă nu astăzi, cu siguranță mîine.

De partea cealaltă a catastrofei, în *colțul ateistului,* stau ei, *seninii,* care primesc și justifică orice mîrșăvie, relativizînd-o, găsindu-i rațiunile profund umane, moralizîndu-i pe sceptici. Încrezători într-un cosmos infinit, bazat pe criteriile științei. În ei trăiește credința că, fiind fără margini, Universul este, implicit, deschis tuturor posibilităților. Răul este nuanțat, umanizat în vreme ce Binele este escamotat din *afacere,* printr-un truc al simetriilor dualiste. Suficient să evoci un rău istoric pentru ca ei să găsească un rău mai mare în trecut, prezent sau viitor. Suficient să încerci sumare axiologii morale că te trezești pus la punct. Ei, *seninii,* fac pe avocații diavolului nu pentru că le-o cere Marele Inchizitor ci pentru că în ei *stă* un mare inchizitor: deasupra durerii colective, deasupra naivităților și patetismului colectiv care tensionează și dau fior narativ vieții de zi cu zi. Ei știu mereu mai bine ca tine. Aceștia din urmă sînt adepții cosmosului etern, fără început și sfîrșit, într-o veșnică expansiune, fără să știe, ai morții termice universale. Sînt și ei profeții unei noi lumi: evocă o umanitate (viitoare) călîie, cenușie, previzibil-imorală, în care e posibil și admisibil ca infractorii să fie niște biete victime, iar victimele lor – niște cabotini. Ei, *seninii,* sînt apostolii, ideologii și avocații politicilor de compromis, admițînd că pacea socială (aurul fiecărei societăți) se cîștigă prin subvenționarea infracțiunii și a demisiilor de conștiință *(totul e permis),* iar binele este o stare de spirit – acceptarea necondiționată a pactului care aduce Paradisul aici și acum. Iar cînd aud pe cineva spunînd ceva gen „frumusețea (credința, speranța) va salva lumea", ei ricanează: „ce frumusețe, mon cher? care lumea? ce salvare?".

Sorin ŞERB

Avort sau contracepție?

– *politici dezastruoase, mentalități retrograde?* –

Politica pronatalistă impusă femeilor din România de regimul totalitar dinainte de 1989 – a cărei scop viza în fapt crearea de forțe de muncă – s-a sprijinit nu numai pe legislația și metodele represive dure, dar și pe o abilă dezinformare în masă asupra mijloacelor contraceptive; la acestea se adăuga lipsa oricărei forme de educație sexuală. Decretul 770/1966 privind statutul avortului provocat și al contracepției, care a modificat Decretul 463/1957, a avut un efect devastator asupra sănătății femeilor de vîrstă fertilă din România. Acestea s-au văzut nevoite să recurgă la forme empirice de întrerupere a sarcinilor nedorite. Rezultatul a fost un număr impresionant de victime care, dacă nu au decedat, au rămas marcate de felurite afecțiuni. Mentalitatea retrogradă a femeii române față de metodele moderne de contracepție menține și astăzi o rată crescută a mortalității materne și a avortului provocat și afectează indicii și sănătatea reproducerii.

În 1966, prof. dr. **Voinea Marinescu**, ministru al Sănătății la acea dată, semna proiectul de Decret intitulat „Reglementarea Întreruperilor de Sarcină. Anexă la: Studiul privind situația natalității în R.S.R. și propuneri de măsuri pentru redresarea natalității în țara noastră". Proiectul, care constata scăderea accentuată a natalității din cauze „de natură social-economică demografică, cultural-educativă și legislativă", paralel cu creșterea numărului avorturilor provocate (peste 1.100.000 în 1995) cerea imperativ anularea Decretului lui 463/1957 în vigoare și limitarea după criterii drastice a întreruperilor de sarcină – a fost momentul cînd represiunea invada și spațiul privat, transformînd întreaga viață socială într-un sistem recluzionar. Puțin cunoscut opiniei publice, deoarece era „de uz intern", în cadrul M.S., studiul-propunere a stat la baza cumplitului Decret 770/1966 care, înainte de 1989, a situat România **pe primul loc în Europa ca rată a mortalității materne** – o rată de 10 ori mai mare, comparativ cu celelalte țări, peste 90% din decese survenind ca urmare a unui avort autoprovocat sau provocat de persoane fără calificare medicală. Statisticile mai constatau și că peste 20% din cele 5 milioane de femei de vîrstă fertilă din România aveau fertilitatea afectată de practici empirice de întrerupere a sarcinilor. În fața acestui dosar plin de atrocități, opinia publică mondială și-a manifestat la unison indignarea.

În prezent, în cadrul Ministerului Sănătății funcționează un birou al O.M.S., care finanțează programele de contracepție în România. Cabinetele de planning familial și contracepție înființate în maternități, pe lîngă secțiile de obstretică-ginecologie din spitale, în policlinici, dispensare și spitale studențești, sînt în măsură să furnizeze informații și să distribuie contraceptive subvenționate. Rezultatele, deși inferioare așteptărilor, nu au întîrziat să apară: dacă în 1990 se înregistrau 3 avorturi provocate la 1 născut viu, în 1997, se înregistrau doar 2 avorturi/1 născut viu. Anuarele statistice din 1990 și 1997 ne furnizează următoarele date: numărul total de avorturi în 1989: 193.084 (adică 0,5 avorturi/1 născut viu); numărul total de avorturi în 1990, după anularea Decretului 770/1966: 992.265 (de 9 ori mai multe față de 1989); numărul total de avorturi în 1997: 347.126.

Ancheta de față, întreprinsă pe un eșantion de 50 de femei între 16 și 43 de ani, constată totuși o rezistență pronunțată a femeii de vîrstă fertilă din România față de contraceptivele moderne. Mijloacele tradiționale sînt preferate, deși rata lor de eșec este foarte mare – 78% pentru metoda coitus interuptus, 75% pentru metoda calendarului, 21% pentru prezervativ – față de rata de eșec a contraceptivelor moderne, pilulă și dispozitiv intra-uterin (DIU): 2,4%-4%.

Avortul provocat, o vină împărțită

Mariana M., 18 ani, studentă, a făcut recent un chiuretaj la Maternitatea Bucur. Ea folosea un mijloc contraceptiv modern (pilula) pe care l-a întrerupt din neglijență. Își mărturisește descumpănirea: „Opțiunea pentru contraceptivele moderne ține și de educația în acest sens care ar trebui inițiată în familie, de către mamă. Or, mama mea – și cîte altele! – a prins acele timpuri cînd politica statului combătea orice metodă de contracepție; ea știe mai puține decît mine despre pilulă, sterilet, ligaturarea trompelor. În mediul rural însă – am rude la țară – aceste metode sînt complet ignorate, cu excepția prezervativului, la tineret." **Nicoleta S.**, 35 de ani, intelectuală (nu își spune profesia), ține să completeze: „După 1985 importul de prezervative a fost stopat; de pilulă de unde să îți faci rost? Nu puteai recurge decît la metodele tradiționale, ele au rămas și astăzi un automatism pentru multe din noi. Am făcut pînă acum 9 chiuretaje, mi-e frică de pilulă, am tendință să mă îngraș." **Sanda P.**, 21 de ani, a venit în București din mediul rural. „Am auzit de niște pilule, pe la cucoanele unde fac menaj, dar pentru mine și taxa de 60.000 lei cît costă chiuretajul e mare. Poate că în viitor am să-mi provoc singură avortul, am mai făcut-o."

La Maternitatea „Filantropia" stăm de vorbă cu dr. **Gheorghe Peltecu**, medic primar de obstretică-ginecologie: „Consider că rata mare de avorturi provocate, din România, se datorează și medicilor din ramură, care mai cu seamă cei vîrstnici – nu își inițiază pacientele în posibilitățile de prevenire, prin contraceptive moderne. Pe de altă parte, din lipsă de educație sexuală – o altă tristă moștenire a regimului comunist – pacientele noastre sînt dezorientate și pasive față de problema contracepției. Iată de ce rata mortalității materne se menține încă foarte crescută, de două ori peste cea europeană. În România avortul provocat este folosit ca metodă contraceptivă, ceea ce e foarte grav; avem paciente care se supun de 4-5 ori pe an unei asemenea intervenții."

Egoism, pasivitate, ignoranță

După ora 14.00, în salonul post-operator, unde sînt găzduite cîteva ore pacientele care au suferit o întrerupere de sarcină, este mai multă liniște. Toate paturile sînt ocupate – femei între 20 și 41 de ani, unele cu peste 30 de chiuretaje la activ. **Mariana N.** (41 de ani, 3 copii) nu folosește nici o metodă contraceptivă: „Merg la risc, afirmă, am făcut peste 35 de chiuretaje. Nu iau contraceptive, lucrez la Institutul Pasteur, sînt alergică. Taxa de 60.000 lei este mare, pentru femeile peste 40 de ani ar trebui desființată. Cînd am fost aici rîndul trecut, salonul era plin de fete de 14-18 ani; pentru ele se prevede gratuitatea, asta le încurajează să tot facă întreruperi și își nenorocesc de timpuriu organismul." **Mariana G.** (39 de ani, 2 copii, 2 cezariene și destule probleme ginecologice): „Din pricina chiuretajelor bărbatul meu nici nu vrea să audă de prezervativ sau sterilet." Aceeași atitudine ostilă față de sterilet o are și soțul **Georgetei D.** (34 de ani, 28 de avorturi provocate): „Soțul meu este de un egoism groaznic, de mine se folosește ca de un obiect. Despre asta să scrieți, despre egoismul și agresivitatea bărbaților, noi le sîntem victime! Îmi voi pune sterilet fără știrea lui, costă mai nimic, e subvenționat."

La Spitalul Universitar întîlnim situații asemănătoare. **Georgeta M.** a renunțat la contraceptive pentru că a auzit că produc tumori de ovar, iar **Valentina T.** și **Ana M.** au renunțat la sterilet deoarece partenerii lor se plîngeau că îi „deranja" – inconfort complet nemotivat fizic, după cum ne precizează dr. **Ina Moldovan**, medic primar de obstretică-ginecologie.

Canoanele bisericești

În ianuarie 1997, senatorul Ioan Moisin înainta un proiect prin care cerea nu numai interzicerea întreruperilor de sarcină dar și a contraceptivelor; înțelegînd că o atare decizie ne-ar întoarce la tragediile trecutului, PNȚCD nu i-a acordat girul și susținerea. Poziția Bisericii Ortodoxe este însă tranșantă: avortul este considerat o crimă. Într-un dialog avut în 1998 cu **P.S. Teofan Sinaitul**, acesta își exprima indignarea: „Nu înțeleg de ce poziția Bisericii este atît de mediatizată în problema transplantului de organe, dar complet ignorată în aceea a avortului. Se insistă mult pe salvarea de vieți omenești și se uită că în timpul unui chiuretaj este ucisă cu intenție o ființă complet lispită de apărare!". La rîndul său, părintele **Marchiș** se declară împotriva avortului provocat: „Profetul Ieremia zice: «Mai înainte să te fi zămislit în pîntece, eu te-am cunoscut». Deci ființa aceea încă nenăscută este înzestrată de Dumnezeu cu suflet, ca și noi. Ea nu poate fi ucisă. În ceea ce privește prevenirea unei sarcini, poziția Bisericii Ortodoxe este de a nu intra prea mult în intimitatea relației dintre soți; calendarul este, tacit, admis. Alte mijloace de contracepție, nu."

C. C., soție de preot și mamă a 4 copii (a tradus din limba greacă broșura privitoare la avort, „Strigătul mut") consideră inadmisibil avortul provocat, după canoanele Bisericii: „Copiii sînt un dar de la Dumnezeu, există și modalități de a evita ca ei să fie mai mulți decît poate crește o familie: respectarea zilelor de post, cînd apropierea dintre soți e oprită; ele reprezintă exact jumătate din cele 365 ale anului – acesta e planningul familial creștin."

Anca Brașoveanu, asistent social la Maternitatea „Filantropia", ne mărturisește descurajarea: „Stau zilnic de vorbă cu mame, fete și femei internate pentru întrerupere de sarcină, încercînd să le explic de ce nu trebuie să ajungă în această situație nedorită – și cum o pot evita. Mă ascultă cu neîncredere. Adevărul este că s-a făcut prea puțină educație în acest sens în școală, în familie sau în cadrul societății noastre."

Din cei 400 de medici consilieri la cabinetele de planning familial, 180 au părăsit între 1993-1998 această activitate. Femeile nu știu cum să abordeze problemele de sănătate a reproducției. În România se înregistrează procentul cel mai ridicat de avorturi provocate din Europa – încă un top negativ, care ne arată cît de departe sîntem de mult-visata Uniune Europeană.

Diana TURCONI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

O cunosc pe...

Mă Iordache, fetiţă de Cişmigiu

Deşteaptă-tete, româneee, din soomnul ceel dee moarte, în care te-adînciiră baarbaarii de duşmani...

De ce cînţi „Deşteaptă-te, române"?

Fiindcă m-a învăţat tataia.

Cum îl cheamă pe tataia?

Gigi.

Şi pe tine?

Mă Iordache şi mă dau în leagăn de la un an şi şase luni. Acum am cinci ani.

Cînd cînţi „Deşteaptă-te"?

Cînd mă dau în leagăn.

Eşti patrioată?

Tataia mi-a zis că dacă mă aude cu prostii de astea mă bate de mă zvîntă.

Atunci de ce cînţi?

Că mă dau în leagăn. Urc cu leagănul pînă la cer, că acasă tataia mă bate dacă sar pe canapea. Şi-mi place să plutesc şi vreau să mă fac reparatoare de stîlpi de lumină, că te urcă cu schela şi te coboară cu aripi. Am văzut un om care a căzut şi tataia m-a bătut că ziceam că a murit şi el zicea că nu, a zburat cu aripi. Tataia mă bate şi nu-mi ia jucării în parc. Zice că „bine, săraco, de ce nu ţi-ai luat". Dar eu uit mereu să iau jucării în parc şi mă cert cu copiii, că ei vor să se joace cu tractoraşul, şi eu vreau tot cu tractoraşul.

Simţi ceva cînd cînţi „Deşteaptă-te, române"?

Tataia îmi zice Mă Iordache că are un banc cu Gîgă care a muncit toată ziua la şanţuri şi dimineaţa s-a trezit cu şefii lui şi l-a întrebat: Mă, Iordache, de ce munceşti tu aşa, că nu aici trebuia să-mi faci groapa... *Deşteaptă-te, române* e singurul cîntec pe care-l ştie tataia. Şi l-am rugat să-mi spună unul şi a deschis televizorul la şase dimineaţa şi mi-a zis: Na, mă, Iordache, învaţă şi tu, să nu rămîi proastă.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

CA SĂ ZIC AŞA, MAMA MIEI, NOU-NĂSCUŢII ŞI ALTE AROME

● „...împreună cu soţul său, excelenta actriţă este, ca să zic aşa, mama Miei Farrow." (Romulus Vulpescu, prezentînd filmul *Orologiul* pe canalul Acasă). (**a.l.ş.**)

● Zvonul e mondial: în Rusia se spune că noilor născuţi imediat după miezul nopţii în mileniul trei, li se va face cadou un automobil; în Franţa autorităţile locale ar fi promis modesta sumă de o sută de franci; şi în Anglia se promite ceva. S-a calculat că noaptea cea mai prielnică concepţiei ar fi cea de 9 aprilie 1999. Primejdia este în China: aici s-a zvonit că „pruncii mileniului" o să câştige diverse premii, printre care şi un paşaport oferit de Organizaţia Mondială a Sănătăţii. Şi deşi OMS a dezminţit, deşi experţii în fertilitate au calculat că vor putea pretinde la titlu doar 13 nou-născuţi, cuplurile par destul de agitate. Partidul s-a pronunţat împotrivă. (**M. B.**)

● În faţa unui supermarket din Piaţa Domenii, un tînăr făcea reclamă la o marcă de sucuri, oferind trecătorilor, de pe o tavă, cîte un pahar spre degustare. Lîngă el se opreşte o femeie cu broboadă şi plase multe: „Cît e paharu', maică?" Tînărul îi răspunde că nu e pe bani şi o pune să-şi aleagă unul – cu aromă de zmeură, de mere, de pere, de ananas, tutti-frutti etc. Femeia se minunează şi dă repede sucul pe gît. Cum mai întîzie în preajma tăvii, tînărul îi mai oferă un pahar: „Mai încercaţi şi cu altă aromă." Femeia prinde curaj, ia şi al doilea pahar şi, după ce soarbe cîteva guri, întreabă: „Serviţi şi la bidon?" (Am ascultat acest dialog în timp ce eu însumi eram la al treilea pahar.) (**C. P.-B.**)

BECKETT, CA SĂ ZIC AŞA, PRUDENŢIALITATEA ŞI ECLIPSA

● În ultimul episod al serialului *Specialiştii* – produs de John Woo –, două personaje se numeau Mercier şi Murphy, iar la un moment dat a venit vorba şi de un al treilea (în aceeaşi „branşă"), pe nume Watt. Dacă asta dovedeşte că scenariştii serialului cunosc prozele lui Beckett şi că orice coincidenţă este exclusă, probabil că, într-un eventual „sequel" (=urmare), vom face cunoştinţă cu Molloy, Malone şi „Inomabilul"... (**a.l.ş.**)

● Salutăm aterizarea în mijlocul nostru a unui cuvînt egal de vioi şi de greoi, de o bogăţie a vocalelor şi a consoanelor incredibilă în regimul nostru de austeritate, de o lungime care face inutilă dorinţa română „de a o face şi mai lată": prudenţialitate! „Bancorex va lua măsuri de prudenţialitate"... De ce nu s-a rămas la firească şi îndătinata „prudenţă"...? Din cauza fenomenului de bancorexitate? (**R. C.**)

● Campania promoţională românească „Eclipsa '99" se adresează turiştilor străini cu vîrste între 25 şi 50 de ani, educaţi, inteligenţi, singuri sau cupluri fără copii, atraşi de neconvenţional, sensibili la mister şi la exotic (*Adevărul*, 1 martie a.c.). Cu alte cuvinte: unor oameni cu pretenţii rezonabile, toleranţi cu greutăţile de tot felul pe care le vor întîmpina cu siguranţă, înţelegători faţă de o eventuală lipsă a confortului. Cum se vede, această ofertă vorbeşte mai mult despre gazde decît despre oaspeţi şi iată cum, de fapt, ne uităm în eclipsă ca într-o oglindă. (**A. C.**)

MĂCAR O DATĂ, BANII NU MĂ INTERESEAZĂ, CA SĂ ZIC AŞA

● Trecînd prin faţa unei dughene unde se vindeau casete audio, mi s-a strecurat în urechi un cîntecel şi din el am aflat care mai e preţul dragostei pe-acilea, pe la noi: *Hai, fetiţo, hai să-ţi dau / O ciocolată / Tu să-mi dai iubirea ta / Măcar o dată.* Destul de ieftior, aş zice. Unde mai pui că acel *măcar* din textul melodiei deschide perspectiva unei tranzacţii cu adevărat profitabile, lăsînd să se înţeleagă că, în schimbul unei ciocolate, iubirea „ei" ar putea intra în posesia ofertantului nu doar o dată, ci chiar de mai multe ori. (**D. S.**)

● De 1 martie, în faţa Băncii Populare, la o coadă imensă:

– Nu vă supăraţi, ce se dă?

– Bani.

– Ah, nu mă interesează. (**C. M.**)

DILEMA, AMADEUS ŞI, CA SĂ ZIC AŞA, CNA

● Într-un articol din *Cotidianul* (26 febr.) aflăm că Fundaţia Culturală Română editează, printre alte publicaţii, *„ziarele* (s.n.) *Dilema, Curierul Românesc, Creanga de aur"*. Noi, în calitate de săptămînal, ne facem datoria de a preciza cititorilor că, deşi seamănă a ziar, *Curierul Românesc* e o publicaţie lunară iar *Creanga de aur*, una trimestrială, care apare sub formă de carte. (**T. C.**)

● Sînt şi magazine care se străduiesc: *„Amadeus este singurul magazin în care clientul hotărăşte preţul. Totul este negociabil"*. Deşi adevărul este pe undeva la mijloc, intenţia firmei de produse electronice din zona Unirii este lăudabilă. (**I. P.**)

● Din *Adevărul* (23 februarie, p. 4) aflăm că o decizie a CNA „stipulează obligativitatea traducerii sau titrării în limba română a programelor TV difuzate în alte limbi pe teritoriul României, de la filme artistice şi seriale, la filme documentare sau programe destinate copiilor, inclusiv interviuri, talk-show-uri sau alte programe transmise în direct într-o altă limbă. Sînt exceptate videoclipurile muzicale, părţi din Cursurile de limbi străine şi buletine de ştiri difuzate în cadrul emisiunilor adresate minorităţilor naţionale". Dacă este aşa, atunci: 1) aşteptăm inventarea maşinii de subtitrat în direct; 2) murim de curiozitate să aflăm cum se vor traduce interjecţiile, jocurile de cuvinte şi expresiile idiomatice din filme de desene animate precum *Johnny Bravo, Cow & Chicken* etc.; 3) în aşteptarea traducerii simultane a talk-show-ului lui Larry King (CNN, *of course*), ne amintim cu frisonul de rigoare de un *Hamlet* văzut „pe bulgari" înainte de '89, realizat de BBC şi dublat (o, tempora!...) în bulgăreşte. Totodată, rugăm CNA-ul să nu se oprească la jumătatea drumului: să ceară şi traducerea (eventual dublarea) video-clipurilor, ca să ştim şi noi ce tot zice Madonna aia de le-a luat minţile la toţi...(**M. V.**).

TROC, BEL AIR ŞI ASUMAREA PIEŢEI TRAIAN, CA SĂ NU ZIC ALTFEL

● Un afiş din Piaţa Victoriei ne anunţă triumfal că s-a deschis „Clubul de barter". Complexat că puţina engleză pe care o cunosc nu mă ajută, mă apropii să mă dumiresc. În paranteză, cu litere minuscule, aşa, pentru necunoscători, scrie „troc". Rămîn în ceaţă şi citesc mai departe: „pentru o taxă anuală onorifică puteţi intermedia orice produs sau serviciu. Pentru înscrieire *(sic!)* telefonaţi la...". Să fie vorba de talcioc? Nu, că ar fi redundant. Să fie un club de troc? Parcă e superfluu. Uite că i-am băgat şi eu pe ei în ceaţă. (**C. G.**)

● Aşteptînd în staţia Petru Rareş un autobuz neaglomerat – 282, 205, 110 – privesc vecinătăţile. Pe poarta unei case, cu gard de fier complet opac şi stîlpi de beton demni de-o cetate, strălucesc nişte plăcuţe albe emailate, chenăruite cu negru: adresa locuinţei şi specificarea că aceasta e „proprietate particulară". Ceva gen inscripţia „private road", întîlnită în marile parcuri care înconjoară vilele vedetelor americane din Bel Air. Dar cine să pătrundă aici, trecînd de poarta fortificată? Doar vrăbiile în zbor. Oricum, plăcuţa a doua consemnează o victorie: recuperarea casei, sau achiziţionarea ei cu bani mulţi, ori o moştenire greu obţinută. Primul capitol din istoria mîndriei de sine pe care o trăieşte plenar un contemporan. (**T. C.**)

● „Autorii îşi asumă integral răspunderea morală şi juridică pentru toate informaţiile cuprinse în texte, pentru opiniile şi atitudinile exprimate, precum şi pentru orice acuzaţie de insultă, calomnie, plagiat sau piraterie editorială". Citim acest anunţ în *Philograf*, revistă trimestrială apărută la Galaţi, sub direcţia lui Viorel Ştefănescu, publicată de editura Omonim, cu sprijinul financiar al inspectoratului judeţean de cultură. Nu-i de mirare că asemenea aspiraţii de gentlemeni se formulează în provincie; cum i-ar sta presei centrale dacă şi-ar lua astfel de angajamente faţă de cititori? (**T. C.**)

● Ne-am globalizat şi-n Piaţa Traian. O doamnă din cartier povesteşte cum o altă doamnă, din acelaşi cartier, cumpăra, de la buticul non-stop din colţ un pui şi altele asemenea pe... carte de credit. (**I. P.**)

Televedenii

Creatura

Puternic, hotărît, agil, monstrul este cu noi zi de zi, sau mai degrabă noapte de noapte, însoţindu-ne fidel în periplul nostru telecomandat de la un canal de televiziune la altul. Cu monstrul, televiziunile nici nu sperie, nici nu mint poporul; ele doar îşi cresc audienţa. Ceea ce atrage, mai cu seamă, este izolarea, însingurarea lui extremă, căci el este un amalgam ciudat de trecut şi viitor, de reptilă retrogradă şi robot superperformant. El capătă întruchipări mai mult sau mai puţin inspirate, inteligente şi de aceea costisitoare (deci rare) sau, dimpotrivă, stupide, goale, avînd ca singur scop creşterea bruscă a adrenalinei. Această din urmă specie este prolifică şi invadează micile ecrane. Monstrul nu este „de-al nostru", deşi este „fabricat" de om; urîţenia lui îl scoate în afara circuitului uman. El este, la fiecare apariţie pe micul ecran, un nou inamic de temut al rasei umane, el este, invariabil, Celălalt, cel din altă lume, guvernată de obicei de spiritul răului. Un inamic care, pentru a trăi, are nevoie vitală de curiozitatea noastră.

De unde fascinaţia noastră în faţa acestei întruchipări a abaterii de la normă, a inumanului, însoţite în genere de violenţă extremă? Poate că hipnoza exercitată de creatura necunoscută şi stranie asupra noastră vine din faptul că ne recunoaştem în ea, ne identificăm tacit cu o latură a „personalităţii" ei. Pentru că orice monstru, dincolo de însemnul imediat, de obicei fizic, dincolo de „imaginea" lui pe micul ecran, are propria lui viaţă interioară, şi tocmai această trăsătură îl face compatibil cu telespectatorul, după cum tot această trăsătură diferenţiază filmele de groază „bune", rare pe micile noastre ecrane, de puzderia de filme tv sîngeroase, de duzină, numai bune de aruncat la gunoi – ceea ce şi fac cu ele televiziunile străine, de unde posturile noastre le procură pe doi bani, la kilogram (sau kilometru de rolă), pentru umplerea programului. Tocmai de aceea, în această inflaţie a filmelor proaste, cîte un fascinant *Terminator* renăscînd din bobiţele lui de metal lichid e prilej îndreptăţit de bucurie, cînd seară de seară, mutînd de pe un canal pe altul, putem întocmi din fotoliu o enciclopedie a figurilor monstruoase, generos puse la îndemîna noastră atît de posturile comerciale, cît şi, mai nou, de televiziunea naţională. Aceasta din urmă a ezitat mult pînă ce a apucat pe acest drum, ea difuzînd în genere filme cuminţi, de obicei foarte vechi – oarecum în virtutea inerţiei; o dovadă că nu au fost deloc superficiale urmele lăsate în TVR de propaganda comunistă (de vreme ce a fost nevoie de cîţiva ani pentru a-şi face curaj să programeze sistematic criminali în serie, pocitanii, băi de sînge), care propovăduia binele absolut, frumuseţea impecabilă, măreţia, astfel încît filmul de groază apărea în mod firesc a fi el însuşi un rod al capitalismului putred, de condamnat, şi prin urmare imposibil de difuzat pe ecran. Există aici, oricît de stupid ar părea, un motiv serios pentru a vedea în avalanşa de violenţă, sînge şi oroare de pe micul ecran, de la Revoluţie încoace, şi un semn (mic) de normalizare: încă un film cu orori – îmi spun de fiecare dată, şi mut imediat pe alt post – ce bine, încă o lovitură dată socialismului ştiinţific; cu cît mai mult sînge, cu atît mai puţin monopol ideologic. În acelaşi timp, însă, mă apucă, tot de fiecare dată, lehamitea, şi nu pot să nu mă întreb de ce, în mod constant, pentru televiziuni criteriul *ieftinătăţii* prevalează asupra gîndului, măcar în treacăt, la *consecinţele* pe care vizionarea acestor mizerii le poate avea asupra telespectatorului, fie el copil, deci în căutare de repere morale şi valorice, fie matur, tracasat după o zi de muncă, avînd nevoie de evadare într-o lume ficţională de bună calitate, măcar pentru efectul ei terapeutic de relaxare. Închideţi televizorul şi uitaţi-vă în jur, încercînd să ghiciţi cît din încruntarea noastră cotidiană, din lipsa de răbdare, din blazare, din înjurăturile de zi cu zi, sînt manifestări ale unei societăţi suferind de o oboseală cronică la care contribuie consistent creaturile oripilante şi lipsite de sens care ne populează nopţile tv. Cine ghiceşte cîştigă o tristeţe iremediabilă.

Cipriana PETRE

Oameni printre statui

- convorbire cu Mihai Răzvan UNGUREANU, Secretar de Stat, M. A. E. -

Între monumentele unei capitale, statuile oamenilor politici sînt cele mai numeroase. Se omagiază astfel o valoare indiscutabilă a naţiunii, o ipostază a moralităţii publice sau o notorietate? Greu de spus. Eminescu, de pildă, întrunea toate aceste criterii în gradul cel mai înalt. Dar în Bucureşti preţuirea publică în bronz s-a arătat mai promptă în cazul lui Alexandru Lahovary, fruntaş conservator de mai multe ori ministru, decît în cazul lui Eminescu, a cărui statuie a fost ridicată mult tîrziu după sărbătorirea a 100 de ani de la naşterea poetului. În mod curent, omul politic întruchipează unul din cele mai controversate personaje, iar raportul său cu morala dă prilej de aprige şi nesfîrşite controverse. Publicul pretinde neapărat virtuţi morale deciziei politice, şi, în acelaşi timp, cere moralei abilităţi politice pe care aceasta n-are cum să le practice. În funcţie de realitate, cît de întemeiate sînt aşteptările sau reproşurile? Am pus cîteva întrebări pe această temă istoricului Mihai Răzvan Ungureanu, secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe.

Nişte delimitări faţă de subiect

Stimate domnule Ungureanu, cum aţi comenta legătura dintre morală şi decizia politică?

Eu nu văd decît viciile unei asemenea conjuncţii discutabile. Ea se construieşte pe o presupoziţie de interpretare a realităţii politice şi e tributară unei imagini în care nu contează decît personalitatea şi nu masele. Cînd vorbeşti despre politică şi morală/moralitate găseşti doar personaje nu grupuri. Numai ele devin obiectul analizei etice. Dacă intră în rigorile aşteptărilor personale sau ale comunităţii de proveniență – totul s-a rezolvat. Dacă nu... A doua obiecţie: în momentul în care exersăm judecata morală asupra actului politic nu observăm că acesta are, ca orice fapt omenesc, o formă şi un conţinut. Şi, în plus, este procesual, el nu există într-o secvenţă, ci se desfăşoară în timp. Are premise, şi, deci, concluzii. Morala în politică este morala finalităţii actului politic, nu morala parcursului pînă la ţinta propusă.

Morala finalităţii poate susţine accidentele parcursului, le poate diminua impactul?

Inconsecvenţa relaţiei dintre morală şi politică, se dezvăluie cînd aceast raport nu este privit în termenii săi finali, ci numai în termenii intermediari. Lumea se aşteaptă să descopere un mariaj perfect acolo unde el nu poate fi găsit. Nu există, cred, act politic care să nu presupună, în dezvoltarea lui forţarea regulilor civice sau morale în uz. Dacă interesează ca efectul actului politic să fie mulţumitor şi convenabil, atunci vom închide morala într-o notă de subsol. Dacă vrem să trăim moral şi, astfel, să rămînem reduşi la o expresie limitată a libertăţii noastre politice, atunci să nu ne aşteptăm la rezultate politice spectaculoase.

Dar nu tocmai un asemenea simbol, de rigoare morală absolută, încearcă să definească o grupare politică?

Să decidem dacă judecăm riguros, franciscan, prezenţa moralei în politică sau dacă o judecăm pragmatic. Dacă încîntă ideea unui partid alcătuit din excelenţe etice, atunci istoria lui contemporană contează doar graţie prezenţelor individuale publice eroi morali într-o lume coruptă sau, dimpotrivă, biografii jalnice între semeni de excepţie. Mie mi se pare, spun sincer, că tocmai cei care fac cu orice prilej apologia moralei în politică nu înţeleg, de fapt, ce înseamnă principiul moral. El se aplică întotdeauna în funcţie de circumstanţe şi are valoare prin efectele sale sociale.

Asta nu ar da o detaşare prea accentuată de sfera etică?

Nu cred deloc asta. Am în minte una din maximele celebre ale Sfîntului Augustin: "iubeşte şi fă ce vrei". Important e să crezi că acel principiu întemeiază acţiunea politică, că o sprijină şi că se regăseşte în finalitatea actului politic. Dacă nu priveşti politica avînd o doză de detaşare, care să-ţi permită desprinderea de idealitatea etică, nu ajungi nicăieri. Destinaţia unei asemenea utopii este ospiciul. Asta nu înseamnă că nu sancţionez sever scandalul politic. El este generat de meschinărie, de calcule mici, personale. Politica înseamnă altceva. În primul rînd, un conflict de concepte, nu un conflict de caractere. Este o bătălie doctrinară, nu una de proiecte personale. În acest cadru înţeleg principialitatea în funcţie de circumstanţe. Bineînţeles, nu mă refer aici la principialitatea echivocă a celor care-şi fac vile dintr-un salariu care nu le-ar permite asta. Pentru ei principiul moral este ceva care *nu* se aplică. Fiind social, nu contează. Propriul interes este reperul "moral" suprem. Arunc însă o privire circumspectă şi asupra celor care definesc raportul dintre politică şi morală cu îndîrjire protestantă, fiindcă simt că această crispare e construită din frustrări, şi că aplică unei realităţi vii grile inerte şi absolute de judecată morală.

Cine judecă?

După delimitările, de pînă acum, faţă de subiect se pune întrebarea: cine poate judeca mai comprehensiv raportul politică şi morală?

Să-i lăsăm istoricului dreptul de-a judeca procentul moral din actul politic? Dar, prin natura sa, istoricul este un amoral. Lui nu-i este îngăduit să construiască nici un raţionament pe temeiuri subiective, îi este din principiu interzis apelul la moralitate, chiar dacă-l face în scop pur analitic. Istoricul iese din cauză. Să fie contemporanii mai potriviţi pentru acest rol? Mă îndoiesc: cîte capete, atîtea păreri, nu le poţi subsuma unei singure concluzii. Analistul politic nu se preocupă de morală decît în măsura în care-şi asigură un trai onorabil la ziar. Pare mai sobru pentru că evadează în speculaţii teoretice. Să fie ziaristul cel chemat să judece legătura complicată dintre termeni? Şi el e tot un istoric, concentrat pe eveniment. Dacă şi-a făcut meseria, oferind colţilor opiniei publice ceva de ronţăit, şi-a îndeplinit rolul.

Dar judecarea moralităţii unui act politic nu se face şi în funcţie de cantitatea de informaţie pe care o ai / o primeşti despre subiectul în cauză? Cînd n-o ai, nu vezi implicaţiile posibile, şi te poţi indigna pe 100 de ani pentru inadecvarea politicii la morală sau invers.

Aici întîlnim una dintre dilemele istoricului: cine este mai credibil – cel care se ocupă de evenimentele trecute sau cel care scormoneşte prezentul? Cel care are acces consistent la trecut se află "dincolo de bine şi de rău", are ocazia de a fi obiectiv, liniştit şi neimplicat: nu tratează cu persoane vii. Contemporaneistul e obligat să se implice, cu acribie de anchetator sau de jurnalist al paginii de senzaţional, în orice detaliu al faptului care-l interesează. Coabitarea directă cu prezentul îl plasează în condiţia incomodă de judecător. Iată o tentaţie căreia puţini îi rezistă. Dacă atunci îi alunecă pana către judecata morală nu mai e istoric; a devenit un "Ersatz" de moralist.

Locul unde se toarnă straturi de bronz

Ce credeţi că îndreptăţeşte tendinţa noastră de a tranşa foarte net lucrurile?

Răspunsul vine prompt: chiar faptul că există un teritoriu al discursului istoric unde judecata morală a actului politic este fundamentală. E o "Curte a miracolelor" faţă de care eu nutresc un dispreţ mărturisit pătimaş: manualul şcolar – inventar de stereotipuri analitice ale moralei. Nu numai că propune personaje care trebuie îmbrăcate în hainele strălucitoare ale unei conduite perfecte. Nu numai că pune straturi de bronz pe statui deja construite în sute de ani. Nu numai că patetizează pînă la kitsch istoria naţională şi universală. Mai mult: atrage atenţia asupra a ceea ce ar trebui să "înveţe istoria" pe cititorii acestor manuale! Mi-e teamă că singura maximă a lui Santayana, care a avut succes în mediile culturale şi care se aude pînă la saţietate – "cine nu cunoaşte istoria, este sortit s-o repete" – este, de fapt, o oroare, o stupiditate. Istoria nu se poate repeta; este irepetabilă în primul rînd pentru că natura umană este unică în desfăşurarea ei. Dacă n-am fi unici şi, deci, diferiţi, nici de morală n-am putea vorbi. Însă manualele se alcătuiesc pe această percepţie a realităţii, care consideră că există o ciclicitate (altminteri practic imposibilă) a gestului politic. Care este rezultatul educativ? Eroarea de interpretare a realităţii istorice. Trecutul devine dintr-o dată imobil, sigur, iar viitorul extrem de previzibil. Or, şi istoria, judecata morală se clădesc pe hazard: istoria se clădeşte pe hazardul personal, judecata morală pe hazardul sociologic. De fapt, acreditînd clişeele de manual, noi exmatriculăm trecutul, tocmai acea parte a lui care pentru noi, oamenii de azi, rămîne singura ce ne permite înţelegerea timpurilor. Un exemplu dramatic: imaginea lui Ştefan cel Mare, în legătură cu care manualul citează în exces că era după cum spune cronicarul, "mic de stat şi degrabă vărsătoriu de sînge nevinovat". Punct. Judecînd aşezat, fie şi numai după un fragment de sursă veche, reiese că Ştefan cel Mare era o persoană destul de instabilă în raporturile cu apropiaţii. Dar Doamne păzeşte să gîndeşti aşa! Manualul te învaţă că era viteaz, şi atît de drept şi de sever încît să fie recomandat ca suficient pentru tot secolul pe care îl reprezintă. Dar mie îmi este infinit mai simpatic ca persoană, aşa cum apare din descrierea integrală a cronicarilor, atît de om, atît de iubăreţ, atît de nedrept uneori, atît de brusc în judecăţile sale – decît atunci cînd îl întîlnesc în aranjamentul cenzurat al autorilor de manuale. Dintr-un respect prost înţeles, se perpetuează un fals etic. Uităm că nu judecăm statui, nu judecăm atitudini încremenite ci în primul rînd acte umane care cer o lectură în spiritul vremii. Adeseori reclamăm de la istorie o exactitate chinezească în redarea detaliilor, dar ne ferim ochii cînd această minuţiozitate îşi intră în drepturi. Una din două: ori nu ştim ce să-i cerem istoriei, ori ne ferim de propria imagine.

Totuşi, de ce lumea nu ezită să admire şi pe "răii istoriei" – Napoleon, Hitler, Mussolini, poate mai mult pe ei, uneori?

Napoleon, Mussolini, Bismarck nu au rezistat în timp datorită caracteristicilor morale, ci exclusiv prin natura consecventă a efectelor politice create de acţiunea lor. Ei sînt într-adevăr oameni al căror pragmatism este principial. Aceştia îşi întemeiază prezenţa morală pe respectarea riguroasă a propriului proiect politic. În plus au dovedit o asemenea obstinaţie în a-şi pune proiectul în lucru şi o asemenea intuiţie a realităţii încît au reuşit să-i instrumentalizeze pe semenii lor şi să spună circumstanţa istorică.Atunci, n-au fost decît ei singuri împotriva prezentului. Planurile personale nu au şansă de reuşită decît dacă au consecvenţă. Astfel, atrag atenţia şi se transformă în repere ale acţiunii, repere ale imoralităţii, ale amoralităţii sau ale unei noi ere morale.

Siluete contemporane

Domnule Ungureanu, în acest gingaş domeniu – raportul dintre politică şi morală, cum se plasează experienţa dvs recentă de diplomat?

Nu aş vrea să descriu episoade, ci doar să evoc o stare de spirit. Confruntările cu spiritul ce guvernează politica actuală sînt extrem de dese, de la primul telefon din zi şi pînă la ultima întîlnire diplomatică. Sînt de atîtea ori pus în situaţia de a alege între compromisuri negociate şi supunere scrîşnită, încît nu-mi mai pot permite luxul de-a trece fiecare lucru printr-un filtru sever de morală personală. Am ajuns, cu înţelepciunea mea puţină, de 30 de ani, la concluzia că acum e mai important să limitez răul acolo unde el prevalează, decît să construiesc binele. Dîndu-le altora probabilitatea ca pe terenul desţelenit, de unde au fost scoase buruienile, să poată ridica monumentul. În clipa de faţă acesta este obiectivul major al prezenţei mele în minister.

Dar omul politic român contemporan cum credeţi că se defineşte faţă de cerinţa morală şi apetitul pentru putere?

Marele pariu al omului politic contemporan nu e vila (asta şi-a construit-o), nu e averea personală (a adunat-o sau e pe cale a se rotunji), după cum nu e nici situaţia socială a familiei sale. Problema sa, acum, este construirea unei consistenţe de grup, de castă. Oricît de paradoxal ar părea, eu văd această evoluţie ca potrivită şi din punct de vedere moral. Nu discutăm cum şi-a făcut proprietăţile şi averile. Satisfăcut fiind în aşteptările sale, omul politic îşi dă seama că eficienţa lui politică lui, rezistenţa în timp, imaginea personală nu se judecă în prezent ci în viitor. În consecinţă, îşi ordonează viitorul planificîndu-l. Nu-l gîndeşte în termenii asigurării materiale, ci în numele asigurării lui simbolice. Politicienii de azi descoperă că sănătatea şi siguranţa unui ansamblu social enorm (aproape 23 de milioane!) trebuie să se bazeze pe tradiţii de solidaritate. Le reconstruiesc, acum, chiar oamenii altădată care le-au distrus. Interesant e şi faptul că, în acelaş timp, solidarităţile comuniste îşi perpetuează azi prezenţa istorică prin genealogii cu totul burgheze.

Credeţi că, atunci cînd se petrec, abandonurile unei poziţii publice proeminente au cauze mai mult morale sau preponderent politice?

Morala politică, notorietatea se regăsesc într-o formulă complementară. În raport cu poziţia publică şi cu notorietatea (şi nu în raport cu familia sau cu proveniența) individul – personalitate îşi descoperă marile şi profundele fisuri psihologice. Secolul XIX e un secol plin de abandonuri, din cauza impactului notorietăţii asupra oamenilor politici. Există persoane care, trecute printr-un proces sever, acid, de revizuire morală a propriului comportament, ies din sfera politică: doi mari istorici francezi, de pildă, Michelet şi Guizot. La români exemplele nu sînt prea dese; cîte se întîlnesc se plasează în prima jumătate a secolului trecut, mai mult printre boieri moldoveni. Cazuri de sastisire. Acestea nu sînt falimente personale, sînt doar plictiseli.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 317 ● 5 – 11 martie 1999 ●

Anul VII
nr. 318
12-18 martie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

VISE

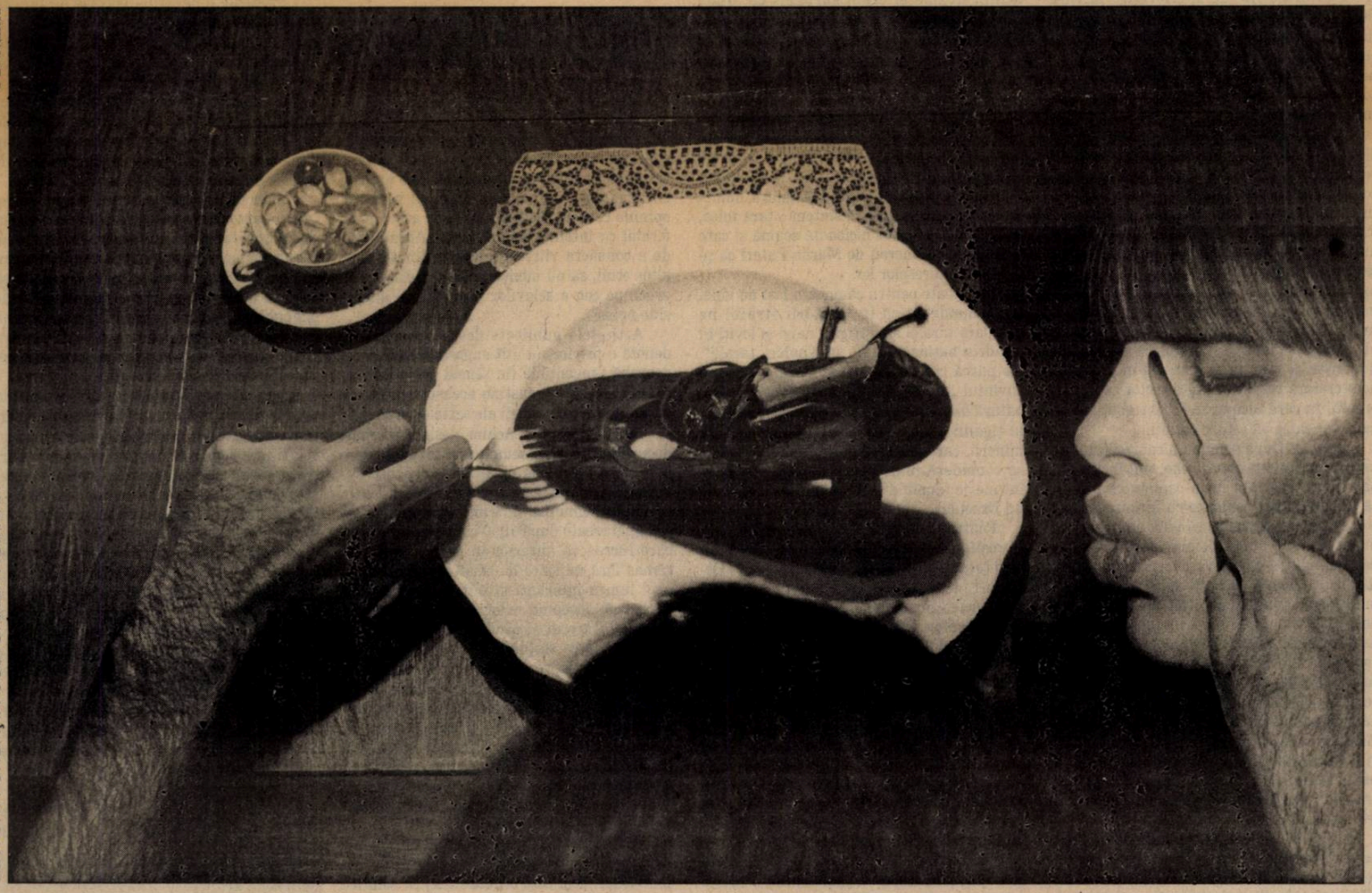

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Az-noapte numai de băşica lui Caragea am visat, şi de fel de fel de semne şi de arătări pe cer.“

I. L. CARAGIALE (într-o scrisoare către Paul Zarifopol, din 13 oct. 1908)

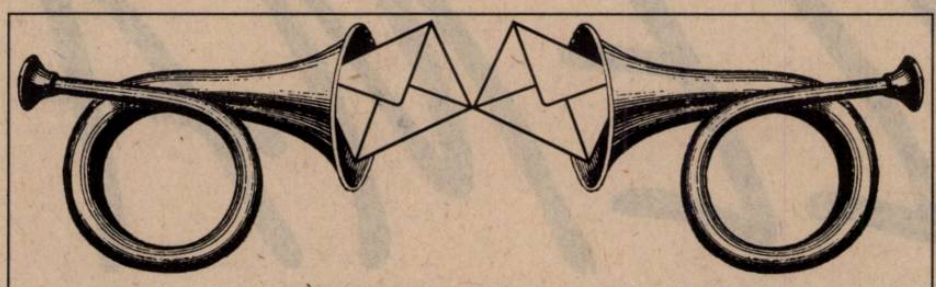

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

Nr. 310: „Occidentul – mod de întrebuinţare“

Vespasienele faţă în faţă cu investitorii străini

Dragă *Dilema*,

Această scrisoare ar putea să aibă ca titlu „Vespasienele faţă în faţă cu investitorii străini“. Poate că faptele relatate mai jos ar fi mai degrabă în legătură cu „relaţiile de serviciu“ (tema din nr. 291 a *Dilemei*), dar ele au avut loc de curînd şi mă voi strădui să le înfăţişez în ordine cronologică. În întreprinderea în care lucrez (societate cu capital majoritar de stat) s-a înregistrat, în primul rînd la nivelul conducerii, o agitaţie ce părea cîteodată asemănătoare unei mişcări browniene, legată de posibila asociere cu o companie străină.

Prolog: Are loc o discuţie preliminară între managerul român şi omologul său occidental, după care sînt chemate încă 5 persoane implicate în diverse proiecte susceptibile a prezenta interes pentru partenerul străin.

Actul I: După un prim contact, cu prezentările şi strîngerile de mînă aferente, se trece la discuţiile de specialitate în care fiecare din cei 5 este întrebat despre domeniul său de activitate şi îşi pledează cît mai convingător cauza (şi în speranţa unui posibil beneficiu individual, în cazul semnării contractului). În acest cadru, secretara intră în sala în care se desfăşoară discuţiile cu o tavă pe care se află... 2 ceşti de cafea, cu care sînt serviţi întîi managerul străin, apoi directorul autohton. Cei 5 îşi aruncă priviri complice, după care înghit în sec. Potenţialul investitor rămîne impasibil, dar este de presupus că a înregistrat acest episod, martorii au povestit ulterior că reţinuse şi numărul tablourilor din încăpere. Paranteză: unul din protagoniştii acestei scene a asistat la una şi mai elocventă – specialiştii chemaţi într-o întîlnire cu scop similar, desfăşurată într-o altă întreprindere românească cu capital majoritar de stat, erau instruiţi în prealabil de secretara respectivului director ca în momentul în care urmau să fie întrebaţi de ea dacă vor cafea să refuze cu toţii.

Actul II: După semnarea contractului de asociere între cele două firme, sînt închiriate partenerului străin două camere ce urmau să fie zugrăvite, echipate cu birouri Neoset etc. (inutil de subliniat că 95% din birourile întreprinderii sînt zgîriate, patina vremii acumulîndu-se de cîteva decenii). În aceste condiţii se poartă discuţii aprinse la nivelul conducerii asupra modalităţii de zugrăvire a holului. Totul pînă într-o dimineaţă cînd directorul îi dă indicaţii personal zugravului să vopsească din hol numai porţiunea ce leagă casa scărilor de birourile închiriate şi o porţiune vizibilă în continuare (mică oricum, întrucît holul este destul de întunecat). Zis şi făcut, cu menţiunea că numai cele două uşi ale camerelor închiriate au fost lăcuite, restul rămînînd neatinse, albul strălucitor al primelor contrastînd cu galbenul murdar al celorlalte.

Actul III: Odată încheiate aceste operaţiuni, investitorii străini îşi doresc o cabină de WC numai a lor, cu cheie, la care să nu aibă acces decît ei. Urmează o săptămînă febrilă, în care şeful secţiei în a cărei teritoriu se află cele două camere trebuie, împreună cu instalatorul, să aleagă modelul de capac al vespasienei ce urma să fie inaugurată. După multe pertractări şi reveniri asupra deciziilor luate anterior, partea practică a operaţiunii este pusă în aplicare, construcţia finalizîndu-se într-un timp relativ scurt.

Epilog: Occidentalii se instalează în noile birouri şi sînt foarte rar văzuţi în afara lor. Pe planul vespasienelor, a apărut şi o noutate, un sul de hîrtie igienică de bună calitate expus în afara cabinelor în aşa fel încît toţi pot avea acces la el. După trei zile se află că investitorii străini au plecat în ţara lor de origine, urmînd să se întoarcă după o perioadă nedefinită. În aceeaşi zi, coincidenţă, hîrtia igienică dispăruse.

Alex

Bucureşti

P. S.: Semnez astfel (doar cu prenumele), de data asta, întrucît deşi am dubii că revista *Dilema* se numără printre lecturile protagoniştilor scenelor descrise mai sus, îmi iau totuşi această măsură de precauţie întrucît sînt în continuare angajatul acestei întreprinderi cu capital majoritar de stat.

Libertatea fără de care aceste rînduri n-ar exista...

Mergeam zilele trecute pe stradă, gîndindu-mă la cum se repetă mereu istoria, la cum greşelile trecutului se plătesc mai devreme sau mai tîrziu. Aflasem despre arestarea lui Miron Cozma şi eram surprins că, după multe şi penibile ezitări, justiţia îşi face, în sfîrşit, datoria. Într-o altă ţară condamnarea acestuia ar fi fost un lucru banal. La noi, ea pare un ATENTAT LA NORMALITATE... Mă gîndeam la ce înseamnă să fii român. Înseamnă să fii harnic, ospitalier, curajos şi patriot?! Pă dacă da, atunci de ce sîntem mereu pe ultimele locuri în Europa? De ce nu sîntem primiţi în NATO, în UE şi aşteptăm (vai, de cîtă vreme) în anticamera democraţiei? Poate pentru că sîntem o ţară mică, de care nu s-a ţinut niciodată seamă şi care a fost folosită mereu de Marile Puteri ca unealtă a intereselor lor.

Sau poate pentru că noi am fost de vină. Am considerat că investitorii străini ne cumpără ţara şi am strigat, naivi şi loviţi în mîndria naţională: „Nu ne vindem ţara!!!“. De parcă cineva ne-ar cumpăra-o. Auzind cuvîntul „român“, occidentalul face o strîmbătură din nas şi se gîndeşte la copiii străzii, la ţiganii care îl oripilează şi, mai nou, la minerii, care, conduşi de un lider paranoic, se consideră mai presus de lege. În rest, întuneric (dominat, bineînţeles, de numele lui Dracula).

Pentru noi iubirea de ţară e un mit, e un stereotip pe care îl declamăm de fiecare dată cînd ţara noastră îşi îndreaptă faţa către Occident. Iată de ce, poate cei mai mari duşmani ai României sîntem chiar noi, aşazişii apărători ai ei. Războiul româno-român care pare să transforme poporul român într-o populaţie ţine istoria în loc şi ne abate de la drumul (sinuos, ce-i drept) spre MAI BINE. Chiar dacă ne descoperim capul la auzul Imnului de Stat, chiar dacă ni se umezesc ochii cînd vedem drapelul naţional şi chiar dacă proiectul Catedralei Mîntuirii Neamului ni se pare o idee înălţătoare, noi nu sîntem în stare să vedem că, adînciţi în profunda criză care ne macină, ne îndreptăm, asemenea orbilor lui Breugel, spre prăpastie...

Procesul de globalizare care cuprinde încet-încet Europa, transformînd-o într-o „piaţă comună“, pune România (pentru a cîta oară?!) în faţa unei alegeri între izolarea reacţionară şi deschiderea spre Europa, şi deci spre viitor. Sigur, s-ar putea spune că ne-am putea pierde identitatea, limba, valorile noastre spirituale, împinşi de valurile agitate ale Europei. Dar, altfel, închişi în graniţele noastre, susţinînd că nu avem nevoie de Occident, am deveni un regat al haosului, al tiraniei şi ne-am întoarce în timp cu zeci de ani. Am pierde cel mai de preţ lucru pe care l-am cîştigat la Revoluţie: LIBERTATEA, fără de care aceste rînduri nu ar putea exista. Libertatea de a-ţi exprima opinia, libertatea de a crede, libertatea de a spera, libertatea de a avea DILEME...

Privind spaţiul public al „ţărişoarei“ noastre în tranziţie, văd o lume blazată, cufundată în întunericul deznădejdii, o lume care nu şi-a găsit încă locul sub „universala boltă albastră“ (N. Stănescu). Mirajul Occidentului este pentru noi ca o vitrină a unui mare magazin, pe care un copil sărac o priveşte cu nesaţ, tînjind la a o putea atinge.

Teama de a fi o parte dintr-un „no man's land“ este, poate, un lucru firesc pentru o ţară aflată 50 de ani în bezna comunismului. Este teama de a nu fi înregistrat într-o armată manipulabilă, este teama de a nu deveni „o masă“, este teama de a nu fi înghiţiţi de istorie.

Cu stimă,

Ionuţ-Alexandru CHIŢU

str. E. Teodoriu 20, Slatina

P. S.: Armonia prin diversitate – iată ce face lumea mai frumoasă, această lume de o sută unsprezece regi, şapte mii de geografi, nouă sute de mii de businessmen, şapte milioane şi jumătate de beţivi, trei sute unsprezece milioane de vanitoşi, aşa cum o vedea Antoine de Saint-Exupery. Şi, de ce nu, un număr considerabil de dilematici.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 314: „Ei, ţiganii“

...Dar reacţia lor?

Formula de mai sus, care anunţă că subiectul va fi tratat de cei din afara temei, mă face să cred/sper că va urma şi un număr cu formula „Noi, ţiganii“ care să reflecte opiniile celor în discuţie. Ar fi de aceea preferabil ca intenţia anunţată în „Argument“ de a consacra viitoare numere din *Dilema* altor etnii, să nu menţină formula Ei... care evocă pe cea a sclavilor romani: „de nobis, sine nobis“.

Articolele publicate despre ei, ţiganii, denotă o privire nu atît superficială cît mai degrabă tangenţială (în sensul geometric) a subiectului şi voi susţine această apreciere prin sumare comentarii ale textelor în cauză.

Articolul d-lui V. Achim, desigur cel mai documentat dintre semnatarii textelor, evidenţiază „evoluţiile negative cunoscute de această populaţie în ultimele decenii ale regimului comunist“ fără nici o consemnare a situaţiei create după 1990 cînd, mulţi ţigani, care lucraseră anterior în agricultură, au rămas fără mijloace de existenţă, îngroşînd apoi lumea interlopă şi infracţională. D-sa afirmă că: „începînd cu legislaţia de dezrobire din secolul trecut şi **pînă în vremea noastră**, atitudinea statului, ca şi a societăţii în ansamblu, a fost cea de asimilare culturală şi etnică a ţiganilor“, aserţiune contrazisă de subcapitolele „Emanciparea“ şi „Deportarea“ din textul d-sale ca şi de faptul că singura categorie de infractori pentru care atît organele de stat cît şi mass-media publică originea etnică, sînt ţiganii. Această remarcă poate fi citită şi în ultimul pasaj din articolul d-nei (d-rei) Sorina Sorescu.

„Unica soluţie“, instruirea ţiganilor pentru „ieşirea din ghetou“, avansată de dl T. Wexler, deşi este o necesitate, ca soluţie este cel puţin naivă iar exemplul evreilor, invocat de d-sa, nu concordă cu realitatea istorică. Deşi de peste 2000 de ani pentru evrei analfabetismul constituie un delict moral, evreii au intrat în ghetouri mult după ce înzestraseră omenirea cu monoteismul lor, după ce-l dăduseră pe Philon sau pe Maimonide şi mai erau în ghetouri chiar pe vremea lui Spinoza. În secolul nostru, evreii, cu o pondere de sub 0,2% din populaţia globului, cînd aproape un sfert din Premiile Nobel au fost conferite unor evrei, paroxismul ghetourilor, contemporan cu Einstein, Holocaustul, a exterminat deopotrivă evrei ca B. Fundoianu sau I. Schmidt şi ţigani analfabeţi. Evreii n-au ieşit din ghetou cînd au vrut ei, nici ţiganii n-au fost dezrobiţi la iniţiativa lor, nici sclavia din America n-a fost opera de eliberare a negrilor şi toate emancipările acestora s-au produs acolo şi cînd, alături de opresori şi împotriva acestora, au apărut minţi luminate.

Un deget pe rană a pus dr. D. Oprescu subliniind prejudiciile aduse de rivalităţile liderilor romi pentru propria lor comunitate etnică. Este de sperat că oficiul pe care d-sa îl conduce nu-şi va rezuma activitatea la seminarii şi colocvii. Poate că antrenarea respectivilor lideri în obiective de interes comun va netezi actualele rivalităţi. Mă gîndesc de exemplu la organizarea unui muzeu al artei şi tradiţiilor ţigăneşti, similar cu cel organizat în Israel, pentru o altă populaţie nomadă, beduinii, sau organizarea unor festivaluri artistice internaţionale de muzică şi dansuri ţigăneşti, video-arhivarea amintirilor supravieţuitorilor deportării în Transnistria (acţiune care, pentru evrei, iniţiată de S. Spielberg, se desfăşoară acum şi în ţara noastră). O temă de reflecţie pentru oficiul respectiv ar fi şi succesele înregistrate de unele biserici neo-creştine în rîndul ţiganilor, principalul atu al acestor biserici fiind respectul cu care tratează prozeliţii.

Evocările d-nei Irina Nicolae despre „ţiganii foarte fericiţi“ conduc la ideea că şi minerii care şi-au băut eventual banii primiţi la intrarea în şomaj, în 1997, au fost şi ei „foarte fericiţi“.

Aşa cum remarcă dl R. Schumacher, chiar dacă în satul Nicăieri pentru ţigani există un cimitir separat, situaţia acestora în Transilvania este mult (şi în bine) diferită de a celor din alte zone.

N-am înţeles dacă în articolul d-lui R. Dobrescu, autorul a vrut să-şi afirme caracterul de „majoritar conciliant“ – deschizînd uşa compartimentului pentru ca familia de ţigani să stea, tot în frig, dar pe banchetă – sau să relateze despre comportamentul mimetist, de cimpanzei, al celor în cauză faţă de o pagină de ziar. Expresia, repetată, de „pui“ pentru copiii familiei de ţigani pledează, mai degrabă, pentru a doua ipoteză.

Sobru, răspunsurile d-lui S. Eruşencu la întrebările puse tratează cu realism importante aspecte ale comunităţilor de romi şi relaţiile lor cu concetăţenii ne-romi. Afirmaţia d-sale că „percepţia activităţii poliţiei este deformată“ (în ochii romilor, n. n.) este însă flagrant contrazisă de faptul că atît în direct, prin propriile emisiuni la radio, cît şi prin comunicatele pentru presă, poliţia precizează originea infractorilor, dacă sînt ţigani, precizare justificată numai în cazul unor conflicte intercomunitare şi absentă în cazul oricăror alţi infractori.

Remarcabil interviul luat de d-na Tita Chiper, este lipsit de întrebări provocatoare developînd astfel portretul interlocutoarei.

Păcat că din *Dilema* nr. 314 subiecţii articolelor nu vor găsi, spre a reţine, nici semne de simpatie, nici idei de colaborare şi aştept, cu interes, reacţia lor.

N. G. ŞERBAN

str. Anton Pann nr. 2, Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Divertismentul**
- **Birocraţia**
- **Binele de altădată**

Asemănări şi diferenţe

În România, preşedintele Emil Constantinescu îşi mărturiseşte public, încă o dată, nemulţumirea scîrbită faţă de lumea politică locală, pe care o califică drept „murdară şi mizerabilă". Preşedintelui i se dă dreptate, chiar şi de către politicieni.

În Republica Cehă, preşedintele Vaclav Havel este criticat că a deplîns public, încă o dată, imobilismul social, mercantilismul, egoismul şi tendinţa spre izolaţionism a compatrioţilor săi, socotind clasa politică responsabilă în bună măsură de toate acestea. Politicienii cehi nu-l menajează pe preşedinte.

În ambele ţări se vorbeşte despre existenţa unei crize şi se caută soluţii.

În ambele ţări se vorbeşte despre întîrziere în privatizare şi despre măsuri de accelerare a reformelor menite să ducă la o reală şi sănătoasă economie de piaţă.

Cu toate acestea, asemănările dintre cele două ţări, ambele foste comuniste, sînt mai degrabă superficiale. Criza din România a fost recunoscută oficial cu o mare întîrziere, cînd ajunsese într-un stadiu suficient de avansat pentru a nu mai fi posibilă vreo iluzie. Criza din Republica Cehă nu are atît aspectul îngrijorător al unui declin economic tot mai accentuat şi greu de oprit, cît amărăciunea constatării că performanţele proiectate nu au fost obţinute. Una este să te scufunzi de la o zi la alta, dar îmbălsămat în miraje verbale, şi cu totul altceva este să fii neliniştit de încetinirea ritmului.

Între nivelul de trai şi realităţile cotidiene din Republica Cehă şi nivelul de trai şi realităţile cotidiene româneşti diferenţele sînt, şi ele, considerabile. În multe privinţe, preţurile de pe piaţa românească sînt egale sau chiar superioare celor din Republica Cehă, în vreme ce salariul mediu al cehilor este de peste trei ori mai mare decît al românilor. În Cehia, majoritatea serviciilor funcţionează la standarde apropiate de cele occidentale, pe cînd în România sînt multe care încă nu au ieşit din improvizaţiile suspecte ale tranziţiei şi din degradarea moştenită din perioada comunistă. De la transporturi şi turism pînă la curăţenia oraşelor, asemenea diferenţe sînt izbitoare.

Diferită este şi situaţia internaţională a celor două ţări. Republica Cehă a fost primită în NATO. România se străduieşte să obţină o promisiune fermă pentru un ipotetic al doilea val de admiteri. Republica Cehă se află pe lista primelor ţări candidate la aderarea la Uniunea Europeană, România se află pe lista celor a căror aderare se va lua în consideraţie cîndva, după primul val. Cetăţenii cehi nu au nevoie de viză pentru a călători în statele Uniunii Europene, cetăţenii români da. În *free shop*-urile de pe aeroportul internaţional din Praga cetăţenii cehi îşi pot face cumpărături în coroane, cu moneda lor naţională, dar în interiorul aeroportului internaţional de la Bucureşti-Otopeni nu se poate cumpăra cu lei nici o cafea. Etc.

Fără îndoială, fiecare dintre cei doi preşedinţi de ţări foste comuniste, unul român, celălalt ceh, are motivele sale de nemulţumire. Dar asemănarea în nemulţumire nu indică neapărat o identitate de situaţii.

Mircea IORGULESCU

Piua

Observatoriştilor

A venit primăvara! Şi, ca întotdeauna la prima rază de soare, mă apucă şi pe mine dorul de ducă în lumea largă. Dar oare de ce a devenit atît de dureroasă această chemare a zărilor, altminteri atît de catifelată? Stăteam la geamul trenului de Cluj, ambiguu *transportat*, şi mă întrebam „de ce iarba nu-mi mai place?". Poate pentru că am ajuns şi eu, ca atîţia alţii, să fac călătorii, nu să călătoresc...

Eşti în Bucureşti lunile acestea? – mă întreabă cîte unul. *Lipsesc doar cîteva zile* – răspund eu fals dezinvolt. „Lipsesc", doar atît, nu tu unde, cît şi de ce; şi lipsesc „puţin", adică nu se schimbă nimic, nu este altceva, ci asta este viaţa mea. Acest „secret" al călătoriei, pe care l-am învăţat şi eu de la alţii, nu ascunde de fapt nimic, ci, paradoxal, afirmă: a ieşi din lume a devenit acreditare a faptului de a fi în lume, în lumea adevărată, în lumea bună. A călători este modul oamenilor importanţi de a fi acasă la ei, în „casa" noastră mondializată. Nici un rit de separare nu mai însoţeşte aceste plecări, rudele şi vecinii nu mai sînt avertizaţi (sau doar că „lipsesc cîteva zile"), florile şi îmbrăţişările au rămas apanajul provincialilor „rupţi de lume" deoarece plecarea nu se mai vrea o separare.

Dar această călătorie care este *altfel*, nu şi *altceva*, nu este doar apanajul „oamenilor importanţi". Instituţionalizarea călătoriei ca parte a pieţei muncii a început cu concediile plătite şi a înflorit prin turismul de grup oferit de toate agenţiile. Şi nu numai. Te invită zilnic la călătorie serialele de televiziune sau canale întregi, precum Discovery. O parte a programului zilnic sau a ciclului nostru anual de viaţă, cu grijă organizat pentru ca „piaţa neagră a timpului liber", cum se exprimă atît de frumos J. Viard, să fie ţinută sub control şi păstrată în cadrele instituţionalizate. Dormim ca să ne odihnim, plecăm pentru a putea reveni. Ba chiar uneori sîntem invitaţi, complice, să fugim pentru a putea sta pe loc...

Într-o carte clasică, Victor Turner oferă o imagine tentantă a mersului lumii, prins între *structură* şi *anti-structură* sau ceea ce acesta numeşte *communitas*. *Structurii*, de care orice societate are nevoie pentru a-şi ordona diferenţierile şi a-şi organiza proiectele sale, i se opune permanent, în aceeaşi societate, o nevoie de negare a structurii, de *communitas*, caracterizată prin egalitate, omogenitate, anonimat, lipsă de proprietate, absenţă de statut, nuditate (sau uniformă), etc. Este ca şi cum, pentru a putea funcţiona după propriile reguli ale jocului, societatea ar avea nevoie să-şi asigure dreptul la piua, la ieşiri din timpul/spaţiul jocului structural. De la ordinele religioase medievale la mişcarea hippy şi tot aşa pînă în prezent, această nevoie a unei experienţe umane „originare", de comuniune neîngrădită de normele prezente ale structurii sociale, a alimentat permanent o dimensiune constitutivă a umanului, sfîrşind de fiecare dată prin a îmbogăţi structura pe care o negase.

Mă gîndesc la toate acestea deoarece **a călători** este o astfel de nevoie de *communitas*, de anti-structură; **a face călătorii** ţine de structură, i se integrează şi i se supune, chiar şi atunci cînd (îşi) dă impresia de „evadare". Există un prezent continuu al călătoriei-communitas şi un continuu viitor al călătoriei-structură, care nu poate ieşi, de fapt, din „grija zilei de mîine".

Mă dau aşadar jos din tren, beau o bere la Sighişoara, scriu această „pilulă" şi visez că sînt un călător. În fond, călătoria nu are nici o legătură cu deplasarea: *călătoria, o experienţă de scriitură*, spunea cineva.

Vintilă MIHĂILESCU

Imunităţi şi mentalităţi

În coaliţia guvernamentală pare să se fi instalat, de la o vreme, o anume funcţionalitate. Limitele ei sînt în continuare fragile, dar nu mai există, ca acum cîtva timp, riscul permanent al destrămării, ci liderii politici reuşesc să se pună de acord asupra paşilor următori. Aşa s-a întîmplat, săptămîna aceasta, în legătură cu prelungirea contractelor pentru chiriaşii din casele naţionalizate sau cu asumarea răspunderii guvernului pentru un pachet de legi, considerată nejustificată. Dar această aparenţă de înţelegere dă impresia unei situaţii de urgenţă: pare un acord venit în ceasul al doisprezecelea, cînd oricum nu mai există altă şansă. În schimb, problemele pe termen lung (fie că vin din trecut, fie că sînt proiectate în viitor) suferă în continuare aceleaşi amînări. Dacă privim în jurul nostru şi vedem că Ungaria, Cehia şi Polonia au devenit membre ale NATO, ne putem da seama că, deocamdată, partida e cîştigată de cei care au ştiut ce vor pe termen lung.

Privilegiu sau regulă democratică?

O chestiune de mult amînată este ridicarea imunităţii parlamentare a senatorului Corneliu Vadim Tudor. După mineriada din ianuarie şi după noua demonstraţie de calomnie reprezentată de „cazul Rona Hartner", ministrul justiţiei a cerut, mai hotărît decît oricînd şi decît oricine, ridicarea imunităţii lui C. V. Tudor. Intrată, în sfîrşit, pe ordinea de zi, votarea acestei măsuri necesare a mai suferit o amînare: ministrul Justiţiei se afla în Germania şi nu-şi putea susţine cauza. Pînă să se decidă noua amînare, „dezbaterile" au încins din nou sala Senatului, în stilul cunoscut: de la specularea „viciilor de procedură" pînă la acuzaţii de mitocănie, n-a lispit nimic din obişnuita salată politico-retorică pe care ştiu s-o prepare aleşii neamului. Dacă imunitatea lui C. V. Tudor va fi ridicată sau nu, rămîne de văzut săptămîna viitoare. În cazul în care se va vota după regulile actuale (conform cărora este nevoie, după cum se ştie, de aprobarea a două treimi dintre senatori), totul va depinde de felul în care se vor comporta parlamentarii PDSR. Liderii partidului au declarat că nu s-au dat „indicaţii de vot", ci fiecare senator îşi va urma îndemnul propriei conştiinţe. Semnificaţia votului se va răsfrînge însă asupra partidului în ansamblul său, indicînd modul în care se situează PDSR faţă de PRM şi faţă de liderul acestuia. În plus, chestiunea imunităţii parlamentare rămîne o problemă de rezolvat în viitor, în termenii regulilor democratice şi ai statului de drept. Dl Adrian Năstase declara recent că imunitatea parlamentară este „un privilegiu" prezent în toate democraţiile. Numai că, în democraţiile cu tradiţie, imunitatea nu trece dincolo de pragul parlamentului şi are în vedere numai vorbele şi faptele *politice*, nu şi alte încălcări ale legii, asupra cărora justiţia are datoria de a se pronunţa. Exemple de parlamentari anchetaţi şi judecaţi (uneori chiar şi condamnaţi) pentru fapte penale în timpul mandatului găsim de-a lungul şi de-a latul Europei. De fapt, abordarea imunităţii parlamentare are o importantă dimensiune culturală. La noi, unde *cultura politicului* încă n-a şters cu totul urmele învăţămîntului de partid, parlamentarii se simt făcători şi desfăcători de legi, deci *deasupra* lor. Or, imunitatea nu trebuie să fie altceva decît o *regulă* care să permită libera afirmare a ideilor politice de toate culorile (atîta timp cît ele respectă pluralismul şi legile) şi care să nu-i constrîngă pe politicieni în manifestarea acţiunilor politice. Regula presupune drepturi, dar şi obligaţia de a separa net sfera acţiunilor politice de aceea a faptelor de altă natură. Or, la noi, imunitatea parlamentară a devenit obiect de pertractări. Tot PDSR propune ca ridicarea imunităţii să nu aibă loc efectiv pînă la sfîrşitul legislaturii, pentru a nu putea fi folosită ca armă politică. Ceea ce înseamnă, de fapt, anularea oricărei reguli şi permanenta politizare (şi repolitizare, din sensul celălalt sau la începerea viitoarei legislaturi) a unei probleme în care totul este de revizuit, începînd cu *definirea* imunităţii parlamentare. Asupra PDSR apasă (poate mai mult decît asupra coaliţiei majoritare) o misiune importantă: aceea de a accepta/permite rediscutarea chestiunii imunităţii de pe poziţii de principiu şi de regulă democratică. S-ar putea însă ca mulţi dintre senatorii PDSR să fi înţeles că este vorba doar de salvarea prietenului lor politic C. V. Tudor.

Vecini cu NATO

În timp ce la noi se cheltuiesc atîtea energii pentru a rezolva problemele trecutului, Cehia, Ungaria şi Polonia au păşit cu dreptul (şi cu drepturi depline) în NATO. În legătură cu decalajul dintre noi şi vecinii noştri dinspre vest se poate discuta mult, se pot aduce argumente şi contraargumente (la noi comunismul a fost mai dur, pe cînd la ei existau deja nuclee de societate civilă şi de exprimare a opoziţiei; lor le-a dat Occidentul mai multe ajutoare şi i-a iertat de datorii etc.). Nu se poate nega însă o evidenţă: Cehia, Ungaria şi Polonia au abordat intrarea în NATO şi în UE de pe poziţii pragmatice, pe bază de interese, ştiind că şi partenerii occidentali au interese, adoptînd ce e de adoptat şi criticînd ce e de criticat. În schimb, noi am privit intrarea în forurile euroatlantice ca pe un scop în sine, crezînd că astfel vom scăpa nu numai de o sumedenie de griji materiale, dar şi de gîndurile negre moştenite de la comunism. N-am ştiut să ne impunem ca parteneri serioşi, n-am ştiut să tratăm organizaţiile euroatlantice ca pe nişte foruri care nu dau premii, ci urmăresc interesele propriilor membri. Sentimentali şi bîntuiţi încă de confuzii postcomuniste, am făcut Organizaţiei Nord-Atlantice declaraţii de dragoste aprobate de 90 % din popor, am năduşit facînd campanii de imagine şi am crezut că „poziţia geopolitică a României" este o cheie care deschide toate uşile. Ne-am ales cu statutul de „vecini ai NATO", cu un zîmbet politicos şi cu afirmaţia că „uşile rămîn deschise". Rămîne să înţelegem măcar acum că permisul de intrare trebuie să ni-l facem singuri şi că integrarea euroatlantică este, dacă vrem să fim cu adevărat serioşi, nu o chestiune de politică externă, ci cea mai importantă problemă de politică internă a României.

Altminteri, conform unui sondaj realizat la începutul lunii martie de INSOMAR, la întrebarea „ce credeţi că ar trebui schimbat în primul rînd pentru ca lucrurile să meargă mai bine în ţară?", cei mai mulţi dintre cei intervievaţi (37,5%) răspund „mentalităţile oamenilor" şi numai 4,6% cred că trebuie schimbată „imaginea externă a României". Se pare că e timpul să reînceapă îmbunătăţirea imaginii României în România.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Pesimismul prezidenţial

E clar, preşedintele nostru este pesimist. După ce cu aproape un an în urmă, în criză guvernamentală, declarase că îi este scîrbă de ceea ce se întîmplă în România, acum a calificat drept „mizerabilă“ şi „murdară“ lumea politicii româneşti. Şi pentru că pesimismul nu este pesimism dacă nu are un solid *côté* fatalist, dl Emil Constantinescu a declarat că actuala clasă politică românească, aşa cum este ea, reprezintă tot ceea ce România putea să dea acum.

Mulţi români, de fapt aproape toţi românii, gîndesc la fel. Dar faptul că preşedintele însuşi spune public aceste lucruri, mă obligă la cîteva consideraţii.

Aprecierile preşedintelui ridică, încă o dată, problema calităţii umane şi profesionale a politicienilor noştri. Se ştie, în timpurile noastre politica a devenit o profesiune, o carieră. Sînt şcoli, cărţi, conferinţe menite să formeze politicieni. Cred că una din cauzele lamentabilei prestaţii a clasei noastre politice este aceea că şcolile româneşti de acest gen sînt, încă, precare. Unele dintre ele pentru că nu s-au desprins radical de fostele şcoli de partid. Altele pentru că nu şi-au structurat o curiculă şi nu au găsit profesorii necesari pentru un asemenea ambiţios scop. Aceasta ar fi, să zicem, o cauză obiectivă. Cine şi cum să te înveţe să faci politică în stil occidental pe malurile Dîmboviţei?

Acestei precarităţi i se adaugă o absenţă. Nu există o tradiţie a politicii democrate, pluripartinice, iar experienţa esenţială a relaţiei civilizate putere-opoziţie lipseşte şi ea. Chiar şi cei cîţiva supravieţuitori care duceau cu ei minimala experienţă interbelică în domeniu, s-au dovedit a fi, în cel mai fericit caz, exemple personale, tipuri individuale demne de urmat, dar nu *învăţători* în adevăratul sens al cuvîntului. Oamenii precum Corneliu Coposu au fost destine impresionante, exemplare, dar nu fondatori de şcoală politică. Cea mai bună dovadă în acest sens este chiar partidul istoric reorganizat de Corneliu Coposu imediat după decembrie 1989 – acum una dintre cele mai mari dezamăgiri politice. Deşi am văzut o sumă impresionantă de personaje care se revendică de la Corneliu Coposu, siajul ilustrului naţional-ţărănist este gol.

Precarităţii şi absenţei mai sus evocate li se alătură, pentru ca dezastrul să fie complet, şi o prezenţă nefastă. Este tipul de etică pe care îl practică clasa noastră politică. Mă opresc puţin doar asupra uneia dintre trăsăturile eticii politice româneşti: duplicitatea. S-a consacrat printre politicienii noştri ideea că este normal, inteligent chiar, să foloseşti discursuri diferite în legătură cu o aceeaşi temă în funcţie de auditoriul căruia te adresezi şi în funcţie de momentul în care te exprimi. Se crede la Bucureşti că eşti isteţ şi ai stofă de politician dacă spui ceva unor tîrgoveţi provicniali în campania electorală, altceva intelectualilor la un an după alegeri şi cu totul altceva într-un talk-show nocturn cu un an înainte de alegeri. Evoc numai duplicitatea dizolvantă a discursului şi nu vorbesc aici despre corespondenţa dintre discurs şi acţiunea politică. Aici diferenţa este mai apăsată. Pentru că nici un discurs politic nu se regăseşte cu adevărat în acţiunea politică.

Să recapitulăm! Şcolile menite să formeze politicieni sînt cum sînt, tradiţia lipseşte, etica politică practicată este cel puţin suspectă. Adăugăm o bună doză de corupţie, incompetenţă şi rea-credinţă. Mai găsim în peisaj ceva prostie, lene şi tabloul este complet. Preşedintele are dreptate cînd diagnostichează. Nu şi cînd crede că altceva mai bun nu se putea găsi. Refuz să cred că în România nu există persoane decente, responsabile, rezonabile. Nu cred că inteligenţa, onorabilitatea şi competenţa au dispărut din România. Cred, însă, că statul nu a fost şi nu este capabil să găsească şi să utilizeze persoanele cu aceste calităţi. Şi statul român, aşa cum a fost el organizat începînd cu 1990, este blamabil pentru această incapacitate.

În speţă, mă îngrijorează faptul că preşedintele gîndeşte astfel. Dacă şeful statului nu se aşteaptă la ceva mai bun, atunci trebuie să ştim că nici nu o să caute ceva mai bun.

Sever VOINESCU

SPAŢIUL PUBLIC

„Ieşiri“

Preşedintele face legea. O întipăreşte, dat fiind că nu poate s-o scrie (ca toate legile de fier, şi aceasta e o lege „nescrisă“). Da, preşedintele nostru actual face legea, sau mai precis, în felul său – de fapt al nostru, al societăţii noastre, oarecum barbar şi la întîmplare, stîngaci şi folcloric, o recunoaşte, îi admite, spontan şi implicit (nereflectat), necesitatea.

Despre ce lege, Doamne Dumnezeule, să fie vorba? Cum adică „preşedintele face legea“? Ce, preşedintele e corp legislativ?!

Toată lumea, în frunte cu presa (căci cine altcineva?), a sărit în sus cînd, o dată în plus, preşedintele României (căci despre noi este vorba), Emil Constantinescu (căci despre domnia-sa este vorba), a făcut un pas *în afară* şi s-a exprimat, în felul, cum spuneam, spontan-imediat-folcloric specific modului de exprimare general al societăţii româneşti, cu privire la *climatul* politic/public al numitei societăţi româneşti. Indignare totală! De ce aceste *ieşiri* ale preşedintelui?

Ele sînt, mai puţin, poate, forma lor, legitime. Căci spaţiul politic/public are nevoie de *extrateritorialitate*, de un fel de *hinterland* al judecăţii. Aparent, spaţiul public înghite totul, conţine totul, nimeni şi nimic nu-i poate scăpa. Astfel, el n-ar putea fi privit *din afară*. N-ar putea fi judecat, discutat. Decît, cel mult, de inşi neimplicaţi formal, dar, în acele cazuri, *bătaia* şi ponderea vorbelor acestora ar fi aproape nulă.

Prin chiar funcţia sa, preşedintele este un tăcut. Un fel de ax al balanţei: exterior-interior. Şi preşedintele nostru actual chiar respectă această aporie: tace, se exprimă greu, *întîrziat*, frînînd graba care domneşte în viaţa politică, imprimată, poate, şi de omniprezenţa şi omnipotenţa media, care – mai trebuie, oare, demonstrat acest lucru? – fac şi desfac, la propriu şi la figurat, spaţiul public. Spaţiul public *este* spaţiul media.

Preşedintele Emil Constantinescu frînge, însă, această circularitate şi această imediatitate a reflectării, reacţiei şi exprimării. În interior, prin tăcere, reţinere, întîrziere. Preşedintele Emil Constantinescu simte că nu poate să se exprime *despre* spaţiul public românesc decît *din afară*. Şi simte bine, îndreptăţit acest lucru. Înăuntru, el nu se simte îndeajuns de *afară*. *Afară* se simte, în sfîrşit, „acasă“, adică în rolul şi funcţia ce-i revin. Şi atunci, preşedintele se exprimă, judecînd.

Păcat doar c-o face ca şi cum nu s-ar afla în afară, ci tot înăuntru: în forme care dovedesc refularea, faptul că, *înăuntru*, preşedintele tace, se abţine cu greu să se exprime.

Nedistanţat de sine, transmis dar nu şi reflectat, mediatizat dar nu şi suficient de mediat (de intermediat, de supus unor instanţe de mediere raţională, care să pună sub semnul întrebării *autoreproducerea automată)*, spaţiul public românesc este pîndit de pericolul autodevorării fericite: se rumegă pe sine, cu sau fără măsele, la nesfîrşit.

Bogdan GHIU

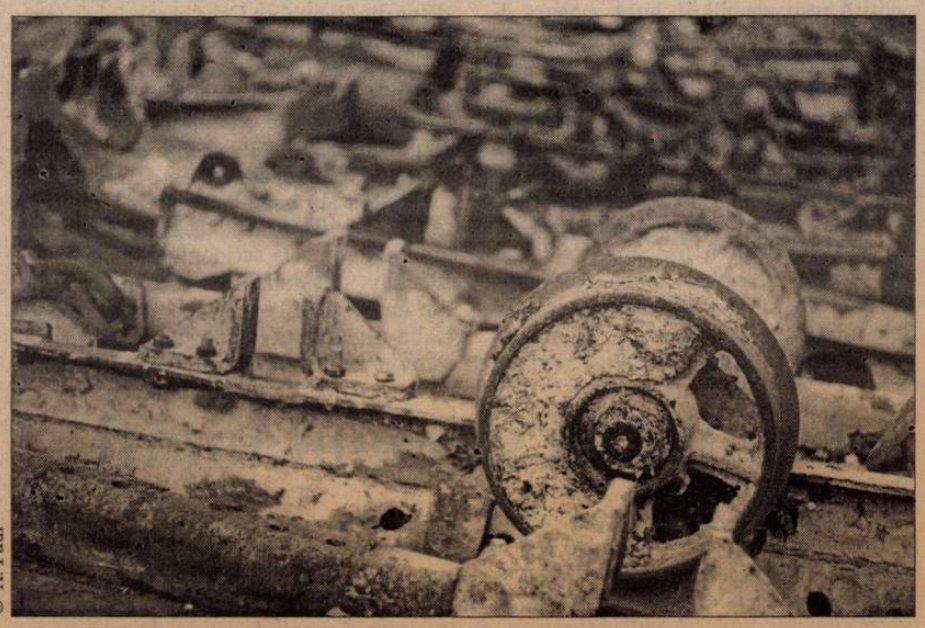

© A. Paul

Economie

Planeta bătrînilor

În următorii 20 de ani, aproximativ 20% din populaţia lumii dezvoltate va avea peste 65 de ani. După 50 de ani, ei vor fi peste 1,5 miliarde. Această îmbătrânire a populaţiei, rezultat al creşterii speranţei de viaţă, dar şi al scăderii numărului de noi născuţi, ridică o seamă de probleme, deja vizibile în ţările industrializate. Sistemul de pensii, asigurat mai peste tot de către stat, este supus unor încercări de reformă, aproape pretutindeni eşuate, Modificarea sistemului de cotizaţii presupune o sarcină greu de suportat pentru generaţia activă. În mod curent pensiile sînt asigurate prin cotizaţii luate de la cei care muncesc şi cîştigă acum. Îmbătrînirea populaţiei ar presupune ca pe lîngă aceste sume, populaţia activă de acum să economisească pentru propria pensie, ceea ce ar dubla suma plătită pentru asigurări sociale, micşorînd venitul real.

În majoritatea ţărilor industrializate a crescut vîrsta de pensionare şi a sporit cota pentru asigurările sociale obligatorii. Peter Peterson, economist şi bancher, a scris o carte unde analizează urmările îmbătrînirii, carte rezumată într-un articol publicat în revista **Foreign Affairs**. „Bătrînii secolului XXI s-au născut deja; pot fi de pe acum număraţi şi se pot prevedea costurile impuse în ceea ce priveşte pensiile. Spre deosebire de încălzirea planetei, îmbătrînirea societăţii este un fenomen ineluctabil, despre care se ştie cînd şi cum se va produce. Şi spre deosebire de alte provocări, el generează costuri depăşind posibilităţile celor mai bogate ţări din lume, dacă nu se va trece la o reformă radicală a sistemului de colectare a pensiilor“. Peterson prezice crize în comparaţie cu care cele de azi, din Asia şi Rusia, o să pară simple jocuri de copii. Costul îmbătrînirii locuitorilor planetei se poate cifra la milioane de miliarde de dolari . „Astăzi, în ţările dezvoltate, raportul dintre contribuabilii activi şi pensionari este de 3 la 1. Dacă nu se vor efectua reforme, în 2030, el va deveni 1,5 la 1, iar în ţări precum Germania şi Italia s-ar putea să fie 1 la 1, dacă nu şi mai puţin (...) În 1950, din cele douăsprezece ţări cele mai populate ale planetei, şapte aparţineau lumii dezvoltate. O statistică a Naţiunilor Unite estimează că în 2050 doar Statele Unite vor mai figura pe această listă. Celelalte ţări vor fi depăşite de Nigeria, Pakistan, Etiopia, Congo, Mexic şi Filipine. Dar şi în ţările în curs de dezvoltare se produce o îmbătrînire calculabilă (cu cît creşte nivelul de trai, cu atît scade natalitatea, tendinţă împotriva căreia nici o legislaţie nu a găsit soluţie) şi acolo procesul este şi mai rapid. Franţa a avut nevoie de mai mult de un secol pentru ca procentul bătrînilor să crească de la 7% la 14% din populaţie. Coreea de Sud, Taiwan, Singapore şi China vor trece de acest prag în 25 de ani. Într-o proiecţie, fără să ţină seama de elementele necunoscute pe care viaţa are întotdeauna grijă să le introducă, Peterson susţine că acest raport va modifica şi echilibrul de forţe în politica mondială: vor dicta ţările cu o populaţie activă posedînd suficiente resurse pentru a-şi întreţine decent părinţii. „Nu este exclus ca într-o bună zi, China să ceară Statelor Unite să reformeze *Medicare* (programul federal de asistenţă medicală pentru persoanele în vîrstă), tot aşa cum la vremea lor, americanii i-au somat pe chinezi să respecte drepturile omului“.

Reforma asigurărilor sociale, necesară aproape peste tot, preconizează privatizarea şi un accent sporit pe responsabilizarea individuală (prin bani). Modelul ar fi cel introdus în Chile de generalul Pinochet, atît de eficient pînă la declanşarea crizei, încît mulţi erau dispuşi să treacă cu vederea crimele produse sub dictatura aceluiaşi general. Ziarul **Los Angeles Times** analizează avantajele şi dezavantajele sistemului. „Cei care au intrat în viaţa activă după 1981 au fost obligaţi să depună 10% sau mai mult din salariul lor, pe un cont individual de pensie, scutit de impozite pînă în momentul pensionării.(Salariaţii mai în vîrstă puteau opta pentru modelul tradiţional.) Suma obţinută în momentul pensionării depinde de capitalul depus de salariat, precum şi de randamentul investiţiilor realizat de cele 14 fonduri private de pensii, alese pentru gestiunea contului. După ieşirea la pensie, cotizantul poate să opteze fie pentru o rentă alocată de o companie de asigurări pe viaţă, fie să lase banii unde sînt şi să retragă treptat sumele necesare (...) Peste 90% dintre salariaţi au plebiscitat noul sistem. Pînă în 1997, s-au strîns 30 de miliarde de dolari, cu un randament neaşteptat de 12% în primii 15 ani. Dar în ultimul timp acest elan a mai scăzut“. S-au făcut simţite efectele crizei şi deşi partizanii reformei susţin că „diversificarea portofoliilor a făcut posibilă limitarea pierderilor, pensionarii şi oamenii în activitate stau la coadă la ghişeele unde funcţionarii le pot răspunde ce se mai întîmplă cu conturile lor. Privatizarea nu s-a dovedit a fi panaceul capabil să calmeze sentimentul de insecuritate al viitorilor pensionari“.

Theresa Ghilarducci, profesor la Universitatea Notre-Dame din Statele Unite, găseşte că formula privatizării pensiilor este nedreaptă: „Sistemul nu se va mai baza pe muncă, ci pe apartenenţa socială şi pe şansă. Într-o societate în care cei mai bogaţi, reprezentînd 10% din populaţie, obţin enorme reduceri de impozite şi randamente fenomenale pentru activele lor, în timp ce venitul clasei mijlocii scade neîncetat în termeni reali, privatizarea pensiilor nu va face decît să accenueze inegalităţile“.

Este evident că tuturor acestor raţionamente economice, politice, demografice, le lipseşte un pic de tandreţe.

*(După **Courrier International**, nr. 434, 25 februarie-3 martie)*

Povești suprapuse

Afaceri cu adevărat străine

După ce a trasat mai an graniţele dintre civilizaţiile mileniului trei (ceea ce l-a adus, fără veste, pînă şi în campania electorală românească din 1996), Samuel P. Huntington s-a gîndit c-ar fi cazul să tragă puţin America de urechi, ba uneori s-o şi pună la colţ, pe coji de nucă – lucru pe care ar trebui să-l aplaudăm discret, şi noi, ca europeni ce sîntem. În ultimul număr (martie-aprilie) din *Foreign Affairs*, sub un titlu jucăuş ce trimite în mod voit la legenda americană a *călăreţului singuratic* (acel *lonely ranger* fantomatic şi justiţiar prezent în cultura politică incipientă a fiecărui puşti de peste ocean), Huntington vorbeşte despre o *superputere singuratică* ce ar face bine să se trezească din reverii şi să accepte ideea că mitul lumii unipolare, mit dominant după sfîrşitul Războiului Rece şi după implozia Uniunii Sovietice, se destramă cu viteză. Trezirea este forţată de pura realitate: pe de o parte, foştii aliaţi ai Americii, europeni mai mult sau mai puţin, prind din ce în ce mai mult, mai economic şi mai militar, gustul propriei independenţe, iar pe de alta, există pe glob un număr de ţări (număr ce scade? număr ce creşte?) în care arderea steagului cu linii şi stele tinde să devină sport preferat şi naţional. Samuel P. crede că America ar trebui să reînveţe lecţia politicii globale, a compromisului abil şi a coexistenţei cu preţul coborîrii statutului. Cu alte cuvinte, lecţia renunţării la smoking-ul de *superputere* pentru un sacou (întrucîtva egalitar) de *putere majoră*.

Toate bune pînă aici, dar cred că ştiu pe lume un popor pentru care aceste mustrări cad cum nu se poate mai prost; şi nu este vorba despre americani, ci despre români. De fapt, cunosc o duzină de români care ţin la rangul de superputere al Americii mai mult decît toată Camera Reprezentanţilor la un loc. Pe gustul nostru ar fi mai curînd o Americă tiranic de puternică (pe măsura tiraniei *ca-n Rusia* de altădată), atît de puternică încît implicarea ei să bată pînă în periferia noastră, încît tot ea să ne bage şi în NATO, şi în Uniunea Europeană. Pentru că prea mult am mai aşteptat-o.

Da, *aşteptare* este cuvîntul-cheie al relaţiilor noastre cu americanii. Cu cîteva ore înainte de întîlnirea cu miezul reflecţiei huntingtoniene, am ascultat planul unei lucrări de licenţă studenţeşti despre „mitul venirii americanilor" – acea poveste cu părinţi, bunici, unchi şi mătuşi în care Godot era *Unchiul Sam*, poveste care pe unii i-a trimis la moarte, pe alţii i-a ţinut în viaţă, iar pe alţii chiar în picioare, cu furca şi toporul răscoalei ascunse în şură. Curios destin de ţară europeană: frustrări asumate în exces, dar şi ambiţia autorevendicată de a fi cel mai aproape dintre aliaţii de departe ai Statelor Unite. În acest ianuarie, febra monedei *Euro*, cea care a dilatat orgoliul multor europeni, pe noi ne-a lăsat aşa cum ne-a găsit, adică nemuritori şi reci. Nu contează dacă *Euroland*-ul se închide fără noi, dacă Germania face feţe-feţe, iar etern perfida Anglie strîmbă din nas; dar este cataclism dacă Statele Unite ne dau semn că ne-ar priva de sfera lor de influenţă, de mîna lor de fier pe care, cu tremur, o aşteptăm să ne mîngîie, în fine, pe creştet.

Drama noastră, atîta cîtă e, este şi drama altora, de ieri, de azi şi de mîine. Acum, unii au chiar mai multe motive. Îmi închipui că prin vreo temniţă asiatică, delicată ca o chinezărie şi micuţă cît să nu poţi sta în picioare, prin vreun colţ prăfos de Irak sau prin vreun cort din Libia *colonelului*, mai există măcar o mînă de oameni care să aştepte o minune cu steagul american pe aripi.

Durerea aşteptării, îndelung exersată, devine în cele din urmă plăcere în sine. Drept care nimic nu ne costă să-l citim cu un ochi pe Samuel P., în timp ce cu celălalt scrutăm avid cerul, poate-poate...

Adrian CIOROIANU

Presa despre...

Banane şi execuţii

Trei evenimente, petrecute în cursul săptămînii trecute, au înveninat din nou relaţiile dintre Statele Unite şi Uniunea Europeană: războiul bananelor, verdictul în procesul accidentului de la Cavalese şi executarea a doi cetăţeni germani în statul Arizona.

„America şi Europa sînt în stare de război" – titrează respectatul săptămînal britanic *The Economist*, care scrie că „Prima salvă a fost trasă de Statele Unite la începutul lunii martie, frustrate de faptul că în pofida a două decizii luate de Organizaţia mondială a comerţului, Uniunea Europeană a continuat să impună taxe discriminatorii importurilor de banane din America Latină. (...) Primele consecinţe ar putea fi dispariţia de pe piaţa americană a unor produse de lux europene, de la brînza italiană pecorino la caşmirul britanic şi genţile firmei franceze Louis Vuiton."

„La prima vedere, o bagatelă, dar – continuă *The Economist* – această mică bătălie este pe viaţă şi pe moarte. Pune în pericol Organizaţia mondială a comerţului (...) şi ar putea escalada foarte repede (...) Ca toate războaiele comerciale, şi acesta are efecte perverse. Sancţiunile americane nu-i vor lovi pe distribuitorii europeni, (...) dar vor lovi alţi producători europeni, care nu se ocupă de fructe." „Pentru ambele părţi – încheie *The Economist* – prioritatea este găsirea unui compromis înainte ca lucrurile să degenereze".

Editorialistul cotidianului german *Süddeutsche Zeitung*, Josef Joffe, susţine că „în acest război stupid al bananelor, atît Uniunea Europeană cît şi Statele Unite se fac vinovate de încălcarea principiilor liberului schimb comercial." În cazul Statelor Unite, Joffe nu uită să reamintească: „În principiu, Washingtonul a apărat întotdeauna libertatea schimburilor comerciale, fie împotriva unor mari vinovaţi, cum sînt Japonia şi China, fie împotriva unora mai mici, cum ar fi Uniunea Europeană. În practică, însă, administraţia Clinton a optat din ce în ce mai des pentru un comerţ controlat. Un eufemism pentru practici care se opun liberului schimb – este vorba de acorduri bilaterale între Statele Unite şi alte ţări, acorduri ce creează o serie de avantaje pentru cei doi parteneri – şi numai pentru aceştia." Nici Uniunea Europeană nu scapă de criticile editorialistului german: „Prin legile care reglementează la ora actuală importul de banane, Uniunea Europeană avantajează fostele colonii franceze şi britanice din America latină, dar îi dezavantajează pe consumatorii europeni, care trebuie să plătească dublu pentru banane".

Ca şi săptămînalul *The Economist*, Joffe încheie cerînd ambilor „giganţi" ai comerţului, Statele Unite şi Uniunea Europeană, să pună capăt acestui „război stupid", ceea ce ar fi nu numai în avantajul lor, dar şi al comerţului mondial.

Cel puţin la fel de disputată a fost şi executarea cetăţeanului german Walter Lagrande, condamnat la moarte în statul Arizona. Presa germană, în special, a reacţionat vehement – criticînd faptul că Statele Unite, spre deosebire de ţările europene, nu renunţă la pedeapsa capitală. „Nimeni nu are voie să dispună de viaţa unui om, fie el şi un criminal" – declara ministrul de Externe german Joshka Fisher într-un interviu acordat televiziunii publice. Cotidianul *Luebecker Nachrichten*, pe de altă parte, acuză direct Statele Unite de dublă morală: „Cînd miza este exportul de banane, Statele Unite insistă să fie respectate toate acordurile internaţionale şi merg pînă la a ameninţa Europa cu sancţiuni. Cînd este însă vorba de pedeapsa capitală, Statele Unite ignoră pînă şi cererea de graţiere a Tribunalului Internaţional de la Haga. Lagrande a fost executat pentru că autorităţile din Arizona nu au permis guvernului german să-i ofere asistenţa unor avocaţi competenţi. America s-a purtat ca un bătăuş în curtea şcolii" – încheie cotidianul german.

Achitarea pilotului Richard Ashby – cel care provocase cu un an în urmă prăbuşirea unei cabine de teleferic în staţiunea italiană Cavalese, soldată cu moartea a 20 de persoane – a fost cel de al treilea incident care a provocat protestele presei europene. „În Statele Unite – notează un cotidian german – inocenţa sau vinovăţia sînt de multe ori decise nu în funcţie de gravitatea crimei, ci în funcţie de talentul avocaţilor apărării". „Cine vrea să înţeleagă Statele Unite – avertizează un editorialist al cotidianului german *Süddeutsche Zeitung* – nu trebuie să le judece după standarde europene. Şi trebuie să accepte excesele acestei ţări. (...) De multe ori, America nu cunoaşte drumul de mijloc sau compromisul şi cu toate acestea societatea şi sistemul ei juridic sînt suficient de puternice pentru a depăşi aceste deficite. (...) Ce implicaţii are această constatare pentru cazul Lagrande, pentru Cavalese sau războiul bananelor? Europa nu se poate dispensa de America şi America nu se poate dispensa de Europa. De aceea ambele trebuie să aibă răbdare şi să încerce să se înţeleagă reciproc. Pentru că izbucnirile necontrolate de ură pot distruge mult şi repede". **(I. G.)**

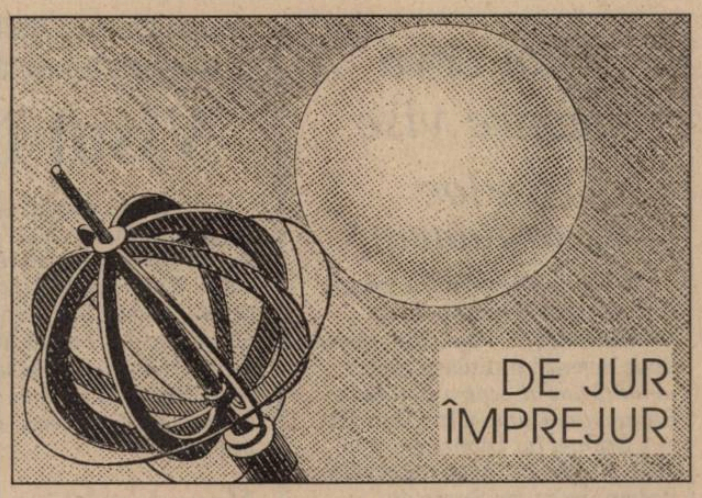

Estonia – radiografia unui succes „liniştit"

Duminică au avut loc alegeri generale în Estonia; un eveniment încheiat fără surprize, fără răsturnări spectaculoase – un vot, sînt de părere analiştii politici, care nu face decît să confirme „schimbarea în continuitate", dorinţa estonilor de a continua reformele începute cu 10 ani în urmă. Pînă aici, nimic deosebit: Estonia nu este singura ţară fostă comunistă care a reuşit să-şi cîştige paşnic independenţa, nu este singura care s-a lansat în tranziţia spre o economie de piaţă, nu este singura care a declarat şi a ridicat la nivel de prioritate naţională dorinţa de a fi admisă în NATO şi Uniunea Europeană.

Ceea ce face însă din Estonia un caz deosebit este succesul „liniştit" al reformelor. Estonia este astăzi singura republică fostă sovietică invitată deja să înceapă tratative de aderare cu Uniunea Europeană.

James Meek, comentator al Jurnalului britanic de Comerţ şi al cotidianului londonez *Observer*, încearcă să descifreze cheia succesului eston, comparînd traseul parcurs de mica republică baltică (un milion patru sute de mii de locuitori) cu cel al Rusiei.

„Cum se explică faptul că două ţări ex-sovietice, care în 1991 aveau economic acelaşi punct de plecare, au ajuns în puncte atît de diferite? Rusia este săracă, legislaţia este ineficientă, serviciile sociale la fel, infrastructura pe punctul de a se prăbuşi, nivelul investiţiilor străine extrem de scăzut, salariile mici şi niciodată plătite la timp, moneda naţională în cădere liberă". „În Estonia – continuă analistul britanic – salariile cresc şi se plătesc la timp, serviciile, cum ar fi sănătatea sau educaţia, se îmbunătăţesc în fiecare an, legislaţia funcţionează, infrastructura din perioada sovietică este modernizată, numărul investitorilor străini creşte, iar moneda naţională, legată la marca germană, a rămas neatinsă de ultimele tulburări de pe pieţele financiare internaţionale, mai ales de pe piaţa rusă".

Cum se explică aceste diferenţe? Moscova susţine că Estonia a primit, încă din perioada sovietică, mai multe investiţii decît însăşi Rusia, iar acum primeşte credite mult mai mari din partea Occidentului. Mai mult, ruşii se plîng că o mare parte din veniturile estone provin din controlul pe care republica baltică îl are asupra unor tradiţionale rute de export ale materiilor prime ruseşti. Există, de asemenea, argumentul dimensiunii: Estonia este o ţară mult mai mică, deci şi cu probleme mult mai uşor de rezolvat.

Explicaţia Tallinnului este cu totul alta: Estonia a fost mereu deschisă să înveţe din experienţa Occidentului şi să aplice aceste învăţăminte. Conducerea de la Moscova, în schimb, ori a ignorat sfaturile Occidentului, ori nu a fost interesată să înţeleagă legile de funcţionare a economiei de piaţă, ori a fost prea coruptă şi timidă politic pentru a aplica reforme adevărate.

În opinia lui James Meek, „Estonia are în mare parte dreptate". El respinge argumentul investiţiilor preferenţiale din perioada sovietică, arătînd că experienţa a demonstrat că „infrastructura sovietică moştenită de estoni a fost mai degrabă o piedică decît un avantaj (...) Dacă se poate totuşi vorbi despre o moştenire norocoasă ea constă mai degrabă în ceea ce Estonia nu a primit: un sentiment fals de securitate sau iluzia unei bunăstări obţinute uşor, în cazul Rusiei din zăcămintele de gaze şi petrol. Estonia a scăpat de asemenea de povara unui arsenal nuclear, a unei armate de milioane de soldaţi, a unui program spaţial".

James Meek nu respinge argumentul dimensiunii – dar îl pune într-un context diferit: „Într-o ţară de dimensiunea Estoniei, orice proiect extern are un alt impact; este mult mai greu pentru donatori să piardă urma investiţiilor sau a ajutoarelor; iar pentru mici organizaţii, pline de entuziasm, este mult mai uşor să reformeze domenii întregi cu o infuzie modică de bani. Aici se găseşte şi lecţia ce poate fi scoasă dintr-o comparaţie între Estonia şi Rusia".

În Rusia, multe ajutoare şi credite occidentale au fost pur şi simplu deturnate de la scopul lor iniţial, multe sfaturi au fost ignorate pentru simplul fapt că donatorii şi consilierii au operat la dimensiuni greşite. Tratînd Rusia ca o Estonie de mărime XL, toate ajutoarele au fost canalizate prin aparatul central, prin guvern. Ar fi fost însă mult mai eficient dacă programele acestea s-ar fi adresat oraşelor, unul cîte unul, sau regiunilor, una cîte una, „ca şi cum Rusia ar fi o aglomeraţie de sute de Estonii."

Încît, încheie James Meek, „experienţa demonstrează că într-o ţară mică nu este nimic spectaculos. În afară de eficienţă".

Ileana GIURCHESCU

Cîte ceva despre vise (în loc de argument)

● La finele secolului trecut (într-o epocă marcată de un scientism adesea delirant, epoca unor invenţii uluitoare precum *umidificatorul pentru timbre*, a *Ştiinţei amuzante* a lui Tom Titt şi a *Ştiinţei lui Dumnezeu* a lui Jean-Pierre Brisset), un savant italian, pe nume Sante de Sanctis, a întocmit un chestionar referitor la visele cîinilor. Chestionarul cuprindea nouă întrebări, iar întrebarea cu numărul 8 suna astfel: *Schimbările atmosferice influenţează somnul şi visele cîinilor?*

● Acelaşi Sante de Sanctis a constatat, pe baza răspunsurilor primite din partea a 165 de bărbaţi şi 55 de femei la o întrebare privind frecvenţa viselor, că 9,09% dintre bărbaţi şi 9,09% dintre femei nu visează niciodată sau nu pot da nici o informaţie despre visele lor.

● Un alt savant, de astă dată francez, pe nume Alfred Maury, a făcut o serie de experienţe legate de vise. Într-una dintre aceste experienţe, i s-a şoptit la ureche, pe cînd dormea, cuvîntul *parafagaramus*. Apoi, întrucît ceea ce visase era destul de vag, experienţa a fost repetată, şoptindu-i-se cuvîntul *mama*. A visat că auzea în vis un zumzet de albine.

● Există, cred, în vise ceva tainic şi cu neputinţă de adus în vorbe, ceva care stăruie să rămînă în penumbra luminii, ca un rest activ, şi după ce interpretarea a descuiat, cu feluritele sale chei, lacătele aşezate la vedere. Există în vise un impenetrabil primitor, un mister permeabil la alte sonde, lansate de la alte etaje ale percepţiei, o stranietate care – dacă nu e împinsă, cu aroganţa şi suficienţa căutătorului de certitudini, în rame agresive – poate deveni, treptat, amicală. Pentru că visul, pe lîngă ceea ce spune despre fiinţa noastră adîncă, mi se pare a fi şi un constructor. El construieşte, din materiale umile adesea, lumile în care ne petrecem noaptea şi unde, cu sau fără voie, ne trăim adormiţi o bună parte din viaţă.

● Mărturisesc a nu avea habar dacă schimbările atmosferice influenţează sau ba somnul şi visele cîinilor. Dar faptul că o asemenea întrebare a fost formulată îl socotesc vrednic de luat în seamă şi lăudabil.

● Bizara simetrie a cifrei 9,09 din statistica lui Sante de Sanctis îmi pare, şi ea, desprinsă dintr-un vis.

● Cît despre zumzetul de albine stîrnit în visul lui Alfred Maury de rostirea cuvîntului *mama*, ca şi despre ce am putea visa dacă cineva ne-ar şopti la ureche, pe cînd dormim, cuvîntul *parafagaramus*, las cititorul (somniprezent) să se aplece, în visul său, asupra lor... **(D. S.)**

P.S. Acest text este dedicat celor doi matematicieni care au oferit, de curînd, formula matematică a nodului cravatei.

Vasile Dem. ZAMFIRESCU
preşedintele Societăţii Psihanalitice Române

Visul în psihanaliză

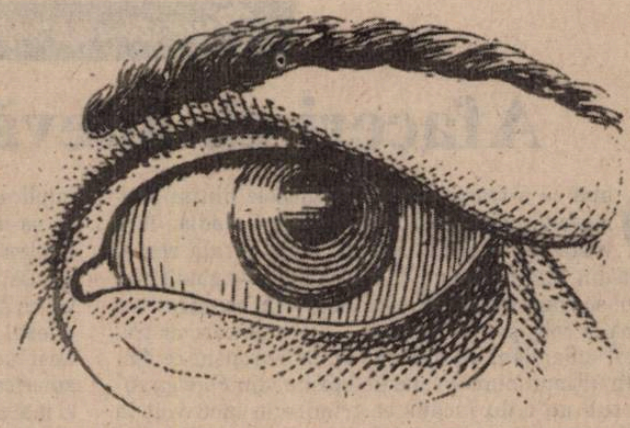

Apariţia cărţii lui Freud *Interpretarea visului* (1900), una din cărţile mari ale secolului XX, găseşte ştiinţa oficială, academică, blocată într-o atitudine de devalorizare a visului. Expresie nemijlocită a diminuării activităţii creierului în timpul somnului, visul e considerat de un Binz, de exemplu, drept inutil, ba chiar dăunător. Cu cît somnul e mai profund, cu atît activitatea creierului e mai împuţinată, iar visul mai absurd. Redus la rolul de manifestare a unui proces fiziologic, visul e lipsit de sens, ceea ce anulează problema tehnicii de interpretare.

Neurologul Freud preferă „superstiţia" populară

Înainte de a inventa psihanaliza, Freud s-a distins prin rezultate remarcabile în cîmpul neurologiei de laborator. Impregnat de spiritul scientist al Facultăţii de Medicină din Viena, părintele psihologiei inconştientului se va ralia totuşi viziunii populare despre vis, care, încă din Antichitate, îi conferea un sens şi căuta o cale de a dezvălui acest sens, nu de puţine ori încifrat într-un mod complicat. Opţiunea lui Freud nu este arbitrară, ci se bazează pe experienţa sa de psihoterapeut. Se întîmplase nu de puţine ori ca pacienţii lui să-i comunice vise, în timp ce vorbeau despre simptomele lor, ceea ce a adus în prim plan întrebarea dacă nu cumva atît simptomul, cît şi visul se alimentează din aceeaşi sursă inconştientă. Cercetările ulterioare au arătat că, într-adevăr, şi visul este produs de tendinţele anticulturale pe care instanţele superioare ale psihicului le repudiază şi le împing şi menţin dincolo de pragul conştientului. Cum enigma simptomului fusese deja descifrată, Freud va utiliza cunoştinţele din domeniul psihopatologiei pentru a înţelege visul.

În timp ce credinţele populare, mai vechi sau mai noi, vedeau sensul visului în transmiterea unui mesaj divin (sau demonic) sau într-o anticipare a viitorului, posibilă datorită unei facultăţi misterioase, psihanaliza ancorează sensul visului în imanenţa vieţii psihice. Visul este realizarea unei dorinţe, în ultimă instanţă a unei dorinţe inconştiente. Deşi împiedicate să treacă în comportament sau în conştient, tendinţele anticulturale ale naturii umane nu renunţă la a se exprima din inconştient. Pe căi ocolite, în haine străine, pentru a nu fi recunoscute, dorinţele inconştiente ajung în timpul somnului, care presupune diminuarea vigilenţei cenzurii, în planul conştientului. Ceea ce visătorul reţine în momentul trezirii – şi este numit în psihanaliză „conţinut manifest" – nu este decît o faţadă, acceptabilă din punct de vedere al normelor culturale, în spatele căreia se ascunde adevăratul conţinut al visului – conţinutul latent – sau dorinţele inconştiente. Îndelungata cercetare psihanalitică a viselor (psihanaliza a împlinit în 1995 venerabila vîrstă de o sută de ani) a arătat că tendinţele sexuale interzise (dorinţa de a poseda prietenul/prietena sau soţia/soţul prietenului/prietenei, dorinţele incestuoase, dorinţele autoerotice, dorinţele homosexuale etc.), precum şi tendinţele agresive neacceptate social îşi fac simţită prezenţa în vis, ca pentru a ne aminti că imensul şi splendidul edificiu cultural este clădit deasupra terenului mişcător al dorinţelor primare.

Vicleniile dorinţei *şi interpretarea*

Filosoful francez Paul Ricœur numeşte, în cartea pe care i-o dedică lui Freud *(Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud)*, procedeele care transformă dorinţa ardentă, dar interzisă, a inconştientului (conţinutul latent) în figurile onorabile ale conştientului (conţinut manifest) „vicleniile dorinţei". Şi, într-adevăr, de obicei dorinţa nu are acces la conştient decît dacă apelează la asemenea viclene metamorfoze. Totalitatea lor formează ceea ce psihanaliza numeşte „travaliul visului". Pentru a ne referi la „vicleniile" cele mai importante, cum ar mai putea fi recunoscută dorinţa vinovată după ce a trecut prin filtrul condensării, datorită căreia o reprezentare din conţinutul manifest înlocuieşte o serie întreagă de reprezentări din conţinutul latent, sau al deplasării, care produce o completă inversare a valorilor: ceea ce este important în conţinutul latent apare în conţinutul manifest ca lipsit de importanţă, reprezentat prin detalii nesemnificative.

Dacă travaliul visului încifrează dorinţa, interpretarea, care caută să o regăsească în forma sa originară, este demersul contrar. Asemeni oricărei onirologii care recunoaşte visul ca fenomen cu sens, psihanaliza propune o tehnică de interpretare a visului, cu ajutorul căreia conţinutul manifest este retradus în termenii conţinutului latent. Prin particularităţile sale, hermeneutica psihanalitică se apropie de metoda populară a descifrării, îndepărtîndu-se de metoda simbolică, prin care conţinutul visului luat ca întreg este înlocuit cu alt întreg, mai inteligibil. Astfel a interpretat Iosif visul faraonului: cele şapte vaci grase, urmate de alte şapte vaci slabe ar fi şapte ani de prosperitate, urmaţi de şapte ani de sărăcie.

La fel ca metoda descifrării, psihanaliza împarte textul conţinutului manifest în elemente pe care le traduce unul cîte unul. Dar, în timp ce metoda populară apelează la dicţionarul de simboluri care este cartea de vise pentru a găsi sensul simbolului, psihanaliza foloseşte în acelaşi scop asociaţiile pe care pacientul le produce în marginea fiecărui fragment de vis. În felul acesta, psihanaliza devine o adevărată „ştiinţă" a singularului, evitînd pericolele de inadecvare, foarte reale, la care este expusă metoda descifrării, care foloseşte „chei" interpretative stabilite arbitrar.

Visul – calea regală spre inconştient

Marginalizat de ştiinţa oficială a secolului XX, visul capătă o nouă demnitate epistemică datorită psihanalizei. Nu numai că este „reabilitat" ca sursă de cunoaştere a omului; el devine chiar principala cale de acces la universul ascuns al inconştientului. În nici un alt produs al inconştientului, Freud nu a descifrat cu atîta claritate „vicleniile dorinţei", poate pentru că aici i-au stat la dispoziţie visele de tip infantil, care traduc aproape fără rest, în imaginile conţinutului manifest, dorinţa din conţinutul latent. De altfel, psihanaliza clinică a începuturilor a fructificat pe deplin, poate chiar în exces, în dauna surselor descoperite mai tîrziu (transferul şi contratransferul), „calea regală spre inconştient", cum o numea Freud. Primele psihanalize au constat de fapt – acesta e cazul analizei lui C.G. Jung, de pildă – în conştientizarea conţinuturilor inconştientului prin intermediul interpretării viselor. Astăzi se consideră că folosirea interpretării visului ca principal mijloc de acces la inconştientul pacienţilor riscă să conferă un caracter prea intelectualizant analizei, pierzîndu-se tocmai (re)trăirea conflictelor infantile.

Dacă, în plan clinic, analiza visului şi-a pierdut întîietatea, în planul psihanalizei aplicate la fenomenele culturii, visul continuă să funcţioneze ca o paradigmă. Asemeni visului, orice produs cultural are un conţinut manifest şi un conţinut latent, întotdeauna mesajul conştient al operei fiind dublat de un mesaj inconştient.

Visele „mari" şi inconştientul colectiv la C.G. Jung

Fără să nege importanţa viselor obişnuite pentru cunoaşterea inconştientului personal (care se formează în ontogeneză), Jung atrage atenţia asupra altei categorii de vise, care se alimentează din inconştientul colectiv şi pe care le-a numit, din acest motiv, vise „mari". Precipitat al experienţelor fundamentale ale speciei umane, inconştientul colectiv produce vise în care simbolurile nu ascund un conţinut anticultural, ci reprezintă singura modalitate posibilă de manifestare a unor elemente de ordinul formelor care n-au fost niciodată prezente în conştiinţa individuală. Visele mari sînt acele vise care conţin simboluri arhetipale. Fiind vorba despre experienţa speciei şi nu despre experienţa individului, metoda asocierii libere în marginea imaginilor visului, specifică freudismului, va fi înlocuită cu metoda amplificării ca metodă de interpretare. Deoarece arhetipurile se manifestă nu numai în vise, ci şi în produsele culturale, trasarea de paralele între produsele psihicului individual şi produsele culturii este de primă importanţă pentru a stabili dacă un vis sau o viziune a unui contemporan au caracter arhetipal şi pentru găsirea interpretării celei mai potrivite. Cînd motivul visului individual se regăseşte în produse culturale din diferite zone geografice şi diferite perioade istorice, atunci putem afirma cu o bună asigurare că avem de a face cu un vis arhetipal. Dacă individul face un vis în care apar simboluri geometrice de tipul mandalei (figuri circulare, în care sînt înscrise figuri cvadratice, de exemplu), atunci putem deduce, în virtutea prezenţei acestor motive în toate culturile, că avem în faţă manifestări ale arhetipului sinelui (totalitatea psihică integrată armonic), constelat de obicei în situaţiile de restrişte psihică. (În faţa ameninţării psihice pe care o reprezintă despărţirea părinţilor lor, copiii între 10-11 ani răspund, ne asigură Jung, prin vise mandalice, cu evidentă funcţie compensatorie.)

De la realizarea dorinţelor la rezolvarea problemelor

Cele mai recente poziţii din psihanaliză, aşa cum sînt prezentate în *Tratatul de psihanaliză contemporană*, de Helmut Thomä şi Horst Kächele (în curs de apariţie la Editura TREI), văd în vis o modalitate de autoprezentare şi de rezolvare a problemelor, care angajează întreaga personalitate. O astfel de viziune atotcuprinzătoare subsumează atît perspectiva freudiană, cît şi cea jungiană, fără să se reducă la ele, în măsura în care tensiunea provocată de dorinţele inconştiente, de exemplu, constituie şi ea o problemă.

Mircea CĂRTĂRESCU
scriitor

Pentru D., *vingt ans après*

Cînd am cunoscut-o pe D. (pe care într-una din povestirile mele am numit-o Gina), mă credeam un fel de supercampion al visului. Îmi pregăteam fiecare noapte ca pe o gală de box în care-mi puneam în joc centura cu diamante contra tuturor *challenger*-ilor. Îi învinsesem, credeam eu, prin K.O., pe Mandiargues, Jean Paul, Hoffmann, Tieck, Nerval, Novalis, la puncte pe Kafka şi prin abandon (în runda a şaisprezecea) pe Dimov. Fiecare carte pe care-o citeam pe atunci era o halteră ridicată, fiecare poem era un extensor, orice plimbare – un şir lung de flotări, orice privire (cum priveam pe atunci un capac de stilou sau o ascuţitoare de pe masă, atît de intens şi de impersonal, încît totul dispărea împrejur, iar lucrurile astea se ridicau în privirea mea întregi, văzute din toate părţile deodată şi înţelese în tăria la pipăit şi în chimismul suprafeţelor lor de metal şi de plastic ca şi cînd nu ar fi fost în afara corpului meu, ci ar levita – cum şi levitează – în aerul de aur al minţii mele) – un exerciţiu de concentrare pentru noaptea care urma, un antrenament pentru o nouă partidă de vis.

D. era minunată, şi dacă am scris o dată despre ea că dormea cu ochii larg deschişi, lucrul ăsta nu trebuie luat ca o invenţie de autor. Chiar aşa era. În lunga noastră istorie nu am dormit prea multe nopţi împreună, iar cînd am făcut-o totul era de fapt deja terminat: atît dragostea mea disperată pentru ea, cît şi povestirea despre Gina. Nu vă pot spune cît de trist era să fac dragoste cu propriul meu personaj şi nu cu fata pentru care m-aş fi lăsat jupuit de viu altădată. Dar întotdeauna cînd am înnoptat lîngă ea m-am trezit noaptea şi am văzut-o cum privea tavanul, fără să clipească, fără să-l vadă, cu ochii lucind slab de la semi-lumina ferestrei.

Am văzut-o prima dată dormind aşa la Cochirleni, unde studenţii facultăţii noastre erau în practică agricolă, la cules struguri. Intram zilnic în vie, însoţiţi de un satir păgîn (dom' Podgo, gol puşcă şi hirsut) şi de un blajin arhanghel („părintele" Ioan Alexandru), şi după vreo şase ore de lălăială ne-ntorceam la dormitoarele noastre. Deja după o săptămînă nu mai puteai spune care e dormitorul fetelor şi care al băieţilor. Ne amestecaserăm complet. Într-o după-masă, D. mă trimisese să-i iau nu ştiu ce – eram pe atunci încă doar prieteni, ceva mai mult decît colegi – aşa că am intrat la fete în dormitor. Haosul de acolo era de nedescris: una-şi făcea unghiile de la picioare, alta-şi dădea în chiloţi cu *intim spray*, alta se lingea cu un tip (acum băiatul ăsta e mort), iar Mira şi Altamira (credeaţi că nu există în realitate? uite că există, şi trăiesc şi azi împreună) se ţineau strîns în braţe sub cearceaful aceluiaşi pat. D. era întinsă în patul de deasupra. M-am suit pe marginea celui de jos ca s-o văd mai bine: era dreaptă ca o statuie de pe-un sarcofag etrusc şi mă privea drept în faţă. Trebuie să vă mai spun că D. avea cei mai frumoşi ochi *galbeni* pe care ţi-i poţi imagina, cu gene răsucite ca nişte mici cîrlige. Azi nu-i mai are la fel. De cîte ori o mai văd, o recunosc după buze (astea chiar inconfundabile), nu după ochi. I-am spus cîte ceva, iar ea mă privea mai departe, cu aerul că ascultă grav, dar că, din motive confuze, nu poate ajunge la miezul vorbelor mele. Cred că au trecut două minute în care i-am tot dat explicaţii adiţionale. Simţeam, obscur, că e ceva în neregulă, dar, ca într-o situaţie absurdă de vis, nu intuiam unde anume e greşeala. În sfîrşit, o colegă mi-a aruncat, neatentă: „Las-o, nu vezi că doarme? Aşa doarme ea, cu ochii deschişi". În acel moment (pentru că D. mă privea mai departe în ochi cu cel mai natural aer cu putinţă) am avut sentimentul limpede – nemairepetat vreodată – că visez. Că, poate, toată viaţa mea de pînă atunci fusese un vis.

Dar atunci noaptea următoare, cînd D. şi cu mine am stat pînă dimineaţa într-un lan de lucernă, golind o sticlă de vodcă şi bătătorind lucerna pe o suprafaţă de necrezut de mare (eu aflînd pentru prima dată atunci cît de dulce la mîngîiat e părul pubian al unei fete) – a fost un hipervis, iar anii care au urmat – vise unul într-altul, precum casetele chinezeşti lăcuite. Un sărac şi sceptic fiu al clasei proletare cunoscuse o prinţesă etc., etc. Ce vreau să scriu aici, fiindcă restul e-n cărţi, e ceea ce nu am putut scrie nicăieri în literatura mea pentru că, vorba lui Kafka, „asta nu se poate spune".

N-aş fi iubit-o niciodată pe D. dacă-ar fi fost numai (foarte) frumoasă sau dacă singurele ei mijloace de seducţie ar fi fost *palatul* în care mi se părea că locuieşte – cînd am fost prima dată în casa ei tapetată cu icoane pe sticlă am crezut, literalmente, că am trecut prin zeci de camere – şi fascinantele ei ţoale şi cosmeticale. N-aş fi iubit-o nici doar pentru că o dată, pe cînd o conduceam acasă, ca de obicei, într-un decembrie înzăpezit, s-a oprit cu mine într-o piaţetă triunghiulară, luminată doar de un bec chior, şi-a strecurat mînuţele ude în buzunarele paltonului meu şi m-a privit în ochi, în întuneric, fără să-mi spună nimic, pe cînd în lumina becului ningea cu o furie nemaipomenită. Pentru asta o iubesc abia acum. Adevărul este că D. m-a sedus (prin forţă şi persuasiune, mai mult aşa cum un bărbat seduce o femeie) prin puterea ei specială de a visa.

D. nu era prea inteligentă, mulţi o credeau de-a dreptul o gîscă şi mă compătimeau teatral pentru neajunsurile legăturii noastre. Uneori făcea gafe chiar tîmpite. Nici fidelă nu era deloc. Dimpotrivă, cocheta cu alţii pînă la exasperare şi avea grijă să-mi dea mereu, sadic, raportul cu cine se mai vedea. Dar, ca visătoare, era la o categorie mai grea decît mine şi mă zdrobea în fiecare confruntare. Niciodată, la nimeni *(including* Nerval, Jean Paul şi toţi ceilalţi mai sus pomeniţi), n-am întîlnit vise mai... puternice, mai arhitecturale, mai aşezate cu labe grele de leu pe pămînt şi totuşi construite pe nori şi pe cer albastru. Cînd îmi povestea cîte un vis, îl vizualizam în atîtea detalii încît mai tîrziu mi se părea că *eu* l-am visat. De multe ori, după ce o conduceam acasă, ca de obicei, serile, după ultimele seminarii, intram în holul casei ei şi ne aşezam pe treptele de marmură, într-o penumbră în care abia ne vedeam ochii. Atunci aprindea o ţigară şi începea să povestească. Ochii îi străluceau atunci, sub genele încîrligate, ca în scena din barul pustiu, din „Citizen Kane". Un vis al ei dura, povestit, cel puţin jumătate de oră, dar mie mi se părea, ca în povestea aceea orientală, că ţine vieţi în şir, trecute sau viitoare. Cînd, plecînd, închideam după mine uşa grea, de fier forjat, mă întrebam mereu cum aveam să supravieţuiesc pînă a doua zi, cînd ne vedeam iar la facultate.

Mai tîrziu, povestind vise în cărţile mele, am profitat de nenumărate ori, mişeleşte, de o fisură în legea proprietăţii intelectuale – absenţa *copyright*-ului pe vise – ca să-i fur cele mai fermecătoare şi mai *articulate* viziuni, cele mai mistice decoruri, cele mai discrete treceri de la real la ireal şi *halfway back*. Al ei a fost visul cu palatul de marmură invadat de fluturi din „Orbitor" – în general, fluturii, acolo, sînt fluturii *ei* –, de asemenea al ei cel despre imensa incintă-cavou în care Maria rătăceşte săptămîni în şir pe dale dulci de calcedonie şi malachită. De fapt, am acuma impresia că fiecare vis pe care mi l-a povestit în acea epocă îndepărtată în care am fost împreună, şi chiar cele pe care le-am visat eu, independent (?) de prezenţa şi voinţa ei, înmugurea în miezul creierului ei, dezvolta un filament translucid care-mi perfora ţeasta, şi înflorea deodată, la capătul filamentului, desfoindu-se exotic şi pluriform în craniul meu. Se formase un cordon ombilical între minţile noastre, ea era mama care mă hrănea cu substanţa gelatinoasă a visului, iar eu – care (sau *fiindcă)* iubeam fiecare fibră din amărîtul ei căpşor de studentă şi gîsculiţă – creşteam din întrolocarea foiţelor embrionare, scrise pe ambele feţe cu vise furate.

Şi iată-ne acum: eu, autor, colectînd glorie şi (mult mai mult) dispreţ, nemaiîndrăznind să intru nopţile în nici un fel de ring, pentru nici un fel de rundă onirică. Ea, o necunoscută, un plic folosit şi aruncat, în care poate au fost bani, sau poate heroină. Amîndoi am trecut deja de patruzeci de ani şi (ca să citez din clasici) „amorul nostru nemuritor s-a dus dracului"...

O rog pe D. – „wherever she is" – să accepte acest mic text nu numai ca monedă de schimb pentru cuvintele pe care mi le-a spus nu *foarte* demult, dar şi ca pe un tandru omagiu.

A fost odată un cîine andaluz...

Cocteau definea cinematograful ca singurul vis visat de mai mulţi oameni în acelaşi timp; condiţia esenţială este, fireşte, ca spectatorul să ţină ochii deschişi.

Această „definiţie lărgită" (mi-am permis să adaug enunţului suplu al poetului precizarea prozaică de după punct şi virgulă) este de fapt copia în pozitiv a negativului realităţii: în realitate, nimeni nu poate visa visul altuia; în realitate, condiţia visării este să *nu* ţii ochii deschişi... Realitatea, ca negare a visului; şi dacă, speculînd această simplă remarcă în purul ei sens logic şi gramatical, am ajunge la concluzia că visul este *anterior* realităţii – de vreme ce aceasta din urmă, ca să se afirme, trebuie să-l nege?...

Cu toate reverenţele cuvenite în faţa lui Méliès – primul „fantast" al cinematografului, cu *Visul astronomului* în 1898 – sau Wiene – autorul *Cabinetului doctorului Caligari* –, Sjöström – cu a sa *Căruţă fantomă* – sau Clair – cu *Entr'acte* –, filmul care întemeiază cinematograful *ca vis* este *Un cîine andaluz* al lui Buñuel şi Dali (1928). În şaptezeci de ani de artă a şaptea, nu există imagine mai crudă pentru condiţia de spectator cu ochii deschişi decît aceasta: pe un balcon, într-o noapte, ochiul unei femei este tăiat lateral, de la dreapta la stînga, de briciul lui Buñuel... Este un gest rapid, cît ai clipi; în acelaşi timp, este gestul cel mai insuportabil de lung din toată istoria cinematografului, pentru că imaginea stăruie pe retină, nu trece odată cu filmul, cu filmele – nenumărate – făcute de-atunci încoace. Pentru că violenţa este a cinematografului aşa cum este a visului – a oricărui vis; nimeni nu-şi poate controla visul, nu-l poate „manipula" după bunul plac, nu-l poate scurta, lungi sau împrumuta altcuiva... În măsura în care ţinem la condiţia – ingrată adesea – de voyeuri, trebuie să acceptăm această fatalitate.

După cum sîntem nevoiţi să acceptăm o alta: dacă

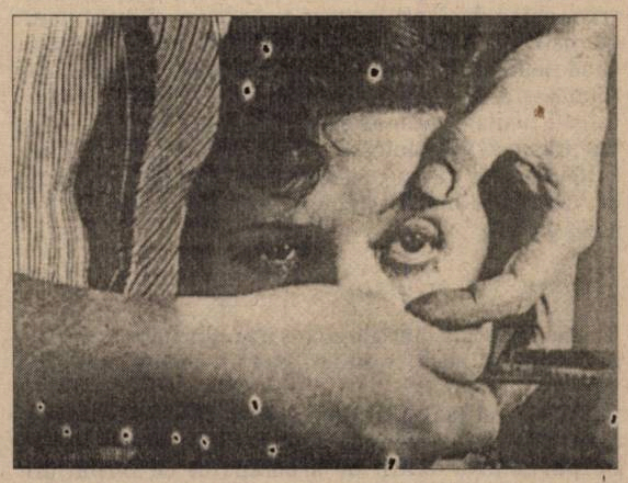

apărem, adesea, în propriile noastre vise, nu apărem niciodată în visele visate cu ochii la ecran. Visăm filmele din care sîntem excluşi. S-a vorbit mult despre generozitatea cinematografului („arta cea mai democratică"), despre Hollywood-„fabrică de vise", care vinde fiecăruia acelaşi produs la un preţ de nimic... Nu ştiu să se fi vorbit şi despre reversul medaliei: cinematograful ca dispozitiv autosuficient, autist – filmul ca dictatură! Şi totuşi, este cît se poate de realist să constatăm că, în ciuda fantasmelor pe care le vehiculează şi în care ne regăsim, nu există nici un milimetru de peliculă – de la-nceputul cinematografului şi pînă astăzi – în care chipurile celor care privesc, din întuneric, să se regăsească printre imaginile mişcătoare... Ochii noştri sînt brăzdaţi de imagini precum ochiul femeii din *Un cîine andaluz,* însă imaginea ochilor noştri brăzdaţi nu pîlpîie pe nici-o peliculă.

Această negaţie repetată este – amintiţi-vă! – condiţia realităţii: sala de cinema ca negare (condiţie) a impalpabilului cinematografic; întunericul ei, negare a fasciculului de lumină; muţenia noastră, negare a „concertului" de forme care, chiar şi în epoca Marelui Mut, făcea din ecran o experienţă sonoră... Dacă filmul este – aidoma visului – anterior realităţii, acest truism cu aparenţă de paradox se verifică exemplar chiar în sala de cinema (acum, şi în faţa televizoarelor): dacă te-aşezi în aşteptarea lui este pentru că, evident, *el este deja acolo,* gata-făcut – încolăcit, cuminte, în bobine; iar dacă singura experienţă palpabilă a existenţei lui începe abia în momentul în care pelicula se derulează şi, deci, visul de celuloid este simultan percepţiei tale, atunci tu însuţi eşti parte a acelui vis, şi deci trezirea la realitate coincide cu sfîrşitul acelui vis...

Există, totuşi, un „prag al realităţii" dincoace de care filmul – invers decît visul – se năruie? Cred că da. Atunci cînd cinema-ul, ajuns la capătul istoriei sale, şi-a epuizat violenţa, banalizînd-o; atunci cînd procedeele sale, cîndva „miraculoase", au devenit monedă curentă; atunci cînd viziunile unor artişti au fost înlocuite de clişeele unor artizani. Şi, neapărat, atunci cînd spectatorul şi-a pierdut inocenţa, adică „talentul" de a fi uimit fără a şi-l corecta prin întrebări isteţe...

Astăzi, asistăm la o rupere a contractului de încredere care unea cinema şi spectator. În timp ce critici şi cinefili se plîng de uniformizarea „viselor"-produse de larg consum şi apără, cu disperare, cinema-ul viselor individuale, spectatorul mediu solicită, cu vehemenţă, tocmai visul colectiv. Deja, televiziunea ne-a obişnuit cu un meniu complet de *fast-dreams,* vise gata-ambalate, identice, congelate. Pasul următor va fi, desigur, visul interactiv... Cînd lucrul acesta se va produce, vom şti că realitatea a devenit o simplă afirmaţie, interminabilă, a unei priviri care doarme, iar violenţa acestei afirmaţii va fi mai teribilă decît aceea a *Cîinelui andaluz!*

Alex. Leo ŞERBAN

Simona POPESCU
scriitor

Dacă aş începe să zbor chiar acum, nu m-aş mira prea tare

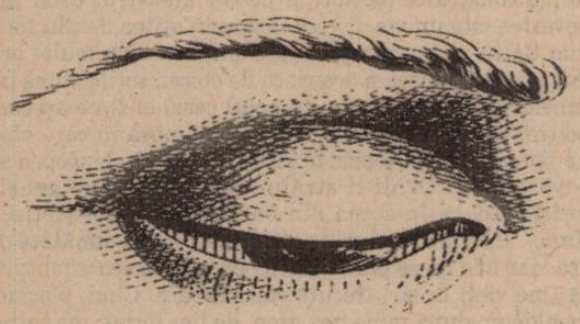

Despre cum în viaţa onirică nu trece timpul

În copilărie, cel mai mult îmi plăcea să adorm în camerele în care era multă lume, în timpul petrecerilor sau al vizitelor prelungite. Nu mă trimitea nimeni la culcare ca pe micul Marcel al lui Proust. Cum nu deranjam pe nimeni, mă culcuşeam într-un colţ de canapea, ca o pisică, sau într-un fotoliu, închideam ochii şi, la scurt timp, simţeam cît se poate de concret cum îmi **alunecă** uşor corpul dintr-o zonă în alta, dintr-o lumină în alta, ca şi cum lumea ar fi fost făcută, de fapt, din două materii diferite. Aerul devenea brusc un fel de lichid sifonat, cuvintele din jurul meu se subţiau mai întîi într-un fel de clipoceli irizate (!), apoi se metamorfozau în obiecte plutitoare, uşoare. Corpul meu, şi el, făcea pluta peste ape roz-gălbui, iar deasupra cerul era vag sonor (o sonoritate multistratificată, totuşi!). Nu-mi plăcea însă să adorm cu lumina stinsă, în camera mea. Într-un anume colţ, din cînd în cînd apărea un lup cenuşiu, o pată mai decolorată în întunericul uniform. Închideam atunci ochii strîns, „mă băgam" repede în mine şi ţeseam ceva colorat ca să mă învelească şi să mă apere, un fel de dicteu automat de imagini străluminate.

Din copilărie ţin minte perfect patru-cinci vise care îmi spun totul despre mine cea de azi şi dintotdeauna, conţin toată desfăşurarea „personalităţii" mele. Dar despre ele n-am să vorbesc, cred, niciodată. Încă de atunci m-au pus pe gînduri lucrurile, situaţiile imposibile din vis, dar mai ales forţa colosală pe care o aveam acolo (la fel de mare ca şi frica, din care poate că se genera) – aceea, de pildă, de a încetini căderile pînă la neverosimil (cînd singură îmi făceam vînt de pe acoperişul blocului), de a întoarce din drum un avion, un tren, de a deplasa obiecte grele, puterea de a vedea prin zid, de a vorbi în limbi străine care poate nici nu existau, de a vedea „din toate părţile", de a zbura în fel şi chip, mai ales ca o albină, străbătînd rapid spaţii mici şi oprindu-mă asupra unor detalii, aşa cum albina se opreşte cîteva clipe, ca şi nemişcată, deasupra florilor, sau aproape de pămînt (simţeam acolo, ca şi acum, în amintire, pe piele, mîngîierea ierburilor). Sau puterea de a sta suspendată în aer, la zeci de kilometri deasupra oraşului în care m-am născut, ori lipită cu spatele de tavanul camerei, ca un balon umplut cu heliu. Senzaţia asta din urmă o mai avusesem odată, trează fiind – ce-i drept, cu febră mare. Exact aceleaşi lucruri mă miră şi azi, ca şi cum, după atîţia ani, cel puţin în viaţa mea onirică nu s-ar fi schimbat nimic, ca şi cum, aici, aş fi rămas copilul bizar care am fost, ca şi cum n-ar fi trecut timpul.

Nu cred, ca alţii...

Nu văd, ca alţii, visul ca pe o formă de evaziune, de compensaţie, ca refugiu, depăşire de sine, ca emergenţă a unei lumi superioare în comunicare cu „sufletul lumii" sau realizare a dorinţelor refulate. Nu ştiu dacă avea dreptate Orfeu cînd spunea că somnul e frate cu uitarea sau cu moartea. E, în mintea mea, mai degrabă o formă de reamintire şi de viaţă. Nu cred nici că „vis al morţii-eterne e viaţa lumii-ntregi", nici că „viaţa e vis". Nu cred, ca primitivii din nu ştiu ce triburi, că, peste noapte, sufletul se desparte de corp şi călătoreşte în lumea spiritelor, nu cred nici în arta dirijării viselor, nici în posibilitatea ca ele să te facă fericit, nu cred că sînt doar manifestări ale arhetipurilor colective, nici că s-ar datora dinamicii „spiritelor animale", nici că ar reprezenta „funcţionarea reală a gîndirii" şi nici că ar fi doar jocuri ale engramelor mnezice sau rezultatele unor hipnotoxine – deşi cîte ceva din toate acestea e adevărat. N-aş spune, ca Hölderlin, „O! cînd visează omul e un zeu, cînd gîndeşte, un cerşetor", nici, ca Nerval, că visul „e o haină ţesută de zîne şi cu o mireasmă încîntătoare". N-aş spune, ca Lichtenberg, că omul, în somn, nu-i „nimic altceva decît o plantă". Dar nici n-aş scrie vreun „Imn Nopţii".

Nu-mi plac decît scriitorii care nu inventează în cărţile lor. Care nu inventează nici în visele lor. Suspectez o mare parte din literatura „onirică" dintotdeauna de falsitate, de făcătură. Cu cît sînt descrierile mai sofisticate, mai lungi (prea lungi şi detaliate!), mai „halucinante", mai „literaturizate", cu atît mai suspecte, mai neadevărate. Vorba lui Jules Renard despre Lamartine li se potriveşte multor scriitori: „Visează cinci minute, scrie o oră; arta este contrariul". N-au contat niciodată foarte mult pentru mine visele mele **imaginale** (şi nici ale altora), ci acele vise pe care le percepi cu toată inteligenţa ta corporală şi cerebrală şi care lasă în tine, spre dimineaţă, un soi de depunere, otrăvită sau revivificatoare. Nu ceea ce se întîmplă în vis mă interesează, nu ceea ce văd (ceea ce am văzut), ci ceea ce simt, acea stare care te „deviază" o dată în somn, revenind mai apoi de mai multe ori în timpul zilei, involuntar, neliniştindu-te, şi care nu mai e legată de nici o întîmplare, de nici o imagine, de nici un personaj din visul tău (deja uitat). E ceva în vis asemănător cu un personaj din poezia lui Leonid Dimov: „Exista fără să fie,/ Era – dacă vreţi – o filozofie". Dintre toţi cei care au scris despre vis, cel mai aproape îmi este ceea ce am găsit într-o carte a lui René Crevel: „La trezire îmi amintesc greu, totuşi, nu pot să uit că un anume vis avea gustul vieţii, un altul gustul morţii, cu aceeaşi precizie cu care simt că o mîncare are gustul zahărului, o alta, gustul sării". Visul rămîne unul dintre lucrurile noastre foarte personale. Nu-l poţi povesti în întregime decît unui prieten apropiat, care înţelege la fel de mult din el ca şi tine, pentru că te cunoaşte. N-aş ţine cu nici un chip un „nocturnal", după cum n-aş ţine un jurnal de zi, chinuindu-mă să ordonez, să analizez şi, astfel, să deformez. Apoi, ca şi în viaţa de zi cu zi, în viaţa de noapte cu noapte, nu întregul vis e semnificativ, ci bucăţi din el, care revin în alte vise (într-un soi de *perpetuum mobile* al gîndirii tale) sau care se iţesc te miri cînd, peste zi, în asociaţie cu cine ştie ce idee, ca „sfertul de chip" dintr-un poem-vis al aceluiaşi Leonid Dimov. Şi-apoi, mai e ceva: poate că dacă aş încerca să ordonez totul în scriitura funcţionărească a jurnalului, aş închide pentru totdeauna „mica vietate" onirică într-o pagină, în loc să o las să circule liber în natură (natura psihicului meu) urmîndu-şi metamorfozele, pentru ca să revină, din altă direcţie, într-o altă noapte, într-o altă zi.

Poate că nu m-ar interesa foarte mult visele dacă nu le-aş considera ca parte a biografiei mele, dacă nu aş crede că sînt **autobiografice**. Ştiu întodeauna (sau, cel puţin aşa cred) cînd am de-a face cu lucruri importante pe care „ceva" din mine încearcă să mi le comunice, chiar dacă nu înţeleg ce trebuie. E o anumită stare, în vis, de nelinişte (indiferent despre ce e vorba). Cînd neliniştea e foarte intensă, un fel de **somniator** tălmăceşte repede visul chiar în vis, înainte de trezire, ca să-l neutralizeze, să nu-l lase să se dezvolte, să-şi trimită otrăvitele ambulacre mai departe, în realitate. Altfel, faptele din vis, ca şi cele din zi, sînt experienţe de viaţă care mă construiesc (sau mă destramă?) cu egală putere.

Scrisul, ca şi visul

De unde vin, în timp ce scriu, anumite cuvinte, imagini, amintiri, senzaţii, stări? Dar atunci cînd visez?

Şi într-un caz, şi în altul, se deschide **acelaşi** „ochi al minţii" (sau al inimii!). Timpul dispare. Şi sunetul. Corpul „oniric" e atît de asemănător cu corpul din filmele diurne care se derulează în mintea mea, ca nişte amintiri, dar nu numai din trecut, ci dintr-un timp şi spaţiu paralele. În timp ce scriu, ca şi atunci cînd visez, se reactivează acelaşi tip de percepţie, de senzorialitate, nu a trupului concret, ale cărui mîini bat în tastatura computerului sau mîzgălesc într-un caiet notule ilizibile, doar de mine înţelese, ci a unui soi de „trup interior", cum i-ar fi spus o prozatoare la care ţin foarte mult, trup ale cărui mîini desfac, chiar acum, în timp ce scriu, apa sărată a mării, de pildă, sau trec prin blana moale a vreunei pisici obeze. În timp ce trupul meu sedentar zace cu o carte în braţe, cel „interior" (consubstanţial cu acela din vise sau acela care se ţese continuu între corpul meu de carne şi cel de cuvinte în timp ce scriu) „încorporează" experienţe străine, zboară de stinge, aleargă de mănîncă pămîntul, se micşorează, se dematerializează, se taie prin ierburi, se bagă prin hrube, se tot ascunde de cineva... Aşa cum „trupul interior" a absorbit toate senzaţiile celui de carne şi sînge, cel concret are în fibra lui şi senzaţiile celuilalt trup, cel din minte, experienţele lui „fizice". Dacă aş începe să zbor chiar acum, nu m-aş mira prea tare, cred că m-aş descurca într-un fel, cunosc foarte bine senzaţia...

Visul meu nu e narativ, nici „literatura" mea. Nu de „povestea" din vis îmi pasă, ci de recurenţa unor lucruri care fac parte din sistemul meu personal de simboluri şi care refac legăturile între zecile şi sutele de nimicuri, de specii ale gîndirii şi simţirii, de morfoze care, toate la un loc, sînt ceea ce se poate numi viaţa mea.

Recunosc, în timp ce scriu sau visez, acelaşi fel de concentrare. Aceeaşi fuziune între gîndire şi simţire (vechii filozofi, Parmenide, Empedocle şi Democrit nu făceau diferenţa între ele!). Nu fac distincţia între „semnificaţiile" zilei şi ale nopţii. Nu pun mai presus visul. Mă interesează tot ce ţine de **„gîndirea neoficială"** (a mea şi a celorlalţi), indiferent dacă ea se manifestă în vis, în scris, în unele momente din zi, în timp ce merg pe stradă sau în timp ce vorbesc (ori tac ascultînd, sau neascultînd, pe alţii). Nu fac nici o diferenţă între amintirea din vis sau cea din trecut, ele fac parte, nediferenţiat, din „ficţiunea" mea personală şi, de vreme ce mi-au rămas ca „amintiri", înseamnă că au fost cîndva lucruri adevărate. Am observat, cu vremea, că „temele" textelor mele sînt adesea şi „temele" viselor mele. Poate că asta m-a făcut să scriu în ultimii ani un poem în care apar şi fragmente de vise, dar pe care nu l-aş numi deloc „oniric". El este parte din viaţa mea. Am observat că apare în visele mele „dialogul vîrstelor" care mă obsedează ca scriitor. De multe ori eu sînt copil sau adolescent în visele mele. Sau babă, chiar. Cînd mă aşez la masa de scris, am aceeaşi stranie senzaţie, că mă aşez deodată cu toate vîrstele mele, ca un pahar pliat care strînge în el toate cercurile care îl formează. Mi-am pus adesea întrebarea cine face jocurile în somnul meu. Există, oare, un „eu oniric"? Are personajul oniric (ca şi acela din realitate) mai multe identităţi care se suprapun una peste alta, aşa cum evantaiul îşi strînge, după folosinţă, plăcuţele de os sau de lemn legate între ele? Sînt, în fond, tot eu, mereu sub o altă formă? Cît de mare e responsabilitatea ta în ceea ce visezi?, nu contenesc să mă întreb. Asist, de atîtea ori, la desfăşurarea unor lucruri pe care nu le recunosc ca fiind gîndite de mine, comportamente pe care nu le recunosc ca fiind ale mele. Dar parcă în timpul zilei nu mă bruiază, adesea, un fel de **gîndire străină**, un şir de impulsuri pe care le detest? Nu trec prin mine, ca peştii prin apă, atîtea obiecte de gîndire care-mi sînt indiferente? Nu încearcă un alt **eu-alta**, în anumite momente, să mă otrăvească? Şi nu cumva acelaşi „personaj" invizibil, în visul meu, mînuieşte păpuşica fără de putere care sînt, cîteodată, acolo? Poate că avea dreptate acel Philemon, despre care vorbeşte Jung ca despre un dublu al său şi care m-a tulburat atît de tare: „El îmi explica faptul că mă purtam cu gîndurile de parcă le-aş fi produs eu însumi, în vreme ce ele, după părerea lui, ar avea viaţă proprie, aidoma animalelor din pădure ori oamenilor dintr-o cameră, sau ca păsările din văzduh." Să existe oare o gîndire pe care o purtăm cu noi şi care e autonomă? „Ne-gîndirea" despre care vorbea Foucault? Să fie ea produsă de acea mare parte nefolosită a creierelor noastre? Mi se întîmplă uneori ca **eu-însămi** din vis să mă dezic de *alter*-ul oniric, altfel nu-mi explic puterea de a mă sustrage unor vise rele în chiar desfăşurarea lor. La fel cum, în realitate, **eu-însămi** mă dezic de acea **eu-alta**.

Cît de bine seamănă visele mele cu mine? Urmăresc de multă vreme această creativitate tulburătoare şi incontrolabilă ca şi creaţia unui copil în pîntecul mamei sale. Visul e copilul tău nocturn. Îi transmiţi doar „genele" tale, dezvoltarea nu mai depinde de tine, „se face" singur. E mult hazard aici. Nu altfel e cu un poem, să zicem. Apare pe lume (şi dintr-un joc al hazardului) într-o formă concentrată, care-i conţine toată „dezvoltarea". Apoi îl „îngrijeşti", îl „hrăneşti". Dar creşte singur. În timp ce visez, visătorul îşi alege figurile, obiectele, „coloana sonoră" pentru a se exprima, tot aşa cum, în timp ce scriu, scriitorul alege cuvintele, ritmurile, „respiraţia" frazei. Dacă dimineaţa mă concentrez pe un singur cuvînt, cel potrivit, care înghite memoria întregului vis, îmi pot aminti tot chiar şi peste ani de zile. La fel în timp ce scriu. Ajunge să notez două-trei cuvinte – cele potrivite – pentru ca, dînd peste ele mai tîrziu, să recunosc „codul" şi să asist pasiv la ecloziunea şi dezvoltarea întregii fiinţe de fraze foşnitoare. Scriitorul este foarte interesat de această altă „creativitate", a visătorului. Poate e valabil şi invers. Scrisul, ca şi visul, produce în tine „deplasări", perturbă ordinea veche, reorganizează „autocosmosul" continuu. Visul, ca şi scrisul...

P. S. Mă văd obligată de împrejurări să fac, încă o dată, precizarea că nu există nici o legătură între mine şi ziarista care semnează cu acelaşi nume în *România liberă* (după ce, în alte ziare, semnase Simona N. Popescu).

Ioana PÂRVULESCU
scriitor

Nimeni nu poate sări peste visul lui

Grecii îl numeau Hypnos. Era fiul zeiţei nopţii şi al întunericului, tatăl a o mie de fii, între care şi Morfeu. Era zeul somnului. Cine n-a privit măcar o dată, plin de curiozitate, un om adormit? Adormitul şi Privitorul: perechea despărţită viclean de zeul Hypnos. Adormind, cel mai cunoscut, cel mai apropiat om, se află altundeva, devine altcineva. Pînă şi carcasa trupului se schimbă. Ochii dispar sub pleoapele mate ca nişte storuri, faţa e mască, trupul, destins sau adunat, e prăbuşit într-un abis invizibil. Respiraţia începe să bată un ritm egal, de clopot înăbuşit. Uşoare mişcări ale corpului ajung la Privitor, ca nişte ecouri foarte îndepărtate ale vieţii şi aventurilor de dincolo, din tărîmul zeului, din zona la care Privitorul n-are acces: tresăriri, mişcări mici sub cochilia pleoapei (REM), buzele care articulează cu greu cîteva sunete, cîteva ţipete, o zvîcnire neaşteptată. Cel treaz încearcă să-l strige pe nume pe cel adormit şi nimeni nu răspunde la chemare, căci Adormitul n-are nume. Încearcă să-l apere de ce e dincolo şi n-are cum. Încearcă să-l urmeze în somn şi-n vis şi nimeni nu-i poate fi călăuză. Şi dacă în infern au reuşit să pătrundă cîţiva muritori vii, nimeni n-a putut pînă acum să ajungă „viu" în visul celuilalt. Hypnos şi Morfeu nu permit accesul.

Plecarea

Unde se află între timp Adormitul? Ce vede? Ce face? Cine este? Cît mai rămîne din filosoful chinez atunci cînd îi cresc aripi de fluture sau cît mai rămîne din fluture atunci cînd îi cresc mîini şi picioare de om? Într-o poveste, o tînără se trezeşte în fiecare dimineaţă obosită, cu cearcăne la ochi şi cu pantofii scîlciaţi. De cum adormea ajungea într-o sală de bal unde dansa pînă dimineaţa. Cine e dansatoarea? Cine o hipnotizează şi o obligă să danseze? Ochiul închis în afară se deschide larg în peştera lui interioară. Adormitul se trezeşte acolo înăuntru şi devine actorul sau spectatorul unei alte lumi. Vede cum lumea iese din haos şi devine cosm sau trăieşte pe viu spaima sfîrşitului lumii, asistă la crime pe care nu le poate împiedica sau e ucis el însuşi, zboară sau dansează sau se prăbuşeşte în abis, vede peisaje cu ape limpezi sau tulburi, valuri, flori catifelate, copii în primejdie, maşini, păsări necunoscute, oraşe, animale, oameni care pentru cei treji, de dincolo, ar fi morţi de mult, dar care pentru el, cel de aici, sînt la fel de vii ca el şi ca Privitorul care crede că nu poate intra în visul lui, dar care de fapt uneori e şi aici, înăuntru. Vede şi uneori aude sau simte gusturi sau mirosuri. Scrie sau citeşte sau dă examene sau face dragoste sau e bolnav sau e flămînd sau îi e frig sau frică sau cald sau nespus de bine. E trist sau rîde. Rîsul lui vesel ajunge greu în zona Privitorului, împuţinat ca un scîncet. Sau lacrimi adevărate ies din spaţiul lui şi trec dincolo, ca un rîu cu izvorul în altă lume.

Întoarcerea

Fiu al nopţii şi al întunericului, zeul dispare în fiecare dimineaţă. Nyx, mama lui, va fi fost o zeitate tăcută şi va fi zămislit în tăcere pentru că zeul îşi scapă prada cînd se aud sunete, ţipete, voci. Noaptea-mamă se înfioară la zgomot, Hypnos, fiul, se teme şi fuge de el, Morfeu, nepotul, îl detestă. Trei generaţii zeeşti care se tem de ţipăt. Adormitul revine lîngă Privitor, iar ochiul lui, închis înăuntru, în afară se deşteaptă. Se deschide. Lumea de dincolo păleşte sau dispare cu totul: pentru totdeauna. Adormitul, treaz acum de-a binelea, păstrează impresii nedesluşite din vis: bucuria sau apăsarea sau teama, cîteva imagini. Uneori îi e greu să se întoarcă şi regretă nespus tot ce-a lăsat în lumea lui Morfeu. Alteori se scutură ca să uite, ca să alunge cît mai departe amintirea monştrilor. Gura i se dezleagă, poate să povestească. Dar cuvintele treze nu sînt decît cadavrele imaginilor adormite şi nu reuşesc să menţină culorile vii ale visului, tot mai zdrenţuit, tot mai greu de recunoscut. Din zeul Morfeu nu rămîne decît un schilod care nu va putea trăi. Oamenii pe care în vis i-a avut atît de aproape redevin depărtaţi sau străini, cei care în vis nici n-au existat se nasc din nou, mari şi întregi.

Jocul

Nyx, întunecata zeiţă, a mai avut un fiu, pe Thanatos. Hypnos şi Thanatos sînt fraţi. Morfeu, zeul visului, mereu alături de tatăl său, nu se află niciodată alături de unchiul Thanatos. În *Apărarea...* , Socrate judecă două variante ale morţii: cea dintîi, moartea ca o noapte cu somn fără vise, minunată, întrucît netulburată şi nemăsurabilă (o noapte sau o eternitate fără vise nu se deosebesc). Adormitul nu se mai trezeşte: în ce-l priveşte, Thanatos nu se teme de zgomot, de ţipete şi nu-şi scapă prada la ivirea luminii. Şi a doua posibilitate, moartea ca o călătorie în Hades, minunată şi ea, dar în alt fel: acolo îi poţi întîlni şi „iscodi" pe vechii eroi, pe Sisif şi pe Odiseu şi pe „cel care a condus la Troia oastea cea nenumărată", Agamemnon, marele erou şi jucăria zeilor. Cînd Adormitul e Agamemnon, Privitorul nu poate fi decît un zeu: „Toţi adormiseră noaptea şi zeii ceilalţi şi oştenii / Războitorii din car, numai Zeus n-avea parte de tihna / Somnului. Sta chibzuind..." Zeus trimite la Agamemnon în cort un vis mincinos care, în timp ce „Somnul cu farmec ambrozic deasupra-i plutea ca un nour", i se înfăţişează cu chipul înţeleptului Nestor, îi dă îndemnuri înşelătoare şi îl mustră-n somn că doarme: „Nu-i dat să doarmă cît noaptea-i de mare un sfetnic al obştii". Viteazul adormit Agamemnon se lasă păcălit ca orice muritor. Mai bine ar fi dormit mai departe şi ar fi uitat visul momitor.

Hypnos a avut o mie de fii, cei o mie de nepoţi ai nopţii şi ai întunericului. Cine ar avea curajul să-i numească, să-i cunoască, să-i descrie pe toţi? Cine se poate lăuda că înţelege cele o mie de pliuri ale somnului? Hipnotismul este unul din urmaşii fiilor lui Hypnos. Morfeu, zeul visului, a fost favoritul oamenilor, pentru că le-a oferit spectacolul nocturn, un televizor interior, la purtător, cu mii de canale, cu mult înainte de inventarea televizorului şi cu mult mai perfecţionat. Morfinomanii sînt sclavii lui Morfeu pentru că au vrut să şi-l facă sclav. Scriitorii sînt grefierii lui, deşi au vrut să şi-l facă grefier. Psihanaliştii sînt exploratorii care-l vor explorator.

Dar celelalte progenituri ale lui Hypnos? Li s-a pierdut urma.

Mică antologie de vise pentru uzul cititorului treaz

Mă aflu într-un magazin unde un copil de vreo doisprezece ani (numărul acesta nu e precizat în vis) îmi arată nişte cravate. Sînt pe punctul de a cumpăra una care mi se potriveşte, cînd el îmi găseşte o alta, într-un sertar, pe care mă las convins s-o iau: este o cravată verde închis, destul de banală, cu dungi albe foarte fine în diagonală, întru totul asemănătoare uneia dintre cele pe care le posed. Însă tînărul vînzător mă asigură că ea se asortează perfect la cămaşa mea roşie. Scotocind din nou prin stocul de cravate, un alt vînzător, de vîrstă mijlocie, îmi vorbeşte despre o cravată „Nosferatu" care se vindea bine în urmă cu doi ani, dar din care se teme că nu i-a mai rămas nici o bucată. O descopăr eu imediat printre alte cravate. Este o cravată de culoare grena, la capetele căreia poate fi văzut desenat în alb şi, cel puţin la capătul vizibil – după ce a fost înnodată –, de două ori chipul lui Nosferatu care este în acelaşi timp harta Franţei, lipsită de orice fel de indicaţie şi a cărei frontieră de est, trasată foarte sumar cu verde şi albastru, încît îmi pare a fi vorba mai degrabă de nişte fluvii, redă într-un mod surprinzător machiajul vampirului. Sînt foarte nerăbdător să le arăt această cravată prietenilor mei.

A. Breton, *Vasele comunicante*

* * *

Un maniac a alcătuit un album cu tot soiul de nasturi din diferite epoci. Privesc albumul şi văd că în el se află nu numai nasturi obişnuiţi, ci şi nasturi din cristal, din perle, nasturi-pieptene şi nasturi-cercei. Întorc paginile albumului pe care sînt lipite imagini din expoziţii. *(Întrerupere cauzată de un detaliu social mnezic.)* Una dintre imagini înfăţişează mai multe femei aşezate pe o canapea şi altele stînd în picioare, în spatele lor.

Toate sînt foarte elegante. Se mişcă şi rîd ca şi cum n-ar fi într-o imagine. Întorc foile albumului. Cîteva pagini sînt goale. După aceste pagini goale, urmează o pagină în care e practicată o uşă care se deschide. Intru într-o sală unde mai mulţi tineri sînt aşezaţi la masă. Mă aşez în capul mesei. Repetăm toate scenele din album. *(Întrerupere cauzată de detalii mnezice.)* O iau la goană împreună cu P. Ajungem pe o stradă liniştită. În jurul meu zboară păsările transparente. P îmi spune: se vor preschimba în fluturi. Mă uit la el mirată. Îmi explică felul cum aceste păsări devin fluturi. Trecem pe lîngă un arbore înflorit. Florile sale sînt albe şi ţîşnesc din toate crăpăturile scoarţei.

Trost, *Viziune în cristal*

* * *

Ea visează că se află în grădină cînd deodată aude deasupra ei zgomotul unui motor. Se aşează pe zidul grădinii pentru a vedea „ce se întîmplă". Un aparat metalic negru apare atunci şi se roteşte deasupra sa; aparatul seamănă cu un *uriaş păianjen din metal* care zboară şi are nişte *ochi* mari, întunecaţi. Aparatul are o formă *rotundă;* e un avion *nou,* unic în felul lui. Din corpul păianjenului se înalţă o voce solemnă, limpede şi puternică, rostind o rugăciune ce pare a fi un anunţ important, un avertisment adresat tuturor acelora care trăiesc pe pămînt şi totodată pasagerilor păianjenului. Semnificaţia rugăciunii ar fi aceasta: „Du-ne pe noi jos şi (neabătut) fă-ne să rămînem jos... Poartă-ne către cer!" Un imobil administrativ înalt se învecinează cu grădina şi acolo se iau *hotărîri internaţionale!* Păianjenul execută un zbor extraordinar la mică înălţime, aproape atingînd ferestrele edificiului, cu intenţia manifestă de a-i influenţa prin glasul său pe locatarii imobilului şi de a le arăta drumul care va înlesni pacea, adică drumul către tainica lume lăuntrică. Astfel că ei vor trebui să ia hotărîri conciliante. Mai sînt şi alţi spectatori în grădină. Cea care visează se simte stînjenită pentru că nu e complet îmbrăcată.

C.G. Jung, *Un mit modern*

* * *

...obosit, m-am grăbit să mă culc şi curînd m-am lăsat iarăşi cuprins de viaţa activă a visului. M-am apropiat de oraşul unde se afla casa părintească, pe nişte drumuri bizare, pe malul unor fluvii largi, ale căror valuri purtau fiecare cîte o tufă plutitoare de trandafir, aşa că abia mai zăreai apa licărind prin pădurea rătăcitoare de trandafiri. Pe mal era un plugar cu boii albi ca laptele şi cu un plug de aur, iar sub paşii boilor creşteau albăstrele mari. Brazda se umplea de grăunţe de aur, pe care ţăranul conducînd cu o mînă plugul, cu cealaltă le ridica şi le arunca departe în sus, astfel încît se lăsau asupra mea ca o ploaie de aur. Am prins cît am putut mai multe în pălărie şi am văzut cu plăcere că se prefăceau în medalii de aur, pe care era gravat un elveţian bătrîn cu barbă lungă şi cu o spadă grea. Le număram cu înfrigurare, totuşi nu le puteam număra pe toate, dar mi-am umplut cu ele toate buzunarele, aruncînd iar în aer cele care nu mai încăpeau. Atunci ploaia de aur s-a transformat într-un minunat cal roib, care lovea nechezînd cu copita în pămînt şi din pămînt ţîşnea un ovăz splendid, pe care însă calul îl refuza cu ostentaţie. Fiecare bob de ovăz era un sîmbure dulce de migdală, o stafidă şi un bănuţ nou, înfăşurate laolaltă în mătase roşie şi legate cu un fir de păr de porc, care gîdilară plăcut calul cînd se tăvăli peste ele, astfel că exclamă:

„Ovăzul mă înţeapă!"

L-am silit, totuşi, să se ridice, l-am încălecat, fiindcă avea o şea frumoasă, am călărit îngîndurat de-a lungul malului, şi l-am văzut pe ţăran arînd printre trandafirii plutitori şi scufundîndu-se în rîu cu plug cu tot. Trandafirii se isprăviră, se adunară în stoluri dese şi plutiră în depărtări, împrăştiind o roşeaţă la orizont; acum însă rîul părea o bandă nemărginită de albastru fluid. Între timp, plugul agricultorului se transformase într-un vapor, omul plutea pe el, cîrmea cu brăzdarul plugului şi cînta: „Văpaia Alpilor porneşte spre amurg şi face ocolul patriei!" Apoi făcu o gaură în fundul vaporului, băgă în ea imameaua unei trîmbiţe, supse energic din ea, instrumentul scoase un sunet puternic ca un corn militar şi zvîrli un şuvoi strălucitor de apă care alcătui o splendidă fîntînă arteziană pe vaporaşul plutitor. Ţăranul luă şuvoiul, se aşeză la marginea vaporului şi, ajutîndu-se cu pumnul drept, făuri pe genunchi o spadă uriaşă din care ieşeau scîntei. Cînd spada fu gata, îi încercă tăişul cu un fir de păr smuls din barbă şi şi-o înmînă cu politeţe sieşi...

G. Keller, *Heinrich cel verde*

* * *

Ieri te-am visat. Ce se întîmpla în amănunte, nu mai ştiu, numai asta ştiu că ne revărsam mereu dintr-unul într-altul, eu eram tu, tu erai eu. În cele din urmă tu ai luat, nu mai ştiu cum, foc, mi-am amintit că focul se înăbuşe cu cîrpe, am luat o haină veche şi am început să te bat cu ea. Însă iarăşi au început metamorfozele şi au mers atît de departe încît tu nu mai erai acolo, ci eu eram cel care ardea şi tot eu cel care lovea cu haina. Însă nu ajuta la nimic să mă bat aşa şi mi se întărea doar temerea mea cea veche că asemenea mijloace nu au nici un efect împotriva focului. Între timp au venit însă şi pompierii şi ai fost salvată într-un fel sau altul. Însă acum erai altfel decît înainte, spectrală, desenată cu creta pe perete, şi mi-ai căzut în braţe neînsufleţită sau poate doar leşinată de bucurie că ai scăpat. Însă şi aici continua nesiguranţa asta a metamorfozărilor, poate eu însumi eram cel care-mi cădeam mie însumi în braţe.

F. Kafka, *Scrisori către Milena*

* * *

Un spaţiu pătrat. În el se desfăşoară ceremonii complicate, avînd drept scop transformarea unor animale în oameni. Cei doi şerpi care se tîrăsc în direcţii opuse trebuie îndepărtaţi fără întîrziere. Sînt acolo cîteva animale, cum ar fi vulpi şi cîini. Se dă iarăşi ocol pătratului şi, în fiecare din cele patru colţuri, trebuie să te laşi muşcat de pulpă de acele animale. Dacă fugi, totul e pierdut. Apar nişte animale mai nobile: tauri şi mufloni. Patru şerpi se tîrăsc în cele patru colţuri. Apoi cei adunaţi înăuntru ies. Doi preoţi sacrificatori poartă o reptilă uriaşă cu care ating fruntea unei mase animale sau vii încă informe. Din ea se iveşte imediat un cap omenesc, transfigurat. O voce strigă: „Acestea sînt tentativele devenirii".

C.G. Jung, *Psihologie şi alchimie*

Z. ORNEA

Visarea trează

Există, negreşit, şi visarea trează. E acel tip de visare care, pornită dintr-un ideal sau o dorinţă ardentă, tinde să se înfăptuiască. Evident, cu mari sacrificii, dar urmăreşte realizarea acestor înalte idealuri sau scopuri. Cum altfel îi putem înţelege pe paşoptiştii noştri dacă n-am ţine seama că au militat pentru înfăptuirea unui vis? Visul înălţării patriei lor, prin revitalizarea, înnoirea întocmirilor sociale şi politice. Erau, aceşti paşoptişti, atît de puri în visarea devenită convingere, încît Bălcescu putea să-i scrie consolator lui Alecsandri, atunci cînd a murit iubita lui Elena Negri că, acum, i-a mai rămas numai dragostea pentru România, în care va putea investi sentimentele toate. Sigur, un rol important în cristalizarea acestor convingeri l-a îndeplinit starea fabricitării romantice. Dar indiferent de motivaţia constituirii acestor visări, ei credeau, cu ardentă sinceritate, în convingerile lor. Bălcescu, el însuşi, după ce, într-o detenţie grea, a contractat o tuberculoză (boala, s-ar spune, a romanticilor) a murit, în exil, în 1852, la Palermo, într-o sărăcie lucie, cu gîndul la ţara sa, pe care, într-o ultimă tentativă, i s-a interzis să o revadă. Fără îndoială, unii dintre ei (cum a fost Ion Ghica, ajuns, în exil, guvernator al insulei Samos), prea lucizi şi socotiţi, au ştiut să se acomodeze cu realul. Dar ceilalţi (mulţi dintre ei) continuau să slujească visării lor treze, adică idealurilor cărora le-au consacrat viaţa. În această stare de visare trează a trăit la Paris (înainte şi după revoluţie), de pildă, C.A. Rosetti şi poate că numai moartea, petrecută în 1885, l-a izbăvit. Pentru că dacă prietenul său de o viaţă I.C. Brătianu, de prin 1875 (cînd amîndoi au întemeiat Partidul Liberal), s-a trezit din visare, apucînd pe calea pragmatică a bărbatului de stat, în Rosetti au continuat să palpite vechile idealuri, cerînd, neîncovoiat, reformele la care visase din anii tinereţii, certîndu-se, pentru asta, definitiv cu Ion C. Brătianu, pe care îl considera – şi nu era! – un trădător al visărilor ideatice de altădată. Dar fără această visare trează a acelei splendide generaţii paşoptiste, România modernă, cu toate ale ei alcătuiri, ar fi întîrziat să se întrupeze în real. Lor li se datorează nu numai revoluţia de la 1848, dar şi Unirea de la 1859 şi, repet, mai tîrziu (în timpul lungii guvernări liberale I.C. Brătianu dintre 1876-1888), crearea fundamentelor României moderne, inclusiv actul independenţei naţionale de la 1877, care i-a fost dat să-l proclame paşoptistului Mihail Kogălniceanu, atunci ministru de Externe. Privind retrospectiv, se poate spune, fără a greşi deloc, că paşoptiştii şi paşoptismul n-au trăit în zadar, idealurile lor, care s-au confundat cu visarea, s-au înfăptuit. Şi, de aceea, merită recunoştinţa toată a posterităţii, în ciuda ironiilor şi a injuriilor de care au avut parte în anumite segmente ale spiritului public de pe la 1890 pînă spre 1940. Istoria le-a dat dreptate. Visarea lor trează (dar era continuu trează?) a fost justificată, împlinindu-se ca mari izbînzi ale evoluţiei României spre modernitate. Cînd îi studiem – şi îi vom studia mereu – devenirea, începuturile fericite vor fi, invariabil, găsiţe la paşoptişti.

Se poate, oare, descoperi această stare pe care am numit-o a visării treze şi în cazul devenirii unor personalităţi individuale? Idealul lor de autoconstruire nu poate fi încadrat în această tipologie? Cred că da. Iată-l pe Titu Maiorescu, cunoscut, totuşi, pentru luciditatea lui niciodată dezminţită. Cred însă că în idealul său de devenire putem deslusi o stare de visare trează. Unii au numit-o ambiţie. Dar ambiţia fără abatere, urmărită, nu e, şi ea, o halucinaţie trează? A urmărit, încă din anii liceali de la Theresianum, să se detaşeze din rînd, instalîndu-se în frunte (a fost, de aceea, clasificat întîiul la terminarea prestigiosului Colegiu, vorbind, la încheierea cursurilor, în numele şcolii, în prezenţa ministrului Şcoalelor al temutei împărăţii habsburgice). Încă din studenţie ştia ce voia să devină, după absolvire: profesor universitar de filosofie, om politic şi scriitor. Chiar asta a devenit, lăsînd, în fiecare din aceste domenii, o amintire epocală. Ajuns la Iaşi în 1862, a urmărit, ca un halucinat, să întemeieze o societate literar-culturală pentru a crea un nou drum în literatura şi cultura românească. În martie 1864 a izbîndit, scriind, cu nereţinută mîndrie surorii sale Emilia aflată la Bucureşti, în 26 martie 1864: „am izbutit, în fine, să adun în jurul meu, într-o unitate, cele mai viabile elemente din Iaşi... În legătură cu ea, am intenţie de largă perspectivă". Maiorescu n-a fost numai unul dintre fondatorii Junimii, dar, de fapt, chiar întemeietorul ei. Ce a devenit Junimea se ştie. Dar se cuvine reamintit că totul se datorează lui Maiorescu, ale cărui eseuri şi studii, publicate chiar de la întemeierea *Convorbirilor literare* în martie 1867, au creat efectiv ideologia şi estetica Junimii, în consecinţă chiar direcţia nouă în literatura şi cultura românească, anunţată de el, temerar, încă în 1871. Ca profesor de logică şi filosofie, a fost, de asemenea, un întemeietor (el, care a devenit decan de facultate la 22 de ani şi rector la 24 de ani) prin celebrele cursuri (din 1884 la Universitatea din Bucureşti, pînă în 1874 la cea ieşeană) care au creat o şcoală în filosofia românească, ea continuînd să domine, prin elevii săi de el selectaţi (Mehedinţi, Rădulescu-Motru, Dragomirescu, P.P. Negulescu etc.) învăţămîntul filosofic universitar românesc pînă în preajma celui de al doilea război mondial. Şi în planul vieţii publice, deşi s-a mulţumit să-l accepte, destule decenii, pe P.P. Carp drept liderul grupării politice junimiste, ca aripă distinctă în Partidul Conservator, la sfîrşitul vieţii, în martie 1912, la 72 de ani, devine prim-ministru, înlocuindu-l pe dizgraţiatul Carp, ocupînd această demnitate pînă la 4 ianuarie 1914. Tot ceea ce a voit în tinereţe să fie, tot ceea ce a năzuit să ajungă a izbutit, militînd, pentru asta, în juvenеţe şi mai tîrziu, ca un halucinat. Şi toate astea prin propria sa forţă şi voinţă, prin puterea fascinatorie a minţii sale, fără ajutor şi avere, el, fiu de profesor şi nepot de ţăran. De jos a urcat rapid, prin proiectele făurite încă în adolescenţă, pînă în vîrful de sus al ierarhiei spirituale şi publice a ţării. Nu poate fi apreciat acest record al înfăptuirii unui proiect, creat şi urmărit încă în anii adolescenţei, tot ca o formă a visării treze, pe care nu a abandonat-o decît atunci cînd şi-a împlinit ambiţiosul ideal? Să urmăreşti, ca un halucinat, împlinirea unui proiect de la adolescenţă pînă la maturitatea deplină, ce alta este decît tot o expresie a visării treze?

Nu se verifică această ipoteză şi în cazul lui C. Stere? A fost, din adolescenţă, un răzvrătit, în conflict cu autorităţile, desfăşurînd, încă licean fiind la Chişinău, activităţi clandestine de narodnic nihilist. A ispăşit, imediat după terminarea liceului, un surghiun de opt ani în Siberia. Eliberat în 1892 şi stabilindu-se la Iaşi, unde a absolvit Facultatea de Drept, devine membru al grupării socialiste ieşene, urcînd, repede, în ierarhia ei, pînă a determina, în 1899, părăsirea mişcării socialiste de către tineretul intelectual, cu toţii trecînd în PNL. Răzvrătirea sa nu încetează, acum fiind îndreptată spre reformarea structurilor româneşti strîmb alcătuite. Creează doctrina poporanistă, propulsată prin întemeierea, în martie 1906, a revistei *Viaţa Românească*, repede devenită prestigioasă, şi, prin Ion I.C. Brătianu, ajuns în 1908 preşedinte al PNL, urmărea reformarea alcătuirilor socio-politice (cerea reforma agrară şi electorală). Răzvrătirea nu-l abandonase, trăind, halucinat, în spiritul ei. Şi tot o răzvrătire este atitudinea adoptată în august 1914, potrivnică alianţei cu Antanta şi favorabilă Puterilor Centrale. Pentru el, ca basarabean ce ajunsese, încă din surghiunul siberian, la conştiinţa naţională, a te alia cu Antanta însemna o alianţă contra naturii cu Rusia. Urmărindu-şi, dîrz, idealul, a ajuns în răspăr cu opinia publică a ţării, care optase pentru cîştigarea Ardealului, condamnînd în continuare, la subjugare, Basarabia. Şi-a dus, ca un mesianic răzvrătit, idealul convingerilor pînă la ultimele consecinţe, colaborînd, în anii primului război mondial, cu inamicul. După război, unii îl acopereau de oprobriu (pierzîndu-şi, pentru asta, catedra de drept constituţional de la universitatea ieşeană şi chiar direcţia *Vieţii Româneşti)*. Dar a revenit la suprafaţa spiritului public, ca lider al Partidului Ţărănesc, pregătind hotărîtor crearea PNŢ, păstrîndu-se, însă, mereu, în răspăr cu unii lideri politici, care utilizau, în chip de şantaj, contenciosul atitudinii sale politice din 1914-1918. A triumfat, din 1932 pînă în 1936, cînd moartea l-a izbăvit, prin romanul, în opt volume, *În preajma revoluţiei*, o abia deghizată autobiografie romanescă, în care îi înfăţişa, în culori critice adevărate, pe mai toţi adversarii săi politici. Întreb dacă, şi în acest caz, viaţa lui C. Stere nu poate fi considerată şi ca proiecţie a unei visări treze, el urmărindu-şi idealul de perpetuu răzvrătit ca un halucinat? C. Stere a fost creat, ca şi paşoptiştii, din aceeaşi plămadă a mesianicilor răzvrătiţi, al cărei secret se pare că s-a pierdut pentru totdeauna. Cred că, în amîndouă cazurile prezentate, ipoteza mea de lucru se verifică.

O hartă onirică a Gării de Nord

În plină pubertate, am observat că-mi creşte părul pe degetul cel mic şi că visez agitat. M-am hotărît să scriu jurnalul acestui paralelism gigantic şi să-l trimit – semn de dragoste şi preţuire – fetei iubite. După notaţii perseverente de vreo săptămînă, m-a prins mama cu caietul meu de însemnări şi de-atunci am înţeles că am făcut ceva rău, comentat o zi-două la două prînzuri, două dejunuri şi două cine, comentat nu cu mustrări, ci cu aluzii, rîsete uneori. Adică, „băiatul a crescut, nu e cum îl ştim". Acela a fost momentul cînd mi-au murit visele. Sigur, de visat am mai visat, nu la fel ca pe vremuri, dar omoram visul odată cu soarele. Deschideam brusc ochii şi fugeam la calorifer. Cu picioarele goale, în pijama, dîrdîiam spre lumină şi-ncet-ncet dispăreau ereziile nopţii şi năvăleau rufele femeii cu trei copii, Moskwich-ul niciodată reparat al tatălui cuiva şi mîţa mea trecînd la vecin să-i mănînce cîrnaţii. Copiii au crescut, acum îl ajută pe tată să ducă-n spinări micul lor butic de piaţă Dristor, Moskwich-ul n-a plecat de-atunci, rămînînd să-l călărească puştii, iar mîţa mea a fost omorîtă de vecin printr-un pumn bine plasat şi plonjare în gol de la etajul şase. Avînd o oră de plimbat prin preajma Gării de Nord, joi, 4 martie, între orele 16,45 şi 17,45, am luat la rost pasagerii şi preajma primei porţi ferate a Capitalei. Condiţiile de temperatură şi umiditate erau uşor neobişnuite pentru această perioadă a anului, dar nici perturbatoare nu erau. Astrograma mi-era favorabilă (Berbec: „Mici neînţelegeri vor culmina cu o bucurie spre seară"). Am început cu aurolacii de pe Dinicu Golescu. Fica, 9 ani şi jumătate, zice: **„Visez albastru cu mov şi văd cîini care mă muşcă... eu mă înţeleg bine cu cîinii şi-l visez chiar pe Grivei care doarme cu mine acilişea în canal."** Piton, 15 ani, are de spus: **„Urc muntele, tot timpul urc şi dup-aia cad în gol. Mă scol năduşit şi agitat şi dau cu capul de ţeavă. Rîd toţi proştii, da' visez şi nu mai ştiu de mine."** Lui Calub, 11 ani, i se aude vocea: **„Mă umplu de cerneală şi nu mai pot să fug că mă vede lumea şi strigă pe stradă după mine."** Dintr-o gură de canal se aude Mani, dracu' ştie cît are: „am plecat de-acasă acum trei ani şi-aveam opt, dar maică-mea nu ştia cînd m-a făcut, că era beată", **„aud că vin maşini peste mine şi mă calcă"**. Zgomot mare printre taximetrişti. Gara de Nord îi predispune la agitaţie şi la înşelat proşti. Gabi Ropotă, număr autorizaţie RG 00531345, amestecă visul cu aspiraţia şi apoi găseşte tonul: **„Nu vreau să se interpreteze, dar vreau să mă credeţi că eu mă visez mic, mic de tot, cît un nasture. Un nasture negru, de ăla de palton. Orice aş face, tot nasture mă văd. Am fost la mare anu' trecut şi am visat că înot şi că dau din labe şi cînd colo eram nasture."** Ginel Marius Hoarcă, număr licenţă 00394, vrea mîncare: **„Eu cîştig toată ziua o pîine aici, e greu. Acasă, ce credeţi, adorm imediat, fără mîncare, fără nimic, şi visez o foame uriaşă."** Horia Gangiu, număr licenţă 00622, are aceeaşi poveste ca şi colegul său de volan şi bagaje, dar tratată altfel: **„Şi eu sînt flămînd şi mă uit la film pînă adorm şi visez filmul ăla cu mine. Am văzut o dată la PRO TV *Specialiştii*. Eram şi eu acolo, cap tăiat, marte'n post."** Încasatoarele de peron sînt principiale, nu dau interviuri decît în afara orelor de program sau prin intermediul biroului de presă. Şi cu toate acestea, Maria Pleşa se plînge: „N-am somn bun, e atît de rău aici... verifică incompatibilitatea mea cu locul de muncă, scrie într-o revistă că n-ai somn că nu eşti în ton cu munca ta şi, după acestea, acasă – spală-găteşte-mătură. **Ştiu că am visat o dată un telefon care mă bătea, mă bătea rău, peste obraji, peste fund, peste mîini. Nu se oprea. Mi-am dat seama, era o prevestire... nu plătisem telefonul."** Frizerul Costea Haiduc a văzut păduchi şi de Iaşi, şi de Bîrlad, şi de Caraş, şi de Budapesta. Tunde şi urăşte, da' acasă, în liniştea seriei de beţivi-bibelou, îşi permite cam multe: **„varză visez, şi dulciuri. Mă duc în piaţă şi iau varză şi apoi se aude din Cer voce care-mi zice *ia dropsuri*. Mi-am stricat dinţii cu dropsuri."** Biroul de mişcare e pustiu, dar conductorul de tren Mihai Panait e gata de plecare spre Şimleul Silvaniei: **„Sîni. Asta visez, mulţi sîni, dar dimineaţa îmi dau seama că visez sîni, desigur, dar mă gîndesc că-i visez după ce s-au săturat alţii de ei."** Îi urez drum bun şi caut călători în sala de aşteptare. Doamna analist de bilanţuri Marta Iosif vine de la Călăraşi şi stă la crucea de la ora 18 cu acceleratul spre Fălticeni, are o mătuşă bolnavă. „Visul nu este de joacă. Sigur, puteţi să vorbiţi despre el, dar odată ce ai visele tuturor în tine, n-o să mai ştii ce să faci. Uite, eu am trecut un prag existenţial şi **am avut aşa: că mă urcasem pe un bloc şi strigam după ajutor. Dar nu mă auzea nimeni.** E groaznic că s-a alienat lumea şi n-ajută, te lasă să mori pe stradă." Femeia de la W.C. n-are de ce să se teamă: „Bă, veniţi să vă visaţi acilea pe W.C.-uri şi nu ridicaţi nici măcar capacele. 'Tu-ţi visarea lu' mă-ta, azi şi mîine." Eticheta din piept o recomandă: Constanţa. Vînzătoarea de hamburgeri de la American Pop-Corn are un *american dream:* **„Mă uit la desene şi îl văd pe Johnny Bravo. Pe el l-am visat o noapte. Făceam dragoste cu el şi avea grijă de mine. Ştiţi, la români asta lipseşte. Floarea, da, că zic că să-mi văd de treabă, că el îşi ia lănţug mai bine."**

Şi, cum văd în vitrină de chioşc o „Carte de vise" (Editura Călin, Bucureşti, 1998), îmi zic să dau şi tălmăcirea drumului prin Gara de Nord.

Nici *gară,* nici *tren* nu există la tălmăciri.

Varză (tălmăcire nouă) – viaţă lungă, sănătoasă, iar *varză* (tălmăcire veche) – nu figurează. *Sîni* nu figurează. *Bloc* nu există. *Frizer* e semn de necazuri şi pierderi în afaceri. *Film* e tentaţie spre lucruri şi fapte imorale. *Cîine de talie mică* – ai prieteni credincioşi, *cîini dulăi* – unii îţi vor răul, *cîini lătrînd* – supărare, *cîini muşcînd* – pagube. *Munte* – onoare, glorie mare. *Cerneală* – dificultate. *Maşină* (tălmăcire nouă) – pagube vei avea. *Nasturi*, pentru bărbaţi, probleme în viaţa amoroasă; pentru femei, noroc. *Foame* – vei munci şi vei aduna avere. *Telefon* – semn de veşti.

Sondajul de opinie a fost realizat pe un eşantion reprezentativ de 20 de intervievaţi, din care reporterul a ales subiectiv exact ce visa.

A consemnat Eugen ISTODOR

Anca MANOLESCU

MEFIENȚE, DISCRIMINĂRI, LUCIDITĂȚI

Pentru simțul comun, dar mai ales pentru o disciplină spirituală (cea creştină în speţă), visul e o intersecţie descumpănitoare de ambiguităţi. Pe de o parte, realitatea lui fragilă, părelnică e trăită de multe ori cu mai multă acuitate decît fermele evenimente diurne. Pe de altă parte, sursa lui poate fi pusă cînd pe seama diavolilor, cînd a îngerilor, cînd pe inflamarea imaginaţiei visătorului. Nu mai vorbim de varietatea mesajelor pe care visul le poate purta cu sine.

Ambiguitatea cea mai tare e, însă, cea care cuprinde în sfera visului atît nălucirea, cît şi viziunea (amestecînd cîteodată aceste extreme). Primul caz presupune că visătorul renunţă la vigilenţa conştiinţei, că-şi abandonează capacitatea de judecată pentru a se cufunda în curentul unor forme fără durată, fără stabilitate, fără adevăr. Al doilea caz cere văzătorului o stare de intensă luciditate, de supra-conştiinţă chiar, pentru a se confrunta cu un chip al realităţii ultime. Literatura ascetică e plină de întrebări, de avertismente, de indicaţii relative la această echivocă solicitare pe care visul o poate stîrni.

Trei motive de îngrijorare

În simbolica lui, găsim, pe de o parte, emblema însăşi a devenirii, a „lumii" în ceea ce are ea mai perisabil, mai „înşelător", mai caduc: un joc de forme tot atît de captivante pe cît sînt de inconsistente, în care filozofiile Indiei văd însăşi competenţa Mayei, puterea de a crea spectacolul universal, marea iluzie ce disimulează, dar şi manifestă Principiul imuabil. „Plutind vag între jonglerie şi sens, între veghe şi somnul fără vise, ba chiar între viaţă şi moarte, el (visul) ne învaţă ceva despre natura însăşi a cosmosului, despre jocul inconsistent şi patetic al lumilor, în care realitatea şi închipuirea, adevărul şi înşelăciunea sînt interşanjabile. E lecţia dată, prin vis, de Vishnu ascetului Narada (cf. H. Zimmer, *Mituri şi simboluri ale Indiei)*" – Andrei Pleşu, „Proba viselor", în *Limba păsărilor*.

Autorii creştini – prea îngrijoraţi de calitatea ambiguă a visului – preferă să nu recurgă la asemenea lecţii, să nu valorifice subtila putere formativă a acestui joc – mediator, dar şi discriminant – între iluzie şi realitate. Ei preferă să deosebească net „vederea" realităţilor superioare de visul-amăgire, stare specifică pentru cel ce se lasă antrenat de curentul mundan. Iată interpretarea lui Grigore de Nyssa, în *Comentar la Cîntarea Cîntărilor:* „Vorbesc de acea aţipire şi de acel somn, prin care se plăsmuiesc, pe seama celor ce se scufundă în înşelăciunea vieţii, nălucirile visului: domniile, stăpînirile, îngîmfarea, vraja plăcerilor, iubirea de slavă şi de dezmierdări, iubirea de cinstiri şi de toate cele după care se străduiesc în viaţa acesta în deşert cei nesocotiţi, luîndu-se după vreo nălucire; toate cele ce curg împreună cu firea trecătoare a vremii, care părînd că au în ele existenţa, nici nu sînt ceea ce par şi niçi nu rămîn pururea ceea ce par; ci se vădesc ca unele care îndată ce se nasc, şi pier, asemenea valurilor înălţate de ape, care umflîndu-se pentru puţină vreme de mişcarea vîntului, nu au umflare sigură şi statornică, pentru că ridicîndu-se în scurta clipă a mişcării vîntului, iarăşi arată suprafaţa netedă a mării, potolindu-se odată cu vîntul" (traducere D. Stăniloae).

Aici, visul dă pe faţă mecanismul oricărei vieţi supuse „patimilor"; patimile sînt denunţate prin asimilarea cu calitatea fantasmatică a visului. Tot ceea ce a devenit pentru noi o tendinţă familiară – aceea de a hrăni, de a satisface eul limitat şi trecător, de a-i da o demnitate nelegitimă – ajunge să fie catalogabil la rubrica visului-plăsmuire. O foarte mare parte din comportamentul nostru curent ar trece, din acest punct de vedere, în zona lui: secundă, carentă, ireală. Utilizînd o metaforă ce va deveni clasică, Grigore pune în imediată asociere jocul iresponsabil, auto-înşelător al fiinţei individuale, dilatările ei minore şi imaginea vastă a generalei deveniri, a oceanului pentru care „umflările" valurilor nu sînt decît trecătoare accidente, rapid resorbite, lipsite de realitate de sine stătătoare. Ceea ce denunţă mai cu seamă autorii creştini prin acest tip de metafore este patima-rădăcină, orgoliul: el are talentul de a mobiliza valurile, agitaţia, inflamarea polimorfă a ego-ului.

Dar visul nu trimite doar la orgoliu, carenţa personală de căpetenie, pe care o asociază cu învolburarea echivocă a lumii. Visul aduce cu sine o altă piedică pentru cel care încearcă să-şi întîlnească interlocutorul ultim. Visul e conatural imaginaţiei, e prin excelenţă creatorul formelor, chipurilor, imaginilor de tot felul. Nu neapărat malefice, ele reţin intelectul în zona reprezentărilor, îi impun condiţionările specifice sensibilului şi mentalului, îl împiedică să obţină intuiţia supraformală a realităţii după care tînjeşte. Atîta vreme cît întîlneşte încă imagini, atîta vreme cît creează imagini, intelectul trebuie să rămînă în stare de alertă, de ascuţit discernămînt pentru a situa corect natura şi provenienţa imaginii; dar e, în orice caz, sigur că nu şi-a atins ţinta, că se află încă pe o treaptă a efortului, a luptei, a orientării într-un teren median. El îşi atinge ţinta numai atunci cînd, în limpiditatea sa, poate contempla o prezenţă de dincolo de imagine.

Rezistenţa la imagine

Grigore Sinaitul, ce va redeschide, în sec. XIII, experienţa isihastă a Athosului, recomandă discipolilor o decisă împotrivire faţă de imagine, dat fiind că ea se poate foarte uşor învecina cu fantezia, cu plăsmuirea. „Aşteptînd să fii cu Dumnezeu, nu primi niciodată orice ai vedea cu simţurile sau cu mintea, în afară ori în lăuntru, fie chiar chipul lui Christos, sau vreun înger, pare-se, sau chipul unui sfînt; nici nu-ţi năluci ori întipări vreo lumină în mintea ta. Pentru că mintea însăşi are, de la sine, prin fire, puterea de a plăsmui năluciri şi poate da uşor formă închipuirilor unor lucruri dorite... Cel care nu ia cu de-amănuntul seama la această însuşire, îşi aduce vătămare... şi ajunge rob al nălucirilor (ajunge un fantezist), nu isihast. De aceea, ia aminte şi nu te încrede degrabă imaginii, chiar dacă e benefică, ci întreabă pe cei încercaţi, ca să nu te vatămi. Rămîi mai bine «greoi» faţă de imagine, păstrîndu-ţi mintea fără culoare, fără chip şi fără formă... Căci Dumnezeu nu se supără pe cel ce ia aminte la sine de teama amăgirii, chiar dacă acesta refuză să primească fără îndelungă întrebare şi cercetare pînă şi o imagine trimisă de Dumnezeu însuşi; ci mai degrabă îl laudă ca pe un înţelept." („Despre amăgire", în *Filocalia,* vol. I, traducere, introducere şi note D. Stăniloae).

„Liniştirea" pe care şi-o propune isihastul caută să resoarbă aptitudinea „firească" a minţii, înclinaţia ei de a fabrica perpetuu imagini; intelectul încearcă să obţină starea mării fără vînt, calmul unei oglinzi absolut netede – pe care se poate imprima divinul „fără culoare, fără chip, fără formă". Intelectul face efortul de a trece de la postura unei febrile activităţi la cea a unei atenţii neclintite.

Cu toate acestea, de-a lungul traseului contemplativ, imaginea nu este, am văzut-o, izgonită, exclusă, indistinct „culpabilizată"; ea trebuie doar foarte atent situată. Ceea ce presupune consultarea şi judecata unora din cei ce au parcurs calea, care au experienţa nemijlocită a aventurilor ei. (Dacă e să ne referim la mentalitatea populară, legendarul – mai ales cel al întemeierilor monastice – abundă în vise unde Maica Domnului sau sfinţi apar spre a cere ridicarea sanctuarului; socotite mai întîi cu suspiciune, visele acestea nu sînt recunoscute drept mesaje autentice decît dacă alte vise ori semne convergente le confirmă; dacă visul capătă „obiectivitate").

A existat însă un moment în viaţa umanităţii – şi va veni un altul – cînd visul şi viziunea nu vor mai desemna realităţi opuse, cînd ele vor regăsi o comună limpiditate. „Iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul meu peste tot trupul şi... cei mai tineri ai voştri vor vedea vedenii (viziuni) şi bătrînii voştri vise vor visa". E profeţia veterotestamentară a lui Ioil, reluată de Petru în momentul Cincizecimii, cînd Duhul coboară, cînd el se revarsă din nou peste lume, deschizînd celor ce-l primesc atît discernămîntul de a separa realul de iluzoriu, cît şi capacitatea vizionară, ochiul pentru trans-imaginal. În studiul citat, Andrei Pleşu amintea pe de altă parte de teoria romanticului german G. H. Schubert care, în *Simbolica viselor,* susţinea că visul, poezia şi profeţiile erau „limba originară a popoarelor", că ele formau o triadă a comunicării inspirate, prin care oamenii se aflau într-un nesilnic dialog cu lumile de sus. Toate trei dovedeau permeabilitatea graniţelor între lumi în acel moment al începuturilor, evidentă şi operantă pentru întreaga umanitate. Din perspectivă creştină, efuziunea Duhului redeschide canalele cosmice, reface vadurile între nivelurile unei lumi crispate în fragmente şi separări, pregătind transmutarea ei finală.

Complementarităţi

În mod aparent paradoxal, creştinismul reuneşte o doctrină a întrupării, a corporificării Logosului cu mefienţa asceţilor lui faţă de imaginaţie, căreia îi refuză în genere capacitatea de a media eficace între cele corporale şi cele inteligibile. Islamul, în schimb, iconoclast în doctrina şi arta sa liturgică, a putut crea o filozofie vizionară centrată pe acel *mundus imaginalis* despre care tratează lucrările lui H. Corbin: teritoriu unde imaginile-arhetip, formele imaginale constituie structuri noetice, ce realizează traficul între lumea sensibilă şi cea pur spirituală. Există aici un soi de compensaţie, de punere complementară a accentelor. Ceea ce în creştinism e doctrină explicită (corporificarea Spiritului) va fi în islam achiziţie a experienţei mistice. Ceea ce islamul şi tradiţia ebraică proclamă ca adevăr fundamental (Dumnezeu nu admite chip, imagine care să-l fixeze în conturele lor), creştinismul trăieşte cu acuitate de-a lungul traseelor lui contemplative.

Scrisul şi visele

Unele lucrări de specialitate identifică trei tipuri de vise – subiective, fizice şi spirituale.* Primele sînt legate de evenimente subiective din trecut, şi conţin avertismente şi profeţii, deşi adevăratul lor înţeles este ascuns în simboluri şi alegorii. Visele fizice, ni se spune, legate de prezent, nu au prea multă semnificaţie întrucît sînt produsul îngrijorărilor noastre de peste zi. Abia visele spirituale, care se referă la viitor, sînt întotdeauna profund profetice, mai ales cînd lasă o impresie adîncă asupra minţii noastre. Aceste vise „spirituale" apar atunci cînd sufletul nostru intră în armonie cu cea mai înaltă expresie a „eului" nostru, care face parte din mintea universală şi este singurul care ne permite accesul la infinit.

În termeni imaginativi, scrisul însuşi e un vis – visul cel mai profund pe care-l poţi avea cînd eşti posedat de ideea de a scrie. Acest vis se dezvoltă chiar în timp ce scrii, în timp ce construieşti o acţiune, introduci personaje, creezi dialoguri, cînd înlănţuieşti firesc argumente, adaugi unele sau renunţi la altele. Toate acestea compun uneori decorul unui *aproape-vis,* în care lucrurile din jurul tău se micşorează sau dispar, oamenii din jurul tău se aud din ce în ce mai îndepărtat, iar ceea ce rostesc este parcă receptat doar de o parte a creierului. Acesta este *visul-scriitor, de zi,* care are puteri de focalizare şi acaparare nebănuite, în care scrisul însuşi devine un personaj activ care avansează, se opreşte, lasă pagini întregi goale, blanc total, vid de idei, revine asupra propriilor „fapte", meditează, devine pătimaş sau rămîne rece, trage concluzii.

Pe de altă parte, în timpul nopţii, scrisul devine înaintaşul tău, el pare că îţi devansează existenţa, arătîndu-ţi pe unde trebuie să mergi. *Visele-literare,* aşa numite, sînt cele în care visezi că scrii. Mintea produce idei netulburată de creion, greşeli de ortografie sau de faptul că eşti din greşeală în modul „typeover", ea e liberă într-un vis în care nu mai vezi şi chiar nu mai auzi nimic în jurul tău decît scrisul-focalizator-de-idei. În acest vis trăieşte o lume dens populată, blancul lipseşte, totul e cursiv, acel istoric „dicteu automat" se reîncarnează, şi nu există limite.

Visul-scris, definit astfel, este o stare de semi-veghe, extrem de activă. El nu e nici pe departe un vis subiectiv sau fizic, cu atît mai puţin unul spiritual. E visul din care te trezeşti pentru că ideile sînt mult prea clare şi precise ca să mai poţi dormi. Transpus imediat pe hîrtie, scrisul o poate lua, paradoxal, înaintea gîndurilor, mîna redînd pe hîrtie ideile mai rapid decît se desfăşoară gîndurile – aflate încă în semi-conştienţă la primele ore ale dimineţii. Acest scris este chiar un *product* al visului, cu influenţe subiective şi impresii din timpul cînd voinţa este suspendată sau diminuată, şi e deschis unor infinite interpretări. Ca orice text, *visul-scris* trebuie supus fără îndoială „limitelor interpretării", şi deci trebuie să ştii să mergi pînă acolo unde textul (transpus, aici) spune „Nu", şi să te opreşti (U. Eco). În oniromanţie trebuie să cauţi doar acel misterios avertisment din vis şi să îndepărtezi din el impulsul fizic legat de ce ţi s-a întîmplat cu o zi înainte. O interpretare la fel de precaută, lipsită de violenţa asupra graniţelor înţelesurilor, trebuie aplicată şi scrisului.

Dincolo de metafore şi imaginaţia interpretărilor, scrisul are cu visul legături fascinante. Probabil că scrisul şi frenezia lui există în mare parte datorită capacităţii omului de a produce vise. Oricît de mult ne-am închina idolului raţiunii, un anumit mister şi o anumită simbolistică a scrisului există indiferent dacă el este transpunerea unui proces mental diurn, în care voinţa stăpîneşte imaginaţia, ori o transpunere filtrată a gîndurilor nocturne.

Cecilia VOICULESCU
translator

* „The Dictionary of Dreams, 10.000 Dreams Interpreted", Gustavus Hindmann Miller, Blaketon-Hall Limited, Devon, 1983.

Umilința zilnică

Cerere

Ca singur supraviețuitor din dezastrul viselor mele de adolescent, vă rog, doamnelor, domnilor și domnule director, să aprobați cererea mea de reeșalonare a datoriei civice neonorate atîția amărîți de ani trăiți, în perspectiva altor amărîți de ani care vor urma și din care nu știu cîți vor mai fi trăiți de mine. Dați-mi prin urmare dreptul la cuvînt undeva în colțul *dilemei* generale spre a mă descărca de umilința zilnică în rate săptămînale. Datoria mea civică neonorată se desfășoară între plecarea din valea unde m-am născut, și care fiind forestieră, era plină de țapinari care așteptau lunea dimineața un tren care-i ducea în munte și-i aducea sîmbătă beți și fără dinți, din bătăi. La gura văii mele stătea un tehnician dentar care le punea dinții la loc, încît toată valea avea aceiași dinți de metal, parcă de bîlci, strălucitori, așa cum am văzut și la unul dintre parlamentari, unul de pe la Cluj, mi se pare, dar nu despre asta vorbesc.

Fiind un pic nervos din scris și din fire, am făcut o frază prea lungă încît, vă rog, lăsați-mă s-o reiau, scurtă: Datoria mea civică neonorată se desfășoară între plecarea din valea mea forestieră și momentul de revelație trăit într-o toamnă la ora 13:30 cînd o doamnă în carouri, pe care tocmai era s-o calce mașina 168, a strigat: „Omul e cel mai prețios capital!".

Dacă aprobați această cerere, doamnelor, domnilor și domnule director, eu pot să-mi depun umilința zilnică chiar de săptămîna viitoare, în colțul *dilemei* noastre!

Cu mulțumiri,

Mircea DIACONU

Casa școalelor

Ce este viața?

1) Viața? Un adevărat calvar...
2) O proprietate.
3) O adevărată tragedie.
4) O floare care înflorește
Și apoi se ofilește.
5) Un lucru plăcut de care poți profita atîta cît ești tînăr.
6) Viața este o scenă pe care intri, îți joci rolul și ieși.
7) O distracție.
8) Este ceva plăcut; o adevărată tragedie.
9) Un fir care pînă la urmă se sfîrșește.
10) Nu știu.
11) Ceva nedefinit.
12) O luptă încontinuă pentru o viață mai bună care azi nu e stabilă.
13) O iluzie mai mult sau mai puțin adevărată.
14) Ceva foarte frumos.
15) Ceva de nediscutat.
16) Etapa prin care rece omul (o dată).
17) O aventură.
18) Este un zbucium sufletesc.
19) Ceva de neuitat.
20) Viața este ca o lumînare care arde atîta timp cît nu sufli în ea.
21) Este un vis pe care toți îl trăim.
22) Un vis care trece repede.
23) Un vis pe care, dacă știi și ai voință, îl poți transforma în realitate.
24) Poate avea diferite definiții. Eu unul nu am găsit nici o definiție despre viață.
25) Viața se trăiește nu se definește.
26) Viața reprezintă după mine un ideal neînțeles în timpul ei, dar care apoi este regretat.
27) Un trandafir înflorit, iar pe parcurs se ofilește.
28) Un lucru trecător.
29) Un predicat fără subiect exprimat.

(pagină dintr-un Oracol *de clasa a VII, din anul 1970)*

Bazar

Sinaia și felinele ei

Pentru leneșii care nu schiază, care nu sînt prea grozavi alpiniști și nici împătimiți ai jocurilor de vreun fel, **Sinaia** oferă, de ani, cam aceleași „distracții": cum vii, agale, pe drumul de camioane dinspre Cumpătu dai de alimentara din fostul *cartier al săracilor*, acum zonă de vile; apoi de scările spre gară, eternă, dar obositoare, tentații, de atracția *parcului „Dimitrie Ghica"*, cîndva o minigrădină botanică, azi, un *pavilion Ina Center*; urmează *librăria „Minerva"*, mereu cu noutăți (pe stînga); pe dreapta, *cofetăria hotelului Sinaia*, unde, pe vremuri, mîncai *„Crantz"*; ajuns deja în plin centru ispitele se bulucesc: *poșta* și vederea dintotdeauna cu telefericul; magazinul *universal; cofetăria „Fraga"*, care, cu ocazia Mărțișorului, oferea *o cafea mică gratis pentru consumatorii fideli; farmacia „Regală"*, ce și-a schimbat glorios denumirea după '89; și, într-un final, *cofetăria și barul Internațional* care încă marchează sfîrșitul zonei „civilizate". Toate acestea fără a cădea în ispita de a o lua la stînga, la dreapta, sau de a urca pe Furnica.

Traseul turistului mediocru e vag perturbat de însemnele noutății: între *librăria „Minerva"* și magazinul universal sînt gherete cu *hamburgeri, hot-dog-i* și *gaufre de liège*. De asemenea, magazinele sînt mai cosmopolite în denumiri: pe lîngă banalele *Eleven, Mery (sic!) Textil* sau *Blue Angel* există actualul *Standby* și livrescul *Monte Casino*.

Meseriile tradiționale au rămas aceleași, însă piața de suveniruri e mereu invadată de produse noi, adaptate și ingenioase.. Lîngă mînăstire se vînd, de pildă, *cocoșei de munte* multicolori și ușor de jumulit. Materia lor primă pare să fie profesionistul pămătuf de șters praful (pentru gospodinele avangardiste). Un alt obiect nou de tarabă este *bîta de baseball*. Legătura acesteia cu simbolurile locale nu o cunoaștem, cert este că numeroși vizitatori ai Peleșului se întorceau cu cîte una în mînă.

Aproximativ nouă și, oricum, exotică, este *leoaica fotografului*. Pe clasicul urs împăiat (cîndva, salopetă pe care o îmbrăca un animator) îl ținem minte cu toții. De cîțiva ani, însă, Kenya s-a înfrățit cu Sinaia: anul trecut era **leoaica Aura,** acum e **Luxița.** Stăpînul ei, **Puiu Stoica,** se-nnebunește după feline. Luxița are 10 luni și 28 de zile. Pînă pe la 2 ani, are, încă, în față, o carieră de fotomodel. De la 2 ani încolo, va fi recalificată drept mamă a unor pui aducători de venituri (așa cum s-a întîmplat, deja, cu Aura). Luxița mănîncă *din buzunarul clientului – carne de vită, oaie sau porc și calciu, vitamine, multiminerale* (conform stăpînului ei). Are 41 de kg. „Nu suferă datorită temperaturii sinaiote", afirmă stăpînul ei, „s-a adaptat", în stil neaoș. O poză cu ea costă 35.000 lei cu aparatul maestrului, și 10-15.000 cu aparatul clientului. Concurența cu ursul nu o deranjează. În fond se integrează și Luxița într-o tradiție, și anume – în cea a leilor de piatră de la Peleș. Dl Stoica, fotograful, rezolvă posibilele probleme ca tot românul despre care știm cum s-a născut), face versuri la minut: *Puneți mîna pe leuț / Că-i isteț și jucăuș / Puneți mîna pe leuț / S-aveți parte de bănuț; E Luxița cea frumoasă / Faceți poze și vă lasă / Mănîncă ficat și splină / Chiar și pulpe de găină.*

Luxița cea frumoasă te lasă să te pozezi cu ea nici prea-prea, nici foarte-foarte. Din cînd în cînd mai trage cîte-o labă, înspre faldurile pantalonilor oricui, amintindu-și de demnitatea felină.

Iaromira POPOVICI

Să înceteze diabolizarea rechinului!

Bravo! Bravo! Bravo! –

cred că sînt singurul om din România care în dimineața zilei de 28 februarie 1999, duminică, cu o zi înainte de scumpirea benzinei, striga „bravo!".

„Bravo! se strigă la măgari", ne spunea cîndva un pedagog de la „Matei Basarab" și avea poate dreptate, dar această amintire îmi dădea un nou avînt fiindcă în entuziasmul meu vedeam (și încă văd) o altă soartă pentru măgarii mult prea obijduiți de clișeele noastre antropomorfice,

pentru boul cu trist destin la vocativ,

pentru vaca în nedreaptă lumină a imprecației,

pentru porcul de care nu mai zic nimic, de mult trebuind să se știe că el nu e personajul pamfletelor noastre din ziare și parlament, ci dimpotrivă, unul din cele mai curate animale.

Strigam și încă strig „bravo!" pentru acordul încheiat la Roma de către Comitetul cel mai avizat al organizației FAO, Comitetul pescuitului internațional, care hotărăște pentru prima oară de la Geneză încoace, ca rechinul să fie protejat, în rînd cu leul,

cu cerbul,

cu vulturul,

cu hipopotamul,

cu balena,

da, balena fiind animalul cu cea mai pozitivă imagine în cărțile lumii – de la Iona la Moby Dick și Pinocchio –, cea mai carismatică, cea mai melodramatică,

aproape că a devenit o fericire să fii înghițit de o balenă,

o fericire a sensurilor,

un paradis pentru filosofi și credincioși,

un laborator pentru a pune la încercare omul, netotul care se dă măsură a lucrurilor în timp ce lucrurile au tot mai puțină treabă cu el,

da, balena care, după toate, se mai și sinucide în mod enigmatic, de parcă ar cunoaște noțiunea de ananghie, cînd nu mai știi ce-ți trece prin cap,

balena, de nu cu chip uman, atunci chit uman, concentrare de groaznic volum, de feroce întuneric și esențială lumină,

(lăsați delfinul, ăla chiar că e, conform celor mai manipulante basme și documentare, întruchiparea inteligenței și voioșiei antropomorfice, aiurea!)

balena a uzurpat imaginea rechinului, l-a demonizat, l-a dat tuturor păcatelor, Dumnezeu știe de ce, Atotputernicul nescriind fabule, nepunînd morală atunci cînd a creat stelele, iarba, lighioanele, dobitoacele, El spunînd doar atît, după fiecare zi a Creației, că e bine, atît și nimic mai mult, dar nici mai puțin.

Așa că – bravo! bravo! – e o victorie eminentă asupra maniheismului, un triumf al împerecherii divine dintre bine și rău,

fraza aceasta din „Le Monde", la 24 februarie 1999, pierdută pe prima pagină, între Kosovo și scăderea monedei Euro: „Cît privește reputația macabră a rechinului, ea pare exagerată": în 1997, s-au recenzat în lume 60 de atacuri rechiniene împotriva omului, dintre care 11 cu consecințe mortale, după cum o dovedește fișierul riguros al Societății americane de la Universitatea din Florida care, specializată în branșă, a constatat că mulți mai mulți bipezi au fost uciși pe șosele, plecînd sau venind de pe plăjile terorizate de „Fălci" 1, 2, 3.

Mai mult: foarte puține specii de rechini – dintre cele 400! – sînt agresive, existînd unele (ca „rechinul-covor", „peștele-chitară" sau chiar „rechinul-balenă") care se dovedesc foarte pașnice, adevărați companioni ai omului pe mare.

Dialectica naturii (asta-i din Engels, altă grozăvie!) biruie definitiv atunci cînd, alarmat de creșterea vertiginoasă a pescuitului de rechini – în 20 de ani, dublu! – Planul internațional de conservare a speciei atrage atenția, aproape sarcastic, că „totul în rechin e bun".

Aripioarele sale fac fala bucătăriei chinezești.

Uleiul ficatului său e foarte căutat de industria cremelor cosmetice pentru frumusețea acelora pe care atîția măgari le numesc, drăguț, „gîște" și, la mînie, „vaci".

Pielea rechinului e o delicatesă în tăbăcăriile de fineță.

Cartilagiul său intră în cercetările medicale.

Dacă totul e bun în rechin, înseamnă că nu toți rechinii sînt rechini, așa cum nu toți oamenii sînt porci, măgari, boi sau...

Bravo! Și jos!

Jos cu fabuletele, jos cu etichetele, jos cu exagerările! Cînd lumea va pricepe ce i-a demonstrat K. Lorenz: că porumbelul e nu mai puțin agresiv decît lupul, atunci va fi raiul pe pămînt – urmînd, mă rog, să vedem dacă și raiul nu are o reputație exagerată.

Radu COSAȘU

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

HUMANITAS EDUCAȚIONAL:
serie de teste pentru promovarea examenului de capacitate

Jurnal de cinefil

Apocalipsa timidă

13 dec. 1998. Aseară am revăzut, cu mare plăcere, „Operaţiunea Monstrul“, pe postul Acasă. Un film superb şi surprinzător pin jocul actoricesc, prin scenariul de o simplitate plină de resurse care vin din humusul atît de generos al situaţiilor obişnuite ale istoriei unei pseudoevadări din „sistem“. Din orice sistem – cel al „celulei de bază a societăţii“: familia, al ierarhiei birocratice şi al „socialismului multilateral dezvoltat“. Sisteme ale căror inerţii sînt păstrate de protagonişti pînă şi în paradisul Deltei Dunării. În schimb, evadarea lui Manole Marcus din conformismele proprii (a se vedea filmografia sa deloc inocentă ideologic) cît şi din acelea, generale, ale presiunii extraculturale asupra filmului românesc, nu este nicidecum falsă. Ironia situaţiilor, aluziile din dialoguri şi procedeul sinecdocei (fuga nocturnă a bărbaţilor de sub tutela autorităţii consoartelor nefiind decît echivalentul „în mic“ al unei fugi – eşuate, în cele din urmă – de sub ochii necruţători ai „tătucilor“ **epocii de aur**) sînt atuurile acestei „operaţiuni“ reuşite de trecere a unei pelicule ante-decembriste dincolo de frontiera lui 1989, în perimetrul unei încă timide judecăţi de apoi a cinematografiei româneşti postbelice. O dovadă a acestei sfieli în a spune lucrurilor pe nume şi în a recunoaşte eşecurile, erorile, compromisurile şi bîlbîielile filmului românesc o reprezintă, printre altele, încercările dlui Romulus Vulpescu, gazda *Cinematecii de Acasă*, de a scoate în evidenţă numai părţile bune (dar cu întregul ce facem?) ale filmelor noastre ratate, eventual de a deturna printr-un discurs nostalgic-biografist „tehnic“ sensurile atît de evident tributare ideologiei epocii socialiste. Cum să mai văd, de pildă, în „Bietul Ioanide“ al lui Dan Piţa (în care Butoiescu-Botticelli este un ilegalist hăituit de regim ş.a.m.d.) pe „Bietul Ioanide“ al lui Călinescu? (În schimb, ca să nu creadă cineva că am ceva cu autorul, iar nu cu filmul, aşa cum presupunea mai demult un cititor al cronicilor din studenţie, pot să urmăresc şi să apreciez „Pas în doi“-ul aceluiaşi Piţa.)

(În paranteză fie spus, cred că greşesc. Un prezentator nu este decît acea persoană care trebuie doar să convingă telespectatorii să rămînă în faţa ecranului, iar nu un cronicar cinematografic sau, şi mai şi, un critic de film care are libertatea – şi obligaţia – de a face observaţii de orice ordin.)

Dacă ar fi să alcătuiesc o listă (nu un top!) cu filmele româneşti de ficţiune care, din punctul meu de vedere, ar rezista unei selecţii severe, aceasta ar fi destul de restrînsă în raport cu numărul lor total. Ar intra aici titluri precum: „Prin cenuşa imperiului“, „Moara lui Călifar“, „Nunta de piatră“, „Nemuritorii“, „Secvenţe“, „Vînătoarea de vulpi“, „Ochi de urs“, „Iacob“, „Adela“, „Titanic Vals“, „E pericoloso sporgersi“, „Fructe de pădure“, „Morometii“...

Sînt extrem de pretenţios? Poate. Dar această „operaţiune monstruoasă“ de selectare a filmelor cu adevărat semnificative **îmi aparţine**. Această decimare e o apocalipsă personală şi, în plus, una de cinefil, de ochi flămînd şi televideoman străin de nostalgiile creatorilor acestor filme. Regret, dar am avut cinema, nu şi filme. Am avut actori de film excelenţi, dar care s-au irosit, cu tot jocul lor deosebit, în pelicule fie cu pojarul infantilismului, fie cu acela al realismului socialist. S-au risipit talente regizorale, s-au pervertit scenarii cu premise interesante. Nostalgia, doar, mai salvează o parte a filmelor româneşti. Dar este nostalgia o soluţie pentru ochii care abia acum descoperă fascinaţia ecranului? Mă îndoiesc.

Din toate posibilele **istorii** ale filmului românesc, singura nemortificată, singura exclusiv „pozitivă“ ar fi aceea a unei istorii de **secvenţe** cinematografice salvate din contextul întregului, indiferent cît de prost ar fi acesta. Ar rezulta un serial demn de urmărit, cu zeci de episoade alcătuite, fiecare, din alte zeci de fragmente. În masa amorfă a multor pelicule se găsesc bucăţi şi bucăţele superbe, care ar merita revăzute oricînd. Dacă nu mai putem salva filmul, să recuperăm măcar cinema-ul.

Mihai IGNAT

Nu rataţi

Îngeri căzuţi

(La vie rêvée des anges)

regia: Erick Zonca

Trei premii *César:* „Cel mai bun film“, „Cea mai bună actriţă“ (Elodie Bouchez), „Cea mai bună tînără speranţă“ (Natacha Régnier) – la cinema „Europa“ (fost „Mioriţa“), începînd de vineri, 12 martie

Editura **compania**

ne semnalează apariţia unui document cu totul excepţional:

Anchetă asupra morţii prinţesei Diana

de Jean-Marie Pontaut şi Jérôme Dupuis

Aceasta nu este «încă o carte despre moartea prinţesei Diana», aşa cum au mai apărut şi vor mai apărea. Aceasta este singura anchetă completă, lipsită de prejudecăţi şi ferită de obsesia scenariilor.

Într-o avalanşă de teorii care se axează pe întrebarea «de ce?», această carte, scrisă de doi ziarişti francezi de investigaţii de la săptămînalul *L'Express*, răspunde integral întrebării, mult mai justificate: «cum?»

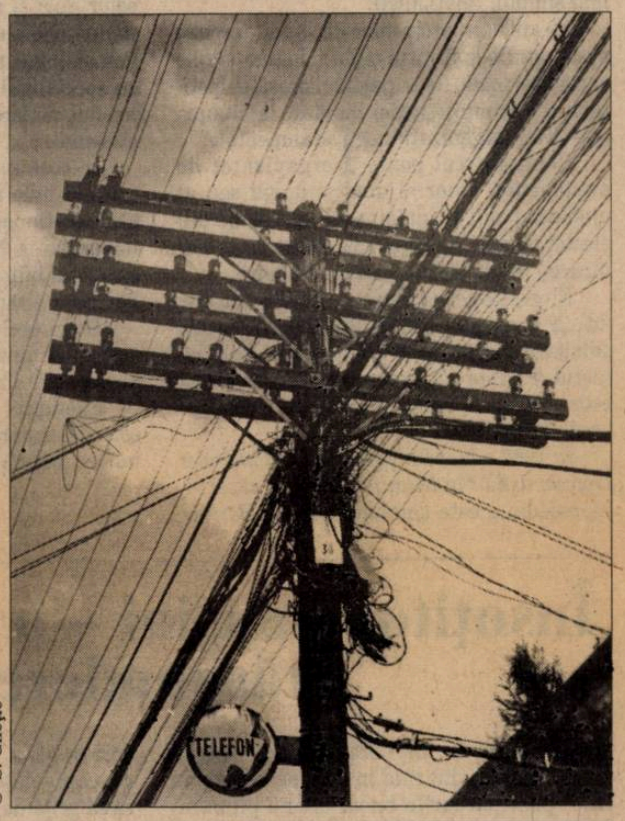

© S. Gheţie

Cronica literară de tranziţie

Titus Popovici rîde, povesteşte şi cugetă

M-am format în regimul comunist, care mi-a fost îngrozitor de antipatic, din motivul că în lucrurile serioase mi-e imposibil să mint; de aceea am şi reuşit – ratînd diverse cariere – să nu devin membru de partid. Dar reflexul autocenzurii l-am avut. Chibzuiam bine cum să „bag“ cutare idee sau cutare „şopîrlă“, ca să „treacă“. Eram mereu conştient de această „schizofrenie“, pentru că eram mereu dublu: cel care trăia şi cel care se privea trăind. Mă enerva că este în mine un Pruteanu care veghează vigilent şi, din cînd în cînd, în timp ce scriu, mă bate pe umăr cu un „-Nţ! Asta n-o să ţi-o lase. Scoate şi sucseşte-o altfel!“

Acest Pruteanu, pe care-l credeam definitiv adormit din 17 decembrie 1989, a început să dea semne de viaţă pe cînd concepeam articolul de sub ochii dumneavoastră. Probabil că recentele belele pe care mi le-au atras vederile mele politice (ca şi *înainte*, dacă schimbăm ce-i de schimbat) l-au resuscitat şi l-au făcut să creadă că mai poate juca un rol în viaţa mea. Îl auzeam şoptindu-mi: „-Ce vrei să faci, măi, nărodule?! Te apuci să-l lauzi pe Titus Popovici? Păi ăsta a fost membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român! A dat în Breban! A scris romane proletcultiste şi scenarii cinematografice pe gustul lui Ceauşescu! Chiar vrei să-ţi strici de tot dosarul?“

I-am ţinut, în replică, următorul logos: Ascultă, cetăţene cenzor. Primo: te informez că în romanele *Străinul* şi *Setea*, pe care le numeşti proletcultiste, eu, critic literar care nu citesc *Divina comedie* nici cu ochi de ghelf, nici cu ochi de ghibelin, văd, ca şi în cărţile din aceeaşi epocă ale altui „vîndut“ de seamă, Petru Dumitriu, şi semnele regale, indubitabile, ale talentului, ale forţei de a scruta şi crea viaţa. Secundo: nu tot ce-i plăcea unui semidoct ca N. Ceauşescu e, ipso facto, tîmpit: de exemplu, Coşbuc. Tertio: eu comentez aici o carte, nu eliberez certificate de sanctitate. De-ar fi să judec opurile după conduita politică a autorelui, ar trebui să nici nu mai pun mîna pe Céline, pe Brasillach, pe Goga, pe Sadoveanu, pe Knut Hamsun, pe Călinescu, iar lui Lucreţiu Pătrăşcanu ar mai trebui să-i trag un glonţ în ceafă, nu-i aşa*? Esteticul e, totuşi, o minoritate care merită niţică autonomie, iar inteligenţă (ne îndoctrinează alt „colaboraţionist“ notoriu, Mihai Ralea) înseamnă a şti să distingi planurile. Şi quarto: cît despre dosar, zic, din rărunchi, odată cu Ellocika Şciukina, fiica celebrului cuplu Ilf-Petrov: Vax!

Aşa că, nepăsător la panica autocenzorului conformist, îţi aduc la cunoştinţă prin prezenta, stimate cititor dialectic, că vei afla din această carte**, *Disciplina dezordinii*, despre cum s-a alcătuit şi despre cum era pe dinăuntru comunismul real, dacă nu mai mult, în orice caz, mai simpatetic decît din toate manualele de istorie, economie politică sau politologie (unde am mai citit eu o frază ca asta?) care ţi-au căzut în mînă. Titus Popovici (aşa cum apare el în acest tom), e musai să ştii, n-a fost un „taliban“ al doctrinei bolşevice, ci un tip format la şcoala patetică a unora ca Malraux sau Hemingway, ştiutor de limbi străine şi cititor de cărţi serioase, care i-au şi intrat în sînge, om de o sclipitoare inteligenţă şi bun cunoscător de oameni. Imensa capcană a Istoriei, în care a căzut cu juvenilă bună credinţă, alături de spirite mult mai coapte, a fost crîncena alternativă fascism/comunism, din care o minte cinstită nu putea vedea decît o singură ieşire. Colegul său de generaţie şi de avataruri, scriitor cel puţin la fel de important şi, pentru că i-a dat Dumnezeu zile, cu mai multe pagini rezistente, Radu Cosaşu, ar mai avea destule de spus despre asta, pe lîngă ce a spus deja în *Supravieţuiri*-le sale.

Se desparte Titus Popovici de trecut rîzînd? Nota jovială, tonică, de umor fluid, păstos, rabelaisian adesea, ar îndreptăţi un răspuns pozitiv. Paginile de meditaţie istorică (e.g., cele despre războiul de independenţă ori războiul civil din Spania) sau politică (e.g., cele despre mecanismul delabrat al puterii comuniste), grave şi riguros documentate, nu. În această dilemă, în această bivalenţă stă şarmul personalităţii autorului şi, implicit, al cărţii. Analiză şi exemplificări, în numărul de săptămîna viitoare, că mi s-or gătat minutele...

(urmare şi final în nr. viitor)

George PRUTEANU

*) Acest „Nu-i aşa?“ nu este o aluzie la Silviu Brucan.

**) Titus Popovici, *Disciplina dezordinii – roman memorialistic*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 1998, 320 p., 25.500 de lei

© S. Gheţie

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

MUNCI ŞI ZILE ÎN TRANZIŢIE

Mult blamata tranziţie naşte şomeri, disperări, dar şi iniţiative. O categorie mai dinamică a concetăţenilor noştri s-a adaptat schimbărilor, optînd pentru ocupaţii noi. Şi, poate, mai bănoase. ***(I. P.)***

Oamenii „de relaţii“

Din februarie 1998, Washington D.C. are pagină pe Internet. Din februarie 1999, judeţul Bacău are pagină pe Internet. Odată cu aceasta a fost creat un soft şi un centru prin care prefectura, primăriile şi trei sute de firme pot comunica între ele sau cu cetăţenii. Cine este responsabil pentru toate acestea? Cîţiva tineri specialişti în relaţii publice care au găsit înţelegere la autorităţile locale. *„Public relations“* constituie un domeniu care a explodat în Occident după 1945. În România se află la începuturi. Persoanele din domeniu se numesc fie oameni de relaţii publice, fie, mai simplu, relaţionişti.

În anii următori vom da de ei aproape peste tot. De la firmele mijlocii la companiile supranaţionale, de la partide, presă şi instituţii ale administraţiei de stat, la cluburi sportive şi organizaţii neguvernamentale.

Relaţionistul poate fi organizator de evenimente, autor al unei strategii sau al unei campanii de imagine, al unei campanii electorale sau omul care se ocupă de comunicarea în interiorul unei organizaţii.

El gestionează reprezentările sociale, adică ceea ce gîndesc oamenii despre subiectul pe care el îl promovează. Relaţionistul nu este un propagandist pentru că este obligat să respecte adevărul, dar să-l prezinte frumos.

În 1995 a luat fiinţă *Asociaţia Română a profesioniştilor în Relaţii Publice,* al cărei vicepreşedinte este domnul *Dumitru Borţun.* Domnia-sa crede că *peste cinci ani această meserie va fi la fel de bine văzută şi plătită ca aceea de avocat.*

Asociaţia a reuşit să includă profesia în nomenclatorul de meserii şi prognozează că în viitorii ani va fi nevoie de 5.000-6.000 de specialişti pe piaţa de muncă românească.

Prin aceasta se justifică existenţa a nu mai puţin de trei facultăţi de *Comunicare şi Relaţii Publice* numai în Bucureşti, două în *Universitate* şi una la *Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative.* La acestea se adaugă cîteva la universităţile particulare. În momentul actual, firmele româneşti de profil intră în categoria celor mici şi mijlocii. Marile companii supranaţionale vin cu birou de P.R. în organigramă. Iniţial nu au încredere în români şi vin cu specialiştii lor. Ulterior fie angajează şi români, fie incorporează firme autohtone deja existente.

În ceea ce priveşte instituţiile statului, cel mai bine a reacţionat Ministerul Apărării Naţionale, influenţat de necesitatea integrării în NATO. S-a ajuns la existenţa cîte unui ofiţer de relaţii publice la nivelul fiecărei unităţi militare.

Domnul Borţun crede că acest domeniu este unul dintre puţinele în care putem să ne depăşim limitele balcanice.

Exemplul cu Washington-ul şi Bacăul este încurajator. Deocamdată, Bucureştiul nu are pagină pe Internet.

Cristian GHINEA

Pizza – perfect românească şi la domiciliu

Oriunde, oricînd, imediat – Livrăm gratuit. 100% livrare, calitate, satisfacţie. Pizza – 30 cm. Pentru fiecare comandă ce depăşeşte 100.000 lei, veţi avea o PLĂCUTĂ SURPRIZĂ!

Anunţurile de mai sus sînt scrise galben pe roşu în pliantul **Domino Pizza**. Pliantul l-am găsit în uşa mea, şi l-am zărit în uşile tuturor vecinilor. Acest tip de promoţie este opera unuia dintre cei doi asociaţi-patroni, **dl Ştefan Chiriţă**. Aproape zilnic, cu maşina personală, dl Chiriţă împînzeşte oraşul cu fluturaşi. După 3 ani *în Vest,* în Franţa, Belgia, Danemarca, dl Chiriţă a-nţeles ce-nseamnă o afacere personală şi cît trebuie să te zbaţi pentru ea. Acolo, în V, a lucrat la preparare şi livrare de Pizza. Colegul său, la fel de tînăr (25-30 ani), **Mihai Şerbănescu,** e calificat în *restaurante, carmangerie, patiserie.* Şi el a lucrat în Germania, la un amic de familie. În România, meseria de creator sau prelucrător şi livrator de Pizza nu figurează în nomenclator decît la mai generalul *produse de panificaţie şi patiserie.*

Mihai Şerbănescu ne explică începuturile: *ne-am legat afectiv de ideea de Pizza. Nu există în Bucureşti o firmă care să se ocupe cu adevărat de livrare de Pizza, să pună clientul pe primul plan.* Reţeta lor e unică; numai **Dominos** din SUA o are la fel, şi e *number one,* afirmă dl Şerbănescu. De altfel, cei doi tineri patroni încearcă să fie cît mai la curent cu mersul internaţional al Pizzei: citesc **Pizza Today**, care apare în SUA (prin intermediul unei cunoştinţe).

Conform reţetei sus-amintite, blatul de Pizza se prepară pe un strat de mălai. Mihai Şerbănescu, deşi patron, face blaturile cu mîna lui. Topping-urile şi le poate alege Clientul (cu excepţia pizzei Big Domino, care are o combinaţie fixă).

Personalul de care dispun cei 2 patroni este de 8 oameni, cu o medie de vîrstă de 22 ani. Angajaţii sînt în general perechi: fetele fac treaba de interior, băieţii – pe cea de livratori. Formula aleasă exclude *stresul lipsei aproapelui.* Conform dlui Şerbănescu, oricare din oamenii săi ştie că *Pizza făcută de mîna lui, dacă e bună, e parte din el.*

Problemele băieţilor de la Domino sînt birocraţia (nu au reuşit să-şi pună încă telefon fix) şi contractele. Pe lîngă o biserică protestantă, care îi onorează cu comenzi destul de mari, nu prea au avut noroc cu firmele. Au încercat la CONNEX, unde ştiau că sînt mulţi mîncători de Pizza, dar n-au reuşit. Astfel, mai „se scot“ cu cetăţenii străini eşuaţi prin România, ce comandă mereu altceva, şi cu românii de sine-stători ce preferă, în general, aceeaşi Pizza. De 3 luni, de cînd au pus pe roate afacerea, profitul este încă foarte mic. Şi mereu reinvestit. Mihai şi Ştefan au, însă, planuri mari: unul dintre ele este să livreze, pe lîngă Pizza, şi clătite. **(I. P.)**

Însoţitor de cîini – o vocaţie cu răspundere

Pe **Mişu B.** din cartierul Floreasca îl poţi zări din cînd în cînd pe străzi sau prin parcurile bucureştene plimbîndu-se agale alături de două sau chiar trei frumoase şi bine hrănite exemplare canine. La cei 23 de ani ai săi se poate lăuda cu o experienţă bogată în *meseria* de **însoţitor de cîini,** cum el însuşi o denumeşte, singura sa sursă de venit. În rest e student la o facultate particulară, ascultă muzică veche, citeşte romane SF şi pleacă o dată pe lună la munte, unde adoră să se caţere.

Vorbeşte puţin despre ocupaţia sa neobişnuită, însă destul de des întîlnită prin alte ţări. La noi, după Revoluţie, oameni cu bani şi extrem de ocupaţi, care nu au timp să-şi vadă de propriile familii nicidecum de animalele favorite, au preluat moda occidentală şi au început să apeleze la astfel de servicii. Îşi găsesc ofertanţi nu prin anunţuri la Mica Publicitate, ci prin cunoştinţe cu copii destul de responsabili pentru a avea grijă de un cîine, însă destul de leneşi pentru a-şi căuta un serviciu.

Mişu B. consideră *meseria* sa o afacere bunicică: nu-i ocupă prea mult timp şi ies şi ceva bani. *Cred că am vocaţie pentru chestia asta,* povesteşte el zîmbind. *Cînd eram mic, plimbam copiii vecinilor prin spatele blocului şi căpătam cîte o ciocolată sau cîte un suc. De multe ori, însă, îi uitam cîteva ore în cărucior lîngă terenul de fotbal, de intrau părinţii la grijă.*

Cum a debutat ca „însoţitor de cîini“? Cînd era prin liceu, un vecin patron îl tot ruga să-i plimbe cîinele, ba chiar să-l şi alerge. Drept recompensă, îi dădea în fiecare zi „bani de o bere“. Apoi a fost recomandat altor persoane care nu-şi vedeau capul de treburi.

Mişu refuză să vorbească despre clienţii săi. *Nu dau nume, unii sînt oameni sus puşi cu bani şi cu vile mişto şi nu vreau să se afle.* Cînd este întrebat cam cît cîştigă, răspunde tot evaziv. *Depinde cîţi cîini am, de cîte ori pe zi îi plimb. Dacă totul este OK, fac mai mult de un milion pe lună.* Recunoaşte că-i place ceea ce face. Şi pentru el este o bucurie să se plimbe fără un scop anume prin oraş. Mai agaţă vreo fată, mai face un popas la vreo terasă unde se întîlneşte cu prieteni.

Totuşi încearcă să convingă lumea că nu-i aşa uşor precum pare. *Trebuie să iubeşti animalele, să ştii cum să comunici cu ele. Odată am refuzat un cîine care nu-mi plăcea. Era încăpăţînat şi pe deasupra mai era şi obez, abia se ţinea după mine. Pentru ei sînt ca un al doilea stăpîn. Îmi răspund la comenzi şi trebuie să fiu atent cu cine se împrietenesc, ce mănîncă de pe jos...* În concluzie, are o muncă de răspundere. *Mi s-a întîmplat ca stăpînul să descopere că într-o zi cîinele e prost dispus, sau pare bolnav şi atunci dă vina pe mine. Eu ce să fac? Încerc să-l asigur că nu-i din cauza mea, că eu nu i-am făcut nimic. În general, sînt un om care inspiră încredere.*

În momentul de faţă, Mişu are în grijă trei cîini: un dalmaţian, un labrador şi un lup alsacian. Foarte rar iese cu toţi trei în acelaşi timp. Pe lupul alsacian îl plimbă cam o oră pe la prînz. *Trebuie să-l alerg căci e o rasă care are nevoie de mişcare.* Cel mai drag îi este însă dalmaţianul. *S-a ataşat mult de mine. L-aş cumpăra dacă mi l-ar vinde.* Mişu nu are un cîine al lui, dar nici nu-i trebuie. *Asta ar fi culmea! Parcă văd că de cîinele meu nu aş avea timp să mă ocup.*

Cîţiva dintre prietenii lui Mişu şi-ar dori să presteze acelaşi tip de serviciu. Unii dintre ei chiar îi ţin locul cînd el *chiuleşte de la slujbă.*

Întrebat dacă are de gînd să facă carieră, Mişu întîi rîde, apoi devine brusc serios: *Doar n-o să trăiesc din asta toată viaţa. Totuşi m-am gîndit că ar fi o afacere să deschid un hotel pentru cîini, ca-n Occident. Cred că ar avea mare căutare.*

Adina POPESCU

Strip-tease de lux: trăiri printre bancnote

Onix, stripteuză în sexy-clubul **Il buongustaio** din Bucureşti, a adunat cel mai mult 700.000 de lei într-o seară. Adică mai puţin de 70 de dolari. Bani puţini, comparativ cu piaţa internaţională; dar banii nu contează aşa de mult. Important este, spune Onix, *să pui mult suflet în ceea ce faci.*

Onix... Este, bineînţeles, numele de scenă. Cel adevărat nu are, potrivit spuselor ei, nici o importanţă. Aşa se recomandă oricărui bărbat care vine marţi, joi sau sîmbătă seara în sexy-clubul **Il buongustaio** din Calea Dorobanţilor. Nu mai ţine minte cine i-a dat acest pseudonim cu rezonanţe de nestemate. Cert este că ei îi place şi îl rosteşte cu o voce senzuală.

Ochi negri, sîni bine conturaţi, şolduri feline, picioare lungi... E lesne de observat că ea atrage toate privirile. Cînd se apropie de mese, mîinile se lipesc lacom de trupul ei. După vreo trei-patru intermezzo-uri – nu mai multe – prin sală, Onix se îndreaptă spre culise, unde se spală şi se parfumează. Pe unduirea coapselor, între şnuruleţul de la bikini şi piele, se disting bancnote de 10 şi 50 de mii de lei. Se retrage mereu prima în culise, după cum spune şi **Pantera,** una dintre cele patru colege ale lui Onix. *E cu gîndul numai la numărul ei,* mărturiseşte Pantera cu o oarecare invidie în glas.

Onix pare într-adevăr cea mai grăbită dintre cele cinci fete. Ea nu prea se aruncă la bani. Umblă vorba că nu prea i-ar plăcea bărbaţii. *Bîrfe,* exclamă Pantera, adăugînd: *dacă ajungi să o cunoşti, e o fată extraordinară.* Onix fumează mult şi, dacă un client îi oferă un pahar de vin roşu, nu îl refuză. *Nu stau mai mult de două minute la o masă... Majoritatea sînt boşorogi libidinoşi,* spune, trăgînd afectată din ţigară. *Îi ochesc pe ăia între două vîrste sau pe cei veniţi cu prietenele, nevestele sau amantele. Ăştia din urmă vor un preludiu şi vin să se încălzească aici. Sau sînt perverşi. Sau vor în grup. Unu' mi-a oferit odată 200 de dolari să merg cu el şi cu prietena. Am refuzat...*

Al doilea număr, folosit în multe cluburi, este aşa-numitul *Dansul ţigăncilor.* Fetele se urcă pe genunchii bărbaţilor, îi acoperă pe de-a întregul cu rochile lor lungi şi dansează ca posedate. Onix, de obicei, nu are nimic sub rochie...

Cel mai tare număr al serii îi aparţine tot ei. Parcă nu s-ar mai dezlipi de pe scenă. Ca o „fata morgana“, se prelinge prin cortina de mătase. Pare a se materializa încet, pe măsură ce aburii violeţi din mijlocul scenei încep să-şi piardă consistenţa.

Numărul durează 6 minute şi 20 de secunde şi ţine sala ca pe ghimpi. După ce zboară şi ultima textilă de pe ea, aplauzele şi fluierăturile răsună şi vinurile încep să se comande mai abitir. Unii clienţi încep s-o cheme la mesele lor, fluturîndu-i bancnote. Le zîmbeşte lasciv şi se retrage galeşă după cortina de mătase. *Nu-i aşa că pare absurd?,* zîmbeşte ea. *O stripteuză să refuze banii ce i se oferă, ca să zic aşa, în timpul serviciului... Numărul ăsta e numărul meu. Îmi place. Pun suflet în el. Poate e un capriciu, nu ştiu. Mie-mi place să cred că e puţină artă şi nu puţină prostituare.* Soarbe din paharul de vin avînd pe faţă zugrăvită o expresie visătoare. Parcă ar fi, cu frizura ei băieţoasă, o liceană nebună. Are însă 25 de ani. Are şi un prieten care o întreţine. E neamţ şi are 30 de ani. Venit cu afaceri şi rămas... din dragoste pentru ea.

De nenumărate ori, diverşi ştabi mi-au făcut oferte. Mă crezi sau nu... în afară de Karl am mai fost doar cu doi bărbaţi în viaţa mea. Bărbaţi la care am ţinut. Nu sînt o prostituată. E drept, Karl mă întreţine, dar mă iubeşte şi îl iubesc.

Onix vorbeşte aproape fără să o întrebi. Pentru ea, strip-tease-ul pare a fi o îmbinare între trup şi suflet.

Ovidiu IORDAN

Pagină realizată de
Iaromira POPOVICI

Îl cunosc pe...

Pilu Caravasile, omul-măr

De ce vă supraintitulaţi „omul-măr"?

Trageţi cu urechea, nu-i frumos... Dar acum, că ştiţi, uite, eu am, în Piaţa Amzei, toate felurile de mere: Parmen auriu, bot de iepure, ionatan... Şi le dau la preţ de 12.000 lei, acum, cu scumpirile. Ăsta e marele secret. Sînt omul-măr că nu pot eu să fiu copac să le fac pe toate.

Dacă aţi fi copac, aţi produce pe fiecare creangă cîte un soi de măr?

Dacă aş fi copac, aş lăsa să urce pe mine gîngania şi să mă cureţe ciocănitoarea. Asta aş face.

Dar asta nu-i ceva firesc, natural? De ce v-aţi dori aşa ceva, domnule măr?

Ha, ha, ha, domnu' măr... O să-i zic lu' soacră-mea, că ea nu crede în ce fac eu. Uite, gîngania s-a făcut ţigancă, vine doar cu turma şi omoară mărul. Îl sugrumă.

Mîncaţi mere?

Uite cum stau lucrurile: la trei-patru ani culegeam mere de pe jos şi le dădeam la C.A.P., la doi lei lada, şi strîngeam la o sută de lăzi. Şi mi s-a scîrbit, îmi plac smochinele, că la un kil de mere iau suta de smochine.

Nu sînteţi cam „pe dos"? Puteţi mînca mere şi vreţi smochine, aveţi mere şi vreţi să fiţi măr, vin gîngăniile şi vreţi doar gingania.

Nu vreau să fiu perfect, nici să ocup un loc în Parlament. Ce-aş face altceva?

V-aţi gîndit la moarte?

Da, într-un fel eu sînt mort. Am intrat cu Aro-ul meu într-un stîlp, pe la Tîrgovişte, şi m-au scos dintre mere şi fiare cu autogena. I-au zis lu' nevastă-mea că sînt mort şi aia se punea pe făcut colaci – femeile, proaste – şi a patra zi am învins.

Moarte clinică?

Moarte clinică pe paşti! Nu mi se aşezaseră la loc caltaboşul şi lebărul. Atît mi-a fost. O vacă de asistentă mă tot vorbea de rău, asta auzeam, da' să-mi schimbe cearceafurile, să dea drumul la un geam să mă aerisesc şi eu, n-ar fi făcut.

Da' eraţi mort, ce vă trebuia aer şi cearceaf?

Păi, asta simţeam eu, asta vroiam eu să supravieţuiesc.

Aţi avut nostalgii cu mere, atunci, juma' viu?

Ce mere, dom'le! M-am odihnit pe cinste, că nu mai dormisem aşa de vreo cinşpe ani.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

ZEFLEMEA, *LA VIE EST BELLE*

● Înaintea tuturor celor care-l vor felicita, duminică, pentru împlinirea a 80 de ani, dl Alexandru Paleologu se sărbătoreşte, primul, printr-un interviu de zile mari, acordat dlui C. Stănescu în *Adevărul literar şi artistic*. Deşi s-a exprimat de atîtea ori – cu tot atîta spor cît „Avarul" lui Molière asupra zgîrceniei în lume – despre nenorocirea naţională numită „zeflemea", niciodată parcă Domnia Sa n-a fost mai tranşant şi mai scandalos pentru prostime: „Codul sănătos al poporului este zeflemist. Zeflemeaua este o terapeutică de supravieţuire, dacă nu eram zeflemişti muream de mult, nu mai existam ca naţie. Zeflemeaua este o filosofie salubră...". Iar se vor auzi scrîşnete, iar se vor congestiona conştiinţele serioase, iar vor ţîţîi mohorîţii... La mulţi ani, domnule Paleologu! Fiţi sănătos şi vesel! – conform urării caragialiene, singurul conformism plăcut. (**R. C.**)

● Felul cum şoferul român îşi înfrumuseţează parbrizul şi bordul maşinii ar merita, poate, un text mai vast. Aici am să dau doar un exemplu: pe geamul unui troleibuz al liniei 76 (P-ţa Reşiţa – Niţu Vasile – P-ţa Sudului) am văzut afişate aceste cuvinte: LA VIE EST BELLE. (**D. S.**)

AMOEBA ŞI ANHIDROBIOZA LA SANDU COCOŞATU

● În aceeaşi familie a invectivelor cu trimitere zoologică (foarte prezente, sub formă de *bou*, *porc* sau *cîine*, şi la noi), se înscrie şi această mostră de atac la persoană dintr-un ziar american (*USA Today*, 5 martie a.c.): „Făceţi-vă datoria în vindecarea societăţii noastre şi nu cumpăraţi cartea lui Andrew Morton, *Monica's Story*. (...) De la un capăt la celălalt, suspinele şi plînsetele acestei dame stabilesc un nou record al celor mai nepotrivite auto-*dezvăluiri*. În ceea ce-l priveşte pe Bill Clinton, nu merită să dai 24,95 dolari pentru a descoperi că preşedintele are auto-controlul sexual al unei *amoeba*" (amoeba – organism unicelular, una dintre formele elementare ale vieţii, *n. n.*). (**A. C.**)

● O soluţie pentru pensionari, şi nu numai pentru ei: ANHIDROBIOZA. Simplă şi radicală. Aceasta este o stare ce poate dura ani sau decenii, în care intră nişte vieţuitoare minuscule, trăitoare în licheni. Atunci „se deshidratează şi se transformă în praf. Sub această formă, pot să suporte temperaturi între -272° C şi +100° C, rezistînd la toate agresiunile, inclusiv la doze masive de iradiere atomică (...); este de ajuns să fie umezite pentru ca ele să recapete viaţă" *(România liberă*, 6 martie). Slavă Domnului, mai ales de cînd cu inundaţiile, la noi apă se mai găseşte, deci soluţia e „fezabilă", dacă-i dă cuiva prin gînd să ne împingă la anhidrobioză. (**T. C.**)

● Pentru iniţiaţii-ntr-ale traseelor automobilistice, intrarea în Bucureşti poate oferi surprize: în zona Băneasa, te aşteaptă str. *Graţioasă;* în josul ei, restaurantul „La Puiu", un pic mai încolo, crîşma „La Sandu Cocoşatu": singurul loc în care se fac mici „adevăraţi" în Bucureşti (conform avizaţilor). (**I. P.**)

ECLIPSĂ DE PENSIONARI

● Au apărut primele semne ale euforiei care va însoţi evenimentul astronomic pe care-l aşteaptă, cu sufletul la gură, toţi românii. Mai multe firme bucureştene au primit, în plicuri, oferte pentru un spaţiu publicitar inedit – „ochelari speciali care să permită urmărirea întregii eclipse". Adică să li se facă reclamă pe ramele ochelarilor cu pricina. Textul invitaţiei are o retorică interesantă, care îmbină discursul abisal cu cel de publicitate la prezervative: „pentru mulţi dintre noi va fi şi ultima eclipsă totală de soare" şi „Este un fapt incontestabil. Fără protecţie nu poţi să priveşti direct eclipsa." Nu contează că, în timpul eclipsei, oamenii numai la ochelarii altora nu se vor uita (ca să vadă acolo, pe întuneric, logo-ul publicitar). Principalul e că avem idei. Iar atunci cînd mai sîntem şi poeţi („Priveşte eclipsa/Nu te... eclipsa"), sîntem, în sfîrşit, noi înşine. (**C. P.-B.**)

● De curînd, pensionarii au anunţat că, în semn de protest faţă de greutăţile zilei, vor ieşi în stradă. Dar acum unde sînt? Nu-i întîlnim toată ziua la cozi, la plata impozitelor, la telefoane, în faţa grădiniţelor de unde-şi recuperează nepoţii, la policlinici ş.a.m.d.? Protestul lor cel mai eficient s-ar manifesta dacă n-ar mai ieşi din casă: atunci să vedem cum se descurcă societatea noastră... (**T. C.**)

YANKEI ŞI Y2K

● În toate colţurile lumii, în Uganda şi în Yemen, atentatele teroriste împotriva turiştilor au şi victime americane, aşa încît organismele obligate să se ocupe de securitatea cetăţenilor călătorind peste hotare au elaborat sfaturi utile. Poate că celelalte naţionalităţi au propriile lor strategii de securitate, dar pentru cetăţenii SUA cu manie ambulatorie există o singură regulă eficientă: să nu pară deosebit de americani. Să nu poarte şepci de baseball, şosete albe, tricouri cu sloganuri americane. Şi dacă – în pofida deghizării – cineva bănuieşte că un anume individ este yankeu, fie că este, fie că nu, turiştii americani cu experienţă spun că sînt canadieni. Nu se ştie de ce, canadienii sînt mai iubiţi. (**M. B.**)

● Este peste tot – în paginile revistelor, pe ecranele canalelor de televiziune, pe Internet; cu cît ne apropiem de 31 decembrie 1999, e de presupus că-l vom întîlni tot mai des – în paginile revistelor, pe ecranele televizoarelor etc... Numele lui: o parolă – *Y2K;* misiunea lui: să dea totul peste cap – băncile, bursele, aeroporturile etc. etc... „Dar ce înseamnă, de fapt, *Y2K?!*" îl întreabă Larry King pe Art Bell, gazda unei emisiuni radiofonice de „ştiri paranormale". – „Păi, 2K, adică anul 2000, este simplu." – „Şi Y!?" insistă Larry... Art Bell, care ştie totul despre Roswell, Stonehenge, extratereştri, tace. „Ah, Y vine de la «year» – «Year Two Thousand»!!" strigă Larry, victorios. Misterele Mileniului, *live* pe CNN. (**a.l.ş.**)

ÎNTÎLNIRE CU FIINŢA NAŢIONALĂ ÎNTR-UN JEEP LA *FOR EVER SHOW*

● În România, filmul *Întîlnire cu Joe Black* este un succes absolut – de public şi, în mare parte, de critică; în Statele Unite, a fost o cădere răsunătoare: în ultimul „Première" (numărul pe martie), Clint Eastwood îl comenta astfel, într-un interviu: „Un star poate canaliza atenţia asupra unui film, dar dacă filmul e slab, e slab şi gata. Înseamnă asta că, după *Întîlnire cu Joe Black*, Brad Pitt e terminat? Eu nu l-am văzut, dar are elemente grozave şi actori buni. Şi totuşi, e un film care nu merge – nici la public, nici la critici." Propun un schimb, reciproc avantajos, de spectatori şi cronicari... (**a.l.ş.**)

● La fiecare început de martie mă apasă un sentiment de vinovăţie faţă de femeile din jurul meu. Mie îmi plac aşa cum sînt în restul anului, dar acum aflu de la televizor că sînt „simboluri ale sensibilităţii şi purităţii", „frumoasele lunii martie" (de ce nu iulie?) sau „razele primăverii". Ba, pentru Adrian Păunescu, sînt „jertfa permanentă a tuturor zidirilor noastre" (ale bărbaţilor, bineînţeles), iar pentru Grigore Vieru „femeia este păstrătoarea doinelor, a datinilor, într-un cuvînt a fiinţei naţionale".

Cu atîtea responsabilităţi pe cap, îmi închipui că e foarte greu să fii femeie la începutul lui martie. (**C. G.**)

● Idealurile feminine nu renunţă la variaţiuni pe tema *Făt-Frumos şi calul său:* o tînără cosmeticiană îl aşteaptă pe El, cu cel puţin 5-6 ani mai mare, s-o ia cu un jeep şi s-o ducă undeva, la munte; după care să urmeze o căsătorie bazată pe respect şi cadouri la aniversări. (**I. P.**)

● Scriam, cîndva, despre inscripţia de pe peretele metroului din Romană: *„sopra tutti siamo noi"*. Ceea ce n-am văzut atunci este că fraza de mai sus era urmată de o alta: *„Hooligans for ever"*. (**I. P.**)

● Zappam imprudent şi, pentru cîteva secunde, m-am oprit pe Antena 1 unde, invitată la un *Tucă Show*, Mihaela Rădulescu-Bănică nu-şi mai putea reveni din mirarea că a ajuns cine este. Alături, Teo zîmbea. (**C. M.**)

Televedenii

Leonida

Cu ocazia zilei de opt martie, Antena 1 a lansat o nouă emisiune: de fotbal. La concurenţă cu PRO TV-ul, exact la ora la care acesta difuzează duminica seara excelenta emisiune moderată cu calm, discreţie, echidistanţă – într-un cuvînt, cu profesionalism – de Ovidiu Ioaniţoaia, Antena 1 ne propune (nefericită sugestie, a cui va fi fost ideea) un Adrian Păunescu improvizînd pe teme fotbalistice. Cum emisiunea iniţiată de dl Ioaniţoaia este unul dintre primele talk show-uri cu adevărat profesioniste de la noi, nu pot decît să privesc cu respect curajul cu care Antena 1 îşi asumă riscul de a programa la aceeaşi oră o emisiune cu acelaşi subiect: comparaţia conduce inevitabil, prin extrapolare, de la conturarea diferenţei între cele două emisiuni la formularea explicită a deosebirii dintre cele două posturi. Iar comparaţia nu este deloc favorabilă Antenei, căci distincţia fundamentală între *Procesul etapei* şi emisiunea dlui Păunescu este aceea dintre profesionalism şi diletantism, dintre argument şi bîrfă, dintre eleganţă şi trivialitate. Diferenţa se vede cu ochiul liber chiar la nivelul aparent nesemnificativ al dispunerii în spaţiu a invitaţilor faţă de realizator: în vreme ce dl Ioaniţoaia îşi tratează invitaţii cu respect, aşezîndu-i democratic pe poziţii de egalitate între ei, şi cu sine însuşi, în jurul unei mese rotunde, dl Păunescu tronează el singur îndărătul unui pupitru solid, de şef care-şi aliniază vizitatorii pe fotolii joase, egali între ei dar mult sub nivelul domniei-sale. Ciudat cum spaţiul şi timpul ne joacă feste la sfîrşit de mileniu; deşi manifestată spaţial, această distincţie este, în fapt, una temporală: dl Ioaniţoaia a ajuns deja la începutul secolului XXI, dl Păunescu a rămas în plină epocă totalitară şi se comportă ca atare. Probabil dumnealui simte indefinit nevoia accentuării prin orice mijloace a poziţiei sale de conducător, căci la fel procedează şi în cealaltă apariţie tv săptămînală. Gîndite similar, spaţiile ambelor emisiuni păunesciene vădesc aceeaşi nostalgie a centralismului: poziţia privilegiată în faţa camerelor de filmat aparţine dlui Păunescu însuşi, în prim-plan mai tot timpul, invitaţilor săi revenindu-le doar unghiuri laterale şi semiprofiluri. Această obsesie a ubicuităţii este atît de pronunţată, încît, avînd de ales între a prinde în cadru (inevitabil, limitat) fie harta României, fie bustul complet al dlui Păunescu, Antena 1 a optat pentru renunţarea la jumătate din teritoriul ţării în favoarea păstrării intacte pe ecran a trupului marelui om. Acesta declara, în ediţia de Mărţişor a cenaclului său tv (cînd a adunat în studio cîteva doamne şi domnişoare, toate triste, toate metafizice), *rîvnesc să fiu poetul femeilor nedreptăţite*. E dreptul lui să rîvnească, cîtă vreme se mărgineşte la lucruri pe care le cunoaşte; dar nu, domnia-sa se lăţeşte la delicatesuri, şi o invită pe Leonida Lari să ne vorbească despre feminism. *Şeea şe dînsa şi faşe*, şi astfel asistăm la o teorie sexistă, discriminatorie, antifeministă, care ne e vîndută drept... feministă: *care va-s zică*, de aceea a fost ea, femeia, discriminată de-a lungul secolelor, pentru că avem de-a face cu pedeapsa pentru o vină ancestrală, *adică de demult* (explică invitata, ca să înţelegem şi noi), pe care femeia a trebuit s-o ispăşească, dar acum, că a trecut ceva timp, iaca se egalizează cu bărbatul, care *e mai mult voinţă şi putere spre deosebire de femeie care e mai mult sensibilitate*. Pare-se că Leonida n-a aflat, în ciuda cultului ei eminescian, că *Nu se trec la noi potcoave/De la iepe de mult moarte*. La atîta indolenţă afişată senin de un membru în Parlament, chiar că nu putem să răspundem decît cu vorbele poetului naţional: *Pune-te de-nvaţă, dragă:/Nu ştii carte, nu ştii carte*. În spiritul tezei marxiste a progresului neîntrerupt în istorie, am remarcat, duminica la fotbal faţă de miercuri la cenaclu, şi două mici semne de schimbare în bine: întîi, de pe pupitrul dlui Păunescu a dispărut maldărul propriilor cărţi de versuri (o operă enciclopedică, profetică, din care citează adesea, indiferent de subiectul discuţiei); apoi, realizatorul nu-şi mai chinuie fetiţa, cum face la cealaltă emisiune, cînd o ţine trează pînă la orele unu din noapte, pe post de mascotă pre-electorală. În ciuda acestor firave semne bune, emisiunea de fotbal a Antenei 1 a fost atît de prost condusă, încît pînă şi Fănuş Neagu, invitat la această primă ediţie, s-a enervat şi a declarat că nu mai vine niciodată. Nu-i nimic: în epoca egalităţii, bărbatul Fănuş poate fi oricînd înlocuit de femeia Leonida. Fiecare cu păcatele lui. Dar fotbalul, el ce vină are?

Cipriana PETRE

Misteriosul sfert de oră

– convorbire cu acad. Constantin BĂLĂCEANU-STOLNICI –

Intervalul de timp de care pomenim cel mai des este „sfertul de oră", durată propice pentru tot ceea ce ni se pare uşor şi reversibil. Dacă am fi ascultaţi „numai un sfert de oră" ne-am putea demonstra dreptatea, un drum scurt este considerat cel care nu ne ia „mai mult de 15 minute", întîrzierea scuzabilă la o întîlnire se înscrie într-acelaşi interval, după cum o vizită de politeţe între nobili nu trebuia să depăşească, în secolul trecut, pătrarul de ceas. Şi, cu toate că par de o durată fără capăt, chiar despre chinurile sfîrşitului s-a vorbit ca de un „teribil sfert de oră". De ce recurgem mereu la această unitate de măsură? Ne-am pus întrebarea aflînd că, într-un somn normal, cam 90 de minute dormim fără vise, iar 15 minute visăm. Ce-i cu acest timp care este numai al nostru, fără a ne aparţine, totuşi, fiindcă nu-l măsurăm după propria voinţă – nici nu-l putem scurta sau prelungi după plac? Am stat de vorbă asupra acestui subiect cu acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici.

O experienţă strictă a fiecăruia

Stimate domnule doctor Bălăceanu, de ce credem că numai omul este singura fiinţă care visează?

Nimic nu ne îndreptăţeşte să gîndim acest lucru. Urmăriţi, spre exemplu, somnul unei pisici: ea se sperie la un moment dat, tresare, dă din picioare, i se mişcă ochii sub pleoape. Neîndoielnic, atunci ea visează. Maşinăria care există în creier şi generează visul e atît de complicată încît nu se poate crede că ea a fost inventată numai pentru speţa umană. Elementele componente le găsim şi la alte fiinţe. Dar pentru că omul este singura care-l comunică, despre visul uman ştim mai multe. Rămîn însă destule necunoscute. Dacă vorbim despre el, trebuie să-l privim din punct de vedere fenomenologic, din punct de vedere ştiinţific – cercetînd ce mecanisme stau la baza lui – şi din punct de vedere al importanţei sale în istoria culturii. Din punct de vedere psihologic, visul este o experienţă strict personală, o trăire exclusivă, ceva la care nu are acces decît cel care visează, închisă în *eul* respectiv. Despre visul fiecăruia nu ştim decît ceea ce vrea omul să ne spună. Cercetările din ultimele decenii au stabilit că, în corelaţia lui cu somnul, visul este expresia funcţionării unui sistem anatomic foarte bine definit în creierul uman. La ora actuală se cunosc nişte nuclei, adică nişte celule nervoase grupate, şi se cunosc şi nişte anumite zone cerebrale mai extinse implicate în fenomenul visului. Mai mult încă: există un semn clar care însoţeşte acest fenomen, datorită căruia poţi spune că un om visează într-adevăr: mişcarea rapidă a globilor oculari (R.E.M.). Pornind de la analiza somnului s-au făcut studii interesante, aş cita ca exemplu aici cercetările întreprinse de către Jouvet şi de către Passouan, în Franţa, precum şi pe cele făcute de Liviu Popovici de la Tg. Mureş. Există, ştim acum, somnul „clasic", fără vise, şi somnul cu vise, în care aşa cum am spus globii oculari au o mişcare rapidă, sesizabilă. În această fază a somnului, dacă omul este trezit, cu siguranţă îl trezeşti din vis.

Deci unui privitor corpul nostru nu-i mai apare la fel cînd dormim şi cînd visăm?

Nu, fiindcă apar tot soiul de modificări. Visul nu se însoţeşte numai de mişcarea rapidă a ochilor sub pleoape; atunci se schimbă şi ritmul respiraţiei, ritmul cardiac, muşchii corpului se relaxează, muşchii cefei se contractă. Dacă i se face atunci unui om o encefalogramă, vezi imediat că visează – după cum apar undele rapide. În somnul liniştit, necutreierat de vise, avem de-a face cu unde lente, se şi cheamă aşa, „somn cu unde lente", în celălalt, cu vise, apar unde rapide specifice, nu atît de accelerate cum sînt la trezie sau în stare de atenţie, cînd devin şi mai rapide. Este o constelaţie de fenomene ce pot fi înregistrate poligrafic şi datorită cărora se poate deosebi felul somnului. Înseamnă că dinamica visului este o altă dinamică corticală. De fapt, ce ştim noi despre vis? Îl descriem, îl putem interpreta – la rigoare, s-au făcut cercetări vaste în domeniu, există şi modelul psihiatric (Freud, Jung ş.a.), însă nu cred că e cazul să vorbim acum, pe scurt şi în grabă, despre aceste aspecte. Oricum, trebuie să spunem că rămîn şi destule enigme.

Cînd ne simţim foarte obosiţi, zicem că am vrea „să dormim fără vise": este somnul cel mai odihnitor?

În timpul somnului funcţionează un adevărat ceas: omul doarme cam 90 de minute profund, în somn lent, şi 15 minute somn cu mişcări rapide de ochi. La fiecare oră şi jumătate, noi visăm un sfert de oră. Ceea ce ne deranjează, dar e probabil un mare avantaj, este că nu reţinem aceste vise. Nu ne amintim decît ultimele clipe ale perioadelor respective, în general cele dinspre dimineaţă. Dintr-o experienţă existenţială destul de intensă, care se repetă la un interval regulat şi durează un sfert de oră, noi nu ne aducem aminte decît extrem de puţin.

Credeţi că visul face mult mai mult decît să ne odihnească?

Aşa s-ar părea. În toate experienţele în care bolnavul a fost trezit de îndată ce dădea semne că visează, el adormea mai departe, aparent fără traume. Dar dacă procedeul acesta s-ar repeta două-trei zile la rînd, persoana respectivă s-ar deregla mintal complet. Afirmaţii foarte certe asupra funcţiei visului însă nu se pot face. La prima vedere, noi ştim o mulţime de lucruri despre el: ştim exact care este substratul biochimic, după cum ştim exact şi care sînt leziunile ce pot să perturbe visul (există situaţii, de exemplu, în care nişte leziuni dintr-o parte a creierului provoacă un vis în stare de veghe – cunoscut sub numele de halucinaţie pedunculară, cînd persoana aflată în această stare îşi dă seama că e vorba de un vis, la care asistă ca la un spectacol, dar nu se integrează în el ca într-o halucinaţie, care e altceva). Cu substanţe halucinogene care acţionează pe anumiţi centri şi declanşează o activitate similară visului – deşi nu absolut identică lui – noi putem provoca un fel de vis. Dar asta nu înseamnă că putem deduce pînă la capăt utilitatea visului propriu-zis.

O ipoteză proprie

După atîţia ani de profesie, dvs. v-aţi formulat o ipoteză personală asupra lui?

Am pornit de la faptul, indiscutabil, că visul trebuie să se desfăşoare şi îşi are nişte rigori ale lui, asupra cărora noi avansăm deocamdată doar ipoteze. Ipoteza proprie (am văzut că a fost reluată) pe care am formulat-o la un congres de neurologie de la Paris ar fi următoarea: probabil, visul este reflectarea în conştiinţa omului care doarme a tuturor remanierilor ce se fac în rezervele de memorie atunci cînd ele se aşează în cursul nopţii. În stare de veghe, acumulăm tot felul de informaţii ce trebuie apoi aşezate, clasificate, ordonate într-un fel care să le facă accesibile şi utile nouă. Probabil că în somn se face această uriaşă muncă de ordonare, atunci cînd creierul este practic izolat de lumea din afară şi nu mai are a prelucra informaţii ce vin din exterior. Aceasta ar fi o ipoteză care, pentru un moment, are un iz de explicaţie ştiinţifică, să zic aşa. Este una parţială, însă. Fiindcă mai există ceva, încă uimitor deocamdată: complexitatea visului. Noi nu visăm numai imagini, ci scene, episoade care se petrec într-un spaţiu scenografic de-o concreteţe şi varietate surprinzătoare. Ca să facă un clip publicitar, unui scenograf îi trebuie cel puţin o săptămînă, spre a pune la punct detaliile şi mijloacele de funcţionare a lor. Or, visurile noastre, care sînt mult mai complicate decît orice clip, se fabrică pe loc: decoruri, stări de spirit, raporturi – apar şi dispar cît ai clipi. Nu discut despre visurile altora, dar eu cînd visez văd nu numai o persoană sau un grup, văd, deopotrivă, obiecte, decor, tablouri, covoare, văd peisaje şi intensităţi ale luminii şi ale umbrei, care, toate, se află într-o coerenţă onirică, evident nu asemănătoare celei cotidiene, dar ea există şi presupune o adevărată scenografie şi o epică anumită. Toate acestea cine le face?

Puteţi vorbi despre un vis al dvs.?

Foarte rar am vise dezagreabile. De obicei, cele normale sînt epice, frumoase, reţin mai totdeauna din ele o mică poveste, nişte peripeţii care, uneori, se întîmplă să fie şi humoristice. Pentru mine atunci se desfăşoară un fel de spectacol, este o „emisiune de televiziune internă", şi de aceea niciodată nu intru în somn cu anxietate. Ce vise o să am, mă întreb seara, şi le aştept ca pe o stare bună. Întîmplător, la om cea mai puternică şi mai întinsă reprezentare în scoarţa cerebrală este vederea, 90% din vis ţine de vizual. Asta n-ar însemna că la pisică visul nu poate să fie predominant olfactiv sau auditiv. Mărturisesc că eu am avut şi vise auditive, chiar vise anume cu conţinut verbal, sau cu texte, după cum am avut şi vise cu mirosuri; din cele cu gusturi, mult mai rar. La formarea visului pot să participe toate elementele senzoriale: în vis avem senzaţia că plutim, zburăm, ne mişcăm armonios, aproape ignorînd legea gravitaţiei, într-o lume de o mare strălucire cromatică. Visele sînt colorate, de obicei, fiindcă experienţa umană nu cunoaşte vederea în alb-negru. Dar această culoare a imaginilor care se formează în timpul visului noi nu ştim exact ce este, cine o dă şi o fixează.

„Trăieşte-ţi visul" – un îndemn ce trebuie urmat cu prudenţă

Uneori, visul poate să aibă o asemenea concreteţe încît să se adauge amintirilor cuiva ca un episod trăit. La un moment dat ar putea să fie privit ca o întîmplare petrecută în realitate?

Ar fi posibil, dar pericolul e foarte mare. Ce-ar însemna dacă, într-adevăr, materialul acesta al viselor s-ar integra cu atîta precizie şi forţă în trăirile reale? Creierul nostru şi-a luat măsuri de apărare: nu memorează lucrurile decît foarte parţial şi numai pe durate foarte scurte, şi doar în cazul în care ele sînt încărcate afectiv. Tot ceea ce visăm „normal" se şterge, fiindcă altfel ar exista pericolul să se integreze în experienţa personală şi să creeze nişte false amintiri, o falsă istorie a cuiva; „trăieşte-ţi visul" – nu este un îndemn ce trebuie luat la propriu. Există un mecanism de protecţie care, în mod natural, ţine visul „la locul lui". Sigur, există interpretări care afirmă că adevărata viaţă se petrece în timpul somnului, şi că ceea ce trăim în stare de veghe e o fantezie, o reflectare distorsionată, dar pe acestea nu le discutăm. Oricum, ele cred că ţin mai mult de domeniul speculaţiei.

O formă de libertate?

Visul nu ne dă şi o formă de libertate?

Vă puteţi impune ce să visaţi? Nu cred. Sau, dacă o faceţi, puţin probabil ca dorinţa dvs. să se îndeplinească. În vis libertatea este cea a imaginilor, a conexiunilor aleatorii, a ruperii proporţiilor realului ş.a.m.d., nu a celui care-şi face somnul. Nu-i mai puţin adevărat că, în anumite circumstanţe, şi la persoanele cu har, senzaţia de libertate pe care o avem visînd generează ispititoare aventuri ale imaginaţiei. În cultură, visul are un rol imens – dacă ar fi să ne oprim numai la pictura suprarealistă, o experienţă fundamentală în acest veac, memoriile lui Dali sînt explicite în această privinţă. Dar şi „bătrînii" – dacă ne gîndim la Breugel şi la Bosch – sînt inspiraţi în bună măsură, cred, de configuraţiile acestea fantastice, uneori terifiante, care apar în vis. Libertatea este însă a visului, nu a individului dornic să-şi programeze în somn o anumită reprezentare.

Şi totuşi, nu prelungim uneori şi în somn ceea ce ne obsedează în timpul zilei?

Da, şi atunci se întîmplă ca visele să ofere răspuns problemelor ce ne preocupă. Un mare chimist, care se ocupa de benzen şi voia să-i scrie formula, era obsedat fiindcă nu ştia cum să găsească aşezarea cea mai bună a atomilor şi cum să-i grupeze pe aceştia într-o configuraţie. Într-o noapte a avut un vis unde a văzut 6 diavoli jucînd într-o horă, care dansau ţinîndu-se unul de altul de coadă. A fost atît de puternică această imagine a unei configuraţii posibile, încît, luminat de o intuiţie, a construit formula benzenului sub forma unui hexagon în care a pus carbonul în cele 6 colţuri. Nu e o anecdotă, e caz real, nu singurul care se cunoaşte, de altfel.

Stimate domnule doctor, în Vechiul Testament proorocului Daniel i se cere la un moment dat nu numai să tîlcuiască visul unui împărat, dar chiar să-l şi ghicească, încercare pe care el o trece cu succes. Ar exista vreo posibilitate de a ghici visul cuiva, chiar dacă nu ne este povestit?

Este imposibil – potrivit ştiinţei actuale – ca o persoană să poată cunoaşte conţinutul visului altcuiva fără ca acesta să-i fie comunicat de „visător". De altfel, toată activitatea noastră psihică este numai a noastră, secretă, solipsistă.

Toate referirile la viziunile profetului Daniel – animale fantastice, cutremurătoare imagini, „un corn cu ochi şi gură", de pildă, sau la viziunile lui Ezechil, care spunea că a văzut îngeri sub forma unor roţi cu ochi pe ele, şi care se rostogoleau, fac parte din literatura apocaliptică – ce reprezintă, în fond, un învăţămînt ezoteric, simbolic, mitic, poetic totdeodată.

Credeţi că visul vindecă?

Descifrarea mecanismului viselor şi a semnificaţiei lor va fi un pas extraordinar pentru înţelegerea funcţionării creierului. O putem delega doar viitorului, în momentul de faţă. Pentru că, acum, ceea ce facem noi e doar să descriem visele, să încercăm să le legăm de o anumită gamă de stări emoţionale, să menţionăm substanţele chimice normale care intervin în geneza somnului, şi care „centri" nervoşi sînt implicaţi etc. Dar mai departe? Există, asta ştim, o dinamică a viselor, există o tipologie a viselor – altele sînt de exemplu cele ale copilului, altele ale adultului sau ale bătrînului, care trăiesc în realitate, şi nu, precum copilul, într-o lume pe care acesta o mobilează şi o combină cu fanteziile lui, fiindcă nu vede lumea aşa cum o vedem noi. Nu pot să vă spun dacă visul vindecă, dar pot să răspund invers: dacă împiedici visul, te îmbolnăveşti. Marea enigmă în legătură cu visul rămîne însă alta: la ce serveşte? Deocamdată nu ştim.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la TOTALPRESS, tel. 650.47.90 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511010010940130005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Dan STANCIU
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

● Anul VII ● Nr. 318 ● 12 – 18 martie 1999 ●

Anul VII
nr. 319
19-25 martie 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DIVERTISMENTUL

sau

Să ne despărţim de prezent rîzînd

„Mă distrez şi eu cum pot. Ca un Sisif modern am şi eu bolovanul meu: dorm, mă trezesc, cafeaua, plec, ajung, muncesc de mă spetesc, privesc urît (sincer) sau zîmbesc fals (rînjesc), mulţumesc politicos, plec, cumpăr pîine, ajung acasă, mănînc, răsfoiesc (mai rar citesc) şi iar, şi iar...

Şi chiar dacă divertisment nu e, nu înseamnă că «nimic nu e». Viaţa merită să fie trăită. Bolovanul ne aşteaptă lîngă cafeaua de dimineaţă. Îl considerăm, camusian, un prilej de demnitate şi mîndrie.

Sîntem fericiţi pentru că sîntem. O nouă zi, acelaşi pietroi, dar o nouă bucurie. A fi înseamnă a te bucura.“

(dintr-o scrisoare primită de la L.V.D. din Bacău)

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

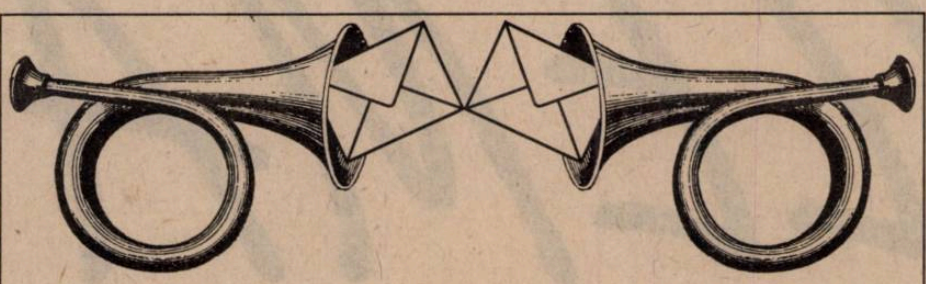

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 316: *„Studenţesc şi-mi pare rău“*

„Să plec din ţară...? Pentru ce?“

Scrisorile „aduse cu poşta“ din numărul 316 („Studenţesc şi-mi pare rău“) mă îndeamnă, într-un mod aproape agresiv, să-mi mărturisesc şi eu crezul referitor la a pleca sau nu din ţară. Subscriu afirmaţiei Cristinei Georgescu că „România este o ţară bolnavă, cu o societate bolnavă“. Însă nu pot fi de acord cu continuarea „că ea însăşi nu vrea a se însănătoşi“. Pot să admit, cel mult, că boala poate persista în virtutea unei inerţii mult prea adînc înrădăcinate în structura societăţii, dar să cred că bolnavii ar refuza cu obstinaţie un antidot ce li s-ar oferi cu bunăvoinţă şi gratis, îmi este peste putinţă. După părerea mea, în mare parte este o problemă de atitudine, de medicaţie. Dacă încerci să elimini boala folosind ca medicamente judecata nemiloasă, injuriile, violentarea corporală, nu cred că va ajuta în vreun fel. Nu cred că zicala „cui pe cui se scoate“ îşi găseşte aici teren fertil. Dacă însă contracarezi răul cu binele, urîtul cu frumosul, minciuna cu adevărul, şi toate astea fără ipocrizie şi cu încăpăţînată stăruinţă, s-ar putea să fii mirat de faptul că, numericeşte, bolnavii se împuţinează. (Pe mine, acest lucru m-au învăţat Biblia, Dostoievski, Tolstoi, Hugo, plus experienţa.) În fond, dacă îl tratezi pe om ca pe un ticălos, nu ajunge să se comporte ca atare? Şi atunci, de ce nu ar fi valabil şi reversul?

Un lucru ştiu cu siguranţă: pentru ca cei răi să ajungă în frunte, este de ajuns ca cei buni să nu facă nimic. De aceea, afirmaţiile de genul „Şi aşa cum cu o floare nu se face primăvară, nici cu o mînă de oameni sănătoşi nu se face bine o societate“ îmă determină să mă întreb dacă nu cumva ele se constituie într-un paravan ce maschează fie un pesimism absolut (adică afirmarea unei neputinţe ontologice de vindecare), fie ne-voinţa de a-şi asuma postura de taumaturg, fiindcă implică sacrificiu de sine. (În paranteză fiind spus, această postură de taumaturg nu se asumă a priori, ci e o consecinţă firească a unei duble atitudini: una interioară, de curăţire, salubrizare a sinelui, şi una exterioară, privind relaţiile cu ceilalţi, rezumată în imperativul „fii tu însuţi“.)

Sînt conştient de gravitatea bolii, sînt conştient că un tratament curativ poate, de multe ori, să eşueze, dar există şi un tratament preventiv, care vizează în general generaţiile tinere şi de care mă ţin puternic cu dinţii, pentru că sînt încredinţat de eficacitatea lui.

Oare dacă toţi cei buni, scîrbiţi de răutatea şi ticăloşia celorlalţi, ar opta pentru plecarea din ţară, nu s-ar face, prin aceasta, la fel de vinovaţi de imaginea ei proastă ca şi cei care „lucrează“ efectiv la această imagine? (România, mititei şi bere, ţigani şi copii canceroşi, bişniţari cu celular şi ambient sublim al avortului.) Oare a ne spăla pe mîini ca Pilat din Pont este soluţia viabilă pentru faptul că, momentan, trăim prost? Nu e cazul să ne asumăm nişte responsabilităţi?

Să plec din ţară... Pentru ce? Pentru că străinătatea îmi oferă o bunăstare şi un confort material la care în România poţi visa mult şi bine? Dar cu bucuriile spiritului cum rămîne? Aici putem fi toţi de acord că bucuriile spirituale sînt superioare celor materiale. Mie, o mare parte din aceste bucurii mi le oferă locul natal, Someşul, a cărui curgere o aud de cînd merg de-a buşilea, casa bunicilor, în care am copilărit, străzile Clujului, oraş în care îmi fac studenţia, Bucegii, Făgăraşii, dar mai ales oamenii aceştia frumoşi care îmi sînt prieteni şi împreună cu care rîd şi plîng deopotrivă. Privaţi de bunuri materiale, ne deschidem spre comuniunea sufletească şi, dacă ajungem să spunem „sînt fericit“, nu cred că exagerăm prea mult. Nu cred că ne interesează numai pîinea şi circul. Sîntem mult mai mult decît atît. Luaţi-o ca pe o naivitate sau poate că vi se pare mult prea bombastic, însă aşa cred eu şi altfel nu pot. Cel puţin nu la vîrsta asta. Vă salută cu mult optimism,

Adrian PODARU
22 de ani, student la Cluj

„Nu-i totul pierdut!“

Stimată redacţie,

Mă gîndesc tot timpul că anii pe care îi port îmi închid orice tentativă de lamentaţie. Sînt ani frumoşi, înalţi, îndrăgostiţi. Sînt tocmai anii ce pălesc prompt la văicărelile informe ale unei situaţii de fapt.

Cu riscul de a fi acuzată de lipsa simţului realităţii, m-am săturat de refrenul devenit emblemă pentru perioada noastră de tranziţie: „În România, acum nu se mai poate“; „nu există nici o şansă pentru tinerii români, fie ei şi licenţiaţi“; „sîntem balcanici şi orice am face tot balcanici rămînem“; „aşa este sistemul nostru, prost“.

Mă întreb dacă altădată s-a putut, altădată nu eram tot balcanici? Nu aveam (ca şi acum) aceeaşi cultură minoră care rănea orgolii, şi totuşi unii români au reuşit să-şi depăşească criza de identitate realizînd că aparţin unei culturi universale?

Românii sînt un popor care se resemnează ruşinos de uşor. Şi pentru a se putea resemna şi mai uşor, fac troc cu „duioasele“ vorbe de duh: „Las' că-i bine şi aşa“; „de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere“; „ferească Domnul de mai rău“. Resemnarea este trăsătura noastră primordială. Neputinţa şi resemnarea sînt privite de anii mei drept două „cucoane vicioase“, apatice, dar, în compensaţie mari amatoare de sindrofii. Problemele pe care şi le ridică generaţia mea sînt reale, nici eu nu încerc să le eludez. Pe mine mă deranjează „talentul“ nostru de a ne argumenta neputinţa. Cînd încerci să-ţi argumentezi neputinţa, nu faci decît să te laşi benevol urmărit iremediabil de ea. Dreptu-i că „românul s-a născut poet“ şi nu-şi vinde el „talentul“ pe dolari, numai că, la patruzeci de ani consider că **aproape** orice om îşi are statutul pe care îl merită.

Într-adevăr, m-am săturat de sărăcie (dar nu la fel de adînc ca de proasta creştere), însă: „cum mintea trebuie să-ţi fie mai plină decît viaţa“ am încredere în „lucrurile cu adevărat importante“.

Revoltător este însă faptul că, în Canada, Franţa, Anglia sînt medici şi artişti români care nu mai au timp pentru profesia lor nici măcar în vis, pentru că acolo vînd lapte, tichete de tren, cîrnaţi şi ziare pentru pensionari. Nu sînt fericiţi, grija pentru „a fi“ a căzut pe locul doi după febrilitatea pentru „a avea“. Nu cred totuşi să-şi fi împlinit nivelul de aspiraţie. Plecatul din ţară, motivat doar de „plecatul“ în sine este o soluţie putredă la temelii. Mai există alternativa unei plecări încărcate de aspiraţii autentice şi de cunoştinţe temeinice. Nu vă faceţi iluzii: mediocritatea are aceeaşi înfăţişare şi în România şi în America sau Belgia. Deşi poporul din care te-ai ridicat este ca inconştientul pentru conştient, cred totuşi că nu orice om poate fi judecat după poporul său. Mi-ar fi uşor să vă ilustrez cu exemple numeroase. Justificările noastre pentru incompetenţă, lipsa voinţei sînt figuri patetice de scamatori. Nu-i totul pierdut. Refuz să cred că există popoare mari şi mici; puternice şi slabe. Există doar valori autentice.

Cu consideraţie,

Maria-Alina ASAVEI
studentă la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“, Iaşi

„Studenţi români, rămîneţi acasă!“

Dragă redacţie,

Regret mult că am ratat numărul dedicat studenţiei şi studenţilor! Am reuşit totuşi să-l citesc, cu întîrziere, e adevărat, dar cu mult interes. Am încercat să traduc cîteva articole colegei mele spaniole; s-a arătat foarte interesată de soarta studenţimii române (după ce i-am explicat că România nu este o provincie maghiară, cum credea iniţial). Studentă la Litere şi ea, a fost impresionată de numărul viitorilor filologi care îşi manifestau dorinţa de a pleca în Occident, scîrbiţi şi dezamăgiţi de condiţiile care li se oferă în propria lor ţară; la toate argumentele mele în favoarea lor, obiecta: „Mizeria din cămine? Uite, şi aici, în Belgia, sînt gîndaci!“, arătîndu-mi o creatură mică şi vioaie care se plimbă pe peretele imobilului unde stăm cu chirie... „Blazare, sentimentul inutilităţii? Eu am studiat în 5 facultăţi europene şi nu am reuşit să cred cu adevărat că ceea ce am învăţat pînă acum îmi va folosi la ceva!“ Şi aşa mai departe. La sfîrşitul discuţiei, ajunsesem să mă întreb de ce mi-am dorit atît de mult să studiez în străinătate... Mi-au revenit în minte umilinţele îndurate prin ambasade şi consulate, orele pierdute în aşteptarea mult-doritei vize, privirile suspicioase care mi se aruncau cînd precizam că sînt bursieră a statului român... Cuvintele colegei occidentale mi le readuseseră în memorie, în toată dimensiunea lor reală şi dureros de directă. Şi atunci am lansat un apel în gînd, din adîncul eului meu balcanic şi contrariat: „Studenţi români, rămîneţi acasă!“

Ioana GRECU
studentă anul II
Faculté de Philosophie et Lettres, Liège

N. red.: Aceste trei scrisori, sosite săptămîna trecută, ne silesc – prin violenţa lor patetică – să întrerupem publicarea bogatei corespondenţe la numărul 314: „Ei, ţiganii“. Nu ne vom plînge niciodată că stîrnim polemici care ne răstoarnă planificarea.

Rupte din viaţă

Zona crepusculară la Bucureşti

Am trăit acum cîteva zile o scenă tip „Zona Crepusculară“ în Bucureşti:

Intersecţie. Chiar mare. Oră de vîrf. În mijlocul drumului, un utilaj greu. Se lucrează, cică. Aşa că toate maşinile sînt obligate să îl depăşească. Cum? Simplu: pe trotuar. Aşa fac toţi şoferii, inclusiv cel al autobuzului în care mă aflu. Eroare, însă! Din cauza vitezei prea mici, autobuzul rămîne suspendat cu partea din spate pe trotuar, iar o roată – în aer. Pînă aici, ceva ce i s-ar fi putut întîmpla oricui, ceva „banal“ pentru circulaţia bucureşteană contemporană.

Dar – surpriză! Şoferul coboară, deloc nervos, cum s-ar fi aşteptat oricine, face nitel haz de necaz cu un trecător pe seama roţii suspendate şi caută, calm, o soluţie. Toţi călătorii din spatele autobuzubului sînt **rugaţi** să treacă în faţă. Nimic. Maşina se încăpăţînează să rămînă nemişcată.

Călătorii, amuzaţi şi intrigaţi nu atît de situaţie, cît de reacţia şoferului, iau iniţiativă: „Hai, dom'le, să ne dăm cu toţii jos, să se miste hardughia!“. Zis şi făcut. Majoritatea coboară. Cei rămaşi (din dorinţa de a-şi păstra locurile pe scaun sînt apostrofaţi: „Hai, don'şoară, ce vrei să împingem autobuzul cu matale-năuntru?“ „Don'şoara“ „se simte“ şi coboară. Cu un elan rar întîlnit, toţi bărbaţii din autobuz – tineri sau mai puţin tineri – pun umărul la împins maşina. „Staţi aşa, că nu-i şoferul!“ se agită o doamnă. „Uite, dom'le, împingeam degeaba. Bine că ne-a zis.“ Nimeni nu îl boscorodeşte pe şofer fiindcă a dispărut. Şi bine face, căci susmenţionatul apare dintr-un parc din apropiere cu un ditamai bolovanul, pe care îl pune sub roata buclucaşă. Din două opinteli urcă, iar şoferul se întoarce la „locul faptei“ pentru a scoate bolovanul de pe carosabil. Apoi se suie iarăşi la volan, dă drumul la radio şi îşi continuă netulburat traseul.

Deşi paradoxală, povestea e adevărată. Intersecţia – cea de la Podul Eroilor. Autobuzul – un 126. Ziua – 3 martie '99. Ora – 12,25. Oră cînd fiecare se grăbeşte să ajungă pe undeva. Nu s-a auzit o singură înjurătură (că s-or fi mormăit printre dinţi e altceva), nimeni nu s-a alarmat şi nici nu a ripostat. Situaţie bizară prin normalitatea ei, într-un trafic absurd. Bună dimineaţa, români! Era şi timpul!

A dumneavoastră,

Anamaria PARFENI
Bd. Iuliu Maniu 69
Bucureşti

P. S.: Am povestit întîmplarea unor colege. Întrebarea uneia dintre ele m-a năucit: „Nu-i aşa că era un autobuz din cele noi? Atunci se explică!“ Sinceră să fiu, n-am „prins“ legătura între „noutatea“ maşinii şi comportamentul „normal“. Să fi vrut colega mea să spună că mediul determină, în mod evident, la români, comportamentul? Că într-un autobuz „din cele vechi“ s-ar fi înjurat ca la uşa cortului? Mi-e teamă să răspund, fiindcă descopăr, cu stupoare, că răspunsul – din punctul meu de vedere – e pozitiv. Dar eu încă mai sper...

aceeaşi

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Birocraţia**
- **Binele de altădată**
- **Cum ar arăta viaţa în România de azi sub dictatură**

Marea colcăială

Poate din pricina crizei, poate din cauza intrării vizibile, chiar dacă nu şi declarate, în campanie electorală, mai probabil din ambele cauze, climatul vieţii publice româneşti a intrat, iarăşi?!, într-un fel de intensă aţîţare zguduită de spasme frenetice.

Prea liniştit nu fusese totuşi niciodată, din '90 încoace, iar această stare de nesfîrşită agitaţie nevrotică a avut cu siguranţă o influenţă negativă asupra încercărilor, multe, puţine, cîte au fost, de oprire a declinului, măcar, dacă nu şi de găsire a punctelor de sprijin pentru un demaraj mereu invocat, mereu promis, totdeauna amînat.

Noua turbulenţă are, însă, cîteva trăsături aparte. E mai degrabă disperată decît bezmetic însufleţită de libertatea exprimării necontrolate; de aici, poate, o cruzime şi o violenţă exprimate aproape în stare pură. Ceea ce era doar naiv sau nătîng a devenit feroce, iar zăpăceala s-a prefăcut într-o sinistră şi irepresibilă pornire ucigaşă, căci alianţa dintre stupiditate şi fanatism nu duce decît la crimă. Pe chipul oricum hidos al prostiei străjuieşte, periculos şi tîmp, un rînjet bestial.

Fiindcă noua turbulenţă are, mai ales, un trecut.

Nu se reiau, pur şi simplu, nefericitele, primitivele, dar pînă la un punct explicabile în condiţiile de atunci, maniheisme de prin 1990-1991; ele sînt recuperate cu o sumbră energie a exasperării, inexistentă în urmă cu opt-nouă ani. Resentimente dospite, frustrări rîncede, spaime tenebroase bîntuie toxic şi indecent scena vieţii publice. Suspiciunea vehementă este dublată de o intoleranţă disponibilă şi predispusă la funeste înregimentări. Nu s-a cîştigat mai nimic în direcţia discernămîntului, a luciditâţii, a spiritului critic, dimpotrivă, a crescut permeabilitatea la idei şi formule de-a gata, iar oportunismele şi spiritul de uniformă fac ravagii. Vînzoleala s-a transformat în colcăială.

Mircea IORGULESCU

Colonialism intern

Ne-au ademenit aici şi acum ne spun să plecăm! Aceste cuvinte îmi revin mereu şi mereu în urechi în timp ce mă clatin în „pasul minerului" prin galeriile minei unde m-a adus curiozitatea *Institutului pentru Ştiinţă şi Reformă Socială*. Vorbele sînt ale unui moldovean cu care am stat de vorbă în abataj. Toţi de acolo erau moldoveni, în afara şefului de echipă, care era gorjean (în zonă se zice că diferenţa dintre olteni şi moldoveni este că primii au venit să caute de lucru, ceilalţi ca să lucreze). De fapt, se pare că majoritatea minerilor de subteran este alcătuită, în prezent, din moldoveni. Au tot venit după '77. Chiar şi cu puţin înainte de căderea lui Ceauşescu tot au mai fost aduşi în „Vale" încă 11.000 de muncitori, în mare parte din Moldova. Au venit, aproape niciodată de unu' singur, ci în şiraguri de relaţii de rudenie, s-au instalat, şi-au făcut un rost. Pe cel de acasă îl pierduseră, acum aici era „acasă". Apoi spiritul minei a pus stăpînire pe ei. Din moldoveni au devenit mineri, căci ortacii sînt o familie mai puternică decît familia.

Pe de altă parte, această imigraţie, survenită mai ales după 1977, a schimbat masiv relaţiile sociale şi raporturile de forţe din întreaga zonă. Şi, ca pretutindeni, noilor veniţi li s-au oferit mai ales muncile mai grele, băştinaşii retrăgîndu-se, încet, încet, în posturi mai comode. La ora actuală, între moldovenii-mineri şi *momîrlani* (ţărani localnici, care lucrează şi ei în mină, dar de obicei în locuri mai „calde") este aproape o „luptă de clasă", aceştia din urmă cumulînd, pentru noii veniţi, tot ceea ce *Ei* au şi *Noi* nu avem: pămînt, proprietate, relaţii.

Acestor moldoveni deveniţi mineri li s-a spus acum că pot să se întoarcă acasă. *Şi ce să fac acolo, să mă bat cu taică-meu pe pămînt?* – te întreabă toţi la unison, dînd glas, probabil, unor conflicte reale consumate la întoarcerea în satele natale. *Păi şi aici ce aveţi de gînd să faceţi?* – întrebi tu, logic. *Nu ştiu...* – îţi răspund ei sincer şi psihologic. Şi îi înţeleg. Căci a spune, după cum se exprima un jurnalist, că minerii „se tem mai ales să-şi ia propria viaţă în mîini", înseamnă a neglija cu o feroce suficienţă toată greutatea acestui „psiho" din faţa lui „logic". Ceea ce logic poate fi doar o problemă de *mobilitate*, psihologic poate reprezenta o *strămutare*, iar diferenţa dintre cele două este incomensurabilă.

Ne-au ademenit aici... Într-adevăr, realizez eu tot mai clar, Moldova a fost sărăcită, apoi „ademenită" pe *plantaţiile* industriei comuniste. Mai mult constrînşi decît de bunăvoie, sute de mii de moldoveni şi-au părăsit locurile natale şi au venit să se instaleze în locuri precum acesta, unde fuseseră „ademeniţi". Aici au fost folosiţi (chiar dacă este greu de spus cît au fost de folositori) şi umiliţi (*băi moldovene!* a devenit o insultă din Timişoara pînă în Constanţa). „Moldovean" a devenit chiar echivalent, pentru unii, cu „primitiv" (îmi aduc aminte astfel de nişte colegi mai tineri care, în trenul spre Iaşi, au exclamat sumbri cînd ne apropiam de Bacău: *Am ieşit din lumea civilizată!*). Iar acum, dacă se închid *plantaţiile* (şi Valea Jiului este doar una dintre ele), primitivii noştri interni sînt din nou liberi să facă ce vor!

Logic poate că nu am dreptate, dar *psihologic* mă simt colonialist...

Vintilă MIHĂILESCU

Diferite consensuri

Mici schimbări şi retuşuri din mers în politica românească: PDSR şi-a afirmat o nouă poziţie, mai clară, faţă de problema proprietăţii; fostul preşedinte Ion Iliescu a cerut o dezbatere deschisă asupra problemelor ţării, la care să participe toate formaţiunile politice; preşedintele Constantinescu a preluat ideea, propunînd o întîlnire la Cotroceni; în sfîrşit, Senatul a modificat regula după care poate fi ridicată imunitatea parlamentară (va fi necesară doar majoritatea voturilor, şi nu două treimi, ca pînă acum). Nu trebuie să ne facem iluzii prea mari privind aceste semne de deschidere: ele pot ascunde capcane sau duplicităţi cu miză electorală. Dar orice mic pas spre normalizare sau spre reglementarea mai eficientă a spaţiului politic merită luat în serios, atîta timp cît îi putem acorda „prezumţia de nevinovăţie". Altfel, marile semne de (posibilă) schimbare nu vin dinspre ograda strîmtă locuită de politicienii români, ci dinspre zările albastre: s-a stabilit, în sfîrşit, programul vizitei pe care o va întreprinde în România Papa Ioan Paul al II-lea.

Între dezbatere şi ieşirea din sală

Ceea ce trebuia să fie un fapt de rutină, cum sînt mai toate reuniunile organelor de conducere ale partidelor politice, a devenit, în cazul Consiliului Naţional al PDSR, un mic eveniment. Cauza a fost redefinirea poziţiei partidului faţă de proprietate: în primul rînd faţă de restituirea proprietăţilor confiscate de regimul comunist, dar şi faţă de „ideea de proprietate" în general. PDSR a devenit un autentic apărător al întreprinderilor mici şi mijlocii, cerînd reintroducerea facilităţilor fiscale existente anul trecut, reduceri de impozite pe profitul reinvestit şi altele asemenea. Dacă prin aceste puncte incluse în documentele recentului Consiliu Naţional partidul dlui Iliescu doreşte să-şi îmbunătăţească imaginea, are mari şanse să reuşească: în timp ce ţărăniştii şi democraţii n-au fost în stare nici săptămîna trecută să cadă de acord asupra regulilor după care trebuie restituite casele şi terenurile, PDSR vine pe post de „...şi-al treilea cîştigă", încercînd să-şi definească o poziţie clară şi, mai ales, mult mai respectuoasă faţă de proprietate decît în trecut. Recunoaşterea importanţei pe care o are proprietatea într-o societate pluralistă nu poate şterge din istoria recentă contribuţia PDSR şi a domnului Iliescu la crearea atîtor confuzii şi false dispute în legătură cu dreptul la proprietate, dar le poate asigura, măcar de-acum încolo (dacă vor şi aplica ceea ce au enunţat) o statură decentă de partid democratic. Nu poţi deveni laburist *à la Blair* sau democrat *à la Clinton* numai dintr-atît, dar nici nu strică să încerci.

La acelaşi Consiliu Naţional, dl Ion Iliescu a propus realizarea unei dezbateri ample asupra problemelor ţării, la care să participe forţele politice, reprezentanţii sindicatelor, ai organizaţiilor civice etc. Reflex de fost preşedinte, obişnuit să-i invite la discuţii pe toţi actorii principali ai scenei politice, economice şi sociale? Am greşi dacă am înţelege doar atît din gestul dlui Iliescu. În primul rînd, este o foarte bună „lovitură de imagine": iată, pare a fi subtextul acestei propuneri, PDSR e activ, are soluţii şi e gata să le discute cu toţi cei dispuşi să facă într-adevăr ceva pentru ieşirea din criză. Faptul că imediat după aceea preşedintele Constantinescu a lansat, la rîndu-i, o invitaţie la dialog, nu face decît să sublinieze în mintea (sau măcar în subconştientul) electoratului ideea că iniţiativa a pornit, totuşi, de la PDSR şi liderul său, iar şefului statului a fost „pe locul doi". În al doilea rînd, propunerea dlui Iliescu (însoţită de schimbarea opticii faţă de proprietate) îi pune pe gînduri pe liderii celorlalte partide, care vor trebui să-şi revizuiască atitudinea faţă de PDSR (dacă acestă, fireşte, va rămîne consecvent celor enunţate la Consiliul Naţional). Altminteri, e greu de crezut că dintr-o nouă dezbatere (într-o ţară care are şi-aşa destule dezbateri pe cap de locuitor) ar putea ieşi ceva bun acum, în ceasul al doisprezecelea, cînd e nevoie urgentă de fapte concrete şi coerente, puse în operă de un guvern care ştie ce vrea, susţinut de un Parlament care ştie ce face. Oricum, pentru a convinge definitiv că a pornit-o cu dreptul pe calea modernizării social-democrate, PDSR avea de făcut un pas şi l-a ratat. Cînd Senatul a discutat modificarea regulilor privind ridicarea imunităţii parlamentare, membrii PDSR au părăsit sala, urmîndu-şi vechii aliaţi din PRM, deşi puteau foarte bine să rămînă (cum au rămas ceilalţi vechi aliaţi, membrii PUNR) şi, eventual, să voteze împotrivă. Nici noua percepţie asupra proprietăţii, nici dorinţa de a realiza o dezbatere naţională nu sînt, se pare, mai puternice decît o veche şi verificată prietenie.

Noi şi Papa

În timp ce politicienii dau tîrcoale aceloraşi vechi ciorovăieli, o comisie special constituită (formată din reprezentanţi ai bisericii ortodoxe, ai bisericilor catolice şi ai autorităţilor statului) a definitivat caracterul şi programul vizitei pe care o va efectua Suveranul Pontif în România la începutul lunii mai. Consensul, cu alte cuvinte, s-a realizat într-adevăr, asperităţile fiind depăşite după o migăloasă muncă de mediere. Dintr-un anumit punct de vedere, vizita Papei poate valora, pentru România, cît o primire în NATO: este prima vizită papală într-o ţară ortodoxă, deci are un caracter ieşit din comun. Efectele de imagine pot fi considerabile, dat fiind că orice călătorie a Suveranului Pontif are parte de o mediatizare uriaşă. Efectele politice pot fi şi ele consistente, dar la acest capitol lucrurile depind, iarăşi, mai ales de capacitatea noastră de a profita de o asemenea conjunctură. Despre importanţa acestei vizite vom mai vorbi la momentul cuvenit, dar acum, cînd a fost în sfîrşit definitivată, merită trecute în revistă cîteva date dintr-un recent sondaj realizat de INSOMAR (10-14 martie) chiar pe această temă. 68,2% dintre intervievaţi (marja de eroare este de 1,5%) cred că Papa vine în România „în primul rînd din motive religioase", şi numai 11,7% din motive „în primul rînd politice". 35,2% cred că vizita este „foarte importantă", iar 43,9% o consideră „destul de importantă". Imaginea României în lume va fi influenţată în bine în urma acestei vizite, sînt de părere 80,5% dintre cei chestionaţi. S-ar părea că românii au înţeles importanţa vizitei şi ştiu la ce să se aştepte. Dar numai 3,4% consideră că Papa „a insistat cel mai mult ca această vizită să aibă loc"; 36,3% îi atribuie această insistenţă Bisericii Ortodoxe Române, iar 33,8% Bisericilor Greco-Catolică şi Romano-Catolică. Politichia subţire şi culisele diplomatice le scapă, evident, subiecţilor sondajului. Papa nu „insistă", ci îşi manifestă intenţia; iar intenţia e veche de cîţiva ani şi a rămas constantă. Iar Biserica Ortodoxă n-a insistat, ci s-a lăsat convinsă. Greu.

Oricum, anunţul că vizita Papei este, în sfîrşit, definitivată ar fi trebuit să devină ştirea nr. 1 a acestor zile. La noi, deocamdată, ştirile „de prima pagină" se referă la ridicări de imunităţi, la „afaceri" de tip Megapower sau Ţigareta ori la veşnica problemă a caselor naţionalizate. Aşteptăm o binecuvîntare care să ne pună pe calea cea dreaptă.

Mircea VASILESCU

© C. Bumbuţ

Statul de drept

Proiecte anticriză (I)

Cînd forţele politice aflate la guvernare îşi epuizează iniţiativele ori cînd acţiunile lor politice sînt greşite, electorii privesc, natural, către opoziţie. Opoziţia exprimă speranţele înşelate ale oamenilor. Opoziţia este, întotdeauna, alternativa civilizată la o putere aflată în eroare. De aceea, îndatorirea principală a opoziţiei este aceea de a se pregăti de guvernare. Opoziţia trebuie să fie oricînd gata să preia puterea şi, pe cale de consecinţă, ea trebuie să fie capabilă în orice moment să propună soluţii alternative mai inspirate, dacă nu mai eficiente decît puterea. Acestea sînt truismele fundamentale pentru orice democraţie.

Cotidianul *Adevărul* de vineri, 12 martie, publică un document elaborat de principalul partid de opoziţie intitulat Program anticriză. În primul capitol al documentului aflăm că „Programul propus concretizează – la nivel de principii, obiective şi măsuri prioritare – o primă etapă a Programului alternativ la guvernare (Programul anticriză se referă strict la domeniul economic)". În capitolul III, litera H din documentul anticriză se precizează cîteva măsuri destinate administraţiei publice pe care opoziţia le consideră extrem de importante şi urgente „pentru oprirea declinului şi reluarea creşterii economice". Să le vedem!

„1. Corelarea directă, echitabilă a salariilor, în care scop se vor elabora de urgenţă legi care să asigure un statut şi o poziţie demne în societate a funcţionarului public, a intelectúalului şi a altor categorii profesionale. În acelaşi timp, pe baza unei analize critice a atribuţiilor şi eficienţei activităţii din fiecare domeniu al administraţiei publice şi locale, se va dimensiona corect aparatul public, pornind de la Preşedinţie şi Parlament pînă la primăria din comună, rezultînd, pe total, o reducere de cel puţin 40%; economiile rezultate vor fi utilizate pentru majorarea salariilor, cu deosebire în domeniul sănătăţii".

Deci, prima măsură anticriză preconizată de opoziţia noastră a se lua în domeniul administraţiei publice vizează salariile. Acestea vor fi „corelate direct, echitabil"(!) printr-o lege care, la prima vedere, pare a fi Statutul funcţionarului public, dar nu e. Legea cu pricina va „asigura un statut şi o poziţie demnă în societate" nu numai funcţionarului public ci şi „intelectualului şi altor categorii profesionale". Ce va urma? „Pe baza unei analize critice" se va „dimensiona corect aparatul public" şi va rezulta „pe total, o reducere de cel puţin 40%". Cu economiile obţinute se vor mări salarile,"cu deosebire în domeniul sănătăţii". Stupefiat, recitesc de două ori acest fragment. Întîi o lege, apoi o reducere de personal (după o „analiză critică", fireşte), apoi o majorare de salarii. Mai ales în domeniul sănătăţii. Acesta ar fi primul pas care trebuie făcut urgent în administraţia noastră pentru oprirea declinului economic. Pardon, iertare, şi pentru reluarea creşterii economice. Mai departe!

„2. Normarea strictă a parcului auto utilizat în instituţiile bugetare, asigurîndu-se o reducere de cel puţin 60%".

În sfîrşit, am identificat una din cauzele ineficienţei administraţiei noastre: funcţionarii publici se plimbă prea mult cu maşinile instituţiilor. Se plimbă mult pentru că instituţiile administraţiei publice au cu 60% mai multe maşini decît ar trebui să aibă. De aici cheltuieli enorme la buget, de aici dezechilibre bugetare. Asta în cazul în care deducţia mea că procentul invocat se referă la numărul de automobile din parcul auto este corectă, pentru că întreaga redactare a punctului 2 este sibilinică.

Vă veţi întreba, ca şi mine, de unde a dedus principalul partid de opoziţie procentul de 60%. Recunosc, e un mister, dar din moment ce e program anticriză, nu trebuie să punem prea multe întrebări. La fel pentru punctul 1, citat mai sus. Procentul de 40% are ceva fatal. Specialiştii partidului au obţinut aceste cifre, sînt convins, după o analiză critică.

Săptămîna viitoare vom continua analiza acestui document, menit să combată viguros criza prin care trecem.

Sever VOINESCU

S P A Ţ I U L

P U B L I C

Spaţiul public este *între* noi şi *cu* noi. Pentru a putea fi astfel, el trebuie să fie, evident, şi *în* noi, şi este, în sfîrşit, *deasupra* noastră şi, vrem nu vrem, *despre* noi. Apoi, spaţiul public *rezultă* şi, în acelaşi timp, *se construieşte*. Iată aproape o divinitate!

1) ***Între***. Spaţiul public este spaţiu de comunicare. Comunicarea între membrii (individuali şi instituţionali) ai unei societăţi, adică circulaţia de informaţie între aceştia se realizează, evident, nu doar în/prin spaţiul public, dar fără acesta ea n-ar fi garantată, ar fi lacunară, fragilă, întîmplătoare. Spaţiul public e *între* stat şi societate. Cum se poate vedea, problema esenţială este aici, de la bun început, aceea a *garantării*.

2) ***Cu***. În schematizările grafice ale relaţiei de comunicare, se poate creea impresia că relatele (cei care comunică, „capetele" relaţiei) sînt exteriori comunicării. Or, nu este deloc aşa. Cei care comunică prin spaţiul public nu se situează în afara acestuia, ci, fireşte, în el. Spaţiul public ne conţine, există *cu* noi: *spontaneitate* (apanajul societăţii) *normată* (datoria statului). Statul: *normare* şi (ca, pentru) *garantare*.

3) ***În***. Cum spuneam, în trecere, şi într-un articol trecut (şi cvasi-kantian privind lucrurile, dar discuţia, aici, ar trebui infinit rafinată), pentru a fi capabili de comunicare prin/în spaţiul public, pentru a ne putea organiza colectiv, „societal", *ca* spaţiu public, noi trebuie să fim dispuşi şi *interior* (intim, personal) ca *for*, ca „spaţiu public" interior. Fără dezbatere interioară, fără „dialog interior" nu poate exista dialog, dezbatere, confruntare publică. Spaţiul public este, ontologic vorbind, fundamentat *etic*. Anterioritate, aici, ca în atîtea alte privinţe, nu există; doar circularitate. *Interioritate* nu înseamnă (obligatoriu: să relativizăm lucrurile) *anterioritate*. Trebuie, însă, insistat asupra unui aspect: spaţiul public are un rol formator capital.

4) ***Deasupra***. Conţinîndu-ne şi chiar (şi) interior fiindu-ne, spaţiul public ne *transcende*. Nu-l putem, individual, nici evita, nici transforma. Există*m în* el şi el există *în* noi. El este ceea ce unii numesc spaţiul nostru de posibilitate.

5) ***Despre***. Astfel încît, şi dat fiind că aşa stau lucrurile, spaţiul public, la un grad secund, ne caracterizează, şi noi nu ne putem nici lăuda cu specificul lui, nici dezice de el: e „masca" noastră colectivă, identitatea noastră.

Aceste remarci sînt, desigur, mult prea schematice. Cîndva, mai devreme sau mai tîrziu, ele vor trebui dezvoltate, amănunţite. Ca şi relaţiile dintre spaţiul public şi spiritul public sau (dacă aici există vreo diferenţă performabilă teoretic) mentalitatea publică. Oricum ar sta, însă, lucrurile acum, în acest stadiu, impresia pe care pare a o lăsa spaţiul public este următoarea: în(tru) spaţiul public trebuie să te *iniţiezi* ca într-un spaţiu aparte, aproape (să îndrăznim termenul) ezoteric. Paradox maxim, imens, impardonabil, dar, în ceea ce priveşte societatea românească a momentului actual cel puţin, eu mai degrabă aşa înclin să văd lucrurile.

Bogdan GHIU

Schematizări

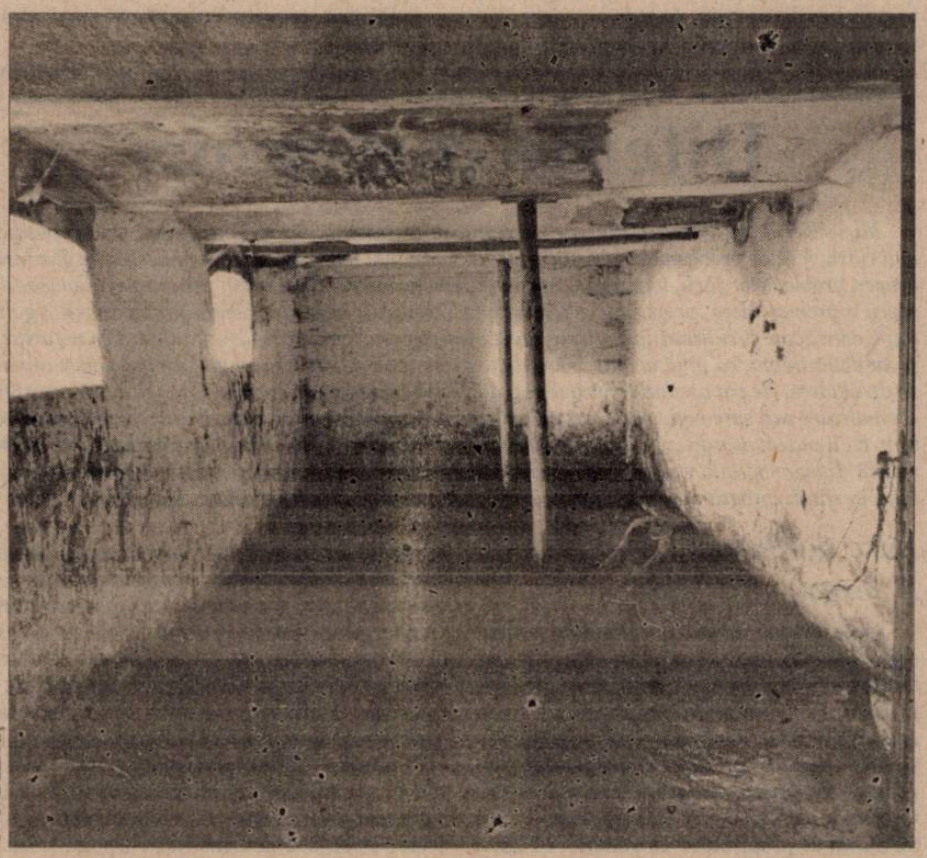

© C. Bumbuţ

Economie

Noi termeni globali

Restructurare. *A crea noul din vechi.* Undeva, în anii '80, marea industrie americană s-a trezit şi a înţeles că *statu quo*-ul productiv şi organizatoric de odinioară nu va mai fi ca înainte: introducerea computerelor va automatiza o mare parte din operaţiuni. Într-un mod aproape vindicativ, întreprinderile au început marile restructurări. Ieşeau din scenă vechile instrumente de lucru, bazate pe limitările hîrtiei; intrau în scenă noile mijloace, inspirate de libertatea computerelor. Procesele seriale, puse în mişcare de funcţionari care plimbau hîrtiile de la un birou la altul, lăsau locul proceselor paralele, în care lucrătorii îşi împart informaţia înmagazinată în bazele de date. Întreprinderile, deja descentralizate, se scindau în întreprinderi mai mici şi mai bine focalizate. Milioane de locuri de muncă s-au pierdut pe parcurs. Unele, pur şi simplu, au ajuns la margine, îmbogăţindu-i pe distribuitorii externi; multe au dispărut fără să lase urme. Au fost numeroase victime printre angajaţii de clasă mijlocie; persoane adesea dotate cu o bună cultură, obişnuite dintotdeauna să se considere imposibil de atins de către relele economiei. Cum era previzibil, termenul „redimensionare" a devenit familiar şi a ajuns o temă clasică pentru articolele de opinie. Şi, în acelaşi timp, a pregătit terenul pentru boom-ul economic american al anilor '90 (inclusiv creşterea locurilor de muncă, adevărat motiv de invidie pentru cea mai mare parte dintre europeni). Distrugerea creatoare nu e totdeauna plăcută, dar funcţionează.

Tehnologie. *Maşini inteligente.* Era industrială a făcut din muncitori simple angrenaje. Revoluţia informaţională nu-şi mai poate permite acest lucru. Astăzi, maşinile produc, în ciclu continuu, pantofi sau şuruburi, independent de faptul că există sau nu cineva care să le controleze. Tehnologia viitorului, totuşi, priveşte comunicarea, nu producţia, iar comunicarea implică o angajare umană activă. Cum s-ar spune: în cazul în care computerele consumă energiile lucrătorilor inteligenţi, adevărată coloană vertebrală a întreprinderilor, sau tulbură capacitatea de a învăţa a indivizilor, fac mai mult rău decît bine.

Privatizări. *În sfîrşit liberi.* Cu numai treizeci de ani în urmă, majoritatea guvernelor era convinsă că naţionalizarea industriilor ar fi rezolvat aproape toate relele capitalismului: de la lupta împotriva şomajului pînă la absenţa inovaţiei. Numai după ce a fost parcurs întregul ciclu al statalizării s-a constatat că teoria era greşită şi că vechilor probleme li se adăugau altele noi. De exemplu, balanţele negative şi o birocraţie greoaie. Ceva, la un moment dat, s-a schimbat cînd, la mijlocul anilor '80, Margaret Thatcher a scos la licitaţie British Telecom, British Gas, British Steel şi un considerabil număr de întreprinderi naţionalizate anterior. A fost prima adevărată privatizare globală de pe planetă. Astăzi, după mulţi ani, opţiunea de atunci produce încă aproximativ cinci sute de miliarde de dolari. În toată lumea, companiile telefonice, emiţătoarele TV, căile ferate, companiile aeriene, industria grea (şi, în ţările din Est, încă multe altele) au sfîrşit prin a fi scoase pe piaţă sau împărţite între salariaţi. Astăzi, chiar şi cele mai ezitante ţări în curs de dezvoltare urmează acest exemplu. Dar nu tot ce luceşte e aur. Iată o chestiune încă deschisă: cum se poate evita ca monopolurile publice să devină monopoluri private. În plus, vechii manageri (ca să nu mai vorbim de majoritatea populaţiei) trebuie încă să înţeleagă competiţia şi avantajele ei. În general, succesele obţinute din privatizări (nu în ultimul rînd, diminuarea preţurilor şi servicii mai bune pentru cetăţeni) au declanşat dezbateri despre ce pot face guvernele pentru cetăţeni, dincolo de chestiunile legislative. Răspunsul, pentru moment, vine de la naţiunile cele mai avansate în acest proces, ca Marea Britanie, unde tocmai s-a trecut la privatizarea recoltării gunoaielor şi a colectării impozitelor. Guvernelor nu le rămîn, într-adevăr, prea multe de făcut.

(Adaptare după
Encyclopedia of the New Economy
de John Browning şi Spencer Reiss)

Povești suprapuse

Treisprezece

S-au împlinit, pe 11 martie, nouă ani de la Proclamația de la Timișoara și mă întreb ce poate spune despre noi, azi, rememorarea acestui episod de tinerețe postdecembristă. Chiar dacă această poveste se va încheia într-o notă dubitativă – și, prin aceasta, pesimistă, ca tot ce-i dubitativ și românesc –, mă simt corupt de ideea că la capătul acestei interogații se ascunde și un sîmbure de speranță – și, prin aceasta, de normalitate, ca tot ce-i optimist, românesc și dilematic. Cu excepțiile de rigoare, veți spune, dar excepțiile sînt poveștile altora, nu ale mele.

Am aflat despre Proclamație, într-o zi prăfoasă și rece din martie '90, în campusul studențesc din Grozăvești, din gura unui mecanic de întreținere care mi-a spus că apocalipsa este cu siguranță aproape dacă românii se luptă cu românii și dacă Timișoara vrea să se despartă de țară prin cuvîntul lui George Șerban, cel care, din balconul Operei, citise Proclamația. Nu are rost să căutăm acum logica acestei supoziții, cum nu are rost să căutăm logica acelor ani ca atare. *Cum așa, nea Vasile?* cred că l-am întrebat pe acest om cu sufletul larg și cu halatul albastru arcuit peste burta de băutor moderat de bere, om care participa complice la serile și nopțile noastre de veghe petrecute într-o cămăruță transformată în post de radio pentru campus. *Chiar așa*, mi-o fi răspuns el, arătîndu-mi o mică linie roșietică sub bărbie, semn că într-un fel își dăduse obolul de sînge: în momentul în care, bărbierindu-se la ora dimineții, auzise un scurt comentariu despre timișoreni la Radio București, mîna îi tremurase o secundă iar lama de ras din aparat o luase razna pe obraz. Era limpede: Proclamația era gravă din moment ce nea Vasile suferise din cauza ei atît la propriu, cît și la figurat și la figură.

Răutăți despre nea Vasile nu mă simt chemat să spun. Temerea sa era o temere indusă de alții și, se înțelege, era atunci temerea multora. E logic că această spaimă a fost o prostie de la un capăt la altul – dar iarăși sînt obligat să observ că au fost ani, precum aceia, în care pînă și logica era una aparte. Eu însumi aveam temerea mea: juna studentă care avea să-mi devină soție era îndrăgostită, de la distanță, de George Șerban – nu atît pentru proclamația în cauză cît pentru romanul *Turnirul*, un supersucces odinioară prin liceele din sud-vestul țării. În fine, cel mai lipsit de temeri era domnul polițist care venea arar prin atelierul lui nea Vasile (din ianuarie '90 *organele* fiseseră retrase din campus și se cam plictiseau pe la secție). *Ce știți voi?* – răspundea el obrăznicilor mele. *Eu și cîțiva băieți de-ai mei să fiu pe acolo și aș ști de unde să-ncep ordinea*, spunea el. Pe la începutul lui aprilie, cînd poliția timișoreană a aderat la Proclamație, domnul polițist a devenit mai înțelept și mai pașnic. *Cine știe, domnule? Or avea și ei dreptate*, spunea el spre disperarea lui nea Vasile, a cărui cicatrice protestatară dispăruse de mult.

Azi nu se mai teme nimeni, cred, de Proclamația de la Timișoara, din motive al căror inventar l-am putea face. Cît de actuale sînt punctele proclamației – iată o altă poveste, suprapusă peste uitare, naivități și exaltări.

Duminică 14 martie a.c. s-au adunat la mormîntul lui George Șerban treisprezece persoane. Cu preotul și cu cîntărețul cincispezece, ei au făcut arc în jurul micului tumul pe care coroana prezidențială cu eșarfă se păstra, în vîntul rece al dimineții, surprinzător de proaspătă. Iată-ne puțini, iată cum l-am uitat, iată cum moare spiritul Timișoarei – s-a spus. Pînă a apărut ideea salvatoare: Proclamația ca atare avea treisprezece puncte! Mai sugestivă potrivire de destin nici că se putea, semn că cineva, acolo sus, ne dă semn! Și cei treisprezece oameni au plecat într-un tîrziu, fiecare simțindu-se responsabil în felul său de această împletire dintre superstiții și coincidențe.

Adrian CIOROIANU

N. red.: *Titularul acestei rubrici a primit* Premiul Alexandra Indrieș *acordat de cotidianul* Timișoara *„pentru umorul lucid și pentru pertinența articolelor sale". E o bucurie pentru întreaga noastră redacție.*

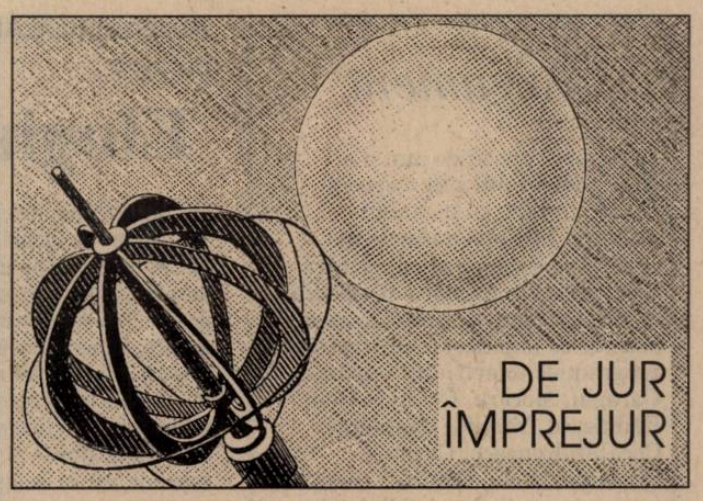

Centru și granițe

Istoria noțiunii de **Europă Centrală** este cel puțin la fel de agitată ca și a regiunii pe care încearcă să o definească. După 1945, termenul a dispărut total vreme de aproape 50 de ani din limbajul politic. A fost o singură excepție: la începutul anilor '80, cehul Milan Kundera, ungurul Gyorgy Konrad și polonezul Czeslaw Milos au încercat să reînvie ideea de Europă Centrală, ca o alternativă „politică și intelectuală" la Europa de Est dominată de Uniunea Sovietică.

În ultimii 10 ani, termenul de Europă Centrală s-a reîncetățenit în discursul politic și nu mai are nevoie de explicații ori de sprijin. „Este oficial" – remarcă, un pic ironic, Timothy Garton Ash într-un eseu publicat recent în **The New York Review of Books**; „cînd Regina Angliei și Henry Kissinger declară că există, Europa Centrală chiar există. Apare însă o problemă: unde este Europa Centrală?"

Cu atît mai mult cu cît apare o sub-problemă, cu implicații politice serioase pentru țările din regiune: ce state aparțin Europei Centrale? Și asta, scrie Garton Ash, „pentru că în actualul limbaj politic a fi central-european înseamnă a fi civilizat, democratic, cooperant – în consecință, a avea șanse bune de a fi acceptat în NATO și Uniunea Europeană."

Potrivit secretarului de stat american Madeleine Albright, din Europa centrală fac parte „peste 20 de țări, avînd 200 de milioane de cetățeni". Din ce în ce mai des însă, în Europa Centrală sînt plasate ori numai țările est-europene admise în NATO în primul val, deci Cehia, Polonia și Ungaria, ori numai cele cu care Uniunea Europeană a început negocieri de aderare, ceea ce mai aduce în Europa centrală încă două state, Slovenia și Estonia.

„Cea mai disputată graniță în prima parte a secolului a devenit astăzi cea mai puțin controversată; și anume cea vestică", notează Timothy Garton Ash. După unificare, continuă Garton Ash, Germania se află atît în Europa Centrală, cît și la granița ei. La rîndul său, Austria se definește singură ca aparținînd acestei regiuni, iar la fel se crede și în părțile de nord ale Italiei.

O altă frontieră la fel de puțin controversată a Europei Centrale este cea nordică. Acolo se află statele scandinave, care au o identitate proprie bine marcată, precum și republicile baltice, care se percep, mai ales Lituania, drept o punte între nordul și centrul Europei. Cele mai disputate acum sînt granițele din est și sud. „Așa cum a fost reînviat de Kundera, conceptul de Europa Centrală era îndreptat împotriva Estului, a Rusiei în primul rînd", precizează Garton Ash, el remarcînd că pentru moment această tendință rămîne neschimbată. După 1990, noilor democrații din Cehoslovacia, Ungaria și Polonia, reunite în grupul de la Vișegrad, nu le-a fost greu să se delimiteze de Belarus, de Ucraina și de Rusia europeană. Mai dificilă a fost situația statelor din sud.

„România a încercat să se alăture încă de la început grupului de la Vișegrad" – arată analistul britanic. Dar „ușa i-a fost trîntită în nas. Un motiv serios era că, la acea dată, România era un haos nedemocratic. Un motiv mult mai puțin întemeiat a fost că liderii Cehoslovaciei, Ungariei și Poloniei erau convinși că au mai multe șanse de a se realătura Occidentului, cum este văzută prin prisma central-europeană aderarea la NATO și Uniunea Europeană, dacă formau un grup mai mic și omogen de state". În privința Iugoslaviei, delimitarea de aceasta a fost facilitată de izbucnirea luptelor care au însoțit procesul de destrămare a Federației. În scurt timp, termenul de „Balcani" a primit o conotație negativă, pusă mereu în contrast cu cel de „Europa Centrală". Pe ce se bazează această divizare a Europei? În opinia lui Garton Ash, pe un determinism cultural (exprimat în forma sa cea mai drastică de teza „conflictului între civilizații" lansată de americanul Samuel Huntington), cuplat cu un ciudat voluntarism politic al Occidentului. Huntington definește civilizațiile în primul rînd în raport cu tradiția lor religioasă, opunînd Occidentul (catolic sau protestant) Estului (creștin ortodox sau islamic); din această perspectivă, granița de sud a Europei Centrale devine și granița „civilizației occidentale".

Voluntarismul politic al Occidentului se manifestă prin faptul că pune statele în Europa Centrală sau le scoate din ea exclusiv în funcție de comportamentul lor politic. Un exemplu concludent este cazul Slovaciei. Problema cu aceste moduri de a defini Europa Centrală este că ambele conțin un sîmbure de adevăr: „Pericolul, avertizează în încheiere Garton Ash, este ca noțiunea aceasta, de Europa Centrală, să fie pusă în serviciul unor politici exclusiviste. Oriunde s-ar afla Europa Centrală și orice ar fi ea, nu trebuie să permită o astfel de manipulare".

Ileana GIURCHESCU

Presa despre...

Europa Centrală

În locuința de pe malul Vltavei, mai ales sîmbăta și duminica și în redacția unde îmi petrec cel mai mult din timp în cursul săptămînii, la *Radio Europa Liberă*, tot la Praga, trebuie să mărturisesc că Europa Centrală mă înconjoară ispititoare și adesea protectoare; de cîteva zile, de cînd a intrat și în NATO — în Europa nu se punea problema... — și mai mult. De la ispita unei „fugi" pînă la Viena pentru un muzeu și un *apfelstrudel* cald, la bunăvoința unui coleg care se repede pînă la Budapesta, aducîndu-mi și ultimul disc Hungaroton al integralei sonatelor de pian de Beethoven cu Annie Fischer și pînă la trecerea prin Praga a lui Krysztof Penderecki a cărui partitură uitată pe un colț de masă mi se cere prin fax să i-o trimit în Bavaria, nu acasă la Cracovia, Europa Centrală cu vasele ei comunicante mă învăluie și îmi pătrunde în suflet cu fiecare zi. Iar cînd Vaclav Havel vine într-o dimineață devreme la radio — pe la ceasurile opt — să-ți mulțumească fiindcă nu te-ai speriat de ultimele amenințări cu bombe primite de pe alt continent, Europa Centrală îți este și mai aproape. Presă sîntem, iar Europa Centrală e și a noastră.

Un perimetru altfel supravegheat și cercetat cu atenție de *restul* presei, gata să înregistreze fiecare curent de aer, fiecare schimbare de direcție a vîntului dinspre apus sau din răsărit. „O încetinire de ritm în Europa de vest va prelungi probabil cu un deceniu efortul țărilor central europene de a prinde din urmă, pe plan economic, Occidentul, la data cînd vor intra în Uniunea Europeană, în 2005" — afirma cu siguranță afișată, zilele trecute, un reporter al cotidianului *Wall Street Journal*, ediția europeană. Un nou raport, între alte multe, elaborat de Institutul de studii economice comparate din Viena se afla la originea prevestirilor. Cehia, Polonia, Ungaria și Slovenia (Estonia nu a fost luată în considerare) ar rămîne mult în urma ratei medii de creștere economică a statelor din Uniunea Europeană. După cinci ani de înaintare stăruitoare, țările central europene riscă să fie confruntate cu un „vînt potrivnic".

Potrivnic, dar nu neapărat pustiitor fiindcă, în fapt, constată raportul și recunoaște reporterul conspectat, „practic, economiile cele mai productive central europene sînt la paritate cu cele mai puțin performante din Uniunea Europeană. Pe o scară pe care productivitatea medie din UE este echivalată cu 100, Portugalia se situează pe treapta 71, imediat în urma Sloveniei (72). Grecia pe treapta 68, țara cea mai puțin performantă din UE, este cu puțin înaintea Republicii Cehe, aceasta creditată cu 63. Polonia, cu vasta ei economie rurală, are productivitatea medie clasată la 40 sau aproape la jumătate din cea înregistrată de Spania. Iar Polonia este în același timp printre țările cele mai avansate din regiune, sporindu-și produsul intern brut pe cap de locuitor, din 1993 încoace și socotit în dolari, cu 87%, de trei ori mai mult decît ritmul de 26% atins de Ungaria."

Un lucru pare cert pentru „presă": „Europa Centrală nu este Rusia". Constatarea îi aparținea, la o zi diferență de apariție față de estimările din *Wall Street Journal*, unui editorialist de la britanicul *Financial Times*. Mesajul ar veni de la piața financiară central europeană, aceea care, în panica generalizată din vara trecută, a fost tratată cu aceeași măsură, de investitorii ieșiți amețiți de criza din Rusia, care s-au retras de pe toate piețele țărilor în tranziție.

Cel puțin pentru central-europeni, se pare că serviciile normale au fost în cele din urmă reluate — și, se constată în seriosul cotidian financiar londonez — „într-o binevenită regăsire a bunului-simț, investitorii își recîștigă încrederea. Ei încep să facă din nou distincția dintre riscurile pentru credit existente în diversele țări din Europa răsăriteană și din fosta Uniune Sovietică". Urmarea este refacerea în ultimele săptămînii a pieței de capital în Europa Centrală — avînd în frunte Ungaria, Croația și Slovenia, privitoare de pe margine, în așteptare fiind Lituania și Slovacia.

Progresele făcute, afirmă editorialistul de la *Financial Times*, sînt bătătoare la ochi și nu numai că accesul la piețe a fost restaurat, dar Slovenia și Ungaria au reușit să facă împrumuturi în termeni avantajoși. Costurile împrumuturilor sînt semnificativ mai înalte într-o țară cu un grad de risc mai mare cum este Croația, dar și acolo accesul la capital a devenit posibil. Și, estimează același editorialist, și altor țări, ca Bulgaria, li se va deschide în viitorul apropiat accesul la piața de capital.

O realitate nu poate fi eschivată însă, conchide articolul, anume că „fie și într-un scenariu elaborat sub cele mai optimiste auspicii, cu o creștere economică anuală de 2,5% în Uniunea Europeană, iar în Polonia de 5%, acesteia din urmă îi vor trebui 35 de ani să atingă media produsului intern brut pe cap de locuitor înregistrată în țările UE.

Cît și pînă unde se întinde Europa Centrală — dacă Bulgaria sau Lituania îi pot aparține — devine în asemenea circumstanțe o discuție academică. Între unul și mai bine de trei decenii pentru a ajunge din urmă economiile occidentale, termenele nu sînt foarte încurajatoare chiar pentru generațiile mai tinere.

Victor ESKENASY

Argument

Copiii epocii de aur şi ai decretului sînt o specie ciudată, cu nostalgii absurde. Pe lîngă animale de cauciuc şi sirop cu sifon, printre amintirile din copilărie figurează, în aceeaşi notă, şi nenumăratele scenete ce împînzeau, prin anii '70, programele televiziunii române. Caragiu, Moraru, Cotescu, Dem Rădulescu, Vasilica Tastaman, Coca Andronescu, Carmen Stănescu, Stela, Bănică... (lista ar tot putea continua...). Albumele duminicale, revelioanele, cu glume spuse sau cîntate, cu cuplete între îndrăzneţe şi pe linie – noi, copiii de atunci, le priveam fără să ne pese de vreun discernămînt estetic. Aproape la fel cum copiii de acum privesc Cartoon Network, MTV sau *Rişti şi cîştigi*. Atunci, emisiunile de divertisment de tipul susmenţionat erau un dat. Şi un soi de educaţie indirectă într-ale populismului. Un populism necesar supravieţuirii în autobuz, la coadă, sau chiar în tête-à-tête-ul cu promotorii serviciilor, pe atunci, stăpîni. În relaţiile cu anumiţi profesori sau anumiţi părinţi (ai prietenilor, colegilor) pentru care acel tip de populism era organic. Un soi de lecţii, indirecte, de disimulare pentru supravieţuire.

Acel tip de divertisment, marcă a unei epoci, e pe cale de dispariţie: locul în care încă se manifestă, şi are publicul său, este la revistă. (De aceea am insistat, în anchete şi intervîuri, pe reprezentanţi ai teatrului de revistă). În programele televiziunilor neaoşe, locul divertismentului „tradiţional" a fost luat de un alt tip de emisiuni, lîngă care gluma şi cupletul îşi găsesc foarte greu rostul. Ele au fost înlocuite de verva şi farmecul prezentatorului (dorite, dar nu întotdeauna existente), de amestecul muzică – concursuri – interviuri cu personalităţi. Mania de divertisment s-a lărgit şi aglomerat, adaptîndu-se epocii. Mania cîştigului s-a insinuat, treptat, în multe producţii televizate ale genului. Interactivitatea a devenit un procedeu de nelipsit. Publicul (adevărat sau creat de studio, după model occidental) a ajuns o prezenţă constantă şi, de multe ori, sursă de umor (precum în concursurile organizate de Marina Almăşan la *Ceaiul de la ora 5*, sau în cazul concursurilor gen *Rişti şi cîştigi*, în care răspunsurile participanţilor pot fi hilare). Vedetele, în special cîntăreţii, şi-au depăşit limitele muzicale, migrînd spre un soi de showman-i universali, capabili (sau obligaţi) să facă poante şi concursuri. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu prezentatorii – Horia Brenciu, Miruna Coca Cozma, Teo şi Mircea...

De aceea, graniţa dintre emisiunile de divertisment şi celelalte (emisiuni de dimineaţă, talk-show-uri, chiar jurnale) este de multe ori ambiguă. Capacitatea de divertisment devine un atu al prezentului. Iar cauzele distracţiei provocate pot fi atît gluma propriu-zisă, cît şi informaţia sau comentariul. Aşteptăm, cu nerăbdare, evoluţia ulterioară a unui gen ce tinde să-şi piardă conturul. (**I. P.**)

Aurora LIICEANU
psiholog

Elogiu neseriozităţii

Distracţia, divertismentul şi amuzamentul sînt o parte a vieţii care se include în loisir. Psihologic vorbind, loisirul sau petrecerea timpului liber răspunde tocmai nevoii individului de a lăsa la o parte partea gravă a vieţii. Iar munca se înscrie în lucrurile grave. Divertismentul înseamnă a atrage atenţia individului de la muncă. O industrie întreagă s-a dezvoltat pentru a găsi modalităţile cele mai eficiente de a distrage atenţia, iar varietăţile de gen urmează diferenţele între rural-urban, copii-adulţi, femei-bărbaţi. Toţi însă se reunesc în divertismentul audiovizual, cel realizat de producători sensibili la gusturile şi preferinţele celor care, instalaţi în faţa televizoarelor, vor să se distreze.

Cei care îşi amintesc de vremurile dinainte de 1989 recunosc faptul că divertismentul şi distracţia erau o favoare controlată de regim. Cum totul era controlat, şi felul în care oamenii se distrau era supus controlului şi moralei zilei: munca înainte de toate. Uneori, se putea închide ochii la acest comandament, dar atunci oamenii se distrau decent şi măsurat, fără excese şi fără abateri de la un fel de cuminţenie, urmărind trist spectacole în care la loc de cinste erau scenetele umoristice cu secretare, doctori, soţii şi soţi, soacre şi copii. Divertismentul de acest gen avea totdeauna o pildă. Scenetele erau satirice şi, în orice caz, educative. De aceea, şi astăzi, divertismentul este asociat cu neseriozitatea. A rîde înseamnă a fi neserios, a te amuza este un gest resimţit ca o vinovăţie. În subtext, ideea de toleranţă însoţeşte şi astăzi divertismentul. Expresia „nu face nimic, stă toată ziua la televizor" este frecvent folosită. Iată ce spune Lucian Avramescu, „naşul spiritual" al cuplului Socaciu, în ultimul număr al revistei *Privirea*: „Soţii Socaciu şi-au făcut cariera pînă acum. El este un compozitor cu nume, iar Marina este o realizatoare foarte serioasă, chiar dacă face o emisiune neserioasă, de divertisment...". Este, evident, vorba despre emisiunea „Ceaiul de la ora 5", produsă de Departamentul de Divertisment al TVR.

Orice emisiune de divertisment este rezultatul unei înţelegeri imaginare între două părţi. Cel care o realizează doreşte să-l distreze, să-l amuze pe cel care se uită, încercînd să se pună în pielea lui şi să-i aproximeze nevoile. El, probabil, îşi spune: cum să fac să-l distrez şi să-l ţin în faţa televizorului, într-un moment de regulă consfinţit distracţiei. Cel care se uită doreşte şi el să se distreze şi are aşteptări şi preferinţe în raport cu oferta propusă. Emisiunea este bună în măsura în care se atinge scopul oricărui divertisment: captarea atenţiei şi evitarea plictiselii pe toată durata ei. Divertismentul produce categorii care se exclud: unii aşteaptă emisiunea, alţii nu-i acordă nici o importanţă. Divertismentul este mai degrabă pasiv şi marcat de socializare. Oamenii nu se distrează singuri. Divertismentul oferă substanţă comunicării.

Elementul psihologic de bază al divertismentului este flexibilitatea. Spre deosebire de muncă, divertismentul se desfăşoară sub semnul variaţiei într-un sens cît mai larg. Publicul trebuie să fie invadat de cît mai multă stimulare senzorială şi perceptuală, mai presus decît orice stimulare intelectuală. Efortul mental este minim sau aproape exclus. Pentru mulţi, a te distra este un fel de a nu gîndi. Divertismentul se adresează dispoziţiei. Oricît de distributivă ar fi atenţia, solicitarea individului trebuie să asigure o stare timoleptică pozitivă. De aceea, flexibilitatea este pentru realizator o şansă de succes, pentru că trecerea de la o secvenţă la alta măreşte posibilitatea de a satisface consumatorul emisiunii. Comicul, ca producător de rîs, obţine cu greu cascade de rîs, iar poantele rareori sînt una mai tare ca alta.

Se poate spune şi aşa: spune-mi cum te distrezi ca să-ţi spun cine eşti. Nevoia de deconectare prin amuzament este universală. Ea face posibilă reîntoarcerea la partea gravă a vieţii. Din această perspectivă, neseriozitatea nu este reprobabilă, ci doar temporară. Ciclul activ-pasiv nu este bătut în cuie şi face ca odihna activă să fie doar o recomandare relativă. Prin divertisment oamenii se relaxează, dar el nu este singura metodă de relaxare. Poţi juca fotbal sau cărţi ca să te relaxezi, dar nu poţi spune că fotbalul este un divertisment.

La noi, petrecerea timpului liber este în curs de construire. Au apărut forme diferite de a te distra. Bucuria de a trăi nu mai este o plăcere interzisă. Nevoia de alternanţă – a munci şi a nu munci – este ceva recunoscut, iar individului îi este recunoscut dreptul la amuzament şi cădere în lumesc. Această nevoie psihologică produce variate expresii: musichall, cabaret, jocuri interactive, spectacole de varietăţi, cazinouri etc. Grupul Divertis se defineşte ca producător specializat de divertisment. Mari momente ale neseriozităţii sînt consfinţite social. Ele sînt momente în care presiunea de a te distra este exterioară individului, pentru că nu ele sînt alese de el. Toată lumea trebuie să se distreze de revelion. Carnavalurile sînt de asemenea momente consfinţite de amuzament. Ritualizarea neseriozităţii face ca în aceste momente partea gravă a vieţii să fie tabu. Programarea stărilor de bună dispoziţie se învaţă prin socializare. Viaţa trebuie trăită în rotundul ei. Distracţia se organizează cu eforturile pe care le depunem atunci cînd nu ne distrăm. Divertismentul este uşorul vieţii. Psihologic vorbind, a trăi înseamnă a găsi formula personală între momente de seriozitate şi momente de neseriozitate. Şi, tot psihologic vorbind, contează proporţia între aceste două categorii. Altfel, sfaturile nu întîrzie să apară: „mai şi distrează-te" sau „mai şi munceşte". Ele consfinţesc măsura.

Mihaela CONSTANTINESCU
lector dr., Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării

Ally McBeal şi „cititorul digital"

Tony Schwartz consideră mass-media „un al doilea Dumnezeu, atotştiutor şi atotputernic, care ne însoţeşte mereu, căci este pretutindeni". Dacă ne gîndim că cel puţin jumătate din conţinutul mass-media este, într-un fel sau altul, divertisment, ne dăm seama de impactul extraordinar al „culturii divertismentului" astăzi.

Spun jumătate dar, oricum, proporţia pare greu de stabilit, căci nimeni nu ştie sigur ce înseamnă, de fapt, divertismentul. Redactorul unui ziar ar putea afirma că rubrica lui de sfaturi practice pentru rezolvarea problemelor personale ale cititorilor are valenţe educative, mulţi cititori ar spune însă că este divertisment. Producătorul de programe ar putea crede că şi un „quiz show" are valenţe educative, dar mulţi telespectatori ar putea argumenta că reprezintă doar divertisment, iar partea educativă, dacă există, este doar accidentală. Uneori conţinutul este în mod explicit doar divertisment (un articol despre o poveste de dragoste neobişnuită sau un spectacol de varietăţi), dar unii l-ar putea folosi în scop educativ. Alteori un conţinut strict informativ sau educativ atinge limita divertismentului (un documentar care foloseşte desene animate şi tot felul de accesorii nostime sau un moderator care, involuntar, transformă o emisiune serioasă într-un spectacol hilar). „Divertisment", pentru unii, înseamnă „informaţie" pentru alţii. Pornind de la această premisă, orice text media este un potenţial divertisment. Graniţa dintre educaţie, informaţie şi divertisment nu mai are de mult contururi clare; trasarea lor depinde exclusiv de cititor, ascultător sau telespectator.

Pentru John Hartley, divertismentul reprezintă un anume tip de text, produs de presa scrisă sau audiovizuală, universal inteligibil, care condensează într-un mod complex gratificaţiile individuale, formele textuale şi organizarea industrială. Este vorba despre un concept ideologic, folosit pentru a justifica practici discursive care, deşi au ca scop creşterea audienţei şi reducerea costurilor, sînt reprezentate ca fiind neutre şi apolitice, plauzibile nu prin referinţa lor la imperativele comerciale ale industriei divertismentului, ci prin referinţa la presupusele cereri ale unei audienţe ficţionalizate.

Audienţa extraordinară de care se bucură divertismentul a schimbat în mod substanţial peisajul mediatic contemporan. Presa scrisă şi-a modificat conţinutul, părăsindu-l – în multe cazuri – pe „a informa" în favoarea lui „a amuza". Studiile recente arată că cititorii acordă cea mai mare atenţie articolelor cu subiecte de interes general, ilustraţiilor şi benzilor desenate: jumătate din cititorii unui cotidian citesc titlurile de pe prima pagină, două treimi se uită la benzile desenate, iar majoritatea sînt interesaţi de fotografii. În acelaşi fel, cărţile în ediţii ieftine, împreună cu cele gen „ajută-te singur" ocupă întotdeauna poziţii bune pe listele de best-seller-uri. Revistele sînt şi ele pline de articole „uşoare", menite să capteze interesul cititorului: aşa cum afirmă cercetătorii, oamenii plasează amuzamentul mai sus decît dorinţa de a-şi îmbunătăţi cunoştinţele, pe lista de motive pentru care citesc presa.

Filmele au ca scop principal tot amuzamentul publicului. Magnetul care-i atrage pe spectatori în sălile de cinematograf poate fi, la prima vedere, un anumit actor sau promisiunea unei poveşti frumoase. Dar, în profunzime, atracţia o reprezintă tot divertismentul: oamenii se duc la cinematograf ca să scape de grijile cotidiene şi de rutină, să viseze. Nu întîmplător, cele mai mari filme ale tuturor timpurilor (cel puţin în ceea ce priveşte succesul de casă) au fost cele gen *Pe aripile vîntului* sau, mai recent, *Titanic* – poveşti frumoase, realizate cu măiestrie. Cît despre studioul de televiziune, acesta funcţionează ca un fel de poartă electronică spre un tărîm minunat (există chiar şi o anchetă, nu ştiu cît de riguroasă, conform căreia televizorul este mult mai preţuit decît oricare alt obiect de uz casnic ca frigiderul, aragazul sau chiar patul). Internetul oferă o feerie de informaţii, de la ştirile de divertisment Reuters, la rezumatul serialului Ally McBeal sau forumurile de divertisment pe teme ca „cititorul digital" sau „cultura web".

Predilecţia pentru divertisment, mai curînd decît informaţie şi educaţie, arată poate faptul că mass-media a intrat în competiţie cu ea însăşi. Ziarele, televiziunea, filmele au nevoie să ajungă cumva la publicul lor, să atragă atenţia şi să suscite interes. Conţinutul textelor mass-media trebuie să ţină seama de natura acestui scop: pentru a-şi captura şi captiva publicul, mass-media încearcă, în general, să-şi facă mesajele cît mai atrăgătoare, să le simplifice chiar, împletind divertismentul cu educaţia şi informaţia.

Cercetătorii au arătat că divertismentul are şi alte efecte decît simplul amuzament, serialele siropoase („soap operas") sînt eficiente deoarece, în timp, pot modifica modul în care oamenii percep mediul înconjurător şi felul în care interpretează mesajele multiple care ajung la ei. Se ştie că o comunicare este mai eficientă dacă se armonizează cu predispoziţiile receptorului, este ceea ce face divertismentul, prin accentuarea unor valori comune, unanim acceptate, a unor atitudini existente deja. De multe ori oamenii se folosesc de divertisment pentru a scăpa de sentimentele lor de inferioritate şi insecuritate, identificîndu-se cu personaje din articole, filme sau seriale de televiziune, dobîndind astfel un prestigiu imaginar.

Jack Solomon observă că, transformînd realitatea în divertisment, mass-media a şters graniţa dintre real şi imaginar. Încet, dar sigur, lumea a devenit un mare program de televiziune, unde totul este pregătit pentru aparatul de filmat. Atît că în lumea adevărată, pe care televiziunea a invadat-o cu atîta succes, nu poţi să schimbi pur şi simplu canalul atunci cînd nu-ţi place ce vezi.

NE PIERDEM AMUZUL RAŢIUNII?

Mihaela Monica BOTNARU
sociolog

Cifre şi sondaje

Divertismentul a fost şi este şi în prezent, la TVR, dar şi la alte televiziuni publice europene, unul dintre genurile constant preferate de telespectatori. Şi este normal să se întîmple aşa, deoarece informaţiile şi divertismentul sînt axele strategice pe care se structurează oferta de programe a unui post public de televiziune. De altfel, prin definiţie, televiziunea publică reprezintă cea mai importantă instituţie de divertisment în spaţiul audiovizual.

Ponderea divertismentului înţeles foarte specific (adică emisiuni de umor – spectacole) este diferită, dar ocupă un registru nu foarte extins la principalele televiziuni publice europene: de la 11,2% la BBC 1 pînă la 20,4% la France 2. Postul public spaniol TVE cu 15,3% şi RAI UNO din Italia cu 19,6% se situează pe poziţii intermediare.

La TVR divertismentul (inclusiv emisiunile muzicale) a avut, în anul 1998, o pondere de 9% în grila TVR 1 şi 7% pe programul 2.

De altfel, telespectatorii resimt ca fiind insuficient spaţiul alocat divertismentului (varietăţi-umor-spectacole) în grila TVR. Aceasta s-a constatat în urma cercetărilor Secţiei de Sondaje din perioada 1996-1998 (perioadă în care proporţia acestei categorii de telespectatori a crescut de la 50% în 1996 la 65% în 1998, în paralel cu diversificarea ofertei posturilor comerciale). La cele două televiziuni private care oferă publicului cu precădere imaginea unor posturi de divertisment, acesta este reprezentat mai ales prin jocuri şi concursuri (PRO TV) şi magazine de divertisment duminical (Antena 1).

Grila de programe a TVR 1 a inclus o varietate de emisiuni care pot acoperi sfera divertismentului, ca de pildă: spectacole – festivalul *Cerbul de Aur, Crizantema de Aur, Mamaia* etc.; *Karaoke Show;* jocuri şi concursuri; unele spectacole sportive cu puternice componente de divertisment (muzică, dans): gimnastică ritmică, concursuri de dans, patinaj etc., precum şi ediţii sau rubrici ale magazinelor matinale de week-end.

În cele ce urmează ne vom referi la divertisment în sens limitat, specific zilelor de week-end, cînd emisiunile respective au poziţie fixă în grila săptămînală şi cînd disponibilităţile de vizionare ale publicului sînt maxime.

Publicul acestor emisiuni este preponderent feminin, format mai ales din adulţi şi vîrstnici. Doar în cazul spectacolelor de mare anvergură sau al unor rubrici din *Video-magazin,* audienţa se diversifică în ce priveşte: vîrsta, mediul de rezidenţă, studiile.

Datele de audienţă furnizate de AGB Data Research pentru perioada august-decembrie 1998 au evidenţiat succesul de public al următoarelor emisiuni de divertisment de pe programul 1 al TVR: *Divertis Summer Show, Divertis Talk and Show, Divertis Vot Show, Careul cu 5 aşi, Şcoala vedetelor, Cum vă place, Ceaiul de la ora 5... cu Moş Crăciun, Mari actori pe micul ecran, Mare ţi-e grădina, Turnul Babel, Video-magazin de sîmbătă şi duminică, O seară la Corbeanca, Moş Crăciun la indigo* etc. Vîrfurile de audienţă ale programului 2 au fost înregistrate de Ceaiul de la ora 5, care în prezent se difuzează pe TVR 1.

La nivelul întregii ţări audienţele cele mai mari au fost înregistrate aproape exclusiv de emisiunile de sîmbătă seara: spectacolele cu *Divertis* (audienţă, în medie, de 25%), *Cum vă place* (20,8%), *Şcoala vedetelor* (20,2%), *Moş Crăciun la indigo* (18,4%), *Mare ţi-e grădina* (18,4%), *Careul cu 5 aşi* (medie 17,1%), *Mari actori* (16,9%), toate depăşind audienţa medie în zilele de sîmbătă şi duminică (8,7% şi respectiv 10,2%).

În structura publicului pe ţară predomină cel provenind din mediul rural, mai ales în cazul magazinelor din după-amiezele de sîmbătă şi duminică, iar categoriile de vîrstă sînt cele de peste 45 de ani.

Au existat însă şi emisiuni precum: *Şcoala vedetelor, Careul cu 5 aşi,* spectacolele *Divertis,* ca şi unele rubrici ale Video-magazinelor din luna decembrie, care au atras şi importante grupe de public tînăr (25-34 ani).

Femeile au apreciat mai mult decît bărbaţii acest gen de emisiuni, cu excepţia spectacolelor grupului Divertis.

În mediul urban, unde posibilităţile de divertisment sînt mult mai mari, iar concurenţa posturilor comerciale este semnificativă, cele mai apreciate emisiuni de divertisment ale TVR 1 au fost cele de sîmbătă seara: spectacolele grupului *Divertis* (17%), *Cum vă place* (11,3%), *Şcoala vedetelor* (10,3%), *Mare ţi-e grădina* (10,0%), *Careul cu 5 aşi* (9,0%).

Profilul publicului urban este, în linii generale, asemănător celui întîlnit la nivelul ţării, cu menţiunea că grupele extreme de vîrstă, peste 64 de ani, sînt mai frecvent întîlnite în rîndul publicului emisiunilor difuzate sîmbătă seara şi agreate îndeosebi de tineri *(Şcoala vedetelor, Careul cu 5 aşi,* spectacolele grupului *Divertis).* Este posibil ca această opţiune să se datoreze în primul rînd obişnuinţelor de consum TV ale populaţiei urbane.

Răspunzînd nevoii acute de diversificare a divertismentului, mai ales pentru grupe de public tînăr, dar şi de vîrstă medie, TVR propune în actuala sa grilă de program formule noi de emisiuni (Sarabanda, Jumătatea ta, Surprize-surprize) care pe lîngă divertisment vor promova valorile familiale şi pe cele ale proximităţii afective, ale convivialităţii şi sociabilităţii (soţi, soţii, fraţi, surori, mătuşi, prieteni, vecini, colegi etc.).

În măsura în care aceste noi emisiuni de divertisment vor dezvolta latura afectivă şi vor surprinde căldura şi armonia raporturilor umane (prin alegerea invitaţiilor, prin derularea emisiunii, prin tonul şi stilul animatorilor, renunţînd la un ton artificial, ceremonios, strident şi preferînd umorul de bună calitate ironiei) vor contribui la marcarea identităţii postului nostru de televiziune ca serviciu public, lider de divertisment.

© N. C. Agapi

De la glume adunate

Pentru toate gusturile

„Îmbîrligăciosu" şi *„Prinţesa de aur"* sînt spectacolele care fac furori în aceste zile pe scena bucureşteană. Primul este un one-man-show cu **Doru Octavian Dumitru**, care timp de două ore „se-nvîrteşte, se suceşte, cîntă, da' ce dracu' nu face". Aşa îmi spune **Dorel Popescu,** care vinde bilete pentru ambele spectacole la Piaţa Unirii, în metrou. Biletele costă „patruj dă mii" şi merge prost „că nu prea are lumea bani". Cine vine la spectacole? „La ăsta cu prinţesa vin ai noştri, şi tineri şi bătrîni, toţi". Care ai noştri? „Ăştia mai închişi la ten", îmi spune nea Dorel şi zîmbeşte complice. Cît stau de vorbă cu vînzătorul vin doi tineri. Au bluze de fiş lucitoare, unul cu Mercedes, celălalt cu Opel, şi se plîng că iar s-a scumpit biletul, dar fiecare cumpără mai multe. Se uită ufît la reportofon, „lasă-ne, frăţie, că nu avem timp de d-astea".

Pe afiş găseşti o pleiadă de staruri ale muzicii ţigăneşti, „gipsy star" adică. De la veşnicul copil minune **Adrian** la **Carmen Şerban, Vali Vijelie, Ştefan de la Bărbuleşti, Sandu Ciorbă** la familiarii **Fulgerică, Udilă, Ghiţă.** Pentru diversitate apar şi **Mirabela, Cătălin, Draga Olteanu** şi **Jean Constantin.** Spectacolul este produs de o firmă serioasă, cu nume englezesc: „Marian Ionică Production".

La început de martie s-au organizat şi spectacole de sezon. *„Sărut mîna, doamnă!"* are un afiş mai sărăcăcios din care îmi sar în ochi **Ion Dolănescu, Tita Bărbulescu,** nelipsiţii **Stela** şi **Arşinel.** Mult mai multe vedete pe metru pătrat de afiş întîlneşti la *„Sexy mărţişor".* Din nou Stela şi **Arşinel,** plus **Nae** şi **Vasile, Florin Piersic, Dem Rădulescu, Nicu Constantin** şi cîntăreţi de muzică uşoară, în total peste douăzeci de protagonişti. Cînd au timp să apară toţi, doar ei şi producătorii ştiu, iar spectatorii se vor fi dumirit pînă acum. Cei mai norocoşi dintre plătitorii de bilet au cîştigat prin tragere la sorţi unul din cele zece mărţişoare de aur.

Cu un afiş mai rar întîlnit, *Christian Mission Internaţional* ne propune delectarea cu *„Dumnezeu salvează România".* Ce are a face cu divertismentul? Spectacolul respectiv readuce în atenţie foste glorii ale muzicii profane, lăutăreşti: **Gabi Luncă** şi **Dan Armeanca,** trecuţi acum la cultul penticostal şi reciclaţi pentru show-uri religioase. Alături de ei, un om ne surîde angelic pe sub mustăcioară şi ţine în mînă o Biblie. Este *„evaghelist Zainea Fănel".*

Aflat în pragul unei crize mistice, mă trezeşte un afiş mai mic de un albastru strident. Mic, dar rău, pentru că în Piaţa Romană le-a acoperit pe celelalte. Este afişul care ne anunţă mare concert mare cu „rebel"-ii de la *B.U.G. Mafia.* Minorii nu sînt primiţi în sală. Nici dilematicii.

Duminicile Mihaelei

Printre bucureştenii de vîrstă mijlocie şi înaintată, **Mihaela Rădulescu** este noua divă a divertismentului de televiziune. Cînd îi întreb îmi spun de seriale. Dar emisiuni? „A, emisiuni? La Mihaela." „Care Mihaela?" „De pe Antenă, ce, n-o ştii?", sînt repezit ca un ignorant.

În parcul Titan trei pensionare fac „aeroterapie". Doamna Cuptor se uită la *„Trei destine", „Uraganul"* şi *San-bici.* „La ce?" „San-bici, e pe programul unu." Altceva? „Ei, atît, ce noi nu mai avem treabă?!" Maria Niculescu cînd nu „fug după seriale" se uită la „emisiunile de dimineaţă." Nu ţine minte care. Dar din *„Duminica în familie"* nu pierde nimic. Îi place de Mihaela „cum pune întrebări, cum ajută oamenii, a unit familii, a înfiat copii, e şi frumoasă." Se uită şi la PRO TV, „la roată".

Corneliu Preoteasa e „polivizionar". Între alergatul cu nepoţii, schimbă pe toate canalele. Mai ales dimineaţa. La *„Dimineaţa prea devreme",* la *„Cafeaua de dimineaţă".* Divertisment nu prea, mai vede cîte un spectacol de teatru.

Taximetriştii sînt cei mai ocupaţi oameni din România. Stau toată ziua la muncă şi aşteaptă. Domnul **Paul** („şi-atît") lucrează şapte zile pe săptămînă, cînd ajunge acasă mai vede „un film, un meci". În rest, se delectează citind ziare, că tot „mă plictisesc în maşină, s-a scumpit iar benzina".

Şi doamnei **Rădescu** îi place Mihaela. În schimb, are ceva cu **Aristide Buhoiu.** „Era un băiat deştept, dar de la un timp îşi ridică osanale la emisiunea de sîmbătă, mai ceva ca Ceauşescu. Şi văd tot felul de debutante care cîntă de îţi cretinizează creierul. Generaţia PRO m-a dat peste cap. În mod special îmi vine să sparg televizorul de cîte ori îi văd pe Mirela şi Şerban. Se chinuie săracii, dar nu le iese." Ce i-ar plăcea să vadă? „Să ia nişte artişti, să-i lase să ia puţin la bord, două-trei pahare, şi iese o minune de emisiune. A! Spunei lu' domnu' Pleşu că am un tablou de vînzare pentru el".

Carmen Andrei nu suportă concursurile, dacă ar putea le-ar scoate şi „este prea multă politică. Stau aici la magazin de dimineaţa pînă seara. Şi seara mă uit la filme, la cîntece. Dar cînd apare politica... Şi comicii, **Nae Lăzărescu** şi cu celălalt, tot pe politică o dau, e bun şi ăsta!"

Domnul **Condrache** este sfătos şi ştie multe. Orice îl întreb îşi aduce aminte cum era pe vremea dînsului. „Păi, ce, lipseam de la Tănase?" E supărat pe tinerii care merg cu Cielo, „cică Dacia e pentru proşti". Pînă la urmă reuşesc să-i aduc aminte ce l-am întrebat. „Mă uit la Antena 1 care e program serios. La *Duminica în familie,* la *Tucă-show,* la **Teo** şi **Mircea,** astea, ca lumea. Nu mă uit deloc la *Dilema,* nici nu citesc ziarul."

Cristian GHINEA

FACEREA DE RÎS

„Fotbalul şi divertismentul n-au cum să moară“

– interviuri cu Stela POPESCU, Vasile MURARU, Nae LĂZĂRESCU, Biţu FĂLTICINEANU –

Într-o perioadă de evoluţie a noţiunii de divertisment, o încercare de explicare a acesteia de către „greii“ genului ni s-a părut necesară. Cu atît mai mult cu cît „clasicii“ intervievaţi sînt în majoritate atît stele ale teatrului de revistă, cît şi ale spectacolelor radiofonice şi televizate de gen.

Care este specificul divertismentului românesc?

Biţu Fălticineanu: Divertismentul românesc a adus ca element nou – textul. Din acest punct de vedere, Teatrul Ţănase este unicat. Tănase a luat formula franţuzească de spectacol fastuos, de muzică şi dans şi i-a adăugat verbul, cuvîntul, cupletul – oful cetăţeanului de pe stradă.

Vasile Muraru: La noi, pe Dîmboviţa, genului francez i s-au adăugat sketch-ul, cupletul, monologul. Probabil că sîntem un popor căruia îi place bîrfa, îi place ca unul să rîdă de altul, să vadă că, pe scenă, e unul mai prost decît el.

Nae Lăzărescu: Divertismentul românesc e unic. Nu e nici umorul negru englezesc, nici cel fără poantă, americănesc, de la Mark Twain încoace. Al nostru e haz de necaz. Ancorat în realitate.

Stela Popescu: Publicul românesc s-a obişnuit să vină la teatru, în special la cel de revistă, cu dorinţa de a lua atitudine civică.

Cum aţi ajuns actor/regizor de revistă şi promotor al divertismentului?

Stela Popescu: După terminarea facultăţii şi repartiţia la Braşov, am fost selecţionată la revistă, de către George Voinescu, pictor scenograf. Am început să repet la un spectacol şi am rămas la revistă 7 ani.

Vasile Muraru: Întîmplarea m-a aruncat spre teatru. Fostul director al teatrului, Nicolae Dinescu, m-a văzut într-un spectacol studenţesc şi a vrut să mă ia. Eu nu vroiam să fac teatru. De mic am vrut să fac film, de cînd aveam 5 ani şi a venit, la noi în sat (satul Doina, de lîngă Piatra Neamţ), caravana cu un film rusesc, un basm. De la Tănase am tot vrut să plec, am adus o negaţie, mi-am luat o detaşare. Pînă la urmă am rămas.

Nae Lăzărescu: Primul spectacol l-am văzut la 5 ani, la Tănase. De atunci, am vrut să fiu aici, ca orice. Nu mai văzusem aşa ceva, în mahalaua din care veneam (pe la Piaţa Progresul). Atunci am văzut „Stroe ştie şi le spune“, cu Stroe, Mircea Crişan, Puiu Călinescu, Horia Căciulescu, Zizi Şerban. Se făcea caz de bombardamentele aliaţilor, de înavuţiţii de război. Ca student la ASE, luasem locul I pe ţară şi jucam cu intrare. De acolo am fost selecţionat pentru Teatrul Tănase.

Prin ce se caracterizează discursul dvs. şi tipul de personaj pe care îl interpretaţi/realizaţi?

Vasile Muraru: Am cultivat umorul deschis, simplu, cu perdea. Politica e la ordinea zilei: e pîinea albă, cozonacul. Publicul rîde cel mai tare la chestii politice. În ultimul timp, m-am lansat în personaje istorice, într-un soi de ciclu „dosarele istoriei“, care este undeva între teatru şi revistă (pe texte de Dan Mihăescu). Am fost Stalin, Vlad Ţepeş...

Nae Lăzărescu: Eu, unul, am avut moaca „chiriaşului grăbit“, trăit pe sub scări. Acasă, nevasta mea se plînge că-s posac.

Stela Popescu: Există o drămuire foarte clară între cochetărie şi cinste. Cînd, pe scenă, apare o femeie foarte frumos îmbrăcată şi coafată, ea poate deveni un pericol pentru femeia din sală. Aceasta din urmă nu trebuie să aibă senzaţia că acolo e una care vrea să-i ia bărbatul. Există un farmec (pentru actriţa de revistă), dar care să nu depăşească limita bunului-simţ şi a decenţei. Şansa mea a fost că nu am constituit o prezenţă prea ostentativă: am avut un aspect fizic obişnuit; n-am fost nici prea frumoasă, nici prea urîtă. Am constituit modelul unei femei obişnuite, dar care a ajuns sus.

La revistă, există o sinceritate foarte mare: nu te poţi ascunde nici după costum, nici după decor; nu există acel aşazis al patrulea perete. Această sinceritate nu presupune, însă, vulgaritatea: nu sîntem nici la nuntă, nici la botez, nici la beţie. Într-o ţară în care, pe străzi, se înjură în gura mare, nu-i nevoie să se înjure şi pe scenă.

Ce particularităţi are statutul actorului/realizatorului de divertisment în comparaţie cu cel al actorului/realizatorului de teatru?

Biţu Fălticineanu: La revistă nu menajăm, nu lăudăm. Ne permitem chiar şi glume mai groase; piperul şi picanteria trebuie să existe într-o revistă. Totuşi, pînă la vulgaritate.

Regia la revistă e altă meserie, altă mîncare decît în teatrul obişnuit. Trebuie să ai intuiţia de a îmbina în mod fantezist, deştept, toate tipurile de momente vesele pe care le-a inventat Tănase. De asemenea, noi trebuie să spunem în 10 minute ceea ce, la teatru, se spune în două ore. Dacă la un monolog nu se rîde în două minute, e nenorocire; monologul respectiv poate fi chiar scos din spectacol.

O altă problemă este echidistanţa: nu poţi fi partizanul unei idei ca să se supere vecinul de scaun, care are altă idee. De aceea, ne-am hotărît să avem un echilibru şi să înjurăm pe toată lumea; toţi o apă şi-un pămînt.

Stela Popescu: Actorul român se îndepărtează de gen încă din facultate. De aceea, pînă în '63, cînd am ajuns eu la revistă, nici nu existau actori absolvenţi ai A.T.F. Ci veniţi din alte domenii. Şi mie mi-au spus toţi, după ce am terminat Facultatea de teatru, să nu cumva să mă duc la revistă, să-mi arăt picioarele pe acolo. E o prejudecată: toţi marii actori americani trec întîi prin revistă; de pildă Burt Lancaster, la început, cînta şi dansa. Şi dintre marii actori români existau unii care jucau în spectacole de revistă de plăcere: George Vraca, Birlic, Giugaru...

Pe de altă parte, actorul de revistă, fiind foarte iubit de public, are credit în ochii spectatorului. Cînd m-am arătat de partea P.N.Ţ.C.D.-ului, pe atunci în opoziţie, publicul meu a zis: „Stela noastră s-a dat cu Coposu“. Pentru că, pe atunci, nimeni nu prea ştia cine a fost Coposu...

Vasile Muraru: Actorul de revistă este foarte iubit de public. Pe noi, ne opresc unii şi alţii pe stradă, plîng şi cer texte şi autori români.

Nae Lăzărescu: Actorul de divertisment trebuie să fie la fel de citit şi documentat ca orice alt actor. Trebuie să cunoască istoria comediei, de la Aristofan încoace.

Care este publicul dvs.?

Biţu Fălticineanu: Publicul de revistă este cel mai eterogen: academicieni, profesori, ingineri, oameni politici, dar şi oameni simpli. Faţă de celelalte teatre, statistic vorbind, noi stăm bine. Joia şi vinerea vin oameni de afaceri, buticari. Duminica dimineaţa ne vin pensionarii. Noi avem 5 spectacole pe săptămînă. Vineri, sîmbătă, duminică nu avem probleme. Joia e mai slab: există acum foarte multe posibilităţi – cablu, video etc.

Cum vedeţi relaţia divertismentului cu televiziunea?

Biţu Fălticineanu: La televiziuni, cu comedia se stă prost. Au apărut talk-show-urile, care reprezintă o curiozitate pentru omul simplu. Sîmbăta şi duminica, însă, sînt o grămadă de filme cu împuşcături, de care lumea s-a săturat. Şi mai sînt şi telenovelele, la care se plînge şi se pierde vremea în draci. Ele ţin, acum, în mînă, publicul bucureştean.

Stela Popescu: În ultimii ani, cînd s-ar fi aşteptat un reviriment şi în cadrul divertismentului TV, fiindcă era libertate, s-a scris foarte puţin şi s-a produs la fel de puţin. Toată lumea a devenit dispusă să imite străinătatea. Dar nu ştiu de ce. Noi am avut o televiziune extraordinară. Dar acum nu mai există coloană. Pe vremuri, toţi luptau împotriva unui duşman comun – a lui Ceauşescu. Acum, oamenii s-au împărţit şi nimeni nu mai ştie cine le vrea binele şi cine le vrea răul. Cei mai în vîrstă au fost îndepărtaţi, sau au plecat, iar cei mai tineri nu şi-au găsit încă drumul.

Nae Lăzărescu: Televiziunea nu a fost atît de aservită nici pe vremea împuşcatului. Acum televiziunea ne sfătuieşte să stăm acasă, să nu muncim şi să cîştigăm. Apare Laura Stoica şi spune: „Sînt Laura Stoica. Cine-mi ghiceşte numele, să sune la...“. Totuşi, poporul român nu a fost niciodată tîmpit.

Care este după dvs. viitorul spectacolelor de revistă şi divertisment?

Nae Lăzărescu: Fotbalul şi divertismentul nu au cum să moară în ţara asta.

Stela Popescu: În teatrul românesc sînt aceleaşi vedete de 30 de ani. Dacă apărea o fată bună, de 23 de ani, eu dispăream.

Biţu Fălticineanu: Posturile de televiziune care au posibilitatea nu reuşesc să aducă tineri, decît din cînd în cînd, cu prestaţii medii. Sînt opt teatre de revistă în ţară, şi majoritatea cu artişti amatori. La ATF nu există decît secţie de musichall, care e altceva. Tinerii nu se formează imediat, ci într-un an doi. Publicul te „plezneşte“ de la primul spectacol, dar numele ţi-l faci în timp.

Creier şi muşchi

– interviu cu Cristian GREŢCU, membru al grupului Divertis –

Care este specificul umorului dv.?

Umorul nostru este exact ca un medicament, care, odată ajuns la locul de acţiune, declanşează o reacţie pe care organismul – dacă este mai evoluat, o percepe; dacă este mai involuat, doar o resimte. Tot acest fenomen este, uneori, înregistrat pe bandă magnetică, alteori pe banda karmică a spectatorului. Reacţia se poate declanşa pe loc, sau mai tîrziu – peste ani.

Cum priviţi umorul „tradiţional“ românesc?

El trebuie să existe, căci, în economia de piaţă, e bine să existe şi taraba cu legume, şi taraba cu carne, şi cea cu biscuiţi, şi fiecare produs trebuie să fie de mai multe feluri. Pentru ca omul să aibă de unde alege; căci la cumpărături poate veni şi un muncitor, şi un patron de butic, şi un intelectual pensionar, şi o balerină sau un elev de liceu, şi o rudă plecată în America sau unul venit la oraş să-şi vadă rudele.

Ce părere aveţi despre emisiunile de divertisment de la televiziunile româneşti?

Ele se adresează muşchilor sau creierului. Noi încercăm să ne adresăm creierului care comandă muşchii. În ultima emisiune am abordat genul de telenovelă, îndrăgit de o mare parte a populaţiei feminine din ţara noastră (populaţia semiactivă). Noi am lansat noţiunea comparativă de *teleguvernelă:* dacă în viaţa personajului respectiv există dureri, bucurii pe care telespectatorul le trăieşte, la teleguvernelă este invers. Ar trebui ca cei din ecran să se uite la spectator care are scumpiri, majorări, necazuri, pierderi; bucurii – numai cînd se uită la televizor. Teleguvernela ar fi telenovela din viaţa de zi cu zi. Din nefericire – televizorul nu este o sculă reversibilă.

Credeţi că genul dv. de umor o să ţină?

Genul nostru, da. Nu ştiu dacă şi noi, cei care-l producem. Iată că deja resimţim schimbările vremii pe pielea noastră: începem să avem nevoie de mai mult machiaj. Avem copii, evoluăm. Timpul trece, nu ne aşteaptă pe noi. Totul e să lăsăm posterităţii cît mai mult din efortul neuronilor noştri.

Aveţi epigoni?

Am început să fim copiaţi, dar nu avem nici măcar epigoni. Cei care încearcă sînt cu totul altceva. E drept că am văzut o singură performanţă care aduce cu stilul Divertis: o interpretare a gemenilor Pîrcălabu (copii lui Doru Pîrcălabu, membru al grupului) a unui cîntecel despre modul cum Palatul Cotroceni trebuie să fie redat copiilor.

Să fie formula de spectacol inimitabilă?

Pe noi ne-a consacrat interviul, în care improvizaţia atinge cote foarte mari – 80% sau chiar peste, şi care ajunge pînă la urmă să-l surprindă chiar pe conducătorul interviului, Toni Grecu. Pe lîngă interviu, avem buletinele de ştiri, scenetele (cu care am debutat şi apoi le-am perfecţionat); momentele de cabaret muzical (luăm ultimele şlagăre care apar şi le adaptăm la realităţile noastre sociale); momentele individuale – în care strălucesc Bejan, cu monologurile lui, concise şi tăioase şi Valentin Darie, cu inegalabila vioară şi figura lui de Muppets – care sparge sala, efectiv.

Ce este, totuşi, premeditat la spectacolele dv.?

Spectacolul este premeditat, într-o oarecare măsură, pentru că trebuie să ştii că acum intră unul şi iese celălalt. Există un oarecare scenariu. Noi sîntem împărţiţi pe echipe de creaţie: unii se ocupă de cabaret (Antonesi, Mireuţă, Pascu şi cu mine), ceilalţi de interviu, povestiri, concursuri.

În cadrul interviului, în special în ce priveşte răspunsurile, nici 10% nu e premeditat. Sigur că lucrul ăsta se întîmplă acum: în '81, cînd a debutat grupul *Divertis,* toate textele erau scrise (şi interpretate de cei trei membri fondatori – Grecu, Antonesi, Constantin).

E o politică a grupului să rămînă la 2-3 spectacole pe an?

Într-o soluţie, dacă pui mai multă apă, iese mai puţin concentrată. Nu există alt motiv decît cel organizatoric. Noi, ca grup, avem următoarele activităţi: apariţii la radio, la televiziune şi pe scenă. Trebuie să păstrăm un echilibru între toate aceste activităţi. Pe scenă nu putem apărea decît o dată pe an într-un oraş mare. La Radio Contact, Uniplus, în schimb, emisiunea trebuie făcută săptămînal. Nu putem respecta altfel aceste apariţii decît dacă sînt riguros programate. Această rigoare ne face să apărem exact aşa cum apărem. Este un rezultat la care s-a ajuns în urma anilor de experienţă.

Activitatea pe care o desfăşuraţi în cadrul grupului constituie, pentru membrii lui, o profesiune?

Bineînţeles. Este prima noastră profesiune. Dacă ţi-a dat Dumnezeu talent, atunci trebuie să faci profesiune din el. Unii dintre membrii grupului, sigur, se ocupă şi cu altceva. O parte dintre ei au reuşit ca mici investitori: Valentin Darie, de pildă, are, la Vaslui, bar, pizzerie, discotecă. Ghigi Bejan are firma *MB Studio,* care produce machetări, calendare, almanahuri; în general, grafică publicitară. Există firma mea, *Graphispot,* care se ocupă de spoturi publicitare, arhitectură ş.a. Ioan Gyuri Pascu are firma *Tempo Music,* împreună cu soţia lui şi scoate casete, cărticele cu povestiri. Liviu Antonesi colaborează la *Academia Catavencu,* Cătălin Mireuţă lucrează la Televiziunea naţională. O altă parte din colegii mei sînt chiar angajaţii societăţii noastre de producţie – *Grup 12 SRL* (Silviu Petcu este directorul acestei societăţi). Toni Grecu este preşedintele *Asociaţiei Divertis* şi propriul lui director.

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

TVR = TE VĂD RÎZÎND?

„O cîrciumă imensă“

– interviu cu Octavian IORDĂCHESCU, realizatorul emisiunii Duminica în familie *–*

De cînd sînteţi în divertisment?

Oh, e foarte complicat fiindcă trebuie s-o iau din copilărie. În primul rînd, eu am trecut prin toate redacţiile radioului şi televiziunii. N-a existat redacţie să-mi scape, de la copii pînă la economic şi divertisment.

Care-i formula ideală de divertisment?

Ideală? Nu există! Este un lucru afirmat cu certitudine.

Şi cu toate acestea, emisiunile realizate împreună cu Dumitru Moroşanu şi Dan Mihăescu au avut succes.

De pildă cel mai simplu lucru e să intuieşti cu cine ai de-a face, să intuieşti orizontul de aşteptare. Nu ştiu, mi-e greu să fac teoretizări, m-aş fi făcut profesor.

Profesor de Glumă!

Da... practic pot să mă refer la ultimul succes, „Duminica în familie“. Am pornit de la o filosofie foarte simplă. Ce face românul cu copiii, cu bunicii, duminica, şi, mai ales, la sărbători? Să se întîlnească împreună cu prietenii, să pună ceva pe masă şi să facă de toate, de la a-şi pune copiii să recite, gen „ia, uite, ce-a mai făcut ăl mic“, pînă la a-şi critica politicienii şi a face comentarii sportive. Mai se cîntă, mai se glumeşte, mai se dansează, mai se vorbeşte ce rochie şi-a făcut ăla. Asta a fost filosofia emisiunii: cum petrece românul de sărbătoare. N-am făcut un spectacol din treaba asta, ci i-am dat spectatorului senzaţia că ceea ce se petrece pe ecran i se poate petrece acasă. E o întîlnire amicală, între oameni normali. I-am redus pe cei cunoscuţi la numitorul comun, al vieţii zilnice, i-am umanizat. Ăsta e succesul.

Albumele duminicale de la TVR de ce nu ieşeau?

Şi acolo am încercat... vreau să vă spun că-n 1979, cînd am venit la Varietăţi, dînd declaraţie că renunţ la indemnizaţia de conducere de la Tineret; dincolo eram secretar general de redacţie şi aici eram doar şef de secţie. La vremea aceea eu şi colegul Moroşanu am făcut o unificare a redacţiilor împotriva schemei, Divertisment cu Muzică. A fost acel pas ilegal un pas spre ceea ce este divertismentul, o muncă de echipă. Cred că ăsta e secretul unei emisiuni şi la TVR n-am prea reuşit acest lucru, deoarece mai presus de orice se punea orgoliul nu ştiu cui.

Alegerea vedetei „Duminicii“, Mihaela Rădulescu, tot pe intuiţie s-a bizuit?

Dacă aş scoate dosarele acestui program aţi vedea o listă de cel puţin 40-50 de posibili candidaţi, printre care şi Mihaela Rădulescu-Bănică. Am ales-o pe ea şi pentru că era şomeră pe-atunci.

Contează picioarele ei lungi, pletele-i blonde, că-i simpatică...

Contează, cum să nu, dar contează şi ceea ce aveam noi în vedere. Vedeţi, un actor prea ar fi jucat un rol, aveam nevoie de un moderator cu o pregătire mai spre publicistică, care să spună idei, idei poate gîndite-n colectiv, dar exprimate de el.

De ce e criza asta în show-biz?

Noi din TVR am plecat prea mulţi odată... ăsta poate fi un motiv şi asta se simte. În '89 a fost o foame după ce se vedea pe alte televiziuni şi a apărut o imitaţie ca să aducă românului ce nu avusese pînă atunci. Iertaţi-mi o prostie, în raport cu divertismentul e o prostie, uite ce zicea Blaga: „nu poţi fi mare în lume, dacă nu eşti mare la tine acasă“. Românului i-au plăcut producţiile străine, dar, după aceea, piaţa a fost saturată şi brusc s-a întors şi-a-nceput să se întrebe: Unde-i actorul român? Unde-s ai noştri? Eu am o teorie, puţin ştiinţifică, dar îmi permit s-o spun că am mai spus-o şi-n alte împrejurări, televiziunea este o cîrciumă imensă. Aici intră şi intelectualul şi cel cu şcoală mai puţină... intră cine vrea. Vrei să-l ţii să vină la tine? Trebuie să-i găseşti şi să-i mulţumeşti pe toţi. Puţin deplasată comparaţia mea, dar cam pe acolo stau lucrurile. Asta am şi încercat să facem. Divertismentul s-a pierdut şi pentru că s-a vrut copierea altora, ca la Paris, ca la New York, dar trebuie să fie şi ca la noi. Şi noi în pregătirea „Duminicii“ am făcut contracte cu distribuţie de topuri internaţionale şi, pe parcurs, ne-am dat seama că nu-i necesar.

Unde-s textierii de altădată?

E o tragedie. Era un banc vechi, de colectivizare. Cîte cămăşi ai avut înainte? Aaa, trei... Trei? Şi acum?... Una... Da' din ce material e asta nouă? Nu ca alea din in... Nu, nu, din materialul celor trei. Aşa a fost şi cu textierii... banii nu sînt şi atunci nu există motivaţia tînărului de a intra în acest spaţiu. Iar din cei vechi au început să dispară... Puiu Maximilian, de exemplu. Foarte mulţi dintre cei potenţiali, uite Cornel Udrea... el a pus o revistă şi ce-am văzut? Pasaje întregi de literatură. El zice „mai bine scot o carte... succesul e rapid“. În divertisment costurile sînt uriaşe, iar ce-i ajunge lui e puţin.

În divertisment se rîde de ăia cu bani mulţi, dar divertismentul n-are bani, ăsta-i paradoxul...

Da, cam aşa e. De asta depinde şi piaţa de publicitate.

Cînd aţi rîs ultima oară, cînd aţi aruncat ultima oară cu căciula după vedetă, de cît de bună era poanta?

Sigur, sîntem rodaţi şi erodaţi, nu mai rîdem din orice. Există un sentiment de plenitudine cînd vezi un text mai ca lumea, bine scos pe ecran... Uite, în Revelionul Antenei 1 au fost cîteva momente bune. Trebuie să te emoţioneze, oricît de erodat eşti. Dacă ţi se încreţeşte pielea, oricît de erodat eşti, înseamnă că merge, că o să aibă succes. Nu poţi da sentinţe.

Cu mască, fără mască

Studenţii de la Actorie, din cadrul universităţii „Hyperion“ îşi exprimă păreri despre teatrul de divertisment actual: „Slăbuţ şi comercial“; „E superficial, nu se compară cu Broadway, deşi încearcă să imite ce se întîmplă prin alte părţi în acest domeniu“; „Prea multă politică, prea multă obscenitate“; „Românu' n-are bani să se ducă în altă parte să se distreze, aşa că merge la un spectacol prost, din care nu învaţă nimic“; „Vin diverse trupe şi fac spectacole ad-hoc ca să iasă banu'. Îl trec pe Florin Piersic pe afiş şi omul dă telefon să zică că nici nu a auzit de spectacolul respectiv. Caracterizarea cea mai concisă şi mai des folosită: „jalnic“. Majoritatea tinerilor viitori actori nu au intenţia de a face carieră în acest gen. Unii dintre ei ar accepta dacă s-ar pune problema banilor. Alţii ar încerca-o ca pe o experienţă inedită: „Poate aş aduce ceva nou prin felul meu de a juca“. De altfel, studenţii de la actorie, în afara examenelor, mai pregătesc spectacole tip de revistă cu muzică, dans, umor, pe care le prezintă pe diverse scene din ţară. În cadrul A.T.F.-ului există chiar o secţie nou-înfiinţată de „musical“ care se axează pe mişcarea scenică, dezvoltarea spontaneităţii, stimularea improvizaţiei şi a talentului de a comunica cu sala. Opinia generală rămîne, însă, că nu este nevoie de o anumită specializare ca să poţi, ca actor, să participi într-un astfel de spectacol. „Arta actorului are ca elemente de bază exact ceea ce se foloseşte şi în teatrul de divertisment“.

Profesorii, în schimb, încurajează acest gen de teatru. „Este necesar. Într-o epocă în care majoritatea oamenilor se confruntă cu probleme existenţiale grave, teatrul de divertisment poate fi o supapă pentru o stare de tensiune, chiar de disperare“. Se apreciază că situaţia economică a treatrului în general poate fi remediată prin atragerea publicului la spectacole de amuzament, lipsite de gravitate. Profesorii consideră că există mulţi viitori actori excelenţi de comedie şi de revistă. Însă că, în acelaşi timp, există şi aşa-zişii actori total lipsiţi de talent, apreciaţi. De exemplu, Romică Ţociu a încercat să urmeze cursurile de actorie ale universităţii „Hyperion“ însă a renunţat după primul an căci i se urcase deja la cap proaspătul său succes. „Un astfel de succes nu e provocat atît de talent, cît de caraghiosul exterior: ţinută, trăsături etc.“

Din fericire, se ivesc şi alte iniţiative originale care atrag public. În cadrul Casei de Cultură Studenţeşti există o trupă de teatru-dans, „Studio 24“, ai cărei membri au fost unii dintre iniţiatorii festivalului medieval de la Sighişoara. Trupa oferă spectacole de bun gust, cu dans, pantomimă, costume cîteodată comice, cîteodată stranii, muzică interesantă. Acest tip de teatru stradal, axat în special pe comedie, incită un anumit gen de spectatori care s-au săturat să aştepte, în faţa televizorului, tradiţionalele „Momente vesele“.

Adina POPESCU

Fără eufemisme

– interviu cu Horia MOCULESCU, directorul Departamentului de Divertisment al TVR –

Cum aţi ales şefia divertismentului la TVR?

Ce să aleg şefia? Acum nu-i vorba de ales. Propunerea ce mi s-a făcut în iulie '97 m-a găsit pe mine într-o situaţie sufletească mai specială şi m-am gîndit că e o formă de a-mi umple timpul pe care, altfel, mi l-aş fi consumat cu gînduri negre. Mă duceam într-un departament, unde mai toată lumea mi-era prietenă, iar şefia mea o fi, da' nu e cu numele, urăsc să mi se spună şef. Am şi un avantaj, lipsit de modestie, Moculescu am intrat, Moculescu ies. N-am pus o cărămidă la nume, ci am luat.

Şi de atunci, ştiţi o glumă spusă pe ecran de care să rîdeţi în hohote, de care să fiţi mîndru.

Dom'le, sînt multe. Mie-mi parvin multe texte şi am umor, zău. Eu sînt spectatorul ideal şi la circ rîd, că accept convenţia. Foarte rar am rîs copios, înseamnă că n-am avut materiale bune. Care ar fi centrele de umor? „Caţavencu“, „Divertis“, Puiu Maximilian, Saizescu cu revista lui... Ceea ce este valabil în scris la ziar nu înseamnă că dă valoare de gag pe tv... Uite... se căuta un subiect de film şi s-a hotărît să se facă cu Dracula şi vine unu' şi zice care Dracula? E unul mai al dracu', pe care-l cheamă Traian Decebal... E nostimă la citit, nu ştiu ce savoare va avea la jucat. Pe de altă parte, cei 50 de ani cunoscuţi n-au lăsat sistemul de umor să se dezvolte normal. Noi am fost cantonaţi în duplicitate şi umoriştii scriau cu subînţelesuri, despre frizeri, chelneri, speculanţi cu trei kilograme de carne. După '90 s-a epuizat gagul, unde tot Puiu, Stela şi Arşinel au fost coloşii. Acum lumea nu mai vrea să-şi găsească problemele acute ale vieţii îmbrăcate eufemistic.

Ce fel de umor vrea telespectatorul?

Eu! Eu! întreabă-mă pe mine că sînt un telespectator ideal.. E greu să admiţi... pentru mine Familia Bundy era totul, dar românului nu i-ar plăcea să-i prezinţi un serial cu o familie în care tatăl e semiimbecil, mama e permanent nemulţumită erotic, cu doi copii la limita handicapaţilor. Nu ăsta e nucleul de care să rîzi pe plan naţional. Românul are pudoarea aparţinătorului naţiei mici. El rîde copios de capra americanului. Ne rîdem acum, uite, de flagelul ultimului deceniu: telenovela, dar cred că nici cel mai bun show, nu se produce la precaritatea de mijloace ale unei telenovele. Telenovela e o succesiune de prim-planuri, cu o istorioară uşoară, după care jumătate din casnicele României cad pe spate. Noi am avut o propunere de la Mihai Maximilian pentru un serial de comedie. Din diverse motive nu s-a realizat.

De ce există „diverse motive“?

Hai să-ţi spun ceva: în TVR este de neconceput, şi cred că marşez, să cobori sub un anumit nivel nu de etic, ci de limbă, şi problematică. Nu ne putem ascunde după faptul că limbajul de zi cu zi al românului s-a degradat. Or, eu nu-mi pot permite un qui-pro-quo cu un limbaj obscen, aşa cum aud pe la alte televiziuni. Eu interzic, în casa mea, copilului meu să vorbească în halul ăsta. Lipsa de supleţe în TVR e cunoscută, dar aşa e în toată lumea... acum aş fi vrut să mă întrebi altceva şi nu m-ai întrebat...

De unde ştiţi?

De ce avem atît de puţin divertisment la TVR. Dom'le, eu am vorbit cu televiziuni din Europa să văd care divertisment e mai bun. Răspuns? Cel italian. Ei n-au schimbat tronsoanele de divertisment indiferent de schimbările politice. Divertismentul se face cu fast, cu cheltuială, cu frumuseţe. Ai nevoie de casting, de oameni pe care să-i antrenezi special... nu-i lucru simplu, dom'le, nu oricine se expune pe televizor spre a aduce audienţă.

Pe ce mizaţi acum? Ţociu-Palade nu merg, Lăzărescu şi Vasile abia merg... Doar Stela-Arşinel.

Ultimii sînt la noi... Există o tragedie naţională. Ca să umpli o Sală a Palatului e nevoie doar de „Vacanţa mare“... Ăsta-i paradoxul. Sau de 10-12 nume de primă mărime. Apoi, ce se întîmplă în străinătate? Cîntăreţii se impun peste 30 de ani. Aici vor un sîn, ceva. Cine-l mai înghite pe Gică Petrescu? Vedeţi la noi se cam leagă: n-am bani, da' dacă aş avea, cu băieţi frumoşi, fete frumoase, cîntece frumoase... Ce mă fac că n-am texte. Nu sînt, că textierul e plătit ca vai de lume. Banul stimulează, nu inspiră. Inspiraţia ori o ai, ori n-o ai.

A consemnat Eugen ISTODOR

Z. ORNEA

Divertismentul la „Viaţa Românească“ de odinioară

Întemeiată în martie 1906, *Viaţa Românească* s-a impus, de la chiar numărul inaugural ca o revistă de ţinută şi prestigioasă, cucerind atenţia publicului cititor. Chiar de la al doilea număr revista a ajuns la un tiraj de 3.000 de exemplare (primul număr s-a tras în 2.000 de exemplare), tiraj excepţional nu numai atunci, dar chiar şi azi. Asta în timp ce, în epocă, *Sămănătorul* se trăgea în 300 de exemplare. Redacţia nu plătea, la început, în 1906, salariaţi. Singurul retribuit era G. Ibrăileanu, secretarul de redacţie şi, cum s-a spus, „sufletul revistei în sens anatomic“. Restul muncii redacţionale şi cea administrativă era îndeplinit, benevol, de prietenii revistei, mai toţi dascăli de liceu sau de universitate. Ion Botez, profesor secundar de limba engleză (apoi profesor universitar), ţinea contabilitatea revistei (va ajunge, repede, director al Băncii Moldova), corectura se făcea în clacă, la fel ca şi însemnările urzicate de la rubrica „Miscellanea“, ca şi recenziile de la „Revista Revistelor“ româneşti şi străine. Camaraderia era atmosfera care domnea în interiorul grupării care alcătuia cea mai bună revistă din ţară. Mai tîrziu au apărut salariaţii: Mihai Sevastos la corectură, Topîrceanu ca un fel de adjunct al lui Ibrăileanu sau H. Sanielevici ca înlocuitor temporar al secretarului de redacţie, prin 1909, cînd boala de nervi – incurabilă – a lui Ibrăileanu se acutizase. Nu aveau cenaclu, adunîndu-se, în cazuri speciale (cînd veneau să le citească bucata încredinţată Caragiale, Sadoveanu, Brătescu-Voineşti, Galaction) în redacţie sau la vreo crîşmă ştiută şi respectată. Colaborările însă se plăteau. Şi încă foarte bine, stîrnind iritarea adversarilor de la *Sămănătorul* şi apusele *Convorbiri literare,* care îi acuzau pe cei de la revista ieşeană că practică primejdios „americanismul literar“, introducînd la noi, oroare, buna retribuire a scriitorilor pentru ceea ce publicau la *Viaţa Românească.*

Cei de la *Viaţa Românească* se dedau cu plăcere şi pasiune „vitiului“ vînătorii. Era unica formă de divertisment practicată. La început erau numai doi, M. Sevastos şi criticul literar Constantin (Costică) Botez. Spre sfîrşitul săptămînii începeau să şuşotească, punînd la cale vînătoarea duminicală. Ceea ce pe Ibrăileanu îl irita foarte, pentru ca aceştia lipseau, de regulă, la legiuitele şedinţe redacţionale săptămînale de dumincă seară. Umblau, cum se nimerea şi cum aranjau dinainte, după vînat mic (prepeliţe, sitari, iepuri, lişiţe, rareori dropii), bătînd coclaurile întreaga duminică, fiind fericiţi cînd se întorceau cu două-trei trofee. Pe Ibrăileanu aceste escapade (ca şi pregătirea lor prealabilă pentru tocmirea unei căruţe sau a unui camion, alegerea locului în funcţie de vînatul ce se afla prin partea locului) îl deranjau şi îl chiar iritau. Sevastos povesteşte că într-o luni seara, Ibrăileanu, interesîndu-se dacă amicii au fost la vînătoare, l-a întrebat ce au mers să vîneze. I s-a răspuns că lupi. Aflînd că n-au vînat nici unul, Ibrăileanu, tot arţăgos, a răspuns, aparent logic: „Atunci de ce spui că ai fost la lupi şi nu la lei sau la tigri, că-i tot una“. După război, grupul vînătorilor se mări. Se adăugară Topîrceanu şi Demostene Botez şi, apoi, chiar Sadoveanu şi, cine ar fi crezut?, pînă şi Ion Botez. Gruparea vînătorilor, mărită, ajunsese un fel de stat în stat în redacţie, mai ales că doi dintre aceştia (Sevastos şi Topîrceanu) erau salariaţii revistei. Cînd sosea la redacţie, Ibrăileanu îi găsea la sfat, în jurul lui Sadoveanu sau Costică Botez, punînd la cale o nouă expediţie cinegetică, cumpănind, polemic, locul viitoarei vînători. Sadoveanu şi Costică Botez erau, de obicei, cei mai toleranţi, supunîndu-se locului ales socotind că esenţial este ieşirea în aer curat, contînd mai puţin trofeele obţinute. Se întîlneau duminica în zori în faţa cofetăriei Tufli, unde îi aştepta camionul tocmit şi, îmbarcaţi în spate, treceau pe la casa lui Sadoveanu de pe Copou, ştiind bine că îi datorau, toţi, această favoare. Aveau şi cîţiva cîini, care făceau treabă în timpul vînătorii. Mult mai tîrziu, în revista *Însemnări ieşene,* în schiţa *Al treisprezecelea,* Sadoveanu a evocat aceste expediţii vînătoreşti cu grupul de la *Viaţa Românească:* „Sînt de-atunci ani destui. Unii dintre participanţii la acea expediţie vînătorească se mai pot bucura de lucirea soarelui de toamnă tîrzie şi mai pot simţi în întinderi goale adierea vîntului amiezii. Pe Demostene Botez şi pe Sevastos îi mai pot, deci, aduce martori. Alţi doi dintre cei de atunci (Topîrceanu şi Costică Botez *n.n.)* foarte subţiri intelectuali ieşeni şi prietini, de lipsa cărora nu mă pot mîngîia s-au scufundat înainte de vreme şi cu părere de rău pentru această lume ticăloasă“. Şi, apoi, mai încolo: „Duceam cu noi trei cîini: Sevastos doi şi eu unul: Nero, Lord şi Cezar“. Acest divertisment al „vieţiştilor“, nevinovat, făcea furori în lumea Iaşilor de altădată. Păstorel Teodoreanu povesteşte, într-una din prozele sale, de un judecător, preşedinte de tribunal, care declara ritos că el a doua zi după ce face baie nu iese din casă. „Gîndiţi-vă, adăuga amuzat prozatorul, cînd face baie omul ăsta dacă în fiecare zi lucrătoare merge la tribunal iar duminica, nezmintit, se duce la vînătoare“.

Vara, cei de la *Viaţa Românească,* de astă dată împreună cu Ibrăileanu şi chiar cu Stere, plecau în vacanţă la mînăstiri, de obicei la Agapia sau la Văratec. Aveau, acolo, fiecare, măicuţa lui, în gospodăria căreia se odihneau cîte o lună întreagă, uneori chiar mai mult. Evident fiecare împreună cu întreaga familie. Şi preferau să stea în grup, pentru a se delecta în discuţii şi controverse amicale. Lăsau „de serviciu“ pe cineva în redacţie (revista, totuşi, trebuia să apară!) care trimitea la mănăstire un manuscris, corecturi şi o scrisoare despre mersul treburilor la redacţie. Erau (mai ales Ibrăileanu) melomani şi, cîteodată, cineva lua cu el un gramofon şi plăci, cu deosebire din creaţia lui Beethoven. În unele zile, unul dintre ei ducea cu el gramofonul şi, la malul unei ape, punea un disc, de preferinţă *Pastorala* (Ibrăileanu a cerut ca, la incinerarea lui, să se difuzeze *Pastorala).* Ascultînd transportaţi, Ibrăileanu exclama, la un pasaj: „Ce frumos! Parcă ar fi Bistriţa la Toance!“. Cînd şi cînd, organizau o excursie în munţi (pe Ceahlău, fireşte!), bine pregătită dinainte, tocmind, din vreme, călăuze cu cai de munte. Apoi, coborau cu plutele pe Bistriţa pînă spre Neamţ, încîntaţi de farmecul priveliştii. Era legendară, printre ei, întîmplarea cu Sadoveanu (a evocat-o şi Stere în romanul său *În preajma revoluţiei)* care, odată, cît timp coborau cu plutele, aproape că nu a privit la spectacolul naturii, fiind ocupat cu supravegherea focului şi prepararea mîncării. Toţi erau scandalizaţi de atîta indiferenţă la un mare prozator cunoscut pentru capacitatea recreării naturii. Peste cîteva luni dezaprobarea s-a transformat în mare admiraţie. Sadoveanu a adus, spre publicare, o schiţă. Mirare mare! Întreg itinerariul acelei excursii memorabile cu plutele pe Bistriţa, cu cele mai delicate detalii ale magnificului peisaj, erau surprinse cu arta rară a prozatorului. Au primit o lecţie usturătoare. Marelui prozator nu-i scăpase nimic şi, cu marea sa artă, fixase pe hîrtie totul. Alteori, tot vara, au făcut o excursie cu toţii în Bucovina subjugată, luînd contact cu lumea intelectuală românească a ţinutului. Stere, spuneam, era, de cele mai multe ori, cu ei, vara, la mănăstire. De fapt, mai mult era familia sa, Maria (soţia) şi cei trei copii (doi băieţi şi o fată). Pentru că el, Stere, mereu ocupat cu acaparantele sale treburi politice, pleca spre Bucureşti sau Iaşi, avînd conciliabule importantisime cu înalţi lideri politici. Dar după încheierea treburilor, revenea la mănăstire, delectîndu-se, în conversaţii, cu amicii. Aceştia, toţi, constituiau o familie, trăind în confraternitate şi bună înţelegere. Aceste divertismente nevinovate cimentau prietenia lor desăvîrşită, deşi, tacit, respectau ierarhiile de spirit şi valoarea. „Frumoase vremi. Dar undi-s?“

Irina NICOLAU

etnolog

Ce ne-am mai rîs!

În copilăria mică, pe vrea lui Stalin, am rîs cu Tomazian, „Salutare, taică, şi noroc! Nevastă-mea Florica...“. Pe urmă a intrat pe fir Stroe, sau o fi fost de dinainte dar eu aşa l-am perceput, cu al său, „Alo! Aici e Stroe,/ Vă roagă să-i daţi voie,/ Puţin să vă înveselească/ Şi să glumească/ Iar cu voi.“ În casă, radioul mergea tot timpul şi eu rîdeam de mă uscam. Ai mei rîdeau mai puţin şi clătinau capul spre stînga şi spre dreapta de dorul lui Tănase. Ciupisem din zbor un fragment din repertoriul lui Tănase şi învăţasem de faţă cu cine pot să-l spun, „Dela Nistru pîn' la Don,/ Davai ceas, davai palton,/ Davai bani, davai moşie,/ Haraşo tovărăşie!“.

Timpul trecea şi mie mi se accentua amorul pentru emisiunile de satiră şi umor. Horia Şerbănescu şi Radu Zaharescu, Trio Grigoriu, Puiu Călinescu... umor sănătos de brigadă, umor pe linie. În fine, vine şi Mircea Crişan care începe să strecoare lucruşoare interzise spuse în doi peri. E bun şi e gras. Şi tata e gras, are o sută treizeci şi şase de kilograme. Se cunosc şi se întîlnesc în Piaţa Amzei, ei doi împreună cu Ovid Teodorescu, gras şi el. Privindu-i pe toţi trei îţi venea să zici, aşa ceva nu există! Mircea Crişan îşi ţinea maşinile în garajul din Blocul Bibicescu, unde locuiam. Avea un Opel albăstriu şi un Fiat 600. Nu sînt sigură că Opelul era Opel dar de Fiat ştiu precis că era 600 pentru că se opreau oamenii din drum să se uite cum intră în el, era un spectacol care sfida toate legile fizicii.

Pe urmă s-au lansat trei grei, Tomiţă, Amza şi Bibanu. Aici era meserie! Toţi trei făceau spectacol de divertisment cu mîna stîngă şi, cu dreapta, erau actori de zile mari. Rîdeam ca proştii la televizorul nostru rusesc marca Rubin. Mai întîi ne enerva la Telejurnal nea Nicu şi, pe urmă, dacă aveam ocazia, rîdeam.

Din 1980 am rîs mai pe sponci. Nu-i timp de rîs, tovarăşi, sarcini importante stau în faţa noastră! Se rîdea de 1 Mai, de 23 August şi de Revelion. Cîteva luni după revoluţie nu s-a prea rîs. Pe urmă s-a lansat Divertis. Rolul lor politic ar trebui să nu fie neglijat de istorici. E vremea concurenţei, POOOC!!!, Proteveul îl lansează pe Florin Călinescu cu ai săi. Umor subtil, politic; dolarul creşte şi noi ne rîdem.

Încerc să-mi amintesc de un spectacol de divertisment de pomină din perioada tranziţiei şi gîndul mi se leagă simultan de Revelionul lui Everac care ar merita să fie clasat după ciuma lui Caragea şi de un spectacol care ţine de zece ani, în fiecare săptămînă avem parte de mai multe bucăţele, am în vedere momentele folclorice bordelice care împing dincolo de orice vis urît imaginea ţăranului român cu muzica sa cu tot. Puteţi adăuga şi dansul. Şi eu care credeam la Revoluţie că va veni un vînt să adune toate vedetele de muzică populară ca să le risipească prin restaurante şi cîrciumi! Să rămînă cine trece proba pieţei, cine nu să se apuce de altă treabă.

Şi, uite, dacă mă gîndesc bine, tot rîdem şi rîdem. Am rîs şi cînd ne-a fost rău şi cînd ne-a fost foarte rău, că de bine nu se prea poate vorbi în ultima jumătate de secol. Poate în mileniul viitor.

© O. David

Bruno LATOUR

AMBASADORII

Ştiinţele care studiază astăzi religiosul par adeseori să eludeze însuşi obiectul pe care şi l-au propus. Sacrul e subsumat imaginarului colectiv, ori devine unul din mecanismele prin care se reglează funcţionarea socială; el ajunge să fie considerat un soi de decor, o materie derivată, secundă, utilizată ca ingredient pentru un „real" ce se consumă altundeva. Nu despre sacru ne vorbesc astăzi cele mai multe cercetări, ci despre variatele lui instrumentări (ce-i drept foarte numeroase). Există însă, chiar în cîmpul ştiinţelor sociale, reacţii la tipul acesta de studiu. Prezentăm aici, drept ilustrare, fragmente dintr-un articol al lui Bruno Latour (Ecole nationale supérieure des mines, Paris) – preocupat de sociologia ştiinţelor, autor al cîtorva lucrări pe această temă: La vie en laboratoire *(1988) şi* La science en action *(1989), ambele publicate de editura La Découverte. Articolul său a apărut în numărul din martie 1990 al revistei* Terrain *cu tema: „L'incroyable et ses preuves".*

Studii simetrice

Pentru filozofii limbajului, credinţele sînt nişte monştri logici care trebuie eliminaţi. Pentru etnologi şi sociologi, tot monştri – dar interesanţi, şi despre care cercetătorii trebuie să dea seamă. A da seamă de o credinţă, a o cerceta nu înseamnă, evident, să crezi că enunţurile cu pricina se referă cu adevărat la ceva, ci doar să restitui o stare de normalitate unor subiecţi ce se exprimă cam stîngaci pretinzînd că vorbesc despre nişte obiecte reale. Misiunea emancipatoare a ştiinţelor umane constă în respectarea credinţelor şi în explicarea lor de o manieră inteligibilă. Constă, de fapt, tot în dizolvarea lor, dar cu blîndeţe, raţional, ştiinţific.

„Noi nu mai credem în credinţe", acesta ar putea fi sloganul noilor ştiinţe ale omului. Noţiunea de „credinţă" nu poate fi o categorie analitică decît în cazul cînd cel ce o foloseşte „crede cu toată tăria în ştiinţă". Noţiunea de credinţă reflectă în acest caz doar modul cum – în interiorul reţelelor lor de modele –, oamenii de ştiinţă gîndesc „exteriorul" acestor reţele: cam asta ar fi explicaţia. Pentru a ne exprima în mod polemic, numai oamenii de ştiinţă cred că ceilalaţi cred în ceva exact cum cred ei în ştiinţă. Pentru a ne exprima ceva mai tehnic, „credinţa" e o noţiune asimetrică: ea e privită prin contrast cu anumite cunoştinţe bine configurate, a căror configurare fie nu e pusă în cauză, fie e examinată cu instrumente diferite, incomensurabile adesea cu cele utilizate în studiul credinţelor. Bunul simţ al vechilor ştiinţe ale omului admitea să fie studiată „credinţa în aparîţiile Fecioarei", dar nu şi „cunoştinţele neurobiologiei". Tocmai această asimetrie îngăduia odinioară „explicaţia". Programul de cercetare al unui om de ştiinţă revenea la a găsi sub credinţă mecanismul real pe care ea îl disimulează mai mult ori mai puţin abil: dimensiune simbolică, forţe sociale, combinatorică a semnelor, economie... Or, tocmai fiindcă nu exista riscul să fie repusă în cauză, sociologia îşi putea permite să explice credinţele religioase prin jocul forţelor sociale.

Simetria introdusă în ştiinţele umane de către studiul ştiinţelor exacte a modificat profund aceste programe de cercetare. Credinţele nu mai trebuie explicate dacă ele nu mai există ca atare. Respectul ipocrit al antropologilor pentru credinţe poate dispărea odată cu ele... Primul lucru ce trebuie admis atunci cînd îţi propui să înţelegi aparîţiile Sfintei Fecioare e însăşi prezenţa ei, de vreme ce pelerinii o afirmă. A sări imediat la concluzia că ei nu fac altceva decît să mintă, să se înşele, să disimuleze, că, de fapt, vor să spună cu totul altceva, care se referă nu la Fecioară, ci la societate, la stările lor emoţionale, particulare ori colective, această atitudine nu e cu putinţă decît pentru un ins care ştie foarte exact din ce e făcută lumea socială şi naturală – adică cineva care refuză să examineze construcţia propriilor lui cunoştinţe, cineva care pretinde să se plaseze „în afară".

Atîta vreme cît ştiinţele exacte ori umane nu erau ele însele examinate, această poziţie de judecător „din afară" părea posibilă, necesară chiar. Astăzi lucrurile nu mai stau aşa. Toate marile subiecte se redeschid de îndată ce tirania credinţei se retrage pentru a face loc studiilor simetrice. Aş voi să ilustrez această redeschidere luînd drept exemplu conflictul între modul stiinţific şi modul religios – nu spun între ştiinţă şi credinţă – de a-şi construi referenţii. Două concepţii ale reprezentării se opun, repartizînd diferit modurile noastre de a concepe dovezi, argumente, repetiţii, certitudini.

Ambasadorii *lui Holbein*

Se prezintă publicului în picioare, sprijiniţi de o consolă pe care sînt aşezate instrumente geografice. În centrul tabloului, pieziş, privitorul discerne un soi de os de culoare brună. Dacă izbuteşte să privească razant suprafaţa tabloului, alipindu-şi faţa de latura lui stîngă înainte ca supraveghetorul de la National Gallery să-l cheme la ordine, el zăreşte un craniu. Geografii aceştia, care au pornit să construiască noul spaţiu al lumii noi, vor fi cerut artistului ca portretul lor să fie în acelaţi timp o parabolă a deşertăciunii, un memento mori. Includerea craniului ţinea de regulile acestui gen venerabil de imagine; dar la ce bun deformarea lui? Pentru ce să nu fie pur şi simplu alăturat instrumentelor de topografie, de măsurare şi de proiecţie, aşa cum se întîmplă în atîtea alte naturi moarte ori „Deşertăciuni"?

O surdă nelinişte pare încă să-i locuiască pe aceşti născocitori de hărţi şi topografi. Din ce va fi făcută oare lumea lor dacă vor izbuti peste măsură de bine să o traseze printr-o prea exactă proiecţie? Unde vor mai pune cealaltă lume, ultra-lumea, cea a lui Dumnezeu şi a credinţei lor? O surdă nelinişte îl locuieşte pe acest pictor, cînd catolic, cînd protestant, unul dintre cei mai buni artizani ai noii perspective ce dă spectatorului impresia că priveşte – printr-o fereastră de aceeaşi dimensiune cu rama tabloului – un spectacol ce are cu adevărat loc în faţa lui.

Dacă lui Holbein îi reuşeşte prea bine impresia de spectacol exact priectat şi reprezentat, unde va pune el cealaltă lume, ultra- lumea, lumea lui Dumnezeu şi a credinţei sale protestante? Cum mai poate fi pictată cealaltă lume? Cum să pictezi ceea ce nu e un spectacol la care pur şi simplu asişti, ci mişcarea unei credinţe care transformă şi converteşte? Dar, mai ales, cum să reprezinţi sub acelaşi raport şi în acelaşi tablou, proiecţia exactă a noii lumi geografice şi pe cea a lumii divine? Iată care ar fi enigma acestui tablou: reprezentaţia triumfă, cu splendorile şi actele ei, în ochii uluiţi ai spectatorului.

„Dar unde a rămas re-prezentarea, adică punerea din nou în prezenţă a convertitului şi a obiectului conversiunii sale?" se întreabă cu egală nelinişte comanditarii tabloului, pictorul şi spectatorul.

Soluţia pictorului constă în suprapunerea a două puncte de viziune ce devin antagoniste. Din splendori şi acte, din slujitorii şi agenţii credinţei nu mai rămîne decît un craniu, dar un craniu deformat, ce refuză să se încadreze în restul tabloului după aceleaşi legi ca dalajul, tapiseriile, corpurile, suportul şi instrumentele de observaţie. Craniul acesta nu aduce aminte doar de moarte, ca în orice „Deşertăciune"; el e pictat în biais, proiecţia lui e făcută dintr-un alt plan – ca pentru a ne aminti de existenţa unui alt unghi de vedere, a unui alt plan...

Să ne aplecăm din nou asupra pînzei, alipindu-ne obrazul de vernis-ul lui. Osul devine craniu. Dar ce devin atunci falnicii ambasadori? Corpuri deformate, monstruoase. Dacă privim din faţă pe geografi, lumea credinţei e deformată; dacă privim în faţă lumea credinţei – al cărei reziduu e craniul – atunci e rîndul geografilor, artizani ai figurii lumii să se schimonosească.

Reprezentarea şi re-prezentarea nu pot fi oferite în acelaşi timp şi sub acelaşi raport; nu poţi fi în acelaşi timp şi sub acelaşi raport spectator şi convertit. Între noua ştiinţă şi (vechea?) religie ajunge să se manifeste acum o incompatibilitate a punctelor de viziune. Ceea ce e pecetluit în ochii uneia e revelat ochilor celeilalte. Ceea ce e prezent pentru una e îndepărtat pentru cealaltă. Ceea ce e bine format şi figurat pentru una e deformat şi desfigurat pentru cealaltă...

Două regimuri de traducere

Cei doi ambasadori ori geografi se sprijină de consola unde sînt etalate instrumentele cartografiei, ale cosmografiei, pe scurt ale geografiei lumii... Tabloul oferă privirilor noastre imaginea exact redată a unor reprezentanţi ce au aerul că se află în postura „reprezentării". Cu toate că Jean de Dinteville, senior de Polizy şi George de Selve, episcop de Lavaur se află acolo în carne şi oase şi că cel dintîi a comandat tabloul, ei par în aşa măsură nişte reprezentanţi ai altceva încît în titlul pînzei nu sînt aproape niciodată menţionaţi. Holbein a redat exact tipul ambasadorului, al acelor mediatori fideli şi abili cărora li se cere să-şi împlinească foarte exact misiunea. Însă pe aceşti desăvîrşiţi intermediari, Holbein îi prezintă într-un spaţiu geometric construit, în compania unor instrumente de construcţie geometrică ori de măsurători geografice ale lumii. De aceea, tabloul e intitulat cînd „Geografii", cînd „Ambasadorii". Modul în care e redat spaţiul perspectivei, instrumentele aşezate între cei doi oameni, în sfîrşit alura de reprezentare pe care o au cei doi, totul sugerează o meditaţie asupra naturii noilor mediatori. Celălalt mediator este şi el prezent, dar în partea de sus a pînzei, la stînga, sub forma unui crucifix minuscul, agăţat pieziş pe perete, înghesuit în marginea tabloului, pe jumătate acoperit de fundalul textil...

© S. Ghetie

Vechea pictură sacră, vechea re-prezentare, vechea mediere au devenit incomprehensibile, ori sînt pe cale să devină incomprehensibile, pentru noii ambasadori; ele mai sînt amintite doar de un crucifix pe jumătate voalat şi de un craniu anamorfozat, ambele piezişe. Oamenii ocupă locul figurilor sfinte; stau în picioare şi ne privesc în ochi, în loc să contemple, îngenunchiaţi, o aparîţie celestă. Şi ei oferă privirii instrumentele ce permit ca lumea să fie în sfîrşit oferită privirii. Avem de a face oare cu o imagine a deşertăciunii ori a satisfacţiei, chiar a unei extreme satisfacţii? Totul depinde de perdeaua verde: dacă e îndepărătată, personajele se găsesc – după Baltrusaitis – în plin spaţiu al catedralei Westminster; dacă rămîne trasă, ele se află în comfortabilul cadru al castelului Polizy. După cum anamorfoza e sau nu rectificată, după cum perdeaua e sau nu îndepărtată, resimţim fie extrema fragilitate a lumii reprezentării, fie caracterul exsang al lumii re-prezentării...

Cu şaizeci şi trei de ani înainte, în 1460, Antonello da Messina pictase pe sfîntul Ieremia în camera sa de lucru. Şi el utiliza deja o perspectivă perfect desenată, şi el aşezase în jurul personajului cărţi şi instrumente, şi el trasa dalajul unui sanctuar. Pentru a figura cerul, nu are nevoie de nici un înger, de nici un heruvim, de nici un pic de aur; nici un craniu deformat nu vine să ne amintească posibilitatea sacrului. Pictura în ansamblul ei, ea e cea care, fără nici o ezitare, e îmbăiată de sacru; ori, mai degrabă, aşa cum spune Edgerton, de la 1425 sacrul e cel îmbăiat de perspectivă. Pentru prima oară şi pentru foarte scurt timp, optica, geometria, harul şi pictura ascultă de aceleaşi legi.

La Antonello – care uneşte metodele picturii flamande cu cele ale picturii italiene – un acelaşi spaţiu comun găzduieşte animalele, construcţiile omului, natura întrevăzută prin fereastra sanctuarului, leul simbolic şi pe sfîntul lui Dumnezeu, văzut şi el de spectator ca printr-o fereastră. Ficţiunea oamenilor, construcţiile lor, cealaltă lume, natura şi sanctuarele ridicate de oameni pentru zei au, toate, aceeaşi coerenţă optică graţie căreia îşi comunică atributele: sfinţii şi ficţiunile cîştigă în realism, realitatea cîştigă în lumină şi în desăvîrşire. Aşa cum sanctuarul găzduieşte pe sfînt, natura, oamenii şi animalele laolaltă, tot astfel spaţiul perspectivei contemplă cu un acelaşi ochi sacrul şi profanul. Prin această analogie între sanctuar şi perspectivă, tabloul însuşi devine un sanctuar, un receptacul apt să primească realmente Prezenţa.

Între aceste două tablouri, aflate la trei săli distanţă în National Gallery, s-a petrecut ceva important: ceea ce la Antonello se potenţa reciproc, a ajuns să se distingă la Holbein; ceea ce era miscibil a devenit non-miscibil. Prezenţa reală a devenit realmente depărtată; ţinuturile îndepărătate au devenit realmente prezente. Regimul medierilor s-a inversat. Dacă perspectiva aduce în prezenţă ceea ce e depărtat, iar pictura sacră a icoanelor aduce privitorul în prezenţa a ceea ce e mereu şi din nou prezent, înseamnă că în cursul a cam zece ani cele două sensuri ale termenului „prezenţă" s-au combinat, permiţînd astfel vechii Credinţe şi noii Ştiinte să facă schimb de atribute.

În tabloul lui Holbein, cele două sensuri ale cuvîntului „prezenţă" sînt deja atît de net distinse încît putem caracteriza cu uşurinţă două regimuri diferite de traducere. Deplasărilor cu şi prin transformare încep să li se substituie deplasări fără transformare... Sensul cuvîntului „reprezentare" a suferit şi el o mutaţie. Nu li se mai cere îngerilor să prezinte din nou vestea cea bună unui interlocutor care va reda conţinut mesajului; li se cere să deplaseze de-a lungul spaţiului-timp un conţinut care ar fi exactul său reprezentant oricare ar fi starea morală ori mentală a celui ce-l primeşte, oricare ar fi materiile succesive care asigură transportul. Nu li se mai cere îngerilor să transporte de entuziasm un mesager şi un fidel, ci să transporte cu fidelitate un mesaj... Această „cădere" a îngerilor e cu atît mai dramatică cu cît astăzi cele două regimuri opuse de traducere sînt, ambele, complete şi pasionează, ambele, spiritele cele mai ascuţite; fiecare defineşte adevărul, exactitatea, fidelitatea şi minciuna; dar o fac altfel.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

Umilința zilnică

Atenție, pătează!

Luni, 15 martie s-au împlinit 2043 ani de cînd Iulius Cezar a fost asasinat în Senatul Romei.

Nu, n-am să trec la Senatul României, acolo se asasinează numai ideile, idealurile sau bunul simț, după caz. Cîte o bătaie, două pe legislatură, mă refer la bătăile cu pumnii, bineînțeles zilnic, un pumn în gura opoziției, indiferent care ar fi ea, vezi cunoscutul „nu așa ne-ați făcut și voi?“ În rest mult căscat întrerupt de ațipiri. Evident, sînt și acolo oameni de toată isprava dar care ajung să deranjeze și dacă nu trec rapid în anonimatul general, li se iau imediat funcțiile și deplasările. Nici despre acest lucru nu vreau să vorbesc astăzi.

Nu pot să-l liniștesc însă pe cetățeanul Diaconu, profund revoltat de știrea despre transportul de sînge cu sacoșa în troleibuz. Este firesc să se spargă cîteva eprubete cu sînge infestat care pătează pantalonii și viața călătorilor.

Dar mirarea noastră nu explodează deloc, apare și un medic, cam șef, care ne spune că nu s-a întîmplat nimic. Credeam că va izbucni un urlet civic în urma căruia se va zgudui din temelii nesimțirea din cabinete.

Dar totul trece, în aparența normalului, opinia publică frămîntă cu frenezie nu știu ce declarație a unui senator nebun.

În acest context cetățeanul Diaconu propune Ministerului Sănătății, pe asistentele de transportat sînge uman cu sacoșa să le doteze cu cunoscutul strigăt: „ATENȚIE, PĂTEAZĂ!“.

Mulțumesc pentru înțelegere și mă întreb cîți vor încăpea în mașina aceea blindată de un miliard, cînd se împlinesc 2043 de ani de la asasinarea lui Iulius Cezar în Senatul Romei?

Mircea DIACONU

Scrisori întredeschise

Domnișoară Elisabeta,

Unde este limba ce ar putea să exprime simțimântul ce m'a pătruns cînd aflaiu – fericitul de mine – că inima d-tale o înțelege pe a mea, și că amorul meu cel înfocat nu e ignorat de d-ta. Și cu toate că din frumoasa'ți guriță n'a scăpat încă un cuvânt ce 'mi-ar fi anunțat voluptatea supremă a existenței mele, apoi nici n-am avut trebuință de el pentru a mă simți fericit, foarte fericit.

Ești ființa cea mai frumoasă a sexului d-tale; nici odată ochii mei n'au văzut vreuna care să'ți semene. De aceea te rog să primești această declarație a iubirei mele celei nemărginite, și adu-ți aminte despre aceasta, cînd un om mai fericit îți va spune-o cândva.

Vezi cum ochii'mi plâng, cum îmi svâcnește pieptul și cât de profundă e rugămintea ce 'ți-o fac.

Nu pot, ah! nu pot să trăiesc fără tine: fără prezența ta mă înconjoară o beznă neagră a nopței celei pline de disperare. De aceea te rog: nu mă lăsa, nu mă părăsi, – mai mult nu'ți cer.

Timpul va hotărî odată, dacă sunt demn de a cere posesiunea d-tale, sau dacă trebuie să renunț la dînsa, și dacă'ți este posibil de a 'mi-o acorda. Limba mea nu va scăpa nici un cuvînt de amor fără un semn din partea d-tale; numai ochiul meu va întreba și al d-tale va răspunde.

Pînă atunci rămîn

Al d-tale adorator,

A. S.

Bazar

Unicul

Trupul lui, frumos construit, a tulburat simțurile, a emoționat sufletele și a înălțat spiritele acelora care dintotdeauna l-au admirat, l-au elogiat, l-au iubit și l-au ridicat la rang de zeci. Această frază este doar una, din multe altele asemenea, aparținînd editorialului revistei *Unicul* (semnat Diana Mețiu). Editorialul în cauză onorează un soi de război al sexelor și propune, evident, unica soluție acceptabilă: reconcilierea.

Revista *Unicul*, perechea femininei și deja consacratei *Unica*, recent apărută, nu e clar cui se adresează. Cunosc bărbați care, citind-o, au afirmat că se adresează tot femeilor. Din această perspectivă, revista poate fi interpretată ca o ofertă într-ale bărbaților prezentată femeilor. Doritoarele pot afla aici, în condiții grafice excelente, savanți, actori, cîntăreți, cosmonauți, pictori, boxeri... Revista pare să încerce o ofertă maximală; în orice caz, tipurile la care se oprește sînt, fără excepție victorioase. *Eram singur, era frig și vînt și atunci am simțit pentru singura dată în viață că tot Pământul este la picioarele mele!.* spune alpinistul **Constantin Lăcătușu,** *primul român care a cucerit Everestul. Lui munții i se supun, cărările abrupte îl călăuzesc, iar zăpezile și aerul rarefiat nu fac decît să-i ofere o altă minunată perspectivă asupra lumii,* afirmă despre intervievat autoarea articolului, Ligia Borcea. Bărbații eroici au cîteva trăsături comune: au vrut lucrul respectiv din copilărie, au devenit pionieri într-un domeniu sau altul, și-acum sînt fericiți. Familia (abstractă și colectivă) le-a fost mereu alături *răbdătoare.*

Răsfoind mai departe revista este interesant de urmărit cum aproximativ aceleași tipologii, invariabil de învingători, se reflectă în parfumurile pentru bărbați. Epitetele pe care prezentatoarea parfumurilor (Ilinca Franc) le propune pentru un produs cosmetic sau altul se feresc, cu grijă, de pericolul efeminizării. Descrierea parfumurilor de marcă face, cu grijă, slalom printre inadecvatele „frumos“ și „drăguț“ (jignitoare pentru un accesoriu bărbătesc) găsind în schimb, echivalentele lor bărbătești: *Jaipur* este *autentic, viu, intens; Opium* este *extrem, irezistibil; Salvador* este *elegant* și *rafinat, pasionant de puternic; Quasar* este *proaspăt și aromatic; Puma Challenge* este *pentru bărbații care iubesc riscul; Boss pentru bărbatul modern și distinct.*

Se conturează, printre arome, epitetele-cheie ale bărbatului adevărat. Mergînd pe urmele femeii, obiectului bărbat i se trasează limitele între care poate fi dezirabil. Timizii, șoarecii de bibliotecă, distrații, molcomii, șomerii sînt în afara acestor limite.

Oferta masculină din paginile *Unicului* este consacrată, în ultimă instanță, tot de femei. Nu de orice fel de doamne, ci de unele experte și ele însele consacrate – de ochiul publicului. Bărbații-eroi se autodefineau implicit și bărbătește, prin fapte proprii și mari; parfumurile le-au sintetizat bărbăția în epitete alese pe sprînceană; femeile, mai limbute, oferă explicații. În cazul lor, tema preferințelor se pune explicit. Răspunsurile doamnelor-vedetă oscilează de la piele la înțelegere: *Prefer bărbații cu pielea netedă, pe care să-i pot recunoaște după parfumul pe care-l poartă* (Mihaela Rădulescu-Bănică); *prefer genul Tarzan* (Daniela Gyorfi); *bărbatul ideal este dulce (...) asupra căruia să-mi pot exercita instinctul matern.* (Nadine); *cu magnetism, cu energie pozitivă* (Loredana Groza); *de la orice bărbat vreau (...) ocrotire, înțelegere și multe surprize.* (Iuliana Marciuc-Posea)

Bărbatul român intră, astfel, treptat dar multilateral, ca marfă pe piața feminină. Este meritul *Unicului* că face posibile replici de genul „un Di Caprio, vă rog“ (chiar la nivel de utopie).

Iaromira POPOVICI

Ăștia-s sănătoși?

Dintre memorabilele „Una pe zi“ ale lui Matty în defuncta „România liberă“, una arăta și suna așa: doi tipi stau într-o stație de tramvai, sub o ploaie care-i face ciuciulete, un Trabant se oprește în fața lor și șoferul îi întreabă prin geamul întredeschis:

– Nu mai știți una bună cu Trabantul?

Erau mortale alea cu Trabantul scornite de un popor care mînca magiun ca să strîngă de o mașinuță, fie și ridicolă, cu care cum-necum – a nu se uita pilele și șpaga! – se putea ajunge pînă la Paris, făcînd să moară de rîs lumea din afara lagărului. Ni se filfîia de rîsul lor! „Care-i diferența dintre un rucsac și un Trabant?“ „Trabantul are țeavă de eșapament!“ „Trabantul nu e mașină, cum femeia nu e om!“ Duplicitar, cum e descris cu scîrbă prostească, românul – fie și articulat, dar cu drag – consuma lîngă salamul de soia Trabant, urca mulțumit cît de cît la volan și făcea bancuri crude la obiect. „Nu mai știți una bună cu Trabantul?“ rămîne un vers de neuitat din epopeea aceea curat națională. Cine mai face azi bancuri cu Trabantul, în România? Doar cei care nu-s normali! (Alaltăieri, am văzut unul în Piața Amzei și am rămas cu gîtul strîmb după el, cum se strecura, nenorocitul, printre un Mercedes și un Cielo, de ziceai că-i o imagine a poporului nostru inevitabil emblematic.)

Ei bine, doamnelor și domnilor, foști tovarăși și tovarășe, liebe genossen, știu una bună cu Trabantul și în 1999, la 10 ani de cînd a căzut zidul în țara unde se inventase aiureala asta pe 4 roți, desmierdată de toți pe acolo „Trabi“ și aruncată de aceiași la margini de șosele imediat ce au putut schimba marca lor RDG-istă pe una RFG-istă. Pentru a nu lungi vorba și mai ales nostalgia – nu-i deloc adevărat că ea n-ar mai fi ce a fost, e tot aia! – poanta e următoarea: după cum scrie pe larg în „Le Monde“ (21-22 februarie 1999, sub semnătura lui Jean Michel Normand) în Franța există un club „Euro-Trabi“ care adună 203 aderenți avînd „un șeptel“ de 245 exemplare cu care nimănui dintre membri nu-i e jenă să iasă în public și să-l așeze într-un parking normal. Președintele Clubului – un informatician, s'il vous plaît!, ceilalți sînt toți cetățeni onorabili: directori comerciali, foști militari, ba chiar artiști lirici! – poate să declare nezmintit și nedesmințit: „Este o mașinuță excelentă de oraș. Ea pleacă în fiecare dimineață la un sfert de cheie și întreținerea ei e minimală“. Un membru de rînd o politizează cît îl duce inteligența lui de occidental nemonitorizat: „Trăbănțelul, simbol al unui regim muribund, a devenit un simbol al libertății, după dispariția zidului. Asta contează.“

Prima întrebare care-ți vine în minte și pe buze, indiferent ce au scandat acestea în ultimele două cincinale, e asta:

– Ăștia-s sănătoși?

Răspunsul e dezarmant: Da.

Nu numai că sînt sănătoși, dar – se precizează – nu-s nici „nostalgici ai unei lumi bipolare, nici anticomuniști triumfaliști“... Atunci, dacă nu-s nici pro, nici contra, hai că mă enervez, ce mă-sa sînt? Reiese clar: sînt ironici! Adică? Adică sînt pe cît de tandri, pe atît de mîștocari față de obiect. Sau, în cuvinte mai alese: „entuziasmul lor oscilează între stima sinceră și ironia mușcătoare“ față de această Pappe Wagen (mașinuță de carton), inventată – cum o observă chiar ei, uimiți – cu doi ani înainte ca fetele Europei să treacă la moda mini. Ei sînt gata să se piardă în a-și povesti ultima pană, să-și transmită fel de fel de amănunte tehnice privitoare la frînă, la corijarea direcției, la „intrarea în a patra“, Trăbănțelul – în simplitatea și naivitatea lui tehnică – fiind pentru ei un nesecat izvor de curiozități și humor, o jucărie ușor extravagantă, dar mai ales ieftină, că și la ei costează francul (cam 600 de dolari!). Ironici, ei pot face bancuri – coborînd, de pildă, în fața unor restaurante de lux, încredințînd piticania, cum se obișnuiește, celui care o va parca; eurotrabii se vor strica de rîs văzînd cum nefericitul, expert în Volvo și Mercedes, nu știe să intre „într-a-ntîia“ cu rabla asta. („Pentru un novice – se remarcă tot într-o paranteză – a intra într-a-ntîia, pe un Trabant, e ca și cum ai căuta un ac în carul cu fîn“...) Oricum, președintele lor ține să sublinieze că „folosim deriziunea cu măsură, nu care cumva să vă închipuiți că vara asta, la Zwikau, la adunarea internațională a colecționarilor de Trabanturi, am desfășurat steagurile roșii cu secera și ciocanul...“. Așa cum o fac în Franța, între ei, anual, cînd „Eurotrabii“, adunîndu-și membrii, se joacă, în toată inocența apolitică, de-a RDG-ul, înălțînd portretele lui Marx și Engels – nu, hotărît, cartezienii ăștia sînt de neconceput în clipe de astea cînd, la noi, doi adversari ireductibili ca Octavian Paler și Răzvan Theodorescu se pun de acord într-o privință: nu există apolitism, oricît ne-am da, echidistanți sau lebede în lighean!

De aceea, nimic nu sună mai grav în poveștile astea vesele franțuzești decît mărturisirea unui Eurotrabantist: „Soția mea, care e românca, are oroare de mașinuța asta...“ Și care-s consecințele? O vinde? Nu mai iese cu ea pe șosele? Nu reiese. Ce-i de făcut – veșnica întrebare fără de glumă – dacă mai nimeni nu ne înțelege zbuciumul etic...?

Radu COSAȘU

Munte, muzică şi memorie

...Avalanşele nu începuseră încă în Elveţia cînd s-au încheiat anualele **Solothurner Filmtage** (a 34-a ediţie: 26-31 ianuarie). Chiar dacă o ninsoare stîrnită din senin a salutat seara în care s-au decernat *les Prix du cinéma suisse*, ea a fost trecătoare – şi oricum, din fericire, Solothurnul este aşezat destul de departe de Alpi, într-o zonă de dealuri brăzdate de rîul Aar. La Solothurn – oraş tihnit, care-şi închide restaurantele fix la orele 18 şi-n care singura primejdie ce te poate paşte este neurastenia –, filmele acestui an au adus mai mult „zgomot şi furie" decît altădată; şi, în ciuda unor premii care, pe alocuri, s-au mulţumit să bifeze, politic-corect, anumite teme „sensibile" (evreii, homosexualii, handicapaţii), ediţia în ansamblu a fost mai îndrăzneaţă şi mai neconvenţională decît de obicei.

Ce fel de „realitate" decupează filmul-elveţian-văzut-de-la- Solothurn? Una în mişcare, în orice caz! Elveţia încremenită în statu-quo-ul ei de invidiat, la adăpost de crize şi frămîntări, este o imagine datată; ce vezi în filme e cu totul altceva.

Cu riscul de a încerca o clasificare didactică, aş spune că două mi se par direcţiile actuale ale cinematografului elveţian. Este vorba, pe de o parte, de tentaţia de a sonda conştiinţa individuală, aducînd la lumină paradoxurile ei; atît un veteran precum Alain Tanner (cu *Requiem*) cît şi un tînăr ca Marcel Gisler (cu foarte controversatul său *F. est un salaud* – „Cel mai bun film de ficţiune") reuşesc să propună mai mult decît simple ecranizări ale unor opere literare: primul, pornind de la romanul lui Antonio Tabucchi, conturează portretul „în abis" al unui dezrădăcinat, pierdut în meandrele psihologice ale memoriei într-o Lisabonă în parte reală, în parte visată; cel de-al doilea, reconstituind amorul nebun dintre un puşti şi idolul său, cîntăreţ de rock în anii '70, dublează povestea propriu-zisă cu o meditaţie subiacentă despre permisivitate sexuală şi liber arbitru. Amîndouă vorbesc, de fapt, despre „dezrădăcinarea" îndrăgostitului – cel care, înaintînd cu ochii închişi pe panta pasiunii, se poate trezi rupt de el însuşi, prizonier al orbirii sale...

Problemele conştiinţei fac, de altfel, subiectul unui documentar care tratează explicit această temă: *Brain Concert*. Filmul lui Bruno Moll vrea să ofere o privire neutră asupra cercetărilor ştiinţifice în acest domeniu, izolînd o singură „necunoscută": de ce sîntem sensibili la muzică? Din ce cauză undele acustice ne transpun într-o anume stare emoţională? Pentru a afla răspunsul, filmul se aventurează în „infinitul mic" – neuronii cerebrali –, făcînd, după ştiinţa mea, operă de pionierat în materie. La fel de incitante, documentare ca *Tamaro* – despre cooperarea a doi artişti, arhitectul Mario Botta şi plasticianul Enzo Cucchi, la ridicarea unei capele pe Muntele Tamaro, la 1600 m altitudine – sau *Jean Nouvel, l'esthétique du miracle* – despre autorul cîtorva din cele mai „miraculoase" construcţii contemporane: Institutul Lumii Arabe la Paris, Opera din Lyon, Opera din Lucerna –, precum şi cel despre *Adrian Frutiger* – creator de scrieturi/logo-uri şi sigle – sînt exemplare pentru modul în care iluminează parcursuri individuale; şi tot aici, un scurt-metraj: *Les paradoxes du photographe* – eseu în „trompe l'oeil" care solicită din plin complicitatea (ludică) a privitorului...

A doua tendinţă este colectivă, exterioară şi, într-un anume sens, centrifugală – desenînd imaginea unei ţări care-şi caută, febril, identitatea, alternînd poveştile istorice despre războaie fratricide (*La Guerre dans le Haut Pays*) cu reportaje TV despre revolte (ale ţăranilor, de pildă: *Bauernkrieg*). O ţară unde, chiar dacă metisajul este la-nceput (*Zakir and his Friends, A Nedjad*), el este la fel de prezent ca şi ecoul prejudecăţilor de aiurea (*Cricket or Bharatha Natyam*). Într-un cuvînt, o ţară pentru care memoria nu este o simplă temă „exotică" (*Amnésie International / Journal intime; Pastry, Pain and Politics*). Preponderenţa şi – de multe ori – excelenţa documentarelor arată exact acest lucru: acela că cineastul elveţian, atent la problemele dinlăuntrul cantoanelor, este poate cel mai curios să înregistreze neliniştile lumii de oriunde...

Deloc documentar (deşi...), cît se poate de neliniştit şi, pe deasupra, ireverent cît cuprinde, scurt-metrajul lui Dominik Scherrer *Hell for Leather* (co-producţie Anglia-Elveţia) a fost, cu siguranţă, filmul cel mai neobişnuit al acestei ultime ediţii a **Solothurner Filmtage**. Turnat în alb-negru şi cîntat, în întregime, de actori, filmuleţul lui Scherrer (32 de ani, regizor, scenarist şi compozitor) poate fi descris, în două cuvinte, ca *„Antichrist Superstar"*: o „dramă lirică" în care Satan este liderul unei bande de motociclişti îmbrăcaţi în piele, Isus apare preţ de trei

minute – ras în cap, semi-nud şi lamentîndu-se cu voce de *castratto!* – iar urmarea „duelului" lor pe muzică nu e mîntuirea Lumii, ci damnarea Ei eternă... Cu o trivialitate adesea felliniană şi un simţ al enormităţii vesele împrumutat de la Ken Russell, *Hell for Leather* imaginează o Apocalipsă postmodernă delicios de frivolă, scandalos de tonică, neverosimil de convingătoare! Faptul că această idee-kamikaze a încolţit în mintea unui tînăr cineast elveţian este lucrul cel mai surprinzător descoperit anul acesta la Solothurn.

Alex. Leo ŞERBAN

Cronica literară de tranziţie

Titus Popovici rîde, povesteşte şi cugetă (II)

Avem de-a face cu cartea* lui Titus Popovici cea mai bine scrisă; un Titus Popovici-la-maximum. Valenţele cuceritor epice ale textului său, cu momente flagrant cinematografice**, primesc infuzii viguroase de reflecţie analitică. Autorul se mişcă la fel de dezinvolt în evocarea fermă, iute, pregnantă (mîna şi ochiul de prozator!) a oamenilor şi a faptelor lor, ca şi în disecţia conceptelor, în popasul cogitiv asupra ideilor, doctrinelor, mentalităţilor. Calităţile intelectuale ale lui Titus Popovici se relevă mai mult decît remarcabile, departe de clişeul posibil al povestaşului instinctiv, genuin, pămîntos. Omul a trecut prin cărţi esenţiale şi n-a ieşit cum a intrat. Pătimaş al naturii, romancierul nu a fost străin de cultură.

Bineînţeles că, în spaţiul nostru **estic**, s-ar putea pretinde – nu fără o anume legitimitate – ca problema **estetică** a unui asemenea scriitor, autor, în vremea odioasă şi sinistră, de scenarii pompoase, cu găunoşenii naţional-comuniste, pe gustul submediocru al lui Ceauşescu – să fie pusă şi la modul **est-etic**. Într-un articol sintetic de istorie literară (şi) aşa ar trebui procedat. Îngenunchierile literaturii – nu de bună voie, dar nici cu pistolul la ceafă – în faţa comandamentelor oportuniste ale prezentului se cuvin dezvăluite calm, *sine ira et studio*, şi cu grija, totuşi, de a cerne separat ce e valoare de ce e poşircă ideologică. Numai că misia mea, în aceste coloane, e una mult mai restrînsă. Eu despre această carte am de dat samă, şi a proiecta asupra ei resentimentele pe care mi le-au născut gongorismele zăngănitoare din scenariile de demult ar fi eminamente incorect. De altfel, nu lipsit de scrupule, Titus Popovici îşi toarnă singur din loc în loc, în felul său viril şi nonşalant, cenuşă în cap: după un tablou în *aqua forte* al imbecilităţii linguşitoare din ultimul conclav comunist, îşi trage sec o palmă la fine de capitol (*„Eu eram membru al acestui Comitet Central"*, p. 18); descriindu-i unui prieten străin halul în care e ţara, prin anii '80, acela îl întreabă: *„Şi tu, ştiind toate acestea,* mai poţi *rămîne membru în acest Comitet Central?"* (p. 40); relatînd jalnica mascaradă a votărilor, pe nevăzute, în Marea Adunare Naţională, nu se iartă (*„Am fi putut astfel vota declaraţia de război la adresa URSS ori a Burkinei Faso, castrarea tuturor care au împlinit 34 de ani sau obligativitatea de-a mînca melci lunea... Toţi am răbdat această batjocorire, asumîndu-ne astfel o culpă de neşters"*, p. 46; sau, despre aceeaşi perioadă, ceva mai departe: *„imaginea României în lume se degrada într-o asemenea măsură, confundîndu-se cu persoana lui Ceauşescu, încît a-l reprezenta devenea o ruşine"* (p. 64); cu un anume masochism, îşi mărturiseşte ignominiile literare ale tinereţii (*„eram gata să răspund oricărei «comenzi sociale», indiferent că ar fi trebuit să demasc uneltirile Vaticanului..., să «oglindesc» hidoasa faţă a chiaburilor piromani... ori să înfăţişez luminoasa figură a activistului de partid... Am avut pur şi simplu noroc: nu mi s-a dat voie s-o fac!"* (p. 193: călcase pe bec şi intrase în dizgraţie momentană). Pe drept cuvînt, cititorul îşi aminteşte de Petru Dumitriu, care-şi blama similar, în dialogul cu mine (*Pactul cu diavolul*), nedemnele disponibilităţi juvenile.

Dar eu citesc cu seninătate şi plăcere cartea de faţă a lui Titus Popovici, convins că acum, în '90 şi, el spune adevărul (său). Nu cred în dictonul *salaud un jour, salaud toujours*, mai cu seamă cînd e vorba de artă, şi încă de arta împilată de o putere bestială. Să nu mai gust *Noaptea de mai*, din cauza mîrşavei epigrame antieminesciene? Să nu mai vibrez la freamătul lui Goga, fiindc-a fost şeful unui guvern nefast? Să înjur *Baltagul* din cauza lui *Mitrea Cocor*? Să nu exult la *Bietul Ioanide* pentru un nefericit de articolaş despre Stalin? Vă invit, cititori dilematici, ca şi săptămîna trecută, să aplicăm creator spusa lui Ralea: că inteligenţă înseamnă a distinge planurile.

N-aş putea spune precis de ce şi-a subintitulat Titus Popovici cartea **„roman** memorialistic", întrucît sunt memorii în toată puterea cuvîntului, fără nimic ficţional, singurul element vag „romanesc" fiind faptul că adesea autorul îşi îngăduie interferarea timpilor, anticipări sau flash-back-uri, în funcţie de madlenele naraţiunii. Ansamblul, însă, curge pe firul logic al trecerii de la adolescenţă la tinereţe şi apoi înspre maturitate, nu fără, cum ziceam, adînci incursiuni în anii din urmă.

Ca mostră a umorului pe care-l gustă şi-l practică Titus Popovici aici, voi reproduce un citat pe care-l dă, din Troţki: *„Realismul socialist în pictură este acel curent artistic în care pictori înarmaţi cu pensule, sub supravegherea cekiştilor înarmaţi cu Mausere, pictează evenimente care n-au avut loc şi persoane care n-au participat la ele"* (p. 234) – după care povesteşte o întîmplare pe care a trăit-o, confirmînd strălucit definiţia. De un haz monstru şi trist e scena în care preşedintele american Truman îl întreabă pe ambasadorul nostru la Washington *„dacă, în România, luptele dintre daci şi romani continuă să facă victime?"* (p. 272). Dar replica tatălui autorului?, pe care, după ce-l dăduse afară, Partidul îl voia înapoi: *„Bine. Să se prezinte la mine o delegaţie şi să-mi ceară iertare. Eu am să ies pe balcon şi am să-i iert, dîndu-le şi unele sfaturi pentru viitor!"* (p. 286)... Dar *„livada de microfoane"* (p. 279), bănuită în casa lui Walter Roman, cum vă sună?

Apropo de Walter Roman. Admirabil, cred, este discernămîntul cu care vorbeşte Titus Popovici despre acest om complex şi mistuit de iluzii. Secvenţa de la p. 278 merită citată în notă***. De-a dreptul dur e cu Ştefan Andrei (în portretul aspru de la pp. 58,59 îl bănuieşte chiar că *„era corupt şi Ceauşescu «îl avea la mînă»"*) sau Demostene Botez (care făcea comerţ cu haine sub pavăza de reprezentant al RPR la UNESCO: *„Coani Mişuli <Ralea>, roagă-l pi tovarăşu Drăghici să-mi dea înapoi cîţiva pulovăraşi, că vini iarna! Şe slujbuşoară am pierdut, şe slujbuşoară!"* – p. 247).

Cu anecdotică adesea revelatorie, cu episoade de istorie din cea mai torsionată trăite acut şi relatate franc, cu o viziune amar-jovială asupra vieţii, memoriile lui Titus Popovici sunt credibile, pătrunzătoare şi discutabile ca tot ce este foarte viu.

George PRUTEANU

---

*) Titus Popovici, *Disciplina dezordinii – roman memorialistic*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 1998, 320 p., 25.500 de lei

**) *E.g., momentul cu grecul mîndru care ferfeniţeşte suta de dolari yankei...* (p. 25)

***) *„Aflîndu-se într-o delegaţie la Budapesta, a fost chemat în toiul nopţii de Rákosi, acum secretar general atotputernic, care i-a spus că «acum că Ungaria şi România şi-au consolidat regimurile socialiste, e timpul să se reia discuţia asupra Transilvaniei şi că formula acceptabilă pentru ambele părţi este revenirea la harta stabilită la Viena în 1940, modificată astfel încît zona secuiască să fie unită printr-un îngust coridor cu* Anyaország.» *Am în faţă un bilet pe care Walter notase cu cerneală roşie o replică, în timpul discuţiei: «Nu dăm nici o bucăţică din Tr. pentru că hiena nu poate fi potolită cu 1/2 kg de carne»"*. Asta, cînd statutul primordial al PCR prevedea *„lupta împotriva Statului Român artificial, imperialist, pentru dreptul minorităţilor la autonomie,* pînă la despărţire" *(p. 168)!*

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

● Anul VII ● Nr. 319 ● 19 - 25 martie 1999 ●

Millennium

Alţi cîini de pază

Odată ce ieşi din Bucureşti, adică după ce te strecori repede printre blocurile din ghetourile muncitoreşti de periferie, atent să nu-ţi cadă în cap vreun ghiveci, un balcon, un disperat sau blocul în persoană, intri în universul suprarealist al comunelor suburbane. Indiferent în ce direcţie o iei, între oraşul pe care-l laşi în spate şi comuna din faţă este o diferenţă şocantă – cartierele din periferie sînt cenuşii, mizere, întunecate, înecate în noroaie şi gunoaie. Comunele care înconjoară Bucureştiul, în schimb sînt, de cele mai multe ori, inventate de bogătanii de tranziţie. Ele nu mai au nimic sătesc. Pămîntul extravilan (?) este parcelat cu generozitate şi arhitecţi improvizaţi au proiectat în devălmăşie cea mai extinsă spălare a banilor din România. Dacă mergi pe Şoseaua Pipera sau prin Chitila, direct spre Valea Prahovei, pe centura Ploieştiului sau către Piteşti, vei întîlni produsul cel mai nou al faraonismului românesc – casa de vacanţă. Însă, ca pe lîngă o vatră care încălzeşte şi îngraşă, în jurul Capitalei nu poţi clădi o baracă de 10 pe 10 sau un coteţ cu etaj, case miniaturale, pe care le poţi cuprinde dintr-o singură privire. Poate că acesta era gîndul pe care-l aveau muncitorii care au înfipt prima cazma, însă construcţia a aglutinat alte forme, ziduri, coloane, donjonuri şi metereze.

Primul gînd care-ţi vine în minte cînd vezi urieşeştile alcătuiri este nu acela că un asemenea monument nu poate fi rezultatul economiilor susţinute ale familiei şi nici măcar construit din roadele pămîntului. Casele nu au mai puţin de trei etaje, sînt brăzdate de eforturile unei imaginaţii arhitectonice şcolăreşti, zbătîndu-se între disconfort şi grandoare. Zidurile sînt alcătuite din hidoasele cărămizi de ciment, acoperite cu faianţă uneori verzuie, alteori purpurie, iar în această plicticoasă alcătuire, un grăbit spirit creator a aruncat cîte un cartuş de stuc, frize de acanth sau amoraşi timpuriu mîncaţi de euglena verde. Aşa ceva nu se naşte, după cum spuneam, din salariul lunar înjumătăţit după nenumăratele dări injectate în venele subţiri ale economiei româneşti. Sau, dacă ai răbdarea, poate pe parcursul neînceputului mileniu.

Însă, nu doar acest gînd mi-a venit cînd am văzut, acum cîteva zile, selectele cartiere păzite straşnic de indivizi în combinezoane negre şi de camere video, ci şi unul colateral. Anume – acela că în casele de vacanţă din marginea Bucureştiului s-a născut o nouă categorie socială pe care sociologii şi (pînă la ei – poliţia), deocamdată, o ignoră. Ei sînt reprezentanţi ai unei instituţii pe care statul încă o cultivă – dubioşi paradoxali care, după ce ţi-au jumulit conturile din bancă, în loc să se facă nevăzuţi în Cayman, ca hoţii din romanele lui Grisham, se plantează ostentativ cît mai aproape de sursa fabuloaselor cîştiguri. Ei fac plasamente durabile şi la vedere, investindu-şi banii nu în ţigări, cîrnaţi sau deviceuri electronice chinezeşti, ci în arhitectonica semeaţă a unor case făcute să dureze veacuri: oraşele de vacanţă. Spre deosebire de micii depunători la bancă, proprietarii caselor din marginea Bucureştiului au siguranţa cheltuielii făcute: o asemenea stare de spirit nu se naşte din teamă financiară iar pericolul controalelor fiscale este pentru alţii! Obrăznicia lor nu s-a născut peste noapte – ci din fondurile investite în campanii electorale, din finanţarea fraudelor politice sau sociale şi din amuşinarea continuă pe la uşile democraţiei. Aici locuiesc alţi cîini ai democraţiei româneşti – şi te muşcă dacă te apropii.

Sorin ŞERB

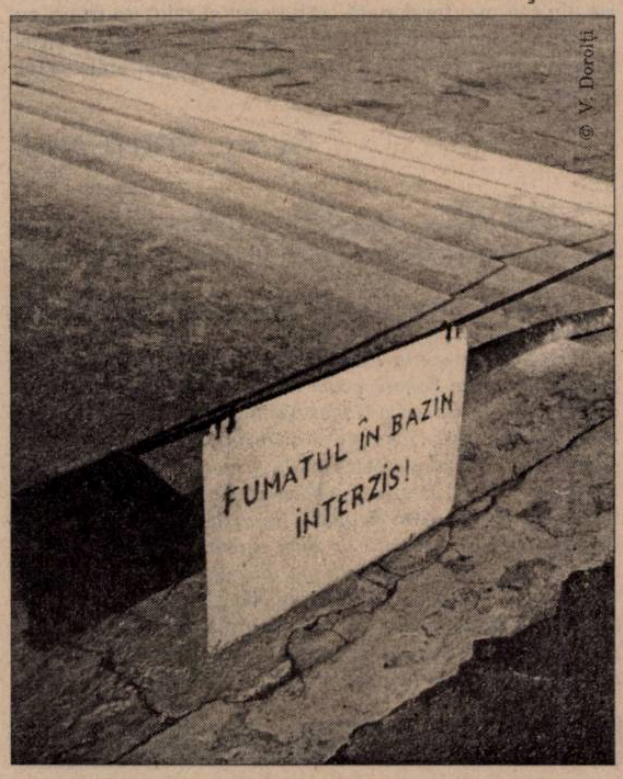

© V. Dorolţi

Clasa mijlocie – variabila „uitată“ a modernizării

În urmă cu mai bine de un an, la debutul crizei financiare din Asia de Sud-Est, într-un articol din *International Herald Tribune* (preluat de *România liberă*), William Pfaff nota că „prăbuşirea economică din Asia nu este produsul valorilor asiatice, ci proasta aplicare a valorilor occidentale în Asia“ deoarece nu este suficient să dereglementezi pieţe şi preţuri pentru a crea o economie industrială modernă şi a marca un plus de civilizaţie dacă, concomitent, sistemul de valori autohtone rămîne încremenit în matricea tradiţională şi generează fenomene de respingere şi rezistenţă la modernizare (recent, şi experienţa Rusiei a confirmat concluzia analistului american).

Accelerarea modernizării societăţii lor şi-o pun, astăzi, mai ales fostele ţări comuniste care o percep ca o condiţie obligatorie pentru integrarea în structurile euro-atlantice. În societatea românească, înmulţirea semnalelor privind compromiterea, cel puţin în prezent, a şanselor de integrare a deschis dezbaterea asupra conţinutului strategiei de modernizare şi dezvoltare. Întrebarea care se poate pune, acum, cînd este tot mai evident că „uşa“ Europei e pe cale de a ni se închide (cu un zîmbet diplomatic totuşi) în nas este dacă un cumva, în frenezia apropierii cu orice preţ de Occident (şi de investiţiile occidentalilor) am omis „ceva“, poate o variabilă esenţială a modelului modernizării, omisiune care ne-a făcut să parcurgem drumul reformei economice şi integrării europene cu viteza redusă sau, cîteodată, chiar în marşarier.

© C. Bumbuţ

Este incontestabil că, după 1990, România a făcut eforturi continue pentru apropierea de modelul cultural şi economic occidental. Începînd cu stilul de îmbrăcăminte şi televiziunea, continuînd cu introducerea unor denumiri de profesii ininteligibile pentru românul de rînd şi terminînd cu constituirea instituţiilor economiei de piaţă şi cotarea de dragul cotării la Bursa de Valori, toate programele şi faptele şi-au propus asimilarea rapidă a culturii occidentale şi a modelului pieţei libere.

Entuziasmul nostru pro-occidental a fost, însă, constant, temperat de rezultate. Cu toate că mîncăm tot mai mulţi hamburgeri şi pop-corn, bem tot mai multă Coca-Cola şi vizionăm tot mai multe filme americane, economia, cea care trebuie să susţină, pînă la urmă, tranziţia spre Occident nu se mişcă către Vest cu hotărîrea pe care am dori-o, iar, cîteodată, încearcă chiar să o ia în direcţia opusă. Care poate fi cauza acestei divergenţe între eforturi şi rezultatele vizibile?

Dacă privim un grafic recent al salariilor est-europenilor din anul 1998 observăm că sub pragul de 200 USD se află **numai** ţări de confesiune preponderent ortodoxă sau musulmană. Nu sînt adeptul ideii că „substanţa de construcţie a modernităţii este tradiţia religioasă“, dar nu putem să nu observăm că în modelul cultural al societăţilor în care salariul lunar nu depăşeşte 200 USD, societăţi rămase în urmă după criteriile occidentale, există o **tradiţie seculară** care se perpetuează, cel puţin în România şi la sfîrşit de mileniu: raportul dintre stat şi individ, ca personalitate distinctă şi entitate de bază a societăţii este în defavoarea celui din urmă, paternalismul statal fiind adînc înrădăcinat în mentalitatea românească, spre deosebite de modelul cultural occidental în care statul pune la dispoziţie individului doar condiţii egale pentru continua depăşire pe sine. Aşa cum arată un recent sondaj INSOMAR, marea majoritate a românilor se bazează, în continuare, pe stat ca să trăiască mai bine.

Putem atunci să avansăm ipoteza că efortul politic şi financiar de a moderniza societatea românească va înregistra succese doar atunci cînd tot mai mulţi români vor ajunge la înţelegerea faptului că centrul vital al unei societăţi moderne de tip occidental este **individul**, iar grupul de indivizi care dă semnificaţie acestei societăţi este **clasa mijlocie**.

Poate că ar trebui ca în marile pieţe ale oraşelor României, pe panouri uriaşe să afişăm cuvintele lui Toynbee: „Civilizaţia occidentală modernă este o civilizaţie de «clasă mijlocie». Comunităţile occidentale au devenit «moderne» de îndată ce au putut da naştere unei burghezii în stare să ajungă elementul predominant în societate. Acele societăţi non-occidentale care au ajuns să-şi dezvolte o clasă mijlocie au receptat ethosul social al Occidentului modern“ şi au fost acceptate în marea familie europeană.

Astfel că nu de strategii de dezvoltare economică elaborate de echipe de savanţi cred că avem nevoie în acest moment, ci de convingerea faptului **„că orice imbold spre acţiune aparţine exclusiv indivizilor, iar orice proces social evolutiv îşi are obîrşia în existenţa unor individualităţi creatoare sau în cadrul unor minorităţi restrînse de indivizi“**, şi de acţiune politică pentru completarea modelului de modernizare cu variabila lui esenţială.

Prin introducerea „variabilei“, clasa mijlocie în modelul de modernizare a societăţii româneşti şi inversarea raportului de forţe dintre individ şi birocraţie, ca reprezentantă a statului, şansele de a construi mai rapid o societate comparabilă standardelor occidentale vor spori deoarece „motorul“ dezvoltării unei societăţi nu o reprezintă privatizarea şi restructurarea marilor regii sau politica monetară şi bugetară, ci dorinţa şi acţiunile acestei categorii sociale care economiseşte, investeşte, cîştigă şi iar investeşte pentru a-şi spori permanent propria bunăstare. Iar bunăstarea unei ţări nu este altceva decît bunăstarea indivizilor care o locuiesc.

Dacă necesitatea consolidării formării clasei mijlocii este o idee care poate cîştiga teren, transpunerea ei prin acţiune politică este, se pare, mai greu de realizat, cel puţin din două motive: unul îşi are originea în sistemul de valori tradiţional românesc, celălalt ţine de pragmatismul politic.

În primul rînd, aşa cum se prezintă statisticile, mai mult de jumătate din populaţia ţării îşi obţine veniturile oficiale din fondurile publice şi, în consecinţă, crede, cum aminteam mai sus, că poate avea venituri mai mari doar dacă „se ocupă“ statul de acest lucru. (Caragiale spunea acum o sută de ani că românul se naşte bursier, trăieşte funcţionar şi moare pensionar.) Cealaltă parte, minoritară (în sondajul amintit doar 11,2 la sută din cei chestionaţi cred că ar cîştiga mai mulţi bani dacă ar munci mai mult şi mai bine) munceşte şi investeşte pentru a asigura şi veniturile celor dintîi; şi regula prezentului sună cam aşa: cu cît munceşti şi cîştigi mai mult, cu atît trebuie să dai mai mult la stat. În aceste condiţii, rata potenţială de economisire şi, ca urmare, rata de creştere a clasei mijlocii este foarte scăzută, poate chiar negativă. Creşterea economiilor populaţiei în bănci, raportată periodic, este o „iluzie“ economică (Banca Naţională informează că, în ultimii opt ani, economiile populaţiei au scăzut în termeni reali de 2,6 ori) deoarece aceste resurse nu s-au format pentru a fi investite într-un proces economic de creştere, ci pentru a completa venituri necesare unor cheltuieli curente. Practic, aşa cum demonstrează bugetul votat recent, întreg sectorul producător de profituri va munci în acest an pentru a susţine sectorul bugetar şi a asigura resursele pentru plata datoriilor statului.

În al doilea rînd, factorul politic poate submina consolidarea clasei mijlocii sau o poate îndrepta, decisiv, în direcţia normală. Dar, din punct de vedere politic, scoaterea la lumină a clasei mijlocii şi aşezarea ei în centrul procesului de modernizare presupune o opţiune delicată. Clasa mijlocie constituie, în prezent, o minoritate socială, nu este însă corect definită şi nu are o imagine foarte favorabilă în faţa majorităţii, a celor care trăiesc din banii primiţi de la stat. Prima categorie are de partea ei dinamismul şi va deţine, poate, pe termen mediu şi puterea, dar a doua categorie aduce, tradiţional, un număr mai mare şi constant de voturi. (Să ne reamintim structura pe regiuni a voturilor la ultimele două alegeri parlamentare.) A susţine prima categorie prin facilităţi fiscale, de exemplu, ar constitui o opţiune politică curajoasă din care ar ieşi învingătoare, într-un număr de ani, România, dar această opţiune ar dezavantaja, pe termen scurt, majoritatea electorală şi ar putea penaliza formaţia politică la putere. Din pragmatism, mai ales cu un an înaintea alegerilor, toate partidele, indiferent de poziţia în spectrul politic, încearcă să intre în graţiile majorităţii electorale.

George DANIELESCU

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Aveţi un cîine...
Ştiu.
Are ceva deosebit.
Ce?
Ştiţi dvs. ce.
E cîine ca toţi cîinii.
E înzestrat...
Are răbdare... ia şuturi în gură.
Nu asta. Vă ajută, cică, în munca de zi cu zi.

Pe naiba.. Odată a fugit cu ficaţii unuia la formolizare.

Nu asta, doamnă... Eu de unde să ştiu că a fugit cu ficaţii mortului? Vă asistă la înmormîntări...

A, da! Merge cu mine la groapă şi urlă a morţiu. Da, e ceva că el urlă la orice mort. Odată a urlat la un negru şi-au sărit ăia să-l căsăpească. Îl alergau printre

O cunosc pe...

Gina Mărgica, cioclu pe „Ferdinand“

morminte şi a sărit Puiu peste coşciug şi ăia au căzut în groapă.

Nu vă e frică de morţi?

Stai, tată.. Adică eu nasc şase copii, doi mor la o lună, unu' la şapte ani. De ce să-ţi mai fie frică? O femeie ca mine n-are umbră. E moartă de mult. Ce dracu' nu mă înţeleg eu cu morţii? Vorbim... Îi dădăcesc ce să facă pe lumea ailaltă, păi, sînt nişte copii, trebuie să ai grijă de ei... cum îi înfeşi, cum îi îmbraci, cum le umpli capu' cu cîlţi... Nu e normal, e muncă şi dacă n-ai capu' la ei, imediat te simt.

Ce simt, doamnă? Sînt morţi de tot.

Ai avut mort în familie?

Sigur. Stătea în coşciug.

Da' cînd te furnica cînd îl vedeai voinic între blane... da' cînd parcă zicea să fie frumos la casa lui... Astea oare erau doar din capu' tău?

N-am înţeles niciodată de ce se moare.

Mor cei din jurul tău ca să mori şi tu.

Eugen ISTODOR

Cu ochii-n 3,14

PE *TITANICUL* NOSTRU, PUTEŢI VORBI ROMÂNEŞTE

● Ultima cu „Titanicul“, o ştiţi? În noaptea naufragiului, comandantul comunică pasagerilor: „Trebuie să vă dau două veşti. Una proastă şi una bună. Încep cu cea proastă: Ne-am lovit de un aisberg“. Cea bună: „Vom lua 11 Oscaruri“. (**R. C.** de către Hero Lupescu)

● În *Transit* („revista de reclăma a întreprinzătorului cu difuzare gratuită“ – *sic!)* din februarie 1999 am întîlnit următoarea (desigur) „reclăma“: „Societatea de comerţ en-gros Floare de Mătase D&ZS aşteaptă clienţii. Alături de sortimentele permanent reînnoite de flori de mătase, oferim o gamă largă de podoabe de Crăciun, brazi artificiali, materiale de împachetat, panglici, fîntîni ţîşnitoare, plante de acvariu, articole ceramice. **În magazinul nostru puteţi vorbi româneşte!** Adresa: 1086 Budapest, Karácsony Sandor u. 15. Deschis: Luni-Vineri: 9-17. Sau oricînd, la înţelegere anterioară!“. Un aşa semn de *deschidere* în relaţiile maghiaro-române, mai rar! (**M. V.**)

SIDA VIGOARE, PRINTRE DIAPOZITIVE CU MUNŢI

● Scriam, acum cîteva luni, în cadrul acestei rubrici, despre produsul turcesc Özyavuz – tabletă de susan cu miere –, pe a cărui etichetă era precizat, în engleză, că dă frumuseţe tenului şi sexului putere. Revenim cu date de ultimă oră: stimulaţi, probabil, de succesul pe care-l are miraculosul Özyavuz în România, producătorii s-au decis să dea informaţiile de pe etichetă în româneşte. Pasajul auto-publicitar este, însă, uşor modificat: „Infrumuseteaza Pielea, Sida Vigoare.“ Putem presupune că Sida Vigoare este o doamnă respectabilă, medic recunoscut şi cu rezultate în activitatea de cercetare, care semnează – aşa cum se întîmplă pe unele etichete occidentale – aserţiunea de dinainte. (**C. P.-B.**)

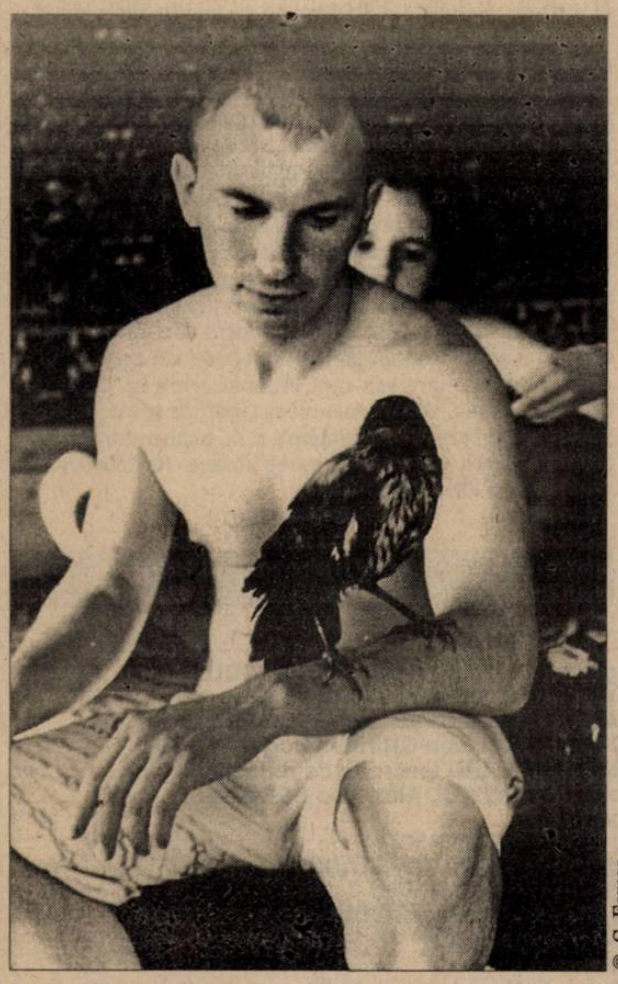

© C. Farcaş

● Pe un hol din Facultatea de Geografie, unde lume multă se revărsa dintr-un amfiteatru arhiplin şi bloca trecerea. O întreb pe o colegă de la Litere care se înghesuia şi ea acolo:

– Ce e aici?
– Poze cu munţi.
– Cum?
– Se pun diapozitive cu munţi!
– Aha, ce frumos! Şi mi-am continuat drumul parcă mai senin. (**C. M.**)

AUTOGENEZA ŞI FILOGENEZA SÎNGELUI *MĂ-TI*

● Cînd nici nu te aştepţi, te loveşti de sinergii şi meandre ale concretului şi abstractului. Dumitru Moroşanu, producător al show-ului „Duminica în familie“, filosofează: televiziunea e „ca un copil aflat în uterul mamei, care traversează în cele nouă luni toată viaţa umană. Televiziunea e autogeneza şi filogeneza imaginii“. Profund, dom'le, profund. (**C. G.**)

● În 1993, mi-a fost dat să aud vorbele a două femei (rostite în împrejurări diferite şi la o oarecare depărtare în timp), care intrau (veţi vedea) într-o stranie rezonanţă. Mai întîi, înjurătura unei ţigănci la piaţă: *Mă cac în sîngele tău!* Apoi, actriţa de origine română Florina Kendrick, vorbind la TVR despre filmul „Dracula“ al lui Francis Ford Coppola, în care avusese un rol: *Nu este o sîngerime gratuitoasă...* (**D. S.**)

● Pe urmele şuşelor de televiziune, devine simptomatic ca trivialităţi de pură duzină să ţină loc de umor, exact acolo unde umorul e pe moarte. Pe afişul noului spectacol *Vacanţa mare*, afiş construit în ideea unei scene de bandă desenată, deasupra unui *vacanţier* (surprins în timp ce face treaba mare!) pluteşte o bulă în care se spune: *'ţ soarele mă-ti!* (am păstrat apostroful şi ortografia). Adînc! Eclipsa din vară este joacă de copii pe lîngă eclipsa ce se aşterne astfel peste nişte băieţi mai ieri cu succes şi cu bun simţ. (**A. C.**)

TRAINICA PRIETENIE CU POPORUL ROMÂN A PILOŢILOR BRITANICI

● Moartea lui Yehudi Menuhin a demonstrat încă o dată că necrologul filmat (montaj + comentariu) rămîne un gen greu, mult prea greu pentru televiziunile române reunite... PRO TV „s-a achitat“, ca de obicei cînd e vorba de cultură, cu un ferpar în imagini rece şi impersonal, strecurat la „...şi acum, ştirile pe scurt“; la polul opus, TVR „a pus suflet“ dar, iarăşi, ca de obicei cînd e vorba de TVR, asta înseamnă inflaţie de imagini şi comentariu, montaj alandala şi un dulap de fraze din recuzita de lemn („Yehudi Menuhin a contribuit la trainica prietenie cu poporul român...“ – !?) de care crezusem că am scăpat. Un necrolog decent a putut fi văzut pe „canalul de divertisment“ M6, în cea mai bună emisiune muzicală din cîte cunosc, „Plus vite que la musique“, sîmbăta de la 21.10 – într-un minut, „un rămas bun“ profesionist, adică *nu doar* informativ fără rest, *ci şi* emoţionant fără tremolouri. (**a.l.ş.**)

● Se întîmplă ca piloţii avioanelor companiei „British Airways“ să le spună la microfon pasagerilor care coboară la Otopeni: „Aveţi grijă de voi şi sper să ne revedem cît mai curînd înapoi la bord“. Călătoria cu avionul le pare aviatorilor englezi mult mai sigură decît o descindere sau o şedere în Bucureşti. (**A. M.**)

UN LUCRU DE CALITATE: GRUPUL INTERNAŢIONALIST HAMBURGERIST

● Mi s-a spus că un comerciant englez se bucură realmente atunci cînd poate să ofere unui cumpărător un lucru de calitate. Nu pare a fi o simplă reclamă, ci o mentalitate înrădăcinată a negustorilor britanici. Nu m-am putut opri să nu-mi aduc aminte că de multe ori bucuria vînzătorilor din România e contrară. (**A. M.**)

● În raportul SRI asupra mineriadei din ianuarie se spune că Sorin Orban, reporter la Radio România Internaţional, a promis sprijin extern pentru acţiunile minerilor. Din partea cui? A Grupului Internaţionalist Comunist!!! Adică, o organizaţie care are în România... 4 (patru) membri. Pe lîngă asta, minerii au fost îndopaţi cu pastile euforizante. Poate că acestea îmbuteliate şi pe etichetă scria „alc. 40°“. Oricum, SRI-ul nu scapă nimic, putem fi liniştiţi. (**C. G.**)

● Producătorii de gadget-uri au consacrat şi eternizat pauza de masă – esenţială pentru gurmanzii funcţionari: au apărut *hamburger*-i şi *hot-dog*-i din plastic, în culori vii, naturale şi pe spate cu un magnet; aceştia pot trona pe un potenţial birou, cît e ziua de lungă, într-o dublă postură: zeitate şi ispită. (**I. P.**)

HAI SĂ TRĂIM CUM SE TRĂIEŞTE CU CEA MAI FRUMOASĂ CLAVICULĂ

● Din cîntecele mai noi ale copiilor ce se joacă prin jurul blocului (şi se aud pe geam): *„Hai să iubim cum se iubeşte / Hai să trăim cum se trăieşte“.* (**I. P.**)

● Să simtă oare realitatea noastră dor de Teodor Mazilu? Aşa s-ar părea. Citim în *Naţional* nr. 534 un titlu-mărturisire: „Am două facultăţi şi cea mai frumoasă claviculă. Dar n-am noroc în dragoste“. Persoana care face această declaraţie n-are încă treizeci de ani. Cu patru decenii în urmă, un personaj dintr-o piesă de Mazilu declara cu aplomb: „am sînii mici şi duc o viaţă monotonă“. Pe acea vreme, spectatorii rîdeau la această replică, nesesizînd caracterul său vizionar. (**T. C.**)

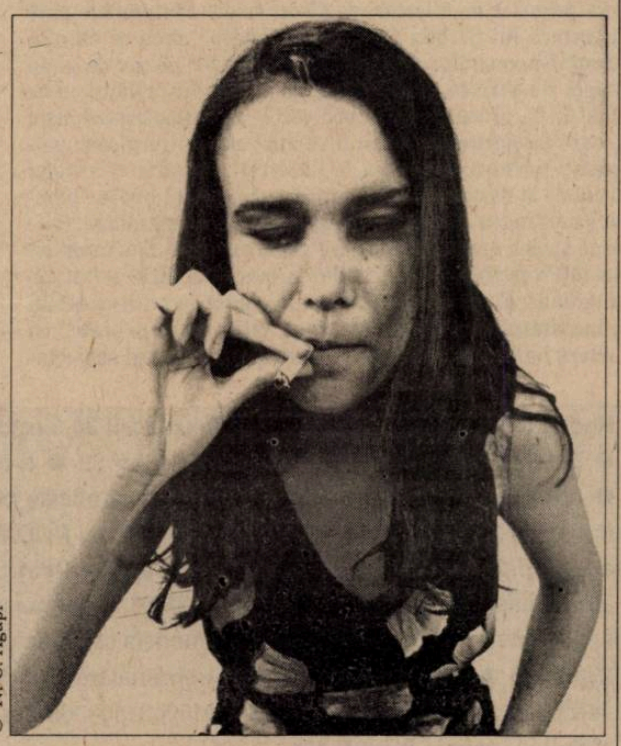

© N. C. Agapi

Miting în fiecare zi

– convorbire cu Alexandru ARŞINEL, directorul Teatrului „Constantin Tănase“ –

Cum faci spectacol din „oful cetăţeanului“

Cîţi ani de carieră aţi împlinit la revistă, stimate domnule Arşinel?

Treizeci şi cinci de ani, am venit la „Tănase“ în '64. Dar n-aş spune că, automat, acest timp este egal cu experienţa. De ce? Fiindcă a trebuit să asimilez genul revistei de la zero. În plus, în Institutul de Teatru nu eram student la clasa unui actor comic, dimpotrivă, profesoara mea a fost marea Irina Răchiţeanu, şi, mai apoi, regizorul Ion Olteanu. Pe vremea uceniciei mele nici nu prea era permis studenţilor la actorie să aibă contact cu scena Estradei, cum i se spunea pe atunci Teatrului Tănase. Ştiu eu de ce? Probabil că funcţiona aici optica unor personalităţi din teatru care n-ar fi putut să obţină succes în acest gen – revista. Gen special, dificil, unde actorul trebuie să ştie şi să danseze şi să cînte şi să devină, uneori, autor de texte, iar peste asta, să aibă „clenci“, lipici la public, un „nu ştiu ce“, care nu se învaţă, fiindcă nu ţi-l poate preda nimeni, îl ai sau nu-l ai. Dar, nici „clasicul“ revistei româneşti, Constantin Tănase, şi nici istoria genului n-au trasat graniţe fixe, de netrecut, în relaţia dintre marii actori ai trupei de revistă şi confraţii lor care activau pe „scenele serioase“.

Văzut din interior, cum apare divertismentul: ca o terapie, ca o formă de educaţie, ca un spectacol ce se supune necondiţionat publicului?

Ce se ştie, în general, despre revistă? Că e un teatru ce nu creează probleme: omul vede în seara asta un spectacol uşor, care-şi produce efectul terapeutic, relaxant şi pleacă acasă liniştit. Teatrul dramatic îl predispune la alte stări, îl trimite acasă cu tensiuni şi întrebări: de ce a recurs cutare personaj la crimă, de ce a fugit de-acasă eroina ş.a.m.d. De la revistă spectatorul pleacă destins, poate chiar fluierînd un şlagăr. Dar, în acelaşi timp, şi-a regăsit pe scenă şi „oful“ lui, al omului obişnuit, şi măcar pentru o seară, şi-a „sărat inima“, cum se spune.

Păstrîndu-şi caracterul de divertisment, revista reuşeşte însă să facă din „oful“ cetăţeanului un spectacol, şi nu un spectacol mohorît, modest, ci unul spectaculos, de fast, de vervă.

Comunicare şi complicitate

Se spune că în divertisment, la revistă, partenerul actorului nu e atît colegul său de pe scenă cît, în primul rînd, publicul. De ce acest tip de comunicare ar fi unul specific numai genului uşor?

În divertisment, de obicei comunicarea cu spectatorii capătă un caracter de complicitate. Impactul vorbelor e mult mai mare, tocmai pentru că actorul vedetă atacă teme din domeniul social-politic la zi, din zona de interes general, replica spectatorului vine imediat – aprobarea directă, aplauzele, rîsul contagios. Sau îţi răspunde prin tăcerea impusă de momentul dramatic – existent şi el în spectacolul de revistă, cîteodată. Lacrima comediantului, a clovnului devine mai expresivă şi mai profundă decît a interpretului specializat în dramă.

Complicitatea nu coboară nivelul reprezentaţiei?

Doamnă, în sala Teatrului Tănase, la Polivalentă sau în turneu, eu consider că e acelaşi public, după cum revista are acelaşi public în străinătate sau la ţară. Acelaşi public – din punctul de vedere al unei relaţii de calitate între actor şi spectator, care ar trebui să funcţioneze egal în medii diferite. Vulgaritatea, apărută în ultima vreme copleşitor, face rău genului. A devenit aproape un fenomen social: din păcate e şi rapid asimilată şi dorită. Dar nu publicul te coboară, în acest caz, tu ca actor te cobori, fiindcă, teoretic, ai menirea să aduci publicul la nivelul scenei, nu să-l cobori sub scenă.

Cum vă adaptaţi la cererea publicului?

Pînă în '89, înainte de adaptarea la public, trebuia să ne adaptăm la lupta cu forurile de decizie pentru aprobarea spectacolelor – foruri unde existau şi oameni care, cel puţin pe noi, cuplul Stela-Arşinel, nu ne-au asuprit dar existau şi „încuiaţi din principiu“, specialişti doar în *nu*. Publicul venea cu mare dragoste la spectacole, fiindcă ceea ce spuneam noi pe scenă părea cîteodată un act de bravură. Noi spuneam fiindcă ăsta era genul, publicul venea să ne *audă*. Noi totdeauna „spuneam ceva“, cu oarecare precauţie, sigur, dar cu impact extraordinar. După '89 au fost zone din ţară care ne acceptau textele şi zone care ni le refuzau. Depindea de ce cotă avea în zonă PDSR-ul sau PNŢCD-ul. Lumea ne iubea ca artişti, „banca noastră de simpatie“, de suflet, era full, dar pînă prin '92-'93 lumea aplauda cam după cum vota. Pe urmă lucrurile s-au mai schimbat; am obţinut aplauze şi în zonele mai reticente, după un timp. După '96, poate fiindcă şi noi am contribuit, fie cît de puţin, la modelarea unor opţiuni, iar rezultatele nu s-au dovedit cele aşteptate, simţim iar o oarecare reţinere a publicului în unele locuri. Ţine şi această reacţie de specificul genului nostru. Actorul de divertisment care, în general, abordează o tematică de strictă actualitate, are miting în fiecare zi.

Simţiţi din reacţia publicului care ar putea fi tema de actualitate a unui nou spectacol?

Cum să nu? Se scumpeşte benzina, de exemplu, sau apar nişte taxe împovorătoare tocmai în ziua cînd are omul bilet la revistă. Nu mai reacţionează la fel cu publicul din ziua precedentă: îl simţi că astăzi i-a căzut ceva greu în ficat. Indiferent cît de amuzant e textul de pe scenă nu mai are o reacţie dezinvoltă, relaxată.

Cuplul Stela Popescu-Arşinel a readus în scenă travestiul, care dă un plus de savoare spectacolului şi are o lungă tradiţie la noi: Matei Millo, Iulian cu celebra „Coană Manda“, Miluţă Gheorghiu jucînd „Chiriţa“, chiar Constantin Tănase, foloseau procedeul. Ce v-a determinat să-l reluaţi?

Pura întîmplare. Mihai Maximilian şi Vasile Veselovski scriseseră un cîntec satiric pentru Margareta Pîslaru care – simţind ce-i merge şi ce nu – a refuzat să-l interpreteze. Păcat de cîntec. Am început să-l fredonez eu în falset şi mi s-a propus mie interpretarea: succes extraordinar. Pe urmă a acceptat şi Stela să apară în travesti, de care se ferea la început. Am făcut împreună travestiuri celebre, gen de umor mai suculent şi foarte expresiv. Regretatul Mihai Maximilian, care stăpînea extraordinar meşteşugul scrierii textelor de revistă ne-a oferit partituri copioase în această direcţie. A fost o colaborare unică între el şi interpreţi, situaţie cu care nu cred că mă voi mai întîlni în carieră. Un singur travesti, cel mai tare, n-am apucat să-l jucăm înainte de '89, oricît ne-am străduit să fim „cuminţi“ în interpretare: „Napoleon şi Iosefina“. Eu eram Iosefina.

Griji de manager

Ce griji de manager are Alexandru Arşinel, directorul Teatrului de revistă?

Să-mi păstrez cumpătul faţă de hăţişul de legi, dispoziţii şi chichiţe, în care se zbate „show-business“-ul din România. Dacă ai respecta totul în literă, asta te-ar împinge la sinucidere. Birocraţia te împinge la absurd. Dacă nu te-apuci de hoţie, trebuie să mai aduci bani de-acasă spre a face cît de cît lucrurile să meargă pe făgaş. Avem nevoie de anumite „îndemînări“, cum le spun eu. Dar obiceiul sponsorizărilor n-a prea depăşit zona fotbalului. Sînt trei necazuri de care trebuie să trec: pierderea grădinii Boema, vad extraordinar, pierderea sediului din Calea Victoriei 174, datorită unui episod de-a dreptul absurd, şi fragilitatea acestui sediu, Teatrul Constantin Tănase – sala de lîngă Telefoane, care la un cutremur de gradul IV ar putea să se facă praf, să dispară pur şi simplu. Rămîn optimist, totuşi, în ciuda realităţilor.

Cine vă susţine optimismul?

Zodia, mîndria genului pe care-l practic şi reacţia spectatorilor. Fiind născut în „Gemeni“, cînd unul din gemeni e la pămînt, celălalt îl ridică. Norocul meu. Şi mă mai încurajează şi acel „le-aţi zis-o, domnule Arşinel!“ pe care-l aud de la spectatori. Simt că mai am multe de zis, deci, n-am cum să mă dau bătut. Revista trebuie să supravieţuiască.

Revista n-are timp, dar are istorie

– interviu cu Aurel STORIN, secretar literar la Teatrul „Constantin Tănase“ –

Am aflat că, la împlinirea a 80 de ani de la înfiinţarea companiei „Cărăbuş“ pregătiţi o monografie a Teatrului Constantin Tănase. Ce ştiţi mai mult despre genul revistei, după patru decenii de activitate în secretariatul literar al teatrului şi după o perioadă de intensă documentare pentru scrierea cărţii anunţate?

Peste ceea ce acumulasem pînă atunci, parcurgerea unui material documentar vast mi-a adus însă şi unele surprize, care m-ar face mai reticent cu ştiinţa pe care mi-o atribuiţi în domeniu. Despre revistă se spune că „n-are timp“ – e un gen care prinde sau nu, imediat, pe moment. Timp n-are, dar are istorie: putem s-o luăm de la 1872, de la spectacolul lui Matei Millo, cu „Apele de la Văcăreşti“, unde, pe un oarecare pretext epic, actorul juca vreo 7 roluri, sau putem să urcăm în istoria primelor manifestări de divertisment consemnate pînă în vremea lui Şerban Cantcuzino Voievod, ceea ce dă altă durată fenomenului. „Apele de la Văcăreşti“ plecau de la un aspect de strictă actualitate: în 1872, cu prilejul unor săpături la picioarele unui pod vechi se descoperiseră nişte izvoare feruginoase, cărora li se atribuiau miraculoase proprietăţi curative. Duminica, la Văcăreşti, sosind cu tramvaiul cu cai de la bariera Moşilor venea o seamă de lume, se plimba, locul tindea să devină un fel de Karlsbad românesc. Succesul apelor era discutabil, cel mult oxizii de fier înroşeau mustăţile distinşilor domni, dar succesul lui Millo a fost extraordinar. El avea atunci 60 de ani, vîrstă socotită ca destul de înaintată pe vremea aceea, însă, intră „în actualitate“, cu o viteză i-am zice „americană“, anticipînd impactul subiectului la public. După succesul bucureştean – joacă aproape 30 de spectacole, adevărat record – pleacă în turneu prin ţară, are public, şi, încurajat, reia „revista“ în mai 1873 la Bucureşti. Cădere totală, catastrofă. Apele nu se dovediseră deloc curative, divertismentul nu mai avea obiect. Genul îşi asumă deci şi efemeritatea, ca pe o caracteristică.

De ce v-aţi oprit numai la perioada care începe cu Compania Cărăbuş?

Fiindcă e primul teatru stabil, ridicat pe un loc din centrul oraşului, situat cam vis à vis de Banca Naţională. Acel spaţiu a fost cumpărat de Constantin Tănase, împreună cu cîţiva acţionari; cînd s-a inaugurat grădina, în martie 1919, s-a îngropat la baza ei un papirus cu versuri ocazionale scrise de George Ranetti. În vară a avut loc premiera spectacolului „Pisică pe orez“, succes fulgerător. „Cărăbuşul“ a avut stagiuni permanente, din 1919 pînă în 1938 reprezentînd o perioadă de performanţă a revistei româneşti. Numele care intră în istoria teatrului românesc i-a fost dat, involuntar, de un oarecare acţionar Grigorescu-Tuciu. Văzînd proiectul grădinii prezentat de arhitectul olandez angajat să execute lucrarea, acest Tuciu, nepricepînd probabil mare lucru din proiectul care arăta ca un spaţiu oval prelungit cu nişte loji laterale, a exclamat: „dom'ne, asta parcă-i un cărăbuş“. Numele unei scene celebre a revistei româneşti a fost găsit, cum se vede, în spirit pur bucureştean.

Revista de azi ce preia din tradiţia inaugurată de Constantin Tănase?

Preia obsesiile şi năzuinţele sale artistice, exprimate cu mijloace moderne. Nu vrem, respectînd tradiţia, să facem spectacole muzeu. De la Tănase cu din 1919 şi pînă la revistele sale din 1938, chiar marele artist nu mai era acelaşi. Lucrez de 40 de ani la revistă şi încă nu-i ştiu toate tainele. Care-i secretul textului care „prinde“? Cel mai simplu ar fi să ne închipuim că dacă e scris de un mare meşter va fi neapărat şi un text de succes. Şi-au încercat puterile în genul de divertisment, de revistă, şi A. de Hertz şi fraţii Chiriţescu (unul din ei scrisese „Gaiţele“) şi Topîrceanu şi, mai în zilele noastre, Al. Mirodan. Unele au avut ceva succes, altele au fost primite rece, sau chiar au căzut. I. L. Caragiale, care, ca orice dramaturg, sigur că îşi dorea succesul, a simţit pulsul publicului, a realizat ce posibilităţi are acest gen foarte gustat, foarte popular. Dar revista scrisă de el, „100 de ani“, a fost o cădere. Meşter mai mare decît el în comedie şi în percutanţa replicii n-avem pînă acum. Şi totuşi... Cred, mai degrabă, că genul însuşi, al revistei, nu se copsese. Şi spun asta pornind de la un fapt: la un moment dat ne-am gîndit să preluăm ceva din „succesele lui Tănase“: prin bunăvoinţa d-nei Virginia Tănase am primit şi am citit 90 de mape cu texte. Experienţă catastrofală, mai nimic de selectat. Fiindcă textul de divertisment nu trăieşte independent de spectacol, nu-l poţi citi acasă, ca pe o comedie de Molière sau de Caragiale, care îşi păstrează oricum valoarea. Divertismentul se „face“ pe scenă; golite de spiritul celui care le interpretează şi de temperatura sălii cu public, textele rămîn nişte vorbe sărace. Revista trebuie văzută şi auzită. Alfel nu merge.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 319 ● 19 - 25 martie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.

Anul VII
nr. 320
26 mart. - 1 apr. 1999
16 pagini 2000 lei

INTERNET:
http://ns.algoritma.ro/dilema
http://www.dntb.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

BIROCRAȚIA
– CAP SAU PAJURĂ –

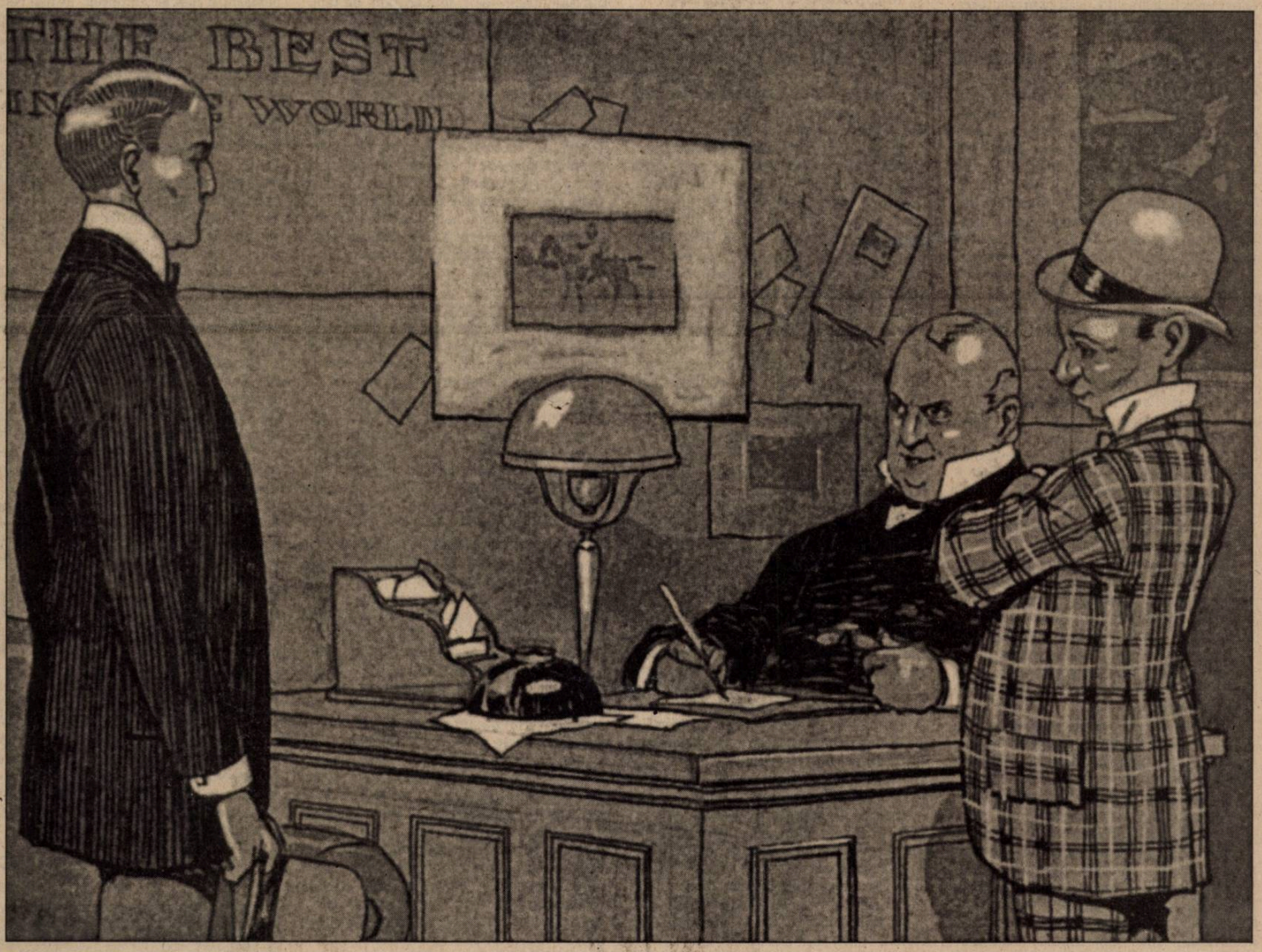

„Birocraţia are meritul rar de a fi anatemizată de întreg spectrul politic. Dreapta caută să o limiteze în numele pieţei libere; Centrul, s-o reformeze în numele transparenței și al responsabilității; Stînga, s-o înlocuiască în numele participării și al autogestiunii. Ea dovedește însă o capacitate impresionantă de a rezista tuturor acestor atacuri.“

David BEETHAM – „BIROCRAȚIA“

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

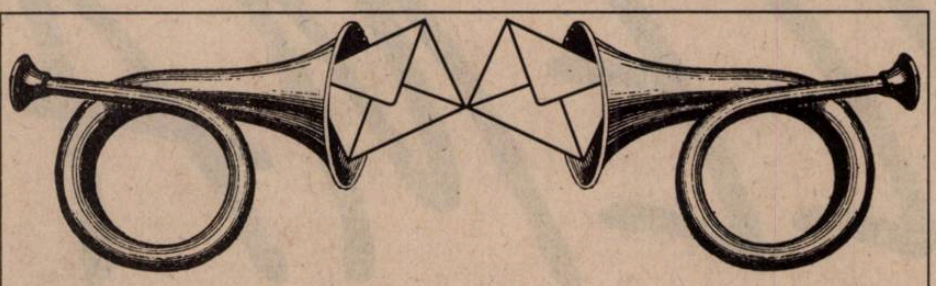

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 314: *„Ei, ţiganii“*

Nonşalanţa de la „Pediatrie Urgenţă“

Pe oriunde ajung – şi am de aşteptat la vreo coadă (n-am scăpat de ele!), am cu mine *Dilema* – care mă face să cred că timpul trece mai repede.

Ca mamă a doi copii, sînt de multe ori pusă în faţa unor întîmplări – nu numai neprevăzute, ci şi nedorite. Aşa s-a întîmplat ca două ore ale unei nopţi să le petrec în faţa unei uşi pe care scria: „Camera de gardă. Urgenţe. Pediatrie“. Nu mai enumăr mulţimea de bileţele lipite „neprofesional“ pe uşă, gen: „medic de serviciu... (nu dau nume); sau: „Nu eliberăm reţete gratuite decît la prezentarea carnetului de sănătate“ etc., dar aceasta este o altă problemă.

Interesantă în felul ei şi insolită avea să fie scena cu cei lîngă care am petrecut mai bine de două ore de aşteptare pentru a intra la un consult cu fetiţa mea. Poate nu mă veţi crede, dar la uşă erau numai ţigani (să le zic rromi?). I-am numărat speriată – erau 21! Şi mai speriată am numărat copiii – pentru care de fapt veniseră – dar erau numai 6. M-am mai liniştit, dar alte întrebări îmi dădeau ghes: De ce atît de mulţi adulţi pentru numai şase copii? Din solidaritatea caracteristică etniei? Din cultul lor proverbial pentru familie? Din dragostea pentru micuţi? Atmosfera era foarte animată, colorată, vie. Şi cînd te gîndeşti că eu îmi luasem *Dilema* cu mine (bănuiţi care – cea cu... Ţiganii!). Bineînţeles că am renunţat la intenţia mea iniţială de a o citi acolo. Aveam timp să fac acest lucru mai tîrziu. Era păcat să scap... spectacolul – unic (pentru mine) care rezuma în felul lui multe din ideile prezentate în respectiva *Dilemă*.

Ceea ce m-a izbit încă de la sosirea mea acolo a fost nonşalanţa cu care 3 din cele 6 mămici îşi alăptau progeniturile (tipic, nu?) şi o făceau cu nedisimulată mîndrie, alintîndu-i cu nume desprinse parcă din telenovele: Amedeo, Armando, Carmina...

Copiii mai măricei se agitau de colo-colo, „speriindu-i“ pe cei cîţiva români care veniseră între timp. Cei mai „fără ocupaţie“, mai plictisiţi, păreau bărbaţii, care – în limba numai de ei ştiută – arătau cu gesturi nervoase spre uşă, – gesturi însoţite de vocabule rostite apăsat şi tare. Se pare că cineva intrase „peste rînd“ sau stătea nepermis de mult înăuntru!

Femeile însă, în poziţii şezînde, îşi legănau liniştite faldurile rochiilor largi şi înflorate – în ritmul cuvintelor de alintare a micuţilor sugari în exerciţiu.

Fetele tinere care făceau parte din alai (verişoare?... mătuşi?... surori?... ale micuţilor bolnavi) mi-au reamintit cîteva şlagăre (româneşti) la modă, dansate – destul de discret, ce-i drept – cu figuri din dansurile ţigăneşti (melodiile erau invariabil aceleaşi: 3-rei Sud Est, „Ai plecaaat“ ş.a.). Toată această atmosferă – idilică în aparenţă – avea să fie – inevitabil – întreruptă chiar de medicul de gardă care a refuzat să dea medicamente gratuite unei mămici din clan, pentru că nu avea carnet de sănătate. Ca prin minune au început să vorbească româneşte. (Ca să auzim şi noi? Ca să ne ia ca martori?!?) Erau plini de indignare, revoltaţi şi au început cu invective la adresa respectivului medic, cum ar fi: „Nu-i mai satură nimeni p'ăştia! Nu era bine să fi venit al meu cu toporu' să-l aranjeze puţin?“. Negăsind altă cale, tînăra mămică l-a trimis „pe-al ei“ să aducă de acasă carnetul de sănătate. A revenit destul de repede, semn că „Merţ-ul l-a ascultat“. Mi-a părut rău că nu i-a sunat deloc celularul pe care-l purta cu mîndrie la vedere. Cum ar fi vorbit? Şi cu cine?... Poate altă dată...

Pentru prima oară regretam că în sfîrşit mi-a venit rîndul să intru la consultaţie.

În cabinet aerul devenise insuportabil. Totuşi, cînd am intrat eu, medicul m-a întîmpinat cu un zîmbet fericit, uşurat. Nu bănuia că după mine mai urmează alte trei mămici care tocmai terminaseră cu alăptatul.

Georgeta CONSTANTINESCU
str. Cavalului nr. 2, Bl. N 4, sc. A, ap. 13
Ploieşti

Două aspecte: în Mehedinţi şi în Florida

Am trăit experienţe diferite în legătură cu ţiganii, în aceeaşi măsură interesante, cred, şi mă întrebam despre care dintre ele să scriu aici. Am hotărît să mărturisesc despre cele pe care le găsesc relevante. Cum îmi este imposibil să le găsesc unitatea, am să organizez „scrierea“ în două părţi.

În primul rînd, ţin să vă scriu despre comunitatea ţigănească din satul meu, Vrata (sudul Mehedinţiului). Există, într-adevăr, o **simbioză** între români şi ţigani în Vrata. Bunicul meu spune că nicăieri nu găseşti ţigani mai „ca lumea“ decît în Vrata (adică harnici, prosperi, nu prea fură, aşa, ca în alte sate...). În fiecare an, pămîntul (averea) bunicilor mei rodeşte datorită lor, ţiganilor. Îi cunosc deja pe mulţi dintre ei. Am mîncat deseori împreună, am mers cu maşina „în deal“, am aruncat împreună, deseori, porumbii în remorcile camioanelor (agricultura la Vrata se face încă de mîna omului). Chiar erau ca lumea. Cei mai mulţi dintre ei au un veritabil talent la muzică, aveau un repertoriu fantastic din toţi cei pomeniţi de doamna Iaromira Popovici în articolul „Bărbat, tată, producător...“ din numărul 314 al *Dilemei*. Trebuie să admit, celebrii pomeniţi acolo au spart topurile pe la chefurile de pe aici. (Alături de ei, a brand new star a rămas netrecută pe lista doamnei Popovici: „Ţiganii din ţigănie“ cu hitul lor de mare succes, omonim). „Cum n-ai auzit?!“ se minuna Stelică, preferatul tataiei („e harnic, e bun băiat!“) „toţi rumânii mor după muzica asta şi tu... habar n-ai...“ Bine, cu sinceritate, mărturisesc stînjeneala pe care o simţeam venind din totala mea lipsă de erudiţie, cred că am încercat o scuză de genul „Am auzit cîteva, dar asta nu...“ (care n-a ţinut, fireşte).

Au fost două lucruri ce m-au surprins (poate nejustificat) foarte mult: cît de bine arăta trupul unui tînăr ţigan (nu-mi mai amintesc numele, l-aş pomeni cu mare cinste aici) şi (asta chiar are dimensiunile unui şoc) onomastica ţigănească. Bărbaţii ţigani din Vrata au nume aproximativ normale (bine, sînt şi unii, de vîrsta mea, ca Străinel, Perlan, Manix, Cameniţă), însă femeile... Să vă înşir cîteva exemple: Flutura (are trei băieţei: Bobby, Elvis şi pe celălalt îmi este greu să vă scriu cum îl cheamă), Medalia, Mercedesa, Sue Ellen, Ciobăniţa, Craioviţa, Fica, Supermena, iar mai nou există o anumită regulă după care toţi copiii se botează Gaviota, Luis Fernando, Esmeralda, Kassandra ş.a. Episodul cel mai grotesc trăit de mine în legătură cu asta a fost la ceremonia de botez, în biserică, unde se botezau opt copii de ţigani... Doamne, Dumnezeule, mi-a fost imposibil să păstrez solemnitatea ritualului, cînd preotul a vîrît în cazan pe roaba (roaba? e bine zis?) lui Dumnezeu, care se botează RECLAMA. Reclama, oameni buni! Sună incredibil, ştiu, în aceeaşi zi, preotul a trebuit să numească o fetiţă Maria, pentru că naşa ei a neglijat pur şi simplu, să întrebe rudele fetiţei ce nume doresc să-i pună (rudele lipseau de la eveniment). Nu şi-au pus o clipă întrebarea „Ce nume o să-i fie botezat azi?“. Au venit pur şi simplu la biserică, să boteze copilul, ignorînd acest amănunt cu totul nesemnificativ. Celelalte naşe au blestemat slăbiciunea respectivei botezătoare că a permis preotului să numească fetiţa Maria şi se întrebau care o să fie reacţia rudelor fetiţei. Iar verişorul Reclamei, din acea zi, se numeşte Brendon.

În rest, sînt nişte oameni ca lumea.

În al doilea rînd, ţin să trec aici un al doilea aspect, mult diferit de primul. Revenind la chestiunile metodologice din introducere, recunosc că această a doua parte a scrierii se vrea mult mai „academică“, are pretenţii de seriozitate. Voi scrie despre un dialog între cîţiva americani şi mine, într-o „chat room“, pe Internet, canalul # Florida.

Am început prin a-i saluta şi a-i anunţa că sînt română şi le-am propus să vorbim despre ce înseamnă a fi american. Habar n-aveam despre ce o să discutăm, de fapt. Replica a venit imediat „Little H: Romania... gipsyland“. Răspunsul meu a venit cu greu şi n-a fost decît un sfios şi înmărmurit „what?“. Apoi au venit alţi americani: Trueblood, un tînăr american, student la istorie cu nume franţuzesc, Terrence (care, spre ruşinea mea, ştia mai multe decît mine despre Vlad Ţepeş). Am încercat să-i conving că, dintre cei 23 de milioane de locuitori ai României, maximum 2 milioane sînt ţigani. Dar n-a mers. Dub a spus că el crede că „gipsyblood runs throu any Romanian vein“. Cei care mă întrebau dacă nu vreau să le trimit banane sau cocos n-au primit nici un răspuns. Nici măcar că, paradoxal, România e pe undeva prin Europa. Am zis că imaginea României construită de unii dintre locuitorii ei este una falsă: nu sîntem chiar aşa. Sigur, ar fi fost în zadar să le descriu cît de ca lumea sînt ţiganii vrăţeni. Ei erau de acord că o să ne vadă altfel atunci cînd n-o să mai furăm haine şi mîncare din magazinele lor. Şi eu eram, într-un fel, de acord, fără să le mărturisesc. Terrence mi-a propus să trimit o scrisoare la Guvern în care să le sugerez să facă nişte programe speciale pentru integrarea ţiganilor în civilizaţie. L-am informat că ăsta e unul dintre miturile centrale ale politicilor româneşti începînd cu 1990. „Şi?“ Şi am invocat mentalităţile conservatoare, spiritul de castă al comunităţilor ţigăneşti, dar el nu a văzut în asta nici o piedică. „Nu cred că a te civiliza înseamnă a-ţi pierde identitatea.“ Deci alţii obsedaţi de indentităţi. Între timp Dub şi Little H au părăsit dialogul nostru elitist, pretenţios, au pălăvrăgit însă despre Bob Dole şi Bill Clinton („care nu face nimic! Congresul le face pe toate!“) însă au revenit pe aceeaşi linie cu noi cînd am vorbit despre rasism. Ei vedeau că, dacă nu facem ceva, o să devenim (noi, românii) din ce în ce mai rasişti. Eu am crezut că e momentul să le răspund, credeam eu, usturător: românii nu vor fi niciodată mai rasişti decît americanii. Dar ei au fost de acord, spre detensionarea mea. „De ce să-mi spele un alb podeaua cînd poate să o facă un negru?“ a întrebat retoric, Trueblood. „De ce nu un alb?“ am zis şi eu, cu naivitate, desigur. „Pentru că un alb e prea ocupat să se îmbogăţească. Asta face, pentru asta există Poliţia în State, pentru conflictele dintre negri şi albi.“ În fine, abandonînd problema minorităţilor româneşti, urmarea dialogului nostru nu mai este interesantă. (Decît un singur lucru, ce nu are vreo legătură: Dub s-a recunoscut unul dintre cei mai mari adepţi ai „those good old marxist ideas“. Şi era american.)

Trebuie să spun că asta a fost cea mai civilizată discuţie pe care am avut-o cu americanii pe tema asta, cei mai mulţi mă întrebau dacă sînt o ţigancă frumoasă, aşa cum văd ei pe la televizor, iar cînd eu ieşeam din sărite şi le afişam tricolorul (gest funariot convins) pe monitoare, se mulţumeau să mă expulseze de pe canal şi din ţara lor, cea mai tolerantă din lume, leagăn al tuturor civilizaţiilor.

În nici un caz nu am avut vreodată credinţe rasiste şi nici nu cred că o să am, din contră, am o sinceră admiraţie pentru elita intelectuală ţigănească, ce încearcă să facă ceva pentru binele comunităţii lor.

Lorena ARMULESCU
studentă, anul I, Filosofie
Timişoara

„Un număr neizbutit“...

După părerea mea, numărul 314 al revistei *Dilema* a fost unul dintre cele mai neizbutite. Atît datorită caracterului general-evaziv al unor articole, cît şi aducerii în pagini a unor informaţii irelevante, mărunte şi voit exotice despre etnia ţiganilor din România. Ceea ce m-a surprins cel mai neplăcut a fost accentuarea, în mai multe rînduri, a ideii de agresiune pe care, chipurile, majoritatea ar exercita-o asupra grupării romilor. Lăsînd la o parte ambiguitatea termenului „agresiune“ cu care s-a operat apelînd la deja clasicele clişee incluse în sfera drepturilor omului fără obligaţii esenţiale, vreau să-i întreb pe cei convinşi de această stare de fapt:

1) cine şi cum garantează că numărul (majoritatea în cazul de faţă) este prin sine un suport al agresivităţii şi, mai ales, de ce se subînţelege că **sensul** agresivităţii s-ar exercita de la majoritate înspre minoritate, şi nu invers (cel puţin cîteodată)?

2) dacă este adevărat că există o stare de agresivitate bazată pe criteriul ajuristic al numărului, de ce s-a evitat explicitarea cauzelor care au condus, în timp, la apariţia şi întreţinerea tensiunilor?

În opinia mea, majoritatea populaţiei din România nu manifestă ostilitate sau aversiune faţă de etnia ţiganilor. Din contră, în comparaţie cu gradul de agresivitate inversă, de la minoritate către majoritate, românii sînt oameni toleranţi şi înţelegători. Uneori sînt poate excesiv de toleranţi acolo unde valorile elementare şi firesti ale spiritului creştin sînt fie călcate în picioare (din obrăznicie), fie ignorate (din suficienţă şi orgolii de tot felul). Dar cînd trăieşti charta drepturilor omului şi cetăţeanului la modul livresc, de la distanţa pe care artificial ţi-ai creat-o, este greu să crezi că suferinţa unui singur om poate să **nu** fie acoperită de tomuri întregi detaliind între paginile lor despre complexităţile raporturilor umane.

Vă invit să recitiţi „Jurnalul fericirii“. Există undeva cîteva fraze ce vorbesc despre ei, ţiganii, aşa cum au fost, aşa cum sînt în mare parte şi astăzi. Să sperăm că raporturile noastre de mîine se vor armoniza, dar nu prin apelul la norme comportamentale şi sociologice golite de fond, ci firesc, prin prefacerea **din interior** la care să ne supunem cu exigenţă şi consecventă autoritate.

Alexandru COSTESCU
Sinaia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Binele de altădată**
- **Cum ar arăta viaţa în România de azi sub dictatură**
- **La stat sau la patron?**

Lumea fără calităţi

Deplîngerea lipsei de calităţi – sau de calitate – a lumii politice autohtone a devenit un ritual şi a luat forma unei lamentări stereotipe, cu mici variaţiuni de registru stilistic.

Nu sînt deloc numeroşi cei care, dintr-un motiv sau altul, îşi refuză plăcerea tristă de a se încadra în corul vast, însă relativ uniform, al bocetelor şi al imprecaţiilor. De la preşedinte, care a calificat recent lumea politică drept „murdară şi mizerabilă", el fiind deocamdată ultimul pe lunga listă a politicienilor dezgustaţi de propriul mediu, mediul politic, pînă la un simplu cetăţean din te miri ce loc uitat şi de oameni şi de Dumnezeu, o cvasiunanimitate de opinie şi de judecată plasează actuala lume politică sub dezolanta etichetă a surogatelor, de nu chiar a rebutului definitiv. Nici măcar politicienii înşişi nu se mai opun acestei generale deprecieri, fără a se şti totuşi de ce o acceptă cu o atît de ciudată seninătate – din masochism?! dintr-un solid instinct de conservare?! din conştiinţa că, oricum ar fi, ei sînt de neînlocuit?! Unanimităţile şi majorităţile nu sînt totuşi garanţii absolute ale adevărului sau ale corectitudinii unei decizii. Aplicat, de exemplu, scenariului epic din „Mioriţa", principiul majorităţii duce în chip logic la concluzia că ucigaşii au avut tot dreptul să-şi asasineze partenerul, de vreme ce el era în minoritate. Cu mistica lor pentru asigurarea unei legitimităţi de faţadă, regimurile comuniste şi-au făcut din unanimităţi şi majorităţi zdrobitoare unul din cele mai teribile instrumente de dominaţie şi represiune. Conformismele de tot soiul, intoleranţele şi fanatismele, alergia la spiritul critic îşi caută alibiuri în aceeaşi ipocrită invocare a principiului majorităţii.

Iată de ce, cu toate că pare o certitudine de nimeni pusă la îndoială, lipsa de calităţi a lumii politice româneşti nu e cîtuşi de puţin atît de incontestabilă pe cît se susţine. Nu numai pentru că lumea aceasta este departe de a fi una omogenă şi imobilă; înclinaţia de a judeca în bloc, de a număra doar pînă la doi, împărţind totul între bine (absolut) şi rău (absolut), spune de fapt mult despre **calitatea** celor care nu s-au eliberat de primitivismele şi de trivialitatea maniheismelor. Acuzata lipsă de calităţi a lumii politice româneşti este suspectă, poate în primul rînd fiindcă se proiectează asupra ei o înţelegere devenită anacronică sau care, în orice caz, prelungeşte o atitudine formată în perioada comunistă. Lipsa de calităţi a lumii politice a fost o caracteristică a sistemului comunist, în virtutea dezinteresului acelui sistem pentru performanţă şi iniţiativă individuală. Reală ori simulată, mediocritatea era o condiţie esenţială a succesului. „Cea mai eminentă mediocritate a partidului nostru" – aşa l-a calificat Troţki pe Stalin, iar adevărul acestei formule poate fi verificat într-o imensă mulţime de alte cazuri. Fiindcă sistemul comunist nu oferea posibilitatea verificării, a alegerii şi a schimbării. Era imobil, rigid, înţepenit. **Calitatea** responsabilior politici comunişti căpăta o imensă importanţă pentru că ei erau imuabili. În **Lumea a doua,** fundamentala lui radiografie a sistemului comunist, Mihai Botez menţiona „importanţa deosebită pe care o capătă, pentru întreaga funcţionare a sistemului comunist, **calitatea oamenilor** ce formează aparatul şi elita. Astfel de probleme sînt evident mai puţin relevante în cadrul unor sisteme politice unde puterea se află sub controlul opoziţiei şi unde rotaţia, efectuată «la vedere», limitează structural prerogativele oricărei persoane din aparatul unei puteri prin definiţie temporare." Căci, în societăţile democratice, eventuala lipsă de calităţi a unui politician, a unui grup sau a unei grupări este prompt şi eficient sancţionată prin retragerea sprijinului şi prin plecarea de la putere. Miniştri, guverne, parlamentari care nu fac faţă responsabilităţilor există pretutindeni; dar există şi mecanisme de auto-reglare democratică a sistemelor. Deplîngerea ritualică a lipsei de calitate a lumii politice româneşti ascunde mai degrabă un confort al resemnării în fatalitate. Dacă nu este, cumva, şi un refuz mascat al acceptării regulilor democratice. Lumea fără calităţi este o lume care nu se schimbă – sau care nu poate fi schimbată.

Mircea IORGULESCU

Electorală

Mă uit pe nişte hărţi etnice ale României, elaborate de o grecoaică din Franţa (asta e!...). Pe suprafaţa ţării văd o masă albastră reprezentînd comunele cu peste 96,7% români (cam patru cincimi din totalul comunelor), nişte pete compacte de culoare reprezentîndu-i pe maghiari, plasate cam pe unde ştim cu toţii, şi o zonă cu verde, reprezentîndu-i pe saşi, care păleşte de la un recensămînt la altul, pentru a da hotărît, după 1992, în galben: culoarea ce-i reprezintă pe ţigani. Mă mai uit apoi pe o altă hartă, care prezintă doar repartiţia teritorială a ţiganilor şi văd o ţară galbenă, stropită cu portocaliu (densitate între 30 şi 57%), mai ales în zonele pe care le ştiam săseşti. Cam aşa ar trebui să arate România văzută din avion, dacă etniile ar fi fosforescente în culori diferite.

Ce se poate spune privind aceste hărţi colorate cu grijă?

În primul rînd că, spre deosebire de maghiari şi saşi, de ucrainieni sau de sîrbi, comasaţi în aşezări relativ compacte, mai multe sau mai puţine după cum le este numărul, ţiganii sînt pretutindeni (pe harta cu pricina, doar Delta Dunării a rămas imaculată). Iar dacă traducem aceste culori în cifre, aflăm că aproape 59% dintre ei trăiesc în sate, 27% din populaţia lor activă lucrînd în agricultură. Putem să mergem şi mai departe şi vom afla că ţiganii reprezintă cea mai tînără populaţie a ţării (peste 41% au sub 15 ani, faţă de aproape 23% în cazul românilor).

În al doilea rînd, vom trage concluzia că pentru zona (fostă) săsească a ţării, umorul negru cu „populaţie înlocuitoare" e pe cale să se adeverească.

La toate aceste date, care nu vin decît să confirme ceea ce, într-un fel, bănuiam cu toţii, aş adăuga o experienţă personală: cunosc cîteva cazuri de primari din această zonă care au cîştigat alegerile cu ajutorul ţiganilor, aceştia votînd în bloc în schimbul unor promisiuni (sau ameninţări) care îi vizau direct şi exclusiv. În fapt, fără să ştie, ţiganii erau aici arbitrii situaţiei politice!

Toate acestea la un loc mă îndeamnă să construiesc următorul raţionament cît se poate de pragmatic, dacă nu chiar cinic. Iată deci o populaţie care este, probabil, a doua ca număr din ţară, care este răspîndită pretutindeni, care este foarte tînără şi foarte săracă (pragmatico-cinic, nu mă interesează aici nici de ce sunt săraci, nici de ce credem noi că nu sunt). Cele cîteva exemple electorale de care dispun – şi care în mod evident nu sînt singurele „excepţii" – sugerează că starea economică şi socială (şi, dacă vreţi neapărat, lipsa de „conştiinţă civică") a acestei populaţii pare să o desemneze ca pe o posibilă masă de manipulare în mîinile unor politicieni abili.

Această posibilitate nu vă evocă unele amintiri recente? Mie da! Analogia este, desigur, doar parţială. „Spiritul de corp" şi organizarea minerilor nu îşi găsesc, evident, nici un echivalent în rîndurile conaţionalilor noştri. Dar aceştia din urmă pot avea o „forţă de şoc" comparabilă, uzînd de data aceasta, eventual fără să ştie, de... instrumentul democratic al alegerilor.

Chiar rămînînd rasişti, aşa cum sîntem, această eventualitate ar trebui să ne pună totuşi pe gînduri, măcar din raţiuni pragmatice, după cum spuneam. Să nu uităm că, dacă *post festum* putem da vina pe *Ei*, preţul îl plătim *Noi*, cu toţii!

Vintilă MIHĂILESCU

Consultări în vremuri de criză

E anotimpul consultărilor şi al negocierilor pe toate planurile: preşedinţia a iniţiat o serie de întîlniri cu partidele, cu oamenii de afaceri, cu organizaţiile civice; premierul discută cu reprezentanţii sindicatelor, cu oamenii de afaceri, cu directorul Băncii Mondiale; liderul principalului partid de opoziţie propune nu doar alegeri anticipate, dar şi un forum naţional care să dezbată soluţiile pentru ieşirea ţării din criză. Dacă privim la suprafaţă, avem impresia că politica românească a fost brusc cuprinsă de flacăra consensului, iar liderii politici au devenit peste noapte pătrunşi de dorinţa de a-l asculta şi pe celălalt, *într-un deplin respect al regulilor democratice. Dacă privim pe dedesubt, observăm aceleaşi vechi dispute intra- şi interpartinice arzînd mocnit. Iar dacă mai luăm aminte şi la spectaculoasa aventură din ultimul timp a monedei naţionale, ceva ne spune că nu dezbaterile şi forumul naţional reprezintă urgenţa nr. 1.*

Constructiv şi pe puncte

Preşedintele Constantinescu a început seria de consultări invitîndu-i la Cotroceni pe reprezentanţii PDSR, ai societăţii civile şi ai oamenilor de afaceri. Au urmat liderii coaliţiei majoritare, vor urma alţii. Pînă la sfîrşitul lunii vor fi prezentate concluziile acestor întrevederi. Sînt puţine şanse ca aceste concluzii să se concretizeze în soluţii pentru rezolvarea marilor probleme ale României, dar acest lucru nu scade cu nimic importanţa consultărilor. Şeful statului este dator să cunoască punctele de vedere ale diferitelor structuri politice şi sociale şi trebuie să încerce să găsească, oricît de greu ar fi, un numitor comun între acestea. Este dator, de asemenea, să prezinte în faţa naţiunii un punct de vedere în legătură cu situaţia în care ne aflăm şi cu posibilele căi de urmat. Deocamdată, fiecare dintre delegaţiile care au urcat Dealul Cotrocenilor şi-a reafirmat, într-un fel sau altul, poziţiile cunoscute. Unele organizaţii civice au insistat pe asumarea răspunderii morale, de către fiecare partid, pentru ceea ce a întreprins din 1990 încoace. Ideal greu de atins la noi, dar care tocmai de aceea trebuie enunţat cu orice ocazie: ideea de *răspundere* este destul de palidă şi confuză la politicienii noştri, pierzîndu-se în sfera abstractă a „judecăţii istoriei" şi neavînd nici un impuls în faţa „meandrelor concretului". Oamenii de afaceri au cerut, cum e şi normal, facilităţi care să asigure dezvoltarea capitalismului românesc – chestiune în care preşedintele nu are cum interveni direct. PDSR a cerut alegeri anticipate în toamna acestui an sau cel tîrziu în primăvara anului viitor. Este, desigur, de datoria opoziţiei să ceară aşa ceva, numai că nu reprezintă o soluţie. Dincolo de impresia de instabilitate care s-ar crea, chemarea cetăţenilor la urne s-ar încheia prin înlocuirea unei coaliţii cu alta, iar algoritmul de azi ar fi părăsit în favoarea algoritmului de mîine (cu negocierile aferente, desigur, şi cu o nouă împărţire a posturilor mari şi mici din ministere, bănci de stat, consilii de administraţie, insituţii centrale etc.). Şi reprezentanţii organizaţiilor civice, şi liderii coaliţiei de guvernămînt au respins ideea alegerilor anticipate. Aşa încît Partidului Democraţiei Sociale i-a rămas să se achite de rolul constructiv pe care şi-l revendică nu cerînd în continuare forumuri naţionale (care n-ar fi decît noi prilejuri de vorbe şi de ipoteze), ci conlucrînd cu puterea pe acele proiecte de lege şi în acele puncte ale reformei absolut obligatorii pentru ca România să poată avansa, indiferent ce partid s-ar afla la guvernare. S-au adunat cam multe asemenea „puncte obligatorii", aşa încît consensul are mari ocazii de afirmare.

Tot criza, monşer...

În toată această sarabandă a consultărilor, a devenit mai evidentă decît pînă acum prezenţa oamenilor de afaceri. Este foarte important ca asociaţiile patronale să aibă un cuvînt tot mai greu de spus şi este la fel de important ca el să se manifeste deschis şi într-un cadru instituţional. Reţinerile pe care o mare parte a opiniei publice le are în continuare faţă de ideea de capitalism provin şi din faptul că despre oamenii de afaceri s-a creat adesea, prin generalizări grăbite, impresia că sînt nişte monştri de egoism care se gîndesc doar la interesele lor personale, ori nişte tipi dubioşi care manevrează pe căi oculte sume uriaşe numai pentru a-şi cumpăra maşini de lux şi pentru a-şi face concediile în Florida. La această falsă impresie a contribuit şi lunga serie de afaceri necurate asupra cărora nu s-a făcut lumină la momentul potrivit. Dar este în bună parte şi vina oamenilor de afaceri înşişi, care au învăţat cu greu regula asocierii şi a intereselor comune (concurenţa începînd abia *după* afirmarea şi apărarea acestor interese comune). Dacă acum, în ceasul al doisprezecelea, asociaţiile întreprinzătorilor încep să-şi definească un discurs coerent, iar guvernul învaţă să ţină seama şi de punctul lor de vedere, nu numai de al partidelor sau al sindicatelor, se cheamă că am mai făcut un pas pe calea cea bună. Chiar riscînd, deocamdată, să nu avem fondul cu care să umplem această nouă formă de dialog social. Istoria se încăpăţînează să ne înveţe că, la români, de cele mai multe ori e bine ca forma să preceadă fondul.

Problema este că fiecare dintre participanţii la consultări (guvernul, sindicatele, asociaţiile patronale, partidele de opoziţie) pretinde că are un program anticriză concret şi bine închegat. Cum fiecare crede că al lui e cel mai bun, riscăm să avem prea multe programe (bune?) pentru o singură criză. În asemenea dispute, de obicei „cîştigă" tot criza.

Mircea VASILESCU

Statul de drept

Programe anticriză (II)

Oprirea crizei din administraţia noastră, întreprindere laborioasă şi importantă, se poate face numai prin acţiuni drastice. Documentul PDSR la care m-am referit săptămîna trecută* sugerează, cum am văzut, asemenea măsuri. Cuvîntul de ordine pentru PDSR în acestă materie este **reducerea.** PDSR a identificat cîteva fenomene ce par a parazita administraţia şi militează, firesc, pentru reducerea ponderii lor. Pe lîngă reducerea aparatului public şi reducerea parcului auto, PDSR se pronunţă ferm pentru reducerea deplasărilor în străinătate. Să citim în continuare!

„3. Scăderea substanţială faţă de nivelul realizat în 1998 a cheltuielilor de deplasare în străinătate a delegaţiilor instituţiilor publice prin selectarea acţiunilor, reducerea drastică a numărului participanţilor şi a zilelor de deplasare; se va introduce obligativitatea utilizării companiilor aviatice cu capital majoritar românesc pentru deplasările în străinătate a delegaţiilor din ministere, regii autonome şi societăţi comerciale cu capital majoritar de stat."

Remarc aici o nuanţă, reducerea trebuie să fie drastică. Doar e criză. În rest, mai nimc de comentat. Rămîne numai mirarea că PDSR, desigur după o analiză critică, a găsit drept cauză principală a stării dramatice a administraţiei noastre deplasările în străinătate ale funcţionarilor români.

Obligativitatea frecventării exclusive a companiilor româneşti este, după părerea mea, un gest patriotard de esenţă dubioasă. Rămîne doar ca manifestările internaţionale la care sînt invitaţi funcţionari români să-şi regleze calendarul după orarul TAROM. Chiar să nu ştie liderii PDSR, altfel oameni umblaţi, că de multe ori este mai ieftin şi, în consecinţă, mai eficient, să apelezi la servicii ale unor companii străine? Ştiu, desigur. Dar ce importanţă are că ştiu? E mult mai productiv sub aspect electoral să formulezi asemenea propuneri. Chiar să nu ştie PDSR că este în vigoare de multă vreme o asemenea hotărîre de guvern promovată de actualul ministru al transporturilor? Ştie, desigur. Dar ce importanţă are? Un program anticriză e, ca să citäm din simpaticul Guţă Popîndău, un lucru foarte mare. Un program anticriză nu poate, mă-nţelegi, să stea în asemenea fleac.

În fine, asupra ultimului punct din capitolul de măsuri destinat să vindece criza administraţiei nu mă pronunţ. Nu cunosc suficiente amănunte pentru a aprecia asupra ideii de a desfiinţa structurile teritoriale ale FPS.

Primele trei propuneri, însă, sînt probe irefutabile ale dramei reale pe care o trăieşte România – lipsa alternativei serioase. Pentru că este, în orice caz, neserios să crezi că o corelare de salarii, chiar şi „echitabilă", că o reducere a parcului auto, o reducere a aparatului administrativ şi o reducere a deplasărilor în străinătate pot eficientiza administraţia.

Administraţia devine mai eficientă nu dacă operezi asupra aparatului, ci dacă te concentrezi asupra serviciilor. Obsesia aparatului, veche temă a teoriei leniniste asupra administraţiei, duce la apariţia unui tip de structuri care au dispărut odată cu căderea comunismului. Este vorba despre instituţiile compuse din *cadre* , a căror misiune principală este propaganda şi nu serviciul public. Nu astfel se va restructura administraţia noastră.

Sever VOINESCU

* Este vorba despre „Programul anticriză al PDSR" publicat în cotidianul *Adevărul* de vineri, 12 martie a.c.

SPAŢIUL PUBLIC

Excelenţa şi eclipsa

„Scrisul trebuie să rămînă rar, pentru că înainte de a fi găsit excelenţa trebuie să fi băut îndelung" (Guy Debord, *Panegiric*, 1). Nu băutul este esenţial aici, în citarea (tocmai) aici a provocatorului citat debordian (autor al debordărilor de tot felul), ci legătura dintre raritate şi excelenţă. Excelenţa e rară pentru că nu e grăbită, pentru că e căutată fără precipitare, pentru că e căutată şi obţinută, nu dată. Excelenţa presupune drum lung şi asceză. Mers pe jos, nu cu avionul. Normarea, acum, prin „Premiul pentru excelenţă în cultura românească", a calităţii excepţionale, a drumului lung, neobosit şi răbdător, este un fapt educativ foarte preţios pentru spaţiul public românesc (aici, da, „românesc", nu „român"). Să fie într-un ceas bun!

Ce garanţii, însă, că acum, prin acest gest privat, se instituie o tradiţie? Ce ne asigură că şi la anul, că şi peste cincizeci de ani, că şi peste o sută de ani acest premiu, bazat pe o idee atît de preţioasă, se va mai acorda? Nu de alta, dar îmi vine să candidez... Lăsînd gluma deoparte, trebuie, cum spun, să existe garanţia publică a longevităţii *instituţiei* acestui premiu „de excelenţă", acum instituit!...

Încolo, să vină odată sfîrşitul acela al lumii, să treacă odată anul acesta de doliu, de aşteptare neagră, şi să înceapă sarabanda începutului. Să înceapă în sfîrşit secolul şi mileniul următoare! Căci noi nu facem, pocăiţi ipocriţi, decît să aşteptăm, mohorîţi, începutul, sărbătoarea. Să vină!

Să vină, mai întîi, eclipsa, fenomenul, ultimul. Eclipsa românească, de care, în secret, mulţi îşi leagă, magic, speranţele. Intrebarea pe care cred că ar trebui să ne-o punem legat de acest fals eveniment, care scandează însă cît se poate de nimerit secolul XX românesc, este: dar dacă se eternizează? Dacă rămînem aşa, în beznă, fără soare? Ar fi o nenorocire? Sau, dimpotrivă, o şansă?

Să recunoaştem excelenţa (în cultura română, însă, nu în cea „românească", de care eu, unul, pînă acum n-am auzit – o exista!), s-o oferim drept model spaţiului public românesc şi s-aşteptăm, cu încredere şi speranţă, eclipsa. Manifestarea, mai precis, în sfîrşit, a eclipsei în care ne mişcăm. Apocalipsa, epoca-lipsă, epocalitatea absentă, dezvăluirea, revelarea eclipsei, ca esenţă, poate, cu cît mai accidentală cu atît mai nimerită, a felului nostru „epochal" de a fi.

Bogdan GHIU

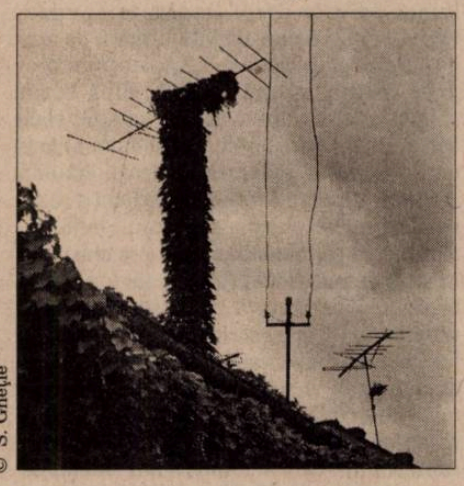

© S. Ghetie

Economie

Pe riscul propriu

Departe de a fi un premiu de consolare pentru cei care nu au trecut examenul de intrare în NATO, accesul în Uniunea Europeană cere mult mai mult decît bunăvoinţă şi ataşament: standardizarea legislaţiei şi a regulamentelor, un anume nivel de producţie şi de venituri, o onorabilitate ecologică sînt tot atîtea cerinţe aparent de neatins pe fondul de nerăbdare şi epuizare al generaţiei care trebuie să le facă faţă. Şi în timp ce politicienii produc minuni de oratorie, populaţiile din ţările Europei Centrale devin tot mai sceptice. Este concluzia formulată în numărul din martie al revistei **Business Central Europe**, unde pe copertă, cu litere mari, roşii e tipărită întrebarea: „Aderaţi pe riscul vostru?" şi dedesubt un avertisment cu litere mici şi negre: „Primejdiile goanei pentru admiterea în UE". Editorialul constată: „Locuitorii Europei Centrale sînt din ce în ce mai sceptici cu privire la Uniunea Europeană. Şi nu e de mirare că se întîmplă aşa. Costurile sociale ale tranziţiei sînt exacerbate de distorsiunile produse chiar de Uniunea Europeană. Este ceva grotesc în solicitările Uniunii ca totul, de la oţel la agricultură, să fie reglementat în Europa Centrală, în timp ce fermele şi oţelăriile din cea Occidentală sînt încă subvenţionate". Multe din cerinţele formulate de funcţionarii Uniunii Europene nu par a fi determinate de interesele ţărilor unde reforma impune popoarelor costuri uriaşe, ci de puternice interese proprii.

„Dacă Europa Centrală vrea să lupte în propriul ei colţ, trebuie să separe interesele economice de problematica socială. Sistemul bancar anchilozat şi industria nerestructurată sînt probleme economice şi Uniunea Europeană are dreptate cînd cere o reformă rapidă. Are, de asemenea, dreptate cînd spune că mica gospodărie ţărănească şi mineritul comunist nu au ce căuta într-o economie modernă, dar acestea sînt probleme sociale; pînă cînd nu vor exista locuri de muncă alternative, nu poate fi trimis la plimbare un sfert din populaţia Poloniei care lucrează la ţară, sau zecile de mii de mineri. Pentru asemenea sectoare este necesară o lungă perioadă de tranziţie, astfel ca ele să poată fi desfiinţate într-un ritm controlat".

Dar, oricît de controlat ar fi ritmul, „victimele" reformei se consideră oricum nedreptăţite: locul lor de muncă, modul lor de viaţă a fost sacrificat pentru a face pe plac unor străini: „După atîţia ani de creştere a şomajului şi după prăbuşirea sistemului de protecţie socială, doar jumătate dintre locuitorii Europei Centrale mai cred că ar fi bine să se alăture clubului oamenilor bogaţi.(...) Experienţa este stînjenitoare. Ţăranii polonezi, din ce în ce mai activi (şi colegii lor din Cehia şi Ungaria, mai paşnici) se plîng că pieţele lor de desfacere au fost inundate de produse ieftine, subvenţionate, aduse din Uniunea Europeană. Între timp, cei implicaţi în industria oţelului din Polonia şi Cehia argumentează că ei nu pot vinde în ţările Uniunii Europene din cauza barierelor vamale. Dinspre Uniunea Europeană creşte presiunea exercitată de companiile spaniole, italiene şi franceze. Ele vor ca, înainte de a li se permite accesul liber pe piaţă, ţărilor din Europa Centrală să li se impună reduceri în producţia de oţel. În teorie, aceste conflicte ar deschide drumul spre o negociere între occidentalii neliniştiţi de fluxul de importuri ieftine şi de o mînă de lucru lipsită de pretenţii şi cei din Europa Centrală neliniştiţi din cauza distrugerii industriilor necompetitive. Ambele părţi ar putea beneficia de pe urma unei amînări". Directorul Institutului european din Marea Britanie îşi exprimă o nedumerire elementară: „ Ne derutează faptul că şi Germania şi Cehia se tem de competiţie. Nu pot avea ambii dreptate".

Pregătirile pentru integrarea în Uniunea Europeană sînt în mod cert dureroase pentru ţările care au început tratativele. E o premisă acceptată şi de politicieni şi de alegătorii lor. Problema este dacă, după restructurare, ei vor apuca să se bucure de compensaţii pentru sacrificiile lor sau vor fi consideraţi în continuare nişte rude sărace, aşezate la acel capăt al mesei unde, deşi tacîmurile şi luminările sînt elegante, nu ajung decît resturile. Un studiu dedicat acestor perspective compară structurile şi rezultatele industriale din Spania, Polonia şi România. Primul grafic, frumos colorat, prezintă un adevăr vizibil fără nici un studiu: după aderarea la Uniunea Europeană, capitalul străin a venit în Spania, reprezentînd acum peste 40% din total, în Polonia este de peste 10%, în România sub 5%. Privatizarea nu se poate face în absenţa capitalului, iar capitalul nu vine în absenţa privatizării: „Managerii din Polonia şi România se luptă încă pentru realizarea unor dorinţe elementare. Ei speră (sau se roagă) ca accesul în Uniunea Europeană să le asigure credite ieftine şi tehnologie nouă. Directorii spanioli, pe de altă parte, sînt mai interesaţi de cîştigarea accesului pe marile pieţe de unde vor dispărea barierele comerciale". Majoritatea experţilor acceptă observaţia că directorii companiilor din ţările foste comuniste – chiar din cele considerate fruntaşe în procesul de integrare – nu ştiu cum să intre pe piaţa occidentală: „Fiecărui succes, cum este cel al firmei ungureşti Pick (mezeluri), care a intrat în forţă în centura de crenvurşti a Germaniei şi Austriei, îi corespunde o serie de poveşti dezastruoase. Oţelul, industria grea, agricultura sînt doar cîteva sectoare care au eşuat în găsirea unor noi pieţe şi al căror viitor arată neliniştitor. Vina poate fi dată cu uşurinţă pe slaba calitate a conducerii, dar unele probleme pot fi rezolvate doar de guvernare. Directorii din Polonia şi România s-au plîns de sistemul de impozitare, imprevizibil, inconsistent şi confuz. Spaniolii nici nu au pomenit această problemă. Astfel, se dovedeşte cît de departe rămîne Europa Centrală de standardele Uniunii, nu doar în termeni de bogăţie, ci şi în termenii competitivităţii. Dar acesta nu este, în mod necesar, un motiv pentru a amîna integrarea. Accesul în Uniunea Europeană va fi oricum însoţit de vacarmul de voci al celor care pierd şi al celor care se tem de pierderi".

(După *Business Central Europe*, martie 1999)

Povești suprapuse

Cărți și nostalgii

Acum o săptămînă se deschidea la Paris cea de-a 19-a ediție a Salonului Cărții și, pierduți de drag printre standuri, se vor fi găsit, cred, și dintre cei curioși să afle secretele resuscitării comunismului, așa cum le dezvăluie Robert Hue, șeful în exercițiu al *PCF*-ului. *Comunism – Un nou proiect* (Ed. Stock) se numește cartea secretarului național al comuniștilor francezi, disponibilă în schimbul a 120 de franci bătuți pe muchie. Dar cele 399 de pagini ale *camaradului* Hue – în care se luptă furibund cu greaua moștenire sovietică și, în egală măsură, cu ultraliberalismul pustiitor – nu au fost, din cîte înțeleg de la distanță, o mare lovitură (chiar nici o mai mică lovitură, se zice). Din multe motive. Despre unul povestesc cu plăcere, pentru că-mi sună aproape, îmi sună cunoscut, îmi pare de-acasă.

Oaspeții de onoare ai acestui salon au fost scriitorii din Québec, din acea parte a Canadei care-și apără cu o neînțeleasă de nimeni (nici chiar de ei toți) încrîncenare rîul, ramul și slova francofone. *Vive le Québec libre!* striga, agitîndu-și scurt brațul drept, de Gaulle cu treizeci de ani în urmă; și ecoul ajunse tîrziu pe dîmbul Senei, sub forma celui mai iscusit titlu pe care un săptămînal parizian îl putea găsi pentru aceste zile: *Vive le Québec livres!* Să trăiască, așadar, cărțile quebecanilor, pentru că și au din ce: din mărinimia guvernului provincial (prins el însuși într-o confruntare de durată cu *Ottawashington*, cum numesc ei partea anglofonă a Canadei) trăiesc, mai mult bine decît rău, cîteva sute de edituri (mult mai necunoscute, sigur, decît cele pariziene, dar și, unele măcar, mult mai vii), cu mii de titluri noi scoase anual (fix 3708 în 1996, de exemplu) și cu onorarii medii pe cap de autor de negîndit dincoace de ocean. La drept vorbind, este greu de spus care este centrul și care provincia în această afacere. Geografic (dacă nu și altfel), Québec-ul singur se întinde cît cinci Franțe puse una lîngă alta; demografic, Franța are o populație de zece ori mai mare. *Ce paradox*, le spune francezilor un scriitor de peste ocean: *din toată trista voastră aventură colonială, pînă la urmă singurul cîștig l-ați avut cu noi, cu acest Québec al siropului de arțar pe care l-ați părăsit repede, plăcîndu-vă mai mult zahărul din Antile. Iar acum, dacă tot vă vorbim limba, pregătiți-vă să vă concurăm la voi acasă. Cu zece cititori francezi la unul de-al nostru, s-or găsi la Paris amatori și pentru cărțile noastre.*

Da, se pare că s-au găsit, spunea Bernard Pivot în ultima sa emisiune.

Da, se pare că, precum noi nu sîntem Franța, nici Moldova vecină nu-i Québec-ul. Mare păcat, nu? Aici doream s-ajung, să pot spune că simt un fior aparte cînd țin în mîini o carte tipărită la Chișinău. Dintr-un motiv atît de ciudat, încît mă gîndesc de două ori înainte de a-l trece pe curat: puși între coperți dincolo de Prut, Chaucer, Voltaire, Stendhal sau Camus ajung să semene între ei, iar analogia-i gata. Și chiar dacă traducătorul se cheamă Gellu Naum sau Al. Philippide, chiar dacă, de regulă, edițiile sînt copiate după originalul românesc din ultimii ani ai lui Dej, plutește în aer un parfum ușor de stepă și de coajă de mesteacăn, un suspin adînc de suflet slav. Cartonul greu al coperții, pînza sau pielea falsă a învelitorii mă duc înapoi spre vremi netrăite, spre timpuri altfel crunte și de neregretat.

Ei da, este chiar curios că a trebuit să ocolesc prin vorbe Parisul pentru a spune că ori de cîte ori cumpăr o carte tipărită la Chișinău, dintr-un motiv neștiut, dintr-o undă reflectată pe coperta cartonată, mă inundă o nostalgie teribilă după edițiile de altădată de la *Cartea Rusă*, după Turghenievii, Cehovii și Tolstoii atît de bine legați în pînza-le încît cartea însăși părea sortită veșniciei, ca și colhozul.

Adrian CIOROIANU

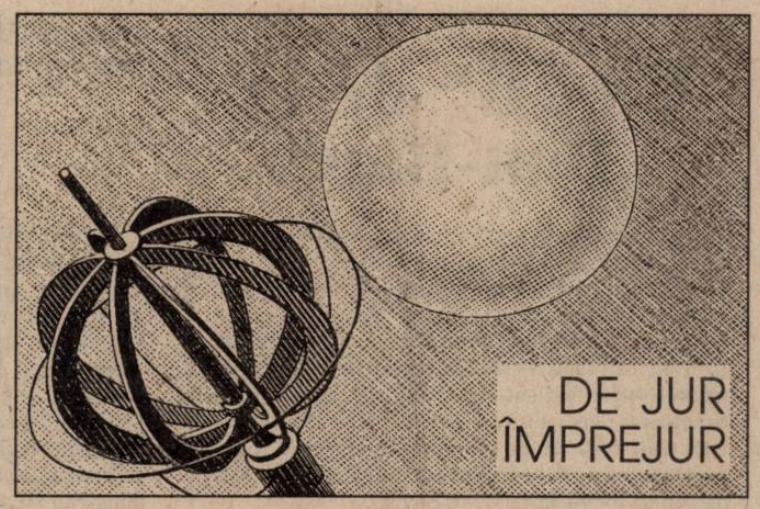

Dentistul și funcționarul

După euforia de la începutul anului cu succesul monedei comune, semnele rele au început să se adune deasupra Europei unite. Moneda comună – deși încă virtuală – a început să aibă un comportament real, adică să se deprecieze și să se refacă într-un mod imprevizibil, agricultorii au continuat să-și exprime indignările, Germania vrea să plătească mai puțin și atunci propune reforma întregului buget, viața în comun s-a dovedit a fi un spațiu prea strîmt pentru toate interesele pe care ar dori să le armonizeze. Membrii potențiali stau la ușa unor gazde tulburate de conflictele lor. Euroscepticii din țările membre ale UE, dar și din țările occidentale care mai așteaptă să vadă cum o să fie, își ascund cu greu satisfacția generată de replica universală „am spus că așa o să fie". Măcar din acest considerent, pentru a nu le da satisfacție cîrtitorilor, toată lumea ar fi dorit să evite scandalul provocat de demisia în bloc a comisarilor europeni.

Comisia europeană are sediul la Bruxelles și teoretic este, sau mai curînd ar putea deveni, organul executiv al Uniunii. Este independentă de guverne, propune reglementările europene (directivele),veghează la respectarea tratatelor, gestionează politicile comunitare. Este alcătuită din 20 de personalități numite de statele membre și supraveghează activitatea a 13.000 de funcționari. Are un mandat de 5 ani.

Pe 5 octombrie 1998, într-un cotidian belgian a fost dezvăluit conținutul unui raport de serviciu al controlului financiar al Comisiei, datînd din luna mai, de unde reieșea că nu se poate dovedi cum au fost cheltuiți 400.000 de euro din fondurile destinate ajutorului umanitar în Bosnia și regiunea Marilor Lacuri din Africa centrală în anii 1993 și 1994. Responsabil la vremea respectivă era comisarul spaniol Manuel Marin. Pe 5 ianuarie 1999 este suspendat funcționarul olandez care a informat grupul Verzilor din Parlamentul European despre unele deturnări de fonduri. Erau vizate personaje din anturajul lui Edith Cresson și responsabilii programului de ajutor pentru țările mediteraneene. În ianuarie Parlamentul a depus o moțiune de cenzură . În februarie, comisia numită pentru cercetarea acuzațiilor de fraudă și nepotism a suspendat activitățile biroului de asistență tehnică de gestiune a programului Leonardo, coordonat de Edith Cresson, comisar european pentru cercetare, învățămînt, fost prim-ministru al Franței. Se vorbește și se scrie mult despre René Berthelot, un prieten dentist din orașul Chatellerault, angajat ca „vizitator științific" și căruia i s-au plătit fel și fel de sume pentru prestații inexistente. Doamna Cresson a răspuns că „nu știa că trebuie să angajeze doar oameni pe care nu-i cunoaște". După discuții aprinse și neplăcute se renunță la votul de cenzură și se numește o comisie „de înțelepți" pentru a verifica acuzațiile în termen de cinci săptămîni.

Raportul experților independenți, prezentat luni, 15 martie, dincolo de detaliile tehnice arată, în cele 148 de pagini ale sale, că treptat Comisia și-a depășit atribuțiile, că și-a asumat sarcini pentru care nu avea nici mijloacele financiare, nici personalul calificat pentru a le rezolva. Comisarii acuzați nu au favorizat dezordinea pentru a se îmbogăți sau pentru orice alte foloase personale. Birocrația de la Bruxelles, atît de hulită de adversarii Uniunii, acuzată că preia decizii revenind statelor suverane, se dovedește prea pletorică pentru puținul pe care îl face și insuficientă pentru ceea ce ar trebui să facă. Din raport mai reiese că această mare organizație este lipsită de o conducere efectivă. Cînd după plecarea lui Jacques Delors, unul dintre cei mai decișI europeni, s-a căutat un nou președinte pentru Comisie, britanicii l-au impus pe Santer pornind de la constatarea că nu avea autoritatea necesară pentru a amenința poziția lor ambiguă. Nu toți comisarii au fost la fel de neglijenți și toți comentatorii consideră că e nedrept ca aroganța unora, ilustrată exemplar de doamna Cresson, care n-a vrut să-și recunoască nici o responsabilitate personală, a dus la asumarea responsabilității colective prin demisia întregii Comisii și declanșarea unei crize de proporții. Nu lipsesc nici vocile mînioase lansînd acuzația de francofobie la adresa deputatei britanice Pauline Greene, președinta grupului socialist din Parlamentul European. După cum o dovedesc evenimentele ulterioare, este mai curînd o diferență de culturi și civilizații: acolo unde politicienii francezi nu văd nimic deosebit, nordicii văd delictul de favoritism. Acum, în Franța, președintele Chirac este acuzat că pe vremea cînd era primar al Parisului i-a plătit pe activiștii partidului său din visteria publică, prin sinecuri și alte scamatorii birocratice. Indignarea opiniei publice este stimulată de poziția celui incriminat, faptele fiind considerate ceva firesc. Nu așa se văd lucrurile de la Amsterdam sau Londra.

Dar, revenind la Bruxelles, se poate considera că recentul scandal a avut un efect pozitiv: Parlamentul a putut să-și exercite dreptul de control, iar alegerile de la 13 iunie capătă astfel o miză reală. Chiar amploarea scandalului și caracterul său public sînt un triumf al democrației în lupta ei împotriva birocrației. Dentistul doamnei Cresson nu va mai primi bani publici doar pentru că este prieten cu o persoană importantă. Acesta este un succes. Faptul că acum se studiază cazul funcționarului care a făcut public scandalul, concediat imediat pentru lipsa de solidaritate cu cei ce-l plăteau, dovedește că nu toți cei ce au spus că „așa o să fie" sînt apreciați de cei care nu i-au ascultat la timp.

Magdalena BOIANGIU

Presa despre...

Spioni

Relațiile sino-americane, și așa destul de complicate, au fost serios înrăutățite de descoperirea că domnul Lee este spion. Acest chinez născut în Taiwan a studiat în Statele Unite și lucra la un laborator din Los Alamos într-o echipă unde se construia trăgaciul pentru focosul W-88, după cum scrie revista **Newsweek**, cea mai avansată armă americană. Schița miniaturizată a acestui dispozitiv este de 7 ani în mîinile chinezilor care știu să privească un desen. Soția lui Lee, Silvia, este administrator la același laborator și intră în sarcinile ei de serviciu să aranjeze vizitele demnitarilor străini. În 1987, ea a primit o delegație guvernamentală chineză. FBI susține că ar ști că unul dintre savanți a făcut o pauză ca să se întîlnească cu Lee. În 1988, familia Lee a fost invitată la Beijing, la un congres științific, unde a ținut o comunicare. Autoritățile americane nu consideră că ar fi ceva suspect în aceste contacte, aprobate în mod curent de conducerea de la Los Alamos. Și, de altfel, chiar după concedierea sa de la laborator și publicitatea făcută suspiciunilor, nu s-a formulat nici o acuzație oficială împotriva lui Lee. Nu există probe concludente pentru a-l învinovăți. „Oficialii federali susțin că acest caz Lee este dovada peremptorie a dificultăților în investigarea așa ziselor «Case 200s», incidentele suspecte de a aparține spionajului chinez. Spre deosebire de sovietici care plăteau oameni ca să obțină anumite secrete, eforturile spionajul comanditat de Beijing sînt mult mai subtile și nu lasă înapoia lor nici urme scrise, nici bani. Oficialii din Statele Unite susțin că Beijingul este preocupat de sutele și miile de studenți chinezi, savanți, oameni de afaceri locuind în Statele Unite, convingîndu-i să participe la efortul național de îmbunătățire a tehnologiei. Funcționarii consulari chinezi din Statele Unite au un fișier detaliat computerizat cu „persoane talentate" – studenți în știință și tehnologie din universitățile americane. Fiecare dintre ei este contactat de un oficial chinez și încurajat să coopereze. Cei mai mulți nu o fac. Dar asta nu înseamnă că Beijingul nu continuă să încerce.(...) În ciuda intensificării eforturilor chineze de a lichida rămînerea în urmă în materie de rachete, China este încă departe de obiectiv. «Va mai dura pînă ce Armata de Eliberare a Poporului din China va fi o concurență pentru forțele americane», a spus Dennis Blair în fața Congresului. Beijingul face tot posibilul să dovedească că nu are dreptate".

Indignarea este diminuată de analiza realistă a situației: „Crede cineva într-adevăr că chinezii nu ne spionează?", se întreabă Fareed Zakaria, tot în revista **Newsweek** (22 martie 1999). Îi răspunde comentatorul revistei **The Economist** (20 martie 1999): „Dacă dezmințirile oficialilor chinezi ar fi adevărate, atunci cineva din serviciul lor de informații ar trebui concediat. America are cea mai avansată tehnologie și este superputerea lumii, deci este inevitabil cea mai bună; în consecință ea este un obiectiv al spionajului chinez și al multor altora. Știut fiind că China are într-adevăr spioni și că este acum o țară rivală, iar în viitor o amenințare potențială, America ar trebui să spioneze China; ceea ce și face, nu vă temeți!"

Importante nu sînt aceste incidente-accidente ale unei lumi secrete, doritoare, din cînd în cînd, să forțeze o decizie, ci ceea ce se petrece la vedere: politica Statelor Unite față de China ca atare și ca element al politicii din Asia. „Politica noastră față de China – scrie Fareed Zakaria – trebuie să atingă două obiective importante: angajare și descurajare. Administrația Clinton a fost bună la primul și jalnică la cel de al doilea. Angajarea se bazează pe recunoașterea de bun-simț că China va deveni o mare putere: avem de-a face cu o țară mare și importantă. La rîndul lor, ei ar trebui să recunoască că și comerțul și capitalismul au produs imense beneficii pentru sute de milioane de chinezi. Nu sînt doar mai bogați, sînt și mai liberi.(...) Washingtonul trebuie să condamne permanent violarea drepturilor omului și să lupte pentru ca libertatea să triumfe la Beijing. Dar a impune sancțiuni exporturilor chineze înseamnă a slăbi forța celui mai puternic motor al progresului din țară.". Descurajarea se referă la vînzarea sistematică de arme Pakistanului, la amenințările la adresa Taiwanului. „Statele Unite trebuie să încerce să integreze China în lumea industrializată. Dar, în același timp, trebuie să se asigure că China va deveni o mare putere în termenii pașnici ai liberalizării, fără agresiuni și cuceriri".

În prima sa campanie electorală, candidatul Clinton îl acuza pe Bush, președintele în exercițiu, că este „marioneta celor de la Beijing". Acum, el este ținta unor acuzații similare. Toți comentatorii serioși sînt de acord în recomandarea de a nu amesteca discursurile din campania electorală cu politica reală. „China comunistă există și cu ea avem de-a face; ea trebuie atrasă în discuții, în activități internaționale și în tratate pentru a întemeia dependențe și responsabilități reciproce, pentru a o putea expune modalităților de presiune internațională; dar pînă atunci trebuie păstrate toate liniile de apărare și securitate, semnalînd că trecerea dincolo de ele va avea consecințe urîte".

După cum reiese și din aceste texte, țările mari trebuie să facă foarte multe lucruri rele, pentru a avea de înfruntat consecințe urîte. (**M. B.**)

Cu „B“ de la „Bau-Bau“

Birocraţia începe cu „Bună dimineaţa!“ şi se termină cu „La revedere!“. Nu cu „Adio!“: dacă nu a doua zi, repede, prea repede oricum, vei da, iarăşi, nasul cu ea. În fond, are o bază temeinică, de o remarcabilă inerţie: mentalitatea de secretară. La noi, unde totul a fost/este/va fi „luat în uşor“, unde concursul pentru un post de director e unul serios (mă rog, cît de româneşte serios e îngăduit), iar cel al secretarelor abia dacă a ieşit din zona formalului (formelor?!).

Partea proastă e că, spre deosebire de birocraţia civilizată, politicoasă pe care o ironizează pînă şi muncile animate ale lui Asterix – de la grajdurile lui Augias la casa formularelor diferenţa e doar una de miros –, birocraţia de la noi e una mitocănească, agresivă, fudulă, molipsitoare (sigur, au şi mitocanii fineţurile lor!). Ca o căpuşă pe timpul şi nervii tuturor.

Pupăza pe colac? Să fii tratat cu cinic dispreţ cînd e să ţi se ia banii. Birocratic să ceri, birocratic să dai. Consecvenţă? Gîndire îngrămădită? Premeditare în „a da de lucru“? Şi are birocraţia noastră un tonus!... De te leşină! Norocul e că n-apucă s-o ia înaintea corupţilor! Doar nu credeaţi că vom scăpa de ea cu calculatorul?!

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazul 6
Rîşnov

...şi, dacă mai era nevoie, „Argument“

Cititoarea noastră are dreptate: „bau-baul“ birocratic este unul din acele lucruri care, neputînd fi ocolite, e mai bine să fie respectate. „Birocraţia este o realitate pe care tuturor ne place s-o detestăm“ – spune şi („cu B de la“) Beetham, David, autorul cărţii apărute anul trecut la Editura DU Style, din care am extras şi motto-ul primei pagini.* „Ea prezintă simultan imaginea contradictorie a ineficienţei lucrului făcut de mîntuială şi a puterii ameninţătoare. Incompetenţă, formalism şi delăsare, pe de o parte; pe de alta, manipulare, obstrucţionism şi intrigi bizantine: aproape că nu există vreun rău care să nu fi fost pus, într-o măsură oarecare, pe seama ei.“ De fapt, ar fi mai exact să spunem că birocraţia, ca şi democraţia, ia forma vasului în care este turnată. „Omenească, prea omenească“, constată Claude Karnoouh, în timp ce Dan Oprescu vede în sinteza românească (prea românească) o „binecuvîntare“. Dacă democraţia de la noi a putut fi definită, la un moment dat, drept „originală“, de ce n-ar fi şi birocraţia noastră la fel de originală?...

De unde şi titlul acestui dosar: „Birocraţia, cap sau pajură“. Întrebarea de la care am pornit este fără sfîrşit: ar fi românii mai „fericiţi“ cu o birocraţie de tip *pajură* – ca-n Prusia sec. XIX – sau nu cumva, pînă la urmă, tocmai birocraţia *cap* (omenească, prea omenească...) este, cu toate relele ei, „binecuvîntarea“ despre care vorbeşte, ironic-provocator, D.O.? Amalgamul de laxism latin şi barbotaj balcanic pare o formulă verificată de îmblînzire a bestiei birocratice; pentru cei care, totuşi, NU vor să recurgă la ea am ataşat acestui dosar „specimene de caz“, care constituie un posibil dodecalog a ceea ce NU trebuie făcut în diverse situaţii. (**a.l.ş.**)

P.S. Cît priveşte imensul scandal al Comisiei Europene peste care pică, iată, această *Dilemă*, „orice asemănare este pur întîmplătoare“: dacă e vorba de birocraţie, atunci trebuie ştiut că tot personalul C.E. este de 13.000 de oameni (mai puţini ca-n Primăria Parisului!), iar dna Edith Cresson nu poate fi acuzată de nepotism, ci (întrucît şi-a angajat dentistul) de *dentism*... Ceea ce, recunoaşteţi, e cu totul altceva.

** David Beetham, **Birocraţia**. Traducere şi introducere la ediţia română de Sorin Cucerai.*

Dan OPRESCU
doctor în filosofie

Binecuvîntată fie birocraţia!

– grija faţă de om la români –

Mare-i birocraţia! Peste măsură sîntem ai ei! Cînd, arzătoare, viaţa ne-o credem în toi, birocraţia, în miezul fiinţei, rîde de noi!

Recent, un om politic transilvănean, pe deasupra şi popă greco-catolic, a stîrnit oarece tulburare făcînd, aparent imprudent, afirmaţia că niscaiva corupţie nu ne-ar strica. Şi eu cred acelaşi lucru. Birocraţia posedă tendinţa naturală de a deveni inumană, de a nu ţine seama de nesfîrşita varietate a particularului şi individualului. Birocraţiile propriu-zise sînt cele mistuite de vocaţia generalului (aşa a fost cea egipteană, cea antic-chinezească, cea prusacă, cea nazistă, cea singaporeză, IRS-ul american etc.). Din fericire, conjuncturile istoriei au făcut ca birocraţia românească să se formeze la confluenţa a trei mari şi frumoase tradiţii birocratice: otomană, ţaristă şi kakanică. Toate aceste trei izvoare dătătoare de viaţă pentru birocratismul nostru sînt bazate pe supremul respect faţă de om (i.e. de individ), în cazul respectiv faţă de persoana extrem de concretă a birocratului, faţă de nevoile sale foarte concrete, nemijlocite. Birocratul român este coruptibil nu numai pentru că are o leafă după buget, dar mai cu seamă deoarece el posedă în cel mai înalt grad un simţ al valorii nemăsurate a individului irepetabil care este el însuşi.

Dintre intelectualii români, cred că numai Ştefan Zeletin a înţeles acest lucru, şi ni l-a arătat într-o formă strălucită în lucrarea *Însemnări. Din Ţara Măgarilor* (Bucureşti, 1915); gîndurile de acolo despre *bacşiş* şi despre *hatîr* ar trebui scrise cu litere de aur în Cartea Neamului, spre veşnică aducere aminte. Din păcate, celălalt intelectual român, care ar fi putut avea acces la nemăsuratele adîncimi şi frumuseţi metafizice ale birocraţiei noastre (e vorba, evident, despre I. L. Caragiale), s-a dovedit pînă la urmă atît de încuiat în pivniţa prejudecăţilor sale, încît – de cum a pus mîna pe ceva bani – a trădat, pur şi simplu (în secolul nostru, un caz similar nu poate fi decît Mihai Pacepa), întinînd idealurile oricărui român cumsecade şi transfugindu-se la Berlin, în chiar focarul inumanei şi incoruptibilei birocraţii prusace. Îl suspectez pe C. Noica de faptul că l-a urît pe I. L. Caragiale tocmai pentru aceasta, iar nu pentru te-miri-ce băşcălioase consideraţiuni anti-eminesciene (şi, deci, antipatriotice).

Cu măsură, corupţia reprezintă o adevărată binecuvîntare pentru birocraţie, dar şi pentru supuşii acesteia; şi poate că nici nu-i neapărată nevoie de corupţie: adesea, coruptibilitatea face aceeaşi treabă remarcabilă, de a umaniza pînă peste poate relaţiile dintre administraţie şi plebe. *Est modus in rebus*. Dacă se depăşeşte măsura (ca de pildă în Rusia de astăzi), treburile vor merge din prost în mai prost, iar structurile mafiotice vor sfîrşi prin a sufoca gingaşa floare care este birocraţia. În acest sens s-ar cuveni priceputa parafraza după Rilke de la începutul acestor însemnări.

„La noi, administraţia este excesiv politizată“

– interviu cu Ioan ALEXANDRU, decan al Facultăţii de Ştiinţe Administrative din cadrul SNSPA –

Credeţi că este îndreptăţită conotaţia peiorativă care se acordă termenului „birocraţie“?

Uneori da, alteori nu. Această înţelegere peiorativă este generată fie de ignoranţă, de necunoaşterea în profunzime a rolurilor şi funcţiilor structurilor birocratice, fie de cauze reale, atunci cînd aceste structuri menite să servească societatea nu fac acest lucru potrivit scopului, destinaţiei lor şi în conformitate cu atribuţiile stabilite de lege şi constituţie. Mi se pare, însă, cel puţin în această etapă, că centrul de greutate al interpretărilor defectuoase ale conceptului de „birocraţie“ este determinat predominant de ignoranţă şi superficialitate.

Este supradimensionată administraţia românească de stat?

E discutabil. Din păcate, nu există studii de ştiinţa administraţiei suficiente care să legitimeze o concluzie ştiinţifică. Există păreri. Unii spun că administraţia este insuficientă. În special, oamenii din prefecturi se plîng că structura birourilor este insuficientă şi că prin numărul de persoane nu pot fi acoperite sarcinile şi competenţele pe care le au prefecturile. Pe de altă parte, am putut constata că la Consiliile Judeţene apare uneori o structură care, ca număr de persoane, nu se justifică. Oricum, cred că administraţia românească, din punctul de vedere al ponderii, nu este superioară celei din alte ţări, cu populaţie asemănătoare.

Se poate face reforma administraţiei împotriva birocraţilor sau fără sprijinul lor?

E o problemă foarte importantă. Există, la un anumit nivel, fără a generaliza, la palierul politic, o confuzie în legătură cu rolul administraţiei. Se continuă o apreciere negativistă asupra acestui rol, care îşi are sorgintea în dispreţul pe care partidul comunist îl avea faţă de administraţie, considerînd-o doar un instrument. Pînă nu vom înţelege că administraţia, care trebuie foarte bine organizată, are o importanţă vitală şi se va crede că e suficient să ai voinţă politică ca să mişti lucrurile în ţară, nu vom progresa. Statele democratice, Germania, Franţa, SUA, au o administraţie foarte puternică. Aceasta este singurul instrument prin care voinţa politică poate deveni realitate, altfel rămîne vorbă în vînt. Dacă dispreţuim administraţia, o persiflăm şi o acuzăm continuu, nu vom progresa.

Se poate opune administraţia cu adevărat voinţei politice?

Sigur că da. Se întîmplă şi cu administraţia românească actuală. Teoretic, funcţia sa principală este cea de a se constitui în instrumentul prin care decizia politică se obiectivează, devine realitate. Iar eu înţeleg prin voinţă politică legea, nu indicaţia de partid. Există şi o funcţie derivată, administraţia trebuie să conserve valorile materiale şi spirituale ale societăţii. Această funcţie a fost defectuos realizată de administraţia română, care nu a reuşit, după fractura din 1989, să salveze valorile materiale şi spirituale ale societăţii – am spus valorile nu rutina, nu modalităţile învechite de lucru. Ea s-a dovedit conservatoare. Este evident, structuri administrative centrale, în anumite momente şi locuri, au împiedicat acţiunea rapidă pe baza deciziilor politice. O altă funcţie derivată a administraţiei constă în coordonarea reformei, a adaptării; ea trebuie să se mişte mai repede, să organizeze noul.

De ce n-o face?

N-o face din două motive: pentru că nu este competentă şi nu este stabilă. S-a instalat imediat după 1989 acest sentiment al negării oricărui funcţionar. De pe vaporul în derivă, care era România în anii '80-'89, marinarii, populaţia, au aruncat peste bord căpitanul pentru că ne ducea spre dezastru. S-a schimbat decidentul politic, metaforic vorbind. Dar noi am început să aruncăm şi timonierul, şi mecanicul. Or, hai să zicem că aceştia erau solidari cu comandantul, deşi e improbabil, dar pînă nu pregătesc altul îl folosesc pe cel care ştie să umble la instalaţia X.

Care trebuie să fie poziţia administraţiei faţă de jocul politic?

În ceea ce priveşte relaţia administrativ-politic, modelul occidental actual se caracterizează prin subordonarea primului, dar separarea celor două. Această separare derivă tocmai din necesitatea competenţei şi stabilităţii. Dacă nu eşti stabil pe funcţie, nu ai cum să devii competent. Ca orice meserie, şi aceasta presupune o sumă de cunoştinţe, dar şi experienţă.

Există o limită pînă la care administraţia trebuie politizată?

Nu există aşa ceva. Administraţia nu trebuie politizată. Bineînţeles, sînt în toate ţările aşa-numiţii funcţionari politici. În engleză se numeşte „political level“. *La noi administraţia este excesiv politizată*. De frica unei opoziţii din partea ei s-a încercat încă din 1990, şi a continuat, apoi, promovarea ca funcţionari publici a clientelei politice. Deşi nici măcar clientelă politică nu e, sînt de fapt nişte oportunişti care profită de o relaţie individuală şi ulterior se înscriu în partid. Din păcate, au fost înlăturaţi oameni competenţi care ştiau să facă bine un lucru. În opinia mea, trebuiau lăsaţi să facă ceea ce ştiau, sub controlul politic care să le supervizeze activitatea.

Poate fi definită facultatea pe care o conduceţi ca o şcoală a viitorilor birocraţi?

În sensul propriu, corect al cuvîntului, da. Noi încercăm să formăm nişte specialişti în administraţie generală, care vor putea fi folosiţi pe anumite funcţii. Se vor reîmprospăta astfel structurile administraţiei publice. Alături de noi, mai există şi alte facultăţi de profil. Datorită importanţei pe care instituţiile europene o conferă aspectului reformării instituţionale, ani de zile s-au dat sume enorme prin programele Phare, dar mare parte nu au fost utilizate, spre ruşinea noastră. Acum există o trezire la realitate.

Cum se vor integra absolvenţii dvs. în instituţiile de stat?

Nu ştim încă. Cu toate intervenţiile făcute, reacţia autorităţilor competente este destul de palidă. Vom încerca înscrierea în nomenclatorul de meserii a profesiei de generalist în administraţia publică. Oricum, din cele cîteva mii de secretari de la comune, peste 80% sînt fără pregătire. Sînt sigur că aceşti copii vor face o revoluţie în administraţie, au ambiţie, au cunoştinţe şi sînt dornici să se afirme.

Sînt suficient de mulţi?

Niciodată nu este suficient, dar am făcut tot posibilul. Trebuie însă să ai dorinţa de a servi interesul public, administraţia este o artă.

Există o vocaţie a administratorului?

Evident. Nu oricine o poate face. Trebuie să te tragă sufletul la aşa ceva şi să ştii ce faci, să ai o cultură administrativă. În toate ţările în tranziţie abia acum se formează o elită administrativă. Cred că aceşti tineri vor face o treabă excelentă.

A consemnat Cristian GHINEA

Augustin IOAN
arhitect

Nu construi

Calvarul autorizaţiilor

Administraţia locală din România se confruntă – acum mai puţin decît în primii ani de după 1989 – cu fenomenul construcţiilor ilegale. Fără acte limpezi asupra statutului terenului, fără certificate de urbanism, fără autorizaţii de construcţie (sau cu acte firave obţinute prin abdicarea celor din serviciile de urbanism ale primăriilor de la demnitatea profesională), au apărut sate sau cartiere de periferie întregi: arhitectura zisă „ţigănească" (un atribut care are mai puţin de-a face cu etnia în chestie, de vreme ce ea se întinde din Oaş la Alexandria şi de la Timişoara la Constanţa, cît cu administraţia locală şi centrală, incapabile să îşi impună regulile); hale de gros şi chiar lăcaşuri de cult de toate religiile. Ele sînt gata sau în diferite stadii de edificare. A le demola este extrem de scump şi rareori se întîmplă de fapt. Toţi cei în culpă sînt oameni cu bani, pot amîna deciziile de demolare prin justiţia care este şi ea, biata, ca şi ţara, sensibilă la atenţii. Pot ameninţa. Chiar o fac.

Desigur, indisciplina în construcţii şi, pînă cînd s-a trezit MLPAT (Ministerul Lucrărilor Publice), lipsa de vigoare a administraţiilor în a o contracara sînt fapte. Amenzile nesemnificative invită la culpă şi, în faţa întîrzierilor la care te supun serviciile de urbanism, par mai tentante decît amînarea autorizării la infinit. Problema esenţială în acest joc este însă următoarea: să te ferească Dumnezeu să ai de scos o autorizaţie! Numărul de avize este absolut aberant şi primăria te obligă să rezolvi tu probleme aiuritoare. Să-ţi faci adăpost antiaerian sub casă! Să rezolvi cu pompierii, care au regulamente stricte şi sînt excedaţi de atîtea cereri. Gazele, apa, electricitatea şi toate celelalte utilităţi trebuie să avizeze, ca şi cînd s-ar putea casă fără ele. Problema nu este că ele sînt cerute, ci că pierzi săptămîni pentru fiecare, dai spagă şi alergi dintr-un colţ în altul al oraşului, dialogînd cu oameni plictisiţi, prost plătiţi, pe care prezenţa ta îi scoate din simţuri. Un zgîrie-nori are nevoie de cam tot atîtea avize şi de aceeaşi complexitate ca demolarea unui şopron din fundul curţii.

Ce ar fi de făcut, pentru fluidizarea obţinerii unei autorizaţii, care adeseori ţine şi jumătate de an? Ce ar fi dacă fiecare din aceste instanţe avizatoare şi-ar delega pe omul cu ştampila la primărie, unde să-i poţi găsi pe toţi într-un singur loc, prin faţa cărora treci într-o singură zi şi obţii toate avizele? Ce-ar fi dacă primăriile ar accelera procesul de obţinere a unui certificat şi a unei autorizaţii la o lună maximum pentru amîndouă şi, la schimb, ar mări amenzile la sume prohibitive, astfel încît să devină nerentabil să eviţi legea, dar, totodată, simplu şi avantajos să o respecţi? Ce-ar fi dacă s-ar disocia între cazurile serioase şi cele extrem de simple şi, în fond, nerelevante? Deja se cer pentru autorizaţie planuri şi referate certificate de specialişti şi verificate de verificatori autorizaţi pe toate specialităţile. Dacă o armată de arhitecţi şi ingineri – cu verificatorii sînt minimum cinci – îşi asumă responsabilitatea pentru acea casă, configurată conform cerinţelor din certificat, de ce mai durează încă o veşnicie să obţii autorizaţia? Nu cumva aceste superverificări deleagă responsabilitatea în cascadă, tocmai pe capul funcţionarului-arhitect din primărie, sub cuvînt că, oricum, el le mai verifică încă şi încă o dată? Nu cumva astfel se încurajează traficul de influenţă, clientului recomandîndu-i-se „firme agreate" la care ducîndu-te, eşti sigur cel puţin că obţii actele care îţi sînt necesare? Nu cumva astfel, în condiţiile extrem de restrictive, se întîmplă exact ca şi în cazul vizelor pentru Occident, adică sînt pedepsiţi exact cei care s-au decis să joace după regulile tale, iar nu acei care vor fi încălcat oricum legea? Priviţi, vă rog, jaful făcut de urbaniştii fostului SAI la intrările în Bucureşti cu halele de gros şi veţi înţelege de ce severitatea la noi e formală, jalnică şi contraproductivă.

În fine, semnalez (din nou!) prezenţa unei birocraţii „bune": comisia de arhitectură de cult de la MLPAT. Ea este destinată sortării proiectelor de lăcaşuri de rugăciune din ţară dar, mă tem, a avut puţin efect în a împiedica apariţia monştrilor. În lipsa realei expertize în domeniul arhitecturii de cult, care se cîştigă doar făcînd biserici sau meditînd asupra spaţiului sacru, comisia se suprapune peste alte segmente ale avizării şi, drept urmare, slăbeşte vigilenţa acestora. Cei din comisiile de urbanism din provincie, arhitecţi cu aceeaşi diplomă ca şi unii onoraţi membri ai comisiei care nu au proiectat un zid de biserică vreodată, îi lasă pe aceştia să se facă de rîs în locul lor, sub cuvînt că, dacă a trecut de comisie, cine sînt d-lor să se opună competenţelor de la Capitală? Şi, s-o spunem deschis: ce a făcut comisia în cazul catedralei zburătoare care tocmai a „aterizat" în Piaţa Unirii, altceva decît să se lase intimidată de prezenţa – nenecesară şi abuzivă – a vîrfurilor administrative şi legislative băştinaşe spre a impune un aviz? Apoi, dacă le-a trebuit aparenţa de legalitate, de ce nu au convins cu studii de specialitate şi au ignorat deciziile comisiei monumentelor istorice? Dacă nu le pasă, ce-au mai căutat la comisie?

Din această dilemă – o supraveghere care este slabă tocmai pentru că este tare – nu putem ieşi decît prin descentralizarea deciziilor (şi) în urbanism şi construcţii. Serviciile locale, arhitecţii şefi de sector, de judeţ, de oraş să îşi asume profesia şi să avizeze dînşii ce este de avizat în parohia pe care o păstoresc. Mai puţine avize, mai mult plimbat pe teren, la văzut realitate şi mai puţin plimbat de hîrtii. Mai multă responsabilitate individuală, cu chip şi cu personalitate.

Mai multă viaţă şi mai puţină ficţiune.

Pavel ŞUŞARĂ
critic de artă

Nu picta

Artistul şi Matrioşa

În imaginaţia populară, artistul este una dintre formele exemplare de întrupare a libertăţii. Prezenţă romantică, el pare mîntuit de tot ceea ce ne face viaţa cenuşie, insipidă şi, cîteodată, chiar insuportabilă. O conştiinţă de sine puţin romantică, de multe ori împletită cu un histrionism buf, perfect compatibilă cu o aşteptare publică însetată de imponderabil şi de miracol, a cultivat, multă vreme, chiar presupoziţia unei anumite imunităţi a artistului în faţa rigorilor existenţei şi a constrîngerilor sociale. La adăpostul condiţiei sale unice, al acestei investituri minunate, el putea forţa – uneori cu un anumit succes – atît limitele biologice şi morale, cît şi convenţia socială şi ordinea meschină, din a căror fragilitate sau, după caz, vigoare, omul obişnuit se înfruptă fără întrerupere. Mandatar al eternităţii şi un dar unic făcut contemporanilor, artistul foloseşte deseori sau, mai bine zis, folosea, argumentul propriei existenţei ca pe un silogism invulnerabil atît în faţa lui Dumnezeu, prin supralicitarea funcţiilor hepatice, cardiovasculare şi gastrice, cît şi în faţa sectoristului, prin declinarea identităţii artistice o dată cu prezentarea buletinului. Acest artist, atît de complicat ca agregare fizică, atît de subtil ca formulă chimică şi atît de lipsit de inhibiţii ca formulă morală, nu putea funcţiona altfel, în cîmpul înceţoşat al imaginaţiei populare, decît ca un **ideal**, ca o **răzbunare** ultimă în faţa deşertului de banalitate. Un artist care merge la serviciu, care face cerere pentru butelie, care nu primeşte paşaport, care face reclamaţii la telefoane, care plăteşte lumina, care cumpără un chil de parizer (eventual, pentru a investi în ceva premiul Academiei), care plăteşte chirie, care are probleme cu ICRAL-ul, care îşi vinde sticlele goale, care ia cuvîntul la şedinţele asociaţiei de locatari, care este atenţionat că are ceva restanţe la întreţinere, care bea bariu ca să-şi mai verifice ulcerul, pe care-l supără hemoroizii, care-şi duce copiii la şcoală, care plăteşte amenzi, care înjură politicienii, care-şi pingeleşte bocancii, care încearcă să-şi vîndă produsele, care se uită la Marius Tucă, pe care îl dor şalele, care agaţă gagici pe stradă, care îşi strică ziua dacă îl vede pe Horia Brenciu, care îi bagă în mă-sa pe gunoieri, după ce i-au dat soneria peste cap şi apoi îi cer o mie de lei pentru înmormîntarea unui coleg care a murit acum trei ani la Calafat, care se ceartă cu nevasta, care curăţă cartofi, care dă cu aspiratorul, care priveşte cu melancolie cum a încărunţit pe la tîmple, care tînjeşte ca un cîine fără stăpîn, care se dovedeşte cîteodată mitocan şi prost crescut, care zîmbeşte ipocrit, care vomită ca un boschetar după cîte o beţie zdravănă, care munceşte pînă îi cad ochii în gură şi, după toate astea, care mai are şi îndoieli, care nici nu prea ştie ce-i cu el, poate exista cu adevărat? Nici vorbă, un asemenea portret nu poate fi real; aşa ceva nu există, ar spune hotărît şi cu ochii bulbucaţi de mirare, ca ţăranul lui Marin Preda, imaginaţia populară. Ba da, declară subsemnatul în deplină cunoştinţă de cauză – şi chiar în deplinătatea facultăţilor mintale –, există **numai** acest tip de artist. Între ficţiunea cvasilivrescă, pe jumătate fabulatorie, pe jumătate curativ-compensatorie, şi existenţa artistică reală se cască un hău aproape cît o tranziţie. Asemenea oricărei alte făpturi sociale, **artistul** (şi cel plastic în primul rînd, pentru că el este legat direct de materiale şi de produse tehnico-industriale) trăieşte sub fatalitatea unui infinit lanţ birocratic. Spre deosebire însă de omul cu îndeletniciri obişnuite, care posedă un singur Lis şi un singur Remeş, ambii aşezaţi în locurile special amenajate, artistul mai are cîte un Lis şi cîte un Remeş de talie mijlocie, frumos înşurubaţi în structurile de breaslă şi, pentru ca lucrurile să se încheie în nota borgesiană a Matrioşei, şi cîte un Lis şi cîte un Remeş de talie pitică, dosiţi în propriul atelier sau chiar agăţaţi printre firele delicate ale penelului. De la cumpărarea colii de hîrtie şi a cărbunelui, ca să nu mai vorbim de aparatura electrică, de marmoră sau de bronz, de la spaţiul de lucru, utilităţi şi servicii şi pînă la închirierea unei galerii, ca spaţiu de contact cu posibilul cumpărător, fluxul administrativ are trei caracteristici fundamentale: este obligatoriu, ostil şi epuizant. Dacă Lis cel mare se arată generos şi opera se naşte, dacă Lis cel mijlociu este înţelegător şi expoziţia se realizează, totul cade în sarcina lui Lis cel mic, al cărui rol devine decisiv: el trebuie să administreze atît de subtil relaţia cu piaţa încît reproducţia să fie posibilă. Dar nu apucă Lis cel mic, în cazul în care a fost destul de vioi, să se bucure măcar o clipă în tihnă, pentru că Remeş cel mic apare ca din senin şi începe o socoteală simplă: cît s-a obţinut, cît s-a investit şi ce poate fi contabilizat prin diferenţă. Preţ de o secundă, micuţul Remeş poate fi văzut surîzînd. Dar, în secunda imediat următoare, se înfăţişează Remeş cel mijlociu, care a învăţat un alt capitol din ştiinţa mistică a cifrelor: el calculează rapid procentul care i se cuvine breslei, apoi face o plecăciune adîncă şi îi transmite pixul lui Remeş cel mare. Acesta îşi aprinde o ţigară, socoteşte din memorie şi semnează un mandat de expediţie pentru Sidex Galaţi, nu înainte de a-i comunica artistului cît de mult îi preţuieşte opera. Dar artistul este liber. El aşteaptă în libertate salariul de la şcoala unde este profesor, de la agenţia pentru care face afişe publicitare, de la magazinul ale cărui vitrine le decorează. Şi din acest salariu încearcă să îşi reia ciclul de creaţie, îşi decorează coşul zilnic, îşi plăteşte întreţinerea, îşi cumpără ţigări, îşi cumpără ziare, îşi plăteşte lumina, îşi cumpără Hemorzonul şi aşa mai departe. Pînă cînd Lis cel mic şi Remeş cel mic îi ocupă în întregime existenţa şi reveriile, îi reglează tonusul şi inspiraţia, îi şoptesc programul şi estetica. Şi oricum s-ar fi numit artistul pînă atunci, din momentul desantului el nu se va mai numi decît Bălaşa, Mărginean..., adică nu! Am greşit. Aştia sînt birocraţi din altă poveste. Micuţii cu care lucrau ei nu se numeau Lis şi Remeş, ci Elena şi Niculae. Fie-le ţărîna uşoară şi amintirea proporţională (invers)!

Nu negocia

Corect birocratic

Oricît veţi căuta prin sondajele de opinie, nu veţi găsi ceva care să ateste că birocraţia este vinovată de criza din România. Vinovaţi sînt preşedintele, guvernul, instituţiile internaţionale sau mafia internă. Înseamnă asta că românii sînt mulţumiţi de funcţionarea aparatului birocratic, că s-au îndrăgostit iremediabil de funcţionarul autohton? E de la sine înţeles că nu. Atunci rămîne să credem că amnezia (sau eufemismul) subiecţilor este efectul pervers al conştiinţei că birocraţia nu ar trebui să fie atît de importantă pe cît este. Bunul-simţ spune că un individ deştept, sănătos şi descurcăreţ nu ar trebui să aibă probleme în confruntarea cu un funcţionar. Şi totuşi are.

Va veni vremea în care va trebui să se admită că a avea de-a face cu birocraţia este un lucru la fel de serios ca alergatul pentru maraton sau ca examenul de admitere la facultate. Nu oricine îi poate face faţă. Ai nevoie de timp berechet, bani doldora şi nervi de oţel. Realismul trebuie să-ţi marcheze acţiunile. Trebuie să te aştepţi, de pildă, ca treburile pe care le preconizai a le termina în jumătate de zi se vor întinde pe parcursul mai multor săptămîni. Cînd pleci la drum trebuie să iei cu tine toate, dar absolut toate actele care poartă numele tău, al soţiei, unchiului şi străbunicului. Trebuie să ai în buzunar cît mai mulţi bani şi să nu-ţi programezi nimic altceva pentru acea zi şi pentru următoarele. Nu contează că luni ai ratat programul de două ore al ghişeului aceluia vital pentru tine. Poţi reveni miercuri, cînd ghişeul este din nou deschis pentru două ore. Iar dacă stai la coadă şi tot nu prinzi rînd, ai o ultimă şansă vineri, evident, tot două ore. Nu ai de ce să te miri că funcţionarul te tutuieşte şi că devine irascibil pînă la violenţă cînd îl iei la întrebări. E vina lui că tu nu ai toate actele la tine? Dacă făceai bine şi citeai lista de lîngă ghişeu, pe cea complementară de la etajul doi şi foaia lipită pe uşă, nu ai fi greşit! De ce ar fi obligat el să te suporte? E şi el om cu familie care cîştigă o bucată de pîine.

Curînd, relaţia cu birocraţia devine obsesie, te ambiţionează. Te simţi slab şi te întrebi încrîncenat: cum, nu pot eu să mă descurc cu nişte hîrţoage şi cu nişte neisprăviţi de funcţionari? Afli, astfel, că birocraţia are virtuţi emulative. Îţi doreşti din tot sufletul să fii mai bun, mai eficient şi urmăreşti cu toată energia să-i devansezi pe nefericiţii care au luat acelaşi drum ca tine. După luni de antrenament, de strunire a nervilor şi educaţie a spiritului, ajungi să ai Experienţă, să fii în stare să te comporţi Corect Birocratic. Te vei număra şi tu printre descurcăreţii domeniului, vei cunoaşte scurtăturile şi cele mai rafinate tehnici de lubrefiere. Şi ţi se va părea normal să fetişizezi o ştampilă, un formular sau o chitanţă pe care le tezaurizezi alături de lucrurile cele mai dragi ţie. Te uiţi cu dispreţ la naivii care pleacă dezarmaţi la drum. Vei vedea apoi că nu toţi funcţionarii sînt indolenţi şi inflexibili. Poţi profita de tînărul geluit ce amestecă vulgata administrativă cu expresii de maidan, spunîndu-i că eşti din acelaşi cartier cu el. De la tînăra machiată strident şi cu dinţi de plastic poţi obţine ce vrei spunîndu-i că arată „beton". Poţi negocia şi cu grăsuţul chelios, lipsit de răutate, dar repezit, arătîndu-i că nu te grăbeşti. Gospodina emancipată devine imediat sfătoasă dacă primeşte un bacşiş, cît de mic. Cu acritura slăbănoagă, gen fără pasiuni, fără familie, nu ai nici o şansă – totul o lasă rece. Ceva mai mult noroc ai putea avea cu matahala în mîinile căreia hîrtiile par ceva atît de fragil, dîndu-te respectuos, descurcăreţ şi dintr-o bucată, aşa cum e şi fii-su. Eforturile îţi vor fi răsplătite: curînd, vei deveni unul de-al lor, îi vei cunoaşte şi înţelege. Şi vei spune că ceea ce ţi se întîmplă nu este un coşmar absurd, ci un vis frumos, cu eroi de poveste.

Adrian CIOFLÎNCĂ

CRITICA BIROCRAŢIUNII PURE

Birocraţia-n lumea celor care nu cuvîntă

Hol îngheţat tribunal sector. Coadă legalizări. Sumane, basmale, haine piele scorojită (diferenţa specifică). Pale buchete de chitanţe şi timbre fiscale ţinute stîngaci în mîini neobişnuite să manevreze hîrtia sau pixul (genul proxim). Două ceasuri de penitenţă... gata, ai acces în sanctuarul numit arhivă – o odaie dreptunghiulară tăiată-n două de-un parapet înalt de lemn. Lîngă parapet – o treaptă lungă. Aha. Pe ea se aburcă, dînd din coate, sumane, basmale şi haine de piele. Fixezi un timp spinările înşirate ca ardeii pe aţă. Dai să te-ndeşi – degeaba, pentru moment eşti exclus. Bine-bine, dar de la ce? Nu vezi absolut nimic: parapetul despărţitor e mult prea înalt. Ciuleşti urechile: foşnete, murmure, şi, de-afară, normal, asculţi şi tu ciorile, cîinii încăieraţi. Stai şi stai şi stai. Cînd îţi cucereşti, după o vreme, locul la înălţime, centimetrii tăi de treaptă, ţi se deschide orizontul: cealaltă jumătate de odaie e sufocată de sute şi sute de dosare, care aruncate grămadă, care răsfirate pe birouri, normal. Fiecare birou fiind prevăzut cu cîte un funcţionar. În funcţie de temperament, omul legii se scarpină, trăncăneşte sau priveşte în gol. Zeci de perechi de ochi avizi se uită ca la televizor, de dincolo de parapet. Funcţionarii se poartă cu firescul maimuţelor de la zoo, petenţii se holbează în tăcere. O basma te lămureşte în şoaptă că-i e frică să-şi ceară documentul pentru care a stat la coadă ore-n şir. Pîn' la urmă ne bagă ei în seamă, ia staţi să mă dau mai aşa să vă fac un picuţ de loc. Că ăştia ne dă afară şi ne pune la coadă iar.

Aiurea! N-ai decît *să spui* pur şi simplu ce vrei de la ei şi funcţionarii odioşi îţi şi rezolvă problema în două minute! Două minute! Eşti pe punctul de a pleca. Şi semenii tăi penitenţi? Îi contempli, două-trei minute: au rămas mai departe cum i-ai găsit – tăcuţi, terifiaţi, sus-sus la parapete. Încremeniţi în cremenal.

De ce n-au curaj să li se adreseze funcţionarilor? De ce n-au funcţionarii chef să li se adreseze? E aici o problemă de comunicare, cum le place liderilor politici să zică?

Nu. Sau nu numai – fiindcă mai e ceva nepovestit aici, ceva ce s-a întîmplat înainte, atunci cînd tu abia te îndreptai spre coada alcătuită din sumane etc., şi anume: un funcţionar gentil te-a luat deoparte să te sfătuiască să nu-ţi pierzi timpul, o persoană ca dvs., păcat, rezolv eu copie, tot, legalizare, tot, în maxim juma' de oră – a zis el. Cît mă costă – ai zis tu. Cin'zeci de mii – el.

Delia RADU

Alţi bani, altă distracţie

Statul are nevoie de bani şi mai pune o taxă. Pe casă. Atunci ne e dat să vedem la televizor mulţimi de oameni care iau cu asalt ghişeele ca să-şi plătească impozitul. Adică să dea, nu să ia. Şi mă întreb cine este anormal, statul sau oamenii, sau poate eu.

La puţină vreme după surpriza Guvernului, în interiorul Administraţiei Financiare a sectorului unu, un aer care îţi aminteşte de cozile de lapte de mai demult. Este linişte şi totuşi o forfotă generală pe care numai o adunare de bătrîni o poate face. Nu lipsesc decît sacoşile cu sticle, în schimb fiecare este dotat cu cîte un teanc de hîrtii.

Totuşi, nu este chiar ca la televizor. Observă şi George Ionda care, deşi a stat trei ore şi jumătate, este mulţumit că a scăpat şi că „nu se compară cu ce se vede la jurnal, aglomeraţia aceea, mă aşteptam să mă lupt cu oamenii pe aici. Nu e greu, dar trebuie să ai răbdare". Şi tutun, şi timp liber. Numai bătrînii au. Cei mai mulţi stau la cozi şi pentru copii.

Sînt multe, întortocheate, dar pensionarii par a le ghici. „Asta e pentru declaraţii, acolo pentru formulare." E bine să urmăreşti anunţurile de pe pereţi. Fac un exerciţiu şi încerc să văd dacă aş putea să-mi plătesc impozitul. Lipsa de experienţă în ale cozilor mă face să mă cred într-un roman poliţist, urmăresc indicii. De la al treilea anunţ mă blochez, am intrat deja într-o coadă. Exerciţiul s-a sfîrşit, mai bine să n-ai casă.

Totuşi, de ce se înghesuie oamenii să dea bani, nu mă abţin să întreb. Doamna Bighia mă lămureşte: „Aşa sîntem noi, românii, sau poate numai noi pensionarii, nu vrem să ne ştim datori, mai ales la stat. Eu am ajutor social, dar plătesc prima chiar dacă rămîn flămîndă. Să nu am datorii."

În mod ciudat, nu se ţipă. După ore petrecute faţă în faţă, se vede un fel de înţelegere reciprocă între pensionari şi funcţionari. Primii îi înţeleg pe ceilalţi. Au pus afişe, au mai deschis ghişee, „nu sînt ei de vină săracii". Guvernul este de vină, hotărît lucru. „Şapte piei voi să ne ia. Măreşte impozitul de douăzeci de ori, ce, mie mi-a mărit pensia aşa?" se plînge Ecaterina Mazu, „să scrii că nu mai putem". Vasile Ionescu e mai înţelegător, „poate are nevoie de bani, dar nu dai ordonanţa în 24 şi o aplici pe întîi". Domnul Stoian s-a prins de şmecherie: „ordonanţa ne păcăleşte. Te scutesc de 5% dacă plăteşti anticipat, dar nu e mai bine să îi pun la CEC şi să iau dobînda?"

Norocul mă împinge spre un hol separat unde dau de Eugenia Bece, pensionară, care a lucrat chiar aici. Ea nu stă la coadă, dar ţine neapărat să se asigure că nu „zic nimic de rău" despre foştii colegi. „Sînt prea mici pentru a face totul. Au prelungit programul, au trecut la operativ oameni care aveau caracter funcţional, s-a majorat numărul de ghişee." Nu scap pînă cînd doamna nu felicită „conducerea administraţiei pentru măsurile competente luate".

Dar pe D. V. nu l-au convins („să nu-mi dai tot numele că mai am nevoie de ăştia"). „Se cere acte încontinuu, cîpii de pe acte de proprietate, schiţe, toate pe care le au deja aici. Ministerul de Finanţe a zis la radio că nu trebuie declaraţia. Dar aici un inspector a zis că Ministerul ştie una, noi alta. M-am certat cu ăştia. Am urcat de trei ori de la parter la etaj, după un inspector, că s-a încurcat".

În sfîrşit, văd o persoană mai tînără. Gheorghiţă Rusu are telemobil şi se agită, n-are stare. Este patron şi stă la o coadă pentru licenţa pentru alcool şi tutun. E nemulţumit că statul îi impozitează acum profitul de două ori, „apoi vine taxa de Sanepid, apoi la pompieri, pînă la urmă statul ia 80%, eu rămîn cu 20% şi eu muncesc". Un alt tînăr scrie ceva. Habar n-are de casă, „sînt pentru şomaj, bunica e p-aicea, cu casa".

Cînd am ieşit, am simţit brusc că îmi lipseşte ceva. Mă obişnuisem cu forfota. Bine că nu am stat mult, poate deveneam dependent.

Curiozitatea mă face să revin peste exact două luni, în martie. La intrare, înregistrez trei schimbări: primul anunţ-indiciu e mai mare şi mai colorat. Uşa rotativă s-a blocat, poate de suprautilizare. Şi un genial întreprinzător speculează plictiseala şi vinde cărţi, chiar în hol. De la „Motanul încălţat" şi manual de întreţinere-utilizare a pisicilor la „5 ani la Cotroceni". Pe toate gusturile. Aş putea spune chiar pentru toate vîrstele, dar înăuntru iar numai bătrîni. Cozile sînt mai mari, dar este şi mai de dimineaţă. Doamna Crîngaşu este aici pentru o succesiune. Apoi se va gîndi şi la impozitul pe ceea ce moşteneşte. „Alţi bani, altă distracţie, poate mai bine nu moşteneam". Poate mai bine stăteam cu toţii acasă. Zic şi eu. **(C.G.)**

Cuvinte fetiş

acte (copie şi original)
borderou (pierdut)
colega („e-n tura cealaltă")
dosar (incomplet)
formular (completat greşit)
formular („copiaţi-l de pe uşă!")
formular („aţi scris acelaşi nume ca pe specimen?!?")
ghişeu (închis)
orar (schimbat; „veniţi mîine între 10 şi 12")
etc.

Nu oferi cărţi de vizită

Dacă „un homme averti en vaut deux", un client „anunţat" la o policlinică face cît toată sala de aşteptare.

Era prin 1980 şi ceva cînd, trebuind să-mi schimb ochelarii, am căutat, am întrebat, am vorbit şi am găsit un medic bun şi înţelegător care mi-a spus că pot veni oricînd, intrînd direct în cabinet. Tehnica era simplă: pas grăbit, ochii în pămînt, sentimentul culpabilităţii abolit şi... ceilalţi să aştepte. Am traversat deci grăbit sala de aşteptare – pacienţii tot nu-i vedeam bine – şi am intrat la secretariat. În acest moment mi-am dat seama că, pudic din fire, nu pot intra într-un cabinet medical chiar dacă medicul nu se uită decît în ochii pacientului. Din fericire, la o masă şedea o secretară, tînără, aşa cum se cade pentru liniştea sufletească a patronului.

Cu cel mai serios aer am scos din buzunar o carte de vizită, i-am întins-o, rugînd-o să o treacă medicului. Eram încîntat de formula elegantă care-mi uşura conştiinţa, cînd gingaşa secretară, privind nedumerită cartonul pe care-l avea în mînă, mi-a spus: „Nu e valabil; nesemnat, neştampilat".

Am intrat, totuşi, gîndind la bunicii noştri care făceau adevărate pelerinaje cu trăsura pentru a depune cărţi de vizită, bune, cu toate că erau nesemnate şi neştampilate.

Radu IONESCU

Nu trimite colete pe adresa firmei

Anul trecut, am trimis din Franţa un colet conţinînd cca. 10 kg de dosare de presă. Mi s-a părut puţin caraghios să fiu şi expeditorul şi destinatarul întregii afaceri, motiv pentru care le-am trimis pe adresa redacţiei unde lucrez, în ideea că aş fi putut deconta cheltuielile aferente (destul de mari – 180 de franci). Odată întors în ţară, înştiinţarea de la poştă mă aştepta la redacţie. Am telefonat Oficiului cu pricina pentru a afla de ce acte aveam nevoie pentru a ridica pachetul. Prin telefon nu mi s-au părut multe; de bază era delegaţia din partea firmei (cu antet, ştampilată, tot tacîmul). Înarmat cu ea, cu buletinul de identitate şi, mai ales cu zdrobitorul act francez care dovedea că eu sînt expeditorul coletului, m-am prezentat în faţa ghişeului. Eşec: actele nu erau suficiente. Mai era nevoie de o declaraţie vamală, pentru care nu exista formular tipizat – „copiaţi-l dumneavoastră de-aici din geam şi completaţi-l" –, ca şi de actele doveditoare ale firmei (certificat de înmatriculare, cod fiscal!), evident, în copie xerox. Odată predat acest minidosar, ar fi urmat completarea altui formular, la faţa locului, ratificat de ştampila firmei. „Bine, am zis, dar ştampila e un lucru care nu se dă!" „În plus, a continuat omul de la ghişeul de lemn (!), la care mă mutasem între timp, trebuie să plătiţi o sumă reprezentînd un procent din valoarea lucrurilor existente în colet." „Dar sînt hîrtii fără valoare, materiale promoţionale!" „O valoare tot trebuie să aibă!", a insistat vameşul. „O valoare tot trebuie să aibă!", a insistat şi dirigintele, pentru că am ajuns şi la el. Dovada franceză de care mă tot agăţam era atît de evidentă încît instanţa supremă a Oficiului poştal o ignora de tot, consimţind eliberarea coletului cu condiţia să plătesc o sumă reprezentînd un alt procent, perfect justificat legal. Zicea el. Total nejustificat din punct de vedere matematic: X la sută din zero face tot zero. Aşa că i-am zis: „De la mine nu primiţi nici un ban", şi am scos legitimaţia de presă. Imediat, a şi găsit o soluţie. Simplă şi ieftină. Din persoană juridică am redevenit persoană fizică. Coletul însă tot nu l-am putut ridica pe loc, întrucît trebuia redirecţionat la poşta pentru „persoane fizice". De aici l-am ridicat, peste alte trei zile, plătind taxa de depozitare. Evident, gata cotrobăit (cartonul era rupt, iar ziarele abia de se ţineau într-o firavă sforicică). *(via fax)*

Nu locui pe strada Zambaccian

Biroul „Istoricul adresei poştale" din cadrul Serviciului Evidenţa Proprietăţii, Primăria Capitalei, etajul 1, camera 45:

Un domn în vîrstă şi surmenat de cîte drumuri făcuse pînă la ora aceea, are această conversaţie cu funcţionarii serviciului mai sus menţionat:

– Doamnă dragă (omul e de modă veche, foarte politicos, dar cu răbdarea încordată la maxim), clădirea pe care o revendic este pe strada Zambaccian la nr. 38. Actul meu de proprietate spune că e pe strada Capitan G. Demetriad, care e una şi aceeaşi stradă.

– Cum să fie, dom'le, una şi aceeaşi stradă?!

– Păi despre asta e vorba, de aceea mă aflu aici, ca să descoperim evoluţia numelor străzii Zambaccian..

– Noi nu avem în cartotecă decît Zambaccian...

– Doamnă, m-aţi pus să parcurg următoarele etape: să merg la cadastru şi să cer două planuri de situaţie – unul la cota 1:500 şi unul la cota 1:2000. Vi le-am adus. Aţi vrut să aduc cópii după actele de proprietate, dosar cu şină, cerere tip, număr de înregistrare de la DAFI sau cum s-o numi acolo..., schiţa imobilului şi a terenului aferent,... şi acum îmi spuneţi că nu aveţi evidenţe! Păi la ce bun biroul ăsta?

– Dom'le, dacă nu există ce vrei, să inventez eu?

– Dar eu cum dovedesc că e aceeaşi stradă? Vă aduc planurile străzii din anul 1939. Ce-i drept, strada s-a numit aşa numai pentru o scurtă perioadă. Planurile mele vechi au chiar ştampila cadastrului...

– Nu insistaţi! Dacă nu există la noi în evidenţe cum vreţi să vă confirmăm?!

– Doamnă, dacă nu există la dumneavoastră înseamnă că nu există deloc?!

– Nu ştiu şi nici nu mă interesează! Vorbiţi cu şefa!

– Am vrut să vorbesc, dar trebuie să mă înscriu la audienţă.

– Şi?!

– Şi nu mă poate primi decît peste o lună, iar procesul meu are termen săptămîna viitoare.

– Nu ştiu!

– Dar totuşi... daţi-mi o sugestie. Cum să fac? Dacă vă donez dumneavoastră planurile mele nu puteţi considera că v-aţi îmbunătăţit arhiva?

– Fii, dom'le, serios!

– Doamnă, dar e un cerc vicios.

– O fi, eu mai mult nu pot face! *(via e-mail)*

Nu scoate reportofonul

Există în România o specie foarte răspîndită de birocrată. O întîlneşti în instituţiile publice şi în întreprinderile de stat ca secretară a domnului director sau chiar ca şefă peste ceva. Peste un regat care este numai al ei. Directorul conduce, dar nu domneşte. Prost fardată şi şters îmbrăcată, „remuneraţie după buget", ea este totuşi o doamnă. Cel mai mare duşman al ei este reportofonul. Cînd aude că eşti de la presă, o apucă o vorbărie şi un elan de o să ai nevoie de antinevralgic. Dacă scoţi reportofonul, ai stricat totul. Îl priveşte cu spaimă şi nu mai vezi cafeaua pe care ţi-o promisese. Sau îţi pune prea mult zahăr. Riscurile meseriei. *(un reporter indignat)*

Nu-ţi da doctoratul

Ca să-şi susţină teza de doctorat, omului îi trebuie (pe lîngă ştiinţa de carte, desigur) şi o seamă de documente (în cîte două exemplare) şi, bineînţeles, o serie de avize. Adică: memoriu de activitate, listă de lucrări publicate *(pînă aici e bine...)*, copie legalizată după certificatul de naştere *(??)*, copie legalizată după certificatul de căsătorie, pentru cine şi-a schimbat numele prin punerea pirostriilor *(aici sînt discriminate, în general, femeile)*, copie legalizată după diploma de licenţă *(normal, să se vadă că o ai)* şi după foaia matricolă *(să se vadă ce note ai avut în facultate? şi dacă-s proaste, ce?)*, copie legalizată după diploma de bacalaureat *(adică nu e clar că ţi-ai dat bacu', din moment ce între timp ai făcut şi facultatea, care te-a primit la sînul ei tocmai pe baza diplomei de bac?)*. Buun. Mai trebuie 4 exemplare din teză (dar e mai bine să ai de la început şase), după care: 1) îi rogi pe membrii comisiei (conducător ştiinţific + 3 referenţi oficiali, dintre care numai unul are voie să lucreze la instituţia ta) să-ţi dea referatele; să nu le trimită prin poştă direct la instituţie, că se pierd; 2) te duci cu toate cele de mai sus la biroul cuvenit, crezînd că asta e tot; nu e; 3) aştepţi ca Senatul Universităţii să-ţi aprobe componenţa comisiei (între timp comisia ţi-a dat şi referatele, dar mă rog...); ţi-o aprobă; 4) te duci iar la respectivul birou, să stabileşti data susţinerii; o stabileşti, dar ai nevoie de avizul conducătorului şi al decanului facultăţii, din care să reiasă că dumnealor sînt de acord cu data; în scris, vă rog, ce dacă aţi vorbit cu ei, ce dacă au propus chiar ei data respectivă, în acord cu restul comisiei!; 5) vii înapoi cu acordul scris. E bine. Încă o aprobare de la rector (trebuie să fie şi el de acord cu data şi ora, nu? Că doar ce grijă are?) şi eşti pe caii cei mari. Din acest moment se numără minimum 25 de zile pînă la data susţinerii. Întrucît referenţii sînt plătiţi pentru activitatea depusă, trebuie să-i rogi să completeze nişte „convenţii civile pentru prestări servicii" (nu că dumnealor, eminenţi profesori universitari, ar deveni simpli „prestatori de servicii"; dar aşa scrie pe formularele cu pricina). Din nou, utilizarea poştei pentru trimiterea respectivelor convenţii nu este recomandabilă, că nu se ştie...

Gata. În ziua şi la ora stabilite, avizate şi aprobate de cine trebuie, poţi de-acum să-ţi susţii teza şi să te bucuri de succes. Dar scurt, vă rugăm, cît mai scurt. În curînd vor începe noi trasee birocratice, pentru că dosarul tău va merge la o Comisie Naţională care-ţi va confirma titlul. E bine să supraveghezi îndeaproape şi acest drum al actelor, că nu se ştie, s-au mai văzut cazuri cînd era cît pe-aci să-şi piardă omul titlul... În sfîrşit, bine că ai scăpat, parcă lumea se uită altfel la tine. A propos, nu uita peste cîteva luni să dai telefon şi să întrebi cît mai durează pînă ţi se dă diploma (spune şi tu că-ţi trebuie urgent, că urmează să pleci în străinătate, poate...).

P. S.: Situaţia descrisă mai sus e valabilă doar pentru cazurile cînd totul merge bine. Dacă-ţi lipseşte vreun act, ratezi vreun aviz sau arzi vreo etapă, e altceva... **(M. V.)**

Nu călători în Occidentul-de-Sud

Venezia Express tocmai trecuse de Trieste şi se oprise la frontiera italiană. Un funcţionar cam de douăzeci de ani îmi controlează paşaportul. Mi se adresează sever într-o engleză corectă: „În ce scop călătoriţi în Italia?" Sigur pe viza mea, obţinută în schimbul unei dimineţi pierdute, îi răspund uşor înţepat: „Sînt invitatul Politehnicii din Torino". Deloc impresionat, insistă: „Arătaţi-mi invitaţia". Invitaţia!...O predasem împreună cu un vraf întreg de acte – despre care mereu aflai ceva nou stînd la coadă – la consulatul italian din Bucureşti. Îi explic puţin cam profesoral că, dacă n-aş fi avut invitaţie, nu primeam viză, deci n-are rost să mi-o mai ceară şi el. Mă întreabă brusc: „Cîţi locuitori are România?". Puţin descumpănit, ezit. Apoi, mă gîndesc să-i satisfac curiozitatea, aşa, ca unui simplu cetăţean: „23 de milioane. De ce?" El izbucneşte: „Şi cum aş putea şti EU despre fiecare din cei 23 de milioane ce treabă are în Italia?". Nu mă pot abţine să nu-i spun că nimeni nu-l obligă s-o ştie. Mai fusesem în multe ţări, nimeni nu-mi ceruse invitaţia la frontieră. Adoptă atitudinea „Ţi-arăt eu ţie!": „Invitaţia sau cobori!". Simţeam cum mîndria se scurge din mine ca sîngele dintr-o rană deschisă. Fie. Dacă Parisul merită o liturghie, Veneţia merită o umilinţă. Scotocesc febril prin bagaje unde, din fericire, mai aveam o copie rătăcită după invitaţie. O luasem numai pentru că avea pe ea adresa de destinaţie. Trenul a pornit şi după o jumătate de oră am coborît la Veneţia, puţin cam tulburat de primul contact cu birocraţia italiană.

Al doilea contact a fost la Torino. Primul lucru care mi s-a pus în vedere la facultate a fost să-mi obţin de la chestură, în termen de două zile, în schimbul unei taxe exorbitante şi al unui alt maldăr de acte, un document numit aici *permesso di soggiorno*. Ştiam, încă de la obţinerea vizei, că italienii sînt extrem de vagi în privinţa actelor necesare pentru orice-ar fi, aşa că am vrut să mă informez direct la chestură. Am intrat în cea mai apropiată. Evident, nu se vorbea decît limba italiană, deşi era un birou special destinat jecmănirii străinilor. Am încercat să mă fac înţeles. Un tînăr *carabiniere*, gen Mastroianni în tinereţe, îmi spune că românii sînt arondaţi unei alte chesturi, situate în partea opusă a oraşului. Nu-i nimic, am insistat, nu vreau decît să ştiu ce acte-mi trebuie pentru *permesso*, ca să mă duc cu ele pregătite. A refuzat, demn, să continue conversaţia cu unul care masacrează italiana în aşa un hal. *Parlate più correttamente la nostra lingua*, m-a îndemnat cu ton mustrător.

Ajung cu greu la chestura căreia îi eram destinat, cu banii număraţi de două ori şi cu actele alese după bunsimţ. Nu lipsea, fireşte, invitaţia. Acolo, sînt trimis să mă fotografiez. Revin după o căutare de o jumătate de oră a unui fotograf. Era însă prea tîrziu: programul de serviciu, peste tot în Italia, se întrerupe între 12 şi 3 pm. Se spune că această pauză este absolut necesară pentru ca amploaiaţii să-şi poată vizita amantele, serile fiind dedicate exclusiv familiei. Aveam să aflu abia a doua zi adevărata explicaţie.

Cînd mă întorc, a doua zi de dimineaţă, aflu că în Italia nu se poate plăti nici o taxă *cash*. Trebuie să mă duc la poştă, să virez banii în contul poliţiei. Bine, o facem şi pe asta. Întreb unde este cel mai apropiat oficiu poştal. Aflu cu stupoare că în întreg oraşul Torino există doar patru asemenea instituţii, fiecare acoperind o arie cît un dezvoltat cartier bucureştean. Mă grăbesc cît pot pentru a nu depăşi ora fatidică a amiezii. La poşta la care am ajuns după ce-am schimbat două tramvaie e o coadă imensă. Toţi cetăţenii trebuie să achite acolo chiriile, întreţinerea, telefonul, electricitatea şcl. Ce-i drept, funcţionarii lucrează fără întreruperea de prînz. Deodată, simt satisfacţia de a înţelege: dacă toţi au pauză, numai poşta nu, înseamnă că adevăratul ei rost e ca, în acest interval, cetăţenii să poată face cozi enorme la puţinele oficii poştale pentru a-şi plăti taxele, dările şi contribuţiile de tot felul. Ajung înapoi la chestură după-amiaza tîrziu. Predau chitanţa, pozele, actele, totul. Funcţionarul gîndeşte, apoi mă trimite după un timbru fiscal. Fierb. El crede că din cauza banilor: „Ce vreţi, e scumpă Italia, *signore!*", îmi spune ironico-amical. Îl întreb de ce nu mi-a spus de la început tot ce am nevoie: poze, chitanţe, timbre etc. Mă priveşte superior: „Aici, la noi, se consideră că, pentru oameni deştepţi, anumite lucruri sînt de la sine înţelese".

Mă aflam la Roma, spre sfîrşitul şederii în Italia, într-un cerc de oameni interesanţi. Nu mă pot stăpîni să nu critic malversaţiunile birocraţiei italiene. Gazdele se simt jignite. Profesorul Marcello de Martino intervine, explicînd că italienii din nord au învăţat birocraţia de la austrieci, pe cînd se aflau sub stăpînirea lor şi, ca în orice proces de aculturaţie, elevii au hipertrofiat pînă la caricatură învăţătura dobîndită. Christian Daudel, un parizian dezinvolt, îmi spune că italienii nu sînt atît de tipicari decît cu esticii, „şi mai ales cu voi, românii, devoratorii de lebede", adaugă în glumă. Îi cer să vină cu mine la chestură pentru a-mi rezolva prelungirea vizei, deoarece mai doream să rămîn o săptămînă. „Vei vedea că se vor purta cu mine cu totul altfel", îmi spune. A doua zi, la chestură, expune el problema într-o italiană cursivă, neuitînd să facă şi un comentariu critic asupra excesului de formalităţi. Funcţionarul i se adresează foarte politicos, întrebîndu-l din ce ţară vine. Uitîndu-se semnificativ la mine, îi răspunde: „Sînt un scriitor francez şi vin de la Paris". Funcţionarul trage aer în piept. „Atunci, fă bine şi întoarce-te în Parisul dumitale şi rămîi acolo dacă nu-ţi place Italia! *Chiaro?*"

Am ieşit să ne răcorim în *Piazza Navona*. De ce oare popoarele latine au o birocraţie mai agresivă şi mai incompetentă decît cele anglo-saxone? Probabil pentru că au adoptat-o în silă, ca pe ceva nefiresc, cu care nu se împacă. Christian fredona *Un tango italiano*, ritmul lui sincopat se armoniza cu experienţa mea birocratică. M-am alăturat lui. *Un dolce pianto.*

Adrian MIHALACHE

Nu şofa

Recentele schimbări legislative în privinţa circulaţiei rutiere au adus cu ele şi un nou mod de plată al amenzilor de circulaţie. Nu mai există posibilitatea ca poliţistul să taie pe loc o chitanţă şi să încaseze banii direct. Acesta nu mai are voie să umble cu monetar asupra sa. S-a dorit, se spune, eliminarea posibilelor înţelegeri dintre şoferii contravenienţi şi agenţii de circulaţie. Şoferului i se întocmeşte, musai, un proces-verbal, fie şi numai pentru 30 de mii de lei. I se spune că poate merge cu acest act la prima unitate CEC unde, în termen de 48 de ore, va putea achita jumătate din minimul amenzii prevăzute. De fapt, aşa scrie şi în procesul-verbal. Numai că, la CEC, şoferul va afla că nu poate achita amenda. El trebuie să meargă tocmai la Administraţia Financiară de care aparţine, unde va sta la cozile bine ştiute. Corvoada nu se va termina însă aici. Automobilistul va merge cu chitanţa de la Administraţia Financiară la unitatea de poliţie de care aparţine agentul care l-a amendat. Va depune chitanţa acolo. Dacă e în alt oraş i se îngăduie omului să o trimită şi prin poştă.

Legiuitorii au redus o mică posibilitate de corupţie şi au mărit birocraţia şi cozile de la poştă şi de la secţiile financiare. Responsabili de aceste măsuri, spun poliţiştii, sînt cei de la finanţe. De vreo nouă ani încoace, birocraţia are un naş mare: Ministerul Finanţelor. **(A. M.)**

Nu o primi în spaţiu pe mama

Doamna S. G. din Bucureşti, pensionară: „Pînă să mă confrunt cu situaţia absurdă pe care vreau să v-o relatez, credeam că va fi o simplă formalitate. De fapt, a fost ceva incredibil de complicat care m-a costat timp şi nervi! Despre ce este vorba: am vrut să o readuc în spaţiu pe mama mea, în vîrstă de 85 de ani, care locuise deja la aceeaşi adresă cu mine, în acelaşi apartament, în urmă cu cîţiva ani. M-am dus aşadar la Circa de Poliţie de care aparţin pentru a anunţa intenţia mamei mele de a reveni la vechiul domiciliu şi pentru a afla ce acte sînt necesare. Atunci am vorbit cu X, care mi-a spus să vin cu o cerere, o copie după actul de proprietate şi o copie după certificatul de naştere al mamei. Cînd m-am întors cu actele respective, la ghişeu era Y – care, pe lîngă actele menţionate, mi-a mai cerut certificatul de căsătorie al mamei mele (copie şi original), plus – pentru că am avut proasta inspiraţie să precizez că mama divorţase între timp – actul de divorţ! (Este vorba despre un act din anii '50...) A treia oară, întorcîndu-mă deja cu un dosar în toată regula, n-am mai dat nici peste X, nici peste Y, ci peste Z, care, uitîndu-se superficial la maldărul de acte, m-a anunţat că „dosarul nu este complet" – nici de data asta! – întrucît lipseşte... actul de studii al mamei!! Am crezut că explodez: „N-are, doamnă, studii, e analfabetă!" – a fost singura reacţie care mi-a venit pe moment. Văzînd că nici acest argument nu o înduplecă, am ameninţat atunci cu reclamaţia. Este singurul lucru care a avut efect: mi s-a spus să vin din nou cînd va fi pusă viza de mutaţie. Ceea ce am şi făcut (a 4-a oară), dar mergînd la Poliţie pe o cale ocolită pentru că, din superstiţie, m-am temut să nu fiu întoarsă iarăşi din drum... De ce a trebuit să fac patru drumuri pentru a arăta că mama mea, care nu şi-a schimbat nici numele, nici buletinul şi a locuit anterior la o adresă unde intenţiona să revină, este într-adevăr mama mea şi vrea să locuiască cu mine? De ce a fost nevoie de atîtea acte? Pe cine, de la Poliţie, spaţiul locativ sau mai ştiu eu ce, interesează cîte clase are mama?..."

Nu muri

Actele necesare înmormîntării: 1. Certificatul de constatare a morţii (eliberat de medic nu mai devreme de 24 h de la deces) 2. Certificatul de naştere al persoanei decedate. 3) Buletinul de identitate al persoanei decedate. 4) Certificatul de îmbălsămare (eliberat de Sanepid). 5) Certificatul de deces (eliberat, pe baza actelor de mai sus, de Primăria de care aparţinea persoana decedată) + mulţi bani (loc de veci, gropari etc.)

Birocratul abisal

M-a ferit careva (pesemne vreo instanţă superioară) să am de suferit, memorabil, de pe urma birocraţiei. Aşa încît nu am, în mintea mea de-acum, amintiri urîte despre funcţionari cu chipurile pătate perpetuu de igrasia muncii lor sau despre funcţionare cu umorile dînd în clocot şi revărsîndu-se ca o lavă a silei zilnice din dosul unui ghişeu nenorocit de notariat. Ori, poate, peste asemenea lucruri s-a aşternut o binecuvîntată uitare. Am, în schimb, pe undeva prin cap, o imagine foarte clară, de o limpezime aproape arhetipală, în care (de cîte ori a revenit, naiba ştie cum, spre suprafaţă) mi s-a părut a vedea un soi de blazon al birocraţiei. Eram (să tot fie cam 25 de ani de-atunci) june student şi drumurile mă purtau adesea pe Calea Griviţei, printr-o zonă de case vechi, cu un singur cat, multe dintre ele avînd, la stradă, prăvălii, ici-colo cîte un birt, sau birouri. Într-o zi, am văzut cum uşa unuia din aceste birouri se deschide şi apare în prag un bărbat mic de statură şi mai degrabă vîrstnic (altminteri spus, cu anii rămaşi pînă la izbăvitoarea pensie număraţi), care face cîţiva paşi pe trotuar, pentru a privi cerul sau pentru a vărsa apa dintr-un pahar, nu-mi mai aduc bine aminte. Spre uimirea mea, omul era gol pînă la brîu (pielea lui, nevizitată de soare, evoca, aş zice irezistibil, depigmentarea peştilor abisali), dar avea pe braţe clasicul apendice al şoarecelui de birou: *mînecuţe* negre. Celor care nu ştiu ce este acest articol vestimentar, de multă vreme ieşit din uz, le ofer aici definiţia lui; preluată din DEX: „un fel de manşete (detaşabile) lungi pînă la cot, care se poartă peste mîneci, pentru a le proteja". **(D. S.)**

Z. ORNEA

Birocraţie buimacă

În timpurile premoderne exista acea pecingine care se numeşte birocaţie? Sigur nu. Funcţiona, ce-i drept, un aparat de stat şi în Evul Mediu, care stabilea dări şi încasări. Tîrziu, în premodern, ştim de la Dinicu Golescu (din, fireşte, *Însemnare a călătoriei mele)* cît de cruzi erau oamenii stăpînirii cînd trebuiau să încaseze dările de la ţărani, lăsaţi lipiţi pămîntului. Nici Mihail Sturdza, ceva mai tîrziu, nu se încurca în sentimentalisme atunci cînd trebuia să perceapă, prin funcţionarii lui obedienţi, impozitele. Şi, se ştie, sub domnia lui M. Sturdza (1834-1849), toate slujbele, de la cea mai înaltă la cea mai de jos, erau cumpărate de la domnie, scoţîndu-şi, apoi, cheltuiala investiţiei din apăsarea contribuabililor. Dar aparatul de stat nu era supranumerar şi nici mari proporţii nu avea. Jecmănirea populaţiei funcţiona din plin, dar aparatul de lefegii ai statului era, în mărime, rezonabil ca dimensiune. Mai tîrziu, după 1866, cînd România începe să păşească în epoca modernă, aparatul funcţionăresc creşte mult ca proporţii. Datorită sistemului electoral în vigoare, fiecare dintre cele două partide care contau (liberal şi conservator) avea armata sa de funcţionari. Încît se spunea că sînt chiar trei contingente de slujbaşi, pe lîngă cele două un al treilea, de postulanţi. După fiecare schimbare de guvern, se primenea tot aparatul funcţionăresc, pînă la inclusiv portarul unei instituţii, venind să „intre în pîine" partizanii partidului ajuns la putere. Dar nu din pletora acestei funcţionărimi bugetivore supradimensionate apăreau marile panamale. Ea ciupea mărunt şi pe apucate pe cetăţean. Imaginea acestei pături funcţionăreşti ne-o oferă Caragiale în „momentele" sale, toţi mici pleşcari, cu excepţia lui nenea Anghelache, onest pînă în vîrful unghiilor. Marile panamale le făceau potentaţii partidelor, cu deosebire cel liberal, care, după lozinca „îmbogăţiţi-vă!", se rostuiau bine şi rapace la putere fiind. Averi mari s-au făcut în anii neutralităţii (1914-1916) prin căpătuirea, de la înalţii funcţionari, a acelor permise de export, aducătoare de venituri colosale. Fireşte că acei potenţiali care eliberau permisele de export îşi rotunjeau, şi ei, bine veniturile, făcînd, de fapt, parte cu exportatorii. Ce să mai spunem de perioada interbelică, cînd, de fapt, s-au dat mari lovituri, la început prin „românizarea" întreprinderilor şi uzinelor transilvane, apoi, la scara întregii ţări. Marile comisioane încasate de cei de la guvernare în contul unor contracte externe au fost vestite. „Afacerea Skoda" e numai una dintre cele mai notorii. Iar regele Carol al II-lea era hulpav fără măsură, încasînd tantieme substanţiale de la orice contract de furnituri încheiat de stat. Aceste mari scandaloase matrapazlîcuri nu treceau, de regulă, prin cancelariile ministeriale, părţile înţelegîndu-se direct pentru o sumă (procent) convenită. Asupra ţăranilor, imensa majoritate a populaţiei (peste 80% din total) apăsînd impozitele şi alte dări care, în condiţiile crizei economice din anii 1929-1933, nu aveau cum şi de unde le plăti. Marin Preda a fixat de neuitat acest fenomen în volumul I din *Moromeţii*, cînd perceptorul satului (celebrul „Jupuitu") venea să încaseze „fonciirea", taxele în contul impozitului funciar, plus anuităţile pentru achitarea despăgubirilor către stat a contravalorii pămîntului primit la împroprietărire. Moromete, şiret, se fofilea, dar altor ţărani li se lua tot din casă, inclusiv vitele de muncă. Birocraţia funcţiona din plin.

Se spune că birocraţia s-ar naşte din aplicarea legilor şi a regulamentelor în litera şi nu în spiritul lor. E probabil. Fapt este că operează din plin şi pustiitor. Ştim de binefacerile birocraţiei în anii dictaturii comuniste. Şi nu ne-a slobozit din arcanele ei nici după decembrie 1989, în epoca de tranziţie care nu ştie nimeni cînd se va fi încheiat. O cohortă de funcţionari, birocraţi cu foloase, rod adînc organismul economic românesc. Şi nu se încurcă deloc în a deosebi litera de spiritul legilor. Trebuia trecut de la un sistem economic centralizat şi ineficient la unul privat şi productiv. Au învăţat repede cum să se pună în valoare, ei, birocraţii, percepînd comisioane şi grase peşcheşuri de la potenţialii întreprinzători. Mai toţi funcţionarii statului, de la cel mai mare la cel mai mărunt, au ştiut cum să oblige întreprinzătorul potenţial sau real să le dea obolul pînă a-şi vedea scoase actele la liman. S-au acumulat averi consistente nu numai de către noii capitalişti (aşa-numiţii bogătaşi de carton), dar deloc de mirare, de către aceşti birocraţi, cu vilele încăpătoare recent construite şi maşini cu marcă străină, pe lîngă deloc de ignorat depozite în valută. Birocraţia e atît de copleşitoare încît din 1990 pînă azi au fost şapte legi ale privatizării, acum pregătindu-se o a opta. Investitorii potenţiali dau bir cu fugiţii, neputîndu-se descurca, chiar dacă îşi tocmesc avocaţi, în arcanele acestor legi mereu schimbătoare. Şi, apoi, ne plîngem că procentul de investiţii străine e, la noi, foarte coborît! Acel F.P.S. e o înfricoşătoare pepinieră de birocraţie pustiitoare. Au izbîndit să ajungă la liman cîteva mari privatizări, cunoscute. Dar cîte au capotat pe drum din cauza birocraţiei teribile de la acea faimoasă instituţie care este F.P.S.? Cunosc bine cazul unei edituri, cu un fond social în valoare de vreo cinci sute milioane lei, care anunţîndu-se, în presă, că e privatizabilă, şi-a găsit vreo patru întreprinzători (cumpărători). Dar nu biruie să ajungă pînă la această fază terminus din cauza birocraţilor de la F.P.S. Au ridicat, împotriva acestui proces, atîtea piedici şi chichiţe încît descurajează orice bună intenţie. E, oare, această instituţie greoaie şi frenatoare creată pentru a realiza privatizarea sau, dimpotrivă, pentru a o ţine în loc, împiedicînd-o? Dl prim-ministru Radu Vasile, exasperat de politica frenatoare a acestei instituţii, îi prevedea sfîrşitul probabil pentru mijlocul anului 2000. Mă îndoiesc. Aşa cum merg lucrurile acolo va rezista, pe poziţiile profitabile pe care se afla bine instalată, hăt departe în timp, economia românească păgubind enorm. Şi cînd văd relatîndu-se în presă atîtea privatizări oneroase, de la turism pînă peste tot, făptuite de acest inenarabil F.P.S., rămîi suspendat undeva între disperare şi indignare. Aceeaşi birocraţie greoaie o întîlnim, lăbărţată în atotputernicia ei, şi la Ministerul de Finanţe, cu toate ale sale organisme subalterne. Cunosc bine situaţia din domeniul editorial, azi aproape întregul privatizat. Se impozitează, de regulă, marfa (cartea) facturată către beneficiari (librari), deşi ea se vinde, de obicei, după şase luni de la livrare (facturare), o bună parte din cartea facturată returnîndu-se la emitent (editor) ca nevîndută. În mod normal, impozitarea ar trebui să se facă pe marfa vîndută efectiv, nu pe cea facturată. Din cauza procedurilor abuzive ale celor de la Finanţe, care încasează impozite pe marfă (carte) nevîndută, editurile se prăbuşesc efectiv, falimentînd, cu toate consecinţele alarmante sub raport cultural ale acestora. Nimeni nu gîndeşte la destinul cărţii, ci la acapararea jecmănitoare a impozitelor. De parcă acestea, mereu slăbănoage, ar putea suplini golul veniturilor din impozite de la uzinele şi întreprinderile mamut care nu-şi plătesc, de regulă, impozitele. Editurile (chiar cele care s-au impus) se prăbuşesc iremediabil din cauza acestui stupid sistem de impozitare. Cineva răspunde de această efectivă nenorocire sub raport cultural? Dar ce să ne mirăm de abuzurile Ministerului de Finanţe dacă de acolo a putut veni năucitoarea dispoziţie pentru perceperea şi achitarea impozitului anual pe clădiri ale contribuabililor, cînd nimic nu era pregătit la Administraţiile Financiare, pentru încasarea acestor impozite. După cîteva săptămîni de cozi interminabile la Administraţiile Financiare s-au modificat, uşurător, regulamentele şi, apoi, s-a amînat, pînă la mijlocul anului, achitarea acestor taxe. Unde, în care ţară civilizată, ar fi fost posibilă o asemenea dispoziţie, fără ca ministrul de Finanţe (dacă nu întreg guvernul) să fi fost imediat demis? Numai la noi totul e posibil. E asta birocraţie buimacă sau tembelism pur şi simplu?

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

Între bine şi rău

– ceea ce contează este modul de aplicare a legilor –

De aproape un secol, revolta împotriva meschinăriei birocratice este o temă recurentă în operele intelectualilor şi scriitorilor. Reconstrucţia modelului ideal şi funcţional al birocraţiei moderne se datorează unuia dintre cei mai importanţi gînditori şi sociologi ai acestui secol, lui Max Weber.

Şi totuşi, nimănui nu-i lipseşte din experienţa sa existenţială ciocnirea cu dificultăţile create de funcţionarea maşinii birocratice, şi ea este supusă atunci tuturor blestemelor. Acuzăm o administraţie sau alta că este sub-administrată, că nu are destui funcţionari, arătăm că acţiunile ei sînt determinate de decizii şi de relaţii fără legătură cu organizarea funcţionalităţii reci a unei birocraţii.

Nimic nu este perfect, şi de ce ar fi? Ca orice instituţie umană, birocraţia nu este decît umană, poate, uneori, prea umană. În acest caz, birocraţia nu reprezintă decît unul dintre aspectele imperfecţiunii, proprii, dintotdeauna, tuturor operelor sociale produse de către societăţile umane.

Fenomen defel surprinzător, dacă ţinem seama de faptul că birocraţia nu este, în cele din urmă, decît o regrupare de administraţii reprezentînd interese proprii, sau mai bine-zis interesele grupului de unde provine. De aceea, dacă pe hîrtie, modelul ideal al birocraţiei este posibil, el nu apare încarnat niciodată. Deoarece fiecare grup luptă, de fapt, să-şi apere existenţa, anihilînd eficacitatea vecinului şi pentru că există o complementaritate funcţională, îşi anulează şi propria eficienţă. Astfel, în funcţionarea ei reală, birocraţia este traversată, printre alte disfuncţii, de conflicte asemănătoare celor dintre clanurile societăţilor primitive. Mai mult, credinţa că birocraţia reală, ponderea ei, disfuncţiile ei sunt caracteristice organizării din statele tinere şi autoritare nu corespunde întru totul realităţii. O asemenea apreciere este parţial adevărată în ţările unde birocraţia este prost plătită şi de aceea ea stabileşte, cu complicitatea puterii, un fel de impozit pentru ceea ce ar trebui să facă gratis. Or, asemenea exemple sînt, de fapt, contrariul birocraţiei şi ar fi mai corectă afirmaţia despre o pre-birocraţie sau despre o birocraţie feudală, imposibil de controlat prin mijloacele societăţii civile.

Birocraţia modernă, aşa cum s-a structurat treptat, prin lupta societăţii civile în fundamentarea tradiţiilor funcţiei publice, provoacă, la rîndul ei, alte disfuncţii. În acest caz, este vorba mai curînd despre multiplicarea controalelor, înăbuşind astfel orice iniţiativă personală. Or, birocraţia îşi găseşte raţiunea de a fi în această activitate meticuloasă şi cu toate că societatea civilă are la rîndul ei o existenţă îndelungată, nu-i mai serveşte pe cetăţeni, ci sfîrşeşte prin a-şi sluji propriile interese cu ajutorul banului public.

Ceea ce nu încetează a ne surprinde este rapiditatea instalării unei asemenea birocraţii, viteza cu care prinde rădăcini şi proliferează. Comunitatea Europeană reprezintă exemplul contemporan perfect. În timp, de treizeci de ani, o birocraţie gigantică a ajuns să paralizeze funcţionarea mecanismului comunitar.

S-ar putea crede că este vorba de un fenomen propriu entităţilor statale şi prestatale; nu este aşa. Credinţa că sfera activităţilor socio-economico private scapă mrejelor birocratice este o iluzie mioapă.

Mondializarea schimburilor economice şi gigantismul întreprinderilor multinaţionale au dat naştere unei inflaţii administrative, creînd disfuncţii identice cu cele ale birocraţiei publice, frînînd adesea dezvoltarea acestor întreprinderi. Iată de ce, cînd companiile trec dintr-o mînă în alta, asistăm la adevărate lovituri de forţă ale noilor patroni împotriva administraţiilor unde se pregătesc să investească: se numesc cură de slăbire.

Apare atunci o întrebare. Pot fi înlăturate aceste disfuncţii, din domeniul public sau din cel privat? În calitate de cetăţeni, în raporturile noastre cu Statul dorim o birocraţie neutră, funcţională şi eficace. Ca agenţi economici am dori să ocolim redundanţa plasată în faţa actelor noastre de controalele birocraţiei publice şi private, capcane ale libertăţii de a întreprinde. Contradicţie esenţială, proprie vieţii moderne şi căreia nici un analist nu a putut să-i dea o soluţie satisfăcătoare.

Ceea ce rămîne de spus este că democraţia nu este doar un corp de legi, oricît de bune ar fi ele. Contează modul în care sînt aplicate. Şi acesta depinde de birocraţie. Aşa cum ne-au învăţat grecii, birocraţia implică în esenţa ei controlul cetăţenilor asupra propriei vieţi colective. Pentru ca un asemenea control să fie eficient, cuvintele frumoase răspîndite pînă la saţietate ca nişte litanii, în colocvii, au prea puţine efecte asupra realităţii. Este nevoie ca societatea civilă, în diversele ei încarnări contractuale, să le impună, chiar dacă trebuie să se bată pentru asta. Nu ar fi decît o altă manieră de a rosti imperativul etic al democraţiei.

Concluzia Raportului „celor cinci înţelepţi" ai Comisiei Europene

„...Responsabilitatea individuală a membrilor Comisiei sau a Comisiei ca organism nu poate fi o idee vagă, o noţiune care, odată pusă în practică, se dovedeşte nerealistă... Studiile întreprinse (...) au dezvăluit că există prea adesea printre membrii ierarhiei o împotrivire crescîndă în a-şi asuma responsabilitatea. (...) Este dificil să găseşti pe cineva care are cel mai mic simţ de răspundere. Dar acest simţ de răspundere este esenţial. El trebuie demonstrat, înainte de toate, de fiecare membru al Comisiei şi de Comisie în ansamblul ei. Tentaţia de a goli conceptul de responsabilitate de orice substanţă este o tentaţie periculoasă. Acest concept este cea mai înaltă expresie a democraţiei."

Anca MANOLESCU

LIMITE CARE DESCHID

Reacţii, adaptări, înnoiri

A. K. Coomaraswamy formula, într-un studiu referitor la simbolismul arhitecturii sacre hinduse („An Indian Temple: the Kandarya Mahadeo"), următorul principiu: „Toate localizările, toate incintele, toate receptaculele (incinta templului, pusă în analogie cu cea a universului şi cu cea a microcosmosului) sînt numai mijloace indispensabile pentru eliberarea de orice fel de incintă". În volumul *Hindouisme et Bouddhisme*, el lărgea acest principiu la funcţionarea însăşi a unei comunităţi tradiţionale: „O biserică ori o societate – un hindus nu face distincţie între cele două – care nu furnizează mijloace adecvate pentru depăşirea propriilor ei instituţii, care îşi împiedică membrii să se elibereze de ea, îşi neagă suprema raţiune de a fi".

În ambele cazuri, ca şi în restul interpretărilor sale, Coomaraswamy face ample referiri la date şi la perspective similare din alte tradiţii, din platonism, creştinism ori islamism; pentru el, important nu e profilul strict delimitat al unei spiritualităţi, ci modul specific în care ea pune la lucru teme, căi, principii comune oricărei spiritualităţi autentice.

Or, printre aceste teme comune (şi centrale) se află tema incintelor destinate propriei lor depăşiri. Raportul între *forma* unei tradiţii, între formele prin care ea comunică, apropie, încearcă să expliciteze, să corporifice adevărul revelat, pe de o parte, şi natura lui inepuizabilă, de necircumscris, de nearticulat, pe de alta, e materia paradoxală cu care are de a face neîncetat orice religie. Dacă forma nu e gîndită şi practicată drept o limită ce incită la transcenderea ei, ea devine nu doar nocivă, ci intră pur şi simplu în contradicţie cu statutul său. „Litera ucide" în măsura în care nu mai lasă duhul să sufle, să conducă pe lector încotro voieşte acest suflu. Dogma, ritul, morala sînt mereu afirmate – de fiecare tradiţie – ca nişte etape de acces, ca nişte vectori spre o realitate care, depăşind toate formele, tinde să dezmărginească persoana, să o atragă dincolo de orice formă.

Fiecare tradiţie conţine de aceea avertismente, mereu reiterate, împotriva tendinţei de *instalare* a instituţiilor sale, de „formalizare", de instituţionalizare mundană, de birocratizare a uneltelor şi vehiculelor ei. Cînd Iisus eliberează cu violenţă spaţiul templului de negustători, el sustrage acest spaţiu birocraţiei şi sedentarizării, îl redă condiţiei sale prime, autentice, de vector transformant. Ceea ce devine şi mai evident prin identificarea lui cu trupul christic.

Exigenţa, dificilă dar indispensabilă, de a menţine incintele în stare să conducă dincolo de ele stîrneşte, în fiecare tradiţie, reacţii, adaptări, înnoiri. Dacă e să revenim în spaţiul indian, atît *Upanishadele* cît şi budismul – apărute cam în aceeaşi perioadă (sec. VI î. Chr.) – reprezintă reacţii la un ritualism vedic excesiv de bine instalat. Buddha nu trebuie privit – spune Coomaraswamy – aşa cum e perceput în mod curent de occidentali, drept un „reformator", eventual un reformator social. Termenul e legitim numai în accepţia sa etimologică, adaugă el, în măsura în care înseamnă că Buddha dă o nouă formă – vie, operantă, vectorială – unei înţelepciuni pe care convenţia instalată în jurul ei nu o mai lăsa să străbată. „«Am văzut, spune Buddha, Calea cea veche, drumul dintotdeauna pe care au mers cei atot-treji de altădată; e cărarea pe care o urmez»... *Upanishadele* şi doctrina budistă, aceste două corpuri de doctrină intim legate şi concordante, ambele de origine «silvestră» nu se opun una alteia, ci unui adversar comun. Intenţia lor manifestă e să restituie adevărul unei doctrine antice. Nu pentru că transmiterea ei pe linia eremitică a pădurilor s-ar fi întrerupt vreodată, ci pentru că brahmanii şcolilor şi ai «lumii», preocupaţi de formele exterioare ale ritualului şi, poate, de propria lor prosperitate, deveniseră nişte brahmani de drept, «prin naştere», iar nu nişte «cunoscători ai lui Brahma», aşa cum îi înţelegeau *Upanishadele* şi budismul" *(Hindouisme et Bouddhisme)*.

Upanishadele şi buddhismul ar constitui, deci, prima – reacţia internă şi al doilea – filiaţia, prelungirea în altă formă de tradiţie a unei aceleiaşi căi spirituale, redescoperită, reluată de la începuturi, din originile adevărului ei transformal. Creştinismul însuşi se manifestă ca o reacţie faţă de varianta „fariseică" a Legii Vechi, faţă de închiderile ei, de fixările ei în convenţie; şi el este o „împlinire", o exaltare a vechii revelaţii; aşa cum dezvoltările doctrinare şi mistice ale tradiţiei ebraice de după risipirea templului constituie o regenerare în lăuntrul stucturii şi posibilităţilor specifice iudaismului.

Modele ale vigilenţei

Eremitismul – cu peisajele lui specifice, pădurea, pustia, insula – e, prin excelenţă, un mediu sensibil la pericolul incintelor ce se închid asupra lor înşile. Chiar apariţia lui se leagă de un moment cînd „lumea" începe să îşi pună prea acut amprenta asupra spiritualităţii creştine, cînd tinde să o organizeze şi să o instaleze în confortabilele, respectabilele exigenţe ale cetăţii şi ale unui nou imperiu. Monahismul primelor veacuri postconstantiniene constituia tocmai o reacţie la varianta socializată a creştinismului triumfător, reacţie ce căuta să regăsească, în discreţia pustiei, prospeţimea unei active şi personale întîlniri cu divinul. La sfîrşitul sec. XIX, printr-o nouă adaptare, căutătorul de Dumnezeu va înceta să fie legat preponderent de incinta monastică – ea însăşi întrucîtva sclerozată –, pentru a deveni un personaj nespectaculos, nu neapărat călugăr, preocupat şi ghidat de rugăciunea inimii – aşa cum o dovedeşte aventura *Pelerinului rus*.

Singuraticii, „străinii", „nebunii", marginalii, călătorii sînt figuri care atrag atenţia asupra instituţionalizării religiosului, care îl contestă cu discreţie ori cu vehemenţă, care nu încetează să îl pună în cauză.

Iar dacă eremitismul constituie primul avertisment şi prima distanţare faţă de instalarea religioasă, dacă el constituie „modelul" non-conformismului spiritual, stilul unui efort pentru care fiece incintă e un impuls spre depăşirea ei, tot el va furniza modelul auto-vigilenţei, al atenţiei faţă de pericolul propriei sedentarizări. Încă din primele veacuri ale experienţei deşertului, *Apoftegmele* părinţilor abundă în avertismente asupra „pustiirii pustiei", asupra „decăderii" membrilor ei în raport cu destinul simbolic al acestui teritoriu. Tot ceea ce face să precumpănească *aparenţa, forma* asupra înaintării lăuntrice – fie că e vorba despre veşminte alese ori despre necumpătarea cuvîntului – intră la capitolul unei destituiri a pustiei din rolul ei de loc al dezmărginirii. La început, spune unul dintre bătrîni (acel „început" care reprezintă starea, condiţia autentică a pustiei), „cînd ne adunam unii cu alţii şi vorbeam pentru folos, întărindu-ne unii pe alţii, ne făceam cete-cete şi ne suiam la ceruri. Iar acum ne adunăm şi unul cu altul ajungînd la clevetire, ne pogorîm în jos". Pustia ar fi, simbolic, un amplasament unde sedentarizarea propriu-zisă, stagnarea în cadre convenţionale, desfăşurarea pe orizontală socială nu mai sînt cu putinţă; aici, abandonarea direcţiei ascendente duce automat la parcurgerea axei în sens opus.

Excederea

Există, în această literatură, o anecdotă frapantă în ce priveşte pericolul convenţiei, al formei, al „achiziţiei", pentru efortul spiritual. Cuprinsă în *Istoria lausiacă*, ea pune faţă în faţă pe atletul unanim recunoscut, respectat al ascezei şi pe „nebună": ignorată, desconsiderată, inaparentă, refuzînd orice formă de pietate bine constituită. Primul este Pitirim, „pustnicul preaîncercat din muntele Porfiriti", „cel ce nu ieşise niciodată" din chilia sa. Pentru comunitatea pustiei, el e un soi de încarnare evidentă, incontestabilă, explicită a vîrfului: nemişcarea unită cu altitudinea posturii sale e o perfectă imagine a polului. Or, tocmai această prea apăsată *imagine*, prea apăsată exterioritate sînt semnalizate de anecdotă şi rectificate în cursul ei. „Tu, şezînd aici, hoinăreşti cu mintea prin cetăţi" îi spune un înger personajului, îndemnîndu-l să descopere cealaltă variantă, a nebunei ce se situează *sub, mai jos* decît toate formele. Cea din urmă simulează „idioţia", simplitatea minţii, slujind în bucătăria unei mănăstiri, unde mănîncă doar din resturile mesei şi îndură netulburată injuriile, murdăriile, toate reziduurile fizice şi psihice ale comunităţii, deversate asupra ei: „iar, luptînd cu atîta mulţime, niciodată nu şi-a despărţit mintea de Dumnezeu" conchide martorul angelic. Anecdota narează sosirea pustnicului în mănăstirea femeilor şi identificarea dificilă a nebunei, nesocotită de celelalte maici; închinîndu-se în faţa ei, Pitirim îi face cunoscută starea veritabilă de sfinţenie, ceea ce va antrena retragerea ei din comunitate, într-o şi mai radicală inaparenţă.

Două variante aşadar – puse în contrast – ale raportului între forma şi substanţa efectivă a ascezei. În primul caz, *unitatea, coerenţa* exterioară, impecabilitatea unui comportament luat drept reper unanim sînt minate şi contestate de dispersia lăuntrică. În al doilea caz, retragerea mai jos decît orice formă se cuplează cu fixarea constantă pe Cel aflat dincolo de toate formele. Aşa fiind, „nebuna" are capacitatea de a *absorbi* şi de a unifica toată varietatea mizeriei comunitare, de a o transmuta. E de altfel numită în anecdotă „buretele" ori „ştergarul" mănăstirii. În fond, ea realizează condiţia unui *nimic* apt să integreze şi să reorienteze toate carenţele, toate limitele. Ea se situează la limita tuturor limitelor, pe pragul lor de absolvire. Comportamentul ei exterior nu e simbolic semnificativ prin *afirmaţie* – cum e cel al pustnicului –, ci prin negaţie, prin contrast, prin scandal. În mod manifest, ea se identifică cu reziduul. Michel de Certeau, care analizează anecdota în *Fabula mistică*, spune că ea „este rămăşiţa nesfîrşită – infinitul". E, s-ar putea spune, ceea ce rămîne după ce toate formele au fost mestecate, zdrobite. Ceea ce rămîne e un vector pur.

Michel de Certeau atrage de altfel atenţia asupra topologiei prezente în naraţiune. „Povestirea organizează un spaţiu, construit dinspre două extreme: înaltul muntelui, simbolul şi instituţia eroismului eremitic, «reşedinţa» unui bărbat care este «părinte» şi se bucură de un «mare renume»; pe de altă parte, bucătăria, un «înlăuntru» şi un dedesubt, unde rătăceşte fiinţa aceea fără nume, idioata... Opoziţia între ei poate fi cuprinsă în două cuvinte: Pitirim *înaintează*; idioata *se retrage*... primul nu conteneşte să tot «iasă» în afara lui însuşi; dimpotrivă, ea se sustrage".

Între aceste două extreme, în spaţiul determinat de tensiunea lor se petrece transmutarea. Modul cum e practicat acest spaţiu, spune de Certeau, „modalizează actul de a excede", pune în scenă depăşirea blocajelor, a modelului instituţionalizat. Vîrful, modelul manifest va fi tratat după o tehnică ea însăşi afirmativă: va fi determinat să-şi recunoască şi să-şi transgreseze, în ochii tuturor, de-a lungul unui parcurs explicit, condiţia. Imobilitatea lui iniţială, prestigioasă, dar încă neautentică, va fi rectificată prin *expansiune*. O expansiune către celălalt pol – al interiorităţii, mereu mai inefabilă, insesizabilă în realitatea ei intrinsecă. La capătul acestei expansiuni, Pitirim se poate întoarce, pentru a-şi regăsi şi onora efectiv „staţiunea" polară explicită. La capătul ei, nebuna-reziduu, simbolizînd prin contrast infinitul, se retrage definitiv din spaţiul comunitar şi din spaţiul anecdotei. „Simţindu-se împovărată de laude, a ieşit din mănăstire şi nimeni n-a ştiut unde s-a dus sau cum s-a sfîrşit". Vector pur, ce refuză să se lase „împovărat" de afirmări, de reprezentări şi recunoaşteri care i-ar împiedica traseul dincolo de toate incintele.

Album

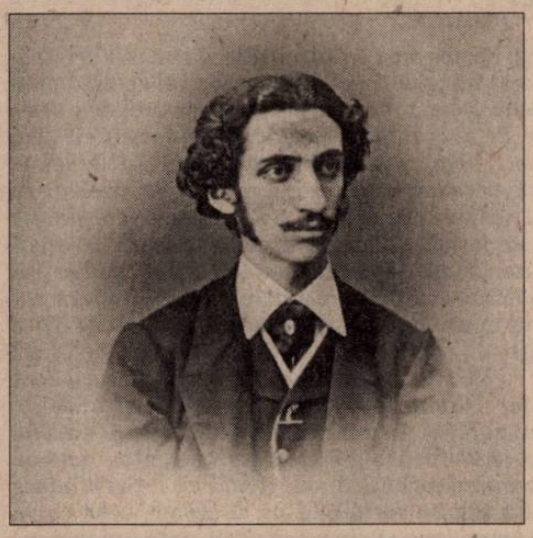

Circumvoluţiuni

Interpretarea culorilor

Pentruce e *Verdele* culoarea speranţei, *Albastru,* aceea a fidelităţei, *Albul* a inocenţei şi *Roşu* a amorului?

Culoarea *inocenţei* este cea albă pentrucă alb nu e nici culoare şi cei inocenţi nici nu ştiu că sunt inocenţi.

Culoarea *fidelităţei* este cea *albastră,* fiindcă cerul e albastru şi n'a minţit nici odată; stă cu majestate pe d'asupra capului nostru, fără a şovăi un moment în timpul neconstanţei noastre, şi apare după vijelie şi timp urât în splendoarea cea mai curată, colo sus, iar nu aci în marea cea nesigură pe pământul tremurător.

Speranţa este verde. Căci chiar mormintele înverzesc în fiecare an din nou peste corpurile moarte ale acelora cari au sperat şi au adăstat mereu.

Din fiecare trunchiuleţ de iarbă *verde,* din fiecare frunză sau boboc vorbeşte speranţa.

Speranţa este o eternă primăvară. Columba lui Noe aduce foaia *verde* de măslin şi cu dînsa *speranţa.* Fiecare primăvară pentru noi este o columbă de ale lui Noe.

Amorul e roşu.

Fiindcă sângele omului e roşu şi numai omul cu inima sinceră şi credincioasă poate iubi cu adevărat.

Fiecare val de sânge este o pulzaţie a iubirei şi fiecare bătaie a inimei crezul nemurirei.

Soarele când apune, sărută cu buzele purpurii Gya (pământul) ca semn de adio – căci se iubesc; el o bine-cuvintează, o fecundează şi o nutreşte (pe Gya).

Dar când răsare soarele, iarăşi sărută pe scumpa sa Gya în aurora lucitoare cu buzele roşii de un foc nestins. Iată amorul, un amor înfocat, pe care ni'l arată soarele divin către frumoasa şi graţioasa sa Gya.

(Dintr-un *Manual de maniere elegante* din secolul trecut)

Bazar

Secretele lui Pavel Coruţ

Într-o discuţie cu elevi de la mai multe licee bucureştene, unii nu auziseră de Hesse sau Malraux; de Pavel Coruţ auziseră, însă, majoritatea; ba, unii, chiar îl citiseră. *Cu timpul, Pavel Coruţ a devenit un mit,* scrie *Eugen Delcea,* unul din autorii cărţii *Secretele lui Pavel Coruţ* (Editura Obiectiv, Craiova, 1998), în prefaţa la volumul său. *Seria* Octogonul *a adus prima rază de speranţă unui popor dezorientat şi dezarmat de haosul din viaţa publică şi de pauperizarea continuă din viaţa personală,* continuă, în aceeaşi prefaţă, autorul. Coautoarea volumului, Oana Nuţă, (ambii ziarişti din Craiova) adaugă: *Singura misiune pe care o îndeplineşte fostul contraspion este aceea de a apăra (...) interesele patriei şi neamul său.* Aceasta este ceea ce cred autorii despre subiectul volumului lor de interviuri. Părerile lor îi privesc; cert este că *Pavel Coruţ* este cel dintîi dintre autorii români de best-seller-uri, cu 40 de volume publicate şi un tiraj total de cîteva milioane. Din aceste considerente, afirmaţiile unui atare fenomen naţional pot fi interesante. *Pavel Coruţ,* atît prin statutul său de fost ofiţer de contrainformaţii, cît şi prin titlurile publicate (cea mai cunoscută fiind seria *Octogonul)* şi-a cîştigat „dreptul" de a emite opinii şocante şi absolute, devenind un soi de profet (comercial) al neamului. Atitudinea sa omniscientă şi naţionalistă l-a făcut eroic şi credibil (pentru o anumită, dar mare parte a concetăţenilor noştri). Înclinaţia românului către scenarită şi incredibilul orgoliu naţional nu pot fi decît gîdilate de afirmaţii de genul: *În orice caz, în afară de valoare geostrategică, există ceva pe teritoriul României care interesează Marile Puteri! Nu ştiu despre ce este vorba. În luna iunie, voi reveni la Craiova şi voi pleca către muntele Retezat, împreună cu o expediţie de aici, să vedem despre ce este vorba. (...) Se pare că inclusiv americanii sînt interesaţi să vadă ce este în acel munte.* Românilor dornici de aşa ceva li se confirmă, astfel, aşteptările: intrăm şi noi, cumva, în sfera speculaţiilor şi sforăriilor universale, în care sînt implicaţi masonii, evreii, serviciile secrete, paranormalul... Noi, românii, iată, sîntem în colimator; sau în inima lucrurilor. Dl Coruţ afirmă că *centrul de rezistenţă spirituală invizibilă a Europei este în România (...) În muntele Retezat, lîngă fosta capitală Sarmisegetusa.* În aceste condiţii, lupta care se dă pentru stăpînirea României este cu atît mai acerbă. Cu atari atuuri, România nu are nevoie de intrarea în NATO. Are nevoie, în schimb, de *Partidul Vieţii Sănătoase:* o iniţiativă neaoşă, evident, a dlui Coruţ. *Fiecare persoană care doreşte să intre în partid parcurge o perioadă de 2-5 luni de verificări, înainte de a obţine carnetul de partid.* Modalitatea sus-menţionată de înscriere ne sună cunoscut şi nostalgic. La fel ca şi afirmaţia următoare: *acesta este partidul vieţii româneşti, se naşte din realităţile româneşti, pe o doctrină proprie, originală la nivel mondial.* Cadrul nostalgic devine, treptat, explicit: acest partid îmbină *armonios şi fericit elementele de progres din societatea socialistă, creînd un model de societate post capitalistă, în care marea majoritate a cetăţenilor pot lucra în sectorul economic de stat (...).* Denumirea aleasă pentru partidul scriitorului se datorează faptului că *valoarea supremă pe această planetă este viaţa.*

Totuşi, *Partidul Vieţii Sănătoase* există în realitate: are filiale în Suceava, Iaşi, Brăila, Constanţa, Giurgiu, Bucureşti, Dolj, Hunedoara, Alba, Gorj, Argeş, Prahova, Mureş, Cluj, Oradea (afirmă creatorul său). Dl Coruţ s-a săturat să fie un *lup singuratic.* După ce a arătat opiniei publice flămînde care sînt *cheile succesului, Arta creaţiei* şi (printre altele) *Leacuri de suflet pentru fete şi femei,* fostul ofiţer de contrainformaţii îşi propune (în cartea de interviuri *Secretele lui Pavel Coruţ)* să-şi continue eforturile alături de alţi 10.000 de luptători, care-i împărtăşesc părerile. De altfel, doctrina partidului va apărea într-o nouă carte. Cei care aderă la partid, o vor primi gratuit. *Fiecare va avea cartea în bibliotecă şi va citi Programul şi Statutul. Cine nu le-a studiat (îl testăm!) nu intră în partid.*

Iaromira POPOVICI

Scurtă contribuţie la un dicţionar al ideilor dominante în România, la 1999

Supravieţuirea – ceva întotdeauna umilitor.
Utopia – ceva sistematic neplăcut, suspect de „stînga".
Duplicitatea – ceva scîrbos.
Cenzura – îngrozitoare şi numai sub Ceauşescu.
Dialectica – termen, fireşte, marxist-leninist.
Soarta – totdeauna nedreaptă.
Inteligenţa – „asta n-are importanţă, dacă nu există caracter!"
Caracter – de bronz, dar, în general, nu se găseşte.
Înfrîngerea – totdeauna ruşinoasă.
Lenea – veşnic de înţeles.
Invidia – ceva normal.
Democraţia – o prostie; şi o aiureală.
Rezonabil – o ironie.
Ironia – o măgărie.
Interesul – totdeauna odios.
Şoferii, vatmanii – nişte criminali.
Pietonul – un dobitoc, dar o victimă permanentă.
Obrăznicia – totdeauna fără precedent.
Tineretul – totdeauna fără ruşine.
Munca – niciodată bună (că „altfel o luau americanii" – reflecţie încă de pe vremea tiranului).
„Marfă" – elogiul cel mai înalt.
Berica – singura reclamă care ţine.
„Nu se poate!" – cea mai frecventă şi realistă expresie de fiecare zi.
„Nu ştiu" – hotărît, o minciună!
Tragicul – o farsă a melodramei.
Abisalul – ceea ce, categoric, ne lipseşte.
Binele – totdeauna retroactiv.
Răul – ca la francezi, o certitudine.
Intelectualii – cei mai mari şmecheri.
Sindrom – o boală din alea noi.
Ipohondria – ceva foarte injurios.
Politica – o curvă, o ştie şi un copil.
„Stînga" – toţi nomenclaturiştii şi securiştii.
„Dreapta" – „tot ăia!"
Schizofrenic – înjurătura supremă.
Imposibil – să zicem un Partid Moderat Român.
Irelevant – ceva neserios, oricît ar fi de enervant.
Vitalitatea – o caracteristică, precum talentul, precum hărnicia.
Mizerabil – orice serviciu şi veceu public, orice hotel, orice pateu la o recepţie, orice guvern şi, mai ales, orice compromis.
Pragmatic – ceva foarte urît, dar necesar.
Nenorocirea – „prost lucru" (definiţie mai veche, uitată, de la Caragiale).
Presa – creierul sau – la fel de valabil – cîinele de pază al naţiunii.
Legionarii – toţi răi, fiecare în parte bun.
Comuniştii – toţi foarte răi, toţi oportunişti, unul, doi ceva mai ca lumea.
Ruşii – o pacoste.
Americanii – uită-te la Seinfled, cei mai mari idioţi!
Nemţii – cei mai antipatici.
Englezii – cei mai mari ipocriţi de cînd lumea.
Francezii – niciodată la nivelul culturii lor.
Israelienii – zi mai bine evreii...
Evreii – ei au inventat cel mai bun răspuns: „mai bine nu mă întreba".
România – cînd nu e Mare, e disperată.
Disperat – cine nu e disperat?
Ticălos – găseşte-mi unul care să nu fie ticălos?
Dolarul – ce să mai vorbim?, o porcărie.
Sărăcia, nevoile – obligatoriu legate de neam.
Neam – obligatoriu legat de rîu şi ram, fandacsia e gata.
Indiscutabil – totul.
Insuportabil – totul.
Echilibru – a se căuta în dicţionarul de barbarisme.

Radu COSAŞU

Document şi experiment. Viziuni paralele

Odată cu trecerea timpului, documentarele devin – inevitabil – poetice. Este constatarea ultimei ediţii a *Festivalului de scurt-metraje de la Clermont-Ferrand* (a 21-a; 29 ianuarie – 7 februarie), care a avut ca „invitat" – în afara competiţiei propriu zise – scurt-metrajul italian.

Selecţia a fost făcută de Adriano Aprà, fostul director al Festivalului de la Pesaro, actualmente directorul Cinematecii naţionale de la Roma. O selecţie istorică, pentru că ea a cuprins cîteva din primele mărturii pe celuloid ale mutaţiilor sociale (Italia deceniilor 5-6) în scurt-metraje semnate Antonioni (**Gente del Po**), Comencini etc.; istorică, totodată, pentru că a oferit, în multitudinea genurilor prezentate (documentar, ficţiune, experiment), o imagine complexă şi comprehensibilă a evoluţiei filmului italian pînă în anii '90.

Revelaţia a fost dublă. Pe de o parte, documentarele; dezamorsarea subacvatică a unei mine de către ofiţeri genişti îmbrăcaţi în *maillots de bain* – în **Mine in vista** de Francesco de Robertis (1940), splendoarea nocturnă a unui coş de paie plin cu anghile mişcătoare – în **Comacchio** de Fernando Cerchio (1942) sau cerul albastru plin de păsări, invadînd ecranul la o legănare a pescadorului – în **Pescherecci** de Vittorio de Seta (1958), în fine, imaginea hipnotică a unei fetiţe în rochie albă urcînd lent, solemn, somnambulic aproape, o scară scăldată de soare – în **Venezia minore** de Francesco Pasinetti (1942), toate acestea se lipesc de retină cu vigoarea stăruitoare a unor cadre dintr-un vis... Instrumentalitatea lor denotativă s-a metamorfozat în poezie, mecanică onirică prin excelenţă – şi poate că acesta este destinul oricărui documentar: să devină *addenda* poetică la o realitate care s-a transformat – între timp – în fantasmă.

O curiozitate: abudenţa copiilor în documentarele acelor ani ('40-'50), în vreme ce bătrînii – în general, femei – apar mai tîrziu (anii '60)... În **Comacchio, Venezia minore, I bambini in città** (Luigi Comencini, 1946), **Soldati in città** (Valerio Zurlini, 1953), puştii sînt omniprezenţi – ca şi cum filmul însuşi (specie adolescentă) s-ar oglindi în grupurile de ţînci care străbat – mereu în fugă, mereu împreună – cadrele acestor pelicule. Alteori, documentarul italian surprinde prin trecerea de la o umanitate fatalmente „meridională" sau măcar pitorească (**La storia di ogni giorno**, Mario Damicelli, 1942, **La casa delle vedove**, Gian Vittorio Baldi, 1960 sau **Li mali mistieri**, Gianfranco Mingozzi, 1963) la violenţa unor „cazuri" – ca în greu-suportabilul **Gli animali** (Raffaele Andreassi, 1965), eseu cu aparenţe de ciné-vérité în care „umanitatea" se spală pe mîini în sîngele „bestiilor" ucise.

A doua revelaţie se referă la experiment. De la inclasabilul **Ermitage** al lui Carmelo Bene (1967) – „ficţiune" autoscopică amalgamînd o gestualitate decadentă cu elemente de *performance* în timp real – şi pînă la **Senti amor mio?** al Robertei Torre (1994) – cvasi-parodie la **Il Postino**, cu tot ce se poate concepe în materie de „deconstrucţie" postmodernă: animaţie, zgîrieturi pe peliculă, procesare aleatorie etc. –, trecînd prin **La pista** de Gianluigi Toccafondo şi Simona Mulazzani (1991) – film de animaţie muzical – şi **Doom** al lui Marco Pozzi (1996) – casting-interviu ilariant realizat prin video-interfon –, scurt-metrajul experimental italian exprimă o vitalitate şi o inventivitate care lipsesc, din păcate, din producţia franceză (cu excepţiile de rigoare: Patrick Bokanowski de ex.). Tot experimental ar putea fi considerat şi tulburătorul **Quel giorno** de Francesco Patierno (1996), „instantaneu" alb-negru de numai 10 min, în care un bărbat care plînge, sprijinit de un zid din centrul oraşului, declanşează o „reacţie în lanţ" printre martorii – întîmplători – ai durerii sale...

Alte două programe paralele – unul intitulat „Mémoire", celălalt, o selecţie de zece filme alese de revista „Bref" pentru a marca 10 ani de apariţie – au contrabalansat fericit atît competiţia, cît şi programele destinate unui public mai larg („Polar" şi „Elvis Presley"). În primul caz, comorile scoase la iveală de Arhivele Filmului (care au adunat, de la înfiinţarea lor în 1969, peste 133.000 pelicule) s-au numit **Les roses magiques** de Segundo de Chomon (1906), **Le piano irrésistible** de Alice Guy (1907), **Pacific 231** de Jean Mitry (1949-'59) – eseu dedicat locomotivei pe o partitură originală a lui Honegger – şi **Le nez** al lui Alexandre Alexeieff şi Claire Parker (1963) – ilustrare a nuvelei lui Gogol folosind, prima şi ultima oară în istoria animaţiei, tehnica „ecranului cu ace"! Selecţia „Bref", pe de altă parte (datorată redactorului-şef al revistei, Jacques Kermabon), a inventariat cu rigoare critică filme de autor (François Ode, Agnès Varda, Raoul Ruiz...); pe lîngă inconturnabilul **La Jetée** al lui Chris Marker (1962) – poate cel mai emoţionant „eseu de avangardă" al modernităţii cinematografice –, momentele forte ale acestei selecţii au fost **Éponine** de Michel Chion (1984) – ficţiune meta-hitchcockiană aparţinînd unui critic, specialist în „metafizica sunetului" –, **Home stories** de Matthias Müller (1990) – revizitare cinefilă a cîtorva „locuri comune" ale melodramei hollywoodiene din anii '50, tur de forţă în tehnica (şi teoria!) montajului –, **Sarajevo Film Festival Film** de Johan van der Keuken (1993) şi **Sur la plage de Belfast** de Henri-François Imbert (1996) – amîndouă, investigări problematizante ale raportului Imagine/ Realitate (în primul, regizorul filmează chiar în timpul festivalului de la Sarajevo, izolînd cazul unei tinere îndrăgostite de cinema, a cărei mamă a fost ucisă în timpul războiului; în cel de-al doilea, autorul pleacă în căutarea unor necunoscuţi, o familie de irlandezi păstraţi pe un petec de peliculă veche de 12 ani, pe care o găseşte din întîmplare în camera de filmat cumpărată recent...).

Din fericire pentru nivelul unui festival de calibrul Clermont-Ferrand-ului („Cannes-ul scurt-metrajului"!), chiar dacă filmele franceze aflate în competiţie au dezamăgit, două din premiile internaţionale ar putea fi văzute ca un ecou al celor mai bune momente din programele paralele: **Patterns** de Kirsten Sheridan (Irlanda) – pentru intensitatea cvasi-documentară cu care a ştiut să privească lumea interioară a unui copil autist (Marele premiu), şi **Phil Touches Flo** de David Birdsell (SUA) – pentru modul la fel de original în care descrie absurdul cotidian (Premiul pentru experiment). Nedreptăţitele acestei ediţii au fost: **Feeling My Way** de Jonathan Hodgson, **As I Was Falling** de Rachel Tillotson şi **Elimination Dance** de Bruce McDonald, Michael Ondaatje, Don McKellar.

Alex. Leo ŞERBAN

Pescherecci de Vittorio de Seta

Cronica literară de tranziţie

De la d-nul C. la d-ra P.

Ca să vezi!: tocmai răsfoiesem amuzat, dar şi sîcîit de prea multa vorbărie, *Sociologia sînilor goi* a lui J.-C. Kaufmann (Nemira, 1998), aruncasem o privire şi pe proiectul de lege cu *prostituţia*, cînd am primit acest *Alfabet* al *doamnelor**. L-am parcurs cu promptitudine, şi primul gînd pe care l-am izvodit *după* a fost: pînă şi o eseistă delicată ca Ioana Pârvulescu se raliază falocratismului *sans rivages* al epocii. (FILOGINUL: – Dar de ce spui asta? ĂLĂLALT: – Păi, iată, dragule, de ce:) În esenţă, tema cărţii poate fi rezumată sub sintagma ***femeia** în literatura română*. Asta înseamnă că perspectiva e împrumutată de la bărbaţi, căci implicit reiese că *femeia e **altfel***. E obiect de cercetare, de ştiinţă, de ştire. Femeia e dincolo de normă, e un „taifun", e „trenul care întîrzie", e „omul care a muşcat un cîine", e o veste dinspre meta-fizic. Recunoaşteţi că nimănui nu i-ar trece prin cap să scrie un eseu sau o dizertaţiune pe tema „***bărbatul** în literatura română". Bărbatul pare de la sine înţeles. Femeia e de la sine neînţeleasă. (Cît pe ce să cădem în clişeul „misterului feminin"! Dar! Eu cred că, dacă am cădea pînă în străfundul acestui „clişeu", aşa, ca Jacques-Yves Cousteau sau ca julesverneianul prof. Lidenbrock, am descoperi că, sub stratul de zoaie poncifarde, e o reţea infinită de peşteri care fac legătura cu Dumnezeu şi cu antipodul Său).

Va să zică, Ioana Pârvulescu s-a uitat (ca poetul) lung la femei, pînă a devenit doctor în problemă. Şi anume, la ce s-a uitat? La un şir de personaje feminine ale literaturii româneşti din ultimii 150 de ani, zămislite de Negruzzi (d-na B.), Kogălniceanu (Niceta), Heliade (Florica), Ibrăileanu (Adela), Filimon (Kera Duduca), Hasdeu (Duduca Mamuca), Alecsandri (Chiriţa), Sadoveanu (Vitoria), Călinescu (Otilia), Urmuz (pîlnia), Rebreanu (Eva), Eliade (Maitreyi, Cristina), Gib (Rusoaica), Camil (d-na T.). Autoarea este, funciarmente, o călinesciană, dotată şi cu inteligenţă critică, şi cu imaginaţie critică pe măsură. Aşa că ea nu se va sfii ca, vorbind de d-na B. dintr-o nuvelă de Negruzzi, s-o aşeze între oglinzi paralele cu personaje ale lui Dumas sau, şocant ca magistrul, cu personaje din Edith Wharton – şi conexiunile peste timp şi spaţiu nu se opresc aici, fiindcă, iată, un dialog al d-nei B. bătrînă aduce în minte (şi în pagina exegetică) cutare poem de Sandburg. Între Kogălniceanu, cu nimfeta sa, şi Nabokov, cu Lolita, se face un scurt-circuit firesc – şi, în curentul de idei care se scurge, autoarea depistează şi „electroni" din Dante (motivul cărţii-catalizator erotic). *Tainele inimei*, al aceluiaşi, are detalii, mărunte dar semnificative, regăsibile în *Maestrul şi Margareta* al lui Bulgakov. Fără complexe de literatură provincială, Ioana Pârvulescu simte în Florica lui Heliade-Rădulescu (*Zburătorul*) sonuri din sonetele lui Michelangelo (pp. 37,38). *Adela* (despre care eu, unul, cred că, dacă avea norocul să fi fost scris într-o limbă de circulaţie universală, era privit azi în lume ca un roman de aceeaşi importanţă ca şi *Doamna Bovary*, prin statuarea unui genial arhetip comportamental) e un prilej fără cusur de a trece şi prin Th. Mann (Lorchen) ori Proust (Odette) – dar şi prin *Vestibul*-ul lui Ivasiuc, şi Radu Petrescu (Dora) şi chiar, ultimă oră, Simona Popescu. Evident că scandaloasa *Duducă Mamuca* a lui Hasdeu „cheamă" *Amantul doamnei Chatterley* – şi el vine. Anca, din *Năpasta*, „*e din familia lui Raskolnikov*", iar între Vitoria Lipan şi *Tratatul de semiotică generală* al lui Eco sunt subtile legături. Otilia lui Călinescu nu are decît de cîştigat din comparaţia cu Isabelle din *Portretul unei doamne* al lui H. James, iar ca tipologie feminină, o punte către ideile unui personaj din H. Böll ajută clasificarea. Ş.a.m.d. Ioana Pârvulescu a citit atentă *Domina bona* şi ştie să nuntească fertil locuri şi momente literare depărtate, a căror joncţiune naşte sens. Ideile principale (da, da, chiar aşa spun, ca la şcoală) sunt şi ele călinescian de tranşant formulate. Distincţii ferme care te fac să auzi, parcă, şuieratul spadei ce taie nodul gordian: „*Eva sau Lilith? Acestea sunt cele două posibilităţi literare oferite femeii...*" (p. 58 – v. şi p. 11); din recuzita titanului este împrumutat cu succes paradoxul revelator: „*Adela este romanul mai multor personaje feminine diferite, cu acelaşi nume*" (p. 48) şi: „*la Ibrăileanu, femeia este (...) fluidă, ea se transformă în permanenţă în altcineva*" (p. 49). Comparaţiile şocante au adîncime: „*Mult mai încărcată emoţional, mult mai «impudică» este Adela fără o mănuşă decît Otilia fără rochie*" (p. 86), în timp ce „*Felix nu e decît un înlocuitor de erou*" (p. 87). Frazarea sentenţioasă a maestrului e bine însuşită: „*o iubire care începe iarna este inimaginabilă*" (p. 29), ca şi nonşalanţa ironică bine temperată (*Tainele inimei* e un „*roman început atît de bine, încît ar fi fost păcat ca autorul să-l strice terminîndu-l*", p. 55) sau stilul neconvenţional şi neacademic cînd se cuvine (la Negruzzi, „*coaja romantică se face zob*", p. 17). Glasul e la fel de ferm în judecăţile de valoare: „Adela *are scene care intră în serie cu cele mai tensionate situaţii erotice ale romanului modern*" (p. 46). De la Călinescu provine şi ceva din metoda analizelor structurale, după cum se vede frumos din acest început de capitol: „*Moda literară cere scriitorilor de la jumătatea secolului trecut să prefere, în confecţionarea portretului de damă, materii asemănătoare cu cele pe care le întrebuinţau croitorii: mătăsuri şi voaluri, vegetale (flori, fructe), minerale (aur şi argint, pietre preţioase şi mărgăritare)...*" (p. 21). Mai ludică decît Profesorul, Ioana Pârvulescu gustă calamburul şi parafrazarea intertextuală, mai ales în titluri şi subtitluri (*Fidela Adela, Prejudecata cheamă la judecată*, Hasdeu, scriitor *licenţios şi licenţiat /în drept/, Portret de damă în floare, Doamna şi căţelul* etc.).

Trebuie să fiu acum ceva mai puţin galant şi, pe fondul reverenţei pe care cartea o merită, să spun că sunt nemulţumit de dezordinea (feminină? oh, nu!!!) metodologică. Sunt în acest eseu ingenios cel puţin trei direcţii diferite, nici una dusă pînă la capăt. Autoarea procedează fie: 1) prin abordare cuminte-monografică, în spiritul istoriei literare tradiţional factologice, alcătuind „dosarul" cîte unei cărţi (e.g., *Adam şi Eva* a lui Rebreanu), fie: 2) scrutînd femeile-din-cuvinte pe categorii tipologice (văduva, „zburătoarea", vrăjitoarea, nubila-nimfetă – dar „mama"?, dar „nevasta"?, dar „femeia pierdută"? etc.), fie: 3) pornind de la o noţiune-pivot (vîrsta, numele, cartea, oglinda, limbile străine, viteza, veşmintele) în relaţia acesteia cu diferite eroine sau viceversa. Caracterul întrucîtva aleatoriu al fiecărei proceduri şi investigaţia pe orizontală şi verticală sistată adesea la nevreme te lasă *sur ton soif*, visător la o mai rubensiană ediţie a doua.

George PRUTEANU

*) Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor – De la doamna B . la doamna T.*, Ed. Crater, Buc., 1999, 168 p.

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Şcolile particulare: profesori implicaţi, copii degajaţi

După cum am promis, revenim în numărul de astăzi cu încă două şcoli particulare. Chiar dacă una este din Bucureşti iar cealaltă din Piatra Neamţ şi chiar dacă statutul lor este uşor diferit, prima ţinînd de o fundaţie, iar cealaltă fiind o iniţiativă privată individuală, amîndouă au un lucru în comun: copiii rămîn în şcoală de dimineaţa pînă seara. Un sistem în ajutorul părinţilor ocupaţi, şi care contribuie, în acelaşi timp, la conturarea personalităţii copilului. Din păcate, şcolile particulare nu sînt încă decît iniţiative nesistematice. Programa lor mai flexibilă, relaţiile mai democratice profesori-elevi, responsabilitatea copiilor pot oferi modele controversatului învăţămînt de stat. Mai fireşti şi mai puţin convenţionale. Chiar dacă încă nu accesibile tuturor. (I. P.)

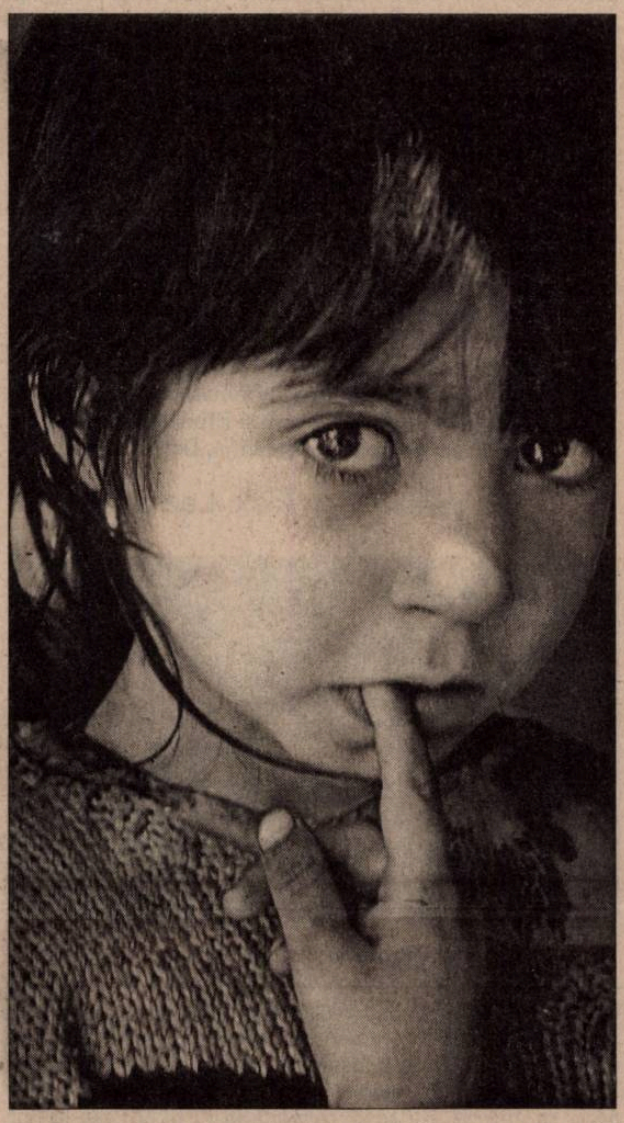

© S. Gheţie

Independenţi şi responsabili

Într-una dintre clădirile Şcolii nr. 85 Vasile Bunescu, pe strada Popa Nan, *Fundaţia Preasfînta Fecioară Maria* organizează clase primare. Şcoala nu este în întregime particulară (aşa cum este cazul celei de la Piatra Neamţ, prezentată în textul alăturat), cu toate că acesta este visul **Monei Şerbănescu,** profesoară de limba franceză şi preşedinta Fundaţiei. Principala piedică pare a fi lipsa spaţiului. Soluţia colaborării cu Şcoala nr. 85 a venit în urmă cu trei ani, cînd s-a descoperit clădirea unde astăzi se ţin orele. Pe atunci, era folosită doar ca atelier, iar starea ei era jalnică. Fundaţia a investit însă în clădire, astfel că, astăzi, ea este singura dintre cele trei sedii ale Şcolii nr. 85 acreditată din punct de vedere sanitar.

De altfel, după cum afirmă **Mona Şerbănescu,** înţelegerea iniţială era ca Fundaţia să repare şcoala şi să investească bani în clădire în schimbul oferirii de spaţiu. Acum, însă, lucrurile par a fi mai complicate, inspectoratul cerînd plătirea chiriei retroactiv pe trei ani, în timp ce Fundaţia doreşte ca aceste sume să-i fie deduse din investiţii.

Clasele *Anastasia Popescu – Mama Sica,* numite astfel după profesoara care a predat religia copiilor la grădiniţa *Arc-en-ciel* a aceleiaşi fundaţii, au un specific al lor. În afară de programul normal pe care îl are orice elev din învăţămîntul primar, fie el de stat sau particular, copiii rămîn la şcoală şi după terminarea primelor patru ore. Între 12 şi 14,30, cu o pauză de masă de o jumătate de oră la 13, aceştia urmează cursuri de limbi străine – franceză, germană şi engleză –, de calculator, de muzică şi de pictură. La 14,30, copiii ies pentru o jumătate de oră la joacă, sub supravegherea unui instructor, **Dana Paşca**, fiind antrenaţi în tot felul de jocuri colective. De la ora 15 pînă la 17, cînd părinţii vin să îi ia acasă, copiii îşi fac temele supravegheaţi de către învăţătoare. *Tot sistemul meu de învăţămînt luptă împotriva meditaţiilor,* spune **Mona Şerbănescu.** *Fiind profesor,* continuă ea, *mi se pare foarte firesc ca şcoala să nu aibă o dublură. E absolut incalificabil ca eu să predau mai prost la clasă pentru ca acel copil să vină la mine la orele de acasă. El munceşte aici şi acasă nu mai are nevoie să facă nimic.*

În afară de programul diferit faţă de şcolile clasice, clasele Fundaţiei, ajunse acum pînă la nivelul clasei a III-a, mai au două particularităţi. Prima este că ele sînt deja formate în grădiniţa *Arc-en-ciel;* de aceea în primul an de şcoală, copiii îşi cunosc deja colectivul. Continuitatea aceasta, după părerea învăţătoarei **Nicoleta Marin,** îi ajută să fie mai deschişi şi să nu aibă probleme de adaptare la începutul şcolii. A doua particularitate este cadrul religios, **Mona Şerbănescu** vorbind de un învăţămînt creştin-ortodox.

În primul rînd, e vorba de un anume mod de a te comporta cu copiii, explică ea. *Copilul este o persoană, un individ egal cu profesorul. El nu este cu nimic mai prejos decît tine. Eu sînt mai mare şi ştiu mai multe pentru că m-am născut înaintea lui, deci nu e meritul meu. Eu îl învăţ pentru că asta îmi e meseria şi mi-am asumat-o. Iar dacă nu se poartă corect, atunci pot să am cu el o discuţie de la egal la egal. Aşa pornim de la grădiniţă şi aşa mergem mai departe. Eu cred că modul de gîndire care pleacă de la dragostea pentru aproapele tău este cheia succesului în toate.* Doamna **Şerbănescu** crede că elevii vin mai cu drag la şcoală tocmai datorită faptului că sînt mai puţin închistaţi. Se simt iubiţi şi ştiu că, dacă sînt admonestaţi, sînt certaţi tot cu dragoste. *În al doilea rînd,* continuă ea, *noi încercăm să facem o şcoală în care copilul să aibă deprinderi formate la care să adaugi cunoştinţe. E foarte important ca el să nu fie considerat un vas în care să torni necontenit, indiferent ce, dar să torni mult şi apoi să vezi dacă mai discerne ceva. Copilul trebuie făcut să gîndească singur, cu capul lui, să înveţe să aibă o poziţie şi să ştie că ceilalţi i-o ascultă şi i-o iau în considerare. Atunci, el simte că e important, dar şi responsabil. Doar aşa intervine ideea responsabilităţii.* **Henrieta Mariş,** profesoară de franceză, venită aici imediat după ce a terminat facultatea, accentuează că *noi încercăm să-i învăţăm pe copii să adopte o atitudine, să se poarte faţă de ceilalţi, să fie mai prietenoşi, mai deschişi, să nu le fie teamă că îi certi sau că nu vor primi un răspuns.*

Ceea ce este numit specific creştin ortodox al şcolii pare a fi, după cum se observă, o atitudine mai degrabă liberală, cu concentrarea atenţiei asupra individului, a libertăţii şi, în acelaşi timp, a responsabilităţii sale. De altfel, **Mona Şerbănescu** recunoaşte că *atitudinea noastră ar putea fi cea normală şi fără acest miez creştin. Probabil.* Ea crede, însă, că *pentru şcoala românească e foarte important ca noi să păstrăm valorile tradiţionale la care să adăugăm metode noi de lucru.*

Pentru a-şi da copiii la această şcoală, părinţii trebuie să plătească 400.000 de lei pe lună. *O şcoală care,* spune **Henrieta Mariş,** *îţi permite să lucrezi, să faci ce îţi propui cu copiii.* La fel ca şi **Nicoleta Marin,** ea vede la şcolile de stat o altă mentalitate, unde lipseşte comunicarea şi ţi se impune să predai la ore într-un anumit fel. *Acolo,* spune **Henrieta,** *cu cît copiii sînt mai tăcuţi, cu atît mai bine. Aici sînt încurajaţi să vorbească.* Judecînd astfel, am ajunge însă la concluzia că un profesor nu poate să considere elevul ca pe un individ ale cărui capacităţi trebuie dezvoltate decît dacă sistemul i-o impune. Ceea ce e mai grav pentru formatori decît pentru sistemul în care ei lucrează.

Şcoala şi autobuzul

Cînd văd filmele americane cu elevii călătorind cu autobuzul şcolii, mulţi copii visează să meargă şi ei cu maşina la şcoală. Începînd din toamna lui 1998, ei pot să facă acest lucru la Piatra Neamţ. **Aurora Ouatu,** învăţătoare de profesie, şi provenind, *din moşi strămoşi,* cum însăşi mărturiseşte, dintr-o familie de cadre didactice, a deschis o şcoală particulară la marginea oraşului, unde copiii sînt aduşi cu autobuzul. E adevărat, transportul pare o necesitate, pentru că de la şcoală în centrul oraşului faci într-un pas susţinut aproximativ o oră.

Ideea şcolii a venit şi dintr-o nevoie personală. *Mi-am dorit, ca părinte,* spune **Aurora Ouatu,** *ca fiicele mele să urmeze dans modern. Aş fi vrut să facă şi puţin înot sau puţină muzică. Era imposibil, însă, să împarţi timpul unui copil care merge la şcoală, are apoi de pregătit temele, ca să-l trimiţi apoi şi în partea cealaltă a oraşului pentru o oră de pian şi să piardă trei.* Aşa a venit ideea de a încerca combinarea tuturor elementelor într-o singură instituţie. În toamna lui 1997, după ce şi-au dat seama că locuinţa pe care o porniseră era prea mare pentru nevoile lor, soţii **Ouatu** s-au hotărît să o transforme în şcoală. Greutăţile cele mai mari, afirmă doamna **Ouatu,** au fost piedicile administrative. *La un moment dat, mă simţeam în faţa judecătorului ca un criminal,* îşi aminteşte ea. *Vorbea mai frumos cu hoţul decît cu noi. Li se părea că ceva nu e în regulă. Cine îmi dă mie dreptul să fac o şcoală? Cum n-au mai existat cereri similare, nu ştiau nici ei ce să facă.*

Şcoala, însă, a pornit, avînd în acest prim an 43 de elevi, de la clasa I la clasa a IV-a. Taxa de 113$ pe lună face ca elevii să provină din familii mai înstărite, în general oameni de afaceri. Interesul manifestat de părinţi pentru şcoală se datorează tocmai programului acesteia. Pe lîngă faptul că aici copiii pot lua parte la diferite activităţi neincluse în programa de învăţămînt – muzică, limbi străine, desen, pictură pe sticlă, chiar –, există şi siguranţa că, de dimineaţa de la 9 pînă seara la 6, copiii rămîn pe mîini bune. Programul este împărţit în două. Pînă la ora 13 urmează programa normală de învăţămînt, avînd apoi pauză de masă şi o oră de recreere afară. După pauză, vin cercurile şi timpul pentru pregătirea temelor. De altfel, cînd vorbesc despre şcoală, în afară de autobuz, copiii menţionează imediat că îşi fac temele acolo. Sau, cum spune Andrei din clasa a IV-a, *ne place aici pentru că ne dau de mîncare.*

Brînduşa Istrate, învăţătoare la clasa a III-a, vede că între copii relaţia e altfel: *sînt puţini şi nu se mai ceartă aşa de des.* Tot ea afirmă că programul nu este obositor, iar copiii s-au obişnuit cu el. *Nu stăm în bănci opt ore, nu îi ţinem aici nemişcaţi. Copiii nu se plîng de oboseală. Dimpotrivă, sînt bucuroşi că au scăpat de teama lecţiilor de acasă.*

Învăţătoarele au renunţat la şcolile unde predau şi au venit aici. Nu au fost angajate în urma unui concurs. Făceau parte din acelaşi colectiv cu **Aurora Ouatu,** erau prietene şi şi-au manifestat imediat intenţia de a veni şi ele la această şcoală. *Poate şi satisfacţia profesională e mai mare,* crede directoarea. Acum, ea se gîndeşte la acreditare şi, pentru viitor, la un gimnaziu, dar nu înainte de trei ani, atunci cînd vor avea prima promoţie pe care au luat-o de la început. Doamna **Ouatu** afirmă însă că oricum le este greu, încasările pentru şcolarizare neacoperind decît 70-75% din cheltuieli. Restul de bani vin de la soţ şi fraţii acestuia, oameni de afaceri în oraş. Ea crede că, învăţămîntul primar fiind obligatoriu, statul ar trebui să susţină financiar pe copiii de la particular ca şi pe cei de la stat. *Părintele ar trebui să mă plătească pentru ce fac după ora 13: supraveghez copilul, îi dau de mîncare, îl ajut să-şi facă temele, fac anumite cercuri cu el.* Şi pentru autobuz, ar sări cu veselie copiii.

Octavian GABOR

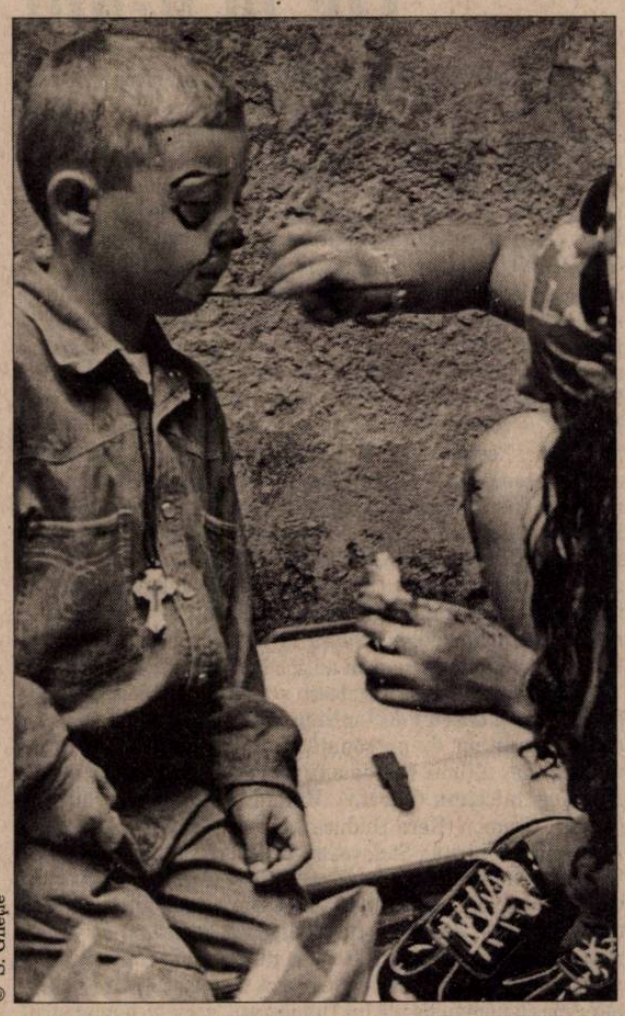

© S. Gheţie

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

O cunosc pe...

Violeta Linişte, proprietăreasă

Spuneţi-mi!

Pînă în 1978 am fost proprietara unei case aici, pe dealul Văcăreşti, aproape de Abator. A venit Ceauşescu şi a zis să se dărîme tot şi au început demolările. Ne-a dat la bloc şi o despăgubire mică. Acum, după revoluţie, am dat statul în judecată şi ne-am cîştigat locurile înapoi.

Şi ce faceţi?

Acum aşteptăm să ne dea statul banii, să ne măsurăm terenurile şi să le luăm înapoi.

Şi cînd s-or împlini aceste speranţe?

Niciodată, cred. De şapte ani eu şi ceilalţi proprietari, pe scurt, noi, ne adunăm în jurul unui copac.

De ce?

Vorbim între noi, punem ţara la cale.

De ce aţi ales copacul acesta?

Locurile, vedeţi şi dumneavoastră, sînt pustii. Ciobanii mai trec pe aici în transhumanţă şi singurul lucru ce se vede pe bucata asta de pămînt cheală e copacul.

Copacul dorinţei.

Da, aşa se poate spune. Cînd e toamnă şi plouă, chiar ne apără.

Dă plopul pere?

Plopul ăsta? E ca vai de el. Mă mai urcam şi eu în el să-mi văd soţul cînd venea de la vreun vecin. Plopul era al vecinului potcovar şi eu cu soţia lui eram rude şi prietene. Plopul s-a salvat, că toţi demolatorii stăteau sub el vara, că era o vară călduroasă cînd a dărîmat. Şi acum, noi aşteptăm sub plop că ne-au promis cei de la Primărie că vin şi măsoară acum vreun an şi ne-am sculat pe la şapte dimineaţa şi am aşteptat. Nimic. Atunci i-a venit cuiva ideea să taie copacul că ne-aduce ghinion. De şapte ani de cînd aşteptăm să intrăm în posesie au murit din vecini, vreo trei, iar alţi doi nu se simt prea bine. Acum doar opt mai venim constant la plop. Ne-am putea vedea la cineva acasă sau la McDonald's, da' noi vrem să fim recunoscuţi pe pămîntul ăsta şi cu plopul nostru fără soţ, vorba lu' Eminescu.

Eugen ISTODOR

Umilinţa zilnică

Peste tot

Un bătrîn de la mine din sat spune că pînă la Blagovieştenii firul de iarbă nu iese nici tras cu cleştele din pămînt, iar după nu mai intră nici bătut cu ciocanul. Exact între aceste două operaţii milenare apare o ordonanţă numită sec 36. O citesc şi o dau mai departe, ca un naiv purtător de opinie ce sînt, pe ecrane, pe stradă, peste tot!

Ea ordonă băncilor să crediteze pe micii proprietari de pămînt cu bani de unelte agricole numite tractoare, urmînd ca el, statul, să suporte o parte din dobîndă. Umblu eu din bancă în bancă, cu un dosar al proprietăţii şi solvabilităţii mele şi de o lună încoace mi se spune ba: nici n-am auzit de chestia asta, ba: s-o creadă ei că noi ne blocăm banii în aşa ceva, ba: fugi domnule de-aici! Acum merg pe stradă şi mi se pare cel mai bun sfat primit în ultimii ani:

Fugi domnule de aici!

L-am mai primit şi-n anii negri, dar nu l-am luat în seamă. Iată că în anii gri merg pe stradă şi mă gîndesc la un loc pe glob unde să citesc ceva în care să cred, aşa cum am fost educat, şi acel ceva chiar să fie adevărat, ca primăvara, ca ploaia, ca moartea.

Mă simt furat, mi s-a luat din suflet încrederea, mi s-a lăsat un gol, mi s-a lăsat nimicul, mişto-ul, băşcă-ul şi bineînţeles metro-ul.

Şi atunci, iată ce zic:

– Fugiţi de-aici!

– Unde?

– Oriunde!

– Unde-i mai bine ca la noi?

– Peste tot!

Îmi cer scuze, asta a fost la necaz! Căci, din fericire, iarba iese fără ordonanţă.

Mircea DIACONU

Cu ochii-n 3,14

ÎNTR-O VIAŢĂ UMANĂ SUPERFLUĂ, *MALAYA* ŞI *DAYAK* I-AU MÎNCAT LUI *MADURESE* URECHILE, ENTITATEA FRACTALICĂ ŞI *NUCEMELE* LA „SCALA GALAXY"

● Philippe Sollers, *écrivain,* la emisiunea „Arrêt sur images" de duminică, 21 martie a.c.: „Viaţa umană este superfluă". (**a.l.ş.**)

● *Malaya,* în alianţă cu *Dayak* l-au luat la goană pe *Madurese,* l-au bătut în cîteva reprize, i-au scos ochii şi i-au mîncat urechile – spune *Reuters*. Grădina e mare, deşi globul e mic. Cei trei nu sînt personaje de desen animat şi nici de ficţiune mafiotă, ci trei etnii care se căsăpesc în Indonezia. (**A. C.**)

● Dintr-un „Dicţionar de Paşti" editat într-un cămin studenţesc:

„miel = entitate fractalică;

cozonac = specie a genului S.F., caracterizată de prezenţa în text a *nucemelor* (unităţi minimale de nucă);

ouă = dogmatice, teoretice, făcute să le priveşti la soare;

vin = la camera 316, ieftin şi bun". (**C. M.**)

● Dacă vrei să mănînci o prăjitură în singura cofetărie bucureşteană care mai păstrează prestigiosul nume „Scala" („Scala Galaxy"), poţi să ai ocazia să vezi ce înseamnă, cu adevărat, o viaţă de cîine. Odată aşezat la masă, cu eclerul, amandina sau doboşul în faţă, vei observa în scurt timp cum îmbucăturile îţi sînt numărate de un *cîine comunitar* (pentru a fi corecţi politic), gri, lăţos şi foarte gras. Dacă-i dai ceva, va deveni şi mai insistent, dacă nu-i dai nimic, de asemenea. În scurt timp va ajunge chiar să te mîrîie. În cele din urmă, neputincios, te vei adresa unei fete din personal. Aceasta va ridica la fel de neputincioasă din umeri: cîinele este favoritul şefilor (care lipsesc momentan) şi care s-ar supăra foarte tare să fie dat afară din cofetărie. Aşa că, dacă vrei să fii lăsat în pace, n-ai decît să ieşi tu. Aceasta trebuie să fie explicaţia că toţi cei care stau la mese în cofetăria „Scala Galaxy" consumă numai bere. (**C. P.-B.**)

EXTRAVAGANŢII MR. GEORGE ŞI MISS LEWINSKY

● Fiind numit şi garantat chiar de domnia-sa ca „unul dintre cei cîţiva aleşi care pot percepe ce tragedie" a însemnat pentru dl Alexandru George faptul că în copilăria sa nu a putut vedea filmul american „Beau Geste" din cauza izbucnirii războiului între România şi SUA în 1941; fiind legat de domnia-sa nu numai prin admiraţie, dar şi prin spaţiul mioritic comun în care ne-am început cinefilia (cinematograful „Mioriţa" de pe Moşilor) – sper ca dl Al. G. să nu vadă un semn de ingratitudine, ci de francă amiciţie dacă îi atrag atenţia că în articolul său „America, America!" (*Ad. lit. şi artistic* din 16 martie 1999) scrie cîteva aiureli greu admisibile: F.D. Roosevelt văzut ca „un demogog de talia lui Hitler", ca un şef de „clică" imperialistă avîndu-l complice pe Churchill în „a exhuma ideea capitulării necondiţionate a Germaniei" prin care ei, aliaţii, „principalele puteri civilizatoare ne întorceau la cele mai întunecate veacuri ale barbariei" sînt idei pe care le putem emite – ca tot românul paradoxal – într-o discuţie la patiseria de lîngă cinema „Splendid", nu sub semnătură la gazetă. Ca strict cinefil, nu pot să nu-i reamintesc că mai toate filmele americane ale copilăriei noastre mioritice, de la „Îngeri cu feţe murdare" la „Extravagantul Mr. Deeds" aparţin – cum o ştiu toate istoriile cinemaului – spiritului (şi el „demagogic"?) introdus de „clica" lui Roosevelt. (**R. C.**)

● Monica Lewinsky face un turneu prin Europa ca să lanseze cartea care cuprinde povestea vieţii ei. La librării se fac cozi pentru autografe, ea iscăleşte în tăcere: şi Kenneth Starr, care nu socoteşte povestea încheiată, şi posturile de televiziune cărora le-a acordat interviuri în exclusivitate i-au interzis să trăncănească. Semnează, zîmbeşte şi tace. A iscălit şi 500 de cărţi pe oră. „E mai iute decît Thatcher" a declarat Crombie, directorul de vînzări. Iată un bărbat care ştie cum trebuie comparate femeile. (**M. B.**)

O STARE DE UŞOARĂ CONFUZIE, CU VIANU, VIBRAŢII, VIITURI

● Să mai credem în soarta prevestită de astre? Ea este foarte confuză: de pildă, pentru cine-i născut în zodia Leului, ziua de 23 martie poate fi favorabilă: „primiţi un sprijin important de la prieteni sau de la protectori". *(Evenimentul zilei)* sau, dimpotrivă, anunţă dezamăgiri: „astăzi trăiţi o stare de uşoară confuzie şi sînteţi dominat de iluzii, atît în legătură cu oamenii cît şi cu unele proiecte de viitor" *(Curentul)*. Se pare că la toate nivelele funcţionează cîte un executiv care ba dă ordonanţe încurajatoare pentru om, ba le retrage imediat... (**T. C.**)

● Într-o banală sală de seminarii a Facultăţii de Litere din Bucureşti a fost instalată de curînd o impresionantă placă de marmură cu un basorelief de bronz al lui Tudor Vianu, pe care conducerea facultăţii a pus să se scrie textul (nelipsit, de altfel, de fiori poetici): „În acest loc a vibrat vreme de patru decenii (1924-1964) glasul ilustrului cărturar." Problema este că, după cîte se arată, şi zugrăveala coşcovită a vibrat, vreme de patru decenii, odată cu glasul ilustrului cărturar, numai că întotdeauna vom prefera festivismul în detrimentul confortului. (**C. P.-B.**)

● Înnebuniţi de vestea viiturii de la Budapesta, păzitorii „Porţilor de Fier" au dat drumul brusc apei din lacul de acumulare, lăsînd pe uscat vapoarele din portul Orşova. Unul dintre vapoare s-a rupt în două. După ce a fost martor la cele întîmplate, un localnic a exclamat dezarmat la un post de radio: „ Noroc că Dunărea nu trece şi prin Caracal". (**A. M.**)

KARTIER

● De curînd, pe strada unde stau (aflată cam pe la mama dracului, în cartierul Berceni) s-a deschis un supermarket. Cum era şi firesc, acesta se cheamă KARTIER SUPERMARKET. (**D. S.**)

● Am avut norocul să observ reacţia unor băieţi de cartier la emisiunea lui Mihai Tatulici cu B.U.G. Mafia. În metrou, unul către celălalt: „S-a lăudat Tatulici că face emisiune cu ei. Dar, în... (cenzurat), au vorbit alţii şi m-a luat, somnu'". Chiar şi eu am rezistat cu greu şi abia la sfîrşit a devenit interesant. (**C. G.**)

● La parterul unui bloc cu zece etaje de pe strada Mihai Bravu s-a făcut o spărtură în zid şi s-a montat o uşă. Deasupra uşii s-a scris „Articole religioase". Înăuntru e un mic magazin „religios". (**A. M.**)

● Strada bucureşteană naşte noi idoli. În multe din pieţele Capitalei (Universităţii, Victoriei, Dorobanţi, Unirii) se înalţă, pe un piedestal, un soi de fiinţă galbenă cu ochi, sub care scrie „Delma". Cine nu e avizat habar nu are că e vorba de o margarină... (**I. P.**)

● Noi gesturi din fuga străzilor bucureştene: un arab punîndu-i, tandru, basmaua consoartei; un patron de covoare stîrnindu-şi uriaşul cîine negru să se suie, ameninţător, cu labele pe geamul deschis al maşinii unui „prieten"; un domn în haină de piele, serios, oprindu-se, în drum spre serviciu, să mai tragă o duşcă dintr-o sticlă mică... (**I. P.**)

© N. C. Agapi

Ce se vede în anul eclipsei

– convorbire cu dr. Monica POP, directoarea Spitalului Clinic de Oftalmologie –

Depinde mult de ora şi locul unde ne plasăm faţă de aşteptatul eveniment. Din biroul unui organism central desemnat să gestioneze eclipsa – nu ne îndoim că s-a creat deja unul – se vede probabil un cer plin de dolari viitori, care cad în rotiri graţioase pe capul tuturor celor rămaşi cu ochii în soare; mulţi. Cum fenomenul se va petrece tocmai într-un an pototpit de inundaţii, poate că, odată intraţi în ţară, dolarii vor fi atraşi irezistibil de apa Sîmbetei. S-a mai văzut. Privită din holul mare al Spitalului Clinic de Oftalmologie, unde s-a adunat o mulţime panicată şi gălăgioasă, situaţia capătă o imagine dramatică. La o zi după miercurea neagră a leului, persoanele programate pentru operaţii de cataractă şi care trebuie să-şi procure singure cristalinul necesar nu au de unde să şi-l cumpere. Toţi importatorii preţiosului articol adus pe dolari au tras deocamdată obloanele, fiindcă nu ştiu ce preţ să mai ceară. În privirile disperate ale mulţimii, pare a se instala o eclipsă mai lungă decît veacul nostru, care azi-mîine se va sfîrşi.

Raritatea ochiului liber

Stimată doamnă Monica Pop, credeţi că azi mai aveţi dispoziţie să purtăm un dialog despre birocraţie?

De ce nu? Oricînd. Azi, mîine, peste o lună, din nefericire, la noi subiectul nu se demodează. V-aţi speriat de ce-aţi văzut azi la noi în hol? Aşa-i mereu, aglomeraţie. În spital, aici, în mod obişnuit se fac vreo 40 de operaţii de cataractă pe zi; în toată Capitala peste o sută. E o maladie de mare frecvenţă; în '98, din circa 7.000 de bolnavi pe care i-am avut internaţi, 5.500 s-au operat de cataractă. Bineînţeles, cînd apare vreo situaţie îngrijorătoare, cum e asta cu creşterea dolarului, bolnavii intră în panică şi pe drept cuvînt.

De obicei, se spune că birocraţia dovedeşte o incapacitate de a distinge lucrurile mari, importante, de amănuntele neesenţiale, făcînd confuzie între spiritul şi litera legii. Există vreo suferinţă oftalmologică unde se întîlnesc curent aceste simptome?

Există: hipermetropia. Cîteodată, chiar, mă întreb dacă, atunci cînd se iau nişte măsuri la noi, nu cumva ea a devenit o maladie generală în România. În hipermetropie se văd numai lucrurile mari, şi în mare, fără să se poată lua în seamă amănuntele.

Dar evidenţa n-o procură tocmai amănuntele concrete ale unei situaţii, ceea ce se poate vedea, cum se spune, cu ochiul liber?

Ochiul liber la noi e pe cale de dispariţie. În urmă cu vreo 10 ani, profesorul Olteanu a întocmit o statistică, bazată pe un studiu făcut pe 50.000 de persoane din şcoli, din întreprinderi, din instituţii etc. Ei bine, printre cei 50.000 nu era nici un emetrop, adică nimeni care să n-aibă un viciu de refracţie. Şi, îmi pare rău să constat, situaţia se află într-o creştere alarmantă. Populaţia României este o populaţie bolnavă. De foarte multe ori, cînd vin oamenii la noi, vedem că suferinţa oftalmologică cu care avem de-a face este expresia unei suferinţe a întregului organism, minat şi de alte disfuncţii. Lumea nu cunoaşte întreaga gravitate a situaţiei. De aceea pe mine mă înnebuneşte gîndul că un medic de familie, cu dotările insuficiente pe care le are la dispoziţie, trebuie să consulte 1.500 de bolnavi. Este enorm! Sigur, ne aflăm în tranziţie şi trebuie să ne adaptăm schimbărilor. Dar reforma în sistemul sanitar nu se face pas cu pas şi în funcţie de realitate, ci în funcţie de algoritm. Din această cauză au fost făcute foarte multe schimbări, care n-au ţinut seama de competenţa profesională. Algoritmul devine astfel un fel de birocraţie politică, funcţionînd în sine.

Funcţiile ucigaşe ale birocraţiei

Să imaginăm o situaţie: cineva îşi pierde vederea, într-un accident, să zicem, iar handicapul său nu mai este interpretabil, ţine de domeniul evidenţei. Ce nu mai este clar pentru birocraţie, într-un asemenea caz?

Dar nu-i deloc nevoie să imaginăm: situaţiile chiar aşa se petrec. Oameni bătuţi de soartă, a căror infirmitate este vizibilă, sînt chinuiţi şi umiliţi în mod curent. Vă dau trei exemple: unei paciente cu glaucom absolut bilateral i s-au îndepărtat ambii globi oculari şi i s-au pus proteze la amîndoi ochii. Ei bine, această femeie oarbă, că pînă la urmă aşa a ajuns, pur şi simplu oarbă, a căpătat cu mare greutate certificatul de handicapat, la care avea dreptul. I s-a dat gradul I, dar fără însoţitor! Cum se poate descurca ea fără ajutorul cuiva? Comisiile de expertiză care ţin de Ministerul Muncii şi Prevederilor Sociale fac nişte abuzuri înspăimîntătoare. Nu ştiu cît este vorba aici de comoditate, de prostie sau de sadism. În acest caz, s-a răspuns: „femeia are pensie". Are, şi? Pensia se dă şi unui om perfect sănătos ce se poate descurca, dar nevăzătorul este dependent de cineva care să-l ajute. Cine s-o facă, neretribuit? Şi, hai să zicem, aici e vorba de o persoană care cîndva a avut vederea bună şi se mişcă într-un spaţiu pe care-l cunoaşte, se mai adaptează, poate, deşi mă îndoiesc. Dar am un „pacienţel", Nicuşor T. care în urma unei malformaţii congenitale şi a unei operaţii făcute prea tîrziu, a devenit, practic, nevăzător. Şi el a primit certificatul de handicapat cu greutate, şi tot fără drept de însoţitor. La un an şi jumătate, închipuiţi-vă, fără însoţitor. Cum e posibil aşa ceva?

Poate că pentru vîrste atît de mici nu există o prevedere legală clară?

La vîrste mai mari situaţia e şi mai stupidă. Bolnavii noştri îşi caută dreptatea cu legea în mînă şi n-o capătă, decît după nişte umilinţe şi tracasări de nesuportat. Am în evidenţă un pacient, elev la şcoala 170, Andrei M., care la un ochi e operat de glaucom congenital, iar la celălalt suferă de o miopie forte. O lege publicată în Monitorul Oficial spune clar că elevii care suferă de aceste două boli oftalmologice grave trebuie să primească bursă. Sumele, nu mari, în jur de 70.000 de lei parcă, se dau conform legii: pentru medicamente, pentru îmbunătăţirea hranei, pentru nevoile curente, deloc puţine, la un copil nefericit. Şcoala refuză să-i dea această bursă, condiţionînd lucrurile: elevul o capătă numai dacă renunţă la alocaţia de stat. Ce legătură are una cu alta? E strigător la cer. Copilul este privat pur şi simplu de-o sumă pe care i-o acordă legea în mod automat. Şcoala n-are nimic de-a face cu suma cuvenită şi nimic de pierdut. Chiar dacă nu-i dă aceşti bani copilului, bursa n-are cum să meargă la bugetul şcolii, nu se obţine nici o economie. Mă gîndesc la glumele ce se făceau pe vremuri, cînd se spunea că birocratul poartă ochelari de cal. Analogia nu-i exactă. Chiar dacă are apărători la ochi, calul vede totuşi înainte! Mersul lui capătă o direcţie logică. Pot eu să spun că birocraţii de la o şcoală bucureşteană, care cer unui copil cu proteză oculară să-şi refacă dosarul medical în fiecare an, poartă ochelari de cal? Nu pot. În fiecare an acest copil infirm trebuie să meargă la spital, să piardă ore de aşteptare, să suporte stresul, să obţină acte cu timbre scumpe şi care nu se găsesc ş.a.m.d. Dacă s-ar muta la o şcoală nouă, înţeleg, aşa ceva ar fi necesar. Dar elevul rămîne în fiecare an la aceeaşi şcoală. Ochiul nu i se va reface, nu va creşte la loc. De ce să chinui un copil şi-aşa bătut de soartă? Povestea asta cu dosarele atinge, uneori, absurdul: de exemplu, dacă un copil suferă un accident în timpul anului şi devine handicapat, dosarul nu i se face decît toamna, la începutul şcolii: asta găsesc că este pur şi simplu cruzime. Legea nu prevede strict numai un anumit timp în care acest dosar să se alcătuiască. Legea mai face şi credit oamenilor care trebuie s-o aplice, bănuind că ei au cap şi se orientează în funcţie de realitate. Uite că nu!

Virtuţile privatizării

Credeţi că privatizarea ne-a scutit de necazurile pe care ni le aduce (şi le conservă) birocraţia?

Categoric da, ar fi foarte necesară şi aici. La moartea mamei, a trebuit să lichidez două carnete de economii la nişte unităţi din Piatra Neamţ: 1 milion urma să ridic de la CEC şi tot aceeaşi sumă de la Banca Agricolă. La CEC mi-au trebuit trei zile să recuperez banii: o funcţionară mi-a spus că din actul de succesiune „nu prea reiese" că mama ar fi murit, aşa că a doua zi am adus şi certificatul de deces. M-a trimis cu el la Sediul Central CEC din Piatra Neamţ. Mi-a mai trebuit încă o zi să lămuresc altă funcţionară că eu sînt singura moştenitoare a mamei mele, conform tuturor actelor pe care i le arătam. La Banca Agricolă am primit banii în 5 minute: au căutat numele în calculator, l-au găsit, au văzut certificatul de moştenitor, mi-au dat o chitanţă şi am ridicat suma depusă. După nişte experienţe atît de deosebite una de alta, ezitam să mai merg şi la Asigurările Sociale, instituţie de stat şi asta, de la care mă aşteptam la ce-i mai rău. Surpriză! Totul a decurs perfect, cu amabilitate, aproape cu eleganţă, în cîteva minute am rezolvat lucrurile. Deci şi birocraţia de stat poate să lucreze bine cînd funcţionarii sînt competenţi şi nu se uită la solicitant ca la un inamic personal.

Doamnă doctor, nu credeţi că această comoditate şi lipsă de colaborare maschează de fapt nesiguranţa micilor funcţionari, care se tem să n-ajungă pe drumuri?

Asta e o reacţie explicabilă doar pentru cei care nu-şi cunosc meseria. Aşa ceva nu ţine însă de funcţionarul mic sau de cel mare. Eu bănuiesc că, de la un timp, povestea cu plasarea în posturi pe bază de algoritm a bulversat numeroase criterii. După opinia mea, algoritmul aplicat mecanic este călăul sistemului social din România.

Risipitorii săraci

Există vreun program prioritar anul acesta?

Cum să nu? Începe Programul naţional de depistare a orbirii şi a ambliopiei. *(Sună telefonul: urmează o lungă conversaţie a dnei dr. Pop cu un for superior ierarhic, la care devin fără să vreau martoră. Din frînturi de frază, din reveniri şi întrebări, reţin cam următoarele: 1. pentru a-şi aduce contribuţia la programul naţional de depistare a orbirii, Spitalul Clinic de Oftalmologie are nevoie de aparatură, dar aceasta „intră în alt program", se spune, aşa că deocamdată sînt prevăzuţi nişte bani doar pentru „material sanitar" – vată, tifon şi spirt. „Şi eu ce să fac numai cu vata şi spirtul cînd vreau să depistez dacă un copil vede sau nu? Îmi trebuie oftalmoscop, îmi trebuie ortotip, oftalmoscop indirect ş.a.m.d., n-am cum să le înlocuiesc cu spirt şi tifon". 2. Fondurile pe care spitalul şi le procură prin forţe proprii n-are voie să le cheltuiască pentru dotări. Banii se varsă în fondul de asigurări, iar apoi, dacă solicită insistent nişte sume de care are absolută nevoie, i se dau ceva firimituri de la buget, nicidecum nu primeşte înapoi sumele adunate ban cu ban* – n.n.).

Programul e necesar şi ambiţios, dar cu ce-l facem? La o întîlnire pe care am avut-o la Palatul Victoria cu premierul Radu Vasile, organizată de cîţiva directori de spital din Bucureşti şi din ţară şi de Colegiul Medicilor – împrejurare în care ne-am pus mari speranţe – ministrul de Finanţe, cînd m-a auzit atacînd această problemă, mi-a răspuns pe loc: „Pentru dotări puteţi să folosiţi liniştiţi banii din încasări proprii". „Daţi-mi, vă rog, în scris, că-n lege nu scrie".

E chiar aşa de săracă Sănătatea?

N-ar trebui să fie, dacă n-ar fi parazitată de tot soiul de inerţii birocratice. Şi unele sînt atît de ascunse şi vechi, că parcă nu mai ştie nimeni de ele. Întîlnim situaţii incredibile. Am descoperit anul trecut că în învăţămîntul medical românesc sînt nişte rezidenţi arabi care stau aici de ani de zile, nu fac activitate medicală, dar primesc burse de la statul român. Există 250 de asemenea cazuri, pentru care se plăteşte cîte un milion pe lună pentru fiecare rezident. Dacă aş primi 250 de milioane lunar, numai într-un trimestru aş face din spitalul nostru unul de-a dreptul occidental. Cu cît li se oferă lor pe o lună m-aş dota cu aparatură de primă urgenţă. Cînd l-am sesizat pe dl ministru Marga, mi-a spus că aşa a preluat dînsul situaţia, dar în viitor n-o să se mai admită asemenea anomalii. Se admit, nici o grijă, şi-acuma se admit. Eu am aflat de toată treaba asta văzînd că doi dintre aceşti medici, care făceau la noi rezidenţiat de oftalmologie, nu veneau deloc pe la spital, erau băgaţi în tot felul de combinaţii bănoase, dar bursa o ridicau lunar de la rectorat. Şi rezidenţii noştri n-au după ce bea apă: cînd au terminat de achitat chiria la gazdă nu le mai rămîne un ban de-o carte, de un spectacol sau să strîngă ceva pentru o călătorie în străinătate. Nu e permis ca atunci cînd sîntem cu economia la pămînt, noi să continuăm a plăti asemenea sume lunar, la nişte oameni care vin aici pe 5 ani, stau 10 şi fac afaceri. E incredibil cît de risipitori putem fi cînd am devenit atît de săraci. Mie mi se pare că ne lovim mereu de nişte evidenţe care ar trebui să ne sară în ochi, dar fie preferăm să-i închidem, fie clipim complice şi lăsăm lucrurile să meargă de la sine. Pînă unde şi încotro, urmează să aflăm.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: fcr@algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl. Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 25110100109401300005 deschis la BANCOREX, sucursala Lipscani ● ISSN 1221-30-55

● Anul VII ● Nr. 320 ● 26 martie – 1 aprilie 1999 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Bogdan GHIU, Andrei MANOLESCU, Cristian MUNTEANU (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
PREZENTARE GRAFICĂ ŞI SECRETARIAT: Dan STANCIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Delia DONEN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: ROMCARTEXIM, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 58-60, sector 1, Bucureşti.